

SCRIPTORES BYZANTINI

I

D U C A S

ISTORIA TURCO-BIZANTINĂ

(1341—1462)

ediție critică

de

VASILE GRECU

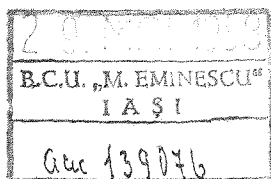

287698

B.C.U. IASI

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMINE

1958

INTRODUCERE

**Viața
lui Duca.**

Despre Duca știm numai atât cât putem desprinde din în-săși cronica sa. Bunicul său Mihail Duca a fost unul din cei peste 200 de partizani ai lui Ioan VI. Cantacuzino (1347—1354), aruncați în închisoare de adversarul principal al acestuia, marele duce Alexie Apocaukos. Când acesta, la o inspecție în închisoare, a fost ucis la 11 iunie 1345¹⁾, a doua zi deținuții au fost măcelăriți, numai șase dintre ei au scăpat cu fuga din Constantinopol și între aceștia și Mihail Duca, bunicul cronicarului nostru, care s-a așezat cu locuința la Efes în Asia Mică sub stăpânirea emirului turc Isa, feciorul lui Aidin; acesta îl apreciază mult pentru marea lui învățătură și pentru știința lui în ale medicinei²⁾. E probabil că și pe nepot să-l fi chemat tot Mihail Duca, deoarece ni s-a păstrat o cronică mai târzie epirotă care, copiind începutul cronicii lui Duca, își dă titlul de Ἱστορία τῆς Ἡλείου Μιχαήλ νεότα τοῦ Δουκός Istoria Epi-rului de Mihail nepot al lui Duca.³⁾

Familia Duca trebuie să se fi mutat de sub stăpânirea turcească din Efes mai spre nord sub stăpânirea unor domni italieni, căci Duca ne spune că-și avea casa la Focea Nouă⁴⁾, unde pe la 1421 îndeplinea funcția de diac la curtea podestatului genovez Giovanni Adorno, scriindu-i scriso-rile⁵⁾ pe care acesta i le trimetea noului sultan Murad II. Ca Duca să fi fost în stare a îndeplini un serviciu de secretar pe la 1421, trebuie să se fi născut cel puțin pe la 1400, dacă nu chiar ceva mai înainte. De la Focea Nouă, Duca a trecut în serviciul domnilor Gattilusio Paleolog din insula

¹⁾ ἐνδεκάτῃ δὲ ἡν Ἰουλίου Νιχίφωρ Γεγοράς, *Istoria bizantină*, ed. Bonn, vol. II, 731, 18.

²⁾ vz. V 4—5; cp. Gregoras, *op. cit.*, II, 729—740 (XIV 10) și Ioan Cantacuzino, *Istoria*, ed. Bonn, vol. II, 543—545.

³⁾ F. C. H. L. Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, tome 5, p. 200; cp. și K. Krum-bacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, ed. a 2-a, München, 1897, p. 394 și V. Grecu, *Istoricul bizantin Duca*, p. 593.

⁴⁾ XXV, 5.

⁵⁾ XXV, 8.

Lesbos-Mitiline, pentru care a îndeplinit mai multe misiuni diplomatice de încredere pe lângă sultanul Mahomed II și pe lângă alți mari dregători turci. În toamna anului 1452, Duca e la curtea sultanului Mahomed II la Didimotich¹⁾; în vara anului 1455 e trimis cu multe daruri de două ori la amiralul turc Chamza care, la dus și întors, e în trecere pe la Lesbos Mitiline²⁾; în același an duce tributul la Adrianopole³⁾ și însoțește pe noul domn din Lesbos la sultanul Mahomed II care, de frica ciumii, se retrăsese la Zlatița în Bulgaria, între Sofia și Filipopole. Noul domn este îmbrăcat cu caftan domnesc, țesut cu fir de aur, iar însoțitorii lui, între care și Duca, cu caftane de mătase⁴⁾. După un drum de treisprezece zile, abia ajuns acasă la Mitiline, Duca este trimis din nou la Constantinopole, ca să apere, dar fără succes, în fața vizirilor pe domnul Lesbosului de o cerere nedreaptă a unui amiral turc⁵⁾. În anul următor 1456, Duca e din nou cu tributul datorat la Adrianopole, unde răscumpără prizonieri latini⁶⁾. Cronica lui Duca se încheie cu cucerirea insulei Lesbos de Mahomed II în 1462. Dar Duca trebuie să mai fi trăit cîtva timp și după 1462, căci el ne mai istorisește și sfîrșitul tragic al celui din urmă domn Gattilusio Paleolog din Lesbos care, deși s-a fost turcit, totuși mai pe urmă a fost sugrumat⁷⁾. // În ani rotunzi, viața lui Duca o putem pune între 1400 și 1470, sau chiar cîtiva ani înainte de aceste date⁸⁾.

Duca și unirea bisericilor. În timpul său era foarte actuală chestiunea unirii bisericilor și, după cum se poate vedea din cronica sa, Duca a fost un sincer și convins aderent al unirii bisericilor⁹⁾. În sensul acesta îl va fi influențat și faptul că a trăit ca mare dregător sub o stăpînire latină și că în această unire va fi văzut și un mare ajutor pentru poporul său în contra primejdiei tot mai apăsătoare din partea turcilor.

Duca patriot și mare învățat. Tot din cronica lui se poate vedea că Duca, deși înalt demnitar la curtea unui domn latin, totuși a fost un foarte bun patriot bizantin¹⁰⁾ și, deși născut și trăind sub stăpînirea străină a avut, ca și bunicul său, o mare învățătură bisericească și profană în grecește.

1) XXXV, 2.

2) XLIII, 5 și 10.

3) XLIV, 1.

4) XLIV, 2.

5) XLIV, 7.

6) XLV, 7.

7) XLV, 23.

8) Mai greu s-ar putea face vreo încheiere asupra timpului vieții lui Duca din știrea ce ne-o dă că „sînt de atunci și pînă acum aproape vreo 180 ani“, de cînd s-a încheiat o înțelegere între genevezii din Focsea Nouă și emirul Sarchan, căruia să-i plătească un tribut în schimbul păcii; vz. XXV, 6.

9) XXXI, 1.

10) IX, 2.

cunoștea bine literatura antică și a citit mai ales istoricii antici, ca și pe cei bizantini. El trebuie să fi cunoscut și istoricii bizantini ale căror scrieri ni s-au pierdut¹⁾. Din felul cum își expune Duca istoria, se cunoaște că a fost influențat de istoricii antici și bizantini mai vechi²⁾. Din istoria bizantină a lui Nichifor Gregoras a trecut un pasaj întreg aproape textual în cronica sa, așa încît nu numai a citit-o, ci și a folosit-o la compunerea cronicii sale³⁾. Pe lângă grecește el știa și turcește, căci citează fraze turcești⁴⁾; ca mare dregător al unui domn genovez, trebuie să fi știut și italienește; și poate și ceva latinește, căci pare a fi citit⁵⁾ scrisoarea mitropolitului latin din Lesbos, Leonard din Chios, în care se descrie cucerirea Constantinopolei din 1453.

Duca istoric și literat. Duca este mult apreciat ca istoric, dar cred că și mai mult face să fie prețuit ca literat. Scrisul său este simplu și firesc, dar totodată colorat și viu; adînc simțit și dramatic. Dintre toți scriitorii contemporani care au descris-o, Duca ne-a lăsat cea mai frumoasă și mai mișcătoare descriere a căderii Constantinopolei din 1453⁶⁾. Duca știe bine limba curată bizantină și ca orice scriitor bizantin are și el ambiția și se silește să scrie în această limbă, dar talentu-i remarcabil de bun scriitor îi smulge nu o dată fraza nimerită și cuvîntul potrivit care merge la inimă, fie acestea forme și cuvinte din graiul zilnic al poporului sau chiar și neologisme. Și pe această cale cred că se explică dublicitatea de limbă ce-o întîlnim în cronica lui Duca în care, alături de limba curată literară anticizantă, e folosită și limba populară vie de toate zilele. Învățătura lui Duca pe de o parte, talentu-i literar pe de altă parte au făcut ca în cronica lui să apară această dublicitate de limbă⁷⁾.

Ca istoric, Duca este obiectiv și conștiincios. În călătoriile sale diplomatice, a căutat să culeagă știri și de la turci⁸⁾ și de la creștini⁹⁾. Știrile lui se dovedesc sigure, mai ales asupra locurilor și timpurilor mai

¹⁾ X, 4 și XI, 2.

²⁾ IX, 3.

³⁾ XVII, 3.

⁴⁾ vz. p. 164, 6; 234, 25; 322, 5 și 13; vz. și G. Moravcsik, I, 126.

⁵⁾ XXXVI, 2; XXXVIII, 7, 15, 21, XXXIX, 2, 13, 19; XLI, 2.

⁶⁾ vz. V. Grecu, *Istoricul bizantin Duca*, p. 608—609. Partea din cronica lui Duca privitoare la cucerirea Constantinopolei a fost tradusă în rusește de A. A. Stepanov, *Vizantijskie istoriki Duka i Frandzi o padenii Konstantinopolja. Vizantijskij Vremennik*, 7 (1953) p. 385—430.

⁷⁾ vz. V. Grecu *op. cit.*, p. 610—611.

⁸⁾ vz. XXXIX, 14.

⁹⁾ XXXVI, 2.

apropiate de el, asupra celor mai îndepărtate dă uneori greș, după izvoarele ce le-a avut la îndemână¹⁾).

Dintre cei patru scriitori și istorici contemporani bizantini: Duca, Sfranșes, Chalcocondil și Critobul care scriu după căderea Constantinopolei, lui Duca cred că i se cuvine pe bună dreptate locul întâi și ca istoric și ca scriitor²⁾).

**Cronica
lui Duca.**

Duca a început să-și scrie cronica sub impresia cuceririi Constantinopolei și, terminând cu descrierea acestei mari nenorociri ce a dat peste neamul său, a continuat-o mai mult în formă de cronică anuală, înregistrând an de an până la 1462 evenimentele mai însemnate, îndeosebi cele din regiunea sa, adică din insulele egee și de pe coasta Asiei Mici de sub stăpâniri latine.

La începutul cronicii sale, Duca trebuie să fi pus și el, ca și toți ceilalți cronicari bizantini, nelipsita precuvîntare, în care să arate însemnătatea și folosul istoriei și de ce și cum înțelege el să-și scrie opera istorică. Nu putem crede că numai Duca să fi făcut abatere de la acest obicei moștenit din antichitate și păzit cu o stăruitoare consecvență de toți istoricii bizantini. Prima foaie din cronica lui Duca trebuie să fi căzut și cu ea ni s-a pierdut nu numai numele autorului, ci și precuvîntarea lui.

Așa cum ni s-a păstrat, cronica lui Duca are un început cu totul particular și neîntîlnit, a cărui autenticitate aproape îți dă de bănuț! Cronica începe cu o foarte scurtă și seacă înșirare, după obiceiul cronografelor, de mari epoci de ani de la Adam până la Alexie Comnen, apoi înșiră împărații bizantini până la Ioan V Paleolog, arătînd numai, sub care din ei, care teritorii bizantine au fost cucerite de turci. Se poate deci spune că cronica lui Duca începe cu domnia împăratului Ioan V Paleolog, adică 1341. Dar și de la 1341 până în preajma căderii lui Baiazid I Fulgerul în 1402, cronica lui Duca este mai mult un rezumat destul de scurt și pe sărite din istoria turco-bizantină și nu e lipsit de unele scăderi și greșeli. Incepînd însă cu descrierea luptei de la Ancara din 1402 și pînă la cucerirea insulei Lesbos de turci în 1462, cronica lui Duca este o cuprinzătoare și bine informată istorie turco-bizantină cu însemnate incursiuni în istoria sîrbă, ungară, romînă, genoveză și venețiană, așa încît devine un izvor istoric narativ de mîna întâia și de mare preț pentru acest răstimp.

Unele mici nepotriviri ce le observăm în compoziția cronicii lui Duca, n-am putea spune dacă sînt din vina lui Duca sau a vreunui copist. Astfel bunăoară se face o trimitere, că un prinț turc Orchan să mai fi fost amintit

¹⁾ XI, 2 și XXXII, 1.

²⁾ vz. V. Grecu, *op. cit.*, 613—615.

o dată înainte, ¹⁾ ceea ce se spune și despre o soră a lui Mahomed II ²⁾, dar locurile la care se fac aceste trimiteri, nu se găsesc nicăieri în cronica lui Duca. Tot o nepotrivire este și aceea privitoare la aceiași ostatici pe care sultanul Musulman i-a dat împăratului Manuil II Paleolog și despre care se spune că au fost doi ³⁾, iar mai încolo, trei ⁴⁾. O repetiție supărătoare e, când ni se istorisesc de două ori ⁵⁾ aceleași lucruri despre originea și răutatea unui trădător, fără ca a doua oară să se facă măcar o trimitere la locul întâi, precum de altfel o face Duca de atâtea ori. Poate că Duca n-a apucat să-și mai revadă cronica și să și-o pună la punct ? !

Românii în Cronica lui Duca. Dar cronica lui Duca nu este numai un izvor de mîna întâi pentru istoria turco-bizantină din secolul XIV și XV, ci și un izvor însemnat pentru istoria romînă din mai bine de jumătatea întâi a secolului al XV-lea. Duca în cronica sa ne dă mai întâi o serie de știri privitoare la trecutul nostru, ținute în termeni generali. În seraiul sultanilor turci ⁶⁾ și în corpul deniceresc ⁷⁾ au ajuns și copii de romîni. Sultanii aveau respect de puterea Țării Romînești ⁸⁾ și apreciau faptul că au fost în stare să înfrîngă pe romîni ⁹⁾. Ori de cîte ori se întîmpla o schimbare de sultani sau vreo biruință mare și Duca semnalează venituri și trimiteri de soli, amintește nu o dată și de soli romîni ¹⁰⁾. Sultanul Murad II anunță și domnului Țării Romînești urcarea sa pe tron ¹¹⁾. O dată Duca ne dă și numele domnului romîn Dan care la 1426 trimite soli la sultanul Murad II, ajuns la mare putere după înlăturarea puternicului și neastîmpăratului emir Țineit (Güneyt) de la Smirna; și Murad încheie și cu domnul romîn pace și prietenie ¹²⁾.

Dar în cronica lui Duca aflăm cu privire la trecutul nostru nu numai știri de acestea oarecum generale, ci și știri referindu-se la anumite evenimente de toată importanța. Astfel Duca ne dă însemnate știri despre amestecul lui Mircea cel Bătrîn în luptele pentru domnie între urmașii lui Baiazid I Fulgerul, când domnul romîn își are și susține candidații săi la

¹⁾ XXXIII, 12.

²⁾ XXXIV, 10.

³⁾ XVIII, 2.

⁴⁾ XX, 4.

⁵⁾ XXII, 7 și XXVIII, 1.

⁶⁾ XV, 2.

⁷⁾ XXIII, 8.

⁸⁾ vz. XXII, 3 și 9; XXVIII, 8 și XXXII, 4.

⁹⁾ XXIII, 2 și 7.

¹⁰⁾ XX, 2; XXVIII, 10 și XXXIII, 12.

¹¹⁾ XXVIII, 10.

¹²⁾ XXIX, 3.

tronul turcesc, întâi pe Musa¹⁾), iar după încetarea domniei acestuia, pe **Mustafa**²⁾) care căzînd de la domnie, cearcă din nou să fugă în Țara Romîneasă³⁾). Prețioase și bogate sînt știrile ce ni le dă Duca despre legăturile dintre domnul român Vlad Dracul și sultanul Murad II, cum s-a prezentat la sultan cu o mare suită și a fost primit cu multă cinste și daruri scumpe⁴⁾), cum l-a însoțit pe Murad II în expediția acestuia în Transilvania, în 1438 și cum sultanul nu avea încredere în domnul român⁵⁾); și de aceea e aruncat în închisoare la Galipoli, de unde i se dă drumul, după ce lasă sultanului ostatici pe fiii săi încă nevîrstnici⁶⁾), pe care mai tîrziu îi primește înapoi⁷⁾). Nu așa de pe larg și cu atîtea amănunte ca Laonic Chalcocondil⁸⁾), dar și Duca în cronica sa⁹⁾) ne descrie expediția fără de izbîndă a lui Mahomed II în contra lui Vlad Țepeș din vara anului 1462. Istorisirea lui e puternică și impresionantă și mai ales după istorisirea lui Duca a intrat acest eveniment în istoriografia romîneasă.

Multe și însemnate sînt știrile în cronica lui Duca în legătură cu eroul român luptător în contra turcilor care a fost Iancu de Hunedoara¹⁰⁾).

Aceste știri privitoare la trecutul nostru sînt mai mult în legătură cu istoria turcească; dar Duca ne dă și știri în legătură cu istoria bizantină, e drept că mai puține, însă cu atît mai de preț. Un pasaj întreg se ocupă de certurile de domnie între unii din urmașii lui Mircea cel Bătrîn¹¹⁾). Potrivit acestor știri e probabil că Dan, nepotul de frate al lui Mircea cel Bătrîn, și nu este exclus că și Vlad Dracul, fecior din flori al lui Mircea, să fi ajuns o dată la domnie și cu ajutor bizantin, oricît de mic ar fi fost acesta. Sigur este însă că feciori de domni și de boieri romîni ocupau funcții militare la curtea împărătească bizantină, că luptau alături de bizantini în contra turcilor și că împărații bizantini nu erau cu totul străini de orice amestec în luptele de domnie din Țara Romîneasă.

Din alte locuri se pot scoate în chip indirect știri de preț privitoare la romîni. Astfel din locul în care Duca amintește de încoronarea craiului Serbiei ca despot, se poate deduce că și Mircea cel Bătrîn a primit acest titlul de la împăratul bizantin¹²⁾); din locul în care se vorbește de modul de

¹⁾ XIX, 1—6.

²⁾ XXII, 3 și XXIV, 5.

³⁾ XXVII, 7.

⁴⁾ XXX, 10.

⁵⁾ XXX, 2.

⁶⁾ XXX, 5.

⁷⁾ XXXII, 1.

⁸⁾ vz. Laonic Chalcocondil. Traducere de V. Grecu. București 1958, p. 282—290.

⁹⁾ XLV, 20—22.

¹⁰⁾ XXX, 2; XXXII, 1; XXXIV, 1; XXXVIII, 12 și XLV, 6.

¹¹⁾ XXIX, 6—8.

¹²⁾ XXX, 3 nota și V. Grecu, *op. cit.*, p. 658—659.

succesiune în domnie la turci, se poate conchide că și modul de succesiune la domnie în trecutul nostru s-a înrădăcinat la noi printr-o influență de origine turcească ¹⁾). Tot așa se pare că stăpînirea domnului Țării Românești pe la 1421 pătrundea departe în dreapta Dunării ²⁾).

Ediții.

Cronica lui Duca a fost editată pentru prima dată în acel faimos *Corpus Byzantinae Historiae*, corpul istoriei bizantine, care a început să apară la Paris sub auspiciile regelui-soare Ludovic XIV și ale sfetnicilor lui, în 1645 și a continuat pînă în 1711; acolo a apărut sub titlul : „Ducae Michaelis Ducae nepotis Historia Byzantina res in imperio Graeco gestas complectens a Ioanne Palaeologo ad Mehemetem II. Accesit Chronicon breve, quo Graecorum, Venetorum et Turcorum aliquot gesta continentur. E Bibliotheca regia nunc primum in lucem edita, versione Latina et notis illustrata studio et opera Ismaelis Bullialdi. Parisiis e typographia regia 1649“.

Ediția lui Bullialdus a fost retipărită în 1729 întocmai ca volum al 6-lea din *Corpus Historiae Byzantinae*, apărut la Veneția între 1729 și 1733.

Tot ediția lui Bullialdus a fost reprodusă și de I. P. Migne, *Patrologia, Series Graeca*, vol. 157, Paris, 1866, coloana 749—1166.

Și în sfîrșit, cronica lui Duca a mai fost tipărită în „*Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, editio emendatio et copiosior, consilio B. G. Niebuhrii C. F. instituta, auctoritate Academiae Litterarum regiae Borussiae continuata“, sub titlul „Ducae Michaelis Ducae nepotis Historia Byzantina recognovit et interprete Italico addito supplevit Immanuel Bekkerus“. Bonnæ impensis, Ed. Weberi, 1834.

La aparență s-ar putea crede deci că cronica lui Duca a avut parte pînă acum de patru ediții, totuși, fără nici o teamă de vreo obiecțiune, nu poate fi vorba decît numai de o singură ediție și anume cea dintîi de la Paris din 1649, căci celelalte trei care au urmat, nu sînt decît simple re-tipăriri ale ediției lui Bullialdus, unele chiar cu dedicația și prefața, cu rezumatul, traducerea și notele, toate latinești, ce le-a scris același prim editor. Nici unul din editorii următori n-a mai căutat să vadă manuscrisele, ci s-au mulțumit cu textul editat de Is. Bullialdus din manuscrisul P.

Im. Bekker, ultimul care l-a retipărit, face uneori chiar îndreptări și le trece în aparatul critic, dar ele se dovedesc de prisos, căci în manuscris textul e corect și greșelile nu sînt ale manuscrisului, ci ale lui Bullialdus. În ediția lui Bullialdus, Bekker a găsit, — poate numai simple greșeli de

¹⁾ XXIII, 7 și *Ibid.*, p. 659—660.

²⁾ XXIV, 1 și *Ibid.*, p. 660. Mai vezi și XLV 16.

tipar, — un articol δ , unde te-ai aștepta la un pronume relativ $\delta\varsigma$, p. 150, 2 ed. Bonn; un pronume interogativ $\pi\acute{o}\sigma\eta\varsigma$, unde ai aștepta adjectivul $\pi\acute{\alpha}\sigma\eta\varsigma$, p. 160, 9; un genitiv $\mu\epsilon\tau\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\nu$ unde ai aștepta un acuzativ $\mu\epsilon\tau\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\nu$, 164,4. Altă dată Bullialdus omite prepoziția $\kappa\alpha\tau\acute{\alpha}$ p. 176,13, ed. Bonn; altă dată predicatul $\eta\nu$ p. 292, 3; altă dată a citit $\eta\nu \mu\alpha\chi\alpha\iota\omicron\alpha$ era „cuțit“ în loc de $\epsilon\nu \mu\alpha\chi\alpha\iota\omicron\alpha$ (a murit) „de cuțit“, 228,19. Și Bekker face îndreptările și conjecturile cuvenite și le însemnează în aparatul critic; și astfel pune în seama manuscrisului scăderi pe care acesta nu le are, pentru că în manuscris toate aceste forme se găsesc bune și corecte și nu era nevoie de nici o îndreptare și de nici o înregistrare în aparatul critic, dacă Bekker ar fi recurs la manuscris. Și cazuri de acestea ar putea fi sporite mult. Căci ediția lui Bullialdus nu este lipsită de multe scăderi foarte supărătoare, care apoi toate au fost repetate de edițiile sau mai bine zis retipăriile următoare. Bullialdus citește greșit $\pi\alpha\tau\rho\varsigma \pi\alpha\tau\eta\rho \kappa\alpha\iota$ 23,9 ed. Bonn pentru $\pi\rho\varsigma \pi\alpha\tau\rho\varsigma$ P f. 29^v=p. 45,20 din ediția de fața; $\acute{\alpha}\mu\alpha\rho\tau\iota\alpha\varsigma$ 24,5 pentru $\acute{\alpha}\nu\omicron\mu\iota\alpha\varsigma$ P 219^r=47,15; $\acute{\omega}\varsigma$ 25,11 pentru $\omicron\iota\varsigma$ 291^v=49,9; $\acute{\alpha}\nu\theta$ 30, 2 pentru $\mu\acute{\epsilon}\chi\rho\iota$ 293^r=55,6; $\acute{\epsilon}\lambda\eta\lambda\upsilon\theta\epsilon$ 30, 23 pentru $\acute{\epsilon}\lambda\eta\lambda\upsilon\theta\epsilon\iota$ P 293^v=55,23; $\epsilon\nu$ 33,3 pentru $\epsilon\pi'$ P 294^v=57,28; $\acute{\alpha}\rho\epsilon\acute{\iota}\alpha\mu\epsilon\upsilon\omicron\varsigma$ 39,5 pentru $\acute{\alpha}\rho\epsilon\acute{\iota}\alpha\mu\epsilon\upsilon\omicron\nu$ 296^v=65,9; $\mu\acute{\epsilon}\lambda\alpha\iota\nu\alpha$ ¹⁾ p. 42,21 pentru $\mu\acute{\epsilon}\lambda\alpha\nu\alpha$ 297^v=69,26; $\kappa\alpha\iota$ 49,4 pentru $\tau\acute{\iota}$ 299^r=77,16; Ῥωμαίων 51,8 pentru Ῥωμάνων 299^v=79,25; $\acute{\alpha}\nu\alpha\pi\alpha\upsilon\sigma\theta\eta\iota$ 69,19 pentru $\acute{\alpha}\nu\alpha\pi\alpha\upsilon\theta\eta\tau\epsilon$ 304^v=101,9; $\acute{\upsilon}\pi'$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\omicron\upsilon$ 71,2 pentru $\acute{\upsilon}\pi'$ $\acute{\alpha}\upsilon\tau\omicron\nu$ 305^r=101,31; Τουρκομάνου 88,3 pentru Τουρκομάνου 309^v=123,3; $\epsilon\upsilon\epsilon\iota\delta\epsilon\sigma\tau\acute{\alpha}\tau\eta$ 100,16 ap. crit. pentru $\acute{\alpha}\epsilon\iota\delta\epsilon\sigma\tau\acute{\alpha}\tau\eta$ 313^r=137,18; $\kappa\alpha\iota$ 109,21 ap. crit. pentru $\alpha\iota$ 315^v=147,19; $\omicron\iota\kappa\omicron\delta\omicron\mu\epsilon\iota\nu \acute{\kappa}\acute{\alpha}\sigma\tau\rho\omicron\nu$ 115,19 pentru $\omicron\iota\kappa\omicron\delta\omicron\mu\eta\nu \acute{\kappa}\acute{\alpha}\sigma\tau\rho\omicron\nu$ 317^v=155,3-4; $\delta\iota\delta\omicron\iota$ 116,23 pentru $\delta\acute{\iota}\delta\epsilon\iota$ 317^v=155,25; $\omicron\upsilon \acute{\delta}\rho\epsilon\gamma\epsilon\theta\acute{\eta}\sigma\epsilon\tau\alpha\iota$ 141,17 ceea ce nu are aici un înțeles, pentru $\omicron\upsilon \chi\omicron\rho\eta\gamma\eta\theta\acute{\eta}\sigma\epsilon\tau\alpha\iota$ 327^r=183,21-22 ceea ce dă un înțeles foarte satisfăcător; $\epsilon\upsilon\phi\eta\mu\acute{\iota}\zeta\omicron\nu\tau\omicron\varsigma$ 142,6 pentru $\phi\eta\mu\acute{\iota}\zeta\omicron\nu\tau\epsilon\varsigma$ 327^r=183,31; $\omicron\upsilon$ 149,10 pentru $\kappa\alpha\iota$ 330^r=191,30; $\epsilon\upsilon\theta\eta$ 158,14 pentru $\epsilon\upsilon\theta\eta$ 333^v=203,3; $\mu\tau\alpha\chi\epsilon\iota\omicron\acute{\iota}\zeta\epsilon\tau\alpha\iota$ 167,17 pentru $\mu\epsilon\tau\alpha\chi\epsilon\iota\omicron\iota\sigma\eta\tau\alpha\iota$ 337^r=213,18; $\tau\eta\varsigma \acute{\omicron}\chi\theta\eta\varsigma$ 181,10 pentru $\tau\alpha\iota\varsigma \acute{\omicron}\chi\theta\alpha\iota\varsigma$, 340^v=229,3; $\acute{\alpha}\theta\rho\omicron\iota\sigma\alpha\varsigma$ 181,23 pentru $\acute{\alpha}\theta\rho\omicron\iota\zeta\epsilon\iota$ 341^r=229,12; $\acute{\epsilon}\kappa\beta\acute{\alpha}\sigma\alpha\varsigma$ 206,18 pentru $\epsilon\iota\sigma\beta\acute{\alpha}\sigma\alpha\varsigma$ 347^r=259,4; $\acute{\epsilon}\tau\epsilon\lambda\epsilon\acute{\iota}\omega\tau\omicron$ ¹⁾ p. 224,24 pentru $\acute{\epsilon}\tau\epsilon\tau\epsilon\lambda\epsilon\acute{\iota}\omega\tau\omicron$ 352^r=281,14; $\pi\alpha\rho\eta\tau\iota\sigma\mu\alpha\mu\epsilon\upsilon\omicron\nu$ 298,2, ed. Paris p. 167 D propunând conjectura $\pi\alpha\rho\eta\tau\iota\mu\alpha\sigma\mu\epsilon\upsilon\omicron\nu$ pentru $\pi\alpha\rho\eta\tau\iota\mu\alpha\sigma\mu\epsilon\upsilon\omicron\nu$ 377^r care e= $\pi\alpha\rho\eta\tau\iota\mu\alpha\sigma\mu\epsilon\upsilon\omicron\nu$ 375,2 de la $\pi\alpha\rho\epsilon\tau\omicron\mu\acute{\alpha}\zeta\omega$, dând un înțeles foarte potrivit și bun; și exemple de acestea ar putea fi aduse încă foarte multe. În ediția lui

¹⁾ St. B. Psaltes, *Grammatik der byzantinischen Chroniken*, Göttingen, 1913. p. 188 și 207 citează din cronică la Duca aceste exemple ca forme drept neobișnuite, dar ele se dovedesc deci inexistente.

Bullialdus nu lipsesc nici nume proprii redat greșit, ca Λαχυνήν p. 132,8 ed. Bonn și Φιλανθρωπίνινον 207,15 pentru Λαχανῶν P 323^v=173,2 și Φιλανθρωπίνον P 347^v=259,24; greșeli pe care celelalte ediții le repetă întotdeauna. Dar și mai multe cuvinte în rînd au fost sărite de Bullialdus nu o dată. Astfel, chiar în rîndul întîi după ἀνθρώπου p. 10,1, ed. Bonn au fost sărite cuvintele τοῦ πλασθέντος παρὰ θεοῦ P 288^r=29,2; după λαλοῦν 213,11 «care grăiește» au fost trecute cu vederea cuvintele καὶ ἐνεργοῦν P 349^r=267,9-10 «și care lucrează»; după μαθήμασιν 213,20 «în învățăturile» Bullialdus a sărit cuvintele ἄκρος πεπαιδευμένος καὶ ἐν τοῖς χριστιανῶν μαθήμασιν P 349^v=267,17-18 «foarte învățat și în învățăturile creștinilor»; după πόλιν 295,1 «poartă» a sărit cuvintele σὺν πεντακοσίοις ἀφῆκε φυλάττων τὴν πόλιν P 376^r=371,6 «cu cinci sute, a lăsat paza porții». Prin omisiuni ca acestea două din urmă se strică însuși fondul știrilor date de Duca, în primul caz cu privire la pregătirea și marea învățătura a mitropolitului Marcu al Efesului, conducătorul bizantinilor antiunioniști în sinodul de la Florența, în cazul al doilea cu privire la retragerea marelui duce Luca Notara de la Poarta împărătească pe care o apăra, cînd turcii au pătruns în Constantinople.

Dar în ediția lui Bullialdus sînt și greșeli care ar putea da prilej la concluzii însemnate, dar cu totul eronate. Astfel bunăoară în textul cronicii lui Duca, publicat de Bullialdus, citim că efemerul sultan Mustafa din anul 1421, intrînd în palatele răposatului său frate, sultanul Mahomed I (1413—1421) „a găsit comori nenumărate și altă gătire peste măsură, veșminte și pietre scumpe, femei frumoase și băieți tineri, frumoși la față și cu deosebire chipeși la trup și tot celălalt material din Țara Romînească πᾶσαν ἄλλην ὕλην Βλαχίας· și ședea trăind în îmbuibări și îmbătîndu-se zi de zi și petrecînd în desfrînări”.¹⁾ Cuvîntul Βλαχίας. „Țara Romînească” din ediția lui Bullialdus, p. 88 A, care l-a dat și în traducerea latină aliaque Walachiae spolia „și altă pradă din Țara Romînească”, a trecut și în ediția de la Veneția, p. 70 și în Patrologia greacă a lui Migne, 157, col. 944 A și în ediția lui Bekker din Bonn, p. 157,19; și atunci acest cuvînt Βλαχίας te-ar putea îndemna și ademeni să conchizi că Țara Romînească era obligată pe atunci să dea pentru seraiul sultanilor de la Adrianopole persoane și lucruri deosebite, încît Duca, istoric bine informat asupra împrejurărilor de la curtea sultanilor contemporani cu dînsul, s-a văzut îndemnat s-o sublinieze în mod deosebit și izolat și nu în legătură cu alte popoare creștine, precum o face de atîtea ori. Dar concluzia ar fi și eronată și lipsită de orice temei, căci în manuscrise nu e Βλαχίας, ci se

¹⁾ vz. XXV, 2.

găsește scris limpede βλακείας deci πᾶσαν ἄλλην ὕλην βλακείας P f. 333^v, vezi fig. 5 rând 4 de sus; și P₁ f. 189^r, vezi fig. 6 r. 2 de sus βλακείας prin urmare și „tot celălalt material pentru o viață în plăceri” (p. 200,23) căci aceasta înseamnă βλακείας, și nu din Țara Românească.

Manuscrisele P și P₁. Această singură greșeală, între atâtea altele, arată în-deajuns cită nevoie e de o ediție critică a cronicii lui Duca. Pentru înfăptuirea ei, la drept vorbind, nu avem decât un singur manuscris și o veche traducere italo-venețiană. Manuscrisul e codicele grec nr. 1310 din Biblioteca Națională din Paris pe care-l numim cu sigla P. Acesta e un manuscris de hirtie, format mic, scris îndesat și cuprinde în total 444 de foi; e un codice miscelaneu de cuprins variat religios, apoi literar, filozofic, istoric, științific și altele. Pe foile 288^r—391^r e cuprinsă cronica lui Duca; pe pagina de mai înainte, adică f. 287^v se află înaintea cronicii lui Duca lista împăraților Egiptului de la Alexandru Machedon pînă la Cleopatra și din împărații romani Iuliu Cezar și August (vezi fig. 1).

Acest fapt te-ar putea face aproape să crezi că și înșirarea seacă de mari epoci de ani, în felul cronografelor, e cu totul poate străină de însăși cronica lui Duca, din care prima foaie fiind căzută, vreun copist va fi adăugat și potrivit drept început al cronicii acea înșirare seacă de epoci. Și atunci, primul capitol din cronica lui Duca poate că ar trebui închis în paranteze dreptunghiulare, indicindu-se astfel, că nu-i aparține lui Duca.

După cronica lui Duca urmează în P f. 392—399 parodia homerică Batrachomyomachia, adică Războiul broaștelor cu șoarecii. Foile din manuscrisul P au fost numerotate mai târziu cu cifre arabe. Încă înainte de această numerotare, între foile 288 și 289 au căzut foi, pentru că, deși după f. 288 urmează f. 289, între aceste două foi lipsește întreg textul de la ὁ καὶ (p. 33,15) pînă la ἐγκατῆς (p. 39,25). Pe lângă această lipsă, întîmplată prin pierderea de foi chiar din P, mai sînt arătate două lipsuri printr-un loc mic lăsat nescris chiar în rînd. Unul e pe f. 289^r, unde e vorba de cucerirea orașului Filadelfia în Asia Mică de Baiazid I Fulgerul, iar celălalt pe f. 389^v. Prima lacună, pricinuită prin vreo stricăciune a foii, pare să cuprindă numai o frîntură de propoziție (vz. p. 41,4), a doua e însă de un cuprins mai mare. După căderea Constantinopolei, Duca scriindu-și istoria în formă de cronică anuală, înșiră pe rînd anii și evenimente întîmplate în acei ani, unele mai pe scurt, altele, mai apropiate de locurile sale, mai pe larg. Dar anii 6967 și 6968, adică 1459 și 1460 lipsesc; de la 6966 (vz. p. 423,25) se sare la 6969 (vz. p. 427,11). Această lipsă trebuie să se fi produs tot pe cale mecanică prin pierdere de foi din

manuscrisul după care a fost copiat P sau dintr-un manuscris mai vechi la care se reduce și P, căci anii 6967 și 6968 n-au putut fi săriți de însuși Duca, deoarece numărul anului 6968 nu este înregistrat, dar evenimente din acel an sînt arătate ¹⁾).

Inițialele în P lipsesc uneori; se vede că în arhetipul său au fost scrise cu roșu și copistul lui P n-a mai apucat să le adauge toate și el cu roșu. P mai are pe margine note, uneori ca niște titluri indicînd cuprinsul pasajului respectiv, alteori aceste note marginale par să arate mai degrabă impresia cititorului sau adaugă chiar oarecare precizări. Duca înregistrînd moartea împăratului Ioan V Paleolog, nu arată anul morții, ²⁾ nota marginală însă adaugă: *ἐκομήθη ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐν τῷ ἔτει ١٥٩٩* „a murit împăratul Ioan în anul 6899 indictionul 14“. Notele acestea nu urmează în mod consecvent; la început mai dese, se fac tot mai rare, pînă la urmă dispar aproape cu totul. Nu le-a mai copiat copistul lui P sau nu le-a mai găsit în arhetipul său, nu avem de unde ști; sau poate însuși copistul lui P e autorul lor și a găsit de cuviință să scrie numai atîtea cîte ni le-a lăsat?!

Textul cronicii în P este scris continuativ; actuala împărțire în capitole a făcut-o Ism. Bullialdus, primul editor al cronicii lui Duca, și o păstrăm și noi, ca și ceilalți editori, din motive practice pentru a se înlesni trimiterile și pentru o mai bună evidență. Dar pentru că chiar în aceste scopuri s-ar fi impus, ca această împărțire să fi fost făcută în mai multe capitole decît cele 45 ale lui Bullialdus, am crezut că facem bine, introducînd în cadrul acestor capitole o subîmpărțire în paragrafe, iar la traducerea romînească să pun și oarecare titluri pe margine.

Încă înainte de a se fi pierdut din P cele două foi dintre foile 288 și 289 și fără să fie copiate notele de pe margine, cronica lui Duca a mai fost copiată o dată chiar din manuscrisul P. Și această copie se păstrează tot în Biblioteca Națională din Paris sub cota cod. Graec. 1766 și o vom numi cu P₁. Și P₁ ca și arhetipul său P este un codice de hîrtie, format mic, dar e scris mai rar și mai citeț. Foile căzute din P ne sînt păstrate în P₁ f. 22^v—28^v. Și P₁ e un codice miscelaneu aproape de același cuprins divers ca și P și înaintea cronicii lui Duca se găsește aceeași listă a împăraților egipteni de la Alexandru Machedon pînă la Cleopatra și a lui Iuliu Cezar și August. Cronica lui Duca urmează în P₁ pe foile 19^r pînă la 409^v și este fără nici o îndoială o copie fidelă chiar din P. În textul cronicii din amîndouă manuscrisele sînt exact aceleași lipsuri, P₁ mai

¹⁾ vz. XLV, 10 nota: *și-i voi da datoria.*

²⁾ XIII, 4.

adăugînd încă multe altele prin greșeala de transcriere, așa-numită haplografie, cînd copistul sare de la un cuvînt la altul egal din rîndurile următoare. Apoi P_1 mai face o mulțime de greșeli mărunte ce se explică chiar prin scriitura lui P care, fiind chiar în acel loc neclară, făcea posibile greșelile din P_1 . Astfel de ex. P f. 295^r rînd 9 de jos scrie $\mu\alpha\chi\mu\acute{o}\tau\alpha\tau\alpha\iota$ cu litera μ așa încît poate fi citită ușor $\lambda\iota$ (vezi fig. 2 r. 4) și copistul lui P_1 f. 48^r rînd 4 de jos, copiind repede și mecanic, a și transcris nonsensul $\lambda\alpha\chi\mu\acute{o}\tau\alpha\tau\alpha\iota$ (vezi fig. 3 r. 4). Exemple de acestea de transcriere greșită mecanică ar putea fi aduse încă multe.

Amîndouă manuscrisele, și P și P_1 , nu sînt datate, dar după scriitură, P este datat de obicei în secolul XV, iar copia sa P_1 în secolul XVII. După o examinare însă mai atentă paleografică, eu unul cred că vîrsta amînduror codice va trebui scăzută cu aproape cîte un secol întreg, așa încît pe P l-aș așeza spre mijlocul secolului al XVI-lea, iar pe P_1 , copia lui, la începutul celui de-al XVIII-lea.

Un fragment de tot mic din cronica lui Duca se mai păstrează și într-un codice grec din Biblioteca Vaticană de sub nr. 1408 f. 154^r, care să fie din secolul al XVI-lea ¹⁾.

Neputînd încăpea nici o îndoială că P_1 e o copie fidelă a lui P , la stabilirea textului cronicii lui Duca într-o nouă ediție critică P_1 nu mai poate veni în vedere decît doar pentru locurile greu de citit sau stricate din P , ca să se vadă cum le-a înțeles copistul lui P_1 . Oarecare valoare mai are P_1 și pentru păstrarea textului de pe foile pierdute din P . De altfel în chip firesc, deosebirile de text dintre P_1 și P , cauzate din nebagare de seamă sau din neștiința copistului, n-au fost trecute în aparatul critic, spre a nu-l încărca în chip inutil.

Din manuscrisul arhetip din care provine P , trebuie să fi căzut prima foaie, căci din cronica lui Duca nu ni s-a păstrat precuvîntarea cu numele autorului și eventual cu titlul cronicii. Dar nu numai acest început ne lipsește, ci, așa cum ni s-a păstrat textul cronicii, ne lipsește și sfîrșitul ei, istorisirea întrerupîndu-se și în P și în P_1 în mijlocul frazei care rămîne neterminată : $\text{Ὁρῶντες οὖν οἱ ἐντὸς} \dots$ Atunci cei dinăuntru văzînd... (vz. fig. 7 și fig. 8), așa că nu numai prima foaie, ci și ultima trebuie să fi căzut. Căderile acestea de foi nu s-au putut întîmpla în P , căci acesta fiind un codice miscelaneu, cronica lui Duca nu este nici prima nici ultima bucată dintr-însul.

¹⁾ vz. G. Moravcsik, I, p. 127. D-l Moravcsik, căruia îi mulțumesc, a avut bunăvoința de a-mi comunica variantele din cod. vat. 1408 și că acest fragment cuprinde rîndurile 2 εἰτα γίνεται pînă la 17 λυτῶντες ἐχώρησαν de la pag. 37.

O veche traducere Dar dacă începutul cronicii lui Duca ne-a rămas pînă italiană. acuma nedescoperit, sfîrșitul în schimb ni s-a păstrat (vz. p. 435,15 urm.) într-o veche traducere italo-venețiană, făcută, se crede prin secolul XVI sau chiar XV. Aceasta a fost descoperită de istoricul L. Ranke în Biblioteca Marciană din Veneția și e publicată de Im. Bekker în ediția din Bonn a lui Duca la p. 349—512. Traducerea ne păstrează nu numai sfîrșitul cronicii lui Duca, dar ne completează și mica lacună, în legătură cu cucerirea orașului Filadelfia de Baiazid I, cu cuvintele „destituta de ogni speranza de secorso (p. 356,7 de jos ed. Bonn: „pierzînd orice nădejde de ajutor“ (vz. și mai jos p. 40,5). În schimb pe lingă celelalte lipsuri ce le-am semnalat în textul grecesc din P, vechea traducere italiană, așa cum e publicată, mai are încă o mare lipsă, sărind întreg textul de la p. 283,29-30: *Κάλεσον αὐτοὺς* pînă la p.307,13: *χαλάσοντες τὰ ἱερά* din ediția de față (vz. și ed. Bonn, p. 465). Această lipsă sfîrșindu-se în mijlocul frazei, se vede că s-a produs printr-o pierdere de foi din vreun manuscris italian, dacă nu chiar din manuscrisul din Veneția.

Traducătorul trebuie să fi fost un dalmatin supus venețian. Față de republica Veneției se arată cu mult devotament și mare admirație, ba chiar cu vădită părtinire, adăugînd atribute de laudă la adresa ei și făcînd chiar modificări în favoarea ei. Dar el întrebuințează și termeni iugoslavi¹⁾ și trebuie să fi avut știre și de izvoare sîrbești. Lupta de la Cosovo din 1389 o descrie mai pe larg și cu știri mai bogate ca în cronica lui Duca²⁾. Și, de altfel, el mai adaugă și știri de la sine. Traducerea e făcută în mod liber; uneori amplifică și adaugă, alte ori prescurtează și omite; cîteodată se întîmplă să nu înțeleagă și să traducă greșit³⁾.

Cu toate aceste scăderi, vechea traducere italiană fiind făcută după un manuscris grecesc pe care nu-l mai avem, ea îl înlocuiește în oarecare măsură pe acesta și de aceea la stabilirea textului cronicii lui Duca într-o nouă ediție critică trebuie să fie luată în seamă și ea. Am și numit-o cu sigla I.

Un vechi rezumat neogrecesc. În Biblioteca Academiei R. P. R.⁴⁾ se află un codice grec nr. 4, copiat de la 21 octombrie pînă la 13 noiembrie 1765, după cum arată o însemnare la sfîrșit la p. 352 a manuscrisului. De la început și pînă la p. 115 rînd 11 de sus, acest codice e un rezumat în neo-

1) vz. Duca, ed. Bonn, p. 394, 431 și 455.

2) vz. *ibid.*, p. 352—355.

3) vz. V. Grecu, *Istoricul bizantin Duca*, p. 626—628.

4) Vezi C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor grecești*, Biblioteca Academiei Romîne, București, 1909, p. 7—8, unde însă codicele e apreciat greșit; vz. V. Grecu, *op. cit.*, p. 628—630.

grecește al cronicii lui Duca și anume începînd cu domnia efemerului împărat Ioan VII Paleolog, lăsat în domnie de unchiul său Manuil II Paleolog, cînd acesta în iarna anului 1399 a plecat departe în apus, căutînd ajutoare în contra turcilor. Codicele are note marginale și rezumatorul, după ce termină de rezumat din cronica lui Duca, pe care o rezumă pînă la capăt, arată într-o astfel de notă marginală că acum continuă să rezume din Chalcocondil ἐκ τοῦ Χαλκοκονδύλου (cod. grec 4, p. 115) și după ce a sfîrșit cu Chalcocondil, arată iarăși într-o notă marginală că mai departe rezumă ἐκ τῆς ἱστορίας Ἰωάννου Σαγρίδου (cod. gr. 4, p. 121 : „din istoria lui Ioan Sagridis). Aceste note te îndeamnă să crezi că rezumatului din cod. gr. nr. 4 îi lipsește începutul, căci tot o notă marginală trebuie să fi arătat că rezumatul se face și din Duca ; și probabil că s-a și făcut de la începutul cronicii, pentru că începutul chiar cu neînsemnatul Ioan VII Paleolog e cu totul arbitrar și nemotivat. Cît despre Ioan Sagridis, acesta nu poate fi decît *Giovanni Sagredo* care a publicat în 1677 la Veneția o istorie turcească sub titlul *Memorie storiche dei monarchi ottomani de 1300—1646*, memorii ce au fost traduse în neogrecește de marele comis Nicolae Caragea ¹⁾). Rezumatul e făcut pe larg ; dar pe ici-colo cîte un loc e rezumat și mai pe scurt, ba chiar sărit cu totul. Ceea ce e mai important de constatat însă, este faptul că, în ce privește cronica lui Duca, rezumatul este făcut chiar după textul publicat de Ism. Bullialdus în 1649 ; căci are lipsuri și greșeli ce provin chiar din această ediție. Astfel stînd lucrurile cod. grec 4 nu poate avea nici o valoare pentru pregătirea unei ediții critice a cronicii lui Duca, totuși pentru interpretare poate fi de oarecare folos ²⁾).

O nouă ediție critică. Pentru o nouă ediție critică avînd deci la dispoziție numai un singur manuscris P și în oarecare măsură vechea traducere italiană, s-ar putea crede că pregătirea acestei ediții e o lucrare destul de ușoară. E drept că, neavînd multe manuscrise de colaționat, rămîm scutit de această muncă migăloasă și care cere timp așa de mult. În schimb ai alt neajuns poate și mai mare la stabilirea textului care e o munca mult mai grea și de răspundere mai mare și în cursul căreia un număr mai mare chiar de grupe de manuscrise îți este de mare ajutor,

¹⁾ I. I. Björnsthöhl, *Briefe*. Deutsche Ausgabe, Leipzig-Rostock, 1783, citat după C. I. Karadja, *Die alte rumänische Buchdruckerkunst* ; extras din „Geschichte der Buchdruckerkunst“, Demeter-Verlag, 1940, p. 8 și 11, n. 14.

²⁾ vz. V. Grecu, *op. cit.*, p. 653—655. Numai din punct de vedere bibliografic face să amintim că cronica lui Duca a fost tradusă în franțuzește, foarte liber și deseori aproximativ, în *Histoire de Constantinople, depuis le regne de l'Ancien Justin jusqu'à la fin de l'empire*, traduites sur les originaux grecs de Monsieur Cousin, tome VIII, Paris, 1685, p. 211—428. Traducerea s-a făcut după ediția lui Bullialdus.

mai ales cînd ți se ivesc cazuri de nedumerire. Și textul din P dă de-seori prilej la nedumeriri. În P citim de ex. la acuzativ singular forma populară θυγατέραν (P.f. 314^v, 320^r, 347^v), γυναῖκαν (P 308^r),¹⁾ dar de multe ori și formele antice θυγατέρα și γυναῖκα. Apoi mai citim în P la ac. sing. ἄλυσον P 367^v pentru ἄλυσιν «lanț»; apoi βοῶντας 97^v ca nominativ singular masculin; ὄντας ca nom. plural masc.: ὄντας ἀργυρόνητοι «fiind robi cumpărați cu bani» P 300^r, pe lingă atîtea alte cazuri, unde participiul prezent își are formele regulate antice. După aceea întîlnim și construcții sintactice ca βασιλεύς... ἐτι ὄντος... ἀπέδωκε (P 299^r împăratul... pe cînd era încă... a dat) și ἐν κάστρῳ τινί, Νύμφαιον ἐπονομαζόμενον (348^v «într-o cetate, numită Nimfeon), fără acordul gramatical cuvenit. Genovezii din Galata sînt numiți οἱ τοῦ Γαλατᾶ P 313^r, dar și τοῦ Γαλάτου 313^v, 355^r. Substantivul ναῦς «corabie» e declinat în mod regulat după declinarea a 3-a, dar nu o dată e trecut și la declinarea 1-a (de-ex. νῆαι 334^v; νήαις dat. plur. ἐν τριήρεσι καὶ νήεσσι 336^r, cu ε pentru αι, Bullialdus dînd νήναι, Bekker, ed. Bonn 165,6 îndreptînd în νηναί); ba o dată dăm chiar peste ἐμπορικὰ νῆα ἔσμεν 297^r («corăbii de negustori sîntem»,²⁾ plural neutru. Apoi întîlnim ἐντός cu dativul (P 320^r și 321^v), dar și cu genetivul (P 321^v); prepoziția ἀπό de mai multe ori cu acuzativul (P 368^v, 370^r, 388^r și aiurea), dar și cu genetivul (316^r, 390^v și aiurea); εἶασαν (338^v) cu augment deci, dar și ἔασαν (382^r) fără augment. Prepoziția εἰς apare în P pe a cincea parte sub formă ionică ἐς, de mai multe ori însă sub formă obișnuită nouă atică εἰς. Să păstrezi inconsecvența, căci poate proveni forte bine și de la însuși autorul, sau să o uniformizezi, căci și copiiștii pot să o fi pricinuit în largă măsură, e foarte greu de hotărît. Din cazurile de inconsecvență de limbă înșirate mai sus, am păstrat formele θυγατέραν și θυγατέρα, γυναῖκα și γυναῖκαν, am păstrat genetivul absolut construit mai liber βασιλεύς... ἐτι ὄντος... ἀπέδωκε, am păstrat construcția variată a lui ἐντός, considerînd că a primit înțelesul de ἐν. Am păstrat construcția lui ἀπό cu acuzativul, ca o concesie făcută limbii populare; am păstrat inconsecvența întrebuițării augmentului și a reduplicației; am păstrat pe ἐς și pe εἰς, precum e în manuscris. Am păstrat βοῶντας și ἐπονομαζόμενον ca acuzative absolute, căci am observat că sînt foarte obișnuite în limba lui Duca; βοῶντας ar mai putea fi acum și forma neogrecescă invariabilă a participiului prezent. Am păstrat declinarea lui ναῦς și după declinarea a 3-a și 1-a, dar ἐμπορικὰ νῆα aș îndrepta în ἐμπορικαὶ νῆαι, căci ἐμπορικὰ νῆα nu poate fi nici

¹⁾ Pentru aflarea locurilor în textul de față cu toate formele neobișnuite ce le amintim, să se vadă indicele gramatical, precum și indicele de nume.

²⁾ vz. mai jos p. 69,7.

neutru la plural, nici feminin la singular, spre a putea fi păstrat; Bekker, ed. Bonn, p. 41, 18 propune o conjectură ἔμποροι κατὰ νῆα «negustori cu corabia», care e însă puțin silită. Cazuri de inconsecvență de limbă în cronica lui Duca s-ar mai putea semnala forte multe din codicele P; aici ne-ar prinde bine măcar două, dacă nu chiar mai multe grupe de manuscrise, spre a putea astfel desprinde oarecare indicații, cînd să păstrăm această inconsecvență ca o urmare a tendinței lui Ducas de a face concesii limbii vii, ca un scriitor de talent ce era, și cînd totuși să o îndreptăm, întrucît el este și un bun cunoscător al limbii antice și se silește să scrie și într-o limba bizantină curat literară anticizantă. Neavînd la dispoziție mai multe grupe de manuscrise, ca să ne fie de ajutor, a trebuit să examinăm fiecare caz în parte, să ne orientăm după faptul, cît de deseori se întîlnește cutare sau cutare formă, să ținem seama cînd era cazul, și de felul de a scrie al istoricilor bizantini în general și al lui Duca în special, dar firește că nu ne-am putut dezbăra cu totul, oricît ne-am fi silit, nici de judecata noastră subiectivă. De aceea în general, ca întotdeauna, dar în special la cercetări de limbă, va trebui să se recurgă mereu și la aparatul critic de sub linie, care de astă dată are avantajul de a nu fi atît de încărcat și, credem că este destul de clar.

Aparatul critic.

La alcătuirea aparatului critic, din punct de vedere tehnic, am căutat să ținem seamă cît mai mult de indicațiile și îndemnurile cuprinse în broșura publicată de «Union Académique Internationale: Emploi des signes critiques, disposition de l'apparat dans les éditions savantes des textes grecs et latins, conseils et recommandations par J. Bidez et A. B. Drachmann, éd. nouv. par. A. Delatte et A. Severyns, Bruxelles Paris, 1938». Tendința mi-a fost cît mai conservativă; și dacă am îndreptat ceva cîtuși de puțin, am ținut s-o înregistrez neapărat în aparatul critic. Greșelile de ortografie și accent însă nu le-am înregistrat. Și manuscrisul P are astfel de greșeli destul de multe. Scrie de ex. ἐν τοῦτο τῷ φρονήματι, schimbă pe ε și α, pe ο și ω, pe ν cu β: αὐθεντέβει, σκέβη ș.a.; greșelile așa-numite itacisme sînt din cele mai fantastice: χύνικη pentru χοίνικη și multe altele; ι subscriptum nu-l pune niciodată. Multe sînt greșelile de accent și spirit: ἦν de ex. în loc de ἦν. În cuvintele compuse deseori accentuează ambele părți: κατὰφέρει. Greșelile de acestfel au fost îndreptate de noi fără să le trecem în aparatul critic, decît numai rare ori, cînd ar fi putut avea vreo însemnătate morfologică sau semantică. Am îndreptat accentuarea genitivului plural la declinarea I-a care, se știe, e un perispomenon, cu accentul circumflex pe ultima, dar îndreptările le-am notat în aparatul critic, deoarece am observat o puternică

tendință în P de a-l face paroxitonon, accentuându-l de multe ori cu accentul pe penultima astfel γωνίων, δεσπότην, πολίτην, σατράπην, νησιότην, Φωκαίων, ὀδόντων, ἐργάτην, σκάφην, Τουρκοπέρων τεχνίτην, λίτρων, ἄξιμίων, Γαλάτων, Γενουίων, Σκύθων ș.a.m.d. Tot așa am notat în aparat accentuarea făcută uneori în P στήθεων, τείχεων, pe care le-am îndreptat în στήθεων, τειχέων, dar am lăsat neschimbat în text și εἰρήρεων, τριήρεων, διήρεως, τριήρεως, deoarece forme de acestea, în analogie după πόλις, se mai întâlnesc și la scriitori bizantini atât de clasicomani ca Georgios Pachymeres, *Istoria*, ed. Bonn, I, p. 397,16; II, 70,11 și 14; 578,21; 579,11 și Ioan Cantacuzino, *Istoria*, ed. Bonn, I, 374,12; 468,5 și 507,4. De asemenea n-am îndreptat accentuarea din γυναικαδελφός P 303^v în γυναικάδελφος, precum înregistrează dicționarele.

Cu totul inconsecvent și arbitrar scrie pe ν ἐφελκυστικόν și tot așa arbitrar face eliziunea, scriind de ex. cînd δ' cînd δέ, cînd ἀλλ' cînd ἄλλὰ înainte de vocală, ș.a. În amîndouă cazurile am lăsat neschimbată această inconsecvență, căci o întâlnim și la alți istorici bizantini. Tot așa n-am unificat varietatea de scriere de ex. ca γλῶττα și γλῶσσα, θάλαττα și θάλασσα, μαγίστωρ și μαῖστωρ, κοντόσταυλος și κονοσταυλος.

Aceleași nume proprii sînt scrise într-o ortografie din cele mai variate și în forme felurite; bunăoară: Ἀγγυρα, și Ἀγκυρα, Φραγγία și Φραγγία, Φράγγοι și Φράγκοι, Ἰάγγος și Ἰάγκος Λεοντάριος și Λεοντάρης, Δανούβεως și Δανούβιος la genet. sing.; Φραντζήσκω și Φραντζήσκος (Francisc); Φλωρεντζία și Φλωρεντία (Florența). Ἀλή și Ἀλί, Αὐδουλὰχ și Αὐδουλὰς, Ἑσές și Ἑσές, Ἡλτρίμ și Ἰλτρίμ, Ὀθμάν și Ὀτμάν, Καρμάν și Καρμάνος, Μεχμέτ și Μεχμέτ și Μαχοῦμετ și Μαχουμέτ și Μοχάμετ și Μοχαμέτ (Mahomed, sultanii și nume de persoane); Μωάμεδ și Μωάμεδ (Mohamed profetul); Μωσῆς și Μουσῆς (Musa); Μωράτ și Μοράτ și Μουράτ (Murad); Μύλτζης și Μίλτζας (Mircea); Ντάνος și Νδάνος (Dan); Ταμήρ și Ταμήρ (Timur-Lenk); Τζινεήτ și Τζηνεήτ și Τζυνεήτ și Τζηναήτ și Τζιναήτης (Tineit Güneyt); Χαλήλ și Χαλήλης și Χαλίλης și Χαλίλ (Chalil); Κοσμήδιον și Κοσμίδιον, Καταλάνων și Κατελάνων. Să purced la o unificare ortografică și de formă în scrierea atât de variată a numelor proprii, fenomen obișnuit de altfel la istoricii bizantini, cred că ar fi fost o imixtiune prea mare în tradiția textului. Și atunci n-am schimbat decît acolo, unde ar putea fi vorba eventual de greșeli de itacism. Astfel Μύλτζης și Μίλτζας l-am scris numai cu ι, nu și cu υ, Ἀλί și Χαλίλ cu ι, nu și cu η, Τζινεήτ tot numai cu ι în silaba întâia, nu cu η și υ, Κοσμίδιον numai cu ι în antepenultima, fără să mai încarc aparatul critic cu aceste schimbări.

Pentru o mai bună claritate, aparatul critic, am avut tendința să-l fac pozitiv, adică să înregistrez și lectura pusă în text; unde însă nu putea fi nici o îndoială la mijloc, l-am adoptat pe cel negativ, spre a cruța loc.

Editorul ediției din Bonn, Im. Bekker, precum am arătat, nu s-a folosit în ediția sa de manuscris, ci numai de textul editat de Is. Bullialdus în ediția din Paris 1649. De aceea în aparatul critic din ediția de față, unde e arătată vreo lectură de a lui Bullialdus și nu e amintit și Bekker, să se știe că și Bekker se ține de lectura lui Bullialdus și nu de cea din manuscris; iar când Bekker în ediția sa din Bonn face în aparatul critic vreo trimitere la P, să se știe că aceste trimiteri în realitate sînt la textul din ediția lui Bullialdus și nu din P.

BIBLIOGRAFIE SUMARA

K. KRUMBACHER, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, München, 1897, ed. a 2-a, în *Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft* ed. Ivan Müller, vol. IX, part. I, p. 305—307 și 394.

E. CERNOUSOV, *Duka odin iz istorikov kontza Vizantii*, în *Vizantiiski Vremennik*, 21, 1914, Petrograd, p. 171—221.

N. IORGA, *Medaillons d'histoire littéraire byzantine*, în *Byzantion*, II, 1925, p. 296—297.

W. MILLER, *The historians Doukas and Phrantzes*, în *The Journal of hellenic studies*, 46, 1926, p. 63—65.

H. OMONT, *Inventaire sommaire des manuscrits grecs de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1898, vol. I, p. 295—297; partea a doua, Paris, 1888, p. 137—138.

GY. MORAVCSIK, *Byzantinoturcica, I*, Budapesta, 1942, p. 126—128.

V. GRECU, *Istoricul bizantin Duca. Omul și opera sa; o ediție critică a cronicii lui. Importanța lui Duca pentru istoria Rominilor*, în *Anal. Acad. Rom., Mem. Secț. ist. seria III*, t. XXIX, mem. 16, p. 591—661.

V. GRECU, *Pour une meilleure connaissance de l'historien Doukas*, în *Memorial Louis Petit*, Paris, 1948, p. 128—141.

SIGLE. PRESCURTĂRI. SEMNE.

- P = Codex Parisinus 1310 ff. 288—391; sec. XVI.
P₁ = Codex Parisinus 1766 ff. 19—410; incep. sec. XVIII.
I = Vechea traducere italiană (ediția Bonn, împreună cu Duca, p. 349—512).
Bull = Ducae Michaelis Ducae nepotis Historia Byzantina... nunc primum in lucem edita... opera Ismaelis Bullialdi, Paris, 1649.
Bek = Ducae Michaelis Ducae nepotis Historia Byzantina. Recognovit et interprete Italo addito supplevit Immanuel Bekkerus Bonnae, 1834 (= Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae: Duca ed. Bonn).
Puqu = F.C.H.L. Pouqueville, Voyage dans la Grèce, tome V. Paris, 1821, p. 200—210.
G. Sfranțes col. = Γεωργίου Σφραντζῆ χρονικὸν μικρόν (Cronica mică a lui Gheorghe Sfranțes) publicată în Migne Patrologia, series Graeca, Paris, 1866, vol. 156, col. 1025—1080.
G. Sfranțes I = Georgii Phrantzae, Chronicon edidit I. B. Papadopoulos, vol. I. Lipsiae in aed. Teubneri, 1935.
G. Sfranțes = Georgius Phrantzes, Ioannes Cannanus Ioannes Anagnostes ex recensione Immanuelis Bekkeri, Bonnae, 1838. (Sfranțes și Franțes e același cronicar; numai că cronica de sub numele Franțes a fost mult interpolată).
Critobul = Fragmenta historicorum Graecorum vol. V pars prior. Critobuli Imbriotae libri 5 etc. ed. Carolus Müller, Paris, 1870, p. 40—161.
L. Chalc = Laonici Chalcocandylae Historiarum demonstrationes ad fidem codicum recensuit etc. Eugenius Darkó; tom. I—II Budapestini, 1922—1927.
G. Moravcsik = Byzantinoturcica I. Die byzantinischen Quellen der Geschichte der Türkvolker, Budapest, 1942; II Sprachreste der Türkvolker in den byzantinischen Quellen, Budapest, 1943.
Charitonides = Ch. Ch. Charitonides, Εἰς Μιχαὴλ Δούκων ἀπαρτὶς Πλάτων IV (1952) p. 99—101.
< > = Aceste paranteze închid cuvinte ce din greșală au căzut din text și trebuie adăugate;
[ ] = închid cuvinte ce au intrat greșit în text și trebuie deci scoase.
† = arată locul din text transmis stricat ce n-a putut fi îndreptat.
ad = adaugă
om = omite
vz. = vezi
cp. = compară
Numerele de margine însoțite de litera b arată pagina din ediția de la Bonn.
La trimiteri, primul număr arată pagina, cel de al doilea rîndul.
La Critobul trimiterile se fac la cărți, capitole și paragrafe, nu la pagini.

DUCAE
ISTORIA TURCOBYZANTINA

DUCAS
ISTORIA TURCO-BIZANTINA

ISTORIA TURCO-BIZANTINA A LUI MIHAIL (?) DUCA

[Numărul anilor de la cel dintîi om pînă în zilele noastre]

Epoci mari
de ani de la
Adam pînă la
Alexie I Comnen.

1. De la Adam, cel dintîi om făcut de Dumnezeu, pînă la Noe, în timpul căruia a fost potopul, au fost zece generații: întâia, cea făcută de Dumnezeu, a lui Adam; iar după 230 de ani, a 2-a cea a lui Sit, făcut de Adam; iar după Sit 205 ani, a 3-a, cea a lui Enos din Sit; iar după Enos 190 de ani, a 4-a, cea a lui Cainan din Enos; iar după Cainan 170 de ani, a 5-a, cea a lui Maleleil din Cainan; iar după Maleleil 165 de ani, a 6-a, cea a lui Iared din Maleleil; iar după Iared 162 de ani, a 7-a, cea a lui Enoh din Iared; iar după Enoh 165 de ani, a 8-a, cea a lui Matusala din Enoh; iar după Matusala 167 de ani, a 9-a, cea a lui Lameh din Matusala; iar după Lameh 188 de ani, a 10-a, cea a lui Noe. Și Noe era de 600 de ani și s-a făcut potop de apă asupra pămîntului, așa că de la Adam pînă la potop se numără ani 2242.

2. De asemenea și de la potop pînă la Avraam, zece generații, ani o mie o sută douăzeci și unu. Și Avraam era de șaptezeci și cinci de ani, cînd s-a mutat în pămîntul Canaan din Mesopotamia; și acolo stînd 25 de ani, a făcut pe Isaac. Iar Isaac a avut doi băieți: Isav și Iacob. Iar cînd

---

1 Titlul nepotrivit: Numărul... noastre P: *om.* I: Numărul anilor de la facerea lumii pînă la domnia lui Ioan, feciorul lui Andronic Poleolog, în care s-a făcut și curcirea Ianinei de sîrbi. Pouqu. || 2 făcut de Dumnezeu P I: *om.* Pouqu.

---

* I 1: 'Αριθμοί... γεγενησ̄ *Numărul... noastre* e un titlu cu totul nepotrivit pentru cronică lui Duca; apoi numărarea anilor nici nu e făcută pînă în timpul lui Duca. De aceea cred că acest titlu nu-i aparține.

Și primul capitol în întregime dă de bănuit. Din cronică lui Duca s-a pierdut începutul cu precuvîntarea obișnuită, arătînd numele autorului și eventual titlul scrierii, dacă Duca îi va fi dat vreunul. Și se prea poate ca vreun cititor copist, văzînd această lipsă, să fi adăugat din vreun codice miscelaneu această înșirare seacă de nume și ani și să o fi pus drept început, dar vădit nepotrivit, al cronicii lui Duca, făcîndu-i

MICHAELIS (?) DUCAE HISTORIA TURCOBYZANTINA

[Ἀριθμοὶ ἐτῶν ἀπὸ τοῦ α^{ου} ἀνθρώπου ἕως τῆς ἡμετέρας γενεᾶς]

10b

1. Ἀπὸ Ἀδάμ, τοῦ πρώτου ἀνθρώπου τοῦ πλασθέντος παρὰ Θεοῦ, ἕως Νῶε, ἐφ' ὃν ὁ κατακλυσμὸς γέγονε, γενεαὶ δέκα γεγονάσι· πρώτη, ἡ καὶ παρὰ Θεοῦ, τοῦ Ἀδάμ· μετὰ δὲ σλ' ἔτη, β^{-α}, ἡ τοῦ Σῆθ παρὰ τοῦ Ἀδάμ· μετὰ δὲ τὸν Σῆθ σε' ἔτη, γ^{-η}, ἡ τοῦ Ἐνῶς ἐκ τοῦ Σῆθ· μετὰ δὲ τὸν Ἐνῶς ρθ' ἔτη, δ^{-η}, 5 ἡ τοῦ Καϊνάν ἐκ τοῦ Ἐνῶς· μετὰ δὲ τὸν Καϊνάν ρο' ἔτη, ε^{-η}, ἡ τοῦ Μαλελεήλ ἐκ τοῦ Καϊνάν· μετὰ δὲ τὸν Μαλελεήλ ρξε' ἔτη, ς^{-η}, ἡ τοῦ Ἰάρεδ ἐκ τοῦ Μαλελεήλ· μετὰ δὲ τὸν Ἰάρεδ ρξβ' ἔτη, ζ^{-η}, ἡ τοῦ Ἐνῶχ ἐκ τοῦ Ἰάρεδ· μετὰ δὲ τὸν Ἐνῶχ ρξε' ἔτη, η^{-η}, ἡ τοῦ Μαθουσάλα ἐκ τοῦ Ἐνῶχ· μετὰ δὲ τὸν Μαθουσάλα ρξζ' ἔτη, θ^{-η}, ἡ τοῦ Λάμεχ ἐκ τοῦ Μαθουσάλα· μετὰ δὲ τὸν Λάμεχ ρη' ἔτη, ι^{-η} 10 ἡ τοῦ Νῶε. Νῶε δὲ ἦν ἐτῶν χ' καὶ ὁ κατακλυσμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο ἐπὶ τῆς γῆς, ὥστε ἀριθμεῖσθαι ἀπὸ Ἀδάμ ἕως τοῦ κατακλυσμοῦ ἔτη βσμβ'.

2. Ὅμοιως καὶ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως Ἀβραάμ γενεαὶ δέκα, ἔτη χίλια ἑκατὸν εἴκοσι ἔν. Ἀβραάμ δὲ ἦν ἐτῶν ἑβδομήκοντα πέντε, ὅτε μετόικησεν εἰς γῆν Χαναάν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας· κακεῖ διατρίψας ἔτη κε' ἔτεκε τὸν Ἰσαάκ. 15 Ἔτεκε δὲ Ἰσαάκ παῖδας δύο· Ἡσαῦ καὶ Ἰακώβ. Γενόμενος δὲ Ἰακώβ χρόνων

1 *Titulum inaptum* ἀριθμοὶ... γενεᾶς P: om. I: ἀριθμοὶ τῶν ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἐτῶν μέχρι τῆς βασιλείας Ἰωάννου υἱοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ἐν ᾗ καὶ ἡ ἁλωσις ἐγεγόνει τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τῶν Σέρβων Pouqu || *Fortasse totum fere caput primum ut a Duce Historia alienum secludendum est* || 2 τοῦ πλασθέντος παρὰ θεοῦ P I: om. Pouqu || 3 ὃν P: οὗ Pouqu || 10 τὸν om P || 14 μετόικησεν P: μετόικησε Bek.

o legătură fie la sfârșitul capitolului întâi, fie la începutul capitolului al doilea. Lucrul pare cu atât mai probabil, cu cât și în codicele miscelaneu P care ne-a păstrat cronică lui Duca, chiar înaintea cronicii se mai găsește o astfel de înșirare seacă de nume ale împăraților eleni ai Egiptului și de la romani, Iuliu Cezar și August. Vezi figura 1.

Iacob a fost de 130 de ani, a coborît în Egipt dimpreună cu cei 12 feciori ai lui și cu nepoții lui, 75 la număr. Și a locuit Avraam cu neamul lui în pămîntul Canaan patru sute treizeci și trei de ani și înmulțindu-se s-a socotit douăsprezece seminții și populația s-a socotit șase sute de mii
5 coborîtori din cei 12 feciori ai lui Iacob, ale căror nume sînt următoarele : Rubim, Simeon, Levi, Iuda, Isahar, Zabulon, Neftalim, Gad, Aser, Dan, Iosif și Veniamin.

3. Și urmașii lui Levi sînt Moise și Aaron ; și unul a început să exercite funcția de preot, iar Moise a trecut la conducere ; acesta în al optzecilea an al vieții, calcă Marea Roșie și scoate poporul din Egipt. Acest
10 Moise a fost în floarea vîrstei în timpurile lui Inachos care a împărățit cel dintîi ; astfel iudeii sînt mai vechi ca elenii.

4. Și știind ei în pustie patruzeci de ani și conduși fiind de Iisus Navi douăzeci și cinci de ani și de judecători patru sute cincizeci și patru de
15 ani pînă la domnia lui Saul, care a fost la ei cel dintîi împărat, în timpul căruia, în cel dintîi an al domniei lui, se naște marele David, așa că de la Avraam pînă la David se adună paisprezece generații, ani 1024 ; și de la David pînă la pribegia babiloneană paisprezece generații, ani 609 ; și de la pribegia babiloneană pînă la Hristos generații paisprezece, ani 504.

20 Socotind la un loc anii după cum urmează, o să aflăm de la cel dintîi om Adam pînă la Hristos 5 500 de ani.

5. De la întruparea lui dumnezeu pînă la Marele Constantin ani 318.

De la domnia Marelui Constantin pînă la domnia lui Iustinian împăratul ani 210 ; în timpul lui s-a clădit marea biserică, ridicată de el întru
25 numele înțelepciunii lui dumnezeu.

De la domnia lui Iustinian pînă la domnia lui Constantin și a Irinei, maica lui, ani 260.

4 șase sute de mii I : (cp. *Ieșirea* 12, 37 ; *Numerii* 1, 46 ; și *Cronograful lui Const. Manasses*, v. 1059) : șase milioane P Pouqu.

3 : Inachos e cel mai vechi împărat legendar la eleni. Cronografele creștine căutau să arate că cultura biblică ebraică, prin vechimea ei, e superioară culturii antice elene ; de aici provine tendința cronografelelor bizantine de a sincroniza evenimentele biblice cu evenimentele din mitologia și istoria antică.

4 : 5500 ani : *Eug. Darko, Die letzten Geschichtschreiber von Byzanz*, in „*Ungarische Rundschau*“, 2 (1913), p. 390 spune că Duca face o greșală socotind de la facerea lumii pînă la nașterea Domnului 5500 în loc de 5508. Dar numărarea de 5500 nu e nici o greșală, ci un sistem cronologic stabilit în chip savant și apărut cu îndrjrire de Gheorghe Sincelul în cronograful său (vz. ed. Bonn. p. 4, 8) și apoi urmat de continuatorul său Teofan Mărturisitorul în faimosul său cronograf, așa că la anii indicați de Teofan după era creștină de la facerea lumii trebuie mereu adăugați 8 ani. Sistemul cronologic de 5500 se întilnește și la alți cronografi bizantini (de ex. *Nichifor Patriarhul*, ed. *Carol de Boor*, p. 92, 5).

ρλ' κατήλθεν εἰς Αἴγυπτον ἅμα τοῖς ἑβ' υἱοῖς αὐτοῦ καὶ τοῖς ἐγγόνοις αὐτοῦ 11b
 τὸν ἀριθμὸν οε'. Παρέφκησε δὲ Ἀβραὰμ σὺν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εἰς γῆν Χαναὰν
 ἔτη τετρακόσια τριάκοντα τρία καὶ πληθυνθὲν εἰς δωδεκάφυλον ἐλογίσθη καὶ
 πλῆθος εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας κατεψηφίσθη ἐκ τῶν ἑβ' υἱῶν τοῦ Ἰακώβ, ὧν τὰ
 ὀνόματα ταῦτα· Ρουβίμ, Συμεὼν, Λευὶ, Ἰούδας, Ἰσάχαρ, Ζαβουλὼν, Νεφθα- 5
 λείμ, Γάδ, Ἀσέρ, Δάν, Ἰωσήφ καὶ Βενιαμὴν.

3. Καὶ τοῦ μὲν Λευὶ ἀπόγονοι Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών· καὶ ὁ μὲν τὸ ἱερα-
 τεύειν ἤρξατο, ὁ δὲ Μωϋσῆς πρὸς τὸ ἄρχειν μεθίστατο· ὃς ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ἔτει
 τῆς ζωῆς αὐτοῦ πατεῖ τὴν Ἐρυθρὰν Θάλασσαν καὶ ἐξάγει τὸν λαὸν ἐξ Αἰγύπτου.
 Οὗτος ὁ Μωϋσῆς ἤγκασεν ἐν τοῖς καιροῖς Ἰνάχου πρῶτου βασιλεύσαντος· οὕτως 10
 ἀρχαιότεροι Ἕλλήνων Ἰουδαῖοι.

4. Διατρίψαντες δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἔτη τεσσαράκοντα καὶ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ
 Ναυῆ ἀρχόμενοι ἔτη εἴκοσι πέντε καὶ ὑπὸ τῶν κριτῶν ἔτη τετρακόσια πεντήκον-
 τα τέσσαρα μέχρι τῆς βασιλείας Σαούλ, τοῦ πρῶτου παρ' αὐτοῖς καταστάντος
 βασιλέως, ἐφ' ᾧ ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁ μέγας τίκεται Δα- 15
 βίδ, ὥστε συναθροῖσθαι ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαβὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, ἔτη
 ,αὐδ' καὶ ἀπὸ Δαβὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, ἔτη
 ,αὐδ' καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσα-
 ρες, ἔτη φδ'.

Ὅμοῦ κατὰ τὰς τῶν χρόνων ἀκολουθίας συμψηφίσαντες εὗρωμεν ἀπὸ τοῦ 12b
 πρῶτου Ἀδάμ ἕως τοῦ Χριστοῦ ἔτη ,εφ'.

5. Ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ἕως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου
 ἔτη τη'.

Ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἕως τῆς βασιλείας
 Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως ἔτη σί· ἐν τῷ (χρόνῳ) αὐτοῦ φκοδομήθη τὸ μέγα 25
 τέμενος τὸ ἐπ' ὀνόματι τῆς τοῦ Θεοῦ ἁγίας Σοφίας παρ' αὐτοῦ σκευασθέν.

Ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ ἕως τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ
 Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἔτη σξ'.

2 παρώκησε P | αὐτοῦ Pouqu: om. P || 4 ἑξακοσίας seicento I: (cf. Exod. 12, 37, Numeri 1, 46; Konst. Manasses, Σύνοψις v. 1059): ἑξακισχιλίας P Pouqu | κατεψηφίσθη P: ἐψηφίσθη Pouqu || 8 Μωϋσῆς P: om. Pouqu || 14 τοῦ Pouqu: om. P || 15 φ P: οὐ Pouqu. || 16, 17 ef 18 γενεὰς δεκατέσσαρας Pouqu. || 20 ὁμοῦ Bull: In summa I: μοῦ P | εὗρωμεν P: εὕρωμεν Bek || 25 χρόνῳ Bek: tempo I: om. P | αὐτοῦ χρόνῳ Pouqu.

5: Numărul anilor de domnie a diferiților împărați bizantini nu e tocmai exact, ci aproximativ, dar deosebirile de adevărul istoric nu sînt prea mari. — Constantin cel Mare 324—337. — Iustinian cel Mare 527—565. — Biserica sf. Sofia a fost zidită de la 532 pînă la 537. — Constantin VI 780—797. — Irina 797—802.

De la Alexie I
Comnen la Ioan V
Paleolog. Cuceriri
turcești.

- De la domnia Irinei pînă la domnia lui Alexie Comnen ani 295. Iar Alexie a domnit ani 37 și luni 4 și jumătate; Ioan, fiul lui, ani 24, luni 8; Manuil, fiul lui Ioan, ani 37 și luni 9; Alexie, fiul lui Manuil, și Andronic ucigașul lui Alexie, ani 3, așa că toți anii de domnie a Comnenilor sînt ani 101, luni 9.
6. Iar după Andronic a domnit Isaac Angel ani 9, luni 8; Alexie Angel, fratele lui Isaac, ani 9; Duca Murțuflu luni 2, așa că de la zidirea lumii pînă la domnia lui Duca, în care a și fost cucerită Constantinopolea de latini în aprilie 12 într-o zi de luni din săptămîna a 6-a a postului celui mare, sînt ani 6712.

- II. După cucerirea Constantinopolei a domnit Teodor Lascaris în Nicea ani 18; Ioan Duca Vatașis, ginerele lui Teodor Lascaris, în Magnesia de lîngă Sipilos, ani 33; Teodor Lascaris, fiul lui, ani 4; Ioan Lascaris, încă înainte de încoronare orbit de Mihail Paleolog și scos din domnie, (ani 3); în cel de-al treilea an al lui au fost scoși și latinii din Constantinopole și a intrat din răsărit, deținînd domnia, Mihail Paleolog.

2. Pînă la domnia acestuia, Asia Mică, Paflagonia, Misia ca și Bitinia, Frigia Mare, Frigia Capatiani, Caria și o parte din Cilicia, Lidia întregă erau sub stăpînirea bizantinilor. Iar turcii avîndu-și sălașele în Licaonia, stăpîneau părțile de dincolo, adică Licaonia, Capadocia, Galatia, Pamfilia, Armenia, Elenopont, Pisidia, Licia, Siria rupestră și celelalte.

3. Și a domnit Mihail ani 24; după Mihail, feciorul său Andronic Paleolog ani 43; în timpul domniei lui a fost cucerită capitala Asiei, Efes și ținutul Cariei de Mandahia; și Lidia de Atin pînă la Smirna; și Magnesia pînă la Pergam cu întreg ținutul Magedon, de Sarchan; Frigia toată

25 cu I: și pînă la P₁.

Alexie I Comnen 1081—1118. — Ioan II Comnen 1118—1143. — Manuil I Comnen 1143—1180. — Alexie II Comnen 1180—1183. — Andronic I Comnen 1183—1185. — Isaac II Angel 1185—1195. — Alexie III Angel 1195—1203. — Alexie V Duca Murțuflu, adică Sprincenatul, sfîrșitul lui ianuarie — 13 martie 1204 (vz. *Ist. lui Nich. Choniati*, ed. Bonn, p. 755, 21).

6: Data atît de precisă a cuceririi Constantinopolei de latinii cruciadei a IV-a este scoasă întocmai din *Istoria lui Nichita Choniati*: ἡν δωδεκάτῃ μὲν τοῦ Ἀπριλίου μηνός, δευτέρᾳ δὲ τῆς ἑκτῆς ἑβδομάδος τῶν νηστείων ed. Bonn p. 753, 11 (era doisprezece al lunii aprilie, luni din săptămîna a 6-a din postul cel mare).

II 1: Teodor I Lascaris 1204—1222. — Ioan III Duca Vatașes 1222—1254. — Teodor II Lascaris 1254—1258 — Ioan IV Lascaris 1258—1261. — în cel de-al treilea an: adică 1261.

2: Elenopont: provincie creată în sec. IV la țărmul de nord al Mării Negre, înainte vreme făcînd parte din provincia Pontus.

3: Mihail VIII Paleolog 1258 (de fapt) 1261 (și formal) — 1282. — ani 43: de fapt 46, căci Andronic II Pal. 1282—1328. — în timpul... de-al turcilor: cp. *Istoria lui Gheorghe Pahimer*, XI (V) 9, ed. Bonn, p. 388, 13—389, 4; Nichifor Gregoras, *Istoria bizantină*, ed. Bonn, p. 214, 12—215, 2 și 384, 10—13; L. Chalc., I, p. 12, 20—13, 6 și G. Sfrățes, I, p. 82, 1—12. — Mandahia (Mendesias—Menteșe) 1300—1309; vz. G. Moravcsik, II, p. 165; unde se arată și toată literatura. —

Ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας Εἰρήνης ἕως τῆς βασιλείας Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ ἔτη διακόσια ἐνενήκοντα πέντε.

Ἐβασίλευε δὲ Ἀλέξιος ἔτη λζ^α καὶ μῆνας δ' καὶ ἥμισυ· Ἰωάννης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη κδ' μῆνας η'· Μανουήλ, ὁ υἱὸς Ἰωάννου ἔτη λζ^α μῆνας θ'· Ἀλέξιος, ὁ υἱὸς Μανουήλ, καὶ Ἀνδρόνικος, ὁ φονεὺς Ἀλεξίου, ἔτη γ', ὥστε εἶναι τὰ πάντα ἔτη τῆς βασιλείας τῶν Κομνηνῶν ἔτη ρα' μῆνας θ'.

6. Μετὰ δὲ τὸν Ἀνδρόνικον ἐβασίλευσεν Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος ἔτη θ' μῆνας η'· Ἀλέξιος ὁ Ἀγγελος, ἀδελφὸς Ἰσαακίου, ἔτη θ'· Δούκας ὁ Μούρτζουφλος μῆνας β', ὥστε εἶναι ἀπὸ κτήσεως κόσμου ἕως τῆς βασιλείας Δούκα, ἐν ᾗ καὶ ἑάλω ἡ Κωνσταντινούπολις παρὰ τῶν Λατίνων, ἔτη ,ςψιβ', Ἀπριλίῳ ιβ' ἡμέρᾳ δευτέρᾳ τῆς σ^{ης} ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν.

II. Μετὰ δὲ τὴν τῆς Πόλεως ἄλωσιν ἐβασίλευσε Θεόδωρος Λάσκαρις ἐν Νικαίᾳ ἔτη ιη'· Ἰωάννης Δούκας ὁ Βατάτζης καὶ γαμβρὸς Θεοδώρου τοῦ Λάσκαρι ἐπὶ θυγατρὶ ἐν τῇ Μαγνησίᾳ τῇ ἐν Σιπύλῳ, ἔτη λγ'· Θεόδωρος Λάσκαρις, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη δ'· Ἰωάννης Λάσκαρις ὁ καὶ πρὸ τοῦ στεφθῆναι τυφλωθεὶς παρὰ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου καὶ ἐξωσθεὶς τῆς βασιλείας (ἔτη γ')· ἐν τῷ γ^ω αὐτοῦ ἔτει ἐξώσθησαν καὶ οἱ Λατῖνοι τῆς Πόλεως καὶ εἰσῆλθε βασιλεύον ἐκ τῆς ἀνατολῆς Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος.

2. Μέχρι τῆς βασιλείας τούτου ἡ Μικρὰ Ἀσία, Παφλαγονία, Μυσία, ἡ καὶ Βιθυνία, Φρυγία Μεγάλῃ, Φρυγία Καπατιανή, Καρία καὶ μέρος Κιλικίας, Λυδία πᾶσα ὑπὸ Ῥωμαίους τελοῦσαι ἦσαν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐγκάτοικοι Λυκαονίας ὄντες τὰ ἐπείκεινα ἤρχον, ἦτοι Λυκαονίαν, Καππαδοκίαν, Γαλατίαν, Παμφυλίαν, Ἀρμενίαν, Ἑλενόποντον, Πισιδίαν, Λυκίαν, Κοίλην, Συρίαν καὶ ἕτερα.

3. Ἐβασίλευσε δὲ Μιχαὴλ ἔτη κδ'· μετὰ δὲ τὸν Μιχαὴλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος ἔτη μγ'· ἐν τῷ χρόνῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἑάλω Μητρόπολις τῆς Ἀσίας Ἐφεσος καὶ ἡ ἐπαρχία Καρίας παρὰ τοῦ Μανταχία· καὶ ἡ Λυδία παρὰ τοῦ Ἀτὴν ἄχρι Σμύρνης· καὶ ἡ Μαγνησία μέχρι Περγάμου μετὰ πάσης τῆς Μακεδῶν ἐπαρχίας παρὰ τοῦ Σαρχάν· Φρυγία πᾶσα παρὰ τοῦ

3 καὶ ἥμισυ *scripsi*: ἡμί Bull: σ^α P || 6 μῆνας θ' Bull: θ^α P: *om.* I || 7 ἐβασίλευσεν Rouqu: *om.* P || 15 ὁ καὶ — p. 39 v, 25 ἐγκατεῖς *duo folia exciderunt ex* P || 16 ἔτη γ' *addidi*: *om.* P₁ I Rouqu || 16—17 παρὰ... ἐν τῷ P₁: ἐξώσθη τῆς βασιλείας παρὰ Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Ἐν τῷ Rouqu: Zuani Laschari, el qual avanti la sua coronatione fo excecato da Michael Paleologo et fo cacciato da l'imperio. Imperante Michael Paleologo, nel terzo anno I || 20 καπατιανή P₁: Πακατιανή Rouqu || 21 τελοῦσαι ἦσαν Rouqu: τελῶν ἦν P₁ || 25 χρόνῳ tempo I: ἔτει P₁ Rouqu || 27 μετὰ Rouqu: *con* I: καὶ P₁.

Atin: e Aidin 1300—1333; vz. *ibid.*, p. 64. — *Magedon*: vz. G. Pahimer, IV, 27, ed. Bonn, I, p. 311, 7; cp. *si* III, 21, ed. B., I, 220, 6. — *Sarchan*: 1300—1345 vz. G. Moravcsik, II, p. 230. — *Carmian*: mort la 1264; vz. *ibid.*, p. 142 s.v. Κερμαίνος. Nu acesta deci a putut să facă cuceriri în timpul domniei lui Andronic II Paleolog (1282—1328). Dar Duca are obiceiul ca și alți istorici bizantini, obicei luat de la turci, de a numi pe urmașii acestor sultani selgiucizi tot cu numele primului întemeietor al sultanatului respectiv, deși ei aveau alte nume. Aici e vorba

de Carmian, cealaltă Frigie Mare, începînd de la orașul Asos pînă în Elespont, de Carasi; Bitinia toată și o parte din Paflagonia de Osman; aceștia au fost sultani de-ai turcilor.

4. Dar împreună cu acel Andronic a domnit Mihail, fiul lui. Iar după Mihail a domnit Andronic numit cel Tânăr, ani 13, iar după Andronic Ioan Paleolog, fiul lui, tânăr fiind și povățuit de domnul Ioan Cantacuzino.

5. În timpul aceluia au început turcii să treacă peste Elespont, din Asia Omur, fecior al lui Atin, sultan de al turcilor, care stăpînea Smirna, Efes și părțile din jur, iar din Prusa Orchan, fecior al numitului Osman. Trecînd ca niște oameni prădalnici, stricau tot Chersonesul și marginea de la mare a Traciei; neavînd cine să le stea împotriva sau să se ridice în contra lor, străbăteau jefuind fără nici o frică pînă la Didimotich și spre capitala împărătească pînă la Silivria, cu gîndul să cucerească întreaga Tracie. (În timpul domniei numitului Ioan, fiind încă un copilandru, a fost cucerită insula Chios de genovezi și celelalte insule Ciclade de frîncii veniți din Navara și tot Peloponesul afară de ținutul Spartei și afară de Monemvasia; și Focia Nouă și Veche din Ionia de genovezi.)

Lupta de la Cosovo 1389.

III. În același an murise și sus-numitul Orchan, sultanul turcilor, lăsîndu-și domnia fiului său Murad; acesta făcîndu-se stăpîn deplin pe orașele din Tracia, a împresurat și ocupat Adrianopole și toată Tesalia, afară de Tesalonic. Cum avea sub mîna lui aproape întreg pămîntul bizantinilor, a ajuns și la Tribali; și nimicind multe cetăți și sate de ale lor, pe locuitori îi făcea robi și-i trimitea prin strîmtoarea de la Chersones în partea cealaltă. Văzînd deci acestea craiul de atunci al Serbiei Lazar, feciorul craiului Serbiei Ștefan, și-a adunat toată oastea de

4 *Împreună* — 5 *Tînăr* Pouqu: După Andronic a domnit Mihail, feciorul lui, ani... După Mihail a domnit Andronic numit cel Bătrîn P₁ I || 8 nepot lui Atin Pouqu Bull: om P₁ I || 9 fecior Bull: nepot P₁ I.

de un urmaș de-al lui Carmian din timpul lui Andronic II Pal. și anume de pe la 1300. — *Frigie Mare* poate e de îndreptat în *Mică*, deoarece Frigia ce se întindea spre coasta Mării de Marmara se chema în antichitate Frigia Mică față de Frigia centrală, cea Mare. — *Carasi*: pe la 1300 și ceva; vz. G. Moravcsik, II, p. 138. — *Osman*: Othman 1288—1326, vz. ibid., p. 185, e întemeietorul dinastiei sultanilor osmanlii.

4.: după Mihail: de fapt după Andronic II Paleolog cel Bătrîn care, pînă la 1320, a domnit împreună cu fiul său Mihail IX Paleolog; iar, după moartea acestuia din 1320, a mai rămas împărat încă opt ani pînă în 1328; și abia după aceea a urmat nepotul său Andronic III Paleolog cel Tânăr, 1328—1341. — Ioan V Paleolog 1341—1391. — Ioan VI Cantacuzino 1347—1354 împreună cu Ioan V Pal.

5.: din Asia: sub Asia, Duca înțelege de multe ori numai provincia antică romană Asia și îndeosebi Ionia de pe țărmul de apus al Asiei Mici cu centrul la Efes; vz. Asia din Indice. — Omur: 1340—1391 vz. G. Moravcsik, II, p. 187 s. v. *Ουδόνς* 3, care e un nepot al lui Atin, adică Aidin 1300—1333, deși Duca îi spune fecior vz. VII, 1; cp. și II, 3: Carmian. — Orchan 1326—1362. — numitului Ioan: Ioan V Paleolog, insulele Ciclade ș.a.m.d. pare să fie un anacronism; c.p. W. Miller, *The hist. Doukas*

Καρμιάν· έτέρα Φρυγία ή Μεγάλη άρχομένη από 'Ασσοῦ πόλεως άχρι και 'Ελ- 14b
 λησπόντου παρὰ τοῦ Καρασή. Βιθυνία πᾶσα και μέρος τῶν Παφλαγόνων παρὰ
 τοῦ 'Οθμάν· οἱ ήταν άρχηγοὶ Τούρκων.

4. Σὺν αὐτῷ δὲ τῷ 'Ανδρονίκῳ έβασίλευσε Μιχαήλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. Μετὰ 5
 δὲ τὸν Μιχαήλ έβασίλευσεν 'Ανδρόνικος ὁ έπονομαζόμενος νεώτερος ἔτη ιγ'· με-
 τὰ δὲ τὸν 'Ανδρόνικον 'Ιωάννης ὁ Παλαιολόγος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, νέος ὢν και παι-
 δαγωγούμενος παρὰ κυρίου 'Ιωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ.

5. 'Εν τῷ αὐτοῦ χρόνῳ ήξαρντο οἱ Τούρκοι περᾶν τὸν 'Ελλήσποντον εκ 10
 μὲν τῆς 'Ασίας 'Ομοῦρ, ἔκγονος 'Ατήν, άρχηγὸς Τούρκων, δεσπόζων Σμύρναν,
 'Εφεσον και τὰ περίξ, εκ δὲ Προύσης 'Ορχάν, ἔκγονος τοῦ ῥήθέντος 'Οθμάν.
 Περῶντες γοῦν ληστικῷ τρόπῳ επόρθουν Χερδόνησον πᾶσαν και παράλιον Θρά-
 κης· μὴ ἔχοντες τὸν άνθιστάμενον ή ανταίροντα άφόβως άχρι Διδυμοτείχου και
 πρὸς τήν βασιλεύουσαν άχρι Σηλυβρίας κατέτρεχον, ὡς τήν πᾶσαν Θράκην ὑπὸ
 χεῖρα ποιήσοντες. 'Εν τῇ βασιλείᾳ γοῦν τοῦ ῥηθέντος 'Ιωάννου ἔτι μείρακος ὄντος, 15
 έάλω Χίος νήσος παρὰ τῶν Γενουϊτῶν και αἱ λοιπαὶ Κυκλάδαι νήσοι παρὰ τῶν
 ἀπὸ Ναυάρας άφικομένων Φράγκων και Πελοπόννησος πᾶσα πλὴν Λακεδαιμόνων
 και Μονεμβασίας· και αἱ κατ' 'Ιωνίαν Φώκαιαι παρὰ τῶν Γενουϊτῶν.

III. 'Εν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει έτεθνήκει και ὁ προῤῥηθείς 'Ορχάν, ὁ άρχηγὸς 15b
 τῶν Τούρκων, καταλιπὼν τήν ήγεμονίαν αὐτοῦ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Μουράτ· δς ἔγκρα- 20
 τέστερος τῶν Θρακικῶν πόλεων γενόμενος, πολιορκήσας τήν 'Αδριανούπολιν ἔσχε
 και Θετταλίαν πᾶσαν πλὴν Θεσσαλονίκης. 'Ως οὖν σχεδὸν πᾶσαν τήν 'Ρωμαίων
 γῆν ὑπὸ χεῖρα κατέχων, και εἰς Τριβαλλοὺς άφίκετο· και πολλὰ τῶν αὐτῶν πο-
 λίχνια και κόμας άφανίσας και τοὺς οἰκήτορας αἰχμαλώτους ποιῶν εἰς τήν πε-
 ραίαν διὰ τοῦ ἐν Χερδόνησῳ πορθμοῦ απέμπεμπε. 'Ορῶν οὖν ταῦτα ὁ τότε τήν
 Σερβίαν κραλεύων Λάζαρος, υἱὸς Στεφάνου τοῦ κράλη Σερβίας, συναγροχῶς 25

1 ή Ρουqu: om P₁ | 4 Σδν — 5 νεώτερος Ρουqu: Μετὰ δὲ τὸν 'Ανδρόνικον έβασίλευ-
 σεν Μιχαήλ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτει Μετὰ δὲ τὸν Μιχαήλ έβασίλευσεν 'Ανδρόνικος ὁ έπονο-
 μαζόμενος γέρων P₁ I || 8 χρόνῳ tempo I: καιῶ Ρουqu: ἔτει P₁ || 9 ἔκγονος *scripsi*, v.
 VII, 1 | ἔγγονος 'Ατήν Bull Ρουqu: om. I P₁ || 9-10 Σμύρνης, 'Εφέσου και τῶν Ρουqu || 10
 ἔκγονος Bull: ἔγγονος P₁ Ρουqu: nevote I || 11 τήν παράλιον Ρουqu || 12 άντεροῦντα Ρου-
 qu || 13 βασιλεύσαν P₁ | ὡς Bull Ρουqu: ἔως P₁ || 14 ποιήσασθαι Ρουqu | ὄντος Bull: οὔτος
 P₁ || 15 αἱ Bull Ρουqu: οἱ P₁ | Κυκλάδαι νήσοι P₁: Κυκλάδες Ρουqu | παρὰ τῶν επὸ Ρουqu:
 εκ τῶν P₁ Bull: da Latine quali venero da I.

etc., p. 63. Frincii din Navara sînt așa-zisa companie catalană care a reușit să înte-
 meleze la Atena o republică militară ce a durat de la 1311 pînă la 1385.

III 1: *In același an*: e o trecere vagă și numai aproximativă, căci mai înainte
 n-a fost doar vorba de vreun anumit an. — *a ocupat Adrianopole*: în 1362; vz. G. Os-
 trogorsky, *Geschichte des byzant. Staates*, München, 1952², p. 427 și n. 3. — *toată
 Tesalia afară de Tesalonie*: Duca, Salonicul îl consideră așezat în Tesalia; vezi și
 XVIII 2; XIX 9. După L. Chalc., I, p. 44, I, Murad I ar fi ocupat Salonicul prin ge-
 neralul său Charatin (Chaireddin); dar mai vrednică de crezare e știrea lui Duca
 (XIII 6), că turcii au cucerit Salonicul pentru înflia oară sub Baiazid I Fulgerul în
 1394; vz. Ak. Nimet, *Die türkische Prosopographie bei L. Chalk.*, Diss., Hamburg,
 1933, p. 85, nr. 3 și G. Ostrogorsky, *op. cit.*, p. 433, n. 2. — *La tribali*: adică sirbi,
 precum le spune și Duca de obicei. — Lazăr I, 1372—1389.

sub mîna lui și se încaieră cu asupritorul și din amîndouă oștile cad foarte mulți. Apoi se întîmplă ceva nou și o ispravă cu iscusită șiretenie mai presus de orice cuvînt. Un bărbat dintre nobili, un sîrb tînăr, viteaz și îndrăzneț ca nimeni altul de pe atunci, după cum s-a și dovedit, smulgîndu-se
 5 din linia de bătaie a creștinilor, pică în mijlocul rîndurilor turcești ca dezertor. Și firește, turcii îl apucă pe acesta, el însă îi spune sultanului pe nume, zicînd : „Vreau să-l văd pe acesta și să-i șoptesc cîteva vorbe, încît să biruie acest război, căci pentru aceasta am dezertat“ ; și ei i-l arată pe sultan. Iar Murad făcîndu-i semn cu mîna să vie spre el, tînărul se repede
 10 și, venind aproape, îl rănește de moarte cu un pumnal în inimă ; și el e tăiat bucățele de baltagii și ostașii de gardă ai lui Murad.

2. Atunci turcii văzînd întîmplarea nouă și neașteptată și neputînd răbda ce nenorocire li s-a întîmplat dintr-o dată înaintea ochilor, iau o hotărîre la repezeală mult înțeleaptă. Au ridicat în mijlocul rîndurilor oștirii un cort și l-au așezat înăuntru pe Murad pe jumătate mort ; iar ei,
 15 primejdiile cele multe, întru nimică socotindu-le, au pornit asupra rîndurilor de luptă ca niște cîini turbați. Sîrbii însă nu știau de lovitura ce-a dat-o pentru ei acel tînăr strălucit și că pe turci i-a făcut să-și piardă sultanul, ci ei erau cuprinși de multă deznădejde, așa că acel vrednic căpitan
 20 s-a prăpădit fără folosul așteptat ; și ei s-au împotrivit turcilor cu inima plină de teamă, pînă ce războiul a luat sfîrșit. Și Lazar e prins și cu dînsul foarte mulți din mai marii lui, pe care i-au dus în cortul, unde zăcea Murad, trăgînd acum de moarte, și-i măcelăresc cu desăvîrșire dimpreună cu Lazar pe toți cei de sub mîna lui ; și cu ei moare și Murad și
 25 amîndoi și-au dat sfîrșitul.

3. Aripa dreaptă nu băgase nimic de seamă ce se petrecea și nici cea stîngă, căci la coada oștirii s-au săvîrșit acestea. Și era comandantul aripii drepte, Savuți, cel dintîi din feciorii lui Murad, iar al celei stîngi cel de-al
 30 doilea, Baiazid, aprig și energic ca nimeni altul ; pe acesta chemîndu-l cei mai înalți sfetnici ai lui Murad, pe care în limba lor îi numesc viziri, îi descoperă cele întîmplate și-i arată leșul părintelui. Iar el, pe obraz ne-arătîndu-i-se nici urmă de jale sau plîns, îl chiamă pe fratele său Savuți, firește ca din partea tatălui, spre a se chibzui asupra unui lucru mai adînc. Savuți neștiind însă nimic despre drama petrecută, vine de bună voie ca la
 35 tatăl său și este prins, fără să vrea, de frate-său și orbit de lumina ochilor.

28, 32, 34 Savuți P₁ Bull : Soliman I.

---

1 și 2 : Mult mai pe larg și cu amănunte noi este descrisă lupta de la Cosova în I, p. 352—355. Cp. și L. Chalc., I, p. 49—52.

3 : Savuți : Saugi ; după L. Chalc., I, p. 53, să fi fost Iagup (Iakup), alt fecior de-al lui Murad I, și a fost sugrumat ; după G. Sfranțes, I, p. 86, 5 a fost Musulman, adică Soliman ca și în I.

πάσαν τὴν ὑπ' αὐτοῦ δύναμιν συμπλέκεται τῷ τυράννῳ καὶ ἐξ ἀμφοῖν τῶν δυνάμεων πίπτουσι πλείστοι. Εἴτα γίνεται τι καινὸν καὶ ὑπὲρ λόγον τεχνούργημα. Ἄνθρωποι τῶν ἐνδόξων, Σέρβος νέος, ἀνδρεῖος καὶ τολμηρὸς ὡς οὐδεὶς ἄλλος τῶν τότε, καθὼς ἀπεδείχθη, ἀποσπασθεὶς ἐκ τῆς φάλαγγος τῶν χριστιανῶν εἰς μέσον τῆς παρατάξεως τῶν Τούρκων ὡς αὐτόμολος πίπτει. Καὶ δῆτα ἀρπάσαντες οἱ Τούρκοι τοῦτον, αὐτὸς δὲ τὸν ἡγεμόνα ὀνομαστικῶς καλῶν καὶ „Βούλομαι τοῦτον ἰδεῖν καὶ λόγους τινὰς ὑποψιθυρίσαι, ὡς ἐγκρατὴς γενέσθαι τοῦτοῦ τοῦ πολέμου, ἔνεκα γὰρ τούτου αὐτόμολος ἐληλύθειν,“ εἰπὼν, τὸν ἡγεμόνα δεικνύουσι. Ὁ Μουράτ δὲ διὰ τῆς χειρὸς δειγματίσας τοῦτον ὡς πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, ὁ νέος ὀρμήσας καὶ πλησίον ἐλθὼν ξιφιδίῳ κατὰ καρδίας καιρίαν δίδωσι πληγὴν· καὶ αὐτὸς παρὰ τῶν πελεκυφόρων καὶ ὑπασπιστῶν τοῦ Μουράτ μελῆδὸν κατατέμνεται.

2. Τότε οἱ Τούρκοι τὸ παρ' ἐλπίδα καινὸν θεασάμενοι καὶ οἶον κακὸν αὐθωρὸν ἐπ' ὅσιν ἐπιπεσὼν μὴ ἐνεγκάμενοι, βουλὴν εὐσύννοπον βουλευδονται μάλα καὶ σοφιστικὴν. Ἐν μέσῳ τῆς παρατάξεως σκηνὴν πεπηγότες εἰσω τὸν ἡμιθανῆ Μουράτ τεθήκασιν· αὐτοὶ δὲ ὡς οὐδένα τοὺς πολλοὺς κινδύνους ἀπώσαντες, εἰσω τῶν παρατάξεων ὡς κύνες λυττῶντες ἐχώρησαν. Οἱ δὲ Σέρβοι ἀγνοοῦντες τὴν εἰς αὐτοὺς γενηθεῖσαν παρὰ τοῦ καλοῦ νέου ἐκείνου εὐστοχίαν καὶ τὴν εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ ἡγεμόνος ζημίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπεγνωκότες, ὡς ὁ καλὸς ἐκεῖνος στρατηγὸς ἄτερο κέρδους τοῦ προσδοκουμένου ἀπώλετο, δειλοκαρδίως κἀκείνοι πρὸς τοὺς Τούρκους ἀντειχον, ἕως οὗ τέλος ὁ πόλεμος εἴληφε. Συλλαμβάνεται σὺν ὁ Λάζαρος καὶ σὺν αὐτῷ τῶν μεγιστάνων οἱ πλείστοι, οὓς ἀπαγαγόντες ἐν τῇ σκηνῇ, ἣ ἔκειτο ὁ Μουράτ ἤδη τὰ λοιπὰ πνέων, σὺν τῷ Λαζάρῳ πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄρδην κατέσφαξαν· καὶ σὺν αὐτοῖς καὶ Μουράτ, ἅμφω τέλος ἐδέξαντο.

3. Τὸ δεξιὸν κέρας μήπω τῶν πραττομένων αἰσθόμενόν τι, ἀλλ' οὔτε τὸ ἀριστερόν, ἐν δὲ τῇ οὐραγίᾳ ταῦτα ἐπράχθησαν. Ἦν δὲ ὁ ἑξαρχος τοῦ δεξιοῦ κέρατος Σαβούτζιος, ὁ πρῶτος τῶν υἱῶν Μουράτ, τοῦ δὲ ἀριστεροῦ ὁ δευτέρως ὁ καὶ Παγιαζήτ, δεινὸς καὶ δραστήριος ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων, ὃν καὶ μετακαλέσαντες οἱ τῆς βουλῆς ἐξοχώτατοι τοῦ Μουράτ, οὓς καὶ βεζιρηδας κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν καλοῦσιν, ἀνακαλύπτουσι τὰ γενόμενα καὶ τὸ πτώμα τὸ πατρικὸν ἐμφανίζουσιν. Ὁ δὲ οὐδὲ σχῆμα οἰμωγῆς ἢ κλαυθμοῦ ἐν ταῖς παρειαῖς ἀναφανέν μετακαλεῖται Σαβούτζιον τὸν ἀδελφὸν ὡς δῆθεν ἐκ τοῦ πατρὸς, ἵνα σκέψωνται τι βαθυτέρον. Ἀναγνοῦντος δὲ τοῦ Σαβουτζίου τὸ δρᾶμα, ἐκὼν ἔρχεται ὡς

2 ὑπερλόγον P_1 || 3 ἄλλος P_1 : ἄλλων cod. Vat. 1480 || 8 ἐληλύθειν cod. Vat 1408: ἐληλύθην Bull: ἐλυλήθην P_1 : ἐλήλυθα Bek || 11 πληγὴν P_1 τὴν πληγὴν Bull || 13 τὸ P_1 : om. cod. Vat. 1408 || 16 τεθήκασιν P_1 : τεθέικασι Bull || 17 ἐχώρησαν Bek: ἐχώρεσαν P_1 Bull || 28, 33 et 34 Σαβούτζιος, -ον, -ου P_1 Bull: Solmano I || 33 σκέφονται P_1 Bull || 34 τοῦ P_1 : om. Bull.

4. Și sultan al turcilor este proclamat Baiazid, bărbat aprig și repede la lucrurile războiului, luptător în contra creștinilor ca nimeni altul din vremea sa, în religia arabilor ucenic înfocat al lui Mohamed, păzind până la ultimul punct poruncile lui nelegiuite, neadormit și priveghind nopțile în sfaturi și planuri în contra oilor cuvântătoare ale lui Hristos.

IV. Acesta luînd domnia după căderea lui Lazar și a lui Murad precum s-a arătat mai sus, mai întîi pe sîrbi i-a făcut birnici și tributari, luînd și ostatici și obligîndu-i, ca feciorul aceluia Lazar, Ștefan, pe care Serbia după nenorocirea aceea l-a ales crai, să fie cu oastea lui, unde petrece Baiazid, spre a pleca și el în război cu dînsul, și pe sora sa Maria, fata lui Lazar, fecioară frumoasă în floarea vîrstei, să i-o dea în căsătorie și talanți de argint îndeajuns din minele Serbiei.

**Cuceririle
lui Baiazid I
în Asia Mică.**

2. Și astfel sîrbi fiind supuși turcilor, Baiazid și-a adunat toată călărima din oștile Traciei și Tesaliei și pleacă în partea cealaltă spre răsărit; și trecînd strîmtoarea ce e între Galipoli și Lampsac, cu multă oaste de turci și bizantini ce erau sub mîna lui, năvălește asupra orașului Cotaion, capitala Frigiei și a cucerit și orașul și pe Carmian, sultanul Frigiei, l-a prins. Baiazid ocupat fiind cu lucrurile din Frigia, l-a trimis pe Carmian la Brusa; dar el scăpînd cu fuga, a plecat la perși. Iar Baiazid trecînd prin Frigia, a coborît de la Laodicea la Efes și s-a făcut stăpîn pe Ionia; și prinzînd pe Iese, nepot al lui Ațin și sultan al Ioniei, l-a trimis în surghiun la Nicea în Bitinia; și acolo și-a petrecut el restul vieții. Toate oștile însă trecîndu-le peste Meandru, a luat fără nici o ciocnire toată Caria și Licia și sultanul acestora Eliez a plecat fugăr la perși.

3. Apoi luînd calea întoarsă cu toate oștile, ajunge în Lidia la Sardes, capitala Lidiei, coborînd drumul din Tmolos, cel mai mare munte al Lidiei. Și mergînd pe drumul spre Magnesia care e așezată la poalele muntelui Sipilos, i-a eșit întru întîmpinare Chidir, sultanul Lidiei și al orașelor eolice, nepotul lui Sarchan și i s-a predat. El însă, după ce l-a făcut părtaș de oarecare cinste, pentru că Chidir îi era cumnat, ținînd pe sora sa, îl trimite pe acesta la Brusa, dar peste puțin timp l-a și ucis prin

4: Baiazid I Ilderim (Fulgerul), 1389—1403.

IV 1: Ștefan, crai al Serbiei de la 1389 pînă la 1427.

2: Carmian: evident că un urmaș de-al lui Carmian, amintit la II 3, fie că s-a chemat așa sau altfel; vz. II 3. — *la perși*, adică la tătarii mongoli ai lui Timur-Lenk care, după înfrîngerea lui Baiazid la Ancara în 1402, i-a pus înapoi în domniile lor pe sultanii izgoniți de Baiazid, vz. XVIII, 3. — *Iese, nepot*: acest Iese este feciorul lui Ese, la care s-a refugiat bunicul lui Duca în 1345, vz. V, 5. — *Eliez*: 1390—1421 vz. G. Moravcsik, II, p. 115 s. v. *Ἐλιέζης*.

3. *Chidir*: 1388—1410; vz. G. Moravcsik, II, p. 288 s.v. *Χιτήρης*.

πρὸς τὸν πατέρα καὶ ἄκων συλλαμβάνεται παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεται.

4. Καὶ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων ὁ Παγιαζήτ ἀναδείκνυται, ἀνὴρ δεινὸς καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα γρήγορος, χριστιανομάχος ὡς οὐδεὶς τῶν κατ' αὐτόν, ἐν τῇ τῶν Ἀράβων θρησκείᾳ μαθητῆς τοῦ Μωάμεδ θερμοτάτος, φυλάττων τὰς ἀθέτους αὐτοῦ ἐντολὰς ἄκρι καὶ τῆς ὑστάτης στιγμῆς, ἄγρυπνος καὶ διανυκτερεύων ἐν τε βουλαῖς καὶ μηχανουργίαις κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ λογικῶν προβάτων.

IV. Οὗτος τὴν ἡγεμονίαν ἀναδυσάμενος πρῶτον μὲν Σέρβους μετὰ τὴν πτῶσιν Λαζάρου καὶ τοῦ Μουράτ, ὡς λόγος φθάσας ἐδίγλωσεν, ὑποτελεῖς καὶ ὑποφόρους πεποίηκεν, ὁμήρους τε καὶ συνθήκας λαβὼν, ὡς ὁ τοῦ Λαζάρου ἐκείνου υἱὸς Στέφανος, ὃν καὶ κράλην ἡ Σερβία μετὰ τὴν συμφορὰν ἐκείνην κεχειροτόνηκεν, εἷη σὺν τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ, ὅποι διάγει ὁ Παγιαζήτ, κάκεινος συνεκστρατεύεσθαι καὶ τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Μαρίαν, τὴν τοῦ Λαζάρου θυγατέραν, εἰς γάμον ἐκδώσειν αὐτῷ, παρθένον οὖσαν καὶ τρυφεράν, καὶ ἀργύρου τάλαντα ἱκανὰ ἐκ τῶν μετάλλων Σερβίας.

2. Καὶ οὕτω μὲν Σέρβοι τοῖς Τούρκοις ὑπόσπονδοι γεγονότες, ὁ Παγιαζήτ πᾶσαν τὴν ἱπικὴν τῶν Θρακικῶν καὶ Θετταλικῶν δυνάμεων συναγαγὼς ἐπὶ τὴν περαιὰν τὴν πρὸς ἑω τὴν πορείαν ποιεῖ καὶ διαβάς τὸν πορθμὸν τὸν ἐν μέσῳ Καλλιονπόλεως καὶ Λαμψάκου μετὰ πολλοῦ συμμαχικοῦ Τούρκων τε καὶ Ῥωμαίων τῶν ὑπὸ χεῖρα ἐπὶ τὸ Κοτυάειον ἀνατρέχει, μητρόπολιν τῆς Φρυγίας, καὶ τὴν τε πόλιν εἶλε καὶ τὸν Καρμιάν τὸν ἀρχηγὸν τῆς Φρυγίας. Γενόμενος δὲ ἐν τοῖς πράγμασι τῆς Φρυγίας ὁ Παγιαζήτ τὸν Καρμιάνον ἐν τῇ Προύσῃ ἐξέπεμψεν· ὁ δ' ἀποδράσας εἰς Πέρσας ἐξέφυγεν. Ὁ δὲ Παγιαζήτ τὴν Φρυγίαν διαβάς καὶ ἀπὸ Λαοδικείας εἰς Ἔφεσον κατελθὼν ἐγκρατὴς τῆς Ἰωνίας ἐγένετο καὶ τὸν Ἰεσαί, ἔγγονον τοῦ Ἀτὴν, ἀρχηγὸν ὄντα τῆς Ἰωνίας κατασχὼν ἐν τῇ κατὰ Βιθυνίαν Νικαίᾳ ἐξώρισεν· κάκει τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς αὐτοῦ διεβίβασεν. Τὰς δὲ δυνάμεις πάσας διαβιβάσας τὸν Μαϊάνδρον καὶ Καρίαν πᾶσαν καὶ Λυκίαν ἀποφθεγνύων, ὁ τούτων ἀρχηγὸς Ἐλιῆξ πρὸς Πέρσας φυγὰς ὤχετο.

3. Λαβὼν δὲ τὰς δυνάμεις πάσας, ὀπισθορῶν ἐν τῇ Λυδίᾳ παραγίνεται, τὴν πορείαν ἀπὸ τοῦ Τμώλου, τοῦ μεγίστου ὄρους τῆς Λυδίας, εἰς Σάρδεες, μητρόπολιν τῆς Λυδίας, κατελθὼν. Καὶ πρὸς Μαγνησίαν τὴν ἐν Σιτύλῳ τὴν πορείαν ποιούμενος, ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ Χηρήρ, ὁ ἀρχηγὸς Λυδίας καὶ τῶν Αἰολίδων πόλεων, ὁ ἔγγονος τοῦ Σαρχάν, καὶ παρέδωκεν ἑαυτόν. Αὐτὸς δὲ μεταδούς μερικῆς τιμῆς, ἐπεὶ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ ἦν ὁ Χηρήρ, πέμπει τοῦτον πρὸς Προῦσαν, ὡς ἐν ὀλίγῳ δὲ καὶ φαρμάκῳ τοῦτον ἀπέκτεινεν. Ὁ δὲ Παγια-

otravă. Iar Baiazid a ținut calea ce duce la Filadelfia ; căci acest oraș ca unul ce se ridica mult prin mărime și era foarte populat, își păstrase nealfirnarea aproape de vreo sută de ani. Și tot răsăritul era subjugat de turci, acest oraș însă strălucea ca o stea în mijlocul cerului întunecat de nori. Impresurându-l pe acesta... și nemaiputînd ei din cauza lipsei de hrană ,s-au predat. Iar el luînd toate oștile răsăritului, după ce mai înainte a pus în provincii comandanți și guvernatori pe care a vrut, pleacă spre apus. Și după ce a trecut strîmtoarea, deoarece cetatea Galipoli era strîcată de mult timp și de catelani și de turcii înșiși și era năruită cu desăvîrșire, a clădit din temelie alta nouă ; și a construit o bază navală pentru trireme și a ridicat pentru apărare un turn foarte mare ce se înălța deasupra portului.

Răscoala lui Ioan Cantacuzino. V. În timpul de atunci împăratul Ioan trecuse de vîrsta copilăriei și a tinerețelor și-și pregătea vîrsta bărbăției pentru bătrînețe într-o toropeală cît mai mare ; și cît a fost tînăr, s-a lăsat povățuit de domnul Ioan Cantacuzino, pe care l-am amintit mai sus, un bărbat priceput și mare luptător în ale războiului și între oamenii de neam mare o floare cu bun miros, precum ar putea spune careva. Fiind el un bărbat ca acesta, și împăratul de mai înainte Andronic îl socotea întru toate ca pe un frate și la moarte i-a încredințat împărăția împreună cu băiatul. Ci ursita cea rea a bizantinilor a aruncat sămînța urii și a făcut să se ivească pizma ; căci oamenii îi și pizmuiesc mai mult pe cei ce se înalță mai mult prin virtute.

2. Drept aceea și în timpul de atunci, împăratul Ioan fiind încă tînăr, Cantacuzino voia să-i fie socru, dîndu-i pe fie-sa Elena. Ceilalți însă din sfatul țării, pizmăreți fiind, spuneau într-una către mama împăratului, că e obicei de demult, ca din alamanii și germanii să i se aducă mireasă împăratului romeilor, nu însă dintre supuși, „ca la timp de nevoie să putem avea sprijin și ajutor de la neamul acela“. Înțeleasă fiind deci și doamna Ana cu aceasta, pentru că și dînsa era din Alamania și vedea cu ochi

---

5 după acesta printr-o jumătate de rînd rămas nescris arată o lipsă P : pe care o întregește cu cuvintele : „pierzînd orice nădejde de ajutor“ I || 9 și₂ Beck : om. P.

---

la Filadelfia : L. Chalc., I, 58, 9 — 20 ne spune că însuși împăratul Manuil II Paleolog a sfătuit orașul să se predea. Nevoind însă să asculte, a fost cucerit. — „ca o stea... nori“. Vz. Iisus, fiul lui Sirah 50, 16. — *Catelani* : e faimoasa companie catalană, angajată de Andronic II și Mihail IX Paleolog să lupte pe bani în contra turcilor, luptîndu-se însă apoi și cu bizantinii ; vz. II, 5.

V 1 : ca pe un frate și la moarte i-a încredințat : vz. și Nichifor Gregoras, *Istoria bizantină*, ed. Bonn, 301, 15—18 ; cp. și L. Chalc., I, 21, 14—20 și G. Siranțes, I, 45, 1—8.

ζητῇ τὴν πρὸς Φιλαδέλφειαν ἀπάγουσαν εἶχεν ὁδόν· καὶ γὰρ αὕτη ὡς ὑπερέχουσα τῷ μεγέθει καὶ πολυάνδρως οὔσα ἐπεκράτει ἔγγιστά που τοῖς ῥ' ἔτεσιν. Καὶ ἡ ὑφήλιος πᾶσα ἦν ὑπὸ χειρὸς παρὰ τῶν Τούρκων, ἡ δὲ πόλις αὕτη δίκην ἀστέρους ἐν συννεφώδει μεσουρανήματι φαίνουσα ἦν. Πολιορκήσας δὲ ταύτην... καὶ μὴ δυνάμενοι διὰ τὴν ἔνδειαν τῶν τροφῶν παρεδόθησαν. Λαβὼν δὲ τὰς δυνάμεις 5 πᾶσας τῆς ἔω, προκαταστήσας ἐν ταῖς ἐπαρχείαις ἀρχηγούς καὶ ἡγεμόνας, οὓς αὐτὸς ἡβούλετο, πρὸς τὰ ἐσπέρια χωρεῖ. Καὶ δὴ τὸν πορθμὸν διαβάς, ἐπεὶ τὸ τῆς Καλλιουπόλεως φρούριον πρὸ πολλοῦ καιροῦ παρὰ τε τῶν Κατελάνων καὶ παρ' αὐτῶν Τούρκων διεφθαρμένον καὶ εἰς παντελῇ ἀφανισμὸν ἦν, αὐτὸς ἐκ βάθρων ἄλλο καινὸν ὠκοδόμηκε καὶ ὀρμητήριον ἕνεκα τριήρων φυλακὴν· καὶ 10 πύργον ὑπερμεγέθη πρὸς ἀντιπαράταξιν ὑπερεστηκότα τοῦ λυμένου ὠκοδόμησεν.

V Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὑπερβάς τὴν μειρακιώδη καὶ νεανικὴν μεθελκίωσιν καὶ τὴν ἀνδρῶν μεθ' ὅσης ναρκότητος πρὸς τὴν πρεσβυτικὴν ἐτοιμάζετο τῷ τότε καιρῷ, καὶ γὰρ νέος ὢν καὶ παιδαγωγῷ χρώμενος κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ προῤῥηθέντι Καντακουζηνῷ, ἀνδρὶ συνετῷ καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ μαχημιωτάτῳ 15 καὶ τῶν εὐγενῶν, ὡς εἶποι τις, ἄνθος εὖσομον. Τοιοῦτον γὰρ ὄντα καὶ ὁ προβεβασλευκῶς Ἀνδρόνικος κατὰ πάντα ὡς ἀδελφὸν ἡγεῖτο καὶ τὴν βασιλείαν σὺν 20b τῷ παιδί, τελευτῶντος, ἀνέθετο. Ἄλλ' ἡ τῶν Ῥωμαίων οὐκ ἀγαθὴ τύχη μῖσος ἐνέσπειρε καὶ φθόνον ἀπέτεκε, καὶ γὰρ φθονοῦσι μᾶλλον τοῖς μᾶλλον ἐπ' ἀρετῇ προιοῦσιν. 20

2. Ὅθεν καὶ κατὰ τὸν τότε καιρὸν, νέος ὢν ἔτι ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης, ἡβούλετο ὁ Καντακουζηνὸς κηδεστής αὐτοῦ γενέσθαι ἐπὶ θυγατρὶ Ἑλένῃ. Οἱ δὲ λοιποὶ τῆς συγγλήτου φθονοῦντες, πρὸς τὴν μητέρα τοῦ βασιλέως, ἐξ Ἀλαμανῶν καὶ Γερμανῶν ὡς ἐκ συνήθους μακροῦ τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ἀγαγέσθαι νύμφην ἔφασκον, οὐχὶ δ' ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος, „ὅπως ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν ἐν καιρῷ 25 δεομένῳ παρὰ τοῦ γένους ἐκείνου σχοίημεν.“ — Συγκατανεούσης οὖν εἰς τοῦτο

2 ἔγγυσθά P || 4 post ταύτην spatio vacuo lacunam indicat P: quam verbis „destituta de ogni speranza de soccorso“ supplet I || 8 καὶ Bek: om. P || 10 fortasse φυλακῆς.

3—4 δίκην ἀστέρους ἐν συννεφώδει Ies. Sirach 50, 6.

2: *Din alamanii și germanii*: Adică din Germania și Franța, căci sub ἔξ Ἀλαμανῶν din alamanii, Duca înțelege Germania, iar sub ἔξ Γερμανῶν din germanii, înțelege Franța; vz. mai jos XI, 2 și mai ales XIV, 5. Aceste denumiri se întîlnesc acum la istoricii bizantini de mai înainte; astfel Cecaumenos îl numește pe un Petru nepot de frate o dată τοῦ βασιλέως Φραγγίας (p. 96, 10), iar citeva rînduri mai departe τοῦ ὀγδοῦ Γερμανῶν (p. 96, 14 Strategicon, ed. B. Wassiliewsky-J.V. Iernstedt); iar Ioan Cinam îi spune împăratului german Conrad ὁ Ἀλαμανός, iar regelui francez ὁ Γερμανός (ed. Bonn, p. 69, r. 9 și 10). Intîia soție a lui Andronic III Paleolog a și fost Irina de Braunschweig, iar cea de-a doua Ana de Savoia (vz. Av. Th. Papadopoulos, *Versuch einer Genealogie der Palaiologen*, Diss. München, 1938, p. 43). — *era din Alamania*, adică din Germania; dar Ana era fata contelui Amadeo din Savoia, așa că era italiană-franceză, nicidecum germană, așa că Duca

buni ca împăratul și copilul ei să-și ia și el soție din același singe, Cantacuzino este dat la o parte. Și el este desărcinat de sarcina epitropiei; și pleacă din Constantinopole și se duce spre Macedonia. Și cei cuprinși de pizmă găsesc cu îndemnare prilej și plăsmuiesc în contra lui învinuire
 5 de les-maiestate; și împărătesei mame îi spun plăsmuirea lor ca lucru sigur și-i dau doamnei sfatul să-l pună la încercare, spunînd : „Să se dea ordin din partea maiestății tale către domesticul așa, încît să ia unitățile de ostași macedonene și să vină în grabă la Bizanț“. Căci aceia își ziceau în mintea lor : dacă va răspunde la ordinul împărătesc vor avea vînatul
 10 ca și în mină; dacă va respinge ce i s-a poruncit, vor ridica învinuirea pe față și-i vor alege urmaș pe altul să conducă treburile obștești.

3. Neamurile însă și prietenii lui Cantacuzino îi descoperă în taină printr-o scrisoare ce s-a pus la cale și : „Dacă vrei să vezi soarele și să scapi de întuneric, preferă nesupunerea“, i-au scris; „iar de ai să te supui,
 15 vei avea înainte de moarte întunecarea“. Cantacuzino aflînd acestea și trecînd cu dispreț peste ordinul împărătesc, s-a ridicat pe față în contra lor. Cei din capitală însă aleg eparh pe altul în locul lui, pe Alexie Apocaucos, om de neam prost și nebărbat, dar inzestrat cu tot felul de viclenii și aprig la strîmbătate; pe acesta împărăteasa l-a și pus în demnitatea de
 20 mare duce.

4. Acesta aflînd cine a anunțat pe Cantacuzino de cele întîmplate, i-a prins pe toți, rude și prieteni, și i-a încuiat în închisoarea din palatul cel mare, peste două sute la număr, bărbați eroi semizei, neam coborîtor din
 25 al de Pelops și Aiacos. Avîndu-i pe aceștia înăuntru ca pe niște vrăbii în laț, se temea ca nu cumva, începînd vreo răscoală, închisoarea să fie atacată și prizonierii să pună mîna pe putere prin grija rudelor și a prietenilor, căci partea cea mai mare din populația capitalei, pe cît din senat pe atît din poporul de rînd îl stimau pe Cantacuzino ca pe un om foarte ge-
 30 neros și mult binefăcător față de toți. Și atunci Apocaucos pune la cale un plan viclean : ziua să fie grămadă unii cu alții și să stea cu toții înăuntrul închisorii, noaptea însă împărțiți cîte doi și cîte trei, să fie ținuți în siguranță în niște celule. Și dorința și-a pus-o în lucrare; și scînduri și lemne și meșteri erau gata. Cînd cei din închisoare au cunoscut ce se face,

---

pare să confunde originea celei de-a doua soții cu originea celei dintîi. — *domesticul* : înainte vreme era general-comandant de oaste. În sec. XIV însă, marele domestic ajunsese una din cele mai înalte demnități, venind îndată după demnitățile de despot, sevastocrator și cezar, demnități rezervate de obicei membrilor familiei împărătești; vz. Codin, *De officiis*, ed. Bonn, p. 7, 15.

3 : *întuneric, întunecarea* : aluzie la pedeapsa obișnuită, orbirea, ce-i aștepta în Bizanț pe rebelii politici. — *eparh* : adică guvernator și comandant militar al capitalei; aceasta era funcțiunea, iar *mare duce* era demnitatea ca un fel de rang și titlu. — *de neam prost* etc. : cp. Nichifor Gregoras, ed. Bonn, I, p. 301, 12 : οὐ πᾶν τῶν εὐγενῶν ἦν, βαθυγνώμων δὲ ἀνὴρ καὶ εὐμήχανος καὶ δόλους συνθεῖναι δεινός „nu

καὶ τῆς δεσποίνης Ἀννης, ὥς ὅτι καὶ ἐξ Ἀλαμανῶν ἦν καὶ προθύμως εἶχε πάλιν ἐκ τῶν αὐτῶν αἱμάτων πορφύραν βάψαι τῷ βασιλεῖ καὶ παιδί, παρορᾶται Καντακουζηνός. Καὶ αὐτὸς τῆς ἐπιτροπῆς τὸν φόρτον ἀποφορτίζειται· ἔξεισι τῆς Κωνσταντίνου καὶ πρὸς Μακεδονίαν μεθίσταται. Καὶ οἱ τὸν φθόνον τρέφοντες εὗρον εὐχέρειαν καὶ καθοσίωσιν κατ' αὐτοῦ πλάττουσιν· καὶ τῇ βασιλίδι καὶ μητρὶ τοῦ βασιλέως τὸ πλάσμα ὡς πρᾶγμα βέβαιον ἀπαγγέλουσι καὶ δοκίμιον τοῦ πράγματος τῇ δεσποίνῃ συμβουλευόνται· „Γενηθήτω,“ λέγοντες, „πρόσταγμα παρὰ τῆς σῆς βασιλείας πρὸς τὸν δομέστικον, ὥστε λαβεῖν τὰς τῶν Μακεδόνων ἰλας καὶ ἔλθειν τάχυ πρὸς τὸ Βυζάντιον.“ — Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἐνενοῦν· εἰ μὲν ἀπαντήσῃ πρὸς τὸ θέσπισμα, τὸν θηρώμενον ἔξουσιν ὡς ἀνδράποδον· εἰ δ' ἀπορκοῦσῃ τὸ προσταθγὲν, εὐδην τὴν κατηγορίαν καταγγελοῦσι καὶ ἄλλον ἐν τοῖς πράγμασι χειροτονήσουσιν ἔφεδρον.

3. Οἱ δὲ τοῦ Καντακουζηνοῦ προσγεγεῖς τε καὶ φίλοι τὸ δρᾶμα λαθραίως διὰ γραφῆς δηλοῦσι καί· „Εἰ μὲν βούλει τὸν ἥλιον ὄρᾶν καὶ σκότους ἀπέχεσθαι, τὰ πρωτεῖα τῇ παρακοῇ νέμε,“ γεγράφασιν· „εἰ δ' ὑπήκοος γένῃ, ἔξεις πρὸ θανάτου τὴν σκότωσιν.“ — Ταῦτα μαθὼν ὁ Καντακουζηνός καὶ τοῦ θεσπίσματος καταφρονήσας, προφανῶς ἀντέστη. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ ψηφίζουσιν ἔπαρχον, Ἀλέξιον τὸν Ἀπόκανκον, ἄνδρα ἀγενῆ τε καὶ ἀνανδρον, πλὴν ποικίλον ἐν πανουργίᾳ καὶ δεινὸν ἐν σκαιότητι, ὃν καὶ μέγα δοῦκαν ἡ βασιλὶς ὠφεικίωσεν.

4. Οὗτος μαθὼν τοὺς τὸν Καντακουζηνὸν ἀπαγγέιλαντας τὰ γενόμενα καὶ συλλαβὼν ἅπαντας προσγεγεῖς τε καὶ φίλους, ἐν τῷ φρουρίῳ τοῦ Μεγάλου Παλατίου ἀπέκλεισε τὸν ἀριθμὸν ὑπὲρ διακοσίους, ἄνδρας ἡμιθέους ἥρωας καὶ Πελοπίδων καὶ Αἰακίδων ἀπόγονα. Τούτους ἔχων ἔνδον ὡς στρουθία εἰς πάγην καὶ φοβηθεὶς μὴ ποτε νεωτερίσαντες ἀντέχωσι τοῦ φρουρίου καὶ γέγωνται οἱ δέσμοι ἐγκρατεῖς δι' ἐπισκέψεως τῶν συγγενῶν καὶ φίλων, καὶ γὰρ τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως μέρος, ὅσον τῆς γερουσίας ὅσον τὸ συρφετόν, ἐσέβετο Καντακουζηνὸν ὡς μεγαλοδωρότατον καὶ εἰς ἅπαντας εὐεργετικώτατον, βουλευέται βουλὴν πονηράν· τὴν μὲν ἡμέραν ἔχειν ἀλλήλοις τὸν ὄμιλον καὶ συνδιάγειν ἐντὸς τοῦ φρουρίου τοὺς ἅπαντας, τὴν δὲ νύκτα κατὰ μέρος σύνδυο καὶ σύντρεις ἀσφαλιζεσθαι ἐν οἰκίσκοις τισί. Τὸ δὲ βουλευθὲν εἰς ἔργον ἤγετο· καὶ δὴ σανίδα καὶ ξύλα καὶ τέκτονες παρεσκευάζοντο. Ὡς δὲ τὸ πραττόμενον οἱ φρουροῦμενοι ἔγνω-

5 εὐχερίαν P: εὐχορίαν Bull: εὐχωρίαν Bek | βασιλίδι *scripsi*; vide X 1: βασιλῆσι (?) P: βασιλίσση P₁ || 24 ἀπόγονα P: ἀπόγονας Bull: ἀπογόνους Bek.

23 ἡμιθέους ἥρωας cfr ἡρωικούς καὶ ἡμιθέους apud Michaelēm Choniates Σωζόμενα ed. Sp. Lambros I 212,20.

Ioemai de neam bun, dar un om josnic și strașnic la intrigi viclene“. Cp. și Istoria lui Ioan Cantacuzino, III, 14—16, în deosebi ed. Bonn, vol. II, p. 89, 1—91, 2.

4: *alde Pelops și Aiacos*: eroi legendari; lui Duca îi place să paradeze cu cunoștințele sale din mitologia antică. — *din senat*: adică din nobilimea formată din

au spus în sinea lor : „Asta nu e decît pierzarea noastră vădită; căci despărțirea noastră unii de alții prevestește sugrumarea în timpul nopții sau înecarea în fundul mării“. Acestea le spuneau și descurajare i-a cuprins: Iar Apocaucos venind să arate planul celulelor, cum trebuia constructorii să le fixeze, singur călare, însoțindu-l nimeni altul decît un șerb și acesta pe jos ca de obicei, a ajuns în ușa închisorii; și deținuții de acolo privindu-l pe acesta ca pe unul care are să-i piardă pe toți și o să le ia sufletul, unul din cei de frunte din neamul Raul apucînd din lemnele ce erau la întîmplare în loc de sabie un leaț dat la rîndea pentru un uscior, îl lovește în cap pe Apocaucos. Și acesta cade jos la pămînt de pe cal ca un alt Satan din cer. Iar șerbul lui se încaieră cu Raul și amîndoi stăteau luptîndu-se singuri. În timp ce aceștia erau prinși în luptă, altul din cei închiși, apucînd o bardă din mîinile unui meșter, îi taie capul celui căzut jos și-l înfige pironit într-un lemn într-o parte pe crestele zidurilor.

15   **Bunicul cro-**   5. Aceasta i-a adus pe locuitorii Bizanțului împreună cu
       nicarului Duce.   împărăteasa și cu toată oastea la o descurajare nu mică. Ci alergînd de-a valma cu toții, au intrat înăuntru palatului nu fără greutate și vărsare de sînge, ci cu multă violență și i-au măcelărit pe toți afară de șase care s-au salvat în subsolul bisericii de la mănăstirea numită cea Nouă; căci pe cei mai mulți i-au și înjunghiat ca pentru jertfă în mijlocul acestei biserici fără nici o sfială sau cruțare pentru altar și sfînta masă. Unul din cei șase s-a întîmplat să fie bunicul meu după tată:

marii dregători și înalții funcționari ai statului și ai curții împărătești; τῆς γερονσίας e identic cu τῆς συγκλήτου „sfatul țării“ de mai sus V 2. — παρατυχόντων ne-am aștepta să stea παρατυχουσῶν în acord cu femininul σανίδων. Totuși n-am îndreptat, căci παρατυχόντων poate fi înțeles ca neutru colectiv: din lemnăria ce era acolo la întîmplare. — *cade jos*: Apocaucos a fost ucis la 11 iunie 1345: ἐνδεκάτῃ ἡν Ἰουνίου Nichifor Gregoras, ed. Bonn, II, 731, 18. — *ca un alt Satan*: aluzie la Ev. Luca, 10, 18.

5: *Biserica Nouă*: dispărută acum, a fost una din cele mai frumoase și vestite biserici bizantine ridicată în incinta palatului celui mare împărătesc de Vasile I Macedoneanul (867—886). Descrierea ei ni s-a păstrat într-o predică festivă a patriarhului contemporan Fotie și în *Viaja și domnia lui Vasile I Maced.*, scrisă de nepotul său împăratul Constantin VII Porfirogenet (913—959). Cum însă și Nichifor Gregoras în *Istoria sa bizantină* vorbește de „Mănăstirea cea Nouă“ τῆς Νέας μονῆν ed. Bonn, II, 737, 16) și Ioan Cantacuzino în *Istoria sa de „biserica celor nouă cete îngerești“* ναὸν τῶν τῶν ἐννέα ταγμάτων ed. Bonn, II, 541, 11), s-ar putea eventual crede că e vorba de o mănăstire ce se găsea în noul cartier împărătesc Vlaherne din colțul de nord-est al Constantinopolei (vz. V. Laurent, *La „Nea Moni“ de Byzance*, în „Echos d'Orient“, 32 (1933), p. 313—316). Dar și Nichifor Gregoras precizează că Apocaucos a fost ucis „de deținuții înăuntru palatului celui vechi de la răsărit“ (πρὸς τῶν δεσμῶν ἐντὸς τοῦ πρὸς ἀνίσχοντα ἡλίου παλαιοῦ παλατίου ed. Bonn, 729, 15) și Ioan Cantacuzino, că închisoarea se găsea în palatul lui Constantin cel Mare, unde era o clădire numită a lui Iustinian cel Mare (δεσμοτήριον δὲ ἐν τοῖς βασιλείοις τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου... οἴκου γὰρ ὄντος ἐκεῖ μεγάλου Ἰουστινιανείου προσα-

σαν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· „Οὐκ ἄλλο τοῦτο πλὴν προφανῆς ἡμέτερος ὄλεθρος· ἡ γὰρ ἀπ' ἀλλήλων διάστασις τὴν νυκτώδη πνιγμονὴν ἢ τὴν ἐν βυθῷ τῆς θαλάσσης καταπόντωσιν προμαντεύεται.“ — Ταῦτ' ἔφασκον καὶ εἰς ἀθυμίαν ἐνέπεσον. Ὁ δ' Ἀπόκαυκος ἐλθὼν τοῦ μεθοδεῦσαι τὰς σκηνάς πῶς δεῖ πῆξαι τοῖς ἀρχιτέκτοσιν, μόνος ἔφιππος οὐκ ἄλλου τινὸς συνπιπεύοντος πλὴν ἐνὸς δούλου καὶ 5 τοῦτου πεζοποροῦντος ὡς ἔθος, ἐντὸς δὲ τῆς θύρας τοῦ φρουρίου γενόμενος καὶ τοῦτον οἱ ἐκεῖ κατεχόμενοι ὡς φθορέα κοινὸν καὶ ψυχάρπαγα θεασάμενοι, μίαν τῶν παρατυχόντων σανίδων φλυᾷς ἔνεκα λεπτυνθεῖσαν λαβὼν εἰς τῶν προυχόντων ἐκ γένους Ῥαοῦλ ἀντὶ ξίφους παίει κατὰ κεφαλῆς τὸν Ἀπόκαυκον. Ὁ δὲ κατὰ γῆς ἀπὸ τοῦ ἵππου ὡς ἀπ' οὐρανοῦ ἄλλος Σατὰν πίπτει. Ὁ δὲ δοῦ- 10 λος πλέκεται τῷ Ῥαοῦλ καὶ ἄμφω μονομαχοῦντες εἰστίγμεσαν. Τούτων δ' ἀσχολουμένων ἐπὶ τῇ πάλῃ, ἕτερος τῶν ἐγκλείστων πέλεκυν παρὰ τῶν τοῦ τέκτονος χειρῶν ἀρπάσας τὸν χαμαὶ πεσόντα καρατομεῖ καὶ τὴν κεφαλὴν ἐν ἐνὶ μέρει τῶν προμαχόνων ξύλῳ πεπερονημένην προσπήγνυσι.

5. Τοῦτο οὐκ εἰς μικρὰν ἀθυμίαν ἐνέβαλε τοὺς Βυζαντίους σὺν ἅμα τῇ 23b κρατούσῃ καὶ παντὶ τῷ στρατῷ. Ἀλλὰ φύρδην ἅπαντες συνδραμόντες ἐντὸς τοῦ παλατίου εἰσῆλθον οὐκ ἀκόπως οὐδ' ἀναμωτί, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς βίας· καὶ πάντας κατέσφαξαν πλὴν ἑξ σωθέντων ἐν τῷ ὑπογαίῳ τοῦ ναοῦ τῆς Νέας· καὶ γὰρ τοὺς πλείονας ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ τοῦτου κατέθυσαν οὐκ αἰδοῖ ἢ φειδοῖ χρη- 20 σάμενοι τῶν ἀδύτων ἔνεκα καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. Ἐξ ὧν εἰς ὁ πρὸς πατρός ἐμός

19 αἰδῶ P | φειδῇ P.

γορευμένου II, 537, 22), așa încît se pare că nu poate fi vorba decît de vestita și cunoscută biserică Nea cea Nouă a lui Vasile I Macedoneanul. — Măcelărirea deținutilor s-a înfîșplat a doua zi după uciderea lui Apocaukos. Nichifor Gregoras, *Istoria bizantină*, XIV, 10 (ed. Bonn, vol. II 729—741) și Ioan Cantacuzino, *Istoria* III 87 și 88 (ed. Bonn vol. II 537, 22—538, 11 și 542, 6—545, 22) descriu pe larg și amănunțit construirea celulelor și uciderea lui Apocaukos. Duca se apropie mai mult de descrierea lui Nich. Gregoras pe care pare să o fi folosit în acest loc, căci πλείονας... κατέθυσαν din Duca aduce a πάντες ἐθύοντο din Nich. Gregoras, II, 733, 13. Duca adaugă însă istorisirea cum a scăpat cu viața bunicul său. Aceasta, Duca o va fi știut-o din tradiția familială sau poate din vreo scriere istorică necunoscută, la care Nich. Gregoras pare să facă aluzie cu cuvintele τὰ δ' ἐπὶ τούτοις ἔστιν ἀκούειν διαρκέστερον ἄλλων διεξιόντων II 740, 9: „cele ce au urmat se pot auzi de la alții care le tratează

Mihail Duca. Ei îmbrăcându-se în mantii de ale călugărilor din mănăstire, au ieșit din Constantinopole și, trecînd în cealaltă parte, s-au împraștiat în părțile răsăritului, unii în Bitinia, altul în altă parte, bunicul meu însă în Asia. Și întîlnindu-se cu Ese, feciorul lui Atin, i-a dat pe
 5 față cine e și ce i s-a întîmplat; căci era plin de învățătură și înzestrat cu toată cealaltă știință profană și fiind nu necunoscător în arta medicinei și coborîtor din vechiul neam Ducas și o verigă cu podoabe de aur din același șirag; și tiranul îl primește bine și-i dă un feud și-l face părtaș cu cinste de venituri de tot felul și încărcîndu-l cu beneficii îl așează
 10 cu locuința în Efes. Și noua lui așezare a îmbrățișat-o ca pe o patrie și pe barbarul de neam străin l-a stimat și l-a cinstit ca pe un domn de dumnezeu încoronat, pentru că avea în minte faptele netrebnice ale romeilor și deoarece prevedea, cum că peste puțin timp toate părțile Traciei și pînă la Dunăre vor cădea sub mîinile turcilor și că peste puțin
 15 timp vor apărea singuri stăpînitori, precum nu de mult s-au făcut în Frigia și în Asia și în părțile de mai departe, dumnezeu îngăduind să fie așa pentru călcările de lege ale romeilor și ale străbunilor noștri din fruntea statului de atunci.

Cantacuzino VI. Căci Ioan Cantacuzino, despre care și cuvîntul de
 20 **se proclamă** mai înainte arătare a făcut, a aflat despre omorul nedrept
împărat 1341. ce s-a săvîrșit față de neamurile și prietenii săi; și unii, nu puțini la număr, au ajuns din capitală la el, fiindu-i rude lui și de ale celor uciși, după sînge și mai mulți prin cuscrenie; și cerniți în haine negre s-au înfățișat lui Cantacuzino, plîngînd și tînguindu-se și cu glas mare învinovățîndu-l, că: „Pentru tine sîntem dați morții toată ziua și i-am pierdut
 25 pe ai noștri și floarea romeilor s-a veștejit și a pierit. Împărăția e ca o suveică pe mîni de femeie, torcînd și destrămînd pe de lături firul mantiei de purpură; domnia e în seama unui copil de la pieptul mamei ce abia își poate pune în lucrare mintea și limba la jocuri și gîngăveli; pute-
 30 rea pe mîna unor bărbați de pe stradă și de nimic. Dă ascultare cuvintelor noastre și ia domnia și încinge-ți sabia la coapsă și cîrmuiește și povățuiește și domnește pentru adevăr și bunătate și dreptate!”

mai pe larg“. — *în Asia*: vz. II, 5. — *Ese*: e Isa-Beg I, sultan al Ioniei asiatice, tatăl lui Iese pe care-l gonește din domnie Baiazid I și-l surghiunește la Nicea, unde trăiește pînă la moarte vz. IV, 2. — *din vechiul neam Ducas*: din cauza acestor cuvinte s-a crezut că cronicarul nostru ar fi coborîtor din dinastia împărătească Ducas care a domnit în Bizanț între 1059 și 1078 (*Bullialdus*, în Duca, ed. Bonn, p. 545 și K. Krumbacher, *op. cit.*, p. 305), dar s-a obiectat cu drept cuvînt că această înrudire împărătească nu e numai decît să fie sigură (E. Cernousov, *op. cit.*, p. 185). — *pînă la Dunăre... singuri stăpînitori*: acestea sînt profeții ex eventu, proiectate în trecut, după ce evenimentele se petrecuseră acuma.

πάππος ἐτύγχανεν· Μιχαὴλ Δούκας. Οἱ καὶ ἄμφω ἐνδυθέντες μοναχῶν τῶν ἐκ τῆς μονῆς ἐξήρσαν τῆς Κωνσταντίνου καὶ τὴν περαιὰν διαβάντες εἰς τὰ μέρη τῆς ἑω διεσπάρησαν, οἱ μὲν εἰς Βιθυνίαν, ἕτερος ἀλλαχοῦ, ὁ δ' ἑμὸς πάππος εἰς Ἀσίαν. Καὶ δὴ ἐντυχὼν τῷ Ἑσέ, τῷ υἱῷ τοῦ Ἀτὴν, καὶ τὰ κατ' αὐτὸν δῆλα ποιήσας, — καὶ γὰρ ὑπῆρχε παιδείας μεστὸς καὶ πάσης ἄλλης τῆς ἔξω σοφίας 5 ἀνάπλεος καὶ ἱατρικῆς τέχνης οὐκ ἄμοιρος, γένει τε καταγόμενος τῶν ἀνέκαθεν Δούκων καὶ τῆς αὐτῆς σειρᾶς χρυσόκοσμος κρῖκος, — δεξιούται τοῦτον ὁ τύραννος καὶ προνοεῖ καὶ φιλοτιμεῖται τὸν ἄνδρα σιτηρεσίοις παντοίοις καὶ εὐεργεσίαις ἀμείψας καὶ τοῦτον ἐν Ἐφέσῳ καθίστησιν. Καὶ τὴν μετοικίαν ὡς πατρίδα ἐνηγκαλίστατο καὶ τὸν ἀλλογενῆ καὶ βάρβαρον ὡς θεόστεπτον ἔσεβε 10 καὶ ἐτίμα, εἰς νοῦν λαμβάνων τὰς ἀπασθαλίας τῶν Ῥωμαίων καὶ προβλέπων, ὡς ὅτι ἐν ὀλίγῳ πάντα τὰ τῆς Θράκης καὶ μέχρι Δανούβειος ὑπὸ χειρὸς τῶν Τούρκων πεσοῦνται καὶ αὐτοκράτορες φανήσονται ὡς ἐν ὀλίγῳ, καθὼς καὶ 24b πρὸ ὀλίγου ἐν Φρυγίᾳ τε καὶ Ἀσίᾳ καὶ τῶν ἐπέκεινα ἐγένοντο, Θεοῦ παραχωροῦντος διὰ τὰς ἀνομίας τῶν τότε πολιτευομένων Ῥωμαίων καὶ ἡμετέρων ἀπο- 15 πάππων.

VI. Ὁ γὰρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ὃν καὶ φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν, μαθὼν τὴν γεγονῶσαν εἰς τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς τε καὶ φίλους ἄδικον σφαγὴν, καὶ τινες ἐκ τῆς πόλεως εἰς αὐτὸν ἀφικόμενοι οὐκ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, προσγενεῖς ὄντες αὐτῷ καὶ τῶν φονευθέντων καθ' αἷμα καὶ ἐξ ἀγχιστείας πλειο- 20 νες, μελανειμονοῦντες παρέστησαν τῷ Καντακουζηνῷ, κλαίοντες καὶ ὀλοφυρόμενοι καὶ καταβοῶντες αὐτοῦ, ὡς· „Ἐνεκὰ σοῦ θανατούμεθα ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τοὺς ἡμετέρους ἀπεβαλόμεθα καὶ τὸ ἄνθος τῶν Ῥωμαίων κατεμαράνθη καὶ ὀλω- λεν· ἡ βασιλεία ἐν χερσὶ γυναικείαις κερκίδος δίκην παρακλώθουσα καὶ παρα- 25 τρακτοῦσα τὴν ἀλουργίδα, ἡ ἀρχὴ ἐν ὑπομαζίῳ βρέφει μόλις τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶτταν ἐν παιγνίοις καὶ ψελλίσμασιν ἐνεργεῖν δυναμένη, ἡ δυναστεία ἐν ἀγο- ραίοις καὶ μηδεμινοῖς ἀνδράσι, πεισθητὶ τῶν ῥημάτων ἡμῶν καὶ ἀντιλαβοῦ τὴν ἡγεμονίαν καὶ περὶ ἡμῶν τὴν ῥωμφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου καὶ ἔντεινε καὶ κατενοδοῦ καὶ βασίλευε ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πραότητος καὶ δικαιοσύνης.“

2. Atunci Cantacuzino gîndindu-se încă o dată la ridicările în contra sa ale împărătesei și ale sfatului țării, porniți din pizmă asupra sa fără vreo cauză binecuvîntată și fără cel mai mic gînd de vrăjmășie din partea sa, pleacă urechea la sfaturile romeilor și îmbracă pantofii roșii de mătase și armata îl proclamă împărat; dumnezeu cred că a împietrit inima lui spre aceasta, ca să dezbine împărăția romeilor și prin aceasta să aducă pe turci, ca să strice tot pămîntul de sub mîna romeilor și nu numai al romeilor, ci al tribalilor și al misilor și al albanezilor și al oricărui alt popor din apus în urma judecăților pe care ochiul cel neadormit le știe; și pe alte neamuri le-a pedepsit pentru neconținutele răzvrătiri în contra romeilor, iar pe romei pentru prea înfricoșatele jurăminte și blesteme de nesuferit, pe care și le-au adus asupra capului lor, jurînd și iar jurînd că vor păzi domnia pentru feciorul lui Lascaris și că nu se vor alătura de loc și că nu-i vor fi de ajutor Paleologului la răzvrătire, apoi iar jurînd dimpotrivă, că-l au și-l recunosc împărat al romeilor pe Paleolog, orbindu-l înfrî pe Ioan Lascaris și făcînd înșiși să cadă asupra lor afurisenia, ca și Iudeii în timpul pătimirii Domnului atrăgîndu-și blestemul; ei s-au și prăpădit cu desăvîrșire, precum cuvîntul mergînd înainte va arăta, osîndiți fiind la aceeași suferință a iudeilor, pentru că următorii zeloși ai călcărilor de lege s-au făcut.

**Războiul
civil 1341—1347.**

3. Luînd deci de îndată cu sine oștile ce le avea din Tracia și refugiații din capitală, sosește la craiul Serbiei și toate i le-a spus, toată nedreptatea ce-a suferit-o și rușinea și uciderea oamenilor din neamul său. Căci Ștefan, așa îi era numele craiului, avea în timpul de atunci mare putere și faimă.

4. Căci așa se întîmplă de obicei: cînd ceea ce-i cu putere și greutate, cade în umilință, se ridică în sus ce-i ușor și slab. Nenorocirile romeilor și tulburările ce urmau una după alta zi de zi și războaiele lăuntrice au făcut ca hoardele barbare să se ridice mai presus de ei. De aceea

2: *pantofii roșii*: încălțămîntea de culoare roșie era unul din însemnele cele mai caracteristice ale împăraților bizantini; numai ei aveau voie să poarte pantofii roșii și să semneze cu roșu. — οἱ αὖ τοῦ θεοῦ *Dumnezeu cred că* etc. cp. Nichifor Gregoras, ed. Bonn, II, 611, 13: οἱ αὖ τοῦ θεοῦ παρίοντος ἔργον πάλαι προωρισμένον „cred că Dumnezeu a dus la îndeplinire un lucru hotărît de mai înainte de mult”. — *a împietrit inima*: cp. Exod (Ieșirea) 9, 12; 10, 20 și 27; 11, 10. — *Tribalilor*: adică sîrbilor. — *Misilor*: adică bulgarilor. — *din apus*: adică din Peninsula Balcanică; în opoziție cu *din răsărit*: adică din Asia Mică — *le-a pedepsit*: după concepția de stat bizantină, numai împăratul bizantin era îndrituit și lăsat de dumnezeu să domnească peste alte popoare. — *Paleologului*: e Mihail VIII

2. Τότε ὁ Καντακουζηνὸς ἀναλογισάμενος τὰς ἐπαναστάσεις τῆς βασιλίδος καὶ τῆς συγκλήτου, φθόνῳ φερόμενοι κατ' αὐτοῦ ἄνευ τινὸς εὐλόγου αἰτίας καὶ τῆς τυχεύσης ἐπιβουλῆς, συνυπακούει τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἀμφιέννυται τὰ κόκκινα καὶ τὰ σηρικὰ πέδιλα καὶ βασιλεὺς παρὰ τοῦ στρατοῦ ἀναγορεῖται· οἶμαι τοῦ Θεοῦ εἰς τοῦτο σκληρύναντος τὴν καρδίαν αὐτοῦ τοῦ διχοστατῆσαι τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων καὶ διὰ μέσου τούτων εἰσάξαι τοὺς Τούρκους τοῦ καταφθεῖραι πᾶσαν γῆν Ῥωμαίων τὴν ὑπὸ χεῖρα καὶ οὐ μόνον Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ Τριβαλλῶν καὶ Μυσῶν καὶ Ἀλβανιτῶν καὶ παντὸς ἄλλου δυτικοῦ ἔθνους κρείμασιν, οἷς οἶδεν ὁ ἀχοίμητος ὀφθαλμός, τὰ μὲν ἄλλα γένη τιμωρῶν διὰ τὰς συνεχεῖς ἀντάρσεις κατὰ Ῥωμαίων, τοὺς δὲ Ῥωμαίους διὰ τοὺς φρικωδεστάτους ὄρκους καὶ ἀφορισμοὺς ἀφορήτους, οὓς ἔφερον κατὰ κεφαλῆς αὐτῶν, ὁμνύντες καὶ ἐξομνύντες τοῦ φυλάξαι τὴν βασιλείαν τῷ νῦν τοῦ Λάσκαρι καὶ μηδ' ὅλως συνομαρτεῖν καὶ συναντιᾶσθαι τῷ Παλαιολόγῳ πρὸς ἀποστασίαν, ἀντιστροφῶς δὲ πάλιν ἀντομνύντες, ὥς τ' ἔχειν καὶ στέργειν βασιλεῖα τῶν Ῥωμαίων τὸν Παλαιολόγον, ἀποτυφλώσαντες πρῶτον Ἰωάννην τὸν Λάσκαριν καὶ ἀναθέματι καθυπαχθέντες αὐτοὶ καθ' ἑαυτῶν ὥς οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῷ καιρῷ τοῦ δεσποτικοῦ πάθους ἐπισπᾶσαντες τὴν ἀράν· οἱ καὶ ἄρδην ἀπώλοντο, ὥς παρακατιῶν ὁ λόγος δηλώσει, τὴν ταυτοπάθειαν τῶν Ἰουδαίων κατακριθέντες ζηλωταὶ τῶν παρανομίων γενόμενοι.

3. Εὐθὺς οὖν παραλαβὼν, ὃς εἶχε, δυνάμεις Θρακικὰς καὶ τοὺς ἐκ τῆς πόλεως αὐτομόλους πρὸς κράλην Σερβίας παραγίνεται καὶ τὴν ἅπασαν, ἣν ἀδίκως ὑπέστη, ζημίαν καὶ ὄνειδος καὶ τὴν ἐκ τοῦ γένους τῶν οἰκείων φθοράν, ἅπαντα καταγγεῖλας. Ἦν γὰρ εὐδοκίμων ὁ Στέφανος τῷ τότε καιρῷ· οὕτω γὰρ ἦν τῷ κράλει τὸ ὄνομα.

4. Καὶ γὰρ, ὥς ἔθος, τὸ ὀγκῶδες καὶ βαρὺ ταπεινωθέν, τὸ κοῦφον καὶ λεπτὸν εἰς ὕψος αἵρεται. Αἱ γὰρ δυστυχίαι τῶν Ῥωμαίων καὶ αἱ καθημεριναὶ ἀλλεπάλληλαι ταραχαὶ καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τοὺς βαρβάρους καὶ ἀγελαίους ὑπερέχοντας αὐτῶν πεποιήκασιν. Ὅθεν καὶ ὁ τῶν Σέρβων ἀρχηγὸς ἐτόλμησεν

4 πέδελα P || 8 Ἀλβανήτων P || 14 ἀντομνύντες *scripsi*: ἀντ' ὁμνύειν P.

Paleolog (1261—1282) care l-a detronat și orbit pe nevirstnicul urmaș legiuit la domnie Ioan IV Lascaris (1258—1261), în numele căruia purta domnia vz. II, 1.

3: Ștefan: e marele craiu al sîrbilor Ștefan Dușan (1331—1355) care își luase titlul de baselens și autoκράτωρ Σερβίας καὶ Ῥωμανίας „împărat și singur stăpînitor al Serbiei și imperiului bizantin” (vz. G. Ostrogorsky, *Geschichte des byzantinischen Staates*, München, 1952², p. 416, n. 3).

și conducătorul sîrbilor a îndrăznit să ia domnia împărătească și să se numească crai; căci această denumire barbară pe grecește se traduce împărat.

5. Auzind el cuvintele lui Cantacuzino, s-a umplut de bucurie și s-a învoit să-i dea sprijin și ajutor, ca să se lupte în contra romeilor; ceea ce a și făcut. Cei din capitală însă auzind de rebeliunea lui Cantacuzino și că a îmbrăcat însemnele de împărat și că toți locuitorii din părțile Traciei pînă în Silivria chiar l-au proclamat împărat, s-au îndurerat foarte întru sufletul lor și umplindu-se de teamă și frică, vorbeau mereu între ei, fiecare spunînd către vecinul lui: „Oare cum se va săvîrși aceasta? Ce a mai sortit romeilor ursita care apleacă cumpăna spre nenorociri?”

- Emirul Omur intervine în războiul civil. VII. Unul din feciorii turcului Atin cu numele Omur, conducătorul cetățuilor de pe la Smirna și al Smirnei însăși, după ce a luat ca urmaș domnia de la tatăl său Atin, fiind
- 15 cutezător și cu inima îndrăzneată, ajungînd stăpîn și asupra porturilor, cite le cuprinde Ionia în golfurile sale, și asupra unor păduri bogate în lemne bune pentru construcția corăbiilor de transport și a triremelor de război, și-a construit și direme și trireme piraterești de ajuns, aproape cite a vrut, și echipîndu-le, strica orașele și insulele dimprejur: Mitiline cu întreaga
- 20 insulă Lesbos, Chios, Samos, Naxia și toate insulele dimprejur. Aflînd el despre dezbinarea dintre romei și cum Ioan Cantacuzino, bărbat nobil și coborîtor din eroi din vechime, viteaz și cu multă pricepere în ale războiului și cu înțelepciune în toate obiceiurile cele bune, (s-a răscolat), plănuiește plan viclean. După ce și-a pregătit o flotă de peste patruzeci de co-
- 25 răbii cu pînze, a ieșit din port și a sosit la Galipoli, nechemat de nimeni și de acolo debarcînd, a ajuns la Didimotich. Căci s-a întîmplat să locuiască acolo soția lui Cantacuzino cu toată casa; căci voind el să plece în Serbia, și-a adunat tot aurul și argintăria din casă și toată cealaltă avere și copiii și soția și i-a dus din Adrianopole la Didimotich; și după ce a
- 30 luat toate măsurile și cele mai neînsemnate pentru grija acestei cetăți, atunci s-a dus la craiul.

---

24 patruzeci P: cincizeci I.

---

4. domnia împărătească: După concepția de stat bizantină însușirea titlului de basileus și avtocrator (împărat și singur stăpînitor) de alți domnitori decît împărații bizantini era un lucru de neîngăduit. Caracteristici în privința aceasta sînt istoricii bizantini Ana Comnena și Ioan Cinam; poate că de la ei a împrumutat Duca această concepție orgolioasă bizantină, cam deplasată însă pentru timpul lui Duca.

VII 1: Omur: Acesta, după Duca, nu poate fi identic cu Omur (1340—1391) de la II, 5, precum îl arată G. Moravscik, II, 187² Ουόγγς3 căci el moare în curînd

ἀναδύσασθαι κράτος καὶ κράλης ὀνομάζεσθαι· τοῦτο γὰρ τὸ βάρβαρον ὄνομα ἐξελληνιζόμενον βασιλεὺς ἐρμηνεύεται.

5. Ἐνωτισθεῖς οὖν τὰ ῥήματα Καντακουζηνοῦ καὶ πλήρης ἡδονῆς γεγινώς συνέθετο τοῦ δοῦναι αὐτῷ βοήθειαν καὶ ἀρωγὴν πρὸς ἀντιπαράταξιν τῶν Ῥωμαίων· ὃ καὶ πεποίηκεν. Οἱ δὲ τῆς πόλεως μαθόντες τὴν ἀποστασίαν Καντακουζηνοῦ καὶ τὰ παράσημα τῆς βασιλείας ἐνδυνάεοντα καὶ παρὰ πᾶσιν ὡς βασιλεῖα ἀναγορευόμενον τοῖς ἐν τοῖς Θρακικοῖς μέρεσιν οἰκοῦσιν ἄχρις αὐτῆς Σηλυβρίας, καταδυνάωτο τὴν ψυχὴν καὶ πλήρεις δειλίας καὶ φόβου γενόμενοι συνείχοντο κοινολογοῦντες ὁ καθείς πρὸς τὸν γείτονα· „Τί ἄρα ἔσται τὸ ἀποβησόμενον; Τί δὲ ἢ πρὸς τὰ κακὰ ῥέπουσα τύχη τοῖς Ῥωμαίοις ἔκλωσεν;“

VII. Τῶν τοῦ Ἀτὴν Τούρκου υἱὸς εἰς Ὀμοῦρ ἐπονομαζόμενος, ἀρχηγὸς τῶν ἐν τῇ Σμύρνῃ πολυχνίων καὶ αὐτῆς Σμύρνης, κατὰ διαδοχὴν λαβόντος τὴν ἡγεμονίαν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀτὴν, τολμηρὸς ὢν καὶ θρασυκάρδιος, ἐντυχὼν καὶ λιμένας, οἷους ἐγκολπίζετο ἡ Ἰωνία καὶ δρυμῶνας πολυξύλους καὶ πρὸς κατασκευὰς φορτικῶν νηῶν καὶ μακρῶν τριήρων ἐπιτηδεύουσιν, κατεσκεύασεν αὐτάρκως, πρὸς ὧς ἤβουλετο, ληστρικὰς διήρεις τε καὶ τριήρεις καὶ ἐπεμβαίνων αὐτὰς ἐπὶ ῥορθεῖ τὰς περικύκλω πόλεις καὶ νήσους· Μιτυλήνην σὺν πάσῃ νήσῳ Λέσβῳ, Χίῳ, Σάμῳ, Ναξίῳ καὶ πάσας τὰς περικύκλω νήσους. Μαθὼν δὲ τὴν διχοστασίαν τῶν Ῥωμαίων καὶ ὅπως Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνός, ἀνὴρ εὐγενὴς τε καὶ τῶν πάλαι ἡρώων ἀπόγονος, ἀνδρείος μαχιμώτατός τε περὶ τὰ πολεμικὰ καὶ συνετὸς ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς ἦθεσι (ἐπανεστή), βουλὴν βοιλεύεται πονηράν. Στόλον γὰρ εὐτρεπίσας τὸν ἀριθμὸν ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα λαίφη καὶ ἐξελθὼν τοῦ λιμένος πρὸς Καλλιόπολιν ἀφίκετο αὐτοκάλεστος· καθεῖθεν ἐξελθὼν διὰ ξηρᾶς ἄχρις Διδυμοτείχου ἀφίκετο. Ἔτυχε γὰρ ἐκεῖσε διάγουσα ἡ γυνὴ τοῦ Καντακουζηνοῦ πανοικί· ἀπερχομένου γὰρ αὐτοῦ ἐν Σερβίᾳ, συναγαγὼν πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ πᾶσαν ἄλλην περουσίαν καὶ παῖδας τε καὶ γυναῖκα ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ εἰς Διδυμοτείχον ἤγαγε· καὶ πᾶσαν ἄλλην τὴν τυχοῦσαν ἐπιμέλειαν τοῦ πολυχνίου παρασκευάσας, τότε πρὸς τὸν κράλην ἀφίκετο.

3 τῶν ῥημάτων P, sed cf XLIII, 2 et passim || 8 πλήρις P || 21 ἐπανεστή addidi: havea preso le arme contra la sua patria I: om. P || 22 τετεσσαράκοντα P: cinquanta I,

la Smirna în lupta cu frații călugări cavaleri de la Rodos VII, 3. Faptul că Duca le spunea feciori ai lui Atin, nu înseamnă decât că sînt coborîtori din Atin, dar nu chiar feciorii lui, căci Duca are obiceiul turcesc de a întrebuița numele întemeietorului emiratului ca părinte al tuturor urmașilor; deși în cazul de față o dată ar fi bunic, iar altă dată tată vz. și II, 3 Carmian; sau mai degrabă pe tatăl lui Omur îl numește Atin, fără să se fi chemat așa.

2. Omur negăsind pe cel ce-l dorea, s-a amărit foarte și era necăjit ; căci dorea să-l vadă și să vorbească cu el și să-și jure unul altuia, că vor fi pînă la capătul vieții ca niște frați și ajutători unul celuilalt. Cantacuzineasa însă urîndu-i bun sosit, l-a primit bine cu de toate din belșug
 5 pentru hrană și de toate bunătățile, și el a rămas trei luni, așteptîndu-l pe Cantacuzino ; și avea cu sine pînă la cinci sute de turci călări și alții tot pe atîția pedestri scoși din triremele lui. Ceilalți din flotă însă adunîndu-se și urcîndu-se în vasele ce prisoseau, au jefuit tot țărmlul mării chiar de la Galipoli pînă la Silivria, chipurile ca aliat al lui Cantacuzino, într-adevăr însă umblînd după pămîntul Traciei. Iar el însuși cu cei din jurul său a străbătut pe uscat pînă la Redestos, prădînd și nimicînd, și s-a întors apoi la Didimotich. Văzînd că sosirea lui Cantacuzino întîrzie, a
 10 voit în grabă să ia calea întoarsă, căci auzise că frații călugări de la Rodos, pregătînd o flotă, au sosit în portul de la Smirna și au început să clădească în el o cetate întru numele sfîntului Petru, pentru ca să fie loc de salvare pentru cei fugiți din robie. Și atunci el încheînd cu bine un tratat de pace și prietenie, iar Cantacuzineasa omenindu-l cu daruri cît mai multe, l-a lăsat să plece, după ce venise cu pradă și robi destui ; acestea au fost primele roade ale greșelii bizantinilor ce locuiau în Tracia
 15 și în toate părțile din apăs. Căci cei din Bitinia și Frigia și cei ce locuiesc în toate provinciile de răsărit — timpul de mai înainte le adusesese stricăciune ; — aceștia au și fost prăpădiți de turci.

3. Omur însă venind la Smirna și văzînd cetățuia săvîrșită de către frați, plină de oameni războinici și îndemînatîci, pe deplin lucrată și ne
 25 mai fiind nevoie de nici o altă construcție s-a îndurerat în sufletul lui și cu hotărîre și-a făcut un plan în sinea lui, sau să ia cetatea sau viața să și-o dea. Și începînd să lupte și iar să lupte și să încerce și să născocască mașinării de război, nu înceta zi și noapte să dea război necurmat, bătînd cu bolovani de departe și săpînd galerii pe sub pămînt și pe sub
 30 ziduri și folosindu-se de orice alte unelte de luptă. Și luptîndu-se mereu ca un al doilea Lie în lupte și încăierări ca acelea, a ajuns atît de departe,

2. οὐ φέροιτο frații călugări, cavaleri luptători în contra necredincioșilor ; φέροιτο de la fr. frere (Du Cange, *Glossarium mediae Graecitatis* s.v.).

3: Αὐαῖος Lie: E drept că Αὐαῖος adică izbăvitorul de orice grijă în calitatea lui de zeu al vinului, figurează și între numeroasele denumiri ale zeului antic Dionysos-Bacchos ; și E. Cernousov, *op. cit.*, p. 176—178 și W. Miller, *op. cit.*, p. 64 și N. Iorga, *op. cit.*, p. 297, cred că Duca se gîndește aici la zeul antic. Dar acesta n-a fost niciodată un zeu luptător și războinic și atributul Αὐαῖος n-are nici un punct de atingere cu situația din cronica lui Duca. De aceea cronicarul nostru care a avut o cultură mare teologică, l-a avut aici în vedere pe uriașul păgîn din

2. Ὁ δὲ Ὅμοῦρ μὴ εὐρὼν τὸν ποθούμενον ἐδεινοπάθει καὶ ἐδυσχεραίνε· ἐπιθύμει γὰρ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν καὶ ὁμιλῆσαι καὶ ὄρκους διδόναι καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ τοῦ εἶναι ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτῶν ἀδελφούς καὶ συλληπτοράς. Ἡ δὲ Καντακουζηνή δεξιωσαμένη τοῦτον καὶ φιλοφρόνως ἀποδεξαμένη σὺν πάσῃ δαψιλεῖ ζωοτροφία καὶ ἐν ἅπασιν ἀγαθοῖς, διήρκεσεν μῆνας τρεῖς ἐκδεχόμενος τὸν Καντακουζηνόν, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ἕως πεντακοσίους Τούρκους ἵπταις καὶ ἑτέρους 5 τόσους πεζοὺς ἐκ τῶν αὐτοῦ τριήρων. Οἱ δὲ λοιποὶ τοῦ στόλου συναθροισθέντες καὶ εἰς τὰ τῶν ὑπερεχόντων πλοίων ἐμβάντες τὴν παράλιον πᾶσαν ἐλεηλάτουν ἐξ αὐτῆς Καλλιουπόλεως ἄχρι Σηλυβρίας, ὡς δῆθεν συμμαχῶν τῷ Καντακουζηνῷ, τῇ δ' ἀληθείᾳ ἰχνηλατῶν τῆς Θράκης γῆν. Αὐτὸς δὲ διὰ ξηρᾶς σὺν τοῖς 10 αὐτοῦ κατέδραμεν ἄχρι Ῥεδαιοτοῦ καὶ κουρσεύσας καὶ ἀπολέσας ἐστράφη εἰς Διδυμότειχον. Ἰδὼν οὖν τὴν ἄφιξιν τοῦ Καντακουζηνοῦ βραδεῖαν οὖσαν καὶ βουληθεὶς ὀπισθοδρητός γενέσθαι, — ἤκουσε γάρ, ὅτι οἱ τῆς Ῥόδου φερέριοι στόλον κατασκευάσαντες ἀφίκοντο ἐν τῷ λιμένι τῆς Σμύρνης καὶ ἤρξαντο οἰκοδομεῖν φρούριον ἐν αὐτῷ ὡς ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Πέτρου ἕνεκα σωτηρίας τῶν 15 φυγάδων αἰχμαλώτων, — τὰ πρὸς εἰρήνην καὶ φιλίαν καλῶς διατεθεὶς αὐτός, ἡ δὲ Καντακουζηνή σὺν δώροις ὅτι πλείστοις φιλοξενήσασα ἀπέπεμψεν, ἐλθὼν μετ' αἰχμαλωσίας ἱκανῆς, ἀπαρχῆς οὖσης τοῦ καρποῦ τῆς ἁμαρτίας τῶν Ῥωμαίων τῶν κατοικούντων ἐν Θράκῃ καὶ ἐν πάσαις ταῖς κατὰ δύοσιν μέρεσιν. Οἱ 29b γὰρ Βιδυνοὶ καὶ Φρύγες καὶ οἱ ἐν πάσαις τῆς ἐφ᾽ ὧς οἰκοῦντες ἐπαρχίαις, — προλαβὼν γὰρ ὁ χρόνος κατέφθειρεν, — οἱ καὶ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεφθάρησαν. 20

3. Ἐλθὼν δὲ ὁ Ὅμοῦρ ἐν τῇ Σμύρῃ καὶ ἰδὼν τὸ πολίχνιον ἤδη ὑπὸ τῶν φρερίων πεπληρωμένον, μεστὸν ἀνθρώπων πολεμικῶν καὶ εὐμηχάνων, πλήρης κατεργασμένον καὶ μηδεμιᾶς ἄλλης δεούσης οἰκοδομῆς, ὠδυνήθη τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιμόνας καθ' ἑαυτὸν ἐβουλεύσατο ἢ τὸ φρούριον κατασχεῖν ἢ τὴν ψυχὴν 25 ἀποβαλέσθαι. Ἀρξάμενος δὲ μάχεσθαι καὶ ἀντιμάχεσθαι καὶ πολεμικὰς μηχανὰς ἐξετάζειν καὶ ἐφευρίσκειν, οὐ διέλιπε νύκτα καὶ ἡμέραν διεγείρων πολέμους διὰ τε ἀκροβολισμῶν καὶ γαιορυγμάτων καὶ τειχορυγμάτων καὶ πασῶν ἄλλων κατασκευῶν. Ἦδη δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις ἀγωνίσμασι καὶ παλαίσμασιν ὥπερ τις ἄλλος Λυαῖος ἀντιμαχόμενος ἠδυνήθη εἰς τόσον, ὡς καὶ τὴν τάφρον τοῦ πολυχνίου δια- 30

17 φιλοξενήσασα Bull: φιλοξενήσας P || 19 πάσαις ταῖς P: πᾶσι τοῖς Bek | μέρεσιν P: μερίσιν? cfr. ἡ τῆς Ἀσίας μερὶς XIX 7 || 23 πλήρης P: πλήρες Bull.

încît a trecut cu oamenii lui şanţul cetăţii şi a rezemat scările de ziduri;
 şi ca un ciine turbat s-a năpustit el cel dintîi să se urce şi să ia el singur
 trofeul biruinţei. Pronia cea de sus însă, care toate bine le conduce şi le
 schimbă, văzînd cugetul lui sălbatic şi năvala lui drăcească, face ca el,
 5 cum urcuşul îi era acum pe la mijlocul fusceilor scării, să-şi dea puţin în
 sus coiful de pe faţă, ca să vadă ce a mai rămas pînă la creasta zidului;
 şi atunci o săgeată dintr-un arc greu e repezită asupra lui şi-i străpunge
 fruntea la mijloc între sprîncene; şi cade peste cap de sus în jos şi aşa în
 chip năprasnic şi-a dat sufletul. Căzînd înăuntrul şanţului, tovarăşii lui de
 10 luptă l-au apucat, după ce mulţi turci au căzut, şi l-au adus mort în ce-
 tătuia Smirnei, care era aşezată pe vîrfurile muntelui; această cetate a fost
 odinioară acropolea Smirnei antice care e în ruine. Împăratul bizantin
 Ioan Duca apucînd puţini ani înainte să o restaureze, sultanul turc Atin
 însă, tatăl lui Omur, a luat-o de la bizantini în zilele lui Andronic cel Bă-
 15 trîn şi a rămas în stăpînirea lui. Şi Omur a avut un sfîrşit ca acesta.

Împărăteasa
 Ana cere ajutor
 lui Orchan.

VIII. Cantacuzino însă încheind învoieli cu craiul şi prie-
 tenie nezdruincată cu preţul unor cetăţi, oraşe şi ţinu-
 turi de al nenorocitei împărăţii bizantine, care au fost
 date, în loc de (unor) despoţi bizantini, unor domnitori barbari, tribali şi
 20 sîrbi, a început şi el însuşi să străbată şi să jefuiască şi să strice toate
 oraşele Traciei pînă la Silivria chiar. Cei din capitală însă gîndindu-se
 ce-a făcut Omur iarna trecută, dau cu socoteala, că pe acesta Cantacuzino
 l-a chemat şi că el e vinovat de venirea lui Omur; şi ei neştiind că a
 venit de sine sau că ursita cea rea a romeilor, torcînd în chip potrivit
 25 firele sale, l-a făcut să vină şi să calce ţarinele înfloritoare ale pămîntului
 bizantin, sfătuiesc sfat rău şi urgie asupra capului lor şi minie a lui dum-
 nezeu. Îi viră în cap doamnei Ana, mama împăratului Ioan, băieţandru încă,
 să trimită soli la sultanul Bitiniei şi Frigiei şi încă al Paflagoniei, despre
 care s-a amintit mai sus, Orchan, ca să-i ceară sprijin şi ajutor, pentru
 30 ca să lupte în contra lui Cantacuzino, rebel fiind al împărăţiei; şi s-a în-
 voit să-i dea o sumă mare de bani aur şi pe cîţi romei supuşi de ai lui
 Cantacuzino îi vor prinde turcii, să aibă voie să-i vîndă şi să-i negocieze
 unde voiesc şi cine nu vrea să-şi vîndă prizonierii lui, să-i poată trece pe
 la Scutari şi să-i ducă fără nici o piedică şi să-i ia cu sine unde vreau.

17 nezdruincată P: cu tratat Bull.

Ios-Keramens, St. Petersburg, 1909, p. 185. — τζαγγόβελος săgeată dintr-un
 arc greu: vezi mai jos XXIV, 10: τζάγγα. — Ioan Duca, Atin, Andronic cel Bă-
 trîn: vz. mai sus II, 1 şi 2.

VIII, 1: tribali şi sîrbi: e, la dreptul vorbind, o tautologie. — Ana e împără-
 teasa văduvă; vz. V, 2. — Orchan 1326—1362; vz. II, 5.

περᾶσαι σὺν τοῖς αὐτοῦ καὶ κλίμακας ἐν τοῖς τείχεσι θεῖναι· καὶ ὥς λυσσητὴρ κύων ὤρησεν αὐτὸς πρῶτος ἀναβῆναι καὶ τὸ τρόπαιον αὐτὸς μόνος λαβεῖν. Ἡ δ' ἄνω πρόνοια ἢ τὰ πάντα καλῶς ἄγουσα καὶ μεταφέρονσα, ὁρῶσα τὸ θηριόγνωμον αὐτοῦ καὶ δρακόντειον ὄρημα μεσάζοντος ἤδη τῆς ἀναβάσεως τῶν βαθμίδων τῆς κλίμακος καὶ ἀναπετάσας μικρὸν τὴν περικεφαλαίαν ἀπὸ τῆς ὄψεως τοῦ ἰδεῖν τί τὸ ἐλλεῖπον μέχρι τοῦ προμαχῶνος, καὶ βέλος ἀφίεται τσαγρόβελος κατ' αὐτοῦ καὶ περωνᾶται τὸ ἐπισκύνιον διὰ μέσου τῶν ὀφρῶν καὶ πίπτει κύμβαχος ἄνωθεν κάτω καὶ οὕτω βιαίως ἀπέρρηξε τὴν ψυχὴν. Ἀρπάσαντες δ' αὐτὸν οἱ σιστρατιῶται, ἔνδον πεσόντος τῆς τάφρου, πολλῶν πεσόντων Τούρκων, ἔφερον αὐτὸν νεκρὸν ἐν τῷ πολιχνίῳ τῆς Σμύρνης, τὸ κείμενον ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρους· ὅπερ φρούριον ἐτύγγανεν ἀκρόπολις ποτε τῆς παλαιᾶς καὶ διεφθαρμένης Σμύρνης· ἀνακαινίσας αὐτὸ προλαβὼν ὀλίγοις ἔτεσιν Ἰωάννης ὁ Δούκας, βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, ὁ Ἀτὴν δὲ ἀρχηγὸς Τούρκων, ὁ καὶ πατὴρ τοῦ Ὁμοῦρ, παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐν ταῖς ἡμέραις Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος ἔλαβε καὶ κατεῖχε. Τοιοῦτον ἦδη τὸ τέλος ὁ Ὁμοῦρ ἔσχεν.

VIII. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς συνθήκας ποιήσας μετὰ τοῦ κράλη καὶ φιλιάν ἄσπονδον, μεσολαβόντων κάστρων καὶ πόλεων καὶ ἐπαρχιῶν τῆς δυστυχοῦς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων καὶ ἀντὶ (εἰς) Ῥωμαίους δεσπότης κληροδοτηθέντων εἰς ἡγεμόνας βαρβάρους, Τριβαλλοὺς τε καὶ Σέρβους, ἤρξατο δὲ κατατρέχειν καὶ αὐτὸς καὶ λεηλατεῖν καὶ φθείρειν πάσας τὰς πόλεις τῆς Θράκης ἄχρις αὐτῆς Σηλυβρίας. Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἐννοήσαντες τὸ γεγονὸς παρὰ τοῦ Ὁμοῦρ τὸν πέρουσιν χεμῶνα καὶ σκοποῦντες, ὅτι τοῦτον ὁ Καντακουζηνὸς μετεπέμψατο καὶ αὐτὸς ἦν αἴτιος τῆς ἐνδημίας τοῦ Ὁμοῦρ, οὐκ εἰδότες, ὅτι αὐτόκλητος ἐληλύθει ἢ ὅτι ἡ κλώθουσα ἀντιστροφὸς τὰ νήματα κακῇ τύχῃ τῶν Ῥωμαίων προεξένησεν αὐτὸν τοῦ ἐλθεῖν καὶ καταπατῆσαι χώματα εὐθαλῇ Ῥωμαίων γῆς, βουλὴν βουλεύονται πονηράν καὶ κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν ὁργὴν καὶ μῆνιν θεήλατον. Προξενούσι τῇ δεσποίνῃ Ἄννῃ, τῇ μητρὶ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἔτι μείρακος, τοῦ στείλαι πρέσβεις εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βιθυνίας καὶ Φρυγίας ἔτι δὲ καὶ τῆς Παφλαγονίας, τὸν δὲ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, τὸν Ὁρχάν, τοῦ αἰτῆσαι ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν, ὥς ἵνα καταπολεμήσῃ τῷ Καντακουζηνῷ, ἀποστάτῃ ὄντι τῆς βασιλείας, συνθεμένη δοῦναι αὐτῷ ποσότητα χρυσοῦ πολλοῦ καὶ οὕς ἐξανδραποδίσουσιν οἱ Τούρκοι Ῥωμαίους ὑπηκόους τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἔχουσιν ἄδειαν πωλεῖν καὶ πιπράσκειν, ἔνθα βούλονται· καὶ τοὺς μὴ θέλοντας πωλῆσαι τοὺς αὐτοῦ αἰχμαλώτους ἀνεμποδίστως περᾶν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ Σκουταρίου καὶ ἄγειν καὶ φέρειν αὐτούς, ἔνθα βούλονται.

17 ἄσπονδον P: ἔσπονδον Bull || 18 εἰς addidi | κληροδοτηθέντων *scripsi*: κληροδοτηθέντες P: κληροδοθέντων Bull || 24 προεξένησεν *scripsi* cf. P. 57,5: προξένησεν P. *altera manu corrigente* προεξένησεν.

2. Orchan prinzînd acestea cu urechea și auzîndu-le cu plăcere, căci de mult însetoșa după o gustare ca aceasta, și sărînd într-un picior, le-a spus cu multă bucurie: „Cu plăcere“; și-i lasă pe soli să plece veseli și bucuroși, neștiînd nenorociții de ei pe cine-l chiamă într-ajutor și din ce ierburi gătesc alifia, ca să o pună pe rana ce păcatul lor le-a adus-o. Așadar Orchan trimite zece mii de turci la număr și, trecînd ei peste strîmtoarea din fața Constantinopolei, constantinopolitani îi primesc pe aceștia cu bucurie; iar ei umblă pe zidurile orașului și pe străzile dinlăuntrul și, omeniți fiind de împărăteasă și de Romei, pleacă asupra lui Cantacuzino.

3. Cantacuzino însă întărînd cu grijă cetățile și îngrijind bine de aprovizionare și de toate cele de trebuință, pornește și el împreună cu oștile bizantine și sîrbești ce le avea cu el; și încăierîndu-se și la un atac și la al doilea, turcii n-au putut cîștiga nimic din ale lui; căci era omul foarte priceput la orice fel de război, bărbăție avînd și cunoștință de arta militară ca nimeni altul din timpul acela. Și pe cîți turci îi prindea, pe toți îi trecea prin sabie, bizantini însă erau dezbrăcați numai de haine și-i lăsa să plece goi acasă.

4. Și atunci turcii lăsîndu-se de război, s-au apucat să despoaie satele; și rînduri nenumărate de oameni legați în lanțuri îi aduceau în Constantinopole, bărbați și femei, copii mici și tineri adolescenți, preoți și călugări, toți de-a valma ca oile pe strața cea mare ca pe niște sciți sau avasgi de vînzare. Și mai grozav era că, dacă se întîmpla să nu se găsească îndată un cumpărător, atunci bizantinii în fața bizantinilor erau biciuiți îngrozitor de barbari; o, ce cruzime! Și cu aceasta, în viclenia lor, nu urmăreau altceva decît ca privitorii să fie înduioșați și astfel să-i răscumpere. Iar pe cei ce nu erau răscumpărați, repede îi treceau peste strîmtoare și-i trimeteau la Brusa și mai departe în sus, ca să fie vînduți între turci. Și era de văzut o jalnică vedere! Pretutindenii plînsese, pretutindenii vaiete, pretutindenii lacrimi pe fețele romeilor și cine să se îndure, nu era, nici elen nici barbar.

Cantacuzino IX. Atunci Cantacuzino luînd în considerație acest fapt și cîștigă ajutorul neputînd răbda lucrul fără de minte ce l-au făcut cei din lui Orchan. capitală față de bizantinii de afară, plănuiește plan rău, dumnezeu, cred că, împietrind inima lui, pentru ca să-i înfunde cu desăvîrșire pe romei. Și trimite soli la Orchan și cere de la el să-i dea ajutor ca unuia ce i s-a făcut nedreptate din partea romeilor și ca unul

4.: *sciți sau avasgi*: sub aceste nume Duca înțelege popoare de la nordul Mării Negre și din Caucaz, de unde veneau pe piețele bizantine cei mai mulți robi de vînzare.

2. Ταῦτα ἐνωτισθεῖς ὁ Ὅρχαν καὶ ἡδέως ἀκούσας, ἐδίψη γὰρ τὴν τοιαύτην πρὸ πολλοῦ γεῦσιν, καὶ θαρσαλέως πηδήσας καὶ μετὰ πολλῆς ἡδονῆς τό· „Μετὰ χαρᾶς“ προσειπὼν, πέμπει τοὺς πρέσβεις ἀγαλλομένους καὶ χαίροντας· οὐκ εἰδότες οἱ ἄθλιοι τίνα μετακαλοῦνται εἰς βοήθειαν καὶ ποίαν βοτάνην ἐκθλίβουσιν, ἵνα ποιήσωσιν ἐμπλαστορον εἰς τὴν νόσον, ἣν ἡ ἁμαρτία αὐτῶν προεξένησε. 5
Στείλας οὖν Τούρκους τὸν ἀριθμὸν χιλιάδας δέκα ὁ Ὅρχαν καί, τὸν πορθὸν διαβάντες τῆς Πόλεως, δέχονται τούτους μετὰ χαρᾶς οἱ Πολῖται· καὶ τὰ τῆς πόλεως τείχη καὶ τὰς ἔνδον ἀγυῖας καταπατήσαντες καὶ φιλοξενηθέντες παρὰ τῆς 32b
δεσποίνης· καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐξίασιν κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ.

3. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ἀσφαλτώσας τὰ φρούρια καὶ ζωοτροφίας καὶ τὰ 10
πρὸς τὴν χρεῖαν ἅπαντα καλῶς ἐπιμελησάμενος, ἔξεισι καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Ῥωμαϊκῶν καὶ Σερβικῶν στρατευμάτων· καὶ συμπλακεῖς καὶ πρώτην καὶ δευτέραν εἰσβολήν, οὐκ εἶχον οἱ Τοῦρκοι κερδᾶναι τι τῶν αὐτοῦ, ἦν γὰρ ὁ ἀνὴρ περὶ τὰ πάντα πολεμικώτατος, ἀλκὴν ἔχων καὶ τέχνην πολέμων ὥς οὐδεὶς τῶν ἄλλων τοῦ τότε καιροῦ. Ὅσοι μὲν τῶν Τούρκων ἠνδραποδίζοντο, μαχείρας αὐ- 15
τοὺς παρανάλωμα ἐπεποιεῖ, ὅσοι δὲ τῶν Ῥωμαίων, μόνον τοῖς ἐνδύμασιν αὐτοὺς ἀφελοῦντες, γυμνοὺς ἀφίεσαν οἴκαδε πορεύεσθαι.

4. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸ πολεμεῖν ἀφέντες, τὸ σκυλεύειν τὰς κόμας κατέτρε-
χον καὶ δὴ ὀρμαθοὺς ἀναριθμήτους ἐξ ἀλύσεων ἀνθρώπους συμπλέξαντες εἰς τὴν
Κωνσταντίνου ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, θηλάζοντα νήπια καὶ ἐφήβους νέους, ἱε- 20
ρεῖς καὶ μοναχοὺς, ἅπαντας φύρδην ὥς πρόβατα, ἐν τῇ λεωφόρῳ ὥς Σκύθας ἢ Ἀβασγοὺς ἀπεμπολοῦντες ἐκόμιζον. Καὶ τὸ δεινότερον, ὅτι, εἰ ἔτυχε, μὴ παρα-
χρῆμα οὐχ εὗρίσκετο ὁ ἀγοράζων, ἐν ταῖς ὄψεσι τῶν Ῥωμαίων δεινῶς οἱ Ῥω-
μαῖοι παρὰ τῶν βαρβάρων, ὃ τῆς ἀσπλαγχνίας, ἐμαστιζόντο, οὐκ ἄλλο τὸ πα-
νουργευόμενον ἢ ὅτι καμφθέντες αὐτοὺς ἐξωνήσουσι. Τοὺς δὲ μὴ ἐξωνουμέ- 25
νους παρευθὺς τὸν πορθμὸν διαβάσαντες, ἐν τῇ Προύσῃ καὶ ἀνωτέρῳ τούτους
ἀπέπεμπον ἐν τοῖς Τούρκοις πιπραθησομένους. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἐλεεινόν· Παν-
ταχοῦ κλαυθμοί, πανταχοῦ ὄδυρμοί, πανταχοῦ δάκρυα ἐπ' ὄψεσι τῶν Ῥωμαίων
καὶ ὁ ἐλεῶν οὐκ ἦν οὐτ' Ἑλλήν οὔτε βάρβαρος. 33b

IX. Τότε ὁ Καντακουζηνὸς εἰς νοῦν λαβὼν τὸ γεγονός καὶ μὴ φέρων τὴν 30
ἄτοπον πρᾶξιν, ἣν ἀθέσμως μετεχειρίσαντο οἱ τῆς Πόλεως πρὸς τοὺς ἔξω Ῥω-
μαίους, βουλὴν βουλευέται πονηράν, Θεοῦ σκληρύνοντος, οἶμαι, τὴν καρδίαν αὐ-
τοῦ διὰ τὸ καταποντισθῆναι ἄρδην τοὺς Ῥωμαίους. Καὶ στείλας πρέσβεις εἰς

4 οὐκ Bull: οἱκ P || 5 αὐτῶν *scripsi*: αὐτοὺς P: αὐτοῖς Bull: *fortasse* αὐτοὺς *pro dativo neellenico* | προεξένησε P: προσεξένησε P₁ || 19 ἀναριθμήτους *bis* P || 22 ἀπεμπο-
λοῦντες Bull: ἀπεμπολοῦντας P || 23 ταῖς Bull τοῖς P.

ce a fost pus epitrop-regent al împărăției de decedatul împărat Andronic și romeii din pizmă l-au gonit din epitropie și i-au măcelărit rudele și pe el l-au făcut fugar. Dacă deci o să-l asculte și o să-i întindă o mână de ajutor, are să-i dea pe fie-sa de soție cu multe comori drept zestre și o să-l aibă ca pe un fiu și o să-și plece urechea la toate dorințele lui. Atunci Orchan auzind, fără să se aștepte, pe soli vorbindu-i de contracte de căsătorie și punându-i în vedere comori nesfârșite, i-a lăsat gura apă, întocmai ca și un taur însetat în arșița verii care, bînd dintr-un iaz plin cu apă foarte rece, nu se mai satură de undele apei, așa și acesta la auzul acestor cuvinte sub imboldul desfrînării particulare barbarilor; — căci și este această nație neînfrînată și strechiată ca nici unul dintre neamuri, desfrînată mai mult ca toate semințiile și nesăturată în destrăbălări; și așa e arsă de patima desfrîului că și împotriva firii și pe alăturarea de fire nu încetează să aibă relații fără nici o rușine și fără măsură cu parte bărbătească și femeiască și cu animalele necuvîntătoare; și, pe deasupra nația asta fără rușine și sălbatică de pune mîna pe o grecoaică sau italiancă sau vreo altă femeie de neam străin, fie roabă sau refugiată, o îmbrățișează ca pe o Afrodită sau Semele; de femeia, însă de același neam și limbă simțesc un dezgust ca de o ursoaică sau scroafă; — tot așa și amintitul sultan Orchan, cînd a auzit de legătura în căsătorie cu fata, căci era frumoasă la statură și foarte plăcută la față și, cînd a auzit de grămada de zestre și de darurile dinaintea nunții trimise de Cantacuzino, a spus cu ușurință: da. Și dînd solilor toată cinstea, i-a trimis acasă, jurîndu-și unul altuia, că de acum înainte va fi ginerele lui Cantacuzino și că va fi gata fără preget la tot sprijinul și ajutorul ca un fiu față de tată, numai dacă-i va trimite fără întîrziere înaintea primăverii pe viitoarea mireasă împreună cu zestrea; căci această spurcată logodnă s-a întîmplat să se facă în luna ianuarie a anului de atunci. Și dimpreună cu solii au fost trimiși pentru Cantacuzino ca la cinci mii de turci, bărbați foarte luptători și aprigi la curaj și pierzanie bizantinilor, încît i-ai fi putut asemăna unor cîini cu dinții ascuțiți sau cu chipurile morții.

2. Cantacuzino primindu-i ca de obicei cu multă dragoste și cu daruri cît mai multe și săturîndu-i de făgăduieli, se pregătea să pornească asupra Bizanțului, avînd cu sine ceata de turci și tot pe atîția sau poate și mai mulți sîrbi și bizantini, cîți putea să aibă Tracia atunci. Și după ce a pregătit cele cuvenite pentru zestre și a trimis lui Orchan pe fie-sa

IX 1: Θεοῦ σκληρόννοτος τὴν καρδίαν vz. VI. 2. — *decedatul împărat Andronic* III Paleolog cel Tânăr 1328—1341, vz. V 1. — *pe fie-sa*: Teodora, vz. Ioan Cantacuzino, ed. Bonn, vol. II. p. 588, 3. — *întocmai ca și un taur* ș.a.m.d. e o asemănare homerică, dovedind că Duca l-a citit pe Homer. — *Afrodita*, zeița iubirii și a frumuseții feminine; *Semele*, de care Zeus îndrăgostindu-se, l-a făcut pe Dionysos-Bacchos. Lui Duca îi place să-și arate cunoștințele din mitologia antică; vz. și V. 4. —

τὸν Ὀρχάν αἰτεῖ παρ' αὐτοῦ βοήθειαν ὡς ἀδικούμενος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ ὡς ἐπιτροπος ὢν τῆς βασιλείας τοῦ ἀποικομένου βασιλέως Ἀνδρονίκου καὶ οἱ Ῥωμαῖοι φθονήσαντες ἐξέωσαν αὐτὸν τῆς ἐπιτροπῆς καὶ κατέσφαξαν τοὺς αὐτοῦ συγγενεῖς κἀκείνον φυγάδα πεποίηκαν. Εἰ οὖν ἀντιλάβηται αὐτὸν καὶ χεῖρα βοηθείας ὀρέξῃ, ἔχει δοῦναι αὐτῷ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα μετὰ καὶ πολλῶν θησαυρῶν χάριν προικὸς καὶ ἔχειν αὐτὸν ὡς υἱὸν καὶ ὑπακούειν αὐτῷ εἰς πάντα τὰ θελήματα αὐτοῦ. Τότε ὁ Ὀρχάν ἀκούσας τοὺς πρέσβεις παρ' ἐλπίδα γαμικῶν συναλλαγμάτων φθεγγόμενος φωνὰς καὶ θησαυρῶν ἀπειρῶν ἀγγελίας, κεχηγὼς οὕτως ὡς βοῦς διψῶν ἐν καύσωνι θέρους ἐν λάκκῳ πλήρης ὕδατος ψυχροτάτου πίνων μὴ κορεννύμενος τῶν ναμάτων, οὕτω καὶ οὗτος ἐνωτισθεῖς, ὑπὸ τῆς βαρβαρικῆς ἀκολασίας — καὶ γὰρ ἀκράτητον τὸ ἔθνος αὐτὸ καὶ οἰστρομανές ὡς οὐδὲ ἐν τῶν πάντων γενῶν, ἀκόλαστον ὑπὲρ πάσας φυλάς καὶ ἀκόρεστον ἀσωτίαις, τοσοῦτον γὰρ πυροῦται, ὅτι καὶ κατὰ φύσιν καὶ παρὰ φύσιν ἐν θηλείαις, ἐν ἄρρεσιν, ἐν ἀλόγοις ζῴοις ἀδεῶς καὶ ἀκρατῶς μιγνύμενον οὐ παύεται· καὶ ταῦτα τὸ ἀναιδὲς καὶ ἀπάνθρωπον ἔθνος, εἰ Ἑλληνίδα ἢ Ἰταλὴν ἢ ἄλλην τινὰ ἑτερογενῆ προσλάβηται ἢ αἰχμάλωτον ἢ αὐτόμολον, ὡς Ἀφροδίτην τινὰ ἢ Σεμέλην ἀσπάζονται, τὴν ὁμογενῆ δὲ καὶ αὐτόγλωτον ὡς ἄρκτον ἢ ὕαινα βδελύττοντες — ἀκούσας τοίνυν ὁ ῥηθεὶς ἀρχηγὸς Ὀρχάν τὴν πρὸς γάμον τῆς κόρης συνάφειαν, ἣν γὰρ ὥραία τῷ εἶδει καὶ τὴν ὄψιν οὐκ ἄχαρις, καὶ τὸν τῆς προικὸς ὄγκον καὶ τὰ σταλθέντα παρὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ προγαμιαῖα δωρήματα, συνένευsen εὐκόλως. Καὶ φιλοτιμήσας τοὺς πρέσβεις ἀπέπεμψεν, ὅρκους δοὺς καὶ λαβὼν, ὡς ἀπὸ τοῦ γε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔσται γαμβρὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ εἰς πᾶσαν ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα ἀόκνως ἐτοιμασθήσεται, μόνον τὴν μελλονύμφην σὺν τῇ φερνῇ συντόμως πρὸ τοῦ ἔαρος εἰ μεταπέμψει· ἔτυχε γὰρ αὕτη ἡ μιὰ μνηστεία ἐν Ἰαννουαρίῳ μηνὶ γενέσθαι τοῦ τότε χρόνου. Καὶ σὺν τούτοις ἐστάλθησαν ὡς πέντε χιλιάδες Τοῦρκοι τῷ Καντακουζηνῷ, ἄνδρες μαχμώτατοι καὶ ὀξεῖς εἰς θυμὸν καὶ τῶν Ῥωμαίων φθορεῖς, ὡς εἰκάσοι τις αὐτοὺς εἰς κύνας καρχαρόδοντας ἢ χάρωντας.

2. Ἀποδεξάμενος οὖν αὐτοὺς ὁ Καντακουζηνὸς κατὰ τὴν συνήθη φιλοφροσύνην μετὰ δώρων ὅτι πλείστων καὶ ὑποσχέσεων κατακορέσας αὐτούς, ἐτοιμάζετο τὴν πρὸς τὸ Βυζάντιον παρασκευὴν ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὸ στίφος τῶν Τοῦρκων καὶ ἑτέρους τόσους ἢ καὶ πλείονας Σέρβους καὶ Ῥωμαίους, ὅσους ἡ Θράκη τότε ἔχειν ἠδυνάτο. Καὶ διὰ ἐτοιμάσας τὰ τῆς προικὸς καὶ πέμψας τὴν θυγατέρα

9 πλήρες? P: πλήρει Bull || 12 πάντων Bull: πασῶν P || 18 ὕαινα P: ὕαιναν Bek || 22 pro γαμβρὸς praebet γαυρὸς P || 28 εἰκάσει P || 29 κατὰ Bek: καὶ P.

in luna ianuarie a anului de atunci: 1346. — χάρωντας adică chipuri personificind moartea, iacome să ia viața oamenilor. Charon, moartea personificată, joacă un rol atît de însemnat în legende și poezia populară neogrecescă.

2: după ce a pregătit s.a.m.d.: Ioan Cantacuzino în Istoria sa ed. Bonn, II, p.

cu toată cinstea, fala și mărirea și cu multă strălucire, însuși a început să se ocupe de război și să pustiască și să ardă toate satele și orașele, începînd de la Silivria pînă la însăși Constantinopolea. Și pe nenorociții de bizantini, pe care îi prindeau sîrbii, îi trimiteau în Serbia, pe care
 5 însă turcii, îi treceau peste strîmtoare și-i duceau la Brusa și în celelalte orașe ca robi de război. Și era de văzut o jalnică vedere: Cine robeau? bizantinii! Cine erau robiți? bizantinii! Cine trăgea sabia? Bizantinii! Cine murea de sabie? Bizantinii! Ale cui erau trupurile moarte? Ale bizantinilor! Cine aducătorii de moarte? Bizantinii! O, ce
 10 nenorocire groaznică!

3. Ajungînd Cantacuzino cu acea oaste, despre care am vorbit, pînă chiar la porțile Constantinopolei, după ce a ucis mulți romei și pe cei mai mulți i-a luat ca prizonieri de război și după ce toate de jur-împrejur le-a lăsat pustiite și nimicite, cerea predarea capitalei cu astfel
 15 de cuvinte: „Oameni buni, eu n-am venit să fac vreo nedreptate sau după ce aș fi făcut-o cuiva, ci după ce mi s-a făcut și mi se face mie nedreptate. Sînt regent al împărăției romeilor pus de decedatul împărat Andronic. Iar acel tînăr urmaș la domnie îmi e împărat și ca un fiu adoptiv; căci așa mi l-a încredințat tatăl său în fața lui dumnezeu. Ce
 20 rău am făcut, dacă vreau să mi-l iau ginere? Nu știți că tatăl lui mă privea și mă socotea și mă avea drag ca pe un frate adevărat și adeseori împărăția și pe adela însuși mi-l încredința și domnia o împărțea cu mine? Nu sînt cel mai de frunte între oamenii cu vază, între cei mai nobili și mai străluciți, între cei ce se mîndresc cu avere, și cel mai viteaz la dus războaie? De ce vă purtați cu dispreț față de mine? Și
 25 încă unii ce sînt de neam de jos, și amestecătură de barbari! Cetățeni ai capitalei, pentru ce am venit încoace? Nu să fac cuiva vreo nedreptate, ci mai degrabă să fac dreptate. Și pe cei ce au greșit, îi iert de greșelile lor, iar celor ce au fost nedreptățiți le voi întoarce din visteriile mele și liniște și pace voi aduce în statul romeilor. De altminteri,
 30 eu voi răzbuna orice și, din porunca lui dumnezeu, voi răsplăti fărădelegile voastre! Deschideți porțile! Mă jur pe Domnul Hristos și pe prea a tot curata Maica lui, nu mă voi arăta ca dușman, ci ca prieten“.

---

30 De altminteri P: Dacă totuși veți sta neînduplecați și îndărătnici. I.

587—588 descrie frumos și dramatic ceremonialul cu care a trimis pe fiica sa la Orhan.— *o jalnică vedere ș.a.m.d.*: Citind aceste ultime rînduri din § 2, nu s-ar putea spune că Duca n-ar căuta să scrie într-un stil frumos retoric. Și acest loc ca altele altele din cronică sa dovedesc că Duca știe să scrie nu numai frumos, ci și adînc simțit.

3: *Oameni buni ș.a.m.d.*: Vorbirile directe erau un mijloc de expunere a evenimentelor istorice în istoriografia antică, din care a trecut și în istoriografia bizan-

αὐτοῦ τῷ Ὅρχαν σὺν πάσῃ τιμῇ καὶ περιφανείᾳ καὶ δόξῃ καὶ πολλῇ τῇ λαμπρότητι, αὐτὸς εἰς πόλεμον ἡσυχολεῖτο καὶ δῆτα ἀρξάμενος ἀπὸ Σηλυβρίας λήζειν καὶ καίειν πάσας κόμας καὶ πόλεις ἄχρις αὐτῆς Πόλεως. Καὶ τοὺς δυστυχεῖς Ῥωμαίους, οὓς μὲν Σέρβοι ἰχμαλώτευσον, εἰς Σεβρίαν ἀπέπεμπον, οὓς δὲ Τοῦρκοι, τὸν πορθμὸν διαβιβάζοντες εἰς Προῦσαν καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις δορυαλώτους ἐπέμπουσιν. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἐλεεινόν· τίνες οἱ αἰχμαλωτίζοντες; Ῥωμαῖοι. Τίνες οἱ αἰχμαλωτιζόμενοι; Ῥωμαῖοι. Τίνες οἱ σπαθίζοντες; Ῥωμαῖοι. Τίνες σπαθιζόμενοι; Ῥωμαῖοι. Τίνων τὰ νεκρὰ σώματα; Ῥωμαίων. Τίνες οἱ νεκρώσαντες; Ῥωμαῖοι. Ὡ δεινῆς συμφορᾶς·

3. Ἐλθόντος δὲ τοῦ Καντακουζηνοῦ σὺν αὐτῷ τῷ στρατῷ, ὅπερ εἰρήκαμεν, ἄχρι καὶ τῶν πυλῶν τῆς Κωνσταντίνου, πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων φθείρας καὶ δορυαλώτους πλείστους καὶ πάντα τὰ περίξ ἐν ἐρημίᾳ καὶ ἀφανισμῷ καταστήσας, ἐξήτει τὴν πόλιν λέγων ὡς· „Οὐκ ἀδικήσων τινὰ ἢ ἀδικήσας ἐλήλυθα, ὦ ἄνδρες, ἀλλ' ὡς ἀδικηθεῖς καὶ ἀδικούμενος. Ἐπίτροπός εἰμι τῆς βασιλείας Ῥωμαίων παρὰ τοῦ ἀποικομένου βασιλέως Ἀνδρονίκου. Ὁ νεὸς αὐτὸς καὶ διάδοχος τῆς βασιλείας ἐμὸς ἐστὶ βασιλεὺς καὶ υἱὸς κατὰ θέσιν· οὕτως γάρ μοι ἀνέθηκεν ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ. Τί κακὸν ἔπραξα, εἰ βούλομαι λαβεῖν αὐτὸν γαμβρόν; Οὐκ οἶδατε, ὅτι ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὡς ἀδελφὸν γνήσιον καὶ ἐώρα καὶ ἐπρόσεχε καὶ ἐφίλει καὶ τὴν βασιλείαν πολλάκις ὡς ἐκείνον αὐτὸν καὶ ἀντίθει καὶ συνεμέριζε ταύτην μετ' ἐμοῦ; Οὐκ εἰμι τῶν ἐνδόξων, τῶν εὐγενεστάτων, τῶν περιφανῶν, τῶν ἐν πλούτῳ καυχόμενων ὁ ὑπέρροχος, τῶν ἐν στρατηγίαις ὁ ἀλκιμώτατος; Τί με καταφρονεῖτε; Καὶ ταῦτα, γένος τῆς κάτω τύχης καὶ μιζοβάεραρον τυγχάνοντες. Διὰ τί τοῦτο ἤλθον, ὦ πολῖται; Οὐκ ἀδικήσων τινὰ, ἀλλὰ μᾶλλον δικαιώσω. Καὶ τοὺς μὲν ἐπαικότας ἀφίημι τὰ παραπτώματα, τοὺς δ' ἀδικηθέντας δικαιώσω ἐκ τῶν ἐμῶν θησαυρῶν καὶ εἰρηναίαν κατάστασιν εἰσάξω ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πολιτείᾳ. Εἰ δ' οὖν, ἐγὼ τὸ πᾶν ἐκδικήσω καὶ ἀνταποδώσω Θεοῦ κελεύοντός μοι διὰ τὰς ἀνομίας ὑμῶν. Ἀνοίξατέ μοι (τὰς) πύλας· ὁμνυμι τὸν δεσπότην Χριστὸν καὶ τὴν πανυπέραγον αὐτοῦ μητέρα, οὐχ ὡς ἐχθρός, ἀλλ' ὡς φίλος φανήσομαι.“

2 ἀρξάμενος Bull: ἀρξαμένω P|| 19-20 ἀνέτιθει *scripsi*: ἀνέτηθε P: ἀνετίθη Bull|| 26 *post* οὖν *add.* vorete stare duri et pertinaci I|| 27 τὰς *add.* Bek: *om.* P.

tină, așa că această cuvîntare a lui Cantacuzino nu e o cuvîntare istorică reală, ci o compoziție literară a lui Duca, voind să arate că, prin vorbe trimise ca acestea, Cantacuzino trebuie mai înfri să fi încercat să obțină trecerea de bunăvoie a Constantinoplei de partea sa.

4. Cei din capitală însă nu i-au dat de loc nici un răspuns cît de mic, ci-l întîmpină cu dispreț și oamenii de jos din popor îl improșeau de pe crestele zidurilor cu ocară și cu vorbe necinstite, batjocorindu-l și pe el și pe soția lui. Și pe fiica sa Elena, pe care în curînd timpul avea să o facă doamnă și stăpîină a lor, ei o terfeleau ca pe o tîrîfă. Atunci Cantacuzino văzînd că prin cuvinte și îndemnuri nu era chip de loc să-i supună, a apucat pe altă cale și prin acțiuni războinice și cu ajutorul oamenilor devotați lui ce se aflau înăuntru, intră în Constantinopole; și la vederea lui toți se adună alergînd și-l aclamă și-l slăvesc ca împărat.

10 X. Împărăteasa Ana însă s-a închis înăuntru palatului împreună cu fiul ei și cu puțini ostași și nu voia să se dea, ci striga și nu contenea să spună: „Sufăr o mare nedreptate!” Oamenii lui Cantacuzino însă voiau să sară și să intre înăuntru și în învălmășeală să zvînture totul de sus în jos și de jos în văzduh, ei Cantacuzino îi oprea. Ostașii lui însă amin-

15 tînd de birfelile și insultele oamenilor de jos ce le-au revărsat asupra persoanei lui, erau supărați pe el. El însă cu cuvinte convingătoare căuta să mulcomească mulțimea. Atunci cei din palat văzînd că sînt în pericol de moarte, s-au predat.

Domnia lui
Ioan VI. Can-
tacuzino
1347—1354.

20 2. Și Cantacuzino intrînd în palat, a mers pînă în camerele cele mai dinăuntru; pe împărăteasa a găsit-o șezînd împreună cu fiul ei, neabătută de loc, nici să se clatine cîtuși de puțin în mînia de care era mînată în contra lui Cantacuzino, ci sta jos fără să tremure și cu totul fără nici o teamă. Cantacuzino însă apropiindu-se cu creștetul descoperit a sărutat mîna tînărului, apoi închinîndu-se după obicei și la mama și doamna tînărului, le-a făcut urări de împărați ai romeilor. Atunci toată oastea văzînd bunătatea lui nemărgi-

25 nită și că nu poartă nici o ură de răzbunare asupra dușmanilor săi, a izbucnit în urări de împărat și în cuvinte de slavă. Iar pe turci după ce i-a omenit, cum se cuvenea, cu daruri foarte multe, i-a trimis acasă, arătîndu-se mulțumitor sultanului și ginerului său Orchan; cetățenilor capitalei însă le-a dat multe dovezi de iubire și a împărțit foarte multe recompense.

30 3. Și pe împărăteasa luînd-o cu vorbe bune și dulci și cu înfăptuiri pline de grijă pentru dînsa, a înduplecat-o să dea urmare și să-i ia pe fie-sa Elena mireasă pentru Ioan Paleolog, fiul ei și al împăratului Andronic Paleolog, despre care s-a vorbit mai sus. Și se fac pregătiri de nuntă și se împodobește biserica binecuvîntatei stăpîinei noastre Născătoare de dumnezeu din Vlaherne; și slujba cununiei și încoronarea se fac dintr-o

X 3: *biserica... din Vlaherne*: nu în sf. Sofia, căci era stricată de cutremur (vz. Nichifor Gregoras, *Istoria bizantină*, XV, 2 și 11). Biserica Maicii Domnului din

4. Οἱ δὲ τῆς πόλεως τὸ παράπαν ἀπόκρισιν μὴ δόντες, ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ καταφρονοῦντες, ὕβρεις καὶ ἀτίμους λόγους οἱ τοῦ δήμου χυδαῖοι ἐκ τῶν προμαχόνων κατέχεον αὐτόν τε λοιδοροῦντες καὶ τὴν αὐτοῦ σύζυγον· καὶ τὴν θυγατέρα 37b
Ἑλένην, ἣν ὡς ἐν ὀλίγῳ δέσποιναν καὶ κυρίαν αὐτῶν ὁ χρόνος ἐμελλε χειροτονησά, αὐτοὶ ὡς μαχλάδα διὰ γλώττης κατέσυρον. Τότε ὁ Καντακουζηνός 5
ὄρων, ὅτι διὰ δημηγοριῶν καὶ νουθετικῶν λόγων αὐκ ἦν τὸ παράπαν χειρώσασθαι, τὴν ἄλλην ἔφερε καὶ δὴ διὰ πολεμικῶν καὶ διὰ τῶν ἐντὸς εὐρισκομένων οἰκείων αὐτῷ εἰσεῖσιν ἐν τῇ Πόλει· καὶ πάντες συνέρῳρον ἐπὶ τῇ θέᾳ αὐτοῦ εὐφημοῦντες καὶ ὡς βασιλέα δοξάζοντες.

X. Ἡ δὲ βασιλὶς Ἄννα ἔνδον τοῦ παλατίου ἐγκλεισθεῖσα σὺν τῷ νύῳ αὐτῆς καὶ ὀλίγοις στρατιώταις οὐκ ἐνεδίδου, ἀλλὰ κατεβόα καὶ „ἠδίκημαι“ λέγουσα οὐκ ἐπαύετο. Οἱ δὲ τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐβούλοντο μὲν εἰσπηδῆσαι καὶ ἐντὸς ἔλθειν καὶ ἀτάκτως τὰ ἄνω χαμαὶ καὶ τὰ κάτω εἰς τὸν ἄερα λιμῆσαι, ἀλλ' ὁ Καντακουζηνός ἐκόλωε. Οἱ δὲ στρατιῶται ἀναμιμνήσκοντες τὰς ἀδολεσχίας καὶ τῶν βαναύσων τὰς ὕβρεις, ὧς κατέχεον ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ, ἠγανάκτουν κατ' αὐτοῦ. 15
Αὐτὸς δὲ διὰ λόγων πιθανῶν κατεπράυνε τὸν ὄχλον. Τότε οἱ τοῦ παλατίου ἰδόντες, ὅτι κινδυνεύουσι τοῦ θανεῖν, παρῆδον αὐτούς.

2. Καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ παλατίῳ ἀπῆλθεν ἕως τῶν ἐνδοτάτων οἰκίσκων· εὗρε τὴν δέσποιναν σὺν τῷ νύῳ αὐτῆς καθεζομένην, μὴ φροντισάσης τὸ καθόλου μηδὲ παρασαλευθείσης τὸ οἰονοῦν τῆς μήνιδος, ἧς ἐπεφέρετο κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ, ἀλλ' ἐκάθητο ἀτρεμοῦσα καὶ μὴ φοβηθεῖσα τὸ καθόλου. Ὁ δὲ Καντακουζηνός ἀνακεκαλυμμένη τῇ κορυφῇ προσεγγίσας κατεφίλει τὴν χεῖρα τοῦ νέου, εἶτα ὡς ἔθος προσκυνήσας καὶ τὴν μητέρα καὶ δέσποιναν τοῦ νέου, εὐφρόνησεν αὐτοὺς ὡς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων. Τότε ἅπαν τὸ στράτευμα ἰδὼν τὴν ἄκραν αὐτοῦ ἀγαθότητα καὶ τὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς ἀνεξικακίαν εὐφρόνησε καὶ ἐδόξασε. 25
Τοὺς δὲ Τούρκους φιλοξενήσας, ὡς ἔπρεπε, σὺν δώροις πλείστοις ἀπέπεμψε, χάριτας ὁμολογῶν τῷ ἡγεμόνι καὶ γαμβρῷ αὐτοῦ τῷ Ὁρχάν, τοὺς δὲ πολίτας φιλοτησίαις καὶ γέρεα πλείστα δωρήσας.

3. Καὶ τὴν δεσποίνην θεραπεύσας ἐν ἡδύσμασι λόγων καὶ προβλεπτικαῖς πράξεσιν, ἔπεισε αὐτὴν καταπειθῆ τοῦ λαβεῖν εἰς νύμφην τὴν αὐτοῦ θυγατέρα 30
Ἑλένην εἰς τὸν αὐτῆς υἱὸν Ἰωάννην τὸν Παλαιολόγον καὶ υἱὸν τοῦ βασιλέως Ἀνδρονικοῦ τοῦ Παλαιολόγου, τὸν δὲν προφθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε. Ἐτοιμάζονται τοῖνον γάμοι καὶ ὁ ναὸς τῆς εὐλογημένης δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου ὁ ἐν Βλαχέρναις ἐτοιμάζεται· καὶ ἱεροτελεστίαι καὶ στέψεις ὁμοῦ γίνονται καὶ φήμη

17 κινδυνεύουσι Bull: κινδυνέβωσι P || 27-28 fortasse φιλοτησίαις acc. neoell. || 29 τῇ δεσποίνῃν Bull: τῇ δεσποίνῃ P || 30 ἔπεισε P: ἐποίησε Bull.

dată și sînt întîmpinați din toată inima cu urarea : „Bine credinciosul împărat și singur stăpînitor al romeilor Ioan Paleolog și Elena bine credincioasa Augusta întru mulți ani !“ De asemenea și Ioan Cantacuzino, so-
 5 crul împăratului, a fost încoronat și el cu soția lui și proclamat împărat al romeilor și fiul său Matei despot. Și la masa cea mare se putea vedea un șirag de împărați și împărătese, de despoți și domnițe ca și cercul celor doisprezece zei din antichitate.

4. Împăratul Ioan era pe la mijlocul vîrstei de june, iar împărăteasa Elena avea 13 ani. Rămînînd grea, a născut împăratului un fiu; pe primul
 10 născut, băiat cărui i-a dat numele Andronic. Apropiindu-se însă de timpul sprevîrstniciei, a început să ducă o viață destrăbălată cu felurite înnoiri, nu în minuirea săbiilor și a lăncilor, ci în desfrînări și în destrăbălări ; și acestea răneau și făceau să pornească fum iute din inimile multora. Cantacuzino însă nu dădea somn ochilor nici ațipire tîmplelor. Iar
 15 turcii de cum au văzut și au cunoscut din anul trecut intrările și ieșirile din Tracia, nu conteneau să treacă unii de la Sestos la Abidos, alții de la Lampsac în bărci de tot mici și să prade Chersonesul. Cantacuzino însă nu înceta să aibă grijă de cetățile dinspre Serbia.

5. Atunci și Suleiman, unul din feciorii lui Orchan, trecînd de la Lampsac cu oaste foarte multă, a început să prade Chersonesul. Despotul Ma-
 20 tei Cantacuzino întîlnindu-se cu el undeva pe la Examilion în Chersones, a pornit război și pe mulți din turci i-a ucis și pe însuși Suleiman.

16 De la Abidos la Sestos I || 17 Cantacuzino — 18 Serbia om. I.

4 : *să ducă o viață destrăbălată* : Rezumatul de istorie ce-l face Duca asupra războiului civil dintre Ioan VI Cantacuzino și Ana, împărăteasa văduvă, mama minorului Ioan V Paleolog, nu se deosebește de descrierea largă și amănunțită a acestui război din cartea a III-a a Istoriei lui Ioan Cantacuzino. În judecarea aspră însă a tinărului împărat Ioan V Paleolog deosebirea e fundamentală (vz. și XII 2). Nichifor Gregoras în Istoria sa bizantină și Ioan Cantacuzino în Istoria sa sau mai binezis în Memoriile sale nu au decît cuvinte bune pentru caracterizarea tinărului împărat. Ioan Cantacuzino subliniază chiar însușirile lui de ostaș și că suportă bărbătește ostenele militare (vz. ed. Bonn, vol. III, p. 53, 6—12). Din felul cum scrie Duca despre acest război civil, el trebuie să fi avut la îndemînă o descriere prielnică lui Ioan Cantacuzino, însă pornită în contra lui Ioan V Paleolog. — *intrările și ieșirile din Tracia* : De la Sestos la Abidos ar fi ieșire, iar de la Lampsac intrare.

5 : *pe însuși Suleiman* : Ioan Cantacuzino, ed. Bonn, vol. III, p. 278—280 ne spune dimpotrivă că Suleiman, profitînd de stricarea zidurilor pe urma unui cutremur, a ocupat Galipoli și că a mai întreprins după aceea o expediție în Asia Mică (*ibid.*, III, 284, 3). Iar L. Chalc., I, p. 29 scrie că, întorcîndu-se dintr-o expediție în contra sirbilor, a murit de boală și că a cerut să fie înmormîntat în Istmul de la Chersones, unde i-a murit de mai înainte un băiat. — *Examilion* : Vechea traducere italiană scriind „de Isthmon Coryntio chiamato Exemile“ și „per l'Eximili vastando la Morea“ (vz. Duca, ed. Bonn, p. 368), face confuzie cu Examilion, zidul de închidere a istmului de la Corint. Aici însă e vorba de o cetățuie din Chersonesul tragic

εὐπαρξήσαστος· „Ἰωάννου τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως καὶ αὐτοκράτορος Ῥωμαίων τοῦ Παλαιολόγου καὶ Ἑλένης τῆς εὐσεβεστάτης αὐγούστης πολλὰ τὰ ἔτη.“ Ὅμοίως καὶ ὁ Καντακουζηνὸς Ἰωάννης καὶ πενθερὸς τοῦ βασιλέως καὶ αὐτὸς στεφθεὶς σὺν τῇ συζύγῳ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνηγορεύετο καὶ Ματθαῖος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, δεσπότης. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν τῇ πανδαισίᾳ ἐκείνῃ ὀρμαθὸν βασιλέων καὶ βασιλίδων, δεσποτῶν καὶ δεσποινῶν, ὡς τὸ πάλαι δωδεκάθεον.

5

39b

4. Ἦν γὰρ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης τῇ ἡλικίᾳ μεσάζων ἔφηβος, ἡ δὲ βασιλὶς Ἑλένη ἡγεῖτο ἔτος ἄγουσα. Ἐγκυος δὲ γενομένη ἔτεκε τῷ βασιλεῖ υἱὸν πρωτότοκον ἄρρενα, ὃν καὶ Ἀνδρόνικον ἐπωνόμασε. Ἀρξαμένου δὲ προσχωρεῖν εἰς τὸν τῆς ἀφηλικιότητος χρόνον, ἀτασθαλεῖν ἤρξατο καὶ νεωτερίζειν, οὐκ ἐν αἰχμαῖς καὶ δόρασιν, ἀλλ' ἐν κοιτασίαις καὶ ἀσελγείαις καὶ ταῦτα δακνουσῶν καὶ καπνὸν δρυμνὸν ἀποπεμπούσῶν ἀπὸ καρδίας πολλῶν. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς οὐκ ἐδίδου ὕπνον τοῖς βλεφάροις οὐδὲ τοῖς κροτάφοις νυσταγμόν. Ἀλλ' ὡς εἶδον καὶ ἔμαθον τὸν παρεληλυθότα χρόνον οἱ Τούρκοι τὰ τῆς Θράκης εἰσόδῳ καὶ ἐξόδῳ, οὐ διέλειπον περῶντες οἱ μὲν ἐκ Σηστοῦ πρὸς Ἀβυδὸν, οἱ δὲ ἐκ Λαμψάκου σὺν ἀκατίοις πάνυ σμικροῖς, ἐληλάτουν Χερρόνησον. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς οὐ διέλειπε προσέχων τὰ φρούρια τὰ πρὸς τὴν Σερβίαν.

10

15

5. Τότε καὶ Σουλεημάν, εἷς τῶν υἱῶν τοῦ Ὀρχάν, περάσας ἀπὸ Λαμψάκου σὺν στρατιᾷ πλείστη ἐληλάτει Χερρόνησον. Ὁ δὲ δεσπότης Ματθαῖος ὁ Καντακουζηνὸς συναντήσας αὐτῷ περὶ που τὸ ἐν Χερρόνησῳ Ἐξαμίλιον, συνάπτει πόλεμον καὶ πολλοὺς τῶν Τούρκων ὤλεσε καὶ αὐτὸν τὸν Σουλεημάν.

20

4 ἀνηγόρευτο P || 6 δεσπότην, δεσποίνων P || 11 κοιτασίαις *scripsi*: κοίτασσι P || 12 δρυμνὸν P: δρυμνὸν Bek | καρδίας *acc. plur. scripsi*: καρδίας *fortasse pro* καρδίας *acc. pl. neoel.* P || 15 da Habido a Sexto I || 16 Ὁ δέ—17 Σερβίαν *om.* I.

(vz. și XXIV 2). Gheorghe Pahimer în Istoria sa ne spune că turcii cuceresc în Tracia τὸ Ἐξαμίλιον φρούριον οὕτω λεγόμενον ed. Bonn vol. II, p. 587, 5: „ce-tatea așa-numită Examilion“. Tot așa și Ioan Cantacuzino ne istorisește că i se predau mai multe orașe și cetăți, Galipoli însă și Examilion (Καλλιόπολις καὶ Ἐξαμίλιον ed. Bonn, vol. II, p. 476, 10) i se împotrivesc. Cp. și nota lui Du Cange la Chronicon Paschale, ed. Bonn, p. 589. Gheorghe Sfranțes îi spune tot Examilion și zidului dinspre uscat al Constantinopolei. Oastea lui Mahomed II tăbărăște „ca nisipul mării de-a lungul zidului dinspre uscat (Κατὰ τὸ Ἐξαμίλιον τῆς χέρσου p. 237, 11) de la o mare la alta“. Sau poate cuvintele „de la o mare la alta“ ar indica mai degrabă că autorul cronice, din care cronica lui G. Sfranțes a fost interpolată, se gîndește nu chiar la zidul Constantinopolei, ci la așa-zisul zidul cel lung pe care-l ridicase, la 40 km la vest de oraș, împăratul Anastasie I (491—518), cam pe unde vine Ceatalgea turcească de azi, ca un zid de apărare al hinterlandului Constantinopolei în contra invaziilor barbare de la nord. Cp. A. A. Vasiliev, *Histoire de l'Empire byzantin*, Paris, 1932, t. I, p. 141, precum și nota lui Du Cange μακρὸν τεῖχος τὸ λεγόμενον Ἀναστασίου „zidul cel lung așa-numit al lui Anastasie“ din Chronicon Paschale, ed. Bonn, p. 443.

Domnia lui
Ioan V. Paleolog
1341—1391.

XI. Cantacuzino însă văzînd statul romeilor ajuns la strîmtoare, iar pe gînerile său și coleg de domnie Ioan petre-
cînd în destrăbălare și beție, era foarte necăjit ; și într-una
din zile i-a făcut pe față și fără nici un înconjur aspre mustărî ; atunci
5 dînsul a plecat din Constantinopole cu două trireme și a ajuns în Italia.
Cantacuzino rămas singur împărat, pe cît îi era puterea, s-a împotrivit
dușmanilor, cînd turcilor, cînd sirbilor. Și turcii deseori sărînd, stricau
Chersonesul.

2. Împăratul Ioan însă, după ce a stat timp de doi ani în Italia și
10 Franța și și-a adunat mulți bani de pe la italieni și francezi drept contri-
buții benevole pentru apărarea Constantinopolei, s-a întors înapoi și, ve-
nînd în insula Tenedos, căci era locuită atunci și aparținea romeilor, era
apăsător de grija, cum îl va primi socrul său, împăratul.

3. (Tot atunci un nobil genovez a luat-o la drum cu două trireme din
15 Genua spre Elespont ; deoarece statul romeilor se zdruncinase și ajun-
sesse la deplină destrămare, s-a pornit și el din Genua, să ia în stăpînire
vreo parte din cetățile Chersonesului, precum unii au luat Chios și alții
alte locuri, genovezi și venețieni. Și în cale întîlnindu-se cu împăratul și
20 intrînd în vorbă, împăratul și-a descoperit gîndul și l-a găsit pe om gata
să-l asculte și să-i dea orice fel de ajutor. Și l-a încredințat cu jurămint
că-și pune viața pentru dînsul și că o să scoată Constantinopolea din
mîna lui Cantacuzino, cu ajutorul lui dumnezeu, și-l va pune pe el sin-
gur împărat al romeilor înăuntru și afară de oraș. Numele acestuia era
Francisc Gateluzi. Împăratul însă i-a spus : „Dacă aceasta cu ajutorul
25 lui dumnezeu se va face și tu-mi vei fi de ajutor să-mi iau împărăția, mi
te voi face cumnat, dîndu-ți pe soru-mea Maria de soție“.)

4. Acceptînd amîndoi promisiunile, au străbătut Elespontul, cum tre-
buia, și plutind prin fața Constantinopolei în timp de noapte, au ajuns
la poarta cea mică, numită a Maicii Domnului Odighitria. Și suflînd din-

---

XI 2: *Γεγονατῖα*. Franța și *Γεγονάτων* francezi, vz. V 2. — în *Italia și Franța* :
Duca face confuzie cu întîmplări din călătoria făcută cu 30 de ani mai pe urmă de
Manuil II Paleolog (vz. XIV 5 ; cp. „Echos d'Orient“, 38 (1939), p. 339, n. 1). Ioan
V Paleolog n-a ajuns decît pînă la Veneția ; despre această călătorie vz. pe larg în
O. Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome 20 ans de travail pour l'union des*
églises et pour la defense de l'empire d'Orient 1355—1375, Warschau, 1930 și A. A. Va-
siliev, *Il viaggio di Giovanni V Paleologo in Italia e l'unione di Roma del 1369 in*
„Studi bizantini e neolentici III“, (1931), p. 153—192. — cum îl va primi socrul
său : Călătoria lui Ioan V Paleolog a avut loc în 1369 și Duca o pune greșit încă
în timpul domniei lui Ioan V. Cantacuzino, care de la 1354 nu mai era împărat, ci
călugăr cu numele Ioasaf. Aceeași greșeală o întîlnim și la Laonic Chalcocondil, I,
p. 46, 3—47, 18 ; aceasta e o dovadă că și Duca și Chalcocondil s-au folosit de un
izvor comun, necunoscut nouă și care nu ni s-a păstrat. Să se fi folosit unul de
celălalt, e greu de crezut, căci amîndoi sînt contemporani și scriu în localități dife-
rite, departe una de alta ; și apoi fiecare mai are amănuntele sale deosebite despre
această călătorie (vz. V. Grecu, *Istoricul bizantin Duca*, p. 605—606). Aceeași gre-

XI. Ὁ δὲ Καντακουζηνὸς ὁρῶν ἐν στενῷ τὰ τῶν Ῥωμαίων πράγματα τυγ-
 χάνοντα, τὸν δὲ γαμβρόν αὐτοῦ καὶ συμβασιλεύοντα Ἰωάννην ἐν σπατάλῃ καὶ 40b
 μέτῃ διάγοντα, ἐδυσχέρανε· καὶ μὲν τῶν ἡμερῶν κατονειδίσας αὐτὸν ἀνακα-
 λυμένῳ προσώπῳ, ἐξῆλθε τῆς Πόλεως σὺν δυοῖς τριήρεσι καὶ εἰς Ἰταλίαν ἀφί-
 κето. Ὁ δὲ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς μόνος ἀπολειφθεὶς βασιλεὺς, ὅσον ἡ δύνα- 5
 μεις, ἀντεκαθίστατο τοῖς ὑπεναντίοις, πῇ μὲν Τούρκοις, πῇ δὲ Σέρβοις. Συχνάκις
 οὖν οἱ Τούρκοι πηδῶντες ἐπὶ ῥοθουν Χερσόνησον.

2. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης διέτη χρόνον ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ Γερμανίᾳ δια-
 βιβάσας καὶ πολλοὺς ἐκ τῶν Ἰταλῶν καὶ Γερμανῶν θησαυροὺς ἐγκολπωσάμενος
 χάριν εὐεργεσίας ἕνεκα τῆς Πόλεως παραφυλακῆς, ἐστράφη καὶ ἐν τῇ Τενέδῳ 10
 νήσῳ ἐλθὼν, ἣν γὰρ τότε οἰκουμένη καὶ τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρχεν, ἐν φροντίδι δὲ
 ἦν, πῶς αὐτὸν ὁ πενθερὸς καὶ βασιλεὺς ὑποδέξεται.

3. Τότε εἰς τῶν εὐγενῶν Γενοῦιτης σὺν δύο τριήρεσι πλεύσας ἐκ Γενοῦας
 πρὸς Ἑλλήσποντον, ἐπεὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων τέθραυστο καὶ εἰς παντελῇ ἀφανισμόν
 καθειστήκει τὰ πράγματα, ὥρμησε καὶ αὐτὸς ἐκ Γενοῦας τοῦ λαβεῖν μέρος τι 15
 τῶν Χερσόνησου φρουρῶν τοῦ δεσπόζειν, ὥς ἕτεροι Χίον καὶ ἄλλοι ἄλλους τό-
 πους, Γενοῦται καὶ Βένετοι. Καὶ κατὰ πάροδον ἐντυχὼν τῷ βασιλεῖ καὶ λόγους
 συνάραντες καὶ τὴν γνώμην ὁ βασιλεὺς ἀνακαλύψας αὐτῷ, εὗρε τὸν ἄνδρα κα-
 ταπειθῇ καὶ εἰς παντοίαν βοήθειαν ἑτομον. Καὶ πιστώσας αὐτὸν ὅρκοις, ὥστε
 τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θεῖναι ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τὴν Πόλιν ἐξᾶραι ἐκ χειρὸς Καντακου- 20
 ζηνοῦ, Θεοῦ συνεργοῦντος, καὶ αὐτὸν μόνον βασιλέα Ῥωμαίων καταστήσει ἐντὸς
 καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως. Φραντζήσκος ἦν οὗτος ὁ Γατελοῦζος τὴν ἐπωνυμίαν. Ὁ 41b
 δὲ βασιλεὺς· „Εἰ τοῦτο Θεοῦ συνεργοῦντος γενήσεται καὶ ἔξω σε βοηθὸν ἐν τῇ
 ἐπαναλήψει τῆς ἐμῆς βασιλείας, γαμβρόν σε ποιήσομαι ἐπ' ἀδελφῇ τῇ ἐμῇ
 Μαρίᾳ.“ 25

4. Στέρξαντες οὖν ἀμφοτέροι τὰς ὑποσχέσεις ἕτεμον τὸν Ἑλλήσποντον, ὥς
 ἐχρῆν, καὶ δὴ πλεύσαντες ἄντικρυ Πόλεως διὰ τῆς νυκτὸς ἐφθασαν ἐν τῇ μικρᾷ
 πύλῃ τῇ ἐπονομαζομένη τῆς Ὀδηγητρίας. Καὶ ἀνέμου σφοδροῦ πνεύοντος νότου

4 δυοὶ P, *sed vide* v. 13 || 10 παραφυλακῆς: *scripsi*: παραφυλακῆν P || 13 δύο P, *sed vide* v. 4 || 23 σε Bull: σοι P.

șeală e și în G. Sfranțes, I, 52, 5, unde pare să fie interpolată din L. Chalc. —
 4: *poarta Odighitria*: e poarta Maicii Domnului care te duce pe drumul cel
 bun, fie că acea poartă era împodobită cu o icoană a Maicii Domnului Odighitria;
 fie că prin această poartă se ajungea mai de-a dreptul la o biserică sau mănăstire
 închinată Maicii Domnului buna călăuzitoare la drum, care, pare că se găsea lângă
 zidul dinspre Marea de Marmara în partea de răsărit, cam pe la mijlocul zidului.
 Ioan Cantacuzino însă ne spune că Ioan V Paleolog, firește nu cînd s-a întors din
 Italia, a intrat prin portul cu Șapte scări, *ἐγένετο νυκτὸς ἔνδον τοῦ ἐν Ἐπτασκάλῳ*
νεωρίου ed. Bonn, vol. III, p. 284, 21: „a ajuns noaptea înăuntrul șantierului naval
 din portul cu Șapte scări“. Acest port Heptascalon se afla pe țărmul de sud al
 Constantinopolei; vz. *M. Is. N(omidis)*, *Χάρτης τοπογραφικὸς καὶ ἀρχαιολογικὸς τῆς*
μεσαιωνικῆς Κωνσταντινουπόλεως Stambul, 1937.

spre miazăzi un vînt foarte tare, lui Francisc i-a venit în cap un șiretlic. În triremele lui erau multe vase pentru untdelemn; căci avea o mică încărcătură de untdelemn luată din Italia, pe care îl și vînduse, și ulcioarele mari le ducea goale cu el. Și a poruncit vîslașilor și au luat cite doi un ulcior și-l sfărîmau de zidul orașului și se producea o pocnitură mare; și n-au încetat să izbească și să scoată strigăte, pînă ce paznicii auzindu-i, au sărit din somn. Întrebîndu-i ce înseamnă zgomotul, cei de pe trireme au răspuns că: „Sîntem corăbii de negustori și avem mult untdelemn, parte pentru Marea Neagră, parte chiar pentru reședința împărătească și abătînd din cale, iată că o corabie a fost sfărîmată. Dați-ne o mîină de ajutor și tot ce a rămas din încărcătură, vom împărți frățește, numai să scăpăm cu viață“. Căci marea avea o înfățișare tot mai sălbatică și scuipa valuri spumoase. Atunci cei dinăuntru deschizînd porțile și ieșind afară ca douăzeci la număr, cei de pe băncile de vîslit stînd înarmați ca la 500, au intrat și au ucis pe paznicii ce se aflau în turn. Apoi lăsînd triremele goale, au intrat înăuntru orașului ca la două mii de oameni cu toate armele și cu toată pregătirea lor de luptă. Împăratul însă cum a intrat, a trimis de îndată din cei mai de aproape ai săi pe la locuințele Paleologilor și ale prietenilor din părinți și și-a anunțat so-sirea. Și cu toții au alergat, căci era noapte. Iar Francisc urcîndu-se într-un turn și punînd în el o pază puternică de scutieri și lăncieri, l-a dus acolo pe împărat, înconjurîndu-l de ostași bine înarmați, latini și bizantini. El însuși alerga sus pe zid împreună cu o gardă foarte mare, în timp ce strigau cu glas mare: „Întru mulți ani, împăratul Ioan Paleolog!“ — Și a început a se crăpa de ziuă și poporul prinzînd cu urechea strigătul, a început să alerge la ipodrom; făcîndu-se dimineața, foarte mulți, și oameni de ai palatului și din popor, veneau cu grămada. Împăratul Cantacuzino însă în grabă a intrat în mănăstirea Maicii Domnului Perivleptos, își tunde părul și îmbracă haină neagră de călugăr; și-i face cunoscut ginerului și împăratului, că intrarea în palatul împărătesc i-a fost pregătită. Și împăratul coborînd din turnul, unde s-a fost întărit, a început a merge pe strada ce duce la palat, însoțit de toți italienii și de conducătorul lor Francisc și de toată populația capitalei, cîți îl urmau pe el și din nobili și din popor. Atunci și împărăteasa ieșind împăratului întru întîmpinare împreună cu Andronic, copilaș fiind încă, s-au îmbrățișat cu drag unul pe altul și veseli au intrat în palat.

mănăstirea... Perivleptos: adică a Maicii Domnului care poate fi văzută din toate părțile, prea vestită și strălucită; era așezată spre colțul de sud-vest al Constantinopolei. Azi pe locul ei se ridică biserica armenească Sulu-monastir; vz. *M. Is. N (omidis) Χάγρης τοπογραφικὸς* etc. și R. Janin, *Le Monastère de la Theotocos*

ὁ Φραντζῆσκος σοφίζεται πανουργίαν τινά. Ἐν γὰρ ταῖς τριήρεσιν αὐτοῦ ἦσαν
 ἐλαιοδόχα ἀγγεῖα πολλὰ. ἦν γὰρ ἔχων ἀπὸ Ἰταλίας μικρὸν φορτίον ἐλαίου, ὃ καὶ
 πέπρακεν, καὶ τὰς λαῖνας κενὰς ἔφερε. Κελεύσας οὖν τοὺς ἐρέτας, σύνδυο τὴν
 μίαν βαστάζοντες ἐν τῷ τοίχῳ τῆς πόλεως συνεθλᾶτον καὶ ἦχος οὐκ ὀλίγος ἐξήρ- 5
 χετο· καὶ οὐ διέλειπον κρούοντες καὶ βοὴν ἀποτελοῦντες, ἕως οἱ φύλακες ἀκούον-
 τες ἐπήδησαν ἔξυπνοι. Ἐρωτήσαντες δὲ τίς ὁ θρούς, οἱ τῶν τριήρεων ἀπεκρίναν-
 το, ὅτι· „Ἐμπορικαὶ νῆαί ἐσμεν φέροντες ἔλαιον πολὺ, τὰ μὲν ἐν τῇ Ποντικῇ
 Θαλάσσει, τὰ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ βασιλευούσῃ· καὶ παρεικίσαντες, ἰδοὺ τὸ ἐν τῶν
 νηῶν συνεθλίβη. Γενέσθω οὖν ἀρωγὴ τις ἐξ ὑμῶν πρὸς ἡμᾶς καὶ πάντα τὸν 42b
 καταλειφθέντα φόρτον ὥς ἀδελφοὶ διαμερισόμεθα μόνον μὴ βλαβέντες τὰ σώμα-
 τα.“ — Ἦν γὰρ ἡ θάλασσα πρὸς τὸ ἀγριώτερον ὁρώσα καὶ κλυδωνικὸν σιέλον
 ἀποπτύουσα. Τότε οἱ ἐντὸς τὰς θύρας ἀνοιξαντες καὶ ἐξελθόντες ὥς εἴκοσι τὸν
 ἀριθμὸν, οἱ παρακαθήμενοι ἔνοπλοι ἐκ τῶν κατέργων ὥς φ' εἰσήεσαν καὶ τοὺς
 εὔρεθέντας ἐν τῷ πύργῳ φύλακας κατέσφαξαν· καὶ τὰς τριήρεις κενὰς ἀφέντες 15
 εἰσῆλθον ἐντὸς τῆς πόλεως ὥς δισχίλιοι σὺν πάσῃ τῇ ὀπλοθήκῃ καὶ παρατάξει.
 Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν καὶ παρενθὺ στείλας τῶν οἰκείων αὐτοῦ ἐν τοῖς οἰκή-
 μασι τῶν Παλαιολόγων καὶ τῶν πατρικῶν αὐτοῦ φίλων, ἐσήμανε τὴν αὐτοῦ ἄφι-
 ξιν· καὶ πάντες ἔθεον, ἦν γὰρ νύξ. Ὁ δὲ Φραντζῆσκος ἀνελθὼν εἰς ἓνα τῶν
 πύργων καὶ ὀχυρώσας αὐτὸν σὺν ὑπασπισταῖς καὶ λογχαγοῖς, ἀνεβίβασε τὸν βα- 20
 σιλέα περιφράξας αὐτὸν Λατίνοις καὶ Ῥωμαίοις ὀπλίταις. Ὁ δ' αὐτὸς ἔτρεχεν
 ἐπάνω τοῦ τείχους σὺν πλείστοις δορυφόροις, βοῶντας μεγαλοφώνως· „Πολλὰ τὰ
 ἔτη τοῦ Παλαιολόγου βασιλέως Ἰωάννου.“ — Ἦρξατο δὲ λυκανγίζειν καὶ ὁ δῆ-
 μος ἐνωτισθεὶς τὴν βοὴν ἔτρεχεν εἰς τὸν ἱππόδρομον· πρωῒας δὲ γενομένης καὶ
 οἱ τοῦ παλατίου καὶ τοῦ δήμου πλείστοι σωρηδὸν συνεισέρχοντο. Ὁ δὲ βασιλεὺς 25
 Καντακουζηνὸς ἐν συντόμῳ τῇ μονῇ τῆς Περιφλέπτου εἰσελθὼν κείρεται τὴν κό-
 μην καὶ ἀμφιέννυται τὰ μέλανα καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ γαμβρῷ μηνύει τὴν τοῦ πα-
 λατίου δι' αὐτὸν ἐτοίμασθεῖσαν εἴσοδον. Καὶ ὁ βασιλεὺς κατελθὼν ἀπὸ τοῦ ὀχυ-
 ρώματος τὴν πρὸς τὸ παλάτιον ὥδευε σὺν πᾶσι τοῖς Ἰταλοῖς καὶ τῷ ἀρχηγῷ 43b
 αὐτῶν Φραντζῆσκῳ καὶ παντὶ τῷ πλήθει τῆς πόλεως, ὅσον τῶν εὐγενῶν καὶ
 ὅσον τῶν τοῦ δήμου ἀκόλουθον. Τότε καὶ ἡ δέσποινα προὔπαντήσασα τῷ βασιλεῖ 30
 σὺν τῷ Ἀνδρονίκῳ βρεφυλλίῳ ὄντι κατησπάζοντο ἀλλήλοις καὶ ἀγαλόμενοι εἰ-
 σῆλθον εἰς τὸ παλάτιον.

4 συνέθλατον P || 7 ἔμπορικαὶ νῆαι *scripsi*: ἔμπορικὰ νῆα P: ἔμποροι κατὰ νῆα
 Bek || 21 βοῶντας P || 31 ἀλλήλοις P: ἀλλήλους Bull.

Perivleptos à Constantinople, in „Bulletin de la Section historique Acad. Roum.“,
 t. 26 (1945), p. 193—201. In această mănăstire poate că numai s-a călugărit, căci
 Cantacuzino însuși ne spune că un timp a stat în mănăstirea Sf. Gheorghe din
 Mangane (τῇ τῶν Μαγγάνων μονῇ ed. Bonn, vol. III, p. 308, 19); despre
 această mănăstire vz. XLII, 9.

5. Iar împăratul Cantacuzino a părăsit dintr-o dată și mărirea și domnia și desfătarea cea lumească și a cerut de la împăratul să-i dea hrisov să plece din Constantinopole și să meargă în Sfântul Munte, să-și ducă viața de călugăr într-una din mănăstiri; ceea ce a și făcut și acolo ducându-și viața cu bine destul timp, a repauzat în pace. Cam tot atunci s-au săvârșit din viață și Orchan, lăsând domnia fiului său Murad.

XII. Împăratul Ioan trecînd de 25 de ani și ajungînd la vîrsta bărbăției, a mai făcut, după Andronic, doi feciori: pe Manuil și pe Teodor. Și Andronic întrecea pe toți semenii lui în tăria corpului și în statură și prin frumusețe covîrșind pe mulți. Murad avea și el feciori pe Savuți care a mai fost amintit; și pe Cuntuzi și pe Baiazid; Cuntuzi era de o vîrstă cu Andronic și, avînd o dată cu el o întîlnire și petrecînd la o veselie împreună, au scăpat vorba că, prinzîndu-se amîndoi cu jurămint, vor face rebeliune și Cuntuzi va pune mîna pe Murad, iar Andronic pe tatăl său Ioan și în viitor vor fi ca niște frați și Andronic o să se facă împărat, iar Cuntuzi sultan. Acestea ajungînd la urechile lui Murad și, după cercetări amănunțite, aflînd că vorbele au fost spuse cu adevărat, îi scoate ochii fiului său Cuntuzi; și trimete împăratului Ioan scrisori, în care arată orbirea feciorului și cauza orbirii și-i spune că părtaș la vină este și Andronic, feciorul lui, și dacă nu va face și el la fel lui Andronic, va porni război neîmpăcat în contra lui.

2. Atunci împăratul Ioan, fie că nu avea nici o putere și nu se putea îndușmăni cu Murad, fie că nu prea știa ce face, — căci de cele mai multe ori era ușuratic și nu se preocupa stăruitor de alte lucruri, decît de femei frumoase și chipeșe, pe a cui și cum s-o ademenească, iar în celelalte lucruri, oricum ar veni din întîmplare și le va duce la capăt roata norocului, așa le lua și le primea, — l-a orbit și el pe Andronic și nu numai pe el, ci și pe fiul lui, Ioan, copil mic fiind și abia gîngurind. Și în locul lui îl încoronează întru împărat al romeilor pe cel de-al doilea din feciorii lui, pe Manuil; pe al treilea însă, pe Teodor, îl pune des-

---

5: în *Sfîntul Munte*: Ioan Cantacuzino, ca monah Ioasaf s-a retras (vz. *Memoriile sale*, ed. Bonn, vol. III, p. 308, 21) după vreun an în mănăstirea Vatopedi din Muntele Atos, unde se mai păstrează și astăzi frumoase foliante copiate caligrafic de învățatul împărat-călugăr. — *s-a săvîrșit din viață și Orchan*: aici cronologia lui Duca e numai aproximativă, căci Orchan a lăsat domnia fiului său Murad I în 1359, iar Ioan Cantacuzino a murit în 1383 (vz. G. Ostrogorsky, *Geschichte des byzantinischen Staates*, ed. a 2-a, p. 423) la Mistra (lingă Sparta) în Peloponez, unde feciorii lui s-au menținut despoți și după abdicarea tatălui lor.

XII 1: *a mai fost amintit* III, 3. — *vor face rebeliune*: despre răzvrătirea acestui Andronic IV Paleolog, întîmplată în 1373, vz. și „Echos d'Orient”, 38 (1939), p. 334 urm. L. Chalc., I, 36, 20—42, 4 vorbind despre această rebeliune, îl numește Σαουῆς Saugi, căruia tatăl său Murad îi scoate ochii, iar lui Andronic i se

5. Ὁ δὲ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς ἀπαξ ἀφείς καὶ δόξαν καὶ βασιλείαν καὶ τρυφήν τὴν κατὰ κόσμιον ἐξήτει παρὰ τοῦ βασιλέως λόγον τοῦ ἐξελθεῖν τῆς Πόλεως καὶ ἐλθεῖν ἐν τῷ Ἀγίῳ Ὅρει καὶ μονάσαι ἐν ἐνὶ τῶν μοναστηρίων· ὁ καὶ πεποίηκε κάκει διαβιβάσας χρόνον ἱκανὸν καλῶς ἐν εἰρήνῃ ἀνεπαύσατο. Τότε καὶ ὁ Ὁρχάν ἐγγὺς ἐπλήρωσε τὸ τῆς ζωῆς αὐτοῦ τέλος, τὴν ἡγεμονίαν καταλιπὼν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Μωράτ.

XII. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ὑπερβάς τὰ κε' ἔτη καὶ τὴν ἀνδρῶν ἡλικίαν ἐνδὺς ἐποίησεν υἱοὺς μετὰ τὸν Ἀνδρόνικον δύο· Μανουήλ καὶ Θεόδωρον. Ὁ δ' Ἀνδρόνικος ὑπερεῖχε πάντας τοὺς συνηλικιώτας ἐν τε ῥώμῃ σώματος καὶ ἐν ἡλικίᾳ καὶ κάλλει διαφέρων πολλούς. Ὁ δὲ Μωράτ καὶ αὐτὸς ἔχων υἱοὺς τὸν τε Σαβούτζιον τὸν προορηθέντα καὶ Κουντούζην καὶ Παγιαζήτ, ὁ δὲ Κουντούζης ἰσὴλικος ὢν σὺν τῷ Ἀνδρονίκῳ καὶ κατὰ καιρὸν συνὼν αὐτῷ καὶ συνευφραϊνόμενος ἐρρέθη λόγος, ὡς ὁμόσαντες ἄμφω ἀνταρσίαν εἰσπράξονται καί, ὁ μὲν Κουντούζης τὸν Μωράτ, ὁ δ' Ἀνδρόνικος τὸν Ἰωάννην, τὸν πατέρα αὐτοῦ, διαχειρίζονται καὶ ἔσσονται ἀδελφοὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ὁ μὲν Ἀνδρόνικος τὴν βασιλείαν, ὁ δὲ Κουντούζης τὴν ἡγεμονίαν ἀναδέξεται. Ἐνωτισθεῖς δὲ ταῦτα ὁ Μωράτ καὶ ἐξετάσας ἀκριβῶς καὶ μαθὼν τὰ λαληθέντα ἀληθῆ, ἐξορύττει τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κουντουζίου καὶ στέλλει πρὸς τὸν βασιλέα Ἰωάννην γραφὰς δηλούσας τὴν τυφλώσιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τυφλώσεως καὶ συναίτιον δηλῶν τὸν Ἀνδρόνικον καὶ υἱὸν αὐτοῦ· καὶ εἰ μὴ καὶ αὐτὸς τὰ ὅμοια δράσει τῷ Ἀνδρονίκῳ, ἐγερεῖ μάχην ἄσπονδον κατ' αὐτοῦ.

2. Τότε ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἢ διὰ τὴν ἀδυναμίαν ἣν εἶχε, μὴ φέρων ἐκθροδῶς διακείσθαι τῷ Μουράτ, ἢ διὰ τὴν ὑστέρησιν τῆς γνώσεως, — ἦν γὰρ ὡς ἐπιπολὺ κοῦφος καὶ μὴ πολυπραγμονῶν ἐν ἄλλοις τὰ πράγματα πλὴν ἐν γυναιξὶν ὥραιαις καὶ καλαῖς τῷ εἶδει καὶ τίνος καὶ πῶς παγιδεύσῃ αὐτήν, ἐν δὲ πράγμασιν ἑτέροις, ὡς ἔλθοι κατὰ τύχην καὶ κατατροχάδην ἀπορρέουσαι, οὕτω καὶ ἐδέχετο καὶ ἀντελάμβανε, — ἐτύφλωσεν οὖν καὶ αὐτὸς τὸν Ἀνδρόνικον καὶ οὐ μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰωάννην, νήπιον ὄντα καὶ μόλις ψελλίζοντα. Ἀντ' αὐτοῦ δὲ στέφει τὸν δεύτερον τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς βασιλεία Ῥωμαίων, τὸν Μανουήλ· τὸν δὲ τρίτον, τὸν καὶ Θεόδωρον, δεσπότην Λακεδαιμονίας καθίστησιν.

5 ἐγκύς P || 12 ἰσὴλικος Bull : ἰσόλικος P || 13—14 Κουντούζης *scripsi*: Τζαούσιος, *sed* Κουντούζιος *supra lineam* P: Κουντούζιος P₁ Bull || 16 ἀναδέξεται P: ἀναδέξεται Bek.

pot în Lacedemonia. Iar pe orbul Andronic cu băiatul Ioan și cu soția îi ține încuiați în turnul lui Anemas.

3. Ștînd ei timp de doi ani încuiați în închisoare, au fugit din turn cu ajutorul latinilor din Galata; și genovezii primindu-l pe acesta, încep
5 lupta cu constantinopolitanii, avînd pretext pe Andronic. Și războindu-se destule zile tatăl cu feciorul și feciorul cu tatăl, — așa de departe a ajuns neomenia romeilor și vrajba față de dumnezeu în urma călcării de
10 odinioară a celor mai înfricoșătoare jurăminte ! — Andronic intră în Constantinopole și se proclamă împărat al romeilor, iar pe tatăl său și pe frații săi Manuil și Teodor îi ține încuiați în același turn, în care a stat și el ca în tartar, precum i-a ținut Zeus pe tatăl său Cronos și pe frații
15 săi Pluton și Poseidon; și el singur a început să poarte domnia.

4. Și ștînd și ei doi ani în turn au fugit prin lucrarea unui făcător de rele care avea numele de Angel, iar după poreclă i se spunea diavol și,
15 purtînd pe amestecate numele cu porecla, se cheama Diavolangel. El scoțîndu-i deci din turn cu meșteșugul fie al îngerului fie al dracului, i-a pus într-o barcă și i-a trecut dincolo la Scutari. Împăratul Andronic însă aflînd de fuga tatălui și a fraților săi, n-a vrut ca bizantinii să aibă de suferit mai departe nenorociri și el să fie vinovat de aceste rele, și-l
20 cheamă înapoi pe tatăl și pe frații săi, dîndu-le asigurări întărite cu jurămînt, și-i aduce în Constantinopole; și pe tatăl său îl urcă pe tronul împărăției și cade la picioarele lui și-i cere iertare de vina greșelilor; și el îl iartă. Căci Andronic își avea un ochi deschis, iar Ioan fiu-său pe amîndoi, clipind din ochi și uitîndu-se încrucișat. Atunci împăratul simțînd mare durere din cauza suferinței ce le-a făcut-o, s-a înduișat și i-a
25 trimis împreună cu fiul și cu soția să locuiască la Silivria, dăruindu-i acest oraș și Daneion și Heracleia, Redestos și Panidos. Iar lui Manuil îi pune coroana pe cap și-l proclamă împărat al romeilor.

5. Cît despre Francisc Gateluzi, pe care cuvîntul de mai înainte l-a arătat ca prieten bun și de mare credință, împăratul îi dă pe sora sa de
30 soție și ca zestre insula Lesbos; și după ce au făcut nuntă, s-au ridicat de acolo și au locuit în Mitiline. Și pînă acuma n-au lipsit urmași din neamul lor să domnească peste această insulă.]

2: *turnul lui Anemas*: era un turn cu o închisoare vestită pe care cronicarii bizantini o amintesc nu o dată; să se fi numit astfel după un emir arab de prin sec. 10 care a fost închis acolo. Turnul era așezat în zidul cel mare dinspre uscat înspre capătul său către fundul Cornului de Aur; vz. *M. Is. N(omidis)* Χάρτης τῶν χερσαίων τευχῶν τῆς μεσαιωνικῆς Κ-πόλεως, Istanbul, 1938.

3: *Zeus pe tatăl său*: După mitologia antică, Zeus l-a răsturnat pe Cronos și l-a închis în Tartar, cu frații săi însă a împărțit domnia, Poseidon luînd domnia mării, iar Pluton peste lumea cealaltă. Duca face o mică modificare, ca să o potrivească cu situația descrisă.

3 — 4: Cp. Laonic Chalcocondil, I, 46, 3—47, 22 și 55, 8—58, 8, precum și G. Sfrantșes, I 56, 24—61, 23.

Τὸν δὲ τυφλὸν Ἀνδρόνικον μετὰ τοῦ παιδὸς Ἰωάννου καὶ τῆς γυναικὸς ἐγκλεί-
στους ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Ἀνεμᾶ καθεύγουσιν.

45b

3. Διετίαν δὲ ἐν φυλακῇ ἐγκλειστοὶ γενόμενοι συνδρομῇ τῶν τοῦ Γαλατᾶ
Λατίων ἀπὸ τοῦ πύργου ἐξέφυγον· καὶ οἱ Γενοῦται τοῦτον δεξιόμενοι ἤρξαντο
ἀντιμάχεσθαι τοῖς Πολίταις, προσωπεῖον κεκτῆμενοι τὸν Ἀνδρόνικον. Καὶ πολε-
μήσαντες ἡμέρας ἱκανὰς πατὴρ πρὸς υἱὸν καὶ υἱὸς πρὸς πατέρα, — τοῦτο τῆς
Ῥωμαίων ἀπανθρωπίας καὶ τῆς πρὸς Θεὸν ἔχθρας διὰ τῶν φρικωδεστάτων ὄρ-
κων γενομένης παραβάσεώς ποτε. — εἰσεῖσιν ἐν τῇ Πόλει Ἀνδρόνικος καὶ βα-
σιλεὺς Ῥωμαίων ἀναγορεύεται, τὸν δὲ πατέρα αὐτοῦ καὶ τοὺς ἀδελφούς Μα-
νουὴλ καὶ Θεόδωρον ἐγκλείστους ὁ πύργος, ὃν αὐτὸς εἶχεν ὡς τάρατον, ὡς ὁ
Ζεὺς τὸν πατέρα καὶ Κρόνον καὶ τοὺς ἀδελφούς Πλούτωνα καὶ Ποσειδῶνα ἔνδον
κατεῖχε· καὶ αὐτὸς τῆς βασιλείας ἀντεποιεῖτο.

5

10

4. Διετίαν οὖν καὶ αὐτοὶ ἐν τῷ πύργῳ ἐγκλειστοὶ γενόμενοι ἀπέδρασαν
συνεργεῖα τινὸς ἀλάστορος, ὄνομα μὲν αὐτῷ Ἀγγελος, τῇ δὲ ἐπωνυμίᾳ διάβο-
λος καί, μίγδην φέρον σὺν τῇ ἐπωνυμίᾳ τὸ ὄνομα, ἐκαλεῖτο Διαβολάγγελος.
Αὐτὸς τοῖνυν ἐκβαλὼν ἀπὸ τοῦ πύργου εἴτε ἀγγέλου εἴτε δαίμονος τέχνη, ἐπέ-
ρασεν αὐτοὺς ἐμβαλὼν ἐν ἀκατίῳ πέραν εἰς τὸ Σκουταρίον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀν-
δρόνικος μαθὼν τὴν φυγὴν τοῦ πατρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ οὐκ ἠθέλησεν
εἰς μακρὰν γενέσθαι τὰ δυστυχήματα Ῥωμαίους, οὐδ' αὐτὸς εἶναι τῶν κακῶν
αἴτιος, ἀλλὰ μετακαλεῖται τὸν πατέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς δούς πίστει ἐνόρκους
καὶ εἰσάγει τοὺτους ἐν τῇ Πόλει· καὶ ἀναβιβάζει τὸν πατέρα ἐν τοῖς τῆς βα-
σιλείας θώκοις καὶ πίπτει ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ ζητεῖ λύσιν τῶν ἐγκλημά-
των· καὶ αὐτὸς ἀφίησιν. Ἦν γάρ Ἀνδρόνικος τὸν ἕνα τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ
ἔχων ἀνεφωγμένον, ὁ δὲ Ἰωάννης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ τοὺς δύο, σκαρδαμνικῶν καὶ
παραβλῶψ θεωρῶν. Τότε ὁ βασιλεὺς καμφθεὶς καὶ ἐπὶ τῷ γεγονότι πάθει σφο-
δρῶς λυπηθεὶς ἐπεμψεν αὐτὸν σὺν τῷ παιδί καὶ τῇ γυναικὶ οἰκεῖν ἐν Σηλυβρία
δωρήσας αὐτῷ ταύτην καὶ Δάνειον καὶ Ἡράκλειαν Ῥεθαιστὸν τε καὶ Πάνιδον.
Τὸν δὲ Μανουὴλ στέφει ταινίους καὶ βασιλέα ἀναγορεύει Ῥωμαίων.

15

20

46b

25

5. Τὸν δὲ Φραντζήσκον Γατελοῦζον, ὃν ὁ λόγος ὡς φίλον καλὸν καὶ πι-
στότατον ἐδήλωσε προλαβόν, δίδωσι τὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν ὁ βασιλεὺς εἰς γυναῖκα
καὶ εἰς προῖκα τὴν νῆσον Λέσβον· καὶ τοὺς γάμους τελέσαντες ἀπῆραν ἐκεῖθεν
καὶ ἐν Μιτυλήνῃ κατῴκησαν. Μέχρι τοῦ νῦν κατὰ διαδοχὴν ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν
τὴν νῆσον ταύτην κυριεύοντες οὐκ ἔλειψαν.

30

15 φέρον *scripsi*: φέροντες P | διαβολάγγελος Bull: διαβολοῦγγελος P: διάβολος
ἄγγελος P₁ || 16 ἐκβαλλὼν P || 17 ἐνβαλλὼν P || 27 Πάνιδον Bull: πάνιδος P || 28 ταινίους
Bull: ταινιοὶ P.

5: μέχρι τοῦ νῦν *pină acuma*: Cuvintele acestea dovedesc că Duca a început
să-și scrie cronica încă înainte de cucerirea Lesbosului de turci în 1462, eveniment
cu care și-o încheie.

6. Deoarece cuvîntul istorisirii, din cauza greşelilor lui Cantacuzino, ne-a întors de la Baiazid la bunicul său Orchan şi, reţinîndu-ne, a ajuns la capăt, să începem iarăşi acelaşi drum şi să revenim de-a dreptul la faptele lui Baiazid sau mai bine-zis la nenorocirile romeilor, şi să vedem istorisirea pînă unde se sileşte să ajungă.

XIII. După ce Baiazid a desfiinţat toate domniile cele multe de pe faţa pămîntului Asiei Mici, adică şi a Bitiniei şi a Frigiei şi a Misiei şi a Cariei şi s-a făcut singur domn, atunci şi-a aţintit mintea şi şi-a pus ochiul pe Constantinopole. Şi mai întîi trimiţînd soli la împărat, i-a cerut să-i dea tribut şi să-i trimită să-l însoţească în război pe unul din feciorii lui cu 100 de ostaşi. Împăratul neavînd nici un ajutor de la nici unul din regii sau conducătorii vreunui stat, fie cu constituţie aristocratică sau democratică, s-a învoit la aceasta; şi împăratul Manuil cu o sută de ostaşi bizantini deplin înarmaţi a fost trimis o dată şi de două ori de tatăl său împăratul Ioan să slujească lui Baiazid, plecînd împreună în război, cînd a pornit în contra turcilor din Pamfilia.

2. Baiazid a oprit apoi trimiterea de cereale ce se primeau în fiecare an din Asia pentru aprovizionarea insulelor, şi anume Lesbos, Chios, Lemnos, Rodos şi celelalte. Mai pregătind şi o flotă, trimite în Chios şaizeci de corăbii de război, dă foc oraşului şi nimiceşte satele dimprejur şi pustieşte insulele Ciclade şi Eubeia şi părţile Atenei.

3. Împăratul însă văzînd pornirea neascunsă şi fără de omenie a tiranului, a început să zidească într-o parte a Constantinopolei, numită Poarta de Aur, construind pe una din laturile porţii două turnuri; şi le-a ridicat din blocuri de marmură albă, nu lucrute de meşteri pietrari, nici din material pe cheltuială proprie, ci adunîndu-l din alte monumente prea frumoase, după ce a dărîmat biserica Tuturor Sfinţilor, zidită de înţeleptul şi marele împărat, domnul Leon, şi biserica celor Patruzeci de Sfinţi, o clădire frumoasă şi ea a împăratului Mauriciu, şi ceea ce a mai rămas din biserica sfîntului Mochie pe care a ridicat-o marele împărat Constantin. Şi a despărţit o parte din oraş de la Poarta de Aur pînă la marginea mării dinspre miazăzi şi a construit şi un loc de refugiu, spre a se adăposti la timp de nevoie.

6: de la Baiazid la bunicul său Orchan, vz. mai sus IV, 3 şi V, 2.

XIII 3: Leon VI Filozoful 886—912. — Mauriciu 582—602. — Constantin cel Mare 324—337. — Poarta de Aur a fost cea mai măreaţă poartă în zidul cel mare dinspre uscat; azi e innădită; se află înspre capătul zidului către Marea de Marmara. Pe locul cetăţii dărîmate a lui Ioan V Paleolog, Mahomed II a ridicat faimoasa cetate cu 7 turnuri: Iedi-cule. — biserica Tuturor Sfinţilor... celor Patruzeci de Sfinţi... sfîntului Mochie: Şi biserica sfîntului Mochie, care fusese părăsită după încercarea unui atentat în ea neizbutit asupra împăratului Leon VI Filozoful, era destul de departe de locul cetăţii ridicate, totuşi ea se afla încă afară de zidul

6. Ἐπει δ' ὁ λόγος ἡμᾶς ἀναποδίζων ἀπὸ τοῦ Παγιαζήτ εἰς τὸν πάππον αὐτοῦ τὸν Ὁρχάν ἔνεκα τῶν αἰτιαμάτων τοῦ Καντακουζηνοῦ ἀναχαιτίσας κατήντησε, φέρε πάλιν τὴν αὐτὴν ῥύμην ἀρξάμενοι πρὸς τὰ τοῦ Παγιαζήτ εὐθυδρομήσωμεν, μᾶλλον δὲ πρὸς τὰ τῶν Ῥωμαίων δυστυχήματα, καὶ ἴδωμεν τὴν διήγησιν ἄχρι ποῦ καταντήσαι σπουδάζει.

XIII. Ἐπει δὲ ὁ Παγιαζήτ τὰς πολυαρχίας πάσας ἐξῆρεν ἐκ προσώπου τῆς Ἀσιατιδος γῆς, καὶ Βιθυνίας καὶ Φρυγίας, Μυσίας λέγω καὶ Καρίας, καὶ μονάρχης ἐγένετο, τότε κατὰ τῆς Πόλεως καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸν ὀφθαλμὸν ἔστησε· καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον πέμπας ἀποκρισιαρίους εἰς βασιλέα ἤτήσατο φόρους διδόναι καὶ ἐν ἐξепεδίτῳ ἓνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ πέμπειν σὺν στρατιώταις ρ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς μὴ ἔχων βοήθειαν ἐκ τινὸς τῶν ῥηγάδων ἢ τῶν ἀριστοκρατούντων ἢ τῶν δημοκρατούντων, εἰς τοῦτο κατένευσεν· καὶ μίαν καὶ δευτέραν ὁ βασιλεὺς Μανουήλ σὺν ἑκατὸν στρατιώταις ὀπλίταις Ῥωμαίοις ἐπέμφθη παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἰωάννου τοῦ βασιλέως εἰς ὑπουργίαν συστρατεύων τῷ Παγιαζήτ, ὅτε πρὸς Παμφυλίαν κατὰ Τούρκων ἐχώρει.

2. Τὴν δὲ σιτοπομπίαν ἐκώλυσε τὴν κατ' ἔτος λαμβανομένην ἐξ Ἀσίας εἰς τὰς νήσους, Λέσβον λέγω, Χίον, Αἴμνον, Ῥόδον καὶ τὰς ἐξῆς. Καὶ δὴ στόλον ἐτοιμάσας πέμπει ἐν Χίῳ μακρὰς νῆας ἐξήκοντα καὶ πυρὶ τὴν πόλιν ἐμπιρᾷ καὶ τὰς πέριξ κώμας ἀφανίζει καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰ τῶν Ἀθηνῶν μέρη.

3. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὁρῶν τοῦ τυράννου τὸ ἀπερικάλυπτον καὶ αὐθαδές, ἤρξατο κτίζειν εἰς ἓν μέρος τῆς Πόλεως, τὸ λεγόμενον Χρυσείαν Πύλιν, κατασκευάσας πύργους δύο ἐν τῷ θατέρῳ τῶν μερῶν τῆς πύλης, λευκῷ μαρμάρῳ συνηρμοσμένῳ οἰκοδομήσας αὐτοὺς οὐ διὰ λιθοξόων οὐδὲ διὰ οἰκείων ἀναλωμάτων, ἀλλὰ δι' ἑτέρων ἀναθημάτων καλλίστων, κατεάξας τὸν ναὸν τὸν ἐπ' ὀνόματι πάντων τῶν ἁγίων κτισθέντα παρὰ κυροῦ Λέοντος, τοῦ σοφοῦ καὶ μεγάλου βασιλέως, καὶ τὸν ναὸν τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα, καλῶς οἰκοδομηθέντα καὶ αὐτὸν παρὰ τοῦ βασιλέως Μαυρικίου, καὶ τὰ παραλειπόμενα τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Μωκίου, ὃν ἀνηγείρειν ὁ μέγας βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ἐχώρισεν οὖν μέρος τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς Χρυσείας Πύλης ἕως τοῦ αἰγιαλοῦ τοῦ πρὸ μεσημβρίας, κατασκευάσας καὶ ὀρμητήριοι, ἔχων αὐτὸ πρὸς καταφυγὴν ἐν καιρῷ.

5 ποῦ P: τοῦ Bull || 13 ὀπλίταις Ῥωμαίοις Bull: ὀπλίτας Ῥωμαίους P || 18 ἐμπιρᾷ P, sed v. p. 91, 15 || 21 αὐθαδές P || 23 τῷ θατέρῳ Bull: τῇ θατέρῳ P || 25 τὸν₂ scripsi: τῶν P || 27 τὸν ναὸν scripsi: τοῦ ναοῦ P || 29 ἐχώρησεν P.

lui Constantin cel Mare, lângă ultimul sfert dinspre sud al acestui zid. Biserica Turturor Sfinților era însă mult mai departe, ea fiind așezată în apropierea bisericii Sfinților Apostoli (vz. T. Preger, *Scriptores originum Constantinopolitarum*, Leipzig, 1907, III, 1, p. 3—4) pe locul căreia azi se înalță moschea lui Mahomed II Cuceritorul. Și mai departe era așezată biserica celor Patruzeci de Sfinți, care se găsea între ipodrom și forul lui Constantin, cam unde e azi Prefectura din Istanbul, precizare comunicată de părintele R. Janin, pentru care îi aduc mulțumirile mele.

4. Când cetățuia a fost terminată, Baiazid a voit să plece în război asupra turcilor așezați în părțile de pe la Perge în Pamfilia; și chemându-l pe împăratul, acesta trimite ca de obicei pe feciorul său împăratul Manuil cu cei o sută de ostași. După întoarcerea din război, când Manuil
 5 era încă în Brusa, Baiazid îi anunță împăratului Ioan, sau să strice cetățuia de la Poarta de Aur, pe care a ridicat-o de iznoavă, și s-o lase
 10 ruină, sau el, scoțându-i de îndată ochii feciorului său Manuil, i-l va trimite orbit. Împăratul Ioan văzînd acea pornire violentă atît de mare și neavînd ce face, căci zăcea în pat bolnav de picioare, așa-zicînd, pe jumătate mort din cauza prea marii îmbuibări la mîncare și băutură și la
 15 plăceri, nemaiavînd nici pe altul în locul lui Manuil să-l încoroneze și să-l lase împărat, dă jos zidurile cetățuiei și prin arătări vădite îi anunță tiranului că a fost împlinit ce a cerut. Dar la auzul acestei cereri amare și prevestitoare de nenorociri, fiind încă și foarte suferind, împăratul și-a dat obșteșcul sfîrșit.

Urcarea pe tron a lui Manuil II Paleolog 1391—1425. 5. Împăratul Manuil însă aflînd despre moartea tatălui său, a plecat fugind noaptea și, ajungînd în Constantinopole și împlinind după obicei comîndul tatălui său, ședea îngrijat dinspre tiran, ce vrea oare de la el și de la Constantinopole. Sultanul însă aflînd de moartea împăratului și de fuga lui Manuil, era necăjit și supărat și era furios asupra oamenilor lui de casă, cum de a scăpat și nimeni nu l-a cunoscut. Căci vroia să-l ucidă, dacă se întîmpla să fie în mîinile lui. Atunci trimite soli la împăratul Manuil, și-i cere ca înăuntrul Constantinopolei să fie și să rămînă unul din judecătorii și cunoscătorii lui de legi, pe care ei îl numesc cadiu; căci
 20 spunea că nu e cu dreptate ca musulmanii care pleacă pentru afaceri de negustorie la Constantinopole, pentru niscăi chestiuni și neînțelegeri, să stea, musulmani fiind, în judecata ghiaurilor, ci „pe mulsulman trebuie să-l judece un musulman“, și alte vorbe asemănătoare pline pe încărcate de nedreptăți și învinuiri deșarte. Și în sfîrșit: „Dacă nu vrei să faci și să-mi dai cîte îți ordon, încuie porțile Constantinopolei și domnește înăuntrul ei! Toate ce-s afară de oraș, sînt ale mele“.

6. Și atunci asupritorul a trecut din Bitinia în Tracia și a stricat orașele Constantinopolei și pe locuitori, de la Panidos pînă la însăși

---

22 Căci — 23 lui P: *om. I.*

5: *dinspre tiran*: adică asupritor și uzurpator al pămîntului bizantin de odinioară; vz. XXI, 4: τοῦ τυραννοῦ uzurpatorului și XXXIV, 8: cruzimea tiranului.

6: Τά τῆς Πόλεως ἄσθη orașele Constantinopolei: adică orașele care se mai aflau în stăpînirea bizantină de pe țărmul european al Mării de Marmara, începînd

4. Ἀπαρτισθέντος οὖν τοῦ πολυχίνου, ὁ Παγιαζήτ ἡβουλήθη ἐκστρατεῦσαι κατὰ Τούρκων κειμένων ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς κατὰ Πέργην τῆς Παμφυλίας· καὶ δὴ καλέσας τὸν βασιλέα, πέμπει κατὰ τὸ σὺνηδες τὸν υἱὸν καὶ βασιλέα Μανουὴλ σὺν τοῖς ἑκατὸν στρατιώταις. Καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον μηνύει τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ, ἐν τῇ Προύσῃ ὄντος τοῦ Μανουήλ, ἡ τὸ τῆς Χρυσείας πολίχινον, ὃ ἀνήγειρεν ἐκ νέου, χαλάσαι καὶ ἐρείπιον ἀφεῖναι ἢ τὰς τοῦ Μανουήλ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ κόρας ἐξορύξας ταχέως εἰς αὐτὸν πέμψει τετυφλωμένον. Ὁ οὖν βασιλεὺς Ἰωάννης ὁρῶν τὴν τοσαύτην δυναστείαν καὶ μὴ ἔχων, ὃ τι δράσῃ, ἦν γὰρ κατάκοιτος καὶ ἀλγῶν τοὺς πόδας, ἡμιθανὴς ὡς εἰπεῖν ὑπὸ πολλῆς ἀδηφαγίας καὶ πολυποσίας καὶ τῶν ἡδυπαθειῶν, μὴ ἔχων ἕτερον ἀντὶ τοῦ Μανουήλ στέψαι καὶ καταλιπεῖν βασιλέα, βάλλει τὸ φρούριον κάτω καὶ μηνύει τῷ τυράννῳ δι' ἐναργῶν ἀποδείξεων, ὅτι τὸ κελευσθὲν πέρας εἴληφεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας τὸ πικρὸν καὶ ἀπαίσιον μῆνυμα, ἔτι ὄντος ἐν ὀδύναις σωμαίων, ἀπέδωκε τὸ χρεῶν.

5. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διὰ νυκτὸς φυγὰς ὄχρετο καὶ δὴ καταλαβὼν τὴν Πόλιν καὶ τὸ πένθος τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὡς ἔθος πληρώσας, ἐκάθητο μερμινῶν περὶ τοῦ τυράννου, τί ἄρα βούλεται κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς Πόλεως. Ὁ δὲ τύραννος μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Μανουήλ, ἡνιάτο καὶ δυσχέραινε καὶ κατὰ τῶν οἰκείων ἐμαίνετο, πῶς διέδρα καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἔγνω. Ἦβούλετο γὰρ θανατῶσαι αὐτόν, εἰ ἐν χερσὶν ἔτυχεν ὢν. Τότε στέλλει πρὸς τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἀποκρισιαροὺς ζητῶν, ὅτι βούλεται τοῦ εἶναι καὶ διαμένειν ἐντὸς τῆς Πόλεως ἕνα τῶν αὐτοῦ κριτῶν καὶ νομμαρίων, ὃν αὐτοὶ καλοῦσι καδῆν, οὐκ εἶναι δίκαιον λέγων τοὺς Μουσουλμάνους ἐν ἐμπορίαις ἀσχολουμένους καὶ ἐν τῇ Κωσταντίνου ἀπερχομένους διὰ τινων ὑποθέσεων καὶ ἀμφιβολῶν παρίστασθαι τοὺς Μουσουλμάνους ἐν κριτηρίῳ καθουρίδων, „ἀλλὰ τὸν Μουσουλμάνον δεῖ Μουσουλμάνος κρῖναι“, καὶ ἕτερα παρὰ πλήσια γέμοντα φόρους ἀδικίας καὶ σκοφαντίας. Τέλος· „Εἰ οὐ βούλει ποιῆσαι καὶ δοῦναι μοι, ὅσα σοι προστάττω, κλείσον τὰς θύρας τῆς Πόλεως καὶ βασίλευε ἐν μέσῳ αὐτῆς· τὰ δὲ ἐκτὸς αὐτῆς ἐμὰ πάντα εἰσίν.“

6. Τότε ὁ τύραννος περάσας ἀπὸ Βιθυνίας εἰς Θράκην πάντα τὰ τῆς Πόλεως ἄσθη κατέσκαψε καὶ τοὺς οἰκοῦντας μετοίκισεν ἀπὸ Πανίδου ἄχρις αὐτῆς

8 δράσει P || 13 ὄντος P: ὢν Bull || 19-20 Ἦβούλετο... ὢν P: om. I || 25 καθουρίδων P || 30 μετόκισεν Bull.

Constantinopolea, i-a strămutat. A cucerit și Tesalonicul și satele de după Tesalonic. În Peloponez trimite pe comandantul Avranes și pradă toată Lacedemonia și Ahaia. În orașele așezate înspre Marea Neagră trimite pe Turachan și le prefăce în pustiu; într-un cuvânt toate sînt nimicite și localitățile au rămas nelocuite.

7. Iar în Constantinopolea nu era nici cine să secere nici cine să treiere, ci era apăsată de foamete mare de să-și dea sufletul. Căci asupritorul nu a început cu război în contra ei și n-a adus asupra ei nici mașinării de război să distrugă întăriturile și zidurile, nici tunuri să bată orașul de departe nici alte arme ceva, ci numai oameni peste zece de mii, stînd de departe de jur-împrejur și păzînd drumurile, ca nimic să nu iasă sau să intre în oraș. Și s-a făcut foamete mare înăuntru în Constantinopole din lipsă de pîine, vin, untdelemn și celelalte produse. Fiind lipsă de lemne pentru coacerea pîinii și gătitura celorlalte mîncări ce le fac oamenii din bucătărie, au strîcat casele rele și au ars birnele.

Lupta de la
Nicopolé 1396. 8. Împăratul Manuil nemaîștiind ce să facă și neavînd nici dintr-o parte vreun ajutor, scrie papei, regelui Frînciei, craiului Ungariei, anunțîndu-le blocada și strîmtorarea în care se află Constantinopolea; și dacă nu va veni în grabă vreun ajutor și sprijin, se predă în mîinile dușmanilor legii creștinești. La auzul acestor cuvinte, conducătorii țărilor din apus lăsîndu-se îndoiiți și înarmîndu-se pentru combaterea dușmanilor crucii, au venit la începutul primăverii în Ungaria regele Flandrei și foarte mulți din englezi și mai marii Frînciei și din Italia nu puțini. Și pe la răsăritul constelației caniculare și-au ridicat corturile pe malurile Dunării, avînd cu ei pe craiul Ungariei Sigismund, care era și i se spunea împărat al romanilor. Și trecînd în partea cealaltă la Nicopolé și pregătindu-se bine, se gătiau în contra lui Baiazid. Acesta însă, aflînd, destule zile înainte, despre adunarea neamurilor din țările Apusului îndepărtat, și-a adunat și el toată armata la un loc din răsărit și apus și pe aceia care stăteau de pază în jurul Constantinopolei și a pornit de-a dreptul în contra lor. Și trecînd de Filipopole și de munții cei foarte mari, a ajuns în livezile dinspre Sofia

și Tesalonicul: în 1394; vz. III, 1. — Avranes: (Evrenos) numit de Duca și Evrenes XXXIII, 10; vz. Akdes Nimet, *Die türkische Prosopographie bei L. Chalc.*, p. 39, nr. 13. — Turachan: vz. *ibid.*, p. 74, nr. 70. L. Chalc., II, 172, 10—175, 17 și G. Sfranțes, 385, 2 amintesc o expediție de-a lui Turachan în Peloponez din 1455, așa încît greu ar putea fi aceeași persoană trimisă și de Baiazid I pe la 1394 în contra orașelor bizantine de la Marea Neagră.

8: Φαγγίαις, Φράγκων, Φράγγοις am tradus cu Frînciei, frîncilor, căci sub aceste denumiri Duca înțelege și Franța și Germania și francezi și germani; vz. V, 2, XI, 2 și XIV, 5. — Πρωμάτων al romanilor: e interesantă deosebirea ce-o face aici Duca între

Πόλεως. Εἴλε καὶ Θεσσαλονίκην καὶ τὰ μετὰ τὴν Θεσσαλονίκην χωρία. Εἰς Πελοπόννησον δὲ πέμπει Ἀβρανέζην ἀρχηγὸν καὶ λεηλατεῖ πᾶσαν Λακεδαιμονίαν καὶ Ἀχαίαν. Ἐν δὲ ταῖς πόλεσι ταῖς πρὸς Εὐξείνιον Πόντον κεμέναις πέμπει Τουραχάνην καὶ ἐρημιά ἐρήμωσεν αὐτάς· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τὰ πάντα ἡφανίσθη καὶ γεγόνασιν ἄοικα.

50b

5

7. Ἡ δὲ Πόλις οὐκ εἶχεν οὔτε τὸν θερίζοντα οὔτε τὸν ἀλοῶντα, ἀλλὰ τῷ μεγέθει τοῦ λιμοῦ ἐστενοχωρεῖτο καὶ ἀπεβάλλετο τὴν ψυχὴν. Οὐ γὰρ ἐπολέμει ταύτην ὁ τύραννος, οὐδὲ ῥηψεπάλξεις οὐδὲ τειχεπάλξεις οὐδ' ἀκροβολισμούς οὐδ' ἄλλο τι τῶν μηχανικῶν ἀντεπήγαγεν, ἀλλὰ μόνον ἀνθρώπους ὑπὲρ μυρίους καθιμένους κύκλῳ μακρόθεν καὶ προσέχοντας τὰς διεξόδους τοῦ μὴ ἐξέρχεσθαι ἢ εἰσερχεσθαι τι ἐν αὐτῇ. Ἐγένετο οὖν λιμὸς ἰσχυρὸς ἔνδον τῆς Πόλεως ἀπὸ τε σίτου, οἴνου, ἐλαίου καὶ ἐτέρων εἰδῶν. Πρὸς δὲ χρεῖαν ἄρτου καὶ πάσης ἄλλης κατσκευῆς, ἦν ὑπουργοῦσι μαγείρων παῖδες, ἐνδείας οὔσης ξύλων, κατέρριπτον τοὺς ἐξαισίους οἴκους καὶ τὰς δοκοὺς κατέκαιον.

10

8. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἀπορήσας καὶ μηδεμίαν βοήθειαν οὔσαν ἐξάπαντος, γράφει πρὸς πάπαν, πρὸς τὸν ῥῆγα Φραγγίας, πρὸς τὸν κράλην Οὐγγρίας, μνηνὼν τὸν ἀποκλεισμόν καὶ τὴν στενοχωρίαν τῆς Πόλεως· καὶ εἰ μὴ τάχος φθάσει ἀρωγὴ τις καὶ βοήθεια, παραδίδοται εἰς χεῖρας ἐχθρῶν τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως. Καμφθέντες οὖν ἐπὶ τούτοις τοῖς λόγοις οἱ τῶν ἐσπερίων ἀρχηγοὶ καὶ πρὸς τὴν ἀντιπαράταξιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ καθοπλίσαντες ἑαυτούς, ἦλθον εἰς Οὐγγρίαν ἕαρος ἀρξαμένου ὃ τε ῥῆξ Φιλάνδρας καὶ ἐκ τῶν Ἰγυλῆνων πλείστοι καὶ τῆς Φραγγίας οἱ μεγιστᾶνες καὶ ἐκ τῶν Ἰταλῶν οὐκ ὀλίγοι. Καὶ δὴ πρὸς τὰς ἐπιτολάς τοῦ Κυνοῦς ἔπηξαν τὰς σκηνὰς παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Δανούβεως, ἔχοντες μετ' αὐτῶν τὸν κράλην Οὐγγρίας Σιγισμουῖνον, ὃς καὶ βασιλεὺς τῶν Ῥωμάνων ὑπῆρχε τε καὶ ἐλέγετο. Καὶ δὴ περάσαντες τὴν περαιᾶν ἐν Νικοπόλει καὶ καλῶς ἐτομασθέντες κατὰ τοῦ Παγιαζῆτ ὠπλίζοντο. Ὁ δὲ Παγιαζῆτ πρὸ ἱκανῶς ἡμέρας μαθὼν τὴν ἄθροισιν τῶν γενῶν τῶν ἀπὸ ἐσπερίων καὶ συναθροίσας καὶ αὐτὸς ἅπαντα τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως καὶ αὐτοὺς τοὺς φυλάσσοντας τὴν Πόλιν, κατὰ πρόσωπον ἤλαυνε. Καὶ περάσας τὴν Φιλίππου καὶ τὰ ὄρη τὰ ὑπερμεγέθη καὶ ἐν τοῖς λιβάσι καταντήσας τοῖς πρὸς Σο-

15

51b

20

25

30

15 ἐξ ἅπαντος Bull || 25 Ῥωμάνων P: Ῥωμαίων Bull || 30 τοῖς λιβάσι... τοῖς P.

impăratul roman de apus și între al bizantinilor Ρωμαίων romeilor; această deosebire o găsim acum în secolul al 10-lea la Constantin VII Porfirogenit în Cartea sa de Învățătură (*De administrando imperio*) ed. Bonn, p. 125, 19; 160, 4 și 162, 8, sau Moravcsik-Jenkins, 29, 5; 33, 4 și 35, 3. — la Nicopole: despre această luptă, despre căre Duca pare să creadă că a avut loc la Nicopole mai în interiorul Bulgariei, între Sofia și Dunăre, cf. L. Chalc., I, 69, 15—71, 3 care amintește și de români în această expediție; și G. Splanșes, I, 63, 3—65, 7. — λιβάσι „livezile” am aștepta să fie feminin; dar articolul e repetat de două ori la neutru, Duca gîndindu-se la „livadă” și declinîndu-l arhaic după declinarea a treia în loc de-a doua, fără să-i schimbe genul.

și acolo îi aștepta. În ziua următoare și-au făcut apariția și creștinii și, slînd în linii strînse, au dat un atac compact și au spart întîi centrul frontului inamic, luptîndu-se cu multă tărie și tăind pe cei ce li se împotriveau, pînă au pătruns chiar la coada oștirii inamice. Și împreună
 5 întorcîndu-se, iarăși le făceau toate foarte bine, încît și prăștiașii și arcașii turcilor se părea că nu mai pot face acuma nimic. Cavalerii din Flandra însă cum au văzut că războiul în contra turcilor ia o desfășurare prielnică și că o apucă la fugă, alergau și ei de-a valma din urmă și, trecînd prin tabăra turcilor și umplînd cu valuri de sînge mlaștinile
 10 din cîmpie, au început a se întoarce în tabăra lor.

9. Dar turcii cu sultanul Baiazid, acei care se chiamă Poartă, ca un fel de ușă la palatul curții, toți robi luați de pe la diferite neamuri ce se numără între creștini, fiind peste zece mii și ascunși într-un desiș, ca să nu fie văzuți, năvălesc într-un gînd la cel dintîi strigăt de atac în
 15 contra frîncilor și a ungurilor și luîndu-i în cerc și încăierîndu-se, pe unii îi trec prin sabie, iar pe alții îi pun pe fugă. Iar cînd cavalerii din Flandra se întorceau și au văzut fuga ungurilor și pe turci scoțînd răcnete de război și umplînd văzduhul de glasul lor și alergînd din urmă, deodată alți turci, cu strigăt zguduitoare și sunet de trompete, au mai că-
 20 zut asupra frîncilor și pe unii îi gonesc, pe alții îi aruncă jos de pe cai și pe ceilalți ce li se împotrivesc, îi măcelăresc; și pe cei ce au rămas, i-au fugărit pînă la Dunăre și foarte mulți din ei s-au aruncat în apă și s-au înecat. Și au prins de vii oameni mari, pe ducele de Flandra și Burgundia și pe alți francezi, baroni prea înalți; pe aceștia i-a trimis la
 25 Brusa în închisoare și i-a vîndut pentru bani mulți, chezaș dînd ei pe Domnul Mitilinei, feciorul sus-zisului Francisc Gateluzi.

Plecarea lui
 Manuil II Pa-
 leolog în apus;
 dec. 1399.

XIV. Ingîmfat de o izbîndă ca aceasta și semețîndu-se foarte, trimite soli la împăratul Manuil și-i cere Constan-
 tinopolea, el însă nici nu i-a răspuns. Partea cea mai
 30 mare însă din locuitorii Constantinopolei, siliți de foamete se simțeau înfrînți și vroiau mai bine să predea orașul. Ci aducîndu-și aminte de isprăvile turcilor în Asia Mică, de stricarea orașelor, de pustiirea sfin-
 telor locașuri, de încercările de fiecare clipă și de denunțurile mincinoase spre a te face să-ți lași legea creștinească, iarăși își întorceau gîndul,
 35 spunînd: „Să nu pierdem curajul! Să ne punem nădejdea în dumnezeu!

9: ὄρεσιν πυρίων ὄντας καὶ... κρυπμένους fiind peste zece mii și ascunși: Bullialdus a schimbat acuzativele în nominative ὄντες și κρυπμένοι, dar nu e nevoie, acuzativele putînd depinde de ὄρεσιν sau putînd fi chiar acuzative absolute, atît de obișnuite la Duca, într-o construcție foarte liberă. — κατὰ τὸν Φράγκων in contra frîncilor; v. 8.

φίαν, ἐκεῖ αὐτοὺς ἀπεκδέχετο. Τῇ ἐπιούσῃ τοῖνον ἐμφανεῖς γενόμενοι οἱ χριστιανοὶ καὶ κατὰ σειρὰν παραστάντες, συνασπισμὸν ποιησάμενοι πρῶτον τὸ μέσον διέδρῳξαν τῆς τῶν πολεμίων φάλαγγος, λίαν εὐρῶστος ἀγωνιζόμενοι καὶ κατακόπτοντες τοὺς ἀνθισταμένους, ἕως διήλασαν καὶ ἐς αὐτὴν τὴν τῶν πολεμίων οὐραγίαν. Καὶ συστρέψαντες αὐθις πάντ' ἔδρων τὰ κράτιστα, ὥς ἀπράκτους ἦδη 5 φαίνεσθαι τοὺς τῶν Τούρκων σφενδονήτας τε καὶ τοξότας. Ὡς δὲ οἱ τῆς Φλάνδρας εἶδον τὸν πόλεμον δεξιῶς πρὸς τοὺς Τούρκους ἀντικαθιστάμενον καί, τὰ πρὸς φυγὴν, ὀρμώμενοι, καὶ αὐτοὶ χύδην ὀπισθεν ἔτρεχον καὶ τὰς παρεμβολὰς 52b τῶν Τούρκων διαβάντες καὶ αἱματόφυρτα τὰ τέλματα τοῦ πεδίου ἐργασάμενοι εἰς τὰς αὐτῶν παρεμβολὰς ὑπέστρεφον. 10

9. Οἱ δὲ Τούρκοι σὺν τῷ ἄρχηγῳ Παγιαζήτ, οἵτινες Πόρτα καλεῖται οἷον θύρα τοῦ παλατίου τῆς αὐλῆς, ὄντες ἀργυρώνητοι πάντες καὶ ἐκ διαφόρων γενῶν τῶν ἀπαριθμουμένων ἐν χριστιανοῖς, ὑπὲρ μυρίους ὄντας καὶ ἐν λόχῃ τινὶ κεκορυμμένους διὰ τὸ ἀνύποπτον, συμφρονήσαντες αὐτοβοεῖ τε κατὰ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Οὐγγρων ὀρμήσαντες καὶ κατὰ κύκλον περιελθόντες καὶ συμμίξαντες, 15 τοὺς μὲν ἔργον ἀπέφαινον ξίφους, τοὺς δὲ φυγάδας ἐποιοῦν. Στραφέντες δὲ οἱ τῶν Φρανδάλων καὶ ἰδόντες τὴν τροπὴν τῶν Οὐγγρων καὶ τοὺς Τούρκους ἀλαλάζοντας καὶ εἰς ἄερα φωνὰς πέμποντας καὶ κατόπιν τρέχοντας, ἐξαίφνης ἄλλοι σὺν βοῇ ταραχῶδει καὶ σαλπύγων ἡχῇ ἐπεισπεσόντες τοῖς Φράγγοις, τοὺς μὲν ἐδίωξαν, ἄλλους δὲ ἔβαλον κάτω τῶν ἵππων καὶ τοὺς ἑτέρους τοὺς ἀνθισταμένους 20 κατέσφαξαν, καταδιώξαντες τοὺς λοιποὺς ἄχρι Δανούβεως, ὧν οἱ πλείστοι ἐν τῷ ποταμῷ ἔρριψαν ἑαυτοὺς καὶ ἀπεπνίγησαν. Ἐξώγησαν οὖν ζῶντας μεγιστάνας, τὸν δοῦκα τῶν Φρανδάλων καὶ Μπεργονίας καὶ ἑτέρους Φραντζέζιδας καὶ ὑψηλοτάτους μαπαρούνιδας, οὓς πέμπας ἐν τῇ Προύσῃ ἀπέκλεισεν καὶ διὰ πολλῶν χρημάτων ἀπεμπόλησεν, δόντες ἐγγυητὴν τὸν αὐθέντην Μιτυλήνης καὶ υἱὸν 53b τοῦ προδρῆθέντος Φραντζήσκου τοῦ Γατελούζου.

XIV. Φυσιωθείς οὖν ἐν τῷ τοιοῦτῳ εὐτυχίῳ καὶ λίαν ἐπαρθεὶς πέμπει πρὸς τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἀποκρισιαρίους, ζητῶν τὴν Πόλιν· αὐτὸς δὲ οὐδ' ἀποκρισιν ἔδωκεν. Οἱ δὲ πλείστοι τῆς Πόλεως βιαζόμενοι ὑπὸ τοῦ λιμοῦ, συνεθλίβοντο μὲν καὶ δώσειν προαιροῦντο τὴν πόλιν. Ἀλλ' ὑπομνησάμενοι τὰ πραχθέντα ἐν τῇ Ἀσίᾳ παρὰ τῶν Τούρκων, τὴν φθορὰν τῶν πόλεων, τὴν ἐρήμωσιν τῶν 30 ἱερῶν τεμενῶν, τοὺς καθ' ἐκάστην ὥραν πειρασμοὺς καὶ συκοφαντίας τοῦ ἐξομώσασθαι τὴν εὐσέβειαν, ὀπισθοδρόμους τὸν νοῦν ἤλαννον λέγοντες· „Μὴ ἀποκά-

Să mai răbdăm puțin ! Și cine știe, dacă dumnezeu, trecînd cu vederea păcatele noastre, nu se va îndura de noi ca odinioară de nineviteni și ne va scăpa de această fiară ?! “ Asupritorul însă cu cît vedea pe constantinopolitani împotrivindu-se și nedîndu-se la dorințele lui, cu atîta era mai furios și mai mînios asupra orașului.

2. Ce se întîmplase însă? Andronic, de care s-a vorbit puțin mai înainte, fratele împăratului Manuil, murise în Silivria, copilandrul Ioan însă, feciorul lui, ajuns bărbat, ținea locul tatălui său și Baiazid îi cerea Silivria. Dar el nu se lăsa, spunînd și povestindu-i nedreptatea ce-a îndurat-o de la bunicu-său, el și tatăl său. Și coroana împărătească lor îi se cădea, făcîndu-le însă lor nedreptate, a dat celui de-al doilea fecior domnia „și tatălui meu acest orașel, precum vezi. Dacă și tu îl iei pe acesta, nedreptatea mea e fără margini“. Atunci Baiazid găsind prilej, a apucat o altă cale. Căci de atunci, cerînd Constantinopolea, nu omitea și numele lui Ioan, nepotul de frate al lui Manuil, și spunea : „Pleacă, tu Manuil, din Constantinopole! Să fie adus Ioan ca moștenitor firesc al împărăției și eu voi păstra toată liniștea și voi trăi în pace cu locuitorii ei“.

3. Atunci împăratul Manuil văzînd poporul bîntuit de vrajbă, — și unii cîrteau și-i aduceau învinuiri, iar alții erau mai îndrăzneți și strigau, că : „Ioan să fie adus înăuntru și să se pună capăt zîzaniei“, — și împăratul Manuil fiind om cuminte și plin de învățătură și văzînd că mulțimea de pe stradă murmură și-l învinuiește, că nu vrea să cedeze scaunul domniei urmașului pretendent, ci vrînd să domnească samovolnic, nu se gîndește nici la o măsură pentru salvarea obștei, plănuiește un plan foarte înțelept și cu multă pricepere. Ii anunță lui Ioan care se afla atunci în preajma Constantinopolei cu turci zece mii și-i dă și primește încredințări cu jurămint, ca să fie adus înăuntrul orașului și să-i predea domnia asupra romeilor, iar el Manuil să iasă cu tiramele ce se aflau la îndemîină, și să plece, unde-l va duce dumnezeu. Induplecat deci de cuvintele date și jurămintele făcute, intră ; și împăratul primindu-l cu inimă bună, îi dă palatul în seamă cu o cuvîntare oficială în fața tuturor celor mai de frunte ai împărăției și a reprezentanților poporului ; apoi în-suși cu soția și cu copiii se urcă în tirame și pleacă din Constantinopole, după ce a predat lui Ioan domnia.

XIV 2: puțin mai înainte: vz. XII 4. — murise: în 1385; vz. Av. Th. Papadopoulos, *Versuch einer Genealogie der Palaiologen*, p. 52. — τὸν ἐμὸν πατέρα e un accusativus relationis și un exemplu lămurit, cum dativul a început să fie înlocuit prin acuzativ: „cît despre tatăl meu“, i-a dat acest orașel.

3: Ii anunță lui Ioan: după Laonic Chalcocondil, I, 78, 12 — 22 însuși Ioan VII Paleolog aflînd că Baiazid I îl bănuiește de necredință, fuge de frică la un-

μωμεν· θήσωμεν εἰς Θεὸν τὰς ἐλπίδας ἡμῶν· ἔτι μικρὸν ὑπομείνωμεν καὶ τίς οἶδεν, εἰ ἄρα ὁ Θεὸς παριδὼν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὥς ποτε τοὺς Νινευίτας ἐλεήσει καὶ σώσει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θηρίου τούτου.“ Ὁ δὲ τύραννος ὅσον ἔβλεπε τοὺς Πολίτας ἀνθισταμένους καὶ μὴ ἐνδόντας τοῖς αὐτοῦ θελήμασιν, τοσοῦτον ἠγρίαινε καὶ ἐθυμοῦτο κατὰ τῆς πόλεως.

5

2. Τί δὲ συνέβη; Ὁ πρὸ μικροῦ λαληθεὶς Ἀνδρόνικος καὶ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ ἦν τεθνηκὼς ἐν Σηλυβρία, ὁ δὲ μεῖραξ Ἰωάννης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἀνδρωθεὶς καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τὸν πατρικόν, ἐζητεῖτο παρὰ τοῦ Παγιαζήτ Σηλυβρία. Ὁ δὲ οὐκ ἠνέσχετο, λέγων καὶ διηγοῦμενος τὴν ἀδικίαν, ἣν ἔπαθεν παρὰ τοῦ πάππου αὐτοῦ, αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Καὶ ἀνέκειτο εἰς αὐτοὺς τὸ βασίλειον, ὁ δὲ ἀδικήσας αὐτοὺς ἔδωκε τὴν βασιλείαν τῷ δευτέρῳ υἱῷ „καὶ τὸν ἐμὸν πατέρα τὸ πολίχνιον τοῦτο, ὡς ὀρᾷς· εἰ δὲ καὶ σὺ τοῦτο λάβεις, ὑπερηδίκημαι.“ — Τότε ὁ Παγιαζήτ χώραν εὐρών, ἄλλην ἐτράπη· ζητῶν γὰρ ἔκτοτε τὴν Κωνσταντίνου, καὶ τὸ τοῦ Ἰωάννου, τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Μανουὴλ, ὄνομα οὐκ ἔλειπε λέγων· „Ἐξέλθε, σὺ Μανουὴλ, ἐκ τῆς Πόλεως· εἰσαχθῆτω ὁ Ἰωάννης ὡς φύσει κληρονόμος τῆς βασιλείας καὶ ἐγὼ παντοῖαν γαλήνην ἔξω καὶ εἰρηναίαν κατὰστασιν σὺν τοῖς Πολίταις.“

54b

15

3. Τότε ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ὁρῶν τὸν δῆμον ἐν δυχοστασίαις σαλευόμενον — καὶ τὸ μὲν ἀνταῖρον ἦν καὶ καταβοῶν, τὸ δὲ καὶ μάλα ἐνθαρρύνετο καὶ ἐκέκραγεν, ὡς· „Ἰωάννης εἰσαχθῆτω καὶ ἀρθῆτω τὰ σκάνδαλα.“ — ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ σύννους ὦν καὶ παιδείας μεστός, ὁρῶν τὸν χυδαῖον λαὸν παραπιθυροῦντα καὶ αἰτιῶντα, ὡς οὐ παραχωρεῖ τῷ ἐφένδρῳ τὴν καθέδραν, ἀλλὰ τυραννικῶς ἡγεμονεύειν ἐθέλων οὐ φροντίζει τὰ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ κοινοῦ, βουλὴν βουλευέται σοφωτάτην καὶ μάλα συνετικὴν. Μηνύει τῷ Ἰωάννῃ παρακατημένῳ τότε τῇ Κωνσταντίνου σὺν Τούρκοις χιλιάσι δέκα καὶ δίδει ὄρκους αὐτῷ καὶ λαμβάνει παρ' αὐτοῦ τοῦ εἰσαχθῆναι ἐντὸς τῆς Πόλεως καὶ παραδοῦναι αὐτῷ τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων, αὐτὸς δὲ ὁ Μανουὴλ ἐξελθεῖν σὺν ταῖς τριήρεσι ταῖς εὐρισκομέναις καὶ ἀπελθεῖν, ὅπου ἄρα Θεὸς βούλεται. Πεισθεὶς οὖν τοῖς ῥήμασι καὶ τοῖς ὅρκοις εἴσεισι· καὶ δὴ φιλοφρόνως δεξάμενος αὐτὸν ὁ βασιλεὺς καὶ παραδοὺς αὐτῷ τὸ παλάτιον καὶ δημηγορήσας κατενώπιον πάντων τῶν ἀρτίστων καὶ τῶν τοῦ δήμου, αὐτὸς ἐν τριήρεσιν ἐμβὰς σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις ἐξῆλθε τῆς Πόλεως, παραδοὺς τὴν βασιλείαν τῷ Ἰωάννῃ.

20

25

55b

30

14 οὐχ P || 19 ἀνταῖρον Bek: ἀνταῖρων P.

4. Și care era gândul lui Baiazid și care al împăratului Manuil? Baiazid credea să obțină Constantinopolea din mîna lui Ioan; căci i-o ceruse de mai înainte și el i-o făgăduise; și Baiazid în schimbul Constantinopolei i-a făgăduit că-i va da Peloponezul cu jurămînt și că în viitor o să țină pace cu el. Împăratul însă era creștin foarte și în minte avea cuvintele dumnezeiești; și plin întru înțelepciune, vedea pe toți supușii săi suferind mult din cauza lipsurilor; căci ajunsese măsura de grîu peste douăzeci iperperi; și de unde iperperul? Măsura de vin așijderea și lipsă de altă hrană necesară; mînat de nevoie, poporul de rînd căuta spre necredință și trădare de patrie; și el însuși în fiecare clipă și în fiecare zi se mărturisea lui Dumnezeu și spunea: „Nu da, Hristoase împărate, să se întîmple și nici să se audă între națiunile creștine care nu cunosc situația, că în zilele împăratului Manuil a fost dată Constantinopolea împreună cu sfintele și cinstitele odore ce se află într-însa în mîinile necredincioșilor și luptătorilor de Hristos!” — Și atunci aflînd pe Ioan lucrînd împreună cu sultanul să-l facă împărat — și sultanul preocupîndu-se de chestiune chipurile în interesul aceluia, — Manuil rostise vorba mîntuitoare: „Rămîi cu bine și să nu-ți mai pese de împărăție!”

5. Și ajungînd pe țărmurile Peloponezului, și-a lăsat acolo doamna și copiii; căci îl avea pe Ioan copil mic și pe Teodor în scutece. Lăsîndu-i în Metone și trimițînd înapoi triremele, însuși s-a urcat în una din corăbiile cele mari și a plecat la Veneția, de la Veneția la Milano, Genua, Florența, Ferara și, străbătînd toată Italia, a plecat din Provansa în Germania adică Franța; și toți regii și ducii și conții l-au cinstit și l-au încercat de daruri ca pe un semizeu. Străbătînd toată Franța și trecînd în hotarele alamanilor, a venit iarăși la Veneția. Și venețienii l-au primit cu cinste, după cum se cuvenea, și cu daruri foarte multe trimițîndu-l acasă, s-a întors la Metone în trireme de ale acelora; și regăsindu-se cu doamna și copiii, ședea urmărind cu atenție suferințele Constantinopolei sau, mai bine-zis, nenorocirile poporului romeilor.

4: μεμνημένος τὰ θεῖα in minte avea cuvintele dumnezeiești: Duca face aluzie la locurile din profetul Isaia 26, 20 și Epistola sf. apostol Pavel către romani 12, 19, unde se dă sfatul să te dai la o parte în fața urgiei și a mîniei lui Dumnezeu, pînă ce trece. — εἰκοσι νομίσματα 20 de iperperi: D. A. Zakythinis, *Prețul grîului în Bizanț* în 'Επετηρίς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν 12 (1936), p. 398 socotind iperperul de atunci la 5 fr. aur, crede că știrea lui Duca e exagerată. — ἀπειλοῦς εἶναι ar putea însemna și „între nesfîrșitele națiuni ale creștinilor”, cred însă că e mai potrivit „neștiutoarele” de situația grea a împăratului și care din cauza acestei necunoașteri a situației, ar avea cuvinte de condamnare pentru el, dacă ar preda turcilor Constantinopolea. — Σώζου ἡ μινuit! E o formulă de salut cucernic; vz. D. Russo, *Studii bizantino-romine*, București, 1907, p. 47—49. Duca însă pare să fi avut aici în minte cuvintele din sf. scriptură pe care îngerul le-a

4. Τίς δὲ ὁ σκοπὸς τοῦ Παγιαζήτ καὶ τίς ὁ τοῦ βασιλέως Μανουήλ; Ὁ μὲν Παγιαζήτ ἐφαντάζετο τὴν Πόλιν ἔχειν ἐκ χειρὸς τοῦ Ἰωάννου· καὶ γὰρ προεζήτησε τοῦτο καὶ αὐτὸς ὑπέσχετο· καὶ ὁ Παγιαζήτ ἀντὶ τῆς Πόλεως ὑπέσχετο δώσειν τὴν Πελοπόννησον ἐνόρκως καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἔχειν εἰρηναίαν κατάστασιν. Ὁ δὲ βασιλεὺς χριστιανικώτατος ὢν καὶ μεμνημένος τὰ θεῖα καὶ ἐν φρονήσει 5 μεστός, ὁρῶν τὸ ὑπήκοον ἅπαν ταλαιπωρούμενον ὑπὸ ἐνδείας, μόδιος γὰρ σίτου ὑπὲρ τὰ εἴκοσι νομίσματα· καὶ ποῦ νόμισμα; οἴνου τὸ ὁμοίως· καὶ ἄλλων ἀναγκαίων τροφῶν λείψις· ἐξ ἀνάγκης ὁ κοινὸς λαὸς εἰς ἀπιστίαν καὶ προδοσίαν πατριδος ἑώρα· — καὶ αὐτὸς ἐξωμολογεῖτο καθ' ἑκάστην ὥραν τε καὶ ἡμέραν τῷ Θεῷ, λέγων· „Μή μοι γένοιτο, Χριστέ βασιλεῦ, μηδὲ ἀκουσθήτω ἐν τοῖς ἀπεί- 10 ροις ἔθνεσι τῶν χριστιανῶν, ὅτι ἐν ἡμέραις Μανουήλ τοῦ βασιλέως παρεδόθη ἡ Πόλις καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἅγια καὶ τίμια σκεύη τοῖς ἀσεβέσι καὶ χριστομάχοις.“ — Εὐρὼν οὖν τότε τὸν Ἰωάννην συνεργοῦντα τῷ τυράννῳ τοῦ ποιῆσαι αὐτὸν βασιλέα. — καὶ ὁ τύραννος φροντίζων τὴν πραγματείαν ὡς ὑπὲρ ἐκείνου, — ὁ Μανουήλ εἰρήκει τὸ σῶζον· „Σώζον καὶ μὴ μελέτω σοι περὶ βασιλείας.“ 56b

5. Ἐλθὼν δὲ ἐν τοῖς παραλίαις τοῦ Πέλοπος ἀφῆκε τὴν δέσποιναν σὺν τοῖς τέκνοις ἐκεῖ· εἶχε γὰρ τὸν Ἰωάννην βρέφος καὶ τὸν Θεόδωρον νήπιον. Καταλείψας δὲ αὐτοὺς ἐν Μεθώνῃ καὶ τὰς τριήρεις ὀπισθεν πέμψας, αὐτὸς ἐν μιᾷ τῶν μεγάλων νηῶν εἰσελθὼν ἔπλει εἰς Βενετίαν, ἀπὸ δὲ Βενετίας εἰς Μεδιόλανα, Γενοῦαν, Φλωρέντζιαν, Φεραρίαν καὶ ἅπασαν Ἰταλίαν διελθὼν, ἀπὸ Προβέντζας 20 ἐχώρει εἰς Γερμανίαν ἥτοι Φραγγίαν· καὶ πάντες οἱ ῥηγάδες καὶ δοῦκαι καὶ κόντιδες ἐτίμων αὐτὸν καὶ ὡς ἡμίθεον δώροις ἡμεῖβοντο. Διελθὼν δὲ πᾶσαν Φραγγίαν καὶ εἰς τὰ τῶν Ἀλαμανῶν ὄρια περάσας, πάλιν ἦλθεν εἰς Βενετίαν. Οἱ δὲ Βένετοι πρεπόντως φιλοξενήσαντες καὶ σὺν δώροις πλείστοις ἀποπέμψαντες, 25 ἐστράφη εἰς Μεθώνην σὺν ταῖς αὐτῶν τριήρεσι καὶ συντυχὼν τῇ δεσποίνῃ καὶ τοῖς τέκνοις ἐκάθητο καραδοκῶν τὰ τῆς Πόλεως ἀτυχήματα, μᾶλλον τὰ τοῦ ἔθνους τῶν Ῥωμαίων δυστυχήματα.

15 εἰρήκει P: εἶρηκε Bek | σώζον P₁: σώζων P || 23 Ἀλαμάνων P.

spus către Lot sῶζον sῶζε τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν Genes. 19, 17 „Fugi, ca să scapi cu viață“, *Biblia*, București, 1939, Facerea, 19, 17.

5: Γερμανίαν ἥτοι Φραγγίαν *Germania adică Franța*: vz. V, 2 și XI, 2; cp. Procop, III, 3, 1: ἐς Γερμανοὺς τε οἱ νῦν Φράγγοι καλοῦνται „la germani care acum se chiamă franci“ (Războiul Vandal I 3, 1). — Ἀλαμανῶν ὄρια *hotarele alamanilor*: vz. și V, 2. Manuil II Paleolog a ajuns pînă în Anglia (vz. G. Ostrogorsky, *Gesch. des byz. Staates* 2, p. 441 îndeosebi notele 1 și 2). La întoarce se poate să fi trecut și prin Germania, dacă Duca nu înțelegea mai degrabă prin hotarele alamanilor, Italia de nord; vz. și V, 2: *era din Alamania* spunînd despre împărăteasa Ana, care era din Italia de nord, din Savoia.

Ioan VII Paleolog XV. Împăratul Ioan însă intrînd în Constantinopol și înco-
și Baiazid. Soli ronîndu-se împărat, a introdus mai întîi, după cererea lui
de la Timur-Lenk

Baiazid, un judecător turc, care judeca după legea arabă
neînțelegerile ce se iscau între bizantini și turci. Și toate cîte le aveau
5 bizantinii pînă la Silivria și însăși Silivria, le-a luat Baiazid și Ioan a ră-
mas domnind numai înăuntrul Constantinopolei.

2. Iar Baiazid șezînd la Brusa, privea la arborii fericirii cu crengi
înalte și încărcăți de fructe și zi de zi desfătîndu-se fără nici o rușine în
cîntările felurite ale păsărilor; căci orice era frumos din limbile de nea-
10 muri sau orice era ființă aleasă la trup sau metal prețios sau orice e dat
de dumnezeu în lumea aceasta, plăcut la înfățișare, nu lipsea să nu fie și
să nu se afle în cămărilor lui; persoane alese de parte bărbătească și feme-
iască, din cele curate la trup și cu fața frumoasă, stăteau în jurul lui băie-
țandri tineri și dolofani și fecioare mai strălucitoare ca soarele, — de ale
15 cui? De ale grecilor și sîrbilor, romînilor și albanezilor, ungurilor și sa-
șilor, bulgarilor și latinilor, fiecare cîntînd în limba sa, și fără voie; iar
el șezînd și îmbuibîndu-se, nu înceta să-și petreacă în plăceri desfrîmate
cu parte bărbătească și femeiască.

3. Aceasta e răsplata fărădelegilor noastre. Dreaptă e pedeapsa lui
20 dumnezeu. Ci tu, doamne, dă-le și lor după faptele lor. Nu te uita la fără-
delegile noastre, stăpîne, și să nu ne lași să fim striviți ca firul din puz-
derie, ci caută asupra noastră cu ochiul tău îndurător.

4. Petrecîndu-și el în una din zile, iată vestea că au venit soli din
Persia și cer să-l vadă pe sultan. — „De la cine?“ a răspuns. — Iar ei :
25 „De la Temir-han, sultan al Persiei și Babilonului“. — El însă a porun-
cit să li se dea loc spre odihnă. Și după cîteva zile i-a chemat la el și a
cerut să audă scopul soliei lor. Și ei venind și stînd în fața lui, au grăit :
„Marele han Temir prin servitorii lui îți anunță spunînd, că nu-ți este
iertat să răpești ținuturi străine și prin ele să te faci mare conducător.
30 Ajungă-ți cîte ți-a dat dumnezeu să iei de la necredincioși! Provinciile
însă pe care le-ai apucat hoștește de la ceilalți sultani întoarce-le de în-
dată și dă-le înapoi, ca și de la dumnezeu să ai parte de bine; și de la
ceilalți sultani vei primi mulțumiri și laude. Iar de nu, eu, cu ajutorul
lui dumnezeu, am să-i răzbun pe ei“. Spunînd ei acestea și altele mai
multe, Baiazid a poruncit să le radă bărbile cu bricia și să-i lase să

XV 4: ἀποκρισάριοι ἤλθοσαν au venit soli cp. L. Chalc., I, 95, 7—97, 9
și 98, 4—7 și G. Sfrantșes, I 87, 22—88, 5. — ἀπὸ Περσίας din Persia: de fapt
din ținuturile mongole de la nord de Persia ale lui Timur-Lenk, pe care Duca le
cuprînde sub numele antic Persia; vz. și XV, 6, unde spune că Samarcand e ca-
pitala Persiei. — Provinciile însă care le-ai apucat hoștește: Baiazid i-a fost izgonit
pe sultanii turci selgiucizi din țările lor și aceștia, fugînd la Timur-Lenk (vz. mai

XV. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης εἰσελθὼν ἐν τῇ Πόλει καὶ στεφθεὶς βασιλεὺς εἰσῆξε πρῶτον κατὰ τὸ αἶτημα τοῦ Παγιαζήτ κριτὴν Τοῦρκον, ὃς τὰς ἀμβολίας τὰς ἀναμεταξὺ συμβαινούσας Ῥωμαίοις καὶ Τοῦρκοις αὐτὸς διέκρινε κατὰ τὸν Ἀραβικὸν νόμον. Καὶ πάντα ὅσα εἶχον Ῥωμαῖοι μέχρι Σηλυβρίας καὶ αὐτὴ Σηλυβρία τοῦ Παγιαζήτ ἐγένοντο καὶ ὁ Ἰωάννης ἦν βασιλεύων μόνον ἐντὸς τῆς Πόλεως.

5
57b

2. Ὁ δὲ Παγιαζήτ καθήμενος ἐν Προύση καὶ τὰ τῆς εὐτυχίας ὑψίσκομα δένδρα ὁρῶν καρποὺς βροίθοντα καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀδεῶς κατατρυφῶντα ἐν διαφόροις στρουθῶν κελαδίσμασιν, οὐ γὰρ ἔλειπέ τι τῶν ἐν τοῖς γένεσι τῶν γλωσσῶν ὥραϊον, εἴτε ἐν σώματι ζῶου ἢ μετάλλου ἢ ἄλλης τινὸς ἐν τῷ κόσμῳ δοθείσης παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡδεΐας ὄψεως, τοῦ μὴ εἶναι τε καὶ εὐρίσκεισθαι ἐν τοῖς θησαυροῖς αὐτοῦ, ἐκλεγόμενα τοίνυν τὰ καθαρὰ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ὥραϊα τῇ ὄψει ἀρρόνων τε καὶ θηλέων, παρίσταντο παιδάρια νέα καὶ τρυφερὰ καὶ κόραι ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπουσαι, — τίνων; Ῥωμαίων, Σέρβων, Βλάχων, Ἀλβανίων, Οὐγγρων, Σάξων, Βουλγάρων καὶ Λατίνων, — ἕνα ἕκαστον μελωδούντων τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ καὶ μὴ βουλομένων, αὐτὸς δὲ καθήμενος καὶ κατασπαταλῶν οὐκ ἐπαύετο ἀφροδισιάζων, ἐν ἀρρόνοις ἀσελγαίνων καὶ θήλεσιν.

10

15

3. Ταῦτα τῶν παρανομιῶν ἡμῶν τὰ ἐπίχειρα. Δικαία ἡ τοῦ Θεοῦ παιδεύσις. Ἀλλὰ σύ, κύριε, ἀπόδος καὶ αὐτοῖς κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Πάριδε τὰ ἀνομίας ἡμῶν, δέσποτα, καὶ μὴ ἐάσης συντριβῆναι ἡμᾶς ὥς καλὰμην στυπείου, ἀλλὰ βλέπον εἰς ἡμᾶς ἰλέψ ὄμματί σου.

20

4. Κατασπαταλῶντος οὖν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἰδοὺ μήνυμα, ὡς ἀποκρισιάριοι ἦλθοσαν ἀπὸ Περσίας ζητοῦντες ἰδεῖν τὸν ἡγεμόνα. — „Παρά τίνος;“ ἀπεκρίνατο. — Οἱ δέ. „Παρά τοῦ Τεμῆρ-χάν, σουλτάνου Περσίας καὶ Βαβυλῶνος.“ — Ὁ δὲ προσέταξε τοῦ δοῦναι αὐτοῖς τόπον εἰς ἀνάπαυσιν. Μετὰ δέ τινος ἡμέρας προσκαλεσάμενος αὐτοὺς ἐξῆτει τὰ τῆς πρεσβείας ἀκοῦσαι. Οἱ δὲ ἐλθόντες καὶ παραστάντες ἐνώπιον αὐτοῦ ἔφησαν. „Ὁ μέγας χάν Τεμῆρ δι' ἡμᾶς τοὺς δούλους αὐτοῦ μηνύει σοι λέγων, ὅτι οὐκ ἔξεστίν σοι ἀρπάζειν τὰ ἀλλότρια καὶ δι' αὐτῶν γενέσθαι σε μέγας ἀρχηγός. Ἀρκοῦ εἰς ὅσα σοι ὁ Θεὸς δέδωκε παρὰ τῶν ἀπίστων λαβῶν. τὰς δὲ ἐπαρχίας, ἃς παρὰ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων ληστροικῶς ἤρπασας, παρενθὺ στρέψας δός, ἵνα καὶ παρὰ Θεῷ εὖ σοι γένηται καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἡγεμόνων εὐχαριστίας καὶ ἐπαίνους ἔξεις. Εἰ δὲ μή, ἐγὼ ἔσομαι σὺν Θεῷ ἐκδικητὴς αὐτῶν.“ — Ταῦτα καὶ ἄλλα πλείω εἰπόντες, ὁ Παγιαζήτ ἐκέλευ-

58b

30

8 κατατρυφόντα P: *fortasse* κατατρυφῶν || 11 ἡδέας P || 13 θηλέων Bek: θηλόων P || 14-15 Ἀλβανήτων P || 29 μέγας ἀρχηγός P: *fortasse* μέγαν ἀρχηγόν || 32 ἔξης P.

sus IV, 2 și 3) i-au cerut ajutor. — *să le radă bărbile... Să fie despărțit... raderea bărbii și despărțirea de soție și apoi reprimirea ei era o mare rușine și jignire* (vz. mai jos XVI, 4: *să ne înjure soțiile* și 10: *ne despărțea de soțiile*); cp. și L. Chalc., I, 98, 11 — 21 și 138, 19 — 139, 2.

plece fără de nici o cinste, zicîndu-le : „Mergeți, spuneți domnului voștru : să vie repede căci îl aștept. Să fie despărțit de soția-i legiuită, dacă n-ar veni !“ — Acestea și alte batjocuri spunînd către ei, i-a lăsat să plece fără de nici o cinste.

5 Iar dînsul n-a zăbovit, ci cu toată armata a pornit la război spre părțile de sus ale Armeniei.

5. Căci anul trecut cucerise Sebastia cea mare a Capadociei ; în această expediție însă trecînd hotarele Armeniei celei Mari și intrînd în pămîntul turco-perșilor, a pus stăpînire pe unul din orașele lor, numit 10 Arsingan. Și luînd calea întoarsă, a venit la Brusa ; apoi ridicîndu-se din Brusa și trecînd peste strîmtoare, a venit la Adrianopole și-i anunță împăratului Ioan, spunîndu-i că „Eu dacă și l-am izgonit din Constanti-
15 nopole pe împăratul Manuil, aceasta nu am făcut-o pentru tine, ci pentru mine. Dacă vrei așadar să fii prietenul nostru, mută-te de acolo și-ți voi da țara pe care o vrei ; iar de nu, martor mi-e dumnezeu și marele profet, nu voi cruța pe nimeni, ci pe toți îi voi prăpădi cu desăvîrșire“. Acestea și alte vești de urgie le-a trimis Baiazid, ei însă și-au pus nădejdea în dumnezeu ; căci apucaseră să îngrijească de mai înainte pentru hrană, din multe puține ! Și au răspuns solilor grăind : „Mergeți,
20 spuneți domnului vostru : noi fiind fără putere și la multă asupreală, alt loc de scăpare nu avem decît la dumnezeu care ajută pe cei fără de putere și-i apasă pe cei puternici. Și ce vrea, facă !“.

Năvălirile
lui Timur-Lenk.

25 6. În zilele acelea au venit oamenii din Amasia cu știri, că Temir-han e pe cale cu război în contra Siriei. Și Baiazid trecînd dincolo, se oprește la Brusa și, trimițînd în toate părțile, a chemat la el toate oștile din răsărit și apus. Temir-han însă străbătînd Armenia, a cucerit mai întîi Arsingan după legea războiului și pe toți care au
30 fost așezați acolo de Baiazid, i-a trecut prin sabie. Apoi mergînd asupra Sebastiei și aceasta fiind cetate mare, a tăbărit în fața ei. Și cerînd cetatea și cei dinăuntru nevoind să se dea, a minat-o de jur-împrejur, săpînd galerii și sprijinind-o mai jos de temelii pe birne și scînduri și nimeni din cei dinăuntru nu știau ce s-a făcut în contra lor, căci acei ce au săpat, au început minarea departe de cetate, o milă și mai bine. Și era cetatea construită din cărămidă nearsă. Atunci a trimis din nou știre

---

5:Turco-perșilor : cu acest nume Duca desemnează (vz. și XXII, 9 și XXXIII, 2) semințiile turcomane din nord-estul Asiei Mici și de prin Armenia și nordul Iranului. Istoricii bizantini, clasicomani cum sînt, îi și numesc pe turci deseori perși, vz. G. Moravcsik, II, 275 și 216—218. — *Arsingan* e Erzerum de azi, capitala Ar-

σεν ξυρίω καθᾶραι τοὺς πώγωνας καὶ ἀποπέμψαι ἀτίμους, φήσας αὐτοῖς: „Υπάγετε, ἀπαγγείλατε τῷ κυρίῳ ὑμῶν· ἐρχέσθω ταχύ· ἐκδέχομαι γὰρ αὐτόν. Ἐστω κεχωρισμένος ἀπὸ τῆς αὐτοῦ νομίμου γαμετῆς, εἰ μὴ ἔλθοι.“ — Ταῦτα καὶ ἕτερα ἀδολεσχήματα εἰπὼν. πρὸς αὐτούς, ἀτίμως ἀπέπεμψεν. Αὐτὸς δὲ μὴ ἀμελήσας, ἀλλὰ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ πρὸς τὰ ἀνώτερα μέρη τῆς Ἀρμενίας ἐστράτευσεν. 5

5. Ἦν γὰρ τῷ προλαβόντι χρόνῳ λαβὼν τὴν τῆς Καππαδοκίας Μεγάλην Σεβάστειαν· ἐν δὲ τῇ στρατείᾳ ταύτῃ διαβάς τὰ ὄρια τῆς Μεγάλης Ἀρμενίας καὶ εἰς τὴν τῶν Τουρκοπερσῶν γῆν εἰσελθὼν ἐκράτησε μίαν τῶν πόλεων λεγομένην Ἀρσυγγάν. Ἐπαναφεύξας δὲ ἦλθεν ἐν Προύσῃ· ἀπάρας δὲ ἐκ τῆς Προύσης καὶ διαβάς τὸν πορθμῖον ἦλθεν εἰς Ἀδριανούπολιν καὶ τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ 10 μνηύει λέγων, ὅτι· „Ἐγὼ μὲν, εἰ καὶ τὸν βασιλέα Μανουὴλ ἐξέωσα τῆς Πόλεως, οὐ διὰ σέ, ἀλλὰ δι' ἐμέ τοῦτο πεποίηκα. Καὶ εἰ μὲν βούλει τοῦ εἶναι σε ἡμέτερον φίλον, μετᾶστηθι τῶν ἐκεῖ καὶ δώσω σοι ἐπαρχίαν, ἣν ἂν βούλῃ· εἰ δὲ μὴ γε, μάρτυς μοι Θεὸς καὶ ὁ μέγας προφήτης, οὐ φέισομαί τινας, ἀλλὰ πάντας ἄρδην ὀλέσω.“ — Ταῦτα καὶ ἕτερα ὁ Παγιαζήτ ὀργίλα πέμψας μνηύματα, αὐτοὶ τῷ 15 Θεῷ τὰς ἐλπίδας ἀνέθεντο· ἦσαν γὰρ προμελετηκότες ἐκ πολλῶν ὀλίγα πρὸς τροφήν. Οἱ δὲ ἀπεκρίναντο λέγοντες: „Υπάγετε, ἀναγγείλατε τῷ κυρίῳ ὑμῶν· ἡμεῖς ἐν ἀδυναμίᾳ ὄντες καὶ δυναστείᾳ πολλῇ, οὐκ ἔχομεν ποῦ καταφυγεῖν, εἰ μὴ εἰς Θεὸν τὸν βοηθοῦντα τοὺς ἀδυνάτους καὶ καταδυναστεύοντα τοὺς δυνάστας. Καὶ εἴ τι βούλει, ποίει.“ — 20

6. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἦλθον μνηύματα φέροντες ἐξ Ἀμασείας, ὥς ὁ Τεμῆρ-χάν στρατεύει κατὰ τῆς Συρίας. Ὁ Παγιαζήτ δὲ περάσας καὶ ἐν τῇ Προύσῃ διάγων, πέμψας ἀπανταχοῦ προσεκαλεῖτο τὰς δυνάμεις πάσας τῆς 25 ἐφίας καὶ τῆς δύσεως. Ὁ δὲ Τεμῆρ-χάν διαβάς τὴν Ἀρμενίαν ἐχειρώσατο πρῶτον τὸ Ἀρσυγγάν πολέμου νόμῳ καὶ πάντας τοὺς οἰκισθέντας παρὰ τοῦ Παγιαζήτ ἔειρε κατέσφαξεν. Εἶτα ἐλθὼν εἰς Σεβάστειαν καὶ μεγάλοπολιν οὖσαν, ἔπηξε χάρακα· καὶ ζητήσας τὴν πόλιν καὶ μὴ ἐνδόντες οἱ ἐντός, κατορύξας γύρωθεν ἔστησεν αὐτὴν ἐπάνω τῶν δοκῶν καὶ τῶν σανίδων κάτωθεν ἐκ θεμέθλων, 60b μὴ γνόντος τινὸς τῶν ἐντός, τί ἄρα ἐγεγόνει τὰ κατ' αὐτῶν· ἦσαν γὰρ οἱ ὀρύκται ἀρξάμενοι τὴν ὀρυγὴν ἀπὸ μακρόθεν τῆς πόλεως, μίλιον ἓν καὶ πλεόν. Ἦν δὲ 30

1 αὐτοῖς Bull: αὐτοῦς P || 3 ἔλθοι Bull: ἔλθει P. || 13 βούλοι P || 16 προμελετηκότες P: προμεμελετηκότες Bek || 18 δυναστεία P: ἰδυναστεία Bull | καταφυγεῖν Bek: καταφύγειν Bull: καταφύγει P.

meniei turcești; vz. Critobul, p. 138, nota la Tigranocerta și p. 139, nota la cap. VI § 1.

6: Cp. L. Chalc., I, 135, 18—137, 17 și 130, 18—131, 2 și 134, 22 (Sfranțes, I, 69, 15—23). Această primă năvală a lui Timur-Lenk a avut loc în 1400; vz. M. Alexandrescu-Dersca, *La campagne de Timur en Anatolie* (1402), București, 1942, p. 43.

celor dinăuntru, spunînd : „Dacă voiți să scăpați, predați cetatea !” — Dar ei nu s-au lăsat înduplecați, ci l-au împroșcat cu sudalme fără măsură; atunci el a dat foc bîrnelor pe care fusese sprijinită cetatea și a căzut din temelii; și intrînd, a început să taie și să jefuiască fără cruțare pe locuitorii cetății. Și Tamir-han a poruncit, ca pe toți mai marii cetății să-i adune într-un singur loc; și a ordonat să sape gropi mari ca niște morminte și să-i lege cu o legătură, pe care încă nici unul dintre tirani n-a născocit-o: căci îi îndoiau din ceafă și-i împingeau între picioare, pînă ce nasul nenorocitului aceuia, al oricărui ar fi, ajungea la dos, iar fluierile picioarelor cu genunchii rămîneau atîrnate de amîndouă urechile; și omul rotund ca un arici era împins cu sulița în groapă. Și zece sau și mai mulți fiind într-un singur mormînt, nu-i acopereau cu pămînt, ci închizîndu-i bine cu scînduri, aruncau deasupra scîndurilor țărînă, ca nu înădușindu-se ușor să înceteze din viață. Un chin ca acesta a născocit scitul. După ce astfel Sebastia a nimicit-o pînă la capăt, merge înspre părțile Feniciei și pînă la Damasc chiar și arde și jefuiește și ia avere nenumărată și robi mulțime. Și Damascul lăsîndu-l pustiu, trece asupra Alepolui și l-a nimicit și pe acesta; și mulți meșteri iscusiți i-a mutat în Persia. Și după ce a băgat în spaimă pe arabi, s-a pornit înapoi la Samarcand, capitala Persiei. Baiazid auzind ce s-a întîmplat la Arsingan, în cetatea Sebastia, în Siria și la Damasc și la Alepo, nu contenea să facă recrutări și în răsărit și să adune în Asia oaste nouă și să o sporească peste măsură pe aceasta.

7. Iar sărmanii constantinopolitani cu împăratul, ridicînd mîinile către dumnezeu, cu foarte multe lacrimi se rugau fierbinte, zicînd : „Doamne, dumnezeul milei, îndură-te de noi, netrebnicii robii tăi și dă aceuia ce ne amenință pe noi și pe această casă a ta și cele sfînte dintr-însa, altă grijă, alt gînd, alt cuget, ca liberi fiind de asuprirea lui, să te slăvim pe tine, tatăl, fiul și sfîntul duh, unul dumnezeu în veci, amin !”.

XVI. Iar la începutul primăverii, iată că și Temir-han vine din Persia înspre părțile de pe la Tanais și, aducînd pe taurosciți și pe zichi și avasgi și dărîmînd orașele din Bospor, a trecut spre părțile Armeniei; și după ce a străbătut Capadocia cu multă armată și după ce a luat nu puțini din armeni, a ajuns în părțile Galatiei, avînd cu el o oaste foarte numeroasă ca și Xerxe odinioară.

7: δὸς τὸν ἐπαπειλοῦντα... μέριμναν „cît despre acela care ne amenință” dă-i altă grijă vz. XIV 2: τὸν ἐμὸν πατέρα.

XVI și XVII: cp. L. Chalc., I, 137, 18 — 152, 14.

XVI 1: *Din Persia*: aici ca și mai sus, Duca desemnează cu acest nume întinsul imperiu tătarăsc al lui Timur-Lenk. — *Taurosciți*, *zichi*, *avasgi*: sînt denumiri antice de popoare; în timpul lui Duca, pe la mijlocul secolului al 15-lea deci, sub

ἡ πόλις ἐκ πλίνθου ὠμῆς οἰκοδομηθεῖσα. Τότε πάλιν ἐμήνυσσε τοῖς ἔνδον λέγων· „Εἰ βούλεσθε τοῦ σφῆζεσθαι, παράδοτε τὴν πόλιν.“ — Αὐτοὶ δὲ μὴ πεισθέντες, ἀλλὰ λαιδορίας ἐκχέαντες ἀμέτρους, πῦρ ἐνήσι τοῖς δοκοῖς, οἷς, ἐνίδρυτο ἡ πόλις καὶ ἐκ τῶν θεμελίων κατέπεσε καὶ εἰσελθόντες ἤρξαντο ἀφειδῶς κατακόπτειν καὶ σκυλεύειν τοὺς πολίτας. Ὁ δὲ Ταμῆρ-χὰν ἐκέλευσε πάντας τοὺς προϋχοντας τῆς πόλεως συναθροῖσαι εἰς ἓν καὶ προστάξας λάκκους ὀρύγειν ὡς τάφους μεγέθει καὶ δεσμεῖν αὐτοὺς δεσμόν, ὃν οὐκ ἐσοφίσατό τις τῶν τυράννων· τὸν γὰρ αὐχένα ὑποκλίναντες καὶ ἐν μέσῳ τῶν σκελῶν ὠθήσαντες, ἄχρῃς ἢ εἶν τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου, ὁποῖου ἄρα καὶ εἶη, καταντήσῃ ἐν τῷ πρωκτῷ, αἱ δὲ κνῆμαι σὺν τοῖς γόνασιν ἐξ ἐκατέρων τῶν ὠτων ἀπηρωρημένοι, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὥσπερ κανθόχοιρος σφαιροειδῆς ἐν τῷ τάφῳ ἤκοντιζετο. Καὶ δέκα ἢ καὶ πλείονες ἐν ἐνὶ μνημείῳ ὄντες, οὐ συνέκλειον χώμασιν, ἀλλὰ σανίσιν ἀσφαλίσαντες ἐπάνω τῶν σανίδων ἐχωμάτιζον, ἵνα μὴ εὐκόλως πνιγέντες ἀποβάλλωνται τοῦ ζῆν. Τοιαύτην ὁ Σκύθης ἐπενοήσατο βάσανον. Ἐπεὶ οὖν αὐτὴν εἰς τέλος ἠφάνισεν, ἔρχεται εἰς τὰ τῆς Φοινίκης μέρη καὶ ἕως αὐτῆς Δαμασκοῦ καὶ ἐμπιρῶ καὶ λεηλατεῖ καὶ λαμβάνει πλοῦτον ἀναρίθμητον καὶ αἰχμαλωσίαν πολλήν. Καὶ τὴν Δαμασκὸν ἐρημώσας ἐπὶ τὸ Χάλεπ διαβαίνει καὶ αὐτὸ ἠφάνισεν· καὶ πολλοὺς τῶν τεχνῶν ἐπιστήμονας εἰς Περσίαν μετοίκισεν. Καὶ τοὺς Ἀραβας φοβήσας ἐπανέστειλεν εἰς Σαμαρχάντ, μητροπόλιν Περσίας. Ὁ δὲ Παγιαζήτ ἀκούων τὰ γενόμενα ἐν τῷ Ἀρσουργάν, ἐν Σεβαστείᾳ τῇ πόλει, ἐν Συρίᾳ καὶ ἐν τῇ Δαμασκῷ καὶ τῷ Χάλεπ, οὐκ ἐπαύετο ποιῶν ἀπογραφὰς ἐν τε ἐφ᾽ αὐτῶν καὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀθροίζων νέον στρατὸν καὶ ὑπὲρ περισσοῦ τοῦτον πληθύνων.

7. Οἱ δὲ πτωχοὶ Πολῖται σὺν τῷ βασιλεῖ χεῖρας πρὸς Θεὸν αἶροντες, σὺν δάκρυσι πλείστοις ἱκέτεον λέγοντες· „Θεὲ καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους, ἐλέησον ἡμᾶς τοὺς ἀχρεῖους δούλους σου καὶ δὸς τὸν ἐπαπειλοῦντα ἡμᾶς καὶ τὸν σὸν οἶκον τοῦτον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἅγια ἄλλην μέριμναν, ἄλλην φροντίδα, ἄλλον λογισμόν, ἵνα ἐλευθερωθέντες τῆς αὐτοῦ τυραννίδος δοξάσωμέν σε τὸν πατέρα καὶ υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸν ἓνα Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.“

XVI. Ἐαρος δὲ ἀρξαμένου ἰδοὺ καὶ ὁ Ταμῆρ-χὰν ἐκ Περσίας πρὸς τὰ τοῦ Τανάϊδος μέρη ἐλθὼν καὶ τοὺς Ταυροσκύθας καὶ Ζικχοὺς καὶ Ἀβασγοὺς ἀθροίσας καὶ τὰ ἐν τῷ Βοσπόρῳ πολίχνια κατασκάψας, διέβη πρὸς τὰ τῆς Ἀρμενίας μέρη καὶ τὴν Καπαδοκίαν διελθὼν σὺν πολλῇ στρατιᾷ καὶ ἐκ τῶν Ἀρμενίων οὐκ ὀλίγους παραλαβὼν, πρὸς τὰ τῶν Γαλατῶν μέρη ἀφίκετο στρατὸν ἔχων ὡς ὅποτε Ξέρξης πολυαρίθμητον.

10 ὠτῶν P || 10-11 ἀκανθόχοιρος Bull || 30 Τανάϊδος Bull: Thanaide I: νάϊδος P | Ζυκχοὺς P || 32 Καπαδοκίαν P || 33 Γαλάτων P ||

Tauroscii sînt de înteles Țătarii din Crimeea, sub Zichi și Avasgi: Iviri și georgieni din regiunea Caucazului. — *Bospor*: e strămoșarea Cherci de azi de la Crimeea. — **Γαλατῶν** *Galatiei*: Duca așază bine Ancara în fosta provincie romană Galatia, dar și L. Chalc., I, 145, 4 și G. Sfrântes, I, 88, 16 nu greșesc așezînd-o în părțile provinciei antice grecești Frigia.

Lupta de la
Ancara 1402.

2. Dar și Baiazid ducînd cu sine toată armata din Tracia și din Anatolia și altă armată de ieniceri și avînd împreună cu el pe sîrbul Ștefan, feciorul lui Lazar, cu o gardă foarte mare, a pornit și el să-l întîlnească pe Temir, și cum s-a apropiat și el de părțile Galatiei, a aflat că Temir a poposit lîngă orașul Ancara. Venind și el mai aproape și așezîndu-și corturile în mijlocul cîmpiei pe aproape de Ancara, avea și rîul curgînd de-a dreptul prin cîmpie cu apă bună de băut pentru trebuința armatei și a cailor și a întregii tabere; Temir însă se așezase într-un loc lipsit de apă. Dar ce se întîmplă? Baiazid poruncește să se facă vestiri prin mijlocul taberii, ca a doua zi să iasă cu toții la vînătoare. Și a pornit cu toată armata, vînînd trei zile și gonind cerbi. Temir însă ridicîndu-se din locul unde era, a venit, așezîndu-și tabăra la marginile rîului, unde stătuse mai înainte Baiazid. Fiind deci greu de apă, mai ales că și soarele trecea prin constelația leului, Temir nu mai avea grija apei de băut. Dar Baiazid semețîndu-se și gîndindu-se cu dispreț la lupta cu Temir, socotind-o ca un lucru de mîna a doua, s-a ținut cu stăruință de vînătoare; și acesta a fost primul pas spre nenorocirea sa. Căci ieșind la vînătoare și soarele fiind la zenit, ostașii de arșița soarelui ajungeau în primejdie să-și piardă viața; și cereau apă și nu era; leșinau și mureau. Și au murit din acest mare neajuns cinci mii de oameni. După trei zile întorcîndu-se spre locul unde fusese, l-a găsit pe Temir cu tabăra acolo; și apa nu mai era sub stăpînirea lui, ci așezarea locului era departe de apă și nu o putea avea ușor. De nevoie deci au văzut că a doua zi o să trebuiască de nevoie să înceapă lupta.

3. În zilele acelea, cînd soarele era în timpul primăverii trecînd prin constelația gemenilor, a apărut pe cer în părțile dinspre apus un semn prevestitor de rele. Era o cometă foarte luminoasă cu coada dreaptă și arzînd ca flacăra focului, mai bine de patru coți de lungă; și-și arunca lumina ca o lance de la apus spre răsărit. Ori de cîte ori soarele apunea după orizont, atunci își desfășura și ea razele particulare și lumina toate capetele pămîntului și nu lăsa să lucească celelalte stele și nici văzduhul să se întunece, ci flacăra ei se întindea biruitoare și se revărsa pînă în înaltul cerului, pînă ce dispărea sub orizont. Acest semn l-au putut vedea indienii, chaldeii, egiptenii, frigienii, perșii și locuitorii din Asia Mică, și tracii și ungurii, dalmății și italienii, spaniolii și francezii și orice altă nație care-și avea locuințele pe la curgerile oceanului. Și a stat o minune ca

2: Ștefan: vz. IV 1. — soarele trecea prin constelația leului: lupta de la Ancara a avut loc la 28 iulie 1402, după G. Sfrîntes, I, 72, 5.

3: Γεγραυοί frînci, adică francezi și germani; vz. V, 2; XI, 2; XIV, 5. —

2. Ὁ δὲ Παγιαζήτ καὶ αὐτὸς πᾶσαν στρατιάν συνάξας θρακικὴν τε καὶ ἀνατολικὴν καὶ νεόλεκτον ἄλλον στρατὸν καὶ τὸν Σέρβον ἔχων ὁμοῦ Στέφανον, τὸν τοῦ Λαζάρου υἱὸν σὺν δορυφόροις πλείστοις, ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς συναντήσων τῷ Τεμῆρ. Ὡς δὲ καὶ αὐτὸς προσήγγισε τοῖς μέρεσι Γαλατίας, ἔμαθεν, ὅτι Τεμῆρ ἐν Ἀγγύρᾳ τῇ πόλει πληκνύων ἦν. Ἐγγίσας δὲ κακῆϊνος πλησίον καὶ τὰς 5 σκηνὰς πῆξας ἐν μέσῳ τοῦ κάμπου πλησίον Ἀγγύρας, εἶχε καὶ τὸν ποταμὸν εὐθυρρόοιοντα καὶ τὸ πῶτιμον ὕδωρ διὰ τε τὴν χρεῖαν τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἵππων καὶ πάσης τῆς παρατάξεως· ὁ δὲ Τεμῆρ ἦν οἰκῶν ἐν ἀνδρῳ γῇ. Πλὴν τί γίνεται; Κελεύει ὁ Παγιαζήτ διαλαλιάς γενέσθαι ἐν μέσῳ τοῦ φωσάτου τῇ ἐπιούσῃ ἐξελθεῖν ἅπαντας ἐν κυνηγεσίῳ. Ἐξῆλθεν οὖν σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι 10 τρεῖς ἡμέρας κυνηγετῶν καὶ ἐλάφους διώκων. Ὁ δὲ Τεμῆρ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ ἦν, ἦλθε καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ ποταμοῦ, ὅπου ἐκάθητο πρόωγ ὁ Παγιαζήτ. Ὑδατος τοίνυν σπανίζοντος, ἐπεὶ καὶ ὁ ἥλιος ἐν τῷ λέοντι τὴν πορείαν ἐποίει, ὁ Τεμῆρ οὐκ ἐφρόντιζε πλέον περὶ ὑδροποσίας. Ἄλλ' ὁ Παγιαζήτ ἀλαζονεύμενος καὶ ὑπεροπτικῶς δεικνύων τὴν συμπλοκὴν τοῦ Τεμῆρ, 15 ὥς ἐκ δευτέρου λόγου προσέχων αὐτήν, ἐνήργησε τὰ κυνηγέσια· καὶ ἡ πρώτη 63b τῆς αὐτοῦ δυστυχίας ἐμβολὴ ὑπῆρχεν αὐτῇ. Ἐξελθὼν γὰρ καὶ τοῦ ἡλίου ὄντος ἐν μεσουρανήματι, οἱ στρατιῶται ὑπὸ τοῦ καύσωνος ἀπελέγοντο τῇ ζωῇ· καὶ ἐζήτουν ὕδωρ καὶ οὐκ ἦν· καὶ ἐλειποψυχοῦντο καὶ ἀπέθνησκον. Ἀπέθανον οὖν ἐν τῇ κακοπαθείᾳ αὐτῇ ἄνδρες πεντακισχίλιοι. Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας στραφεῖς 20 ἐν τῷ τόπῳ ἔκειτο, εὗρε τὸν Τεμῆρ ἐκεῖ κατουνεύσαντα· καὶ τὸ ὕδωρ οὐχ ὑπ' ἐξουσίαν αὐτοῦ ἦν, ἀλλ' ἡ θέσις τοῦ τόπου ἀπεμάκρυνε τοῦτο καὶ οὐκ εἶχον εὐκόλως. Ἐξ ἀνάγκης οὖν ἔγνωσαν, ὅτι τῇ ἐπιούσῃ ἐξ ἀνάγκης μέλλωσι συνάψαι πόλεμον.

3. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ὁπότε τὴν ἑαρινὴν ὥραν ὁ ἥλιος ἐποίει 25 διῶν τοὺς διδύμους, περὶ τὰ ἐσπέρια μέρη σημεῖον ἐφάνη ἐξ οὐρανοῦ καὶ προάγγελος κακῶν. Τὸ δὲ ἦν κομήτης περιφανής, ὄρθιον ἔχων τὴν κόμην καὶ ὥς πῦρ φλογεράν ὑπὲρ πῆχεις τέτταρας, ἀπὸ δύσεως ἐν ἑῷα ὥς δόρυ κινῶν τὴν ἀκτῖνα. Ὅποτε δ' ἂν ὁ ἥλιος ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα δύνας ἦν, τότε καὶ αὐτὸς ἐξήπλου τὴν ἰδίαν ἀκτῖνα καὶ κατηύγαξε πάντα τὰ τῆς γῆς πέρατα καὶ οὐκ ἐδίδου τοῖς 30 λοιποῖς ἀστράσιν ἐξαυγάζειν οὐδὲ τὸν ἀέρα μελανίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον ὑπερεκτείνετο καὶ ἐν τῷ μεσουρανήματι ὑπερεκκέχυτο ἡ φλόξ, ἕως ὑπὸ τὸν ὀρίζοντα περιωρίζετο. Τοῦτο τὸ σημεῖον ἐωράκασιν Ἴνδοί, Χαλδαῖοι, Αἰγύπτιοι, Φγῦγες, Πέρσαι καὶ οἱ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν οἰκοῦντες, Θρᾷκαί τε καὶ Οὐννοι, Λαλμάται καὶ Ἱταλοὶ καὶ Ἰσπανοὶ καὶ Γερμανοὶ καὶ ἄλλο εἴ τι ἔθνος ἦν οἰκῶν ἐν τοῖς τοῦ 35

aceea foarte înfricoșătoare, lucind și luminînd pretutindeni, care se chema și masalagiu, pînă în timpul echinocțiului de toamnă cînd soarele începe să treacă prin constelația cumpenii.

4. Ci să ne întoarcem din nou și să vedem minunatele lucrări ale lui dumnezeu, cum pe un faraon l-a înecat cu ajutorul altui faraon și cum poporul domnului a aflat alinare de multele lui necazuri; ci el n-a văzut și n-a priceput.

Scitul de cu seară a făcut vestiri în toată tabăra, așa că dimineața toți s-au aflat încălecați, înarmați și îmbrăcați în zale; sculîndu-se acuma foarte de dimineață, a așezat în linie de luptă pe toți căpitanii de cete mari și mici și la aripa dreaptă a pus comandant pe cel dintîi din feciorii lui, iar la aripa stîngă pe nepotu-său; căci Temir era de peste șaizeci de ani, și la coada oștirii a rămas însuși comandant. Atunci le-a împărțit poruncile spunîndu-le: „Oamenii mei adunați și armata mea neînvinsă, făptură de oțel și zid de tărie și neam neistovit, voi ați auzit de faptele de vitejie ce le-au făcut de la început părinții noștri, nu în Răsărit, căci aceasta este patria noastră, ci în Europa și în Libia și, simplu grăit, peste tot pămîntul. Voi știți bine ridicarea lui Xerxe și Artaxerxe în contra elenilor, spun a elenilor bărbați eroi semizei; căci acești turci, amestecătură barbară, puși alături de aceia se aseamănă ca lăcusta cu lei. Și nu să vă fac curaj, vă amintesc acestea, căci fiara ce o vînam, e acuma în mîinile noastre. Ci să nu ne fugă momia aceasta din mîna, ci să fie prinsă întreagă și sănătoasă, ca să o ducem în țara Persiei și să o arătăm copiilor noștri și să o învățăm minte să nu ne înjure soțiile noastre, bătîndu-și joc de noi. Vreau deci ca acest loc mare ce se vede, să fie înconjurat și aripa dreaptă să fie dusă în cerc, de asemenea și cea stîngă; și întreg cîmpul împrejmuiți-l cu un val de întărituri și inamicul să se afle la mijloc ca un centru al cercului“. — Și atunci cele două aripi, una din dreapta și cealaltă din stînga, mergînd pe marginea locului, au început să-l înconjoare, fiind încă dis-de-dimineață.

5. Baiazid însă la răsăritul soarelui și-a așezat cetele în linie de bătaie și, punînd să răsune semnalul de luptă, stătea așteptînd ca scii să înceapă lupta. Aceia însă fără vreo vorbă sau strigăt sau zgomot cît de neînsemnat, făceau ce li se poruncise, lucrînd ca niște furnici fără zăbavă. Atunci Baiazid a început să ocărească și să înjure pe marii lui dregători

λαμπαδίας masalagiu, pentru că acest fel de comete se aseamănă unui purtător de torță. Cp. Zonarar, ed. Bonn, III, 195, 11: κομήτης ἀστὴρ ὁ λεγόμενος ξυφίας „astru comet numit Palos“, asemănător deci unui palos.

4: οὐδὲ συνῆκεν n-a priceput: Psalm, 106, 7 și profet. Isaia, 1, 3. — Scitul: adică tătarul. — ταγματάρχης καὶ χιλιάρχους am tradus generalizînd cu „căpitani de cete mari și mici“; de fapt însă ταγματάρχης e comandant de legiune, regiment sau batalion, un maior; și χιλιάρχης e comandantul unui grup de o

Ωκεανοῦ ρεύμασιν. Ἔσθῃ οὖν τὸ τοιοῦτον φρικωδέστατον τέρας ἀπανταχοῦ φαί-
νον καὶ λάμπον, ὃ καὶ λαμπαδίας καλεῖται, ἄχρι τῆς φθινοπωρινῆς ἡμερίας,
τοῦ ἡλίου ἐν τῷ ζυγῷ τὴν πορείαν ἀρξαμένου ποιεῖσθαι.

64b

4. Ἄλλ' ἐπαινῶμεν αὐτῆς καὶ ἴδωμεν τὰ τοῦ Θεοῦ ξένα τεράστια, πῶς
τὸν Φαραῶ κατεπόντισε δι' ἑτέρου Φαραῶ καὶ πῶς ὁ τοῦ Κυρίου λαὸς εὗρεν
ἀνακωχὴν τῶν πολλῶν πόνων αὐτοῦ· ἀλλ' οὐκ εἶδεν οὐδὲ συνῆκε.

5

Ὁ Σκύθης οὖν διαλαλῶνς ἀφ' ἐσπέρας ποιήσας ἐν παντὶ τῷ στρατοπέδῳ,
ὥστε πρῶτ' εὐρεθῆναι τοὺς πάντας ἐπαχουμένους καὶ περιφραγμένους τοῖς ὅπλοις,
ἀναστὰς ἤδη ὄρθρου βαθέος παρετάξατο πάντας τοὺς ταγματάρχας καὶ χιλιάρ-
χους καὶ ἐν μὲν τῷ δεξιῷ κέρατι ἔστησεν ἀρχηγὸν τὸν πρῶτον τῶν υἱῶν αὐτοῦ,
ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ τὸν ἑγγονον αὐτοῦ, ἦν γὰρ ὑπὲρ τὰ ξ' ἔτη ὁ Τεμήρ, ἐν δὲ
τῇ οὐραγίᾳ αὐτὸς ἐτέτακτο. Τότε προσέταξεν αὐτοῖς λέγων· „ὦ ἐμὸν ἄρθουσιμα
καὶ στρατὸς ἀκαταγώνιστος, φύσις ἀδαμάντινος καὶ στερεὸν τεῖχος καὶ γενεὰ
δυσανάλωτος, ἠκούσατε τὰς ἐξ ἀρχῆς γεγονυίας παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν ἀρι-
στείας οὐκ ἐν τῇ ἐφῶ, καὶ γὰρ αὕτη ἡμετέρα πατρίς ἐστίν, ἀλλ' ἐν Εὐρώπῃ καὶ
ἐν Λιβύῃ καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Οἴδατε ἀκριβῶς τὴν Ἑξοῦ καὶ
Ἀρταξέξου κατ' Ἑλλήνων ἐπανάστασιν, Ἑλλήνων λέγω τῶν ἡμιθέων ἡρώων
ἀνδρῶν· οὗτοι γὰρ οἱ μισοβάρβαροι Τοῦρκοι ὡς ἀκρις πρὸς λέοντας ἐγγὺς ἐκεί-
νων εἰκάζονται. Οὐ γὰρ θαρρόνων ὑμᾶς ἀναμμνήσκω ταῦτα· καὶ γὰρ ἥδη ἐν
χερσὶν ἡμετέραις τὸ θῆραμα. Ἀλλὰ μὴ ἀποδρασάτω τὸ μορμολύκιον τοῦτο ἐκ
τῶν χειρῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἀγρευθήτω σῶον καὶ ὑγιές, ἵνα ἐν τῇ Περσικῇ γῇ ἀπα-
γαγόντες δεῖξωμεν αὐτὸ τοῖς τέκνοις ἡμῶν καὶ παιδεύσωμεν αὐτὸν τοῦ μὴ ἀφορ-
κίζειν ἡμᾶς κατὰ τῶν συζύγων ἡμῶν. Βούλομαι τοίνυν τὸ δρῶμενον τοῦτο μέ-
γα χωρίον περικυκλωθῆναι καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρας κυκλοφορικῶς ἀγέσθω, ὁμοίως
καὶ τὸ ἀριστερόν· καὶ χαρὰκώσατε τὸ πεδίον ἅπαν καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐν μέσῳ ὡς κέν-
τρον τοῦ πόλου εὐρεθήτω.“ — Τότε τὰ δύο κέρατα, τὸ μὲν ἐκ δεξιῶν, τὸ δὲ ἐξ
εὐωνόμων, ἤρξαντο κυλεῖν τὸ περίγειον ἔτι πρωΐας οὔσης.

10

15

65b

20

25

5. Ὁ δὲ Παγιαζήτ ἡλίου ἀνατέλλοντος καὶ αὐτὸς τοὺς λεγεῶνας συντά-
ξας καὶ τὸ ἐννόλιον ἡγήσας, ἴστατο ἐκδεξιόμενος ἀφετηρίας παρὰ τοῖς Σκύθαις.
Οἱ δὲ ἐπράττιοντο τὰ προσταχθέντα ἄνευ φωνῆς ἢ ἀλαλαγμοῦ ἢ τοῦ τυχόντος
ἤχου, ἐργαζόμενοι ὡς ἄοκνοι μύρμηκες. Ἡρξάτο οὖν ὁ Παγιαζήτ ἀδολεσχῶν καὶ

30

mie de oameni. — O, oamenii mei adunați ș.a.m.d. Dacă vorbirea lui Cantacuzino IX, 3, Duca a ticluit-o bine și a compus-o retoric frumos, apoi această cuvântare a lui Timur-Lenk, inventată și compusă și ea de Duca, trebuie să spunem că e cam deplasată, cînd îl face pe Timur-Lenk să se declare urmaș al lui Xerxe și Artaxerxe, spre a-și încuraja ostașii. — Libia, adică Africa. — Xerxe (485—465) și Artaxerxe (465—425); împărați de-ai Persiei antice. — să nu ne înjure sofiile noastre: vz. mai sus XV, 4.

5 et passim: sciții, adică tătarii lui Timur-Lenk

și pe ceași să-i umilească și să-i lovească, pentru că n-ar duce bine războiul. Atunci unul din cei de frunte din steagul lui Atin auzind că domnul său Atin împreună cu frațele îi stau în față, a dat frâu liber cailor, și cu steagul său de cinci sute de ostași a trecut și a fugit la cei din față. Și oamenii lui Sarchan au început să facă și ei la fel. De asemenea și oamenii lui Mandahia și Carmian, când au văzut pe domnii lor strigînd și făcîndu-le semne, cu toții au început să fugă și să treacă la adversarii din față. Și Baiazid ca și cioara din poveste a început puțin cîte puțin să fie smuls de penele străine, iar cercul sciților să se rotunjească și foarte curînd să fie încheiat deplin.

6. Când feciorul lui Lazar și cumnatul lui Baiazid, Ștefan care era încă lîngă el cu o gardă de cinci mii de ostași sîrbi, a văzut aceasta, neputînd răbda înfrîngerea, pornește cu mult curaj războinic asupra sciților, toate sulile îndreptîndu-le în contra lor. Iar sciții când au văzut îndrăzneala lor plină de mînie, le-au deschis o ușă și le-a dat o ieșire. Și sciții din urmă îi dădeau jos pe luptători, lovind cu săgețile în picioarele îndărăt ale cailor, căci călăreților nu le puteau face nimic, fiind îmbrăcați în zale de oțel. Atunci sîrbii iarăși s-au întors și sciții iar le-au deschis o ușă, lăsîndu-i să intre, numai că din amîndouă părțile au căzut nu puțini oameni. Și Ștefan apropiîndu-se de Baiazid, i-a vorbit la ureche destule cuvinte, dar nu l-a înduplecat să-l asculte să fugă; căci îl înconjuraseră acum cîini mulți și tauri grași au făcut cerc în jurul lui. Ștefan însă vîzînd situația, prevedea ce va fi curînd; și luînd pe ai săi și pe feciorul cel mare al lui Baiazid care se chema Musulman, a lovit din nou în mijlocul dușmanilor ce-i stăteau în față și, cu putere multă rărîndu-i, abia a scăpat din capcană, după ce a pierdut mulți și după ce însuși a ucis foarte mulți. Căci sciții se îndesiseră foarte, ajungînd de la primul cerc în plin mijloc. Ștefan însă fugind, a luat drumul ce duce spre Brusa și Musulman cu el.

7. Sciții însă, pe toți turcii cîți o apucaseră la fugă, îi tăiau fără cruțare, pînă ce Baiazid, fiindcă era foarte strîmtorat, s-a urcat în mijlocul cîmpiei pe un deal oarecare, avînd rămași pe lîngă sine ca la zece mii de robi de-ai lui, de acei pe care-i numesc ieniceri; toată cealaltă oaste fugea în dezordine. Sciții gonindu-i pe Turci, cum l-au zărit pe Baiazid,

5: *din steagul lui Atin... Sarchan... Mandahia și Carmian*: prin acestea Duca vrea să spună că unitățile recrutate din sultanatele selgiucide Aidin, Germyan, Monteshe și Saruchan desființate de Baiazid, dar din care unii sultani și oameni de conducere se refugiaseră la Timur-Lenk, l-au părăsit pe Baiazid în toiul luptei. — *domnul său Atin... pe domnii lor*: pe sultanul din Aidin nu-l mai chema Atin și nici pe sultanii ceilalți nu-i mai chema așa, precum s-ar părea din acest loc, ci ei aveau

ὑβρίζων τοὺς μεγιστᾶνας αὐτοῦ καὶ τοὺς τζιαβούσιδας ὑποβιβάζων καὶ δέρων, ὥς οὐ καλῶς τὸν πόλεμον ἀντιτίθενται. Εἰς δὲ τῶν ὑπερεχόντων ἀπὸ τοῦ βάνδου τοῦ Ἀτὴν ἐνωτισθεῖς, ὥς ὁ κύριος αὐτοῦ ὁ Ἀτὴν σὺν τῷ ἀδελφῷ κατὰ πρόσωπον εἰσίστηκει, ἀφείς ὅλας ἡνίας καὶ λαβὼν τὸ βάνδον σὺν πεντακοσίοις ὁπλίταις αὐτόμολος εἰς τοὺς ἐναντίους ἔδραμεν. Οἱ δὲ τοῦ Σαρχάν καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια ἔπραττον. Ὅμοίως καὶ οἱ τοῦ Μανταχία καὶ τοῦ Καρμιάν, ὀρῶντες τοὺς ἡγεμόνας αὐτῶν κρᾶζοντας καὶ σημειοῦντας εἰς αὐτούς, ἅπαντες ἔφευγον καὶ πρὸς τοὺς ὑπεναντίους ἐχώρουν. Ὁ δὲ Παγιαζήτ ὥς ὁ κολοῖδς κατ' ὀλίγον ἐψηλοῦτο, ὁ χόρος δὲ τῶν Σκυθῶν ἐκυκλοῦτο καὶ σφαῖρα ὥς ἄρτι ἐγένετο.

66b

6. Ἰδὼν δὲ Στέφανος, ὁ τοῦ Λαζάρου υἱὸς καὶ γυναικαδελφὸς τοῦ Παγιαζήτ, ἔτι συνὼν αὐτῷ σὺν πεντακισχιλίοις ἀνδράσι Σέρβοις δορυφόροις καὶ μὴ φέρων τὴν ἥτταν, ἀρεϊκῷ θυμῷ πρὸς τοὺς Σκύθας χωρεῖ, στήσαντες τὰ δόρατα πάντα κατὰ πρόσωπον τῶν Σκυθῶν. Οἱ δὲ Σκύθαι ἰδόντες τὴν τόλμαν αὐτῶν πλήρης θυμοῦ, ἀνοίξαντες θύραν ἔδωκαν αὐτοῖς διέξοδον. Οἱ δὲ Σκύθαι ἐξόπισθεν ἔβαλλον βέλεσι τοὺς στρατιώτας ἐν τοῖς ὀπισθίοις τῶν ἵππων· τοὺς γὰρ ἐπιβάτας οὐκ εἶχον ἀδικῆσαι τι περιπεφραγμένους ὄντας μέλανι σιδήρῳ. Οἱ δὲ Σέρβοι πάλιν ἐπαναστραφέντες καὶ πάλιν θύραν ἀνοίξαντες οἱ Σκύθαι, ἔδωκαν αὐτοῖς εἰσόδον, πλὴν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἔπεσον οὐκ ὀλίγοι. Πλησιάσας δὲ ὁ Στέφανος τῷ Παγιαζήτ καὶ εἰπὼν εἰς τὸ οὖς ἱκανὰ ῥήματα, οὐκ ἔπεισεν αὐτὸν καταπειθῆ τοῦ ἀποδρᾶσαι· ἤδη γὰρ περιεκύκλωσαν αὐτὸν κύνες πολλοί, ταῦροι πίονες περιέσχον αὐτόν. Ὁ δὲ Στέφανος ὀρῶν τὰ γενόμενα καὶ προβλέπων τὰ μετ' ὀλίγον ἐσόμενα, τοὺς ἰδίους λαβὼν καὶ τὸν πρῶτον υἱὸν τοῦ Παγιαζήτ, τὸν λεγόμενον Μουσουλμάν, κρούσας ἐν μέσῳ πάλιν τῶν ὑπεναντίων καὶ σὺν δυνάμει πολλῇ ἀραιώσας αὐτούς καὶ ἀποβαλὼν πολλοὺς καὶ αὐτὸς κατασφάξας πλείστους, μόλις ἐξῆι τῆς ἐνέδρας. Ἦσαν γὰρ οἱ Σκύθαι πεπνυγμένοι, ἀπὸ τοῦ πρώτου κύκλου εἰς τὸ ναστὸν καταντήσαντες. Ὁ δὲ Στέφανος τὴν πρὸς Προῦσαν ἀπάγουσαν φεύγων ἦν καὶ ὁ Μουσουλμάν σὺν αὐτῷ.

10

15

20

67b

25

30

7. Οἱ δὲ Σκύθαι πάντας τοὺς Τούρκους, ὅσοι φεύγοντες ἦσαν, ἅπαντας ἀφειδῶς κατέτεμον, ἕως οὗ ὁ Παγιαζήτ ἀνελθὼν ἐν μέσῳ τοῦ κάμπου δι' ἄκραν στενοχωρίαν ἐν βουνῷ τινι ἔχων παραλειπομένους ὥς δέκα χιλιάδας ἀργυρωνήτους σὺν αὐτῷ δούλους αὐτοῦ, τοὺς οὖς καλοῦσι γενιτζαρίδας· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν

14 αὐτοῖς Buli: αὐτοῦς P: sed vide v. 18 αὐτοῖς P || 31 γενιτζαρίδας P.

acuma alte nume (vz. XVIII, 3), dar Duca, după obiceiul turcesc (vz. II, 3: Caramian), îi numește tot cu numele străbunilor înfrințatori ai domniilor lor. — *cioara din poveste*: figura aceasta cu cioara care, descoperită fiind că s-a împodobit cu penele altor păsări, e smulsă apoi, e întrebuițată cu plăcere de Duca; vz. XXIV, 6, XXVII, 1; vz. și Const. Manasses, Cronograf v. 6589.

6: Ștefan vz. mai sus, IV, 1. — *κύνες... πίονες* cîini... grazi: Psalm, 22, 13.

zbătîndu-se acuma ca un rechin în mijlocul mrejei, s-a dat veste din om în om, ca nimeni să nu mai ucidă pe nimenea ; și atunci îi despoaie pînă la piele și le dau drumul. Căci lege este aceasta, moștenită de demult și se păstrează neschimbată la urmași, nu numai la bizantini, ci și la perși, la tribali și la sciți, avînd aceleași credințe, ca numai lucrurile să fie prădate, persoanele însă să nu fie robite și nici ucise decît în toiul luptei.

8. Atunci ienicerii lui Baiazid se năpusteau ca niște lei asupra sciților ; dar sciții din cauza rîndurilor lor covîrșitoare rezistau turcilor. Căci ce puteau face zece față de o sută de sciți ? Ci toți au fost uciși. Și starea nenorocită a lui Baiazid ajunsese atît de departe, încît sciții s-au apropiat de el și i-au spus : „Descalecă, domnule Baiazid, și vino încoace ! Te chiamă Temir-han“. — Atunci fără să vrea, a descălecat, căci calul îi era arăpesc, de mare preț. Ei însă au pus șeaua pe o mîrtoagă mică și urcîndu-l pe ea, l-au dus la Temir-han.

15 9. Acesta însă, ajungîndu-i la ureche că Baiazid era în mîinile lui, a poruncit să se ridice un cort și ședea înăuntrul cortului cu feciorul său jucînd șah, pe care perșii îl numesc santraș, iar latinii scacon ; el voia cu aceasta să arate că : „Nu aveam eu nici o grijă pentru prinderea lui Baiazid ; căci cu armata mea nenumărată îl aveam ca pe o vrabie în laț“. Dar într-adevăr el numai se prefăcea, ascunzînd adevărul ; căci, deși armatele lui ajungeau și la de două ori pe atît, totuși mare grijă și necaz se ținea de el, pînă ce a văzut că pasul norocului se îndreaptă lin spre el. Și atunci s-a apucat de născociri și povești și dăruirile norocului le socotea isprăvi de vitejie de ale lui.

25 10. Aducîndu-l deci pe Baiazid l-au pus să stea drept în ușa cortului ; și ridicînd glasul, l-au aclamat pe Temir-han și deodată cu aclamarea au pe buze și numele lui Baiazid : „Iată“, zic, „și sultanul turcilor legat stă lingă tine“. Temir însă cufundat în jocul șahului, nu s-a grăbit să se ridice spre cei ce îi aduceau urări și închinăciune. Atunci ei, cum stăteau, din nou cu glas mai tare, l-au aclamat și a doua oară i-au spus numele lui Baiazid. Atunci, bătut fiind și în jocul șahului de feciorul său, care i-a dat siահruh în limba persă, ceea ce la italieni se spune scaco-zogao, — de atunci numele lui s-a chemat Siahruh, adică al feciorului lui, — Temir și-a ridicat ochii și, văzînd garda de ostași și pe Baiazid în mijlocul lor ca pe un făcător de rele, i-a întrebat, spunînd : „Acesta e acela care cu puțin în urmă ne despărțea de soțiile noastre, dacă nu ne vom

7. *perși* : aici turci ; *tribali* : sîrbi ; *sciți* : tatari.

10 : numele lui s-a chemat *Siahruh* : La L. Chalc., I, 129, 17 și 145, 22 feciorul lui Timur-Lenk apare de mai înainte cu acest nume. — *ne despărțea de soțiile noastre* : vz. XV, 4.

χύδην ᾤχετο. Οἱ δὲ Σκύθαι διώκοντες τοὺς Τούρκους, ὡς εἶδον τὸν Παγιαζήτ ἐν μέσῳ τῶν ἀρκύων ἤδη ὡς λάβρακα σπείροντα διαλαλιᾶς γενομένης „μηδεὶς φονεῦσαι τινα“, γυμνοὺς ποιοῦντες ἀφίεσαν. Νόμος γάρ ἐστιν οὗτος, ἄνωθεν ἐκ διαδοχῆς ἀεὶ πρὸς τοὺς ἀπογόνους κατιὼν ἀκήρατος, οὐ μόνον Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ Πέρσαις καὶ Τριβαλλοῖς καὶ Σκύθαις διὰ τὴν ταυτότητα τῆς πίστεως, τὰ μὲν 5
πράγματα μόνον σκυλεύειν, τὰ δὲ σώματα μὴ ἀνδραποδίζεσθαι μηδὲ φονεύειν ἔξω τῆς πολεμικῆς παρατάξεως μηδένα.

8. Τότε οἱ τοῦ Παγιαζήτ δοῦλοι ὡς λέοντες ἀντέπιπτον τοῖς Σκύθαις· οἱ δὲ Σκύθαι διὰ τὴν ὑπὲρ περισσοῦ αὐτῶν σύνταξιν ἀντικαθίσταντο τοῖς Τούρκοις. Τί γάρ εἶχον ποιῆσαι δέκα πρὸς ἑκατὸν Σκύθας; πλὴν πάντες ἐσφάγη- 68b
σαν. Καὶ τόσον κατηντήκει τὰ τοῦ Παγιαζήτ δυστυχήματα, ὡς πλησιάζει τοὺς Σκύθας καὶ εἰπεῖν αὐτῷ· „Κατάβηθι τοῦ ἵππου, κύριε Παγιαζήτ, καὶ δεῦρο· καλεῖ σε ὁ Τεμῆρ-χάν.“ — Τότε καὶ μὴ θέλων κατέβη τοῦ ἵππου· ἦν γὰρ ὁ ἵππος ἀραβικὸς πολλοῦ τιμήματος ἄξιος. Οἱ δὲ ἔστρωσαν ἱππάριον σμικρὸν καὶ καθί-
σαντες αὐτὸν ἐπάνω πρὸς τὸν Τεμῆρ-χάν ἀπήγαγον. 15

9. Ὁ δ' αὐτὸς ἐνωτισθεὶς, ὅτι Παγιαζήτ ἐν χερσὶν ἦν, κελεύσας πῆξαι σκηνήν, ἐκάθητο μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἔνδον τῆς σκηνῆς παίζων ζατρίκιον, ὃ οἱ Πέρσαις σαντράτζ καλοῦσιν, οἱ δὲ Λατῖνοι σκάκον, δηλῶν ἐν αὐτῷ, ὡς· „Οὐκέτι μοι φροντίς ἦν περὶ τῆς τοῦ Παγιαζήτ θηρεύσεως· εἶχον γὰρ αὐτὸν διὰ τῆς ἀναρθημένου μου δυνάμεως ὡς στρουθίον ἐν παγίδι.“ — Πλὴν τὸ ἀληθές ἦν ὑποκρί- 20
νων τὴν ἀλήθειαν· καὶ γὰρ εἰ καὶ ἐπὶ διπλασίονα ἐχώρει τὰ τούτου στρατεύματα, ἀλλὰ καὶ μεγάλη φροντίς καὶ κότος συνεῖχεν αὐτῷ, ἕως οὗ τὰ τῆς τύχης εἶδεν εὐμαρῶς εἰς αὐτὸν διαρρέοντα. Τότε καὶ ἐτεχνάζετο καὶ εἰς μύθους ἐχώρει καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνδραγαθίας ἐμέτρει τὰ τῆς τύχης δωρήματα.

10. Ἀπαγαγόντες οὖν αὐτὸν καὶ ἐν τῇ πύλῃ τῆς σκηνῆς στήσαντες ὄρθιον, 25
ἦσαν φωνὴν εὐφημοῦντες τὸν Τεμῆρ-χάν καὶ σὺν τῇ εὐφημίᾳ καὶ τὸ τοῦ Παγιαζήτ ὄνομα ἐπὶ χεῖλεσιν· „Ἰδοὺ,“ λέγοντες, „καὶ ὁ τῶν Τούρκων ἀρχηγὸς παρεισθίκει σοι δέσμιος.“ — Ὁ δὲ Τεμῆρ ἀσχολούμενος ἐπὶ τῇ μελέτῃ τῶν σκάκων οὐκ ἀνέθορε πρὸς τοὺς εὐφημοῦντας αὐτόν. Τότε πάλιν γεγωνότερα φωνῇ 69b
εὐφῆμουν οἱ παρεστηκότες καὶ τὸ τοῦ Παγιαζήτ ὄνομα ἐκ δευτέρου ἀνήγγειλαν. 30
Τότε καὶ ὁ Ταμῆρ ἡττηθεὶς ἐν τῷ τοῦ σκάκω παιγνίῳ παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, — δούς αὐτῷ περσιστὶ σιαχρούχ, ὃ λέγεται παρ' Ἰταλοῖς σκάκω ζογάω, ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔκτοτε Σιαχρούχ, ἥγουν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, — ἀτενίσας οὖν καὶ ἰδὼν τὴν φάλαγγα καὶ τὸν Παγιαζήτ ἐν μέσῳ ὡς κακοῦργον, ἠρώτησεν αὐτοὺς λέγων·

război cu el ?" — Baiazid însă luîndu-le răspunsul din gură, a zis : „Eu sînt ; dar nici tu, atît de mare, să nu ai dispreț față de cei căzuți ! Ci cunoaște, fiind și însuși domn, să păzești marginile domniei“. — Atunci Temir văzînd cît de ars și palid e peste măsură, căci de dimineața și pînă seara nu mîncase nimic și, cu spaima morții în ochi, era uscat de arșița atît de pătrunzătoare a soarelui, s-a sculat drept și l-a pus pe Baiazid să stea jos în fața lui. Și încurajîndu-l și mîngîindu-l cu vorbe bune, a poruncit să ridice trei corturi, adică pavilioane de cînte, și i-a spus : „Mergi și odihnește-te și să nu gîndești că o să-ți fac ceea ce tu ai făcut altora. Îți jur pe Dumnezeu și pe profetul lui, că nu altul îți va despărți sufletul de trupul său decît Dumnezeu care l-a împreunat“. — Și atunci Baiazid a intrat în corturile pe cari i le-a dat Temir, iar Temir a poruncit să tragă în jurul corturilor un șanț și ca o mie de soldați perși să stea cerc de paza corturilor, afară de șanț însă cinci mii din oamenii lui de casă, ostași bine înarmați pe care îi punea cu schimbul în fiecare zi și noapte.

11. Și a stat opt zile în cîmpia aceea unde s-a dat lupta și în aceste opt zile s-a răspîndit armata persică din Galatia în Frigia, Bitinia, Paflagonia, Asia Mică, Caria, Licia și Pamfilia, așa că în fiecare provincie și oraș se părea că este toată armata lui Temir și însuși Temir ; căci în aceste opt zile s-a revărsat și s-a răspîndit peste măsură. Temir însă a luat din Ancara avere multă și robi mulți și, arzînd și nimicînd pe cei ce îi ieșeau în cale, a venit la Cotiaion, capitala Frigiei, avînd cu el și pe Baiazid bine îngrădit în chipul, în care am spus mai înainte.

12. Dar la Ancara s-a fost petrecut un lucru, care face să fie amintit. Pe cînd Baiazid era încă în timpul războiului, erau cu el patru din feciorii lui : cel mai mare Musulman, după acesta Ese și al treilea Mahomed și al patrulea Musa ; și mai avea acasă doi, Mustafa și Orchan, fiind încă prunci. Cel de-al treilea Mahomed în anul acela, primise de la tatăl său provincia Galatiei spre guvernare. Cum a văzut deci și el că tatăl său peste foarte puțin timp va fi în mîinile sciților, a scăpat și el cu fuga împreună cu cei de sub mîna lui și era fugăr în munți, așteptînd ce are să fie. Și aflînd meșteri săpători foarte îndemînatici, s-a coborît noaptea și au săpat un șanț, ajungînd pînă la mijlocul corturilor chiar ; și și-ar fi dus la capăt planul viclean, dacă puterea lui Dumnezeu n-ar fi

18 Caria Bull : Icaria P.

11 : *Asia Mică* : sub Asia, Asia Mică, Duca înțelege țărmul de apus al Asiei Mici, îndeosebi fosta Ionie antică cu centrul la Smirna și Efes ; cp. XVIII, 8 : *domn al Asiei* ; XXIV, 4 : *țara Asiei* : et passim.

12 : *Mahomed*... *Și aflînd meșteri* : După L. Chalc., I, 150, 11, nu Mahomed, ci mari dregători de-ai lui au cîștigat cu bani săpători de-ai lui Timur-Lenk ; aceștia nimerind cu galeria săpată afară de cort, au fost prinși și li s-a tăiat capul.

„Οὗτός ἐστιν ὁ πρὸ μικροῦ διαzeugνῶν τὰς ἡμετέρας γυναῖκας, εἰ μὴ ἀντιπαρ-
ταξόμεθα;“ — Ὁ δὲ Παγιαζήτ ἀντιλαβὼν τὴν ἀπόκρισιν ἔφη· „Ἐγὼ εἰμι· οὐδὲ
γὰρ σε τοσοῦτον καταφρονεῖν τοὺς πεπτωκότας· ἀλλ’ ἴσθι, καὶ αὐτὸς ἀρχηγὸς
ὢν, φυλάττειν σε τοὺς ὄρους τῆς ἡγεμονίας.“ — Τότε ὁ Τεμὴρ αἰσθόμενος τὴν εἰς
ὑπερβολὴν χολώδῃ ὑπέκκλυσεν αὐτοῦ, ἦν γὰρ ἀπὸ πρωτὶ ἕως δέλης νῆστις καὶ ὑπὸ
τοῦ καύσωνος τοῦ δοιμυτάτου καὶ τῆς ἀγλῦος κατάξηρος, σταθεὶς ὁρθὸς ἐκέ-
λευσε καθίσαι τῷ Παγιαζήτ ἀντικρυ τοῦτου· καὶ ψυχαγωγήσας καὶ παραγορή-
σας διὰ λόγων ἐκέλευσε πῆξαι σκηναὺς τρεῖς, ἥγουν τέντας ἐντίμους, εἰπὼν αὐ-
τῷ· „Ὑπάγε ἀναπαύθητι καὶ μὴ λογίζου πράττειν εἰς σέ, ἃ σὺ εἰς ἄλλους πέ-
πραχας.“ Ὁμνυμί σοι Θεὸν καὶ τὸν αὐτοῦ προφήτην, ὥς οὐκ ἄλλος χωρίσει τὴν
ψυχὴν σου ἐκ τοῦ σώματος αὐτῆς, εἰ μὴ Θεὸς ὁ ἐνώσας αὐτήν.“ — Τότε ὁ Πα-
γιαζήτ εἰσελθὼν ἐν ταῖς σκηναῖς, ἃς ὁ Τεμὴρ ἐδωρήσατο, ἐκέλευσεν ὁ Τεμὴρ
τάφρον ὀρύξαι γύρωθεν τῶν σκηνῶν καὶ κύκλῳ τῶν σκηνῶν φυλάττειν χιλιούς
ὀπλίτας Πέρσας, ἐκτὸς δὲ τῆς τάφρου πεντακισχιλίους εὐζώνους ἐκ τῶν οἰκια-
κῶν, καθ’ ἐκάστην νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἐναλλάσσων αὐτούς.

11. Ἐποίησεν οὖν ἡμέρας ὀκτὼ ἐν αὐτῷ τῷ πεδίῳ, ὅπου ὁ πόλεμος ἐγέ-
νετο καὶ ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις διεσκεδάσθη τὸ Περσικὸν στράτευμα ἀπὸ Γα-
λατίας εἰς Φρυγίαν, Βιθυνίαν, Παφλαγονίαν, Ἀσίαν Μικράν, Καρίαν, Λυκίαν
καὶ Παμφυλίαν, ὥστε ἐν πάσῃ ἐπαρχίᾳ καὶ πόλει δοκεῖν εἶναι ἅπαν τὸ στράτευ-
μα τοῦ Τεμὴρ καὶ αὐτὸν τὸν Τεμὴρ· ἐν αὐταῖς ταῖς ὀκτὼ ἡμέραις ὑπερεχύθη καὶ
ἐπλημμύρισεν. Ὁ δὲ Τεμὴρ λαβὼν πλοῦτον καὶ αἰχμαλωσίαν πολλήν ἐξ Ἀγγύ-
ρας καὶ τοὺς συναντῶντας φλέγων καὶ καταναλίσκων, ἦλθεν εἰς Κοτυάειον, μη-
τρόπολιν τῆς Φρυγίας, ἔχων σὺν αὐτῷ καὶ τὸν Παγιαζήτ καλῶς περιπεφραγμέ-
νον τῷ τρόπῳ, ᾧ προλαβόντες εἰρήκαμεν.

12. Πλὴν ἐγεγόνει ἐν Ἀγγύρᾳ τι, ὅπερ ἐστὶ μνήμης ἄξιον. Ἐτι ὄντος
τοῦ Παγιαζήτ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου ἦσαν σὺν αὐτῷ τέσσαρες τῶν υἱῶν αὐ-
τοῦ· πρῶτος ὁ Μουσουλμάν, ὁ μετὰ τοῦτον Ἑσὲς καὶ τρίτος ὁ Μεχεμέτ καὶ
τέταρτος ὁ Μωσῆς· εἶχε δὲ καὶ ἐν τῷ οἴκῳ δύο, Μουσταφᾶν καὶ Ὁρχάν, ἔτι νῆ-
πια ὄντα. Εἶχε δὲ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαλατίας κληρωθεῖσαν τὸ ἔτος ἐκεῖνο παρὰ
τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὁ Μεχεμέτ ὁ τρίτος. Ὡς οὖν εἶδε κάκεινος τὸν πατέρα ἔτι ἐν
χεροῖ τῶν Σκυθῶν ὥς ἐν ὀλίγῳ ἐσόμενον, ἀπέδρα καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ὑπ’ αὐτὸν
καὶ ἦν ἐν ὄρεσι φυγαδεύων καὶ καταδοκῶν τὸ μέλλον. Εὐρὼν οὖν τεχνίτας ὀρύκτας
ἐπιτηδεῖους εἰς ἄγαν καὶ κατελθὼν διὰ τῆς νυκτός, ὥρυξαν τὴν τάφρον καὶ ἔως
τὸ μέσον αὐτῶν τῶν σκηνῶν καταντήσαντες, εἶχον γὰρ τελεσιουργήσαντες τὸ πα-
νούργημα, εἰ μὴ θεία τις δύναμις ἐκώλυσε τοῦ μή ἐλευθερωθῆναι τὸν ἀλά-

oprit, ca nelegiuitul să fie făcut scăpat. Dar spre zorii zilei, — căci soarele care mergea prin constelația leului, stătea ascuns sub pământ de vreo nouă ore, — a venit garda cea nouă și, văzînd ei pământul aruncat din groapă, au izbucnit în strigăte; și paznicii de noapte trezindu-se, au început să strige tare și s-a făcut zarvă mare în toată tabără. Și repezindu-se înăutru, l-au găsit pe Baiazid stînd în picioare în mijlocul cortului și pe Hogiaferuz, arhieuucul lui, căci și acesta fusese prins deodată cu dînsul. Meșterii săpători însă au fugit și cu ei Mahomed. Dis-de-dimineață, Baiazid stînd în fața lui Temir și acesta ocărîndu-l și spunîndu-i cuvinte de grea amenințare, în fața lui, a poruncit de i-au tăiat capul lui Hogiaferuz. De atunci s-a făcut pază mare în jurul lui Baiazid și peste noapte i se puneau lanț la grumaz și cătușe la mîini; ziua însă, ostași numai numeroși nu-l lăsau din ochi, păzindu-l.

Pustiirile lui Timur-Lenk. XVII. De la Cotaion ridicînd tabăra, a stricat și a robît și a luat orice comoară ce a găsit-o cu chinuri și cazne foarte multe; arzînd, spînzurînd, îngropînd oameni de vii în văzul tuturor și făcînd orice altă caznă, a venit la Brusa; și deschizînd vistieriile, a scos odoarele cîștigate de la bizantini, de aur și de argint, pietre scumpe și mîrgăritare, măsurîndu-le ca boabele de grîu cu banița. A găsit acolo și soțiile și fiitoarele lui Baiazid și între ele și pe fata lui Lazar. Și după ce a luat toate cele din Brusa, Nicea, Nicomedia și din orașele de prim-prejur, comori nesfîrșite, a ajuns în Frigia-de-jos. Și dărîmînd toate orașele mici și mari, a venit în Asia. Și trecînd prin Adramintion și Asos, a venit la Pergam și acolo rămînînd mai multe zile a adunat tezaurele orașelor din jur și a luat în robie băieți și fete și, chinuind și pedepsind pe toți, turci și bizantini, arzîndu-i în foc și lăsîndu-i să moară de foame în închisoare, pentru a stoarce aur și argint, după ce a îngrămădit tot felul de bogății, a venit la Magnesia care e așezată lîngă Sipilos. Și acolo adunînd toate odoarele de aur și de argint din Lidia și strîngînd toată bogăția din Sardes, Filadelfia și Atalos, a venit la Smirna.

2. Și acolo ridicînd corturile lîngă cetățuia fraților de la Rodos, pe care o zidiseră în zilele mai sus zisului Omur, a început s-o ceară de la ei. Frații însă i se împotriveau, căci erau refugiați în cetățuie foarte mulți

---

XVII 1: *pe fata lui Lazar*: vz. IV, 1. — *Frigia-de-jos*: e antica Frigia Mică înspre țărmul de sud al Mării de Marmara. — *Asia*: adică țărmul de apus al Asiei Mici, locuit de Greci (vz. XVI, 11), celelalte părți, Duca desemnîndu-le cu numele antice ale vechilor provincii și țări. — *Atalos* "Ατταλος se vede că e identic cu Ἀτάλεια Atalia, oraș în Lidia, azi Jarantepe, precum îmi comunică pînă R. Janin.

2: *Omur*: vz. VII, 3. —

στορα. Καὶ δὴ πρωΐας οὔσης, ἦν γὰρ ὑπὸ γῆν κρυπτόμενος ὁ ἥλιος ἐννέα πού
 ὥρας ἐν τῷ λέοντι βαδίζων, ἦλθεν ἡ παράταξις ἡ νέα καὶ ἰδόντες τὰ χρώματα
 τῆς ὁπῆς ἐβόησαν καὶ ἐγερόντες οἱ φυλάσσοντες τὴν νύκτα ἀνεβόησαν καὶ θό-
 ρυβος μέγας ἐγεγόνει παντὶ τῷ στρατῷ. Καὶ εἰσπηδήσαντες εὗρον τὸν Παγια-
 ζήτ ἱστάμενον ἐν μέσῳ τῆς τέντας καὶ τὸν Χοτζιαφερούζ, τὸν ἀρχιευνούχον αὐ- 5
 τοῦ, ἦν γὰρ οὗτος ὁμοῦ ἐαλωκῶς σὺν αὐτῷ. Οἱ δὲ δρύνκται ἔφυγον καὶ σὺν αὐ-
 τοῖς ὁ Μεχεμέτ. Πρωΐας δὲ παραστὰς τῷ Ταμῆρ καὶ λοιδορήσας αὐτὸν καὶ λό-
 γους ἐπαπειλητικoὺς εἰπὼν αὐτῷ, κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ προστάξας ἀπεκεφάλισαν
 τὸν Χοτζιαφερούζ. Ἐκτοτε οὖν ἐγένετο μεγάλη φυλακὴ εἰς αὐτὸν καὶ σιδηροὶ
 κλοιοὶ καὶ χειροπέδες διὰ τῆς νυκτός· τῇ δὲ ἡμέρᾳ μόνον συγχοὶ στρατιῶται οὐ 10
 διέλειπον φυλάσσοντες.

XVII. Ἀπάρας δὲ ἀπὸ τὸ Κοτυάειον, φθείρας, αἰχμαλωτεύσας, λαβὼν πάν-
 τα θησαυρὸν τὸν εὕρισκόμενον σὺν βασάνοις καὶ τιμωρίαις πλείστοις, καίων, 72b
 κρεμάζων, ζωντοθάπτους δεικνύων τοὺς ἀνθρώπους καὶ πᾶσαν ἄλλην τιμωρίαν
 ποιῶν, ἦλθεν εἰς Προῦσαν· καὶ ἀνοίξας τοὺς θησαυροὺς ἐξήντηλε τὰ παρὰ τῶν 15
 Ῥωμαίων κερδηθέντα κεμήλια χρυσᾶ, ἀργύρεα, λίθους τιμίους, μαργαρίτας δι-
 κην κόκκων σίτου μετρομένους ἐν χοίνικι. Εὗρε οὖν ἐκεῖ καὶ τὰς γυναῖκας αὐ-
 τοῦ καὶ τὰς παλλακὰς καὶ σὺν αὐταῖς τὴν θυγατέρα Λαζάρου. Καὶ λαβὼν πάντα
 τὰ τῆς Προῦσης, Νικαίας, Νικομηδίας καὶ τῶν περὶ πόλεων, τοὺς ἀκενώτους
 θησαυροὺς, εἰς Φρυγίαν τὴν κάτω ἀφίκετο. Καὶ πορθήσας ἅπαντα πολίχνιά τε 20
 καὶ πόλεις ἦλθεν εἰς Ἀσίαν. Καὶ διαβάς Ἀδραμύντιον καὶ Ἀσσὸν ἦλθεν εἰς
 Πέργαμον κακεῖ ποιήσας ἡμέρας καὶ ἀθροίσας τῶν περὶ πόλεων τοὺς θησαυροὺς
 καὶ αἰχμαλωτίσας νέους καὶ παιδίσκας καὶ κολάσας καὶ τιμωρήσας πάντας Τούρκους
 τε καὶ Ῥωμαίους, πυρκαϊύστους καὶ ἐγκλείστους ὑπὸ ἀσιτίας λιμοκτονήσας ἕνεκα 25
 χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, πάντα πλοῦτον σωρεύσας ἦλθεν εἰς Μαγνησίαν τὴν ἐν Σι-
 πύλῳ κεμένην. Κακεῖ συναθροίσας πάντα τὰ τῆς Λυδίας χρυσεὰ τε καὶ ἀργυρᾶ
 κεμήλια καὶ πάντα τὸν ἐν ταῖς Σάρδεσι καὶ Φιλαδελφείᾳ καὶ Ἀττάλῳ σωρεύσας
 πλοῦτον, ἦλθεν εἰς Σμύρναν.

2. Κακεῖ τεκνύσας ἐν τῷ πολίχνιῳ τῶν φρεριῶν, ὃ ἀνήγειραν ἐν ταῖς
 ἡμέραις τοῦ προδρόθεντος Ὀμοῦρ, ἐξήτει τοῦτο παρ' αὐτῶν. Ὡς δὲ ἀντέλεγον 30
 οἱ φρέριοι, ἦσαν γὰρ πλείστοι ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες προσφυγόντες ἐν τῷ φρου- 7 b

2 ἰδόντες *scripsi*: ἰδὼν P || 10 χειροπέδες Bull: χειροπαίδες P: χειροπέδες Bek ||
 12 τὸ Κοτυάειον P: τοῦ Κοτυαίου Bull || 16 κερδηθέντα Bull: κερδεθέντα P || 22 ἡμέρας P:
 alcuni zorni I: fortasse ἡμέρας τινὰς || 24 λιμοκτονήσας P || 27 Σάρδεσι *scripsi*: Σάρ-
 δεις P.

oameni, bărbați și femei, din Efes, din Thirea, Nimfeon și din alte orașe, creștini avînd mare nădejde, că nu va putea fi cucerită de nimeni; căci și Baiazid a încercat-o an de an cu război și nu contenea să păzească bine toate intrările și ieșirile, ca prin înfometare să poată pune mîna pe ce-
 5 tățuie, deoarece cu războiul n-a putut face nici o ispravă; — atunci Temir și-a pus în cap să închidă intrarea în port, vestind din om în om de cu seară, ca dimineața fiecare ostaș să ia cîte o piatră și s-o arunce în gura portului; ceea ce s-a și făcut. Iar cei din cetate cînd au văzut, și-au pierdut curajul; și dacă nu și-ar fi scos triremele și vasele afară din port în mare,
 10 în ora întîii din zi ar fi fost prefăcute în cenușă de sciți. Aceștia începînd de dimineață într-o oră au prefăcut apa în uscat; și nici a zecea parte, ce spun a zecea? nici a o suta parte n-a lucrat la îndeplinirea poruncii date.

3. Căci unde era întreg numărul oștirii atunci? — înconjurînd, pre-
 15 cum spuneam, întreg pămîntul, ajungeau dintr-o țară în alta, înainte de a se fi auzit de dînșii, cutreierînd prin lume, deseori într-o singură zi cît în trei, ca niște zburătoare prin văzduh; și nu purtau nimic cu ei, dar aveau uneltele cele mai bune pentru dobîndirea cu ușurință a victoriei. Căci aceasta le era mai ales particularitatea, cînd o luau la drum, întreceau
 20 în privința mulțimii orișice număr și în privința mișcării erau lesne de condus și foarte iute; și ce-i mai însemnat din toate acestea, e că pe sine nu se cruțau de loc și în luptă merg de-a dreptul în fața inamicului ca niște fiare sălbatice.

---

ora întîia din zi: e ora întîia după răsăritul soarelui.

3: Această caracterizare a tătarilor năvălitori o aflăm aproape textual în *Istoria bizantină* a lui Nichifor Gregoras, cînd, amintind de întîia lor năvală în Asia Mică în timpul împăratului de la Nicea Ioan IV Duca Vatașes (1222—1254), scrie: *Οἱ δὲ τὸν ἄσκειον καὶ κοῦφον ἀσκοῦντες βίον, αἰεὶ ὁρδίας τὰς ἐκστρατείας ποιοῦνται καὶ τριῶν διὰ μιᾶς ἡμέρας πολλάκις δίκην πτηνῶν αἰθερίων περιτρέχουσι γῆν ἁλλήν ἐξ ἁλλῆς πρὶν ἀκουσθῆναι καταλαμβάνοντες, μηδὲν μὲν ἐπαγόμενοι, πάντα δ' οὖν ἔχοντες ὅσα πρὸς τὸ νικᾶν ὁρδίας ἐφόδια κρᾶτιστά. Εἶναι γάρ ταυτὶ τό τε κατὰ πληθὸς ἔξιέναι μικροῦ καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον τό τε τῆς κινήσεως εὐστροφον καὶ ὀξύτατον καί, ὃ τούτων μείζον τὸ τελείως ἀφειθεῖν ἑαυτῶν καὶ κατὰ πρόσωπον δίκην ἀγρίων θηρῶν ἀπαντᾶν εἰς τὰς μάχας,* (ed. Bonn, vol. I, p. 35, 5—13: „Ducînd o viață fără mult calabalic, întreprind în totdeauna expediții cu ușurință și cutreieră deseori, într-o singură zi cît în trei, pămîntul ca niște zburătoare prin văzduh, ajungînd dintr-o țară în alta, înainte de a se fi auzit de dînșii, și neducînd nimic cu ei, dar avînd toate uneltele cele mai bune pentru dobîndirea victoriei cu ușurință. Căci aceasta le era mai ales particularitatea cînd o luau la drum, întreceau și în privința mulțimii orișice număr și în privința mișcării era lesne de condus și foarte iute; și ce-i mai însemnat din toate acestea, e că pe sine nu se cruță de loc și în luptă merg de-a dreptul în fața inamicului ca niște fiare sălbatice“. Asupra acestei caracterizări, Nich. Gregoras mai revine o dată, cînd, vorbind de spaima ce-a pricinuit-o zvonul unei năvăliri tătare dinspre

ρίω, Ἐφέσιοι, Θύριοι, Νύμφαιοι καὶ ἀπὸ ἄλλων πόλεων, χριστιανοὶ θαρρόντες ὥς οὐ κυριευθήσεται παρὰ τινος, — καὶ γὰρ ὁ Παγιαζήτ' κατ' ἔτος ἐπολέμει καὶ οὐ διέλειπεν ἀσφαλῶς τὰς διεξόδους τηρῶν, ὅπως ὑπὸ τοῦ λιμοῦ ἐγκρατῆς γένηται τοῦ πολυχνίου, ὑπὸ γὰρ πολέμου οὐδὲν ἦνυεν, — τότε ὁ Τεμῆρ εἰς νοῦν λαβὼν φράττει τὸ τοῦ λιμένος στόμα, διαλαλιᾷς ποιήσας ἀφ' ἐσπέρας, ἵνα τὸ πρῶτ' ὁ καθεὶς τῶν στρατιωτῶν ἀνὰ λίθον ἄρας ῥίψη ἐν τῷ στόματι τοῦ λιμένος· ὃ καὶ γέγονεν. Ὅρῶντες δὲ οἱ τοῦ κάστρου ἐδειλίασαν· καὶ εἰ μὴ ἦλκυσαν τὰς τριήρεις καὶ τὰ πλοῖα ἔξω τοῦ λιμένος ἐν τῷ πελάγει, τῇ πρώτῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέρας ἐτεφρώθησαν ἂν παρὰ τῶν Σκυθῶν. Ἀρξάμενοι δὲ πρῶτ' ἄχρι τῆς πρώτης ὥρας ἐποίησαν τὴν ὑγρὰν ξηράν· οὐδὲ τὸ δέκατον, τί λέγω δέκατον; οὐδὲ τὸ ἑκατοστὸν ὑπούργησεν τὸ τῆς διαλαλιᾷς πρόσταγμα.

3. Ποῦ γὰρ ἦν ὁ πᾶς ἀριθμὸς τοῦ στρατοῦ τότε; — καθὼς ἔφημεν, περικυκλώσαντες τὴν ἅπασαν, ἄλλην ἐξ ἄλλης πρὶν ἀκουσθῆναι καταλαμβάνοντες, γῆν καὶ τριῶν διὰ μιᾶς ἡμέρας πολλάκις δίκην πτηνῶν αἰθερίων περιτρέχοντες οἰκουμένην, μηδὲν μὲν ἐπαγόμενοι, πάντα δ' οὖν ἔχοντες ὅσα πρὸς τὸ ῥαδίως νικᾶν ἐφόδια κράτιστα· εἶναι γὰρ ταυτὶ τό τε κατὰ πλῆθος ἐξιέναι μικροῦ καὶ ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον, τὸ τε τῆς κινήσεως εὐστροφον καὶ ὀξύτατον· καὶ ὁ τούτων μεῖζον τὸ τελείως ἀφειδεῖν ἑαυτῶν καὶ κατὰ πρόσωπον δίκην ἀγρίων θηρῶν ἀπαντᾶν εἰς τὰς μάχας.

9 Σκυθῶν Ρ.

Dunăre în timpul lui Mihail VIII Paleolog (1261—1282), între altele scrie: ταχύδρομον γὰρ τὸ τῶν Σκυθῶν ἔθνος καὶ μιᾶς ὁδὸν ἡμέρας πολλάκις ποιεῖται τὴν τῶν τριῶν (*ibid.*, I, 99, 18: „Căci repede la drum e nația sciților și deseori face într-o zi un drum de trei”). E deci foarte aproape de adevăr că Duca s-a folosit la alcătuirea cronicii sale de Istoria Bizantină a lui Nichifor Gregoras. Și L. Chalc. vorbind despre organizarea armatei lui Timur-Lenk, o caracterizează în chip asemănător: ὥστε νεύματι τοῦ μεγάλου βασιλέως κινεῖσθαι πάντα δὴ τὸν στρατὸν, ἐφ' ὃ τι ἂν γένοιτο, καὶ ἐκείνου δὴ ἄγοντος τὰ πάντα ἐφ' ἐνὶ συνδήματι λέναι αὐτίκα, ἐν τάχει παραγενόμενος ἐπὶ τὴν χρεῖαν καθίστασθαι αὐτίκα μάλα ἰόντα (I, 106, 18—21: „așa că la un semn al marelui han, toată oastea se pune în mișcare, ori încotro ar avea nevoie, și sub conducerea lui, toate merg de îndată după un singur consemn, repede fiind de față acolo, unde trebuie să fie, mergînd foarte repede de îndată”).

4. Trecînd ei peste gura limanului și ajungînd la șanțul cetății, frații au început să lupte, dînd vitejește cu săgețile de pe crestele zidurilor, și cădeau în șanț ca lăcustele ciocnite de vrăbii; și șanțul se umplea de trupurile sciților și sciții creșteau la loc ca și capetele Hidrei. Și șanțul
 5 umplîndu-se de trupuri, sciții ce-au mai rămas, erau fără de număr și, călcînd peste trupurile celor morți și răzimînd scările de ziduri, au început să se urce, unii în sus, iar alții luînd drumul ce duce pe lumea cealaltă; și celui viu nu-i păsa de cel mort, dacă îi este tată sau fiu drept, ci în sufletul tuturor era un singur lucru la care se gîndeau, cine să
 10 ajungă cel dintîi și să înfigă steagul pe turnul cetății. Și atunci urcînd din toate părțile, i-au gonit mai înăuntru pe frații care căutau să scape cu fuga; și trăgînd triremele aproape de partea cetății de sus, intrau de-a valma și fără nici o ordine cu însuși bailo și cu ceilalți frați deodată. Iar cei ce au venit din localitățile de afară, ca să fie păziți, toți creștini
 15 cu femei și copii, unii în apa mării, alții ținîndu-se de cîrmele și lopețile triremelor, alții de funiile de la proră și de ancore, strigau către cei ce se urcaseră: „Fie-vă milă de noi, căci creștini sîntem și să nu ne lăsați aici!” — Ei însă lovind cu bitele peste minile întinse, au ridicat pinzele și au plecat, lăsîndu-i pe jumătate morți. Sciții însă după ce au luat și
 20 partea de sus a cetății și după ce au adunat într-un singur loc pe prizonieri, căci erau cu femei și copii peste o mie, i-au dus în fața lui Temir; iar acesta a poruncit la toți să le taie capul cu sabia. Și a zidit apoi un turn, așezînd o piatră și potrivind un cap, așa ca fața să stea la rînd; și în celălalt șir unde era piatra, deasupra ei venea un cap, deasupra acestuia o piatră și toate fețele ieșind la iveală pe suprafața dinafară. Și era
 25 de văzut o grozăvenie stranie și o născocire de mare cruzime.

5. Orașele Foccea însă au trimis soli, înainte de ce a venit în părțile Ioniei, și s-au închinat cu daruri foarte multe; și el le-a primit și a încheiat pacea cu ei. Căci era o Foccea a genovezilor, numită Foccea Nouă; cealaltă însă era sub stăpînirea domnului Mitilinei, numită și Foccea Veche.
 30 Cînd Temir a venit la Smirna și purta război în contra ei, voind să aibă

4. ὡς κεφαλαὶ τῆς Ὑδρας ca și capetele Hidrei: aceeași asemănare vezi și în Theofan continuat. Ed. Bonn, p. 81, 4. — Μπατουλον cu însuși bailo: așa se chemau guvernatorii venețieni trimiși în orașele și coloniile lor din răsărit; vz. Nich. Gregoras, I, 97, 21 οἱ γε μὴν κατὰ χρόνους τακτοὺς ἀποστελλόμενοι τούτων ὁ μὲν ἐκ Βενετίας καλεῖται μπατουλος, ὁ δ' ἐκ Πισσης κούνσουλος, ὁ δ' ἐκ Γεννοῦας ποτεστάτος „cei trimiși după vremuri cu menirea să guverneze peste acestea, se chiamă cel din Veneția bailo, cel din Pisa consul și cel din Genua podestà” vz. și XXV. 7. Cum Duca este foarte bine informat asupra împrejurărilor de pe țărmul Asiei Mici, Smirna se vede că se afla în sfera de influență a republicei Veneția, deși Duca pare să indice aici prin bailo pe conducătorul fraților călugări cavaleri din Rodos; și atunci ar fi de citit eventual αὐτῶν (cu bailo) lor în loc de αὐτὸν „insuși”.

4. Διαβάντες τοίνυν τὸ στόμα τοῦ λιμένος καὶ παραστάντες τὴν τάφρον, οἱ μὲν φρεῖοι διὰ τῶν βελῶν ἀνδρείως ἐμάχοντο ἐκ τῶν προμαχόνων καὶ δίκην ἀκριδῶν κατακοπτομένων ὑπὸ στρουθῶν ἐν τῇ τάφρῳ ἐνέπιπτον καὶ ἡ τάφρος ὑפוῦτο τοῖς σώμασι τῶν Σκυθῶν καὶ οἱ Σκύθαι ὡς κεφαλαὶ τῆς ὕδρας ἐφύοντο. Πληρωθείσης οὖν τῆς τάφρου τῶν σωμάτων οἱ παραλειπόμενοι ὑπὲρ μέτρον Σκύθαι πατήσαντες τὰ τεθνηκότα τῶν σωμάτων καὶ κλίμακας ἐπιθέντες ἀνέβαινον, οἱ μὲν ἄνω, οἱ δὲ τὴν πρὸς τὸν Ἄϊδην φέρουσαν κάθοδον, μὴ φροντίζων ὁ ἥρων διὰ τὸν τεθνηκότα, εἰ πατήρ ἐστιν ἢ υἱὸς γνήσιος, ἀλλὰ τὸ σπουδαζόμενον ἐν ἦν ἐν ταῖς τῶν ἀπάντων ψυχαῖς, τίς πρῶτος, ἀναβαίνειν καὶ τὸ σκηπτρον θεῖναι ἐν τῷ πύργῳ. Τότε ἐκ πάντων τῶν μερῶν ἀναβάντες καὶ τοὺς φρεῖους εἰς τὸ ἐνδότερον καταδιώξαντες, φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπιμελοῦντο· τὰς δὲ τριήρεις ἐγγὺς τῆς ἀκροπόλεως ἐλκύσαντες φύρδην καὶ ἀτάκτως εἰσήρχοντο, ἔχοντες τὸν Μπαΐουλον αὐτὸν ὁμοῦ καὶ τοὺς λοιποὺς φρεῖους. Οἱ δὲ ἐλθόντες τοῦ φυλαχθῆναι ἐκ τῶν ἐκτός, χριστιανοὶ ἅπαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, οἱ μὲν ἐν τῇ θαλάσῃ, οἱ δὲ κρατοῦντες τὰ πηδάλια τῶν τριήρεων, οἱ δὲ τὰς κώπας, ἄλλοι τὰ τῆς πλώρας καλώδια καὶ τὰς ἀγγύρας, ἐβῶν πρὸς τοὺς ἐπιβάτας· „Ἐλεῆσατε ἡμᾶς χριστιανούς ὄντας καὶ μὴ ἐγκαταλίπητε ὧδε.“ — Αὐτοὶ δὲ σὺν ὁπάλοις κρούσαντες εἰς χεῖρας τὰς ἀπρωρημένας καὶ περῶσαντες τὰ ἱστία, ἀφέντες αὐτοὺς ἡμιθανεῖς ἔπλεον. Οἱ δὲ Σκύθαι παραλαβόντες καὶ τὴν ἀκρόπολιν καὶ εἰς ἐν ἀθροίσαντες τὴν αἰχμαλωσίαν, ἦσαν γὰρ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ὑπὲρ τοὺς χίλιους, καὶ ἀπαγαγόντες αὐτοὺς ἐνώπιον τοῦ Τεμῆρ, ἐκέλευσε πάντας ξίφει τὰς κεφαλὰς ἀποτηθῆναι. Καὶ οἰκοδομήσας πύργον ἕνα, μίαν πέτραν ἐνθεῖς καὶ μίαν κεφαλὴν συναρμόσας, ὥστε τὸ πρόσωπον ἴστασθαι καθ' εἰρμόν· καὶ ἐν τῇ ἑτέρᾳ τάξει, ὅπου ἡ πέτρα ἦν, ἐπάνω ταύτης κεφαλὴ καί, ὅπου κεφαλὴ ἦν, ἐπάνω ταύτης πέτρα καὶ τὰ πρόσωπα πάντα φαινόμενα περὶ τὴν ἔξω ἐμφάνειαν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένον τέρας καὶ ἀπάνθρωπον ἐπινόημα.

5. Αἱ δὲ Φώκαιαι ἔστειλαν πρέσβεις πρὸς τοῦ ἐλθεῖν αὐτὸν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Ἰωνίας, καὶ προσεκύνησαν σὺν δώροις πλείστοις· καὶ αὐτὸς ὑπεδέξατο καὶ εἰρήνην σὺν αὐτοῖς ἐσπέισατο. Ἦν γὰρ ἡ μία τῶν Γενοιτιῶν, ἡ καὶ Νέα καλουμένη, ἡ δὲ ἑτέρα ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μιτυλήνης ἀνέκειτο, ἡ καὶ Παλαιὰ καλουμένη. Ὁ δὲ Τεμῆρ ἐλθὼν ἐν τῇ Σμύρῃ καὶ πολεμίζων αὐτὴν ἔστειλε τὸν

4 Σκύθων P || 13 αὐτὸν P || 17 ἐγκαταλείπητε P || 22 οἰκοδομήσας P || 27 Φώκαιαι Bull: Φώκαι P.

știri asupra orașelor Focea, a trimis pe nepotul său de fiu. Și domnul din Lesbos aflînd de aceasta, s-a urcat într-o triremă și a plecat la Focea; și ieșind afară de oraș, l-a omenit, cum trebuia, pe nepotul lui Temir, mîncînd și bînd și veselindu-se împreună și la plecare i-a dat daruri foarte multe. Și nepotul lui Temir i-a dat un steag în semn de iubire și pace, și, îmbrățișîndu-se, unul a intrat în triremă, iar celălalt a încălecat pe cal și s-au despărțit unul de altul. Venind și găsind Smirna dărîmată pînă în temelii, au luat drumul spre Efes și oastea curgea de pretutindeni. Căci de la Ancara se dăduse poruncă din partea lui ca, oriunde s-ar întîmpla comandanții și căpitani cu oamenii de sub ei, toți să se afle la Efes; căci de la Efes avea să ia calea spre casă.

6. Acolo ridicînd corturile, a rămas treizeci de zile. Și din toate cetățile orașului, din tîrgurile și satele de primprejur, adunînd pe toți, a strîns obiectele de aur și argint rămase din străbuni și orice alt lucru de preț și veșminte scumpe, storcîndu-le prin multe chinuri și arderi. Și apoi a plecat și merge spre Milasa, capitala Cariei, fiind o iarnă atît de grea, ger și îngheț, încît și animalele patrupede de pe pămînt și zburătoarele din aer și viețuitoarele din apă au înghețat și au murit prefăcute în gheață. El însă pornind să meargă dintr-un oraș în altul, localitatea lăsată în urmă, o prefăceau în așa pustiu, încît nici lătrat de cîine nu se mai auzea de loc, nici cîntat de cocoș, nici scîncet de copil. Ci ca și un pescar care aruncă un năvod, îl trage pe acesta la uscat și orice întîlnește în cale, aceea trage la uscat, fie pește mare sau mic, ba chiar un peștișor de tot prost și un crăbuleț, așa și aceștia plecau, jefuind toată Asia.

7. Și de la Milasa au mers în Frigia de sus Capatiani, făcînd același lucru. Din Laodicea au ajuns în Frigia Salutaria, pe care turcii în limba lor o numesc și Carasar. Acolo a murit și Ilderim Baiazid care a îndurat atîtea suferințe. Și se zvonește de mulți că el însuși și-a luat viața prin otravă. Căci Temir voia ca el să trăiască și să-l ducă în Persia și să arate perșilor, pe ce fel de fiară a pus el mîna, și să-l expună spectacolului public și să-l poarte în triumf și după aceea să-l facă, frînt de multe lipsuri, să se săvîrșească din viață. Ci cînd trăgea acu de moarte, îi anunță lui Temir că: „Eu plec acum din viață, tu însă fii cu suflet bun

6: τὰ κάστρα, πόλεις și κόμας trebuie interpretate ca acuzative de referință, iar ἄπαντας ca obiect direct la ἀπορίσας spre a nu fi nevoie de schimbat în ἀπάσας. — jefuind toată Asia: adică întreg țărîmul de apus al Asiei Mici.

7: a murit și Ilderim Baiazid: după L. Chalc., I, 152, 6 să fi murit de supărare, după G. Sfrântes, I, 89, 1 l-a ucis Timur-Lenk. — Persia: adică întinsul imperiu al lui Timur-Lenk; vz. XV 6: *Samarcand capitala Persiei*. — Perșilor, adică supușilor lui Timur-Lenk: mongoli tătari și turcomani.

υιώνον αὐτοῦ, ἰστορήσων τὰς Φωκαίας. Καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ τῆς Λέσβου ἡγε-
μὼν, ἐμβὰς ἐν τριήρει ἦλθεν εἰς Φωκαίας καὶ ἐξελθὼν ἔξω τῆς πόλεως καὶ φι- 76b
λοξενήσας, ὡς ἐχρῆν, τὸν υἱόνον τοῦ Τεμήρ, φαγόντες καὶ πίνοντες καὶ εὐφραν-
θέντες ὁμοῦ, σὺν δώροις πλείστοις ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ τοῦ Ταμήρ ἔγγονος δούς
αὐτῷ σκῆπτρον σημεῖον ἀγάπης καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους, ὁ μὲν ἐν τριήρει, ὁ 5
δὲ ἀναβάς ἐφ' ἵππον, ἀπ' ἀλλήλων ἐχωρίσθησαν. Ἐλθὼν δὲ καὶ εὐρών τὴν Σμύρ-
νην κατασκαφεῖσαν ἕως τῶν θεμελίων, πρὸς τὴν Ἐφεσον τὴν πορείαν ἐποίουν
καὶ πανταχόθεν τὸ στράτευμα συνέδρῳεν. Ἦν γὰρ πρόσταγμα παρ' αὐτοῦ ἐκδο-
θὲν ἐξ Ἀγγύρας, ὅπου ἂν τύχωσιν οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ σατράπαι σὺν τοῖς ὑπ'
αὐτοῦς, οἱ πάντες εὐρεθῶσιν ἐν Ἐφέσῳ· καὶ γὰρ ἐξ Ἐφέσου ἦν ἀναποδίζων 10
πρὸς τὰ πάτρια.

6. Ἐκεῖ δὲ πῆξας τὰς σκηνὰς ἐποίησεν ἡμέρας τριάκοντα. Καὶ τὰ περίξ
ἅπαντα τῆς πόλεως κάστρα καὶ πόλεις καὶ κώμας ἀθροίσας ἅπαντας καὶ τὰ ἀπὸ
τῶν προγόνων καταλειφθέντα χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἄλλην πᾶσαν τιμίαν ὕλην
καὶ ἱματισμὸν πολυτελῆ διὰ πολλῶν βασάνων καὶ καυστηριασμῶν συλλέξας, ἐξῆλ- 15
θε καὶ πρὸς τὴν Μυλάσεων, μητρόπολιν Καρίας, ἔρχεται, χεμιῶνος οὕτω σφοδροῦ
γενομένου, κρούους τε καὶ παγετοῦ, ὥς καὶ αὐτὴν τὴν τετράποδον φύσιν τῶν ζῴων
καὶ τὰ πτηνὰ τὰ ἀέρια καὶ τὰ ἐνυγρὰ ζῶα παγιωθῆναι καὶ εἰς κρύσταλλον μετα-
μεῖψαι τὴν φύσιν αὐτῶν. Ἐξερχομένου δὲ ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἀπιέναι τὴν κατα- 77b
λελειμμένην εἰς τόσον ἀφίεσαν ἔρημον, ὅτι οὐδὲ κυνὸς ὕλακὴ τὸ παράπαν ἠκούε-
το οὐδὲ ὄρνιθος ἡμέρου κοκκυσμός οὐδὲ παιδίου κλαυθμυρισμός. Ἀλλ' ὥσπερ 20
σαγήνην χαλὼν ἀλιεύς ἔλκει ταύτην ἐν τῇ ξηρᾷ ἀπὸ τοῦ πελάγους, εἴ τι ἂν συ-
ναντεῖ, τοῦτο καὶ ἔλκει πρὸς τὴν ξηράν, κἂν τε μέγαν ἰχθὺν κἂν τε σμικρὸν καὶ
αὐτὸ τὸ φαυλότατον ἰχθύδιον καὶ καρκανίδιον, οὕτω καὶ οὗτοι τὴν ἅπασαν Ἀσίαν
λεηλατήσαντες ὥχοντο. 25

7. Ἀπὸ δὲ τῶν Μυλάσεων εἰς τὴν ἄνω Φρυγίαν Καπατιανὴν ἦσαν τὰ
ὅμοια πράττοντες. Ἀπὸ δὲ Λαοδικείας εἰς Φρυγίαν Σαλουταρίαν κατήντησαν,
ἣν καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶττιαν οἱ Τοῦρκοι Καράσαρ λέγουσιν. Ἐκεῖ καὶ ὁ πο-
λυπαθὴς Ἰλτρήμ Παγιαζήτ ἀπέθανεν. Ἀἰδεταὶ οὖν παρὰ πολλῶν, ὅτι αὐτὸς
ἑαυτὸν φαρμάκῳ τῆς ζωῆς ἐστέρησεν. Ὁ γὰρ Τεμήρ ἠβούλετο μὲν αὐτὸν ζῆν 30
καὶ ἐν τῇ Περσίᾳ ἄγειν καὶ δεῖξαι τοὺς Πέρσας, ποδαποῦ θηρίου ἐγκρατὴς ἐγέ-
νετο, καὶ θεατρῖσαι καὶ πομπεῦσαι καὶ μετὰ ταῦτα διὰ πολλῆς στενοχωρίας τοῦ
ζῆν ἀπαλλάξαι ποιῆσαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ λείσθια πνέων ἦν, μηνύει τῷ Τεμήρ,
ὥς: „Ἐγὼ νῦν μεταλλάτω τὸν βίον, σὺ δὲ ἱλαρῶς βλέπον τεθνηκότα με καὶ τὸ

1 et 2 Φωκαίας P || 16 Μυλάσεων Bek : Μυλησίων P : Μύλασον Bull || 17 τετρά-
ποδον P : τετραπόδων Bull || 19 Ἐξερχομένου P : ἐξερχόμενοι Bek || 26 Μυλάσεων Bek :
Μυλησίων P | Καπατιανὴν P : fortasse : Πακατιανήν.

asupra mea, după ce am murit, și dă trupul meu să fie înmormântat în mausoleul ce mi l-am construit“. Auzind aceste cuvinte, scitul și-a îndoit gîndul și a trimis mortul cu cioclii, robi de ai lui ca la o sută, cărora le-a dat drumul; și l-au dus la Brusa și l-au înmormîntat în mausoleul ce și l-a construit. Iar Temir ridicîndu-se de acolo, a venit în Licaonia și de
5 acolo în Cesarea și apoi în Armenia Mică și Mare, împlinind un an întreg afară de Persia. Și după un an a revenit învingător și triumfător, aducînd atîta captură și pradă de război ca niciodată vreunul din stăpînitorii persilor.

- 10 **Luptele pentru tron între feciorii lui Baiazid.** Dar să ne întoarcem iarăși la sultanii osmanilor care au urmat după aceea și să vedem, cum și în ce chip a dat norocul și fericirea domniei peste ei.

- 15 **Intoarcerea împăratului Manuil.** XVIII. Împăratul Manuil auzind de înfrîngerea turcilor și de năprasnica răsturnare a lui Baiazid, cum a căzut ca un fulger din cer, de îndată merge la Bizanț și nepotul său de frate pleacă de la cîrma împărăției; și dînsul e trimis în insula Lemnos și Manuil este aclamat singur împărat de către palat și de popor.

- 20 **Domnia lui Musulman (Suleiman 1403—1411).** 2. Musulman însă trecînd în partea de apus, a venit la Constantinopole; și căzînd la picioarele împăratului, îl roagă pe acesta spunînd că: „Eu îți voi fi ca un fiu și tu îmi vei fi tată și de acuma înaintea între noi neghina zîzaniei nu mai rodește, ci nici pricini de ceartă nu vor fi, numai fă-mă domn al Traciei și în celălalt pămînt, cît l-am avut de la părinți“. — Și i-a dat și ostatici pe unul din frații lui nevîrstnici și pe una din surori cu numele Fatmacatun; și a făgăduit să dea împăratului Tesalonicul și toată regiunea Strimonului pînă la Zituni chiar și Peleponesul, iar localitățile din jurul Constantinopolei de la Panidos pînă la intrarea Bosforului în Marea Neagră

XVIII 1: *Manuil*: vz. XIV, 5. — *nepotul său de frate Ioan VII Paleolog*; vz. XIV, 3. — *insula Lemnos*: mai apoi e însă instalat ca împărat la Salonic; vz. mai jos 2.

2: ἀδελφίδων „din surori“: dacă am schimba accentul în ἀδελφίδων ar fi una din nepoate, precum traduce I. Dar Duca vorbește mai jos de această ostatică, dînd-o drept soră ἀδελφῆ vz. XX, 4 a fratelui ostatic. ἀδελφίδων trebuie deci să fie aici un genet. plural de la ἀδελφίς (cp. εὐγενίδων XXXVII 6; εὐγενίδας XXXIX 16; vz. S. B. Psaltes, *Grammatik der byzantinischen Chroniken*, Göttingen, 1913, p. 152 § 270) cu înțelesul de soră. Genetivul plural de la obșnuitul ἀδελφῆ soră, ἀδελφῶν ar fi fost greu de întrebuințat aici, pentru că ar fi sunat egal cu genetivul plural de la *frate*, tot ἀδελφῶν și care s-ar fi repetat unul după altul, producînd confuzie; simțînd nevoia de deosebire Duca l-a format pe ἀδελφίδων de la ἀδελφίς soră. Și în rezumatul neogrecesc din

σῶμά μου δὸς ταφῆναι ἐν τῷ παρ' ἐμοῦ δομηθέντι μνημείῳ. — "Ακούσας δὲ τὰ ῥήματα ταῦτα ὁ Σκύθης ἐκάμωθη τῇ γνώμῃ καὶ στείλας αὐτὸ δι' ἐνταφιασθῶν δούλων αὐτοῦ ὡς ἑκατόν, ἐλευθερώσας αὐτούς, ἀπήγαγον αὐτὸν ἐν τῇ Προύσῃ καὶ ἔθαψαν ἐν τῷ μνημείῳ, ὃ αὐτὸς ᾠκοδόμησεν. Ὁ δὲ Τεμὴρ ἀπάρας ἐκεῖθεν πρὸς Λυκαονίαν ἀφίκετο κακεῖθεν εἰς Καισάρειαν, εἶτα εἰς Ἀρμενίαν Μικράν τε καὶ Μεγάλην, πληρώσας ἐνιαυτὸν ἕνα ἐκτὸς τῆς Περσίας. Καὶ μετὰ τὸν χρόνον εἰσῆλθεν νικητῆς τροπαιοῦχος, φέρων λάφυρα καὶ λείαν ὡς οὐδεὶς τῶν πώποτε τυράννων Περσῶν.

Ἄλλ' ἐπανίωμεν πάλιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἡγεμόνας τῶν Ὀθμάνων καὶ ἴδωμεν, πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ μετέπεσον εἰς αὐτοὺς τὰ τῆς ἡγεμονίας εὐτυχήματα.

XVIII. Ὁ γὰρ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐνωτισθεὶς τὴν ἥτταν τῶν Τούρκων καὶ τὴν τοῦ Παγιαζήτ ἀθρόαν μεταβολὴν, πῶς ἀπ' οὐρανοῦ ὡς ἀστρατὴν πεσόντα, παρενθὺ πρὸς Βυζάντιον ἄνεισι καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ παραχωρεῖ τῶν οἰάκων τῆς βασιλείας· καὶ αὐτὸς ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ πέμπεται καὶ ὁ Μανουὴλ μόνος βασιλεὺς παρὰ τοῦ παλατίου καὶ τοῦ δήμου εὐφημίζεται.

2 Ὁ δὲ Μουσουλμάν περάσας ἐν τῇ δύσει εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς Πόλεως· καὶ πίπτει ἐν τοῖς ποσὶ τοῦ βασιλέως καὶ δέεται τούτου λέγων, ὅτι. „Εγὼ ἔσομαί σοι εἰς υἱόν, σὺ δὲ πατὴρ ἐμὸς ἔσῃ· καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν μέσῳ ἡμῶν σὺ φύει ξιζάνιον· ἄλλ' οὐτὲ σκάνδαλα ἔσονται, μόνον ἀναγόμευσόν με ἡγεμόνα Θράκης, ὅσῃν καὶ ἄλλῃν γῆν διὰ τῶν γονέων ἐπεκτεσάμην.“ — Λοὺς αὐτῷ καὶ ὀμήρους ἕνα τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τῶν ἀνέκτων καὶ μίαν τῶν ἀδελφίδων Φατμάκατον ἐπονομαζομένην, ὑποσχεθεὶς δοῦναι τῷ βασιλεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὰ τοῦ Στρουμόνος ἄχρις αὐτοῦ Ζητουνίου καὶ τὴν Πελοπόννησον, τὰ δὲ τῆς Πόλεως περὶ ἀπὸ Πανίδου μέχρι Ἱεροῦ Στομίου καὶ ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ Στομίου μέχρι

2 αὐτὸ P: αὐτὸν Bull || 13 μεταβολὴν πῶς P: μεταβολὴν πως Bek | ante πῶς addere vult καὶ αὐτὸν Bull || 21 ἐπεκτεσάμην Bull: ἐπεκτίσαντο supra ντο μὲν P || 22 ἀδελφίδων P: una figliola desorella I.

cod. grec, 4, p. 9 al Academiei R.P.R., τῶν ἀδελφίδων este redat cu ἀπὸ τὰς ἀδελφάς του din surorile lui. — *Fatmacatun*: adică domnița Fatma; vz. Bull. comentar și G. Moravcsik, II, 287 s.v. Χατοῦν — *Tesalonicul*: fusese cucerit de Baiazid I vz. XIII, 6. — *Zituni*: L. Chalc., I, 62, 5 îl aşază lângă Termopile. De fapt era aşezat mai spre apus, în interior, cam pe unde e azi oraşul Lamia. Duca pare însă să aibă în vedere şi o a doua localitate Zituni pe undeva în valea Strimonului; vz. XIX, 9: τὰ παρὰ τὸν Στρώµονα χωρία πάντα πλὴν Ζητουνίου, toate localităţile de pe râul Strimon afară de Zituni (cp. şi XXVIII, II şi XXIX, 1). Cedarea Salonicului şi a Zituniului o aminteşte L. Chalc., I, 163, 15. — τὰ τῆς Πόλεως περὶ localităţile din jurul Constantinopolei: Duca le ia pe o distanţă destul de mare, dacă porneşte de la Panidos, la sud de Redestos şi pînă la intrarea Bosforului în Marea Neagră. — Ἱερὸν Στόμιον Gura sfîntă şi τὸ Στόμιον τοῦ Ἱεροῦ Gura templului: cu aceste denumiri, istoricii bizantini desemnează nu numai intrarea Bosforului în Marea Neagră, ci şi însuşi Bosforul, precum şi Elespontul (Dardanelele). Vezi V. Grecu, *La signification de Hieron Stomion*, în „Byzantinoslavica, XV, Praga, 1954, p. 209—213.

și de acolo pînă la Varna toate cetățile așezate la țărmul Mării Negre ; și împăratul încheind legături de pace cu el, l-a dus la Adrianopole ; și a trimis pe Dimitrie Leondari, bărbat cuminte și îndemînat în ale războiului, ca să ia Tesalonicul. Și el luînd orașul și anunțînd împăratului, îl aduce înăuntru pe împăratul Ioan și-l instalează pe acesta împărat al întregii Tesalii. De asemenea și în toate orașele și orașelele, împăratul a trimis bizantini din oameni de vază și le-au luat pe toate, izgonind pe turci. Și era în părțile Traciei pace în tot felul și liniște netulburată, părțile de răsărit însă erau în mare tulburare cu schimbări dese de domni în acele țări.

3. Și la începutul primăverii, după ce a trecut acea iarnă grea și vi-forniță cumplită, s-a făcut foamete mare și molimă în toate țările, pe unde a călcat picior de scit, și s-au ivit războaie lăuntrice. Și a venit Carmian care avea numele de Alisar și și-a luat, Temir dîndu-i voie, în stăpînire țara părintească. De asemenea și-a însușit și Sarchan țara-i părintească Lidia. Orchan și cei doi feciori ai lui Atin, Omur și Ese, și ei și-au luat partea lor de moștenire Ionia întreagă. Și Eliez a lui Mandahia și-a dobîndit și el Caria și Licia.

20 Domnia lui Mahomed I în Anatolia 1403—1413. 4. Iar din feciorii lui Baiazid rămași în răsărit, Mahomed era la Ancara Galatiei, deoarece țara nu avea cine o moșteni, și era și fratele său Musa cu el, băiețandru fiind încă. Iar Ese, celălalt frate, rătăcea încoace și încolo, neavînd nici o țară peste care să domnească ; tot așa și Mustafa. De aceea Mahomed trimițînd pe unul din marii dregători ai părintelui său, cu numele Temirtes, din Ancara, în timp ce Ese se aținea atunci prin părțile acelea, și începînd război cu el, i-a tăiat capul. Și domnia lui Mahomed sporea tot mai mult în Galatia.

3: Scit : adică tătari de-ai lui Timur-Lenk. — Și a venit Carmian ș.a.m.d. : Sultanii selgiucizi de prin Asia Mică, izgoniți de Baiazid (vz. IV. 2) și din care cei mai mulți fugiseră la Timur-Lenk (vz. XVI, 5), sînt puși de el înapoi în domniile lor, fie ei înșiși fie urmași de-ai lor. Cp. și L. Chalco., I, 157, 23—158, 2. — Carmian... Alisar : așa s-a chemat întemeietorul sultanatului și Duca, după obicei turcesc, îl numește și pe urmașul său tot așa ; sultanul adus înapoi la domnie a fost de fapt Iacub II. — Tot așa e și cu Sarchan ; de fapt s-a fi fost Chidir-Şah-Beg, despre care Duca însă spusese că ar fi fost otrăvit de Baiazid I (vz. IV, 3). — Iar Orchan e fratele acestuia și a fost pus emir în Magnesia. G. Moravcsik, II, 191, s.v. 'Ogǵávn̄s 3 greșit îl face fecior al lui Baiazid I, ci e identic cu 'Ogǵávn̄s 2. — cei doi feciori ai lui Atin : sînt numiți așa, căci după obiceiul turcesc toți urmașii pot fi numiți feciori ai întemeietorului dinastiei ; de fapt sînt Omar II și Isa-Beg II, feciorii lui Iese, pe care Baiazid I l-a izgonit din domnie și l-a surghiunit la Nicea, unde a rămas pînă la capătul vieții (IV. 2). Omur și Ese au fost scoși apoi din domnia părintească și uciși de Tineit (Gynejt) : vz. XXVI, 3. Omur a avut

Βάρνας ἅπαντα τὰ παράλια κάστρα τὰ ἐν τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ κείμενα, ὁ δὲ βασιλεὺς εἰρηναίαν κατάστασιν ποιήσας καὶ αὐτὸν ἐν Ἀνδριανουπόλει πέμψας, ἔστειλε Δημήτριον τὸν Λεοντάρην, ἄνδρα συνετὸν καὶ περὶ τὰ πολεμικὰ εὐστροφον, τοῦ παραλαβεῖν τὴν Θεσσαλονίκην. Ὁ δὲ παραλαβὼν αὐτὴν καὶ μηνύσας τῷ βασιλεῖ, εἰσάγει τὸν βασιλέα Ἰωάννην ἐντὸς καὶ δεικνύει τοῦτον βασιλέα πάσης Θετταλίας. Ὁμοίως καὶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσι καὶ τοῖς πολιχνίοις ἔστειλεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίους τῶν ἐνδόξων καὶ παρέλαβον πάντα διώξαντες τοὺς Τούρκους. Καὶ ἦν ἐν τοῖς Θρακίοις μέρεσιν εἰρήνη παντοῖα καὶ ἀστασίαστος γαλήνη, τὰ δὲ τῆς ἔω ἐν μεγάλῃ ταραχῇ καὶ ἀθρόα μεταβολῇ τῶν ἡγεμόνων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις.

3. Ἐαρος τοίνυν ἀρξαμένου καὶ τοῦ σφοδροῦ χειμῶνος ἐκείνου καὶ κλύδωνος παρελθόντος, ἐγεγόνει λιμὸς ἰσχυρὸς καὶ λοιμὸς ἐν πάσαις ταῖς ἐπαρχίαις, αἷς οἱ πόδες τῶν Σκυθῶν ἐπάτησαν, καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Καταβὰς τοίνυν ὁ Καρμιάν, δούς ὁ Τεμῆρ ἄδειαν, ἔλαβε τὴν πατρικὴν αὐτοῦ ἐπαρχίαν, Ἀλυσὰρ ἐπονομαζόμενος. Ὁμοίως καὶ Σαρχὰν Λυδίαν τὴν πατρικὴν ἐπαρχίαν πρὸς ἑαυτὸν ἐποίησατο. Ὁ Ὁρχὰν καὶ οἱ τοῦ Ἀτὴν δύο υἱοὶ Ὁμοῦρ καὶ Ἐσὲς καὶ αὐτοὶ τὴν Ἰωνίαν πᾶσαν ἐκληρώσαντο. Καὶ ὁ τοῦ Μανταχία Ἐλιῆς καὶ αὐτὸς Καρίαν καὶ Λυκίαν ἐπεκτήσατο.

4. Οἱ δὲ καταλειφθέντες ἐν τῇ ἐφῶ τοῦ Παγιαζήτ υἱοί, ὁ μὲν Μεχεμέτ ἐν Ἀγγύρα ἦν τῆς Γαλατίας, ἐπεὶ οὐκ εἶχε κληρονόμον ἢ ἐπαρχία· ἦν δὲ καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μωσῆς μετ' αὐτοῦ ἔτι παιδαρίσκος ὢν. Ὁ δὲ Ἐσὲς ὁ ἕτερος ἦν πλανώμενος ἔνθεν ἀκεῖθεν, μὴ ἔχων αὐθεντίαν· ὁμοίως καὶ Μουσταφᾶς. Ὅθεν στείλας ὁ Μεχεμέτ τινα τῶν μεγιστάνων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Τεμπερτζὲς ἐπονομαζόμενον ἐξ Ἀγγύρας, διάγοντα τότε τὸν Ἐσὲν ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις, καὶ συνάψας πόλεμον μετ' αὐτοῦ ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μεχεμέτ ἦν μεγαλυνόμενος ἐν Γαλατίᾳ.

1 κάστρα Bull κάστη P||8 τοῖς Θρακίοις Bull: ταῖς θρακαῖς P||13 Σκυθῶν P||16 ὁ ὀρχάν *supra lineam* ad P||21 μετ' αὐτὸν P||24 *post* Ἀγγύρας, *addere vult* πρὸς Bull.

un fecior Mustafa (XXVI, 3) care a fost ucis mai târziu în luptă tot de Tineit (XXVI, 4). — *Si Eliez al lui Mandahia*: e același ca și la IV, 2, pare să fie de fapt Muhamed-Beg. (V. M. Alexandrescu-Dersca, *La campagne de Timur en Anatolie 1402*, p. 91).

4: *Iar Ese*: L. Chalc., I, 159, 18—160, 5 spune că fratele său Musulman l-a învins și ucis. Cp. și G. Sfranțes, I, 90, 15.

Lupta lui
Güneyt pentru
domnie.

5. Iar în părțile dinspre Ionia lui Atin s-a ridicat unul după nume Țineit, feciorul lui Carasupasi cu numele, bărbat viteaz și cu faimă în ale războiului, tată-său avind Smirna ca feud în zilele lui Baiazid ; și locuitorii din Smirna, din cauza guvernării ce ținea de mulți ani, îl stimau îndeobște ca pe un domn din partea locului. Atunci a început luptă cu feciorii lui Atin, căci ei locuiau în Efes. Țineit după ce a adunat ca la cinci sute de oameni din Smirna și din localitățile din jur, a pornit în contra lor și prăda locuitorii din cîmpia Efesului. Strîngînd în foarte puțin timp mult peste cinci sute, a venit chiar asupra orașului Efesenilor ; și tăbărînd în fața cetății, în puține zile, feciorul lui Atin părăsind-o a fugit, iar Țineit s-a făcut stăpîn pe domnie. Dar el mereu scria lui Musulman în Tracia, cum că : „Eu pentru tine mă străduiesc și domnia aceasta a lui Atin nu pentru mine, ci pentru tine o cuprind. Trimite-mi deci ajutor, ca să mă pot lupta pînă la capăt cu dușmanii tăi“. Și Musulman a trimis din Galipoli la Smirna mulți bani o dată și de multe ori și Țineit cu aceia a continuat zi de zi războiul, pînă ce a alungat pe moștenitorii lui Atin.

6. La începutul primăverii însă, cînd oamenii au intrat acum în al doilea an de la venirea aceluia groaznic potop, un fecior al lui Atin care se chema Omur, căci celălalt murise, se refugiază la unchiul său Mandahia-Eliezbei, domnul Cariei, și-i cade cu rugăminti fierbinți la picioare, rugîndu-l de ajutor. Acela îl primește cu multă afecțiune și-i împlinește rugămintea ; și adunîndu-și toată armata, merge la Efes împreună cu Omur, ducînd cu el ca la șase mii de oameni. Cei din Efes însă cu Carasupasi, tatăl lui Țineit, erau ca la trei mii, căci Țineit se afla fiind la Smirna. Atunci, pentru că efesenii n-au voit să se plece, ci dîrji s-au împotrivit, dau foc orașului și văpaia aprinzîndu-se din patru laturi, a mistuit casele și focul a înghițit ca o iarbă uscată tot ce a mai fost lăsat de sciți ; și în două zile întreg orașul s-a făcut praf și cenușă. Văzînd efesenii un prăpăd atît de mare, s-au închinat.

7. Carasupasi însă închis în cetatea de sus, a mai rezistat pînă în vremea de toamnă, așteptînd ajutor de la feciorul său Țineit. Acela însă n-a putut să lase Smirna și să plece la Efes, căci avea ostași mult prea puțini. Atunci deschizînd porțile, a ieșit și căzînd i s-a supus lui Mandahia. Și acesta luîndu-l pe el cu ceilalți din cîți erau în cetate, i-a dus legați

5: *Ionia lui Atin*: adică într-o parte a sultanatului Aidin.

6: *La începutul primăverii... în anul al doilea*: de la invazia lui Timur-Lenk ; e' deci 1404. — *un fecior de-al lui Atin*: de fapt al lui Iese pe care Duca îl numește tot cu numele străbunului (vz. nota la 3: *Cei doi feciori*). — *căci celălalt murise*: acesta a fost Isa-Beg II (vz. *ibid.*), ucis de Țineit (vz. XXVI, 3). — *Mandahia-Eliezbei*:

5. Ἐν δὲ τὰ πρὸς Ἰωνίαν μέρη τοῦ Ἀτὴν ἡγέρθη τις ὄνομα Τζινεήτ, υἱὸς τοῦ λεγομένου Καρασούπασι, ἀνὴρ γενναῖος καὶ εἰς τὰ πολεμικὰ ἐνδοξος, ἔχων πρόνοιαν τὴν Σμύρνην ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Παγιαζήτ· καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον ἡγεμονίαν ὡς καθολικὸν οἱ Σμυρναῖοι τοπάρχην ἐσέβοντο. Τότε ἤρατο μάχην πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀτὴν, ὥκουν γὰρ αὐτοὶ ἐν Ἐφέσῳ. 5
 Ὁ δὲ Τζινεήτ ἀθροίσας Σμυρναίους καὶ ἐκ τῶν πέριξ χωρίων ὡς πεντακοσίους, κατερχόμενος ἐλήστενε τοὺς ἐν τῷ κάμπῳ Ἐφέσου. Ὡς ἐν ὀλίγῳ δὲ συναθροίσας ἐπέκεινα τῶν πεντακοσίων εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν τῶν Ἐφεσίων ἀφίκετο· καὶ δὴ παρακαθίσας τὸ πολίχνιον, ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ὁ τοῦ Ἀτὴν υἱὸς ἀφείλ ἀπέδρα 81b
 καὶ ὁ Τζινεήτ κύριος καθειστίχεται τῆς ἡγεμονίας. Πλὴν διαπαντὸς ἔγραφεν ἐν 10
 τῇ Θράκῃ πρὸς τὸν Μουσουλμάν, ὡς· „Ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ πάσχω καὶ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ἀτὴν οὐ δι' ἐμέ, ἀλλὰ διὰ σέ ταύτην ἐγκολποῦμαι. Στείλον οὖν μοι βοήθειαν, ἵνα εἰς τέλος ἀντιπαρατάξωμαι τοὺς ἐχθροὺς σου.“ — Ὁ δὲ Μουσουλμάν ἀπὸ Καλλιουπόλεως ἐν Σμύρνῃ καὶ μίαν καὶ πολλάκις ἀπέστειλεν θησαυρὸν πολὺν καὶ δι' ἐκείνου στρατεύων ἦν καθεκάστην, ἕως οὗ τοὺς κληρονόμους τοῦ 15
 Ἀτὴν ἐδίωξε.

6. Ἐαυρὸς δὲ ἀρχομένου καὶ τὸν δεύτερον ἤδη χρόνον μετὰ τὴν παραδρομήν τοῦ δεινοῦ ἐκείνου κατακλισμοῦ ὄφξαντες, ὁ εἷς τοῦ Ἀτὴν υἱὸς ὁ καὶ Ὅμοῦρ καλούμενος, τοῦ ἐτέρου τεθνηκότος, πρὸς τὸν θεῖον αὐτοῦ τὸν Μανταχία·Ελιέζπεγιν, τὸν ἡγεμόνα Καρίας, ἐπανέρχεται καὶ ἱκετικῶς προσπίπτει τοῖς 20
 ποσὶν αὐτοῦ δεόμενος βοηθείας. Ὁ δὲ καὶ μάλα ἀσπασίως αὐτὸν ὑποδέχεται καὶ τὸ αἰτηθὲν πληροῖ· καὶ συνάξας τὸν ἅπαντα στρατὸν αὐτοῦ ἐν Ἐφέσῳ σὺν τῷ Ὅμοῦρ ἔρχεται, ἄγων σὺν αὐτῷ ὡς ἐξακισχιλίους ἄνδρας. Οἱ δὲ τῆς πόλεως σὺν τῷ Καρασούπασι, τῷ πατρὶ τοῦ Τζινεήτ, ἦσαν ὡς τρισχίλιοι, ὁ γὰρ Τζινεήτ εὐρέθη ἐν τῇ Σμύρνῃ ὑπάρχων. Τότε μὴ ὑποκύναντες οἱ Ἐφέσιοι, ἀλλὰ καρτερῶς 25
 ἀντικαθιστάμενοι, πῦρ ἀφίαν ἐν τῇ πόλει καὶ διὰ τῶν τεσσάρων μερῶν ἀναφθείσης τῆς φλογὸς κατεδαπάνει τὰς οἰκίας καὶ τὰ καταλειφθέντα παρὰ τῶν 82b
 Σκυθῶν τὸ πῦρ ὡς χόρτον κατήσθιε καὶ ἦν ἡ πᾶσα πόλις τέφρα καὶ κόνις ἐν δυσὶν ἡμέραις. Οἱ δὲ Ἐφέσιοι ἰδόντες τὴν τοσαύτην ζημίαν προσεκύνησαν.

7. Ὁ δὲ Καρασούπασις, γενόμενος ἔγκλειστος ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἀντεμάχεται ἄχρι φθινοπωρινοῦ καιροῦ, ἐκδεχόμενος βοήθειαν παρὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Τζινεήτ. Ὁ δὲ οὐκ ἠδύνατο ἀφείλ τὴν Σμύρνην ἀπελθεῖν ἐν Ἐφέσῳ, ἦν γὰρ σπάνις πολλὴ τῶν στρατιωτῶν. Τότε ἀνοίξας τὰς πύλας ἐξῆλθε καὶ πεσὼν ὑπὲρ τάγῃ τῷ Μανταχία. Παραλαβὼν οὖν αὐτὸν σὺν τοῖς ἄλλοις τῶν ὄντων ἐν τῷ 30

1 τὰ... μέρη P: τῷ... μέρει Bull || 2,24 καράσούπαση P || 2 ἄνδρας *supra* ρας νῆε P || 20 Ἐλιέζπεγιν P || 26 ἀφίαν P || 28 Σκύθων P || 30 καράσούπαση P.

pe cit se pare Muhammed-Beg (vz. nota la 3: *Cei doi feciörti*), numit și el cu numele înființatorului sultanatului. — *lâsaf de scîfi*: de tătarii-mongoli ai lui Timur-Lenk. 7: lui Mandahia: adică lui Muhammed-Beg. —

la scaunul lui de domnie ; iar pe Omur, băiatul lui Atin îl pune în domnia părintească. Pe Carasupasi însă și pe osmanizii ce erau cu el, i-a legat și i-a închis într-o cetățuie, aruncându-i într-un turn ; Mamalos se chiamă cetățuia. Dar mi-te Țineit, ce face ? Pornind din Smirna cu o diremă,
 5 pleacă pe mare în Caria și vine la Mamalos ; acolo în taină trimite știre celor închiși, că a venit acum, ca să-i fure. Iar cei închiși fac un ospăț și dau paznicilor vin curat de băut, ca să se sature, și adormindu-i ca pe niște morți, au ieșit din turn și, slobozindu-se cu funiile peste zid, s-au urcat în diremă ; și plecând au venit la Smirna. Și a fost mare bucurie
 10 pentru o furătură ca aceea.

8. La începutul iernii însă, Țineit pornește cu război asupra Efesului și-l închide pe Omur înăuntrul cetățuii și întreg orașul îl lasă pradă ostașilor lui ; și afară de oameni, pentru că nu voiau să-i facă robi, tot ce-au agonisit după invazia sciților, au jefuit ; și pe mulți din locuitorii orașului
 15 i-a ucis și multe alte grozăvii au făcut cu miile, nelegiuitul. Apoi a căzut la învoială cu Omur și i-a dat pe fiica sa de soție și prin jurămintе, încredințându-l de adevăr, a ieșit din cetate și se îmbrățișează ca un tată cu fiul. Și cu jurămint se leapădă de ascultarea față de Musulman și se arată întru toate credincios moștenirii lui Atin ; și străbătînd împreună cu
 20 Omur toată țara, atrage de partea sa toate orașele așezate pe Meandru și cele dinspre miazănoapte : Filadelfia, Sardes, Nimfeon, pînă la riul Ermon și punînd oameni care îi erau mai cu credință, toată țara o dă în mîinile rudelor și prietenilor săi. Și în timp ce acesta petrecea la Efes cu viitorul său ginere, deodată dimineața se răspîndește zvonul în popor, că domnul
 25 a murit, și la răsăritul soarelui ridicînd trupul lui, l-au dus în cetățuia ce se cheamă Pirghion și e așezată la poalele muntelui Tmolos ; și acolo l-au înmormîntat lîngă străbunii lui. Iar Țineit ridicat și înălțat, își socotea țara ca o moștenire din părinți, și s-a numit domn de sine stătător al Asiei.

30 **Güneyt se predă lui Suleiman.** 9. Musulman însă nerăbdînd obrăznicia lui, s-a hotărît să treacă în Bitinia. Și trecînd a venit la Brusa și brusenii toți l-au primit cu plăcere și cu bucurie cît mai mare s-au arătat gata să moară pentru el. Atunci, cum a început primăvara, a început să strîngă oaste în contra lui Țineit. Iar Țineit însuși cu puțini călăreți pleacă în grabă la Iconion, capitala Licaoniei și, după ce vorbește

diremă: corabie cu două rinduri de vîsle. —

8: *că domnul a murit*: e Omer II, ucis prin vicleșug de Güneyt (vz. XXVI, 3). — *Pirghion*, adică Turnuleț. — *domn de sine stătător al Asiei*: adică al Ioniei asiatice (vz. XVII, 1: *Asia*) cu sultanatul Aidin. —

πολιχνίῳ δεσμίους εἰς τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ ἤγαγε, τὸν δὲ παῖδα τοῦ Ἀτὴν τὸν Ὅμοῦρ ἐγκαθίζανει ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ τῇ πατρικῇ, τὸν δὲ Καρασούπασιν ἐγκλείστον ἐν τῷ πολιχνίῳ τινὶ ἐντὸς πύργου δεσμήσας ἐβόησε καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ Ὀτμανίδας· Μάμαλος ὀνομάζεται τὸ πολιχνιον. Ὁ δὲ Τζινεήτ τί δαι ἄρα δοῖ; Ἐκ τῆς Σμύρνης ἐξελθὼν σὺν διήρει μιᾷ καὶ πλεύσας ἐν τῇ Καρίᾳ ἔρχεται εἰς Μάλαμον κάκει κρυφίως πέμπει πρὸς τοὺς ἐγκλείστους, ὡς ἦδη κλέψων ἦλθεν αὐτούς. Οἱ δὲ τοὺς φύλακας πανδαισίαν ποιήσαντες καὶ εἰς κόρον τὸν ἄκρατον κεράσαντες καὶ κοιμήσαντες ὡς τεθνηκότας, αὐτοὶ ἐξεῆλθον τοῦ πύργου καὶ διὰ τοῦ τείχους χαλασθέντες καλωδίους εἰσῆλθον ἐν τῇ διήρει καὶ πλεύσαντες ἦλθον εἰς Σμύρναν. Ἐγένετο οὖν μεγάλη χαρὰ ἐν τῇ τοιαύτῃ κλοπῇ.

8. Χειμῶνος δὲ ἀρχομένου ὁ Τζινεήτ στρατεύει εἰς Ἐφεσον καὶ κλείει ἐντὸς τοῦ πολιχνίου τὸν Ὅμοῦρ καὶ τὴν πόλιν πᾶσαν τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις प्राइदान ποιεῖται καὶ πλὴν τῶν ἀνθρώπων, ὅτι οὐκ ἠχημαλωτίζοντο, τὸ πᾶν δ' ἐπεκτήσαντο μετὰ τὴν παραδρομὴν τῶν Σκυθῶν, ἐσκύλευσαν· καὶ πολλοὺς τῶν πολιτῶν κατέσφαξεν καὶ ἄλλα μύρια δεινὰ πέπραχεν ὁ ἀλάστωρ. Τότε εἰς συμβιβάσεις ἐλθὼν μετὰ τοῦ Ὅμοῦρ καὶ τὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκαν αὐτῷ δούς καὶ δοκοῖς πιστώσας τὴν ἀλήθειαν, ἔξεισι τοῦ κάστρου καὶ περιπτύσσονται ὡς πατὴρ μετὰ υἱοῦ. Καὶ ἀποβάλλεται ἐνόρκως τὴν πρὸς τὸν Μουσουλμάν εὐπέθειαν καὶ Ἀττηνὴς καθολικὸς ἀναδείκνυται, σὺν αὐτῷ οὖν διαδρομῶν τὴν πᾶσαν ἡγεμονίαν καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐλκύσας τὰς πάσας πόλεις τὰς πρὸς Μαϊάνδρον καὶ τὰς πρὸς ἄκρατον, Φιλαδέλφειαν, Σάρδεις, Νύμφαιον, μέχρι τοῦ Ἐρμωνος ποταμοῦ, καὶ οἰκίσας τοὺς πιστοτάτους αὐτῷ καὶ τὴν πᾶσαν ἡγεμονίαν εἰς χεῖρας τῶν αὐτοῦ συγγενῶν καὶ φίλων ἐνθείς. Αὐτὸς ἐν Ἐφέσῳ σὺν τῷ μελλογάμβρῳ διάγων, θροῦς ἀναπηδήσας πρῶτ' ἐν τῷ δήμῳ, ὡς ὁ ἡγεμὼν ἐτεθνήκει, καὶ δὴ ἡλίον ἀνατείλαντος ἄραντες τὸ πτώμα αὐτοῦ ἔφερον ἐν τῷ πολιχνίῳ, ὃ Πύργιον καλεῖται, ἐν τῇ ὑπωρεῖᾳ τοῦ Τιμῶλου ὄρους κείμενον ἐκεῖ αὐτὸν ἔθαψαν ἐγγὺς τῶν πατέρων αὐτοῦ. Ὁ δὲ Τζινεήτ εἰς ὕψος ἀρθεὶς καὶ τὴν ἡγεμονίαν ὡς πατρικὸν κλῆρον ἡγησάμενος αὐτόνομος ἡγεμὼν Ἀσίας ἐκλήθη.

9. Ὁ δὲ Μουσουλμάν μὴ φέρων τὴν αὐτοῦ ἀναίδειαν ἠβουλήθη περάσαι ἐν τῇ Βιθυνίᾳ. Καὶ δὴ περάσας καὶ εἰσελθὼν ἐν Προύσῃ ἅπαντες οἱ Προυσαεῖς ἀσπασίως αὐτὸν ὑπεδέξαντο καὶ μεθ' ὅσης χαρᾶς ἐτοιμῶς τοῦ θανεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ ἡρετίσαντο. Τότε δὴ ἕαρος ἀρξαμένου στρατὸν ἀθροίζειν ἤρξατο κατὰ τοῦ Τζινεήτ. Ὁ δ' αὐτὸς Τζινεήτ σὺν ὀλίγοις ἵπποις δρομαῖος εἰς Ἰκόνιον, μητρό-

1 τὸν δὲ παῖδα... τὸν *scripsi*: τῷ δὲ παιδὶ... τῷ P (*fortasse accusativus demoticus est*: τὸ δὲ παιδὶ... τὸ U 2 Καρασούπασιν P || 13 πρέδαν P || 14 Σκυθῶν P || 14—15 πολιτῶν P || 19 ἀττηνῆς P: ἀττηνῆς P₁ | καθολικὸς Bull: καθολικῶς P || 22 οἰκίσας P || 31—32 αὐτοῦ Bull: αὐτὸν P || 33 ἱππεῖς P.

cu Caraman, merge la Cotiaion și, după ce i-a spus aceleași vorbe și lui Carmian, îi aduce la Efes cu armate. Și cuvintele ce le-a vorbit cu acești sultani, au fost: „Știți bine suferința ce ați îndurat-o de la Baiazid și părinții voștri, unii au fost măcelăriți, iar alții sugrumați cu juvățul; și s-a făcut singur domn și pe voi v-a făcut să plecați peste graniță. Acum însă, fiindcă, prin dreapta judecată a lui Dumnezeu, făcătorul de rele a dispărut, să nu ne înghită puiul aspidei, ci cu curaj, cât e încă în plină creștere, să-i strivim capul și viața ce ne rămîne, să o ducem fără grijă”. Atunci sultanii plecînd urechea la vorbele lui și socotind că este în interesul lor, au pornit înarmați, și Caraman cu trei mii, Carmian cu zece și Țineit cu cinci au tăbărit la Efes.

10. Musulman însă și el mergînd de la Brusa la Lopadion și armata lui numărînd-o la douăzeci și cinci de mii, s-a ridicat de la Lopadion și a venit la Pergam și de la Pergam în cîmpia Mainomenu, iar din acea cîmpie la Smirna. Și aflînd despre sosirea împreună a lui Caraman și Carmian, nu știa ce să facă și era necăjit. Ridicînd tabăra de la Smirna, a venit spre Efes și și-a ridicat corturile într-un loc numit Mesaulion; și acolo fiindu-i frică de inamicii săi, și-a așezat corturile îngrămădite, a tras un șanț și a ridicat un val de pămînt; și la mijloc ședea el cu oastea, iar inamicii săi la Efes; și erau la o depărtare de nici jumătate de zi, adică șase ore, unii de alții. Și nici el nu se apropia de ei de teamă și nici aceia de el din cauza inegalității.

11 Stînd astfel lucrul în nemișcare, vine la Țineit unul din prietenii lui de taină și-i spune: „Caraman și Carmian s-au înțeles și vreau noaptea asta să te dea în mîinile lui Musulman; iar ei făcînd legături de bună pace cu el, să se înapoieze fără nici o frică la casele lor. Și noaptea aceasta își vor pune în lucrare întreg planul”. Aflînd Țineit aceasta, cînd se lasă seara, aprinde în corturile lui lumini și lămpi, își alege din caii cei mai

10 trei Bull.: treizeci P I || 22 de el Bull.: de ei P.

9: Caraman... Carmian: cu aceste nume, Duca desemnează pe urmașii acestor întemeietori de sultanate (vz. G. Moravcsik, II, 137 s.v. *Καραμάνος* 2 și p. 142 s.v. *Κερμανός*). De fapt sînt Muhamed II și Iacub II (vz. M. Alexandrescu-Derska, op. cit., p. 91 și nota la 3: Carmian).

10: οὗτε αὐτὸς χωρὼν πρὸς ἐκείνους διὰ τὴν δειλίαν οὐτ' ἐκείνοι πρὸς αὐτοὺς διὰ τὴν ἀνισότητά *nici el mergînd spre aceia de teamă și nici aceia spre ei din cauza inegalității*: Așa ne e transmis locul în manuscrise. Dar cuvintele *nici aceia spre ei* dau un nonsens, așa că αὐτοὺς ar trebui schimbat în αὐτὸν ca înțelesul să fie *nici aceia spre el*, adică Țineit cu aliații săi spre Musulman. Atunci însă cuvintele διὰ τὴν ἀνισότητά *din cauza inegalității* formează o contradicție, căci, precum ni se transmite în manuscrise, Țineit avea 5 000, Caraman 30 000 și Carmian 10 000 de oameni, deci 45 000, față de 25 000 ai lui Musulman, așa că nu aceia puteau să stea pe gînduri să-l atace pe Musulman din cauza disproporției de număr, ci Musulman pe ei. Dar atunci ar trebui schimbat nu numai ἐκείνοι *și ἐκείνος aceia în acela*, ci și αὐτὸς χωρὼν πρὸς ἐκείνους, *el mergînd spre aceia în ab-*

πολιν τῆς Λυκαονίας, ἔρχεται καὶ τῷ Καραμάν ὁμιλήσας, κατέρχεται εἰς Κοτυάειον καὶ τῷ Καρμιάν τὰ αὐτὰ εἰπὼν, ἔλκει αὐτοὺς μεθ' ὧλων εἰς Ἐφέσον. Οἱ δὲ λόγοι, οὓς ὁμιλήσας μετὰ τῶν ἡγεμόνων, ἦσαν „Οἶδατε ἀκριβῶς τὴν ζημίαν, ἣν ὑπέστητε παρὰ τοῦ Παγιαζήτ· καὶ τοὺς ὑμετέρους γονεῖς οὓς μὲν ἔφαξαν, οὓς δὲ ἀγχόνη ἀπέπνιξαν· καὶ αὐτὸς μονάρχης ἐγένετο καὶ ὑμᾶς ἐξορίστους ἐποίησεν. Νῦν δὲ ἐπεὶ δικαία Θεοῦ κρίσει ὁ ἀλάστωρ ἡφάνισται, μὴ καταπίετα ἡμᾶς τὸ τῆς ἀσπίδος ἔκγονον, ἀλλὰ προθύμως ἔτι ἀκμάζον ὃν συντρίψωμεν αὐτοῦ τὴν κάραν καὶ τὸ λείπον ἐν ἀμερυνία διάξωμεν.“ — Τότε οἱ ἡγεμόνες ἐνωτισθέντες τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ εἰς συμφέρον αὐτῶν λογισάμενοι ἐχώρουν ἐν ἄρμασι καὶ ὁ μὲν Καραμάν ἐν τρισὶ χιλιάσιν, ὁ δὲ Καρμιάν ἐν δέκα· καὶ ὁ Τζινεήτ ἐν πέντε χιλιάσιν ἐν Ἐφέσῳ ἐστρατοπέδευσαν.

10. Ὁ δὲ Μουσουλμάν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῆς Προύσης ἐν Λοπαδίῳ ἐλθὼν καὶ τὸν πάντα στρατὸν αὐτοῦ ἐν εἴκοσι πέντε χιλιάσιν ἀριθμήσας καὶ ἀπὸ Λοπαδίου ἐγερθεὶς ἦλθεν εἰς Πέργαμον, ἀπὸ δὲ Περγάμου, ἐν τῷ Κάμπῳ τοῦ Μαινομένου, ἀπὸ δὲ τοῦ Κάμπου ἐν Σμύρνῃ. Μαθὼν δὲ τὴν συνέλευσιν τοῦ Καραμάν καὶ τοῦ Καρμιάν ἠπορεῖτο καὶ ἠσχαλλεν. Ἀπὸ δὲ Σμύρνης πρὸς Ἐφέσον ἀπάρας ἦλθε πῆξας τὰς σκηνὰς εἰς τόπον λεγόμενον Μεσαύλιον· καὶ κεῖ φοβηθεὶς τοὺς ὑπεναντίους καὶ πυκνώσας τὰς τέντας, τάφρον ἔσκαψε καὶ χώματα ἀνήγειρε καὶ αὐτὸς ἐν μέσῳ μετὰ τοῦ στρατοῦ ἐκάθητο, οἱ δὲ ὑπενάντιοι ἐν Ἐφέσῳ, ἀπέχοντες ἡμερῶν οὐδὲ τὸ ἥμισυ, ἡγουν ἐξ ὧρων διάστημα ἀπ' ἀλλήλων, οὔτε αὐτὸς χωρῶν πρὸς ἐκείνους διὰ τὴν δειλίαν οὐτ' ἐκεῖνοι πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν ἀνισότητά.

11. Τοῦ πράγματος οὖν ἐν ἀμελείᾳ κειμένου, πρόσεισι τῷ Τζινεήτ εἰς τῶν αὐτοῦ μυστικῶν φίλων καὶ λέγει αὐτῷ „Ὁ Καραμάν καὶ ὁ Καρμιάν ὁμονόησαντες βούλονται τῇ νυκτὶ ταύτῃ παραδοῦναι σε εἰς χεῖρας τοῦ Μουσουλμάν· ἐκεῖνοι δὲ εἰρηναῖαν κατάστασιν πράξαντες ἀναστρέψουσιν ἀφόβως εἰς τὰ ἴδια. Ἐν ταύτῃ οὖν τῇ νυκτὶ τὸ πᾶν διαπράσσονται.“ — Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ Τζινεήτ καὶ καταλαβούσης τῆς ἐσπέρας φανούς καὶ λαμπάδας ἀνάψας ἐν ταῖς αὐτοῦ σκη-

1—2 Κοτυάειον P || 7 ante ἔτι addere vult οὕτω Bull || 9 τοὺς λόγους Bek : τοῖς λόγοις P || 10 τρισὶ Bull : τριάκοντα P I || 20 ἡμερῶν P : ἡμέρας Bull || 20 οὔτε — 21 ἀνισότητά) parte contraria la quale per paura non osava venir a trovar Musulmano; nè Musulmano per la inequalità non andava a loro I || 21 αὐτὸν Bull : αὐτοὺς P.

τοὶ χωροῦντες πρὸς ἐκεῖνον ei mergînd spre acela. Aşa trebuie să-l fi avut textual sau cel puţin să-l fi interpretat vechea traducere italiană. Dar în cazul acesta Tineft cu aliații săi nu-l atacă pe Musulman de teamă. Despre o teamă însă, a acestora de Musulman nu se spune nimic, ci dimpotrivă despre Musulman că „fiindu-i frică“, și-a întărit tabăra; și atunci e firesc el să stea pe gînduri și să nu-i atace de teamă, așa precum e în manuscris. De aceea cred că e mai bine să facem numai schimbarea ușoară a lui αὐτοὺς în αὐτόν și, spre a desființa contrazicerea, cred că am făcut bine că în § 9 precedent am pus în text coniectura lui Bull τρισὶ cu trei în loc de τριάκοντα treizeci din manuscris. Trei mii e și un număr mai potrivit, în vreme ce 30 000 e vădit exagerat și poate proveni ușor dintr-o greșală de transcriere, mai ales dacă vreun manuscris avea indicate numerele cu litere cifre. Și apoi o corectare de text ca αὐτοὶ χωροῦντες πρὸς ἐκεῖνον din αὐτὸς χωρῶν πρὸς ἐκείνους mi se pare față de λ' în γ' că e o schimbare prea mare care trebuie evitată după putință.

repezi la drum și se urcă în cetatea de sus la fratele său Baiazid, căci era paznic și apărător al cetății. Și-i povestește întreaga sa situație și, după ce-l îndeamnă să stea cu grijă de paza orașului pînă dimineață, el însuși cu ceilalți oameni de aproape ai lui se duce la Musulman. Pe la miezul nopții mergînd oamenii lui Caraman și Carmian în corturile lui Țineit, n-au găsit pe nimeni. Țineit însă, cînd s-a făcut acuma dimineața, și-a pus un ștreang după grumaz și a venit în fața lui Musulman, plîngînd și spunînd : „Am greșit, doamne, vrednic sînt de moarte. Insumi mi-am atîrnat ștreangul de gît. Fă cu mine ce vrei ! Vinovat sînt de toată osînda“. Induișat de aceste cuvinte, i s-a făcut milă de el ; și Musulman i-a dat îmbrăcăminte curată și l-a întrebat : „Unde sînt acum sultanii aceia și unde se găsește armata lor ?“ — Iar el a spus : „La Efes ; și de vrei, dă-mi armată și eu mă duc și ți-i aduc legați“. Musulman însă temîndu-se, ca în aceste răspunsuri să nu fie cumva la mijloc vreun vicleșug, n-a mai voit să se ia pe urma lor, ci după răsăritul soarelui, urcîndu-se însuși pe cal, a plecat cu toată oastea spre Efes, avînd cu el și pe Țineit. Caraman însă și Carmian intrînd precum am spus, pe la miezul nopții în corturile lui Țineit și neaflîndu-l, au priceput cursa ; și s-a făcut mare larmă și tulburare în tabără ; și unii își căutau caii, iar alții șeile, alții cămilele și catîrrii, pentru ca să încarce poverile cu bagajele, iar ceilalți la arme. Și la răsăritul soarelui, și-au pregătit totul bine și, armata de-a cătare cu sultanii și cea pedestră rămînînd pe un loc înalt, au trimis înainte catîrrii și cămilele cu toți însoțitorii bagajelor ; aceștia trecînd peste pasurile ce sînt spre Meandru, ei au rămas pe loc, pînă ce au văzut că au trecut de locurile grele de străbătut, atunci și ei în ordine au intrat în trecători. Și cînd sfîrșitul cozii armatei era în gura strîmtorii, atunci și armata pedestră a lui Musulman, el trecînd de podul care e așezat spre muntele Galesion, a ajuns la Efes ; și la ora patru din zi, soarele făcîndu-și atunci drumul prin constelația cumpenii, și Musulman era în Efes. Și Țineit îl sfătuia stăruitor, ca să-l înduplece pe om să se ia pe urma lor, dar el nu s-a lăsat înduplecat, pe de o parte din cauza inimii lui bune, pe de altă parte însă și pentru că se temea mereu de răutățile lui Țineit la care se dădea cu ușurință ; căci pe cît era Musulman de bun și foarte blajin, pe atît de viclean și neastîmpărat Țineit. De aceea ridicînd corturile în cîmpia de la Efes, unde a rămas patru luni, n-a făcut altceva nimic decît s-o ducă în îmbuibări și plăceri ; căci era omul băutor de vin ca nimeni altul și dedat fără rușine la poftele trupești.

11 : διαβὰς *trecînd de*: trebuie subînțeles Musulman. — *la ora patru din zi*: adică pe la 10 dimineața.

ναῖς, αὐτὸς τοὺς ταχυδρόμους τῶν ἵππων ἀναλεξάμενος ἄνεισι ἐν τῇ ἀκροπόλει
 πρὸς τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Παγιαζήτ, ἦν γὰρ φύλαξ τοῦ κάστρου καὶ πρόμαχος.
 Καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς ἱστορήσας καὶ παραγγείλας τὴν φυλακὴν τῆς πό- 86b
 λεως ἐπιμελῶς ἄχρι πρωῒας διατηρεῖν, αὐτὸς σὺν τοῖς λοιποῖς οἰκιακοῖς πρὸς
 τὸν Μουσουλμάν ἐπάνεισι. Καὶ διὰ μέσης νυκτὸς οἱ τοῦ Καραμάν καὶ τοῦ Καρ- 5
 μιάν εἰς τὰς τέντας τοῦ Τζινεήτ ἐλθόντες οὐδένᾳ εὗρον. Ὁ δὲ Τζινεήτ πρωῒας
 ἦδη γενομένης καὶ βρόχον ἐνθεις τῷ τραχήλῳ ἦλθεν ἐνώπιον τοῦ Μουσουλμάν
 κλαίων καὶ λέγων· „Κύριε, ἡμαρτον· ἄξιός εἰμι τοῦ θανεῖν. Ἐγὼ αὐτὸς τῷ τρα-
 χήλῳ μου τὸν βρόχον ἀνηρησάμην. Ὡς βούλει, εἰς ἐμὲ πράττε· ὑπεύθυνός εἰμι
 παντοίας καταδικῆς“, — Ὁ δὲ Μουσουλμάν καμφθεὶς τοῖς λόγοις τούτοις καὶ 10
 συμπαθήσας αὐτὸν καὶ στολὴν φαιδρὰν ἐνδύσας, ἠρώτησε· „Ποῦ εἰσι νῦν οἱ
 ἡγεμόνες ἐκεῖνοι καὶ ποῦ ἡ παράταξις αὐτῶν εὐρίσκεται;“ — Ὁ δὲ εἶπεν· „Ἐν
 Ἐφέσῳ· καὶ εἰ βούλει, χώρησόν μοι στρατὸν καὶ γὰρ ἐλθὼν αὐτοὺς δεσμίους ἄγω
 πρὸς σέ.“ — Ὁ δὲ Μουσουλμάν φοβηθεὶς μὴ πως πανουργία ἐν μέσῳ τού-
 των τῶν ὑποκρίσεων πράττεται, οὐκ ἠθέλησε καταδιώξαι ὀπίσω αὐτῶν, ἀλλ' 15
 ἦδη τοῦ ἡλίου ἀνίσχοντος καὶ αὐτὸς ἐφ' ἵππου ἐπιβὰς σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ πρὸς
 Ἐφεσον ἐχώρει, ἔχων μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν Τζινεήτ. Ὁ δὲ Καραμάν καὶ Καρμιάν,
 καθὼς ἔφημεν, περὶ τὰς μέσας νύκτας ἐλθόντες εἰς τὰς σκηνάς τοῦ Τζινεήτ καὶ
 μὴ εὐρόντες αὐτὸν, ἐννόησαν τὴν ἐνέδραν· καὶ μέγας θροῦς ἐγεγόνει ἐν τῷ φω-
 σάτῳ καὶ ταραγῇ, οἱ μὲν ἐρευνῶντες τοὺς ἵππους αὐτῶν, οἱ δὲ τὰς ἐφεστρίδας, 20
 ἄλλοι τὰς καμήλους καὶ τοὺς ἡμιόνους πρὸς τὸ τὰ φορτία τῶν παρασκευῶν ἐπι-
 θεῖναι, ἕτεροι δὲ ἐν ἄρμασιν. Καὶ δὴ ἀνατέλλοντος τοῦ ἡλίου τὰ πάντα καλῶς
 παρασκευάσαντες, οἱ μὲν ἱπτεῖς σὺν τοῖς ἡγεμόσι καὶ τῷ πεζικῷ στρατῷ ἐπὶ τό-
 που ὑψηλοῦ ἱστάμενοι τὰς ἡμιόνους καὶ τὰς καμήλους σὺν παντὶ τῷ φορτικῷ
 τάγματι προέπεμψαν· περάσαντες τὰς κλεισούρας τὰς πρὸς Μαΐανδρον, αὐτοὶ δὲ 25
 ἴσταντο, ἕως εἶδον, ὅτι τὰ δύσβατα μέρη διέβησαν, τότε καὶ αὐτοὶ κατὰ τάξιν
 εἰς τὰς κλεισούρας εἰσῆλθασιν. Ὅτε δὲ τὸ τέλος τῆς οὐραγίας ἐν τῷ στόματι
 τοῦ στενοῦ ἦν, τότε καὶ τὸ τοῦ Μουσουλμάν πεζικόν, ἀπὸ τῆς γεφύρας τῆς πρὸς
 τὸ Γαλλήσιον ὄρος κεμένης διαβάς, ἐν Ἐφέσῳ ἦλθεν· καὶ τῇ τετάρτῃ ὥρᾳ τῆς
 ἡμέρας, ἡλίου ἐν τῷ ζυγῷ τὴν πορείαν ποιούντος, καὶ ὁ Μουσουλμάν ἐν Ἐφέ- 30
 σω. Ὁ δὲ Τζινεήτ πολλὰ συμβουλευσας τοῦ ποιῆσαι καταπειθῇ τὸν ἄνδρα τοῦ
 καταδιώξαι ὀπίσω αὐτῶν, οὐκ ἠνέσχετο, τὸ μὲν διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ συμπά-
 θειαν, τὸ δὲ καὶ φοβούμενος ἀεὶ τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Τζινεήτ· ἦν γὰρ ὁ Μου-
 σουλμάν τοσοῦτον ἀγαθὸς καὶ ἀπλούστατος, ὅσον ὁ Τζινεήτ πονηρὸς καὶ περίερ-
 γος. Πήξας οὖν τὰς σκηνάς ἐν τῷ τῆς Ἐφέσου κάμπῳ καὶ ποιήσας μῆνας τέσ- 35
 σαρὰς, οὐκ ἄλλο ἦν τὸ δρώμενον πλὴν τρυφῆς καὶ σπατάλης· ἦν γὰρ ὁ ἄνθρωπος
 οἰνοπότης ὥς οὐδεὶς ἄλλος καὶ εἰς τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας ἀδεῶς ἐμπίπτων.

18 ἐλθόντες Bull : ἐλθόντας P || 19 εὐρόντες Bull : εὐρόντος P || 21 ἡμιόνους Bull :
 ἡμίονας P || 22 ἄρμασιν P || 35—36 τέσσαρας P₁ : τέσσαρες P.

Musa sultan
cu ajutorul
lui Mircea
cel Bătrîn.

XIX. Musa însă, despre care s-a vorbit mai sus și care stătea cu fratele său Mohamed la Ancara în Galatia, a fugit și a ajuns la Sinope, unde domnea Spentiar turcomanul. Primindu-l bine, precum se cuvenea, Musa i-a cerut să-l treacă în cealaltă parte a Mării Negre, înspre Țara Românească. Și întâlnindu-se cu Mircea voievod, l-a încunoștiințat cine este și de unde și cum a venit; și atunci Mircea îi dă voie să umble prin toată Țara Românească și să facă ce a hotărât. Aflînd pașalele din apus care păzeau părțile de la Dunăre, de venirea lui Musa în Țara Românească, îi scriu și-i arată lui Musulman ce s-a întîmplat și, dacă nu va apuca înainte să treacă în părțile Traciei, apusul îl va lua Musa drept moștenire și el petrecînd în Asia, la aceasta i se va mărgini și domnia.

2. Musulman auzind aceste cuvinte, repede pleacă din Efes spre Lampsac, luînd cu dînsul și pe Țineit, în locul căruia a pus în Efes și în toată provincia alt guvernator. În Lampsac pe promontoriul din fața Galipolii zidea un turn foarte mare pentru Musulman, și constructorul era un genovez nobil, Salgruzo de Negro; clădindu-l cum trebuia, și Musulman văzîndu-l, i-a dat foarte mulți bani. Și trecînd la Galipoli, ședea în beții și trîndăvii și, veselindu-se și petrecînd în desfrînări, nu avea grija lui Musa. Musa însă nu contenea să scrie marilor dregători și să orînduiască pentru ei toate în folosul lor, dacă va pune mîna pe domnie. Și nu s-a oprit numai la aceasta, ci strîngînd turci de prin părțile Istrului, era aclamat de ei sultan a toată Tracia, Tesalia și Iliria.

3. Musulman însă l-a trimis pe Țineit în părțile Bulgariei, punîndu-l guvernator în părțile Ohridei; iar el însuși ia drumul Adrianopolei și, intrînd în oraș, toți îl aclamau ca pe un binefăcător și dătător de toate bunătățile. Și într-adevăr așa era; căci unde Musulman își lua reședința, fie că într-un oraș, fie că într-un sat, spre a rămînea acolo treizeci de zile, și cei bogați și cei săraci și chiar cei care de nevoie cerșeau de mîncare, toți erau îndestulați, nemaiaivînd nici o lipsă.

4. Atunci Musulman de la Adrianopole a strîns o armată și a trimis-o în contra lui Musa, iar el o ducea ziua întregă în beții. Musa însă apu-

---

XIX 1—6: După Chalcocondil, sultanul contrapretendent, i-a dat lui Mircea cel Bătrîn pămînt și venituri în dreapta Dunării și Mircea i-a dat lui Musa ajutor, oaste destulă în frunte cu Dan Voievod. Dar craiul Serbiei Ștefan trecînd de la Musa la Musulman și bizantinii cucerindu-i tabăra, Musa deși cîștigase lupta fuge. La Dunăre se întîlnește cu Mircea și Dan; pe urmă, în a doua luptă, comandanții ienicerilor și ai cavaleriei de pradă părăsindu-l pe Musulman, Musa rămîne deplin biruitor. Musulman fugind spre Bizanț, este prins de niște turci; pe aceștia, Musa care însuși îl ucide pe Musulman, îi arde de vii cu soțiile și cu copiii, pentru păcatul că s-au atins de domnul lor. (L. Chalc., I, 160, 6—165, 6). După G. Sfranțes, lui Musa i-a

XIX. Ὁ δὲ Μωσῆς, ὃν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, διάγων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μεχεμέτ ἐν Ἀγγύρα τῆς Γαλατίας καὶ φυγὼν ἦκε ἐν Σινώπῃ ἡγεμονεύοντος Σπεντιάρ τοῦ Τουρκομάνου. Φιλοξενήσας οὖν αὐτόν, ὥς ἔδει, ἐζήτησε περᾶσαι Μωσῆς τὴν περαιάν τοῦ Εὐξεινίου Πόντου, τὰ πρὸς Βλαχίαν. Ὁ δὲ ἀπασιῶς τὴν αἴτησιν αὐτοῦ πληρώσας ἀφίησι καὶ εἰς Βλαχίαν περᾶ. Καὶ τῷ Μίλιτζῃ βεηβόδῃ συντυχὼν καὶ πληροφορήσας αὐτῷ, τίς τε εἴη καὶ πόθεν ἦκε καὶ πῶς, δίδωσιν αὐτῷ ἄδειαν τοῦ περιπατεῖν ἐν πάσῃ Βλαχίᾳ καὶ πράττειν τὰ δόξαντα. Οἱ δὲ τῆς δόσεως σατράπαι καὶ τὰ τοῦ Δανούβεως μέρη φυλάττοντες, μαθόντες τὴν εἰς Βλαχίαν εἰσοδὸν τοῦ Μωσῆ, γράφουσι καὶ δηλοῦσι τῷ Μουσουλμάν τὰ γενόμενα καὶ ὅπως, εἰ μὴ φθάσας περάσει ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Θράκης, τὴν δύσιν ὁ Μωσῆς κληρώσεται καὶ αὐτὸς ἐν Ἀσίᾳ διάγων εἰς αὐτὴν καὶ καταλήξει.

2. Ὁ δὲ Μουσουλμάν ἐνωτισθεὶς τοὺς λόγους τούτους, συντόμως ἐξ Ἐφέσου πρὸς Λάμψακον ἔρχεται ἄγων ὁμοῦ καὶ τὸν Τζινεήτ, ἄλλον ἑπαρχὸν καταστήσας ἀντ' αὐτοῦ ἐν Ἐφέσῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ἑπαρχίᾳ. Ἦν δὲ ἐν Λαμψάκῳ κτίζων ἐπ' ὀνόματι τοῦ Μουσουλμάν πύργον ἕνα παμμεγέθη ἐν τῇ ἀκτῇ τῇ ἀπέναντι Καλλιουπόλεως· ὁ δὲ δομήτωρ ἦν Σαλγρούζω δὲ Νέγρῳ, Γενουίτης εἰς τῶν εὐγενῶν· ὃν καὶ οἰκοδομήσας, ὥς ἔπρεπεν, καὶ ἰδὼν αὐτόν ὁ Μουσουλμάν ἐδώρησατο αὐτῷ πλεῖστα χρήματα. Καὶ περάσας ἐν Καλλιουπόλει καὶ καθίσας ἐν πότοις καὶ ἡμερινίαις, εὐφραίνόμενος καὶ ἀσελγαίνων, οὐκ ἐφρόντιζε περὶ τοῦ Μωσῆ. Ὁ δὲ Μωσῆς οὐ διέλειπε γράφων τοῖς μεγιστάνοις καὶ τάττων αὐτοῖς πάντα τὰ χρήσιμα, εἰ ἐγκράτης τῆς ἡγεμονίας γενήσεται. Καὶ οὐ μόνον ἦν ἐν τούτοις, ἀλλὰ καὶ Τούρκους ἀθροίσας ἐκ τῶν τοῦ Ἰστροῦ μερῶν, παρ' αὐτῶν πάσης Θράκης καὶ Θετταλίας καὶ Ἰλλυρικοῦ ἡγεμῶν ἀνηγορεύετο.

3. Ὁ δὲ Μουσουλμάν τὸν Τζινεήτ πρὸς τὰ μέρη τῆς Βουλγαρίας ἐν τοῖς μέρεσι τῶν Ἀχριδῶν ἑπαρχὸν καταστήσας, ἔπεμψεν· αὐτὸς δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει τὴν πορείαν ἐποίει καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἅπαντες αὐτόν ὥς εὐεργέτην καὶ δοτῆρα πάντων καλῶν ἀνηγόρευον. Καὶ ἐν ἀληθείᾳ οὕτως ἦν· ὅπου γὰρ ὁ Μουσουλμάν ἦρχετο, κἂν τε ἐν πόλει κἂν τε ἐν κάμῃ, τοῦ ποιῆσαι ἐκεῖ ἡμέρας τριάκοντα, καὶ οἱ πλούσιοι καὶ οἱ πένητες καὶ αὐτοὶ οἱ δι' ἔνδειαν τροφῶν προσαιτοῦντες, πάντες αὐτάρκεις ἐγένοντο.

4. Τότε ὁ Μουσουλμάν ἀπ' Ἀδριανουπόλεως συλλέξας στρατὸν κατὰ τοῦ Μωσῆ ἔπεμψε καὶ αὐτὸς διημέρευεν ἐν πότοις. Ὁ δὲ Μωσῆς συνάψας πόλεμον

6 Μόλιτζῃ P || 9 γράφουσι Buil: γράφωσι P || 13 τοὺς λόγους τούτους Bek: τοῖς λόγοις τούτοις P || 19 καθήσας P.

dat drumul Timur-Lenk, care-l prinsese; și Musa cu ajutorul domnului Serbiei îl învinge și ucide pe Musulman (G. Sfrântes, I, 90, 18—91, 5).

XIX 1: s-a vorbit mai sus: vz. XVIII, 4. — Spentiar: 1402—1439 vz. G. Moravesik, II, 249 s.v. Σπεντιάρης.

2: alt guvernator: Chelpaxisi, ienicer de origine sîrb; vz. XXVI, 3.

cîndu-se de război, a ieșit biruitor, punînd pe fugă, undeva pe aproape de Sofia, armata lui Musulman ; și pretutindeni s-a răspîndit faima, că Musa are să ajungă domn în partea de apus. Și la urechile lui Musulman a venit știrea, că intrarea lui Musa în Adrianopole se va întîmpla foarte curînd, 5 căci și curgea toată lumea la el și din cei de frunte nu puțini ; și trezindu-se în sfîrșit o dată și el din ameteala beției, a voit să fugă spre Constantinopole. Și luînd-o la drum cu puțini călăreți, și aceștia l-au părăsit și au fugit, plecînd la Musa.

5. Musulman însă a dat în cale peste un sat oarecare și, sătenii ză- 10 rîndu-l l-au și recunoscut și după cal și după veșminte și înfățișare, că este sultanul, și alergau să-l vadă. Și cinci arcași tineri, purtînd arcuri și săgeți, au luat-o înaintea ; iar Musulman tulburîndu-se, trage o săgeată în contra lor și unul lunecînd, a căzut peste cap. Mai dă cu o săgeată și-l 15 aruncă pe altul. Atunci ceilalți trei, căci cîteși cinci erau frați din același tată, într-un gînd slobod săgețile în contra lui Musulman, care cade de pe cal, și-i taie capul. Iar Musa este adus în Adrianopole cu alai și cu cînte 20 cît mai mare și e proclamat sultan al apusului.

6. Afîlînd de moartea fratelui său Musulman, i-a părut foarte rău și a trimis ostași și pe cei dintîi din pașale și au adus trupul lui la Adriano- 20 pole și de la Adrianopole l-a trimis cu cînte la Brusa și l-au înmormîntat în mausoleul ce și-l zidise. Și Musa făcînd cercetare amănunțită asupra ucigașilor lui Musulman, i-a descoperit pe cîteși trei ; și trimițînd în satul în care a fost ucis, și strîngînd pe toți sătenii, l-a legat pe fiecare cu femei și copii și, punîndu-l bine pe fiecare în colibele lor, a dat foc și a prefăcut 25 în cenușă tot satul și praf s-a făcut și copii și părinți și rude și casele. O pedeapsă ca aceea a dat-o neomul unor oameni, arătînd prin aceasta cel dintîi rău din relele pe care avea să le înfăptuiască în zilele lui.

Domnia lui
Musa
1411—1413.

7. Intrunindu-i apoi pe mai marii Traciei și Macedoniei 30 și ai altor ținuturi, căci veniseră cu toții la un loc, spre a-i aduce închinăciune, le-a ținut o vorbire oficială și a grăit către ei : „Bărbați și prieteni ai tatălui meu, căci nu vă spun servi, voi știți bine urgia ce a suferit-o partea din Asia de la Temir și ce e mai mult că tatăl meu a fost dat în mîinile lui ca un pui de vrabie. Și nimeni altul n-a fost care să aducă pe sciți și perși și celălalt popor în așezările 35 noastre decît Constantinopolea și cu ea cei ce sînt împărați într-însa. Și a venit apoi frate-meu și s-a făcut domn peste părțile Traciei și peste pămîn-

καὶ ὑπέρτερος φανεῖς καὶ διώξας τὸν στρατὸν τοῦ Μουσουλμάν ἐγγύς που Σοφίας, ἐγένετο ἀπανταχοῦ φήμη, ὥς ὁ Μωσῆς μέλλει τῆς δύσεως τοπάρχης γενέσθαι. Καὶ δὴ ἐνωτισθεῖς ὁ Μουσουλμάν τὴν ὥς ἐν ὀλίγῳ μέλλουσαν εἰσελεύσιν ἐν Ἀδριανουπόλει τοῦ Μωσῆ, ἦν γὰρ συρρέον ἅπαν τὸ πλῆθος ἐν αὐτῷ καὶ ἐκ τῶν προϋχόντων οὐκ ὀλίγοι, αὐτὸς ὅψε ποτε ἀνανήψας ἐκ τοῦ κάρους τῆς μέθης ἡβουλῆθη πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἀπιέναι. Καὶ σὺν ὀλίγοις ἐπιβάταις τὴν ὁδὸν ἀρξάμενος, καὶ αὐτοὶ ἀφέντες αὐτὸν ἔφυγον καὶ πρὸς τὸν Μωσῆν ἤλαντον.

5. Ὁ δὲ Μουσουλμάν ἐν χωρίῳ τινὶ καθ' ὁδὸν ἐντυχὼν καὶ οἱ τοῦ χωρίου ἰδόντες αὐτὸν καὶ ἐκ τοῦ ἵππου καὶ ἐκ τῶν ἱματίων καὶ ἐκ τῆς μορφῆς καὶ γνωρίσαντες, ὥς ὁ ἡγεμὼν ἐστίν, ἔθεον ἐπὶ θῆρα αὐτοῦ. Καὶ προκαταλαβόντες νεανίσκοι πέντε τοξόται φέροντες τόξα καὶ βέλη, ὁ Μουσουλμάν ταραχθεὶς ἀφίησι βέλος κατ' αὐτῶν καὶ ὁ εἰς κύμβαχος ὀλισθήσας ἔπεσεν. Καὶ δευτέρον πέμψας ῥίπτει τὸν ἕτερον. Τότε οἱ τρεῖς ὁμονοήσαντες, ἦσαν γὰρ καὶ οἱ πέντε ὁμοπάτριοι ὁμαίμονες, ἀφῶσι τὰ βέλη κατὰ τοῦ Μουσουλμάν καὶ πίπτει τοῦ ἵππου καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνουσιν. Ὁ δὲ Μωσῆς εἰσάγεται ἐν Ἀδριανουπόλει μετὰ δορυφορίας καὶ τιμῆς ὅσης καὶ ἡγεμῶν δύσεως ἀναδείκνυται.

6. Μαθὼν δὲ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μουσουλμάν ἐπένθησε καὶ στρατιώτας πέμψας καὶ τοὺς πρώτους τῶν σατραπῶν, ἔφερον τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ ἀπὸ Ἀδριανοῦ ἔπεμψεν αὐτὸ ἐντίμως ἐν τῇ Προύσῃ καὶ ἔθαψαν ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι μνημείῳ. Ὁ δὲ Μωσῆς ἀκριβῆ ἔρευναν ποιήσας εἰς τοὺς φονεῖς τοῦ Μουσουλμάν καὶ εὗρὼν καὶ τοὺς τρεῖς καὶ πέμψας ἐν τῷ χωρίῳ, ᾧ ἐφονεύθη, καὶ ἀθροίσας πάντας τοὺς χωρίτας καὶ δεσμήσας τὸν καθένα σὺν γυναίξϊ καὶ τέκνοις, ἀσφαλίσας τὸν καθένα ἐν ταῖς καλύβαις αὐτῶν πῦρ ἀφῶσιν· καὶ τέκνα καὶ γονεῖς καὶ συγγενεῖς καὶ αἱ καλύβαι καὶ τὸ χωρίον ἅπαν κατετεφρώθη καὶ εἰς κόνιν ἐγένοντο. Τοιαύτην ποινὴν ὁ ἀπάνθρωπος εἰς ἀνθρώπους εἰργάσατο, δεικνύων τὴν ἀπαρχὴν τῶν κακῶν ὧν ἡμελλε κατεργάζεσθαι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ.

7. Ἀθροίσας οὖν τοὺς μεγιστάνας τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας καὶ τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἦσαν γὰρ συνηθροισμένοι πάντες εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ, δημηγορήσας εἶρηκε πρὸς αὐτούς· „Ὡ ἄνδρες καὶ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς φίλοι, καὶ γὰρ οὐ δούλους λέγω, οἴδατε ἀκριβῶς τὴν ἦν ὑπέστη παρὰ τοῦ Τεμῆρ ἀπειλὴν ἢ τῆς Ἀσίας μερὶς καὶ τὸ πλεόν, ὅτι ὁ ἐμὸς πατὴρ παρεδόθη εἰς χεῖρας αὐτοῦ ὡς στρουθίον. Οὐκ ἄλλο τοίνυν ἦν τὸ καταβιάσαν τοὺς Σκύθας καὶ Πέρσας καὶ τὸ λοιπὸν ἔθνος ἐν τοῖς ἡμετέροις σιγηνώμασι πλὴν ἢ Κωνσταντίνου καὶ σὺν αὐτῇ οἱ ἐν ταύτῃ βασιλεύοντες. Ἐλθὼν οὖν ὁ ἐμὸς ἀδελφὸς καὶ κυριεύσας τὰ

tul cît a mai rămas, peste care domnea frate-meu; dar el nu numai că n-a dat nici o dovadă de dragoste și stimă fiiască, ci și mai mult, dacă trebuie s-o spun, pe jumătate s-a și făcut ghiaur. Întru aceea și dumnezeu și-a întors fața de la el și a dat în mîna mea sabia profetului, pentru ca să tai în două pe cel necredincios, pe cel credincios însă să-l înalț și să-l ridic. De aceea nici nu trebuie Constantinopolea să aibă parte de atîta pămînt și nici de orașe din Macedonia și încă de Tesalonic pe care tatăl meu cu multe osteneli l-a dobîndit și altarele idolilor le-a prelăcut în sfînte lăcașuri de închinare ale lui dumnezeu și ale profetului. Ba chiar și pe însăși mama orașelor, ucigașa tatălui meu, dacă e voia lui dumnezeu, prin strădania mea, o voi face a noastră și lăcașurile de închinare dintr-însa le voi desăvîrși în case de rugăciuni ale lui dumnezeu și ale profetului". Și atunci cu toții l-au aplaudat și spurcatele lui cuvinte le-au primit, de parcă de la dumnezeu ar fi venite.

8. Apoi strîngîndu-și armată destulă, mai întîi a năvălit în Serbia, — căci despotul Ștefan, feciorul lui Lazar, apucase să fugă la cea dintîi știre a invaziei, — și, străbătînd nenumărate sate și cîmpii, persoanele tinere și frumoase la față, le tîra în robie, iar pe toți ceilalți îi trecea prin sabie. Și mai luînd încă trei orașele cu război, la toți le-a secerat capetele și secerîndu-le, pe trupurile creștinilor întindea masa și făcea ospete cu mai marii săi.

9. Din Serbia întorcîndu-se în Adrianopole și odihnindu-se puțin, a început să-și pregătească mașinăriile de război și de asediu în contra Constantinopolei. O armată destul de mare însă a trimis-o în Tesalia și împresura Tesalonicul. Și după ce a ocupat toate localitățile din valea Strimonului afară de Zituni, însuși pleacă asupra Constantinopolei și, găsind toate localitățile pustii, căci împăratul Manuil le evacuasese înăuntrul Constantinopolei, toate le-a dat pradă focului. Și așezîndu-și corturile, avea în gîndul lui mare nădejde, că se va face stăpîn pe Constantinopole, de fapt însă, cu puterea ce-o avea, era departe de aceasta. Totuși zi de zi luptele nu conteneau, atacînd și atacat fiind, ucizînd și ucis fiind de constantinopolitani. Și aceștia făcînd ieșiri se încăierau cu turcii și la un bizantin cădeau trei turci. Împăratului însă nu-i plăcea aceasta. Căci ținea la bizantini mai mult ca la orice, deoarece erau puțini și-i păzea ca ochii din cap. Căci spunea: „Ce folos am dacă din o sută de soldați bizantini

1 cît a mai rămas] cît mai rămîne P | frate P: tatăl Bull.

Tesalonic: vz. XIII, 6 și XVIII, 2. — Ἀποστολὰς οὖν... μακρόθεν ἦν ἑστὼς *Apoi srtingînd...* 8—9: era departe de aceasta: cp. L. Chalc., I, 165, 7—166, 14 și G. Sfantos, I, 91, 14—15.

8: *Ștefan*: vz. IV, XIII, 6 și XVIII, 2.—1. — apucase să fugă: textual: „ajunsese să nu suporte invazia nici cu urechile”.

9: *Zituni*: vz. XVIII, 2: *Zituni*.

Θρακῶα μέρη καὶ τὴν λιποῦσαν γῆν, ἣν ὁ ἡμέτερος ἀδελφὸς ἐκυρίευσεν, οὐ μόνον τὴν πρὸς τὸ πάτριον σέβας στοργὴν οὐκ ἐνεδείξατο, ἀλλὰ μᾶλλον, εἰ χορὴ λέγειν, καὶ ἐφ' ἡμισείας καθοὺρ ἐγένετο. Ἐν τούτῳ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν παραβλέψας, εἰς τὴν ἐμὴν χεῖρα τὴν ῥομφαίαν τοῦ προφήτου δέδωκε τοῦ διχοτομῆσαι τὸν ἄπιστον, τὸν δὲ πιστὸν ὑπερυψῶσαι καὶ ἀναβιβᾶσαι. Ἐνεκα γοῦν τούτου οὐ χορὴ τοσαύτην γῆν ἢ Κωνσταντίνου κληρώσασθαι, οὐ δὲ πόλεις Μακεδονικὰς καὶ ταῦτα τὴν Θεσσαλονίκην, ἣν διὰ πολλῶν ἰδρώτων ὁ ἐμὸς πατὴρ ἐκληρώσατο καὶ τοὺς βωμοὺς τῶν εἰδώλων εἰς ἱερὰ τεμένη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου μετέστησεν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν μητέρα τῶν πόλεων καὶ τὸν φονέα τοῦ ἐμοῦ πατρός, εἰ Θεῷ θελητόν ἐστιν, διὰ συνδρομῆς ἐμῆς ἡμετέραν καταστήσω καὶ τὰ ἐν αὐτῇ τεμένη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου τελέσω προσευχῆς οἴκους. — Τότε οἱ πάντες εὐφήμεσαν καὶ ὡς παρὰ Θεοῦ τοὺς μαροὺς αὐτοῦ λόγους ἐδέξαντο.

8. Ἀθροίσας οὖν στρατὸν ἱκανόν, πρῶτον μὲν ἐν Σερβίᾳ κατέδραμεν, — ἔφθασε γὰρ ὁ δεσπότης Στέφανος, ὁ τοῦ Λαζάρου υἱός, μὴ φέρων ἐν τοῖς ὣσιν τὴν ἐπιδρομὴν, — καὶ παμπληθῇ χωρία καὶ κάμπους καταδραμὼν τὰ μὲν ὠραῖα τῇ ὄψει καὶ νέα σώματα ῥιχμαλῶτιζεν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἅπαντας ξίφει κατέσφαττε. Λαβὼν δὲ καὶ πολίχνια τρία πολέμῳ, πάντας ἐθέρισε καὶ θερίζων ἐν τοῖς σώμασι τῶν χριστιανῶν τράπεζαν ἐφήπλου καὶ πανδαισίαν ἐποίει μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ.

9. Ἀπὸ δὲ Σερβίας στραφεὶς ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ μικρὸν ἀναπνυσάμενος, τὰ πρὸς τὴν Κωνσταντίνου παρεσκευάζεν πολεμικὰ τειχομηχανήματα. Πέμψας δὲ στρατὸν οὐκ ὀλίγον ἐν Θειταλίᾳ ἐπολιόρκει Θεσσαλονίκην· καὶ τὰ παρὰ τὸν Στρώμονα χωρία πάντα παραλαβὼν πλὴν Ζητούνιου, αὐτὸς πρὸς Κωνσταντινούπολιν ἐχώρει καὶ πάντα τὰ χωρία εὐρὼν ἔρημα, ἣν γὰρ μετοικίσας αὐτὰ ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐντὸς τῆς Πόλεως, πάντα πυρὶ παρέδωκεν. Αὐτὸς δὲ πῆξας τὰς σκηνὰς τῇ μὲν γνώμῃ θαρσύνων ἦν, ὅτι γενήσεται ταύτης κύριος, τῇ δὲ πράξει καὶ τῇ λοιπῇ δυνάμει μακρόθεν ἦν ἐστώς. Πλήν καθ' ἡμέραν οὐκ ἐπαύετο πολεμῶν καὶ πολεμιζόμενος καὶ σφάττων καὶ σφαζόμενος παρὰ τῶν Πολιτῶν ἐξερχόμενοι γὰρ οἱ Πολῖται συνεπλέκοντο τοῖς Τούρκοις καὶ εἰς τὸν ἕνα Ῥωμαῖον τρεῖς ἐπιπτον Τούρκοι. Τὸν δὲ βασιλέα οὐκ ἤρεσκε τοῦτο. Εἶχε γὰρ τοὺς Ῥωμαίους ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τὴν ὀλιγότητα φυλάττων αὐτοὺς ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ. Ἐλεγε γάρ· „Τί μοι ὄφελος, εἰ ἀπὸ τοὺς ἑκατὸν στρατιώτας Ῥωμαίους

1 λείπουσαν P | ἀδελφὸς P: πατὴρ Bull || 3 ἡμισύας P: ἡμίσεος Bull || 5 ἔνεκα Bull: ἔνεκε P || 15 παμπληθεὶ P || 28 πολίτων P.

5 voi pierde zece, sau ce pagubă are Musa, dacă din o mie de turci va pierde o sută? — Dar bizantinii în îndrăzneala și curajul lor nu încetau să iasă și să dea lupte cu turcii. Și într-o luptă turcii au prins pe unul din nobilii de frunte, pe păharnicul împăratului de mai târziu Ioan, feciorul

10 împăratului Manuil, și i-au tăiat capul. Bizantinii aflînd ce s-a întîmplat, au deschis porțile năvălind și cu mult război și strigăt au adus trupul lui înăuntrul orașului; capul însă turcii l-au dus în fața lui Musa. Atunci Nicolae Notara, tatăl celui mort și care era dragomanul împăratului chir

15 Manuil, fiind foarte avut, cu multe centnare de bani a răscumpărat capul și l-a înmormîntat împreună cu trupul. Mare durere a făcut bizantinilor tînărul acela și tatălui său și fratelui său Luca, acela care în zilele celui din urmă împărat Ioan Paleolog a fost primul lui sfetnic și la pierzania cea cu desăvîrșire a Constantinopolei, lui și copiilor lui li s-a tăiat capul.

15 **Lupta lui Mahomed I pentru tron.** 10. Ci să reluăm firul istorisirii. Împăratul Manuil văzînd firea pornită spre luptă și dușmănie neîmpăcată a tiranului în contra creștinilor, anunță lui Mahomed, fratele lui, pe cînd stătea încă la Brusa, să vie la Scutari; și împăratul cu

20 trireme va face trecerea la Constantinopole, iar de la Constantinopole cu ajutorul lui dumnezeu și al împăratului ieșind, se va bate cu tiranul. Și dacă norocul își va întoarce fața spre tiran, Constantinopolea totdeauna va fi gata, spre a-l adăposti; „dacă însă dimpotrivă, ceea ce dorim foarte

25 mult și noi, vei pune mîna pe domnie, îmi vei fi ca și un fiu“. Mahomed auzind aceste cuvinte, s-a bucurat și cu bucurie își mîna toate cetele de ostași la Scutari. Cînd împăratul a aflat că a venit de acea parte, avînd

30 triremele pregătite, trece dincolo și, întîlnindu-se cu Mahomed și dîndu-și unul altuia cuvîntul și întărindu-l cu jurămint, îl trece pe Mahomed cu el la Constantinopole. Și la venire, împăratul, trei zile, i-a făcut mare sărbătorire, iar, ziua a patra, Mahomed iese din Constantinopole cu toată armata lui și cu puțini ostași bizantini. Și ciocnindu-se cu Musa, a fost înfrînt și înfrînt fiind, s-a refugiat la Constantinopole.

multe centnare: În Bizanț sume mari de bani erau numărate în lire (λίτραι) și centnare (κεντηνάρι); o litră avea 72 galbeni (νομισματα), mai târziu iperperi (ὀπέρπεννα se subînțelege νομισματα monede mai lucitoare ca focul); iar un centnar avea o sută de lire. — *celui din urmă împărat Ioan Paleolog*: e lucru știut că cel din urmă împărat bizantin a fost Constantin XII Paleolog 1448—1453 (vz. O. Treitinger, în „Byzantinische Zeitschrift“, 39, 1939, p. 201—202), fratele lui Ioan VIII Paleolog 1425—1448. Duca însă îi spune acestuia cel din urmă împărat, se vede că de aceea, pentru că, din motive politice interne, în legătură cu unirea bisericilor, și externe, în legătură cu primejdia tot mai apăsătoare turcească, Constantin XII a amînat mereu încoronarea sa de către patriarh în biserica sf. Sofia, după cum se cerea (vz. I.K. Βογιατζίδης, Τὸ ζήτημα τῆς στέψεως Κωνσταντίνου Παλαιολόγου în Λαογραφία 7, 1923, p.

ὀλέσω δέκα ἢ τί τῷ Μωσῇ ζημία, εἰ ἀπὸ τοὺς χιλίους Τούρκους ὀλέσει ἑκατόν; — Πλὴν ἡ θρασύτης τῶν Ῥωμαίων οὐ διέλειπε τοῦ ἐξεργεσθαι καὶ συμπλέκειν τοὺς Τούρκους. Ἐλαβον οὖν ἐν πολέμῳ οἱ Τούρκοι ἓνα τῶν ἐνδόξων τὸν ἐπὶ τῆς τραπέζης Ἰωάννου τοῦ χρηματίσαντος βασιλέως, τοῦ βασιλέως Μανουὴλ υἱοῦ, ὃν καὶ ἀπέτεμον αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι μαθόντες τὸ γεγονὸς ἐξεπόρτησαν καὶ διὰ πολλοῦ πολέμου καὶ κραυγῆς ἔφερον τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐντὸς τῆς πόλεως, τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ οἱ Τούρκοι τῷ Μωσῇ ἐκόμισαν. Τότε Νικόλαος Νοταρᾶς, πατὴρ τοῦ τεθνηκότος, διερμηνευτὴς ὢν τοῦ βασιλέως κυροῦ Μανουὴλ, πλούσιος ὢν σφόδρα, ἐξαγοράσας διὰ πολλῶν κεντηναρίων τὴν κεφαλὴν ἔθαψε σὺν τῷ σώματι, μέγα πένθος ποιήσας Ῥωμαίοις ὁ νέος ἐκεῖνος καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἀδελφῷ Λουκᾷ, ὃς καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ὑστάτου βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου μεσάζων ἐχρημάτισε καὶ ἐν τῇ παντελεῖ φθορᾷ τῆς Πόλεως καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς τέκνοις ἐκαραιομήθη.

10. Ἄλλ' ἐπανιτέον ἤδη πρὸς τὴν διήγησιν. Ὁ βασιλεὺς γὰρ Μανουὴλ ὄρων τοῦ τυράννου τὸ ἀπηνὲς καὶ τὸ πρὸς τὴν τῶν χριστιανῶν μάχην, ἄσπονδον ἔχθραν, μηνύει τῷ Μαχουμέτ, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἔτι διάγων ἐν Προύσῃ, τοῦ ἔλθειν εἰς τὸ Σκουτάριον· καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τριήρεσι διαβιβάσει ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, ἀπὸ δὲ Κωνσταντινουπόλεως βοηθεία Θεοῦ καὶ τοῦ βασιλέως ἐξερχόμενος συμπλακῆσεται τῷ τυράννῳ. Καὶ εἰ μὲν τὸ τῆς τύχης ἐπὶ τὸν τυράννον ῥέπει, ἡ Πόλις πάντοτε ἔτοιμος ἔσται εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ· „εἰ δὲ τοῦναντίον, ὃ καὶ ἐπιθυμητὸν ἡμῖν ἔστι, τῆς ἡγεμονίας ἐγκρατὴς γενήσῃ, καὶ ὥς ἐμὸς υἱὸς ἔσῃ.“ — Ὁ δὲ Μαχουμέτ ἀκούσας τοὺς λόγους τούτους καὶ πρόθυμος γινόμενος, προθύμως εἰς τὸ Σκουτάριον ἦλανε πάσας τὰς αὐτοῦ δυνάμεις. Ὁ δὲ βασιλεὺς μαθὼν, ὅτι ἦλθεν εἰς τὸ πέραν, τὰς τριήρεις ἐτοίμους ἔχων περὶ καὶ τῷ Μαχουμέτ ἐντυχὼν καὶ λόγους ἐνόρκους λαβὼν καὶ δούς, περὶ τὸν Μαχουμέτ σὺν αὐτῷ εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν. Καὶ μεγάλῃ πανήγυριν ἐν τῇ εἰσόδῳ ποιήσας ὁ βασιλεὺς τρεῖς ἡμέρας, τῇ τετάρτῃ ἔξεισι τῆς Πόλεως ὁ Μεχεμέτ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ καὶ σὺν ὀλίγοις στρατιώταις Ῥωμαίοις. Καὶ συμμίξας τῷ Μωσῇ ἠττήθη καὶ ἠττηθεὶς κατέφυγεν ἐν τῇ Πόλει.

3 τοὺς Τούρκους P: τοῖς Τούρκοις Bull.

449—456). Si Duca ține să sublinieze că împăratul Constantin n-a fost și nici n-a mai apucat să fie încoronat, dar că a fost numit de toți împărat (XXXIV, 2). Se vede că aceeași era părerea curentă în insula Lesbos, unde trăia Duca, pentru că și compatriotul său mitropolitul latin din Mitilina, Leonardus din Chios în descrierea sa a cuceririi Constantinopolei ținea să sublinieze faptul că Constantin al XII-lea n-a fost încoronat și de aceea nu figurează în locul rezervat ultimului împărat în profețiile împăratului Leon VI Filozoful: „collocandus erat si coronatus fuisset“ („trebuia pus, dacă ar fi fost încoronat“ Migne, *Patrologia series Graeca*, vol. 159, col. 927 A). — *li s-a tăiat capul*: vz. XL, 7.

10—13: cp. L. Chalco., I, 168, 14—172, 19 și G. Sfranțes, I, 91, 21—92, 24.

11. Împăratul însă l-a mîngîiat cu cuvinte înțelepte și refăcîndu-i lucrurile ostășești pe care le pierduse, a pus iar la cale să pornească de-a doua oară și să se încaiere cu Musa. Musa însă ieșind din hotarele Constantinopolei, avînd cu el toată armata de apus, făcea pregătiri în contra lui Mahomed și a Constantinopolei. Și ieșind din nou Mahomed de-a doua oară, a fost bătut iarăși și iarăși s-a refugiat la Constantinopole și împăratul iarăși l-a primit și adăpostit.

12. Atunci Mahomed fiind foarte necăjit și socotind că firea schimbăcioasă a norocului e ca și o sfîrlează ce se învîrte, a grăit împăratului : „Tu, sfînte părinte, cumpănind și căutînd să vezi înainte înclinările cumpenei, cînd vezi cum saltă norocul în sus și jos, nu mă lași, ca sau eu să fiu părăsit de noroc sau dușmanul să-mi fie dat în mînă. Dar eu unul zic : tot ce-i scris în fruntea fiecăruia de degetul lui dumnezeu, se va împlini neapărat. Poruncește-mi deci ca împreună cu oamenii mei să apuc calea ce duce spre Adrianopole și roagă-te numai pentru mine ca un tată pentru fiul său, precum și sînt ; iar cele viitoare să rămînă în seama lui dumnezeu !” Atunci împăratul, auzind cuvintele lui, l-a îmbrățișat și l-a sărutat ; și dîndu-i o cină strălucită și petrecînd cu veselie împreună, cînd s-a făcut acuma dimineata, Mahomed iese din Constantinopole și, împărțindu-și armata în două, o parte a trimis-o în părțile dinspre Marea Neagră, iar cealaltă mergea pe drumul ce duce la Adrianopole. Atunci Musa, auzind iarăși și aflînd, cum și-a desfăcut armatele în două părți deosebite, a început urmărirea înspre părțile de la Marea Neagră. Și amîndouă oștile căzînd una asupra alteia, oamenii lui Musa au fost înfrinți și au început să treacă la Mahomed, iar el îi primea cu bucurie.

13. Musa văzînd ce s-a întîmplat și cît de schimbăcios e norocul, a luat-o la fugă. Și neștiind drumul, a dat într-o mlaștină ; și unul din pașalele lui Mahomed îl urmărea ; dar Musa s-a întors și l-a ucis. Sluga pașalei însă, un călăreț, ajungîndu-l, i-a tăiat mîna dreaptă din umăr și i-a aruncat-o în mlaștină. Înăntînd fără de o mînă și din cauza pierderii de sînge leșînînd, a căzut de pe cal. Sluga pașalei venind la sultan, i-a raportat și moartea stăpînului său și rănirea lui Musa ; sosînd la mlaștină l-au găsit mort ; și au ridicat trupul lui și l-au adus în fața lui Mahomed. Văzîndu-l și bocîndu-l după obiceiul lor ca neoamenii, a trimis leșul lui să fie înmormîntat la Brusa lingă părinți. Mahomed însă a mers la Adrianopole și s-a urcat pe tronul părinților ; și zi de zi veneau comandanții de frunte din părțile de apus și i se închinau.

12: εὐχου μοι ὡς πατὴρ υἱόν· am aștepta mai degrabă υἱό, dar cred că forma transmisă poate fi păstrată ca un acuzativ de referință.

11. Ὁ δὲ βασιλεὺς θεραπεύσας αὐτὸν διὰ λόγων σοφιστικῶν καὶ πραγμάτων στρατιωτικῶν, ὃν ἀπώλεσεν, ἐπεμελεῖτο πάλιν τοῦ ἐξελθεῖν ἐκ δευτέρου καὶ συμπλακῆναι τῷ Μωσῇ. Ὁ δὲ Μωσῆς ἐξελθὼν ἐκ τῶν ὀρίων Κωνσταντινουπόλεως, ἔχων πάντα τὸν δυτικὸν στρατὸν σὺν αὐτῷ, παρεσκευάζετο κατὰ τοῦ Μεχεμέτ καὶ τῆς Πόλεως. Ἐξελθὼν δὲ πάλιν ἐκ δευτέρου ὁ Μεχεμέτ καὶ πάλιν ἡγήθη καὶ πάλιν ἐν τῇ Πόλει κατέφυγε καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς αὐτὸν ὑπεδέξατο.

5

12. Τότε ὁ Μεχεμέτ ἐν ἀδμονίᾳ γεγονώς καὶ τὴν τύχης μεταφορὰν ὡς σφενδόνης στρεπτόν ἡγήσάμενος εἶρηκε τῷ βασιλεῖ. „Σὺ μὲν, πάτερ ἄγιε, ζυγοσταθμῶν καὶ προβλέπων τὰς πλάστιγγας, οὐκ ἀφίης μοι, ἄνω καὶ κάτω τὴν τύχην ὀρώων, τοῦ προδοθῆναι ἢ παραδοθῆναι μοι τὸν ἐχθρὸν παρ' αὐτῆς. Ἐγὼ δὲ λέγω· πᾶν τὸ ἐν μετώποις γραφέν ἐνὸς ἐκάστου δακτύλῳ Θεοῦ ἀπαραιτήτως προβήσεται. Κέλευσον οὖν μοι σὺν τοῖς ἐμοῖς τὴν πρὸς Ἀδριανοῦ φέρουσαν τριβὸν ἄρξασθαι καὶ μόνον εὗχου μοι ὡς πατὴρ υἱόν, καθὰ καὶ εἰμί· τὰ δὲ μέλλοντα τῷ Θεῷ μελέτω.“ — Τότε ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ περιπλακείς αὐτὸν καὶ ἀσπασάμενος καὶ δεῖπνον εὐτρεπίσας πολυτελεῖ καὶ χαρμονικῶς εὐφρανθέντες, πρῶτας ἤδη γενομένης ἔξαισις ὁ Μεχεμέτ τῆς Πόλεως καὶ εἰς δύο μερίσας τὸν στρατὸν, τὸ μὲν ἐν μέρος πρὸς τὰ τοῦ Εὐξείνου μέρη ἔπεμψε, τὸ δ' ἄλλο τὴν πρὸς Ἀδριανοῦ φέρουσαν ὥδευε. Τότε ὁ Μωσῆς πάλιν ἀκούσας καὶ μαθὼν, πῶς εἰς δύο κατατομάς τὰ φωσάτα ἐμέρισεν, τὰ πρὸς τὸν Πόντον μέρη ἐδίωκεν. Καὶ δὴ ἐπεισπεσόντα ἅμφω τὰ στρατόπεδα καὶ οἱ τοῦ Μωσῆ ἡττηθέντες, πρὸς τὸν Μεχεμέτ ἠθροίζοντο, ὁ δὲ ἀσπασίως ὑπεδέχετο.

10

15

96b

20

13. Ὁ δὲ Μωσῆς τὸ γεγονὸς ἰδὼν καὶ τὸ τῆς τύχης εὐμετάβολον, ἔφηνεν. Εἰς ἕλος δέ τι μὴ γνοὺς ἐμπεσὼν καὶ εἰς τῶν σατραπῶν τοῦ Μεχεμέτ καταδιώκων, στραφείς ὁ Μωσῆς ἀπέκτεινεν αὐτόν. Ὁ δὲ τοῦ σατράπου δοῦλος φθάσας ἱππότης ἀφείλεν αὐτοῦ τὴν δεξιάν ἀπὸ τοῦ ὤμου, ῥίψας αὐτὴν ἐν τῷ ἔλει. Μονόχειρ δὲ εἰσελθὼν καὶ διὰ τῆς ῥύσεως τοῦ αἵματος λειποψυχήσας ἔπεσεν ἐκ τοῦ ἵππου. Ὁ δὲ δοῦλος τοῦ σατράπου ἐλθὼν εἰς τὸν ἡγεμόνα ἀπήγγειλε καὶ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ τοῦ Μωσῆ τὴν πληγὴν· ἐλθόντες δὲ ἐν τῷ ἔλει εὗρον τεθνηκότα καὶ ἦσαν τὸ σῶμα αὐτοῦ καὶ ἔφερον ἐνώπιον τοῦ Μαχουμέτ. Ἰδὼν δὲ καὶ θρηνήσας κατὰ τὸ ἀπάνθρωπον ἔθος αὐτῶν ἔπεμψε τὸ πτώμα αὐτοῦ ταφῆναι ἐν Προύσῃ ἐν τοῖς πατράσιν ἐγγύς. Ὁ δὲ Μεχεμέτ ἐπαναζεύξας ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ καθίσας ἐν τοῖς θώκοις τοῖς πατρικαῖς, εἰσέρχοντο καθεκάστην οἱ τῆς δύσεως προὔχοντες στρατηγοὶ καὶ προσεκύκλουν αὐτῷ.

25

30

**Fuga lui
Güneyt la
Efes.**

14. În zilele acelea, cînd Musa era ocupat și avea de luptat cu fratele său Mahomed, Țineit s-a strecurat, fugind din părțile Traciei și trecînd Elespontul pe ascuns, a venit în Asia ; și adunînd oaste de pe la Smirna și Thirea, vine la Efes, îi taie capul guvernatorului pe care îl pusese și l-a lăsat Musulman, și în foarte puțin timp se face domn a toată Asia, încă înainte de a se face Mahomed în Tracia.

**Prietenie între
Manuil II
și Mahomed I
1413—1421.**

- XX. Împăratul Manuil aflînd că Mahomed a ajuns singur sultan, a trimis soli din mării lui dregători, bărbați mai de neam și cere de la el cîte s-a învoit să le dea, cînd încă era în Constantinopole. Mahomed cu ochi buni a primit pe soli și, încheind un tratat întărit cu jurămint, a dat cetățile de la Marea Neagră și localitățile și cetățile dinspre Tesalia și toate cîte sînt pe țărmul Propontidei ; și dînd solilor toată cinstea și încărcîndu-i cu foarte multe daruri, i-a lăsat să plece în pace, spunîndu-le și zicînd : „Mergeți, spuneți părintelui meu, împăratul romeilor, că, cu ajutorul lui Dumnezeu și colaborarea împăratului, părintelui meu, m-am încins cu puterea părintească. De acum înainte sînt și voi fi ascultător lui ca un fiu față de tată ; căci nu sînt nerecunoscător și nu mă voi arăta în ochii nimănui ca un nemulțumitor. Să-mi spună ce crede și eu cu bucurie cît mai multă am să-i slujesc lui.”

**Soli romîni
la Mahomed I
1413/1414.**

2. Tot așa și soli de ai Serbiei, Țării Romînești, Bulgariei, ai ducelui de Ioanina, ai despotului din Lacedemonia și ai principelui din Ahaia, pe toți i-a primit cu cuvinte blînde și i-a așezat la masă în rînd cu el și a ridicat paharul în cinstea tuturor și i-a lăsat pe toți să plece în pace, zicîndu-le : „Spuneți domnilor voștri, eu tuturor pace dau și pace iau. Cine uneltește în contra păcii și Dumnezeuul păcii în contra lui.”

**Prima soție a
împăratului
Ioan VIII
Paleolog.**

3. Împăratul Manuil fiind acum fără nici o frică și neavînd pe nimeni care să-i stea în cale, a voit să-i facă nuntă feciorului său Ioan ; și trimițînd la regele Rusiei, a adus mireasă pe fata acestuia. Și cununîndu-o i-a schimbat numele în Ana ; încoronarea întru împărat n-a voit s-o facă atunci, căci co-

32 împărat P: împărăteasă Bull.

14: *Țineit*: vz. mai sus XIX 2: — 3: — *a toată Asia*: adică al sultanului Aidin cu Ionia ; v. XVII, I.

2: *δουκὸς ducelui*: am aștepta mai degrabă *δεσπότην despotului*. Dar la Ioanina au ajuns la domnie și stăpînitori latini din apus ; și pe vreunul din aceștia îl va fi avînd în vedere Duca aici. — *ταῖς φιλοτησίαις*: am aștepta mai degrabă un acuzativ ; dar poate că e numai o ortografiere anticizantă pentru acuzativul popular *τὰς φιλοτησίας*.

14. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἔχων σχολὴν καὶ ἀγωνίαν ὁ Μωσῆς μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μαχουμέτ, ἔλαθε φεύγων ὁ Τζινεήτ τὰ Θρακῶα μέρη καὶ περάσας τὸν Ἑλλήσποντον κρύφα καὶ εἰς Ἀσίαν ἑλθὼν καὶ στρατὸν ἀπὸ Σμύρνης καὶ Θυραίων συναγαγὼν, ἔρχεται εἰς Ἐφεσον καὶ τὸν ἡγεμόνα, τὸν ὃν ὁ Μουσουλμάν χειροτονήσας ἀφῆκεν, καρατομεῖ καὶ κύριος ὡς ἐν ὀλίγῳ πάσης Ἀσίας γίνεται, πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν Μαχουμέτ ἐν τῇ Θράκῃ. 97b 5

XX. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουήλ μαθὼν τὴν μοναρχίαν τοῦ Μαχουμέτ καὶ ἀποκρισιαρίους στείλας εὐγενεστέρους τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, ζητεῖ παρ' αὐτοῦ, ὅσα συνεκατετέθη δοῦναι ἔτι ἐν Κωνσταντίνου διάγοντος. Ὁ δὲ Μαχουμέτ δεξιῶς αὐτοὺς ἰδὼν καὶ συνθήκας ἐνόρκους ποιήσας, δούς ἅπαντα τὰ τοῦ Εὐξεινου Πόντου κάστρα καὶ τὰ πρὸς Θετταλίαν χωρία καὶ κάστρα καὶ τὰ τῆς Προποντίδος ἅπαντα, φιλοτιμήσας καὶ δώροις πλείστοις κορέσας ἀπέλυσεν αὐτοὺς ἐν εἰρήνῃ, παραγγείλας αὐτοῖς, λέγων· „Υπάγετε, εἴπατε τῷ ἐμῷ πατρὶ τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων, ὅτι βοηθεῖα Θεοῦ καὶ συνεργεῖα τοῦ ἐμοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐξωσάμην τὴν δύναμιν τὴν πατρικὴν. Ἀπὸ τοῦ νῦν δὲ εἰμὶ καὶ ἔσομαι ὑπὴρ αὐτῷ ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα· οὐκ εἰμι γὰρ ἀγνώμων οὐδ' ἀχάριστος ὀφθῆσμαι. Κελεύετω μοι τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ἐγὼ δὲ μετὰ χαρᾶς ὅτι πλείστης ἔχω τοῦ δουλεύειν αὐτῷ.“ — 10 15

2. Ὁμοίως καὶ πρέσβεις Σερβίας καὶ Βλαχίας Βουλγαρίας τε καὶ δυνεὶς τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ δεσπότη Λακεδεμονίας καὶ πρίγκιπος Ἀχαΐας καὶ πάντας ἡμέρως προσαγορεύσας καὶ ἐν ἀρίστῳ ὁμοτραπέζους συγκαθεδρίσας καὶ ταῖς φιλοτησίαις εἰς ἀνάδειξιν πάντων ἐγκαταστήσας, ἀπέλυσε τοὺς πάντας ἐν εἰρήνῃ λέγων αὐτοῖς· „Ἀναγγείlate τοῖς κυριοῖς ὑμῶν, ἐγὼ μετὰ πάντων εἰρήνην δίδωμι καὶ εἰρήνην λαμβάνω. Ὁς πανουργεῖ τὴν εἰρήνην καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης κατ' αὐτοῦ.“ — 20 98b 25

3. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουήλ ἐν ἀδείᾳ ὦν καὶ μὴ ἔχων τὸν παρεμποδίζοντα, ἡβουλῆθη γάμους ποιῆσαι τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ· καὶ στείλας εἰς τὸν ῥῆγα Ῥωσίας, ἡγάγετο νόμφην τὴν θυγατέρα αὐτοῦ. Καὶ ἀρμόσας ταύτην, μετακαλέσας τὸ ὄνομα αὐτῆς Ἄνναν, οὐκ ἡβουλῆθη στέψαι τότε εἰς βασιλέα, ἣν γὰρ ἡ κόρη

4 θυρέων P || 11 κάστρα, Bull : κάστη P || 20 πρίγκιπος Bek : πρίνκιπος Bull : πρίμκιπος P || 22 fortasse τὰς φιλοτησίας scribendum pro demotico τὰς φιλοτησίας || 29 βασιλέα P : βασιλίδα Bull.

3 : ῥῆγα Ῥωσίας *regele Rusiei* : e vădit o denumire nepotrivită pentru marele cneaz al Moscovei Vasile Tiomni (Posomoritul), căruia însă Duca îi aplică același titlu ca și domnitorilor din apus. — εἰς βασιλέα *întru împărat* : am păstrat așa, precum e transmis, ca un termen generic încoronare întru împărat, fie împărat sau împărăteasă ; și fosta împărăteasă Irina (797—802) semna hrisoavele cu atributul βασιλεὺς împărat. L. Chalc., I, 193, 2 o crede greșit pe Ana ca a doua soție a

pila era de unsprezece ani. Dar după o trecere de trei ani, izbucnind în Constantinopole o molimă de boală, mare mulțime de popor a murit de ciumă și a murit și împărăteasa Ana, mare jale lăsând constantinopolitailor în urma ei.

- 5   **Botezul și moartea unui prinț turc ostatic.**   4. Iar feciorul lui Baiazid care a fost dat împăratului Manuil între ostatici de Musulman, unul, cel mai mare, cu sora sa Fatma a fost lăsat să plece și era crescut la Brusa, celălalt însă s-a îndrăgit de cultura elenă; și fiind încă împreună cu Ioan, feciorul împăratului, umbla la școală și a fost inițiat în știința cărților și
- 10   învăța de sîrg. Și ardea așa de tare de dragostea de învățătură și de a fi educat împreună cu Ioan, încît mergea la împăratul Manuil și-l ruga să fie botezat după legea creștinească și zi de zi îi mărturisea împăratului, că este creștin și că nu se ține de dogmele lui Mohamed. Împăratul însă nu voia să audă, ca să nu se facă pricină de certuri. Și atuncia în zilele acelea, cînd molima înghițea și făcea să dispară atîția oameni, nesfiindu-se și
- 15   necruțînd nici vîrsta cea mai mică, a ajuns și la acel băiat nevîrstnic al lui Baiazid. Și atunci îi anunță și-i spune împăratului Ioan: „O împărate al romeilor, care-mi ești domn și părinte, eu stau să las toate și fără să vreau, plec la locurile de judecată de acolo. Căci eu mărturisesc că-s
- 20   creștin și tu nu vrei să-mi dai legătura credinței și pecetea duhului. Să știi deci, dacă mor nebotezat, pîră am să ridic în contra ta la județul lui Dumnezeu ce nu se lasă mituit“. Atunci împăratul îndoit de aceste cuvinte trimite, de-l botează, însuși fiindu-i naș; și a doua zi a murit. Împăratul

---

5 Iar feciorul — 8 de cultura elenă P: Orchan fiul lui Baiazid, care a fost dat ca ostatic împăratului Manuil de Musulman, precum cuvîntul nostru a arătat mai sus, a fost eliberat cu Fatmacatu, fiica surorii sale care a fost trimisă la Brusa, unde a fost crescută în mod convenit de urmașii lui Baiazid. Orchan însă a rămas la Constantinopole, cuprins fiind de iubire atît de mare pentru literele grecești I || 6 unul, cel mai mare *aceste cuvinte poate ar trebui șterse* || 7 după Fatma *poate ar trebui adăugat* care || 8 celălalt însă *ar fi poate de șters*.

---

lui Ioan VIII Paleolog. Despre moartea ei din 1417 vz. G. Sîrantes 1027 C (G. Sîrantes, I, 114, 11).

4: *unul, cel mai mare... celălalt însă*: e o contradicție cu XVIII, 2, unde Duca ne spuse că Musulman a dat împăratului Manuil II Paleolog ostatici numai un frate nevîrstnic și pe sora sa Fatma. Vechea traducere italiană și într-acest loc p. 400, (Duca, ed. Bonn) vorbește numai despre acești doi ostatici, ceea ce pare să fie corect și în concordanță cu spusele de mai înainte ale lui Duca. Dar ca în textul transmis să obținem același înțeles, ar trebui să ștergăm cuvintele *ὁ μὲν εἷς ὁ καὶ πρῶτος* *unul și anume cel mai mare*, precum și *ὁ δ' ἄλλος* *celălalt însă*, iar după Φαίμα Fatma să adăugăm un relativ *care*; și atunci propoziția, dînd înțelesul căutat, ar suna:

τὸ ἐνδέκατον ἄγουσα ἔτος. Περαιουμένων δὲ τριῶν ἐτῶν καὶ λοιμικῆς νόσου καταλαβοῦσης τῇ Πόλει καὶ πολὺ πλῆθος λαοῦ διὰ τοῦ βομβῶνος τεθνηκότος, ἐτελεύτησε καὶ ἡ βασιλὶς Ἀννα, μέγα πένθος καταλιποῦσα τοῖς Πολίταις.

4. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Παγιαζήτ ὁ εἰς ὁμήρους ἀνατεθείς παρὰ τοῦ Μουσουλμάν τῷ βασιλεῖ Μανουήλ, ὁ μὲν εἰς ὁ καὶ πρῶτος σὺν ἀδελφῇ τῇ Φατμᾷ ἀπελύθη καὶ ἐν τῇ Προῦσῃ ἐτρέφετο, ὁ δ' ἄλλος ἠράσθη παιδείας Ἑλληνικῆς ἐτι συνὼν τῷ τοῦ βασιλέως υἱῷ Ἰωάννῃ καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἐρχόμενος ἐμύετο γράμμασιν καὶ ἐδιδάσκετο. Τοσοῦτον οὖν ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τῆς μαθήσεως καὶ τῆς μετὰ τοῦ Ἰωάννου παιδοτριβῆς, ὥς καὶ προσίειναι τῷ βασιλεῖ Μανουήλ καὶ δεόμενος τοῦ βαπτισθῆναι χριστιανικῷ νόμῳ καὶ ὁμολογῶν τῷ βασιλεῖ καθεκαστην, ὥς χριστιανὸς ἐστὶ καὶ οὐ προσίεται τὰ τοῦ Μωάμεδ δόγματα. Ὁ δὲ βασιλεὺς οὐκ ἤθελεν ἀκοῦσαι, ἵνα μὴ σκανδάλων ἀφορμὴ γένηται. Τότε ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις τῆς νόσου καταδαπανούσης καὶ ἀφανίζουσας τὰ σώματα, μὴ αἰδουμένης καὶ μὴ φειδομένης τῆς τυχούσης ἡλικίας, ἐφθασε καὶ εἰς τὸν ἀνηβον παῖδα τὸν τοῦ Παγιαζήτ. Μηνύει γοῦν τῷ βασιλεῖ Ἰωάννῃ λέγων· ὦ βασιλεῦ τῶν Ῥωμαίων, ἐμοὶ δὲ αὐθέντα καὶ πάτερ, ἥδη παρίσταμαι καὶ μὴ θέλων ἀφήμι πάντα καὶ ἀπέρχομαι εἰς τὰ ἐκεῖ δικαιοτήρια. Ἐγὼ γὰρ ὁμολογῶ, ὅτι χριστιανὸς εἰμι, σὺ δὲ τὸν ἀρξαβῶνα τῆς πίστεως καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ πνεύματος οὐ δίδως μοι. Γίνωσκε τοίνυν, θανὼν ἀβάπτιστος, ἔχω κατηγορίας φέρων κατὰ σοῦ ἐν τῷ κριτηρίῳ τοῦ ἀδεκάστου Θεοῦ. — Τότε ὁ βασιλεὺς καμφθεὶς τοῖς ῥή-

4 Ὁ δέ — 6 Ἑλληνικῆς P: Orchan, figliolo de Paiasith, che fo per pegno dato al' imperadore Emanuel da Musulman, come el sermon nostro de sopra ha dechiarato, fo liberato con Fatmachatu, figliola de sua sorolla, la quale fo remandata in Prusia, dove convenientemente fo enutrita dali posteri de Paiasith. Orchan veramente remase a Constantinopoli, da tanto amor preso de le lettere Greche I || 5 ὁ μὲν εἰς ὁ καὶ πρῶτος P: fortasse secludenda | post Φατμᾶ fortasse ἢ addendum || 6 ὁ δ' ἄλλος P: fortasse delenda || 7 ἐμύετο P || 9 προσίειναι Bek: προσίειναι P || 19 φέρων P: φέρειν Bek.

Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Παγιαζήτ ὁ εἰς ὁμήρους ἀνατεθείς παρὰ τοῦ Μουσουλμάν τῷ βασιλεῖ Μανουήλ σὺν ἀδελφῇ τῇ Φατμᾷ, ἣ ἀπελύθη καὶ ἐν τῇ Προῦσῃ ἐτρέφετο, ἠράσθη παιδείας Ἑλληνικῆς „Si fecior lui Baiazid care a fost dat intru ostatici împăratului Manuil de Musulman cu soru-sa Fatma, care a fost lăsată să plece și a fost crescută la Brusa, s-a îndrăgît de cultura elenă“. Astfel contrazicerea ar fi înlăturată, dar schimbările făcute ar fi prea mari și de aceea n-am îndrăznit să le introduc în textul transmis. Confuzia și prin ea contrazicerea s-a produs poate prin faptul, că izvoarele mai vorbesc despre un fecior al lui Baiazid I la curtea împărătească bizantină din același timp, fecior care, îndrăgind cartea elinească și învățătura creștină, s-a botezat. Și Duca sau izvorul său l-a introdus apoi și pe acesta între ostaticii dați de Musulman. G. Sfrantes, I, 70, 13 și 90, 5 îl numește pe acest fecior încreștinat al lui Baiazid, Iosuf, iar L. Chalc., I, 167, 15: Iisus, cel mai tânăr fecior al lui Baiazid. Duca nu-i amintește numele, traducătorul italian îi spune Orchan. Și într-adevăr între feciorii lui Baiazid I, Duca, XVI, 12 numește și pe unul Orchan, copil mic în timpul luptei de la Ancara, 1402.—

însă cu cinste cît mai mare l-a înmormîntat în mînăstirea Înaintemergătorului, a Studîților, într-un sicriu de marmoră aproape de biserică, înăuntru porții.

A doua și a
5 treia soție a
împăratului
Ioan VIII
Paleolog.

5. După o trecere de aproape cam trei ani împăratul a voit să aducă altă mireasă lui Ioan, precum și celui de-al doilea fecior Teodor; și a trimis în Italia și a adus pentru feciorul său Ioan pe fata marchizului Teodor de Monte Ferara, iar pentru Teodor pe a contelui Malatesta. Și după ce au venit în Constantinopole, tatăl i-a cununat după lege și-i încoronează și-i decretează pe aceștia împărați ai romeilor; iar pe fata lui Malatesta o cunună cu Teodor și îmbrăcîndu-l cu însemnele, l-a proclamat despot al Lacedemoniei.

6. Dar împăratului Ioan nu-i era dragă soția; căci era fata la trup chiar foarte bine făcută: grumaji frumoși, părul bălan și cosițele avîndu-le lucind ca aurul și revărsîndu-se pîrau pînă la glezne, umerii lați, brațele, pieptul și mîinile potrivite și degetele ca de cristal și întreaga statură a corpului sveltă și stînd foarte dreaptă; fața însă și buzele și forma nasului și îmbinarea ochilor și a sprîncenelor, să nu o vezi cu ochii, întru toate precum spune o vorbă din popor: „Din față postul cel mare, din spate paște“. Împăratul Ioan văzînd-o deci așa, nu s-a însoțit cu aceasta; nici n-a dormit de loc împreună cu dînsa; de aceea și trăia ea ca o călugăriță în una din camerele palatului. Văzînd deci împăratul, voia s-o trimită înapoi în Italia acasă la tatăl ei, dar din dragoste pentru tatăl său, împăratul Manuil, s-a oprit. Împărăteasa însă văzîndu-l că nu-și schimbă gîndul s-a hotărît să fugă din cale, ceea ce a și făcut. A trimis la genovezii din Galata și i-a încunoștințat despre plecarea ei; și într-una din zile, ca de plăcere, a ieșit din oraș în una din grădinile desfătătoare cu ceata de cameriere care erau de aceeași limbă, și cu vreo cîțiva tineri, pe care și-i adusesese cu sine de acasă de la părinți. Și spre seară conducătorii Galatei pregătind o diremă și intrînd într-însa, s-au apropiat de țărnul mării și au luat-o în primire cu cinste și au trecut-o dincolo; și toți i-au ieșit întru întîmpinare și i s-au închinat cu supunere ca unei doamne și stăpîne a lor. Cei din Constantinopole însă n-au observat de loc ce s-a petrecut, căci se făcuse seara; de cu dimineață aflînd toți din palatul împărătesc ce s-a în-

15 degetele P: dinții I.

mănăstirea... Studîților: e gîmăia de azi Mirakhor; despre istoricul acestor vestite mănăstiri bizantine vz. R. Jamin, *Les églises du Précurseur à Constantinopole*, în „Echos d'Orient“, 37 (1938), p. 319—328.

5: vezi G. Sfrăntes, 1027 D, datînd nunta și încoronarea în 19 ianuarie 1419; cp. și G. Sfrăntes, I, 115, 1—7.

5—6: cp. și L. Chalc., I, 193, 20 urm.

μασι τούτοις, πέμψας ἐβάπτισεν αὐτόν, αὐτὸς ἀνάδοχος γεγονώς· καὶ τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ τέθνηκεν. Ὁ βασιλεὺς δὲ μεθ' ὅσης τιμῆς ἔθαψεν αὐτὸν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Προδρόμου ἐν τοῖς Στουδίου ἐν μαρμαρίνῳ λάρνακι πλησίον τοῦ ναοῦ ἐντὸς τῆς πύλης.

5. Ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ παραδρομὴν ἐτῶν τριῶν ἐγγὺς που ἡβουλήθη ἐτέ- 5
ραν ἀγαγέσθαι νύμφην τῷ Ἰωάννῃ καὶ τῷ δευτέρῳ τῷ Θεοδώρῳ καὶ στείλας 100b
ἐν Ἰταλίᾳ ἡγάγετο θυγατέραν Θεοδώρου μαρκεσίου Μόντης Φεράρα τῷ υἱῷ αὐ-
τοῦ Ἰωάννῃ, τῷ δὲ Θεοδώρῳ θυγατέραν κόντε Μαλατέστα. Καὶ εἰσελθόντων ἐν τῇ
Πόλει καὶ στεφανώσας αὐτοὺς ὁ πατὴρ νόμῳ γάμιου, ταινιοῖ τούτους καὶ βασι-
λεῖς Ῥωμαίων ἀναδείκνυσιν, τὴν δὲ θυγατέρα τοῦ Μαλατέστα τῷ Θεοδώρῳ καὶ 10
δεσπότην Λακεδαιμονίας εὐφήμεσεν, ἐνδύσας αὐτὸν τὰ παράσημα.

6. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ἦν μὴ στέργων τὴν σύνοικον· ἡ κόρη γὰρ
τῷ μὲν σώματι καὶ μάλα εὐάριστος· τράχηλος εὐειδής, θρίξ ὑποξανθίζουσα καὶ
τοὺς πλοκάμους ὡς ῥύακας χρυσανγίζοντας μέχρι τῶν ἀστραγάλων καταρομένους 15
ἔχουσα, ὦμους πλατεῖς καὶ βραχίονας καὶ στέρνα καὶ χεῖρας ἐμμέτρους καὶ δακ-
τύλους κρυσταλλοειδεῖς καὶ τὴν πᾶσαν ἡλικίαν τοῦ σώματος ἀνωδρεπὴ καὶ πολὺ
εἰς τὸ ὄρθιον ἱσταμένη· ὄψις δὲ καὶ χεῖλη καὶ ῥινὸς κατάστασις καὶ ὀφθαλμῶν
καὶ ὀφρύων σύνθεσις ἀειδεστάτη· παντάπασιν ὡς ἔπος χυδαῖον εἰπεῖν. „Ἀφ'
ἐμπρὸς τεσσαρακοστὴ καὶ ὀπισθεν πάσχα.“ — Τοιαύτην οὖν ἰδὼν ὁ βασιλεὺς
Ἰωάννης οὐκ ἐμίγη ταύτην, οὐδὲ τὸ παράπαν σύγκοιτος ταύτης ἐγένετο· διὸ καὶ 20
μονάζουσα ἦν ἐν ἐνὶ τῶν κοιτῶνων τοῦ παλατίου. Ἰδὼν οὖν ὁ βασιλεὺς ἡβουλή-
θη πέμψαι ἐν Ἰταλίᾳ ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς δόμοις καὶ διὰ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ,
τοῦ βασιλέως Μανουὴλ, στοργὴν ἐκωλύετο. Ἡ δὲ βασιλὶς ὁρῶσα τὸ ἀμετάθετον τῆς 101b
γνώμης αὐτοῦ ἡβουλήθη διαδραῖσαι ἐκ μέσου αὐτῶν· ὃ καὶ πεποίηκεν. Πέμψασα
εἰς τοὺς Γενουίτας τοῦ Γαλατᾶ καὶ δηλώσασα τὴν αὐτῆς ἀποδημίαν, μιᾷ τῶν 25
ἡμερῶν ἔξεισι τῆς πόλεως ἐν τινὶ τῶν τερπνῶν κήπων εὐθυμίας χάριν σὺν τῇ γυ-
ναικωνίτιδι, ταῖς ὁμογλώσσαις, καὶ σὺν ὀλιγοῖς νέοις, οὓς ἀπὸ τοῦ πατρικοῦ οἴκου
ἐξήγαγε· καὶ πρὸς ἑσπέραν διήρην μίαν ἐτοιμάσαντες καὶ οἱ τοῦ Γαλατᾶ προῦ-
χοντες εἰσελθόντες καὶ τῷ αἰγιαλῷ πλησιάσαντες, ἐντίμως αὐτὴν λαβόντες τὴν πε-
ραίαν ἐδιέβησαν καὶ πάντες προῦπήντουν αὐτὴν καὶ δουλικῶς προσεκύνουν ὡς 30
κυρίαν αὐτῶν καὶ δέσποιναν. Οἱ δὲ τῆς Πόλεως μὴδ' ὀπωσοῦν ἐννοήσαντες τὸ
δραῆμα ἑσπέρας ἤδη καταλαβούσης, τῇ ἑωθεν οἱ τοῦ παλατίου πάντες μαθόντες

11 εὐφήμεσεν P || 15—16 δακτύλους P: li denti I || 26—27 τῇ γυναικωνίτιδι P: ταῖς
γυναικωνίτισι Bek.

tîmplat, erau foarte necăjiți ; și neputînd răbda insulta ce-au suferit-o din partea genovezilor din Galata, se găteau să năvălească și să strice proprietățile lor din suburbii. Împăratul Manuil însă i-a oprit. Dar împăratul Ioan a fost mulțumit de întîmplare. Și era o corabie de transport foarte mare a genovezilor, încărcată și stînd gata de plecare în Italia. Venind vîntul de miază-noapte, împărăteasa a intrat cu cinste și mărire în corabie ; și ridicînd pînzele, au ajuns în Italia. Și dînsa nu s-a ales cu altceva nimic afară de coroana cu care a fost încoronată, spunînd ea și aceste cuvinte : „Mie-mi ajunge și aceasta spre mărturie, că am fost și sînt împărăteasa romeilor ; cît despre comorile de zeci de mii de talanți nu-mi pasă“ ! Venind la granițele provinciei Ferara și oamenii de la conducerea acelei țări aflînd, i-au ieșit întru întîmpinare cu fratele ei marchizul și au petrecut-o pînă la palaturile vetrei părintești. Și ea a mers într-una din mănăstiri și și-a ales acolo să locuiască și, închinîndu-și viața lui Dumnezeu, a trăit pînă la capăt.

7. Împăratul Ioan însă a trimis la împăratul Trapezuntului, Alexie Comnen și s-a logodit cu fata lui, Maria, frumoasă și la înfățișare și la caracter ; și luînd-o din Trapezunt, au adus-o la Constantinopole. Și patriarhul Iosif cu obișnuitele servicii divine i-a împreunat într-un singur trup și ea a fost proclamată doamna romeilor.

Plecarea împăratului Manuil II Paleolog în Peloponez. 8. Împăratul Manuil ridicîndu-se de la Constantinopole cu trireme foarte multe, a coborît pînă în Peloponez și, supunînd pe principele Ahaiei și punînd mîna pe ceilalți urmași coborîtori din stăpînitorii veniți din Navara, i-a trimis la Constantinopole ; și despot al întregului Peloponez l-a lăsat pe feciorul său Teodor. La întoarcere, s-a întîlnit la Galipoli cu Mahomed ; și acesta atîta încredere a arătat față de împărat, încît a intrat în trirema împărătească și a stat cu împăratul la masă ; și după ce împăratul l-a primit cu foarte multe daruri pe el și pe cei ce erau cu dînsul, el a plecat. Și triremele cu împăratul s-au întors acasă cu mare și multă bucurie. Și locuitorii Constantinopolei toți cu patriarhul și cu sfatul țării i-au ieșit cu toți întru întîmpinare și cu urări și cîntări l-au condus la palat ; și ceremonialul de întoarcere a împăratului s-a împlinit.

6 : *au ajuns în Italia* : vz. G. Sfranșes, 1031, D (G. Sfranșes, I, 125), după care această fugă s-a întîmplat în august 1426, cînd împăratul Manuil II Paleolog (1391—1425) nu mai trăia. După L. Chalc., I, 192, 16 — 193, 3 aceasta a fost prima soție și Ana din Rusia cea de a doua. Știrea lui Duca e însă mai clară și cred că e cea bună.

7 : După G. Sfranșes, 1031 D și 1032 A lucrurile s-au petrecut în august și septembrie 1427 ; cp. și L. Chalc., II, 219, 11 și G. Sfranșes, I, 123, 8—17.

8 : Vz. G. Sfranșes, I, 99, 13—18 și 111, 15—112, 18 ; L. Chalc., I, 172, 21—173, 19 și 202, 21—203, 13.

τὸ γεγονός ἐδυσχέραινον· καὶ μὴ φέροντες τὴν καταφρόνησιν, ἣν ὑπέστησαν παρὰ τῶν τοῦ Γαλάτου, ἡτοιμάζοντο καταδραμεῖν καὶ ἀφανίσαι τὰ αὐτῶν προάστεια. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐκώλυσεν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης τὸ γεγονός ἀπεδέξατο. Ἦν δὲ τὰ φορτία φέρουσα μία ναὺς ὑπερμεγέθης τῶν Γενουιτῶν, ἐτοιμῶς ἔχουσα τοῦ πλεῦσαι ἐν Ἰταλίᾳ. Ἀνέμου δὲ βορέως πνεύσαντος εἰσῆλθεν ἐντίμως μετὰ δόξης ἡ βασιλὶς ἐν αὐτῇ καὶ τὰ ἱστία πετρώσαντες εἰς Ἰταλίαν ἀφίκοντο, ἄλλο μὴδὲν ἕτερον κερδάνασα, πλὴν τοῦ οὗ ἐστέφθη στέμματος, εἰποῦσα καὶ τοῦτο· „Ἀρκεῖ μοι τοῦτο εἰς μαρτύριον, ὅτι βασίλισσα τῶν Ῥωμαίων ἐγενόμην καὶ εἰμί· περὶ δὲ θησαυρῶν μυριοτάλάντων οὐ μέλει μοι.“ — Ἐλθοῦσα δὲ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐπαρχίας τῶν Φεράρων καὶ μαθόντες οἱ τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης προὔχοντες σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτῆς μαρκεσίῳ ἐξῆλθον εἰς συνάντησιν αὐτῆς καὶ προτέμψαντες αὐτὴν μέχρι τῶν παλατίων τῆς πατρικῆς ἐστίας. Αὐτὴ εἰς ἐν τῶν μοναστηρίων ἐλθοῦσα ἐκεῖ τὴν οἶκῃσιν ἡρετίσατο καὶ τῷ Θεῷ ἑαυτὴν ἀναθεῖσα τὸ λείπον τῆς ζωῆς ἀνεπλήρωσεν.

7. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης στείλας εἰς Κομνηνὸν Ἀλέξιον, βασιλέα Τραπεζοῦντος, ἡρώσατο τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Μαρίαν εἰς γυναῖκα, ὥραϊαν καὶ κάλλει καὶ ἡθεί· καὶ ἀγαγόντες ἀπὸ Τραπεζοῦντος κατήγαγον ἐν Κωνσταντινουπόλει. Καὶ ὁ πατριάρχης Ἰωσήφ διὰ συνήθων ἱεροτελεστιῶν εἰς ἐν συνῆψε καὶ δέσποινα Ῥωμαίων ἀνηγορεύθη.

8. Ὁ βασιλεὺς δὲ ἀπάρας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως σὺν τριήρεσιν πλείσταις κατῆλθεν ἕως Πελοπόννησον καὶ τὸν πρίγκιπα Ἀχαΐας ὑποτάξας καὶ ἑτέρους ἀπογόνους τοὺς ἐκ τῆς Ναυάρας καταγομένους ὑποχειρίους λαβὼν, ἀνῆκεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καταλιπὼν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεόδωρον δεσπότην πάσης Πελοποννήσου. Ἐπαναζεύξας δὲ καὶ εἰς Καλλιούπολιν, ἐντυχὼν τῷ Μαχουμέτ καὶ τοσαύτην πίστην ἐνδειξάμενος εἰς τὸν βασιλέα, ὥς καὶ ἐν τῇ τριήρει τῇ βασιλικῇ εἰσελθὼν καὶ συνεστιαθεὶς τῷ βασιλεῖ καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸν σὺν δώροις πλείστοις καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ δεξιῶσας, ἐξῆλθε. Καὶ αἱ τριήρεις σὺν τῷ βασιλεῖ μετὰ χαρᾶς ὅτι πλείστης τὴν ἐπανάδοδον ἤνουν. Καὶ οἱ τῆς Κωνσταντινίου ἅπαντες σὺν τῷ πατριάρχῃ καὶ τῇ συγκλήτῳ ἐξῆλθον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ καὶ μετ' εὐφημίας καὶ ὕμνων ἐν τῷ παλατίῳ ἀπήγαγον· καὶ τὰ τῆς ἐπανόδου ἐπεπλήρωτο.

Expediția lui Mahomed I în contra lui Güneyt. XXI. Mahomed însă consolidându-și bine situația din părțile de apus și nelăsând în urma sa nici un motiv de tulburare, trece în părțile de răsărit; și ajungînd la Brusa, după ce a

restaurat clădirile dărmate și arse de Caraman, pornește de acolo spre Asia. Căci atunci cînd Mahomed a venit la Constantinopole și avea de luptat cu Musa, Caraman ridicîndu-se de la Iconion, a venit cu putere asupra Brusei și, jefuind-o, a scos din mormînt osemintele lui Baiazid, tatăl lui Mahomed, și le-a aruncat în foc. Căci însuși Baiazid tăiase odinioară la Iconion capul tatălui zisului Caraman.

2. Coborînd în Asia, a găsit pe Țineit mărit foarte și trecînd peste orice margini; venind la Pergam din Asia, îi anunță lui Țineit să se retragă din părțile de acolo și să lase provincia. Țineit însă nici n-a voit să-l bage în seamă, ci și-a pus cetățile în siguranță și ședea, așteptînd întîlnirea cu dînsul. Mahomed însă venind la Cime și cerînd cetatea, căci cel ce o ținea, era pentru Țineit, au luat-o cu război și pe soldații aceleia i-a trecut prin sabie, iar celor din partea locului le-a dat drumul. Plecînd de acolo a venit în cîmpia Mainomenu. Și era acolo o cetate puternică, numită a Arhanghelului; iar turcii i-au schimbat numele în Caiaic. După ce a ocupat-o și pe aceea, bombardînd-o și bătînd-o cu foarte multă putere, a venit la Nimfeon; și luînd și Nimfeon cu război, a venit la Smirna. Dar Smirna, Țineit a întărit-o, cum se cade, cu ziduri și a pus în ea foarte mulți ostași și a făcut mare pregătire de arme și oameni și de celelalte unelte trebuincioase, iar însuși a venit la Efes, lăsînd pe maică-sa și pe fratele său Baiazid și copiii închiși la Smirna.

3. Pe ginerele și robul său însă, cu numele Abdulah, oamenii lui Mahomed l-au aflat în Nimfeon, căci dînsul avea paza cetății; luîndu-l l-au dus în fața vizirului Baiazid, adică a primului sfetnic al lui Mahomed; acesta avea mare putere și trecere, era așa zicînd al doilea sultan. A fost rob de al lui Mahomed, dar pentru serviciile lui deosebit de mari l-a pus șef al casei lui. Și cînd Mahomed era încă în Tracia, însuși zisul Baiazid scrie către Țineit: „Dacă vrei să fii domn al Ioniei și să n-ai din parte-ne nici cea mai mică supărare, dă-mi pe fie-ta în căsătorie legiuită și eu îți voi fi ginere și tu mi te vei face socru și atunci poți să stai fără nici o grijă în domnia ta“. Țineit însă voind să-și arate îngîmfarea și trufia în fața aducătorului scrisorii lui Baiazid, spune către Abdulah, rob al său, care era de față: „Al cui rob ești?“ — Iar el: „al Măriei Ttale“. —

XXI 1: *Caraman*: adică un urmaș de al acestui întemeietor al sultanatului de Iconion; vz. XVIII, 9.

2: *în Asia*: adică Ionia de pe țărmul apusean al Asiei Mici și Sultanatul Aidin; vz. XVII, 1: *Asia* — *cîmpia Mainomenu*: cîmpia Nebunului.

XXI. Ὁ δὲ Μαχουμέτ τὰ τῆς δύσεως μέρη καλῶς ἀπαρτίσας καὶ ταραχὴν οὐδεμίαν ἐξόπισθεν ἀφείς περὶ τὰ τῆς ἑσπας μέρη· καὶ ἐν τῇ Προύσῃ ἐλθὼν καὶ τὰ ἀφανισθέντα καὶ πυρὶ παραδοθέντα οἰκοδομήματα παρὰ τοῦ Καραμὴν ἀνα- νεώσας ἐκείθεν εἰς Ἀσίαν καταίρει. Ὁ γὰρ Καραμὴν, ὅτε ὁ Μαχούμετ εἰς 5 Κωνσταντινούπολιν ἐλθὼν ἠγωνίζετο κατὰ τοῦ Μωσῆ, ἀπάρας ἀπὸ Ἰκονίου εἰς Προῦσαν σὺν δυνάμει κατήλθε καὶ λεηλατήσας αὐτὴν καὶ τὰ ὁσὰ τοῦ Παγια- ζήτ, τοῦ πατρὸς τοῦ Μαχούμετ, ἀνακομίσας ἐκ τοῦ τάφου πυρὶ παρέδωκεν. Ὁ γὰρ αὐτὸς Παγιαζήτ ἀπεκεφάλισέ ποτε ἐν Ἰκονίῳ τὸν πατέρα τοῦ ῥηθέντος Κα- ραμάν.

2. Κατελθὼν δὲ ἐν Ἀσίᾳ εὗρε τὸν Τζινεήτ μεγαλυνθέντα καὶ ὑπὲρ τὰ ἔσκαμ- μένα πηδῶντα· ἐλθὼν δὲ ἐν Περγάμῳ τῆς Ἀσίας μηνύει τῷ Τζινεήτ παραχωρῆσαι 10 τῶν ἐκεῖ καὶ ἀφείναι τὴν ἐπαρχίαν. Ὁ δὲ Τζινεήτ οὐδὲ τὸ παράπαν ἡγησάμενος ἡσφαλίσατο τὰ κάστρα καὶ ἐκάθητο ἐκδεχόμενος τὴν ὑπαντὴν αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μα- χουμέτ ἐλθὼν εἰς Κύμην καὶ ζητήσας τὸ φρούριον, ἦν γὰρ (ὁ) κρατῶν διὰ τὸν Τζινεήτ, πολεμήσας κατέσχε καὶ τοὺς μὲν ὀπλίτας αὐτοῦ ξίφει ἀνείλε, τοὺς δὲ 104b ἐγγχωρίους ἐλευθέρωσεν. Ἀπάρας δ' ἐκείθεν ἦλθεν εἰς τὸν τοῦ Μαινομένου Κάμ- πον. Ἦν δ' ἐκεῖ φρούριον ὀχυρὸν τὸ τοῦ Ἀρχαγγέλου λεγόμενον, οἱ Τοῦρκοι δὲ Καγιατζήκ μετωνόμασαν. Κάκεινο σὺν πλείστη δυνάμει καὶ ἀκροβολισμοῖς πα- ραλαβὼν ἦλθεν εἰς Νύμφαιον· καὶ τὸ Νύμφαιον σὺν πολέμῳ λαβὼν ἦλθεν εἰς 20 Σμύρναν. Τὴν δὲ Σμύρναν, ὡς ἔπρεπε, τεichήσας καὶ πλείστους τῶν στρατιωτῶν ἐμβάλων καὶ μεγάλην σύνταξιν ἐτοιμάσας διὰ τε ὀπλων καὶ ἀνδρῶν καὶ ἐτέρων ἀναγκαίων παρασκευῶν ὁ Τζινεήτ, αὐτὸς εἰς Ἐφεσον ἦλθε καταλιπὼν τὴν μη- τέρα καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Παγιαζήτ καὶ τὰ τέκνα ἐν Σμύρῃ ἐγκλειστα.

3. Τὸν δὲ γαμβρὸν αὐτοῦ καὶ δοῦλον Αὔδουλὰν ὀνόματι εἰς τὸ Νύμφαιον εὐρόντες οἱ τοῦ Μαχουμέτ, ἦν γὰρ φύλαξ τοῦ φρουρίου, ἀπήγαγον παραστήσον- 25 τες τῷ Παγιαζήτ βεζύρη, ἡγουν μεσάζοντι τοῦ Μαχουμέτ· ἦν γὰρ ἐν ἐξουσίᾳ καὶ ἀδελφὴ πολλῇ, δευτερός ἀρχηγός ὡς ἔπος εἰπεῖν. Δοῦλος γὰρ ὑπῆρχε τοῦ Μα- χουμέτ, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτοῦ δουλείαν κατέστησεν ἀρχοντα τοῦ οἴκου αὐτοῦ. Αὐτὸς δὲ ὁ ῥηθεὶς Παγιαζήτ ἔτι ὄντος ἐν Θράκῃ τοῦ Μαχουμέτ γράφει πρὸς τὸν Τζινεήτ· „Εἰ βούλει τοῦ εἶναι σε κύριον Ἰωνίας, μὴ ἔχειν τὸν 30 τυχόντα πειρασμὸν παρ' ἡμῖν, δός μοι τὴν σὴν θυγατέρα νόμῳ γάμου καὶ ἔσο- μαί σοι γαμβρός, σὺ δ' ἐμὸς πενθερός γενήσῃ καὶ ἕκτοτε ἔσο ἀμερίμνως διάγων ἐν τῇ σῇ ἡγεμονίᾳ.“ — Ὁ Τζινεήτ δὲ θέλων δηλῶσαι τὴν ἀλαξονίαν αὐτοῦ καὶ 105b ὑπερηφάνιαν ἐνώπιον τοῦ πιττακοκομιστοῦ, παρισταμένου τοῦ Αὔδουλᾶ, δούλου ὑπάρχοντος αὐτοῦ, λέγει πρὸς αὐτόν· „Τίνος εἶ δοῦλος;“ — Ὁ δὲ „Τῆς σῆς 35

11 παγιαζήτ *supra lineam* τζινεήτ P || 14' ὁ *addidi* || 20 τεichήσας P: τεichίσας Bull || 26 βεζύρη P.

Țineit însă : „Și de ce neam ?“ . — Abdulah însă : „Din albanezi !“ — „De ce religie ?“ — Și Abdulah : „Mai înainte am fost ghiaur, acum însă-s musulman !“ — Atunci Țineit spune către mai marii săi : „În ziua de azi, aici în fața voastră a tuturor, iată dau pe fie-mea de femeie leguită robului meu Abdulah și-l fac om slobod și de azi ginere al meu și unul din neamurile mele“. Și toți care erau adunați în sfat au aplaudat pe Țineit ; și acesta deschizînd gura, a grăit către trimisul lui Baiazid aceste cuvinte : „Du-i veste domnului tău Baiazid, că mi-am luat ginere pe un albanez ca și el, pe un rob cumpărat cu bani ca și el, avînd stăpîn un domn tot așa ca și al lui, mult mai tînăr ca el și mai cuminte decît dînsul“. Trimisul a prins înțelesul cuvintelor și i-a descoperit domnului său întreg cuprinsul lor ; și de atunci, acesta avea o furie neîmpăcată în contra lui Țineit. Cînd l-a prins pe Abdulah la Nimfeon, a găsit prilejul care îi trebuia, și i-a tăiat testiculele și l-a făcut eunuc.

4. Ci să ne întoarcem iarăși la firul istoriei. Mahomed adică venînd la Smirna și înconjurînd-o, a găsit acolo pe marele maestru al Rodosului cu trei trireme, reclădind, chiar în contra voinței lui Țineit, cetatea pe care o stricase Temir. Cînd domnitorii insulelor din jur au aflat de sosirea lui Mahomed la Smirna, au alergat cu toții întru întîmpinarea lui pentru două motive mai ales, pentru firea cea bună și blajină și puterea cea colosală a lui Mahomed și din cauza firii viclene și hrăpărețe a lui Țineit ; și atunci conducătorii celor două Focce, unii pe uscat, alții pe mare, Carmian din Frigia-de-sus, Mandahia din Caria, domnul Mitilinei cu trireme, cei din Chios și ei cu o triremă, — cel din Rodos chiar era acolo, — cu toții s-au grăbit să-i facă închinăciune și să contribuie la răpunerea asupritorului ; și pe toți i-a îmbrățișat cu bucurie ca pe niște frați. Și a stat zece zile, de s-a războit cu Smirna ; și cei din insule i-au dat ajutor de pe mare, pe cît au putut. În ziua a zecea a ieșit mama lui Țineit cu soția și copiii lui și i s-au închinat lui Mahomed, cerînd iertare pentru greșelile lui. Și au predat Smirna ; și el luînd-o în primire, i-au dăruit în multe părți zidurile pînă la pămînt și i-a risipit o parte din meterezele și turnurile și i-a lăsat pe locuitori să șada neapărați.

4 : *Maestru* : vz. și Ioan Cinam, ed. Bonn, p. 188, 11 : τὸν τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ ἐφεστῶτα ἱππεῦσιν, ἐν Τέμπλου μαῖστορα Λατῖνοι ὀνομάζουσιν „conducătorul cavalerilor din Palestina pe care latinii îl numesc Maestru“. — *pe care o stricase Temir* : vz. XVII, 2 și 4.—*celor două Focce*: Foccea Veche de sub ascultarea domnului Gattilusio-Paleolog din Mitiline-Lesbos vz. XII, 5 și XLIV, 7 și Foccea Nouă, unde genovezii sub

αὐθεντίας· — Ὁ δὲ Τζινεήτ· „Καὶ ποίον γένους;“ — Αὐδουλὰς δέ· „Τῶν Ἀλβανῶν·“ — „Ποίας θρησκείας;“ — Ὁ δ' Αὐδουλὰς· „Πρώην μὲν καθοῦρ ὑπῆρχον, νῦν δὲ μουσουλμάνος.“ — Ὁ δὲ Τζινεήτ πρὸς τοὺς μεγιστάνας αὐτοῦ φησιν· „Τὴν σήμερον ἡμέραν, κατενώπιον πάντων ὑμῶν, ἰδοὺ δίδωμι τὴν ἐμὴν θυγατέρα εἰς γυναῖκα νόμιμον τῷ ἐμῷ δούλῳ Ἀυδουλάχ καὶ ποιῶ τοῦτον ἐλεύθερον καὶ γαμβρόν ἀπὸ τὴν σήμερον καὶ ἓνα τῶν ἐμῶν συγγενῶν.“ — Εὐφημήσαντες δὲ πάντες τὸν Τζινεήτ οἱ συνεδριάζοντες, ἀνοίξας τὸ στόμα πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον τοὺς λόγους τούτους εἰρηκεν· „Ἀνάγγειλον τῷ κυρίῳ σου Παγιαζήτ, ὅτι ἀνελαβόμεν γαμβρόν ἐκ τῶν Ἀλβανῶν ὡς ἐκείνον, δοῦλον ἀργυρώνητον ὡς ἐκείνον, δεσπότην ἔχοντα αὐθέντην ὅμοιον ὡς ἐκείνου, νεώτερον ὑπὲρ ἐκείνον καὶ φρονιμώτερον παρ' ἐκείνον.“ — Ὁ δ' ἀπεσταλμένος συνιείς τοὺς λόγους ἀπεκάλυψε πᾶσαν τὴν περίληψιν τῷ κυρίῳ αὐτοῦ· καὶ ἦν ἔκτοτε τρέφων μανίαν ἄσπονδον κατὰ τοῦ Τζινεήτ. Εὐρὼν δὲ καιρὸν, ὃν ἐδέετο, συλλαβὼν τὸν Αὐδουλὰν εἰς τὸ Νάμφαιον, τοὺς ὄρχεις αὐτοῦ ἐξεθέρισεν, εὐνοχίσας αὐτόν.

4. Ἄλλ' ἐπαινῶμεν αὖθις εἰς τὸν τῆς ἱστορίας εἰρμόν. Ὁ γὰρ Μαχουμέτ ἐλθὼν εἰς Σμύρναν καὶ περικυκλώσας αὐτὴν εὗρεν ἐκεῖ τὸν μέγα μαγίστορον Ῥόδου σὺν τριήρεσι τρισὶ ἀνοικοδομοῦντα τὸ φρούριον, τὸ παρὰ τοῦ Τεμῆρ φθαρὲν, καὶ μὴ θέλοντος τοῦ Τζινεήτ. Τότε οἱ τῶν πέριξ νήσων ἡγεμόνες μαθόντες τὴν ἄφιξιν τοῦ Μαχουμέτ ἐν τῇ Σμύρνῃ ἅπαντες ἔθρον εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ διὰ δύο τινῶν αἰτιῶν, διὰ τὴν ἀγαθότητα καὶ ἡμερότητα καὶ τὸ ὑπερβολικὸν τῆς δυνάμεως τοῦ Μαχουμέτ καὶ διὰ τὸ πανοῦργον καὶ ληστρικὸν τοῦ Τζινεήτ, οἱ τῶν Φωκαίων οὖν ἔξαρχοι, οἱ μὲν διὰ ξηρᾶς, οἱ δὲ διὰ θαλάσσης, ὁ Καρμιάν τῆς ἄνω Φρυγίας, ὁ Μανταχίας Καρίας, ὁ Μιτυλήνης διὰ τριήρεων, οἱ Χίου καὶ αὐτοὶ διὰ τριήρεως, — ὁ Ῥόδου καὶ ἦν ἐκεῖ, — ἅπαντες εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ καὶ συνδρομὴν ἕνεκα τῆς καταλύσεως τοῦ τυράννου· καὶ τοὺς ἅπαντας ἀσπασίως ὡς ἀδελφούς ἡσπάσατο. Ποιήσας οὖν ἡμέρας δέκα, πολεμῶν τὴν Σμύρναν καὶ συμβοηθοῦντες ὡς δυνατόν καὶ οἱ τῶν νήσων διὰ θαλάσσης, ἐν τῇ δεκάτῃ ἐξηλθεν ἡ μητὴρ τοῦ Τζινεήτ σὺν γυναίκῃ καὶ τέκνοις αὐτοῦ καὶ προσεκύνησαν τῷ Μαχουμέτ, αἰτοῦντες συγχώρησιν τῶν ἐπταισμένων. Παρέδωκαν οὖν τὴν Σμύρναν καὶ παραλαβὼν αὐτὴν καὶ εἰς πολλὰ μέρη κατεάξας ἕως γῆς τὰ τεῖχη ταύτης καὶ τοὺς προμαχῶνας καὶ πύργους αὐτῆς καθελὼν ἐκ μέρους, ἀφῆκε τοὺς οἰκήτορας κατοικεῖν ἀπεριφράκτους.

10 ἔχοντα *scripsi*: ἔχων P || 22 Φωκαίων P || 24 οἱ Χίου I Maonesi I: ὁ Χίου P | αὐτοὶ P: αὐτός Bull.

conducerea unui Podesta aveau în exploatare un munte de piatră acră vz. XXV, 4. — *Carmian*, *Mandahia*: adică urmașii acestor doi întemeietori de sultanate (vz. XVIII, 9) care, vecini fiind cu Güneyt, aveau de suferit de la el multe neajunsuri.

Cavalerii
de la Rodos
zidesc un turn.

5. Marele maestru însă era ocupat cu clădirea unui turn, foarte mare la gura portului și-l ridicase mai bine de jumătate. Mahomed însă în cursul nopții a poruncit turcilor și i-au dărâmat din temelii. Dimineța maestrul văzînd ce s-a întîmplat și supărîndu-se foarte, s-a dus la sultan și vorbindu-i mult, i-a arătat cum cetatea a fost zidită din zilele lui Atin cu cheltuiala Rodosului și, dacă nu-i va da voie să fie reclădită, vor fi certe între domnia lui și prea fericitul papa și va veni mare putere armată din părțile apusene și va nimici o bună parte din domnia lui. Mahomed însă a ascultat cu blîndețe cuvintele lui și i-a răspuns cu multă bunătate, căci învățătura și pedeapsa ce le-o dăduseră sciții, stăruia puternic în sufletele turcilor : „Eu unul, părinte, aș vrea să le fac creștinilor din lumea întreagă mult bine și toată cinstea să le-o dau ; căci aceasta e menirea domniei : celor buni să le facă bine și pe cei răi să-i pedepsească, dar și de binele supușilor trebuie să aibă grijă. Căci venind în părțile acestea, am găsit mulți din musulmani care mă îndemnau în mintea și cugetul meu ; și ei îmi spuneau : „Deși Temir n-a făcut nimic bun în Asia, totuși prin faptul că a stricat și a lăsat în ruină cetățuia de lîngă Smirna, a făcut o mare pomană pentru Ionia. Căci toți cei pe care îi ajungea soarta sclaviei și slujeau locuitorilor din Ionia, se refugiau într-însa și-și dobîndeau libertatea ; și cei ce călătoreau fie pe uscat, la răscrucile drumurilor, fie pe apă, plutind pe mare, toți ajungeau în cătușele sclaviei, prinși de vasele piraților ; și era dușmănie neîmpăcată a fraților cavaleri cu turcii și pe continent și pe mare. De aceea îl fericeau pe Temir cel fără de dumnezeu. Și acuma vrei ca eu să fiu mai fără de dumnezeu ca acel tiran ? Nu pot s-o fac aceasta ! Dar facă-se voia ta, și ceea ce cer turcii să rămînă neclintit. Îți dau în hotarele Cariei și Licieii loc cît vrei, și pleacă, clădește orice cetate vrei !” Atunci marele maestru auzind aceste cuvinte, a grăit către Mahomed : „doamne, dă-mi o bucată de loc sub ascultarea ta și nu mă trimite în țări străine !”
- Iar sultanul : „dintru ale mele îți dau ; tot eu i-am dat lui Mandahia țara ; și despre asta să nu ai nici o grijă !” Cerîndu-i un ordin în scris și primîndu-l, a plecat ; așijderea și chioții și lesbiinii și fockeenii, toți, primîndu-le cererile cu bunăvoință și împlinîndu-le dorințele, sultanul i-a lăsat să plece în pace.

---

19 cei... 20 Ionia P : Ionienii care ajungeau în starea sclăviei Bull.

---

5 : sciții : adică tătarii lui Timur-Lenk. — Căci toți cei pe care ș.a.m.d. : adică, turnul era un loc de scăpare pentru robii creștini care fugeau de la stăpînii lor turci, și un izvor de asuprire și jefuire a negustorilor și călătorilor turci din partea creștinilor pirați care își găseau sprijin și adăpost în acel turn. — i-am dat lui Mandahia : e Mandahia Eliez-beg de la XXII, 1 ; vz. și XVIII, 3.

5. Ὁ μέγας δὲ μαγίστῳ ἦν οἰκοδομῶν πύργον ἓνα παμμεγέθη ἐν τῷ
στόματι τοῦ λυμένου, ἀναβιβάσας αὐτὸν ὑπὲρ τὸν ἡμῖνον. Ὁ δὲ Μαχουμέτ διὰ
τῆς νυκτὸς κελεύσας τοῖς Τούρκοις, ἔρριψαν ἀπὸ βάθρων. Πρωτὰς δὲ ἰδὼν ὁ 107b
μαγίστῳ τὸ γεγὸνός καὶ δεινοπαθήσας ἦλθεν εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ πολλοὺς λό-
γους εἰπὼν καὶ παραστήσας, πῶς τὸ φρούριον ἐκτίσθη ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ 5
Ἀθην διὰ ἀναλωμάτων τῆς Ῥόδου καί, εἰ μὴ δώσει χώραν τοῦ ἀνοικοδομηθῆ-
ναι, ἔσονται σκάνδαλα ἀνὰ μέσον τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ καὶ τοῦ μακαριωτάτου
πάπα καὶ ἐλεύσεται δύναμις μεγάλη ἀπὸ τὰ ἑσπέρια μέρη καὶ ἀφανιεῖ πολλοστὸν
μέρος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μαχουμέτ πρῶτος φέρων τοὺς λόγους αὐτοῦ
εὐθὺς ἀπεκρίνατο, ἦν γὰρ ἀκμὴν κρατοῦσα ἡ τῶν Σκυθῶν παιδεία καὶ τιμω- 10
ρία ἐν ταῖς ψυχαῖς τῶν Τούρκων. „Εγὼ μὲν, πάτερ, ἐβουλόμην εἶναι πᾶσι τοῖς
τοῦ κόσμου χριστιανοῖς μεγαλόδωρος καὶ φιλότιμος· καὶ γὰρ τὸ τῆς ἡγεμονίας
ἴδιον τοῦτ' ἔστι, τὸ τοὺς καλοὺς εὐεργετεῖν καὶ τοὺς πονηροὺς τιμωρεῖν, ἀλλὰ
καὶ τὸ τοῦ ὑπάρχου συμφέρον δεῖν πραγματεῦσθαι. Ἐλθὼν γὰρ ἐν τοῖς μέρεσι
τούτοις εὗρον πολλοὺς τῶν Μουσουλμάνων παροτρύνοντάς μου καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν, 15
λέγοντες· εἰ καὶ οὐδὲν χρηστὸν εἰργάσατο ὁ Τεμῆρ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ τὸ δια-
φθεῖραι καὶ ἐρεῖπιον ἀφεῖναι τὸ πολίχνιον τὸ ἐν Σμύρνῃ μέγα μνημόσυνον ἀνέ-
θηκε τῇ Ἰωνίᾳ. Οἱ γὰρ ἐν τύχῃ δουλείας τοὺς Ἰωνεῖς δουλεύοντες, πάντες εἰς
ἐκεῖνο καταφεύγοντες ἐλευθερίας ἐτύγγανον· καὶ οἱ ἐν τριόδοις διὰ ξηρᾶς καὶ
διὰ πελάγους ἐν θαλάσῃ πλέοντες, διὰ τῶν ληστρικῶν ἀκατίων πάντες τύχη 108b
δουλείας ἐδεσμοῦντο καὶ ἦν ἄσπονδος ἔχθρα τῶν φρερίων ἐν τε ἡπειρῷ ἐν τε
θαλάττῃ μετὰ τῶν Τούρκων. Ἐμακαρίζετο οὖν διὰ τοῦτο ὁ ἀσεβὴς Τεμῆρ. Νῦν
δὲ βούλει τοῦ εἶναι με ἀσεβέστερον τοῦ τυράννου ἐκείνου; Οὐ δύναμαι τοῦτο
ποιῆσαι. Πλὴν γενέσθω καὶ πρὸ σοι βουλευτὸν καὶ τὸ παρὰ τῶν Τούρκων αἰτηθὲν
ἀσάλευτον. Δίδωμί σοι ἐν τοῖς ὁρίοις Καρίας καὶ Λυκίας τόπον, ὅσον βούλει, 25
καὶ ἄπελθε, οἰκοδόμησον, ὅποιον βούλει πολίχνιον.“ — Τότε ὁ μέγας μαγίστῳ
ἐνωτισθεὶς τοὺς λόγους τούτους εἶρηκε πρὸς τὸν Μαχουμέτ. „ὦ ἡγεμὼν, δός
μοι τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν τόπων μέρος καὶ μὴ με ἀποπέμψῃς ἐν ἄλλοτριας
ἐπαρχίαις.“ — Ὁ δὲ ἡγεμὼν. „Ἐκ τῶν ἐμῶν δίδωμί σοι· καὶ γὰρ τῷ Μανταχίᾳ
ἐδωρησάμην τὴν ἐπαρχίαν καὶ μὴ σοι μελέτω περὶ τούτου.“ — Αἰτήσας δὲ πρό- 30
σταγμα καὶ λαβὼν ἀπῆλθεν, ὁμοίως καὶ οἱ Χῖοι καὶ Λέσβιοι καὶ Φωκαεῖς, πάν-
τες· τὰς αἰτήσεις αὐτῶν ἀσμένως προσδεξάμενος καὶ πληρώσας τὰ θελήματα ὁ
ἡγεμὼν ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ.

6. Mama lui Țineit însă mereu a încercat să-l îmbuneze prin rugăminți fierbinți, pînă ce ascultată fiind, i-a izbăvit feciorul de moarte. Și acela venind, s-a închinat la Mahomed și i-a jurat că nu se va mai răzvrăti, ci toată viața lui va fi cu credință și că domni și stăpîni îi vor fi numai coborîtori din neamul lui Osman; și provincia lui a dat-o lui Alexandru, feciorul lui Șișman, pe care l-a cîștigat pentru credința lui nelegiuită; iar lui Țineit i-a poruncit să vină cu dînsul în Tracia.

Război
cu Venețienii;
înfîngerea
turcilor.

7. După ce s-a îngrijit bine de starea de lucruri din răsărit, a plecat în partea de apus și, venind la Galipoli, pregătește o flotă în contra ducelui din Naxia și a celorlalte insule Ciclade de sub mîna lui, învinuindu-l că, precum mai înainte, tot așa nici la Simrna, n-a venit să-i aducă închinăciune. Flota pornind deci din Galipoli cu trireme și direme, de toate treizeci, și avînd amiral pe Țalis-bei, au venit la insula Andros, apoi Paros și Melos și, după ce a strîns mulți din locuitorii insulelor și a făcut multă pagubă, s-a întors înapoi.

8. Dar venețienii aflînd ce s-a întîmplat, n-au stat pe loc; căci ducele se supusese demult venețienilor și purta steagul lor. Și cînd primăvara a venit, au pregătit și ei zece trireme și se așteptau pe la golful lui Adrian și pe la Eubea, Creta și insulele Ciclade. Șapte trireme ajungînd pînă la insula Tenedos, s-au hotărît să iasă pe față în contra inamicului; și intrînd în Elespont, au pătruns pînă la Lampsac. Triremele turcilor stăteau în port la Galipoli gata de pornire. Triremele venețienilor însă văzînd un vas mic cu pînze venind de la Constantinopole și crezînd ei că e turcesc, trimit o triremă să-l prindă. Iar turcii văzînd ce se face și bănuind că vasul urmărit e unul de-al lor, a ieșit o triremă de la dînșii, voind ei să-i ia apărarea. Dar aceea era o corabie din Lesbos și venea de la Constantinopole. Cînd însă venețienii au văzut triremele turcilor ieșind toate ca un șirag, au năvălit asupra lor și, semnalul de luptă răsunînd, s-au încăierat. Și mai întîi lovind trirema amiralului Țalis-bei, pe toți i-au secerat fără nici o cruțare și pe însuși Țalis-bei l-au tăiat bucă-

6: Ἀλεξάνδρου τῷ υἱῷ *lui Alexandru feciorul*: am îndreptat în loc de τῷ υἱῷ Ἀλεξάνδρου „feciorul lui Alexandru”, pentru că pe Șișman, al cărui fecior Alexandru s-a turcit și a fost numit guvernator în locul lui Gûneyt, nu l-a chemat Alexandru, ci Ioan; vz. P. Orgels, *Sabas Asidénos, dynaste de Sampson* în „Byzantion”, X (1935), p. 79, n. 2.

7: προσαγορεύων τῷ Μαχουμέτ *nu τὸν* să-l salute, ci τινί τι să-i aducă închinăciune.

8: *golful lui Adrian*: poate că Duca, făcînd o etimologie populară, vrea cu acest nume să indice Marea Adriatică; dar aceasta și-a primit numele nu după

6. Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ Τζινεήτ ἱκετικῶς δυσωποῦσα οὐκ ἐπαύετο, μέχρις οὗ εἰσακουσθεῖσα, ἡλευθέρωσε τὸν υἱὸν αὐτῆς τοῦ θανάτου· ὃς καὶ ἐλθὼν καὶ προσκυνήσας τὸν Μαχουμέτ, ὅρκους δοὺς αὐτῷ τοῦ μηκέτι ἀτακτεῖν, ἀλλὰ πιστῶς διάγειν ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτοῦ καὶ κυρίους καὶ δεσπότας ἔχειν καὶ καλεῖν τοὺς ἐκ τῶν Ὀτμάνων καταγομένους, ἔδωκε τὴν ἐπαρχίαν Ἀλεξάνδρῳ τῷ υἱῷ τοῦ Σουσμάνου, ὃν καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ ἀσέβειαν μετεσκεύασε, τὸν δὲ Τζινεήτ κελεύσας σὺν αὐτῷ ἐν τῇ Θράκῃ ἐλθεῖν.

7. Καλῶς τὰ τῆς ἀνατολῆς φροντίσας εἰς τὴν δύσιν ἐπανέβη καὶ ἐν Καλλιουπόλει ἐλθὼν στόλον ἀπαρτίζει κατὰ τοῦ δουκὸς Ναξίας καὶ τῶν λοιπῶν Κυκλάδων νήσων τῶν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ χεῖρα, αἰτιῶν αὐτόν, ὥς οὐ πρόηγ, οὕτω καὶ ἐν τῇ Σμύρνῃ οὐκ ἤλθε προσαγορεύσων τῷ Μαχουμέτ. Ἀπάρας οὖν ἀπὸ τῆς Καλλιουπόλεως ὁ στόλος, ἔχων ἀμυραλῆν τὸν Τζαλῖς-πεγιν σὺν τριήρεσι καὶ διήρεσιν ὁμοῦ τριάκοντα, ἤλθεν ἐν Ἀνδρῷ τῇ νήσῳ, ἐν τῇ Πάρῳ, ἐν Μήλῳ καὶ πολλοὺς τῶν νησιωτῶν ἀθροίσας καὶ ζημίαν πλείστην ποιήσας ἐπανέβη.

8. Οἱ δὲ Βενέτικοι μαθόντες τὸ γεγονὸς οὐχ ὑπέμειναν· ἦν γὰρ ὁ δούκας πρὸ πολλοῦ τοῖς Βενετικοῖς ὑποκύπτων καὶ τὴν σημαίαν αὐτῶν φέρων. Καὶ καταλαβόντος τοῦ ἔαρος ἠυτρέπισαν καὶ αὐτοὶ τριήρεις δέκα καὶ προσέχοντες ἦσαν τὸν Ἀδριανοῦ κόλπον, Εὐβοίαν, Κρήτην καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους. Ἐλθοῦσαι δὲ τριήρεις ἑπτὰ μέχρι Τενέδου ἠβουλήθησαν ἐμφανεῖς γενέσθαι τοῖς ἐχθροῖς· καὶ εἰσελθόντες τὸν Ἑλλήσποντον διέβησαν μέχρι Λαμψάκου. Αἱ δὲ τριήρεις τῶν Τούρκων ἴσταντο ἐν τῷ λιμένι Καλλιουπόλεως ἑτοιμαὶ εἰς ἐξοχήν. Αἱ τριήρεις δὲ τῶν Βενετικῶν ὁρῶσαι ἰστίον ἐν σμικρὸν κατερχόμενον ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν καὶ δοκοῦντες τουρκικὸν εἶναι, στέλλουσι μίαν τῶν τριήρεων τοῦ λαβεῖν αὐτό. Οἱ δὲ Τούρκοι ὁρῶντες τὸ δρώμενον καὶ εἰκάζοντες τὸ διωκόμενον αὐτῶν εἶναι, ἐξῆλθε καὶ ἐξ αὐτῶν ἑτέρα τριήρης, δεφενδεῦσαι θέλοντες αὐτό. Ἐκεῖνο δὲ ἦν Λέσβιον πλοῖον κατερχόμενον ἀπὸ Κωνσταντινούπολιν. Ἰδόντες δὲ οἱ Βενέτικοι τὰς τριήρεις τῶν Τούρκων δίκην ὁρμαθοῦ ἐξιούσας ὥρμησαν κατ' αὐτῶν καί, τὸ ἐνυάλιον ἠχῆσαν, συνεπλάκησαν. Πρῶτον μὲν διη προσκρούσαντες τὴν τοῦ ἀμυραλῆ Τζαλῖς-πεγί τριήρη, ἅπαντας ἀφειδῶς ἐξεθέρισαν καὶ αὐτὸν Τζαλῖς-πεγιν μεληδὸν κατέτεμον. Εἶτα ἄλλος ἄλλην ἐπεμβαίνοντες πάσας παρ-

5 Ἀλεξάνδρῳ τῷ υἱῷ *scriptsi*: τῷ υἱῷ Ἀλεξάνδρου P || 12 ἀμυραλῆν τὸν τζαλῖς-πεγιν P || 14 νησιωτῶν P || 22 ἐν *scriptsi*: ἐνα P || 25 θέλοντες *scriptsi*: θέλων P || 29 τζαλῖς-πεγί τριήρη P: Τζαλῖςπεγί τριήρη Bull || 19 τζαλῖςπέγην P.

tele. După aceea unii urcându-se într-o triremă alții într-alta, le-au prins pe toate și fără milă i-au tăiat pe turci în fața femeilor și copiilor lor, departe fiind de țărmul de la Galipoli ca la o milă. Înspre seară acum încetînd venețienii de luptat, au ridicat pînzele la triremele turcilor, ca 27
5 la număr, și la ale lor și au plecat în insula Tenedos. Și acolo ancorînd în port, au făcut o cercetare amănunțită și pe turci despărțindu-i, i-au măcelărit pe toți. Asupra creștinilor însă au început altă cercetare și pe
10 cei ce au fost aduși pe flotă cu sila la corvadă, i-au lăsat cu viața, pe cei ce însă au venit pentru ciștig sau pentru vreo favoare cît de mică, pe toți i-au tras în țeapă în insula Tenedos; și toată insula de jur-împrejur era de-văzut furcile ca butucii de vie și ca strugurii pe cei atîrnînd de ele. Și triremele mergînd la Creta, pe vislașii care erau creștini luați la corvadă, i-a împrăștiat în acea insulă, iar pe alții în Eubea și pe alții în Veneția.

15 9. După ce iarna a trecut și a început primăvara, au pornit iarăși trireme de la Veneția și, intrînd în Elespont, au voit să cucerească turnul de la Lampsac, pe care-l ridicase Musulman; și bătîndu-l de departe de pe mare, n-au putut ieși la uscat, căci stătea de pază Chamza, fratele vizirului Baiazid, cu o armată de zece mii și mai mult. Văzînd venețienii
20 că nu fac nici o ispravă, l-au lăsat și au plecat spre Constantinopole. Și a rămas turnul pe jumătate stricat; și acoperișul lui, lovindu-l mereu de jos pînă sus, l-au găurit ciur. Atunci Chamza, cînd a văzut că triremele nu mai sînt, însuși a poruncit turcilor și l-a dărîmat pînă în temelii, spunînd: „Fără folos nu se cuvine să te alegi cu ocară“.

25 Güneyt e tri-
mes în părțile
Dunării.

10. Mahomed trecîndu-l pe Țineit la Galipoli, i-a dat un feud în părțile Nicopolei de lingă Dunăre și i-a spus să păzească bine marginile și să lupte din răspuțeri pentru Musulmani.

30 Mișcare reli-
gioasă, comu-
nistă la turci.

11. În zilele acelea s-a sculat un turc oarecare, om simplu de la țară din părțile muntelui care e așezat la intrarea în golful Ioniei și pe care oamenii îl numesc Stilarion, spre ră-
sărit în fața insulei Chios. Și a predicat turcilor să se lase de orice avere și punea ca dogmă, că, afară de femei, toate celelalte să fie comune: și hrană și îmbrăcăminte și vite de jug și ogoare. — „Eu în casa ta, ca și

— în antichitate și o parte din Marea Ionică. — furcile ca butucii: φύβρας ὡς βότρυας vz. Nichita Choniati, ed. Bonn, p. 375, 7: κρεμασθέντων σόμασιν ὡς ἄλλοις βότρυσι „de trupurile celor spînzurați ca de niște struguri“.

9: au voit să cucerească turnul de la Lampsac: despre acest război turco-venețian cp. L. Chalc., I, 188, 8 — 190, 10 care spune (190, 4) că Lampsacul a fost cucerit. Cp. și G. Sfrantșes, I, 93, 14—19.

λαβον, ἀνηλεῶς κατατέμνοντες τοὺς Τούρκους ἐνώπιον τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παίδων αὐτῶν, μακρὰν ἀπέχοντες τὴν ἐν Καλλιουπόλει ξηρὰν ὡς μίλιον ἕν. Οἱ δὲ Βενέτικοι ἤδη πρὸς ἐσπέραν τοῦ πολεμεῖν σιγήσαντες καὶ τὰς τριήρεις τῶν Τούρκων ὡς κς' τὸν ἀριθμὸν καὶ τὰς αὐτῶν πτερώσαντες, κατήεσαν εἰς Τένεδον νῆσον. Κάκει ὁρμισθέντες ἐν τῇ λιμένι καὶ ἐξετάσαντες ἀκριβῶς καὶ χωρίσαντες τοὺς Τούρκους, ἅπαντας ἔσφαξαν. Εἰς δὲ τοὺς χριστιανοὺς ἐτέραν ἔρευναν ἔρευνήσαντες καὶ τοὺς μὲν ἀγγαρικῶ τρόπῳ εἰσαχθέντας ἐν τῇ στόλῳ τὴν ζωὴν ἔδωκον, τοὺς δὲ διὰ προσόδων καὶ τῆς τυχοῦσης προνοίας πάντας ἀνεσκόλοπισαν ἐν τῇ Τενέδῳ· καὶ ἦν ἰδεῖν γύροθεν τὴν πᾶσαν νῆσον ὡς ἀμπέλους τὰς φούρκας καὶ ὡς βότρυας τοὺς ἐν αὐταῖς κρεμαμένους. Αἱ δὲ τριήρεις κατελθοῦσαι ἐν Κρήτῃ, τοὺς μὲν ἐν αὐτῇ τῇ νήσῳ, τοὺς δὲ ἐν Εὐβοίᾳ, τοὺς δὲ ἐν Βενετία διέσπειραν τοὺς ἀγγαρεμένους ἐρέτας χριστιανοὺς ὑπάρχοντας.

9. Χειμῶνος δὲ παρελθόντος καὶ τοῦ ἔαρος ἀρχομένου, πάλιν ἀπὸ Βενετίας τριήρεις· καὶ ἐν Ἑλλησπόντῳ εἰσελθοῦσαι ἡβουλήθησαν παραλαβεῖν τὸν πύργον τὸν ἐν Λαμψάκῳ, ὃν ἀνήγειρεν ὁ Μουσουλμάν· καὶ διὰ θαλάσσης ἀκροβολισμοὺς ποιήσαντες διὰ ξηρᾶς οὐκ ἡδυνήθησαν ἐξελθεῖν, ἦν γὰρ προσέχων ὁ Χαμζᾶς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Παγιαζήτ τοῦ μεσάζοντος, σὺν στρατῷ, χιλιάδας δέκα καὶ πλεον. Ὡς δὲ εἶδον οἱ Βενέτικοι μηδὲν ἀνύοντες, ἀφίεσαν αὐτὸν καὶ εἰς Κωνσταντίνου ἔπλεον, καταλιπόντες αὐτὸν ἡμίθρανστον· καὶ τὸ στέγος αὐτοῦ καταβαλόντες ἀπὸ κάτωθεν ἕως ἄνω κοσκινηδὸν κατετρώπησαν. Τότε ὁ Χαμζᾶς ἰδὼν τὰς τριήρεις ἐκλειπούσας, αὐτὸς τοὺς Τούρκους κελεύσας ἕως θεμέθλων κατέβόραξεν εἰπών· ἄνευ κέρδους οὐ πρόπον ἐστὶν ὄνειδος κερδᾶναι.

10. Ὁ δὲ Μαχουμὲτ τὸν Τζινεήτ περάσας ἐν Καλλιουπόλει δέδωκεν αὐτῷ πρόνοιαν ἐν τοῖς μέρεσι Νικοπόλεως ἐγγὺς τοῦ ποταμοῦ Δανούβεως, παραγγείλας αὐτὸν φυλάττειν τὰς ἄκρας καλῶς καὶ ὑπερμαχεῖν ἕνεκα τῶν Μουσουλμάνων.

11. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἡγέρθη τις τῶν Τούρκων ιδιώτης καὶ ἄγροικος ἐν τοῖς μέρεσι τοῦ ὅρους τοῦ κεμένου ἐν τῇ ἐμβολῇ τοῦ κόλπου τῆς Ἰωνίας, ὃ κοινῶς καλοῦσι Στυλάριον, πρὸς ἀνατολὴν καταντικρὺ Χίου. Καὶ ἐδίδαξε τοῖς Τούρκοις ἀκτημοσύνην καὶ πλὴν τῶν γυναικῶν τὰ λοιπὰ πάντα κοινὰ ἐδογματίσεν· καὶ τροφὰς καὶ ἐνδύματα καὶ ζεύγη καὶ ἀρούρας. — „Ἐγὼ εἰς τὸν σὸν οἶκον ὡς ἐμὸν, σὺ δὲ εἰς τὸν ἐμὸν ὡς σόν, πλὴν τοῦ θήλεος μέ-

11: in golful Ioniei: pe țărnul egeic al Asiei Mici, Duca fiind din partea locului, cunoștea regiunea foarte bine și da informații geografice amănunțite și

într-a mea ; și tu într-a mea, ca și într-a ta, afară de partea femeiască !“
 Prinzînd pe toți țărani în rătăcirea acestei dogme, arăta în chip prefă-
 cut prietenie și față de creștini ; căci punea drept dogmă : oricare din
 5 turci ar spune că creștinii n-ar crede în dumnezeu adevărat, acesta este
 fără dumnezeu. Și toți care ascultau de învățătura lui, dacă dădeau peste
 vreun creștin, îl primeau cu dragoste și-l cinsteau ca pe un înger al lui
 dumnezeu. Și el nu înceta zi de zi să trimită la Chios între conducătorii
 insulei și între aleșii clerului bisericii apostoli și le arăta părerea lui și
 că nu există altă mîntuire decît în comunitate de credință cu creștinii.
 10 Și s-a întîmplat să locuiască în vremea aceea în insulă un schimnic că-
 lugăr din Creta în mănăstirea numită Truloti ; și acel pseudostareț a trim-
 is la el doi apostoli de ai săi, din cei cu o singură haină pe ei,
 avînd capul ras și descoperit și în picioare fără încălțăminte, îmbrăcați
 numai într-o singură haină mică de pîslă, și trimițîndu-i vorbă, îi spune
 15 cum că : „Și eu sînt schimnic ca și tine ; și dumnezeului căruia îi slu-
 jești, aceluiasi îi aduc și eu închinăciune ; și voi veni noaptea la tine, tre-
 cînd marea cu picioarele fără s-o ating“. — Și starețul cel adevărat a
 fost amăgit de cel mincinos și a început și el să vorbească lucruri bizare
 despre acela, spunînd că : „Petrecînd în insula Samos, și el a fost schim-
 20 nic împreună cu mine ; și acum zilnic trece peste mare și stă de vorbă cu
 mine“ și alte cîteva minunății ce le spunea de față cu mine care scriu
 această istorie.

12. Dar locuitorul lui Mahomed, despre care s-a vorbit mai sus, fe-
 ciorul lui Șişman, care cîrmuia acea provincie a împărăției, strîngînd
 25 oaste și pornind în contra lui, n-a putut trece de locurile strîmte de la
 Stilarion. Iar stilarienii adunîndu-se la un loc și fiind peste șase mîi,
 s-au postat în locuri grele de pătruns și au ucis pe toți oamenii ce erau
 cu Șişman și o dată cu ei pe însuși Șişman. Atunci lipașii lui Percliția
 Mustafa, căci așa îi era numele, și-au întărit și mai mult credința în
 30 pseudostarețul lor și l-au ridicat pe acesta mai presus de profet ; și și-au
 pus dogmă, să nu-și mai acopere capul cu așa-numitul fes, ci să-și ducă
 viața într-o singură haină și cu capul descoperit și să se apropie mai
 mult de creștini decît de turci.

13. După aceste întîmplări, Mahomed îi dă de știre lui Ali-bei, guver-
 35 natorul Lidiei, să pornească război cu toată armata Lidiei și a Ioniei în

sigure. — mănăstirea numită Truloti Τρουλλωτή adică mănăstirea cu turn, cu cupolă. Un manuscris din Biblioteca Vaticană, Cod. Ottob., Gr. 381, f. 336r avînd o însemnare despre un cutremur din 1389 în Chios, spune că marea s-a revărsat pînă la mănăstirea cu turn ἄρχη τῆς Τρουλλωτῆς vz. Fr. de Cavalieri et Joh. Lietzmann, *Specimina cod. Graec. Vat.*, ed. a 2-a, Berlin-Lipsca, 1929, pl. 44, col. 2 r 3: cp. și W. Miller, *The hist. Doukas etc.*, p. 64.

ρους.“ — Πλανήσας δὲ τοὺς πάντας ἀγροίκους ἐν αὐτῷ τῷ δόγματι, ὑπούλως ἐπραγματεύετο καὶ τὴν τῶν χριστιανῶν φιλίαν· ἐξέθετο γὰρ δόγμα· ὅστις τῶν Τούρκων εἴποι, ὅτι οἱ χριστιανοὶ οὐχ ὑπάρχωσι θεοσεβεῖς, οὗτος ἀσεβὴς ἐστί. Καὶ πάντες οἱ ὑπῆκοι τοῦ φρονήματος αὐτοῦ συναντῶντές τινα τῶν χριστιανῶν ἐφιλοξένουν καὶ ὥς ἄγγελον τοῦ Διὸς ἐτίμων. Αὐτὸς δὲ καθεκάστην ἐν Χίῳ οὐ διέλεπε στελλὰν ἐν τοῖς ἡγεμόσι καὶ τοῖς τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας κατειλεγμένοις ἀποστόλους, μηνύων αὐτοῖς τὸ αὐτοῦ φρόνημα καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως σωθῆναι τῶν ἀπάντων εἰ μὴ ἐν τῇ ὁμονίᾳ τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν. “Εὐτυχε δὲ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ κατοικεῖν ἐν τῷ νήσῳ ἀναχωρητὴν ἕνα Κρήτα γέροντα ἐν τῇ μονῇ τῇ καλουμένῃ Τρουλλωτῇ· καὶ στείλας ὁ ψευδαββάς ἐκεῖνος δύο τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ, τῶν μονοχιτώνων, ἔχοντας τὴν κεφαλὴν κατεψιλωμένην, ἀσκεπῇ καὶ τοὺς πόδας χωρὶς σανδάλια καὶ πῖλον ἕνα μονοχιτωνίσκον ἐνδεδυμένους, προσαγορεύων αὐτῷ καὶ μηνύων ὥς ὅτι· „Κἀγὼ συνασκητὴς σοῦ εἰμι καὶ τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύεις, ἐκείνῳ κἀγὼ τὴν προσκύνησιν φέρω καὶ μετὰ σοῦ εἰμι νύκτωρ διαβαίνων ἀπὸ φω ποδὶ τὸ πέλαγος.“ — “Ὁ δὲ ἀληθὴς ἄββάς πλανηθεὶς ὑπὸ τοῦ ψευδαββά ἤρξατο καὶ αὐτὸς ἀλλόκοτα ὑπὲρ ἐκείνου φθέγγεσθαι λέγων, ὅτι· „Ἐν τῇ νήσῳ Σάμῳ σχολάζων καὶ αὐτὸς συνασκητὴς μου ἐγένετο· καὶ νῦν ἡμέραν παρ’ ἡμέραν διαβαίνων συνομιλεῖ μοι“ καὶ ἄλλα τινὰ τέρατα, ἃ ἐνώπιον ἑμοῦ τοῦ γράφοντος ἔλεγε.

12. Ὁ δὲ τοῦ Μαχουμέτ ἐπίτροπος, ὃν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ὁ τοῦ Σουσμάνου υἱός, ὃς τὴν ἐπαρχίαν τῆς ἡγεμονίας αὐθέντευε, στρατὸν ἀθροίσας καὶ ἐλθὼν κατ’ αὐτοῦ οὐκ ἡδυνήθη διαβῆναι τὰ στενωπὰ τοῦ Στυλαρίου. Οἱ δὲ Στυλάριοι εἰς ἓν συναχθέντες καὶ ὑπὲρ τοὺς ἐξακισχιλίους ὄντες, εἰς τὰ δύσβατα σάντες ἅπαντας τοὺς σὺν τῷ Σουσμάνῳ κατέσφαξαν καὶ αὐτὸν ὁμοῦ τὸν Σούσμανον. Τότε οἱ τοῦ Περκλιτζία Μουσταφᾶ, οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο, τὴν αὐτῶν ὑπόληψιν ἐν τῷ ψευδαββά στερεώσαντες καὶ ὑπέρτερον προφήτου τοῦτον ὑμνήσαντες, ἐξέθεντο δόγμα τοῦ μὴ ἐνδύεσθαι τὴν κεφαλὴν πῖλον, ὃ καλοῦσι ζαρκουλᾶν, ἀλλὰ ζῆν μονοχίτωνα καὶ ἀσκεπῇ βίον καὶ προστίθεσθαι πλέον χριστιανοῖς ἢ Τούρκοις.

13. Μετὰ δὲ ταῦτα μηνύει ὁ Μαχουμέτ τῷ ἐπάρχῳ Λυδίας Ἀλί-πεγί τοῦ στρατεύσαι σὺν πάσῃ δυνάμει Λυδίας καὶ Ἰωνίας κατὰ τῶν Στυλαρίων. Οἱ δὲ

3 ὑπάρχωσι P: ὑπάρχουσι Bek || 10 Τρουλλωτῇ scripsi: τουρλωτῇ P || 11 ἔχοντας Bull: ἔχοντας P || 21 αὐθέντεβ P || 27 ὁ P: fortasse δν || 30 ἀλήπεγν P.

12: s-a vorbit mai sus: la 6. — Percliția: e Bürklüdje Mustafa, discipol și propagandist principal al șecului Bedr ed-din, înființatorul unei puternice mișcări sociale religioase în Ionia și sultanatul Aidin; vz. M. Alexandrescu-Dersca, *op. cit.*, p. 98 și G. Moravcsik, II, p. 31 și 216. — ζαρκουλᾶν am tradus cu fes, căci așa îl înțelege și Duca; vz. XXIII, 8, unde dă descrierea fesului, dându-i această denumire. Cuvîntul e perso-turcesc *zerkulah* scufie brodată cu fir de aur; vz. G. Moravcsik, II, 120 s.v. Tot așa numește fesul și Leonardus din Chios în descrierea sa a cuceririi Constantinopolei: pileum Teucrale quod zarchula vocant „pălărie turcească pe care o numesc zarchula“. Migne, *Patrologia Series Graeca*, 159, col. 942 C.

contra stilarienilor. Stilarienii însă străjuind iarăși intrările drumurilor strâmte, când partea cea mai mare a adversarilor intrase, țărani i-au ucis pe toți, încît Ali-bei abia cu puțini a scăpat și a ajuns la Magnesia.

14. Atunci Mahomed aflînd acest fapt, trimite pe fiul său Murad, băiat fiind de doisprezece ani, și cu el pe marele vizir Baiazid cu oastea din Tracia; și adunînd toți ostașii din Bitinia, Frigia, Lidia și Ionia, intră cu multă armată în acele locuri greu de pătruns și pe toți care îi veneau în cale, îi tăia fără cruțare, bătrîni la un loc cu copiii, bărbați și femei, într-un cuvînt, om de orice vîrstă îl ucideau fără nici o milă, pînă ce au ajuns în muntele pe care-l aveau sub pază monohitonii; și după ce au dat război, în care mulți au căzut din partea lui Murad fără de număr, s-au predat cu pseudostarețul lor. Luîndu-i și legîndu-i, au venit la Efes; și acolo cercetîndu-l și chinuindu-l mult, l-au găsit neclintit și nevrînd să-și schimbe credința lui deșartă. Atunci l-au răstignit și, așezîndu-l pe o cămilă cu mîinile întinse, pironite cu piroane pe scînduri, l-au purtat în alai prin mijlocul orașului. Pe ucenicii lui însă care n-au voit să se lepede de învățătura dascălului lor, pe toți i-au ucis în fața acestuia; și ei nu spuneau altceva decît: „Tete sultan, eris“, adică: „Doamne părinte, vino!“ și cu bucurie primeau moartea. Căci pînă la un timp a stăruit credința multor învățăcei de-ai lui, că el n-a murit, ci trăiește. Și eu întîlnindu-mă, după întîmplările acestea, cu schimnicul amîntit mai sus, și întrebîndu-l despre aceasta ce crede de el, tot așa mi-a vorbit, că el n-a murit, ci a trecut în insula Samos și că locuiește acolo ca și mai înainte; dar eu întru nimic, n-am băgat în seamă închipuirile lui și nu le-am crezut.

Murad domn
la Amasia.

15. Baiazid însă luînd băiatul, a trecut prin Asia și Lidia și peste cîți turci călugări a dat trăind fără nici o avere, pe toți cu moarte amară i-a ucis. Străbătînd apoi Frigia și trecînd peste strîmtoare, a venit la Adrianopole și l-a prezentat în fața tatălui său Mahomed pe fiul său Murad ca învingător și triumfător. Atunci Mahomed i-a și dat, deși era tînăr încă, domnia asupra Amasiei și părțile dinspre Capadocia și pe lîngă el a pus ca guvernator pe așa-numitul Gheorghît-bei, unul din marii lui dregători cu multă practică.

14. *monohitonii*, adică acei ce erau cu o singură haină pe ei. — *τετὲ σουλτάν, ἐρῆς*: *dede sultan, eris*: G. Moravcsik, II, 31 traduce cu „Herr Sultan komme an: Domnule sultan, vino!“ Poate că trebuie citit *erir* indicat. prez. pers. 3 sing. de la *ermek a ajunge* și atunci ar fi de tradus: „Părinte sultan, ajunge!“ (precum a avut bunăvoința să-mi comunice d-l M. Guboglu, căruia îi mulțumesc și aici). Dar în Fr. Meninski, *Lexicon arabico-persico-turcicum*, Vindobonnae, 1780, tom. I, p. 112, col. I, la acest verb se mai dă și explicarea „Vox victoria exultantis, ut qui alia vincit: Cuvînt cu care își strigă biruința ca unul ce a cîștigat în zaruri“. E vădit

Στυλάριοι πάλιν φυλάξαντες τὰς ἐμβολὰς τῶν στενόδων καί, τὸ πλεῖστον τῶν ὑπεναντίων εἰσελθόν, πάντας οἱ ἄγροικοι ἐφόνευσαν, ὥς μολὶς σὺν δλίγοις ὁ Ἀλί-πεγίς διασωθεὶς εἰς Μαγνησίαν ἦκε.

14. Τότε ὁ Μαχουμέτ μαθὼν τὸ δρᾶμα πέμπει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Μωράτ, 114b
 παιδίον ὄντα δωδεκαετής, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν Παγιαζήτ μεσάζοντα σὺν τῷ Θορκι- 5
 κῷ στρατῷ· καὶ Βιθυνούς καὶ Φρύγας καὶ Λυδοὺς καὶ Ἰωνας πάντας ἀνδρούσας
 εἰσεῖσιν ἐν τοῖς δυσβάτοις ἐκείνοις τόποις σὺν δυνάμει πολλῇ καὶ ἀπαντῶντας
 πάντας ἀφειδῶς ἐξεθέριζεν, γέροντας ὁμοῦ καὶ νήπια, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας·
 καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πᾶσαν ἡλικίαν ἀνηλεῶς ἔσφαττον, ἕως οὗ φθάσαντες ἐν τῷ 10
 ὄρει, ὃ εἶχον εἰς φυλακὴν οἱ μονοχίτωνες, καὶ κροτήσαντες πόλεμον μετὰ πολ-
 λῶν τῶν πεσόντων, ἀπὸ τοῦ μέρους τοῦ Μωράτ ὑπὲρ ἀριθμὸν, παρεδόθησαν σὺν
 τῷ ψευδαββᾷ. Παραλαβόντες δὲ καὶ δεσμῆσαντες αὐτοὺς ἦλθον εἰς Ἐφεσον·
 κακεῖ ἐξετάσαντες αὐτὸν διὰ πολλῶν τιμωριῶν εὗρον ἀκλόνητον καὶ ἀμετάπτωτον
 τῆς φαντασίας αὐτοῦ. Τότε σταυρώσαντες αὐτὸν καὶ ἐπιθέντες καμηλῷ ἐκτε- 15
 ταμένους ἔχοντα τὰς χεῖρας πεπερονημένας ἐν σανίσι διὰ τῶν ἡλῶν, ἐθροιάμβευσαν
 αὐτὸν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως. Τοὺς δὲ μαθητάς αὐτοῦ μὴ ἀπαρνησαμένους τὸ φρό-
 νημα τοῦ διδασκάλου αὐτῶν, πάντας ἐπ' ὄψει τούτου κατέσφαττον· οὐκ ἄλλο λέ-
 γοντες πλὴν τό· „τετὲ σουλτάν, ἐρής“, ἤγουν· „κύριε ἀββᾶ, φθάσον“, καὶ τότε
 ἠδέως τὸν θάνατον ἐλάμβανον. Ἐκράτει γὰρ ἄχρι καιροῦ δόξα πολλῶν τῶν αὐ-
 τοῦ φοιτητῶν, ὥς οὐ τένηκεν, ἀλλὰ ἔζη, ὥς καὶ τῷ ἀσκητῇ τῷ προειρημένῳ ἐντυ- 20
 χῶν ἐγὼ μετὰ τὸ ταῦτα γενέσθαι καὶ ἐρωτήσας περὶ τούτου, τί ἄρα τὸ δοξάζον 115b
 περὶ ἐκείνου, εἰρηκὲ μοι, ὅτι ἐκεῖνος οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ περάσας ἐν τῷ νήσῳ
 Σάμῳ ἐκεῖ καὶ ὥς πρώην αὐλίζεταί, εἰς οὐδὲν ἐγὼ τὰς φαντασίας αὐτοῦ οὔτε
 πιστεύσας οὔτε κατὰ νοῦν λαβὼν.

15. Ὁ δὲ Παγιαζήτ λαβὼν τὸ παιδίον καὶ διελθὼν τὴν Ἀσίαν καὶ Λυ- 25
 δίαν, ὅσους ἐντυχὼν ἐν ἀκτιμοσύνῃ ζῶντας τουρκοκαλογήρους, ἅπαντας πικρῶ
 θανάτῳ παρέδωκεν. Περάσας δὲ τὴν Φρυγίαν καὶ τὸν πορθμὸν διαβάς ἦλθεν
 ἐν Ἀδριανοῦ, παραστήσας τὸν υἱὸν Μωράτ τῷ πατρὶ Μαχουμέτ νικητὴν τροπαι-
 οῦχον. Τότε καὶ ὁ Μαχουμέτ ἐδωρήσατο τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἀμασειας καὶ τὰ
 πρὸς τὴν Καππαδοκίαν μέρη ἔτι νέφ' ὄντι καὶ τῶν μεγιστάνων καὶ πρακτικῶν 30
 ἓνα διοικητὴν τῶν πραγμάτων κατέστησεν Γεωργίτζ-πεγιν οὕτω καλούμενον.

3 ἀλήπεγίς P || 15 ἔχοντα *scripsi*: ἔχων P | 18 κύριε ἀββᾶς Bull κύριαββᾶ P || 25 καὶ
 Λυδίαν *scripsi*: Λυδίαν καὶ P: καὶ Λυδίαν, καὶ Bek || 30 καππαδοκίαν P || 31 γεωργίτζπεγην P.

că așa ceva s-ar potrivea cel mai bine și aici și s-ar traduce cu „Doamne părinte, izbîndă ție!“ Percliția Mustafa și-a pierdut viața pentru credința sa în 1416. Asupra acestei mișcări vezi și A. S. Stepanov, *Cartea lui Ducas, Istoria bizantină, izvor pentru istoria răscoalei pornite de Mustafa Berkligi la începutul sec. al XV-lea*, apărut în rusește în „Vizantiinskii Vremennic“, V, Moscova, 1952, p. 99—104.

15: *prin Asia și Lidia... Frigia*: această înșirare de nume arată limpede că Duca sub Asia înțelege numai țărmul egeic al Asiei Mici și îndeosebi Ionia; vz. XVII, 1 și XVIII, 8.

XXII. Sus-zisul mare maestru, anul acela, și-a pregătit o flotă de trei direme și câteva corăbii și le-a încărcat cu tot felul de material ca var, pietre cioplite pentru colțuri, lemne, scînduri și orice alt lucru de folos la construcția unei cetăți și, venind la marginile provinciei Caria la un promontoriu, a fixat pe teren planul unei cetăți în numele căpeteniei apostolilor, Petru, dîndu-i numele Petronion. Punînd deci bine temelia, a început să ridice zidurile; și atunci a venit cu putere multă și Mandahia Eliez-bei cu gîndul să oprească lucrul început; dar n-a izbutit nimic. Incheind deci cu bine cetatea și făcîndu-i la locuri potrivite turnuri pînă în înaltul văzduhului, a pus înăuntru paznici frați călugări cavaleri, și el s-a întors la Rodos, după ce a dat paznicilor cetății un statut și regule să fie mereu treji și să vegheze și să aibă toată grija de robii fugari, ca să-i primească și să le dea loc de scăpare în cetate și să-i înscrie liberi pe numele sfîntului Petru, ceea ce se ține și acuma pînă în ziua de azi.

Expediția lui Mahomed I in contra lui Caraman. 2. Primăvara începînd acum, Mahomed și-a adunat armata de apus și iese din Adrianopole și, trecînd peste Tracia, merge la Brusa; și chemînd pașalele din răsărit, pornește cu toată oastea spre părțile Licaoniei, voind să se răzbune asupra lui Caraman, pentru cele ce le-a îndrăznit în Brusa, cînd a deschis mormintele părinților lui și a avut îndrăzneala să arunce în foc osemintele tatălui său. În cale a lăsat în urmă multe orașe și sate arse de foc și a ajuns la Iconion. Și l-a cucerit, căci Caraman fugise în munții dinspre Siria; și trimițînd soli, îl ruga cu umilință să-i ierte greșeala. Îndoit de rugămîntea lui, îi lasă provincia; și el îi dă asigurări cu jurămint că-i va fi întotdeauna cu credință și prieten cu totul neprefăcut și că niciodată de acum înainte nu va călca hotarele urmașilor lui Osman. Și încetînd de a-l mai urmări, s-a întors la Brusa și trecînd strîmtoarea, a sosit la Adrianopole.

Mustafa ridicat contrapretendent de Mircea cel Bătrîn. 3. Și stînd acolo, i-a venit știrea, că cel din urmă din frații lui cu numele Mustafa, fecior al lui Baiazid, de care s-a vorbit mai înainte, se găsea stînd în Țara Romînească; și atunci mai întîi trimite doi din slujitorii lui aleși să-i taie capul lui Țineit. Aceia însă nu l-au găsit, căci înainte cu două zile trecuse Dunărea și s-a unit cu Mustafa; și i-a jurat să pornească împreună

XXII 1: *Sus-zisul*: vz. XXI, 5. — *Mandahia Eliez-bei*: vz. XXI, 5.

2—3: *Primăvara începînd acum*: aceasta ar fi 1417, dacă evenimentele începînd cu urcarea pe tron a lui Mahomed I, sînt istorisite de Duca în ordine crono-

XXII. Ὁ δὲ προδότης μέγας μαῖστωρ ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτει στόλον ἀπαρτί-
 σας σὺν διήρεσι τρισὶ καὶ νηῶν μέρος, τὴν ἅπασαν παρασκευὴν ἔνδον εἰσάξας, οἶον
 ἄσβεστον, λίθους ἀκρογωνιαίους, ξύλα, σανίδας καὶ εἴ τι ἄλλο τὸ πρὸς οἰκοδο-
 μὴν κάστρου συμφέρον, ἐν τοῖς ἄκροις τῆς ἐπαρχίας Καρίας ἐν ἐνὶ ἀκρωτηρίῳ
 ἐλθὼν φρούριον ἔπηξεν ἐπ' ὀνόματι τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, Πε- 5
 τρόνιον αὐτὸ καλέσας. Καλῶς οὖν τὴν βάσιν πῆξας καὶ ἀρξάμενος κτίζειν τὰ
 τεῖχη, ἦκε καὶ ὁ Μανταχίας Ἑλιέζ-πεγ σὺν δυνάμει πολλῇ κωλύσειν μέλλων τὸ 116b
 ἐπιχειρισθὲν ἔργον· ἀλλ' οὐδὲν ἤνυσεν. Ἀπαρτίσας οὖν καλῶς τὸ φρούριον καὶ
 πύργους ἀεροβάμους ἀρμόσας καὶ φρερίους ἔνδον φύλακας ἐγκαταστήσας ἐπα- 10
 νῆκεν εἰς Ῥόδον, νόμους καὶ ἔθνη ἐπαφεῖς τοῖς φυλάκοις τοῦ φρουρίου τοῦ νή-
 φειν αἰεὶ καὶ ἐργηγορέναι καὶ τὴν πᾶσαν ἐπιμέλειαν ἔχειν εἰς τοὺς φυγάδας αἰχ-
 μαλώτους τοῦ ἀντιλαμβάνειν καὶ σφῆζειν αὐτοὺς εἰς τὸ φρούριον καὶ ἐλευθέρους
 γράφεσθαι παρὰ τοῦ ἁγίου Πέτρου, ὃ καὶ νῦν μέχρι τὴν σήμερον σφῆζεται.

2. Ὁ δὲ Μεχεμετ ἤδη ἕαρος ἀρχομένου καὶ τὸν τῆς δύσεως στρατὸν ἀθροί-
 σας ἔξεισι τῆς Ἀδριανούπολεως καὶ περάσας τὴν Θράκην εἰς Προύσαν ἔρχεται· 15
 καὶ τοὺς τῆς ἐφας σατράπας καλέσας σὺν παντὶ τῷ στρατῷ πρὸς τὰ τῆς Λυ-
 καονίας μέρη ἀνέδραμεν, ἐκδικῆσαι θέλων τὰ παρὰ τοῦ Καραμὴν τολμηθέντα
 ἐν τῇ Προύσῃ, τὴν ἀνασκαφὴν τῶν πατέρων αὐτοῦ καὶ τὴν τῶν ὁστέων τῶν πα-
 τρικῶν ἐν πυρὶ δαπανηθεῖσαν παρὰ τοῦ Καραμὴν τόλμαν. Ἐλθὼν δὲ καὶ πολλὰς
 πόλεις καὶ κόμας πυριφλεγέθους ἀναδείξας ἔφθασεν εἰς Ἰκόνιον. Καὶ παραλα- 20
 βὼν αὐτό, ὁ Καραμὴν ἦν φεύγων ἐν τοῖς πρὸς Συρίαν ὄρεσι· πρέσβεις δὲ πέμ-
 ψας ἱκετικῶς ἐδέετο τοῦ ἀφεθῆναι αὐτῷ τὸ πλημμέλημα. Ὁ δὲ καμφθεὶς ἐπὶ ταῖς
 δεήσεσιν ἀφίησιν αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ· καὶ δίδει ἀσφάλειαν δι' ὅρκου τοῦ 117b
 εἶναι πιστὸν καὶ ἀδολώτατον φίλον αἰεὶ καὶ μὴ ἐπεμβαίνειν ὧς ποτε ἐν τοῖς
 ὁρίοις Ὀτμάν. Καὶ ἀφείς τοῦ διώκειν ἐστράφη ὀπισθεν ἐν τῇ Προύσῃ καὶ διαβάς 25
 τὸν πορθμὸν ἦκεν εἰς Ἀδριανούπολιν.

3. Κάκει διάγων ἦλθε μήνυμα, πῶς ὁ ὑστατος τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, Μου-
 σταφᾶς ὀνομαζόμενος, υἱὸς τοῦ προδότης Παγιαζήτ, ἐν τῇ Βλαχίᾳ ἦν διά-
 γων. Καὶ κατὰ μὲν τὸ πρῶτον πέμπει τοὺς τῶν δούλων ἐκκρίτους δύο τοῦ ἀπο- 30
 κεφαλίσαι τὸν Τζινεήτ. Οἱ δὲ οὐχ εὗρον αὐτόν, ἦν γάρ, πρὸ δύο ἡμέρας τὸν πο-
 ταμὸν περάσας, ἐνωθεὶς τῷ Μουσταφᾶ καὶ ὅρκους δοὺς αὐτῷ τοῦ συνδραμεῖν

10 φυλάκοις Bek: φύλακαις P || 20 πυριφλεγέθους P: πυριφλέκτους Charitonides.

logică. Totuși cp. N. Iorga, *Istoria Rominilor III*, București, 1937, p. 336 și P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 332—335.

2: Caraman: vz. XXI, 1.

3: Tineit: vz. XXI, 8. — trecuse Dunărea: fugind în țara Românească, la Mircea cel Bătrîn.

3—5: Cp. L. Chalc., I, 190, 12 — 192, 7 și G. Sfranțes, I, 113, 3—6.

război și să împartă aceleași suferințe și să-l facă domn în apus și ră-
sărit. Aflînd Mahomed despre fuga lui Țineit și nevoind să rabde nea-
junsul ce avea să-l suferă din partea lui, strînge armată multă și, ie-
șind din Tracia, a mers în Macedonia. Și acolo află că Mustafa cu Țineit
5 au trecut Istrul, avînd romîni într-ajutor și nu puțină armată din turci, și
că merg în jos spre Tesalia; și atunci și el și-a dus armata în aceeași
direcție. Întîlnindu-se pe aproape de Tesalonic și începînd lupta, Maho-
med a rămas învingător și i-a gonit pe Mustafa și Țineit pînă la porțile
10 Tesalonicului. Ajuțați de cei din oraș, au rezistat cu puțini oameni. Fă-
cîndu-se însă acuma seara, fără să vrea, au intrat în oraș; iar Dimitrie
Lascaris Leondaris i-a ospătat și i-a mîngîiat, spunînd să aibă încredere în
firea ușor schimbăcioasă a norocului și să nu-și bage în cap nici o grijă că
i-ar putea preda lui Mahomed, chiar dacă ar fi Tesalonicul să fie predat tur-
cilor. Îmbărbătați de aceste promisiuni ale lui Dimitrie, au luat cina fără
15 nici o grijă și s-au dus să se culce.

4. Făcîndu-se însă dimineața, Mahomed trimite la Leondaris pe unul
din dregătorii săi și-i spune: „Știi bine dragostea ce-o am și prietenia
nezdruncinată cu împăratul romeilor! Nu încerca deci s-o destramî și
s-o faci să dispară cu totul și să aduci neajunsuri tot neamului bizan-
20 tin și între noi și bizantini să aprinzi vrajbă neîmpăcată, ci mai bine
dă-mi sălbăticiunea ce am vînat-o. Și dacă aceasta nu o vei face, spun:
rămîi cu bine prieteniei și voi îmbrățișa dușmănia și în foarte puțin timp
o să-ți cuceresc orașul și pe cei dinăuntru îi voi lua în robie, iar ție îți
voi ridica viața; și pe vrăjmașii mei îi voi avea în mîinile mele“. Atunci
25 chîr Dimitrie, fiind om cu multă înțelepciune, i-a scris un răspuns, zi-
cînd: „Înțelegi, măria ta, că eu nu-s stăpîn, ci mă întîmplu să fiu sluji-
tor și nu numai al împăratului romeilor, ci și al tău, deoarece tu te-ai
prins să-i fii fiu lui. De aceea porunca ta, e de datoria mea s-o împli-
nesc și s-o duc la capăt. Numai că datoria mea este și aceasta: cele ce
30 se întîmplă să le fac cunoscute și împăratului meu. Și nu e doară un turc
la întîmplare care a intrat sub acoperișul curții împăratului urmărit ca
o potîrnice de uliu, ca să-și scape viața, ci e fratele tău, precum am
aflat. Dar dacă ar fi și unul din cei mai neînsemnați, nici pe acela nu
ți l-aș fi dat fără ordinul împăratului. De aceea cu supunere te rog fier-
35 binte, așteaptă puțin; și eu în această clipă anunț împăratului ce s-a
întîmplat, și cum trebuie poruncit, să poruncească, iar eu voi împlini“.

5. Auzind Mahomed aceste cuvinte, a consimțit să se facă anunțarea,
scriind și el împăratului părerea sa și rugîndu-l, ca lucrurile întîmplate
să nu fie pricină de certuri. Împăratul Manuil însă îi scrie lui Mahomed:
„Eu, după cum știi bine, ți-am făgăduit să fiu ca un tată față de tine

καὶ συγκακοπαθῆσαι καὶ ἄρχοντα καταστῆσαι δύσεως καὶ ἐφας. Μαθὼν οὖν τὴν
 φυγὴν τοῦ Τζινεήτ ὁ Μεχεμέτ καὶ μὴ φέρων τὴν ζημίαν, ἣν ὑποστῆναι μέλλει
 παρ' αὐτοῦ, στρατὸν ἀγείρει πολὺν καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ Θράκης ἦλθεν εἰς Μακε-
 δονίαν. Κάκει μαθὼν, ὅτι ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Τζινεήτ περάσαντες τὸν Ἰστρον,
 ἔχοντες Βλάχους εἰς βοήθειαν καὶ ἀπὸ τῶν Τούρκων οὐκ ὀλίγον στρατὸν, πρὸς 5
 τὰ τῆς Θετταλίας μέρη κατέρχονται, καὶ αὐτὸς τὴν πρὸς αὐτοὺς σὺν τῷ στρα-
 τῷ πορείαν ἐποίει. Ἀπαντηθέντες ἐγγὺς εἰς τὰ τῆς Θεσσαλονίκης μέρη καὶ δὴ
 συνάψαντες πόλεμον καὶ τὴν νικῶσαν ὁ Μεχεμέτ λαχὼν, ἐδιώκοντο παρ' αὐτοῦ
 μέχρι καὶ τῶν πυλῶν Θεσσαλονίκης ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Τζινεήτ. Ἀνθίσταντο
 δὲ σὺν ὀλίγοις βοηθούμενοι παρὰ τῶν πολιτῶν. Ἐσπέρας δὲ ἤδη γενομένης καὶ 10
 μὴ θέλοντες εἰσῆλθον ἐν τῇ πόλει, Δημήτριος δὲ Λάσκαρις ὁ Λεοντάρης φιλοξε-
 νήσας αὐτοὺς καὶ παρηγορήσας, λέγων θαρδεῖν εἰς τὸ τῆς τύχης εὐμετάβολον
 καὶ μηδεμίαν ἐν νῷ βαλεῖν φροντίδα τοῦ προδοῦναι τούτους τῷ Μεχεμέτ,
 εἰ ἐπρόκειτο Θεσσαλονίκη παραδοθῆναι τοῖς Τούρκοις. Θαρσύναντες δ' ἐπὶ τού-
 τοις τοῖς ὑποσχομένοις παρὰ τοῦ Δημητρίου ἀφροντίστως ἐδείπνησαν καὶ εἰς 15
 ὕπνον ἐτρέπτησαν.

4. Πρωῖας δὲ γενομένης πέμπει πρὸς τὸν Λεοντάριον ὁ Μαχουμέτ ἓνα
 τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, λέγων· „Οἶδας ἀκριβῶς τὴν ἀγάπην, ἣν κέκτημαι, καὶ τὴν
 ἀρδραγὴν φιλίαν σὺν τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων· Μὴ βουλευθῆς οὖν διασπαράξαι
 ταύτην καὶ εἰς τέλος ἀφανίσει καὶ παντὶ τῷ γένει Ῥωμαίων ζημίαν προσξενῆσαι 20
 καὶ ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ τῶν Ῥωμαίων εἰσάξει ἔχθραν ἀσπονδον, ἀλλὰ τὴν κυνη-
 γηθεῖσαν παρ' ἐμοὶ θήραν ἀπόδος μοι. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσεις, χαίρειν εἰπὼν
 μοι τὴν φιλίαν, τὴν ἔχθραν ἀσπάσσομαι καὶ ὥς ἐν ὀλίγῳ καὶ τὴν πόλιν σου παρα-
 λάβω καὶ τοὺς ἔνδον αἰχμαλωτίσω καὶ σοὺ τὴν ζωὴν ἀφελῶ καὶ τοὺς ἐχθρούς μου
 ἐν χερσὶν ἐμαῖς ἔξω.“ — Τότε ὁ κύρ Δημήτριος, φρονιμώτατος ὢν, ἀντέγραψε 25
 λέγων· „Ἐπίστασαι, κύριε ἡγεμῶν, ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰμι δεσπότης, ἀλλὰ δούλος τυγ-
 χάνω καὶ οὐ μόνον τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ σός, ἐπεὶ υἱὸς αὐτοῦ ἐτάχ-
 θης εἶναι. Τὸ γοῦν προσταττόμενόν παρὰ σοὶ χρέος ἐστὶ τοῦ πληρῶσαι καὶ εἰς πέ-
 ρας ἄγειν. Πλὴν χρέος καὶ τοῦτο ἐμὸν ἐστὶ τὸ τὰ συμβάντα καὶ τῷ ἐμῷ βασιλεῖ 119b
 γνωστὰ ποιῆσαι. Καὶ γὰρ οὐκ ἐστὶ τῶν τυχόντων Τούρκων ὁ ἐν τῇ αὐτῇ εἰσελ-
 θὼν τοῦ βασιλέως, διωκόμενος ὡς πέρδιξ ὑπὸ ἱέρακος, ἕνεκα σωτηρίας, ἀλλ'
 ἀδελφὸς σός, ὡς ἔμαθον. Εἰ δὲ καὶ τῶν τυχόντων εἷς, οὐδ' αὐτὸν ἂν σοι δέδω-
 κα τοῦ βασιλέως μὴ προτρέψαντος. Διὸ ἱκετεύω δουλικῶς, ὑπόμεινον ὀλίγον· ἐγὼ
 δὲ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ μηνύω τῷ βασιλεῖ τὰ γενόμενα καί, ὡς χρὴ κελεύειν, κελευέ-
 τω, ἐγὼ δὲ τὸ προσταχθὲν πληρώσω.“ — 30 35

5. Ἀκούσας οὖν τοὺς λόγους τούτους ὁ Μαχουμέτ συνεκατέθετο τοῦ γε-
 νέσθαι τὸ μήνυμα, γράψας καὶ αὐτὸς (πρὸς) τὸν βασιλέα τὰ δοκοῦντα καὶ παρα-
 καλῶν αὐτὸν τοῦ μὴ εἶναι αἰτίαν σκανδάλων τὰ συμβεβηκότα πράγματα. Ὁ δὲ
 βασιλεὺς Μανουήλ γράφει πρὸς τὸν Μαχουμέτ· „Εγὼ μὲν, ὡς οἶδας ἀκριβῶς,

și tu ca un fiu față de mine. Și dacă amîndoi vom păzi cele făgăduite, iată, adevărata frică de dumnezeu și păzirea poruncilor lui ! Dacă însă o să le călcăm, atunci iată că tatăl va apărea ca un trădător al fiului și fiul, ucigaș al tatălui se va chema. Eu voi păzi jurămintele, tu însă nu
5 vrei să le păzești. Dumnezeu, dreptul judecător, să răzbune pe cel ce suferă nedreptate. Cît despre fugari, nici vorbă nu poate fi și urechile mele nici nu pot să audă ca eu să-i predau în mîinile tale ; căci aceasta n-ar mai fi lucrul unui împărat, ci al unui tiran. Dacă eu l-aș urmări pe fratele meu și, urmărit fiind, s-ar fi refugiat sub aripile tale, deși l-aș
10 fi cerînd, nu mi l-ai fi dat, ca să-l dau morții. Dacă însă l-ai fi dat, ai fi făcut un lucru peste omenie, trădător făcîndu-te și ucigaș. S-o știi așadar aceasta, că eu unul niciodată nu voi face acest lucru care numai nenorocire poate aduce. Dar pentru că așa m-am prins ca eu să-ți fiu în chip de tată, îți jur pe unul dumnezeu cel întru treime preamărit de noi
15 creștinii, că refugiatul Mustafa și tovarășul lui de drum Țineit nu vor ieși de loc de sub pază, cît va dura domnia ta și cît vei trăi pe lumea asta ; după ce te vei trece, va fi după împrejurări. Dacă însă nu vrei, fă ce vrei“. Cît despre Dimitrie Leondaris, îi trimite un ordin în scris, spunînd : „Cum vei citi ordinul meu, execută-l imediat. Pune pe refugiații
20 aceia, pe Mustafa cu Țineit și pe însoțitorii lor într-o singură triremă și repede trimite-ni-i la noi ; și pe de lături de ordin să nu faci nimic“. Mahomed luînd în considerație urmările ce s-ar ivi, dacă va respinge punctul de vedere al împăratului, și cunoscînd că, pînă la capătul vieții sale, nici Mustafa, nici Țineit nu vor fi lăsați de sub pază, a încetat să
25 apese Tesalonicul și, ridicîndu-se de acolo, a venit la Adrianopole, izbăvit de multe griji și gînduri, căci mult îl muncea cugetul, cînd Mustafa și Țineit și-au fost făcut apariția. Chir Dimitrie Leondaris însă a pregătit o triremă și, punîndu-i pe cei doi într-însa, i-a expediat împăratului. Pe Mustafa, împăratul după puțin timp l-a trimis în insula Lemnos
30 cu ordinul către oamenii lui să-l păzească cu grijă ; cît despre Țineit i-a dat domiciliu în mănăstirea Preafericitei Fecioare și ședea acolo liniștit. Atunci împăratul trimițînd soli, a cerut de la Mahomed cheltuielile ce avea să le facă Mustafa, căci cu el mai erau treizeci de tineri și cu Țineit zece. Și au făcut ca împăratul să primească în fiecare an din vis-
35 tieriile și veniturile lui Mahomed un număr de trei sute de mii de aspri în schimbul jurămîntului, că lui Mustafa nu i se va da drumul din închisoare, cît trăiește Mahomed ; după ce va muri, după cum o să vadă pe

5 : mănăstirea Preafericitei Fecioare : e geamia de azi Fetchie de la marginea de sud a Fanarului ; a fost clădită pe la sfîrșitul secolului al 13-lea sau începutul

ὑποσχέθην τοῦ εἶναι με πατήρ εἰς σέ, σὺ δὲ υἱὸς εἰς ἐμέ. Καὶ εἰ μὲν ἀμφοτέροι
 φυλάξομεν τὰ ὑποσχεθέντα, ἰδοὺ καὶ φόβος Θεοῦ καὶ τήρησις ἐντολῶν· εἰ δε πα-
 ρεκβῶμεν αὐτά, ἰδοὺ ὁ πατήρ ὡς προδότης υἱοῦ φανεῖται καὶ ὁ υἱὸς ὡς πατὴρ
 φονεὺς κληθήσεται. Ἐγὼ μὲν φυλάξω τοὺς ὅρκους, σὺ δ' οὐ βούλει φυλάξαι.
 Ἔστω ὁ ἐκδικῶν τὸν ἀδικούμενον Θεὸς ὁ δίκαιος κριτής. Περὶ οὖν τῶν προσφύ- 5
 γων οὐκ ἔστιν εἰπεῖν οὐδὲ τοῖς ὡσὶν ἀκοῦσαι τοῦ παραδοῦναι αὐτοὺς εἰς χεῖράς σου·
 τοῦτο γὰρ τὸ ἔργον οὐκ ἔστι βασιλικόν, ἀλλὰ τυραννικόν. Καὶ εἰ μὲν ἐγὼ κατεδίω- 120b
 κον ἐμὸν ἀδελφόν, διωκόμενος οὖν κατέφυγεν ὑπὸ τῶν πτερύγων τῶν σῶν, καὶ
 ζητῶν, οὐκ ἂν μοι ἔδωκας αὐτὸν τοῦ θανατῶσαι. Εἰ δὲ καὶ ἔδωκας, ἐποίησας ἂν
 ὑπὲρ ἄνθρωπον, προδότης γεγονὼς καὶ φονεὺς. Ἴσθι οὖν τοῦτο, ὡς οὐδέποτε 10
 γενήσεται δι' ἐμοῦ τὸ ἀπαίσιον τοῦτ' ἔργον. Πλὴν ἐπεὶ οὕτως ἐτάχθην τοῦ εἶναι
 με εἰς τρόπον πατρός σου, ὁμνυμί σοι τὸν ἕνα Θεὸν τὸν ἐν Τριάδι ὑμνούμενον
 παρ' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν, τοῦ μὴδ' ὅλως ἐξελεθεῖν ἀπὸ τῆς φυλακῆς τὸν πρόσφυ-
 γα Μουσταφᾶν οὔτε τὸν αὐτοῦ συνοδοιπόρον Τζινεήτ, μέχρι οὗ παύσῃ τῆς ἡγε-
 μονίας καὶ αὐτῆς τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς· παρελθόντος δὲ σοῦ, καθὼς συναντή- 15
 σει τὰ πράγματα. Εἰ δ' οὐ βούλει, πράττε δ' οὐ βούλει. — Τὸν δὲ Δημήτριον τὸν
 Λεοντάρην διὰ προσταγματος λέγων γράφει· „Αναγνούς τὰ παρ' ἐμοὶ προσ-
 ταχθέντα, συντόμως πλήρωσον. Βαλὼν τοὺς πρόσφυγας αὐτοὺς, τὸν Μουσταφᾶν
 σὺν τῷ Τζινεήτ καὶ τοὺς συνακολουθήσαντας, ἐν τριήρει μιᾷ, πέμψον διὰ τάχους
 εἰς ἡμᾶς· καὶ παρὰ τὸ προσταχθὲν μὴ πράξῃς. — Ὁ Μαχουμέτ δὲ εἰς νοῦν 20
 λαβὼν τὰ μέλλοντα γενέσθαι, εἰ προσκρούσει τῷ βασιλεῖ, καὶ μαθὼν, ὡς ἐφ' ὅρου
 ζωῆς αὐτοῦ τῷ Μουσταφᾶ οὐκ ἔσται ἐλευθερία τῆς φυλακῆς οὔτε τῷ Τζινεήτ,
 ἐπαύσατο τοῦ ἐνοχλεῖν Θεσσαλονίκην καὶ ἀπάρας ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἀδριανού-
 πολιν, ἀπαλλαγείς πολλῶν φροντίδων καὶ ἐννοιῶν, καταδαμαζόμενος ὑπὸ τοῦ λο-
 γισμοῦ ἔνεκα τῆς φανερώσεως τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τοῦ Τζινεήτ. Ὁ δὲ κύρ Δη- 121b
 μήτριος ὁ Λεοντάρης τριήρη μίαν ἐτοιμάσας καὶ τοὺς δύο ἔνδον ἐμβαλὼν ἀπέ-
 στείλε τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν μὲν Μουσταφᾶν μετ' ὀλίγον ἐν τῇ νήσῳ
 Λήμνῳ ἐπεμψε προστάττων τοὺς αὐτοῦ φυλάττειν ἐπιμελῶς· τὸν δὲ Τζινεήτ ἔδω-
 κε μονὴν αὐτῷ ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου καὶ ἦν ἐκεῖ ἡσυχάζων. Τότε ὁ
 βασιλεὺς στείλας ἀποκρισιαρίους ἐξήτη παρὰ τοῦ Μαχουμέτ τὰς δαπάνας, ἃς 30
 ἐμελλε δαπανᾶν ὁ Μουσταφᾶς, ἦσαν γὰρ σὺν αὐτῷ νέοι τριακόντα καὶ σὺν τῷ Τζι-
 νεήτ δέκα. Ἐποίησαν οὖν κατ' ἔτος λαμβάνειν ὁ βασιλεὺς ἐκ τῶν θησαυρῶν καὶ
 τῶν εισοδημάτων τοῦ Μεχεμέτ τριακοσίων χιλιάδων ἄσπρων ἀριθμόν, λαβὼν
 ὅρκους τοῦ μὴ ἀπολυθῆναι τὸν Μουσταφᾶν ἐφ' ὅρου ζωῆς τοῦ Μαχουμέτ· μετὰ

urmași purtându-se față de el, împăratul, și el se va orienta după interesele lui. Solii primind deci în scris învoielile întărite cu jurământ, au plecat.

5   Turcii pradă
Țara Romi-
nească.

6. Mahomed însă avînd gînd dușman asupra romînilor pentru proclamarea lui Mustafa, trimite oaste multă și pradă și arde și face foarte multă stricăciune.

Trădarea
numitului
Teolog.

7. Dar după aceea a început să poarte în taină dușmănie în contra Constantinopolei; căci o avea ascunsă în adîncul sufletului, ci nu o arăta de loc pe față. În zilele acelea

10   era un oarecare om din orașul Filadelfia, om creștin după naștere, după situație unul din marii dregători ai orașului Filadelfia, după fapte, rău și viclean. Acesta în timpul năvălirii sciților fiind unul din cei de la conducere, pe mulți creștini i-a dat pe mîna celor fără de dumnezeu pentru vina, că fiind cu avere, să plătească tributul impus de Temir. Și ei ne-
15   avînd de unde plăti, barbarii i-au ars de vii în foc, încît și pe arhiereul Filadelfiei l-au băgat la necazuri atît de mari și cazne, spre a se lepăda de religia creștinilor. Acesta venind la Constantinopole, s-a întîlnit cu unul din oamenii de la palat; și deseori mergînd cu el la palat, în una
20   din zile s-a făcut mare căutare după un interpret, fiind nevoie apăsătoare. Și el intră gata de serviciu și ce grăiau turcii, el o spunea pe grecește, căci știa limba turcilor la perfecție. Și de atunci solii împăratului îl aveau cu ei în călătorii din cauza limbii și pe Teologu, căci așa i se spunea. Și trimiteri de soli nu lipseau deseori din cauza unor în-
25   tîmplări și Teologu mereu împreună cu solii. Și așa familiarizîndu-se cu marele vizir Baiazid al lui Mahomed, intra, pe zi ce trecea, în legături tot mai strînse de prietenie cu el. De la bizantini primind unele lucruri de taină, le sufla în ureche lui Baiazid, deși se arăta cu credință curată față de ei, descoperind unele și de la turci; și astfel a ajuns în situația cea mai înaltă, încît a devenit ambasadorul general al împăratului și cu
30   Baiazid stătea împreună la masă și deseori cu însuși Mahomed. Și se vorbea de mulți și se auzea că Teologu nu lucra cu adevărat spre binele romeilor și că pe zisul Mustafa de frică l-au surghiunit în insula Lemnos, ca să nu-l facă să fugă din Constantinopole; și alte cîteva chestiuni,

5 proclamarea P: slobozirea Bek.

6: Cp. L. Chalc., I, 203, 25.

7: Μετά δὲ... ἐδεῖξεν Dar după... pe față: cp. G. Sfranșes, col. 1027 D—1029 A.—în timpul năvălirii sciților: a tătarilor lui Timur-Lenk; vz. XVII, I.—de frică... Lemnos: pentru că răspunderea bizantinilor era mai mare și vinovația mai vădită, dacă-l făceau scăpat chiar de sub ochii lor din Constantinopole.

δὲ τὸ θανεῖν, ὡς ἴδη τοὺς μεταγενεστέρους πράττοντας εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ αὐτὸς τὸ συμφέρον ἐκλέξεται. Λαβόντες οὖν σύμφωνα ἑγγραφως καὶ ὄρκους οἱ πρέσβεις ἀπήεσαν.

6. Ὁ δὲ Μαχουμέτ κατὰ τῶν Βλάχων τρέφων ἔχθραν ἔνεκα τῆς τοῦ Μουσταφᾶ ἀναδρόσεως, πέμπει στρατὸν πολὺν καὶ λεηλατεῖ καὶ πυρπολεῖ καὶ ζη- 5
μοῖ τὰ πλεῖστα.

7. Μετὰ δὲ ταῦτα ἤρξατο ἐν κρυφῇ τρέφειν ἔχθραν κατὰ τῆς Πόλεως, ἣν γὰρ ταῦτα κρύπτων εἰς βάθος, ἀλλ' οὐ φανερῶς τὸ παράπαν ἐδείκνυε. Ἐν 122b
δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἦν τις ἀνὴρ ἐκ πόλεως Φιλαδελφείας, ἄνθρωπος τὸ μὲν
γένος χριστιανός, τὴν τύχην εἰς ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς πόλεως Φιλαδελφείας, τὴν 10
προᾶξιν πανοῦργος καὶ δόλιος. Οὗτος ἐν τῇ τῶν Σκνθῶν ἐπιδρομῇ εἰς ὧν τῶν
προκαθημένων κατέδωκε πολλοὺς τῶν χριστιανῶν ἐν χερσὶ τῶν ἀσεβῶν ἔνεκα αἰ-
τίας πλουσίους ὑπάρχοντας ἀποδοῦναι τὸ γραφὲν τῷ Τεμῆρ τέλος. Κάκεινοι δὲ
μὴ ἔχοντες ἀποδοῦναι, πυρὶ κατέφλεξαν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι, ὡς καὶ τὸν ἀρχιε- 15
ρέα Φιλαδελφείας εἰς τοσοῦτους πειρασμοὺς εἰσάξει καὶ βάσανα τοῦ ἐξομώσασθαι
τὸ σέβας τῶν χριστιανῶν. Οὗτος ἐλθὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τινι τῶν τοῦ
παλατίου ἐντυχὼν καὶ σὺν αὐτῷ συχνάκις εἰσερχόμενος, μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἐν τῷ
παλατίῳ ἐγένετο ζήτησίς τινος διεορμηνευτοῦ χρεῖας κατεπειγουσῆς. Ὁ δὲ ἐτοι-
μως εἰσέρχεται καὶ τὰ παρὰ τῶν Τούρκων λαλούμενα αὐτὸς ἐξελλήνιζεν, ἣν γὰρ 20
τὴν διάλεκτον τῶν Τούρκων εἰς ἄκρος μεμαθηκώς. Ἐκτοτε οὖν οἱ πρέσβεις τοῦ
βασιλέως εἶχον ὁμοῦ καὶ τὸν Θεολόγον, οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο, συνερχόμενον διὰ
τὴν διάλεκτον. Συχνάκις οὖν τὰ τῆς πρεσβείας οὐ διέλειπον διὰ τινων συμβαι-
νόντων αἰτιῶν καὶ ὁ Θεολόγος σὺν τοῖς πρέσβεσιν. Οἰκειωθεὶς τοίνυν τῷ Παγια- 25
ζήτ μεσάζοντι τοῦ Μαχουμέτ ἐγένετο μέγας τὸ καθ' ἡμέραν φίλος αὐτοῦ. Λαμβά-
νων παρὰ τῶν Ῥωμαίων μυστήριά τινα καὶ ὀρίπτων ἐν τοῖς ὧσι τοῦ Παγιαζήτ
καὶ δεικνύων ἀκραιφνῇ πίστιν εἰς αὐτούς, παρὰ δὲ τῶν Τούρκων ἐκ μέρους ἀνα- 123b
καλύπτων, κατήντησεν οὖν εἰς τοσοῦτον ἄκρος τῆς τύχης, ὡς καὶ καθολικὸς ἀπο-
κρισιάριος τοῦ βασιλέως γενέσθαι καὶ σύνδειπνος τοῦ Παγιαζήτ καὶ αὐτοῦ τοῦ
Μαχουμέτ πολλάκις. Ἐλέγετο γὰρ παρὰ πολλῶν καὶ ἠκούετο, ὡς ὁ Θεολόγος οὐκ
ἦν ἀληθῆς συνεργὸς τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ καλῷ καὶ τὸν ῥηθέντα Μουσταφᾶν ἔνε- 30
κα φόβου τοῦ μὴ φυγαδεῦσαι τοῦτον ἐκ τῆς Πόλεως ἐν τῇ Λήμνῳ ἐξώρισαν καὶ

5 ἀναδρόσεως P : ἀναδρόσεως Bek || 7 κρυφῇ Bek : κρυφῇ P || 19 ἐξελλήνιζεν P :
ἐξελλήνιζεν Bull || 20 et 27 ἄκρος P.

mă gîndesc la contribuțiile de hrană; și făgăduielile cu cheltuielile lui Mustafa cîte un timp erau oprite de turci; și împăratul intervenind prin alți soli, nu izbutea nimica, pînă ce nu venea Teologu și toate le făcea. De aceea, bizantinii aveau păreri rele asupra lui. Împăratul Manuil însă

Moartea lui
Mahomed I,
1421.

8. Dar după cum înțeleptul ziditor dumnezeu toate le schimbă și într-o clipă cele ce stăteau bine, le răstoarnă și, cele ce erau într-o stare rea, le ridică, tot așa și planurile lui Teologu, sau mai degrabă însă ale lui Murdarologu, în gol s-au răsturnat; și cele ce se vorbeau de mulți atuncea, au fost adevărate, precum s-a arătat la urmă. Căci Mahomed ieșind călare la vînătoare și un mistreț ivindu-se din stejăriș, însuși s-a repezit cu sulița asupra fiarei; cade însă de pe cal și rămîne damblagit pe jumătate. Ridicîndu-l l-au dus în palat căci vînătoarea a avut loc pe aproape de Adrianopole. Cei mai încercați doctori, din cei de aproape și din cei de departe, sînt chemați și, chipurile, l-au întremat. Toată oastea însă era neliniștită și cerea să-l vadă pe sultan. Dimineața făcîndu-se ceremonia de prezentare obișnuită, l-au scos afară și, toți văzîndu-l, a fost aclamat cu bucurie. A doua zi însă, iarăși la apucat un acces de epilepsie și, neputînd vorbi și nici să miște limba, fiind pe înserate acuma, și-a dat obștescul sfîrșit în patul său. Pentru că Mahomed, parte cea mai mare din domnia lui, și-a petrecut-o în pace cu împăratul romeilor și cu toți ceilalți creștini afară de venețieni, s-a sfîrșit din viață de moarte bună; căci în pace și-a dat sufletul în palaturile ce și le-a construit în Adrianopole, după ce a fost atins de o boală scurtă, avînd parte de o moarte, pe care soarta din străbuni nu le-a mai ursit-o; căci aceia s-au sfîrșit din viață, unii de otravă, alții de juvăt, alții de sabie, afară de acesta; și cred că ursita i-a fost îngăduitoare pentru prietenia curată ce-a avut-o față de împărații <bizantini> și pentru simpatia ce-a arătat-o față de supușii lui Hristos.

9. Luînd deci calea cea neîntoarsă spre lumea cealaltă, a lăsat sultan al turcilor pe cel dintîi din feciorii lui cu numele Murad, care atuncea domnea în hoțarele Amasiei. Căci s-a nimerit să domnească acolo în acele margini de țară ce i-au fost date de tatăl său, pentru că erau în graniță cu perso-turcii, peste care domnea Caraiuluc, învecinîndu-se cu lazii și cu perșii; acesta a și ținut în căsătorie pe fata lui Alexie Comnen, împărat din

8: *Murdarologu, Teologu*: joc de cuvinte Θεολόγος, Θολόγος.—s-a arătat la urmă: vz. XXVIII, 3—5. — ἐντός τοῖς... παλατίοις în palaturile: ἐντός cere genetivul, precum ne e transmis la pag. 169, 7, ἐντός τοῦ ἑωματίου „înăuntru camerii”, dar aici, ca și la p. 167, 30, am păstrat așa, precum e în manuscris ἐντός.

ἄλλα τινά, σιτοδοσίας λέγω, καὶ τὰ ὑποσχεθέντα εἰς δαπάνην τοῦ Μουσταφᾶ κατὰ καιρὸν ἐκωλύοντο παρὰ τῶν Τούρκων· καὶ μηνύων ὁ βασιλεὺς δι' ἐτέρων πρέσβεων οὐδὲν ἤνυεν, ἕως ἐλθὼν ὁ Θεολόγος πάντ' ἔπραπεν. Εἶχον οὖν οἱ Ῥωμαῖοι κακὰς ὑπολήψεις εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ οὕτε ὑπώπτευνεν, 5 ἄλλ' οὐδ' ἐδείκνυνεν, εἰ καὶ ἔνδον εἶχε τι.

8. Πλὴν καθὼς μετασκευάζει ὁ σοφὸς ἀρχιτέκτων Θεὸς τὰ πάντα καὶ ἐν μῇ ὥρᾳ τὰ καλῶς ἰστάμενα καταστρέφει, τὰ δὲ κακῶς κείμενα ἀνεγείρει, οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεολόγου, μᾶλλον δὲ Θεολόγου βουλευμάτα, εἰ καὶ ἄληθῆ τὰ παρὰ πολλῶν λεγθέντα τότε, καθὼς καὶ τὸ τέλος ἔδειξεν, εἰς κενὸν μετεστράφησαν. Ὁ γὰρ Μαχουμέτ ἐν κυνηγίῳ ἱππεύων καὶ ὑὸς ἐξερχομένου ἐκ τοῦ δρυμῶνος καὶ αὐτὸς τὸ δόρυ κινῶν κατὰ τοῦ θηρίου, πίπτει τοῦ ἵππου ἐπιληψία κεκρατημέ- 10 νος ἡμίξηρος. Ἄραντες δ' αὐτὸν ἤγαγον ἐν τῷ παλατίῳ, ἣν γὰρ ἐγγὺς τῆς Ἀδριανοῦ θηρεύων. Μετακαλεσάμενοι οὖν τοὺς δοκιμωτάτους τῶν ἱατρῶν καὶ τοὺς ἐγγὺς καὶ τοὺς πόρρω, ἀνεβοήθουν αὐτὸν τάχα. Ὁ δὲ στρατὸς ἅπας ἦν ἀδημο- 124b νῶν καὶ ζητῶν τὸν ἡγεμόνα θεάσασθαι. Πρωτὶ παράστασις γενομένη κατὰ τὸ 15 ἔθος, ἐξήγαγον αὐτὸν ἔξω καὶ ἰδόντες αὐτὸν πάντες εὐφήμησαν καὶ ἐχάρησαν. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ πάλιν ἐπιληψίας εἰσπεσοῦσης καὶ φωνὴν καὶ γλῶτταν κωλυθεὶς ἐσπέρας ἤδη καταλαβούσης ἀπέδωκε τὸ χρεὼν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς αὐτοῦ. Παρελ- 20 θόντος οὖν τοῦ Μαχουμέτ ἐν εἰρήνῃ τὸ πλεον τῆς ἀρχηγίας αὐτοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν πλὴν τῶν Βενετῶν, ἐτελεύτησεν ἀποδοὺς τὸ χρεὸς ἀτάραχον· καὶ γὰρ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν τῇ Ἀδριανοῦ ἐντὸς τοῖς παρ' αὐτοῦ δομηθεῖσι παλατίοις νόσῳ μικρᾷ προσομιλήσας ἐξέψυξεν, θάνατον 25 δὸς τὸν δὴν ἐκ προγόνων ἡ τύχη οὐκ ἔκλωσεν· καὶ γὰρ οἱ μὲν φαράκω, οἱ δὲ πνιγμονῇ, ἕτεροι μαχαίραις τὸν βίον κατέλυσαν πλὴν τούτου, τῆς Ἀτρόπου παραβλεψάσης, ὥς οἶμαι, ἔνεκα φιλίας, ἣν ἔσχε καθαρὰν πρὸς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ 25 συμπαθεῖαν ἣν ἐδείκνυ πρὸς τὸ τοῦ Χριστοῦ ὑπῆκοον.

9. Διαβὰς οὖν τὴν πρὸς τὸν Ἀἰδὴν ἀμεταστρεφεῖ ὁδὸν κατέλιπε τὸν πρῶτον τῶν υἱέων αὐτοῦ ἀρχηγὸν Τούρκων, τὸν καλούμενον Μοράτ, τότε ἐν τοῖς ὁροίοις Ἀμασειας ἡγεμονεύοντα. Καὶ γὰρ ἐκεῖ τὰς ἀκρας ἐκείνας ἔλαχεν αὐ- 30 θεντεῶν δοθείσας παρὰ τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ὅρια τυγχάνοντα τῶν Περσοτούρκων, οὓς ἤρχε Καραιουλὸν γειτνιαζὼν Λαζοὺς καὶ Πέρσας, δς καὶ θυγατέρα Ἀλε-

8 Θεολόγου P || 19 ἀρχιεῖας P || 24 Ἀτρόπου Bull : ἀτραποῦ P.

cu dativul, căci din punct de vedere semantic se apropie de ἐν „în“ cu dativul. La p. 169, 7 însă înțelesul de „înăuntrul“ se impune și de aceea a și fost construit cu genitivul. — pentru prietenia curată ș.a.m.d.: cp. G. Sfranțes, I, 93, 26—94, 2.

9: domnea în hotarele Amasiei: vz. XXI, 13. — Perso-turcii, Turco-perșii: vz. XV, 5. — Caraiuluc: a murit pe la 1435. Stăpînirea lui se întindea pînă peste Aserbeigianul de azi cu centrul la Diarbekir, azi Taebriș în Iranul de nord. Ne-

Trapezunt. Și locuitorii Amasiei dedându-se deseori la neorînduiei, și chemînd într-ajutor pe turco-perși, pentru că sînt de același neam și au același fel de trai, păreau că înclină spre rebeliune. Tatăl său, decedatul Mahomed, a crezut că trebuie să încredințeze provincia în mîinile fiului său și să-l pună pe acesta domn peste acele margini și căpetenie care să se împotrivească în contra perșilor, așa precum el însuși din Adrianopole întoarce lancea în contra bizantinilor, ungurilor, romînilor, sîrbilor și bulgarilor, ca supușii săi din toată Asia Mică și Tracia să o ducă în liniște și bine.

- 10   **Ultimele dispoziții date de Mahomed I vizirului Baiazid.**   10. Moștenind deci Murad-bei domnia, n-a ajuns la dînsa fără tulburare și furtună, ci cu multă învălmășeală și mare greutate a luat coroana, precum cuvîntul înainte va arăta. Căci tatăl acestuia îmbolnăvinduse, îl cheamă la sine pe cel dintîi din marii lui dregători, pe care ei în limba lor îl numesc vizir și
- 15   pașă, căruia romeii îi spun patriciu și prim-sfetnic. Pe nume îi spuneau omului Baiazid, albanez de neam; de copil soarta l-a făcut rob și a fost împreună cu Mahomed-bei la nenorociri și necazuri. Cînd Mahomed era încă tînr și urmărit de Temir, ucigașul tatălui său, în munții Galatiei, lîngă hotarul orașului Ancara, unde a și avut loc acel mare război despre
- 20   care a fost vorba mai sus, și trăia prin țări străine în grozave lipsuri și nevoie foarte mare și era urmărit de perși, zisul Baiazid a răbdât și a suferit împreună cu dînsul; și cum încă? Amîndoi umblau pe jos și Mahomed fiind încă băiat, nu putea birui osteneala drumului, ci umflîndu-i-se picioarele, nu mai era în stare să umble; și atunci Baiazid ca un măgar african
- 25   ducîndu-l în cîrcă destule zile de drum, l-a salvat drept urmaș în domnia tatălui său. Și deseori rămînînd fără pîine, Baiazid schimbîndu-se în haină de dervîș, umbla prin sate cerșind pîine ca un cerșetor și-i aducea lui Mahomed de mîncare, arătîndu-se slugă bună și credincioasă și cum nu mai era alta. Ci și el, cînd a ajuns bărbat și a luat ca o moștenire redobîndită
- 30   domnia pîrintească, l-a răsplătit după cuvîntul domnului: „Peste puține ai fost slugă credincioasă, peste multe te voi pune!” — Pe acesta l-a și

---

potu-său a fost Uzun-Chasan (Hasan cel Lung) din timpul lui Ștefan cel Mare; vz. Akdes Nimet, *Die türkische Prosopographie bei L. Chalc.*, p. 53, nr. 33 și G. Moravcsik, I, 136 s.v. — *Lazii*: populație caucaziană spre țărmul Mării Negre. — *cu perșii*: dacă Duca are în vedere vecinii de la sud ai lui Caraiuluc, ar putea de astădată să-i desemneze cu acest nume pe înșiși perșii, iranienii de azi; dar dacă sînt vecinii de la nord-est în rînd cu lazii, atunci sub perși sînt de înțeles și aici, ca și mai jos în *contra perșilor* și § 10: *urmărit de perși*, tătarii lui Timur-Lenk, ceea ce se pare mai probabil. — *Romînilor*: la enumerarea popoarelor ce luptau în contra turcilor Duca ține să amintească și pe romîni, ceea ce dovedește puterea politică și militară a Țării Românești din timpul lui Mahomed I (1413—1421); vz. și XXII, 3; XXIII, 2 și 7; XXVIII, 8 și XXII, 4.

ξίου τοῦ Κομνηνοῦ, βασιλέως Τραπεζούντων, εἰς γάμον ἡγάγετο. Καὶ γὰρ ἀτακ- 125b
 τούντες πολλὰκις οἱ τῆς Ἀμασείας καὶ τοὺς Τουρκοκέρσας προσκαλοῦντες, ἐπεὶ
 ὁμογενεῖς καὶ ὁμοδαῖοι τυγχάνουσιν, εἰς ἀποστασίαν χωροῦντες ἐφαίνοντο· δεῖν
 φήθη ὁ παρελθὼν Μεχεμέτ, ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἐγχειρίσαι τὴν ἐπαρχίαν τῷ υἱῷ
 αὐτοῦ καὶ καταστήσαι τοῦτον κύριον ἐν τοῖς ὁρίοις ἐκείνοις καὶ κεφαλὴν πρὸς 5
 Πέρσας ἀντιπαράταττονσαν, ὡς καὶ ἐκεῖνος ἐν τῇ Ἀδριανοῦ πρὸς Ῥωμαίους, Οὐν-
 νους, Βλάχους, Σέρβους, Βουλγάρους δόρυ κινῶν, ἐν πάσῃ τῇ Ἀσίᾳ καὶ Θράκῃ
 τὸ ὑπέρκοον ἐν εὐπραγίᾳ διάγειν.

10. Κληρωθεὶς οὖν ὁ Μουράτ-πεγ τὴν ἀρχηγίαν, οὐκ ἀταράχως οὐδ' ἄνευ 10
 ζάλης εἰσῆλθεν, ἀλλὰ μετὰ πολλοῦ τοῦ θορύβου καὶ μεγάλης ζημίας τὸν κότινον
 ἔλαβεν, ὡς ὁ λόγος φθάσας δηλώσει. Καὶ γὰρ ὁ τούτου πατὴρ νοσηλευθεὶς
 προσκαλεῖται τὸν πρῶτον τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, ὃν καὶ βεζιρὴν καὶ πασίαν κα-
 τὰ τὴν αὐτῶν καλοῦσι φωνήν, ὃν οἱ Ῥωμαῖοι πατρίκιον καὶ μεσάζοντα λέγουσι.
 Ὅνομα τῷ ἀνδρὶ Παγιαζήτ, γένους Ἀλβανῶν, ἐκ παιδιόθεν τὴν δουλικὴν τύ- 15
 χην λαχὼν καὶ τῷ Μεχεμέτ-πεγ συνὼν ἐν τε δυσπραγίαις καὶ θλίψεσιν. Ἐτι νέος
 ὢν ὁ Μεχεμέτ, παρὰ τοῦ Ταμῆρ τοῦ τὸν πατέρα τούτου κτείναντος διωκόμενος
 ἐν τοῖς ὄρεσι Γαλατίας ἐν ὁρίοις Ἀγκύρας τῆς πόλεως, ἐν οἷς καὶ ὁ πόλεμος
 ἐκεῖνος ὁ μέγας, ὃν προλαβὼν ὁ λόγος ἐδήλωσε, πολλὰ δεινὰ καὶ τалаπωρίας ὅτι
 πλείστας ἐν ἔξορίαις διάγων καὶ διωκόμενος παρὰ τῶν Περσῶν, ὁ ῥηθεὶς Πα- 126b
 γιαζήτ συνεδυσπράγει καὶ συνεθλίβετο· καὶ ταῦτα πῶς; Πεζοὶ τὴν πορείαν ποιού- 20
 μενοι ἄμφω οἱ δύο, παῖς ὢν ἐτι ὁ Μεχεμέτ καὶ μὴ φέρων τῆς ὁδοῦ τὸν ἀγῶνα,
 ἀλλὰ τοὺς πόδας ἐξογκωθεὶς καὶ μηκέτι βαδίζειν δυνάμενος, ὁ Παγιαζήτ ἐν τοῖς
 ὅμοις φέρων πορείας ὁδὸν ἡμερῶν ἱκανῶν ὡς ὄνος Λιβυστικὸς ἐν τῇ τοῦ πα-
 τρός ἡγεμονίᾳ αὐτὸν ἐπανάεσσωσεν. Καὶ πολλὰκις ἄσιτος διαμένων, αὐτὸς ἐν στή- 25
 ματι μονοκίτωνος ὑπειοδύων καὶ τὰς κόμας περιθέων, ἄρτους αἰτῶν ὡς προσαί-
 της τὸν Μαχουμέτ διεψῶμιζεν, δοῦλος φανεὶς ἀγαθὸς καὶ πιστὸς καὶ οὐχ οἶος
 εἶναι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀνδρωθεὶς καὶ τὴν πατρικὴν ἡγεμονίαν ὡς ἀνακτηθέντα
 κληρὸν λαβὼν, καὶ αὐτὸς ἀνταμείφατο κατὰ τὸν εἰπόντα Κύριον· „Ἐπὶ ὀλίγα

4 ἐγχειρίσαι Bek: ἐγχειρῆσαι P || 29 ἀρχηγίαν P | 23 λιβυστικὸς P.

10: de Temir, ucigaşul tatălui său: aceste cuvinte nu sînt de luat ad litteram, ci într-un înţeles mai larg, căci Timur-Lenk vădit a pricinuit moartea lui Baiazid I, dar nu l-a ucis chiar; vz. XVII, 7. — despre care a fost vorba: vz. XVI, 2 — 10. — ὄνος Λιβυστικὸς māgar african: căci în Stephanus, Thesaurus libysτικὸς e tradus cu Libycus; dar poate ar fi de tradus şi cu „măgar ce cară apă“, căci Du Cange, Glossarium, col. 810 traduce λιβυστικῶν cu potionis genus. Poate că Duca face şi vreo aluzie la titlul unui roman bizantin, neştiut de noi, în care un măgar a îndeplinit un rol asemănător. — μονοκίτωνος derviş: care poartă o singură haină sau cămaşă. — după cuvîntului Domnului: Ev. Matei, 25, 21. —

făcut șef al casei lui peste tot pământul de sub domnia lui. Și zisul Baiazid ca un Prometeu a administrat, cât se poate de bine împărăția și a avut toată guvernarea Asiei și Traciei și toată grija de armată și de războaie; și încheierea păcii, declararea și ducerea războiului, el, încă
 5 din viața lui Mohamed care domnea în pace, le dirija, cum trebuia; îmbolnăvinduse Mohamed, îl cheamă pe Baiazid și-i arată toată starea sa și-i face testament și act de ultimă voință, spunându-i în numele lui Dumnezeu și al profetului lor și pentru pîinea și sarea ce i-a dat și cu care l-a hrănit, adică pe Baiazid, că-i va fi slugă credincioasă și
 10 fiului său Murad, precum i-a fost și lui, și-i va preda acestuia domnia părintească și-l va pune domn peste casa tatălui său, pe ceilalți doi copii însă, căci Murad se întâmpla să atingă atunci vârsta maturității, ceilalți doi însă erau încă mici de opt și de șapte ani, pe aceștia deci, a dispus în testament, precum ca să-i încredințeze în mîna împăratului Manuil; și împăratul va
 15 fi epitropul acestora. Căci toate acestea le făcea de teamă, ca nu cumva Murad să-i sugrume, precum e obiceiul la ei, ceea ce s-a și întâmplat. A dispus deci frumos și avea toată nădejdea, că, și murind, chestiunea copiilor va avea o pașnică dezlegare, dar a nimerit rău, dînd departe dincolo de țintă. Căci el se chibzuia că: „Dacă cei doi copii ai mei vor fi în mîi-
 20 nile împăratului, Murad va domni peste toți supușii în liniște și fără tulburări, iubitorii de rebeliuni neavînd mîini să le ridice; copiii însă vor fi izbăviți de ucidere nedreaptă și vor avea de la sultan toate îndeajuns pentru orice fel de trai al lor“. Dar și împăratul se gîndea că va avea cu ajutorul acestor ostatici prietenie adevărată și curată cu Murad, sperînd cîinele
 25 ca și Hercule cu ciomagul. Și dacă o dată ursita o să curme firul vieții lui Murad, împăratul va avea sultan un șarpe împlînzit și ușor de domolit, crescut bine la sînul său, și dacă ar fi să muște pe furiș, după cum năravul din fire nu se schimbă, ci măcar veninul nu-l va goli din dinți. Legănîndu-se în aceste visuri, împăratul se bucura, ursitoarea bizantinilor însă,
 30 care vedea viitorul, suspina.

Ascunderea
 morții lui
 Mahomed I.

11. Murind Mahomed-bei, precum am spus, în Adrianopole în palatele construite de el, patruzeci de zile au ținut trupul lui ascuns în casă în care zăcea, neîngropat; și nimeni nu știa că a murit, afară de patru: Baiazid și Ibraim, patricii sau viziri, și
 35 doi doctori care zilnic intrau și ieșeau, comunicînd marilor dregători vorbe

Prometeu: e figura mitologică antică a prevederii și cumînteniei omenești; v. z. Hesiod, *Lucruri și zile*, v. 48 urm. — *Murad... ceilalți doi*: după L. Chalco., I. 203, 18 sultanul Mahomed I să fi avut numai doi feciori; pe Murad mai mare și Mustafa mai mic. — *sperînd cîinele ca și Hercule cu ciomagul*: aluzie la cîinele mitologic Cerber, pe care Hercule a izbutit să-l domolească.

ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω.“ — Τοῦτον καὶ αὐτὸς κύριον τοῦ οἴκου αὐτοῦ κατέστησε καὶ πάσης γῆς τῆς παρ’ αὐτοῦ ἀρχομένης. Ὁ Προμηθεὺς οὖν οὗτος, ὁ ῥηθείς Παγιαζήτ, καλῶς καὶ ὥς εἶχε, διοικήσας τὴν ἡγεμονίαν καὶ τὴν ἐπιστασίαν πᾶσαν Ἀσίας τε καὶ Θράκης, πᾶσαν φροντίδα στρατοῦ τε καὶ πολέμων καὶ εἰρηνικῆς καὶ μαχίμου καταστάσεώς τε καὶ συμπλοκῆς διευνύνας, ὥς ἔπρεπεν, ἔτι ζῶντος τοῦ Μαχομέτ καὶ εἰρηνικῶς αὐθεντεύοντος, νοσήσας αὐτὸς προσκαλεῖται τὸν Παγιαζήτ καὶ διατίθεται πάντα τὰ κατ’ αὐτόν, διαθήκην συντάξας καὶ ὑστεραίαν βούλῃσιν, λέγων ἐν τῷ Θεῷ καὶ ἐν τῷ προφῆτῃ αὐτῶν καὶ ἐν τῷ ἄρτῳ καὶ ἄλατι τῷ παρ’ αὐτοῦ δοθέντι καὶ διαπανθθέντι εἰς βρώσιν αὐτῷ, ἡγουν τῷ Παγιαζήτ, ὥς ἔσται πιστός δοῦλος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μοράτ, καθὼς καὶ ἐν αὐτῷ ἦν, καὶ παραδώσει τούτῳ τὴν ἡγεμονίαν τὴν πατρικὴν καὶ καταστήσει αὐτόν κύριον τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, τὰ δὲ ἕτερα δύο τέκνα, ἔτυχε καὶ γὰρ ὁ Μοράτ τότε τὴν ἔφηβον ἡλικίαν ἐντρέχων, τὰ δὲ δύο ἄνθηα ὀκταετῇ καὶ ἑπταετῇ τυγχάνοντα, ταῦτα οὖν ἐν τῇ διατάξει προστάξας, ὥς ἵνα πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουήλ ἐγχειρίσῃ· καὶ ὁ βασιλεὺς ἔσται τούτων ἐπίτροπος. Ταῦτα γὰρ πάντ’ ἔπραττεν φοβούμενος, μήπως ὁ Μοράτ διὰ πνιγμονῆς αὐτά, καθὼς ἔθος αὐτῶν ἐστὶ, φθείρῃ, ὥς καὶ γέγονε. Καλῶς οὖν διαταξάμενος καὶ θαρρόων, ὥς, καὶ θανὼν, εὐρήσει τὰ πράγματα σὺν τοῖς τέκνοις εἰρηναίαν κατάστασιν, ἡσιτόχησε τοῦ σκοποῦ πόρρω βαλὼν. Καὶ γὰρ ἐνενόει, ὅτι· „Εἰ τὰ δύο μου τέκνα ἔσονται ἐν ταῖς βασιλικαῖς χερσίν, ἔσται ὁ Μοράτ ἄνευ ζάλης καὶ θορύβου κύριος πάντων τῶν ὑπερκίων, μὴ ἔχοντες οἱ στασιασταὶ χεῖρας ἄραι, τὰ δὲ νήπια ἐλευθερωθήσονται φόνου ἀδίκου, ἔχοντα τὸ ἀρχοῦν παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ εἰς παντοίαν ζωήν.“ — Ὁ δὲ βασιλεὺς διὰ τῶν ὁμήρων ὑπενόει τούτων, ὥς ἔξει καθαρὰν καὶ ἀνόθευτον τὴν φιλίαν μετὰ τοῦ Μοράτ, ἐκφοβῶν τὸν κύνα διὰ τῶν ῥοπάλων ὥς Ἡρακλῆς. Καὶ εἴ ποτε τὰ τῆς τύχης ἀποκάμωται νήματα τοῦ Μοράτ, ἔξει τὸν ἀρχηγὸν ὁ βασιλεὺς συνήθη καὶ ἡμερόχειρον ὄφιν καλῶς ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ τραφέντα· καὶ εἰ λαθὼν δάκῃ, ὥς τὰ τῆς φύσεως ἀμετάστατα, ἀλλὰ κἂν τὸ φάρμακον οὐκ ἀποκενώσει τοῖς ὁδοῦσι. Ταῦτα ὀνειροπολὼν ὁ βασιλεὺς ἔχαιρεν, ἡ δὲ τύχη τῶν Ῥωμαίων ὀρώσα τὸ μέλλον ἔστενε.

11. Θανὼν δ’ ὁ Μαχομέτ-πεγ, καθὼς προσέφημεν, ἐν τῇ Ἀδριανοῦ ἐντὸς τοῖς παρ’ αὐτοῦ δομηθεῖσιν οἰκίμασι, τεσσαράκοντα ἡμέρας ἔκρυπτον τὸ πτώμα αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ἣ ἔκειτο, ἄταφον, τινὸς μὴ γινώσκοντος, ὅτι τέθνηκεν, παρέξ τεσσάρων· Παγιαζήτ καὶ Ἰσραήμ τῶν πατρικίων ἢ βεζιρῶν καὶ δύο ἱατρῶν, οἱ καὶ καθ’ ἡμέραν εἰσερχόμενοι ἐξέρχοντο κενολογοῦντες τοῖς μεγιστᾶσιν, ὥς ὁ

15 ἐγχειρήσει P || 28 ἀποκενώσει *scripsi*; ἀποξενώσει τοῖς P || 33 βεζιρῶν P | ἱατρῶν *scripsi*; ἱητρῶν P: *sed vide v. p. 169 vers. 4* ἱατρῶν P || 34 ἐξέρχοντο P.

goale, că sultanul bolește și are nevoie de unele leacuri trebuincioase și potrivite pentru tratamentul lui. Și se puteau vedea mulțime mare de oameni trimiși, unii în Serbia, alții la Constantinopole, alții prin insule, căutând leacurile cele bune pentru tămăduirea lui. Aceluia însă căruia aveau să-i fie date de doctori, spre a-și goli intestinele de greutate și a-și ușura plămînii și ficatul, este spintecat la burtă și toată făptura lui dinăuntru au îngropat-o în pământ înăuntru camerei în care zăcea; iar trupul i l-au uns cu mirodenii și l-au învălit într-o pătură și l-au așezat în pat ca pe un bolnav care trăiește. Toate acestea le făceau cei doi viziri și robii palatului care nu ieșeau de loc și nu comunicau cu nimeni. Și scopul urmărit era următorul: dacă ar afla de moartea sultanului popoarele dimprejur: bizantinii, sîrbii, genovezii, venețienii, Caraman în Anatolia, moștenitorul Murad nu va putea veni de la granița Persiei; și se va face tulburare în împărăție și rebeliune în armată; și toate părțile de răsărit le va jefui Caraman fără cruțare și creștinii părțile din Tracia și vor fi turcii niște nenorociți, iar bizantinii vor fi cu noroc și se vor întări.

Anunțarea
morții și în-
mormîntarea
lui Mahomed I.

XXIII. Stînd deci lucrurile astfel și printr-un curier repede anunțînd lui Murad, moartea tatălui său, căci își avea atunci reședința la Amasia, după o trecere de patruzeci de zile a sosit vestitorul pe care-l trimiseseră, și le anunță sosirea lui Murad și cum că a venit pînă aproape undeva de Brusa într-un sat cu numele Melaina. Și le-a dat în mînă scrisori de la Murad, în care arăta sosirea lui în Brusa și-i hotăra lui Baiazid să ia trupul tatălui său și să vină cu tot senatul la Brusa, ca să-l înmormînteze pe tatăl său și pe dînsul să-l proclame sultan.

2. Primind Baiazid cu plăcere și bucurie deosebit de mare scrisorile, se urcă a doua zi de dimineață pe tribună cu toate pașalele și marii dregători și de față fiind o mare parte a orașului, a început a cuvînta unele ca acestea: „Vouă, bărbați, nu trebuie să vă spun și să cuvîntez, din ce stare la ce situație am fost înălțați prin bunăvoința lui Dumnezeu în urma rugăciunii profetului. Căci știți bine, unii văzînd înșivă cu ochii, alții auzind de la părinți, că nu-s nici șaizeci de ani sau ceva mai mult, de cînd urmașii lui Osman au trecut strîmtoarea, și toată Tracia au cucerit-o și împărăția bizantinilor și a sîrbilor au biruit-o și au făcut-o tributară; ci și pe românii de peste Dunăre și pe ungurii, neam de zeci

11: Caraman: vz. XXI, 1.

XXIII, 1: la Amasia: vz. XXI, 13.—într-un sat cu numele Meláiva Melaina: poate că e de citit Mēlaiva „Negruleasa”.

2: nu-s șaizeci de ani: turcii au început să treacă Elespontul pentru înția oară în timpul războiului civil bizantin din 1341—1347; vz. II. 5. Cum Mahomed

ἀρχηγὸς νοσηλεύεται καὶ ἀνάγκη τινῶν χρειωδῶν ἔστι, τὰ πρὸς θεραπείαν ἀρμόδια. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἀπεσταλμένων πλῆθος πολὺ, τοὺς μὲν ἐν Σεβρίᾳ, τοὺς δὲ ἐν τῇ Κωνσταντίνου, ἄλλους ἐν ταῖς νήσοις ἐρευνῶντας τὰ πρὸς ἰατρειάν χρήσιμα. Ὁ δὲ μέλλων ποματίζεσθαι παρὰ τῶν ἰατρῶν τοῦ κενῶσαι τῶν ἐντέρων τὸ βάρος καὶ κουφίσαι πνεύμονα καὶ ἥπαρ, διεβρόγγυεν κοιλίαν καὶ πᾶσαν τὴν ἔνδον πλάσιν αὐτοῦ τῇ γῇ παραδεδώκασιν ἐντὸς τοῦ δωματίου, οὗ ἔκειτο· τὸ δὲ σῶμα μύροις ἀλείψαντες καὶ σινδόνι εἰλήσαντες κατέθηκαν ἐπὶ στρωμνῆς ὡς ἀσθενῇ ζῶντα. Ταῦτα οὖν πάντα ἐπράττοντο παρὰ τῶν δύο βεζιρῶν καὶ τῶν παιδῶν τοῦ παλατίου, οἳ οὐκ ἐξήρχοντο οὐτ' ἐκοινολογοῦντο μετὰ τινος. Ὁ σκοπὸς οὖν τοιούσδε· εἰ μάθωσι τὸν θάνατον τοῦ ἀρχηγοῦ τὰ πέριξ ἔθνη· Ῥωμαῖοι, Σέρβοι, Γενοῦται, Βένετοι, ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὁ Καραμάν, οὐ δυνήσεται κατελθεῖν ἐκ τῶν ὁρίων Περγασίας ὁ κληρονόμος Μοράτ· καὶ γενήσεται θόρυβος ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ στάσις ἐν τῷ στρατῷ· καὶ τὰ τῆς ἐφ' ὧς πάντα ἀφειδῶς ὁ Καραμάν λεηλατήσῃ, τὰ δὲ τῆς Θράκης οἱ χριστιανοί· καὶ ἔσονται Τοῦρκοι δυστυχοῦντες καὶ Ῥωμαῖοι τοῖς εὐτυχήμασι θάλλοντες.

XXIII. Τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων καὶ διὰ ταχυδρόμου τινὸς τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τῷ Μοράτ ἀπαγγέλλαντες, ἐν Ἀμασειᾷ τότε διάγοντος, μετὰ παρέλευσιν τεσσαράκοντα ἡμερῶν καί, ὃν ἔστειλαν ἄγγελον, ἔφθασεν μηνύων αὐτοῖς τὴν ἔλευσιν Μοράτ καὶ ὡς κατῆλθεν ἐγγὺς που Προύσης ἐν κόμῃ τινὶ καλουμένῃ Μελαίνα. Καὶ γραφὰς αὐτοῖς ἐνεχείρισεν τοῦ Μοράτ δηλοῦσας τὴν αὐτοῦ ἔλευσιν ἐν τῇ Προύσῃ καὶ ὀριζούσας τῷ Παγιαζήτ, ὅπως λαβὼν τὸ πτωμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ σὺν πάσῃ τῇ γερουσίᾳ ἐπανήκῃ ἐν Προύσῃ, ἵνα καὶ τὸν πατέρα θάψωσι καὶ αὐτὸν ἀρχηγὸν ἀναγορεύσωσι.

2. Τότε ὁ Παγιαζήτ μετ' ὅσης ἡδονῆς καὶ χαρᾶς δεξάμενος τὰ γράμματα, τῇ ἐπαύριον καθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος σὺν πᾶσι τοῖς σατράπαις καὶ μεγιστάσιν, καὶ μέρους οὐκ ὀλίγου τῆς πόλεως (παρόντος), ἤρξατο δημηγορεῖν τοιάδε· „(Πρὸς) ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, οὐ χρὴ λέγειν καὶ δημηγορεῖν ἐκ ποίας εἰς ποίαν τύχην ὑψώθημεν συνευδοκοῦντος Θεοῦ διὰ παρακλήσεως τοῦ προφήτου. Οἴδατε γὰρ ἀκριβῶς, οἳ μὲν ἀντοψέι, οἳ δὲ παρὰ τῶν γονέων ἐνωτισθέντες, ὡς οὐκ ἔστιν οὕτω ἐξηκοστὸν ἢ πλέον τι, ἀφ' οὗ τὸν πορθμὸν διαβάντες οἱ τοῦ Ὀτμάν, ἔτος, τὴν Θράκην πᾶσαν ἐκράτησαν καὶ τὴν βασιλείαν Ῥωμαίων καὶ Σέρβων ὑποτελῆ καὶ ὑπόφορον ἔδειξαν, ἀλλὰ καὶ Βλάχους ὑπὲρ τὸν Δάνουβιν καὶ Οὔννους, τὸ

8 βεζιρῶν P || 20 ἐνεχείρισεν P || 26 παρόντος *supplevi* || 27 πρὸς *suppl.*

I moare la 1421 sînt cel puţin 74 de ani de atunci. Dar aici fiind vorba de o cuvîntare fictivă retorică, faptele şi datele sînt de luat cu aproximaţie. — *ci şi pe rominii de peste Dunăre*: Cuvîntarea festivă a lui Balazid fiind o compunere literară retorică a lui Duca, din acest loc nu se poate face vreo concluzie asupra timpului, de cînd Ţara Românească a început să plătească tribut turcilor.

de mii, pe albanezi și pe bulgari, pe toți aproape într-un cuvânt subjugându-i, pînă la urmă așa de tare i-au umilit, încît dările țărilor lor nici nu sînt în stare să ajungă pentru tributurile ce ni le dau în fiecare an; ci și fetele și feciorii lor, le trimit sultanilor cu supunere; cum?

5 cerînd milă și îndurare și încetarea apăsărilor grozave și pace de la noi. Dar și ce a fost tare și mai vrednic pentru funcții în această împărăție, au ales cu pricepere și înțelepciune din toate neamurile și, ce e mai mult încă, din straturile de jos și de pe la țară, cu toate că nu credeau în unul dumnezeu pe care l-a vestit profetul și i-au făcut cu

10 credință adevărată și funcționari fericiți și conducători străluciți, dintre care și eu unul sînt și partea cea mai mare din cei ce ascultați aceste cuvinte ale mele. De aceea trebuie să nu ne lăsăm nici să nu zăbovim, ci să fim treji și să veghem și fiecare din noi să se ostenească și să se lupte ca un adevărat fiu al lui Osman, ca moștenirea părintească să

15 nu o stricăm, nepăsători fiind. Căci și părinte și domn binefăcător și dătător el este unul singur Mahomed și urmașul său Murad, primul și cel mai iubit din fiii lui, carele s-a și urcat chiar acum pe tronul tatălui său în cetatea cea mare a Brusei; tatăl său însă și domnul nostru și-a dat obștescul sfîrșit". — Și cu aceste cuvinte a izbucnit cu

20 mare durere în vaiet și plîns; și deodată toți marii dregători și înalții funcționari bocind într-un singur glas, plîngeau amar cu mult zgomot și mare larmă. Atunci Baiazid cu Ibraim ridicînd mortul, l-au așezat în tinda palatului; și după ce l-au plîns îndeajuns, au poruncit ca a doua zi armatele de răsărit să plece spre Galipoli, iar marii dregători cu Baiazid mergeau din urmă pe jos împreună cu mortul; și

25 trecînd strămoșul, l-au dus la Brusa și l-au pus în mausoleul ridicat de el, făcînd jelanie opt zile.

**Proclamarea
de sultan a
lui Murad II,
1421—1451.**

3. După ce i-au făcut pomenirea așa, precum e obiceiul la ei și au lepădat doliul, l-au proclamat sultan pe Murad. Și s-au făcut serbările cuvenite și el a răsplătit pe dregătorii lui nu cu puține acte de generozitate și cu binefaceri, iar ei fiecare i-au adus daruri și închinăciune; după aceea au început să se ocupe de treburile domniei. Și au pregătit soli pentru Caraman și pentru împăratul romeilor, anunțîndu-le moartea lui Mahomed și urcarea pe tron a lui Murad, reînnoind și legăturile de pace, după

35 cum e obiceiul la sultanii și domnii cei noi. Ei și voiau mai întîi să aranjeze și să consolideze situația din răsărit, cum se cade, prin tratate și jurăminte cu Caraman și după aceea să treacă strămoșii și să se ocupe de situația din Tracia.

μυριάριθμον γένος, Ἀλβανούς καὶ Βουλγάρους, πάντας σχεδὸν εἰπεῖν τοσοῦτον
 εἰς τέλος αἰχμαλωτίζοντες ἐταπείνωσαν, ὥς καὶ τὰ δημόσια αὐτῶν τέλη μὴ ἐξι-
 σχύειν τοὺς φόρους τοὺς ἐτησίους τοὺς διδομένους ἡμῖν ἐξαρκεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰς
 θυγατέρας καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτῶν ἐξαποστέλλειν πρὸς τοὺς ἡμετέρους ἀρχηγούς
 δουλοπρεπῶς· πῶς; ἔλεον ζητοῦντες καὶ οἶκτον, ἀνακωχὴν δεινῶν καὶ εἰρήνην 5
 παρ' ἡμῶν. Ἀλλὰ καὶ ὅσον ἐγκρατὲς καὶ περὶ τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ἀξιοματι-
 κώτερον, σοφῶς καὶ ἐπιστημόνως συλλέξαντες ἐκ πασῶν τῶν γενεῶν καὶ ταῦτα
 τὸ πλεόν κατοτυχὲς καὶ ἀγροτικόν, καὶ θεὸν ἕνα μὴ σέβοντες, τὸν δὲ ὃ προφή-
 της ἐκήρυξεν, καὶ θεοσεβεῖς καὶ εὐτυχεῖς ἀξιοματικούς τε καὶ λαμπροὺς ἡγεμό-
 νας ἀπέδειξαν, ἐξ ὧν καὶ γὰρ καὶ τὸ πλείστον μέρος τῶν ἀκουόντων, ἃ λέγω, τυγ- 10
 χάνομεν. Δεῖ τοίνυν μὴ ῥαθυμεῖν μηδὲ ὀκνεῖν, ἀλλὰ νήφειν καὶ ἐργηγορεῖν καὶ
 ὥς υἱὸς γνήσιος τοῦ Ὀσμὰν ἀπ' ἡμῶν ὁ καθεὶς ἀγωνίζεσθαι, ἵνα μὴ τὴν πατρι- 131b
 κὴν κληρονομίαν ἀμελήσαντες φθείρωμεν. Καὶ γὰρ καὶ πατὴρ καὶ δεσπότης
 εὐεργέτης τε καὶ δοτὴρ ὁ αὐτὸς εἷς ἐστὶν ὁ Μεχεμέτ καὶ ὁ αὐτοῦ διάδοχος Μο-
 ράτ, ὁ πρῶτος καὶ ποθεινότατος τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὃς καὶ ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ πα- 15
 τρὸς αὐτοῦ ἐκάθισεν ἐν τῇ μεγαλοπόλει Προῦση νυνί· ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἡμέ-
 τερος δεσπότης ἀπέδωκε τὸ κοινὸν χρέος. — Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἔκοπτο κοπετὸν
 μέγαν μετ' οἰμωγῆς καὶ δακρύων· καὶ ἅμα πάντες οἱ μεγιστᾶνες καὶ οἱ ῥαβδοῦχοι
 μιᾷ φωνῇ ἀλαλάξαντες μετὰ θορύβου καὶ κρότου πολλοῦ γοερῶς ἔκλαιον. Τότε
 ὁ Παγιαζήτ σὺν τῷ Ἰσραήμ βαστάσαντες τὸ πτώμα ἔθηκαν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ πα- 20
 λατίου καὶ ἱκανῶς θρηνήσαντες ἐκέλευσαν τῇ ἐπιούσῃ τὰ στρατεύματα τῆς ἔω
 πορεύεσθαι πρὸς Καλλιούπολιν, οἱ δὲ μεγιστᾶνες σὺν τῷ Παγιαζήτ βράδην κατό-
 πισθεν σὺν τῷ νεκρῷ· καὶ διαβάντες τὸν πορθμὸν ἔφερον αὐτὸν ἐν Προῦση καὶ
 κατέθεντο ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι βωμῷ, πένθος ποιήσαντες ὀκταήμερον.

3. Τὰ μνημόσυνα δὲ ὥς, καθὼς ἔθος αὐτοῖς ἐστὶ, ποιήσαντες καὶ τὸ πέν- 25
 θος ἀποβαλόντες, τὸν Μουράτ ἀρχηγὸν ἀνηγόρευσαν. Καὶ τὰ εἰκότα ἐορτάσαντες
 καὶ φιλοτιμίας οὐκ ὀλίγας καὶ εὐεργεσίας τοῖς ἄρχουσιν ἀμείψας καὶ αὐτοὶ σὺν
 δώροις τὴν προσκύνησιν ἕκαστος ἀποδεδωκότες, περὶ τῆς ἡγεμονίας ἐφρόντιζον.
 Καὶ δὴ πρέσβεις ἐτοίμαζον πρὸς τὸν Καραμὰν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων,
 μνηνόντες τὸν θάνατον Μοχάμετ καὶ τὴν ἀναγόρευσιν Μοράτ καὶ πίστει ἀνα- 132b
 νεοῦντες εἰρηνικὰς, ὥς ἔθος τοῖς νέοις ἀρχηγοῖς καὶ ἡγεμόσι. Καὶ γὰρ ἐβούλον-
 το τὰ τῆς ἔω προοικοδομῆσαι καὶ ἀσφαλισαί, ὥς χρή, διὰ συνθηκῶν καὶ ὄρκων
 μετὰ τοῦ Καραμὰν καὶ τότε τὰ τῆς Θράκης σκέψασθαι περᾶσαντες τὸν πορθμὸν.

4. Împăratul Manuil însă apucînd înainte, trimite el soli la Murad pe Paleolog Lahanas și pe Teologu Corax, chipurile, cu condoleanțe din parte-i și cu felicitări la intrarea în domnie ; pe lângă aceea, ei mai aducîndu-i aminte de ultima voință a tatălui său, îi cer să dea împăratului băieții, în caz că ar voi să fie în unire și dragoste, precum erau cu tatăl său. Dacă însă nu vreau să-i dea și să se țină de dispozițiile părintești, atunci el, adică împăratul, are pretendentul la tron și peste foarte puțin timp îl va pune pe acesta domn al Macedoniei și Chersonesului și a toată Tracia ; ba, nu după mult timp și al Asiei și al celeilalte părți întregi de răsărit. Făcea aluzie la Mustafa, despre care s-a arătat mai sus. Baiazid însă, ca din partea noului sultan Murad, a dat solilor un răspuns, zicînd : „Nu e frumos și în concordanță cu sfintele porunci ale profetului, ca băieți de Musulmani să fie crescuți de ghiauri și educați, va să zică, băieți de-ai bine credincioșilor să fie epitropisiți de necredincioși. Ci împăratul să aibă, dacă vrea, dragostea noastră și să rămînă potrivit primelor tratate prieten și părinte al tuturor acestor orfani, dar fără altă pretenție de epitropisire. Și noi vom avea prietenia lui ca un mare noroc și ca o pecetluire recunoscută de toți, păzind ca nimeni din noi să nu facă vreo încălcare nenorocită și să treacă dincolo de marginile hotărîte, ci între noi și voi să stea jurămintele ca un perete de fier și ca o împrejmuire neclintită. Cererea însă de copii și să-i dețină și să-i epitropisească, e cu neputință să i-o împlinim ; iar să i-i dăm, e și mai cu neputință“.

25 **Mustafa con-** 5. Cu aceste cuvinte solii împăratului au fost trimiși
trapreten- acasă și raportînd totul împăratului, cuvînt dovezi s-au
dent la tron. părut. Și muncindu-se în sufletul său, și-a adus aminte
 de cuvintele cu care s-a fost înțeles nu de mult cu Mustafa care trăia în
 insula Lemnos, de cînd a fost trimis în surghiun de însuși împăratul,
 precum s-a arătat mai sus ; și-l cheamă la sine pe Dimitrie Lascaris Leon-
 30 daris, un bărbat și, precum ar trebui spus, general viteaz, care și-a cîști-
 gat un nume mai întîi în Lacedemonia și Tesalia, cînd trăia încă fiind
 împărat acolo Ioan Paleolog, nepotul de frate al împăratului ; căci acest

4: *Teologu Corax*: vz. XXII, 7, unde e numit numai simplu Teologu. —
al Asiei: vz. XXI, 2. — *despre care s-a arătat mai sus*: vz. XXII, 5. — *ca un*
perete de fier: Prof. Ieremia, 1, 18 și 15, 20 ; Iezechil. 4, 3. —

5: Cp. G. Sfrântes, 1029 AB. — *cuvînt s-au părut*: Locul în P și P₁ care-l
 copiază pe P, e stricat. La sfîrșitul paginii în P f. 313v e numai prima silabă
 dintr-un cuvînt care în pagina următoare n-a mai fost întregit. Vechea traducere

4. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ προαρπάσας τὸν καιρὸν στέλλει πρὸς αὐτὸν πρέσβεις τὸν Παλαιολόγον Λαχανᾶν καὶ Θεολόγον τὸν Κόρακα, ὡς δῆθεν παραμυθῶν καὶ τῆς ἀρχῆς τὰ εἰσόδια συγχαιρόμενος, πρὸς τοῦτοις ἀναμνησκόντες καὶ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὑστεραίαν βούλῃσιν, αἰτοῦντες τὰ παιδία δοθῆναι τῷ βασιλεῖ, εἶπερ βούλονται ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ, καθὼς καὶ μετὰ τοῦ πατρὸς ἦσαν. Εἰ δ' οὐ βούλονται διδόναι καὶ τοῖς πατρικοῖς θεσμοῖς μὴ προσήκειν, αὐτός, ἡγουν ὁ βασιλεὺς, ἔχει τὸν ἔφεδρον καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ καταστήσει τοῦτον ἄρχοντα Μακεδονίας καὶ Χερρόνησου καὶ πάσης Θράκης· οὐ, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Ἀσίας καὶ πάσης ἄλλης ἀνατολῆς. Ἐσήμαινε δὲ τῷ προδηλωθέντι Μουσταφᾷ. Ὁ δὲ Παγιαζήτ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ νέου ἀρχηγοῦ Μουράτ ἔδωκε πρὸς τοὺς πρέσβεις ἀπόκρισιν λέγων ὡς· „Οὐκ ἔστι καλὸν καὶ τοῖς τοῦ προφήτου θεσπίσμασι συνᾶδον Μουσουλμάνων παῖδας τρέφεσθαι παρὰ καθουρίδων καὶ παιδαγωγεῖσθαι, τοῦτ' ἔστιν εὐσεβῶν παῖδας παρ' ἀπίστων ἐπιτροπεύεσθαι. Ἀλλ' εἰ θέλει ὁ βασιλεὺς, ἔχέτω τὴν ἡμετέραν ἀγάπην καὶ μενέτω κατὰ τὰς πρώτας συνθήκας φίλος καὶ πατὴρ τῶν ὀρφανῶν τούτων πάντων ἐκτὸς ἄλλης ἐπιτροπικῆς διαθέσεως. Ἐξομεν δὲ καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτοῦ φιλίαν ὡς ἔρμαιόν τι καὶ καθολικὸν ἐπισφράγισμα, τηροῦντες μὴ ἐπεμβαίνειν τι τῶν ἀπαισίων μηδὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδῶν τις ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ ὑμῶν ἔστωσαν ὄρκοι καθάπερ σιδηροῦς τοίχος καὶ ἀσφαλὲς περίφραγμα. Τὸ δὲ αἰτεῖν τέκνα καὶ ἔχειν καὶ ἐπιτροπεύειν ἀδύνατόν ἐστιν αἰτοῦντι συνγίθεσθαι· τὸ δὲ δοῦναι μᾶλλον ἀδυνατώτερον.“ —

5. Τούτοις τοῖς λόγοις ἀποπεμφθέντες οἱ τοῦ βασιλέως πρέσβεις καὶ πρὸς τὸν βασιλέα πάντα ἀναλέξαντες, ἔδοξε τὰ ῥή† δείγματα. Καὶ δὴ τὴν ψυχὴν καμῶν καὶ εἰς ἀνάμνησιν ἔλθων τῶν ῥημάτων, ὧν συνετάξατο τῷ Μουσταφᾷ ἄρτι ἐν τῇ Λήμνῳ νήσῳ διάγοντι, ἐξ ὅτου παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως ἐπέμφθη ἐξόριστος, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, μετακαλεῖται Δημήτριον Λάσκαριν τὸν Λεοντάριον, ἄνδρα καί, ὡς χρη εἰπεῖν, στρατηγὸν γενναῖον, εὐδοκμήσαντα ἐν τε Λακεδαιμονίᾳ καὶ Θετταλίᾳ τὸ πρῶτον ζῶντος τοῦ ἐν αὐτῇ βασιλεύσαντος Ἰωάν-

8 οὗ *scripsi*: οὐ P: *delevit* Bek || 12 καθουρίδων P₁: καθούριδων P || 22 *linea desinente paginae* ῥή P: *fortasse ῥήματα ἀφιλίας sive tantummodo ῥητὰ suppleendum est.*

italiană redă locul numai cu: „nella anima sua rimase molto contristato“ (ed. Bonn, p. 419). Rezumatorul codicelui grec 4 al Academiei Române, p. 33, care și el l-a avut locul stricat, îl interpretează, rezumându-l astfel: *αὐτὰ τὰ λόγια ἀνέφερον οἱ πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἐφάνησαν τόσα δαγκάματα* „aceste vorbe solii le-au raportat împăratului și i s-au părut tot atâtea înșepături“. Poate că ar trebui înțeles în ῥήματα ἀφιλίας δείγματα „cuvințele dovezi de dușmănie i s-au părut“ sau numai în ῥητὰ δείγματα „raportind totul împăratului, le-a socotit drept „anumite indicații“. — *precum s-a arătat mai sus*: vz. XXII, 5. — *Ioan Paleolog*: e Ioan VII Paleolog vz. XVIII, 2.

Dimitrie avea pe lângă el cele dintii demnități și funcții. După moartea lui Ioan, împăratul trimite pe cel de-al treilea fecior al lui, dându-i coroana de despot al Tesaliei; pe Leonдарis însă l-a chemat de acolo și-l ținea în Constantinopole pe lângă sine ca pe un bărbat priceput și încercat în chestiunile militare.

**Feciorii
împăratului
Manuil II
Paleolog.**

6. Căci împăratul Manuil a avut fericirea să aibă șase copii de partea bărbătească; dintre aceștia cel dintii era Ioan, care a și primit de la tatăl său coroana și a fost proclamat împărat al romeilor; cel de-al doilea Teodor, pe care l-a pus despot în Lacedemonia; cel de-al treilea Andronic, care a fost făcut despot în Tesalia; al patrulea Constantin, care a și primit părțile dinspre Marea Neagră [părțile dinspre Chazaria]; al cincilea Dimitrie și al șaselea Toma, care stăteau cu tatăl, fiind copii brudii.

**Obiceiul
de succesiune
la turci.**

7. Atuncea împăratul, dus de nevoie, îi dă din Constantinopole lui Dimitrie Lascaris zece trireme, bine pregătite, și-l trimite în insula Lemnos cu ordinul să ia pe surghiunitul Mustafa cu Țineft, de care înainte a fost vorba deseori, și cu ostașii de pe trireme să-i scoată în Chersones. Și pe Mustafa îl va pune sultan în Tracia, ca unul ce este fiu firesc al lui Baiazid, care a murit mai înainte, și moștenitor universal al puterii de stat părintești, al locurilor și țărilor; și aceasta s-a și făcut. Căci la turci era un obicei din vechime să nu se intereseze al cui băiat este acesta și al cui acela, ci numai și numai, dacă este coborîtor din Osman. Dacă însă nu este din aceeași tulpină, nu se poate să-i urmeze și să-i dea cinstea de sultan.

**Războaiele
lor de pradă.**

8. Dar să fac aici o expunere a mentalității turcești, pe care o au ei de demult și care ține și pînă azi; căci în urma acestei mentalități năvălesc cu vitejie asupra creștinilor și-și ridică monumente de biruință în contra lor și întotdeauna ca nici un alt neam au avut parte de victorie. După ce turcii, pornind din Persia, au trecut granițele Armeniei și au început să prade părțile Capadociei-de-sus și ale Licaoniei, au dat sfoară în țară ca din partea sultanului, că oricine ar vrea să vină la năvală în contra necredincioșilor, să vină! Căci era nația turcilor, ca nici un alt neam, iubitoare de prădăciuni și nedreptăți.

6 Cp. L. Chalc., I, 192, 11—14 și G. Sfranțes, I, 124, 15—125, 14. — *părțile dinspre Chazaria*: aceste cuvinte nu-și au nici un rost. Chazaria, un stat mare în nordul Mării Negre, aproape de la Nistru pînă la Volga, — spre sfîrșitul secolului al

νου τοῦ Παλαιολόγου, ἀνεψιῷ τοῦ αὐτοκράτορος· καὶ γὰρ ὁ Δημήτριος οὗτος εἶχε τὰ πρῶτα τῶν τιμῶν παρ' αὐτῷ. Θανόντος δ' αὐτοῦ πέμπει τὸν τρίτον τῶν υἱῶν αὐτοῦ στεφανώσας δεσπότην ἐν Θεσσαλίᾳ, τὸν δὲ Λεοντάριον μεταπέμψας ἐκεῖθεν εἶχεν ἐν Κωνσταντίνου πλησίον αὐτοῦ ὡς ἄνδρα συνετὸν καὶ περὶ τὰ στρατιωτικὰ δόκιμον.

134b

6. Καὶ γὰρ ἡδύχει ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐν ἑξ παισὶν ἄρρεσιν, ὧν ὁ πρῶτος ἦν Ἰωάννης, ὃς καὶ στεφθεὶς παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ βασιλεὺς Ῥωμαίων ἀνηγορεύθη· ὁ δεύτερος Θεόδωρος, ὃν καὶ δεσπότην Λακεδαιμονίας κατέστησεν· ὁ τρίτος Ἀνδρόνικος, ὃς καὶ Θεσσαλίας δεσπότης ἐγένετο· ὁ τέταρτος Κωνσταντίνος, ὃς καὶ τὰ Ποντικά μέρη [τὰ πρὸς Χαζαρίαν] ἐκληρώσατο· πέμπτος δὲ Δημήτριος καὶ ἔκτος Θωμᾶς, οἱ καὶ σὺν τῷ πατρὶ διήγον νήπια τυγχάνοντες.

10

7. Τότε οὖν χρείας κατεπειγούσης τριήρεις δέκα, ὡς χρή, ἐκ τῆς Κωνσταντίνου τῷ Δημητρίῳ τῷ Λάσκαρι παραδούς ἔπεμψεν ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ προστάξας αὐτὸν λαβεῖν τὸν ἐξόριστον Μουσταφᾶν σὺν τῷ πολλάκις προῤᥤθῆντι Τζιναῖτ καὶ ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐν Χερσόνησῳ σὺν τῇ δυνάμει τῶν τριήρεων. Καὶ τὸν Μουσταφᾶν ἀρχηγὸν καταστήσει Θράκης ὡς υἱὸν ὄντα φυσικὸν τοῦ προαποικομένου Παγιαζήτ καὶ ὡς καθολικὸν κληρονόμον τῶν πατρικῶν αὐτοῦ πραγμάτων, τόπων καὶ ἐπαρχιῶν· ὃ δὴ καὶ γέγονεν. Καὶ γὰρ ἔθος ἦν ἀρχαῖον τοῖς Τούρκοις τὸ μὴ πολυπραγμανεῖν, τίνος οὗτος καὶ τίνος ἐκεῖνος παῖς, πλὴν καὶ μόνον, εἰ τοῦ Ὀτιμᾶν ἀπόγονόν ἐστι. Εἰ δ' οὐκ ἐστι τῆς αὐτῆς ῥίζης, ἀδύνατον ὑπεῖκειν καὶ ὧς ἀρχηγὸν τιμᾶν.

15

20

8. Ἀρξῶμαι δὲ ἐντεῦθεν τὴν ἐκπάλαι γενομένην παρὰ τῶν Τούρκων ἐπινοίαν διηγῆσασθαι, ἣ καὶ ἄχρι τοῦ νῦν σφύζεται· καὶ δι' αὐτῆς ἀνδρείως τῶν χριστιανῶν ἐφίστανται καὶ τρόπαια κατ' αὐτῶν διεγείρουσι καὶ ἐς αἰ τὴν νικῶσαν ὡς οὐκ ἄλλο γένος κεκλήρονται. Οἱ Τούρκοι κατάραντες ἐκ Περσίδος καὶ τὰ τῆς Ἀρμενίας ὄρια διαβάντες καὶ ἀρξάμενοι λεηλατεῖν τὰ τῆς ἄνω Καππαδοκίας μέρη καὶ τῆς Λυκαονίας, ἐκήρυττον ὡς ἐκ προσώπου τοῦ ἀρχηγοῦ διὰ τοῦ κήρυκος, ὡς, εἴ τις βούλοιο εἰς ἐπιδρομὴν ἀπίστων ἐλθεῖν, ἐλθέτω. Ἦν γὰρ τὸ ἔθνος τῶν Τούρκων, ὡς οὐκ ἄλλο, φιλάρπαγον καὶ φιλάδικον. Πρὸς ἄλληλα

135b

25

10 τὰ πρὸς χαζαρίαν P: *om.* I: *seclusi* || 20 ἀπόγονόν P: *vide et* 189,18 | ὑπεῖκειν Bull: ὑπεῖ P: ὑπῆκειν P₁ || 22 ἀρξῶμαι P.

8-lea o prințesă chazară a ajuns împărăteasă în Bizanț, soțul ei fiind numit de aceea Leon IV Chazarul (780—785), — dispăruse de mult în timpul lui Duca. Vechea traducere italiană nici nu le are aceste cuvinte. Cred că e notă marginală a vreunui cit tor sau copist, intrată apoi în text; și de aceea le-am scos din text.

8: *turcii pornind din Persia*: nu e Persia, Iranul propriu-zis, ci vastul imperiu turcoman; v. XVII, 7. —

Căci și între ei erau așa! Dar în contra creștinilor, ce să mai spun? Numai să fi auzit glasul crainicului chemînd la năvală, ceea ce pe limba lor se cheamă acchin, atunci cu toții de-a valma ca un rîu ce se revarsă, aleargă nechemăți, în cete nenumărate, cei mai mulți fără vreo raniță sau traistă și fără lănci și iatagane, alții făcînd drumul pe jos, cei mai mulți cu nimic alta decît cu un ciomag în mîinile fiecăruia. Și pornind în contra creștinilor, îi prindeau ca oile, dumnezeu cu judecățile lui nepătrunse dînd această osîndă în contra noastră pentru mulțimea păcatelor neamului nostru. Și năvala lor ținînd neîntreput pînă acuma au cuprins nu numai ținuturile răsăritene, ci și ale Traciei, strivind cu desăvîrșire toate țările din Chersones și pînă la Istru și nu e zi în care să stea degeaba, ci dacă azi se făceau că au revenit la relații de pace cu sîrbii, mîine prădau în părțile Aticei și Lacedemoniei, ale Ahaiei și Eladei. Poimîine, dacă, în aparență, legau pace cu statul bizantin, plînseset și vaiet se revărsa asupra sîrbilor, apoi asupra bulgarilor, după aceea asupra albanezilor; și așa necontenit, orice popor incult sau civilizat, barbarii n-au încetat să-l bintuiască și nu încetează nici pînă azi și, precum cred, nici nu vor înceta, pînă ce nu o să primim în inima noastră frica de dumnezeu. Căci păcătuim față de dumnezeire și, deși sîntem botezați în numele tatălui și al fiului și sfîntului duh, al unui singur dumnezeu, totuși nu ținem seama de el și călcăm poruncile singurului dumnezeu adevărat; și de aceea am fost dați pe mîna celor fără de dumnezeu și pe drept sîntem pedeșiți de ei, căci bună și dreaptă este hotărîrea lui dumnezeu.

Și nu numai neamurile cele atît de multe și numeroase pînă la Istru, le-au înfrînt pînă la capăt, ci și dincolo de Istru pe romîni; și pe înșși ungurii, mulțime fără de număr, i-au făcut puțini; și nu numai turcii din părțile vecine, cei din Tracia, din Atica, din Iliric, din Hemimont și cei vecini cu Serbia străbat prădînd; — și cît despre mine, e astăzi mult mai mult popor turc de la strîmtoarea lîngă Galipoli și pînă la Istru decît acela care locuiește în părțile Anatoliei, adică popor turc ce-i supus sultanului coborîtor din urmașii lui Osman; — ci și turcii din pămîntul Asiei și cei ce locuiesc în Frigia, — dar ce spun? — cei din Licaonia, cei din hotarele Armeniei, din Amasia, Capadocia, Cilicia, Licia și Caria vin pînă la Dunăre pe jos, ca să prade pe creștini. Și chiar dacă ar năvăli de zeci de mii de ori asupra unei țări din cele mai mici, ci totuși

ἀκχίν acchin: turcește, incursiune de pradă și jaf; vz. G. Moravcsik, II, 65 s.v. — ἐπισπώντων e genitiv absolut; de subînțeles τῶν Τούρκων și de aceea am adăugat πρὸς, „Poimîine trăgînd spre pace statul bizantin, în aparență“. Bekker suprimă τὰ legînd ἐπισπώντων cu Ῥωμαίων, dar nu bizantinii erau aceia care încheiau pace

γάρ ἦν· εἰ δὲ κατὰ χριστιανῶν, τί χρή καὶ λέγειν; Καὶ εἰ μόνον τὴν τοῦ κήρυκος φωνὴν ἀκούσωσι ὡς πρὸς ἐπιδρομήν, ὃ καλεῖται κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν ἀκκήν, τότε πάντες χύδην καὶ ὡς ποταμὸς ῥέων ἀντόκλητοι, ἀνευ βαλαντίου καὶ πήρας, οἱ πλεῖστοι καὶ αἰχμῶν καὶ ἀκινάκων, ἕτεροι πεζοὶ τὴν πορείαν μυριαριθμους παρεμβολὰς στοιχήσαντες θέουσιν, οὐκ ἄλλο οἱ πλέονες ἄλλ' ἢ ῥόπαλον ταῖς 5 ἐκάστου χερσί. Καὶ κατὰ τῶν χριστιανῶν ὁρμώντες ὡς πρόβατα τούτους ἐξώγων, ἀρδήτοις Θεοῦ κρίμασι τοῦτο καθ' ἡμῶν τὸ ψήφισμα δεδωκότος ἕνεκα πλήθους ἁμαρτιῶν τοῦ ἡμετέρου γένους. Καὶ ἡ ἐπιδρομή ἡ συνεχὴς κρατούσα ἄχρι τοῦ νῦν, οὐ μόνον τὰ ἀνατολικά θέματα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Θράκης κρατήσαντες, ἀπὸ Χερρόνησου μέχρι τοῦ Ἰστρου πάσας τὰς ἐπαρχίας καθυποτάξαντες, 10 τὸ καθεκάστην μὴ ἀμελοῦντες, ἀλλὰ σήμερον πρὸς εἰρήνην μετασχηματιζόμενοι 136b τοῖς Σέρβοις, αὖριον τὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ Λακεδαιμονίας, Ἀχαΐας καὶ Ἑλλάδος ἐληΐζοντο. Μετὰ τὴν αὖριον δὲ τὰ τῶν Ῥωμαίων, ὡς ἐδόκει, (πρὸς) τὴν εἰρήνην ἐπισπῶντων, θρήνος καὶ οὐαὶ τοῖς Σέρβοις ἐπέδρεεν, εἶτα Βουλγάροις, μετέπειτα Ἀλβανίταις· καὶ καθεξῆς λυμαινόντες ἅπαν ἄγριόν τε καὶ ἡμερον ἔθνος 15 οἱ βάρβαροι οὐκ ἐπαύοντο καὶ οὐ παύονται ἄχρι τὴν σήμερον· ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, καὶ οὐ παύσονται, ἄχρις ἂν ἡμεῖς τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐν νῷ λάβωμεν. Καὶ γὰρ εἰς τὸ Θεῖον ἡμεῖς ἀσεβοῦντες, βάπτισμα ἔχοντες εἰς ὄνομα πατρός, υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος, καὶ τούτου καταφρονοῦντες, ἀθετοῦμεν τὰς ἐντολὰς τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ· τοῖς ἀσεβέσι παρεδόθημεν καὶ δικαίως ὑπ' αὐτῶν 20 κολαζόμεθα, τοῦ Θεοῦ τοῦτο καλῶς καὶ δικαίως ὀρίσαντος.

Καὶ οὐ μόνον τὰ πρὸ τοῦ Ἰστρου μυριαριθμα ἔθνη καὶ πάμπολλα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν Ἰστρον Βλάχους εἰς τέλος ταπεινώσαντες, Οὐννους αὐτούς, τὴν ἀμέτρητον πληθύν, εὐδιάμετρον κατεργάσαντες, καὶ οὐ μόνον οἱ γειτνιώντες Τοῦρκοι κατατρέχουσιν, οἱ τῆς Θράκης, οἱ τῆς Ἀττικῆς, οἱ τοῦ Ἰλλυρικοῦ, οἱ 25 τοῦ Αἰμμιόντου καὶ οἱ γειτνιώντες Σερβίαν· — καὶ γὰρ ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, πολὺ πλέον τυγχάνει τὸ γένος τοῦτο τὴν σήμερον ἀπὸ πορθμοῦ Καλλιουπόλεως ἄχρι τοῦ Ἰστρου παρ' ὅσον ἐν τοῖς τῆς Ἀνατολῆς μέρεσι τὸ κατοικοῦν, λέγω τὸ ὑπήκοον τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ ἐκ τῶν Ὀθμάν· — ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ τῆς Ἀσιάτιδος γῆς καὶ 137b οἱ τὴν Φρυγίαν οἰκοῦντες, καὶ τί λέγω; Λυκάονες, οἱ ἐν τοῖς Ἀρμενίων ὄρεσι 30 κείμενοι, Ἀμασινοί, Καππαδόκαι, Κίλικες, Λύκιοι, Κᾶρες ἄχρι Δανούβιος πεζοὶ τὴν πορείαν ποιοῦντες ἕνεκα τοῦ κλέψαι χριστιανόν. Καὶ γὰρ εἰ μυριάκις μύριοι

4 ἀκινάκων P || 13 τὰ P: *delevit Bek* | πρὸς *supplevi*.

cînd cu unii cînd cu alții, ci Turcii; și construcția genitivului absolut, Duca o folosește în chip destul de liber; vezi Indice gramatical. — *Iliric*: *Illyricum* e numele roman pentru Iliria; *Hemimont*: a fost o provincie romană în Tracia la poalele Balcanilor (Haemus) în împărțirea administrativă de mai târziu a imperiului roman.

intră ca niște hoți, pradă și pleacă. Acest lucru, toată Tracia pînă în Dalmația a făcut-o pustie; acest lucru pe albanezi, fiind popor nenumărat, i-a micșorat mult, tot așa pe romîni; pe sîrbi și pe bizantini i-a nimicit pînă la capăt.

Originea și
organizarea
corpului
ienicesc.

- 5 9. Și din aceștia, ajungînd astfel robi de război, a cincea
parte din captura de război, după legea cea nouă a lor, o
dau sultanului și o închină această a cincea parte statului
și aceasta e partea cea mai bună și mai aleasă. După
aceea, funcționarii fiscali ai sultanului și de-ai statului, unde văd între pri-
zonieri un tînăr voinic, îl cumpără pe un preț de nimic și-l trec pe seama
10 statului sub nume de rob. Și pe aceștia sultanul îi numește oastea cea nouă,
pe limba lor însă ieniceri, pe care îi și aduce la legea lui fără de dum-
nezeu și tăindu-i împrejur, îi numește cu totul ai săi și le dă foarte multe
daruri și-i pune în cele mai strălucite funcții și-i înzestrează cu moșii și
15 privilegiile nu din cele mai mici și din tot felul de alte bunuri și mîncîncă
și bea împreună cu ei și-i înconjoară cu dragoste ca tatăl pe copiii săi;
și aceștia cine-s? păstori de capre și oi, văcari și porcari, băieți de ță-
rani și herghelegii. Și aceia în fața unei purtări ca aceasta, pentru sultan
viața lor o socotesc întru nimic, și în timp de război pentru mărirea de
20 care se bucură, ca să nu o piardă, fac efortări supraomenești și dobîn-
desc victoria. Și semnul după care pot fi recunoscuți aceștia este acoperă-
mîntul capului care în limba romeilor de toate zilele se chiamă zarcula.
Căci în mod obișnuit toți turcii întrebuințează același acoperămint al ca-
pului; și anume toți ciți sînt din oameni de rînd și din nobili, îl între-
25 buințează de culoare roșie purpurie; cei de origine străină însă care au
căzut sub jugul robiei și au fost înscrise robi ai sultanului, aceștia poartă
pe cap învelișuri albe dintr-o pîslă foarte albă, ca o jumătate de sferă,
cît să încapă capul, deasupra pe creștet mai prisosind ca de o palmă și
terminîndu-se într-o formă ascuțită. Și această formație nouă de armată
30 sporește an de an foarte mult și la una se numără de o sută de ori una,
căci robii dobîndesc alți robi și robii robilor iar robi; și toți se cheamă
robi ai sultanului. Și între ei nu-i nici un turc nici arab, ci toți copii de
creștini: greci, sîrbi, bulgari, romîni, unguri, care îmbrățișînd legea lui
fără de Dumnezeu, se îmbuibază de plăcerile lumii acesteia ca porcii în

i-a nimicit pînă la capăt: în acest § 8, Duca a prins bine și cu talent caracterul fostului imperiu otoman de stat organizat mil tărăște și trăind din prada și tributurile de război.

9: Cp. L. Chalc., II, 7, 23 — 10.8. — προνοίας (privilegiu, favoare, feud)... ἀγαθὸν sînt genitive partitive ca și ὀφικίων λαμπρότατα subînțelegîndu-se că din toate acestea ienicerilor li se dă ce e mai bun și mai de seamă. — *Păstori, văcari și*

ἐπέλθωσι τῇ τυχούσῃ τῶν ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ ληστρικῶς ἐπεμβαίνουνσι καὶ ἀρπάζοντες φεύγουσι. Τοῦτο τὴν Θράκην πᾶσαν ἄχρι Δαλματίας ἔρημον ἀπειργάσατο· τοῦτο τοὺς Ἀλβανούς, γένος ὑπὲρ ἀριθμὸν ὄν, εὐαριθμήτους ἐποίησεν· Βλάχους ὁμοίως· Σέρβους καὶ Ῥωμαίους εἰς τέλος ἠφάνισεν.

9. Τούτων οὕτως αἰχμαλωτιζομένων, τὸ πέμπτον τῶν λαφύρων τῷ ἀρχηγῷ προσκυροῦσι κατὰ τὴν αὐτῶν νεαράν καὶ ἀφοσιοῦσι τοῦτο τὸ πέμπτον τῇ ἀρχῇ καὶ ταῦτα τὰ κρείττονα. Εἶτα καὶ οἱ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῆς ἀρχῆς ἐξισωταί, ὅπου δ' ἂν νέον καὶ εὐρωστον ἐκ τῶν αἰχμαλώτων ἴδωσι, τοῦτον δι' ἐλαχίστου τιμήματος ὠνήσαντες εἰσποιητὸν τῇ ἀρχῇ καὶ δοῦλον κατονομάζουσι. Καὶ τούτους ὁ ἀρχηγὸς νεόλεκτον στρατόν, κατὰ δὲ τὴν αὐτῶν γλῶτταν γενίτζεροι, καλεῖ, οὗς καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ δυσσέβειαν μετὰγων καὶ περιτέμνων οἰκίους αὐτῷ κατονομάζει, δούς αὐτοῖς πάμπολλα δῶρα καὶ ὀφφρικίων τὰ λαμπρότατα, προνοίας οὐ τῆς τυχούσης καὶ παντοίων ἄλλων ἀγαθῶν, ὁμοτραπέζους καὶ συμπότας ποιῶν αὐτούς, ἔχων εἰς αὐτοὺς στοργὴν ὡς πατὴρ πρὸς τέκνα· καὶ ταῦτα τίνας; αἰπόλεις καὶ ποιμένας βουκόλους τε καὶ χοιροβόσκους, γεωργῶν παῖδας καὶ ἱπποφόρων. Πρὸς γὰρ τὴν τοιαύτην διάθεσιν κάκεινοι ὑπὲρ τοῦ ἀρχηγοῦ τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς οὐδὲν λογίζοντες, μᾶλλον ὑπὲρ τῆς δόξης, ἣς ἔτυχον ἀπολαύοντες, ἵνα μὴ ἐκπέσωσι ταύτης, πάσχουσιν ἐν καιρῷ πολέμου ὑπὲρ ἄνδρας καὶ τὴν νικῶσαν λαμβάνουσι. Τὸ γνωριστικὸν δὲ σημεῖωμα τούτων τὸ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα, ὃ κατὰ τὴν κοινὴν γλῶτταν Ῥωμαῖοι ζαρκολᾶν λέγουσι· καὶ γὰρ κοινῇ πάντες Τοῦρκοι τὸ αὐτὸ χρῶντες ὡς κεφαλῆς περιβόλαιον, οἱ μὲν πάντες, ὅσοι ἐξ ἰδιωτῶν καὶ ἐξ εὐγενῶν τυγχάνουσι, κοκκινοβαφεῖς τοῦτο χρῶνται, ὅσοι δὲ τῶν ἀλλογενῶν τῷ τῆς δουλείας ὑπέπεσον ζυγῷ γραφέντες δοῦλοι τοῦ ἀρχηγοῦ, οὗτοι λευκόχροα φοροῦσι τὰ τῆς κεφαλῆς περιβόλαια ἐκ πύλου λευκοτάτου, ἡμισφαιρῆς, ὅσον χωρεῖν κεφαλῇ, ἔχον περιτεῦθον ἄνωθεν τῆς κορυφῆς, ὅσον καὶ σπιθαμῆς εἰς ὃξὺ καταλήγον. Τοῦτο τοίνυν τὸ νεόλεκτον σύνταγμα καθ' ἕκαστον ἔτος ὑπερπεριτεῦθον ἔστι καὶ εἰς τὸ ἐν ἑκατοντάκις ἐν ἀριθμεῖται, καὶ γὰρ δοῦλοι δούλους κτῶνται καὶ τῶν δούλων οἱ δοῦλοι δούλους· καὶ πάντες ὀνομάζονται καὶ εἰσὶ τοῦ ἀρχηγοῦ δοῦλοι. Οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς οὔτε Τοῦρκος οὔτ' Ἀραβ, ἀλλὰ πάντες χριστιανῶν παῖδες· Ῥωμαίων, Σέρβων, Ἀλβανῶν, Βουλγάρων, Βλάχων καὶ Οὐννων, οἵτινες ἀσεβήσαντες καὶ τοῦ παρόντος τὰς ἀπολαύσεις ὡς χοῖροι λαχάνων

3 ὄν *scripsi*: ὄντα P || 10 γενήτξερη P || 17 ἀπολαύοντες *scripsi*: ἀπολαβόντες P | 20 κοινῇ Bek: κοινοί P || 25 κεφαλῇ P: κεφαλὴν Bek.

porcari...: așa se și explică foarte bine țaria și vitejia cea mare, a corpului de armată ieniceresc. — *zarcula*: fes; vz. XXI. 12. — *inscriși robii ai sultanului*: adică în corpul ienicerilor.

grădina de zarzavat și ca turbați asemenea unor ciini poartă mereu o ne-
 împăcată ură de moarte asupra celor de un neam cu ei. Și precum am
 spus mai sus, că poporul turc trece ușor de la un sultan la altul, numai
 ca noul sultan care a luat acuma de curînd domnia, să fie din aceeași
 5 spiță a lui Osman și nu din alta, și atunci și acest corp de ieniceri,
 a cărui istorie am făcut-o, și-a însușit și el aceeași pornire; și e de
 ajuns ca noul domn să fie un coborîtor din Osman. Căci toți coborîtorii
 din Osman sînt socotiți și sînt patroni ai lor și aceștia îi au pe dinșii
 ca robi cărora le-au dat libertatea. Cînd însă domnia a alunecat de la
 10 unul la celălalt, fie de la tatăl la fecior sau la un frate de la alt frate,
 către care norocul să-și fi întors fața, acolo stă alături cu toată cre-
 dința și corpul de ieniceri.

Dar să începem din nou istorisirea, de unde a și început povestirea
 acestei digresiuni.

Mustafa
 proclamat
 sultan.

XXIV. Dimitrie a luat pe Mustafa care era feciorul lui
 Ilderim, precum s-a arătat mai sus, și cu el pe Țineit,
 de care deseori s-a vorbit mai înainte, și după ce mai

întîi i-a legat cu jurămînt, că Mustafa nu va călca niciodată voia împă-
 ratului, ci întotdeauna îi va fi ascultător ca un fiu față de tatăl său,
 20 dîndu-i spre încredințare și pe fiul său, au încheiat un tratat, că va da
 împăratului Galipoli din Chersones, apoi părțile dinspre Marea Neagră
 pînă la granițele Țării Romînești și din Tesalia pînă la Ierisos și Sfîntul
 Munte și alte cîteva cule greu de biruit și de ajuns la ele; așadar după
 ce le-a luat jurămîntul, au ridicat pînzele și a plecat asupra cetății Ga-
 25 lipoli.

2. Dar și oamenii lui Murad au luat în cetate toate măsurile de sigu-
 ranță, precum trebuia, și ducînd vasele și triremele în port și ocupînd
 bine turnul din port cu oamenii de luptă, sedeau și așteptau războiul.
 Dimitrie însă debarcînd pe Țineit cu puținii turci pe care îi aveau, și
 30 oaste bizantină nu puțină, a început să ridice război. Și armata de ori-
 gine grecolatină din Galipoli și cea de origină băștinașă ieșind de-a
 dreptul la atac, n-au fost în stare să-i reziste lui Țineit, căci era omul

XXIV, 1 — XXV, 3: cp. G. Sfrantes, 1029 A—D și L. Chalc., II, 1, 4 — 5, 9,
 precum și G. Sfrantes I, 117, 20 — 119, 10.

1: s-a arătat mai sus: vz. XVIII, 4. — s-a vorbit deseori mai înainte: vz.
 XVIII, 5 și indice la Țineit. — părțile dinspre Marea Neagră pînă în granițele Țării
 Romînești: în împrejurări analoge Duca precizează de obicei „pînă în Dunăre”
 (μέχρι Δανούβου V, 5); sau cînd Musulman i-a cedat mai înainte împăratului
 Manuil II Paleolog cetățile de pe tîrmul Mării Negre, spune că i le-a cedat
 „din Bosfor, pînă la Varna” (μέχρι Βόσφου XVIII, 2). Precizînd de astă dată
 că cedarea s-a făcut „pînă în granițele Țării Romînești” (ἄχρις ὁρίων Βλαχίας),

κατατροφῶντες, παρόμοιοι κύνεσι λύτταν νοσοῦντες κατὰ τῶν ὁμογενῶν ἔχθραν ἄσπονδον θανατηφόρον αἰεὶ φέρουσι. Ὡς γὰρ ἀνωτέρω εἰρήκαμεν, ὅτι τὸ ὑπὲρ-
κοον μεταβάλλεται ἐξ ἄλλου εἰς ἕτερον ἀρχηγὸν εὐκόλως, πλὴν ἐκ τῆς αὐτῆς
ῥίξεως τοῦ Ὁθμάν· εἶναι τὸν ἥδη τὸν νεωστὶ ἄρξαντα καὶ οὐκ ἄλλοθεν, καὶ τὸ
δοῦλον φύλον, ὃ διήλθομεν τὴν ἱστορίαν, καὶ αὐτὸ τὴν αὐτὴν ὁρμὴν κέκτηται.
ἀρκεῖ γὰρ εἶναι τὸν νέαρχον Ὁθμάνιον. Πάντες γὰρ οἱ Ὁθμάνιοι πατρωνες αὐ-
τῶν λογιζονται καὶ εἰσὶ καὶ αὐτοὶ ὡς ἰδίους ἀπελευθέρους αὐτοὺς ἔχουσι. Ἐπὶ
δὲ θέρῃ ἢ ἀρχῇ ἐξ ἄλλου εἰς ἕτερον ἢ ἐκ πατρὸς πρὸς υἱὸν ἢ εἰς ἀδελφὸν ἐξ
ἀδελφοῦ, τὸν ὃν ἡ τύχη καλῶς προσβλέψη, ἐκεῖ καὶ τὸ δοῦλον πιστότατα τὴν πα-
ράστασιν ἀπεργάζεται.

Ἀρξώμεθα δὲ πάλιν τὴν ἱστορίαν, ὅθεν καὶ ὁ λόγος τοῦ διηγήματος
ἤρξατο.

XXIV. Ὁ Δημήτριος λαβὼν τὸν Μουσταφᾶν, υἱὸν ὄντα τοῦ Ἰλτερῆ, ὡς
ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, καὶ σὺν αὐτῷ τὸν προῤῥηθέντα πολλὰκις Τζιναήτ,
ὄρκους αὐτοὺς ἀσφαλίσας πρότερον, ὡς (ὁ Μουσταφᾶς) οὐκ ἀθετήσει ποτὲ τὴν
βασιλικὴν βουλήν, ἀλλὰ αἰεὶ ἔσται ὑπήκοος ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα, δὸς αὐτῷ τὸν
υἱὸν αὐτοῦ εἰς πίστιν, καὶ συνθήκας ποιήσαντες δώσιν τῷ βασιλεῖ τὴν ἐν Χερσό-
νήσῳ Καλλιούπολιν καὶ τὰ Ποντικὰ μέρη ἄχρις ὁρίων Βλαχίας καὶ τὰ τῆς Θεσ-
σαλίας ἄχρι Ἐρρισοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους καὶ ἄλλα τινὰ δύσδοτα καὶ δυσκα-
τέργαστα δώματα, ἀσφαλίσαντες οὖν αὐτοὺς ὄρκους καὶ τὰ ἱστία πτερώσαντες
ἐπὶ τὴν Καλλιούπολιν ἔπλευσαν.

2. Καὶ δὴ καὶ οἱ τοῦ Μουράτ ἀσφαλίσαντες, ὡς ἔδει, τὸ πολίχνιον καὶ
ἐν τῷ λιμένι τὰς σκάφας καὶ τὰς τριήρεις εἰσάξαντες καὶ τοὺς πολεμιστὰς ἐπὶ
τὸν πύργον τὸν ἐν τῷ λιμένι καλῶς ἐφαρμόσαντες, ἐκάθηντο προσδεχόμενοι πό-
λεμον. Ὁ δὲ Δημήτριος ἐξαγωγὸν τὸν Τζιναήτην μετ' ὀλίγων, ὧν εἶχον, Τούρ-
κων καὶ Ῥωμαίων οὐκ ὀλίγον στρατὸν, ἤρξατο πόλεμον αἶρειν. Καὶ δὴ τὸ βα-
σμουλικὸν τῆς Καλλιούπολεως καὶ τὸ δημοτικὸν κατὰ πρόσωπον μαχεσάμενοι οὐκ
ἦσαν ἀρχοῦντες εἰς ἀντίστασιν τῷ Τζιναήτ, ἀνδρεῖος γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ καὶ περὶ

4 post ἥδη addere vult καὶ vel τεθνεῶτα καὶ Bull || 8 θέρῃ Bek: θέρσει P || 9 προσ-
βλέψει P || 11 ἀρξώμεθα P || 15 ὁ Μουσταφᾶς addidi: el Mustafa I: om. P || 25 μετ' ὀλί-
γων P.

acest fel de precizare pare să fie o dovadă, că pe la 1421 stăpînirea Țării Romî-
nești dincolo de Dunăre, adică în Dobrogea, căci e vorba de „părțile dinspre Marea
Neagră”, se întindea mult spre sud, încît cesiunile lui Mustafa sã poată ajunge
pînă în granița Țării Romînești. Știrea aceasta din cronica lui Duca e cu atît mai
importantă, cu cît e adevărită și prin documente care, în titlul ce i-l dau lui Mircea
cel Bătrîn, îi arată stăpînirea pătrunzînd departe în dreapta Dunării, numindu-l
„stăpînitor și pînă în hotarele Odriului” (Adrianopolei); vz. A. Sacerdoțeanu, *Din
Arhiva mănăstirii Cozia*, în „Hrisovul” VI. 1946, p. 65—67. — δώματα textual
case; dar fiind vorba de clădiri întărite în locuri greu de pătruns, am tradus *cule*.

2: βασμουλικόν tot așa și XXVIII, 3, dar și γασμουλικόν XXVII, 1: Explicarea
cuvîntului ne-o dă cel mai bine G. Pahimer: Γασμοῦλοι, οἷς ἂν Ῥωμαῖος διγενεῖς εἴποι,
ἐκ Ῥωμαίων γυναικῶν γεννηθέντες τοῖς Ἰταλοῖς (ed. Bonn, vol I, 309, 14: „Gasmuli pe
care un Bizantin i-ar putea numi de origine dublă, născuți din mame bizantine și tați ita-
lieni”. Și istorisind că Mihail VIII Paleolog se bîzua pe marinari gasmulî, scrie despre ei:

viteaz și cu foarte multă experiență în arta războiului ca nimeni din turcii de atunci. Și atunci cei din oraș, fără să și vrea, dau dos și o iau la fugă. Mustafa văzînd aceasta, a prins la curaj și cu multă îndrăzneală, iese și el din trireme. Și aprig s-au războit pînă seara; seara, Mustafa cu Dimitrie se urcă din nou în trirema împărătească și, stînd amîndoi pe pupă, Mustafa îi somează pe adversari să stea înaintea lui fără nici o frică față în față, încredințîndu-i că vrea să le vorbească puține cuvinte în interesul statului și în acea vorbire a început să le cuvînteze chiar așa: „Bărbați, știți bine că sînt feciorul lui Ilderim și voi ieniceri de-ai tatălui meu. Cum se face că nu dați stima cuvenită domnului vostru? Nu știți că acela care a domnit mai înainte era fratele meu? Și el pe celălalt frate l-a ucis și a deținut pe nedrept domnia pînă acuma și pe mine m-a pus pe drumuri și pînă acuma m-a dat în închisoare pe mîna romeilor, dar acuma cu voia lui Dumnezeu norocul și-a întors fața către mine și-mi netezește calea, spre a mă duce la domnia părintească; și voi vă împotriviți soartei și nu o lăsați să-și meargă drumul înainte?! Dacă deci o să vă plecați spre mine și o să treceți de partea mea și-mi veți da calea ce duce la Adrianopole la casa tatălui meu, îmi veți fi de acuma nu robi, ci frați și eu față de voi, voi păstra bunăvoința tatălui meu și la favoruri voi adăuga din belșug alte favoruri și la daruri alte daruri. Dacă însă o să vă împotriviți, eu voi ajunge stăpîn pe puterea părintească, fiindcă soarta îmi stă într-ajutor și părințele meu împăratul bizantin mă susține din răspuțeri; căci lui Murad nu i se va da drumul înspre părțile de apus. După ce însă o să fiu stăpîn pe ale mele și o să am timp, eu vă voi judeca“. Ajungînd aceste cuvinte la urechile lor, unii din conducători au trecut la el și i s-au închinat și alții după ei. Dimineata ieșind din trireme cu Țineit, au încălecat și, dînd semnalul de luptă, au pornit ca la război, cu bizantinii și turcii înarmați de pe trireme. Și atuncea toată mulțimea poporului, cîți erau sub arme și care veniseră ca privitori, în aceeași oră i-au făcut închinăciune și toți îl aclamau ca sultan și urmaș al lui Osman. Și au curs pînă seara satele din jur și i se închinau și-l aclamau. Cei dinăuntrul cetățuiei însă n-au voit să se dea, ci rezistau, grăind și făcînd urări cu glas mare pentru Murad ca sultan al lor și domn a toate, iar pe Mustafa ocărîndu-l. Și atunci Mustafa ridicîndu-se cu cetele de ostași, pleacă spre Examilion din Chersones și toți locuitorii Chersonesului și cei afară de Chersones alergau, aclamîndu-l sultan, iar Dimitrie a rămas să asedieze cetățuia din Galipoli.

„care în limba italiană s-ar putea numi amestecați, căci erau născuți din bizantini și italieni; și-a recrutat marinari din ei, căci de la bizantini aveau moștenită în

τὰ πολεμικὰ ἐμπειρότατος ὥς οὐδεὶς τῶν τότε Τούρκων. Τότε καὶ μὴ θέλοντες νῶτα δίδωσι καὶ εἰς φυγὴν οἱ τῆς πόλεως ἐτρέποντο. Ὁ Μουσταφᾶς οὖν ταῦτα ὁρῶν καὶ θάρσους πλήρης γενόμενος σὺν πολλῷ τῷ θράσει ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς τῶν τριήρεων. Καὶ δὴ ἔως ἐσπέρας ἀρεῖκῶς πολεμήσαντες, τῇ ἐσπέρᾳ πάλιν ὁ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Δημητρίῳ ἐν τῇ βασιλικῇ τριήρει εἰσελθόντες καὶ ἄμφω ἐν τῇ πρύμνᾳ καθίσαντες καὶ κελεύσας ἀφόβως τοὺς ἐναντίους ἀπέναντι τοῦτου κατὰ πρόσωπον στάντας, πίστεις δοὺς, ὥς ὀλίγους τινὰς λόγους συνάσῃ μετ' αὐτῶν εἰς συμφέρον τῆς πολιτείας, ἤρξατο δὲ δημηγορήσας αὐτολεξεῖ οὕτως:

„ὦ ἄνδρες, οἴδατε ἀκριβῶς, ὅτι τοῦ Ἰλτρῆμ ὑπάρχω υἱός, ὑμεῖς δὲ δοῦλοι τοῦ μου πατρός. Τίνι τρόπῳ τὸ σέβας οὐκ ἀπονέμετε τῷ κυρίῳ ὑμῶν; Οὐκ οἶδατε, ὅτι ὁ προαυθεντεύσας ὑπῆρχεν ἐμὸς ἀδελφός; Κἀκεῖνος τὸν ἕτερον τῶν ἀδελφῶν φονεύσας καὶ τὴν ἡγεμονίαν ἄχρι τοῦ νῦν ἀδίκως παραλαβὼν, ἐμὲ φυγάδα καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν χερσὶ Ῥωμαίων ἐγκλειστον ἀποκαταστήσας, νῦν Θεοῦ νεύσει πρὸς με τῆς τύχης ἱλαρῶς ἐπιβλεψάσης καὶ ἀπροσκόπτως προτρεχούσης εἰσάξει με εἰς τὴν πατρικὴν ἡγεμονίαν, ὑμεῖς ἀντιωθεῖτε ταύτην καὶ οὐκ ἔατε προβῆναι; Εἰ μὲν οὖν νεύσητε πρὸς με καὶ παραχωρήσητέ μοι καὶ δώσετε τὴν ὁδὸν τὴν ἀπάγουσάν μοι ἐν τῇ Ἀδριανοῦ ἐν τῷ οἴκῳ τῷ πατρικῷ, ἔσεσθέ μοι ἀπὸ τοῦ νῦν οὐ δοῦλοι, ἀλλ' ἀδελφοὶ καὶ τὴν πατρικὴν εὐνοίαν φυλάξω εἰς ὑμᾶς καὶ ὑπερεκθήσω ταῖς χάρισι χάριτας καὶ ταῖς δωρεαῖς δωρεάς. Εἰ δ' ἀντισταθῆητε, ἐγὼ μὲν ἐγκρατὴς γενήσομαι τῶν πραγμάτων τῶν πατρικῶν συνεργοῦσης τῆς τύχης καὶ συγκοπιῶντος τοῦ ἐμοῦ πατρός τοῦ βασιλέως· καὶ γὰρ τῷ Μουράτ οὐ χορηγηθήσεται ἢ πρὸς τὰ ἐσπέρια ἀπάγουσα ὁδός. Ἐπὰν δὲ γενήσομαι κύριος τῶν ἐμῶν καὶ λάβω καιρόν, ἐγὼ ὑμᾶς κρινῶ.“ — Τούτων οὕτως ἐνωτισθέντων αὐτόμολοι τῶν προυχόντων τινὲς ἦλθον καὶ προσεκύνουν καὶ μετ' ἐκείνους ἕτεροι. Πρωτὰς δὲ ἐξελθὼν ἐκ τῶν τριήρεων σὺν τῷ Τζιναήτ καὶ ἐπιβάντες ἵπποις καὶ τὸ ἐνυάλιον ἠγήσαντες, ἐκ τῶν τριήρεων ὥρμησαν ὥς πρὸς πόλεμον σὺν τοῖς ἐνόπλοις Ῥωμαίοις τε καὶ Τούρκοις. Καὶ δὴ τὸ τοῦ δήμου πλῆθος ἅπαν, ὅσον ἔνοπλον καὶ ὅσον θεατρῶδες, αὐθωρὸν ἀπένειμαν τὴν προσκύνησιν καὶ πάντες εὐφήμεον αὐτὸν ὥς ἀρχηγὸν καὶ τοῦ Ὀτμὰν ἀπόγονον. Καὶ συνέδρῃον ἄχρις ἐσπέρας αἱ πέριξ κῶμαι καὶ προσκυνοῦντες εὐφήμεον. Οἱ δὲ τοῦ πολυχνίου ἐντὸς οὐκ ἐνεδίδουν, ἀλλ' ἀντίσταντο λέγοντες καὶ ὑψηλῇ τῇ φωνῇ φημίζοντες τῷ Μουράτ ὥς ἀρχηγῷ αὐτῶν καὶ καθολικῷ δεσπότη, τὸν δὲ Μουσταφᾶν ὀνειδίζοντες. Τότε ὁ Μουσταφᾶς ἀπάρας τὰς δυνάμεις πρὸς τὸ Ἐξαμίλιον τῆς Χερδονήσου ἔξεισι καὶ πάντες οἱ τῆς Χερδονήσου καὶ τῶν ἔξω συνέθεον εὐφημοῦντες, ὁ δὲ Δημήτριος ἐπολιόρκει τὸ φρούριον τῆς Καλλιουπόλεως.

16 νεύσετε P : νευσετε Bull.

război prevederea și priceperea, iar de la latini impetuoșitatea și îndrăzneala". (ibid., I, 188. 8). Vezi și Glosar la Pahimer, ed. Bonn, vol. I, 550 s.v. și K. Krumbacher, *Gesch. der byz. Lit.*, ed. 2, p. 838, punct 4. — *Examillon din Chersones* : v. X 5.

Vizirul
Baiazid
e învins
de Mustafa.

3. Dar să ne întoarcem acum la întâmplările cu Murad și să arătăm cum și în ce chip a luat domnia și cum planurile bizantine au fost în zadar și în ce chip Mustafa a fugit și a fost ucis și cum Țineit, părăsindu-l a scăpat.

5 Murad, precum cuvîntul mai înainte a arătat, se afla în Brusa; și zi de zi, partea mai de seamă din supuși venea la el, ca unii ce doreau să-i exprime condoleanțe la moartea tatălui și să-i aducă felicitări la intrarea în domnie, cînd deodată vin oameni din Lampsac cu știrea, că la Galipoli-s trireme foarte multe și strigăte și larmă și sunete de trîm-
10 bițe și tobe și pocnituri în meterezele zidurilor și steaguri oarecare de-ale dușmanilor. Cei mai încercați și mai străluciți din oamenii de frunte ai lui Murad aveau de mult pizmă pe Baiazid, ca unul ce se ridica peste orice demnitate și era foarte îngîmfat și pe toți îi socotea de nimic, căci și era omul foarte semeț și-și ridea de mulți; și acum ei aflară prilej
15 potrivit care să le aducă o izbîndă, căci Murad era tînăr și frînele domniei nu le ținea încă în mîinile lui, ci tirania bătea din picioare încolo și încoace ca un mînz neînvățat și nu ținea seama de băiat, — în el nu era nici o scînteie de inițiativă, ci mai mult o înclinare și o atitudine peste măsură către părerile pașalelor, — și atunci au început să spună
20 către el: „Vezi, doamne, ce grijă a avut șeful nostru?! Părțile de apus le-a pierdut acum și o parte din coroana domniei tale a fost pusă pe capul lui Mustafa; și cît de curînd va pune mîna pe toate tezaurele și pe oștile din Tracia și nu după mult timp va fi în stare să vină și asupra noastră, dacă nu se ia vreo măsură. Ordonă deci să treacă fără
25 multă vorbă cu oștile ce se găsesc aici, strîmtoarea și să dea lupta cu Mustafa, înainte de ce vin și se unesc cu el oștile din apus. Căci din pașalele tale nu este altul ca Baiazid, care să ia lupta și să spulbere pe dușmani ca dînsul, pentru că și unitățile armatei din Tracia îl stimează cu toții ca pe un domn și el îi duce ca pe niște oameni de-ai lui, unde
30 voiește, căci toți arată față de el supunere și smerenie.“

3: Ἐπειδὴ... ἔλεγον („Murad... au început să spună”): e un anacolut; deși propoziția secundară începe cu o particulă ἐπειδὴ, trece imediat în construcția genitivului absolut διὰ γοντος, συρρέοντος” apoi fără să facă acordul cu aceste genitive, continuă cu nominative absolute βουλόμενοι și χαιρετίζοντες. Ne-am aștepta acum la propoziția principală, în loc de aceasta însă urmează tot un nominativ absolut ἀπαγγέλλοντες cu obiectul direct μήνυμα. Și în propoziția principală οἱ δὲ τοῦ... ἔλεγον intervin mai multe construcții participiale și propoziții parantetice. — τὸ κρείττον e un acuzativ de referință; „supușii în partea lor cea mai aleasă”. — ὑπερέχοντα, μεγαλυνχόντα, λογιζόμενον se referă la τοῦ Παγιαζήτ și s-ar aștepta deci să stea tot la genitiv. Nu le-am în-

3. Ἐπαναγάγωμεν οὖν τὸν λόγον εἰς τὰ τοῦ Μουράτ, δηλοποιήσων ἡμῖν, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ τὴν ἀρχὴν ἔσχε καὶ πῶς τὰ τῶν Ῥωμαίων βουλευματα εἰς κενὸν κατηντήκασαν καὶ ποίῳ τρόπῳ ὁ Μουσταφᾶς ἀπέδρα θανατωθεὶς καὶ ὁ Τζιναήτ πῶς αὐτὸν καταλιπὼν ἔφυγε.

Ἐπειδὴ διάγοντος ἐν τῇ Προύσῃ τοῦ Μουράτ, ὡς ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε, καὶ τοῦ ὑπάρχου τοῦ κρεῖττον καθεκάστην συρρέοντος ἐπ' αὐτὸν ὡς δῆθεν τὴν πατρικὴν θανὴν παραμυθῆσαι βουλόμενοι καὶ τὸ τῆς ἀρχηγίας εἰσόδιον χαιρετίζοντες, αἰφνης μῆνυμα ἐκ Λαμψάκου, ὡς τριῆρεις ἐν τῇ Καλλιουπόλει ὅτι πλείσται καὶ φωναὶ καὶ ταραχαὶ καὶ ὀργάνων ἤχοι καὶ κτύποι ἐπάλξεων καὶ ἄλλα τινὰ σημεῖα ἐχθρῶν ἀπαγγέλλοντες, οἱ δὲ τοῦ Μουράτ δοκιμώτατοι καὶ τῶν ὑπερεχόντων περιφανέστατοι φθόνον τρέφοντες ἔκπαλαι κατὰ τοῦ Παγιαζήτ, ὡς ὑπερέχοντα πάσης τιμῆς καὶ μεγαλαυχούντα καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενον τοὺς πάντας, καὶ γὰρ ὑπέροφρος ἦν ὁ ἀνὴρ καὶ τοῖς πολλοῖς σκαπτικός, καιρὸν εὐρόντες ἀρμόδιον καὶ τὸ παρῶνσιαστικὸν πρὸς αὐτοὺς ῥέπον, καὶ γὰρ ὁ Μουράτ νέος ὢν καὶ τῆς ἀρχῆς τὰς ἡνίας οὐπω ταῖν χερσὶν κρατῶν, ἀλλ' ὡς ἡμίονος ἀδάμαστος ἢ τυραννὶς ἔνθεν κἀκεῖθεν ἀπολακτίζων τῷ πόδε καὶ καταφρονῶν τὸ παιδίον, — οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ παρῶνσιας σπινθήρ, ἀλλὰ μᾶλλον πρὸς τοὺς σατράπας στοργὴ καὶ πέρα τοῦ μέτρου διάθεσις, — ἔλεγον πρὸς αὐτόν: „Ὅρᾶς, κύριε, τὴν τοῦ ἐπιστάτου ἡμῶν ἐπιμέλειαν; ἦδη τὰ τῆς δύσεως ὄλωλεν καὶ ἡ τῆς σῆς αὐθεντίας κορωνὶς ἐτέθη ἐν τῇ τοῦ Μουσταφᾶ κεφαλῇ· ὡς ἐν ὀλίγῳ γὰρ ἐγκρατὴς γενήσεται πάντων τῶν Θρακικῶν θησαυρῶν καὶ δυνάμεων καὶ μετ' οὐ πολὺ ἰσχύσει καὶ καθ' ἡμῶν, εἰ μὴ ἄρα γένηται τις ἐπιμέλεια. Κέλευσον οὖν σὺν ταῖς δυνάμεσι ταῖς εὐρισκομέναις ὁδὴ περάσαι τὸν πορθμὸν καὶ ἀντιπαρατάξαι τῷ Μουσταφᾶ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν καὶ συναφθῆναι τὰς δυτικὰς δυνάμεις σὺν αὐτῷ. Καὶ γὰρ οὐκ ἔστι τῶν σῶν σατραπῶν ἕτερος ὡς ὁ Παγιαζήτ ἀντιστῆναι καὶ κατατροπώσασθαι τοὺς ἐναντίους ὡς αὐτός, ἐπεὶ καὶ τὰ Θρακικὰ τάγματα ὡς κύριον αὐτὸν σέβονται πάντες καὶ αὐτὸς ὡς οἰκείους αὐτοὺς ἄγει, ἔνθα καὶ βούλεται, δεικνύντες εἰς αὐτὸν ἄκραν ὑπακοὴν καὶ ταπεινώσιν.“ —

3 κατηντήκασαν Bull: κᾶντηντήκασαν P|| 12 λογιζόμενον Bull: λογιζομένω P|| 15 ταῖν P|| 16 τὸ παιδίον *scripsi*: τῷ παιδί P.

dreptat însă, ci le-am lăsat, precum ni s-a transmis, căci pot fi acuzative absolute, deoarece în limba lui Duca se poate observa că construcțiile participiale (genitive, acuzative și nominative absolute) sînt întrebunțate în chip foarte slobod. — *tirania*: adică uzurparea prerogativelor de domnie de către mai marii împărăției. — τὸ παιδίον: în manuscris e τῷ παιδί și cred că e acuzativul popular τὸ παιδί pentru τὸ παιδίον pe care l-am pus în text, deși mărturisesc că și τὸ παιδί ar putea să rămînă, dar mi s-a părut o formă prea izolată. St. B. Psaltes, în *Gramatica cronicilor bizantine* nu o înregistrează la nici un cronicar.

4. Atunci Baiazid auzind cu plăcere ce s-a spus, cu multă grabă, cum era, ajunge la vadul Propontidei de la intrarea Bosforului în Marea Neagră și, trecînd în partea cealaltă cu puțini oameni la număr care s-au întîmplat să fie de față, în două zile ajunge la Adrianopole; și acolo a adunat armată foarte mare, căci era omul, precum am spus, cu trecere la toți și toți căutau la el; și a ținut sfat cu guvernatorii părților de apus și le-a luat cuvîntul, că nu-l vor părăsi și că nu va îndura nici o scădere cît de mică, ci vitejește au să reziste dușmanului și cu ajutorul lui dumnezeu au să-i aducă victoria; după ce au vorbit acestea și altele ca acestea, iese cu oaste foarte multă. Și abia au început să plece pe drumul ce duce de-a dreptul la Chersones, s-au și întors cîțiva curieri rezezi ce au fost trimiși de el înainte, și-i aduc lui Baiazid știrea, că Mustafa ridicîndu-se de acolo cu oaste foarte multă, a trecut de satul pe care turcii de curînd l-au populat în număr foarte mare și căruia i-au pus numele Careia Mare, și că a doua zi dimineața are să-și așeze tabăra undeva pe aproape de cîmpia Adrianopolei. Baiazid auzind acestea și șovăind între îndrăzneală și teamă, iese din Adrianopole cu cei mai mulți din oamenii lui, fiind peste 30 de mii. Ajungînd ei într-un loc apăsător și șes, — și acesta pe aproape de marginea cîmpiei, așa că orașul Adrianopole se vedea de acolo în contururi șterse, — căci locul era acoperit de tufișuri și foarte umed, în acel loc începe să facă pregătirile de război. Căci și Mustafa ajunsese cu oamenii de sub el și amîndouă taberele de nevoie trebuiau să dea lupta, deși locul nu părea prielnic.

5. Atunci Baiazid îndemnînd pe comandanții apusului să ia armele și să încalece, a ținut totodată și o cuvîntare și a spus către ei următoarele: „Bărbați frați și cîtă obște e sub mîna voastră, știți bine dragostea ce a arătat-o față de voi răposatul nostru domn și cugetul lui binevoitor și cum nu vă trata ca pe niște robi, ci ca pe niște frați, și nu-i stătea capul așa de mult la plăcerile lui, cît la folosul vostru; și binele obștesc îl socotea mare noroc de la dumnezeu; și scopul lui era să mărească poporul profetului și să micșoreze pe cel al bizantinilor. Și multe orașe și țări le-a împreunat cu împărăția musulmanilor și n-a încetat pînă la capătul vieții lui să adauge și să sporească puterea armatei și a statului. Acum însă acest pseudoturc din fața noastră, care și pentru păcatele noastre s-a sculat în zilele acestea, împarte acum împărăția, înainte încă de a fi luat-o, și, încă înainte de a le avea, dă

4: τὸν πορθμὸν τῆς Προποντιδὸς τοῦ Ἰεσοῦ Στοιῶν vadul Propontidei de la intrarea Bosforului în Marea Neagră: vz. XVIII, 2; cp. și comentariu Bull. Duca. ed. Bonn, p. 585. — Careia Mare: adică Nucetu Mare.

4. Τότε ὁ Παγιαζήτ προθύμως τὸ λεχθὲν ἀκούσας καὶ μετὰ σπουδῆς πολλῆς, ὡς εἶχε, τὸν πορθμὸν τῆς Προποντίδος τοῦ Ἱεροῦ Στομίου καταλαβὼν καὶ τὴν περαιάν διαβάς σὺν τοῖς παρατυχοῦσιν εὐαριθμοῖς, ἐπὶ δυσὶν ἡμέραις τὴν Ἀδριανούπολιν καταλαβὼν καὶ ἐκεῖ συναγροχῶς παμπληθῆ στρατόν, καὶ γὰρ, ὡς εἰρήκαμεν, ἐμβριθὴς ἦν ὁ ἀνὴρ ἐν τοῖς πᾶσι καὶ πάντες πρὸς αὐτὸν ἐκαρᾶδόν, καὶ κοινολογησάμενος σὺν τοῖς ἄρχουσι τῶν δυτικῶν μερῶν καὶ πίστει παρ' αὐτῶν λαβὼν, ὡς οὐκ ἀποστατήσουσιν, οὔτε τὴν τυχοῦσαν ὑποστῆ βλάβην, ἀλλὰ γενναίως ἀντισταθῶσι τῷ ἐχθρῷ καὶ τοῦτον Θεοῦ συνεργοῦντος νικητὴν ἀναδείξωσι, ταῦτα καὶ τὰ τοῦτοις ὅμοια λέξαντες, ἔξεισι μετὰ δυνάμεως πλείστης. Καὶ δὴ τὴν ἐν Χερρόνησῳ φέρουσαν ὁδὸν εὐθυδρομῶς ἀρξάμενοι, ταχυδρομοὶ τινὲς ἦσαν προπεμφθέντες παρ' ἐκείνου καὶ δὴ ἐπανελθόντες ἀγγέλλουσι τῷ Παγιαζήτ, ὡς ὁ Μουσταφᾶς μετὰ δυνάμεως πλείστης ἀπάρας τῶν ἐκείσε καὶ περαιωθεὶς τὴν νηυσὶ παρὰ τῶν Τούρκων μεγαλυνθεῖσαν κόμην καὶ εἰς πολυάνθρωπον τελεσθεῖσαν, ἣτις Μεγάλη Καρὺά κέκληται, ἐγγύς που τῷ κάμπῳ τῆς Ἀδριανοῦ τῷ πρωτῷ μέλλει κατονεῦσαι. Ταῦτα ἐνωπιθεὶς ὁ Παγιαζήτ καὶ μέσον θράσους καὶ δειλίας τρυτανεύόμενος, ἔξεισι τῆς Ἀδριανοῦ μετὰ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πλείονων ὑπὲρ τριάκοντα χιλιάδας ὄντων. Φθασάντων δὲ ἐν τινι ὕδατῳ πεδίῳ, — καὶ αὐτὸ πλησίον ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ κάμπου, ὥστε τὴν πόλιν Ἀδριανοῦ φαίνεσθαι ἀμυδρῶς ἐξ αὐτοῦ, — ἀλσῶδει ὄντι καὶ λίαν καθύγρῳ, ἐν τούτῳ τὰ τοῦ πολέμου ἠύτρεπίζετο. Καὶ γὰρ ἐφθασε καὶ ὁ Μουσταφᾶς σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν καὶ ἄμφω τὰ στρατόπεδα ἐξ ἀνάγκης ἐχρῆν συμπλακῆναι, εἰ καὶ ὁ τόπος ἐδόκει ἀσύμφορος.

5. Τότε ὁ Παγιαζήτ ἅμα καὶ τὴν δημηγορίαν καὶ τὴν ἐν ἄρμασι καὶ ἵπποις παρακείμενὴν συνάψας, πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς δύσεως ταῦτα εἶρηκεν. „Ἄνδρες ἀδελφοί καὶ ὅσον ὑπὸ τὴν ὑμετέραν χεῖρα κοινόν, οἴδατε ἀκριβῶς τοῦ παρωχηκότος ἡμῶν δεσπότης τὴν ἀγάπην, ἣν ἐδείκνυε πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὴν εὐδιόθετον τῆς γνώμης αὐτοῦ, ὡς οὐκ ἐχρᾶτο ὑμᾶς ὡς δούλους, ἀλλ' ὡς ἀδελφούς, καὶ οὐτόσον ἐφρόντιζε τῆς οἰκείας ὀρέξεως ὡς τὸ συμφέρον ὑμῶν καὶ ὡς ἔρμαιον ἡγεῖτο τὸ κοινὸν ἀγαθόν· καὶ κατὰ σκοπὸν εἶχε τοῦ αὐξάνεσθαι τὸ τοῦ προφήτου ἔθνος καὶ ἐλαττοῦσθαι τὸ τῶν Ῥωμαίων. Καὶ πόλεις πολλὰς συνῆψε καὶ ἐπαρχίας τῇ τῶν Μουσουλμάνων ἀρχῇ καὶ οὐκ ἔλιπεν ἄχρι τελευτῆς αὐτοῦ προστίθεσθαι καὶ πλεονάζειν δυνάμεις καὶ πράγματα. Νῦν δὲ ὁ παρὼν οὗτος ψευδοῦς, ὃς καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐν ταῖς παρούσαις ἡμέραις ἡγέρθη, ἥδη τὴν αὐθεντίαν μερίζων πρὸ τοῦ λαβεῖν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τὰ κρεῖττω πρὸ τοῦ ἔχειν παραδίδωσι, ἅτινα οἱ τοῦ ἀρχηγοῦ ἡμῶν πατέρες μετὰ πολλῶν ιδρώτων

bizantinilor părțile cele mai bune, pe care părinții sultanului nostru cu multe sudori și ostenele le-au cîștigat. Sau poate că nu știți că Galipoli și vadul de acolo este cheia dintre răsărit și apus, dintre Marea Egee și cea Neagră? Și dacă bizantinii vor stăpîni acest oraș, turcii vor trece 5 robi bizantini foarte puțini spre răsărit, dar bizantinii, robi turci, mult și bine; și pentru noi va fi început de dureri, iar pentru bizantini înțîiul pas spre libertate. De aceea vă rog, rezistați, cum trebuie, acestui mincinos Mustafa și bizantinilor apărători ai lui și de același cuget cu dînsul. Căci acest om fără de dumnezeu și dușman al credinței nu este 10 din singele lui Osman. Acel Mustafa, fratele domnului nostru, a murit negreșit de copil, precum îmi spunea domnul nostru. Acesta este unul din turcii de rînd și în zilele răposatului Musa, împăratul Manuil l-a scos pe acesta la iveală ca fecior al lui Ilderim, ca să-l sperie pe Musa. Apoi acest înșelător, cînd a văzut pe împăratul că este legat cu jură- 15 mînt și că în urma înțelegerii cu domnul nostru unul pe altul se împărtaşesc de o dragoste nemărginită, a șters-o și a ajuns în Țara Românească și, știind la Mircea, care era domnul de atunci al misilor, se dă fecior al lui Ilderim și-i cere ajutor. Și luînd de acolo un mic ajutor a intrat ca un hoț în părțile Tesaliei și pe negustori și pe oricare îi înțîl- 20 nea, îi lăsa goi și pe sine fecior al lui Ilderim se numea și urmaș al lui Osman. De aceea și domnul nostru, precum voi o știți, a trimis în contra lui o armată de seamă și, dîndu-se război undeva pe aproape de Tesalonic, nelegiuitul n-a putut să-i stea împotriva și intră fugar în Tesalonic. Atunci și Țineit care era cu domnul nostru, — căci mai înainte fusese 25 rebel și domnea peste provincia Asiei, numindu-se pe sine domn de obște al Smirnei și al Efesului; și domnul nostru cu multă oaste l-a gonit de acolo și i-a poruncit să rămînă pe lingă el în părțile de apus, — atunci și el, găsind prilej bine venit, a fugit la Tesalonic și s-a legat din pricina amintită cu Mustafa. Cum cei din oraș nu cedau și nu vroiau să-l predea pe acest înșelător, domnul nostru a scris către împăratul, cerîndu-i-l și i-a arătat printr-o pildă, spunîndu-i: „Am ieșit la vînat, prea 30 luminate împărate, și am pus pe goană un lup și sălbăticiunea o aveam în mîinile mele, cînd sărind în stîna domniei tale, a scăpat cu viața. Îți

5: *Mircea... domnul... misilor*: Duca îi numește pe romîni „vlahi“, o singură dată în acest loc le spuse „misi“. Explicare poate stă în faptul că locul acesta face parte dintr-un discurs care e o compoziție literară retorică a lui Duca scrisă într-o limbă mai savantă anticizantă; și atunci Duca a ținut să întrebuițeze o denumire etnică antică *Μυσοί* și nu pe cea curentă populară de *Βλάχοι*. În privința aceasta s-a luat după Nichita Choniati, amintindu-și că și acesta îi numește pe rominii din Balcani de obicei vlahi *Βλάχοι* dar și *Μυσοί* misi; vz. Nichita Choniati, ed. Bonn bunăoară, p. 485, 3—6 și în deosebi 489, 1: *Μυσοί καὶ Βούλγαροι* „misi (adică romîni) și bulgari“; și 482, 4: *οἱ Μυσοὶ πρότερον ὠνομάζοντο, νυνὶ δὲ Βλάχοι κικλήσκον-*

καὶ πόνων ἐκτῆσαντο. Ἡ οὐκ οἶδατε, ὅτι ἡ Καλλιούπολις καὶ ὁ ταύτης πορθμὸς κλείς ἐστιν ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Εὐξείνου; Καὶ εἰ ταύτην Ῥωμαῖοι βασιλεύσουσιν, ἥκιστα Τοῦρκοι Ῥωμαίους αἰχμαλώτους εἰς ἔφ'αν διαπορθμεύσουσι, Ῥωμαῖοι δὲ Τοῦρκους καὶ μάλα· καὶ ἔσται ἀρχὴ ὁδυνῶν τὰ ἡμέτερα, ἐλευθερίας δὲ ἀπαρχὴ τὰ τῶν Ῥωμαίων. Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς, 5 ὥς χρη, ἀντιστῆναι τῷ πλαστῷ τούτῳ Μουσταφᾷ καὶ τοῖς συνασπισταῖς καὶ ὁμόφροσι τούτου Ῥωμαίοις. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν αἱμάτων Ὀτμὰν οὗτος ὁ δυσσεβὴς καὶ ἐχθρὸς τῆς πίστεως, καὶ γὰρ ἐκεῖνος ὁ Μουσταφᾶς, ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἐτεθνήκει κομιδῇ νήπιος ὢν, καθὼς ὁ κύριος ἡμῶν ἔλεγε πρὸς με. Οὗτος γὰρ τῶν χυδαίων Τοῦρκων εἷς ὢν, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ προπαρωχηκότος Μουσῆ 10 ὁ βασιλεὺς Μανουήλ τοῦτον ὥς υἱὸν τοῦ Ἰλτροῦ ἐφ'ανέρωσεν ἐκφοβῶν τὸν Μουσῆν. Εἶτα ὁ πλάνος οὗτος ὥς εἶδε τὸν βασιλέα ὄρχοις συνδεθέντα καὶ ἄκραν ἀγάπην ἀλλήλοις ἐκ συμφώνου σὺν τῷ κυρίῳ ἡμῶν μεταδόσαντας, ἀποδράς ἐς Βλαχίαν ἀφίκετο, συνδιάγων τῷ Μίλτζη, τότε τῶν Μυσῶν ἀρχηγῷ ὄντι, υἱὸν αὐτὸν τοῦ Ἰλτροῦ ἀποκαλοῦντα καὶ βοήθειαν ἐξαιτούμενον. Κάκειθεν λαβὼν ὀλίγην τινὰ 15 βοήθειαν καὶ εἰς τὰ τῆς Θετταλίας μέρη ληστρικῶς εἰσελθὼν, τοὺς συναντῶντας ἐμπόρους καὶ οἰουσδήτινας ἐξεγύμνου, καλῶν ἑαυτὸν υἱὸν τοῦ Ἰλτροῦ καὶ τοῦ 147b Ὀτμὰν ἀπόγονον. Ὅθεν καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, ὥς ὑμεῖς οἶδατε, στρατὸν ἀξιόλογον πέμψας κατ' αὐτοῦ, ἐγγὺς πού τῆς Θεσσαλονίκης συνάψαντες πόλεμον, μὴ δυνηθεὶς ἀντιστῆναι ὁ ἀλάστωρ φυγὰς εἰς τὴν Θεσσαλονικὴν εἰσεῖσι. Τόσε καὶ 20 ὁ Τζινεῆτ συνδιάγων τῷ ἡμέτερῳ κυρίῳ, — καὶ γὰρ ἦν ἀποστατήσας τὸ πρότερον, αὐθεντεύων τὴν ἐπαρχίαν Ἀσίας καὶ καθολικὸν ἡγεμόνα Σμύρνης τε καὶ Ἐφέσου ἀποκαλῶν ἑαυτόν· καὶ σὺν πολλῇ δυνάμει τοῦτον ἐξελάσας ἐκείθεν, σὺν αὐτῷ διάγειν ἐκέλευεν ὁ ἡμέτερος κύριος εἰς τὰ τῆς δύσεως μέρη, — τότε καὶ αὐτὸς καιροῦ δραξάμενος εἰσῆλθεν ἐν τῇ Θεσσαλονικῇ φυγὰς καὶ τῷ Μουσταφᾷ 25 δι' αἰτίαν τὴν ῥηθεῖσαν συνήφθη. Ὡς δ' οὖν οἱ τῆς πόλεως ἀνεन्दότως ἰστάμενοι καὶ μὴ προδοῦναι βουλευθέντες τὸν ἀπατεῶνα τοῦτον, ὁ ἡμέτερος δεσπότης γέγραφε πρὸς τὸν βασιλέα αἰτῶν αὐτὸν καὶ παραδειγματικῶς ἐμήνυε λέγων· „Ἐξελθὼν τοῦ θηρεῦσαι θῆραν, ἐκλαμπρότατε βασιλεῦ, καὶ λύκου κυνηγετούμενου καὶ δὴ ἐν χερσὶν τὴν ἄγραν ἔχων, εἰσπηδήσας ἐσώθη ἐν τῇ μάνδρᾳ τῆς 30

4 ὁδύνων P || 13 μεταδόσαντας P || 14 μύλτζη P | Μυσῶν P : de Tribali I.

ται „care mai înainte se chemau misi, acumă însă se numesc romîni“. — ἀποκαλοῦντα καὶ ἐξαιτούμενον se referă la Mustafa ἀποδράς καὶ συνδιάγων καὶ le-am aşteptat tot la nominativ. Dar după obiceiul său de a construi acuzative absolute în mod foarte liber, Duca își continuă fraza cu astfel de acuzative; de aceea le-am și păstrat, precum sînt în manuscris, — peste provincia Asiei : adică peste Ionia ; vz. XXI, 2.

cer deci, ca să mi se dea vînatul, ca, pe vreme ce trece, să nu-ți strice și turma ta și turma mea". — Împăratul însă i-a scris înapoi: „Dacă și un lup a scăpat cu viața în stîna mea, ci eu sînt un om liniștit și iubitor de oameni și nu mă pot bucura de moartea altora și de aceea voi fi salvatorul lupului și nu-l voi trăda. Ție ți-i de ajuns dacă-l țin legat și-l am în mînă și nu-l las să iasă și nici să-ți strice ceva din ale tale, ci să domnești fără nici o teamă și nesupărat de nimeni pînă la capătul vieții tale, dacă tratatele noastre încheiate cu jurămint rămin păzite". De atunci împăratul pe acesta și cu Țineit l-a ținut în Constantinopole și după patru ani l-a trimis în insula Lemnos și acolo a stat pînă acum. Acum însă împăratul neștiind ce-ar putea face și văzînd că dorința lui nu i se împlinește, căci el voia pe cei doi băieți nevîrstnici să-i aibă în mîinile lui și prin ei să ne lege de împărăția lui, a slobozit pe acest rebel împreună cu Mustafa ca doi cîini sălbatici și turbați asupra noastră. Ci noi nu ne vom arăta ca niște căprioare sau iepuri fricoși în fața adversarilor noștri, ci ca lei să sărim și neînfrinți să aruncăm drept la țintă sulilele asupra lor. Căci noi și sîntem mai mulți; priviți numai, că ușor poți să-i numeri pe cei ce-s cu el. Și printre dinți au încă pîinea domnului meu și în aceeași oră vor fi și ei cu noi, lăsîndu-l ca pe o oaie rătăcită, numai dacă o să ne avîntăm cu dumnezeu de la început hotărîți în luptă". După aceste cuvinte, și-a pus cît mai potrivit rîndurile în linie de bătaie și semnalul de luptă a răsunat.

6. Mustafa însă cu Țineit și-a întărit și el din toată inima oamenii ce-i avea, și le-a jurat că, de va lua domnia, vor fi stăpîni și ei pe toate ca și el și se vor bucura de onoruri și daruri foarte multe din partea sa; și pentru cei mici a rînduit lucruri mari și pentru cei mari lucruri peste măsură de mari ca răsplăți și favoruri; și văzînd Mustafa că aripa războiului stă să salte, — și dușmanii au și dat năvală, lovind cu sulilele, și arcașii au început a trage de departe cu săgețile, — atunci el stînd pe un loc înalt, a lăsat războiul în seama lui Țineit, căci și era omul viteaz ca nimeni altul și obișnuit cu războaiele, și cu glas mare a strigat: „Fraților, căci nu vă spun robi, la ce această nelegiuire? rob în contra domnului și încă din albanezi, neam barbar, asupra mea, feciorul lui Ilderim, domnul vostru?! Căci dacă ar trăi fratele meu, și-ar avea rost această nelegiuire, chipurile că acesta, care în curînd o să-și aibă parte de moartea lui năpraznică, are să-și jertfească viața pentru el. Acum însă fratele meu fiind mort, cine-i este moștenitor? Feciorul

și după patru ani: G. Sfrantes, 1026 D spune că a fost luat din Salonic în toamna anului 1417 și trimis la Lemnos și apoi la Mistra. Cp. și L. Chalc., I, 191, 19—192, 4 și G. Sfrantes, I, 113, 1—5.

σῆς βασιλείας. Ἀξιῶ οὖν τοῦ δοθῆναι μοι τὸ ἐμὸν θήραμα, ἵνα μὴ καὶ τῶν σῶν καὶ ἐμῶν θρεμμάτων λυμαντῆρ γενῆται καιροῦ προϊόντος.“ — Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντέγραψε πρὸς αὐτόν· „Εἰ καὶ λύκος τὸ διασωθὲν ἐν τῇ ἐμῇ μάνδρᾳ, ἀλλ' ἐγὼ τὸ γαληνὸν ἔχων καὶ φιλόανθρωπον καὶ τὸ μὴ χαίρειν ἐπ' ἄλλοτρίοις φόνοις, σωτῆρ ἔσομαι τοῦ λύκου καὶ οὐ προδότης. Ἀρκεῖ σοι τοῦ χαλινῶσαι τοῦτον ἐγὼ καὶ ἐν χερσίν ἔχειν καὶ μὴ ἔᾶσαι προβαίνειν, μήτε φθεῖρειν τι τῶν σῶν, ἀλλ' ἐν ἀδείᾳ καὶ ἀφθονίᾳ ἡγεμονεύειν σε ἄχρῃς ὅρου ζωῆς σου, φυλαττομένων τῶν ἐν ὄρκοις γενομένων ἡμετέρων συνθηκῶν.“ — Ἐκτοτε οὖν εἶχε τοῦτον ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει σὺν τῷ Ὑζιναῖτ καὶ μετὰ χρόνους τέσσαρας ἐπεμφεν αὐτόν ἐν τῇ νήσῳ Λήμνῳ· καὶ διῆγεν ἄχρι τοῦ νῦν. Νῦν δὲ ὁ βασιλεὺς μὴ ἔχων ὃ τι καὶ δράσειεν, ὁρῶν μὴ εἰς τέλος τὸ αὐτοῦ βούλημα ἐξερχόμενον, καὶ γὰρ ἐβούλετο τοὺς δύο παῖδας τοὺς νηπίους ἐν ταῖς χερσίν ἔχειν καὶ δι' ἐκείνων ἡμᾶς ἐπτοῆσθαι τῷ αὐτοῦ κράτει, ἥδη τὸν ἀποστάτην τοῦτον σὺν τῷ Μουσταφᾷ ὡς ἀγρίους κύνας καθ' ἡμῶν λυττώντας ἀφῆκεν. Ἡμεῖς δὲ οὐχ ὡς δορκάδες ἢ πτῶκες εἰς τοὺς ὑπεναντίους φανοῦμεν, ἀλλ' ὡς λέοντες ἐπεισπηδήσωμεν καὶ ἀμεταστρεπτί τὰ δόρατα εἰς αὐτοὺς σείσωμεν εὐστόχως. Καὶ γὰρ οἱ ἡμέτεροι πλείονες· ὁρᾶτε τοίνυν τοὺς σὺν αὐτῷ εὐαριθμήτους ὄντας. Καὶ ἔτι ἐν ταῖς ῥαγμαῖσι τῶν ὀδόντων τὸν ἄρτον τοῦ κυρίου μου φέροντες, καὶ αὐτοὶ σὺν ἡμῖν αὐθαρῶς ἔσονται, αὐτὸν ὡς πεπλανημένον πρόβατον καταλείποντες, μόνον εἰ προθύμως τὴν ἀρχὴν τῆς εἰσβολῆς τοῦ πολέμου σὺν Θεῷ ὑπεισέλθωμεν.“ — Ταῦτ' εἰπὼν καὶ τὰς φάλαγγας κατὰ τάξιν εὐαρμοστός συντάξας τὸ ἐννάλιον ἤχησεν.

6. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς σὺν τῷ Ὑζιναῖτ καὶ αὐτός, τοὺς οὖς εἶχεν, ἐγκαρδίως στερεῶσας καὶ ὁμόσας, ὡς, εἰ τῆς ἀρχῆς ἐπιλάβοι, πάντων πραγμάτων ὡς αὐτὸς καὶ αὐτοὶ ἔσονται κύριοι καὶ τιμῶν καὶ δώρων ὅτι πλείστον ἀπολαύσονται παρ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς μικροῖς μεγάλα καὶ τοῖς μεγάλοις ὑπερμεγέθη τάξας τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰς χάριτας, καὶ δὴ ὁρῶν ὁ Μουσταφᾶς ἥδη σαλευόμενον τὸ τοῦ πολέμου πτερόν, — καὶ οἱ ὑπεναντίοι προσώρμησαν ἐπισείοντες τὰ δόρατα καὶ τοξοβολισμοὺς οἱ τοξόται προέπεμπον, — στὰς ἐφ' ὑψηλοῦ τόπου, τὸν πόλεμον καταλιπὼν τῷ Ὑζιναῖτ, καὶ γὰρ ἦν ὁ ἀνὴρ ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀνδρείος καὶ τοῖς πολέμοις συνήθης, ἔκραξε μεγαλοφώνως· „Ἄνδρες ἀδελφοί, καὶ γὰρ οὐ δούλους καλῶ, εἰς τί ἢ ἀσέβεια αὕτη; δοῦλος κατὰ δεσπότην; καὶ ταῦτα ἐξ Ἀλβανῶν, γένος βάρβαρον πρὸς ἐμὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ἰλτερήμ, τὸν κύριον ὑμῶν; καὶ γὰρ εἰ ἔζη ὁ ἐμὸς ἀδελφός, εἶχεν ἂν λόγον ἢ ἀσέβεια αὕτη ὡς ὑπὲρ ἐκείνου τὴν ζωὴν θύσειν μέλλων ὁ βιοθανὴς ἐν ὀλίγῳ μέλλων γενέσθαι οὗτος. Νῦν δὲ θανόν-

1 μοι *scripsi*: με P: *om.* P₁ Bull || 9 τέσσαρας Bull: τέσσαρες P || 28 τοξοβολισμοὺς Bull: τοξοβολισμοὶ *supra* i *scripto* s P || 33 ἔζη Bull: ἔξη P || 34 βιοθανεὶς P.

său? Dar n-are loc în Tracia! Îi sînt doar de ajuns părțile din răsărit! Eu nici nu intru în stăpînirea tatălui său, ci în a tatălui meu. Iar de spune careva că nu-s feciorul lui Ilderim, eu îi voi arăta adevărul curat. Iar de vrea să se războiască cu mine, să vină nu robul meu, ci nepotul
 5 meu de frate! Și cui ursita îi împarte domnia, acela să și domnească! Dar mă mir mult și de voi, oameni bine cunoscuți din expedițiile tatălui meu, voi care vedeți mîndria lui deșartă și fumurile și îndrăzneala acestui om de trei parale. Și dacă va avea noroc în lupta de față, cine va
 10 fi acela care să poată scoate o vorbă în fața lui? De aceea vă rog, nu ridicăți arma asupra mea, ci mai degrabă luptați de partea mea și veniți la mine cu toată cuviința. Și martor mi-e Dumnezeu, că nimic din ale voastre nu vă voi lua, ci mai degrabă voi adăuga și le voi spori încă și mai mult“.

7. Acestea fiind spuse astfel, dintr-o dată pașa care avea în seama sa aripa dreaptă, s-a desprins, ca și cum ar voi să se încaiere cu Țineit, și cu toți ai lui au mers în fața lui Mustafa și, descălecînd de pe cai, i-au adus închinăciune cu supunere. Nu după mult timp și cel ce ținea aripa stîngă, a făcut și acela același lucru. Și se putea vedea o schimbare neașteptată, pe Mustafa în puțin timp prinzînd aripi și asemenea
 20 unui vultur ce se va ridica în înălțime, pe Baiazid însă ca o cioară smulsă și stînd părăsit numai cu oamenii săi particulari. Atunci dîndu-și seama că robul rar se poate ridica deasupra stăpînului, și văzînd că ursitoarea firul lui i-l toarce de-a-ndoașelea, se silește cum să scape mai repede cu viața și, descălecînd de pe cal cu fratele său Chamza, cu supunere încep și ei a-i ieși întru întîmpinare și a i se închina. Atunci
 25 oamenii lui Mustafa fac să înceteze războiul, ridicînd corturi, cum se cuvin unui domn, îl coboară pe Mustafa de pe cal și încep să-l proclame sultan al lor și domn al întregului pămînt al romeilor. Iar omului care i-a adus lui Baiazid porunca să stea mai la o parte, i-a dat paznici să-l păzească pe dînsul.
 30

8. Cînd însă a venit Țineit și l-a văzut încă în viață, — căci el ținea extrem de mult să nu-i scape potrivnicul, — și cînd a aflat că era prins în laț, spune lui Mustafa: „Pînă cînd acest nelegiuit o să vadă soarele, el care nu e vrednic nici de întunericul cel pipăit?!“ — Iar Mustafa i-a
 35 zis: „Fă, precum îți este voia!“ — Atunci, după ce l-au ținut puțin afară de tabără pe nenorocitul, Țineit poruncește să i se taie capul. Ceea ce s-a și făcut, fiind și el de față la tăierea capului și spunînd: „Te pri-

7: ὡς κολοίον ca o cioară smulsă: vz. XVI, 5.

8: ψηλαφητοῦ σκοτίους întunericul cel pipăit: Exod (Ieșirea) 10, 21. —

τος ἐκείνου τίς κληρονόμος αὐτοῦ; Ὁ υἱός; Ἄλλ' οὐκ ἔχει χώραν ἐν Θράκῃ· Ἀρκεῖ γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς ἐφῆας· Καὶ γὰρ οὐ τοῖς πράγμασιν ἐπεμβαίνο τοῖς πατρικοῖς αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῖς τοῦ ἐμοῦ πατρὸς. Εἰ γὰρ οὐκ εἰμι υἱός, λέγει τις, τοῦ Ἰλτροῦ, ἀλλ' ἐγὼ τὴν ἀλήθειαν φανερὰν ἐπιδείξω. Εἰ δὲ καὶ πολεμῶν με θέλει, οὐχ ὁ ἐμὸς δοῦλος, ἀλλ' ὁ ἐμὸς ἀνεψιὸς ἐλθέτω. Καὶ εἰ τίνι νέμει τὸ κράτος ἢ τύχη, καὶ κρατεῖται ἐκεῖνος· Θαυμάζω δὲ καὶ ὑμᾶς τοὺς εὐδοκμήσαντας ἐν ταῖς στρατείαις τοῦ ἐμοῦ πατρὸς καὶ ἐπισταμένους τὴν ἀλαζονείαν αὐτοῦ καὶ τὸν τυφον καὶ τὴν ὑπεροψίαν τοῦ τριοβλομαίου τούτου. Καὶ εἰ εὐτυχῆσει ἐν τῇ παροῦσῃ συμπλοκῇ, τίς ἔσται, ὃς δυνήσεται συνᾶραι λόγον μετ' αὐτοῦ; Διὸ παρακαλῶ, μὴ γίνεσθε πολεμισταί, ἀλλὰ μᾶλλον συμμαχήσατέ μοι καὶ μετὰ ἐπιεικείας προσέλθετε· καὶ τῶν ὑμετέρων, μάρτυς Θεός, οὐ στερήσω τι, ἀλλὰ μᾶλλον προσθήσω καὶ ἔτι πλείονα αὐξήσω.“

7. Τούτων οὕτως λεχθέντων αἴφνης ὁ τὸ δεξιὸν κέρας ὑπερασπίζων σατράπης ἀποσπασθεὶς, ὥς δηθεν συμπλακῆναι θέλων τῷ Τζιναήτ, σὺν τοῖς σὺν αὐτῷ ἦλθον ἐνώπιον τοῦ Μουσταφᾶ καὶ ἀποβάντες τῶν ἵππων ἅπαντες τὴν δουλικὴν προσκύνησιν ἀπένευμαν αὐτῷ. Μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ τὸ ἀριστερὸν κέρας κρατῶν κἀκεῖνος ἔπραττε τὰ ὅμοια. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην ἀλλοίωσιν, τὸν Μουσταφᾶν ὥς ἐν ἀκαρεῖ περωθέντα καὶ ὥς αἰτὸν ὑψιπετοῦντα παρόμοιον, τὸν δὲ Παγιαζήτ ὥς κολοῖον καταφιλωθέντα καὶ ἔρημον μόνον μετὰ τῶν ἰδίων ἱστάμενον. Τότε κατὰ νοῦν λαβάν, ὥς σπανίως ὑπερισχύει δοῦλος δεσπότη, καὶ ὁρῶν, ὥς ἦδη τὰ τῆς τύχης νήματα ἀντιστροφῶς κλώθονται, πραγματεύεται τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐν τάχει καὶ ἀποβὰς τοῦ ἵππου σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Χαμζῶ, δουλικῶς καὶ αὐτοὶ προσυπῆντον καὶ προσεκύνουν αὐτῷ. Τότε οἱ τοῦ Μουσταφᾶ τὸν πόλεμον λύσαντες καὶ σκηνὰς ἡγεμόνι πρεπούσας πῆξαντες, ἀποβιβάσαντες τοῦ ἵππου τὸν Μουσταφᾶν ὥς ἀρχηγὸν αὐτῶν καὶ ἡγεμόνα πάσης γῆς Ῥωμαίων εὐφῆμουν. Τῷ δὲ Παγιαζήτ κελεύσαντι καθεσθῆναι μακρόθεν φύλακας ἐπέτρεψε τοῦ φυλάττειν αὐτόν.

8. Ἐλθὼν δὲ ὁ Τζιναήτ καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἔτι ζῶντα, — καὶ γὰρ ἦν κρατῶν τὰς ἄκρας τοῦ μὴ διαδρᾶναι τὸν ἀντικείμενον, — καὶ μαθὼν, ὅτι ἐν ἄρκοις ἦν, λέγει τῷ Μουσταφᾶ· „Ἔως πότε ὁ ἀνόσιος οὗτος τὸν ἥλιον ὀρᾷ, ὁ μὴδὲ τοῦ ψηλαφητοῦ σκότους ὦν ἄξιος;“ — Ὁ δὲ Μουσταφᾶς· „Ὡς βουλευτόν ἐστὶ σοι, ποίει,“ εἰπὼν, κελεύει, μικρὸν ἐλκύσαντες ἔξω τῆς παρεμβολῆς τὸν ἄθλιον, τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθῆναι. Ὁ καὶ γέγονεν, ὁρῶν καὶ αὐτὸς τὴν καρατόμησιν καὶ λέγων· „Οἶδας, ὃ κάκιστε, θερίζειν ὄρχεις;“ — καὶ γὰρ ἔτυχε κοπῆναι τοὺς

5 εἰ τίνι *scripsi*: εἰ τίνι P || 25 αὐτῶν *scripsi*: αὐτὸν P || 29 ἄρκους P; v. *et* p. 213 *vers.* 18 ἄρκους P: ἄρκουσι Bull.

cepi, răule ce ești, să retezi testicule!?” — Căci mai înainte s-a fost întâmplat, de au fost tăiate din porunca lui Baiazid testiculele lui Abdulah, generele lui Țineit.

9. Atunci l-au adus și pe Chamza, fratele aceluia, și voiau să-i taie capul și lui. Dar lui Țineit i s-a făcut milă de el, fiind tânăr, și: „Lăsați-l”, a spus, „căci ăsta nu este ca acel om crud ce s-a săvârșit în chip năprasnic; și din mâinile lui nu iese nici o faptă care să facă vreun rău. Fie deci un om slobod al meu!” — Nu știa nenorocitul Țineit că-l păstrează în viață ca focul sub spuză pe cel care avea să-i aducă moartea, și că se îndură de acela care foarte curînd are să-i ia viața fără milă.

10. Atunci noul sultan Mustafa cu încredere și alai intră în Adrianopole cu întreaga oștire și locuitorii i-au ieșit cu bucurie și cu mult alai întru întîmpinare, aclamîndu-l cu glas de bucurie.

11. Cei din Galipoli însă aflînd ce s-a întîmplat, și cei
 15. **Mustafa nu** din cetățuie pierzînd nădejdea, cu jurăminte și învoieli
dă Bizantinilor.
Galipoli. au predat cetățuia. După ce garnizoana a ieșit din cetățuie cu tot armamentul și echipamentul ce-l aveau înăuntru, potrivit încredințărilor ce s-au făcut între ei, Leondari bizuindu-se pe tratatul încheiat cu jurămint, a scos din trireme zale, coifuri, lănci, arcuri grele
 20 și tot felul de armament și a început să le care în cetățuie. Venind Țineit și privind ce se întîmplă și mai ales văzînd că poporul turc strigă și se tulbură din cauza schimbării cu totul tot neașteptate, a început către Dimitrie cu vorbe aspre să-l ia în bătaie de joc, spunînd: „Pe cit mi se pare, generale Dimitrie, crezi că lupta ce am luptat-o și pericolele
 25 prin care am trecut, s-au făcut de dragul nației tale și a împărăției bizantine?! Dar nu e așa! Ceea ce s-a întîmplat cu noi că, în închisoare fiind, am fost sloboziți și că, robi fiind, am ajuns stăpîni, pricină pentru acest bine să nu vă socotim pe voi romeii, ci să atribuim lui Dumnezeu din ceruri. Că la această schimbare voi ați suferit împreună și
 30 v-ați ostenit, s-o spunem drept, din îndemnul lui Dumnezeu v-ați ostenit. Pentru ostenele deci și muncile amîndorura, să aducem mulțumiri unui singur Dumnezeu, iar pe voi ajunge să vă las să plecați cu daruri îndejuns și cu prietenie și aceasta încă deocamdată; cit despre luat de

προλαβόν „mai înainte”; nominativ absolut cu înțeles de adverb de timp; vz. XXI, 3.

9: să-i ia viața: vz. XXVIII, 13.

11: τξάρρας pentru τξάρρας arcuri grele: Ana Comnena, Alexiada X 8 descriind o luptă între corăbiile bizantine și o corabie mare a unui cavaler din cruciada I-a, ne istorisește că amiralul bizantin le striga să nu lupte cu oameni de aceeași credință. Ei însă trăgeau cu un arc special (διὰ τῆς τξάρρας ed. A. Reifferscheid, Lipsca-Teubner, vol. II, p. 83, 8; ed. B. Leib, Coll. Budé, Paris, 1943, vol. II, p. 217, 6), o invenție barbară drăcească necunoscută cu desăvîrșire bizan-

ὄρχεις τοῦ Αὐδουλά, γαμβροῦ τοῦ Τζινεήτ, προλαβὼν τοῦ Παγιαζήτ τοῦτο κελεύσαντος.

9. Τότε ἤγαγον καὶ τὸν Χαμζάν, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, θέλοντες κάκεινον καρατομῆσαι. Ὁ δὲ Τζιναήτ ἐλεήσας αὐτὸν νέον ὄντα· „Ἀφετε αὐτόν,” εἶπεν, „οὐ γάρ ἐστιν ὡς ἐκείνον τὸν βιοθानη καὶ ἀπάνθρωπον οὗτος· οὐδ' ἐκ τῶν χειρῶν τούτου ἐξέρχεται τι τοῦ πρᾶξαι κακόν. Ἔστω οὖν ἐμὸς ἀπελεύθερος.” — Οὐκ ᾔδειν ὁ δύστηνος Τζιναήτ, ὅτι τὸν θανατηφόρον αὐτοῦ ζωपुरεϊ καί, ὃν ἐλεεῖ αὐτός, ἀνηλεῶς μέλλει τὴν ζωὴν αὐτοῦ ὡς ἐν ὀλίγῳ λαβεῖν.

10. Τότε ὁ νέος ἀρχηγὸς Μουσταφᾶς μετὰ παρόρησίας καὶ θάρρους ἐπὶ τὴν Ἀδριανούπολιν εἰσεῖσι σὺν παντὶ τῷ στρατῷ καὶ μετὰ χαρᾶς καὶ παρόρησίας πολλῆς ἐξῆλθον οἱ πολῖται εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ εὐφημοῦντες ἱλαρῶ τῇ φωνῇ.

11. Οἱ δὲ τῆς Καλλιουπόλεως μαθόντες τὸ γεγονός καὶ ἀπελπισάντες οἱ τοῦ φρουρίου μεθ' ὄρκων καὶ συνθηκῶν παρέδωκαν τὸ φρούριον. Ὁ δὲ Λεοντάριος ἐλπίζων κατὰ τὰς συνθήκας τὰς ἐνωμότους, μετὰ τὸ ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ φρουρίου τοὺς φύλακας καὶ πᾶσαν τὴν παρασκευήν, ἣν εἶχον ἔνδον, κατὰ τὰς πίστεις αἷς ἐγένοντο μετ' αὐτῶν, αὐτὸς ἐκ τῶν τριήρεων ἐξαγωγῶν θώρακας, περικεφαλαίας, δόρυ, τζάγρας καὶ πᾶν εἶδος ἀρμάτων ἤρξατο εἰσάγειν ἐν τῷ φρουρίῳ. Φθάσας οὖν ὁ Τζιναήτ καὶ ἰδὼν τὰ γενόμενα, ὁρῶν δὲ καὶ τὸν δῆμον τῶν Τούρκων θορυβούμενον καὶ ταραχώδῃ ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ καὶ ἀπροσδοκῆτῳ μεταβολῇ ἤρξατο σκώπτειν καὶ σκληρολογεῖν τὸν Δημήτριον, λέγων· „Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ὦ στρατηγέ Δημήτριε, τὸν ἀγῶνα, ὃν ἡγωνισάμεθα, καὶ τοὺς κινδύνους, οὓς ὑπέστημεν, ἔνεκα τοῦ γένους τοῦ σοῦ καὶ τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ὑπολαμβάνεις γεγονέναι. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἐστί. Τὸ γενόμενον εἰς ἡμᾶς, ἐγκλειστους ὄντας ἀπολυθῆναι καὶ δούλους ὄντας δεσπότας γενέσθαι, οὐχ ὑμᾶς τοὺς Ῥωμαίους τῆς δωρεᾶς ταύτης αἰτίαν κρίνωμεν, ἀλλὰ τῷ ἐπουρανίῳ Θεῷ. Ὑμᾶς δὲ τοὺς συμπασχόντας καὶ κοπιᾶσαντας ἐν τῇ μεταθέσει ταύτῃ, Θεοῦ κελεύσει κεκοπιᾶκατε, ὁρθῶς ὑπολαμβάνομεν. Ἐνεκα οὖν τῶν κόπων καὶ τῶν ἀμφοτέρων τῶν καμάτων τῷ μόνῳ Θεῷ προσφέρωμεν εὐχαριστίας, ὑμᾶς δὲ διὰ δώρων ἱκανῶν καὶ φιλίας καὶ ταύτης προσκαίρου παραπέμψαι, τὸ δὲ πόλεις καὶ φρούρια λαβεῖν παρ' ἡμῖν,

7 ᾔδειν *scripsi*: εἶδεν P: οἶδεν Bull || 16 αἷς P: αἶ Bek || 25 *post* ἀλλὰ *fortasse* γράφωμεν *supplendum est*; cf. 201,2 γράφεις μὲν θεῷ τὸ πᾶν || 29 ἡμῖν P: *fortasse*: ἡμῶν cf. XXIX 4: παρὰ τῶν Ῥωμαίων ταύτην ἔλαβεν.

tinilor. Un om întins pe spate întinde cu amîndouă picioarele arcu şi cu mîinile dă drumul la coardă şi săgeţi de tot felul sînt repezite cu mare putere dintr-o ţeavă. E deci o armă pe care bizantinii au împrumutat-o de la cruciaţi; vz. Du Cange, *Glossarium* s.v. τζάγγρα şi τζαγγρόβελος. Despre originea din latinescul cancer vz. H. Grégoire, *Notes sur Anne Comnène*. în „Byzantion”, III (1926), p. 315—317; cp. şi J. Staquet, în „Byzantion”, XIII (1938), p. 505—512. —

la noi orașe și cetăți, ajungă-ți să fii trimis întreg la Constantinopole, aducându-ți aminte de relele de la Lemnos și de batjocurile călugărilor din mănăstirea Preafericitei Fecioare. Îți voi spune vorba lupului, ai drept răsplată capul întreg. Ridică lopețile; ai vîntul bătînd din răsărit
 5 miazăzi cu dulce adiere. Să ajungi cu bine la Constantinopole și salută pe împărați din parte-ne. Spune-le, cum Dumnezeu ne-a dat domnia. Să trăiască în pace cu noi și noi cu el. Lipsească dintre noi chestiunea Galipoli!“ — Cuvintele acestea l-au tulburat nu puțin pe general; și aprins de mînie a spus: „Tu nu-l știi pe împăratul meu, cîtă pricepere
 10 și cunoaștere și ce vederi largi și nobile are!? Trimițîndu-mă să plec fără nimic cu vorbe rele ca acestea scuipînd din gură, o Țineit, să știi că, precum văd, foarte curînd te vom avea iarăși în Constantinopole și atunci ai să-ți dai seama ce ai grăit. Dar nu e de atribuția ta, ca eu să-ți dau ție socoteală și ca tu să-mi spui mie ca eu să plec, ci de a
 15 sultanului Mustafa, pe care Dumnezeu și starea romeilor l-a înălțat. Tu însă întîmplîndu-te unul din cei mulți, încetează să mai vorbești, că n-ai cine să te asculte“. Și sculîndu-se, a mers la trireme plin de mînie și amărăciune, neavînd ce face și cu gîndul la jurămintele călcate și promisiunile făcute de ei. Totuși a stat și a așteptat răspunsul lui Mustafa, dacă potrivit tratatului are să ia în primire cetatea sau nu și atunci să plece.

12. Dar cînd Mustafa a venit și amîndoi au discutat destul de mult, i-a grăit lui Dimitrie: „Eu dragule și mult dorite al protectorului meu, știi bine promisiunile ce le-am făcut în fața lui Dumnezeu și a profe-
 25 tului lui și că între acestea era și cetățuia de la Galipoli. Și pentru toate celelalte am să dau seama în ziua cea înfricoșată, dacă nu vor ieși după învoială; cît despre cetățuie însă, mai bine e să calc jurămîntul decît să înfrunt pe Dumnezeu și să dau credincioși pe mîna necredincioșilor și, poporul liber și închinat lui Dumnezeu să-l fac rob în mîinile
 30 necredincioșilor care nu cunosc pe unul Dumnezeu al cerului și al pămîntului. Și dacă, ferește-mă doamne, ar fi să cad într-un păcat atît de mare, atunci neamul musulmanilor nici mie nu-mi va da sultanatul, nici ție nu-ți va îngădui să intri în localitatea aceasta. Prin urmare pleacă și eu pe cît dispun de mijloace, pe atîta dau și răsplată.
 35 Ceea ce nu este însă din averea mea, ci a fost sortit să fie a obștei și a

τῶν Ἀγνίων κακῶν se spune și la figurat despre *rele foarte mari*: dar aici e de înțeles ad litteram; vz. XXII, 5. — *mănăstirea Preafericitei Fecioare*: vz. XXII, 5. — *Îți voi spune vorba lupului*: aluzie la fabula „Lupul și cucoara“, care, făcîndu-i-se milă, îi scosese osul din gît; și lupul drept mulțumire îi spune să fie bucuroasă, că și-a scos întreg capul din gura lui. — *te vom avea iarăși în Constantinopole*: căutînd adăpost și ajutor.

ἀρκεῖ σοι σῶον πεμφθῆναι ἐν Κωνσταντίνου, ἀναμινήσκοντες τῶν Λημνίων κα-
κῶν καὶ τῶν ἐν τῇ μονῇ τῆς Παμμακαρίστου τῶν καλογήρων ὀνειδισμῶν. Ἔχεις
μισθοῦ χάριν σῶαν τὴν κεφαλὴν, τὸ τοῦ λύκου φθέγγομαι. Αἶρε κόπας· ἔχεις
τὸν Εὐδρον πνέοντα γλυκερὸν ἄεριον. Φθάνε τὴν Κωνσταντίνου· ἄσπασαι τοὺς
βασιλεῖς ἀφ' ἡμῶν. Λέγε πῶς Θεὸς τὴν αὐθεντίαν ἡμῖν ἔδωκ' ἵνα 5
ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ διάγων καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτοῦ. Ἀπέστω ζήτησις Καλλιουπό-
λεως. — Ταῦτα τὸν στρατηγὸν τὰ ῥήματα οὐκ ὀλίγον ἐτάραξαν καὶ θυμωθεὶς·
„Οὐκ οἶδας,“ ἔφη, „τὸν ἐμὸν βασιλεῖα ποίας συνέσεως καὶ γνώσεως καὶ ποίας
ἄλλης μεγαλογνωμοσύνης ἐστίν. Ἀποπέμπων με κενὸν τοιούτοις ῥήμασι φαύλοις
ἀποπτύων τὰ ἐκ τοῦ στόματος, ὃ Τζιναήτ, ἴσθι, ὅτι ὡς ἐν ὀλίγῳ ὡς ὁρῶ, πάλιν 10
ἔξει σε ἡ Κωνσταντίνου καὶ τότε μάθη, ἃ εἰρηκας. Πλὴν οὐ σὸν ἐστὶ τὸ διδόν-
ναι με λόγον καὶ ἀποπέμπειν, ἀλλὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Μουσταφᾶ, ὃν ὁ Θεὸς καὶ ἡ
τύχη Ῥωμαίων ὑψωσε. Σὺ δὲ εἰς τῶν πολλῶν τυγχάνων παῦσε τοῦ λέγειν, ὅτι
οὐκ ἔχεις τὸν ἀκούοντα.“ — Ἐγερθεὶς οὖν εἰσῆλθεν εἰς τὰ τριῆρεις πλήρης
ὄν χόλου καὶ πικρίας, μὴ ἔχων τι ποιῆσαι, κατὰ νοῦν φέρων τὴν τῶν ὄρκων ἀθέ- 15
τησιν καὶ τὰς ὑποσχέσεις τὰς παρ' αὐτῶν γενομένας. Ὅμως ἴστατο ἐκδεχόμενος 154b
παρὰ τοῦ Μουσταφᾶ τὴν ἀπόκρισιν, εἰ μέλλει κατὰ τὰς συνθήκας λαβεῖν τὸ φρού-
ριον ἢ οὐ, καὶ τότε ἐπαναξεῦξαι.

12. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς ἐλθὼν καὶ λόγους συνάραντες ἱκανοὺς ἄμφω, τῷ
Δημητρίῳ ἔφη· „Εγὼ μὲν, ὃ φίλε καὶ τοῦ ἐμοῦ ὑπερασπιστοῦ περιπόθητε, οἶδα 20
ἀκριβῶς τὰς ὑποσχέσεις, ἃς ὑπεσχέθητε ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου αὐ-
τοῦ καὶ ὅτι ἐν μέσῳ τούτων ἦν καὶ τὸ τῆς Καλλιουπόλεως φρουρίου. Ἐνεκα οὖν
τῶν ἄλλων ἀπάντων ἔχω λόγον ἀποδοῦναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ, εἰ μὴ
κατὰ τὸ συμφωνηθὲν οὐκ ἀποβήσεται· περὶ δὲ τοῦ φρουρίου κρεῖσσον παραβαίνειν
ὄρκον ἢ προσκρούειν Θεῷ, εὐσεβεῖς ἐν χερσὶν ἀσεβῶν ἀποτιθέναι καὶ ποιεῖν δοῦ- 25
λον τὸ ἐλεύθερον καὶ τὸ Θεῷ ἀφιερωμένον ἔθνος εἰς χεῖρας ἀπίστων καὶ τὸν ἕνα
Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς μὴ εἰδόντων. Εἰ δὲ καὶ εἰς τοσαύτην ἀσέβειαν κα-
τακρημνισθῶ, ὃ μὴ γένοιτο, Κύριε, τὸ τῶν Μουσουλμάνων γένος οὐτ' ἐμοὶ τὴν
ἀρχηγίαν παραχωρήσει οὔτε σοὶ τοῦ χωρίου τούτου χαρίσει τὴν εἰσόδον. Ἀπιθι
τοιγαροῦν κἀγώ, εἰς ὅσον εὐπορῶ, τόσον καὶ τὴν ἀνταμοιβὴν παρεκτείνω. Ὅσα 30

profetului meu, nu vreau să clintesc nimic din obiceiurile musulmane și
 din poruncile profetului, căci sînt musulman. Și cu stăruință voi lucra
 să adaug și să înmulțesc orașele și țări de ale ghiaurilor să le fac
 să fie ale musulmanilor. Dar să dau un oraș și încă Galipoli care este
 5 gîtlejul musulmanilor, pe care se duce în jos tot neamul creștinesc, și
 juvățul creștinilor, gîtuindu-i și nimicindu-i, un gînd nebun ca acesta
 niciodată nu-mi va trece prin cap și nici nu-l aduc la îndeplinire".
 Acestea auzind Leondaris, ca și leul ce dă greș în năvala asupra vîna-
 tului, își duce capul pe jos și coada lăsată și-o tîrăște pe pămînt, așa
 10 și acesta de necaz, parcă ieșit din minți, stă cu capul plecat, pînă ce
 Mustafa s-a oprit, terminîndu-și cuvîntul neașteptat, și atunci ridicîndu-
 și ochii spre el, a zis : „Noi, doamne și sultane al musulmanilor, vă
 știm bine atitudinea de mulți ani față de noi ; căci sînt acum mai bine
 de o sută cincizeci de ani la număr, de cînd străbunul tău Osman a
 15 smuls Bitinia, Paflagonia și Frigia din mîinile părinților noștri și le-a
 oprit pentru el. Și urmașul său Orchan ajungînd domn și moștenitor al
 acelor țări, n-a rămas niciodată în marginile tratatelor și jurămintelor,
 călcîndu-le și trecînd dincolo de granițele, pe care le-a statornicit dum-
 nezeu și adevărul ; și sînt de atunci cam aproape o sută de ani, de cînd
 20 a început să strice părțile de apus. După aceea nepotul lui, tatăl tău
 Ilderim, punînd mîna pe putere și făcîndu-se domn al ținuturilor după
 dreptul de succesiune și călcînd și el jurămintele în picioare, dumnezeu
 la urmă a dat toată domnia lui și pe el însuși în mîinile perșilor. Acuma
 împlinindu-se de la moartea lui pînă azi aproape treizeci de ani, frații
 25 tăi Musulman și Musa călcînd în picioare jurămintele, în chip nenorocit
 și-au pierdut și viața și domnia. Numai de curînd răposatul sultan Ma-
 homed, fratele tău, el a păzit jurămintele și de aceea a avut parte de
 un sfîrșit pașnic și s-a bucurat de bunătățile domniei în fericire. Tu
 însă făcînd acestea, nu-ți va surîde mult timp norocul, ținîndu-ți partea
 30 și ajutîndu-te. Căci pe cei nedrepti dumnezeu înainte de vreme îi trimite
 pe lumea cealaltă și pe cei ce-l sfruntează, îi face să dispară pînă la
 urmă. Cînd fugar fiind, ai intrat în Tesalonic, dacă împăratul romeilor
 te-ar fi predat lui Mahomed și juvățul îți lua viața, mulți ar putea
 învinui și osîndi pe Romei ca trădători și ucigași groaznici ai aceluia

12 : mai bine de 150 de ani... aproape 100 de ani... aproape 30 de ani : Numă-
 rul anilor dat de Duca e numai aproximativ. Osman a ocupat țările amintite pe
 la mijlocul domniei lui Andronic II Paleolog (1282—1328) ; vz. II, 3 ; și pînă la 1421,
 cînd se petrece scena între Mustafa și Leondaris, sînt mai puțin de 150 de ani.
 De asemenea și Orchan (1326—1362) a început să strice ținuturile din Europa în
 timpul războaielor civile ale lui Ioan VI Cantacuzino (1341—1354), încît sînt mai
 puțin de o sută de ani. Și nici de la moartea lui Baiazid I Fulgerul (1389—1403),

δὲ οὐ παρὰ τὴν ἐμὴν κτῆσιν εἰσιν, ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ κεκλήρωται καὶ τῷ ἐμῷ προ-
φήτῃ, οὐ θέλω παρασαλεῦσαι τι τῶν μουσουλμανικῶν ἐθῶν καὶ τῶν προσταγμά-
των τοῦ προφήτου, Μουσουλμάνος τυγχάνων. Καὶ γὰρ ἐπιμόνως ἐργάσομαι τοῦ
προσθεῖναι καὶ ἐπαυξῆσαι πόλεις καὶ χώρας καβουρίδων ποιῆσαι τῶν Μουσουλ- 155b
μάνων εἶναι. Τὸ δὲ πόλιν καὶ ταῦτα Καλλιούπολιν, ἥτις ἐστὶ λαϊκὸς τῶν Μου- 5
σουλμάνων καταφορῶν ἅπαν γένος τῶν χριστιανῶν καὶ πνιγμονὴ τῶν χριστια-
νῶν καταπνίγων καὶ ὀλεθρεῦων αὐτούς, πώποτε οὔτε κατὰ νοῦν ἐπεισπεσεῖται
τὸ τοιοῦτον παραλόγισμα οὔτε εἰς τέλος ἐξάγω. — Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ὁ Λεον-
τάριος καὶ ὥσπερ λέων τῆς θήρας ἀστοχήσας, κάτω τὴν κεφαλὴν φέρων καὶ τῇ
οὐρᾷ τὴν γῆν ἐπιρῶριπίζων, ὑποχαλὼν αὐτήν, οὕτω καὶ οὗτος ὑπὸ τῆς λύπης ὡς 10
ἐν ἐκστάσει φρενίτιδι γενόμενος, κάτω τὴν κεφαλὴν ἔχων, ἕως οὗ καταλήξας τὸν
παραλόγον λόγον ἔστη, ἄρας τὸ ὄμμα πρὸς αὐτὸν ἔφη· „Ἡμεῖς μὲν, ὦ κύριε καὶ
ἀρχηγὲ τῶν Μουσουλμάνων, οἶδαμεν ἀκριβῶς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐκ πολλῶν χρόνων
διάθεσιν· καὶ γὰρ ἤδη ἐπέκεινα τὰ ἔτη τυγχάνει τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκατῶν πεντή-
κοντα, ἀπ’ οὗ ὁ σὸς πρόπαππος Ὁτμάν τὰ τῆς Βιθυνίας καὶ Παφλαγονίας καὶ 15
Φρυγίας μέρη ἀρπάσας ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἡμετέρων γονέων κατέσχε. Ὁ δὲ
ἐγγονος αὐτοῦ Ὁρχάν γενόμενος κύριος καὶ κληρονόμος τῶν αὐτῶν θεμάτων
οὐ διέμεινέ ποτε ταῖς συνθήκαις καὶ ὅρκοις, παραβαίνων καὶ μεταπηδῶν ὄρια,
ἃ ἡσφαλίσαντο Θεὸς καὶ ἀλήθεια, ἄγων ἔτος ἕκτοτε ἐγγὺς πού ἑκατοστόν, ἀπ’ οὗ
τὰ τῆς δύσεως ἤρξατο φθεῖρειν. Εἴτα ὁ ἐγγονος αὐτοῦ, ὁ σὸς πατὴρ Ἰλτρήμ, 20
γενόμενος κύριος τῶν πραγμάτων καὶ θεμάτων κατὰ διαδοχὴν, καὶ αὐτὸς παραβαί-
νων τοὺς ὅρκους, ἐπὶ τῷ τέλει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ πᾶσαν καὶ αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐν χειρὶ
Περσῶν παρέδωκεν. Νῦν δ’ ἐκείνου παρελθόντος ἐγγὺς πού τὰ τριάκοντα ἔτη τε- 156b
λούμενα ἕως σήμερον, οἱ ὑμέτεροι ἀδελφοὶ Μουσουλμάν, Μωσῆς παραβάντες τοὺς
ὅρκους, κακῶς καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς ζωῆς ἐξέπεσον. Μόνον ὁ ἦδη νεωστὶ παρελ- 25
θὼν Μεχεμὲτ ἀρχηγός, ὁ σὸς ἀδελφός, αὐτὸς τοὺς ὅρκους ἐτήρησεν καὶ αὐτὸς
τὸ τέλος εἰρηνικὸν καὶ τὴν τρυφὴν τῆς ἡγεμονίας εὐδαίμονως ἀπέλαβεν. Σὺ δὲ
ταῦτα ποιῶν, οὐκ εἰς μακρὰν γελάσει ἢ τύχῃ συναίρουσα καὶ βοηθοῦσά σοι. Ἀδελ-
φούς γὰρ ὁ Θεὸς πρὸ καιροῦ παραπέμπει εἰς Ἀθينὰς καὶ τοὺς ἀδελφεοὺς αὐτὸν
εἰς τέλος ἀφανίζει. Ὅτε γὰρ φεύγων εἰσῆλθες ἐν Θεσσαλονικίῃ, εἰ ὁ βασιλεὺς 30
τῶν Ῥωμαίων παρεδίδου σε τῷ Μεχεμὲτ καὶ ἀγχόνῃ τὴν ζωὴν σου ἐλάμβανε,
εἶχον ἂν πολλοὶ αἰτιᾶσθαι, κατακρίνειν Ῥωμαίους ὡς προδότας καὶ τῶν εἰς αὐ-

4 καβούριδων P || 7 ὀλοθρευῶν P || 19 ἄγων P : *fortasse ἄγον* || 27 ἀπέλαβεν P : *for-
tasse ἀπέλαυνεν*.

nu sînt 30, ci numai 18 ani. Că numărul anilor e arătat numai cu aproximație, însuși Duca o indică prin cuvintele ἐπέκεινα „peste“ și ἐγγὺς πού „pe aproape“. Și Duca ar fi putut de bună seamă spune mai exact numărul acestor ani, dar aici e vorba de o cuvîntare retorică fictivă, de o compoziție literară; și regulile retorice cereau ca cifrele să fie date în numere rotunde aproximative. — În miinile Persilor : adică în miinile tatarilor lui Timur-Lenk; vz. XVI, 9 și 10.

ce căutau adăpost la ei, și ca pe unii ce fac fapte potrivnice dreptului. Chiar acum, după Dumnezeu, romeii făcându-te sultan, totul atribui lui Dumnezeu; și aceasta ai spus-o bine și eu nu o contrazic; pe cei ce s-au ostenit însă împreună cu tine, îi socotești dușmani și-ți întorci fața
 5 de la ei? Rămii cu sănătate și bucurie! Eu plec acasă și am să raportez împăratului, cum am fost înșelați; și lăsând totul în seama lui Dumnezeu, să avem răbdare așteptând dreapta lui hotărâre. Cu vorbele acestea a ieșit din port și ridicând pânzele, a luat calea spre Constantinopole.

XXV. Aflând acestea împăratul Manuil, a fost cuprins de multă durere și plin de mînie, neavînd ce face, s-a chibzuit în capul lui să apuce
 10 cealaltă cale și să trimită soli la Murad; și dacă vrea să împlinească voința tatălui său și să dea cei doi copii ostatici, căci Baiazid nu mai stă în cale, atunci cu ajutorul lui Dumnezeu îl va pune în domnia părintească.

2. Mustafa însă, căci la el să ni se întoarcă vorba, a întărit cetățuia și, după ce a orînduit bine și a dat poporului îndrumări și a pus oameni
 15 de ai săi comandanți și căpitani ai flotei celei mari și turnul din port l-a pus în siguranță bine, cum trebuia, le-a predat lor cu jurămint și, răsplătindu-i cu daruri, a pornit la Adrianopole. Și intrînd în palatele
 20 răposatului Mahomed, fratele său, a găsit comori nenumărate și altă gătire peste măsură, veșminte și pietre scumpe și mărgăritare de mult preț, femei frumoase și băieți tineri, frumoși la față și cu deosebire chipeși la trup și tot ce trebuie pentru o viață în plăceri; și ședea trăind în îmbuibări și zi de zi îmbătîndu-se și petrecînd în desfrînări.

25 **Murad II** 3. Murad însă tînăr și neavînd încă 20 de ani împliniți, **caută ajutor** ședea în Brusa Bitiniei și ducea și el un trai asemănător, **la Manuil II** dar nu în așa măsură, căci era mîncat de grijă. Și nu-l **Paleolog** lăsa gîndul în pace, ci se chibzuia mereu, cum și în ce chip să-și ia
 30 înapoi domnia părintească, pe care tatăl său a cîștigat-o cu multă ostenală, el însă a ajuns s-o piardă fără nici o bîntuire. Căci avea cu el și pe cei mai de frunte din pașale afară de Baiazid, căci nu de mult încetase din viață de moarte rea, precum s-a povestit. Și ei au aflat că cetatea Galipoli s-a predat și că Leondaris a fost lăsat să plece cu mîna goală și că Mustafa încă își duce viața în destrăbălare fără măsură și
 35 n-are grijă, cum trebuie să-și păzească domnia nevătămată, și atunci se

XXV, 2: *tot ce trebuie*: πασαν ἄλλην ὕλην, tradus textual: „tot celălalt material“.

3: *precum s-a povestit*: vz. XXIV, 8.

τοὺς προσφυγόντων δεινούς φονέας καὶ τὰ ἐναντία τοῦ δικαίου πράττοντας. Ἄρει δέ σε ἀρχηγὸν ἀναδείξαντες μετὰ Θεὸν οἱ Ῥωμαῖοι, γράφεις μὲν Θεῷ τὸ πᾶν καὶ τοῦτο καλῶς εἰρηκας, οὐδὲ ἐγὼ ἀντιλέγω· τοὺς δὲ συγκοπιάσαντας ὡς ἐχθροὺς λογίζῃ καὶ ἀντιστρέφεις τὸ πρόσωπον; Ὑγίαινε οὖν εὐφραίνόμενος· ἡμεῖς δὲ πρὸς τοὺς ἰδίους οἴκους ἀπελθόντες καὶ τῷ βασιλεῖ ἀναγγελλαντες τὰ τῆς ἀπάτης, τὸ πᾶν Θεῷ ἀναθέμενοι, προσκαρτερήσωμεν, ἐκδεχόμενοι τὴν αὐτοῦ δικαίαν ἀπόφασιν.“ — Ταῦτα εἰπὼν καὶ ἐξελθὼν τοῦ λιμένος καὶ τὰ ἱστία πτερώσας τὴν πρὸς Κωνσταντινούπολιν πορείαν ἔπλευσεν.

XXV. Μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς **Μανουήλ** καὶ λύπη πολλῇ συσχεθεὶς καὶ θυμοῦ πλήρης γενόμενος, μὴ ἔχων ὃ τι ποιῆσαι, ἐβουλεύσατο κατὰ νοῦν τὴν ἑτέραν βαδίσαι καὶ στείλαι πρέσβεις τῷ Μουράτ· καὶ εἰ βούλεται πληρῶσαι τὴν πατρικὴν θέλησιν καὶ δοῦναι τὰ δύο βρέφη ὡς ὁμήρους, ἐπεὶ ἐκποδὼν ἐγεγόνει ὁ Παγιαζήτ, πάλιν Θεοῦ ἀρωγοῦντος ἀποκαταστήσει τοῦτον εἰς τὴν πατρῴαν ἡγεμονίαν.

2. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς, καὶ γὰρ εἰς αὐτὸν ἐπαναδραμέτω ὁ λόγος, ὀχυρώσας τὸ φρούριον καὶ συντάξας καλῶς καὶ νουθετήσας τὸν δῆμον καὶ καταστήσας δρουγγαρίους καὶ κόμητας οἰκείους τοῦ μεγάλου στόλου καὶ τὸν πύργον τὸν ἐν τῷ λιμένι καλῶς ὡς ἔχοῃν, ἀσφαλίσας καὶ ὄρκοις διδοὺς αὐτοῖς καὶ δωρεαῖς ἀμείψας, ἐν τῇ Ἀδριανοῦ τὴν πορείαν ἐποιεῖτο. Καὶ δὴ εἰσελθὼν ἐν τοῖς δόμοις τοῦ ἀποικομένου Μεχμέτ, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ εὐρὼν θησαυροὺς ἀναριθμήτους καὶ ἑτέραν ἄλλην παρασκευὴν ὑπέρμετρον, ἐνδύματα καὶ λίθους καὶ μαργάρους πολυτελεῖς, γυναικας ὥραιας καὶ νέους παιδίσκους εὐπροσώπους καὶ κάλλει διαφερόντως καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕλην βλακειᾶς, ἐκάθητο κατασπαταλῶν, καθ' ἡμέραν μεθύων καὶ ἀσελγαίνων.

3. Ὁ δὲ Μουράτ ἔτι νέος ὢν καὶ οὐπω τὸ κ^{ον} ἔτος ἐλάσας ἐκάθητο ἐν Προύση τῆς Βιθυνίας καὶ αὐτὸς τὰ ὅμοια πράττων, πλὴν οὐ πῶσον, καὶ γὰρ ὑπὸ τῆς φροντίδος ἐδάκνυτο. Καὶ οὐκ ἔα τοῦτον ὁ λογισμὸς ἀχαλίνωτον, ἀλλ' ἐσκέπτετο, πῶς καὶ ποίῳ τρόπῳ ἀνακαλέσεται πρὸς αὐτὸν τὴν ἡγεμονίαν τὴν πατρικὴν, ἣν ὁ πατὴρ ἐκτήσατο διὰ πολλῶν κόπων, αὐτὸς δὲ ἄνευ ἐπηρείας τινὸς ἔφθασεν ἀπολέσας. Εἶχε γὰρ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν μεγιστάνων τοὺς προὔχοντας πλὴν τοῦ Παγιαζήτ, καὶ γὰρ πρὸ ὀλίγου κακῶς ἀπεβίω, ὡς ὁ λόγος ἐδήλωσεν. Μαθόντες γὰρ ὡς τὸ φρούριον τῆς Καλλιουπόλεως παρεδόθη καὶ ὁ Λεοντάριος κενὸς ἀπεπέμφθη καὶ ὁ Μουσταφᾶς ἔτι ἀκολάστως κατασπαταλᾷ μὴ ἔχων φροντίδα, πῶς δεῖ φυλάξαι τὴν ἡγεμονίαν αἰσινῇ, βουλὴν βουλευέται, τὴν ἣν καὶ ὁ βα-

9 πολλῇ Bek : πολὺ P || 17 μεγάλου Bull : μεγλ P : μεγαλ P₁ || 18 ὄρκοις P : ὄρκους Bull || 23 διαφερόντως P : διαφέροντας Bull | βλακειᾶς P : Βλαχίας Bull | ἐκάθητο Bull : ἐκάθετο P || 27 ἔα P.

hotărăște și Murad la pasul la care se hotărîse împăratul ; și a apucat el să trimită mai întîi soli la împăratul, pe unul Ibraim, fratele lui Ali, despre care a fost vorba mai sus, om cuminte și drept și străin de destrăbălările și desfrînările fără de rușine ale turcilor. Acesta deținînd locul al
5 doilea după Baiazid, a ajuns în locul întîi după moartea aceluia și era cel dintîi între pașale și mare vizir în treburile domniei lui Murad. Venind la Constantinople, nu s-a amintit cu nici un cuvînt de ceea ce a făcut împăratul, ci minie neînfrînată nutrind în suflet, le ascundeau acestea, pînă ce situația lor va ajunge cu timpul într-o stare mai bună.
10 Ibraim cu fața senină și cu cuget prefăcut, lupul dinăuntru îl arăta afară ca miel. Și începînd cu vorbe blajine și foarte umilite, ajunge să ceară ajutor, spunînd că toate cîte s-au întîmplat, s-au făcut din vina lui Baiazid și arătînd că ei sînt nevinovați, tot așa și romeii ; și spunea :
15 „Dacă Maiestatea ta va voi, în foarte puțin timp îl vei pune din nou în domnia tatălui său pe stăpînul meu Murad, precum ai făcut și cu tatăl său, prea luminate împărate, căci ai în mîna ta cîrma și, unde vei vroi, acolo încîrnești corabia, îndreptînd bine direcțiile cîrmei. Căci precum ai făcut cu tatăl său, cînd s-a ridicat în contra împărăției tale Musa, tot așa milostivește-te și acuma și nu lăsa să dețină domnia unul care nu
20 este vrednic să stea nici într-o colibă. Căci cînd Mahomed“, — care fusese amintit înainte de mai multe ori — „domnea încă în răsărit, în Tracia, după ce l-a omorît pe frate-său Musulman, Musa avea atunci domnia și s-a arătat potrivit romeilor și dușman neîmpăcat al Constantinopolei“, — precum s-a spus mai sus, — „atunci împăratul l-a chemat de
25 la Brusa pe Mahomed și, încheind un tratat l-a adus înăuntru în Constantinople, după ce l-a trecut împreună cu oștile ; și el ieșind o dată și de două ori și de mai multe ori, s-a luptat cu Musa și a fost învins ; și iarăși a intrat în Constantinople și iarăși a ieșit, pînă ce în sfîrșit l-a nimicit pe Musa și, la urmă ucigîndu-l, a luat domnia. Fă și acuma,
30 împărate, tot așa“, spune, „și față de Murad care răsplătește și cu daruri peste măsură de mari și de mult preț, afară de predarea cetății Galipoli și a celor doi băieți“. Împăratul însă nu se lăsa, ci ținea tare și neschimbat la părerea sa, ca să fie aduse întru îndeplinire hotărîrile. În timp ce tratau astfel și Ibraim a stat destul de multe zile, spre a obține un rezultat al tratativelor pe care le dorea încheiate, altul a sărit ca într-o arenă
35 de luptă și ceea ce Murad cerea de la împăratul cu multă rugăminte ca

a fost vorba mai sus : vz. XX, 11, căci despre alt Ali n-a mai fost vorba nicăieri ; dar se poate că Duca are în vedere cu aceste cuvinte chiar pe Ibrahim și atunci vz. XXII, 11 și XXIII, 2. — care fusese amintit înainte de mai multe ori... precum s-a spus mai sus... spune : Aceste intercalări neobișnuite într-o cuvîntare directă pe care istoricul

σιλεύς ἐβουλεύσατο· καὶ πρέσβεις προφθάσας οὗτος πέμπει πρὸς βασιλέα, Ἰσραήμ
 τινα, ἀδελφὸν ὑπάρχοντα τοῦ Ἀλλί, ὃν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἄνδρα συνετὸν
 καὶ εὐθὴ καὶ πρὸς τὰς τῶν Τούρκων ἀναιδεῖς βλακειᾶς καὶ ἀσελγείας ἀσυνήθη.
 Ὅς καὶ τὰ δευτερεῖα τοῦ Παγιαζήτ φέρων τὰ πρωτεῖα, ἐκείνου παρελθόντος,
 ἔλαβε καὶ τῶν μεγιστάνων πρῶτος ἦν καὶ μεσάζων τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μουράτ.
 Ἐλθὼν οὖν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ περὶ μὲν τῶν ὧν ἔπραξεν ὁ βασι-
 λεὺς οὐκ ἐγένετο μνήμη, ἀλλ' ἐν τῷ νοί διατρέφοντες θυμὸν ἀχαλίνωτον, ἕως ἂν ὁ
 χρόνος εἰς εὐδαιμονίαν ἄξει τὰ περὶ αὐτῶν, ταῦτα ἐκρύπτοντο. Παρῶ δὲ βλέμ-
 ματι καὶ ὑπούλφ γνώμῃ τὸν ἔνδον λύκον ὡς πρόβατον ἔξω ἐδείκνυε. Καὶ δὴ λό-
 γους συνάρας πρᾶους τε καὶ λίαν ταπεινοὺς βοήθειαν ἐξεκάλει, ὡς ἔξ αἰτίας γε-
 γονότα, ὅσα δὴ καὶ γεγονάσιν, λέγων τοῦ Παγιαζήτ, ἀθώους αὐτοὺς ἀποδεικνύων,
 ὡσαύτως τε καὶ Ῥωμαίους, λέγων· „Εἰ θελήσει τὸ σὸν κράτος, ὡς ἐν ὀλίγῳ ἀπο-
 καταστήσεις πάλιν εἰς τὴν πατρικὴν ἡγεμονίαν τὸν ἐμὸν δεσπότην Μουράτ,
 καθὼς καὶ ἐν τῷ πατρὶ αὐτοῦ εἰργάσω, λαμπρότατε βασιλεῦ, ἔχεις γὰρ ὑπὸ τὴν
 χεῖρα τὸ πηδάλιον καὶ ὅπου ἂν βούλῃ ἐκεῖ καὶ τὴν ναῦν μεταστρέφεις, καλῶς
 ἰθύνων τοὺς οἶακας. Ὡς γὰρ εἰργάσω ἐν τῷ πατρὶ αὐτοῦ, ἀντιστάντος τῷ σῷ
 κράτει Μωσῇ, οὕτω καὶ νῦν συμπάσχησον καὶ μὴ ἑάσης τὴν ἡγεμονίαν κατέχειν
 ὁ μηδεμιᾶς καλύβης ἄξιος. „Καὶ γάρ“ — ὁ πολλάκις προλεχθεῖς, — „Μεχεμὲτ
 ἔτι ἡγεμονεύων ἐν τῇ ἀνατολῇ, τοῦ Μωσῇ τότε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Θράκης ἔχον-
 τος καὶ τὸν ἀδελφὸν Μουσουλμάν κτείναντος, ἐναντίος ἐφάνη Ῥωμαίοις καὶ τῆς
 Πόλεως ἐχθρὸς ἄσπονδος,“ — ὡς προλέλεκται· — „τότε ὁ βασιλεὺς μετακαλεσά-
 μενος ἀπὸ τῆς Προύσης τὸν Μεχεμὲτ καὶ πίστεις δούς, εἰσάξας αὐτὸν ἐντὸς τῆς
 Κωνσταντίνου σὺν τοῖς στρατεύμασι περαιωθέντα, καὶ ἐξελθὼν καὶ μίαν καὶ δις
 καὶ πολλάκις καὶ συμμίξας τῷ Μωσῇ καὶ ἡττηθεῖς καὶ εἰσελθὼν πάλιν ἐν Κων-
 σταντινουπόλει καὶ πάλιν ἐξελθὼν, ἕως οὗ εἰς τέλος τὸν Μωσῇ ἠφάνισεν καὶ
 τέλος ἐθανάτωσεν, τὴν ἡγεμονίαν λαβὼν, οὕτω καὶ νῦν,“ φησιν, „ὦ βασιλεῦ,
 ἔργασον καὶ εἰς τὸν Μουράτ, τάττων καὶ ὑπερμεγέθη δωρήματα καὶ πολλοῦ λό-
 γου ἄξια πλὴν τῆς Καλλιουπόλεως καὶ τῶν δύο παίδων τὴν ἐγχείρισιν,“ — Ὁ
 δὲ βασιλεὺς οὐκ ἐνεδίδου, ἀλλ' εἰς βέβαιον καὶ ἀμετάθετον ἐτήρει τὴν αὐτοῦ
 γνώμην καὶ εἰς τέλος ἐξεῖναι τὰ βουλευόμενα. Ἐν τούτοις ὄντες καὶ ὁ Ἰσραήμ
 ἡμέρας ἱκανὰς ἐνδιατρίβων τοῦ λαβεῖν τέλος τῶν ὧν ἐζήτηι, συμφωνιῶν, ἕτερος
 εἰσπηδήσας ὡς ἐπὶ παλαιστρας, τὸ ζητούμενον παρὰ τοῦ βασιλέως μετὰ πολλῆς

3 εὐθὴ P : εὐθὴ Bull : εὐθὴ Bek || 14 et 26 βασιλεῦ Bull : βασιλεὺς P || 17 Μωσῇ Bull : Μωσῆς P | συμπάσχησον P || 18 ὁ πολλάκις προλεχθεῖς fortasse secludendum || 21 ὡς προλέλεκται et 26 φησιν fortasse secludenda || 30 ἐξεῖναι P : ἐξείναι vull Bek.

o cinste și o faoare să-i facă, celălalt îl ruga pe Murad ca pentru un mare bine să-i încredințeze lui acest serviciu.

5 Și acum voi porni să istorisesc de la început, în ce chip Murad a trecut strîmtoarea și cu cît de mare pregătire și cine a fost acela care l-a trecut și pe unde a trecut marea și ale cui au fost corăbiile.

10 **Exploatarea de piatră acră și întemeierea orașului Foccea Nouă.** 4. În Focida din țara Ioniei era în apropiere un munte în care se află o mină de piatră acră ; și toată piatra din culmea aceea de munte pusă în foc, apoi în apă se face ca un nisip. Și nisipul ce s-a făcut din piatra aceea, îl pun într-o căldare cu apă și clocotindu-l nu prea mult, nisipul ce a fost pus se dizolvă și ceea ce e gras și substanțial din el, rămîne în zeama aceea ca un lapte brînzos, ceea ce e uscat și pămîntos din el, îl aruncă afară, pentru că nu e de nici o trebuință ; zeama însă o deșartă în srafe și după patru zile, zeama din 15 partea de sus a vaselor în care a fost pusă, se găsește încheată și lucind foarte, asemenea gheții ; iar pe fundul vasului și aceea e plină de fărîmituri ca de ghiață. Și zeama ce prisosește după cele patru zile, o iau și o pun în căldare, și mai turnînd altă apă și mai punînd alt nisip, o fierb și o varsă în srafe, precum s-a arătat mai înainte. Iar piatra 20 acră, după ce au scos-o, o păstrează în magazii. Ea formează un obiect de neapărată trebuință pentru vopsitori ; și toate corăbiile ce pleacă din răsărit spre părțile de apus, țin neapărat ca fundul corăbiei să-l încarce cu piatră acră ; căci germani, francezi, englezi, italieni, spanioli, arabi, egipteni, sirieni, toți pentru meșteșugurile vopsitorilor se aprovizionează 25 cu piatră acră din muntele acela.

5. În zilele împăratului Mihail Paleolog care a domnit cel dintîi din dinastia Paleologilor, au venit niște italieni, de au cerut să li se dea lor muntele în schimbul unei sume anuale cuvenite. Tot atunci stăteau și turcii la pîndă să prade părțile dimprejur ale Lidiei și Asiei și stră-

4: Φράγγοι „frinci“, înseamnă de obicei apuseni latini de orice națiune și din orice țară. Cum însă Duca enumără aici aproape toate națiunile apusene, am tradus Φράγγοι cu *germani*, căci cu Γερμανοί Duca desemnează pe *francezi*, vz. XIV, 5.

5: *Mihail Paleolog*: Gheorghe Pahimer istorisind despre conflictul dintre genovezi și Mihail VIII Paleolog (1261—1282), amintește de această concesie: προσφιλοτιμήται μὲν οὖν βασιλεὺς ἰδίως καὶ τινὶ εὐγενεῖ Γενουίτῃ, Μανουὴλ λεγομένῳ τοῦ Ζαχαρίου, τὰ τῆς κατ' ἀνατολὴν Φωκαίας ὁρεινὰ μέταλλον στυφῆως ἔχοντα, ἐφ' ὧν δὴ κατοικήσας σύνναμα τῷ ἰδίῳ λαῷ εἰργάζετο. Καὶ πολλὰ τῆς ἐργασίας ἀπονάμενος καὶ πλέον ἤθελεν ἔχειν ἐκ τῆς τοῦ κρατοῦντος πρὸς ἐκεῖνον εὐμενείας καὶ διαθέσεως. Ἡξίου γοῦν μὴ ἀνείσθαι Γενουίτας ἐκ τῶν ἀνω μερῶν διὰ θαλάσσης Εὐξείνου κατὰγειν στυπτηρίας μέταλλον, ἐπεὶ πολλῇ τινὶ χρόνῳ ταῦτῃ τὰ ἔξ ἐρίων ὑφάσματα μαίοντες χρώμασι διαφόροις, ὥς ὁρᾶν ἔξεστι. Καὶ ὁ βασιλεὺς κατανεύων ἐπέταττεν. I 420,5: „Și împăratul a dat unui nobil genovez, cu numele Manuil al lui Zaharia, un

παρακλήσεως γενέσθαι καὶ φιλοτιμίας καὶ χάριτος, αὐτὸς ὡς δῶρόν τι μέγα τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην ἐγγχειρισθῆναι αὐτῷ παρεκάλει.

Καὶ δὴ ἐξ ἀρχῆς, ποίῳ τρόπῳ διέβη τὸν πορθμὸν ὁ Μουράτ καὶ μετὰ πόσης παρασκευῆς καὶ τίς ὁ περάτης καὶ ποῦ τὴν θάλασσαν ἐπέρασε καὶ τίνες οἱ ναύαρχοι, λέξων ἔρχομαι.

5

4. Ἐν τῇ Φωκίδι τῇ κατὰ τὴν Ἰωνίαν πλησίον ὄρος ἦν, ἐν ᾧ μέταλλον στυπτηρίας ὑπάρχει· καὶ ὁ λίθος ἅπας τῆς ἀκρωρείας πυρὶ προσομιλήσας, εἴτα ὕδατι ὡς ψάμμος γίνεται. Τὴν δὲ ἀπὸ τοῦ λίθου γενομένην ψάμμον εἰς λέβητα βάλλοντες σὺν ὕδατι καὶ καχλάζοντος οὐτόσον, ἡ βληθεῖσα ψάμμος διαλύεται καὶ τὸ μὲν παχὺ καὶ οὐσιῶδες αὐτῆς ἐν τῷ ζωμῷ μένον ὡς γάλα τυρῶδες, τὸ ξηρὸν καὶ γεῶδες αὐτῆς ἔξω ῥίπτουσιν ὡς ἄχρηστον· τὸν δὲ ζωμὸν εἰς σκάφας κενώσαντες ἄχρῃς ἡμερῶν τεσσάρων παραδρομὴν εὐρίσκεται ἐν τοῖς ἄχροις τῶν ὑποδόχων ἀγγείων πεπαγωμένος ὁ ζωμὸς καὶ ὑπερανγίζων ὅμοιος κρυστάλλῳ· ἐν δὲ τῷ πυθμένι τοῦ ἀγγείου καὶ αὐτὸ πλήρες ψηγμάτων κρυσταλλοειδῶν. Ἐξαντλοῦντες οὖν τὸν ζωμὸν τὸν περιττεύοντα μετὰ τὰς τέσσαρας ἡμέρας εἰσβάλλουσιν ἐν τῷ λέβητι, προσχέαντες καὶ ἕτερον ὕδωρ καὶ πάλιν ψάμμον ἐμβάλλοντες βράζουσιν καὶ ἐν ταῖς σκάφαις ἐκχέουσιν, ὡς προοδηλώται. Τὴν δὲ στυπτηρίαν ἐκβαλόντες ἐν ταῖς ἀποθῆκαις ταμιεύουσιν. Ἔστι δὲ ἀναγκαῖον χρῆμα τοῖς δευσοποιοῖς· ἅπασαι γὰρ αἱ νῆαι αἱ ἀπὸ τῆς ἐφῶς εἰς τὰ ἐσπέρια μέρη πλέουσai ἀναγκαῖον ἡγοῦνται τὸν φόρτον εἶναι τῆς νηὸς τὴν ἐν τῷ πυθμένι στυπτηρίαν· καὶ γὰρ Φράγγοι, Γερμανοί, Ἰγγλῆνοι, Ἰταλοί, Ἰσπανοί, Ἀραβες, Αἰγύπτιοι, Σύροι ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐκείνου τὴν στυπτηρίαν πορίζονται ἕνεκα τῶν δευσοποιῶν τεχνῶν.

10

161b

15

20

25

5. Ἐν ταῖς ἡμέραις δὲ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Παπαιολόγου, τοῦ πρώτως βασιλεύσαντος ἐν Παλαιολόγοις, ἦλθόν τινες Ἰταλοὶ αἰτοῦντες τὸ ὄρος δοθῆναι αὐτοῖς καὶ λαμβάνειν κατ' ἔτος τὸ συμφωνηθέν. Τότε καὶ οἱ Τοῦρκοι ἐνεδρεύοντες ἦσαν ληστικῶς τὰ πέριξ μέρη Λυδίας τε καὶ Ἀσίας καὶ κατέτρεχον

3—4 πόσης P: πάσης *vult* Bek || 6 Φωκίδη P: Φωκαία Bek || 8 ἀπὸ τοῦ Bull: πατοῦ P || 13 ὅμοιος P: ὁμοίως Bull || 14 αὐτὸ *scripsi*: αὐτῷ P || 20 τὸν Bull: τὴν P.

privilegiu special în munții dinspre răsărit de Focea, bogați în mine de alaun; și locuind acolo cu oameni de neamul lui, le exploata. Și scoțind din exploatare mult ciștig, dorea să aibă și mai mult pe urma atitudinii binevoitoare a împăratului față de el. Și cerea deci să nu îngăduie genovezilor să aducă din regiunile de sus pe Marea Neagră piatră acră, căci au mare nevoie de aceasta, precum se poate vedea, vopsitorii de stoffe de lână la diferite culori. Și împăratul aprobându-i cererea, a dat un ordin în consecință". Cp. și vol. II, 558, 12—16. — și Asiei: adică țărnuțul de apus al Asiei Mici vz. XVII, I

băteau jefuind pînă la Sardes şi Magnesia chiar. Văzînd italienii şi temîndu-se de năvala turcilor, au început să clădească o cetăţuie foarte mică, cît să ajungă pentru paza lor şi-a celor cincizeci şi mai mulţi lucrători ce se aflau. Cînd aceasta a ajuns la urechile bizantinilor din vecinătate din cîmpia Mainomenu şi a Magnesiei şi de la Nimfeon, au venit
 5 şi i-au găsit cu lucrarea începută; şi intrînd în tratative cu latinii, ca să ajungă la o înţelegere, au făgăduit să le ajute şi să se ostenească şi să lucreze împreună la ridicarea cetăţii şi nu cetăte, ci construcţia s-o prefacă într-un oraş mare, numai dacă, la mare nevoie, şi ei ca ctitori ai
 10 unei localităţi ca aceea vor găsi înăuntru adăpost. Amîndouă părţile căzînd de acord asupra unei astfel de învoieli, au început deodată, romei şi latini şi au construit oraşul cel păzit pînă acum de dumnezeu, Foccea Nouă, la poalele muntelui aceluia, aproape de mare, avînd înspre partea de răsărit aşezat muntele, spre apus insula Lesbos, spre miazănoapte
 15 golful Elea; iar spre miazăzi e golful Ioniei. Şi zişii întemeietori ai acestui oraş au fost genovezii Andrei şi Iacob de Catanea; şi oraşul şi-a luat numele de la Focida mai veche, numindu-l pe acesta Foccea Nouă, în care şi eu îmi am locuinţa.

6. Şi trecînd puterea de la romei în mîinile turcilor, nu după mult
 20 timp cei ce se găseau în oraş, nu puteau suporta zilnicile încăierări cu turcii şi uciderile creştinilor, căci turcii ajunseseră stăpîni pînă în porţile oraşului; şi atunci amîndouă părţile şi latinii şi romeii au încheiat cu sultanul Lidiei Sarchan un tratat întărit cu jurămint şi s-au prins să-i fie tributari şi au statornicit să-i dea în fiecare an lui Sarchan un număr
 25 de cincisprezece mii arginţi mărunţi, echivalînd ca valoare cu cinci sute de galbeni; şi an de an, cel ce se va întîmpla să fie în capul oraşului, să meargă şi să-l salute pe zisul sultan, aducîndu-i daruri de zece mii de arginţi, şi astfel să trăiască în pace la un loc turci şi romei, neavînd
 30 nici cea mai mică supărare din partea nimănu; ci ei să poată ieşi neopriţi şi să facă negoţ, de asemenea şi turcii să poată intra fără nici o frică în oraş şi să-şi procure din belşug de ce au nevoie, trăind ca prieteni împreună. Şi înţelegerea încheiată astfel ţine pînă azi şi sînt de atunci şi pînă acuma aproape vreo 180 de ani.

---

14 apus Bull: răsărit Pl.

---

spre apus *insula Lesbos*: exact spre miazănoapte apus. — *Andrei şi Iacob de Catanea*: urmaşi de-ai lui Manuil Catanea feciorul lui Zaharia Catanea; vz. comentariu la G. Pahimer, ed. Bonn, vol. I, p. 676—679 şi la Duca ed. Bonn, p. 587.

6: *Sarchan* întemeietorul acestui sultanat selgiucid, cuprinzînd numai partea de nord a Lidiei; cp. II, 3. — *aproape vreo 180 de ani*: Dacă am porni chiar din primul an de domnie a lui Sarchan 1300, am ajunge după 180 de ani aproape de 1480, ceea ce vădit e prea mult. Duca, se vede că face acest calcul din timpul, cînd îşi scrie

ἕως Σάρδεων καὶ αὐτῆς Μαγνησίας. Ὡς οὖν ἦσθοντο οἱ Ἱταλοί, τὴν τῶν Τούρκων ἔφοδον φοβηθέντες, ἤρξαντο οἰκοδομεῖν φρούριόν τι σμικρότατον ὅσον εἰς φυλακὴν αὐτῶν καὶ τῶν εὐρισκομένων ἐργατῶν πεντήκοντα ἢ καὶ πλείω. Ἐνωτισθέντες δὲ οἱ τὰ πέριξ οἰκοῦντες Ῥωμαῖοι ἐν τε τῷ κάμπῳ τοῦ Μαινομένου καὶ τῆς Μαγνησίας καὶ Νυμφαίου, ἐλθόντες εὗρον αὐτοὺς ἄρξαντας τοῦ ἔργου. 5 καὶ δὴ ὡς ἐκ συνθήματος κοινολογησάμενοι σὺν τοῖς Λατίνοις ὑπέσχοντο τοῦ συμβοηθῆσαι καὶ συμπασχῆσαι καὶ συμπρᾶξαι ἐπὶ τῇ ἀνεγέρσει τοῦ φρουρίου 162b καὶ οὐ φρούριον, ἀλλὰ καὶ εἰς μεγάλην πόλιν ἀποκαταστήσαι τὸ οἰκοδομούμενον, εἰ μόνον χρείας κατεπειγούσης καὶ αὐτοὶ ὡς κτήτορες τοῦ τοιούτου χωρίου ἔσονται ἐντὸς φύλαττόμενοι. Ἀρεσάντων γοῦν ἅμφω τῶν μερῶν τὸ τοιοῦτον συμφώνημα, ἤρξαντο ἅμα Ῥωμαῖοι τε καὶ Λατίνοι καὶ ὑποδόμησαν τὴν ἄχρι τοῦ νῦν παρὰ Θεοῦ φρουρουμένην Νέαν Φώκαιαν ἐν τῇ τοῦ αὐτοῦ ὄρους ὑποβάσει πλησίον τῆς θαλάσσης, ἔχουσιν τὰ πρὸς τὴν ἀνατολὴν μέρη τὸ ὄρος κείμενον, πρὸς δὲ τὴν ἐσπέραν τὴν νήσον Λέσβον, πρὸς ἄρκτον δὲ τὸν τῆς Ἐλαίας κόλπον· πρὸς δὲ μεσημβρίαν ὁ κατ' Ἰωαννίαν κόλπος. Ἦσαν δὲ οἱ ῥηθέντες τῆς πόλεως αὐτῆς 10 κτήτορες ἐκ τῶν Κατανέων Γενουῖται Ἀνδρέας καὶ Ἰάκωβος· καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τῆς παλαιτέρας Φωκίδος ἐκτίησάν, ταύτην Νέαν Φώκαιαν καλέσαντες, ἐν ἣ καὶ ἐγὼ τὴν οἰκήσιν κέκτημαι.

6. Μεταπεσόντων οὖν τῶν πραγμάτων ἀπὸ Ῥωμαίους ἐν χερσὶ τῶν Τούρκων, μετ' οὐ πολὺ οἱ εὐρισκόμενοι ἐν τῇ πόλει μὴ φέροντες τὰς καθεκάστην 20 συμπλοκάς τῶν Τούρκων καὶ τὰς τῶν χριστιανῶν σφαγάς, καὶ γὰρ ἦσαν ἄχρι καὶ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἐγκρατεῖς γεγονότες οἱ Τούρκοι, ἅμφω Λατίνοι τε καὶ Ῥωμαῖοι συνθήκας ἐνόρκους ποιήσαντες μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Λυδίας Σαχράν καὶ ὑποφύρους στέρξαντες εἶναι, ἔστησαν κατ' ἔτος δοῦναι τῷ Σαχράν ἀργυρίων λεπτῶν ἀριθμὸν χιλιάδων δεκαπέντε, εἰς ποσότητα ἰσομένην νομισμάτων φ', καὶ 25 ἀνὰ ἔτος ὁ τυχὼν ἡγεμὼν τῆς πόλεως ἐξέρχεσθαι καὶ ἀσπασμὸν ποιεῖν τῷ ῥηθέντι ἀρχηγῷ σὺν δώροις ἀργυρίων χιλιάσι δέκα καὶ οὕτω ἐν εἰρήνῃ διάγειν, ὁμοῦ Τούρκοι τε καὶ Ῥωμαῖοι, μὴ ἔχοντες τὸν τυχόντα πειρασμὸν παρὰ τίνος, ἀλλ' ἐξέρχεσθαι ἀκωλύτως καὶ ἐμπορεύεσθαι, ὁμοίως καὶ οἱ Τούρκοι εἰσέρχεσθαι ἀφόβως ἐν τῇ πόλει καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀφθόνως ἀπολαμβάνειν, ὥς φίλοι συν- 30 διάγοντες. Κρατεῖ οὖν ἡ τοιαύτη συμφωνία ἕως σήμερον, ἐγγύς που ἔκτοτε μέχρι νῦν ὅτ' ἔτι τυγχάνοντα.

3 ἐργάτων P || 13 ἔχουσιν Bull : ἔχων P || 14 ἐσπέραν Bull : ἑώαν P : Oriente I || 15 κατ' Ἰωαννίαν P || 17 Φωκίδος P : Φωκαίας Bek || 27 οὕτω P.

cronica, numai cu oarecare aproximație (ca și în alte locuri vz. XXIV, 12; XXXIV, 6), precum și însuși o arată cu cuvintele „ἐγγύς που „aproape vreo“, așa că din acest loc greu am putea desprinde că Duca a trăit pînă aproape de 1480, avînd mai ales în vedere că cronica lui ajunge numai pînă la 1462 și că el trebuie să se fi născut pe la 1400 sau chiar ceva mai de vreme.

7. Guvernarea acestui oraș însă se face așa: Deoarece Genua este republică și nimeni nu poate să dețină acolo puterea în chip absolut, trimis de obicei în fiecare an sau și pentru mai mult timp în părțile din răsărit, în orașele de sub stăpânirea Genuiei, ca în insula Chios, în această
 5 Focea, la Galata, în Amisos, în Amastris, în Cafa înalți funcționari. Și după ce timpul pentru care a fost trimis, a trecut, trimis iarăși pe altul și cel vechi pleacă, lăsând celui nou scaunul; și pe acesta în limba lor îl numesc podestà, la Bizantini i-ar putea careva spune guvernator.

10 Trecerea lui
Murad II
în Europa.

8. În zilele acelea, Mahomed fiind încă în viață, a venit din Genua ca podestà, unul din cei mai străluciți genovezi, cu
 numele Ioan Adorno, tânăr de ani, dar bătrîn de minte, feciorul lui Sir George Adorno, care a fost și duce al Genuiei; primind pentru zece ani funcția de podestà, a sosit din Genua la Focea. Și după vechiul obicei a mers la sultanul Mahomed și, întîlnindu-se cu dînsul, i-a
 15 făcut obișnuita închinăciune și a luat în arendă și mina de piatră acră, ca să-i plătească în rate anuale în timp de zece ani un număr de douăzeci de mii de galbeni aur curat; după aceea s-a întors la Focea și a început să exploateze mina cu investiții foarte mari. După șase ani a venit și sfîrșitul sus-zisului sultan și s-a făcut proclamarea lui Mustafa, despre care s-a vorbit mai înainte; și Țineit a văzut ziua pe care o aștepta, pentru el cu
 20 bucurie și Baiazid a apucat ceasul cel rău pentru el și s-au petrecut toate cîte le-am scris mai înainte. Atunci zisul Ioan Adorno se simte îndemnat să vină la noul sultan Murad, să-l vadă și să i se închine și să primească dispoziții noi și să-i plătească dările datorate pe șase ani; căci în acești
 25 ani a avut pagubă mare, pentru că în anii aceia a fost luptă îndîrjită între genovezi și catalani și catalanii opreau corăbiile genovezilor să nu poată naviga în părțile Italiei și Frînciei, Spaniei și Engliterii și piatra acră era nelucrativă și stătea nedesfăcută și Adorno ajunsese în datorii grele și nu știa ce să facă; și atunci plănuiește un plan foarte bun și cu
 30 minte pentru cîștigul său, multor creștini însă spre pagubă. Căci ivin-

7: *il numesc podestà*: aceeași explicație o întîlnim și la G. Pahimer care ne spune că împăratul Mihail VIII Paleolog le-a acordat italienilor privilegiul de a se conduce de autoritățile lor autonome după obiceiul lor de acasă și că genovezii se găseau „sub un mare dregător trimis de Sfatul obștesc al nației lor, podestà, pe care în limba elenilor l-ai putea numi guvernator ὑπάρχωντι πεμπομένῳ παρὰ τοῦ κοινοῦ συνεδρίου τοῦ γένους αὐτῶν, ὃν καὶ ποτεστάτος ἐξουσιαστὴν εἶποι ἂν ἢ Ἑλλήνων γλῶσσα ed. Bonn, I, 162, 16; Βενετικοῖς δὲ... ὑπὸ παιούλω, ὃν Ἑλλήν ἂν εἶποι ἐπίτροπον, τοῖς δὲ Πισσαίοις κονοσάτω, ἐφόρω... I 163, 4: „iar venețienilor... sub bailo, pe care grecul l-ar numi epitrop, pisanilor însă sub consul, efor...“, vz. și XVII. 4.

8: *În zilele acelea*: Cu cuvintele acestea Duca introduce în povestire un eveniment ce s-a întîmplat înainte de șase ani după cum o precizează cîteva rinduri

7. Ἡ δὲ ἡγεμονία τῆς αὐτῆς πόλεως ἐστὶν οὕτως· Ἐπεὶ ἡ Γενοῦα δημοκρατικῶς ἄρχεται καὶ οὐδεὶς δύναται τυραννικῶς ἄρχειν ἐν αὐτῇ, σὺνήθες ἐστὶ κατ' ἔτος ἢ καὶ πλείονα καιρὸν στέλλειν ὁφφικιαλίους εἰς τὰ τῆς ἐφ' ἡμῶν μέρη ἐν ταῖς ὑπὸ τὴν Γενοῦαν πόλεσι, οἷον ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ, ἐν ταύτῃ τῇ Φωκαίᾳ, ἐν τῷ Γαλατῇ, ἐν τῇ Ἀμισῷ, ἐν τῇ Ἀμάστριδι, ἐν Καφᾷ. Καὶ τοῦ καιροῦ παρελθόντος τοῦ ὠρισμένου ἕτερον αὐθις στέλλουσιν καὶ ὁ παλαιὸς ἔξῃσι παραχωρῶν τὴν καθέδραν τῷ νέῳ· ὃν καὶ ποδεστὰν κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν καλοῦσιν, ἐξουσιαστήν εἰποι τις κατὰ Ῥωμαίους.

8. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἔτι ζῶντος τοῦ Μεχεμέτ, ἦλθεν ἀπὸ Γενοῦας ποδεστὰς εἰς ὧν τῶν ἐνδοξοτάτων τῆς Γενοῦας, Ἰωάννης Ἀδοῦρνος ὀνόματι, νέον ἄγων τὸ ἔτος καὶ παλαιὸν φρόνημα, Σὺρ Γεωργίου Ἀδοῦρνον υἱός, ὃς καὶ δοῦξ Γενοῦας ἐχρημάτισεν· ἐν δέκα δὲ ἔτεσιν τὴν ποδεστατίαν ἐγγχειρσθεὶς ἐπανῆκεν ἐκ Γενοῦας εἰς Φώκαιαν. Καὶ δὴ κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος ἐξελθὼν καὶ μετὰ τοῦ ἀμειβόμενου Μεχεμέτ ἐντυχὼν καὶ τελέσας τὴν συνήθη προσκύνησιν, τέλος καὶ τὸ τῆς στυπτηρίας μέταλλον λαβὼν, ὥς κατ' ἔτος ἀποδοῦναι εἴκοσιν χιλιάδων ἀριθμὸν νομίσματα καθαροῦ χρυσοῦ ἐν ἔτεσι δέκα, εἰς τὴν Φώκαιαν ἐπανέστρεψεν, μεταλλεῦειν ἀρξάμενος σὺν ἀναλώμασι πλείστοις. Περαιουμένων τοίνυν ἐτῶν ἔξ καὶ τὸ τέλος τοῦ προῶνθεντος ἀμειβόμενου ἐφθασε καὶ ἡ ἀνάγκη τοῦ προλεχθέντος Μουσταφᾶ ἐγεγόνει· καὶ ὁ Τζιναήτ τὴν ἐλπίζομένην αὐτῷ χαίρων εἶδεν ἡμέραν καὶ ὁ Παγιαζήτ τὴν ἀπαίσιον αὐτῷ εἶδεν ὥραν καὶ πάντα, ἀ προέγεγραφα, γεγόνασιν. Τότε ὁ ὤφθεις Ἰωάννης Ἀδοῦρνος ἔχων ἀφορμὴν τοῦ ἀφικέσθαι πρὸς τὸν νέον ἀρχηγὸν τὸν Μωράτ καὶ εἶδεν καὶ προσκυνῆσαι καὶ νέα προστάγματα δεῦξασθαι καὶ ἀποδοῦναι τὰ ὀφειλόμενα τέλη τῶν ἔξ ἐτῶν, εἶχε γὰρ ἐν τοῖς ἔτεσι τούτοις ζημίαν οὐ τὴν τυχοῦσαν, — καὶ γὰρ ἐν αὐτοῖς τοῖς χρόνοις ἦν μάχη καρτερὰ ἀναμέσον Γενοῦιτῶν τε καὶ Καταλάνων καὶ ἐκώλυνον τὰς νῆας τῶν Γενοῦιτῶν οἱ Καταλάνοι τοῦ μὴ πλέειν ἐν τοῖς μέρεσιν Ἰταλίας καὶ Φραγκίας Ἰσπανίας τε καὶ Ἰγγλῆνων καὶ ἡ στυπτηρία ἦν ἀργὴ καὶ ἀμετακίνητος καὶ ὁ Ἀδοῦρνος εἰς ἀμύπολυ χρόνος καὶ οὐκ εἶχεν ὃ τι ποιῆσαι, — βουλευέται βου-

10 ποδοστὰς P || 11 ἄγων τὸ *scripsi*: ἄγοντα P: ἄγαν τὸ Bull || 12 ποδοστατίαν P || 25 ἀναμέσον P: ἀγὰ μέσον Bull.

mai la vale, arătînd că după o *trecere de șase ani* a murit sultanul Mahomed I. Acesta murind în 1421, noul podestà Giovanni Adorno a venit deci la Focsea Nouă în 1415. — κατ' ἔτος „anual”: Cum însă o arendă anuală de 20 000 galbeni mi se pare foarte mare pentru timpurile acelea, am crezut că e mai bine de tradus κατ' ἔτος *in rate anuale*, așa că 20 000 de galbeni să fie arenda pentru toți zece ani; aceasta se vede și din XXVII. 2, unde se spune că datorita restanță pe șase ani era ca la 27 000 de galbeni și nu cel puțin 120 000, precum ar rezulta dintr-o dare anuală de 20 000. — *Catalanii*: sînt spaniolii aragonezi ai regelui Aragoniei Alfons V 1416—1458.

du-i-se un prilej la care nu se aștepta, trimite lui Murad, încă înainte de a veni de la Amasia, scrisori pe care eu i le-am scris, și-i arată devotamentul nețărmurit și prietenia mare, ce a avut-o cu părintele său Mahomed și pe care vrea să le reînnoiască și cu dînsul, scriindu-i: „Sînt gata la orice slujbă, să-ți ajut și să te trec din Asia în Europa cu trireme și corăbii și să-ți fac un astfel de serviciu ca nimeni altul. Poruncește-mi numai și ce mi s-a ordonat, se va face în grabă“. Murad auzind aceste cuvinte ale lui, le-a primit cu plăcere și i-a scris înapoi, spunîndu-i că: „În puține zile cu ajutorul lui Dumnezeu am să ajung la Brusa și acolo să vină unul din oamenii tăi intimi și din cei mai de încredere, precum ca să vedem despre această chestiune, ce și cum s-o facem“. Și după cîteva zile trimite pe unul Dimitrie, numit Aga, cu scrisori foarte importante, pe care tot eu le-am scris și pe acelea, la Murad și la vizirii lui Ali-bei, Hagiaivat și Omur-bei; căci Baiazid fusese ucis mai înainte de Mustafa. Atunci împreună cu Dimitrie au pus toate frumos la cale, să trimită cu el pe un turc, Chatip cu numele, unul din cei mai chibzuiți și mai înțelepți, care să-i dea lui Adorno încredințare cu jurămint; și cu dînsul trimit cincizeci de mii de galbeni, ca să angajeze și să echipeze o flotă, spre a-l trece peste strîmtoarea de la Galipoli, toamna fiind acuma pe început.

20 Mustafa e părăsit de Gîneyt care fuge la Smirna. 9. Mustafa aflînd de cele ce s-au pus la cale în jurul lui Murad și cum Focșa Nouă pregătește o flotă în contra lui, îl durea inima și era muncit de gînduri și Focșa o avea mereu în gură și distrugerea ei o pune la cale, dăr nu contenea să o ducă în îmbrăcări și destrăbălări și beții, și, zburdînd ca un mîndru armăsar, să necheze în desfrînări cu parte femeiască și bărbătească. Țineit însă auzind acestea și așteptîndu-se la ceea ce avea să se întîmple, și pe Mustafa văzîndu-l ducînd o viață în plăceri și negîndîndu-se la nimic, nici la război nici la altă pregătire în contra dușmanilor, intră în palatul lui Mustafa și a început a-i spune aceste cuvinte de dojană: „Nu știi, doamne, că noi deținem numai pămîntul ce-l locuiesc tracii, iar cealaltă întindere nesfîrșită de provincii, și mă gîndesc la cele din Europa, toate stau șovăielnice în cumpănă, așteptînd viitorul ce-o să iasă. Căci am prins veste, că Murad a început tratative cu împăratul, ca să-i ia partea lui și să-l aducă

— scrisori pe care eu i le-am scris: Cum aceste întîmplări se petreceau pe la 1421, se poate conchide că Duca trebuia să aibă atunci cel puțin vreo 20 de ani, încît să poată îndeplini această slujbă de diac la curtea podestatlui genovez din Focșa Nouă. Duca deci trebuie să se fi născut pe la 1400 sau chiar cîțiva ani încă înainte de 1400. — Cu trireme și corăbii: cu vase de război și de transport.

9 — XXVII, 7: cp. G. Sfranșes, 1029 CD; L. Chalc., II, 5, 10—7, 12 și G. Sfranșes. I, 94, 6—9 și 119, 10—17.

λὴν γενναίαν καὶ συνετὴν ἔνεκα κέρδους αὐτοῦ, διὰ πολλῶν δὲ χριστιανῶν βλάβην. Καιρὸν γὰρ ἐπιτυχόν, τὸν δὴ οὐκ ἤλπιζε, στέλλει γραφὰς πρὸ τοῦ ἔλθεῖν ἐξ Ἀμασείας τῷ Μουράτ, τὰς ἃς ἐγὼ γέγραφα, δεικνύων τὴν ἄκραν φιλίαν καὶ οἰκειότητα, ἣν εἶχε πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα τὸν Μεχεμέτ καὶ ἣν βούλεται ἀνανεῶσαι νῦν σὺν αὐτῷ. „Εἰμί,“ γράφων, „ἕτοιμος ἐν πάσῃ δουλείᾳ τοῦ βοηθῆσαι καὶ διαπερᾶσαι σε ἐξ ἀνατολῆς εἰς δύσιν ἐν τριήρεσι καὶ νῆαῖς καὶ ὑπουργῆσαι τὸ τοιοῦτον ὑπουργήμα ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων. Μόνον κέλευσόν μοι καὶ τὸ προσταχθέν μοι συντόμως γενήσεται.“ — Ἐνωτισθεὶς οὖν ὁ Μουράτ τοὺς λόγους αὐτοῦ ἀσπασίως ἐδέξατο καὶ ἀντέγραψεν εἰπών, ὅτι „Σὺν Θεῷ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις μέλλω κατελθεῖν ἐν τῇ Προύσῃ κακεῖ ἐλθέτω εἰς ἐκ τῶν οἰκείων καὶ πιστοτάτων σου, ὡς ἵνα περὶ τούτου τοῦ σκέμματος ἴδωμεν, τί ἄρα καὶ πῶς ποιήσωμεν.“ — Μετὰ δὲ τινας ἡμέρας στέλλει Δημήτριόν τινα Ἀγὰν ἐπονομαζόμενον σὺν γράμμασιν ἀξιολογώτατοις, ἃ κακεῖνα ἐγὼ γέγραφα, πρὸς τε τὸν Μουράτ καὶ πρὸς τοὺς αὐτοῦ βεζιρηδας Ἀλί-πεγιν, Χατζιαηβὰτ καὶ Ὁμούρ-πεγιν· ὁ γὰρ Παγιαζήτ προεσφάγη παρὰ τοῦ Μουσταφᾶ. Τότε σὺν τῷ Δημητρίῳ ἅπαντα καλῶς διαταξάμενοι στέλλουσι μετ’ αὐτοῦ Χατήπην ὀνόματι Τοῦρκον, ἓνα τῶν φρονιμοτάτων καὶ τῶν ἐλλογίμων, ὅρκον δώσοντα τῷ Ἀδούρνῳ, καὶ σὺν αὐτῷ νομίσματα χιλιάδας πεντήκοντα τοῦ ῥογεῦσαι καὶ ἀπαρτίσαι στόλον τοῦ περᾶσαι τὸν πορθμὸν τῆς Καλλιουπόλεως, ἥδη τοῦ φθινοπώρου ἄρξαντος.

9. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς μαθὼν τὰ μελετηθέντα περὶ τοῦ Μωράτ καὶ πῶς ἡ Νέα Φώκαια ἐτοιμάζει στόλον κατ’ αὐτοῦ, εἶχε μὲν δδύνας ἐν καρδίᾳ καὶ ἐδάκνετο ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ καὶ τὴν Φώκαιαν συνεχῶς ἐπὶ γλώττης εἶχεν καὶ καταστροφὴν αὐτῆς ἐμελέτα, ἀλλὰ τὸ τρυφᾶν καὶ κατασπαταλᾶν καὶ μεθύειν οὐκ ἔλειπεν, ἀγριαίνων ὡς ἵππος ἀγέρωχος, καταχρεμετίζων καὶ ἀσελγαίνων ἔν τε θηλείαις καὶ ἄρρεσιν. Ὁ δὲ Τζιναήτ ἀκούων ταῦτα καὶ παραδοκῶν τὰ μέλλοντα καὶ ὁρῶν τὸν Μουσταφᾶν ἐν βλακειαῖς ζῶντα καὶ περὶ οὐδενὸς αὐτῷ μνεία ἢ πολέμου ἢ ἄλλης παρασκευῆς κατ’ ἐχθρῶν, εἰσεῖσιν ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Μουσταφᾶ καὶ λόγους ἤρξατο λέγειν πρὸς αὐτὸν ὀνειδιστικούς τούσδε· „Οὐκ οἶδας, ὦ ἡγεμὼν, ὅτι τὴν ἣν οἰκοῦσι Θωῤῥακες γῆν καὶ μόνην κατέχομεν, τὰ δὲ λοιπὰ ἅπλετα πελάγη τῶν ἐπαρχιῶν, λέγω τῆς δύσεως, πάντα ἐν τρυτάνῃ ἀπρωρημένα εἰσὶ, προσδοκῶντες τὸ μέλλον, τί ἂν ἀποβῇ. Καὶ γὰρ ἤκουον, ὡς ὁ Μωράτ ἐν λόγοις ἦν σὺν τῷ βασιλεῖ τοῦ ἀντιλαβέσθαι τοῦτον καὶ εἰσάξει εἰς τὴν ἡγεμονίαν τὴν πατρικὴν.

6 νῆαῖς *scripsi*: νῆες P: νησί Bull || 13 ἃ κακεῖνα Bull: ἃς κακεῖνας P | τὸν Bull: τὸ P || 13—14 βεζιρύδας Ἀλήπεγιν, Χατζιαηβῶτ (*sed v.* 213,29) P || 15—16 στέλλουσι Bull: στέλλωσι P || 20 περὶ P: παρὰ Bek || 25 ὁρῶν Bull: ὁρῶντα P.

în domnia tatălui său. Acuma însă s-a ajuns și cu frâncii, iar țările din Asia le are toate în mână. Și noi ședem în Adrianopole fără grijă și nu facem nici un plan de luptă. După părera mea deci, încă înainte ca dușmanii să treacă strîmtoarea, fie la Lampsac fie la Scutari, și să dea strigare în provinciile de apus, — și dihonie se va face în armată, — e mai bine ca noi s-o apucăm înainte și să trecem cu armatele de apus și în grabă să o luăm fără nici o trăgănare peste podul de la Lopadion și să dăm lupta cu Murad. Cu bună voirea lui Dumnezeu, noi sîntem mai tari ca potrivnicii noștri și în arme și în cai și, numai la vestea venirii noastre, gîndul lor se va strivi ca trestia și planurile lor vor fi spulberate, așa precum are să se întîmple cu noi, dacă stînd nepăsători le vom da răgaz să treacă înainte. — Spunînd Țineit acestea și altele mai multe, Mustafa abia de s-a trezit din amețeala beției și a început să asculte de cuvintele lui. Căci Țineit nu-și bătea capul așa de mult de dragul lui Mustafa, cum să-l facă pe el domn în răsărit, ci fiind un om viclean și prevăzînd că omul foarte repede are să se prăbușească pentru viața lui molatecă și pentru beția și destrăbălarea lui și că nu o să poată duce războiul, s-a hotărît să fugă. Și avînd el un plan ca acesta, se cugeta în sinea lui că, dacă o să încerce aceasta în Tracia sau în altă provincie din apus, ușor va cădea iarăși în mrejele împăratului și atunci iarăși va fi trimis în surghiun la Lemnos sau în altă insulă și o să sufere o amarnică ispășire din partea romeilor. În răsărit însă i se trezea stăruitor în minte și speranța de țara peste care a mai domnit înainte, și puțința de a scăpa cu ușurință. Ci acestea erau ascunse în ungherele Hadesului.

10. Și așadar după ce și-au adunat armata și au plecat în grabă, au venit la Galipoli și, trecînd peste vad cu putere foarte multă, au rămas trei zile la Lampsac. Și căpeteniile frigiene ale orașelor dimprejur veneau și i se închinau lui Mustafa. Murad însă auzind de năvălirea lui Mustafa, s-a ridicat cu oaste puțină la număr din Brusa și peste noapte a venit la Lopadion; și erau cu el conducătorii treburilor politice și militare: și Hagiaivat și Ieciorii lui Temirtes-bei, Ali, Omur și Oruț-bei, bărbați viteji și foarte destonici. Între ei era și Chamza-bei, fratele lui Țineit; acesta de copil a trăit împreună cu Murad. Ajungînd la pod, înainte de ce Mustafa

9: și cu frâncii: și cu latinii apuseni; aici cu genezii din Focșea Nouă. — fie la Lampsac fie la Scutari: adică sau peste Elespont (Dardanele) sau peste Bosfor. — podul peste Lopadion: e anticul Rhyndacos, azi Lupad; și podul trebuie să fi fost la revărsarea acestui rîu în lacul Ūluabad, anticul Apollonia și care, fără acest pod, trebuia să fie înconjurat pe drumuri grele, spre a se putea ajunge la Brusa. — în ungherele Hadesului: unde, după mitologia antică elină, se păstrează tainele viitorului.

Νῦν δὲ καὶ σὺν τοῖς Φράγκοις διέθετο, τὰ δὲ τῆς ἔω ἐν χερσὶ πάντα ἦν. Ἡμεῖς οὖν ἐν Ἀδριανοῦ καθέζοντες ἀμερίμῳ οὐδὲν στρατηγικὸν πράττομεν. Ὡς ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, πρὸ τοῦ περᾶσαι τοὺς ἐχθροὺς τὸν πορθμὸν κἄν τε Λαμψάκου κἄν τε Σκουταρίου καὶ δοῦναι θροῦν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς δύσεως, — καὶ γενήσεται διχόνια ἐν τῷ στρατῷ, — κρεῖττον ἔστι προλαβόντας ἡμᾶς σὺν τοῖς δυτικοῖς 167b στρατεύμασι διαβῆναι καὶ σὺν τάχει ἀόκνως περᾶσαι τὴν ἐν Λοπαδίῳ γέφυραν καὶ τῷ Μουράτ συμπλακῆναι. Ἡμεῖς Θεοῦ εὐδοκοῦντος καὶ ἐν ἄρμασι καὶ ἐν ἵπποις ὑπερέχομεν τοὺς ὑπεναντίους καί, μόνον ἐνωτισθέντες τὴν ἡμετέραν ἀφίξιν, ὁ νοῦς αὐτῶν ὡς κάλαμος συντριβήσεται καὶ αἱ βουλαι αὐτῶν διασκεδασθήσονται, καθὼς μέλλει γενέσθαι καὶ εἰς ἡμᾶς, εἴπερ ἀμελήσαντες δώσομεν αὐτοῖς 10 χώραν διαπερᾶσαι.“ — Ταῦτα εἰπὼν καὶ ἄλλα πλείω ὁ Τζινεήτ, μόλις ἀνανήψας ἐκ τοῦ κάρους τῆς μέθης ὁ Μουσταφᾶς ἐπέειπε τοῖς λόγοις αὐτοῦ. Ὁ γὰρ Τζινεήτ οὐκ ἐτεχνάζετο τόσον ὑπὲρ τοῦ Μουσταφᾶ τὸ ἐγκαθυρῶσαι αὐτὸν ἐν τῇ ἐφ᾽ ἄρχοντα, ἀλλὰ πονηρὸς ὢν καὶ προβλέπων τὴν τοῦ ἀνδρὸς ὡς ἐν τάχει γενομένην κατάλυσιν ὑπὲρ τε τῆς αὐτοῦ βλακείας καὶ μέθης καὶ ἀσελγείας καὶ τὸ 15 ἀστρατήγητον αὐτοῦ, ἡβουλήθη τοῦ διαδρᾶσαι. Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν τῷ τοιούτῳ σκοπῷ, ἐλογίζετο ἐν ἑαυτῷ, ὅτι, εἰ μὲν ἐν τῇ Θράκῃ ἢ ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ τῆς δύσεως τοῦτο μεταχειρίσεται, εὐκόλως ἐμπεσεῖται πάλιν ἐν ταῖς ἄρκαις τοῦ βασιλέως καὶ πάλιν Λῆμνος ἢ ἐτέρα νῆσος αὐτὸν ἐξόριστον διαδέξεται καὶ πικρὰ παρὰ τῶν Ῥωμαίων εἰς αὐτὸν διέλθῃ ποινή. Ἐν δὲ τῇ ἀνατολῇ καὶ κατὰ νοῦν εἶχε καὶ 20 ἔτρεφε τὸν ἄνδρα ἢ τῆς ἐπαρχίας ἐλπίς, ἣν καὶ πρῶν ἤρχε, καὶ εὐκόλως τὸ ἀποδρᾶσαι ἔχειν. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν μυχοῖς τοῦ Ἀίδου ἐκρύπτετο.

10. Καὶ δὴ συναθροίσαντες τὸν στρατὸν καὶ ταχυδρομήσαντες ἦλθον εἰς Καλλιούπολιν καὶ τὸν πορθμὸν διαβάντες σὺν πλείστῃ δυνάμει προσεκαρτέρησαν ἐν τῇ Λαμψάκῳ ἡμέρας τρεῖς. Ἐρχόμενοι δὲ οἱ τῶν πέριξ πόλεων προὔχοντες 168b Φρούγες προσεκύνουν τῷ Μουσταφᾶ. Ὁ δὲ Μωράτ ἀκούσας τὴν ἐφοδὸν τοῦ Μουσταφᾶ, ἀπάρας ἐκ τῆς Προύσης σὺν εὐαριθμήτῳ στρατῷ διὰ νυκτὸς ἦλθεν εἰς τὸ Λοπάδιον, ἔχων σὺν αὐτῷ τοὺς ἐν γνώσει καὶ πολέμῳ ἐπιστατοῦντας, τὸν τε Χατζιαηβάτην καὶ τοὺς υἱοὺς τοῦ Τεμνητέσ-πεγι, Ἀλίν, Ὁμοῦρ καὶ Ὁρούτζ-πεγιν, ἄνδρας γενναίους καὶ ἀρίστους. Ἦν δὲ σὺν αὐτοῖς καὶ Χαμζά-πεγίς, ἀδελφὸς τοῦ Τζινεήτ, δς ἐκ παιδότην ἦν διάγων μετὰ τοῦ Μωράτ. Φθάσαντες οὖν

2 ἐμοὶ Bull: ἐμὲ P || 5 δυτικοῖς Bull: δυσικοῖς P || 18 ἄρκαις P: ἄρκυσι Bull Notae || 29 Τεμνητέσπεγι P | Ἀλὴν P | Ὁρούτζπεγι P.

să-l fi putut păstra, îl rup și au făcut dușmanilor cu neputință drumul spre ei. Sosind și Mustafa cu oștile, a ridicat corturile pe țărmul lacului; de asemenea și Murad în cealaltă parte ședea și el, după ce și-a întins corturile, neavînd nici cea mai mică frică unul de celălalt. Și ruperea podului a fost un lucru bine chibzuit, căci oștile lui Mustafa sosind la pod și găsindu-l rupt, au fost oprite în drum, cele ale lui Murad însă se puteau aduna fără frică, pentru că apa era adîncă și nu se putea trece de loc. Iar dacă ai fi vrut să înconjuri tot lacul și să ajungi în partea cealaltă, nu ți-ar fi deajuns nici trei zile de drum; și pe deasupra în cale munți înghesuiți, rîpoși și de nestrăbătut.

XXVI. Tăbărînd deci oștile față în față și neputînd înainta una în contra celeilalte, sftnicii lui Murad au început a se sfătui, cum și în ce chip să-l înfrîngă și să-l piardă pe Mustafa. Și se chibzuiesc așa: Il chiamă la ei pe Chamza, despre care am spus că-i fratele lui Țineit, și-i spun că: „Dacă ai fi în stare să-l îndupleci și să-l ridici pe frate-tău în contra lui Mustafa, — și nu-i cerem altceva nimic decît să se desfacă și să se despartă de el, — iată că-i dăm lui țara lui Atin cu hotărîrea și voia domnului nostru Murad, s-o aibă în baza unui decret înscris cu drept de moștenire din tată în fiu, numai să-i fie om de credință cu jurămint și cu priință cu totul neprefăcută al domniei lui Murad; și pentru ca în toată împărăția lui să se vadă că Țineit este supus la toate ordinele lui, să trimită în fiecare an pe unul din feciorii lui să-i facă închinăciune și să-l asiste în război și să stea cu el și acela o să aibă deosebit de la sultan un feud, cum se cade“. Propunerea i-a plăcut lui Chamza și în noaptea aceea trimite pe un rob de-al său. Și acela trecînd lacul înot, a intrat în corturile lui Țineit și l-a găsit stînd în bătaia gîndurilor, fiind noaptea pe la straja a doua. Și i-a spus: „Fratele tău și stăpînul meu Chamza-bei vrea să stea de vorbă cu tine, dar nimeni altul n-are voie să audă ceva. Dacă îți este deci voia, pe la miezul nopții vino singur pe malul rîului lîngă pod și acolo, tu de aici și el de dincolo, o să vorbești despre tainele acelea“. Țineit l-a ascultat cu plăcere și l-a lăsat să plece, și iarăși înotînd a trecut de cealaltă parte.

2. În noaptea următoare pe la straja a doua, Chamza-bei a venit la locul convenit pe mal lîngă pod și Țineit din cealaltă parte, singuri, singurei; și prin anumite semne recunoscîndu-se, Chamza a început să

XXVI 1: țara lui Atin: e sultanatul înființat de Aidin pe la 1300, vz., II, 3, și pe care Țineit (Güneyt) și-l cucerise odată; vz., XVIII, 8; și a doua oară, vz., XIX, 14; și a fost scos din el iniția oară de Musulman, vz., XVIII, II și XIX, și 3; iar a doua oară de Mahomed I. vz., XXI, 6 și 8. — noaptea pe la straja a doua: adică pe la miezul nopții.

ἐν τῇ γεφύρᾳ πρὸ τοῦ τὸν Μουσταφᾶν σῶσαι, λύουσιν αὐτὴν καὶ ἄβατον τὴν πρὸς αὐτοὺς ὁδὸν τοῖς ὑπεναντίοις ἐποίησαν. Ἐλθὼν δὲ καὶ ὁ Μουσταφᾶς σὺν τοῖς στρατεύμασιν ἔπηξε τὰς σκηνὰς ἐν τῇ ὄχθῃ τῆς λίμνης· ὁμοίως καὶ ὁ Μωράτ ἐν τῇ περσῇ καὶ αὐτὸς τεντώσας ἐκάθητο, μὴ ἔχων ἕκαστος τὸ τυχὸν δέος παρὰ τοῦ ἑτέρου. Καὶ γὰρ τὸ λύσαι τὴν γέφυραν μεγάλης βουλῆς ἔργον ἦν, ἐυ- 5 ρόντες γὰρ οἱ ἑλθόντες τὴν γέφυραν κατεαγμένην ἐκωλύθησαν τὴν πορείαν, οἱ δὲ τοῦ Μωράτ ἀτρόμως ἐσυνηθροίζοντο, ἦν γὰρ τὸ ρεῦμα βαθὺ καὶ παντάπασιν ἄπλετον. Ἦν δὲ βουλευθεῖη τις τοῦ περιοδεῦσαι τὴν λίμνην ἅπασαν καὶ ἐλθεῖν εἰς τὴν ἀντιπέραν, οὐκ ἀρκέσουσιν αὐτῷ ἡμερῶν τριῶν ὥραν· καὶ ταῦτα στενω- 10 πὰ καὶ τραχέα ὄρη ἐν μέσῳ καὶ δύσβατα.

XXVI. Κατουννευσάντων τοίνυν τῶν στρατευμάτων ἐξ ἐναντίας καὶ μὴ τὰ πρόσω χωρεῖν ἰσχύοντα τὸ ἐν κατὰ τοῦ ἑτέρου, συμβούλιον ἔλαβον οἱ τοῦ Μω- 169b ράτ, πῶς καὶ τίνι τρόπῳ καταστρέψωσι καὶ ὀλέσωσι τὸν Μουσταφᾶν. Σκέπτονται οὖν οὕτως. Μετακαλοῦσι τὸν Χαμζᾶν, τὸν ὃν εἰρήκαμεν ἀδελφὸν τοῦ Τζιναήτ, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι· „Εἰ μὲν διὰ τῆς σῆς πιθανότητος διεγείρης τὸν σὸν 15 ἀδελφὸν κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ, — καὶ οὐχ ἕτερόν ἐστι τὸ ζητούμενον τοῦ ἀποσχι- σθῆναι καὶ χωρισθῆναι ἀπ' αὐτοῦ, — ἰδοὺ δίδομεν αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἀτὴν ὀρισμῷ καὶ θελήσει τοῦ ἡμετέρου ἡγεμόνος Μωράτ διὰ προστάγματος ἐγγράφου τοῦ ἔχειν αὐτὴν κατὰ διαδοχὴν γονικότητος, μόνον ἐνόρκως τοῦ εἶναι πιστὸν καὶ 20 ἀδολώτατον φίλον καὶ οἰκεῖον τῆς ἡγεμονίας τοῦ Μωράτ καί, διὰ τὸ δοκεῖν ἐν πασῇ τῇ ἡγεμονίᾳ εἶναι ὑπῆκοον τὸν Τζιναήτ ἐν πᾶσι τοῖς προστάγμασι τοῦ Μωράτ, στέλλειν κατ' ἔτος ἓνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς προσκύνησιν καὶ συστρατεῦειν ὁμοῦ καὶ συνδιάγειν καὶ αὐτὸς ἰδίως ἔχειν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τὴν πρέπουσαν 25 πρόνοιαν.“ — Ἦρσεν ὁ λόγος τῷ Χαμζᾶ καὶ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ πέμπει ἓνα τῶν δούλων αὐτοῦ. Καὶ νηξάμενος περᾷ τὴν λίμνην καὶ εἰσελθὼν εἰς τὰς σκηνὰς τοῦ Τζιναήτ εὔρεν αὐτὸν ἐν ἀγωνίᾳ λογισμῶν καθεζόμενον, δευτέραν φυλακὴν ἔχου- 30 σα ἢ νύξ. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὥς· „Ὁ σὸς ἀδελφός, ἐμὸς δὲ κύριος Χαμζά-περγίς θέλει λόγους ἄραι μετὰ σοῦ, τοὺς οὓς οὐκ ἔστιν ἑτέρῳ ἐνωτισθῆναι. Εἰ οὖν βου- λητόν ἐστί σοι, περὶ τὰς μέσας ὥρας τῆς νυκτὸς ἐλθὲ μόνος περὶ τὰς ὄχθας τοῦ 35 ποταμοῦ πρὸς τὴν γέφυραν κάκει, σὺ μὲν ἐκ τῶν ὧδε, ἐκεῖνος δ' ἐκ τῶν ἐκεῖ, καὶ τὰ αὐτῶν ἀπόρρητα διεξείπητε.“ — Ἀσμένως οὖν δεξαμένος τὸν λόγον καὶ ἀπολύσας αὐτὸν, πάλιν νηξάμενος ἐδιέβη τὴν περσῇαν.

2. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ νυκτὶ περὶ δευτέραν φυλακὴν ἐλθὼν ὁ Χαμζᾶς κατὰ τὸ συντεθὲν ἐν τῇ ὄχθῃ τῇ πρὸς τὴν γέφυραν κάκεινος ἀπὸ τὸ ἕτερον μέρος, μό- 35 νος μόνῳ, καὶ διὰ σημείων τινῶν ἀνακαλυφθέντες, ἤρξατο ὁ Χαμζᾶς λέγειν·

grăiască : „Știi bine, bădie frate, precum că și eu sînt copil al tatălui tău, precum tu ești rodul mamei mele și că sînt cel mai din urmă față de tine. Prin urmare aș vrea și aș dori ca tu să fii domn a toată lumea și toate să le stăpînești, pentru că și mie mi-ar veni o parte bună. Și pe cît de bucuros aș dori aceasta, pe atîta îmi este de respingător și nedorit și urît să te știu că ești la strîmtoare și în pericole și în mijlocul unor oameni din care mulți sînt cuprinși de ură în contra ta ; căci eu voi simți cu toată ființa mea, nefericirea și nenorocirile tale. Dar știi tu oare cu cine te-ai însoțit și de cine stai alături ? Mai întîi toți strigă în gura mare că Mustafa nu este din neamul coborîtorilor lui Osman ; și în bătaie de joc, pretutindeni e spusă această vorbă. În al doilea rînd, și din asemănarea faptelor rezultă că nu are nimic ostășesc în el și că e un muieratic smintit ; căci doar coborîtorii din spița sultanilor noștri și-au arătat gîndurile războinice și vădite sînt faptele de vitejie și de artă militară ale fiecăruia. În al treilea rînd, dacă acest molîu și barbar de rînd va ajunge monarh, atunci aceia care au fost din vechime apărători ai părților din apus și ai granițelor de la Istru, mă gîndesc la alde Avranез și Turachan și la orice alt urmaș al acelor care de la început au deținut locuri de frunte în părțile de apus ale împărăției ; dar ce să mă gîndesc numai la cei din apus ? căci dacă, doamne ferește, norocul și-ar întoarce fața spre Mustafa, atunci însuși Mustafa i-ar strînge la sîn pe toți guvernatorii provinciilor de răsărit pe fiecare pe rînd și le va da onorurile avute din străbuni. Tu însă, cînd se vor întîmpla acestea, la ce te poți aștepta ? La nimic alta decît s-o sfîrșești cu viața și încă nu într-un chip demn de vitejia ta, ci într-un fel, cum nu ți se cade de loc, și fără de nici o cinste. Căci toți din cei mai de frunte știu sufletul tău năvalnic și îndrăzneala și vitejia și cîrajul tău de leu la purtarea războaielor. Și chiar virtuțile sînt urmărite în chip aprig de pizmă și pizma naște frică. Și cei pizmătăreți crezînd că pierzare îi așteaptă lingă tine, ei vor căuta mai întîi să pună la cale uciderea ta, umblind să fie fără frică și să gonească frica de la ei. Prin urmare din aceste cauze determinante care duc la pierzare suflete de eroi, precum cred că și al tău e unul asemenea acelor, leapădă-te de această scîrbă de om și desparte-te de el. Căci acuma domnul meu Murad, în urma rugăminții pașalelor lui și a mele, îți iartă tot ce-ai greșit și ce-ai făcut și rebeliunile și cîte le-ai întreprins în contra lui și a părintelui lui și a domniei lui, și cu ochi îndurători cată spre tine și-ți dă prin mine țara lui Atin cu drept de moștenire. Și precum tu, așa și coborîtorii din coapsa Ța se vor împărtași de ea ca de o zestre, dar pentru ca să se știe,

---

2 : *Avranез*, adică Evrenez și *Turachan* sînt doi generali și guvernatori vestiți turci de prin părțile europene ale imperiului otoman din jumătatea întîia a secolului al 15-lea.

„Ἐπίστασαι ἀκριβῶς, κύριέ μου ἀδελφέ, ὡς ὅτι καὶ γὰρ τοῦ σου πατρός εἰμι γό-
 νος καὶ σὺ τῆς ἐμῆς μητρὸς καρπὸς εἶ καὶ ὑστατός σου τυγχάνω. Ἐβουλόμην
 οὖν καὶ ἤθελον εἶναι σε κύριον πάσης τῆς οἰκουμένης καὶ δεσπόζειν τὰ πάντα,
 ὅτι καὶ ἐμοὶ προσφκειώτο ἂν μερὶς καὶ κληρὸς. Ὡς οὖν ἠδέως ἤθελον τοῦτο, 5
 οὕτω καὶ ἀπεχθὲς καὶ ἀβούλητον καὶ μισητόν μοι τυγχάνει τὸ εἶναι σε ἐν στε-
 νοχωρίᾳ καὶ κινδύνοις καὶ ἐν μέσῳ φθόνον τρεφόντων πολλῶν κατὰ σου· καὶ γὰρ
 οὐκ ἄμοιρος ἔσομαι τῶν σὼν δυστυχημάτων καὶ συμφορῶν. Ἄρα γε οἶδας, τίνι
 συμπιπτεύεις ἢ τίνι συνδιαγεις; Τὸ μὲν πρῶτον οἱ πάντες καταβοῶσιν, ὡς οὐκ
 ἔστι τοῦ γένους τῶν Ὀθμάνων ὁ Μουσταφᾶς· καὶ τοῦτο πανταχοῦ κατεκωμωδήθη
 τὸ διαλάλημα. Δεύτερον, ὅτι καὶ ἐκ τῶν πραγμάτων συγκρινομένων παριστᾷ τὸ 10
 ἀστρατήγικον αὐτοῦ καὶ θηλυμανῆ· καὶ γὰρ οἱ ἐκ τῆς σειρᾶς τῶν ἡμετέρων ἡγε-
 μόνων καταγόμενοι ἀρεϊκὰ ἐπεδείξαντο τὰ φρονήματα καὶ φανερὰ τὰ ἐκάστου
 ἀνδραγαθήματά τε καὶ στρατηγήματα. Τρίτον, ὅτι εἰ μοναρχήσει ὁ θηλυδρίας οὗ- 171b
 τος, καὶ βάμβαρος ἰδιώτης, οἱ ἔκπαλαι γεγονότες τῆς δύσεως καὶ τῶν ὀρίων τοῦ
 Ἰστροῦ φύλακες, λέγω, Ἀβρανέζιδες καὶ Τουραχάνιδες καὶ ἄλλο πᾶν ἀπόγονον, 15
 τῶν ὄντινων ἐξ ἀρχῆς ἢ δύσιν ἀκρέμονας τῆς ἡγεμονίας ἐγνώρισεν· καὶ τί λέγω
 τοὺς δυτικούς; καὶ γὰρ, ὅπερ μὴ γένοιτο, ἐὰν ἡ τύχη βλέψη ἱλαρῶς πρὸς Μου-
 σταφᾶν, ὁ αὐτὸς Μουσταφᾶς πάντας τοὺς τῆς ἐφ᾽ ἑξάρχους δεξιῶς ἐγκολπω-
 σάμενος τὸν καθέκαστον, τὰς γονικὰς ἀποδώσει τιμὰς. Σὺ δέ, ὅτε ταῦτα γενή-
 σεται, τί προσδοκᾷς; Οὐκ ἄλλο, εἰ μὴ τέλος ζωῆς καὶ τοῦτο οὐκ ἄξιον τῆς σῆς 20
 ἀνδρείας, ἀλλὰ καὶ λίαν ἀπρεπές τε καὶ αἰτιμον. Ἰσασι γὰρ οἱ πάντες τῶν ἐπι-
 φανῶν τὴν σὴν ὀρημητικὴν ψυχὴν καὶ τὸ πρὸς τὰς παραταγὰς τῶν πολέμων τὸ
 τολμηρὸν καὶ θρασὺ καὶ λεόντειον. Καὶ πρὸς αὐτὰς τὰς ἀρετὰς ἐπιβλέπει φθόνος
 ὀξέως καὶ τὸν φθόνον ἀντιλαμβάνει φόβος. Καὶ οἱ λογιζόμενοι κατ' αὐτῶν ὄλε-
 θρον παρὰ σοὶ φθονεροί, αὐτοὶ προφθάνουσι κατὰ σου τὸν φόνον ἐνεργήσαντες, 25
 προμνηστεύμενοι τὴν ἀφοβίαν, τὸν φόβον ἀποδιώκοντες. Διὰ γοῦν ταύτας τὰς
 ἐπεμβαίνουσας αἰτίας, αἱ εἰς ὄλεθρον ἄγουσι τὰς τῶν ἡρώων ψυχὰς, ὡς καὶ ἡ
 σὴ μία τῶν ἐκείνων ὁμοία εἶναι δοκῶ, ἀπαλλάγηθι τοῦ βδελυροῦ τούτου καὶ με-
 τάστηθι. Ἦδη γὰρ ὁ ἐμὸς κύριος Μωράτ διὰ παρακλήσεως τῶν αὐτοῦ μεγιστά-
 νων καὶ ἐμοῦ ἀφίησι πάντα τὰ σφαλέντα καὶ παρὰ σουπραχθέντα καὶ τὰς ἀν- 30
 τάρσεις καὶ, ὧν ἐπεχειρίσω κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῆς ἡγε-
 μονίας αὐτῶν, καὶ ἰλέῳ ὅμματι προσβλέπει σε καὶ δωρεῖταί σοι δι' ἐμοῦ τὴν 172b
 ἐπαρχίαν τοῦ Ἀτὴν καταγονικότητος χάριν. Ὡς καὶ σὺ, οὕτως καὶ οἱ ἐκ τῆς
 σῆς ὄσφουος ταύτην ὡς προῖκα νεμηθήσονται, πλὴν ἔνεκα τοῦ γινώσκειν σε, ὅτι

că ești sub o stăpînire și că ești supus, trimiți după vreme pe unul din feciorii tăi să-l însoțească în război. Acestea ți le spun, fiindu-ți cu priință, tu însă spune-mi ce crezi“.

3. La acestea Țineit a început a-i spune lui Chamza : „Știi bine, frate,
 5 că eu de la coborîtorii lui Osman n-am văzut nici un folos, nici o atenție, nici o demnitate, ei însă de la mine, în situațiile lor grele, multe și prea multe fapte războinice, pe care le-au făptuit aceste brațe ale mele. Căci după năvala tătarilor, chiar această domnie pe care promite să mi-o dea
 10 acum, cine a scos-o din mîinile lui Omur, feciorul lui Atin ? Nu Țineit ? Nu l-am izgonit apoi pe Ese, fratele său, și nu l-am închis în cetățuia orașului vechi și prinzîndu-l nu l-am omorît ? Pe Omur, fratele lui, nu l-am ucis prin vicleșug ? Și acestea, cînd ei erau moștenitorii firești ai locului și ai provinciei ! Musulman însă, unchiul lui Murad, pe care tu-l numești
 15 domn al tău, ședea trăind în desfătări în Tracia, iar eu îl proclamam domn al Efesului și a toată Ionia. Mai tîrziu însă pe mine m-a scos și a dat-o lui Kelpaxisi, rob de neam tribal. Cît despre situația de acum a țării pe care mi-o dăruiește acum, apoi feciorul aceluia Omur al lui Atin, căruia eu i-am tăiat capul, acela o guvernează și s-a făcut domn peste țara părintească și stăpînește provincia fiind de vreun an sau și mai bine, și toți îi
 20 sînt supuși și-i aparțin lui. Dacă Dumnezeu îmi va da această țară prin faptele mele de arme, ce favoare mi-a făcut Murad ? Nici una ! Căci și bunicul lui Murad, acel Ilderim Baiazid tot așa a smuls-o și și-a însușit-o de la Atin, bunicul lui Mustafa de acum. Tot așa, de-mi dă Dumnezeu, și eu azi mă voi face domn. Așadar, frate, pentru că ai venit în scopul acesta,
 25 îți promit în ora aceasta în fața lui Dumnezeu și a profetului, precum că voi fi prieten curat de acum înainte al lui Murad ; și în caz de război, unul din feciorii mei îl însoțește întotdeauna pe Murad. Căci eu în urma cuvintelor tale, și fără aceste învoieli, aveam de gînd să plec în Ionia și să încep lupta cu Mustafa, urmaș al lui Atin. Prin urmare, pentru că tu, fratele
 30 meu din același suflet și din același tată, ai crezut că e mai bine să fiu prieten al lui Murad, ți-o făgăduiesc acum și în noaptea ce vine, voi începe prin fapte să-ți dovedesc ce ne-am înțeles“. — Și despărțindu-se unul de

3 : Omur... Ese : vz. XVIII, 3 : *cei doi feciori ai lui Atin*. — *l-am omorît* ; vz. XVIII, 6, unde Duca ne spusese numai că celălalt fecior al lui Atin, Ese murise. — *l-am ucis prin vicleșug* : vz. XVIII, 8. — *il proclamam domn* : vz. XVIII, 5. — *lui Kelpaxisi* vz. XIX, 2 ; acesta însă nu poate fi identic cu turcitul Alexandru, feciorul lui Sișman, precum crede Bullialdus, Duca, ed. Bonn, p. 588, căci acesta e bulgar de origine domnească, pe cînd Kelpaxisi e rob sîrb. — *Μουσταφᾶ τοῦ Ἀτίν* Mustafa a fost arătat ca fecior al lui Omur și că Atin îi este bunic, așa că prin τοῦ Ἀτίν nu se spune decît că face parte din dinastia înființată de Aïdin ; de aceea am și tradus cu Mustafa, urmaș al lui Atin.

ὑπὸ ἀρχὴν ὑπάρχεις καὶ ὑπήκοος εἶ, κατὰ καιρὸν ἕνα τῶν υἱῶν σου πέμπεις ἐν τῇ στρατείᾳ. Ταῦτά σοι φιλῶν λαλῶ, σὺ δέ μοι λέγε, ἃ σοι δοκεῖ.“ —

3. Πρὸς ταῦτα ὁ Τζιναήτ ἤρξατο λέγειν τῷ Χαμζᾷ· „Ἐπίστασαι ἀκριβῶς, ἀδελφέ, ὅτι παρὰ τῶν Ὀτμάνων ἐγὼ οὐδὲν εἰδὼν τι κέρδος ἢ φιλοτιμίαν ἢ ἀξίωμα, ἐκείνοι δὲ παρ' ἐμοῦ ἐν ταῖς δυσπραγίαις αὐτῶν πολλὰ καὶ παμπληθῆ ἀρετικὰ 5 ἔργα, ἃ ἐνήργησαν οἱ βραχίονες οὗτοι. Μετὰ γὰρ τὴν τῶν Τατάρων ἐπιδρομὴν αὐτήν, τὴν ἣν μοι ὑπόσχεται δοῦναι ἡγεμονίαν νυνί, τίς ἐλυτρώσατο ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ Ὀμοῦρ, υἱοῦ τοῦ Ἀτὴν; Οὐχ ὁ Τζιναήτ; Οὐ κατεδίωξα τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἑσσαί καὶ ἀπέκλεισα αὐτὸν ἐν τῷ πολυχνίῳ τῆς παλαιοπόλεως καὶ χειρωσάμενος αὐτὸν ἔκτεινα; Οὐ τὸν Ὀμοῦρ, τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, δολοφονήσας 10 ἀπέκτεινα; καὶ ταῦτα κληρονόμοι φυσικοὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐπαρχίας τυγχάνοντες. Ὁ δὲ Μουσουλμάν, ὁ θεῖος τοῦ Μωράτ, ὃν σὺ κύριόν σου καλεῖς, ἐκάθητο ἐν τῇ Θράκῃ κατασπαταλῶν, ἐγὼ δὲ εὐφήμευν αὐτὸν κύριον Ἐφέσου καὶ πάσης Ἰωνίας. Ὑστερον δὲ ἐκβαλὼν με δέδωκεν αὐτὴν τῷ Κελλάξῃσι, ἀνδρὶ Τριβαλλῷ καὶ ἀργυρωνήτῳ. Τὸ δὲ νῦν ἔχον τὴν ἐπαρχίαν αὐτήν, ἣν μοι δωρεῖται νῦν, ὁ 15 υἱὸς τοῦ Ἀτὴν ἐκείνου τοῦ Ὀμοῦρ, ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα, ἐκεῖνος αὐτὴν αὐθεντεῦει καὶ ἐγεγόνει κύριος τῶν πραγμάτων τῶν πατρικῶν καὶ δεσπόζει τὴν ἐπαρχίαν, ἔτος που ὑπάρχον ἐν ἧ καὶ πλεόν, καὶ πάντες ὑπήκοοι καὶ οἰκεῖοι τυγχάνουσιν αὐτοῦ. Εἰ δωρησῇται μοι ταύτην ὁ Θεὸς δι' ἔργων μου στρατιωτικῶν, 20 τίς χάρις ἢ τοῦ Μωράτ; Οὐδεμία· καὶ γὰρ ὁ πάππος τοῦ Μωράτ, ἐκεῖνος ὁ Ἰλ-τρῆμ Παγιαζήτ, παρὰ τοῦ πάππου τοῦ νῦν Μουσταφᾶ τοῦ Ἀτὴν οὕτως ἤρπαξε καὶ ἐκληρώσατο ταύτην. Οὕτω καὶ γὰρ σήμερον γενήσομαι κύριος Θεοῦ διδόντος μοι. Ἐπεὶ οὖν εἰς τοῦτο ἐλήλυθας, ἀδελφέ, ὑπόσχομαι τῇ ᾧρα ταύτῃ κατενώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ προφήτου, ὥς ἵνα ἔσομαι καθαρὸς φίλος ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ 25 ἐξῆς τοῦ Μωράτ· καὶ ὅτε χρεῖα στρατοῦ, ὁ εἰς τῶν υἱῶν μου συνοδεύει ἀεὶ τῷ Μωράτ. Ἐγὼ γὰρ καὶ διὰ τῶν σῶν λόγων καὶ χωρὶς τῶν συνθηκῶν τούτων ἔμελλον τοῦ ἀπελθεῖν ἐν τῇ Ἰωνίᾳ καὶ συμπλακῆναι τῷ Μουσταφᾷ τοῦ Ἀτὴν. Ἐπεὶ τοίνυν σὺ, ὁ ὁμόψυχος καὶ ὁμοπάτριος ἐμὸς ἀδελφός, ἡρετίσω τοῦ εἶναι με φίλον τοῦ Μωράτ, ἥδη ὑπόσχομαι καὶ τῇ ἐρχομένῃ νυκτὶ ἄρξομαι δι' ἔργων ἀπο- 30 δεικνύνειν τὰ συμφωνηθέντα μοι.“ — Διαστάντε οὖν ἀπ' ἀλλήλων, ὁ Χαμζᾷς

altul, Chamza a raportat lui Murad și sietnicilor lui ce a vorbit și cum s-a înțeles cu Țineit și la toți le-a plăcut și au prins curaj și bună nădejde.

4. În noaptea următoare, Țineit sculându-se de cu seară, a lăsat pe la straja întâi de noapte corturile ridicate și înăuntru tot felul de lumini și, lufind tot ce era de folos pentru o pregătire de război ca arme și caii cei mai încercați și orice lucru de aur și de argint, a încălecat cu robii săi personali și cu prieteni nu puțini pe cai ca la șaptezeci, fiecare ducând în șea și o povară potrivită de aur și argint și alt material de preț care nu era prea voluminos, și au pornit, fără să audă nimeni ceva sau să bage de seamă. Lucrurile însă grele și anevoie de luat, toate le-au lăsat, de asemenea și cai și cămile și catiri și orice alt bagaj. Mergînd toată noaptea și trecînd peste munți și cîmpii pînă dimineată, au ajuns pe aproape de granițele Lidiei în părțile dinspre Chliera și Thiatira; și în noaptea aceea au făcut un drum de două zile. Și pe la ora trei din zi, trecînd peste rîul Ermon, pînă în seara au ajuns la Smirna. Tot drumul nu i-a împiedicat nimeni peste tot, afară de numai pe malul rîului Ermon, cînd au voit să-l treacă, niște turci de pe acolo au încercat să le oprească trecerea, crezînd că sînt de-ai lui Mustafa; căci întreaga Asie s-a fost tulburat de expediția lui Mustafa spre părțile răsăritului. Țineit însă îndreptîndu-se asupra lor și punîndu-i pe fugă, pe unii i-a tăiat cu sabia, pe alții i-a rănit cu săgețile și fără nici o frică și-a continuat drumul pînă la capăt. Locuitorii însă din Smirna văzînd ceata de luptători, erau cu totul nedumeriți, a cui este și cine e conducătorul ei; dar cum au aflat că este Țineit, au alergat cu toții, femei și copii, să-l vadă pe Țineit, căci era de naștere din Smirna și a trăit și a crescut la un loc cu toții. Aflînd de la ei că Mustafa, urmașul lui Atin, petrece la Efes și Thirea, s-a dus mai înăuntrul țării, pe unde e Briela și Eritre și Clazomene și alte localități. Turcii de prin apropierea acelor regiuni muntoase fiind cu toții buni luptători și foarte războinici și prieteni din părinți de-ai lui Țineit, a adunat din ei ca la două mii; și din pădurile de stejar și-a făcut sulite și și-a făurit lănci, din cauza grabei rău ciocănite și una mai lungă alta mai scurtă; și într-o singură săptămînă și-a echipat arcași și baltagii și lăncieri peste două mii. Dar Mustafa aflînd de venirea lui Țineit, și-a îngrămădit mulțime de oaste și plecînd din Efes, ajunsese spre Smirna, ca să-i iasă înainte. Iar acela auzînd, a pornit să-i iasă și el înainte. Și întîlnindu-se unul cu altul într-un loc ce se cheamă Mesaulion, și pregătindu-se din amîndouă părțile liniile de bătaie, pe cît era cu puțință, căci locul era mlăștinos și păduros, a ră-

4: *tot felul de lumini*: Același fel de a camufla plecarea, ni-l istorisește și Nichifor Vriennios (Bryennios) ed. Bonn, p. 150, 12 și Ana Comnena, Alexiada ed. A. Reifferscheid (Teubner), vol. I, p. 29, 18 și Nichita Choniati, ed. Bonn, p. 814, 11, — *pe la ora trei din zi*: adică între orele 9 și 10 dimineata.

τὰ λαληθέντα καὶ συμφωνηθέντα ἀπαγγείλας τῷ Μουράτ καὶ τῇ βουλῇ, ἤρесе τοὺς πάντας καὶ θάρσος ἔλαβον καὶ ἐλπίδας χρηστάς.

4. Τῇ οὖν ἐπιούσῃ νυκτὶ ἀφ' ἐσπέρας ὁ Τζινεήτ ἀναστάς, πρώτῃ φυλακῇ τῆς νυκτός ἀφίει τὰς σκηνὰς πεπηγμένας καὶ ἐν μέσῳ φῶτα διάφορα καὶ λαβὼν ἅπαν τὸ εἰς παρασκευὴν χρήσιμον, οἶον ἄρματα καὶ ἵππους τοὺς δοκιμωτάτους καὶ πᾶσαν ἄλλην ὕλην χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἔχων μετ' αὐτοῦ τοὺς οἰκείους ἀργυρωνήτους καὶ φίλους οὐκ ὀλίγους ἐπέβησαν τοῖς ἵπποις ὡς ἐβδομήκοντα, ὁ ἕκαστος ἐν τῇ ἐφεστρίδι φέρων καὶ μοῖραν φορτίου ἕμμετρον χρυσοῦ ἢ ἀργύρου ἢ ἄλλης τιμίας ὕλης μὴ ἐχούσης ὄγκον ὑπερβαρῆ, καὶ ἀπήεσαν τὸ παράπαν τινὸς μὴ ἐνωτισθέντος ἢ συνιέντος. Τὰ δὲ βαρέα σκεύη καὶ δυσβάστακτα ἅπαντα εἶασαν, ὁμοίως καὶ ἵππους καὶ καμήλους καὶ ἡμιόνους καὶ πᾶσαν ἄλλην παρασκευὴν. Δι' ὅλης δὲ νυκτός διελθόντες καὶ διαβάντες ὄρη τε καὶ κάμπους ἕως πρωῒ, ἔφθασαν τὰ ὄρια ἐγγύς που τῆς Λυδίας ἐν τοῖς μέρεσι τοῖς πρὸς τὰ Χλιερά καὶ Θυάτειρα, ὁδεύσαντες ἡμερῶν δύο ὁδὸν τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ. Καὶ πρὸς ὥραν τρίτην τῆς ἡμέρας περάσαντες τὸν Ἑρμωνα ποταμόν, ἕως ἐσπέρας ἤλθασιν εἰς Σμύρνην, μὴ ἐμποδισθέντες παρὰ τινων τὸ σύνολον πλὴν ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἑρμωνος ποταμοῦ, βουλευθέντες διαβῆναι, τινὲς τῶν ἐκεῖ Τοῦρκοι ἐκώλυον τὴν διάβασιν, λογιζόμενοι ἐκ τῶν τοῦ Μουσταφᾶ εἶναι· καὶ γὰρ ἅπασα ἡ Ἀσία ἐταράχθη ἐπὶ τῇ πρὸς τὰ ἔω περσεῖα τοῦ Μουσταφᾶ. Ὁ δὲ Τζιναήτης στραφεὶς καὶ καταδιώξας αὐτούς, τοὺς μὲν ξίφει κατέσφαξε, τοὺς δὲ βέλεσι κατατρώσας, αὐτὸς ἀφόβως τὴν ὁδὸν ἤνυε. Οἱ δὲ Σμυρναῖοι ὁρῶντες τὴν φάλαγγα καὶ διαπορούμενοι, τίνος ἐστὶ καὶ τίς ὁ ταύτης ἀρχηγός, ὡς ἔμαθον, ὅτι ὁ Τζιναήτ ἐστίν, ἅπαντες σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἔθεον ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ Τζινεήτ· ἦν γὰρ Σμυρναῖος γέννημα καὶ θρέμμα καὶ συνανάτροφος πάντων. Μαθὼν δὲ παρ' αὐτῶν ὡς ὁ Μουσταφᾶς τοῦ Ἀτὴν ἐν Ἐφέσῳ καὶ Θυραίοις διάγει, αὐτὸς πρὸς τὰ ἐνδότερα, ὅπου εἰσὶ τὰ Βρύελα καὶ αἱ Ἐρυνθραὶ Κλαζομεναὶ τε καὶ ἄλλα χωρία, εἰσῆλθεν. Οἱ δὲ τῶν ὁρέων ἐκείνων γειτνιαζόντες Τοῦρκοι ἅπαντές εἰσι μαχημώτατοι καὶ λίαν πολεμικοὶ καὶ φίλοι πάτριον τοῦ Τζιναήτ· συναθροίσας δ' ἐξ αὐτῶν ὡς δυσχιλίους καὶ ἐκ τῶν δρυμῶν δόρατα κατασκευάσας καὶ χαλκεύσας λόγχας διασυντόμως κακοσφύρους καὶ ἀνίσους, ἐν ἐβδομαδί μὲν ἐποίησε καὶ τοξότας καὶ πελεκυφόρους καὶ δορυφόρους ἐπέκεινα τῶν δισχιλίων. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς μαθὼν τὴν ἄφιξιν τοῦ Τζιναήτ καὶ σωρεύσας πλῆθος στρατοῦ, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Ἐφέσου καὶ πρὸς τὴν Σμύρνην ἀφίκτο ἀπαντήσων αὐτῷ. Αὐτὸς δὲ μαθὼν ἀπῆει ἀπαντήσων. Καὶ δὴ συναντηθέντες ἀλλήλοις ἐν ἐνὶ τόπῳ, ὃς καλεῖται Μεσαύλιον, καὶ τὰς παρατάξεις ἐκατέρων τῶν μερῶν ὡς δυνατόν ἐτοιμάσαντες, ἦν γὰρ ὁ τόπος

14 Θυάτειρα P || 19 τὰ P: τὴν Bek: *sed v.* πρὸς τὰ τῆς Ἀδριανοῦ ὄχρετο p. 227, 16 || 24 συνανάτροφος P || 25 Θυρεοίς P || 33 ἀφίκτο P: ἀφίκετο Bull || 34 δς P₁: ὁ P.

sunat semnalul de luptă la Mustafa ; căci Țineit nu avea nici trîmbiță nici alt instrument din cele obișnuite. Și cînd amîndouă armatele s-au încăierat, Țineit a intrat ca un uliu în mijlocul vrăbiilor și i-a împrăștiat printre copaci ; în acel loc dînd undeva peste Mustafa, îl lovește în cap cu un toiag de fier și nefericitul, neputînd suporta lovitura, cade cu fața înainte de pe cal și-și dă sufletul. Atunci toți oamenii lui Mustafa vin la Țineit și încep a-l saluta cu aclamații de domn. Și de îndată cu mare alai au plecat spre Efes și acolo aclamîndu-l, l-au proclamat domn ca și mai înainte. Trupul lui Mustafa însă a poruncit să-l ridice cu cinste cît mai multă și oameni de neam nobili să-l ducă la Pirghion și acolo să-l înmormînteze la un loc cu străbunii lui. Și așa s-a făcut a doua proclamare a lui Țineit.

**Fuga și moartea
lui Mustafa.**

XXVII. Dar să ne întoarcem acum și să-i vedem și pe cei lăsați la Lopadion de Țineit, cînd a fugit, ce s-a întîmplat cu ei. Dimineăța, pașalele sculîndu-se și mergînd să se înfățișeze după obicei la sultan, vorbeau între ei, că astă-noapte în corturile lui Țineit a fost mare zgomot. Unii spuneau că a trecut în cealaltă parte și s-a unit cu Murad, alții însă, cei ce aveau pizmă pe el, spuneau dinainte ce s-a întîmplat. Oamenii lui Murad însă care erau de cealaltă parte, au aflat că Țineit într-adevăr a fugit ; și atunci în tabăra lui Murad se putea vedea răsunete de muzică și trîmbițe și alergări de cai pe malurile lacului și strigăte și chioțe de război pînă în înaltul cerului. Iar Mustafa sculîndu-se și aflînd de fuga lui Țineit, și-a dat seama că nicăieri n-a fugit decît în partea cealaltă și că s-a aciuiat sub același acoperiș cu Murad ; și începînd să tremure, se grăbea să plece de acolo. Și în tabăra lui se putea vedea mare frică și tulburare și învălmășeală și zarvă. Dușmanii lor însă făceau contrarul ; răcneau și-și băteau joc de ei, strigînd fără frică în limba lor : „Stați, stați, nu fugiți !” adică : „turun, turun, cațman !” — Căci podul fiind stricat, nu aveau cum trece și să dea lupta. Și atunci Mustafa încăle-cînd a plecat spre părțile de la Lampsac, grăbind să ajungă dincolo ; Murad însă reparînd în ziua aceea podul cu bîrne mari de lemn, trece peste pod și cei mai mulți din oamenii lui Mustafa, alergînd la el, îl aclamau domn și i se închinau. Iar Mustafa ajungînd la Lampsac, într-adevăr cum spune proverbul, ca o cioră smulsă, a găsit o luntre de-a gata și trece la

a doua proclamare a lui Țineit : s-ar putea spune chiar a treia ; vz. XXVI, 1 : *șara lui Atin.* —

XXVII, 1 : *ca o cioră smulsă* : vz. XVI, 5 : *cioara din poveste.* —

ἐλώδης καὶ πολύξυλος, τὸ ἐνυάλιον ἤχησε τοῦ Μουσταφᾶ· ὁ γὰρ Τζινεήτ οὔτε σάλπιγγα οὔτε τι ἄλλο τῶν συνήθων ἐκέκτητο. Συμμιξάντες οὖν ἄμφω τὰ στρατεύματα, ὁ Τζινεήτ ὡς αἰτὸς ἐν μέσῳ στρουθίων εἰσελθὼν καὶ διασκεδάσας ἐν τῷ μέσῳ τῶν δένδρων, ἐντυχὼν αὐτοῦ πρὸς τῷ Μουσταφᾶ βάλλει κατὰ κεφαλῆς διὰ σιδηρᾶς ῥάβδου καὶ μὴ φέρων τὴν πληγὴν ὁ δύστηνος πίπτει πρηνὴς ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ ἐξέπνευσεν. Τότε πάντες οἱ τοῦ Μουσταφᾶ προσελθόντες ἠσπάζοντο τὸν Τζινεήτ καὶ ὡς ἡγεμόνα εὐφήμουν. Καὶ δὴ παρευθὺς σὺν μεγάλῃ δορυφορίᾳ πρὸς τὴν Ἐφεσον ἤλαυνον κακεὶ αὐτὸν εὐφημήσαντες ἡγεμόνα ὡς καὶ πρότερον ἀνηγόρευσαν. Τὸ δὲ σῶμα τοῦ Μουσταφᾶ ἐκέλευσεν σὺν ὅτι πλείστη τιμῇ τοῦ βασιτάσαι καὶ φέρειν αὐτὸ διὰ εὐγενῶν ἀνδρῶν ἐν τῷ Πυργίῳ κακεὶ θάψαι σὺν τοῖς προγόνοις αὐτοῦ. Καὶ οὕτως ἐγένετο ἡ δευτέρα ἀναζήτησις τοῦ Τζινεήτ.

XXVII. Ἐπαναστραφέντες τοίνυν ἴδωμεν καὶ τοὺς οὖς ἐν τῷ Λοπαδίῳ ἀποδεδρακῶς ἀφῆκεν ὁ Τζινεήτ, πῶς ἄρα τὰ κατ' αὐτῶν ἐγεγόνεισαν. Πρωῖας ἐγεγόνεισας καὶ κατὰ τὸ ἔθος εἰς παράστασιν ἔρχόμενοι οἱ μεγιστᾶνες ἐκοινολογοῦντο ἀλλήλοις, ὡς τῇ νυκτὶ ταύτῃ μέγας ἐγεγόνει θροῦς ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ Τζινεήτ. Ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι τὴν περσὶαν διαβάς μετὰ τοῦ Μωράτ ἐνώθη, ἕτεροι δέ, οἱ καὶ φθόνον κατ' αὐτοῦ τρέφοντες, τὸ γεγονός προεφήτευσαν. Οἱ δὲ τὴν περσὶαν οἰκοῦντες οἱ τοῦ Μωράτ ἔμαθον, ὡς ἀληθῶς ὁ Τζινεήτ διέδρα· καὶ τότε ἦν ἰδεῖν ὀργάνων καὶ σαλπγγων ἤχον πολλὸν ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Μωράτ καὶ ἱππηλασίας ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς λίμνης καὶ βοᾶς καὶ ἀλαλαγμοὺς φθανούσας ἕως οὐρανοῦ. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς ἐγεγόνει καὶ μαθὼν τὴν φυγὴν τοῦ Τζινεήτ ἥσθετο, ὡς οὐκ ἀλλαχοῦ, εἰ μὴ τὴν περσὶαν διαβάς, μετὰ τοῦ Μωράτ ὑπὸ λίσσῃ· καὶ σύντρομος γεγόνως ἔσπευδεν ἀναχωρῆσαι τῶν ἐκεῖ. Καὶ ἦν ἰδεῖν δειλίαν μεγάλην ἐν τῷ στρατῷ καὶ ταραχὴν καὶ θόρυβον. Οἱ δὲ ὑπεναντίοι τὰ ἀντίρροπα κατέτρεχον βοῶντες καὶ ὀνειδίζοντες, κράζοντες ἀδεῶς κατὰ τὴν αὐτῶν γλῶτταν· „Στήτε, στήτε, μὴ φεύγετε“ οἷον· „Τούρουν, τούρουν, κἀτζμαν.“ — Οὐκ εἶχον γὰρ πόρον διεφθαμένης οὔσης τῆς γεφύρας τοῦ περσῶν καὶ συμμιξαι. Ὁ Μουσταφᾶς οὖν ἐπιβάς τοῦ ἵππου ὤχετο πρὸς τὰ τῆς Λαμψάκου μέρη, σπουδάζων τὴν περσὶαν καταλαβεῖν. Ὁ δὲ Μωράτ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ συναρμόσας τὴν γέφυραν διὰ ξύλων μεγάλων δοκῶν περὶ τὴν γέφυραν καὶ οἱ πλείστοι τοῦ Μουσταφᾶ τρέχοντες προσεκύνουν αὐτῷ καὶ εὐφήμουν. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς φθάσας ἐν Λαμψάκῳ, κατεψιλωμένος κολοῖός τὸ ἀληθές τῆς παροιμίας, εὐρών ἐτοίμην μίαν τῶν σκαφῶν περὶ ἐν Καλλιουπόλει σὺν τέτταρσι καὶ μόνοις τῶν ταχυδρομῶν δούλων αὐ-

Galipoli numai cu patru din robii săi curieri; și după ce și-au adunat ostași de origine greco-latină din Galipoli, sta așteptînd ce are să se întîmple.

2. Murad însă după ce a trecut podul, trimite curieri repezi la Foccea și, arătînd lui Adorno ce s-a întîmplat, îi anunță să se afle cît mai repede cu corăbiile la locul de trecere peste strîmtoare. Avînd Adorno corăbiile pregătite, se îmbarcă și ridicînd pînzele, a plecat spre Elespont, cu toate că avea vîntul suflînd din față. Vîslind pe mare toată noaptea, dimineața s-a oprit la mijloc între Lampsac și Galipoli și în aceeași oră și Murad la țarmul mării. Venind deci aproape, căci erau șapte corăbii foarte mari, Murad a intrat în cea mai bună și mai mare și Adorno i-a dat cea mai mare cinste lui Murad, precum trebuia, și Murad lui Adorno și sfătuiau împreună pe corabie și stăteau de vorbă. Căci Murad era îngrijat, ca nu cumva frîncii să nu se țină de jurămint și să-l dea pe mîna lui Mustafa și să ia comori foarte multe și să plece. Și Murad avea cu el ostași ieniceri împreună cu pașalele lui, peste cinci sute în corabia în care se urcase, Adorno însă în aceeași corabie peste opt sute frînci ostași înarmați viteji; iar în celelalte corăbii erau îmbarcați tot pe atîția turci, pe cîtă oaste de-a frîncilor avea fiecare corabie. Dar Adorno și-a ținut jurămintul în chip curat fără nici un vicleșug și pe la mijlocul strîmătorii s-a sculat și plecîndu-și genunchii în fața lui Murad, a cerut să-i ierte datoria ce-o avea pentru minele de piatră acră. Și Murad cu bucurie i-a dăruit-o și, muind pana, a șters plata vechii datorii; și era datoria ca la douăzeci și șapte de mii de galbeni.

3. Mustafa însă stătea de cealaltă parte și era cu inima plină de durere, cînd vedea corăbiile ca niște mici orașe în mijlocul mării sau ca niște insule; căci era senin în ziua aceea. Și neavînd încotro, trimite un caic și cheamă la sine pe unul din oamenii mai devotați ai lui Adorno, ca și cum ar avea să-i spună ceva. Adorno îl trimite pe locțiitorul său Varnava de Cornelia; și întîlnindu-se cu Mustafa, i-a făgăduit să-i dea lui Adorno cincizeci de mii de galbeni, numai să nu-l debarce pe Murad, ci să-l ducă aiurea, unde vrea. Dar Adorno n-a voit să-l asculte.

4. Auzind Murad ce s-a întîmplat, s-a îmbrățișat cu Adorno și i-a zis: „De acum înainte ai să-mi fii ca un frate și amic de credință”. — Și atunci

---

7 din față P: cu vînt potrivit I: din spate Bull.

γαμουλικόν de origine greco-latină: vz. XXIV, 2.

2: Vîslind... toată noaptea: Să ajungă într-o noapte de la Foccea Nouă la Lampsac avînd încă și un vînt puțin prielnic, a fost cu adevărat o călătorie foarte forțată. — ca la 27 000 galbeni: la o dobîndă compusă de vreo 12%, rata anuală de 2 000 galbeni, restantă pe șase ani, s-ar apropia într-adevăr de o sumă ca aceasta. Cp. XXV, 8.

τοῦ· καὶ συναθροίσας τὸ γασμουλικὸν τῆς Καλλιουπόλεως ἴστατο ἐκδεχόμενος τὸ μέλλον.

2. Ὁ δὲ Μωράτ (μετὰ) τὸ περᾶσαι τὴν γέφυραν στέλλει ταχυδρόμους εἰς Φώκαιαν δηλῶν τὰ γεγονότα τῷ Ἀδούρνῳ καὶ μηνύων ὡς τάχιστα εὐρεθῆναι σὺν ταῖς ναυσὶν εἰς τὸν πορθμὸν. Ὁ δ' Ἀδοῦρνος ἐτοίμας ἔχων τὰς ναῦς, εἰσελθὼν καὶ τὰ ἱστία περῶσας ἔπλει πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, τὸν ἄνεμον ἔχων φυσῶντ' ἀπὸ πρῶρας. Καὶ διὰ νυκτὸς νήξας τὸ πέλαγος, πρωΐας ἀντεπαρέστη μέσον Λαμψάκου καὶ Καλλιουπόλεως καὶ ὁ Μωράτ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐν ταῖς ἀκταῖς. Ἐγγὺς οὖν γεγονῶσαι, ἦσαν γὰρ ἐπτά ὑπερμεγέθεις, εἰσῆλθεν ὁ Μωράτ ἐν τῇ κρείττοτέρᾳ καὶ μειζοντέρᾳ. Ἔδωκε γοῦν ὁ Ἀδοῦρνος μεγάλην τιμὴν τῷ Μωράτ, ὡς ἐχρῆν, καὶ ὁ Μωράτ τῷ Ἀδούρνῳ καὶ συνεδρίαζον ὁμοῦ ἐν τῇ νηϊ καὶ ὁμιλοῦν. Εἶχε γὰρ ἐν φροντίδι, μή ποτε οἱ Φράγγοι καταφρονήσαντες τοὺς ὅρκους ἐκδοτον ποιήσωσι τὸν Μωράτ ἐν χερσὶ τοῦ Μουσταφᾶ καὶ λαβόντες θησαυροὺς πλείστους ἀπέλθωσιν. Εἶχε δὲ ὁ Μουράτ σὺν αὐτῷ ὀπλίτας οἰκείους δούλους σὺν τοῖς σατράπαις αὐτοῦ ἐν τῇ νηϊ, ἣ ἐπέβη, ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους, ὁ δ' Ἀδοῦρνος ἐν αὐτῇ τῇ νηϊ ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους γεναίους ὀπλίτας Φράγγους. Ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ναυσὶν ὑπῆρχον πόσοι ἐπιβάται Τοῦρκοι, ὅσον ὀπλιτικὸν Φράγγων ἐκάστη ἐκέκτητο. Ὁ δὲ Ἀδοῦρνος ἦν φυλάττων τοὺς ὅρκους αὐτοῦ ἀκεραίως ἀνευ δόλου τινός· ἐν δὲ τῷ μέσῳ τοῦ πορθμοῦ ἀναστὰς ὁ Ἀδοῦρνος καὶ γόνυ κλίνας ἔναντι τοῦ Μωράτ, ἤτησατο τὸ ὀφειλόμενον χρέος τοῦ μετάλλου τῆς στυπτηρίας. Καὶ ὁ Μωράτ ἀγαλλόμενος ἐδωρήσατο καὶ ἐβάπτετο κάλαμος ἐξαλείφων παλαιῶν χρέους ἀπότισιν· τὸ δὲ χρέος ἦν ὡς εἴκοσι ἐπτά χιλιάδας νομισμάτων ἀπαρίθμησιν.

3. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς εἰς τὸ πέραν ἐστὼς καὶ θεωρῶν τὰς ναῦς ὡς πολίχνια ἐν μέσῳ πελάγους ἢ ὡς νήσους ἐτιτρώσκετο τῇ ψυχῇ· ἦν γὰρ εὐδιδος ἢ ἡμέρα ἐκεῖνη. Καὶ οὐκ ἔχων τί δρᾶσαι, στέλλει ἐν τῶν ἀκατίων μετακαλῶν τινα τῶν εὐνοустέρων τοῦ Ἀδοῦρνου, ὡς ἔχων λόγους τινὰς τοῦ ὁμιλῆσαι. Ὁ δ' Ἀδοῦρνος στέλλει τὸν αὐτοῦ βικάριον Βαρνάβα δὲ Κορνήλια· καὶ τυχὼν μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ, ὑπέσχετο τοῦ δοῦναι τῷ Ἀδοῦρνῳ πεντήκοντα χιλιάδας νομίσματα, μόνον μὴ ἐκβαλεῖν αὐτὸν ἔξω τῆς νηός, ἀλλ' ἀποπέμψαι ἐτέρωθι, ἔνθα καὶ βούλεται. Ὁ δὲ Ἀδοῦρνος οὐκ ἠθέλησεν ἀκοῦσαι.

4. Ὁ δὲ Μωράτ ἀκούσας τὰ γενόμενα ἐνηγκαλίσσατο τῷ Ἀδοῦρνῳ καὶ εἶπεν· „Ἔσο ἀπὸ τοῦ νῦν ἡμέτερος ἀδελφὸς καὶ φίλος πιστός.“ — Τότε παραστάν-

3 μετὰ *add Bull: om P* || 7 πρῶρας P: col vento contrario I: πρῶμνης Bull || 13 ἐκδοτον Bek: ἔδοτον P || 22 χρέους *scripsi*: χρέος P, *fortasse* χρέως *scribendum* || 32 τῷ Ἀδοῦρνῳ P: *fortasse* τὸν Ἀδοῦρνον.

ajungînd lîngă Galipoli, oamenii lui Mustafa nu i-a lăsat de loc să se apropie de port. Căpitanii corăbiilor însă au slobozit pînzele în largul mării în partea de jos a portului afară de oraș și totodată și ancorele și se pregăteau în linii de bătaie să iasă la uscat. Dar și oamenii lui Mustafa alergînd pe uscat, le-au stat împotrivă, oprindu-i să debarce. Adorno însă pregătînd luntrile, bărcile și caicele corăbiilor, a trimis peste douăzeci să ajungă la uscat, fiind înăuntru acestora peste cinci sute de frînci cu arcuri grele și aruncători de sulite. Ieșind și trimițînd arcașii ca la o milă departe de la marginea mării, au apărat bine țărmul; și a ieșit și Murad cu o mie de arcași, trăgători cu amîndouă mîinile și luptători foarte viteji mai bine de trei mii. Și frîncii, dînd cu arcurile grele și improșcînd cu pietre au început să deschidă drumul înaintea liniei de luptă.

5. Și atunci oamenii lui Murad cu frîncii, făcînd să răsune o dată trompetele, au început să alerge asupra oamenilor lui Mustafa; și aceia dînd dos, fugeau și aceștia nu conțeneau să-i urmărească, pînă ce n-au ucis mulți. Și în timp ce Murad mîna spre cetățuia orașului, Mustafa, așa cum era, a pornit spre Adrianopole și, intrînd în visterie, unde erau păstrate comorile, și-a luat bani cît a voit, și a pornit cu puțini însoțitori înspre Țara Romînească, mînînd caii, cît putea.

6. Murad însă a rămas trei zile la Galipoli și, luînd cetățuia, pe toți cei care l-au oprit să debarce în port, i-a măcelărit fără cruțare; apoi s-a dus în grabă spre Adrianopole, avînd cu sine foarte multă armată din răsarit și apus și cu Ioan Adorno cu toți căpitanii de corăbii și o armată, peste două mii de oameni italieni îmbrăcați în zale de oțel și lăncieri și baltagii pedestri clocotînd de pornire războinică. Cînd a intrat în Adrianopole, toți locuitorii orașului i-au ieșit întru întîmpinare, aclamîndu-l domn, el însă cu bucurie mare răspundea tuturor. Intrînd în palatul tatălui său, a făcut ospăț mare și banchet; și a chemat pe toți latinii cu Adorno și, veselindu-se cu toții, i-au urat domnie fericită. Lui Adorno însă i-a dat daruri foarte multe și i-a dat și unul din orașelele din Europa, Peritheorion, ca să-l aibă și să-i ia veniturile toată viața lui; tot așa și veniturile din comerțul orașelor Focea. Și pe ceilalți căpitani de corăbii i-a răsplătit cu veșminte foarte scumpe și cu alte daruri de mult preț și mulțumindu-le, i-a lăsat să plece în pace; și ei ajungînd la Galipoli, au ridicat pînzele și au luat calea mării spre Focea.

4: cu arcuri grele: vz. XXIV, 11.

6: Peritheorion: oraș reclădit de Andronic III Paleolog (1328—1341); vz. Istoria lui Ioan Cantacuzino, ed. Bonn, vol. I, p. 542, 14.

τες ἀντικρυ Καλλιουπόλεως, οὐκ ἀφῆκαν οἱ τοῦ Μουσταφᾶ τὸ σύνολον πλησιάσαι ἐν τῷ λιμένι. Οἱ δὲ κυβερνήται τῶν νηῶν πρὸς τὰ τοῦ λιμένος μέρη τὰ κάτω ἔξω τῆς πόλεως ἐν τῷ πελάγει ἰστία χαλάσαντες ὁμοῦ καὶ τὰς ἀγγύρας, ἐτοιμάζοντο εἰς παρατάξεις τοῦ ἐξελθεῖν ἐν τῇ ξηρᾷ. Καὶ οἱ τοῦ Μουσταφᾶ διὰ ξηρᾶς 5
 δραμόντες ἀπεναντίως εἰστήκεσαν, κωλύοντες τὴν ἔξοδον. Ὁ δ' Ἀδοῦρνος ἐτοιμάσας τὰς βάλκας καὶ τὰ σκάφη καὶ ἀκάτια τῶν νηῶν, ὑπὲρ τὰ εἰκοσιν ἐπεμψεν, ἵνα λάβωσι γῆν, ὄντες ἐντὸς τούτων ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους Φράγγους τσαγαράτορους καὶ δορυπόμους. Ἐξελθόντες οὖν καὶ ἀποπέμψαντες τοὺς τοξό-
 τας ὡς μίλιον ἐν μακρὰν τοῦ αἰγιαλοῦ καὶ δεφενδεύοντες τὴν ἀκτὴν ἀσφαλῶς, ἐξῆλθε καὶ ὁ Μουράτ σὺν τοξόταις χιλίοις ἀμφοτεροδεξιῶν καὶ μαχίμοις ἀλκι- 10
 μωτάτοις ἐπέκεινα τῶν τρισχιλίων. Οἱ δὲ Φράγγοι ἔμπροσθεν τῆς παρατάξεως διὰ 180b
 τῶν τσαγροβολισμάτων καὶ πετροβόλων τὴν ὁδὸν λείαν ἐποίουν.

5. Τότε οἱ τοῦ Μωράτ σὺν τοῖς Φράγγοις μίαν ἀλαλαγὴν σαλπυγγῶδη ποιήσαντες κατὰ τοῦ Μουσταφᾶ ἔθειον καὶ αὐτοὶ νῶτα διδόνες ἔφευγον καὶ οὗ-
 τοι διώκοντες οὐκ ἐπαύοντο, ἕως οὗ πολλοὺς κατέσφαξαν. Καὶ ὁ Μουράτ πρὸς 15
 τὸ πολίχνιον ἐλαύνων τῆς πόλεως, ὁ Μουσταφᾶς, ὡς εἶχε, πρὸς τὰ τῆς Ἀδρια-
 νοῦ ὥχετο καὶ εἰσελθὼν ἐν τῷ ταμείῳ, ᾧ οἱ θησαυροὶ ἐναπέκειντο, καὶ λαβὼν
 χρήματα, ὅσα ἠβούλετο, πρὸς τὰ τῆς Βλαχίας μέρη σὺν ὀλίγοις τὴν ὁδοιπορίαν
 ἐποίει ἐλαύνων τοὺς ἵππους, ὅσον ἐδύνατο.

6. Ὁ δὲ Μωράτ ἐν Καλλιουπόλει τρεῖς ἡμέρας ποιήσας καὶ τὸ φρούριον 20
 λαβὼν καὶ τοὺς κωλύσαντας μὴ ἐξελθεῖν ἐν τῷ λιμένι πάντας ἀφειδῶς κατασφά-
 ξας, εἰς Ἀδριανούπολιν σπεύδων ὥχετο, ἔχων μεθ' αὐτοῦ πλεῖστον στρατὸν ἐξ
 ἑφᾶς καὶ δύσεως καὶ τὸν Ἀδοῦρνον Ἰωάννην ὁμοῦ σὺν πᾶσι τοῖς ἐπιστατοῦσι
 τὰς νῆας καὶ στρατὸν ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους ἄνδρας Ἰταλοὺς καταπεφραγμένους
 μέλανι χαλκῷ καὶ δορυφοροῦντας καὶ πελεκυφόρους πεζοὺς ἀρεϊκῷ θυμῷ ζέον- 25
 τας. Ἐν δὲ τῇ Ἀδριανοῦ εἰσερχόμενος, ἅπαντες οἱ τῆς πόλεως ἐξῆλθον εἰς ἀπάν-
 τησιν εὐφημοῦντες αὐτόν, ἐκεῖνος δὲ μετὰ περιχαρείας τοὺς ἅπαντας προσηγό-
 ρευε. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ εὐαχίαν μεγάλην καὶ
 πανδαισίαν ποιήσας, ἐκάλεσε πάντας τοὺς Λατίνους σὺν τῷ Ἀδοῦρῳ καὶ εὐ-
 φρανθέντες εὐφύμησαν αὐτόν ἅπαντες. Δωρήσας δὲ τῷ Ἀδοῦρῳ δωρήματα πλεῖ- 181b
 στα ἐδωρήσατο καὶ τὸ Περιθεώριον, ἐν τῶν πολυχνίων τῆς δύσεως, τοῦ ἔχειν καὶ
 νέμεσθαι τοῦτο ἐφ' ὅλης ζωῆς αὐτοῦ· ὁμοίως καὶ τὰ κομμέρκια τῶν Φωκαίων.
 Καὶ τοὺς ἄλλους κυρίους τῶν νηῶν ἀλλάξας στολαῖς βαρυτίμοις καὶ ἄλλοις πολυ-
 τελέσι δωρήμασιν ἀπέλυσε αὐτοὺς εὐχαριστήσας ἐν εἰρήνῃ· ἐλθόντες δὲ ἐν Καλ-
 λιουπόλει καὶ πτερώσαντες τὰς νῆας ἔτεμον τὴν πρὸς Φώκαιαν θάλασσαν. 35

3 ἀγγύρας P || 5 ἀπεναντίως *scripsi*: ἀπεναντίας P || 17 ᾧ *scripsi*: ὁ P || 19 ἐποίει Bull: ἐπόη P || 22 μεθ' αὐτοῦ P: μετ' αὐτοῦ Bull || 24 et 35 νῆας P || 27 αὐτόν *scripsi*: αὐ-
 τῷ P, *sed v.* 30 αὐτόν P || 31 ἐν *scripsi*: ἐνα P || 32 Φώκαιον P.

7. Murad însă în mare grabă a trimis tineri sprinteni la picior și comandanți viteji și l-au prins pe Mustafa undeva pe aproape de malurile Istrului. Căci voia să fugă la Constantinopole, dar gândindu-se la întîmplările de mai înainte, conștiința nu l-a lăsat. Și l-au adus în fața lui Murad și acesta a hotărît să moară de ștreang în locul public de osîndă ca un făcător de rele, pentru ca oamenii, dacă și nu toți, apoi cei mai mulți din popor care numai bănuiau, să poată vedea că el n-a fost feciorul lui Baiazid, coborîtor din Osman, ci a fost un mincinos, pus la cale de împăratul Manuil Peleolog. Adevărul însă e așa, că el era un fecior de-al lui Baiazid.

**Impresurarea
Constantinopolei
de Murad II
în 1422.**

XXVIII. A ajuns, așadar, după ce începuse acum iarna, să stea pe tronul domniei tatălului său și primăvara, trimițînd vestitori și credincioși pretutindeni, strînge oaste foarte multă și făcea pregătiri în contra Constantinopolei. Și împăratul Manuil a dat de mai mult timp împărăția în seama fiului său Ioan; iar însuși fiind bătrîn, ședea ocupîndu-se cu studiul dumnezeieștilor scripturi. Aflînd deci că Murad are de gînd să pornească război în contra lui în luna aceea, — și era luna aprilie, — trimite sol la el pe Corax Teologu cu numele, om de fel din Filadelfia, care după năvălirea tătarilor în Asia Mică, s-a mutat la Constantinopole. Căci era viclean ca nimeni altul din timpul de atunci și foarte rău la fapte și calomnii de ale turcilor. Umblînd deseori la palat cu unii dintre înalții dregători, l-a cunoscut și împăratul Manuil și, pentru că vorbea limba turcească și o știa cum trebuia, era trimis mereu cu solii împărătești, făcînd serviciul de interpret și traducînd cuvintele solilor către vizirii sultanului Mahomed de odinioară. Și mult timp făcînd deseori un serviciu ca aceasta, l-a cunoscut și sultanul Mahomed și marele vizir Baiazid; și s-a împrietenit așa de tare, că, dacă împăratul avea vreo dorință la Mahomed sau Mahomed la împăratul, Teologul în foarte puțină trecere de timp o ducea la capăt și trecea în ochii amîndurora drept om de mare ispravă care le-a făcut multe servicii. Dar pîzma care pîndește cu ochi răi toate cele bune, și-a pus aprig ochiul și pe Teologu.

---

30 după servicii adaugă: Despre acest Teolog cuvîntul nostru a vorbit mai înainte foarte pe larg I: om P.

7: la întîmplările de mai înainte: cînd n-a voit să se țină de cuvînt și să predea lui Leonaris orașul Galipoli; vz. XXIV, 12. — Adevărul e însă așa: Cronica interpolată a lui G. Sfrantes, îl numește pe Mustafa τὸν πλαστὸν υἱὸν τοῦ Μπαγιαζήτου „falsul fecior al lui Baiazid“ (G. Sfrantes, I, 113, 3), cronica autentică însă (G. Sfrantes, col. 1029 CD) nu o spune, așa că Duca pare să aibă dreptate. Vz. și L. Chalc., I, 190, 14.

XXVIII, 1: Corax Teologu cu numele ș.a.m.d.: Cele ce ni le spune Duca aici despre acest Corax Teologu, fără să facă vreuna din atît de obișnuitele trimiteri

7. Ὁ δὲ Μωράτ σὺν τάχει πολλῶ ἑξαποστείλας ὠκυπτέρους νεανίας καὶ στρατηγοὺς ἀνδρείους, συνέλαβον τὸν Μουσταφᾶν ἐγγὺς πρὸς ταῖς τοῦ Ἰστροῦ ὁχθαῖς. Ἡβούλετο γὰρ εἰσελθεῖν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλὰ τὰ προγεγονότα εἰς νοῦν λαμβάνων ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐκωλύετο. Παρέστησαν γοῦν αὐτὸν τῷ Μουράτ, ὁ δὲ ἔδωκεν ἀποφασιν τοῦ δι' ἀγχόνης θανατῶσαι αὐτὸν ἐν τῷ δημοσίῳ τόπῳ ὡς ἓνα τῶν κακούργων, ἓνα ἢ τῶν ἀνθρώπων ὑπόληψις, εἰ καὶ οὐχὶ πάντες, ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν τοῦ δήμου, καταλάβοι, ὡς οὐχ ὑπῆρχεν υἱὸς τοῦ Παγιαζήτ Ὀθμάν, ἀλλ' ἦν πλαστός καὶ κατασκευασμένος παρὰ τοῦ βασιλέως Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου. Ἡ δὲ ἀλήθεια οὕτως ἔχει, ὡς τοῦ Παγιαζήτ ὑπῆρχεν υἱός.

XXVIII. Καθίσαντος οὖν ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς ἡγεμονίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἤδη χειμῶνος ἄρξαντος, ἐν ἔαρι διαλαλίας πανταχοῦ καὶ κηρύγματα πέμψας, στρατὸν ἀθροίζει πολὺν καὶ κατὰ τῆς πόλεως Κωνσταντίνου τὴν ἐτοιμασίαν ἐποίει. Καὶ ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ πρὸ πολλοῦ τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ Ἰωάννῃ ἀναθεῖς, αὐτὸς γέροντων ὧν ἐκάθητο, σχολάζων ἐν μελέτῃ θείων λογίων. Μαθὼν οὖν, ὅτι ὁ Μωράτ στρατεύειν μέλλει κατ' αὐτοῦ τῷ μηνὶ ἐκείνῳ, ἦν γὰρ Ἀπρίλιος, στέλλει ἀποκρισιάριον πρὸς αὐτὸν ὀνόματι Θεολόγον Κόρακα, ἄνθρωπον ἐκ Φιλαδελφείας ὁρμώμενον καὶ μετὰ τὴν τῶν Τατάρων εἰς τὴν Ἀσίαν ἐφοδὸν μετοικήσαντα ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἦν γὰρ πανούργος ὡς οὐδεὶς τῶν ἄλλων τῷ τότε καιρῷ καὶ εἰς τὰς τῶν Τούρκων πράξεις καὶ διαβολὰς πονηρότατος. Συχνάζων μετὰ τινων τῶν ἀρχόντων ἐν τῷ παλατίῳ ἐγένετο καὶ τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ γνῶριμος καὶ διὰ τὸ ἀσκεῖν τὴν τῶν Τούρκων γλῶτταν καὶ ἐπίστασθαι αὐτὴν, ὡς ἐχρῆν, ἐστέλλετο σὺν τοῖς πρέσβεσι τοῦ βασιλέως αἰεὶ, ὑπηρετῶν καὶ μεθερμηνεύων τὰ λεγόμενα παρὰ τῶν πρέσβεων πρὸς τοὺς μεσάζοντας τοῦ ποτὲ Μαχουμέτ ἡγεμόνος. Τοῦ καιροῦ τοίνυν ἀναλισκομένου συχνάκις εἰς τὸ τοιοῦτον ὑπουργημα, γίνεται γνῶριμος καὶ τῷ ἡγεμόνι Μαχουμέτ καὶ τῷ μεγάλῳ μεσάζοντι Παγιαζήτ· καὶ τοιοῦτον ἐφιλιώθη, ὅτι, εἴ τι ἦν τὸ βουλόμενον παρὰ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸν Μαχουμέτ καὶ παρὰ τοῦ Μαχουμέτ πρὸς τὸν βασιλέα, ἐν ἀκαρεῖ καιροῦ ῥοπῇ ὁ Θεολόγος ἐξέφαινε καὶ ἐφαίνετο καὶ εἰς τοὺς δύο μέγας διορθωτῆς πραγμάτων πολλῶν. Ὁ τὰ πάντα γοῦν τὰ καλὰ βασκαίων φθόνος ἐστοχάζετο καὶ πρὸς τὸν Θεολόγον ὀξέως.

20 τινων *scripsi*: τινας P || 21 τῶν *om* P || 29 *post* πολλῶν *ad* De questo Theologo el sermon nostro avanti piu amplamente ha parlato I: *om* P.

la ei, ni le-a mai spus o dată la XXII 7 — 8, acolo numindu-l numai simplu Teologu, fără Corax. E o vădită repetiție nepotrivită și de prisos care e greu de explicat. Poate că Duca n-a apucat să-și pună cronica la punct.

2. După moartea lui Mahomed și a vizirului Baiazid, deoarece puterea în stat a ajuns cu ajutorul romeilor în mîinile sus-zisului Mustafa, dulceața prieteniei s-a schimbat în dușmănie amară, cînd puterea în stat a ajuns din nou în mîna lui Murad ; și împăratul voind să schimbe din nou dușmănia amară în dulce prietenie, trimite la Murad soli pe Paleolog Lahanas și Marcu Iagaris, bărbați de viță nobilă și cu mintea ascuțită, ca să stăruie și să-l convingă pe Murad că n-a fost de vină împăratul de ce s-a întîmplat, ci Baiazid, episcopul domniei ; și el n-a voit să dea tinerii prinți în mîinile împăratului, precum tatăl lor îi ordonase prin testament lui Baiazid, ci pe solii care îi cereau, i-a demis în chip neonorabil. Dar Murad, pe solii amintiți, nici n-a vrut să-i vadă nici să-i audă, ci i-a ținut la o parte sub pază cîteva zile, pînă ce și-a putut pregăti, de ce avea nevoie în vederea războiului în contra Constantinopolei, și atunci i-a trimis înapoi, spunîndu-le : „Mergeți și anunțați împăratului, că eu viu acum în grabă“. Și în puține zile adunîndu-și toată armata, fiind fără de număr așa-zicînd peste două sute de mii, pornește asupra Constantinopolei.

3. Constantinopolitanii însă aveau grea bănuială în contra lui Teologu și-și ziceau în mintea lor că a urzit vicleșug în contra orașului, pentru că n-a fost el în solie ; căci Teologu era în legături strînse de mare prietenie cu turcii conducători și cu însuși sultanul. Împăratul Manuil văzînd mișcarea zgomotoasă de nemulțumire a mulțimii în contra lui Teologu, îl trimite pe acesta la Murad, chipurile să trateze încheierea păcii, căci Murad impresurase Constantinopolea și o blocase, ridicîndu-și corturile înăuntru în biserica Izvorului, aproape de zidurile orașului. Mergînd Teologu și intrînd la Murad și la vizirii lui, s-a străduit mult și a vorbit pentru pace, dar n-a putut să-l înduplece pe tiran să-l asculte, după cum spun unii ; după cum însă au bănuît cei mai mulți, a grăit către turc : „Dacă vei face cu mine înțelegerea cu jurămînt, ca eu să fiu guvernatorul și comandantul Constantinopolei, eu îți voi preda-o“. Unul însă din cei mai de încredere ai lui a prins cu urechea aceste cuvinte ; și după ce s-a făcut înțelegerea, că în ziua în care are să se dea războiul, el cu oamenii lui la Poarta Izvorului îi va introduce pe turci înăuntru, s-au înapoiat în capitală ; și Teologu

2: *Paleolog Lahanas și Marcu Iagaris*: cp. G. Sfrantșes, 1029 D (G. Sfrantșes, I. 119, 23—120, 4) unde sînt numiți alți soli care au fost aruncați în temniță. Cei amintiți de Duca poate că au făcut parte din altă solie, căci se pare că împăratul Manuil II Paleolog a trimis mai multe solii la Murad II, spre a-l abate de la gîndul de cucerire a Constantinopolei. Despre Marcu Iagaris vz. R. Guiland, în „Revue des Études Byzantines“. VII (1949), p. 175.

3: *căci Murad impresurase Constantinopolea*: e impresurarea din iunie 1422; descrierea ei ni s-a păstrat de la Ioan Cananos, martor ocular care a luat parte la

2. Τοῦ Μαχουμέτ οὖν παρελθόντος καὶ Παγιαζήτ τοῦ μεσάζοντος καὶ μεταπεσόντα τὰ πράγματα ἐν τῷ προῤῥηθέντι Μουσταφᾷ διὰ συνδρομῆς τῶν Ῥω- 183b
μαίων καὶ τῆς φιλίας γλυκὺ εἰς ἔχθραν πικρίας κατηντηκὸς τῶν πραγμάτων
πάλιν μεταπεσόντων εἰς τὸν Μωράτ καὶ θέλων ὁ βασιλεὺς τὸ πικρὸν μεταβαλεῖν
πάλιν εἰς γλυκὺ, στέλλει πρὸς τὸν Μωράτ ἀποκρισιαρίους Παλαιολόγον τὸν Λα- 5
χανᾶν καὶ Μάρκον Ἰάγαριν, ἄνδρας εὐγενεῖς καὶ συνετοὺς, τοῦ παραστήσαι διὰ
λόγων πιθανῶν, ὅτι τὰ συμβάντα τῷ Μωράτ οὐκ ἦν αἰτία ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ὁ Πα-
γιαζήτ, ὁ τῶν πραγμάτων τῆς ἡγεμονίας ἐπίτροπος· καὶ οὐκ ἠβουλήθη δοῦναι
τὰ νεογνὰ ἐν χερσὶ τοῦ βασιλέως, καθὼς ἐνδιαδῆκως προέτρεψεν ὁ πατὴρ αὐτῶν
τῷ Παγιαζήτ, ἀλλὰ ἀτίμως τοὺς αἰτοῦντας αὐτὰ πρέσβεις ἀπέπεμψεν. Ὁ δὲ Μω- 10
ράτ τοὺς ῥηθέντας ἀποκρισιαρίους μῆτε ἰδεῖν μῆτε ἀκοῦσαι θελήσας, περιορίσας
αὐτοὺς ἐν ὀλίγαις ἡμέραις, ἕως οὗ ἀπαρτίσαι δυνηθεῖη τὰ πρὸς χρεῖαν αὐτῷ
πολεμικὰ κατὰ τῆς Πόλεως, τότε ἀπέλυσεν εἰπὼν· „Ὑπάγετε, ἀναγγεῖλατε τῷ
βασιλεῖ, ὅτι ἤδη ἔρχομαι ταχύ.“ — Ἐν ὀλίγαις δὲ ἡμέραις ἀθροίσας ἅπαντα τὸν
στρατὸν αὐτοῦ, ὑπὲρ ἄριθμόν ὄντα εἰπεῖν, ἐπέκεινα τῶν διακοσίων χιλιάδων, κα- 15
τὰ τῆς Πόλεως ἔξεισιν.

3. Οἱ δὲ Πολῖται κατὰ τοῦ Θεολόγου ὑπενόουν κακὴν ὑπόνοιαν λέγοντες
ἐν νῷ, ὅτι διὰ τὸ μὴ ἀφικέσθαι αὐτὸν ἐν τῇ πρεσβείᾳ ἔρῃαιπε δόλον κατὰ τῆς
πόλεως· ἦν γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον φιλικῶς διακείμενος σὺν τοῖς ἀρχηγοῖς Τούρ- 184b
κοῖς καὶ σὺν αὐτῷ τῷ ἡγεμόνι ὁ Θεολόγος· Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ὁρῶν τὸν 20
θόρυβον ἐν μέσῳ τοῦ ὄχλου κατὰ τοῦ Θεολόγου, στέλλει τοῦτον πρὸς τὸν Μω-
ράτ, ὡς δῆθεν πρεσβεύσων τὰ τῆς εἰρήνης, ἦν γὰρ ὁ Μωράτ περικυκλώσας καὶ
χαρὰκώσας τὴν Πόλιν, πῆξας αὐτοῦ τὰς σκηνὰς ἐν τῷ ναῷ τῆς Πηγῆς ἔνδον,
πλησίον τοῦ τείχους τῆς πόλεως. Ἐξελθὼν δὲ ὁ Θεολόγος καὶ ἐντυχὼν τῷ Μω-
ράτ καὶ τοῖς μεγιστάνοις αὐτοῦ καὶ πολλὰ καμὼν καὶ λαλήσας περὶ εἰρήνης, οὐκ 25
ἐδυνήθη πείσαι καταπειθῆ τὸν τύραννον, ὡς τινες λέγουσιν· ὡς δ' οἱ πλεῖστοι
ὕπωπτευσαν, ἐλάλησε πρὸς τὸν Τούρκον, ὅτι· „Εἰ ποιήσεις μοι συνθήκας ἐνόρ-
κους τοῦ εἶναί με ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα τῆς Πόλεως, ἐγὼ σοι ταύτην παραδώ-
σω.“ — Εἰς δὲ τῶν πιστοτάτων αὐτοῦ ἐνωτισθεὶς τὰ λεγόμενα καὶ εἰσελθόντες
ἐν τῇ πόλει μετὰ τὸ ποιῆσαι τὰς συνθήκας, ὅτι τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει γενέσθαι

15 ἐπέκεινα Bek: ἐπέκει P || 26 ποῖσαι καταπειθῆ P: καταπειθῆ ποιῆσαι Bull || 27. ὑπόπ-
τευσαν Bek: ὑπόπτευσαν P.

apărare; (vz. în ed. Georgios Phrantzes, Bonn, p. 457—479;) cp. G. Sifrantzes, 1029 D și L. Chalc., II, 7, 14—22, 10,9—14 și 11, 21—12,10 și G. Sifrantzes, I, 94, 10—15 și 120, 5—15. — în *biserica Izvorului*: e biserică închinată Maicii Domnului cu atributul: „Izvorul tămaduirilor cel de viață primitivă“ ă ζωδόχος πηγῇ. Biserica era așezată afară de zidul cel mare, azi Valucli, aproape de Poarta Silivriei, numită și Poarta Izvorului, a treia poartă mare de la sud spre nord, ca la 2 km departe de malul mării de Marmara; vz. Χάρτης τῶν χειρσαίων τειχῶν τῆς μεσαιωνικῆς Κωνσταντινουπόλεως Harta zidurilor dinspre uscat ale Constantinopolei medievale, de M. Is. Nomidis, Istanbul, 1938. — pe tiran: în înțeles de usurpator al teritoriilor bizantine. Noțiunea de tiran în limba veche grecească nu implică noțiunea de om crud, ci de usurpator ilegal al conducerii de stat, mai ales împotriva unei conduceri democratice.

a mers și s-a prezentat la împărat, expunându-i rezultatul soliei, acela însă le-a spus oamenilor de afară lucrările necredinței lui și cuvintele sale le-a întărit cu oarecare dovezi. Când Teologu a ieșit din mănăstrie, — căci împăratul, bolnav și bătrîn, își avea atuncea locuința în mănăstirea Maicii Domnului Perivleptos, iar împăratul Ioan era ocupat cu măsurile de apărare a capitalei, — o parte din marii dregători și toți ostașii de origine greco-latină, l-au huiduit, improșcîndu-l cu cuvinte de ocară și batjocură. Atunci împăratul auzind tărăboiul, a întrebat ce s-a întîmplat; și omul care a denunțat trădarea, a fost adus în fața lui. Și împăratul voind să molcomească mulțimea, a poruncit să fie ținuți la o parte sub pază și Teologu și denunțatorul, pentru ca a doua zi să cerceteze adevărul.

Moartea
trădătorului
Corax Teologu.

4. Ostașii din Creta însă care stăteau de pază la Poarta Împărătească, cînd au auzit vorbindu-se de trădare, au alergat la împăratul, spunîndu-i, — căci erau acești soldați din Creta totdeauna cu mare credință și cu o rîvnă dumnezeiască pentru locașurile sfinților și pentru moaștele lor și pentru prestigiul împărătesc al Constantinopolei; — și i-au spus: „Împărate, e o mare nedreptate, ca noi să punem Constantinopolea mai presus de pămîntul ce ne-a născut și să fim cuprinși de dorința să ne vărsăm și sîngele pentru capitala împărătească, cei din partea locului însă și cei care se aleg cu mărire de pe urma ei, să fie trădători ai dumnezeestilor taine și ai Maiestății tale. Poruncește deci să ni-l dea pe mîna noastră pe Teologu și noi vom cerceta exact cele ce se spun despre dînsul“. Împăratul le-a răspuns: „Teamă mi-e, ca nu cumva omul din pizmă să ajungă în primejdie; căci de aș ști că e hain cu adevărat, în această clipă l-aș osîndi la moartea cea mai de rușine. Ridicați-l deci voi și cercetați; de e nevinovat, dați-i drumul, dacă-l prindeți însă cu vină, să-și ia pedeapsa“. Și l-au luat pe Teologu și l-au cercetat cu de-amănuntul și prin cazne și cu oarecare dovezi pe care, căutînd, le-au descoperit în casa lui, felurite vase de aur și de argint și veșminte țesute cu fir de aur și arătări în scris pe care le făcea în contra împăratului; și lucrurile îi erau date din partea împăratului să fie duse turcului, el însă și le însușea; și atunci ostașii din Creta l-au ținut prin strada cea mare pînă la Poarta Împărătească și acolo îi scot ochii în chip crud și fără

— mănăstirea Maicii Domnului Perivleptos: vz. XI, 4. — βασιμολικόν de origine greco-latină: vz. XXIV, 2.

4: Ostașii din Creta: Creta era atunci sub stăpînire venețiană; dar ostașii originari de acolo care intrau în serviciul împăratului bizantin, erau de mare încredere și foarte devotați. — de pază la Poarta Împărătească: aceste cuvinte par să arate că ostașii din Creta formau garda personală a împăratului. Dar mai încolo spunîndu-se, că pe Corax l-au ținut prin strada cea mare pînă la Poarta Împărătească, de aici se vede că e vorba de așa-numita Βασιλική Πύλη sau și Πύλη

ὁ πόλεμος, αὐτὸς ἐν τῇ τῆς Πηγῆς Πύλῃ μετὰ τῶν αὐτοῦ εἰσάξει τοὺς Τούρκους ἐντός, εἰσελθὼν δὲ ὁ Θεολόγος καὶ τυχὼν τῷ βασιλεῖ καὶ διηγούμενος τὰ τῆς πρεσβείας, ἐκεῖνος ἀνγγεῖλε τοῖς ἔξω τὰ περὶ τῆς ἀπιστίας αὐτοῦ πιστούμενος τὰ λεγόμενα διὰ τεῖκμηρίων τινῶν. Ἐξελθὼν δὲ ὁ Θεολόγος ἐκ τῆς μονῆς, ἦν γὰρ οἰκῶν τότε ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ μονῇ τῆς Περιβλέπτου, ἀσθενῆς καὶ γέρων, ὁ δὲ 5 Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς ἡσυχολεῖτο πρὸς τὰ ἀντίμαχα τῆς πόλεως, καὶ μέρος τῶν ἀρχόντων καὶ τὸ βασιμουλικὸν ἅπαν κατεβόησαν κατ' αὐτοῦ, ὕβρεις καὶ λοιδορίας ἐκχέοντες. Τότε ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τὴν ταραχὴν ἡρώτα, τί τὸ γινόμενον, οἱ δὲ 185b παρέστησαν αὐτῷ τὸν ἄνθρωπον διηγούμενον τὰ περὶ τῆς προδοσίας. Θέλων δὲ ὁ βασιλεὺς καταπραῦναι τὸν ὄχλον, ἐκέλευσε περιορισθῆναι τὸν Θεολόγον καὶ 10 σὺν αὐτῷ τὸν προδότην αὐτοῦ, ἵνα τὴν αὖριον ἐτάσῃ τὴν ἀλήθειαν.

4. Οἱ δὲ Κοῖται ὄντες ἐν τῇ Βασιλικῇ Πύλῃ φύλακες καὶ ἀκούσαντες τὰ τῆς προδοσίας, ἔδραμον λέγοντες τῷ βασιλεῖ, — ἦσαν γὰρ οἱ Κοῖται ἀεὶ πιστότατοι καὶ ζῆλον θεῖον ἔχοντες πρὸς τὰ τεμένη τῶν ἁγίων καὶ εἰς τὰ σφῶν λείψανα καὶ εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς Πόλεως. — εἶπον οὖν αὐτῷ. „ὦ βασιλεῦ, ἁδικόν 15 ἐστὶν ἡμᾶς προτιμᾶν τὴν Πόλιν ὑπὲρ τὴν ἐνεγκαμένην καὶ ποθεῖν τοῦ ἐκχεῖσθαι τὸ αἷμα ἡμῶν ὑπὲρ τῆς βασιλευούσης, οἱ δ' αὐτόχθονες καὶ οἱ τὸ εὐδοξεῖν ἐκ ταύτης ἔχοντες εἶναι προδόται τῶν θείων μυστηρίων καὶ τῆς βασιλείας σου. Κέλευσον οὖν, ἵνα παραδόσωσιν εἰς χεῖρας ἡμῶν τὸν Θεολόγον καὶ ἡμεῖς ἐξετάσομεν ἀκριβῶς τὰ περὶ τούτου.“ — Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίνατο. „Ἐγὼ μὲν δειλιῶ, 20 μὴ πως κατὰ φθόνον κινδυνεύῃ ὁ ἄνθρωπος· εἰ γὰρ ἐγίνωσκον, ὅτι ἐν ἀληθείᾳ στρεβλὸς ἦν, αὐτῇ τῇ ὥρᾳ κατεδίκαζον αἰσχίστῳ θανάτῳ. Ἄρατε οὖν αὐτὸν ἡμεῖς καὶ ἐξετάσατε· καὶ εἰ μὲν ἀθῶος, ἄφετε, εἰ δὲ ἐπὶ τῷ κρίματι, τισάσθω τὴν τιμωρίαν.“ — Λαβόντες οὖν τὸν Θεολόγον καὶ ἐξετάσαντες ἀκριβῶς καὶ διὰ τιμωριῶν καὶ διὰ σημείων τινῶν, ὧν ἐρευνήσαντες εὗρον ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, διά- 186b φορα σκευὴ χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ χρυσοῦφαντα πέπλα καὶ ἐγγράφους ἀποδείξεις, ὥς ἐποίει κατὰ τοῦ βασιλέως· τὰ δὲ σκευὴ ἐδίδουσαν παρὰ τοῦ βασιλέως ὥς ἀποκομισόμενα τῷ Τούρκῳ, ὁ δ' αὐτὸς ἐνοσφίζετο ταῦτα· τότε οἱ Κοῖται σύραντες αὐτὸν διὰ τῆς λεωφόρου ἕως τῆς Πύλης τῆς Βασιλικῆς ἐκεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύττουσιν ἀνηλεῶς καὶ ἀπανθρώπως· οὕτω γὰρ ἐξέγληψαν τοὺς ὀφθαλ-

15 αὐτῷ Bull: αὐτὸ P || 29 τῆς πύλης τῆς βασιλικῆς Bull: τῇ πύλῃ τῇ βασιλικῇ P.

Παλατιανή care era o poartă în zidul dinspre Cornul de Aur, cînd intri în cartierul Vlaherne, colțul de nord-est al Constantinopolei, unde începînd din secolul 12 se găsea palatului împărătesc vz. Χάρτης τοπογρ. καὶ ἀρχ. τῆς μεσ. Κ-πόλεως ὑπὸ Μ. Ἰα. Ν. Στάμβουλ, 1937. Cf. și Praeger, *Topographie von Konstantinopel*, in „Byzant. Zeitschrift“ 14, 1905 p. 275.

milă; căci așa i s-au scos ochii, încît nici urmă n-a mai rămas de pleoape sau piele. Aruncîndu-l în temniță, după trei zile a murit, casa lui însă plină de multe comori, i-au confiscat-o și i-au dat foc.

**Turcirea lui
Mihail Piles.**

- 5   5. Auzind Murad de moartea lui Teologu și care a fost
cauza uciderii lui, s-a și mîniat și i-a părut și rău; și unii
i-au denunțat, precum că nimeni altul nu este vinovat de uciderea lui
Corax decît Mihail Piles. Căci acest Piles era din Efes, grec prin naștere,
de credință creștin, după stare făcea parte din nobilimea acelui oraș, după
meserie și funcție era diac la curtea sultanului pentru scrisori grecești și
10   arabe, la caracter și faptă netrebnic, destrăbălat, desfrînat și mîrșav de tot.
Fiind acesta atunci împreună cu tiranul, l-au denunțat, spunînd că acest
Piles a scris atunci împăratului, cum Teologu are să trădeze Constantino-
polea și pe urma acestei informații Corax a murit. Și l-au legat și l-au
chinuit fără milă, căci era urît de toți; mai apoi au aprins un foc mare și
15   l-au pus pe nenorocitul lîngă el, întrebîndu-l dacă vrea să se lepede de
credința creștinească, va fi scăpat, iar dacă nu, focul îl va mîncă. Atunci
acest turc după fapte încă înainte de renegare, și-a renegat credința și l-au
tăiat împrejur, purtîndu-l prin ulițele tîrgului. Și după destui ani, și-a pier-
dut sufletul, dîndu-și sfîrșitul în această lege nenorocită.

**Alt contrapre-
tendent-Mustafa**

- 20   6. Împăratul Manuil însă zăcea bolnav în pat și în fie-
care zi, așa-zicînd vedea moartea dinaintea ochilor, totuși
născocoște în contra lui Murad planul pe care vreau să-l istorisesc. Din
cei doi băieți ai lui Mahomed, frați mai mici de-ai lui Murad, pe unul a
apucat să-l sugrume după obiceiul scelerat care e în putere la ei; pe celălalt
25   însă, care se chema tot Mustafa, cînd tatăl lor a murit, unul din marii
dregători ai tatălui său cu numele Eliez avînd funcția de paharnic, în
limba turcească spunîndu-i-se siaraptar, l-a furat și l-a trecut în părțile de
răsărit spre Paflagonia; și împăratul trimite în taină scrisori către siarap-
tarul Eliez, ca să aducă băiatul la Brusa, și-i dă și o bună parte dintr-o
30   sumă de bani aur, cu care să plătească și să ridice o armată nouă și să-l
introducă pe băiat în țara Bitiniei. Murad se silea cu distrugerea și bom-
bardarea întăriturilor, ca să ia Constantinopolea. Și după puține zile îi
vine un curier din cei repezi și-i anunță lui Murad, că: „Fratele tău a in-
trat în Brusa și că orașul l-a primit și l-a aclamat sultan; și din Brusa

plină de multe comori πολλὴν θησαυρὸν γέμουσαν ne-am aștepta la πολλοῦ θησαυροῦ dar puțînd fi interpretată și ca un acuzativ de referință, am crezut că e bine să rămînă neschimbat, precum e în manuscris.

6: cp. G. Sfranțes, 1030 AB (G. Sfranțes, I, 120, 15—121, 4) și L. Chalc., II, 12, 8—13, 15.

μοὺς αὐτοῦ, ὡς μηδὲ τύπον φαίνεσθαι βλεφάρων ἢ δέρματος. Βαλόντες τοίνυν ἐν τῇ φυλακῇ, ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀπέθανε, τὴν δὲ οἰκίαν αὐτοῦ δημεύσαντες ἐνέπρησαν πολλὴν θησαυρὸν γέμουσαν.

5 5. Ὁ Μουράτ οὖν ἀκούσας τὸν θάνατον τοῦ Θεολόγου καὶ τίς ἡ αἰτία τοῦ φόνου ἐθυμώθη τε καὶ ἐλυπήθη· καὶ τινες παρέδωκαν εἰς αὐτόν, ὡς ὅτι αἷτιος τοῦ φόνου τοῦ Κόρακος οὐκ ἦν ἄλλος εἰ μὴ Μιχαὴλ ὁ Πύλλης. Οὗτος γὰρ ὁ Πύλλης ἦν ἐξ Ἐφέσου, Ῥωμαῖος τῷ γένει, τὸ σέβας χριστιανός, τὴν τύχην ἐξ εὐγενῶν τῆς αὐτῆς πόλεως, τὴν τέχνην καὶ τὸ ἐπιτήδευμα γραφεὺς ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ ἡγεμόνος ἐν γράμμασι Ῥωμαϊκοῖς καὶ Ἀραβικοῖς, τὴν προᾶξιν καὶ τὸν τρόπον δύσχρηστος, λάνγος, ἄσωτος καὶ παμβέβηλος. Οὗτος συνὼν τότε τῷ 10 τυράννῳ, παρέδωκεν αὐτὸν λέγοντες ὅτι οὗτος ὁ Πύλλης ἔγραψε τότε τῷ βασιλεῖ, πῶς ὁ Θεολόγος μέλλει προδοῦναι τὴν Πῶλιν καὶ παρ' ἐκείνου τοῦ μηνύματος ἀπέθανεν ὁ Κόραξ. Δεσμώσαντες οὖν τοῦτον καὶ βασανίσαντες ἀνηλεῶς, ἦν γὰρ μισητὸς παρὰ πάντων, ὕστερον πυρκαϊὰν ἀνάψαντες παρέστησαν ἐν αὐτῇ τὸν ἄθλιον καὶ ἐρωτήσαντες, εἰ βούλεται ἐξομῶσαι τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν, σωθήσεται, εἰ δὲ μή, τὸ πῦρ δαπανήσει. Τότε ὁ πρὸ τῆς ἀρνήσεως Τοῦρκος κατὰ τὰς πράξεις ἡγήσατο καὶ περιέτεμον αὐτὸν πομπεύσαντες. Μετὰ χρόνους δὲ ἱκανοὺς τὴν ψυχὴν ἀπέρῳξεν, ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ τῇ ἀπαισίῳ δούς τὸ τέλος.

6. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ κατάκοιτος ὢν καὶ καθεκάστην ἔχων εἰπεῖν πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν θάνατον, σοφίζεται κατὰ τοῦ Μωράτ ὁ λέξων ἔρχομαι. Τὰ δύο 20 τέκνα, τοῦ Μεχμέτ, ἀδελφία δὲ τοῦ Μωράτ, τὸ μὲν ἐν φθάσας ἐπνίξε κατὰ τὴν κρατοῦσαν εἰς αὐτοὺς μαιφόνον συνήθειαν· τὸ δ' ἄλλο, ὁ καὶ Μουσταφᾶς ἐκαλεῖτο, θανόντος τοῦ πατρὸς αὐτῶν εἰς τῶν μεγιστάνων τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὀνόματι Ἐλιᾶς, τὸ ὀφφίκιον αὐτοῦ πιγέερνης, ὁ λεγόμενος κατὰ τὴν τῶν Τούρκων γλωτταν σιαραπτάρ, κλέψας αὐτὸ καὶ περάσας εἰς τὰ τῆς ἀνατολῆς μέρη τὰ πρὸς 25 Παφλαγονίαν, πέμπει κρυφίως γραφάς πρὸς τὸν σιαραπτάρ Ἐλιᾶς ὁ βασιλεὺς τοῦ ἄγειν τὸ παιδίον ἐν τῇ Προύσῃ στείλας πρὸς αὐτόν καὶ χρυσίου μέρος πολὺ τοῦ ῥογεῦσαι καὶ στήσαι νεόλεκτον στρατὸν καὶ εἰσάξαι τὸ παιδίον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Βιδυνίας. Ὁ Μουράτ οὖν ἡσχολεῖτο ἐν ἐλεπάλξεσι καὶ ἀκροβολισμοῖς τοῦ λαβεῖν τὴν Κωνσταντίνου. Ἐν ὀλίγαις οὖν ἡμέραις ἔρχεται εἰς τῶν ταχυδρομῶν 30 ἀπαγγέλων τῷ Μουράτ, ὅτι· „Ὁ ἀδελφός σου ὁ Μουσταφᾶς εἰσῆλθεν ἐν τῇ 188b Προύσῃ καὶ ὑπεδέξαντο οἱ τῆς πόλεως καὶ εὐφήμησαν αὐτόν ὡς ἡγεμόνα· καὶ

7 τῷ γένει P, (cf. *et.* 239 v.15): τὸ γένος Bull || 18 ἀπέρριξεν P: ἀπέρριψεν Bull.

s-a ridicat cu siaraptarul Eliez și merge spre Nicea". Aflind Murad acestea și luind aminte că : „Împăratul romeilor are și un al doilea Mustafa, pentru ca eu să am de îndurat grele încercări“, se lasă de dușmănie, desface linia de luptă și întăriturile de asediu ce le punea la cale și construcțiile de stricat zidurile, dă drumul oștirii fără de număr și însuși, lăsându-se de a se mai război, s-a întors la Adrianopole.

Moartea
lui Manuil II
Paleolog.

7. Împăratul Manuil însă zăcea trăgînd de moarte și, avînd un acces de paralizie, în trei zile și-a dat obștescul sfîrșit, cu adevărat un mare înțelept și înzestrat cu virtutea și de om bine chibzuit și o adevărată podoabă ; și a lăsat împărăția fiului său Ioan, cel din urmă împărat al romeilor și cel dintîi întru toate în ce privește însușirile de împărat ce le avea.

8. Și a stat Murad cu oștile lui asupra Constantinopolei trei luni ; după ce însă s-a ridicat și a ajuns la Adrianopole, vine după trei zile la Galipoli și, trecînd cu destulă oaste pedestră și cu puțini călăreți, fără să știe nimeni unde merge, după un drum de o zi și o noapte, ajunge dimineața, întineric fiind încă, la Nicea și le anunță dinainte păgînilor sosirea sa. Și aceia făcînd iureș în mijlocul orașului, porțile sînt deschise ; și la răsăritul soarelui, Murad este adus înăuntru și, găsind pe băiat, l-a sugrumat și pe susținătorii lui i-a măcelărit ; și era Mustafa ca de șase ani. Atunci cum l-a văzut mort, a poruncit să-l ducă la Brusa și să-l înmormînteze alături de tatăl lor. În anul acela au murit trei sultani Mustafa : unul care era socotit mincinos de mulți, altul fratele lui Murad și celălalt urmașul lui Atin, pe care l-a ucis Teneit, și împăratul romeilor Manuil.

Pregătiri poli-
tice și militare
ale lui Murad II.
Soli în și din
Țara Romînescă;
pace cu domnul
romîn.

9. Dar Murad înapoindu-se la Adrianopole, nu înceta zi și noapte să caute vreo pricină, ca să se ridice asupra lui Tineit. Ii anunță așadar spunîndu-i : „Știi învoiala ce ai făcut-o cu mine ! Și dacă vrei să-mi fii prieten, trimite-mi repede de tot pe feciorul tău, că am de gînd să trec peste Istru. De altcum, ai să fii trecut în rîndurile nesupușilor mei și voi purcede față de tine, cum va fi voia lui Dumnezeu“. — Și atunci Tineit i-a răspuns : „Fă ce-ți este voia, rezultatul însă lasă-l în seama lui Dumnezeu“.

7 : un acces de paralizie : vz. G. Sfranșes, 1030 A (G. Sfranșes, I, 120, 20). — și-a dat obștescul sfîrșit : după G. Sfranșes, 1031, D. (G. Sfranșes, I, 124) la 21 iulie 1425. — Ioan, cel din urmă împărat : vz. XIX, 9.

8 : ἀπιστοῖς păgînilor, adică turcilor, „necredincioșilor“, așa că nu e nevoie de schimbarea lui Bullialdus în πιστοῖς „credincioșilor“. — ἀνατέλλων „răsărind“, de subînțeles ἥλιος „soarele“, ca nominativ absolut, foarte obișnuit la Duca ; vz. indice gra-

ἀπάρας ἐκ τῆς Προύσης σὺν τῷ σιαραπατῶ Ἐλιᾷ ὑπάγει εἰς τὴν Νίκαιαν. — Ταῦτα μαθὼν ὁ Μουράτ καὶ ἐν νῶ βαλλὼν, ὥς: „Ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ἔχει καὶ ἕτερον Μουσταφᾶν τοῦ ἐνέγκαι με πειρασμούς,“ ἀφήσι τὴν ἔχθραν καὶ λύει τὰς παρατάξεις καὶ τὰς μελετωμένας ἐπάλξεις καὶ ἐλεπόλεις καὶ δίδωσιν λύσιν τῷ μυριαρίθμῳ στρατῷ καὶ αὐτὸς ἀφείς τὸ πολεμεῖν ἐπανεξέυξεν ἐν τῇ 5 Ἀδριανού.

7. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουήλ ἔκειτο τὰ λοισθία πνέων, γενόμενος παρὰ-πληκτος καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀπέδωκε τὸ χρεῶν, ὄντως σοφώτατος καὶ ἐνάρετος ἔν τε σωφροσύνῃ καὶ κοσμιότητι, καταλείψας τὴν βασιλείαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰωάννῃ, τῷ ὑστάτῳ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων καὶ πρώτῳ ἐν πᾶσι τὰ τῆς βασιλείας 10 ἔχοντι ἰδιώματα.

8. Ἐποίησε γοῦν ὁ Μουράτ σὺν τοῖς στρατεύμασιν αὐτοῦ ἐπάνω τῆς Πόλεως μῆνας τρεῖς· μετὰ δὲ τὸ ἐγερεθῆναι καὶ εἰσελθεῖν ἐν τῇ Ἀδριανού, μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἔρχεται ἐν Καλλιουπόλει καὶ περάσας σὺν ἱκανῷ πεζικῷ καὶ ὀλίγοις ἵπποις, τινὸς μὴ γινώσκοντος ποῦ πορεύεται, δι' ἐνὸς ἡμερονυχθίου πρωτὶ ἔτι σκοτίας οὔσης φθάνει Νίκαιαν καὶ προσημαίνει τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ τοῖς ἀπίστοις. Καὶ αὐτοὶ θροῦν ποιήσαντες ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, ἀνοίγονται αἱ θύραι καὶ, ἀνατέλλων, εἰσάγεται ὁ Μουράτ ἐντὸς καὶ εὐρὼν τὸν μείρακα ἔπνιξεν καὶ τοὺς αὐτοῦ ὑπασπιστὰς κατέσφαξεν. ἦν δὲ ὁ Μουσταφᾶς ὥς ἐτῶν ἑξ. Τότε ὥς εἶδε τὸ 189b· παιδίον τεθνηκότα, ἐκέλευσεν ἄγειν αὐτὸ ἐν τῇ Προύσῃ καὶ παραδοῦναι τῷ τάφῳ 20 πλησίον τοῦ πατρὸς αὐτῶν. Ἐν τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἀπέθανον τρεῖς ἀρχηγοὶ Μουσταφᾶδες· εἷς ὁ καὶ πλαστὸς παρὰ τοῖς πολλοῖς λεγόμενος, ἄλλος ὁ τοῦ Μουράτ ἀδελφὸς καὶ ἕτερος ὁ τοῦ Ἀτήν, ὃν ἀπέκτεινε Τζινεήτ· καὶ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων ὁ Μανουήλ.

9. Ὁ δὲ Μουράτ ἐπανελθὼν ἐν Ἀδριανουπόλει οὐκ ἐπαύετο νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐρευνῶν ἀφορμὴν τινα, ὥστε ἀντῆραι τῷ Τζινεήτ. Μηνύει οὖν αὐτῷ λέγων· „Οἶδας τὰς συνθήκας, ἃς μοι συνέθεν. Καὶ εἰ μὲν βούλει τοῦ εἶναι σε φίλον ἐμὸν, πέμψον μοι τὸν σὸν υἱὸν διαταχέως, ὅτι μέλλω περᾶν τὸν Ἰστρον. Εἰ δ' οὖν, ἔσο μοι διακεῖμενος σὺν τοῖς ἐμοῖς ἀνηκόοις ἀγάῳ, τὸ ὅπερ Θεῷ βουλητόν, εἰς σὲ πράξω.“ — Ὁ Τζινεήτ γοῦν ἀπεκρίνατο· „Ὁ σοὶ βουλητόν, πρᾶττε, τὴν δ' ἀπέκβασιν τῷ Θεῷ ἄφες.“ — 30

11 ἔχοντι *scripti*: ἔχων P: *sive fortase* Ῥωμαίων, καὶ πρώτος... ἔχων *scribendum* || 14—15 ἱππεῖς P: ἱπποῖς P₁: ἱπεῦσι Bull: *cf et* 243 v. 15 || 16 ἀπίστοις P: πιστοῖς Bull || 17 —18 ἀνατέλλων Bull: ἀνατέλλον. P || 20 Προύση Bull: προῦ P || 29 δ' οὖν P, *cf.* 257 v. 20 (*et passim*): δὲ οὐ Bek.

matical. — τεθνηκότα „mort“: poate fi o construcție ad sensum în acord cu Mustafa; și de aceea nu e nevoie de schimbare în τεθνηκός spre a fi în acord gramatical cu παιδίον.

9: am de gînd să trec peste Istru: firește că în contra Țării Românești, Murad arătînd astfel importanța cea mare ce o dădea astor fel de expediții. Expedițiile turcești peste Dunăre în contra Ungariei nu începuseră încă.

10. Mai trimite în anul acela călăreți repezi în Țara Românească și în Serbia, arătînd proclamarea sa. Și vin soli de pretutindeni cu urări de bine la intrarea în domnie și de la despotul Serbiei și de la voievodul Țării Românești; și a încheiat pace cu aceia.

- 5 11. Cu împăratul Ioan însă nu era de loc cu puțință să stea liniștit, ci era cuprins de o dușmănie neîmpăcată. Și cum în contra Constantino-
polei n-a putut face nimic, și-a îndreptat gîndul năvalnic asupra părților
10 Tesaliei și asupra intrărilor în Peloponez. Și trimițînd spre țărmurile mării
de la Strimon oști destule, a blocat Tesalonicul și prăda regiunea dimprejur;
întreprindea expediții de jaf la Zituni și în împrejurime. La Zituni a fost
trimis guvernator atunci Cantacuzino Stravomitis, un bărbat viteaz, dacă
e nevoie să-i spun bărbat; și făcea multă pagubă turcilor care locuiau în
acele părți și avea grijă de siguranța cetății Zituni și a țării dimprejur.

- 15 **Sfîrșitul** 12. După ce Murad și-a pregătit armata de răsărit, tri-
lui Gûneiyt. mite general comandant pe unul cu numele Chalil, grec
prin naștere, ținînd de soție o soră a amintitului Baiazid, pe care l-a ucis
Țineit, cînd era încă împreună cu Mustafa; și luînd toate oștile spre părțile
Filadelfiei, nici Țineit nu s-a speriat de loc și, avînd și el armată destulă,
20 pornește și-i iese în cale lui Chalil în cîmpia de la Thiatira. Și așezîndu-și
corturile față în față la o depărtare ca de cinci stadii, dimineața răsună
trîmbițele din amîndouă părțile; și după ce și-au așezat cetele de ostași
în ordine de bătaie, cel mai mic din feciorii lui Țineit, care era poreclit și
Curtis, ce se spune lup, intră cu scutierii lui și cu restul unității și a stră-
bătut prin mijlocul liniei dușmane ca un mistreț sălbatic. Unitățile și le-
giunile lui Chalil dîndu-se la o parte și făcîndu-i loc, el a trecut prin
25 mijlocul lor, făcînd stricăciune puțină. Cînd Chalil a cunoscut lipsa lui de
știință și de meșteșug în ale războiului, și-a dat oștile în puțin loc ca la o
parte de drum și a poruncit să-și ascundă fesurile albe fiecare; căci el
bănuia că la întoarcere Curtis va trece pe același drum. Țineit ce-i drept,
30 stătea pregătit, ca atunci cînd Curtis o să se întoarcă la coada oștirii, să

10: ἀκινετῖδες e derivat din ἀκνή „expediția de pradă” vz. XXIII, 7 și înseamnă cavalerie ușoară pentru expediții de jaf; vz. G. Moravcsik, II, 65, s.v. La Duca e însă vorba aci numai de călăreți repezi; olacari, care să anunțe urcarea pe tron a noului sultan. — *soli de la voievodul Țării Românești*: e Dan II; vz. XXIX, 3 și 7.

11. Cu împăratul... liniștit: totuși G. Sfranșes, 1030, CD notează că la 22 februarie 1424 s-a încheiat pacea cu Murad II. Poate că e aceeași pace amintită în XXIX, 1. — Zituni: vz. XVIII, 2. — Cantacuzino Stravomitis: Cantacuzino Cîrnul.

12: cinci... zece stadii: Stadion era o măsură antică de lungime; ea poate fi socotită ca avînd peste 177,6 m. Și istoricii bizantini, buni cunoscători ai antichității elene, par să întrebuițeze acest termen. Astfel Nichifor Gregoras, *Istoria bizantină*, ed. Bonn, vol. I, p. 85,7 ne spune că insula Dafnusia, astăzi Keşken de la revărsarea

10. Στέλλει οὖν ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτει ἀκιντζίδας ἐν Βλαχία καὶ ἐν Σερβία δεικνύων τὴν ἀνὰρξήσιν αὐτοῦ. Ἔρχονται οὖν ἀποκρισιάριοι πάντοθεν, προσαγορεύοντες αὐτῷ τὰ τῆς ἡγεμονίας εἰσόδια καὶ ἀπὸ τὸν δεσπότην Σερβίας καὶ ἀπὸ βεηβόδαν Βλαχίας· ἐποίησεν οὖν εἰρήνην σὺν ἐκείνοις.

11. Μετὰ δὲ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου οὐκ ἦν τὸ σύνολον ἡμερωθῆναι, ἀλλ' ἔτρεφεν ἔχθραν ἄσπονδον. Ὡς οὖν οὐκ ἡδυνήθη τι πρᾶξι κατὰ τῆς Πόλεως, πρὸς τὰ μέρη τῆς Θετταλίας τὴν ὁρμὴν τοῦ νοδὸς εἶχε καὶ πρὸς τὰς ἐμβολὰς τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ἐν τοῖς ἀγιαλοῖς τοῖς κατὰ τὸν Στρυμόνα, πέμψας οὖν ἱκανὰ στρατεύματα ἔκλεισε Θεσσαλονίκην καὶ τὰ περίξ ἐλεηλάτει· τὸ Ζητούνιον καὶ τὰ περίξ ἐκούρσευε. Ἦν δὲ τότε ἐν Ζητούνιῳ σταλεις εἰς ὑπατείαν Καντακουζηνός· ὁ Στραβομύτης, ἄνδρας γενναῖος, εἰ χρὴ καλεῖν αὐτὸν ἄνδρα, ποιήσας μεγάλην ζημίαν ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τοὺς κατοικοῦντας Τούρκους καὶ περιέπων ἀσφαλῶς τὰ περίξ τοῦ Ζητουίνου καὶ τὸ πολίχνιον.

12. Ἐτοιμάσας τὸν τῆς ἐφας στρατὸν πέμπει στρατάρχην ὀνόματι Χαλίλην τινά, Ῥωμαῖον τῷ γένει, γαμβρόν ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ προμνημονευθέντος Παγιαζήτ, ὃν ἀπέκτεινε Τζιναήτ ἔτι ὢν σὺν τῷ Μουσταφᾶ· καὶ δὴ λαβὼν τὰς δυνάμεις ἀπάσας πρὸς τὰ μέρη Φιλαδελφείας, ὁ δὲ Τζιναήτ τὸ παράπαν μὴ δειλιῶν, ἔχων στρατὸν ἱκανὸν καὶ αὐτός, ἐξέρχεται καὶ προσυπαντᾷ τῷ Χαλὶλ ἐν τῷ κάμπῳ τῶν Θυατείρων. Καὶ τεντώσαντες ἀπ' ἀλλήλων ἄντικρυ, ἀπέχοντες ὡς στάδια πέντε, πρωτὶ σαλπίγγων ἡχησάντων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν καὶ πάντων ἐνορδίνως ταξάντων τὰς φάλαγγας, ὁ νεώτερος τῶν υἱῶν αὐτοῦ, ὃς καὶ Κούρτης ἐπωνομάζετο, ὃς λέγεται λύκος, εἵσεισι σὺν τοῖς ἀσπιδοφόροις αὐτοῦ καὶ τῷ λοιπῷ τάγματι καὶ ἐν μέσῳ τῆς παρατάξεως ὥσπερ ὅς ἄγριος διέβη. Τὰ δὲ τάγματα καὶ οἱ λεγεῶνες τοῦ Χαλὶλ παραχωρήσαντες καὶ πόπον δόντες, διέβη μέσον ὀλίγην ζημίαν ποιήσας. Ὁ δὲ Χαλὶλ εἰδὼς τὸ ἄτεχνον αὐτοῦ καὶ ἀστράτευτον μετέστησε τὰ στρατεύματα ἐν ὀλίγῳ τόπῳ ὡς ἐν παρόδῳ καὶ ἐκέλευσε τὰς λευκάς καλύπτρας ὑποκρύπτειν τὸν καθένα, ὑπολαβὼν, ὅτι ὁ Κούρτης ἐν ὑποστροφῇ πάλιν τὴν αὐτὴν ὁδὸν διαβήσεται. Τζινεήτης μὲν ἴστατο παρητοιμασμένος, ὡς, ὅταν ὁ Κούρτης

2 παντόθεν P || 8 στρέμμονα P || 11 στραυομήτις P | ἄνδρας P: ἀνὴρ Bull: ἄνδρος
Bek || 14 Χαλήλην P || 22 δς P: δ Bek || 25 ἰδῶς P: ἰδὼν Bull: vedendo I.

riului Sangarios, e la o depărtare de o mie de stadii de la Constantinopole, ceea ce ar fi 176 km. Iar istoricul Gheorghe Acropolit, ed. A. Heisenberg (Teubner), p. 126, 20 ne spune că împăratul Teodor II Lascaris a făcut cu oastea un marș forțat de patru sute de stadii într-o zi, ceea ce ar fi 70 km. Dacă distanțele arătate de Gregoras și Acropolit ar putea fi socotite prea mari, apoi L. Chalc., I, 173, 1 spunându-ne că istmul de la Corint e de la o mare la alta de 42 de stadii, amată această distanță destul de exact, căci într-adevăr lățimea istmului e de vreo 7 km. După arătarea lui Duca deci oștile stăteau față în față la o depărtare de vreun km una de alta, iar Curtis, feciorul lui Güneyt, a trecut pînă la doi km dincolo de linia dușmană. Se poate însă ca unii istorici bizantini, sub măsura antică stadion, să înțeleagă mila bizantină, probabil aproape 1½ km, ca și cei o mie de pași romani. Atunci taberele erau la o depărtare de mai bine de 5 km, iar Curtis s-a îndepărtat mai bine de 10 km. În situația dată aceste cifre par mai potrivite.

pornească și el în contra lui Chalil ; căci să meargă pe urma lui Curtis, se temea, ca nu cumva în oastea sa rămasă în urmă să se producă oarecare mișcare și să plece de partea lui Chalil ; de aceea stătea locului așteptînd pe Curtis. Curtis însă trufindu-se și semețindu-se de-a călare și cu ceilalți ostași tovarăși de luptă, întîrzia să se întoarcă ; și după ce a străbătut un drum pînă la zece stadii și pe cei ce i-au ieșit în cale, i-a ucis, s-a întors de-a dreptul pe aceeași cale pe care o străbătuse. Și zărint într-un loc deschis ostași mulți și răsunet de muzică și steaguri asemenea cu ale tatălui său, a crezut că tatăl său din urmă l-a pus pe fugă pe Chalil. Cînd s-a apropiat de loc și a văzut că sînt inamici, a întors frinele și, gonind calea întoarsă, fugea, ce-i drept, ca un iepure, dar era urmărit de ostași repezi la drum, de ai putea spune, de cîini ce zboară prin văzduh. Țineit era însă foarte necăjit de întîrzierea lui atît de mare. Și în foarte puțin timp a fost prins lupul și adus în fața lui Chalil. Iar Țineit cînd a aflat de prinderea feciorului său, a luat calea întoarsă cu armata ce i-a rămas, și a trecut munții pe la Smirna și locuri grele de străbătut, pînă ce a ajuns la o cetate cu numele Ipsili ; căci și-o avea pregătită de mai înainte și înzestrată bine cu arme și ostași tineri și provizii de tot felul. Și era așezată această cetățuie într-un golf la mare pe țărmul Ioniei, în fața insulei Samos, pe un promontoriu înăuntrul mării. Și s-a adăpostit acolo.

13. Chalil însă trimite pe feciorul lui, Curtis, legat în lanțuri la sultan în Adrianopole ca o frumoasă trufanda din recolta Țineit. Iar sultanul Murad îl trimite pe acesta în lanțuri cu unchiul său Chamza, de care s-a vorbit mai înainte, la Galipoli și, legîndu-i la mîini și punîndu-i în cătușe, i-a aruncat în temnița din turnul cetății. Chalil însă trecînd peste riul Ermon, a venit la Nimfeon și, de acolo ridicîndu-se, a venit la Efes ; și pe toți mării dregători și pe cei din servicii publice i-a încredințat că sînt liberi de orice vină, și a primit încredințarea lor și le-a făgăduit să le dea tainul și locul și cinstea fiecăruia. Insuși scrie și trimite sultanului știre despre toate cîte s-au întîmplat. Murad cum a auzit de fuga lui Țineit și de isprava cu feciorul lui făcută de Chalil, i-a dat lui Chalil guvernarea provinciei, iar în locul lui trimite pe Chamza care era fratele soției lui Chalil și al lui Baiazid care a fost ucis de Țineit în zilele lui Mustafa, ca să păzească bine din toate părțile cetatea Ipsili și s-o împresoare cu război și să ia seama cu grijă, ca Țineit să nu-i scape. Acela însă văzîndu-se

cu numele Ipsili : adică Cetatea Înaltă. Ὑψηλὴ ἐπονομαζόμενον se subînțelege πολίχνιον e un nominativ obișnuit la Duca ; cp. XXX, 5 : ἐν κάστρῳ τινί, Νύμφαιον ἐπονομαζόμενον „într-o cetate cu numele Nimfeon”.

13 : s-a vorbit mai înainte : vz. XXV. 10 și XXVI, I.

ἐπαναστρέψῃ εἰς τὴν οὐραγίαν, τότε καὶ αὐτὸς ἐξέλθῃ συναντήσων τῷ Χαλίλ· ἐφοβείτο γάρ, μή πως, ὅπισθεν καὶ αὐτὸς ἐλθὼν τοῦ Κούρτη, εἰς τὸν λοιπὸν στρατὸν γένηται τις διάδροια καὶ ῥέψωσιν εἰς τὸν Χαλίλ· καὶ διὰ τοῦτο οὐ μετεκινεῖτο προσδοκῶν τὸν Κούρτην. Ὁ δὲ Κούρτης ἀλαζονευόμενος καὶ ἀγερωχῶν σὺν τῷ ἵππῳ καὶ τοῖς ἐτέροις ὁμαίχμοσι στρατιώταις, ἐβράδυνε στρέφων· καὶ δὴ μέχρ' ἑκατὸν δέκα δρόμον περάσας καὶ τοὺς συναντῶντας κατασφάξας ἐστράφη πρὸς τὴν εὐθείαν, ἣν ἐδιέβη ἐκεῖνος, ὁδόν. Καὶ ἰδὼν ἐν ἔμφανει τόπῳ στρατιώτας πολλοὺς καὶ ὀργάνων ἦχον καὶ σημαίας ὁμοίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἔδοξεν, ὅτι ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐξόπισθεν ἐτροπώσατο τὸν Χαλίλ. Ἐγγύσας οὖν τὸν τόπον καὶ γνωρίσας, ὅτι οἱ ὑπεναντίοι εἰσὶν, στρέψας τὰς ἡνίας καὶ ὀπισθοδρόμῳ ἐλαύνων ἔφευγε μὲν ὥς λαγῶς, ἐδιώκετο δὲ παρὰ τῶν ταχυδρόμων, ὥς εἴποι τις, ἀεροβατῶν κυνῶν. Ὁ δὲ Τζινεήτ ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ ἀργίᾳ ἐδυσχέραине. Ὡς ἐν ὀλίγῳ οὖν ἠγρεύθη ὁ λύκος καὶ παρέστη τῷ Χαλίλ. Ὁ δὲ Τζινεήτ μαθὼν τὴν τοῦ υἱοῦ ἄλωσιν στραφεὶς σὺν τῷ λοιπῷ στρατῷ, τὰ πρὸς τὴν Σμύρνην ὄρη καὶ δυσβάτους τόπους διέβαιναν, ἕως οὗ κατηντήκῃ ἐν πολυχνίῳ τινί, Ὑψηλὴ ἐπονομαζόμενον· εἶχε γὰρ αὐτὸ προμεμελετημένον καὶ καλῶς ἡσφαλισμένον ἐν ἄρμασι καὶ νέοις καὶ παντοῖα τροφῇ. Ἦν δὲ τὸ πολίχνιον τοῦτο ἐν ἐνὶ κόλπῳ θαλάσσης κατὰ τὴν Ἰωνίαν, ἀπέναντι νήσου Σάμου, ἔνδον ἐν ἀκτὶ τῆς θαλάσσης. Ἡύλισθη οὖν ἐκεῖ.

13. Ὁ δὲ Χαλίλ στέλλει τὸν υἱὸν αὐτοῦ Κούρτην σιδηρόδετον ἐν Ἀνδριανού πρὸς τὸν ἀμηνῶν ὥς ἀπαρχὴν τοῦ θείου τοῦ Τζινεήτ καλὴν. Ὁ δὲ ἀμηνῶς Μωράτ στέλλει τοῦτον δέσμιον μετὰ τοῦ θείου αὐτοῦ Χαμζᾶ, ὃν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν, ἐν τῇ Καλλιουπόλει καὶ χειροδεσμήσαντες καὶ σιδηροδῆσαντες ἔβαλον αὐτοὺς ἐν τῷ πύργῳ. Ὁ δὲ Χαλίλ διαβάς τὸν Ἐρμωνα ποταμὸν καὶ εἰς Νύμφαιον ἐλθὼν κακεῖθεν ἀπάρας εἰς Ἐφεσον ἦλθεν· καὶ πάντας τοὺς μεγίστανους καὶ τοὺς ἐν ἐξουσίαις ἔδωκε πίστεις καὶ ἔλαβε τοῦ εἶναι ἀθῶους ἀπὸ παντὸς δόλου καὶ αὐτὸς αὐτοῖς ὑπέσχετο τοῦ δοῦναι ἐνὸς ἐκάστου τὸ σιτηρῆσιον καὶ τὸν τόπον καὶ τὴν τιμὴν. Αὐτὸς δὲ γράφει καὶ πέμπει πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀπαγγέλλων ἅπαντα τὰ γινόμενα. Ὡς ἤκουσεν τὴν τοῦ Τζινεήτ φυγὴν καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ διὰ τοῦ Χαλίλ γεγονῶσαν ἀριστείαν, ἔδωκε τὴν ἐπαρχίαν τῷ Χαλίλ, ἀντ' αὐτοῦ δὲ στέλλει τὸν Χαμζᾶν, ὃς ἦν γυναικαδελφὸς τοῦ Χαλίλ, ἀδελφὸς δὲ τοῦ Παγιαζήτ, ὃν ἐφόνευσεν Τζινεήτ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Μουσταφᾶ, τοῦ περιβλέπειν καὶ σκοπεῖν τὴν Ὑψηλὴν καὶ πολεμίζειν αὐτὴν καὶ προσέχειν

1 ἐπαναστρέφει P||12 ἀεροβάτων P||15 κατηντήκει P||18 ἐν ἀκτὶ P₁: *supra lineam inter* ἔνδον *et* τῆς P||25 κακεῖθεν ἀπάρας Bull: κακεῖ ἀπὰ P||31 γυναικαδελφὸς P.

la mare strîmtoare, a plecat pe mare, căci avea în cetatea Ipsili trei vase cu două rînduri de lopeți și, urcîndu-se în ele, a plutit spre marea Pamfiliei, punînd în Ipsili pe frate-său, Baiazid cu numele, conducător și îndemnîndu-l să aibă grijă de cetățuie, pe cît îi va fi puterea; căci avea

5 înăuntru de toate, pregătite în tot chipul îndeajuns și arme și provizii și lucruri trebuincioase de tot felul și soldați tineri foarte mulți.

14. Insuși însă a plecat la Amorion și a anunțat sultanului din Iconion Caraman, că vrea să aibă o întrevedere cu el, avînd să se înțeleagă asupra unor chestiuni urgente; și acela i-a trimis două sute de călăreți și

10 cu o parte din marii dregători a luat hotărîrea să vină! Și galerele, Țineit le-a trimis înapoi. Și avînd amîndoi o întrevedere și Țineit vorbindu-i mult, să vină cu armată și să-i ajute, Caraman nu s-a lăsat înduplecat, aducîndu-i aminte de vrăjmășiile de mai înainte din timpul lui Musulman, precum s-a arătat mai sus. L-a lăsat însă să plece, dîndu-i bani îndeajuns și

15 500 de oameni într-ajutor. Ridicîndu-se de acolo, a plecat în jos cu cei cinci sute de călăreți și, trecînd prin Salutaria, a coborît în Laodicea, și de acolo urcînd marele munte Tmolos, a coborît în Sardes și din Sardes la Nimfeon. Acolo însă a tăiat drumul, lăsînd șoseaua de la dreapta și mergînd prin

20 albia unui torent, a rămas peste noapte într-un sat numit Triaconta. Și în ziua aceea trecînd peste munții, așezați spre mare dinspre muntele Galesion, a ajuns pe la straja întîi de noapte în fața cetății Ipsili; și pe neașteptate cu strigăt și zgomot dînd alarma de luptă, oastea de sub cetate a fost bătută și unii fugeau, iar alții țineau piept. Și cetățuia deschizîndu-și

25 porțile în larg, au ieșit cei dinăuntru și unindu-se cu cei de afară, omorau pe inamici. Cînd însă s-a făcut dimineața și armata s-a strîns într-un singur loc, i-au aruncat pe toți fără voia lor în cetate și pe însuși Țineit; căci cei de afară erau peste cincizeci de mii; cei dinăuntru însă cu oamenii

30 lui Caraman abia o mie. Și Chamza văzînd că dinspre uscat n-are nici o putere, căci era cetățuia foarte întărită și așezată pe un loc înalt, îi anunță lui Murad, ca ei să se îngrijească dinspre mare de corăbii genoveze într-

35 ajutor; căci, cît dinspre mare, era cetatea larg deschisă și toată așezarea dinăuntru se vedea de pe mare și toate erau descoperite. Și unul din genovezi, Persivas Palavicini după nume și poreclă, pe care Murad îl cunoștea, s-a învoit cu sultanul să meargă și să ia cetatea; căci Adorno murise de mai înainte. Și s-a dus în insula Chios și a închiriat trei corăbii

14: Caraman... din timpul lui Musulman: vz. XVIII, 9. — precum s-a arătat mai sus: vz. XVIII, 9—11. — numit Triaconta: adică Treizeci. — căci Adorno murise: e Giovanni Adorno din Focea Nouă care-l trecuse pe Murad din Asia în Europa și-l ajutase să-și ocupe tronul părintesc, disputat de unchiul său Mustafa pe care-l ajută împăratul bizantin și pe care odinioară îl ajutase fără succes Mircea cel Bătrîn; vz. XXII 3; XXV 8 și XXVII 2—6. —

ἐπιμελῶς τοῦ μὴ διαδοῦναι. Ὁ δὲ ὁρῶν ἐν στενῷ τὰ πράγματα ὄντα, ἔπλευσε 193b
 διὰ θαλάσσης· εἶχε γὰρ ἐν τῇ Ὑψηλῇ τρία πλοῖα διήρεα καὶ εἰσελθὼν εἰς αὐτὰ
 ἔπλει τὴν πρὸς Παμφυλίαν θάλατταν, καταστήσας ἐν τῇ Ὑψηλῇ τὸν αὐτοῦ
 ἀδελφὸν Παγιαζήτ καλούμενον, ἄρχοντα καὶ παραγγείλας αὐτὸν τοῦ ἐπιμε-
 λῆσθαι, ὅση δύναμις, τὸ πολίχνιον· εἶχε γὰρ πᾶσαν ἐντὸς καὶ ἀρμάτων καὶ 5
 βρωμάτων καὶ παντοίων χρεῶν καὶ νέων πλείστων παντοίαν παρασκευὴν ἱκανήν.

14. Αὐτὸς δὲ ἐξελθὼν εἰς Ἀμόριον καὶ μηνύσας τῷ ἀρχηγῷ τοῦ Ἰκονίου
 τῷ Καραμάν, ὡς βούλεται τοῦ συνευρεθῆναι μετ' αὐτοῦ καὶ λόγους δοῦναι καὶ
 λαβεῖν ἀνάγκαιους, ἔστειλεν αὐτῷ ἵππους διακοσίους καὶ λόγον σὺν μερικοῖς
 ἄρχουσιν ὀρίσας· ἐλθέτω. Τὰς γαλεώτας δὲ ἔστειλεν ὀπισθεν. Καὶ δὴ εὐρεθέντες 10
 ὁμοῦ καὶ πολλὰ λαλήσαντος αὐτοῦ τοῦ ἐλθεῖν μετὰ δυνάμεως καὶ βοηθῆσαι αὐ-
 τῷ, ὁ Καραμάν οὐκ ἐπέισθη ἀναμνήσας τῶν πρώην γενομένων ἐπιβουλιῶν ἐν τῷ
 καιρῷ τοῦ Μουσουλμάν, ὡς ὁ λόγος προλαβὼν ἐδήλωσεν. Ἀπέπεμψεν αὐτὸν δοὺς
 αὐτῷ ἱκανὰ χρήματα καὶ φ' ἄνδρας εἰς βοήθειαν. Ἀπάρας δ' ἐκεῖθεν καὶ κατελ-
 θὼν σὺν τοῖς πεντακοσίοις ἵπποις καὶ διαβάς τὴν Σαλουταρίαν κατῆλθεν εἰς 15
 Λαοδίκειαν, ἐκεῖθεν δὲ ἀναβάς τὸ μέγα ὄρος τοῦ Τμώλου κατῆλθεν εἰς Σάρδεις,
 ἀπὸ δὲ Σάρδεις εἰς Νύμφαιον. Ἐκεῖ δὲ τὴν πορείαν τεμών, ἀφείς τὴν πρὸς
 τὰ δεξιὰ ὁδόν, διὰ τοῦ ὄρακος ἐλθὼν νυκτὸς ἔμεινεν εἰς χωρίον λεγόμενον τὰ
 Τριάκοντα. Διαπεράσας δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τὰ πρὸ Γαλλήσιον ὄρος κείμενα 194b
 πρὸς θάλατταν ὄρη, πρώτη φυλακῇ τῆς νυκτὸς παρέστη τῇ Ὑψηλῇ· καὶ ἐξαίφνης 20
 σὺν βοῇ καὶ κρότῳ ἀλαλάξαντες, τὸ παρακείμενον φωσάτον ἐτράπη καὶ οἱ μὲν
 ἔφευγον, οἱ δὲ ἀντεμάχοντο. Καὶ τὸ πολίχνιον τὰς θύρας ἀναπετάσαν, ἐξῆλθον
 οἱ ἔνδον καὶ σὺν τοῖς ἔξω συμμίζαντες τοὺς ὑπεναντίους ἔσφαττον. Πρωῖας δὲ
 γενομένης καὶ τοῦ στρατοῦ ἀθροισθέντος εἰς ἓν, ἔβαλον πάντας ἐν τῷ πολυχνίῳ
 καὶ μὴ βουλομένους καὶ αὐτὸν τὸν Τζινεήτ· ἦσαν γὰρ οἱ ἐκτὸς ἐπέκεινα τῶν 25
 πεντήκοντα χιλιάδων, οἱ δὲ ἐντὸς μόλις χίλιοι σὺν τοῖς τοῦ Καραμάνου. Ὅρῶν
 οὖν ὁ Χαμζᾶς, ὅτι διὰ ξηρᾶς οὐκ ἰσχύει, ἦν γὰρ ὀχυρώτατον καὶ ἐν ὑψηλῷ τό-
 πῳ κείμενον, μηνύει τῷ Μουράτ, ἵνα διὰ θαλάσσης προνοήσωσιν νῆας Γενουικὰς
 εἰς βοήθειαν· ἦν γὰρ τὸ φρούριον ὡς πρὸς θάλατταν κεκηνὸς καὶ εἰς τὴν ἔνδον
 ἅπασαν θέσιν ἀποδεικνύον τὴν θάλασσαν καὶ γυμνὰ πάντα ἀποσκευάζον. Εἰς δὲ 30
 τῶν Γενουιτῶν γνώριμος τῷ Μουράτ, Περσιβάς ὀνόματι, Παλαβιτζίνος τὴν ἐπω-
 νυμίαν, συνέθετο τῷ ἀρχηγῷ τοῦ ἀπελθεῖν καὶ λαβεῖν τὸ φρούριον· ὁ γὰρ Ἀ-
 δοῦρνος προεπεθνήκει. Ὁ δὲ ἐλθὼν ἐν νήσῳ Χίῳ καὶ μισθωσάμενος νῆας τρεῖς

15 ἵππεῖς P: ἵπποις P₁: ἵππεσσι Bull || 22 ἀναπετάσαν *scripsi*: ἀναπετάσας P || 29 εἰς
 τὴν *scripsi*: στήν P: τὴν Bull.

foarte mari și a venit pe mare la Ipsili. Cei dinăuntru însă și cu Țineit, când au văzut corăbiile, a intrat frica în ei ; și ziua întâi luptându-se, și-au dat seama că în ziua următoare vor fi predați. Căci în cursul acelei nopți, cei 500 de oameni ai lui Caraman, deschizând porțile cetății, au fugit ; și unii au scăpat cu viață, iar alții au fost tăiați de cei de afară, căci turcii caramanlii erau în mare dușmănie cu turcii osmanlii. Când s-a făcut dimineața și Țineit a văzut mulțimea neliniștită, s-a speriat ca nu cumva în noaptea ce vine, să fugă toți și să-l lase singur ; de aceea trimite pe unul din oamenii săi la Chalil, căci în săptămîna aceea el conducea războiul în contra cetății, iar Chamza era dus la Efes. Îi anunță deci lui Chalil că, dacă-i va da lui Țineit asigurări, că nu-l omoară, ci lăsîndu-l în viață, îl duce la Murad sau îi va da drumul, el ieșind i se va preda și-i va lăsa lui orașul. Și Chalil l-a asigurat cu jurămint și Țineit a ieșit cu frate-său Baiazid și i s-au închinat lui Chalil. Și le-a dat lor corturi și s-au adăpostit în ele. Spre seara acum însă a venit Chamza și, când a aflat de la cumnatu-său ce s-a făcut, a trimis patru gelați și i-au zdrobit capul în somn, căci dormea dus din cauza multelor nopți nedormite. Așijderea și lui Baiazid i-au tăiat capul și feciorului său și nepoților și n-au cruțat nici copiii cei mici din neamul lui. Și capetele lor le-au trimis în grabă la Adrianopole la sultan. Atunci sultanul a trimis la Galipoli, de au tăiat capul celor închiși acolo, adică lui Curtis și unchiului său Chamza ; și așa s-a sfîrșit Țineit cu tot neamul lui.

Puterea lui Murad II sporește. Soli cu urări de la domnul Țării Românești. XXIX. Împăratul Ioan a restabilit relații de pace deplină cu Murad, după ce i-a dat orașele și satele așezate la marginea Mării Negre, afară de cetățile pe care nu le-a putut lua cu armele, ca Mesemvria, Dercos și altele, apoi Zituni cu celelalte regiuni ale Strimonului ; și dînd în fiecare an un tribut de 300 000 de aspri, avea, pe cît era posibil, pace.

2. Murad însă cum a văzut că norocul și-a întors vesel fața către el și că pe toți potrivnicii lui i-a făcut să dispară cu totul și că n-avea de cine să-i fie frică sau cine să-i stea în cale, trece prin Tracia și a ajuns la Brusa, și de acolo ridicîndu-se și trecînd peste podul de la Lopadion, a coborît la Pergam ; și de la Pergam a ajuns la Magnesia și din Magnesia la Smirna, la Thirea și Efes.

3. Și curgeau soli de la domnii dimprejur, ba și de la cei de departe. Căci a trimis împăratul cu daruri foarte multe pe chir Luca Notara, întîiul

παμμεγέθεις ἤλθε διὰ θαλάσσης ἐν τῇ Ὑψηλῇ. Οἱ δὲ ἔνδον σὺν τῷ Τζιναήτ
 ἰδόντες τὰς ναῦς ἐδειλίασαν· καὶ πολεμήσαντες τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἔγνωσαν, ὅτι 195b
 τῇ μετ' αὐτὴν παραδοθήσονται. Οἱ γὰρ φ' ἄνδρες τοῦ Καραμάν διὰ τῆς νυκτὸς
 ἐκείνης ἀνοίξαντες τὰς θύρας τοῦ κάστρου ἔφυγον, οἱ μὲν σωθέντες, οἱ δὲ κα-
 τακοπέντες παρὰ τῶν ἔξω, ἦσαν γὰρ αἱ ἐχθροδῶς διακείμενοι οἱ τοῦ Καραμάν 5
 μετὰ (τῶν) τοῦ Ὀτμάν. Πρωΐας δὲ γενομένης ὁρῶν ὁ Τζιναήτ τὸν ὄχλον θο-
 ρυβούμενον καὶ φοβηθεῖς, μὴ ποτε τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ φύγῃσι πάντες ἀφέντες αὐ-
 τόν, στέλλει πρὸς τὸν Χαλίλ ἓνα τῶν οἰκείων αὐτοῦ, ἦν γὰρ ἐκεῖνος πολεμῶν
 τὸ φρούριον τῇ ἐβδομάδι ἐκείνῃ, ὁ δὲ Χαμζᾶς ἦν ἐν Ἐφέσῳ διάγων. Μηνύει 10
 γοῦν τῷ Χαλίλ, ὥς, εἰ δώσει πίστει τῷ Τζιναήτ τοῦ μὴ θανατῶσαι αὐτόν,
 ἀλλὰ ζῶντα τηρήσας ἄγει αὐτὸν τῷ Μωράτ ἢ πέμψει, ἐξελθὼν παραδοθήσεται
 καὶ τὴν πόλιν καταλείψει αὐτῷ. Ὁ δὲ Χαλίλ δὸς πίστει ἐνόρκους, ἐξῆλθεν ὁ
 Τζιναήτ σὺν τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Παγιαζήτ καὶ προσεκύνησαν τῷ Χαλίλ. Ἐδῶκεν
 οὖν αὐτοῖς σκηνὰς καὶ ἡλίσθησαν. Ὁ δὲ Χαμζᾶς ἤδη πρὸς ἐσπέραν ἐλθὼν καὶ
 μαθὼν παρὰ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Χαλίλ τὰ πραχθέντα, στείλας τῶν δημίων τέσ- 15
 σαρας, ἦν γὰρ κοιμώμενος καὶ ῥέγων ὑπὸ πολλῆς ἀγρυπνίας παννύχου, συνέθλα-
 σαν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν κοιμωμένον. Ὁμοίως καὶ τοῦ Παγιαζήτ τὴν κεφαλὴν
 ἀπέτεμον καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐγγόνων· οὐκ ἐφείσαντο καὶ τῶν νηπίων
 τῶν ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ. Τὰς κεφαλὰς οὖν αὐτῶν ἔστειλαν ἐν τάχει ἐν Ἀδρια-
 νοῦ πρὸς τὸν ἡγεμόνα. Ὁ δὲ ἡγεμὼν πέμψας ἐν Καλλιουπόλει, ἀπέτεμον τὰς κε- 20
 φαλὰς τῶν ἐγκλείστων, τοῦ Κούρτη λέγω καὶ Χαμζᾶ, τοῦ θείου αὐτοῦ· καὶ οὕ- 196b
 τως ἐτελειώθη παγγενεὶ ὁ Τζιναήτ.

XXIX. Ὁ βασιλεὺς οὖν Ἰωάννης ποιήσας κατάστασιν καὶ τελείαν εἰρή-
 νην μετὰ τοῦ Μωράτ δὸς αὐτῷ τὰς πόλεις καὶ κώμας, ἃς εἶχεν ἡ Ποντικὴ θά-
 λασσα πλὴν τῶν κάστρων, ὧν οὐκ ἡδυνήθη λαβεῖν ἐν τῇ μάχῃ, οἷον Μεσεμβρίαν, 25
 Δέρκους καὶ ἄλλα, καὶ τὸ Ζητούνιον σὺν ταῖς λοιπαῖς χώραις τοῦ Στρυμόνος καὶ
 κατ' ἔτος τέλος ἀσπρῶν, τ εἰρηνεύων κατὰ τὸ δυνατόν ἐκάθητο.

2. Ὁ δὲ Μωράτ, ὥς ἡ τύχη πρὸς αὐτὸν χαροπὸν ἔβλεψε καὶ πάντας τοὺς
 ἐχθροὺς αὐτοῦ εἰς τέλος ἠφάνισεν καὶ οὐκ εἶχε τὸν φοβήσαντα ἢ τὸν κωλύσαντα,
 περᾶ τὴν Θράκην καὶ ἐν Προύσῃ γέγονεν· κἀκεῖθεν ἀπάρας καὶ τὴν γέφυραν 30
 περάσας τοῦ Λοπαδίου κατῆλθεν εἰς Πέργαμον, ἀπὸ δὲ Περγάμου εἰς Μαγνη-
 σίαν ἀφίκετο, ἀπὸ δὲ Μαγνησίας εἰς Σμύρνην, ἀπὸ δὲ Σμύρνης εἰς Θύραια καὶ
 Ἐφεσον.

3. Συνέῳρον δὲ τῶν περὶ ἡγεμόνων ἀποκρισιάριοι, ἀλλὰ καὶ τῶν μα-
 κράν. Ἔστειλε γὰρ ὁ βασιλεὺς τὸν κύρ Λουκάν Νοταράν τὸν αὐτοῦ μεσάζοντα

6 τῶν *addidi*; *om* P || 7 φύγῃσι P: φεύγῃσι Bull || 10 ζιναήτ P || 14 αὐτοῖς Bull: αὐτοῦς
 P || 25 Μεσεμβρίαν P: Μεσημβρίας Bull || 26 στρύμονος P || 27 κατὰ τὸ Bek: κατὸ P || 31
 Πέργαμον Bull: Πέργα P.

lui sfetnic, de asemenea și Lazar, despotul Serbiei, ci și Dan, domnul
Țării Românești, și stăpînitorul Mitilinei și chioții și rodienii, toți ca să
aducă urări de bine. Și toți au primit încredințare de la el și l-au încre-
dintat și pe dînsul, că au să fie cu pace și plini de prietenie cu el și el cu
5 dînșii, cu excepția venețienilor pentru motivul pe care vin să-l istorisesc
acum.

Salonicul se predă 4. Despotul Andronic, cel de-al treilea fecior, după îm-
Veneției, 1423. păratul Ioan și după Teodor, al împăratului Manuil,
avea domnia peste Tesalonic; și el suferea greu, fiind epileptic. În timpul
10 cînd Murad avea de luptă, și anume încă înainte de lupta în contra Con-
stantinopolei, de cînd Mustafa a ieșit din Lemnos, Tesalonicul avea me-
reu de luptă și toate pașalele din Tesalia, Etolia, Fthia, Teba și de dincolo
de Ioanina, feciorii lui Avranes, și Turachan și ceilalți foarte mulți îl
apăsau și-l blocau. Necăjiți tesalonicenii de zilnica năvadă a turcilor, nu
15 aveau nici o nădejde din altă parte; căci Constantinopolea însăși suferea
grozave lovituri și nu putea scăpa de ele; și tesalonicenii suferneau de
foame din lipsă de cele necesare și atunci trimit, despotul mai vrînd mai
nevrînd, cîtiva din marii dregători la venețieni cu propunerea ca ei să le
predea Tesalonicul. Venețienii au primit cu plăcere vestea; și s-au învoit
20 să-i apere și să-i aprovizioneze și să aducă orașul la bună stare și să-l
schimbe într-o a doua Veneție; și ei tesalonicenii s-au prins să fie cu cre-
dință în comunitatea venețienilor întocmai ca și cei ce s-au născut și au
crescut în Veneția. După încheierea tratatului, aduc pe zece trireme la Te-
salonic un doge și-l instalează în oraș și pe despotul Andronic îl scot
25 afară. Și cele zece trireme, după ce l-au instalat pe noul doge, s-au în-
tors la Beoția. De atunci s-au putut vedea mulțime de războaie, pentru că
turcii spuneau: „Orașul acesta este al nostru! Căci dacă noi nu l-am fi
adus la această stare de slăbiciune, nu s-ar fi dat de partea voastră“. Și
în acest gînd s-a încins o luptă aprigă și turcii erau mai tari și tesaloni-
30 cenii suferneau de foamete. Latinii însă se temeau cu nu cumva romeii îm-
pinși de nevoie, să facă rebeliune și să aducă în oraș pe turci, iar pe ve-
nețieni să-i izgonească, căci și mai înainte vreme orașul fusese al turci-
lor; și au început să mute familii nobile bizantine, pe unele în Eubeia,

26 Beoția P: Veneția I și Bek: *dar vz. și p.* 268, 18 și 19.

3: Lazar: adică Ștefan (1389—1427), feciorul lui Lazar vz. XXX, 1; după obiceiul cronicarilor turci, Duca numește și pe feciorul despotului Serbiei cu numele tatălui (Vezi și comentarul lui Bull. la Duca, ed. Bonn, p. 590). — Dan, domnul Țării Românești: e Dan II, domnind cu întreruperi 1420—1431.

σὺν δώροις πολλοῖς, ὁμοίως καὶ Λάζαρος ὁ δεσπότης Σερβίας, ἀλλὰ καὶ Ντάνος ὁ Βλαχίας ἡγεμών, ὁ Μιτυλήνης αὐθέντης καὶ Χίοι καὶ Ῥόδιοι, ἅπαντες εὐφημήσαντες. Πάντες οὖν ἔλαβον πίστει παρ' αὐτοῦ καὶ ἔδωκαν τοῦ εἶναι εἰρηναῖοι καὶ φιλίας μεστοὶ σὺν αὐτῷ καὶ αὐτὸς σὺν αὐτοῖς πλὴν τῶν Βενετῶν δι' αἰτίαν τὴν ἦν λέξων ἔρχομαι.

197b
5

4. Ὁ δεσπότης Ἀνδρόνικος, ὁ μετὰ τὸν βασιλεῖα Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τρίτος υἱὸς τοῦ βασιλέως Μανουήλ, ἦν δεσπότης Θεσσαλονίκην· ὃς καὶ ὑπὸ τῆς ἱερᾶς νόσου ἔφθαρτο. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς μάχης τοῦ Μωράτ, λέγω καὶ πρὸ τῆς μάχης τῆς Πόλεως, ἀπ' οὗ ὁ Μουσταφᾶς ἐξῆλθε τῆς Λήμνου, εἶχε μάχην Θεσσαλονίκη καὶ πάντες οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Θετταλίας, Αἰτωλίας, Φθίας, Θηβῶν καὶ πέρα Ἰωαννίνων συνέθλιβον καὶ ἀπέκλειον Θεσσαλονίκην, οἱ τοῦ Ἀβρανέζη υἱοὶ καὶ ὁ Τουρχὰν καὶ ἕτεροι πλεῖστοι. Ἀγανακτήσαντες οὖν οἱ Θεσσαλονικεῖς τὴν καθεκάστην ἔφοδον τῶν Τούρκων καὶ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα ποθέν, — ἡ γὰρ Πόλις ἔφερε τὰ κατ' αὐτῆς δεινὰ καὶ οὐχ ὑπέφερεν, — ἐλίπωτον γὰρ οἱ Θεσσαλονικεῖς ἔνδεια τῶν ἀναγκαίων, στέλλουσι τινὰς τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς Βενετικούς μετὰ βουλῆς, τοῦ δεσποτοῦ θέλοντος ἢ καὶ μὴ θέλοντος, τοῦ παραδοῦναι τὴν Θεσσαλονίκην αὐτούς. Αὐτοὶ δὲ οἱ Βενετικοὶ ἀσπασίως τὴν ἀγγελίαν δεξάμενοι συνέθεντο τοῦ φυλάξει καὶ θρέψαι καὶ εὐτυχίσει τὴν πόλιν καὶ εἰς δευτέραν Βενετίαν μετασχηματίσαι· καὶ αὐτοὶ οἱ Θεσσαλονικαῖοι ἔστρεψαν τοῦ εἶναι πιστοὶ ἐν τῇ κοινότητι τῶν Βενετῶν ὥσπερ αὐτοὺς τοὺς ἐν τῇ Βενετίᾳ καὶ γεννηθέντας καὶ τραφέντας. Γενομένων οὖν τῶν συνθηκῶν, διὰ δέκα τριήρων ἄγουσι δοῦκαν ἐν Θεσσαλονίκη καὶ εἰσάγουσιν αὐτὸν ἐντὸς καὶ ἐξάγουσι τὸν δεσπότην Ἀνδρόνικον. Καὶ τὸν νέον δοῦκαν εὐφημήσαντες ὑπέστρεψαν αἱ τριήρεις ἐν Βοιωτίᾳ. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἕκτοτε πλῆθος πολέμων, λέγοντες οἱ Τούρκοι· „Ἡ πόλις αὕτη ἡμετέρα ὑπάρχει· εἰ γὰρ ἡμεῖς ταύτην ἀσθενοῦσαν οὐκ ἀπεδείξαμεν, οὐκ ἂν εἰς ὑμᾶς ἀπέκλινεν.“ — Ἐν γὰρ τούτῳ τῷ φρονήματι καρτερὰ μάχῃ ἐγένετο καὶ ὑπερίσχυον οἱ Τούρκοι, ἐλίπωτον δὲ οἱ Θεσσαλονικεῖς. Οἱ δὲ Λατῖνοι φοβούμενοι, μὴ πως οἱ Ῥωμαῖοι στενοχωρηθέντες ποιήσωσιν ἄνταρσιν καὶ εἰσάξωσι τοὺς Τούρκους, τοὺς δὲ Βενετικούς διώξωσιν, ἦν γὰρ καί, προλαβόν, ἡ πόλις τῶν Τούρκων, ἤρξαντο τοὺς τῶν εὐγενῶν Ῥωμαίων οἴκους μετα-

10

15

20

198b

25

30

11 Ἀβρανέζη *scripsi*: Ἀβρανέζοι P: Ἀβρανέζου Bull || 17 αὐτοὺς P: αὐτοῖς Bek || 18 εὐτυχίσει Bek: εὐτυχῆσαι P || 24 Βοιωτία P: Vinetia I: Βενετία Bek: *sed v. p. 269 vers. 17 et 18.*

4—5 cp. L. Chalc., II, 13. 22—14,25; G. Sfrantș, I. 95, 15—17 și 137, 9—24
4: *fiind epileptic*: după L. Chalc., I, 193, 6 suferea de lepră; cp. și G. Sfrantș
I, 125, 2. — *fusesse al turcilor... Baiazid... l-a luat*: vz. XIII, 6. — προλαβόν se sub-
înțelege χρόνος un nominativ absolut; cf. 237, 17—18: ἀνατέλλων de subînțelese ἡλιος.

pe altele în Creta și altele în Veneția. Și pretextul plăsmuit și pus în circulație era că s-au rărit articolele de primă necesitate ca grâu, orz, păș-tăioase, carne și orice alte alimente; ca să se rărească deci familiile, cei
 5 mai de frunte să se mute în altă parte din cauza acestei strîmtorări și mai pe urmă, cu ajutorul lui Dumnezeu, se vor întoarce înapoi. Și pe foarte mulți i-au dus înapoi și încolo și pe mulți i-au aruncat în fundul mării; pe alții îi chinuiau sub pretext de necredință și pe cei ce au ră-mas, îi făceau să sufere prin nenumărate vexațiuni. După întoarcerea lui Murad din Asia în Tracia, venețienii au trimis soli la el, cerind pace. El
 10 însă nu le-a dat nici un răspuns decît numai că: „Acest oraș este din străbuni al meu și bunicul meu Baiazid cu puterea în mînă l-a luat de la romei. Dacă ar fi romeii acei care l-ar stăpîni, ar avea motiv să spună: E un făcător de nedreptate! Voi însă fiind latini veniți din Italia, ce pri-cină vă aduce înapoi? Plecați, de vreți! Dacă nu, vin în grabă”. Și
 15 s-au întors soli fără nici o ispravă și au trimis în scris răspunsul la Veneția cu triremele de gardă, adică de pază.

Cucerirea
 Salonicului de
 Murad II în 1430. 5. La începutul primăverii însă, Murad ridicîndu-se din Adrianopole, a venit la Seres și, acolo concentrîndu-și ar-mata de apus, i-a scris și lui Chamza să ia oștile de răsă-rit și să treacă strîmtorea, spre a veni în Tesalia. Impreună armatele, îl trimite cu toate oștile la Tesalonic. Iar Murad petrecea la Se-res, îmbuibîndu-se de toate bunătățile de acolo; căci îl plăceau ospetele, era
 20 tînăr atunci, de vreo 25 de ani. Chamza a înconjurat Tesalonicul cu pali-sade și-l bătea zi de zi cu război; și cei dinăuntru față de cei de afară erau ca unul la o-sută. Și după ce a pregătit scări și foarte multe mași-nării de stricat zidurile și multe unelte de luptă, l-a chemat pe Murad să vină să înceapă războiul. Și cei dinăuntru stăteau, așteptînd triremele de la Veneția. Și Murad a venit și toate fuseseră pregătite bine în vederea războiului; însă triremele nu soseau. Atunci Murad a dat de știre cu trîm-bița, spunînd: „Iată, dau vouă toate cîte sînt în orașul acesta: bărbați,
 25 femei, copii, argint și aur; mie lăsați-mi numai orașul”. — Atunci trîmbi-țele și tobele au răsunit și scările au fost puse; căci ce puteau face cinci sute, o mie sau două mii de oameni într-un oraș atît de mare?! Abia de stătea la zece metereze cîte un arc greu; și suindu-se pe scări, în aceeași

venețienii au trimis soli: adică guvernatorul venețian din Salonic.

5: *μόνον τὴν πόλιν ἐμὲ ἄφετε* cr. cu *τὴν δὲ πόλιν ἔχειν ἑγὼ γε βούλομαι* din Ioan Anagnostes ed. Bonn (împreună cu Georgios Sfrantzes) p. 517, 5, așa că Duca pare să fi citit descrierea cuceririi Salonicului din 1430 scrisă de Ioan Anagnostes; vz. și XXXIX, 20. — *arc greu*: vz. XXIV, 11.

στέλλειν, τοὺς μὲν εἰς Εὐβοίαν, τοὺς δὲ ἐν Κρήτῃ, ἄλλους ἐν Βενετίᾳ. Ἡ ἄδο-
μένη οὖν ἐπίπλαστος ἀφορμή, ὅτι τὰ πρὸς χρεῖαν εἰσὶ σπάνια, οἷον σῖτος, κριθαί,
ὄσπρια, κρέη καὶ ἄλλο εἴ τι τρόφιμον· διὰ τὸ ἀραιῶσαι οὖν τὰς οἰκίας, μετοικη-
σάτωσαν οἱ προύχοντες ἕνεκα τῆς στενοχωρίας ταύτης καὶ εἰς τὸ μετέπειτα Θεοῦ
ἀρωγοῦντος ἐπανελεύσονται. Μετήγαγον οὖν πλείστους ὧδε κάκεισε καὶ πολλοὺς ἐν 5
τῷ βυθῷ ἑρῶσαν, ἄλλους ὥς ἀπίστους ἐκόλαζον, τοὺς δὲ ἐναπολειφθέντας ἐν μυρί-
αις ἀσελγείαις ἐκάκουν. Μετὰ δὲ τὸ ὑποστρέψαι τὸν Μωράτ ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς
Θράκην, ἔστειλαν οἱ Βενέτικοι ἀποκρισιarioὺς πρὸς αὐτόν, αἰτοῦντες εἰρήνην.
Ὁ δὲ οὐκ ἀπόκρισιν παρέσχεν αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ μόνον ὅτι· „Ἡ πόλις αὕτη πατρι-
κόν μου κτῆμά ἐστι καὶ ὁ ἐμὸς πάππος Παγιαζήτ δυνάμει χειρὶ παρὰ τῶν Ῥω- 199b
μαίων ταύτην ἔλαβεν. Εἰ γὰρ ἦσαν Ῥωμαῖοι οἱ δυναστεύοντες, ἐμοὶ εἶχον ἂν
πρόφασιν τοῦ λέγειν· Ὁ ἀδικῶν. Ὑμεῖς δὲ Λατῖνοι ὄντες καὶ ἀπὸ Ἰταλίας, τίς
ἡ προσχώρησις τῶν ὧδε; Μετανάστητε, εἰ βούλεσθε· εἰ δὲ μή, ἔρχομαι ταχύ.“ —
Στραφέντες οὖν ἄπρακτοι ἔγραψαν τὴν ἀπόκρισιν ἐν Βενετίᾳ σὺν ταῖς τριήρεσι
τῆς γαργίας, ἡγουν τῆς παραφυλακῆς.

5. Ὁ δὲ Μωράτ ἕαρος ἀρξαμένου ἀπάρας ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ εἰς Σέρδρας
ἦλθε κάκει τὸν στρατὸν συναθροίσας ἐκ τῆς δύσεως, ἔγραψε καὶ τῷ Χαμζᾷ λα-
βεῖν τὰς δυνάμεις τῆς ἑω καὶ περᾶσαι τὸν πορθμὸν τοῦ ἐλθεῖν ἐν Θετταλίᾳ.
Συναφθέντες οὖν ὁμοῦ, στέλλει τοῦτον ἐν Θεσσαλονίκῃ σὺν πάσαις ταῖς δυνά-
μεσιν. Ὁ δὲ Μωράτ ἦν ἐν Σέρραϊς κατατρυνφῶν τῶν ἐκεῖ ἀγαθῶν· ἦν γὰρ φι- 20
λῶν τὰ συμπόσια, νέος γὰρ ὑπῆρχε τότε, ἄγων ἔτος που κε^{ον}. Ὁ δὲ Χαμζᾷς
ἐδίδου σκόλοπα, τὸ καθεκάστην πολεμίζων Θεσσαλονίκη· οἱ δ' ἐντὸς ὥς πρὸς
τοὺς ἔξω ἦσαν ἑκατὸν πρὸς ἓνα. Τότε κατασκευάσας κλίμακας καὶ ἐλεπόλεις
πλείστας καὶ κατασκευὰς πολλὰς ἐμήνυσε τῷ Μωράτ τοῦ ἐλθεῖν, ἵνα δώσωσι τὸν
πόλεμον. Οἱ δ' ἐντὸς ἵσταντο ἐκδεχόμενοι τὰς τριήρεις ἀπὸ τῆς Βενετίας. Καὶ 25
ὁ Μωράτ ἦλθε καὶ τὰ τοῦ πολέμου καλῶς κατεσκεύαστο· καὶ αἱ τριήρεις οὐκ
ἦσαν. Τότε ὁ Μωράτ ἐκήρυξε διὰ τῆς σάλπιγγος, λέγων· „Ἰδοὺ, δίδωμι πάντα 200b
τὰ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑμᾶς· ἄνδρας, γυναῖκας, παιδιὰ, ἄγρυρον, χρυσόν· μόνον
τὴν πόλιν ἐμὲ ἄφετε.“ — Τότε ἡχησάντων τῶν ὀργάνων καὶ τῶν κλιμάκων τε-
θέντων, — τί γὰρ εἶχον προᾶξαι πεντακόσιοι ἢ χίλιοι ἢ δισχίλιοι ἄνδρες ἐν το- 30
σαύτῃ πόλει; μόλις γὰρ ἐν δέκα προμαχώσιν εἰς τζαγροβόλος ἵστατο· — ἐπι-

11 δυναστεύοντες, ἐμοὶ εἶχον *scripsi*: δυναστεύοντές μοι, εἶχεν P: δυναστεύοντές, μοι εἶχον Bull: δυναστεύοντές μοι, εἶχον Bek || 15 γαργίας P || 22 οἱ δ'—23 ἓνα P: Ma quelli dentro erano molto pochi a comparatione de quelli fora: a pena che fosse uno con- tra cento I || 28 ὑμᾶς P || 29 ἐμὲ P: ἐμοὶ Bull.

oră s-au văzut înăuntru și, deschizînd o poartă, ca un roi de albine toată armata a intrat înăuntru. Și grozăvie stranie era de văzut: bărbați și femei cu tineri și fecioare nevîrstnice și copilași, fiecare din călăreți tîrînd rînduri întregi cu mîinile. Ei însă tîrîți fiind, strigau numai vai; și cine să se îndure de ei, nu era, nici cine să le întindă o mînă de ajutor. Un început și semn rău de nenorocirile ce aveau să vină asupra capitalei împărătești. Casele au fost golite, locașurile de închinare pustii, podoabele bisericilor, sfintele odoare pe mîinile pîngăriturilor, fecioare alese în brațele desfrînaților, femei nobile în mîinile oamenilor de rînd; și toate nenorocirile, pentru ce și cum și de ce? Pentru păcatele noastre! Și într-o singură zi s-a făcut deșert un oraș atît de mare și a rămas pustiu. Dar sultanul adunînd din satele și orașele dimprejur pe turci, i-a așezat locuitori cu femei și copii; apoi a poruncit ca, dacă din romei careva se va răscumpăra și-și va dobîndi libertatea, să aibă voie să vină și să locuiască în acel oraș. Din mănăstiri cele mai bune, ale căror faimă a străbătut pretutindeni, le-au făcut altare ale religiei lor, afară de biserica marelui mucenic Dimitrie. Căci intrînd într-însa, cu mîinile sale a jertfit un berbec și și-a făcut rugăciunea; apoi a poruncit să rămînă în mîinile creștinilor. Dar podoaba și a mormîntului și a bisericii și a altarului, toate le-au jefuit turcii, lăsînd numai pereții goi. Și ridicîndu-se de la Tesalonic, a venit la Adrianopole. Iar peste puțin timp, venețienii au trimis soli și au încheiat pace, de frică să nu piardă cumva și Eubeia.

6. În zilele acelea s-a sculat un fecior dintre ai lui Mircea voievodul Țării Romînești; căci avea mulți din flori, trăind în desfrîu. Și s-a ridicat din Constantinopole, căci petrecea acolo la palatul împăratului Ioan în ținută militară și stătea zi de zi la sfat cu oameni mai tineri și îndemînatici la lupte și rebeliuni; căci în timpul de atunci se găseau și oarecare Romîni la Constantinopole. Și ei l-au luat și au mers la o margine a Țării Romînești și acolo adunînd

6—8: vz. V. Grecu, *Istoricul bizantin Duca*, în „Anal. Acad. Rom., Mem. Secț. ist., seria III, vol. 29, p. 649—658.

6: *În zilele acelea*: Cu cuvintele acestea, Duca introduce în cronica sa, îndată după ce a istorisit cucerirea Salonicului, întîmplată în 29 martie 1430 (vz. Ioan Agnostes, în ed. Bonn al lui Georgios Sfrantes, p. 507, 3), prețioasele știri ce ni le dă din istoria Țării Romînești. Dar evenimentele ce ni le comunică, nu e numai-decît să se fi întîmplat chiar în același an, căci cu alt prilej, Duca introduce în povestirea sa cu aceleași cuvinte evenimente întîmplate înainte de șase ani (vz. XXV, 8: *În zilele acelea*), așa încît cele ce ni le spune din trecutul nostru, au putut să se întîmple și în același an, dar și cițiva ani înainte sau după 1430. — *un fecior dintre ai lui Mircea*: e Δουγούλιος (vz. 8 și 10), adică Vlad Dracul (după Duca deci a domnit de pe la 1430), fecior din flori de-al lui Mircea cel Bătrîn; vz. D. Onciul, *Din Istoria Romînilor*, București, 1909, p. 187; I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa* extras din „Cercetări istorice“ IV, Iași, 1928, p. 27—28; N. Iorga, *Istoria romînilor*,

βάντες οὖν τοῖς κλίμαξιν αὐθωρὸν ἐντὸς εὐρέθησαν καὶ ἀνοίξαντες μίαν πύλην,
 ὡς σμῆνος μελισσῶν ἅπας ὁ στρατὸς ἐντὸς εἰσῆι. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένον τέρας·
 ἄνδρας καὶ γυναῖκας σὺν νέοις καὶ παρθένοις ἀφῆλξι καὶ βρεφυλίοις, ὁρμαθοὺς
 ὁ καθείς τῶν ἱππέων ἔχων ἐν χερσίν ἔλκων. Αὐτοὶ δὲ τὸ οὐαὶ μόνον ἐλκόμενοι
 ἔκραζον· καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐλεῶν οὐδὲ ὁ ὀρέγων χεῖρα βοηθείας. Ἀπαρχὴ κακὴ καὶ 5
 ἀπαίσιος τῶν μελλόντων κακῶν ἐν τῇ βασιλευούσῃ. Ἐγυμνώθησαν οἴκοι, ἐρημώ-
 θησαν ναοί, ἐκκλησιῶν εὐπρέπειαι, κειμήλια ἱερὰ ἐν χερσὶ μιαρῶν, παρθένοι
 σεμναὶ ἐν ἀγκάλαις ἀσώτων, γυναῖκες εὐγενεῖς ἐν χερσίν ἀγενῶν· καὶ τὰ πάντα
 κακά, τί καὶ πῶς καὶ διὰ τί; διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Ἐν μιᾷ οὖν ἡμέρᾳ κενω-
 θείσα ἡ τοσαύτη πόλις ἔμεινεν ἔρημος. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀθροίσας ἐκ τῶν πέριξ 10
 χωρίων καὶ πόλεων, ἐγκατοίκους Τούρκους σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις κατέστησεν,
 κελεύσας, εἴ τις τῶν Ῥωμαίων ἐξαγορασθεῖη καὶ ἐλευθερωθεῖη, ἔχέτω ἄδειαν
 τοῦ ἐλθεῖν καὶ οἰκῆσαι πάλιν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει. Τὰ δὲ τῶν μοναστηρίων κρεῖτ- 201b
 τότερα, ὧν αἱ φῆμαι πανταχοῦ ἐκηρύττοντο, ἐποίησε βωμοὺς τῆς αὐτῶν θρη-
 σκείας πλὴν τοῦ ναοῦ τοῦ μεγαλομάρτυρος τοῦ Δημητρίου. Καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ 15
 εἰσελθὼν καὶ θύσας κριὸν ἕνα οἰκείαις χερσίν προσηύξατο· εἶτα ἐκέλευσε τοῦ
 εἶναι ἐν χερσὶ τῶν χριστιανῶν. Πλὴν καὶ τὸν τοῦ τάφου κόσμον καὶ τοῦ ναοῦ
 καὶ τῶν ἀδύτων ἅπαντα οἱ Τοῦρκοι ἐνοσφίσαντο, τοίχους μόνον ἀφέντες κενούς.
 Ἀπάρας δ' ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ἦλθεν ἐν Ἀδριανουπόλει. Μετ' ὀλίγον δὲ οἱ
 Βενέτικοι στείλαντες ἀποκρισιαρίους, ἐποίησαν εἰρήνην φοβούμενοι, μή πως ὀλέ- 20
 σωσι καὶ τὴν Εὐβοίαν.

6. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἡγέρθη τις τῶν υἱῶν τοῦ βεηβόδα Βλα-
 χίας Μίλτζον· εἶχε γὰρ πολλοὺς νόθους ἀσώτως ζῶν. Καὶ ἀπάρας ἐκ τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως, ἦν γὰρ ἐκεῖ διάγων ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ἐν
 στρατιωτικῷ σχήματι καὶ συνόμιλῶν καθεκάστην σὺν νεωτέροις καὶ πρὸς τὰ μά- 25
 χημα καὶ ἀνταρτικά ἐπιδεξίους· ἦσαν γὰρ καὶ Βλάχοι τινὲς εὐρισκόμενοι τῷ τότε
 καιρῷ ἐν τῇ Κωνσταντίνου. Καὶ δὴ λαβόντες αὐτὸν ἀπῆρσαν ἐν ἐνὶ ἄκρῳ Βλα-

4 ἔλκων *scripsi*: ἔλκοντας P: *forma demotica participii* || 22—23 τοῦ βειβόδα βλα-
 χείας μίλτζον P || 26 ἐπιδεξίους Bull: ἐπιδεξίους P.

vol. IV, București, 1937, p. 10—25; C. C. Giurescu, *Istoria Romînilor*, ed. 2-a, Bu-
 curești, 1937, vol. II, p. 2—5; P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944,
 p. 57—58 și Al. A. Vasilescu, *Urmașii lui Mircea cel Bătrîn pînă la Vlad Tepeș*,
 extras din „Revista pentru istorie, arheologie și filologie” XV, București, 1915,
 p. 17—18, confundînd însă pe Δραγούλιος cu Dan. — la palatul împăratului Ioan:
 e Ioan VIII Paleolog 1425—1448. —

du-se destui, se adunau zi de zi și s-au făcut o armată puternică. Căci era neamul romînilor iubitor de dezbinări și-și îndrepta cu ușurință gîndul la răsturnarea domnilor.

7. Căci voievod în timpul de atunci era un nepot de-al lui Mircea, feciorul fratelui, care se chema Dan. Și cînd a aflat că Mircea a murit, — acela însă se găsea cu Murad în expediție în contra Constantinopolei și ca unul ce era gata la orice faptă de război și însuși mergea cu turcii la pîndă, — s-a strecurat pe ascuns în oraș. Și dîndu-se de cunoscut împăratului, lua parte la ieșirile bizantinilor și săvîrșea fapte mari de vitejie în contra turcilor. Și cînd Murad s-a lăsat de împresurat Constantinopolea și n-a ajuns la ce nădăjduia, ci și-a greșit scopul, atunci Dan s-a închinat împăratului și-i cerea slobozenie să plece pe drumul cel mai drept acasă. Împăratul dîndu-i toată cîstea, l-a urcat în una din cele mai mari corăbii și l-a trimis pe Marea Neagră la Cetatea Albă. Acolo boierii Țării Romînești ce se aflau, l-au proclamat pe el domn și l-au pus în domnia bunicului său omorîndu-l pe feciorul din flori al lui Mircea. Cum s-a făcut însă domn a toată Țara Romînească, a trimis soli la Murad, căutînd să-l împace; și s-a făcut, căci era Murad bun din fire și blajin. Și dădea deci tributul convenit în fiecare an și avea liniște în orice privință și Dan domnea peste Țara Romînească.

8. Ci cuvîntul să mi se întoarcă acuma la Dragulios, căci așa se chema, pentru că era rău și viclean în felul lui; căci numele Dragulios se și tălmăcește cu rău și viclean. Purtînd deci război cu Dan, i-a tăiat capul și a stat domn pe tronul tatălui său. Murad însă cînd a aflat de această faptă, s-a necăjit rău; căci el avea în mîna alt frate al lui Dan și, voind să-l pună pe el domn în locul fratelui lui ucis, l-a trimis cu armată în Țara Romînească. Dragulios însă pornind război crîncen în contra năvălitori-

---

Căci era neamul rominilor iubitor ș.a.m.d.: Eo explicare vădit simplistă și neîndestulătoare care a trecut apoi și la învățați umaniști ca Enea Silvio Piccolomini; vz. I. Minea, op. cit., p. 23 și 25.

7: *un nepot de-al lui Mircea*: e Dan II (1420—1431 cu întreruperi); vz. XXVIII, 10 și XXIX, 3 și operele citate la nota 6: *un fecior dintre al lui Mircea*. Numele acestui nepot, Duca ni-l comunică în rîndurile următoare: *atunci Dan s-a închinat împăratului*, adică lui Manuil II Paleolog (1391—1425) sau mai degrabă lui Ioan VIII Paleolog care, tot cu titlul de împărat, ajuta pe părintele său bătrîn la treburile domniei și care condusese apărarea orașului împresurat de Murad II vz. XXVIII, 3. — *Și cînd a aflat că Mircea a murit... omorîndu-l pe feciorul din flori al lui Mircea*: Lui Duca îi scapă aici informația exactă. Mircea cel Bătrîn murise la 1418. Murad II a împresurat Constantinopole în vara anului 1422. Între timp Dan II a mai stat pe tronul Țării Romînești, așa că trebuie să fi știut de mai înainte de moartea lui Mircea. În 1421 turcii aduc în locul-i pe Radu Praznaglava și Dan se vede că n-a putut obține ajutorul lui Murad II care împresura Constantinopole, unde îl va fi căutat după informația lui Duca și atunci se strecoară în orașul împresurat, se distinge în lupta de apărare care e încununată de succes, și cu ajutor bizantin își ocupă din nou tronul; și boierii care l-au proclamat din nou domn, îl omoară pe Radu Praznaglava, *feciorul din flori al lui Mircea*, ceea ce

χίας καὶ καὶ ἀθροισθέντες ἱκανοί, τὸ καθ' ἡμέραν ἡθροίζοντο καὶ παρεμβολή κρα-
ταῖα ἐγένετο. Ἦν γὰρ τὸ γένος τῶν Βλάχων ἀσύστατον καὶ πρὸς ἐπιβουλίαν
τῶν ἡγεμόνων ῥέπον τὴν γνώμην εὐκίνητον.

7. Ὁ γὰρ βεηβόδας τοῦ τότε καιροῦ ὑπῆρχεν ἀνεψιὸς τοῦ Μίλιτza, υἱὸς
ἀδελφοῦ, Νδάνου ἐπονομαζομένου. Μαθὼν οὖν, ὅτι τῆθηκε Μίλιτza, — ἐκείνος 202b
δὲ ἦν διάγων σὺν τῷ Μουράτ, ὅτε ἐστράτευσε κατὰ τῆς Πόλεως καὶ ὡς ἐν πα-
ρατάξει πολέμου ἔτοιμος καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς Τούρκοις δραμὼν εἰς ἐνέδραν, — ἔ-
λαθεν εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει. Καὶ ἐμφανῇ ποιήσας ἑαυτὸν τῷ βασιλεῖ ἐξήρχετο
σὺν τοῖς Ῥωμαίοις καὶ ἠνδραγάθει κατὰ τῶν Τούρκων. Ὡς οὖν ὁ Μωράτ ἀπέστη
τῆς Πόλεως μὴ τυχὼν, ὃ ἐν ἐλπίσιν ἦν, ἀλλ' ἀποτυχὼν τοῦ σκοποῦ, καὶ ὁ Νδάνος 10
προσκυνήσας τῷ βασιλεῖ ἐξήτει ἐλευθερίαν καὶ ὁδὸν εὐθείαν τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὰ
ἴδια. Ὁ βασιλεὺς φιλοτιμήσας δὲ καὶ εἰς μίαν τῶν μεγίστων νηῶν εἰσάξας ἔστει-
λεν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ποντικοῦ Πελάγους εἰς τὸ Ἀσπρόκαστρον. Ἐκεῖ δὲ οἱ τῆς
Βλαχίας εὐρισκόμενοι ἄρχοντες εὐφήμεσαν αὐτὸν ὡς ἡγεμόνα καὶ εἰς τὴν παπ-
πικὴν ἡγεμονίαν ἀπεκατέστησαν, κτείναντες τὸν νόθον υἱὸν τοῦ Μίλιτza. Ὡς 15
δ' ἐγένετο κύριος πάσης Βλαχίας, ἔστειλεν εἰς τὸν Μωράτ ἀποκρισιαρίους εἰρη-
νεύσων αὐτόν· καὶ ἐγένετο, ἦν γὰρ χρηστὸς τῷ ἦθει καὶ ἡμερος ὁ Μωράτ. Ἐδί-
δοτο γοῦν παρ' αὐτοῦ τὸ κατ' ἔτος τέλος καὶ εἶχε παντοίαν ἀνάπαισιν καὶ τὴν
Βλαχίαν ὁ Νδάνος αὐθέντευεν.

8. Ἄλλ' ἐπανίτω μοι νῦν ὁ λόγος εἰς τὸν Δραγούλιον· οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο, 20
πανούργος τοῖς τρόποις ὢν· καὶ γὰρ τὸ Δραγούλιος ὄνομα πονηρὸς ἐρμηνεύε-
ται. Κροτήσας οὖν πόλεμον μετὰ τοῦ Νδάνου ἀπέτεμε τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν καὶ
κύριος τῆς ἡγεμονίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ κατέστη. Ὁ δὲ Μουράτ μαθὼν τὸ δρᾶ-
μα βαρέως ἔφευγεν· εἶχε γὰρ ἐν χερσὶν ἄλλον ἀδελφὸν τοῦ Νδάνου καί, βουλη-
θεὶς τοῦ καταστῆσαι αὐτὸν ἡγεμόνα ἀντὶ τοῦ φρονευνθέντος ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἔστει- 203b
λεν αὐτὸν σὺν δυνάμει ἐν Βλαχίᾳ. Ὁ δὲ Δραγούλιος πόλεμον στερόδον ἐγείρας

3 ῥέπων P || 4 βεῖβόδας P.

pare că s-a petrecut mai târziu (vz. operele citate la nota 6). — *Cetatea Albă*
Ἀσπρόκαστρον. Explicarea numelui cred că ne-o dă cel mai bine Constantin VII
Porfirogenitul care, vorbind despre ἐρημόκαστρα „cetăți fără stăpîn“, nu părăsite,
„pustii“, de la vadrile Nipruului, ne spune că „prima cetate e cea numită de Pe-
cenegi „Albă“, pentru că pietrele apăreau foarte albe“ κάστρον πρῶτον τὸ ὀνομασθὲν
παρὰ τῶν Πατζινικτῶν Ἀσπρον διὰ τὸ τοὺς λίθους αὐτοῦ φαίνεσθαι καταλευκούς
De administrando imperio, ed. Bonn, p. 167, 7 sau ed. Moravcsik-Jenkins, 37, 60.

8: *Dragulios*: adică Dracu. — Πανούργος *râu și viclean*: Duca explică astfel
greșit Δραγούλιος sub impresia contemporanului său Vlad Țepeș (1456—1462), fe-
ciorul lui Vlad Dracul; vz. N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, vol. I,
Gotha, 1908, p. 413, n. 1 și I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 6, n. 2. — *alt frate*
al lui Dan: despre acest frate al lui Dan II vz. Al. A. Vasilescu, *Urmașii lui Mircea*
cel Bătrîn, p. 15, n. 11.

lor, i-a pus pe fugă și pînă la urmă i-a nimicit și pe fratele lui Dan l-a ucis și însuși a moștenit domnia.

**Murad II
se războiește
cu Caraman.**

9. În anul acela a venit un om de-ai lui Caraman și-i spune lui Murad, că între caii aceleia e un cal din cei arabești în ce privește isprava, statura, culoarea, proporția mădulărelor și încheieturilor lui ca nici unul din câți cai sînt crescuți și dresați bine și cu grijă la arabi. Și pe Murad l-a apucat pofta să aibă acel cal și trimite pe unul din slujitorii lui de cinste și-i cere calul; Murad avea nădejde să-i dea calul la cea dintîi vorbă, de dragul prieteniei sau în schimbul unui preț oarecare; căci Murad era acela care mereu îl hărțuia și-l amenința totdeauna, pentru că din timpul părintelui și al străbunilor săi norocul a stat de partea lui și în contra țării lui Caraman. Și așa în multe feluri avea nădejde să pună mîna pe cal. Caraman însă gîndind dimpotrivă, a răspuns slujitorului lui Murad: „Poate stăpînul tău să încalece calul ăsta?” — arătîndu-i și calul cu degetul. Acela însă a răspuns: „Dacă poate sau nu poate, nu e de căderea mea să dau răspuns; căci numai dînsul poate să-ți răspundă; mie însă spune-mi răspunsul care am să-l aduc domnului meu“. — Iar Caraman a spus: „Anunță domnului tău, că: „Nu vei putea sta pe cal, deoarece e foarte zburdalnic; căci eu abia de pot pune piciorul în scară; și de aceea nu ți-l trimit“. Cînd a auzit Murad aceste vorbe, s-a cătrănit tare și, în grabă adunîndu-și oștile, a trecut strîmtoarea și a sosit la Brusa, așteptînd și acolo puțin, pînă să se adune și oștile de răsărit.

**Vlad Dracul
la Brusa.**

10. Și Dragulios, voievodul Țării Romînești, care a fost amintit de curînd, a venit trecînd strîmtoarea și întîlnindu-se la Brusa cu sultanul Murad; și închinîndu-i-se, i s-a supus și i-a făgăduit că, atunci cînd Murad o să trebuiască să treacă în Ungaria, el îi va da vad, el va merge înainte pînă la granițele Alamaniei și Rusiei. Murad bucurîndu-se mult de aceste făgăduieli, l-a pus să stea la masă și să bea împreună cu el și l-a primit cu toată cinstea și cu daruri foarte multe pe el și pe însoțitorii lui, căci erau peste trei sute; și îmbrățișîndu-l, l-a lăsat să plece.

9: *Caraman*: adică un urmaș din timpul lui Murad II (1421—1451) al lui Caraman, întemeietorul sultanatului de la Iconion al turcilor caramanlii; vz. XVIII, 9. L. Chalc., II, 20, 17 îi spune Caraman Alisurios, confundîndu-l cu Carmian (vz. G. Moravcsik, II, 68 s.v. *Ἀισούριος*); ne mai spune că Murad a pornit asupra lui, pentru că între altele i-a găsit și vina, că l-a adăpostit pe fratele său mai mic și apoi l-a trimis la bizantini.

κατὰ τῶν ἐπεμβαίνόντων, ἔτρεψε καὶ εἰς τέλος ἠφάνισε καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Νδάνου ἔκτεινε καὶ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἐκληρονόμησε.

9. Ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ ἔτει ἦλθεν εἰς ἐκ τῶν τοῦ Καραμάν ἀπαγγέλων τῷ Μουράτ, ὅτι ἐν τοῖς ἵπποις αὐτοῦ ἔστιν εἷς τῶν Ἀραβικῶν ἵππων ἐν τε πρόξει 5
ἐν τε ἡλικίᾳ, ἐν χρώματι, ἐν ἰσότητι τῶν μελῶν τε καὶ ἄρθρων ὥς οὐδεὶς τῶν 5
παρὰ τοῖς Ἀραβι καλῶς καὶ ἐπιμελῶς τρεφομένων καὶ παιδευομένων. Ὁ Μου-
ράτ οὖν ἐλθὼν εἰς ἐπιθυμίαν τοῦ ἵππου στέλλει ἓνα τῶν τιμίων αὐτοῦ δούλων
καὶ ζητεῖ τὸν ἵππον, ἐλπίζων ὁ Μουράτ κατὰ τὴν πρώτην ἀγγελίαν τοῦ δοῦναι
τὸν ἵππον χάριν φιλίας ἢ ἀνταλλαγῆς τινος τιμήματος· ἦν γὰρ ὁ Μουράτ αἰὶ 10
δέρων καὶ ἐπαπειλῶν αὐτὸν πάντοτε, ἐκ πατρόςθεν καὶ πάμπαν εὐτυχῆς ὢν κατὰ 10
τῆς ἡγεμονίας τοῦ Καραμάν. Ἐθάρξει τοίνυν κατὰ πολλοὺς τρόπους τοῦ ἔχειν
τὸν ἵππον. Ὁ δὲ Καραμάν τὰ ἐναντία φρονῶν ἀπελογίσατο τῷ δούλῳ τοῦ Μου-
ράτ· „Δύναται ὁ κύριός σου ἐπιβῆναι τῷ ἵππῳ τούτῳ;“ — δεικνύων δακτυλο-
δείκτως, καὶ τὸν ἵππον. Ὁ δὲ εἶπεν· „Εἰ δύναται ἢ οὐ δύναται, οὐκ ἔμοι 15
χάνει τὴν ἀπόκρισιν δοῦναι· αὐτὸς γὰρ δύναται τοῦ ἀνταποκριθῆναι σοι· ἐμοὶ 15
δὲ ἀποκρίναι τί τὸ μέλλον ἀνταποκριῖναι τῷ κυρίῳ μου.“ — Ὁ δὲ Καραμάν ἔφη·
„Ἀνάγγειλον τῷ κυρίῳ σου, ὅτι· „Οὐ δυνήσῃ καθίσαι ἐν τῷ ἵππῳ, ἀγέρωχος 204b
ὑπάρχων· μόλις γὰρ ἐγὼ τὴν ἐπίβασιν τίθημι· καὶ διὰ τοῦτο οὐ πέμπω σοι.“ —
Ὁ δὲ Μουράτ ἀκούσας τοὺς λόγους ἐσκληρύνθη καί, σπουδῇ τὰ στρατεύματα 20
συναγαγὼν καὶ περάσας τὸν πορθμὸν, εἰς Προῦσαν ἀφίκετο κακεῖ μικρὸν ἀνα-
μείνας, ἕως καὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς συναχθῶσι.

10. Καὶ ὁ πρὸ μικροῦ ῥηθεις Δραγούλιος, ὁ βεηβόδας Βλαχίας, ἔφθασε
διαβάς τὸν πορθμὸν καὶ ἐν τῇ Προῦσῃ τυχὼν τῷ ἀμνηρᾷ Μουράτι· καὶ προσκυ-
νήσας αὐτῷ ὑπετάγη ὑποσχεθεὶς, ὁπότεν δέη περᾶσαι ὁ Μουράτ ἐν τῇ Οὐγγρίᾳ,
αὐτὸς δώσει πόρον, αὐτὸς γενήσεται προοδοποιὸς ἄχρις ὁρίων Ἀλαμανίας τε καὶ 25
Ῥωσίας. Ὁ δὲ Μουράτ ἀγασθεὶς ἐπὶ τοῖς ὑποσχεθεῖσι καὶ ὁμοτράπεζον καὶ συμ-
πότην αὐτὸν ποιήσας καὶ λίαν φιλοτιμήσας καὶ δῶρα πλεῖστα αὐτόν τε καὶ τοὺς
σὺν αὐτῷ, ἦσαν γὰρ ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους, καὶ ἀσπασάμενος ἀπέλυσεν.

1—2 ἀδελφὸν τοῦ Νδάνου *scripsi*: δραγούλιον *et supra ad* δάνον P: el fratello de Danos I: Δάνου ἀδελφὸν Bull || 14 οὐκ ἔμοι Bull: οὐκ ἐμῇ P: οὐκ ἐμὸν Bek || 22 βεῖβόδας Βλαχίας P || 23 Μουράτι P: Μουράτ P₁ Bull.

10: *care a fost amintit de curind: vz. 8 și 6. — pină la granițele Alamaniei și Rusiei: adică ale Austro-Germaniei și Rusiei subcarpatice.*

Caraman
se supune.

11. Murad din Brusa a venit la Cotaion și de acolo ridi-
cându-se, a intrat în hotarele lui Caraman și a cucerit două
orașe; unul se cheamă în limba turcilor Acsiari și celălalt Pegsiari; și
5 orașul din urmă era aproape de Iconion la o depărtare de două zile de
drum. Atunci Caraman neavînd ce face, trimite soli la el pe cei mai de
cinste din marii lui dregători și bani destui și calul și-i dă și cele două
orașe care le luase, cu satele și cîmpiile, numai să se întoarcă înapoi; și
i-a trimis scrisori de rugăminte și soru-sa, căci Caraman era cumnat cu
Murad, ținînd pe sora acestuia. Iar el lăsîndu-se îndoit prin rugămintele
10 lor, a făcut pace cu jurămint și s-a întors.

Cererile lui
Murad II față de
Serbia.

- XXX. După ce a sosit la Adrianopole, a aflat că despotul
Serbiei, feciorul lui Lazar și fratele soției lui Baiazid, a
murit; despre acesta a fost vorba în timpurile lui Baiazid,
anume Ilderim; și Murad trimite soli la urmașul lui și-i cere întreaga
15 Serbie. Căci despotul care murise, nu avea moștenitor; se săvîrșise din
viață fără copii. Avea un nepot de soră, de la Mara, fata lui Lazar și
sora răposatului Ștefan; era adică Gheorghe, feciorul lui Vulc, ginerele
lui Lazar. Văzînd el solii, i-a cinstit cum trebuia, și luînd în seamă apu-
căturile balaurului că, dacă a mîncat și s-a săturat, se va smeri puțin,
20 de altcum, și Serbia și Bulgaria și locurile din părinți, toate deschizînd
larg gura, le va înghiți, activează potrivit împrejurărilor și-i dă în căsă-
torie pe fie-sa și partea cea mai mare din Serbia chipurile zestre, numai
să încheie pace cu jurămint. Iar numărul talanților de aur și argint, ci-
ne-l va putea spune? Trimite soli și-l înduplecă pe sultan și el trimite
25 pe Sariția, unul din viziri, să pețască fata și să-i dea lui Gheorghe ju-
rămint și să ia și de la el încredințare. Și s-a întîlnit Sariția cu despotul
Gheorghe și săvîrșind lucrările logodnei, a venit înapoi. Cerînd despotul
dezlegare să construiască pe malul Dunării o cetate, Murad i-a dat-o;
și s-a trimis o hotărîre în scris și despotul a început să zidească Sme-
30 derevo.

XXX, 1: *despotul Serbiei*: e Ștefan vz. XXIX, 3, feciorul lui Lazăr (1372—1389), care a fost ucis în lupta de la Cosovo 1389 vz. III, 2; pe Ștefan (1389—1427), mort fără copii, l-a urmat nepotu-său de soră Gheorghe, feciorul cumnatului său Vulc Brancovici, ginerele lui Lazar. La Gheorghe Brancovici (1427—1456) trimite Murad II soli și Gheorghe dă pe fie-sa Maria după el, spre a-l molcomi. — *a fost vorba*: vz. IV, 1. — *trimite soli* πέμπει ἀποκρισάτους cp. L. Chalc., II, 20, 7—17. — καὶ γαμβρὸς *ginerele*: e Vulc și am aștepta γαμβροῦ în acord cu Βοόλκον Dar, pentru că urma iar un genitiv, Duca a intercalat un καὶ și a continuat cu nominativul. În genere, Duca nu prea ține acordul cazului la

11. Ὁ δὲ Μωράτ ἐκ τῆς Προύσης εἰς Κοτυάειον ἔλθων, ἐκεῖθεν ἀπάρως εἰσῆλθεν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Καραμάν. Καὶ χειρωσάμενος πόλεις δύο, ἡ μία καλεῖται κατὰ τὴν τῶν Τούρκων γλῶτταν Ἀκσιαρι, ἡ δὲ ἑτέρα Πέγσιαρι· ἦν δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐγγὺς Ἰκονίου, ἀπέχουσα δύο ἡμερῶν ὁδόν. Τότε ὁ Καραμάν μὴ ἔχων τι δρᾶσαι, στέλλει πρὸς αὐτὸν πρέσβεις τοὺς ἐντιμωτέρους τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ καὶ χρήματα ἱκανὰ καὶ τὸν ἵππον καὶ τὰς δύο πόλεις, ἃς ἔλαβε, σὺν τοῖς κάμποις καὶ τοῖς χωρίοις μόνον τοῦ στραφῆναι εἰς τὰ ὀπίσω, στείλασα καὶ γραφὰς παρακλητικὰς ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν, ἦν γὰρ ὁ Καραμάν γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Μωράτ. Ὁ δὲ καμφθεὶς ταῖς παρακλήσεσιν αὐτῶν ἐποίησεν εἰρήνην σὺν ὅρκοις καὶ ὑπέστρεψεν.

XXX. Ἐλθὼν δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει καὶ μαθὼν ὅτι ὁ δεσπότης Σερβίας, υἱὸς τοῦ Λαζάρου καὶ γυναικαδελφὸς τοῦ Παγιαζήτ, ἀπέθανεν, ὃν ὁ λόγος ἐν τοῖς τοῦ Παγιαζήτ χρόνοις, τοῦ Ἰλτρῆμ λέγω, ἰστόρησεν, πέμπει πρὸς τὸν αὐτοῦ διάδοχον ἀποκρισιαρίους, ζητῶν τὴν ἅπασαν Σερβίαν. Ἦν γὰρ ὁ ἀποθανὼν μὴ ἔχων κληρονόμον· καὶ γὰρ ἄπαις ἐτελεύτησεν. Εἶχεν οὖν ἀδελφιδοῦν ἐκ τῆς Μάρω, τῆς θυγατρὸς Λαζάρου καὶ ἀδελφῆς αὐτοῦ τοῦ τεθνηκότος Στεφάνου· ἦν γὰρ Γεώργιος, υἱὸς Βούλκου καὶ γαμβρὸς Λαζάρου. Ἰδὼν οὖν τοὺς ἀποκρισιαρίους καὶ τιμήσας αὐτούς, ὥς ἐχοῖν, καὶ κατὰ νοῦν λαβὼν τὰς τοῦ δράκοντος ἐπιθρείας, ὅτι, εἰ μὲν φάγη καὶ κορεσθῇ, μικρὸν ταπεινωθήσεται, εἰ δ' οὖν, καὶ Σερβίαν καὶ Βουλγαρίαν καὶ τοὺς πατρικοὺς τόπους αὐτοῦ, ἅπαντα χανὼν ῥοφήσει, καὶ πραγματεύεται τὸν καιρὸν καὶ δίδωσιν αὐτῷ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα εἰς γάμον καὶ τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Σερβίας εἰς προῖκα τάχα, μόνον ἐνόρκως ποιήσῃ τὴν εἰρήνην. Χρυσίου δὲ καὶ ἀργυρίου ταλάντων ἀριθμὸν τίς διηγήσεται; Στέλλει ἀποκρισιαρίους καὶ πείθουσι τὸν ἡγεμόνα· καὶ πέμπει τὸν Σαρητζιάν, ἓνα τῶν βεζιρῶν τοῦ μνηστεῦσαι τὴν κόρην καὶ δοῦναι ὅρκους τῷ Γεωργίῳ καὶ λαβεῖν παρ' αὐτοῦ ἀσφάλειαν. Ἐντυχὼν οὖν ὁ Σαρητζιάν τῷ δεσπότη Γεωργίῳ καὶ τελειώσας τὴν τῶν μνήστρων προᾶξιν ἐπανῆλθεν. Αἰτήσας λύσιν τοῦ οἰκοδομῆσαι πολίχνιον ἐν τῇ ἀκτῇ τοῦ Δανούβεως, δέδωκεν αὐτὴν ὁ Μουράτ· καὶ ἀπελύθη ὁρισμὸς εἰς αὐτὸν καὶ ἤρξατο κτίζειν ὁ δεσπότης τὸ Σμέδροβον.

12 γυναικαδελφὸς P || 19 δράκοντος Bull: δράκοντας P || 20 δ' οὖν P: δ' οὐ Bull || 25 βεζιριδων P.

apozitie, ci continuă cu nominativul; cp. αὐτούς, ἔτι ἀφήλικες ὄντες p. 263, 13 sau ἐν κάστρῳ τινί, Νύμφαιον ἐπονομαζόμενον p. 263, 14 et passim. — *și Bulgaria*: despotul Serbiei stăpînea atuncea și peste părți din Bulgaria. — *talantilor*: termen clasicizant pentru bizantinul „centnar”; vz. XIX, 9. — Σμέδροβον *Smederovo*: Semendria, adică cetatea sf. Dimitrie, mai greu a sf. Andrei, precum crede Bullialdus, Duca, ed. Bonn, p. 595.

**Expediția lui
Murad II și Vlad
Dracul în Transil-
vania, 1438.**

2. Fiind acum aproape vreme de vară, Murad pornește cu armata în Ungaria, și, trecînd Dunărea la Nicopole, îi iese înainte Dragulios și întîmpinîndu-l cu bucurie, îl însoțește cu armata sa pe Murad. Și ducîndu-l înăuntru cale de patru zile, a aflat
5 locul pustiu; căci ungurii aflînd de năvălirea lui Murad au strămutat sa-tele și orașele mai mici. Și au călcat turcii mult pămînt pustiu și n-au cîștigat nimic decît o cetate mică și aceea fără să se aștepte. Căci bărbații ieșiseră să caute cele trebuincioase pentru trai și au rămas afară de oraș; dimineața trecînd turcii în grabă pe acolo, au găsit porțile deschise și au
10 intrat înăuntru, pentru că nu era nimeni să le stea împotrivă; după ce însă au luat prada, au plecat mai departe. Venind pînă la Zipinion, — acesta e unul din orașele strălucite ale Ungariei, — n-au îndrăznit să se apropie. Și locuitorii orașului, căutînd sălbatic la turci, se luptau piept la piept, fără să încuie porțile, căci rămîneau deschise; și omorînd mulți
15 turci, au luat-o la goană înapoi, avînd mereu pe Dragulios mergînd înaintea lor; căci Murad se temea să nu i se întindă vreo cursă de Dragulios. Și ajungînd la marginea Dunării, au trecut-o. Și în timpul acela rege era un copilaș și nici regent nu era. Și cum au văzut îndrăzneala turcilor, regina a pus pe unul din nobilii viteji mare domestic al armatei, un bărbat îndrăzneț și inimos și în ale războiului, un al doilea Ahil sau Hector.

**Murad II
se cunună cu fata
despotului Serbiei,
1436.**

3. Trecînd Murad peste Dunăre și ajungînd la Adrianopole trimite pe Sariția ca vătăjel să-i aducă mireasa din Serbia. Și venind, despotul l-a primit cu toată cinstea, căci iarna
aceea fusese încoronat; împăratul Ioan adică trimițînd pe Gheorghe Filan-
25 tropinos cu insemnele, l-a făcut despot al Serbiei. Și a pornit vătăjelul cu mireasa, luînd cu ei odoare nesfîrșite și veșminte cusute cu fir de aur; și ea a luat cu dînsa și pe cei doi frați ai ei; după ce au ajuns, au făcut veselie mare și nuntă; și sultanul mai avea o soție de mai înainte, pe fata lui Spentiar, ci pe aceasta o dorea mai mult, fiind frumoasă și la suflet și

2: o cetate de tot mică: Sighișoara după Christian Engel care cunoștea izvoare săsești contemporane; vz. I. Minea, *Vlad Dracul și vremea sa*, p. 12. — Zipinion: Sibiu. — ποταμός Dunării: Duca nu o dată numește Dunărea simplu: ποταμός fluviu vz. p. 259,21; 271,26; 273,11. — rege: se înțelege în Ungaria. — mare domestic al armatei: e lăncu de Hunedoara; vz. XXXII, 1, unde i se spune protostrator. Marele domestic era generalul comandant al armatelor; în timpul de mărire ale statului bizantin era un domestic de răsărit și altul de apus. În secolul 14 și 15 marile domestice era a treia demnitate după despot la curtea bizantină; vezi Codin, *De officiis*, ed. Bonn, p. 7, 15 și 36, 19. — Ahil și Hector: cei mai mari și mai viteji eroi din legenda războiului Troadei.

3: cu insemnele, l-a făcut despot: Știrea lui Duca despre încoronarea de împăratul bizantin ca despot a craiului Serbiei e de toată importanța. Domnul român, Mircea cel Bătrîn, între alte titluri, purta și titlul de despot. Și cred că N. Iorga,

2. Ὁ δὲ Μωράτ ἤδη θέρους ὥρας ἐγγὺς οὐσης στρατεύει εἰς Οὐγγρίαν καὶ περάσας τὸν Δάνουβιν διὰ τῆς Νικοπόλεως, συναντᾷ τοῦτον Δραγούλιος καὶ μετὰ περιχαρείας ἀσπασάμενος σὺν τῷ στρατῷ αὐτοῦ συνοδεύει τῷ Μουράτ. Καὶ εἰσβάσας αὐτὸν ἐντὸς τεττάρων ἡμερῶν πορείαν, εὗρεν ἔρημον τὸν τόπον· μαθόντες γὰρ οἱ Οὐγγροὶ τὴν ἐπέλευσιν τοῦ Μωράτ, ἐμετοίκισαν τὰς κόμας καὶ τὰ μικρὰ πολίχνια. Καὶ κατεπάτησαν οἱ Τοῦρκοι γῆν πολλήν ἔρημον, μὴ κερδήσαντές τι πλὴν ἐνὸς κάστρου σμικροτάτου καὶ αὐτὸ παρ' ἐλπίδα. Οἱ γὰρ ἄνδρες ἐξεληθόντες τοῦ εὐρεῖν τὰ τῶν ἀναγκαιῶν χρειώδη καὶ μείναντες ἔξω τῆς πόλεως, οἱ Τοῦρκοι πρωτὶ παρατρέχοντες εὗρον τὰς πύλας ἀνεωγμένας καὶ εἰσῆλθον, τινὸς μὴ ὄντος τοῦ ἀντιπαρατάκτοντος· λαβόντες δὲ τὴν λείαν ἐξέησαν. Ἐλθόντες δὲ ἄχρι Ζιπηνίου, — αὕτη δὲ ἐστὶ μία τῶν περιφανῶν πόλεων Οὐγγρίας, — οὐκ ἐτόλμησαν προσεγγίσει. Οἱ πολῖται δὲ ἀγριωπὸν πρὸς τοὺς Τοῦρκους βλέψαντες καὶ κατὰ στόμα ἀντιμαχισάμενοι, μὴ κλείσαντες τὰς πύλας, ἦσαν γὰρ ἀνεωγμέναι, καὶ πολλοὺς τῶν Τοῦρκων φονεύσαντες, ὀπισθώρμησαν ἔχοντες αἰεὶ τὸν Δραγούλιον προοδοποιῶν· ἐφοβήθη γὰρ ὁ Μωράτ, μήπως ἐνέδρα γένηται κατ' αὐτοῦ παρὰ τοῦ Δραγουλίου. Καὶ ἐλθόντες ἐν τῇ ἀκτῇ τοῦ ποταμοῦ ἐπέρασαν. Ἦν γὰρ τοῦ τότε καιροῦ ῥῆξ βρεφύλλιον καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπιτροπεύων. Ὡς εἶδον τοίνυν τὴν τόλμην τῶν Τοῦρκων, ἔστησεν ἡ ῥήγενα τῶν γενναίων ἕνα μέγα δομέστικον τοῦ φωσάτου, ἄνδρα τολμηρὸν καὶ εὐκάρδιον καὶ πρὸς τὰ πολεμικὰ ἕτερον Ἀχιλλέα ἢ Ἑκτορα.

3. Ὁ δὲ Μουράτ διαβάς τὸν ποταμὸν καὶ ἐν Ἀδριανοῦ καταντήσας στέλλει τὸν Σαρητζιάν ὡς νυμφαγωγὸν τοῦ ἀγαγεῖν τὴν νύμφην ἐκ τῆς Σερβίας. Καὶ ἐλθὼν καὶ δεξιωσάμενος αὐτὸν ὁ δεσπότης φιλοτίμως, ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ χειμῶνι στεφθεῖς· ὁ γὰρ βασιλεὺς Ἰωάννης πέμψας Γεώργιον τὸν Φιλανθρωπινὸν σὺν τοῖς παρασῆμοις, ἐποίησεν αὐτὸν δεσπότην Σερβίας. Ἀπάρας οὖν ὁ νυμφαγωγὸς σὺν τῇ νύμφῃ, ἔχοντες θησαυροὺς ἀμετρήτους καὶ χρυσοῦφάντους στολάς, ἄγουσα μετ' αὐτῆς καὶ τοὺς δύο ἀδελφοὺς αὐτῆς, ἐλθόντες δὲ καὶ χαρὰν μεγάλην καὶ γάμους ποιήσαντες, — ἦν γὰρ ἔχων καὶ ἐτέραν προλαβὼν, τοῦ Σπεντιάρ θυγατέρα, γυναῖκα, ἀλλὰ ταύτην ἐπόθει πλέον ὥραϊαν οὖσαν καὶ ψυχῇ καὶ σώ-

1 ὥρα P || 18 γενέων P: εὐγενῶν Bull. || 22 τὸ Σαρητζία P || 24 φιλανινον P: Φιλανθρωπίννον Bull.

Istoria Romînilor, vol. III, Bucureşti, 1937, p. 291—292 şi 296, are toată dreptatea cînd spune că Mircea primise de la Bizanţ titlul de despot. Ioan VIII Paleolog l-a încoronat despot pe craiul Serbiei Gheorghe Brancovici, trimiţînd însemnele de despot prin Gheorghe Filantropinos; tot Ioan VIII Paleolog, ne spune G. Sfranţes, 1051, B. ed. Bonn p. 200, 16, dacă nu cumva e una şi aceeaşi încoronare de care ne vorbeşte Duca) îi dă titlul de despot şi lui Lazar, feciorul lui Gheorghe, cînd ia de soţie pe Elena, nepoata de frate a împăratului, fata despotului Toma Paleolog; şi tot aşa Ioan V Paleolog (1341—1391), căci în 1390 Mircea îşi spunea acuma despot, trebuie să-l fi încoronat pe domnul Țării Romîneşti despot, trimiţîndu-i însemnele cuvenite. — *Spentiar*: e sultanul din Sinope vz. XXXIII, 10, numit aşa după tatăl său Spentiar, la care se refugiase Musa, protejatul lui Mircea cel Bătrîn; vz. XIX, 1.

trup ; săvîrşindu-se serbările nunţii, i-a lăsat pe fraţii soţiei sale să plece cu bine şi cu multe daruri, iar el, deoarece toamna începuse, şedea la Adrianopole, cînd ieşind la vînătoare, cînd petrecînd la spectacole şi în beţii.

- 5   **Expediţia lui Murad II în Serbia, 1439.** 4. La începutul primăverii însă pune la cale un plan plin de răutate în contra despotului, socrul său ; sfătuitor la aceasta avînd pe unul din mai marii lui, un om rău şi duşman neîmpăcat al creştinilor, cu numele Fadulah. Acesta a fost mai întîi administrator general al veniturilor împărăţiei ; după aceea, sultanul văzînd însuşirile lui aprige la orice faptă fără de scrupul şi neînduplecat în planurile lui şi duşman hotărît în contra creştinilor, îl face şi mare vizir. Şi într-una din zile i-a spus lui Murad : „De ce, stăpîne, nu faci să dispară pînă la capăt duşmanii credinţei noastre ? Căci dumnezeu ţi-a dat o domnie atît de mare, tu însă nu o bagi în seamă şi nu-i tratezi pe ei, cum îi place lui dumnezeu, ci îi alinţi pe necredincioşi ca un iubitor de oameni întru îndelungată răbdare. Dar aceasta nu-i nici cu voia lui dumnezeu, ci iataganul tău să mănînce carnea celor necredincioşi, pînă ce se vor întoarce la învăţătura singurului dumnezeu şi a marelui profet. Cunoaşte deci, o sultane, că acea cetăţuie ce a construit-o despotul Serbiei, nu este în interesul nostru. Să fie luată de la dînsul şi o vom avea ca punct de trecere din Serbia în Ungaria. Să-i luăm izvoarele veşnice care fac să iasă aurul şi argintul ca o apă nesecată şi deodată cu ele vom cîştiga Ungaria şi vom ajunge dincolo de Italia şi vom umili pe duşmanii credinţei noastre“. Sultanul fiind foarte simplu şi neavînd nici o răutate întru inima lui, şi-a plecat urechea la vorbele satanei. Şi trimite soli la despotul Serbiei şi-i cere cetatea ce a ridicat-o de curînd, anume Smederevo. Dar el i-a trimis înapoi cuvînt şi-i aduce aminte de jurăminte şi de înrudire. Dar asupritorul n-a voit nici într-un chip să bage în seamă cuvintele despotului şi porneşte cu armată asupra lui. Şi mai întîi, în timp de vară, merge la Smederevo. Şi era hambarul cetăţii gol, ca şi celelalte magazii de provizii. Şi pîndind clipa potrivită, a blocat cetatea împresurînd-o trei luni ; şi din lipsă de cele trebuincioase pentru trai, s-a predat, după ce a jurat şi a dat încredinţare să nu facă nimănui nici o nedreptate. Deschizînd porţile, au ieşit întru închinarea lui. Şi înăuntrul era feciorul mai mare al despotului şi unchiul lui după mamă, Toma Cantacuzino. Şi-a pus turci destui de

4: cp. L. Chalc., II, 23, 19—25, 5 şi Critobul, II, 7, 5—6. — *μεσάζοντα* e prim-ministru, mare vizir. — *izvoarele veşnice... aurul şi argintul*: despre bogăţiile miniere ale Serbiei v. L. Chalc., II, 177, 14—17, dar mai ales Critobul, II, 7, 3. — *ὅν αὐτὰς deodată cu ele*: așa e în manuscris şi n-am îndreptat în *αὐταῖς*, căci am considerat *ὅν* ca adverb şi *αὐτὰς* obiect direct la *κερδήσομεν*.—

ματι, — τῶν γάμων δὲ πληρωθέντων καὶ τοὺς γυναικαδελφούς αὐτοῦ ἀσμένως ἀποπέμψας μετὰ δῶρων πολλῶν, αὐτὸς ἐν Ἀδριανουπόλει φθινοπώρου ἀρχομένου ἐκάθητο, πῇ μὲν ἐν κυνηγεσίῳ ἐξερχόμενος, πῇ δὲ ἐν θεάτροις καὶ πότοις ἀσχολούμενος.

4. Ἐαρος δ' ἀρχομένου βουλὴν βουλευέται πονηρὰν κατὰ τοῦ δεσπότη 208b
καὶ πενθεροῦ αὐτοῦ, ἔχων εἰς τοῦτο ἓνα τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ σύμβουλον, ἄν-
θρωπον κακοποιὸν καὶ τῶν χριστιανῶν ἐχθρὸν ἄσπονδον, ὀνόματι Φαδουλᾶχ. Οὗ-
τος γὰρ ἦν πρῶτον τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἡγεμονίας μέγας χαρτουλᾶριος· εἶτα
ὁρῶν αὐτοῦ τὸ πανοῦργον ὃ ἡγεμὼν ὄξυ καὶ πρὸς τὰς βουλὰς αὐστηρὸν καὶ κατὰ
τῶν χριστιανῶν ἐχθρῶδῶς διακείμενον, ποιεῖ αὐτὸν καὶ μεσάζοντα. Καὶ τῷ Μου- 10
ρᾶτ μᾶ τῶν ἡμερῶν εἰρηκεν· „Ἰνα τί, κύριε, τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἡμετέρας πί-
στεως εἰς τέλος οὐκ ἀφανίζεις; Θεὸς γὰρ διδούς τὴν τοσαύτην ἡγεμονίαν, σὺ
καταφρονῶν αὐτὴν οὐκ ἐπιβλέπεις εἰς αὐτούς, ὡς τῷ Θεῷ δοκοῦν, ἀλλὰ φιλαν-
θρωπῶς εἰς μακροθυμίαν τοὺς ἀπίστους περιθάλλεις. Οὐκ ἔστιν οὖν τοῦτο, οὐκ 15
ἔστι Θεῷ βουλευτόν, ἀλλ' ἡ μάχαιρά σου φαγέτω κρέα τῶν ἀσεβῶν, ἕως οὗ ἐπι-
στρέψωσιν ἐν τῇ τοῦ μόνου Θεοῦ καὶ τοῦ μεγάλου προφήτου διδασκαλίᾳ. Γίνω-
σκε οὖν, ὦ ἡγεμὼν, ὅτι τὸ πολίχνιον, ὃ ἐπωκοδόμησεν ὁ δεσπότης Σερβίας, οὐκ
ἔστι συμφέρον ἡμέτερον. Ἀρθήτω οὖν ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἔξομεν αὐτὸ διάβασιν ἀπὸ
Σερβίας εἰς Οὐγγρίαν. Ἀρωμεν ἀπ' αὐτοῦ τὰς πηγὰς τὰς αἰεζᾶους, τοὺς βρνού-
σας ὡς ὕδωρ ἀένναον τὸν ἄργυρον καὶ τὸν χρυσὸν καὶ σὺν αὐτὰς κερδήσομεν 20
Οὐγγρίαν καὶ ἐπέκεινα Ἰταλίας φθάσομεν, ταπεινώσοντες τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἡμε-
τέρας πίστεως.“ — Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπλούστατος ὢν καὶ μὴ ἔχων πονηρίαν ἐν καρ-
δίᾳ, ἔδωκεν ὅτα τοῖς λόγοις τοῦ Σατανᾶ. Πέμπει οὖν ἀποκρισιαρίους εἰς τὸν 209b
δεσπότην Σερβίας ζητῶν τὸ πολίχνιον, ὃ νεωστὶ ἐδείματο, οἷον τὸ Σμέδροβον.
Ὁ δὲ ἀνταπέστειλεν αὐτῷ λόγους ἀναμνηστικῶν τοὺς ὅρκους καὶ τὴν συγγέ- 25
νειαν. Ὁ δὲ τύραννος μὴδ' ὀπωσοῦν εἰς νοῦν λαβὼν τὰ τοῦ δεσπότη ῥήματα
στρατεύει κατ' αὐτοῦ. Καὶ δὴ πρῶτον ἔρχεται εἰς Σμέδροβον ὥρα θέρους· ἦν
γὰρ ἡ σιτοθήκη τοῦ κάστρου κενὴ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν τροφῶν ταμεῖα. Καὶ σκο-
πήσας καιρὸν ἀπέκλεισε τὸ πολίχνιον καὶ παρακαθίσας αὐτῷ μῆνας τρεῖς, ἀπὸ
τῆς ὑστερήσεως τῶν αὐταρκιῶν παρεδόθη, ὅρκους δούς καὶ πίστεις τοῦ μὴ ἀδι- 30
κῆσαι τινα. Ἀνοίξαντες δὲ τὰς θύρας ἐξῆλθον εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ. Ἦσαν
δὲ ἐντὸς ὁ πρῶτος υἱὸς τοῦ δεσπότη καὶ ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος αὐτοῦ Θωμᾶς
ὁ Καντακουζηνός. Ἐβαλε γοῦν Τούρκους ἱκανοὺς εἰς φύλαξιν, αὐτὸς δὲ ἀπά-

pază, iar el însuși ridicându-se de acolo, merge la Novopridon, mamă a orașelor; și bătînd orașul cu război, l-a cucerit și toată Serbia a dat-o în seama turcilor. Iarna sosind, s-a întors la Adrianopole; pe cei doi feciori însă ai despotului, căci unul se afla la Adrianopole, cînd Murad era plecat în război la Smederovo, iar celălalt a fost prins în acea cetate și adus la Adrianopole, îi trimite legați în răsărit la Amasia și-i orbește pe amîndoi, la sfatul lui Fadulah.

**Vlad Dracul
inchis și apoi
eliberat
de Murad II.**

5. Iar Dragulios venind în timpul acela la închinăciune, îi trimite legat la Galipoli și-l închide în turn; drept pricină i-a găsit, că în Ungaria umbla să-l trădeze, cînd i-a fost călăuză și alte cîteva pretexte pe care i le născocea Fadulah. Și după ce a stat mai multe zile în turn, i-a cerut ostatici pe fiii lui; trimițînd după ei, i-a adus și i-a predat, fiind ei încă sprevîrstnici. Murad însă luîndu-i, îi trimite în răsărit în Asia Mică într-o cetate, Nimfeon cu numele, ordonînd să fie păziți cu grijă. Pe Dragulios însă l-a lăsat să plece în Țara Romînească, după ce și-au jurat unul altuia, că de acum înainte va fi cu credință.

**Murad II
pleacă asupra
Belgradului, 1440.**

6. La începutul primăverii ridică oaste mare și multă din Asia și Tracia și pornește cu război contra Belgradului. Era Belgradul un oraș puternic și greu de luat al Serbiei și-și avea așezarea la mijloc între două râuri: Dunărea și Sava. Craiul Ungariei îi ceruse cu puțin timp înainte acest oraș; și despotul Gheorghe i l-a dat de frică să nu-l ia cumva turcii, și, trecînd dincolo, să cucerească și orașele ungarilor și ale despotului. Căci sîrbul are în partea de dincolo orașe destule. Și Belgradul deci l-a dat ungarilor ca mai puternici și mai războinici, ca să-l păzească. Și cînd Murad îi cerea Smederovo, despotul trecuse Istrul și află adăpost în orașele lui avînd pe unguri care îl păzeau. Din această pricină și turcii luară o atitudine dușmănoasă față de el.

7. Venind Murad la Belgrad, și-a ridicat corturile de jur-împrejur; și așezînd aruncătoare de pietre, mici și mari, a ridicat un val și a pregătît să vină pe Dunăre mai bine de o sută de trireme; impresurînd orașul șase luni întregi și pe uscat și pe apă, nimic n-a folosit, ci mai degrabă a pierdut mulți și din marii lui dregători și din ieniceri din cauza unei molimi, cît și din cauza armelor de foc ce băteau din cetate. Căci băteau asupra

Νοβόπριδον *Novopridon*: Νοβόπρυγον la L. Chalc., II, 176, 21 și Νοβόπροδον la Critobul., II, 8, 4 se vede că e Novo Brod de azi, vreo 30 km la răsărit de Pristina.— 6—7: cp. L. Chalc., II, 23, 17 — 26, 5.

ρας ἐκεῖθεν ἔρχεται εἰς Νοβόπριδον, μητέρα τῶν πόλεων· καὶ καταπολεμήσας εἶλε ταύτην καὶ παρέδωκε Τούρκοις καὶ ἄλην Σερβίαν. Χειμῶνος δὲ φθάσαντος ἐστράφη ἐν τῇ Ἀδριανοῦ· τοὺς δὲ δύο υἱοὺς τοῦ δεσπότη, ἦν γὰρ ὁ εἰς εὐρεθεῖς ἐν Ἀδριανουπόλει, στρατεύοντος ἐν τῷ Σμεδρόβῳ τοῦ Μουράτ, ὁ δὲ ἕτερος συλληφθεὶς ἐν αὐτῷ τῷ πολυχνίῳ ἤχθη ἐν Ἀδριανου, πέμψας οὖν αὐτοὺς δεσμίους ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐν Ἀμασειᾷ, ἐξορύττει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τῶν δύο συμβουλία τοῦ Φαδουλᾶχ.

5. Ὁ δὲ Δραγούλιος ἐλθὼν εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ, πέμπει αὐτὸν δέσμιον ἐν Καλλιουπόλει φυλακίσας αὐτὸν ἐν τῷ πύργῳ, εὐρὼν αἰτίαν, ὅτι ἐν τῇ Οὐγγρίᾳ ἔμελλε προδώσειν αὐτόν, ὅτε προωδοποιεῖ, καὶ ἄλλα τινὰ ἐφευρέματα, ἃ διενόει ὁ Φαδουλᾶχ. Ποιήσας οὖν ἡμέρας πολλὰς ἐν τῷ πύργῳ, ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ ὁμήρους· καὶ πέμψας ἔφερε καὶ παρέδωκεν αὐτούς, ἔτι ἀφήλικες ὄντες. Ὁ δὲ λαβὼν αὐτὰ στέλλει ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐν Ἀσίᾳ ἐν κάστρῳ τινί, Νύμφαιον ἐπονομαζόμενον, παραγγείλας φυλάττειν ἐπιμελῶς αὐτά. Τὸν δὲ Δραγούλιον, δόνς ὅρκους καὶ λαβὼν, ὥς ἔσται πιστὸς ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, ἀπέλυσεν ἐν Βλαχίᾳ.

6. Ἔαρος δὲ ἀρξαμένου στρατὸν ἐγείρει μέγα καὶ πολὺ ἐκ τε Ἀσίας καὶ Θράκης καὶ κατὰ τοῦ Πελογράδῳ ἐστράτευσεν. Ἦν δὲ τὸ Πελογράδῳ πόλις Σερβίας ὄχυρά καὶ δυσάλωτος, ἔχον τοὺς θεμελίους ἀναμέσον ποταμῶν δύο, Δανούβεως τε καὶ Σάβα. Πρὸ ὀλίγου δὲ αἰτήσας αὐτὴν τὴν πόλιν ὁ κράλης Οὐγγρίας, δέδωκε πρὸς αὐτὸν ὁ δεσπότης Γεώργιος φοβούμενος, μήπως οἱ Τούρκοι παραλαβόντες αὐτὴν, τὴν περαιὰν διαβάντες ἔλωσι τὰς πόλεις Οὐγγρων τε καὶ τοῦ δεσπότη. Ἔχει γὰρ ὁ Σέρβος ἐν τῇ περαιᾷ πόλεις ἱκανάς. Ὡς δυνατωτέρους τοίνυν καὶ μαχμιωτέρους, ἔδωκεν αὐτὴν πρὸς τοὺς Οὐγγρους, ἵνα φυλάττωσιν. Καὶ γὰρ ὁ δεσπότης εἶχε περάσας τὸν Ἰστρον, ὅτε ὁ Μουράτ ἐζήτει τὸ Σμεδρόβον, καὶ ἦν αὐλιζόμενος ἐν ταῖς αὐτοῦ πόλεσιν, ἔχων φυλλάσσοντας αὐτὸν τοὺς Οὐγγρους. Ἐν τούτῳ καὶ οἱ Τούρκοι ἐχθροδῶς διετέθησαν εἰς αὐτόν.

7. Ἐλθὼν δὲ ἐν τῷ Πελογράδῳ καὶ τὰς σκηνὰς πῆξας γύροθεν καὶ πετροβολισμοὺς πολλοὺς κατασκευάσας, μικροὺς τε καὶ μεγάλους, καὶ χόματα ἀνεγείρας καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ τριήρεις ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν πλέειν ἐτοιμάσας, ἐν ὅλοις ἔξ μηνσὶν παρακαθίσας καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ, οὐδὲν ὄνησεν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπεβάλετο καὶ πολλοὺς τῶν μεγιστάνων καὶ τῶν δούλων αὐτοῦ διὰ τῆς λοιμώδους νόσου καὶ διὰ τῶν μηχανῶν τῶν πεμπομένων ἐκ τοῦ κάστρου.

3 post ἐν τῇ addidit et distinxit punctis supra infraque positis ἀνατολῇ P: ἀνατολῇ soium P₁ || 16 ἀπέλυσεν P₁: ἀπέλυεν (?) P | 17 ἐγείρει P: ἀγείρει Char | μέγα καὶ πολὺ P: μέγαν καὶ πολὺν Bull || 18 κατὰ τοῦ Bull: κατοῦ P || 19 ἔχων P | ἀναμέσων P: ἀνά μέσων P₁: ἀνά μέσον Bull.

lor cu gloanțe de plumb cît alunele de mari, din țevă de bronz încărcată cu cinci sau chiar zece gloanțe în șir. În partea din urmă a țevii de bronz se află o capsă plină de iarbă de pușcă, un preparat din silitră, pucioasă și cărbune de salcie; dacă se apropie de această amestecătură o scăpărare
 5 de amnar, adică o scînteie de foc, se aprinde dintr-o dată, iar răsuflarea închisă de gloanțe într-un spațiu strîmt, de silă împinge gloanțele și, împinse fiind, glonțul de lîngă iarba de pușcă împinge pe cel dinaintea lui, iar acesta pe cel din față; și astfel puterea se propagă pînă la glonțul ce stă înaintea spre gura țevii și pe acesta îl aruncă pînă la o milă cale de
 10 drum, orișice ar întîlni în cale, fie om sau animal, chiar dacă sînt îmbrăcați în zale de fier; puterea ierbii de pușcă este cu atît mai mare, cu cît, chiar trecînd glonțul prin unul, lovitura nu slăbește față de al doilea; și nici la doi oameni puterea nu-i slăbește, chiar dacă sînt îmbrăcați în fier și înarmați, ci dacă lovitura dă de fier sau altă materie din care se fac
 15 armele, și, de e silit să pătrundă printr-un loc strîmt, glonțul își schimbă forma devenind lunguiet și se face ca un piron și trece prin măruntaiele cele mai dinăuntru, ca un rîu de foc.

Sinodul de la XXXI. În anul acela a plecat pe mare și împăratul Ioan în Florența, 1439. Italia cu patriarhul chir. Iosif și cu ceilalți episcopi și mari
 20 dregători, ca să se întrunească în sinod. Căci de mai înainte s-a fost străduit pentru unire și a trimis soli la Roma la papa Eugheniu; acesta făgăduise să dea toată cheltuiala în cursul drumului și întreținerea în Italia marilor dregători ai palatului și ai bisericii și însuși împăratului și patriarhului. Și s-au strîns la Constantinopole din Asia și din Tracia și
 25 cîți se aflau din Peloponez și călugări cîți se aflau din Sfîntul Munte, ca . . . la număr și dregători de la palat cu împăratul ca la . . . ; și papa trimițînd din Italia trireme și bani de cheltuială, s-au urcat în ele și au plecat din Constantinopole la Veneția. Debarcînd la Veneția, cu bucurie venețienii i-au primit pe romei și pe împărat ca pe un al doilea
 30 monarh și purtător de grijă pentru mîntuirea sufletelor, de asemenea și pe patriarh și pe ceilalți arhieriei și le-a dat și un sfînt lăcaș și ei au în-

7: o milă: romană, de 1 000 pași, trecută și la bizantini, cam 1½ km. — καὶ τὸν τοῦτον ὁρί σι ce ar întîlni în cale: καὶ are aici ca și în neogrecește aproape înteles concesiv, care este reluat în chip mai hotărît cu εὐ καὶ.

XXXI, 1—6: cp. G. Sfrantșes, 1046 A — 1047 D; L. Chalc., II, 62, 9—63, 12; 66, 3—10; 67, 18—69, 24, care știe că atunci mai era un papă Felix la Basel și că acesta căuta ca împăratul bizantin să trateze unirea bisericilor cu dînsul și nu cu adversarul său de la Roma. Cp. și G. Sfrantșes, I, 176, 10—18; 180, 8—189, 19 și 190, 15—191, 1.

1: τῆς Νήσου din Insulă, adică din Peloponez. — ca..., ca la...: se vede că Duca n-a putut afla numărul participanților și locul a rămas gol. — al doilea monarh: după papa firește. —

Ἐπεμπον γὰρ εἰς αὐτοὺς βολίδας μολυβδίνας, ὅσον καρίου Ποντικοῦ τὸ μέγεθος, ἀπὸ κατασκευῆς χαλκῆς ἐχούσης ἐντὸς τὰς βολίδας κατ' ὁρμαθὸν πέντε ἢ καὶ δέκα. Ἐξόπισθεν οὖν τῆς χαλκῆς καλάμου βοτάνης σκευασία ἐκ νίτρου, τεάφης καὶ καρβούνου ἱτέας πλήρης, ὁρμὴν οὖν ἀσπίθης ἤγουν σπινθήρος πυρὸς εἰ πλησιάζειεν τῇ ἀναμιγῇ ταύτῃ, αἶφνης ἐξάπτει καὶ στενοχωρουμένου τοῦ πνεύματος ὑπὸ τῶν βολίδων ἐξ ἀνάγκης ὥθει τὰς βολίδας καὶ ὠθουμένων ἢ πρὸς τὴν βοτάνην ἐγγὺς ὥθει τὴν πρὸ αὐτῆς, ἢ δ' αὐτὴ τὴν ἔμπροσθεν. Καὶ οὕτως ἡ δύναμις μέχρι τὴν εἰς τὸ στόμιον προκειμένην βολίδα πέμπεται καὶ ἀποπέμπει ταύτην ἄχρι μίλιου ὁδόν, καὶ τὸν τυχόντα εἴτε ἄνθρωπον εἴτε ζῷον, εἰ καὶ σιδηροφοροῦσιν· ἄλλ' ἡ δύναμις τῆς βοτάνου τόσον ὑπερισχύει, ὅσῳ καὶ περονήσασα ἢ βολὶς τὸν ἕνα οὐ χαννοῦται πρὸς τὸν ἕτερον· καὶ οὐδὲ ἐν τοῖς δυοῖ σώμασιν ἀτونهῖται ἡ δύναμις, εἰ καὶ σιδηροφόροι καὶ ἔνοπλοι, ἄλλ' ὅταν ἡ βολὶς τύχη σιδήρου ἢ ἄλλης τινὸς ὕλης ὀπλοποιείων, στενοχωρουμένης, τὸ σφυρῶδες εἰς γραμμὴν μετασχηματίζει καὶ ὥσπερ ἥλος ὁ βόλος γίνεται καὶ διέρχεται τοῖς τῶν ἑγκατάων ἐντέροις καθὰ ποταμὸς πύρινος.

XXXI. Ἐν δὲ τῷ ἔτει ἐκείνῳ ἔπλει καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἐν Ἰταλίᾳ σὺν τῷ πατριάρχῃ κὺρ Ἰωσήφ καὶ λοιποῖς ἐπισκόποις καὶ ἄρχουσι κροτῆσαι τὴν σύνοδον. Ἦν γὰρ προμελετηκῶς τὴν ἔνωσιν καὶ πέμψας ἐν Ῥώμῃ πρέσβεις παραβῶν τῷ πάπᾳ Εὐγενίῳ· ὑπέσχετο τὴν πᾶσαν κατὰ τὴν ὁδὸν δαπάνην αὐτὸς δοῦναι καὶ προσόδους ἐν Ἰταλίᾳ τοῖς τοῦ παλατίου καὶ τῆς ἐκκλησίας ἄρχουσι καὶ αὐτῷ βασιλεῖ καὶ τῷ πατριάρχῃ. Οἱ δὲ ἀδροισθέντες ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκ τῆς Ἀσίας καὶ Θράκης καὶ τῶν τῆς Νήσου εὐρισκομένων, τῶν ἐκ τοῦ Ἀγίου Ὄρους εὐρισκομένων μοναχῶν, τὸν ἀριθμὸν ὥς... καὶ οἱ τοῦ παλατίου σὺν τῷ βασιλεῖ ὥς... καὶ τριήρεις πέμψας ὁ πάπας ἐξ Ἰταλίας καὶ τὰ πρὸς δαπάνην νομίσματα, εἰσήεσαν πλέοντες ἀπὸ τῆς Κωνσταντίνου εἰς Βενετίαν. Ἐξελθόντες οὖν εἰς Βενετίαν, ἀσπασίως ἐδέξαντο οἱ Βενέτικοι τοὺς Ῥωμαίους, τὸν βασιλέα ὥς δεύτερον μονάρχην καὶ προνοητὴν τῆς τῶν ψυχῶν σωτηρίας, ὁμοίως καὶ τὸν πατριάρχην καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχιερεῖς. Ἐδῶκαν οὖν αὐτοῖς καὶ ἱερὸν τέ-

2 ὁρμαθὸν P || 4 ὁρμὴν *scripsi*: ὁσμὴν P | ἀσπίθης *scripsi*: ἀσπίθος P: ἀσπίδος P₁ | ἤγουν *scripsi*: ἡτοῦν P: ἡ τοῦ Bull || 10 βοτάνου P: βοτάνης Bek | περονήσασα *scripsi*: περονήσας P || 13 ὀπλοποιείων *scripsi*: ὀπλοποιήων P: ὀπλοποιῖα Bull: ὀπλοποιῖαν Bek || 23 et 24 *post* ὥς *exiguo loco vacuo omissionem numeri indicant* PP₁.

trat ca să săvârșească jertfa cea fără de sînge. Și s-a strîns în ziua aceea tot orașul, bărbați și femei, ca să vadă și să asculte sfînta și dumnezeiasca aducere a jertfei celei de taină după ritul bisericii răsăritene. Și văzînd ei, au lăcrimat și din adîncul sufletului au strigat cuvîntele:

5 „Doamne, păzește tu biserica ta nevătămată de săgețile celui viclean. tu împreună-o într-una, tu spulberă din mijlocul ei certurile! Căci noi care nu văzuserăm niciodată greci și nu știam rînduiala lor, auzeam numai din zvonuri depărtate și-i socoteam barbari. Acuma însă am văzut și am

10 crezut că aceștia sînt primii născuți fii ai bisericii și că duhul lui Dumnezeu este acela care grăiește și lucrează întru dînșii “

(26)/2. Și ridicîndu-se din Veneția, au venit pe uscat la Ferara. Și acolo începînd lucrările sinodului, a izbucnit în Ferara o molimă ucigătoare; și ridicîndu-se de acolo, au venit la Florența. Și în Florența sinodul s-a ținut pînă la capăt. /

15 3. Purtătorul de cuvînt din partea grecilor era dintre arhieriei Marcu al Efesului, iar din partea italienilor cardinalul cinstitei cruci Iulian, mare întru științele cele profane și întru dogmele legii creștinești; și Marcu al Efesului era extrem de învățat și în științele elenice și în învățăturile creștinilor și în hotărîrile sfintelor sinoade era canon și linie de conduită

20 neclintită; Visarion al Niceii și Isidor al Rusiei; aceștia erau cei mai învățați din arhieriei; și marele hartofilax arhidiaconul Balsamon. Iar din Sfatul țării au fost Gemistos din Lacedemonia, judele general Gheorghe sholarul și Argiropol; aceștia au luat parte la dezbateri din partea științei bizantine, din partea latinilor mulți.

25 4. Și au avut loc multe ședințe. În sfîrșit discuția încetînd, italieni și greci, afară de Marcu, au căzut de acord și a fost așternută pe hîrtie o încheiere cu jurăminte și blesteme, că nu vor mai începe controverse niciodată. Rezultatul încheierii era că spiritul sfînt porcede de la tatăl și

---

Și văzînd ei, au lăcrimat ș.a.m.d.: Duca a trăit în insula Lesbos sub stăpînire latină și această împrejurare în chip firesc îl va fi influențat să fie pentru unirea bisericilor; și de obicei se scrie că el dorea această unire mai ales din interes politic în vederea ajutorului pe care poporul său îl putea nădăjdui prin aceasta în contra turcilor. Totuși în rîndurile ce le scrie aici, se vede lămurit că credința lui sinceră era, că această unire nu atinge legea lui ortodoxă, și deci el o dorea în chip sincer și nu numai din motive politice.

3: *marele hartofilax*: era directorul general al cancelariei patriarhicești, avînd și atribuții juridice bisericești; vz. Du Cange, *Glossarium Graecitatis* s.v. — *sholarul*: a fost pe vremuri un înalt demnitar militar încredințat cu paza palatului împărătesc;

μενος καὶ εἰσῆλθον ἐκτελέσοντες τὴν ἀναίμακτον θυσίαν. Ἦθροίσθησαν γοῦν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἅπαντες οἱ ἐν τῇ πόλει, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, τοῦ ἰδεῖν καὶ ἐνωτῖσασθαι θεῖαν καὶ ἱερὰν μυσταγωγίαν κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἰδόντες καὶ δακρύσαντες καὶ ἐκ βάθους ψυχῆς κράξαντες τό: „Κύριε, σὺ φύλαξον τὴν ἐκκλησίαν σου ἄτρωτον ἀπὸ τῶν βελῶν τοῦ πονηροῦ, σὺ εἰς ἐν σύναψον, σὺ τὰ σκάνδαλα ἐκ μέσου διάρῃξον· Ἡμεῖς γὰρ οἱ μήπω ἑωρακοὶτες Γραικοὺς οὔτε τὴν αὐτῶν τάξιν εἰδότες, ἠκούομεν ἐξ ἄκρας φωνῆς καὶ ὡς βαρβάρους ἐλογιζόμεθα. Νῦν δὲ εἶδομεν καὶ πεπιστεύκαμεν, ὅτι οὗτοί εἰσιν οἱ πρωτότοκοι τῆς ἐκκλησίας υἱοὶ καὶ πνεῦμα Θεοῦ ἐστὶ τὸ λαλοῦν καὶ ἐνεργοῦν ἐν αὐτοῖς.“ —

2. Ἀπάραντες οὖν ἐκ Βενετίας διὰ ξηρᾶς ἦλθασιν ἐν Φεραρίᾳ. Κάκει ἀρξάμενοι τὰ τῆς συνόδου, κατέλαβε θανατηφόρος ἐν Φεραρίᾳ νόσος· κάκειῖθεν ἀπάραντες ἦλθον ἐν Φλωρεντίᾳ. Ἐν δὲ τῇ Φλωρεντίᾳ ἐπληρώθη ἡ σύνοδος.

3. Ἦν δὲ ἑξαρχος τοῦ μέρους τῶν Γραικῶν ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ἀπὸ δὲ τοῦ μέρους τῶν Ἰταλῶν ὁ καθδηνάλιος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ Ἰουλιανός, μέγας ἐν τῇ ἕξω σοφία καὶ ἐν τοῖς δόγμασι τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως· καὶ ὁ Ἐφέσου Μάρκος ἐν Ἑλληνικοῖς μαθήμασιν ἄκρως πεπαιδευμένος καὶ ἐν τοῖς τῶν χριστιανῶν μαθήμασιν καὶ ὅροις τῶν ἁγίων συνόδων κανῶν καὶ σταθμῇ ἀπαρέκβατος· ὁ Βησσαρίων Νικαίας καὶ ὁ Ῥωσίας Ἰσίδωρος· οὗτοι δὲ ἦσαν οἱ λογιώτεροι τῶν ἀρχιερέων· καὶ μέγας χαρτοφύλαξ ὁ Βαλσαμών καὶ ἀρχιδιάκονος. Ἀπὸ δὲ τῆς συγκλήτου ὁ Γεμιστός ἐκ Λακεδαιμονίας, Γεώργιος ὁ σχολάριος καὶ καθολικὸς κριτὴς καὶ ὁ Ἀργυρόπουλος· οὗτοι δ' ἦσαν οἱ μετέχοντες λόγου ἐκ μέρους δὲ καὶ Ῥωμαϊκοῦ μαθήματος, ἀπὸ δὲ τοῦ μέρους τῶν Λατίνων πολλοί.

4. Ἐγεγόνευσαν δὲ συνελύσεις πολλαί. Τέλος παυσαμένης τῆς φιλονεικίας καὶ εἰς ἐν ὁμονόησαντες Ἰταλοὶ καὶ Γραικοὶ πλὴν Μάρκου, ὑπεστρώθη ὁρος, ὁμόσαντες καὶ ἀρὰς ἐπιθέντες, ὥς οὐκ ἐναντιολογήσουσι πώποτε. Ὁ δὲ καρπὸς τοῦ ὅρου, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ ὡς ἐκ μιᾶς

8 ἴδομεν P: οἶδαμεν Bull || 17 ἄκρος P || 27 οὐκ ἐναντιολογήσουσι Bek: κ' ἐναντιολογίσωσι P: κ' ἐναντιολογήσουσι Bull.

fiul ca dintr-un unic început și dintr-o singură obîrșie, ceea ce grecii spun din tatăl prin fiul. Toți deci au semnat întru această mărturisire și au plecat din Florența, după ce mai întîi au liturghisit împreună și s-au împărțășit, sărutîndu-se unii cu alții, afară de Marcu. Supărarea lui Marcu era adaosul la simbolul credinței și el spunea: „Ștergeți acest adaos din mărturisirea credinței și să fie pus, unde vrea, și să fie cîntat în biserici ca altădată troparul: unul născut fiu și cuvînt al lui Dumnezeu, fără de moarte fiind“. Latinii însă obiectau: „Dacă adaosul cuprinde blasfemie, arată-o; și s-o ștergem și din sfîntul simbol și din toate scrierile teologice ale sfinților părinți, adică: Chiril, Ambrosie, Grigorie și iar Grigorie, Vasile, Ieronim, Augustin și Hrisostom și ceilalți foarte mulți. Dacă noi latinii mărturisim pe tatăl unic început și izvor, unică pricinuire și rădăcină a fiului și spiritului și nu facem două începuturi, la ce e nevoie să ștergem adaosul? Și noi aceasta nici nu o numim adaos, ci lămurire și
15 explicare“.

5. După unire a adormit întru domnul și patriarhul în Florența.

6. Și ridicîndu-se împăratul și sinodul, au venit pe uscat la Veneția pe cheltuiala și spesele papei, iar de la Veneția în Beoția cu trireme de ale venețienilor printr-o hotărîre a papei și din Beoția la Constantinopole cu trireme împărătești și de ale venețienilor.
20

7. Cînd au ajuns au găsit moartă pe împărăteasa chira Maria a împăratului Ioan cît și pe doamna despotului Dimitrie, fratele împăratului.

8. Și împăratul trimite soli la Murad, arătîndu-i gînd bun și prietenie netulburată față de el. Căci Murad începuse să fie cuprins de gîndul, că
25 împăratul trecînd în Frîncia, s-a înțeles cu frîncii și s-a făcut frînc și că vor să vină cu război asupra lui pe uscat și pe mare, ca să-l izgonească din apus. Spunîndu-i însă solii și arătîndu-i cum stau lucrurile, că împăratul n-a fost în Italia pentru motivele ce s-au zvonit, ci din cauza deosebirii dogmelor în credința lor, s-a înșeninat întru cugetul său.

30 9. De îndată ce arhieriei au coborît din trireme, locuitorii Constantinopolei le-au făcut primirea obișnuită și-i întrebau: „Cum stăm? Cum

---

4: ca altădată troparul: aluzie, înțepătoare pentru latini, la o concesie făcută pe timpul împăratului Anastasie I Dicoros (491—528) sectei monofiziților care pretindeau că în Hristos a fost numai Dumnezeu, nu și om. — Grigorie și iar Grigorie: adică sf. părinți Grigorie din Nazianz și Grigorie din Nyssa.

7: δέσποιναν împărăteasa: βασίλισσαν doamna: δέσποινα era un atribut mai înalt decît βασίλισσα vasilisa, vz. și Gheorghe Pahimer, ed. Bonn, I, 289, 19 și 290, 2 unde împărăteasa Teodora, soția lui Mihail VIII Paleolog, e numită tot δέσποινα Despina.

8: Frîncia... frînc: adică Occident... occidental, latin. — din apus: din Peninsula Balcanică.

ἀρχῆς καὶ μοναδικῆς προβολῆς, τὸ ὅπερ λέγουσιν οἱ Γραικοὶ ἐκ πατρὸς δι' υἱοῦ. Πάντες οὖν ὑπογράψαντες ἐν αὐτῇ τῇ ὁμολογίᾳ ἐξῆλθον ἐκ τῆς Φλωρεντίας, συλλειτουργήσαντες πρῶτον καὶ συγκοινωνήσαντες καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλοις πλὴν Μάρκου. Τὸ δὲ κνίζοι τοῦ Μάρκου ἦν ἡ προσθήκη τοῦ συμβόλου, λέγων· „Ἀπαλείψατε αὐτὴν ἐκ τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως καί, ὅπου ἂν βούληται, τιθέσθω καὶ ῥδέσθω ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ὡς ἐν ἄλλοτε τό· ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ ἀθάνατος ὑπάρχων.“ — Οἱ δὲ Λατίνοι ἀντέλεγον· „Εἰ ἔχει τὸ βλάσφημον ἡ προσθήκη, δεῖξον· καὶ ἀπαλείψωμεν αὐτὸ καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγίου συμβόλου καὶ ἀπὸ πάντων βίβλων, ὧν ἐθεολόγησαν οἱ πατέρες, λέγω· Κύριλλος, Ἀμβρόσιος, Γρηγόριος καὶ Γρηγόριος, Βασίλειος, Ἰερώνυμος, Αὐγουστίνος καὶ ὁ Χρυσόστομος καὶ ἕτεροι πλείστοι. Εἰ δ' ὁμολογοῦντες ἡμεῖς οἱ Λατίνοι μιὰν ἀρχὴν καὶ αἰτίαν καὶ πηγὴν καὶ ῥίζαν τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, μὴ ποιοῦντες δύο ἀρχάς, τίς ἡ χρεῖα τοῦ ἀπαλείφειν προσθήκην; Καὶ γὰρ ἡμεῖς οὐ προσθήκην ταύτην καλοῦμεν, ἀλλὰ σαφήνειαν καὶ ἀνάπτυξιν.“ —

5. Ἐκοιμήθη οὖν καὶ ὁ πατριάρχης μετὰ τὴν ἔνωσησιν ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ. 15

6. Ἀπάραντες δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος, ἦλθον ἐν Βενετίᾳ διὰ ξηρᾶς σὺν ἀναλώμασι καὶ δαπάναις τοῦ πάπα, ἀπὸ δὲ Βενετίας, ἐν Βοιωτίᾳ σὺν τριήρεσι τῶν Βενετῶν δι' ὀρισμοῦ τοῦ πάπα καὶ ἀπὸ Βοιωτίας εἰς Κωνσταντινούπολιν σὺν τριήρεσι βασιλικαῖς καὶ τῶν Βενετῶν.

7. Ἐλθόντες δὲ εὗρον τὴν δέσποιναν κυρὰ Μαρίαν τεθνηκυῖαν τοῦ βασιλέως Ἰωάννου καὶ τὴν βασίλισσαν τοῦ δεσπότη Δημητρίου, ἀδελφοῦ τοῦ βασιλέως. 20

8. Ὁ δὲ βασιλεὺς πέμπει πρέσβεις πρὸς τὸν Μουράτ δεικνύων εὐγνωμοσύνην καὶ ἀκραϊνὴν φιλίαν εἰς αὐτόν. Ἦν προκατελιγμένος ὁ λογισμὸς αὐτοῦ, ὡς διαβὰς ἐν Φραγγίᾳ ὁ βασιλεὺς ἐποίησεν ὁμόνοιαν σὺν τοῖς Φράγγοις καὶ ἐγένονε Φράγγος καὶ μέλλωσι στρατεῦσαι κατὰ τοῦ Μουράτ ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης τοῦ ἐξῆραι αὐτόν ἐκ τῆς δύσεως. Οἱ δὲ πρέσβεις ἀπαγγεῖλαντες αὐτῷ καὶ παραστήσαντες, ὅτι περὶ τῶν ὧν ἠκούσθησαν ῥημάτων, οὐκ ἐπέρασεν ὁ βασιλεὺς ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλὰ περὶ διαφορᾶς δογμάτων τῆς αὐτῶν πίστεως, ἰλαρώθη τῇ γνώμῃ. 25

9. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς εὐθέως ἀπὸ τῶν τριήρεων ἀποβάντες, καὶ οἱ τῆς Κωνσταντίνου κατὰ τὸ σὺνηθες ἡσπάζοντο αὐτοὺς ἐρωτῶντες· „Πῶς τὰ ἡμέτερα; 30 216b

3 ἀλλήλοις P: ἀλλήλους Bull || 5 βούληται P₁: βούλειτε P: βούλησθε Bull || 17 βιοτία P || 18 Βοιωτίας Bull: Βενετίας *supra* βενε corrigens βιο P: βιοτίας P₁ || 25 μέλλωσι P: μέλλουσι Bull.

a ieșit sinodul? Oare am dobândit biruința?” — Ei însă răspundeau: „Ne-am vîndut credința, am schimbat legea cea bună cu cea rea; am trădat jertfa curată și ne-am făcut azimiți“. — Acestea și alte vorbe mai urite și murdare! Și acestea, cine? Cei care și-au pus semnătura în josul încheierii: Antonie al Heracleei și toți ceilalți. Căci de grăia careva către ei: „Și de ce v-ați pus semnăturile?” — spuneau: „De frica frîncilor!“ — Și cînd îi întrebau iar, dacă frîncii au supus pe vreunul la cazne, dacă au bătut, dacă au aruncat în temniță; — „Nu!“ — „D-apoi cum atuncia?” — Și atunci spuneau: „Mîna asta a semnat, să fie tăiată! Limba a mărturisit, smulsă să fie din rădăcină!“ — Altc Eva nu aveau ce să spună! Căci au mai fost unii din arhieriei care la semnare spuneau: „Să nu semnăm, cînd ni s-a dat îndeajuns de mult?!“ — Și aceia dădeau și tocul era muiat în cerneală. Căci nenumărați au fost galbenii cheltuiți cu ei și care au fost plătiți la mîna fiecărui părinte. Pe urmă căindu-se, n-au întors arginții. De aceea pe lîngă vorba lor, că și-au vîndut legea, au păcătuit și mai mult ca Iuda care a întors arginții. Ci știe domnul și întru minie a izbucnit; și foc s-a aprins în neamul lui Iacob și urgie s-a ridicat asupra lui Israil.

20 Iancu pornește
asupra turcilor,
1443.
Vlad Dracul își pri-
mește înapoi copiii
de la Murad II.

XXXII. Mai sus zisul despot Gheorghe văzîndu-și domnia despoiată și neavînd altă nădejde decît puținele orășele din Ungaria, suspina zi de zi și cine să se îndure nu era: atunci vine la craiul Ungariei, căci era tînr foarte, dar toată guvernarea era în mîna reginei mamă și a protostratorului Iancu; și se roagă și se tînguește, ca să dobîndească îndurare. Lăsîndu-se regîna îndoită, mai degrabă și temîndu-se, ca nu cumva, Serbia părăsită fiind, să nu ajungă dușmanul nimicitor și în Ungaria, dă poruncă generalului comandant, pe cheltuiala lui Gheorghe, să-i ajute; căci era bogat foarte. Și deci năimind pe bani, a luat călăreți și arcași pînă la douăzeci și cinci de mii și trece peste Dunăre; și mergînd repede pînă la orașul numit Sofia și dînd foc, au ars și toate orășele și satele de primprejur, fără să lase nimic. Toată prada au trimis-o pe Dunăre și au trecut-o dincolo, iar ei au pornit spre Filipopole. Murad însă, după ce și-a strîns armata de apus, căci armatele din răsărit nu le avea la îndemînă, ca să le cheme, a venit la Filipopole. Ungurii însă cu despotul au venit

12 Să nu... de mult?!] Nu semnăm, dacă nu ne dați destul de mult! Bull.

9: Heraclea: din Tracia. — 'Αλλ' οἶδε Ci știe Domnul ș.a.m.d.: psalm 78, 21.
XXXII, 1: Mai sus zisul despot: vz. XXX, 1 și 6. — în mîna reginei mamă: Știre e inexactă, căci regina văduvă, mama lui Ladislau Postumul, murise acum, iar pe tronul Ungariei se afla acel Vladislav (1440—1444) care în anul următor avea să-și piardă capul în lupta de la Varna (1444). — protostratorului Iancu: Protostra-

πῶς τὰ τῆς συνόδου; εἰ ἄρα ἐτύχομεν τὴν νικῶσαν; — Οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο· „Πε-
 προκάμεν τὴν πίστιν ἡμῶν· ἀντηλλάξαμεν τῇ ἀσεβείᾳ τὴν εὐσεβείαν· προδόντες
 τὴν καθαρὰν θυσίαν ἄσυμῃται γεγόναμεν.“ — Ταῦτα καὶ ἄλλα αἰσχροτέρα καὶ
 θρυπασμένα λόγια· Καὶ ταῦτα τίνες; Οἱ ὑπογράψαντες ἐν τῷ ὄρω· Ὁ Ἡρακλεί-
 ας Ἀντώνιος καὶ οἱ πάντες. Εἰ γὰρ πρὸς αὐτοὺς τις εἶρετο· „Καὶ διὰ τί ὑπεγρά- 5
 φετε;“ — ἔλεγον· „Φοβούμενοι τοὺς Φράγγους.“ — Καὶ πάλιν ἐρωτῶντες αὐ-
 τοὺς, εἰ ἐβασάνισαν οἱ Φράγγοι τινά, εἰ ἐμαστίγωσαν, εἰ εἰς φυλακὴν ἔβαλον; —
 „Οὐχί“ — „Ἀλλὰ πῶς;“ — „Ἡ δεξιὰ αὐτῆ ὑπέγραψεν,“ ἔλεγον, „κοπήτω· Ἡ
 γλῶττα ὁμολόγησεν, ἐκριζούσθω.“ — Οὐκ ἄλλο εἶχον τί λέγειν· Καὶ γὰρ ἦσαν τι-
 νες τῶν ἀρχιερέων ἐν τῷ ὑπογράφειν λέγοντες· „Οὐχ ὑπογράφωμεν, ἐὰν τὸ ἱκα- 10
 νὸν ἡμῖν τῆς προσόδου παράσχηται;“ — Οἱ δὲ ἔδιδον καὶ ἐβάπτετο κάλαμος.
 Ὑπὲρ ἀριθμὸν γὰρ ἦσαν τὰ δαπανηθέντα εἰς αὐτοὺς νομίσματα καὶ τὰ ἐν χερσὶ
 μετρηθέντα ἐκάστου τῶν πατέρων. Εἴτα μεταμεληθέντες οὐδὲ τὰ ἀργύρια ὑπέστρε-
 ψαν. Πρὸς τὴν φωνὴν οὖν αὐτῶν, ὅτι τὴν πίστιν αὐτῶν πέπρακαν, καὶ ἐπέκει- 15
 να τοῦ Ἰουδα ἡμαρτον τοῦ στρέψαντος τὰ ἀργύρια. Ἀλλ’ οἶδε κύριος καὶ ἀνε-
 βάλετο· καὶ πῦρ ἀνήφθη ἐν Ἰακώβ καὶ ὀργὴ ἀνέβη ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ.

XXXII. Ὁ δὲ προῶρθεῖς δεσπότης Γεώργιος ἰδὼν τὴν αὐτοῦ γυμνωθεῖ- 217b
 σαν δεσποτείαν καὶ μὴ ἔχων ἐτέραν ἐλπίδα πλὴν ὀλίγων πολιχνίων κειμένων ἐν
 τῇ Οὐγγρίᾳ καὶ στεναῖζων τὸ καθεκάστην, — καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐλεῶν, — ἔρχεται πρὸς
 κράλην Οὐγγρίας· ἦν γὰρ νέος πάνυ, πλὴν τὰ πάντα ἐκυβερνῶντο διὰ χειρὸς 20
 ὀηγένης τῆς μητρὸς αὐτοῦ καὶ Ἰάγγου τοῦ πρωτοστράτορος· καὶ παρακαλεῖ καὶ
 ὀδύρεται τοῦ τυχεῖν ἐλέους. Ἡ δὲ ὀήγενα καμφθεῖσα, μᾶλλον καὶ φοβηθεῖσα, μὴ
 πως, ἐρήμη καταλιμπανομένη Σερβία, καὶ εἰς Οὐγγρίαν ὁ φθορεὺς φθάσῃ, κε-
 λεύει τὸν στρατηγὸν σὺν τοῖς ἀναλώμασι Γεωργίου τοῦ βοηθησαί· ἦν γὰρ πλού-
 σιος σφέδρα. Καὶ δὴ ῥογεύσας καὶ λαβὼν ἱπτεῖς καὶ τοξότας ἄχρι χιλιάδας 25
 εἴκοσι πέντε, περὶ τὸν ποταμὸν καὶ ταχυδρομήσαντες ἕως τῆς πόλεως τῆς κα-
 λουμένης Σοφίας καὶ πῦρ βαλόντες, ἐνέπρησαν καὶ τὰς πέριξ πάσας πόλεις καὶ
 κώμας, μηδὲν ἀφέντες. Τὴν δὲ λείαν πᾶσαν πέμπαντες ἐν τῷ ποταμῷ διεπέρα-
 σαν, οἱ δὲ πρὸς τὴν Φιλιπούπολιν ἤλαυνον. Ὁ δὲ Μουράτ τὸν τῆς δύσεως στρα-
 τὸν ἐνθροίσας, οὐκ εἶχε γὰρ εὐχερίαν τοῦ μετακαλέσασθαι καὶ τὰ τῆς ἀνατολῆς 30
 φωσάτα, ἦλθεν εἰς Φιλιπούπολιν. Οἱ δὲ Οὐγγροὶ σὺν τῷ δεσπότη ἔλθόντες

5 ἦρετο P || 10 ὑπογράφωμεν P: ὑπογράφομεν Bull | *post* ἐὰν *ad.* μὴ Bull || 11 παρά-
 σχηται; *scripsi*: παράσχετε P: παράσχητε Bek || 23 φθάσει P || 29 *et* 31 Φιλιπούπολιν P || 31
post εἰς *add.* τὴν Bull.

torul era un fel de ministru mareșal al palatului la bizantini; el era mai marele
 stratorilor care aveau grijă de caii împărătești; ajuta împăratului la încălecat și des-
 călecat și îndeplinea în timp de război înalte servicii militare; vz. Du Cange,
Glossarium Graecitatis s.v. **στράτωρ**. Nichita Choniati vorbind despre un înalt dem-
 nitar militar apusean, scrie: „mareșal era omul în ce privește funcția, iar pe limba
 grecească înseamnă protostrator“ (μαρισκάλκος ἦν τ' ἀξίωμα ὁ ἀνὴρ, δηλοῖ δὲ καθ' Ἑλ-
 ληνας ἡ φωνὴ τὸν πρωτοστράτορα ed. Bonn, 794, 5). La Duca în acest loc e vădit gene-

pînă la localitatea numită Izlati în limba bulgarilor, ceea ce se traduce Aurie; căci era satul la cale jumătate între Sofia și Filipopole, iar de aici încolo pînă aproape de Filipopole munți și păduri de stejar greu de străbătut; și voiau să treacă peste acești munți, dar mai întîi să-și deschidă drum cu securile, cu oamenii ce tăiau la pădure și apoi să înainteze. Turcii însă au străbătut locurile grele de umblat și au venit în fața taberei ungurilor; să coboare din munte la șes, le era frică. Ungurii însă cu multă îndrăzneală s-au urcat pînă la jumătatea muntelui. Iar turcii nu conteau să tragă din arcuri, dar nu făceau nici o ispravă. În sfîrșit, amîndouă părțile văzînd că, din cauza locului neprielnic, nu pot face nici o ispravă războinică, s-au întors înapoi, de unde a venit fiecare. Atunci Murad a fost cuprins de teamă, cînd se gîdea că în zilele lui n-a văzut oaste ungurească să treacă Dunărea și acum despotul a pus la cale aceasta; de aceea trimite sol la despot și-i dă toate orașele și Smederovo. Ii trimite și pe feciorii lui, orbi fiind; așijderea și pe ai lui Dragulios și încheie tratate de pace întărite cu jurămint. Și anunță în Ungaria reginei și locțiitorului domniei. Căci protostrator era Iancu, locțiitorul craiului Ungariei era însă regele Saxonilor; căci îl chemaseră pe el și-l făcură episcop, pentru că craiul, a căruia era întreaga domnie, era tînăr: avea atunci cincisprezece ani. Și vin turci în Ungaria adică soli și-i jură regelui Saxonilor și primesc jurămintul lui, să fie cu prietenie și cu iubire unii față de alții: nici ungurii să nu treacă Dunărea să vie în contra lui Murad, nici turcii în contra ungurilor. Iancu însă n-a jurat, spunînd: „Eu ascult de domn, nu domnesc“.

25   **Murad II**
          în contra lui
          Caraman.

2. Fiind atunci stare de pace din partea turcilor, de asemenea și a ungurilor și a sîrbilor, Murad face pregătiri în contra lui Caraman. Și strîngînd toată armata din Tracia și Tesalia, a trecut strîmtoarea și ridicînd corturile la Brusa, pregătea și armatele de răsărit. De asemenea trimite și la feciorul lui mai mare, Aladin cu numele, să adune armata lui din Amasia și să vină la Iconion; ceea ce a și făcut. Căci atunci cînd despotul cu Iancu au venit asupra lui Murad, Caraman găsind și dînsul prilej, a mers și a luat orașele care i

raul comandant al armatelor; vz. XXX, 2: *marele domestic al armatei*. — Izlati: e satul bulgăresc Zlatița; această luptă de la Zlatița, în care turcii au fost învinși de Iancu, din decembrie 1443, ne-o descrie mult mai pe larg L. Chalc., II, 81, 11—90, 20. — și pe ai lui Dragulios: adică ai lui Vlad Dracul, domnul Țării Românești; vz. XXX, 5. — reginei... regele Saxonilor... cincisprezece ani: toate sînt inexacte; regina mamă era moartă, iar pe tronul Ungariei se găsea Vladislav în vîrstă de

μέχρι τῆς κόμης τῆς καλουμένης Ἰζλατὴ κατὰ τὴν τῶν Βουλγάρων γλῶτταν, ὃ ἐρμηνεύεται Χρυσή, ἣν γὰρ τὸ χωρίον ἀναμέσον Σοφίας καὶ Φιλίππουπόλεως, ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ὄρη καὶ δρυμῶνες δύσβατοι ἕως ἐγγὺς Φιλίππου, ἐβούλοντο γὰρ περᾶσαι τὰ ὄρη, πλὴν διὰ πελεκυφόρων καὶ δεινροτόμων ἀνδρῶν ποιῆσαι πορείαν πρῶτον, εἴτα εἰσελθεῖν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι περάσαντες τὰ δύσβατα καὶ ἐλθόντες ἀντικρυ τοῦ φωσάτου τῶν Οὕγγρων, δειλιάσαντες οὐ κατήλθον ἐκ τοῦ ὄρους ἐν τῷ πεδίῳ. Οἱ Οὕγγροι δὲ καὶ μάλα θαρσαλέως ἀνέβησαν ἕως ἡμίσεος τοῦ ὄρους. Οἱ δὲ Τοῦρκοι τοξοβολοῦντες οὐκ ἐπαύοντο, πλὴν οὐδὲν ἦνουν. Τέλος ὁρῶντες τὰ δύο μέρη μὴδὲν ἀρεῖκόν πράττοντες διὰ τὴν δυσκολίαν τοῦ τόπου, ἐστράφησαν ὀπισθεν, ὅθεν ἦλθον, ὃ καθεῖς. Τότε ὁ Μουράτ ἐδειλίασεν βαλὼν κατὰ νοῦν, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ οὐκ εἶδεν δύναμιν Οὕγγρων διαβῆναι τὸν ποταμὸν καὶ νῦν ὁ δεσπότης τοῦτο ἐνήργησε· πέμπει ἀποκρισιάριον εἰς τὸν δεσπότην καὶ δίδωσι τὰς πόλεις ἀπάσας αὐτοῦ καὶ τὸ Σμέδροβον. Πέμπει οὖν καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ τυφλοὺς ὄντας καὶ τοῦ Δραγουλίου ὁμοίως καὶ ποιεῖ συνθήκας ἐνόρκους. Καὶ μηνύει ἐν Οὕγγριᾳ τῇ ὀγγένη καὶ τῷ τοποτηρητῇ τῆς βασιλείας. Ἦν γὰρ πρωτοστράτωρ ὁ Ἰάγγος, ὃ δὲ τοποτηρητῆς τοῦ κράλη Οὕγγριας ἦν ὁ ῥήξ τῶν Σάξων· μετεκαλέσαντο γὰρ αὐτὸν καὶ ἐποίησαν ἐπίτροπον διὰ τὸ εἶναι νέον τὸν καθολικὸν κράλην· ἦν γὰρ τότε πεντεκαιδέκατον ἄγων ἔτος. Καὶ ἔρχονται οἱ Τοῦρκοι ἐν Οὕγγριᾳ, ἡγουν οἱ πρέσβεις, καὶ δίδουσιν ὄρκους τῷ ῥηγὶ Σάξων καὶ λαμβάνουσιν ὄρκους τοῦ εἶναι φίλοι καὶ ἡγαπημένοι· μῆτε οἱ Οὕγγροι περάσωσι τὸν ποταμὸν τοῦ ἔλθειν κατὰ τοῦ Μουράτ, μῆτε οἱ Τοῦρκοι κατὰ τῶν Οὕγγρων. Ὁ δὲ Ἰάγγος οὐκ ὤμοσεν, λέγων· „Εγὼ δεσπόζομαι, οὐ δεσπόζω.“ —

2. Τότε εἰρηνεύσαντες οἱ Τοῦρκοι, ὁμοίως καὶ Οὕγγροι καὶ Σέρβοι, αὐτὸς κατὰ τοῦ Καραμάν ποιεῖται τὴν παρασκευήν. Καὶ συναθροίσας πᾶσαν τὴν τῆς Θράκης καὶ Θετταλίας δύναμιν καὶ διαβὰς τὸν πορθμὸν, πῆξας τὰς σκηνὰς ἐν τῇ Προύσῃ παρεσκευάζε καὶ τὰ ἀνατολικά στρατεύματα. Ὅμοίως πέμπει καὶ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν πρῶτον, Ἀλατήνην ὀνόματι, τοῦ συλλέξει στρατὸν ἐκ τῆς Ἀμασειας καὶ ἔλθειν ἐν Ἰκονίῳ· ὃ καὶ πεποίηκεν. Ὁ γὰρ Καραμάν, ὅτε ὁ δεσπότης σὺν τῷ Ἰάγγῳ ἦλθασιν κατὰ τοῦ Μουράτ, εὐρὼν καὶ οὗτος χώ-

1 κόμης P₁: κόμης P || 2 ἀνάμεσον P: ἀνὰ μέσον P₁ Bull || 13 τὸ *scripsi*, v. 261, 24 et 263, 26: τὸν P || 19 δίδουσιν *scripsi*: δίδωσιν P; || 20 λαμβάνουσιν Bull: λαμβάνωσιν P.

20 de ani, feciorul regelui polon Vladislav Iagello și nepot al fostului rege ungur Ludovic cel Mare. — *Turci... soli*: care încheie pacea de la Seghedin din iulie 1444.

2: Cp. cu L. Chalc., II, 90, 21—91, 10 și 98, 21—99, 9 și G. Sfranțes, I, 95, 6—9.

le cucerise Murad mai înainte; aceasta-i pricina războiului. Ridicându-se din Brusa, a venit la Côtiaion, de acolo în Salutaria și acolo pregătindu-se îndeajuns, vine asupra orașului Iconion. Caraman însă fugind cu armata, a intrat în hotarele dinspre Siria în munți întăriți din fire. Iar Murad jefuiește fără cruțare Iconion și luând de acolo destul aur și argint, merge în orașul Laranda și, acolo făcând larandinilor toate relele cele mai grozave, s-a întors jefuind și pustiind orice oraș și orice colț de țară a lui Caraman, făcând stricăciune turcilor ce se țineau de el. Când a voit să iasă din pământul lui Caraman, l-a lăsat pe feciorul său să plece cu armata, de s-a întors la Amasia, el însă a coborât la Brusa și a trecut în Tracia, vara fiind pe sfârșite acuma. Iar Caraman s-a întors din nou în locurile sale.

3. Dar la început de iarnă a venit un rob de-al feciorului Moartea lui Aladin și abdicarea lui său Aladin, anunțându-i moartea aceuia. Și Murad i-a făcut mare jelanie, căci era Aladin de optsprezece ani, frumos foarte și viteaz mare; după ce ceremoniile de jale au luat sfârșit, a chemat pe toți comandanții și pașalele lui și a declarat sultan și conducător al tuturor supușilor săi pe cel de-al doilea fecior al lui, Mahomed spre-vîrstnic încă fiind și băiețandru. El a trecut în răsărit și s-a stabilit la Brusa, ducând viață de particular.

4. Dar la început de primăvară au venit cercetași dinspre Lupta de la Varna, 1444 și revenirea lui Murad II. părțile Ungariei și vestesc noului sultan și celor ce purtau grijă pentru dînsul, Chalil, Sariția și Zagan, că pe malurile Istrului se adună mare mulțime de unguri și romîni. Iar Mahomed îi dă de știre tatălui său. Murad uimindu-se de călcarea jurămîntului, se gîndea ce s-o fi întîmplat oare. Și fiind vara la începutul ei acum, a chemat la el de pretutindeni armatele de răsărit, în preajma constelației caniculare. Și din Marea Egeică au apărut douăzeci și cinci de trireme și, venind în fața cetății Galipoli, opreau trecerea. Tot din triremele acelea o parte au plecat pînă în Bosfor, împiedicînd trecerea și pe acolo. Ungurii însă trecînd vadul Dunării, veneau fără frică; curățînd drumul și luînd cetățile, au venit pînă la Varna. Murad însă negăsind calea deschisă, era îngrijorat, iar ai lui Mahomed erau la mare strîmtoare și descurajați. Atunci

3: Aladin... moartea lui: după Chalc., II, 121, 23 căzînd de pe cal la vînătoare.

4: Cp. cu L. Chalc., II, 95, 6—24 și 96, 20—110, 16 și G. Sfranțes, I, 95, 10—15 și 196, 1—198, 4 și G. Moravcsik, *Ἑλληνικὸν ποίημα περὶ τῆς μάχης τῆς Βάγενης* Budapest, 1935, vers 334 urm. — au apărut 25 de trireme: vz. G. Sfranțes, 1050 A; după L. Chalc., II, 95, 6—24 la cererea bizantinilor. — pînă în Bosfor: am tradus μέχρ' τοῦ Ἰερού Στόμιου, căci Duca desemnează cu τὸ Στόμιον τὸ Ἰερόν sau τὸ τοῦ Ἰερού Στόμιον nu numai intrarea Bosforului în Marea Neagră, ci și alte puncte din Bosfor, ba chiar și Bosforul întreg; vz. XVIII, 2. —

ραν κατήλθε καὶ ἔλαβε τὰς πόλεις αὐτοῦ, ὡς προλαβὼν εἶλεν ὁ Μουράτ· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς μάχης. Ἀπάρας δὲ ἐκ Προύσης ἦλθεν εἰς Κοτυάειον, ἐκεῖθεν ἐν Σαλουταρίᾳ κάκει ποιήσας παρασκευὴν ἱκανήν, ἔρχεται εἰς Ἰκόνιον. Ὁ δὲ Καραμάν φυγὼν σὺν τῷ στρατεύματι εἰσῆλθεν ἐν τοῖς ὄρεοις τοῖς πρὸς Συρίαν ἐν ὄρεσιν ὀχυροῖς. Μουράτ δὲ τὸ Ἰκόνιον ἀφειδῶς κουρσεύσας καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἱκανὸν ἐκεῖθεν κομίσας, ἐν τῇ τῶν Λαρανδῶν ἔρχεται πόλει κάκει πάνδεινα κακὰ ἐργασάμενος τοῖς Λαρανδινοῖς, ἐστράφη λεηλατῶν καὶ κουρσεύων πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοῦ Καραμάν, τὴν ζημίαν ποιῶν ὁμοίους αὐτοῦ Τούρκοις. Βουλόμενος δὲ ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς τοῦ Καραμάν ἀπέλυσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ σὺν τῷ στρατῷ· καὶ ἐστράφη εἰς Ἀμάσειαν, αὐτὸς δὲ κατελθὼν ἐν τῇ Προύσῃ ἐπέρασεν εἰς Θράκην θέρους ἤδη παρερχομένου. Ὁ δὲ Καραμάν ἐστράφη πάλιν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ τόποις.

3. Χειμῶνος δὲ ἄρξαντος ἦλθεν ἐξ Ἀμασείας εἰς τῶν δούλων τοῦ Ἀλατὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μηνύων τὸν αὐτοῦ θάνατον. Ὁ δὲ Μουράτ μέγα πένθος ποιήσας, ἦν γὰρ ὁ Ἀλατὴν ἄγων ἔτος ὀκτωκαίδεκατον, ὥραιος πάνυ καὶ εὐτολμος, μετὰ δὲ τὸ πένθος καλέσας πάντας τοὺς ἀρχηγούς καὶ σατράπας αὐτοῦ ἀπέδειξεν ἡγεμόνα καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ὑψηλοῦ παντὸς τὸν δεῦτερον υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μεχεμέτ, ἀφῆλιξ ἔτι καὶ παιδίον νέον ὑπάρχων. Αὐτὸς δὲ περάσας ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἰδιωτεύων ἐν Προύσῃ ἐκάθητο.

4. Ἐαρος δὲ ἄρξαμένου ἦλθασι κατάσκοποι ἐκ τῶν τῆς Οὐγγρίας μερῶν ἀπαγγέλλοντες τῷ νέῳ ἡγεμόνι καὶ τοῖς φροντίζουσιν αὐτῷ, Χαλίλ, Σαρητζία καὶ Ζάγανος, ὅτι ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Ἰστροῦ συνάγεται πλῆθος Οὐγγρων καὶ Βλάχων πολὺ. Ὁ δὲ Μεχεμέτ μηνύει τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μουράτ θαυμάσας ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν ὅρκων ἐλογίζετο, τί ἄρα μέλλει γενέσθαι. Θέρους οὖν ἀρχομένου ἐκάλει πρὸς αὐτὸν τὰς ἀπανταχοῦ δυνάμεις τῆς ἑω, πρὸς τὰς τοῦ κυνὸς ἐπιτολάς. Καὶ ἐξ Αἰγαίου Πελάγους ἀνεφάνησαν τριήρεις εἴκοσι πέντε καὶ ἐλθοῦσαι ἄντικρυ Καλλιουπόλεως ἐκόλουν τὸν πόρον. Ὁμοίως καὶ μέρος τῶν αὐτῶν τριήρων ἔπλεεν μέχρι τοῦ Ἰεροῦ Στομίου κολύουσai τὰς ἐκεῖ πορείας. Οἱ δὲ Οὐγγροι περάσαντες τὸν πόρον τοῦ Δανούβεως ἤρχοντο ἄδεως· καθαίροντες τὴν ὁδὸν καὶ λαμβάνοντες τὰ κάστρα ἤλθοσαν οὖν μέχρι Βάρνας. Ὁ δὲ Μουράτ μὴ εὐρίσκων πορείαν ἤσχαλλεν, οἱ δὲ τοῦ Μεχεμέτ ἐν ἀπορίᾳ

le cucerise Murad mai înainte; aceasta-i pricina războiului. Ridicându-se din Brusa, a venit la Cofiaion, de acolo în Salutaria și acolo pregătindu-se îndeajuns, vine asupra orașului Iconion. Caraman însă fugind cu armata, a intrat în hotarele dinspre Siria în munți întăriți din fire. Iar Murad jefuiește fără cruțare Iconion și luînd de acolo destul aur și argint, merge în orașul Laranda și, acolo făcînd larandinilor toate relele cele mai grozave, s-a întors jefuind și pustiind orice oraș și orice colț de țară a lui Caraman, făcînd stricăciune turcilor ce se țineau de el. Cînd a voit să iasă din pămîntul lui Caraman, l-a lăsat pe feciorul său să plece cu armata, de s-a întors la Amasia, el însă a coborît la Brusa și a trecut în Tracia, vara fiind pe sfîrșite acuma. Iar Caraman s-a întors din nou în locurile sale.

3. Dar la început de iarnă a venit un rob de-al feciorului său Aladin, anunțîndu-i moartea aceluia. Și Murad i-a făcut mare jelanie, căci era Aladin de optsprezece ani, frumos foarte și viteaz mare; după ce ceremoniile de jale au luat sfîrșit, a chemat pe toți comandanții și pașalele lui și a declarat sultan și conducător al tuturor supușilor săi pe cel de-al doilea fecior al lui, Mahomed spre-vîrstnic încă fiind și băiețandru. El a trecut în răsărit și s-a stabilit la Brusa, ducînd viață de particular.

4. Dar la început de primăvară au venit cercetași dinspre părțile Ungariei și vestesc noului sultan și celor ce purtau grijă pentru dînsul, Chalil, Sariția și Zagan, că pe malurile Istrului se adună mare mulțime de unguri și romîni. Iar Mahomed îi dă de știre tatălui său, Murad uimindu-se de călcarea jurămîntului, se gîndea ce s-o fi întîmplat oare. Și fiind vara la începutul ei acum, a chemat la el de pretutindeni armatele de răsărit, în preajma constelației caniculare. Și din Marea Egeică au apărut douăzeci și cinci de trireme și, venind în fața cetății Galipoli, opreau trecerea. Tot din triremele acelea o parte au plecat pînă în Bosfor, împiedicînd trecerea și pe acolo. Ungurii însă trecînd vadul Dunării, veneau fără frică; curățînd drumul și luînd cetățile, au venit pînă la Varna. Murad însă negăsind calea deschisă, era îngrijorat, iar ai lui Mahomed erau la mare strîmtoare și descurajați. Atunci

3: Aladin... moartea lui: după Chalc., II, 121, 23 căzînd de pe cal la vînătoare.

4: Cp. cu L. Chalc., II, 95, 6—24 și 96, 20—110, 16 și G. Sfrantșes, I, 95, 10—15 și 196, 1—198, 4 și G. Moravcsik, *Ελληνικὸν ποίημα περὶ τῆς μάχης τῆς Βάγνης* Budapest, 1935, vers 334 urm. — au apărut 25 de trireme: vz. G. Sfrantșes, 1050 A; după L. Chalc., II, 95, 6—24 la cererea bizantinilor. — pînă în Bosfor: am tradus μέχρι τοῦ Ἰεσοῦ Στόμιου, căci Duca desemnează cu τὸ Στόμιον τὸ Ἰερόν sau τὸ τοῦ Ἰεσοῦ Στόμιον nu numai intrarea Bosforului în Marea Neagră, ci și alte puncte din Bosfor, ba chiar și Bosforul întreg; vz. XVIII, 2. —

ραν κατήλθε καὶ ἔλαβε τὰς πόλεις αὐτοῦ, ἃς προλαβὼν εἶλεν ὁ Μουράτ· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς μάχης. Ἀπάρας δὲ ἐκ Προύσης ἦλθεν εἰς Κοτυάειον, ἐκείθεν ἐν Σαλουταρίᾳ κάκει ποιήσας παρασκευὴν ἱκανήν, ἔρχεται εἰς Ἰκόνιον. Ὁ δὲ Καραμάν· φυγὼν σὺν τῷ στρατεύματι εἰσῆλθεν ἐν τοῖς ὄρειοις τοῖς πρὸς Συρίαν ἐν ὄρεσιν ὄχυροῖς. Μουράτ δὲ τὸ Ἰκόνιον ἀφειδῶς κουρσεύσας καὶ χου- 5 σὸν καὶ ἄργυρον ἱκανὸν ἐκείθεν κομίσας, ἐν τῇ τῶν Λαρανδῶν ἔρχεται πόλει κάκει πάνδεινα κακὰ ἐργασάμενος τοῖς Λαρανδινοῖς, ἐστράφη λεηλατῶν καὶ κουρσεύων πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοῦ Καραμάν, τὴν ζημίαν ποιῶν ὁμοίοις αὐτοῦ Τούρκοις. Βουλόμενος δὲ ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς τοῦ Καραμάν ἀπέλυσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ σὺν τῷ στρατῷ· καὶ ἐστράφη εἰς Ἀμάσειαν, αὐτὸς δὲ κατελθὼν ἐν 220b τῇ Προύσῃ ἐπέρασεν εἰς Θοράκην θέρους ἥδη παρερχομένου. Ὁ δὲ Καραμάν ἐστράφη πάλιν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ τόποις.

3. Χειμῶνος δὲ ἄρξαντος ἦλθεν ἐξ Ἀμασείας εἰς τῶν δούλων τοῦ Ἀλατὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μηνύων τὸν αὐτοῦ θάνατον. Ὁ δὲ Μουράτ μέγα πένθος ποιήσας, ἦν γὰρ ὁ Ἀλατὴν ἄγων ἔτος ὀκτωκαιδέκατον, ὥραϊος πάνυ καὶ εὐτολ- 15 μος, μετὰ δὲ τὸ πένθος καλέσας πάντας τοὺς ἀρχηγοὺς καὶ σατράπας αὐτοῦ ἀπέδειξεν ἡγεμόνα καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ὑπάρχοντος παντὸς τὸν δεύτερον υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μεχεμέτ, ἀφῆλθε ἔτι καὶ παιδίον νέον ὑπάρχων. Αὐτὸς δὲ περάσας ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἰδιωτεύων ἐν Προύσῃ ἐκάθητο.

4. Ἐαρος δὲ ἀρξαμένου ἦλθασιν κατάσκοποι ἐκ τῶν τῆς Οὐγγρίας μερῶν 20 ἀπαγγέλλοντες τῷ νέῳ ἡγεμόνι καὶ τοῖς φροντίζουσιν αὐτῷ, Χαλίλ, Σαρητζία καὶ Ζάγανος, ὅτι ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Ἰστρου συνάγεται πλῆθος Οὐγγρων καὶ Βλάχων πολὺ. Ὁ δὲ Μεχεμέτ μηνύει τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μουράτ θαυμάσας ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν ὁρκῶν ἐλογίζετο, τί ἄρα μέλλει γενέσθαι. Θέρους οὖν ἀρχομένου ἐκάλεσε πρὸς αὐτὸν τὰς ἀπανταχοῦ δυνάμεις τῆς ἑω, πρὸς τὰς τοῦ 25 κυνὸς ἐπιτολάς. Καὶ ἐξ Αἰγαίου Πελάγους ἀνεφάνησαν τριήρεις εἴκοσι πέντε καὶ ἐλθοῦσαι ἄντικρυ Καλλιουπόλεως ἐκώλυνον τὸν πόρον. Ὁμοίως καὶ μέρος τῶν αὐτῶν τριήρεων ἔπλεεν μέχρι τοῦ Ἰεροῦ Στομίου κωλύουσαι τὰς ἐκεῖ πορείας. Οἱ δὲ Οὐγγροι περάσαντες τὸν πόρον τοῦ Δανούβεως ἤρχοντο ἀδεῶς· 221b καθαίροντες τὴν ὁδὸν καὶ λαμβάνοντες τὰ κάστρα ἦλθουσιν οὖν μέχρι Βάρνας. 30 Ὁ δὲ Μουράτ μὴ εὐρίσκων πορείαν ἡσχαλλεν, οἱ δὲ τοῦ Μεχεμέτ ἐν ἀπορίᾳ

le cucerise Murad mai înainte; aceasta-i pricina războiului. Ridicându-se din Brusa, a venit la Côtiaion, de acolo în Salutaria și acolo pregătindu-se îndeajuns, vine asupra orașului Iconion. Caraman însă fugind cu armata, a intrat în hotarele dinspre Siria în munți întăriți din fire. Iar Murad jefuiește fără cruțare Iconion și luind de acolo destul aur și argint, merge în orașul Laranda și, acolo făcând larandinilor toate relele cele mai grozave, s-a întors jefuind și pustiind orice oraș și orice colț de țară a lui Caraman, făcând stricăciune turcilor ce se țineau de el. Când a voit să iasă din pământul lui Caraman, l-a lăsat pe feciorul său să plece cu armata, de s-a întors la Amasia, el însă a coborât la Brusa și a trecut în Tracia, vara fiind pe sfârșite acuma. Iar Caraman s-a întors din nou în locurile sale.

3. Dar la început de iarnă a venit un rob de-al feciorului său Aladin, anunțându-i moartea aceluia. Și Murad i-a făcut mare jelanie, căci era Aladin de optsprezece ani, frumos foarte și viteaz mare; după ce ceremoniile de jale au luat sfârșit, a chemat pe toți comandanții și pașalele lui și a declarat sultan și conducător al tuturor supușilor săi pe cel de-al doilea fecior al lui, Mahomed spre-vîrstnic încă fiind și băiețandru. El a trecut în răsărit și s-a stabilit la Brusa, ducând viață de particular.

4. Dar la început de primăvară au venit cercetași dinspre părțile Ungariei și vestesc noului sultan și celor ce purtau grijă pentru dînsul, Chalil, Sariția și Zagan, că pe malurile Istrului se adună mare mulțime de unguri și români. Iar Mahomed îi dă de știre tatălui său. Murad uimindu-se de călcarea jurământului, se gîndea ce s-o fi întîmplat oare. Și fiind vara la începutul ei acum, a chemat la el de pretutindeni armatele de răsărit, în preajma constelației caniculare. Și din Marea Egeică au apărut douăzeci și cinci de trireme și, venind în fața cetății Galipoli, opreau trecerea. Tot din triremele acelea o parte au plecat pînă în Bosfor, împiedicînd trecerea și pe acolo. Ungurii însă trecînd vadul Dunării, veneau fără frică; curățînd drumul și luînd cetățile, au venit pînă la Varna. Murad însă negăsind calea deschisă, era îngrijorat, iar ai lui Mahomed erau la mare strîmtoare și descurajați. Atunci

3: Aladin... moartea lui: după Chalc., II, 121, 23 căzînd de pe cal la vînătoare.

4: Cp. cu L. Chalc., II, 95, 6—24 și 96, 20—110, 16 și G. Sfranțes, I, 95, 10—15 și 196, 1—198, 4 și G. Moravcsik, 'Ελληνιστὸν πολεμικὸν περὶ τῆς μάχης τῆς Βάδωνης Budapest, 1935, vers 334 urm. — au apărut 25 de trireme: vz. G. Sfranțes, 1050 A; după L. Chalc., II, 95, 6—24 la cererea bizantinilor. — pînă în Bosfor: am tradus μέχρι τοῦ Ἰεσοῦ Στόμιου, căci Duca desemnează cu τὸ Στόμιον τὸ Ἰερόν sau τὸ τοῦ Ἰεσοῦ Στόμιον nu numai intrarea Bosforului în Marea Neagră, ci și alte puncte din Bosfor, ba chiar și Bosforul întreg; vz. XVIII, 2. —

ραν κατήλθε καὶ ἔλαβε τὰς πόλεις αὐτοῦ, ὡς προλαβὼν εἶλεν ὁ Μουράτ· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς μάχης. Ἀπάρας δὲ ἐκ Προύσης ἦλθεν εἰς Κοτυάειον, ἐκεῖθεν ἐν Σαλουταρία κακεῖ ποιήσας παρασκευὴν ἱκανήν, ἔρχεται εἰς Ἰκόνιον. Ὁ δὲ Καραμάν· φυγὼν σὺν τῷ στρατεύματι εἰσῆλθεν ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς πρὸς Συρίαν ἐν ὄρεσιν ὄχυροῖς. Μουράτ δὲ τὸ Ἰκόνιον ἀφειδῶς κουρσεύσας καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον ἱκανὸν ἐκεῖθεν κομίσας, ἐν τῇ τῶν Λαρανδῶν ἔρχεται πόλει κακεῖ πάνδεινα κακὰ ἐργασάμενος τοῖς Λαρανδινοῖς, ἐστράφη λεηλατῶν καὶ κουρσεύων πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοῦ Καραμάν, τὴν ζημίαν ποιῶν ὁμοίως αὐτοῦ Τούρκοις. Βουλόμενος δὲ ἐξελθεῖν ἐκ τῆς γῆς τοῦ Καραμάν ἀπέλυσε τὸν υἱὸν αὐτοῦ σὺν τῷ στρατῷ· καὶ ἐστράφη εἰς Ἀμασειαν, αὐτὸς δὲ κατελθὼν ἐν τῇ Προύσῃ ἐπέρρασεν εἰς Θοράκην θέρους ἤδη παρερχομένου. Ὁ δὲ Καραμάν ἐστράφη πάλιν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ τόποις.

3. Χειμῶνος δὲ ἄρξαντος ἦλθεν ἐξ Ἀμασειας εἰς τῶν δούλων τοῦ Ἀλατὴν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ μηνύων τὸν αὐτοῦ θάνατον. Ὁ δὲ Μουράτ μέγα πένθος ποιήσας, ἦν γὰρ ὁ Ἀλατὴν ἄγων ἔτος ὀκτωκαιδέκατον, ὥραϊος πάνυ καὶ εὐτολμος, μετὰ δὲ τὸ πένθος καλέσας πάντας τοὺς ἀρχηγούς καὶ σατράπας αὐτοῦ ἀπέδειξεν ἡγεμόνα καὶ ἀρχηγὸν τοῦ ὑπηκόου παντὸς τὸν δεύτερον υἱὸν αὐτοῦ τὸν Μεχεμέτ, ἀφῆλξ ἔτι καὶ παιδίον νέον ὑπάρχων. Αὐτὸς δὲ περάσας ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἰδιωτεύων ἐν Προύσῃ ἐκάθητο.

4. Ἐαρος δὲ ἀρξαμένου ἦλθασι κατάσκοποι ἐκ τῶν τῆς Οὐγγρίας μερῶν ἀπαγγέλλοντες τῷ νέῳ ἡγεμόνι καὶ τοῖς φροντίζουσιν αὐτῷ, Χαλίλ, Σαρητζία καὶ Ζάγανος, ὅτι ἐν ταῖς ὄχθαις τοῦ Ἰστροῦ συνάγεται πλῆθος Οὐγγρων καὶ Βλάχων πολὺ. Ὁ δὲ Μεχεμέτ μηνύει τῷ πατρὶ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Μουράτ θαυμάσας ἐπὶ τῇ παραβάσει τῶν ὄρκων ἐλογίζετο, τί ἄρα μέλλει γενέσθαι. Θέρους οὖν ἀρχομένου ἐκάλει πρὸς αὐτὸν τὰς ἀπανταχοῦ δυνάμεις τῆς ἑω, πρὸς τὰς τοῦ κυνὸς ἐπιτολάς. Καὶ ἐξ Αἰγαίου Πελάγους ἀνεφάνησαν τριήρεις εἴκοσι πέντε καὶ ἐλθοῦσαι ἄντικρυ Καλλιουπόλεως ἐκώλυνον τὸν πόρον. Ὅμοιως καὶ μέρος τῶν αὐτῶν τριήρεων ἔπλεον μέχρι τοῦ Ἰεροῦ Στομίου καλύουσαι τὰς ἐκεῖ πορείας. Οἱ δὲ Οὐγγροι περάσαντες τὸν πόρον τοῦ Δανούβεως ἤρχοντο ἀδεῶς· καθαίροντες τὴν ὁδὸν καὶ λαμβάνοντες τὰ κάστρα ἦλθουσιν οὖν μέχρι Βάρνας. Ὁ δὲ Μουράτ μὴ εὐρίσκων πορείαν ἡσχαλλεν, οἱ δὲ τοῦ Μεχεμέτ ἐν ἀπορίᾳ

Murad luînd-o mai în sus, pe aproape de intrarea Bosforului în Marea Neagră, a găsit răgaz din partea triremelor și a trecut și el și cei ce erau cu dînsul. Oamenii lui Mahomed care țineau străjile, au aflat de trecerea lui Murad și într-o singură zi oștile s-au unit și în alte două zile au ajuns la Varna. A doua zi a început război înfricoșător și groaznic, de dimineată pînă la ora nouă din zi creștinii au tăiat fără cruțare pe turci. Pe la ora zece însă, regele saxonilor rămînînd singur cu mai mult sau mai puțin de cinci sute, își îndreaptă calul asupra lui Murad. Iancu îl oprea, dar el nu i-a dat ascultare. Apropiîndu-se, calul îi este lovit din plin, iar călărețul răsturnat peste cap; și de îndată îi taie capul. Iancu însă a băgat de seamă ce s-a întîmplat, căci capul inlipt într-o sulită era purtat pe sus; și răcnete și strigăte: „Cine poate fugi, să fugă“, și turcii au tăiat pe foarte mulți; la căderea serii, Iancu abia a scăpat și a trecut Dunărea, iar turcii s-au întors învingători și triumfători. Atunci plin de fericire Murad trece iarăși în partea cealaltă și sosește la Magnesia și acolo își ia reședința.

5. Dar creștinii încă tot n-au înțeles, că păcatele noastre sînt dușmanii care ne stau în cale și că răutățile noastre sînt pricinile tuturor relelor; și atunci soarta a ridicat din nou altă urgie asupra noastră. Căci Chalil fiind om practic în lucrările guvernării și dîndu-și seama că tînrul sultan nu va avea nici o izbîndă, îl aduce din nou pe Murad în palatul de la Adrianopole și e aclamat ca sultan. Iar fiul său, tînrul sultan Mahomed, este trimis de tatăl său să domnească la Magnesia.

Lupta de la Cosovo, 1448. 6. Aflînd Iancu despre aceasta, trece de cealaltă parte a Istrului pe alt drum și, trecînd prin toate trecătorile strîmte, vine spre Niș sau Cosovo. Și Murad era gata cu toată armata lui și, lup-tîndu-se de cu seară, dimineța fiind încă întuneric, Iancu se ridică cu o parte de ostași, ca și cum să facă din vreme pregătirile de luptă, și însuși a plecat fugînd, căci a văzut armata turcului fiind mult superioară și ungurii cuprinși de teamă, umblînd cu gînduri de fugă. Atunci Murad, cînd se lumina de zi acuma, văzînd corturile ungurilor în dezordine și pe ei căutînd să fugă, se năpustește asupra lor și pe unii i-a dezarmat, iar pe alții i-a ucis. Alții au fugit; și s-a făcut o mare izbîndă a lui Murad și o înfrîngere a lui Iancu.

pînă la ora nouă din zi: adică pînă pe la orele trei după-amiază. — Pe la ora zece: e pe la ora patru după amiază. — regele saxonilor: cu această denumire cu totul nepotrivită Duca îl arată pe regele Ungariei Vladislav, care era fratele regelui polon Cazimir IV (1444—1492) și nu are nici o legătură cu Saxonia (Cp. I: regele saxonilor). — îi taie capul: la 11 noiembrie 1444, ne spune G. Sfrântes, 1050 B (G. Sfrântes, I, 96. 1).

όντες ἀθύμουν. Τότε ἀναβάς πρὸς τὸ τοῦ Ἱεροῦ Στόμιον ἐγγὺς καὶ εὐρὼν ἄδειαν ἀπὸ τῶν τριήρεων ἐπέρασε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. Οἱ δὲ τοῦ Μεχεμέτ κρατῶντες βίγλας καὶ μαθόντες τὴν διάβασιν τοῦ Μουράτ, ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἠνώθησαν καὶ δι' ἐτέρας δύο ἡμέρας ἔφθασαν ἐν τῇ Βάρνῃ. Καὶ τῇ ἐπιούσῃ συνάψαντες πόλεμον φοβερόν καὶ φρικώδη, ἀπὸ πρωῒας ἕως ὥρας ἐννάτης κατέκοπτον ἀφειδῶς οἱ χριστιανοὶ τοὺς Τούρκους. Περὶ δὲ ὥραν δεκάτην, μείνας μόνος σὺν πεντακοσίοις ἢ πλεόν ἢ ἔλαττον, στρέφει τὰς ἡνίας τοῦ ἵππου ὁ ῥῆξ Σάξων κατ' αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰάγγος ἐκώλυεν· αὐτὸς δὲ οὐκ ἐπεισθῆ. Καὶ προσεγγίσας, καιρίαν δέχεται ὁ ἵππος τὴν πληγὴν καὶ τὸν ἀναβάτην κύμβαχον ἐφαπλοῖ· καὶ κατατομοῦσιν αὐτὸν παρενθύ. Ὁ δὲ Ἰάγγος ἰσθίεις τὸ γεγονός, ἦν γὰρ ἡ κεφαλὴ ἀπρωρημένη τῷ δόρρῃ καὶ κραυγαὶ καὶ ἀλαλαγμοὶ καὶ „ὁ φεύγων φυγέτω“, κατέκοψαν οὖν οἱ Τούρκοι πλείστους καὶ ἡ νύξ κατέλαβε καὶ ὁ Ἰάγγος μόλις διασωθείς ἐπέρασε τὸν ποταμόν, οἱ δὲ Τούρκοι νικηταὶ τροπαιοῦχοι ἐπανέστειξαν. Τότε ὁ εὐτυχὴς Μουράτ πάλιν τὴν περσὶαν περᾷ καὶ ἐν τῇ Μαγνησίᾳ ἀφικνεῖται κακεὶ τὴν κατοίκησιν ἐμπορεῖται.

5. Ἄλλ' οἱ χριστιανοὶ μήπω νοήσαντες, ὅτι αἱ ἁμαρτίαι ἡμῶν εἰσιν οἱ ἐμποδοῦντες ἡμᾶς καὶ αἱ κακίαι ἡμῶν εἰσιν οἱ τὰ κακὰ προξενοῦντες, πάλιν ἐτέραν ἀφίησιν καθ' ἡμῶν ὀργὴν ἢ τύχη. Ὁ γὰρ Χαλίλ πρακτικὸς ὑπάρχων περὶ τὰ τῆς ἀρχῆς μεθοδεύματα καὶ ὅτι ὁ νέος οὐκ εὐτυχήσει ποτέ, ἄγεται πάλιν παρ' αὐτοῦ ὁ Μουράτ ἐν τῷ παλατίῳ τῆς Ἀδριανοῦ καὶ εὐφημίζεται ὡς ἡγεμῶν. Ὁ δὲ νέος ἡγεμῶν Μεχεμέτ ὁ υἱὸς αὐτοῦ στέλλεται παρὰ τοῦ πατρὸς τοῦ ἀρχηγεῖν ἐν τῇ Μαγνησίᾳ.

6. Μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ Ἰάγγος περᾷ τὴν περσὶαν τοῦ Ἰστροῦ ἐξ ἄλλης ὁδοῦ καὶ διαβάς τὰ στενωπὰ πάντα ἔρχεται πρὸς τὸ Νῆσιν ἢ πρὸς τὴν Κόσοβαν. Καὶ ὁ Μουράτ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ αὐτοῦ ἔτοιμος καὶ δὴ πολεμήσαντες ἀφ' ἑσπέρας, πρωὶ σκοτίας οὔσης ἐγείρεται σὺν μερικοῖς στρατιώταις καὶ ὡς δῆθεν ἐτοιμίσαν προὐρᾶς τὸν πόλεμον, αὐτὸς διέδρα· εἶδε γὰρ τὴν στρατιάν τοῦ Τούρκου ὑπερέχουσαν ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τοὺς Οὐγγρους δειλιῶντας καὶ εἰς φυγὴν μελετῶντας. Τότε ὁ Μουράτ ἡλίου ἤδη ἀυγάζοντος ὁρῶν τὰς σκηνὰς τῶν Οὐγγρων διεσκεδασμένας καὶ εἰς φυγὴν βλέποντας, ἐπέπεσεν ἐπ' αὐτοὺς καὶ τοὺς μὲν ἐσκόλευσε, τοὺς δὲ κατέσφαξεν. Ἄλλοι ἔφυγον καὶ ἐγένετο μεγάλη νίκη (τοῦ) Μουράτ καὶ ἦττα τοῦ Ἰάγγου.

2—3 κρατόντες βύγλας P || 10 ἰσθῆς P: *fortasse scribendum* αἰσθῆς || 32 τοῦ *addidi*.

5: *Chalil... il aduce... pe Murad*: după L. Chalc., II, 122, 8—123, 6, însuși Murad II căindu-se, a revenit printr-un șiretlic al lui Chalil; și Mohamed II s-a și răzbunat mai tirziu asupra lui: vz. Critobul, I, 76, 2.

6: Lupta de la Cosovo din 1448, o descrie pe larg și cu amănunte L. Chalc., II, 124, 18—140, 21, arătînd și participarea romînilor cu 8000 de oameni în frunte cu domnul Țării Romînești.

**Expediția lui
Murad II
în Pelopones.**

7. Și întorcându-se cu o mare biruință, a pornit cu război supra Peloponezului. Căci Constantin, fiind atunci despot al Lacedemoniei, când a văzut venirea regelui și triremele în Elespönt, și-a închipuit că s-a isprăvit cu turcii. Și ieșind dincolo de Examilion, a cuprins Teba și localitățile de primprejur. Când însă Murad s-a întors cu o izbîndă atît de norocoasă, trimite sol și-și cere orașele. Constantin însă n-a vrut; și Murad pornind cu război și-a așezat tabăra la Examilion, căci Constantin îl construise înainte de patru ani; și fiind cu șaizeci de mii, Murad a intrat înăuntru. Și peste foarte puțin timp și Constantin și frate-său, Toma, care era despot al Ahaiei, au fost trădați de albanezi; dar ei băgînd de seamă vicleșugul, au scăpat cu fuga. Murad însă a străbătut pînă la Patras și Glarența nimicind totul pe acolo; și s-a întors și a dărîmat Examilion, lăsîndu-l ruină, și luînd mulțime de popor în robie, peste șaizeci de mii.

- 15 **Moartea lui
Ioan VIII Paleolog
și proclamarea lui
Constantin XII
Paleolog, 1448.** XXXIII. Împăratul Ioan suferea greu de mulți ani de picioare și, după întoarcerea lui din Italia avînd multe su-
20 părări și necazuri, pe de o parte din cauza tulburărilor în biserică, pe de alta din cauza morții împărătesei, a căzut la boală și în puține zile s-a săvîrșit din viață, el care a fost cel din urmă împărat al romeilor. Și din Constantinopole au trimis, de l-au adus în capitală, pe Constantin; și acesta a trimis soli la Murad și, luîndu-l cu vorbe dulci și daruri, l-a împăcat, înlăturînd dintre ei toate pricinile de ceartă din trecut.

- 25 **Căsătoria lui
Mahomed II,
1450.** 2. Murad dorind să facă nuntă feciorului său, i-a adus mireasă de la un sultan din cei ce se găseau înspre hotarele Armeniei, o fată de-a lui Turgatir, un conducător al turcomanilor ce erau așezați acolo, mai sus de Capadocieni. Și această înrudire n-a primit-o, ca și cum l-ar pune pe aceeași treaptă cu el, în ce privește puterea și averea,

---

7: Cp. cu L. Chalc., II, 113, 2—119, 21. — *a pornit cu război asupra Peloponezului*: această expediție a lui Murad II a avut loc în decembrie 1446 (vz. G. Sfranțes, 1051 B; G. Sfranțes, I, 200, 18—23), înainte deci încă de lupta de la Cosovo din 1448. — *sosirea regelui*: Vladislav în preajma luptei de la Varna. — *Examilion*: era zidul care închidea Istmul de la Corint și deci intrarea dinspre uscat în Morea. — *trădați de albanezi*: de albanezii din Peloponez.

XXXIII 1: *cel din urmă împărat*: vz. XIX, 9; a murit la 31 oct. 1448, ne spune G. Sfranțes, 1051, D (G. Sfranțes, I, 201, 14); cp. și L. Chalc., II, 140, 23. — *Constantin*: era socotit ca al XI-lea împărat bizantin cu acest nume. Dar B. Singowitz, Über das

7. Στραφεῖς δὲ μετὰ νίκης μεγάλης κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἐστράτευσεν. Ὁ γὰρ Κωνσταντῖνος δεσπότης ὢν τότε Λακεδαιμονίας καὶ ἰδὼν τὴν ἄφιξιν τοῦ ῥηγὸς καὶ τὰς τριήρεις ἐν Ἑλλησπόντῳ, ἐμαντεύσατο παντελῇ ἀπώλειαν τῶν 223b
Τούρκων. Καὶ ἐξελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἑξαμιλίου εἶλε Θήβας καὶ τὰ περίξ χωρία. Στραφεῖς δὲ ὁ Μουράτ σὺν εὐτυχίᾳ πλείστη στέλλει ἀποκρισιάριον, ζητῶν τὰς 5
πόλεις αὐτοῦ, ὃ δὲ Κωνσταντῖνος οὐκ ἤθελε. Καὶ στρατεύσας καὶ θεὶς χάρακα ἐν τῷ Ἑξαμιλίῳ, ἦν γὰρ πρὸ τεσσάρων χρόνων οἰκοδομήσας αὐτὸ ὃ δὲ Κων-
σταντῖνος, σὺν ἐξήκοντα χιλιάσιν ὢν ἐντὸς αὐτὸς εἰσῆλθε. Καὶ ὡς ἐν ὀλίγῳ καὶ
αὐτὸς καὶ Θωμᾶς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, δεσπότης ὢν Ἀχαΐας, παρεδίδοντο ὑπὸ τῶν
Ἀλβανῶν· πλὴν αὐτοὶ τὸν δόλον ἐννοήσαντες ἀπέδρασαν. Ὁ δὲ Μουράτ μέχρις 10
Πατρῶν καὶ Γλαρέντζας δραμῶν καὶ ἀφανισμῶ παραδοὺς πάντα τὰ ἐκεῖ, ὑπανε-
στρεψε χαλάσας τὸ Ἑξαμίλιον, ἐρείπιον καταλιπὼν αὐτό, αἰχμαλωτεύσας πλῆθος
λαοῦ, ἐπέκεινα χιλιάδες ἐξήκοντα.

XXXIII. Ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωάννης ποδαλγία πιεζόμενος ἐν πολλοῖς ἔτεσιν 15
καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον ἀπὸ Ἰταλίας ἐν πολλαῖς θλίψεσι καὶ δυσφορίαις ὢν, πῇ
μὲν διὰ τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ταραχὴν, πῇ δὲ διὰ τὴν ἐκδημίαν τῆς δεσποίνης,
κατέλαβεν αὐτὸν νόσος καὶ ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐτελεύτησεν, ὕστατος βασιλεὺς
χρηματίσας Ῥωμαίων. Τὸν δὲ Κωνσταντῖνον πέμψαντες οἱ τῆς Κωνσταντίνου
ἡγαγον αὐτὸν ἐν τῇ πόλει· καὶ πρέσβεις στείλας εἰς τὸν Μουράτ καὶ δεξιώσας 20
αὐτὸν σὺν δώροις καὶ μελιχίοις λόγοις, εἰρήνευσεν αὐτόν, ἄρας ἐκ μέσου πάντα
παρεληλυθότα σκάνδαλα. 224b

2. Βουληθεὶς δὲ γάμους ποιῆσαι τῷ υἱῷ αὐτοῦ ἡγάγετο νύμφην ἐκ τῶν
ἡγεμόνων πρὸς τὰ τῆς Ἀρμενίας ὄρια κεμένων, θυγατέρα τοῦ Τουρκατῆρος, ἀν-
δρὸς ἀρχηγοῦ τῶν ἐκεῖσε παρακειμένων Τουρκομάνων, ὑπεράνω Καππαδόκων.
Τὴν δὲ συγγένειαν ταύτην οὐ κατεδέξατο ὡς ἐν δυνάμει καὶ πλούτῳ ἰσοτερίζων 25

14 Ὁ add. Bull: om. P || 17 αὐτὸν Bull: αὐτὸ P.

ci pentru că locuind la mijloc între turcoperși și Caraman, zisul Turgatir avea totdeauna să lupte ca aliat al feciorului său care domnea la Amasia și să lovească și în Caraman care năvălea din jos, și în Caraiusuf, din sus, și fiind la mijloc înrudirea, avea să aibă de la el sprijin și ajutor la orice
 5 întâmplare. De aceea a și trimis pe unul din vizirii lui, anume Sariția și a adus-o din casa tatălui ei cu cinste și mărire cât mai multă, în timp ce ea aducea cu dînsa multe odoare și zestre de mult preț. Cînd socrul ei Murad a aflat că se apropie de vadul de la Galipoli, a trimis de la Adrianopole
 10 pașale și oaste frumos echipată; și ieșindu-i întru întîmpinare, au condus-o în palatele sultanului de la Adrianopole. Și sultanul primind-o cu bucurie foarte mare pe mireasă, a început să serbeze nunta; și a chemat pe toți conducătorii și domnii de sub mîna lui atît turci cît și creștini, și cu toții au alergat cu multe daruri să ia parte la serbările nunții. Și înce-
 15 pînd-o din luna septembrie și împlinind luna decembrie, s-a sfîrșit și nunta. Și pe oamenii tatălui ei ce au venit împreună cu ea, omenindu-i din belșug și răsplătindu-i cu mult bine de tot felul, i-a trimis acasă; pe feciorul său însă, pe tînărul înșurățel cu soția, l-a lăsat să se ducă să domnească în Asia Mică și Lidia.

Moartea lui Murad II, 1451. 3. Dar ajungînd la Magnesia pe la mijlocul lui ianuarie
 20 acum, după ce luna asta a trecut și fiind cinci februarie, s-a oprit în fața lui unul din curierii cei repezi ca un vultur într-aripat de iute și i-a dat în mînă o scrisoare bine pecetluită. Deschizînd și citind-o, a aflat de moartea tatălui său. Scrisoarea era trimisă de viziri, de Chalil și de ceilalți. Ii arătau moartea tatălui lui și el citind-o, să nu
 25 întîrzie cu venirea, ci, dacă se poate, să încalece un Pegas, cal înaripat, și să vină în Tracia, înainte de ce a ajuns vestea despre moartea sultanului pe la popoarele de primprejur. Aceasta a și făcut-o. În aceeași oră a încălecat pe unul din caii de cursă arăbești și către pașalele lui n-a spus decît: „Cine ține la mine, să mă urmeze!” — Și el călărea repede,
 30 avînd înaintea sa, toți pe jos, ieniceri de-ai săi, arcași buni de amîndouă mîinile și repezi la picior, uriași adevărați, iar în urma sa, călăreți cu iatagane și sulite în mîini. Și în două zile de la Magnesia a trecut strîmtoarea și a ajuns în Chersones; și așteptînd la Galipoli alte două zile, ca să i se adune însoțitorii, a trimis la Adrianopole pe unul din curierii cei
 35 repezi și și-a anunțat sosirea în Chersones.

2: *turcoperși*: vz. XV, 5. — *Caraman*: vz. XXIX, 9. — *Caraiusuf*: era mort acum din 1420; vz. G. Moravcsik, II, 136 s.v. Καὶ Ἰωαννοῦφ. Duca numește aici pe urmaș tot cu numele înaintașului; vz. II, 3: *Carmian*. — τὴν τυχοῦσαν ἀρωγὴν s-ar putea traduce și cu „un mic sprijin”, ceea ce însă e mai puțin potrivit ca „un sprijin întîmplător la orice întîmplare”. — φέρονσα θησαυρούς: Bullialdus îndreaptă în

αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι ἐν μέσῳ τῶν Τουρκοπερσῶν καὶ τοῦ Καραμάν οἰκῶν ὁ ὀηθεὶς Τουρκατῆρ εἶχε πάντοτε συμμαχεῖν τῷ ἐν τῇ Ἀμασειᾷ ἡγεμονεύοντι υἱῷ τοῦ Μωράτ καὶ προσκρούειν καὶ τῷ Καραμάν κάτωθεν ὀρμώντι καὶ τῷ Καραίουσουφ ἄνωθεν καὶ μεσιτευούσης τῆς συγγενείας κεκτῆσθαι παρ' αὐτοῦ τὴν τυχοῦσαν ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν. Ὅθεν καὶ στείλας ἓνα τῶν αὐτοῦ βεζιρῶν, τὸν λεγόμενον Σαρητζιάν, ἤγαγεν αὐτὴν ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς μετὰ τιμῆς ὅτι πλείστης καὶ δόξης, φέρουσα θησαυροὺς πολλοὺς καὶ φέρνῃν πολυτάλαντον. Ὁ δὲ Μωράτ καὶ πενθερὸς αὐτῆς μαθὼν ἐγγίζουσιν ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Καλλιουπόλεως, ἐπεμψε μεγιστᾶνας ἀπ' Ἀδριανοῦ καὶ στρατὸν εὗζωνον· καὶ ὑπαντῇ ποιήσαντες ἤγαγον εἰς τοὺς οἴκους τοῦ ἡγεμόνος ἐν Ἀδριανουπόλει. Ὁ δ' ἡγεμὼν μετὰ πλείστης χαρᾶς ἀποδεξάμενος τὴν νύμφην ἤρξατο τελεῖν τοὺς γάμους· καὶ καλέσας πάντας τοὺς ὑπὸ χεῖρα ἀρχηγούς καὶ ἡγεμόνας οὕτω Τούρκους καθὰ χριστιανούς, ἅπαντες ἔθειον σὺν δώροις πολλοῖς ἐορτάσσοντες τὰ γαμήλια. Ἀρξάμενοι ἀπὸ μηνὸς Σεπτεβρίου καὶ τελειώσαντες τὸν μῆνα Δεκέβριον, ἐτετελείωτο καὶ ὁ γάμος. Τοὺς σὺν αὐτῇ οὖν ἐλθόντας οἰκείους τοῦ πατρὸς αὐτῆς δαψιλῶς φιλοφρονήσας καὶ παντοίαν εὐεργεσίαν ἀμείψας εἰς τὰ ἴδια ἐπεμψε, τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ τὸν νεόνυμφον ἅμα τῇ γυναικὶ ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ, τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Λυδία, ἀπέλυσεν.

3. Ἐλθὼν δὲ εἰς Μαγνησίαν τοῦ Ἰαννουαρίου μηνὸς ἤδη μεσαζομένου καὶ παρελθόντος τούτου, ἄγων ὁ Φεβρουάριος πέμπτην, εἰς τῶν ταχυδρόμων ὡς ὠκύπτερός τις αἰτὸς ἐπέστη διδούς αὐτῷ γραφὴν εἰς χεῖρας ἀσφαλῶς κατεσφραγισμένην. Ἀνοίξας οὖν αὐτὴν καὶ ἀναγνοὺς ἔγνω τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Ἡ δὲ γραφὴ ἦν σταλεῖσα παρὰ τῶν βεζιρῶν, τοῦ τε Χαλὶλ καὶ τῶν ἐτέρων. Ἐδήλουν τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τὴν ἔλευσιν αὐτοῦ τοῦ ἀναγινώσκοντος μὴ βραδύναι, ἀλλ' εἰ δυνατόν, ἐπιβῆναι Πηγᾷσῳ ἵπῳ περοέντι καὶ ἀφικέσθαι ἐν Θράκῃ πρὸ τοῦ ἀκουσθῆναι εἰς τὰ περίξ ἔθνη ἢ ἀγγελία τῆς τελευτῆς τοῦ ἡγεμόνος. Ὁ καὶ πεποίηκεν. Αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐπιβάς ἐνὶ τῶν δρομαίων Ἀραβικῶν ἵππων οὐκ εἶπεν ἄλλο τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ πλὴν· „Ὁ ἀγαπῶν με ἀκολουθεῖτω μοι.“ — Αὐτὸς δὲ ταχέως ὤχετο ἔχων ἔμπροσθεν τοὺς οἰκείους δούλους τοξότας καὶ ὠκυδρόμους ἀμφοτεροδεξίους, εἰπεῖν γίγαντας πάντας πεζοὺς, τοὺς δὲ ξιφηφόρους καὶ ἀκοντιστὰς ἱππέας ὀπισθεν. Καὶ δὴ ἐν ἡμέραις δυσὶν ἀπὸ Μαγνησίαν διαβάς τὸν πορθμὸν ἐν Χερρόνῃσῳ κατέστη· καὶ ἀναμείνας ἐν Καλλιουπόλει ἄλλας δύο ἡμέρας τοῦ συναθροισθῆναι τοὺς ἀκολουθήσαντας, ἓνα τῶν ταχυδρόμων πέμψας ἐν Ἀδριανοῦ ἐμήνυσε τὴν αὐτοῦ ἐν Χερρόνῃσῳ διάβασιν.

1 Τουρκοπέρσων P||5 et 23 βεζύριδων P|| 9 Ἀνδριανοῦ P||10 Ἀνδριανουπόλει P||24 Ἐδήλουν *scripsi*: Ἐδήλου οὖν P.

Urcarea pe tron 4. Și s-au făcut dese vestiri și s-a dat de știre în toate păr-
 a lui Mahomed II. țile, că sultanul e la Galipoli, ca nu cumva poporul de
 rînd să se dedea la neorînduiei și să se revolte, căci avea obiceiul, la
 schimbări de sultani, să facă rebeliune; de aceea de multe ori ascund
 moartea și spun poporului că sultanul e bolnav, și aceasta o fac, cînd cel
 ce are să fie urmaș, nu se găsește în locul în care e mortul. După aceea
 a pornit din Galipoli și multe cete mari veneau de i se închinau. Cînd
 însă a ajuns aproape de cîmpia de la Adrianopole, toată curtea dom-
 nească a ieșit într-o întâmpinare a lui, și viziri și pașale și guvernatori și
 căpitani și preoții mari și dascălii religiei lor necurate și cei ce se în-
 deletniceau cu științele, cu artele și meseriile și o parte mare din poporul
 de jos. După ce mulțimea așezată în rînd a mers de-a dreptul în calea
 sultanului pînă la o milă de el, au descălecat cu toții și au continuat dru-
 mul pe jos spre sultan; sultanul însă și cei ce veneau după el, stăteau
 călare. Mergînd așa pînă la jumătate de milă cufundați în tăcere adîncă
 pe buze, cînd s-au strîns mai aproape, au izbucnit în jale mare cu multă
 vărsare de lacrimi. Atunci și sultanul și cu cei de sub el descălecînd, au
 făcut și ei la fel, umplînd văzduhul de strigăt și plîns. Și era de văzut
 în ziua aceea mare jale și tînguire de amîndouă părțile. Și venind la un
 loc și apropiindu-se unii de alții, marii dregători s-au închinat sulta-
 nului, sărutîndu-i mîna. Și apoi încălecînd, au intrat în oraș pînă la
 poarta palatului și, sultanul intrînd înăuntru, fiecare s-a dus la casa lui.

5. A doua zi, făcîndu-se primire mare ca de obicei, ba mai mult, ca
 la o urcare pe tron încă nouă a unui sultan venit de curînd la domnie,
 el a stat pe tronul părintesc; — precum nu era să fie a bună, dar pentru
 păcatele noastre dumnezeu a îngăduit-o; — și din fața lui stăteau
 departe toate pașalele și vizirii tatălui său, și Chalil-pașa și Isac-pașa;
 vizirii lui însă, Siachin eunucul și Ibraim, erau aproape lîngă el ca de
 obicei. Atunci sultanul Mahomed I-a întreat pe marele lui vizir Siachin :
 „Ce e, că vizirii tatălui meu stau departe? Chiamă-i și spune-i lui Chalil
 să stea la locul lui. Isac însă și cu ceilalți mari dregători ai răsăritului
 să meargă la Brusa, ca să înmormînteze trupul tatălui meu; și să aibă
 în grija lui și ținuturile din răsărit!” — Cînd au auzit ei acestea, de în-
 dată au alergat și după obicei i-au sărutat mîna. Și Chalil a rămas mare
 vizir, iar Isac luînd leșul sultanului și cu foarte mulți mari dregători și
 cu multă gătire a mers la Brusa și l-au înmormîntat în mausoleul ce
 și l-a construit însuși; și la îngropăciune a golit multe pungi de bani în
 mîinile săracilor.

4. Καὶ διαλαλιάς συγχῆς γενομένης καὶ φήμης ἀπανταχοῦ, ὥς ὁ ἡγεμὼν ἐν Καλλιουπόλει, ἵνα μὴ ὁ συρφετώδης ὄχλος ἀτακτήσας ἀφηνιάσῃ, ἔθος γὰρ ἦν αὐτοῖς ἐν ταῖς ἀλλαγαῖς τῶν ἡγεμόνων ἐνεργεῖν στάσιν, — διὰ τοῦτο καὶ τὴν τελευταίην πολλὰκις κρύπτοντες λέγουσι τῷ λαῷ, ὥς ὁ ἡγεμὼν ἀσθενεῖ, καὶ τοῦτο ποιοῦσιν, ὅτι ὁ μέλλων διαδέξασθαι οὐχ εὐρίσκεται, ἐν ᾧ τόπῳ ὁ τελευταῖος ὑπάρχει, — μετὰ ταῦτα ἀπάρας ἀπὸ Καλλιουπόλεως, συνέρχοντο πλήθη πολλὰ προσκυνοῦντες αὐτῷ. Ἐλθόντος δὲ πλησίον τοῦ κάμπου ἐξῆλθεν ἅπασα ἡ τάξις τῆς ἡγεμονίας, οἱ τε βεζιρηδες καὶ σατράπαι καὶ ἑπαρχοὶ καὶ δήμαρχοι καὶ οἱ τῆς μιαιῶς αὐτῶν θρησκείας μύσται καὶ διδάσκαλοι, καὶ οἱ ἐν ἐπιστήμαις καὶ τέχναις ἀσχολούμενοι καὶ μέρος πολὺ τοῦ συρφετώδους λαοῦ εἰς τὴν αὐτοῦ ὑπαντήν. Ἐλθόντος οὖν τοῦ ὄχλου κατὰ πρόσωπον τοῦ ἡγεμόνος ὥς μίλιον ἐν στοιχηδόν καὶ ἀποβάντες τῶν ἵππων πάντες πεζοὶ τὴν πορείαν πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐβάδιζον· ὁ δὲ ἡγεμὼν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἴσταντο ἐποχοῦμενοι. Ἐλθόντων οὖν ἄχρῃ ἡμίσεος μιλίου, ἄκρας σιωπῆς ἐν τοῖς χεῖλεσιν αὐτῶν οὔσης, ἀθρόον στάντες κοπετὸν μέγα μετὰ δακρύων ἀνῆγειραν. Τότε καὶ αὐτὸς ἀποβάς τοῦ ἵππου σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια ἔπραττον, βοῆς σὺν κλαυθμῷ τὸν ἀέρα πληροῦντες. Καὶ ἦν ἰδεῖν μέγα πένθος καὶ κοπετὸν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Συνελθόντες οὖν καὶ προσεγγίσαντες ἀλλήλοις, προσεκύνησαν οἱ μεγιστάνες τῷ ἀρχηγῷ ἀσπασάμενοι τὴν αὐτοῦ χεῖρα. Καὶ ἐπιβάντες τῶν ἵππων εἰσῆλθον ἐν τῇ πόλει ἄχρῃ τῆς πύλης τοῦ παλατίου καί, ὁ ἡγεμὼν εἰσελθὼν, ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια ἀνεχώρησε.

5. Τῇ δὲ ἐπαύριον παραστάσεως γενομένης μεγάλης κατὰ τὸ ἔθος καὶ πλέον τι, ὥς τοῦ ἡγεμόνος ἔτι ὄντος νέου καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ νεωστὶ εἰσελθόντος, ἐν τῇ καθέδρᾳ τῇ πατρικῇ καθεσθείς, ὥς οὐκ ὄφελον, πλὴν παραχωρήσει Θεοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἴσταντο ἐξ ἐναντίας πάντες οἱ σατράπαι ἀπὸ μακρόθεν καὶ οἱ βεζιρηδες τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὃ τε Χαλίλ-πασίας καὶ ὁ Ἰσάκ-πασίας· οἱ δὲ τούτου βεζιρηδες, Σιαχὴν ὁ εὐνοῦχος καὶ Ἰπραήμ, ἦσαν προσεγγίζοντες αὐτῷ κατὰ τὴν συνήθειαν. Τότε ὁ ἡγεμὼν Μεχέμετ ἠρώτησε τὸν Σιαχὴν, τὸν αὐτοῦ μεσάζοντα· „Τί ὅτι ἀπὸ μακρόθεν ἴστανται οἱ μεσάζοντες τοῦ ἐμοῦ πατρός; Κάλεσον αὐτοὺς καὶ εἰπὲ τῷ Χαλίλ ἐσθάναι ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ. Ὁ δὲ Ἰσάκ ἀπελθέτω ἐν Προῦσῃ σὺν τοῖς λοιποῖς τῆς ἐφῶς ἀρχουσι, ταφῇ δοῦναι τὸ σῶμα τοῦ ἐμοῦ πατρός· ἐχέτω δὲ καὶ τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων τὴν φροντίδα.“ — Ἀκούσαντες οὖν ταῦτα, παρευθὺ δρομόντες, κατὰ τὸ σῆμα ἠσπάσαντο τὴν αὐτοῦ χεῖρα. Καὶ ὁ μὲν Χαλίλ ἔμεινε μεσάζων, ὁ δὲ Ἰσάκ λαβὼν τὸ πτώμα τοῦ ἡγεμόνος σὺν πλείστοις ἀρχουσι καὶ οἰκονομίᾳ πολλῇ, εἰς Προῦσαν ἀπῆλθε καὶ ἔθαψεν αὐτὸ ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ δομηθέντι βωμῷ, πλείστα νομίσματα κενώσας ἐν χερσὶ πενήτων ἐν τῇ κηδείᾳ.

8, 26 et 27 βεζιρηδες P || 15 μέγα P: sed vide p. 171 v. 18 μέγαν P || 16 βοῆς Bek: βοὰς P | 26 χαλήλπασίας P || 29 μου P: ἐμοῦ scripsi: μου Bull || 36 πλείστα Bull: πλείτα P.

**Caracterizarea
lui Murad II.**

6. Și moartea lui Murad n-a fost încercată de boli și dureri grele, ci a fost chiar mai ușoară și mai ferită de suferințe și boale decât a tatălui său, cred că, pentru că Dumnezeu l-a judecat după bunătatea omului față de obște și după purtarea lui foarte îndurătoare față de cei săraci, și nu numai între cei de un neam cu el și de legea cea rea a lui, ci și cu creștinii; tratatele ce le-a încheiat cu jurământ, le-a respectat până la capăt neatinse și netulburate. Dacă și unii dintre creștini au stricat pacea și și-au călcat jurământul și n-au rămas ascunși ochiului de care nimic nu poate fi ascuns, al lui Dumnezeu, și pe drept și-au luat pedeapsa și răsplata de la Murad ca răzbunător, totuși niciodată n-a întins pentru mult timp coarda miniei lui, ci barbarul, îndată după biruință n-a continuat urmărirea, nici n-a însetoșat să nimicească până la capăt un popor cât de mic; și de îndată ce cei înfrinți s-au răzgândit să-i trimită soli de pace, și el îi primea cu plăcere și pe soli îi lăsa să plece cu pace, pentru că ura lupta și iubea pacea. De aceea și părintele păcii l-a răsplătit pe barbar cu o moarte bună în pace și nu de sabie.

7. A bolit numai patru zile de toate. Căci ieșind din palat cu câțiva tineri ostași, a trecut în insula pe care o formează pe o întindere mare râurile ce se desfac lângă oraș; și fiind pământul gras, acolo e pășune, și hrană bună pentru vite și cresc în acea insulă herghelii de iepe și catiri și cai mândri pentru sultan; și avea acolo cele mai felurite clădiri de odihnă și plăcere după anotimpuri și orice alt lucru bun pentru un trai în desfătare! Voia să petreacă acolo mai multe zile, retras cu puțini din cei mai de aproape ai lui, ca să se liniștească și să se odihnească de grijile și ostenele ce le-a avut cu nunta ce trecuse. Trecând deci acolo, a stat o singură zi și petrecând în desfătare, nu ca de obicei, a doua zi a poruncit să fie dus la palat spunând că-și simte capul foarte greu și tot trupul amorțit. Stînd în pat și bolind trei zile, a avut un acces de dambla și a murit la două februarie anul 6958.

8. Se spune că, după nuntă și înainte de a trece în insulă, **Visul lui Murad II.** într-una din nopți a avut un vis ca acesta: i se părea că un om groaznic stătea în fața lui. Și în timp ce era stăpînit de frică, omul ce i s-a arătat, l-a apucat de mîna. Sultanul purta pe degetul policar de la mîna dreaptă un inel de aur. Și omul i-a scos inelul de pe degetul cel

6: Cam tot așa îl caracterizează pe Murad II și L. Chal., II, 142, 4—10. — Dacă și unii dintre creștini ș.a.m.d.: se vede că Duca se gîndește la călcarea păcii de la Seghedin, care a dus apoi la lupta nenorocită de la Varna.

7: la 2 februarie 6958: adică 1450. După G. Sfrantes, 1053 A (G. Sfrantes, 210, 19), Murad II a murit în februarie 6959 și după Critobul, I, 4, 1 tot 6959, adică

6. Ὁ θάνατος οὖν τοῦ Μωράτ οὐκ ἦν πολυνοσσοδέστατος οὔτ' ἀχθηφόρος, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀτιμωρητότερος καὶ παθῶν καὶ νόσων ἐλευθερώτερος, οἶμαι Θεοῦ κρίνοντος κατὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸ κοινὸν εὐνοίαν καὶ τὴν συμπαθεστάτην πρὸς τοὺς πένητας διάθεσιν, οὐ μόνον γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῦ κατὰ γένος καὶ κατ' ἀσέβειαν, ἀλλὰ καὶ τοῖς χριστιανοῖς· ὡς ἐνόρκους συνθήκας ἔπραττεν, ταύτας εἰς τέλος ἀσινεῖς καὶ ἀθολώτους ἐφύλαττεν. Εἰ γὰρ καὶ παρασπονδὰς τῶν χριστιανῶν τινες καὶ παραβάσεις τῶν ὅρκων μεταχειρισθέντες τὸν ἀλάθητον τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸν οὐκ ἔλαθον καὶ τὴν δίκην δικαίως τιμωρηθέντες παρ' αὐτοῦ τοῦ ἐκδικητοῦ, οὐκ εἰς μακρὰν τὰ τῆς μήνης ἔξετείνοντο πλέθρα, ἀλλ' εὐθύς μετὰ τὴν νίκην οὐ κατεδίωκεν ὁ βάρβαρος, οὐκ εἰς τέλος τὸν ἀφανισμόν ἐδίψα τοῦ τυχόντος ἔθνους· ἀλλ' ἅμα οἱ ἡττηθέντες πρεσβεύσιν τὰ τῆς εἰρήνης ἐσκέψαντο, καὶ αὐτὸς προθύμως ἐδέχετο καὶ τοὺς πρέσβεις μετ' εἰρήνης ἀπέλυε, μισῶν τὰς μάχας, ἀγαπῶν τὴν εἰρήνην. Καὶ ὁ πατὴρ τῆς εἰρήνης ἀντεμέτρησε τὴν τελευταίαν τοῦ βαρβάρου ἐν εἰρήνῃ καὶ οὐκ ἐν μαχαίρᾳ.

7. Ἦσαν δὲ αἱ τῆς νόσου πᾶσαι ἡμέραι τέσσαρες. Ἐξελθὼν γὰρ ἐκ τοῦ παλατίου σὺν ὀλίγοις νεανίσκοις ἐδιέβη τὴν νῆσον, ἣν οἱ ποταμοὶ διαρροαγένης πλησίον τῆς πόλεως αὐτὴν εἰς εὐρυχωρίαν κατέστησαν· καὶ λιπαρὰς οὔσης τῆς γῆς βοσκήματα καὶ τροφαὶ τῶν ἀλόγων ζώων χλοεραὶ φύονται, ἀγελάζονται γὰρ ἐν αὐτῇ φορβάδαι καὶ ἡμίονοι καὶ τῶν ἵππων οἱ ἀγέρωχοι τοῦ ἡγεμόνος· οἰκοδομὰς τε διαφορωτάτας εἰς θάλπιν τε καὶ τέρπιν κατὰ καιροὺς καὶ πᾶν ἄλλο χρήσιμον εἰς ἀπόλαυσιν. Ἐβούλετο δὲ διατρεῖναι ἡμέρας ἱκανὰς ἐκεῖ ἰδιάζων σὺν ὀλίγοις οἰκειοτάτοις πρὸς ἀναψυχὴν καὶ ἀνακωχὴν τῶν φροντίδων καὶ κόπων τοῦ παρελθόντος γάμου. Διαβὰς οὖν καὶ ποιήσας ἡμέραν μίαν καὶ τρυφῆσας, οὐχ ὥς σύνηδες, τῇ ἐπιούσῃ ἐκέλευσεν ἄγεσθαι εἰς τὸ παλάτιον εἰπὼν, ὥς κεφαλήν καὶ τὸ λοιπὸν σῶμα καταβαρὺς καὶ ναρκῶδες περιεστί. Κατακλιθεὶς οὖν καὶ τρεῖς ἡμέρας νοσήσας, ἐπιληψήσας ἀπέθανεν δευτέρα τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς τοῦ ἐξακισχιλιοστοῦ ἐνακισιοστοῦ πεντηκοστοῦ ὁγδόου ἔτους.

8. Λέγεται δέ, ὅτι μετὰ τοὺς γάμους καὶ πρὸ τοῦ διαβῆναι τὴν νῆσον, μὲν τῶν νυκτῶν ἰδεῖν ὄραμα τοιοῦτον· ἓνα φοβερὸν ἄνδρα ἐστάναι ἐνώπιον αὐτοῦ. Τὸν δὲ συσταλέντα τῷ φόβῳ ἐκράτησεν αὐτὸν τῆς χειρὸς ὁ φανείς ἀνὴρ. Ἐφόρει δὲ ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χειρὶ σφενδόνην χρυσοῦν εἰς τὸν ἀντίχειρα δάκτυλον. Ἐκβαλὼν οὖν ὁ φανείς τὴν σφενδόνην ἀπὸ τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ ἡγε-

9 μηνὸς Bull: μύνης P || 11—12 πρεσβεύσιν τὰ *scripsi*: πρεσβεύσον τὰ P: πρεσβεῦσον τὰ Bull: πρεσβεῦσιν τὰ Bek || 23 ἡμέραν P₁ Bull: ἡμέρα P || 31 σφενδόνην Bull: σφενδόνα P.

mare și i l-a vîrît pe degetul arătător după policar, apoi scoțîndu-l de pe degetul arătător, l-a potrivit pe degetul mijlocăș, după aceasta pe degetul de după cel mijlocăș și apoi iarăși pe cel din urmă, pe cel mic: După aceea scoțînd inelul, i l-a luat și a dispărut. Și sultanul trezindu-se
 5 din somn, și-a chemat tilcuitorii și le-a spus visul. Și ei au spus că inelul înseamnă domnia, iar degetele, cel dintîi e el, iar celelalte cei ce vor domni după el, coborîtori din el. Alții însă în taină și pe șoptite au spus că degetul cel mare e ultimul său an din viață și luarea inelului se referă la domnie, iar scoaterea și punerea inelului pe celelalte patru degete în-
 10 seamnă numărul de ani ai domniei celuia ce are să domnească după el și atunci se va sfîrși cu uzurparea domniei.

Ci să reluăm din nou firul istoriei și să vedem cîtă pierzare a făcut în zilele lui această liară însetată de sînge și pe cîți i-a făcut să dispară pînă la capăt.

15 **Mahomed II
ia în seamă
domnia.** 9. După ce a trimis trupul tatălui său la Brusa să fie înmormîntat, însuși a început să cerceteze visteriile și tezaurerele pămîntesti; și a găsit comori nenumărate în argintărie, vase de aur, pietre scumpe și galbeni sume mari și le-a sigilat cu sigiliul lui personal și le-a pus înapoi în visterie.

20 10. După aceea a descoperit un copil de parte bărbătească al tatălui său, ca de opt luni, născut din fata sultanului de la Sinope Spentiar, soție legiuită, căci Mahomed se născuse dintr-o roabă; și fiind mama copilului și maștera lui în ziua aceea la palat, ca să-i prezinte condoleanțe tiranului, el a trimis pe unul din dregători, fecior al lui Evrenez,
 25 cu numele Ali, mare portar fiind în timpul de atunci, la locuința numitei și a sugrumat copilul. A doua zi, l-a dat morții și pe însuși Ali, iar pe mama copilului, fără voia ei, a dat-o de soție lui Isac, robul tatălui său.

30 11. Și pe cealaltă mașteră a lui, pe fata despotului Gheorghe al Serbiei, care era bună creștină, voia să o dea și pe ea altui rob la întîmplare, ci s-a temut, ca nu cumva tatăl ei să ridice la luptă în contra lui pe unguri, nefiindu-i domnia încă bine consolidată, ci ușor expusă vre-

8: *υγαννίς* uzurparea domniei: din punct de vedere bizantin, domnia turcilor era o uzurpare; și e interesant că această concepție o întîlnim și la Duca, un istoric bizantin de sub o stăpînire latină; dar și aceasta era considerată numai ca o delegație din partea împăratului bizantin. Cp. VI, 4 și XIII, 5.

9: *să cerceteze visteriile*: cp. Critobul, I, 5, 6: „După aceea a inspectat visteriile tatălui său și îndeosebi a cercetat mult pe administratorii acestora” *Μετὰ δὲ ταῦτα τοὺς θησαυροὺς ἀνιχνεύων τοὺς πατρικοὺς ἀνακρίνων ὅτι μάλιστα τοὺς τούτων ταμίαις.*

μόνος ἔβαλεν αὐτὴν ἐν τῷ λιχανῷ τῷ μετὰ τὸν ἀντίχειρα, εἶτα ἐξορμαθίσας αὐτὴν ἐκ τοῦ δακτύλου τοῦ λιχανοῦ ἤρμωσεν αὐτὴν εἰς τὸν μεσαίτατον δάκτυλον, μετὰ δὲ τοῦτον εἰς τὸν μετὰ τὸν μεσαίτατον καὶ αὐθις εἰς τὸν ὕστατον τὸν μικρόν. Μετὰ ταῦτα ἐκβαλὼν τὴν σφενδόνην ὁ φανείς καὶ λαβὼν ἀφανὴς γέγονε. Καὶ ὁ ἡγεμὼν ἔξυπνος γενόμενος προσεκαλέσατο τοὺς αὐτοῦ μάντις, εἰρηκῶς τὸ ὁραθέν. Αὐτοὶ δὲ τὴν μὲν σφενδόνην τὴν ἡγεμονίαν διέκριναν, τοὺς δὲ δακτύλους, τὸν μὲν πρῶτον εἰς αὐτόν, τοὺς δ' ἄλλους εἰς τοὺς μετ' αὐτόν αὐθεντεύοντας ἐξ αὐτοῦ. Ἕτεροι δὲ κρύβδην καὶ σιωπηρῶς τὸν μὲν μέγα δάκτυλον τὸν αὐτοῦ τῆς ζωῆς ὕστατον χρόνον διέκριναν, τὴν δὲ ἀφαίρεσιν τῆς σφενδόνης τὴν δεσποτείαν, τὰς δὲ εἰσάξεις καὶ ἐξάξεις τῶν ἐτέρων τεσσάρων διὰ τῆς σφενδόνης δακτύλων τὸν μετ' αὐτόν ἡγεμονεύσειν μέλλοντα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν τῆς ἡγεμονίας ἐσύγκριναν καὶ τότε τέλος ἔξει ἡ τυραννίς.

5

230b

10

Ἄλλ' ἐπανάμειν αὐθις πρὸς τὴν διήγησιν καὶ ἴδωμεν τί τὸ αἰμοβόρον τοῦτο θηρίον ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ κατέφθειρε καὶ κατεδαπάνησε καὶ εἰς τέλος ἠφάνισε.

15

9. Πέμψας τοίνυν τὸ σῶμα τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἰς ταφὴν ἐν τῇ Προύσῃ, αὐτὸς ἠρξάτο ἐρευνᾶν τὰ ταμεῖα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοὺς πατρικοὺς· καὶ εὐρὼν ἀναριθμήτους ἐν ἀργυροῖς σκεύεσιν, ἐν χρυσοῖς, ἐν λίθοις τιμίοις καὶ ἐν νομίσμασι πολυταλάντοις, αὐτὸς οἰκείᾳ σφραγίδι κατασφραγίσας ἐν τῷ ταμείῳ πάλιν ἀπέθετο.

20

10. Εἶτα εὐρὼν παιδίον ἄρρην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὡς μηνῶν ὀκτώ, γεννηθὲν ἐκ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἡγεμόνος Σινώπης Σπεντιάρ, νομίμου γυναικός, — καὶ γὰρ οὗτος ἐκ δουλίδος ἐγένετο, — οὗσης οὖν τῆς μητρὸς τοῦ παιδὸς καὶ μητρυνῆς αὐτοῦ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐν τῷ παλατίῳ ἔνεκα παραμυθίας τοῦ τυράννου, στείλας ἓνα τῶν ἀρχόντων ἐκ τῶν υἱῶν τοῦ Ἑβρενέζ, Ἄλιν ὀνόματι, πρωτοοσιτάριος ὢν τῷ τότε καιρῷ, ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ῥηθείσης, τὸ παιδίον ἔπνιξε. Ἐπὶ τὴν αὐρίον δὲ καὶ αὐτόν τὸν Ἄλιν ἐθανάτωσε, τὴν δὲ μητέρα τοῦ παιδὸς καὶ μὴ βουλομένην τῷ δούλῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τῷ Ἰσακ εἰς γάμον ἠρμόσατο.

231b

11. Τὴν δὲ ἐτέραν αὐτοῦ μητριάν, τὴν θυγατέρα Γεωργίου δεσπότης Σεργίας, χριστιανικωτάτην οὖσαν, ἐβούλετο μὲν καὶ αὐτὴν ἐτέρῳ τῷ τυχόντι δούλῳ δοῦναι, ἀλλὰ φοβηθεὶς, μήπως ὁ πατήρ αὐτῆς ἐγείρῃ κατ' αὐτοῦ τὴν τῶν Οὐγγρων μάχην, τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ἔτι μὴ παγιωθεῖσης, ἀλλ' ἀκμὴν

30

1 τῷ μετὰ Bull: τὸν μετὰ P || 6 τὴν ἡγεμονίαν *scripsi*: (cf. v. 9 ὕστατον χρόνον διέκριναν): τὴ ἡγεμονεῖα P: τὴ ἡγεμονίᾳ Bull || 23 οὗσης *scripsi*: ὄντος P || 25 et 27 Ἄλιν P.

10: cp. cu L. Chalco., II, 142, 3—4 și 143, 3—9, după care copilul a fost înecat în apă. — *Spentiar*: vz. XXX, 3.

11: *Și pe cealaltă masteră a lui*: vz. XXX, 1. După G. Sfrânțes, 1053 D — 1055 B (G. Sfrânțes, 213, 2—217, 4) pe aceasta a peti-o apoi Constantin XII Paleolog, dar dinșua n-a voit să-și schimbe hotărîrea luată de mai înainte de a intra în mănăstire, cum va scăpa din mînile turcilor.

unei rebeliuni, nu putea face ce voia. Căci și despotul, cum a auzit de moartea ginerelui său Murad și de venirea la domnie a lui Mahomed, de îndată a trimis soli ca, prezentându-i condoleanțe și mîngîindu-l ca pe unul ce a pierdut pe tatăl său, să reînnoiască tratatele și legăturile
 5 ce le avea cu tatăl lui și să le întărească cu jurămint și să ceară încă și pe fie-sa și s-o ia acasă. Mahomed le-a și făcut acestea, nu din dorința să trăiască în pace și în chip binevoitor să-și ducă domnia, ci să-și poată răscumpăra timp; căci cînd o să aibă vreme, va face nedreptăți și încălcări de lege. Acestea și altele le făcea, îmbrăcînd piele de miel,
 10 el care era lup, încă înainte de ce s-a născut. Așadar i-a primit bine pe soli și jurîndu-și unul altuia reînnoirea tratatelor, i-a lăsat să plece în pace și a trimis la tatăl ei pe maștera sa cu mare cinste și slavă, împărțindu-i și venituri foarte multe și sate de la hotarele Serbiei, ca să aibă din ce trăi și cu ce se îngrije în tot chipul.

15 **Prefăcute intenții** 12. De asemenea și nenorociții romei ce locuiau atunci în de pace cu bizan- Constantinopole, aflînd și ei nefericiții cu domnul Con- tinii, rominii stantin de schimbarea domniei au trimis soli pentru condo- și alții. leante și să-l felicite la urcarea pe tron; cine pe cine? mieii pe lup, puii de vrabie pe șarpe, cei cu sufletul la gură pe însași moartea lor. Acela
 20 însă, el antihristul în locul lui antihrist, el nimicitorul turmei Hristosului meu, el vrăjmașul crucii și al celor ce cred în cel ce-au fost răstignit pe ea, ca un ucenic al satanei ce s-a schimbat în șarpe, și-a pus mască de prieten și primește solia și scrie tratate noi și jură pe dumnezeul profetu- lui mincinos și pe profetul cu același nume ca și el și pe cărțile lui spur- cate și pe îngeri și pe arhangheli, că se leagă și rămîne pînă la capătul
 25 vieții lui în pace și bună înțelegere cu Constantinopolea și cu domnul Constantin împreună cu toate marginile și orașele de sub acea domnie; bunăvoința și atitudinea ce o avea tatăl său față de împăratul înaintaș Ioan și de domnul Constantin de acum, în același gînd va trăi și va muri
 30 și dînsul. Pe deasupra acestor frumoase făgăduieli a mai dat împărăției romeilor un număr de trei sute de mii de aspri în fiecare an din veni- turile localităților așezate în valea Strimonului; ei, de trei ori nenorociți, i-au cerut aceste venituri pentru întreținerea și alte cheltuieli cu Orchan,

12: *rămîne... în pace și bună înțelegere*: cp. Critobul, I, 5, 3: *πρωτα μὲν σπένδε- ται Ῥωμαίοις καὶ βασιλεὶ Κωνσταντίνῳ* „mai întîi încheie un tratat de pace cu bizantinii și împăratul Constantin“; cp. și L. Chalc., II, 142, 23: *καὶ τοῖς Ἕλλησι σπονδὰς ἐποιεῖτο καὶ δέδωκε τὴν τῆς Ἀσίας παράλιον* „și a făcut un tratat de pace cu elenii și a dat regiunea de la marginea mării dinspre Asia“. C. Müller, Critobul, p. 57 nota la § 3 crede că aceasta s-ar referi mai degrabă la grecii din Chios și Lesbos; dar aceasta nu se poate, căci acolo erau domni latini italieni, chiar în oarecare dependență de împăratul bizantin,

εἰς σύστασιν προχωρησάσης, δ' ἡβουλήθη, οὐκ ἠδύνατο προᾶραι. Ὁ δεσπότης γὰρ ἀκούσας τὸν θάνατον τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ Μωράτ καὶ τὸν Μεχεμετ τὴν ἡγεμονίαν ἀναζωσάμενον, εὐθύς ἀποκρισιαρίους ἐπεμψεν παραμυθίσων αὐτὸν καὶ παρηγορήσων ὡς ἀπορφανισθέντα καὶ τὰς συνθήκας καὶ συνωμοσίας, ἃς εἶχε μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀνανεῶσαι καὶ ἀσφαλίσασθαι δι' ὄρκων, ἔτι τε 5 καὶ τὴν θυγατέρα ζητῆσαι καὶ λαβεῖν εἰς τὰ ἴδια. Ἄ καὶ πεποίηκεν, οὐχ ὡς θέλων εἰρηνικῶς καὶ εὐνοϊκῶς διάγειν καὶ ἡγεμονεῦειν, ἀλλὰ καιρὸν ἐξαγοράζων, ὅταν γὰρ λάβῃ, ἐκεῖνος ἀδικίας καὶ ἀνομίας ποιήσει. Ταῦτα καὶ ἕτερα τὴν ἀρνίου δορὰν ὑπενδυνθεὶς ἔπραττε, λύκος ὢν καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως. Φιλοφρόνως οὖν δεξιωσάμενος τοὺς ἀποκρισιαρίους καὶ ἐνωμότους συνθήκας δούς 10 καὶ λαβὼν ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ, στείλας καὶ τὴν αὐτοῦ μητρὶν πρὸς τὸν πατέρα αὐτῆς μετὰ μεγάλης δόξης τε καὶ τιμῆς, εὐεργεσίας τε πλείστας καὶ χώρας ἀπονείμας αὐτῇ ἐκ τῶν ὀρίων Σερβίας εἰς διατροφήν καὶ θεραπείαν παντοίαν αὐτῆς. 232b

12. Ὅμοίως καὶ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τότε οἰκοῦντες δύστηνοι Ῥωμαῖοι καὶ δυστυχεῖς σὺν τῷ δεσπότη Κωνσταντίνῳ μαθόντες καὶ αὐτοὶ τὴν ἐναλλαγὴν τῆς ἡγεμονίας, ἔστειλαν πρέσβεις χάριν παραμυθίας καὶ τῆς ἀρχῆς τὴν καθεδρίαν προσαγορεύουσιν· τίνες τίνα; οἱ ἄνδρες τὸν λύκον, οἱ στρουθοὶ τὸν ὄφιν, οἱ ψυχοῤῥαγοῦντες τὸν θάνατον. Ἐκεῖνος δὲ ὁ πρὸ τοῦ ἀντιχρίστου ἀντίχριστος, ὁ τῆς τοῦ Χριστοῦ μου ποίμνης φθορεὺς, ὁ ἐχθρὸς τοῦ σταυροῦ 20 καὶ τῶν πιστευόντων εἰς τὸν ἐν αὐτῷ παγέντα, φιλικὸν προσωπεῖον ἐδυνθεὶς ὡς μαθητῆς τοῦ μεταμορφωθέντος εἰς ὄφιν Σατανᾶ ἀποδέχεται τὴν πρεσβείαν καὶ γράφει νέας διαθήκας καὶ ὁμνῶν θεὸν τοῦ ψευδοπροφήτου καὶ τὸν συνώνυμον αὐτοῦ προφήτην καὶ τὰς μιὰς αὐτοῦ βίβλους καὶ ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους τοῦ στέργειν καὶ ἐμμένειν ἐφ' ὅρου ζωῆς αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ 25 μετὰ τῆς Πόλεως καὶ τοῦ δεσπότη Κωνσταντίνου σὺν πᾶσι τοῖς περιχώροις καὶ πόλεσιν ὑπὸ τὴν αὐτὴν δεσποτείαν· καὶ τὴν εὐνοίαν καὶ διάθεσιν, ἣν ἐκέκτητο ὁ πατὴρ αὐτοῦ μετὰ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου τοῦ προβεβασιλευκότος καὶ τοῦ δεσπότη Κωνσταντίνου τοῦ νῦν, ἐν αὐτῇ τῇ γνώμῃ καὶ αὐτὸς ζήσεται καὶ τεθνήξει. 30 Ἐπέκεινα δὲ τούτων τῶν καλῶν ὑποσχέσεων ἐδωρήσατο καὶ κατ' ἔτος τῇ βασιλείᾳ Ῥωμαίων ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν παρὰ τὸν Στρυμόνα κεκμένων χωρίων ἀριθμὸν ἄσπρων τριακοσίων χιλιάδων, αἰτήσαντες ταῦτα οἱ τρισάθλιοι ἕνεκα τροφῆς καὶ ἐτέρας ἐξόδους τοῦ Ὁρχάν τοῦ προλεχθέντος ἀπογόνου τοῦ 233b

3 παραμυθίσων P: παραμυθῆσαι Bull || 4 παρηγορήσων P: παραγορήσαι Bull || 9 γεννήσεως P: γενέσεως Bek || 29 ζήσαιτέ καὶ τεθνήξαιτε P || 31 στρόμονα P || 33 προλεχθέντος P *nusquam quid antea Ducas de hoc Orchanē narravit.*

ceea ce Mahomed II o recunoștea deocamdată. — *a mai dat*: „și a dat multe împărțatului și a hotărât să aibă aceeași prietenie pe care o avea casa aceea cu tatăl lui”. G. Sfranșes, 1053 B. — τοῦ Ὁρχάν τοῦ προλεχθέντος *Orchan, mai sus zisul coborîtor*

mai sus zisul coborîtor din Osman. Și solii, după socoteala lor, încheind cu bine legăturile de prietenie, au plecat și ei cu bucurie.

De asemenea și solii Țării Românești și ai bulgarilor și cei ce locuiesc în Mitiline, Chios și Rodos și genovezii din Galata, de la toți au venit cu daruri și i-au adus închinăciuni acestui cu adevărat demon în carne și oase; și, după socoteala lor, primind asigurări, au plecat.

Mahomed II XXXIV. Răutatea de el, aranjindu-și-le toate bine, după pleacă asupra lui cum însuși și le chibzuia, și în chip fățarnic arătându-se Caraman. cu gânduri de pace față de toți creștinii și încheind chiar

și cu regentul Ungariei Iancu un tratat de pace pe trei ani, însuși pornește cu război asupra lui Caraman, luînd drept pretext, că el este prieten neprefăcut al creștinilor și creștinii au față de el prietenie fără vicleșug, deși sînt de alt neam și de lege străină, Caraman însă, cu toate că este musulman și se închină în legea lui Mohamod, totuși mereu și întotdeauna nu încetează să ridice războaie și tulburări, oricînd se ivește vreun prilej. Iar Mahomed avînd vreo dorință, dorința i s-a prefăcut în voință și voința în faptă. Căci apucase să ajungă la urechile lui Mahomed, cum Caraman auzind de moartea lui Murad, a pornit cu năvală din hotarele lui și a cucerit trei cetăți și pămînt destul; dar cetățile acestea și pămîntul, Murad nu le avea în stăpînire din străbuni, ci cu puțini ani în urmă, le răpise din ale lui Caraman, pornind cu putere asupra lui, precum s-a și arătat mai înainte. Găsind deci o cauză binecuvîntată, feciorul răpitorului pornește la război cu armată în contra aceluia căruia i se făcuse o nedreptate mai înainte și care de aceea își căuta drepturile lui. Și Mahomed a trecut vadul cu armatele de apus și, după ce la Brusa a aş-

---

din Osman: Dar Duca n-a amintit mai sus nicăieri de acest Orchan și cum de a ajuns să stea în Bizanț. E drept că mai sus (vz. XVI, 12), Duca numește pe unul din feciorii lui Baiazid Fulgerul, Orchan care era încă mic copil în timpul luptei de la Ancara (1402). Dar nimic mai mult! Să fie acesta fratele nevîrstnic, pe care Musulman (Suleiman I), feciorul lui Baiazid Fulger, îl dă ostatic în 1403 împăratului Manuil II Paleolog, spre a obține ajutorul bizantin la dobîndirea tronului turcesc? (vz. XVIII. 2). Duca nu o precizează, Dimpotrivă, ne spune mai departe (vz. XX, 4) că au fost dați doi frați ostatici și că unul s-a întors la Brusa, iar celălalt s-a botezat și a murit în Bizanț. Vechea traducere italiană îi spune chiar Orchan pe nume (vz. Duca, ed. Bonn, p. 400); dar pe același G. Sfranșes. I, 70, 13 și 90, 5 îl numește Iosuf, iar L. Chalc., I, 167, 15 Iisus. De asemenea nu s-ar putea spune că Duca ar face trimite-rea la XXIV, 1, unde ne istorisește că și Mustafa, contrapretendentul lui Murad II, și-a dat ostatic un fecior la Bizanț, căci numele acestui ostatic Duca nu ni-l dă și e necunoscut. Pe un Orchan, fecior de-al lui Musulman, scos de bizantini în contra sultanului Musa, îl amintesc G. Sfranșes și L. Chalcocondil, care însă ne spun că acest Orchan a fost prins de Musa prin trădare (L. Chalc., I, 166, 15) și orbit (G. Sfranșes, I, 91, 21); Duca nu amintește de acesta nimic. De *Orchan mai sus* zisul care în 1451 se afla în Constantinopole, Duca mai amintește o dată, dar nu mai sus, ci mai jos, cu prilejul cuceririi orașului, cînd Orchan e prins și i se taie capul (vz. XL, 4). El pare să fi luat parte la apărarea orașului în fruntea unei unități

Ἰουλιανόν. Καὶ δὴ καλῶς κατὰ τὸ δοκοῦν ποιήσαντες τὴν ἀγάπην, ἀπήεσαν καὶ αὐτοὶ χαίροντες.

Ὅμοιως καὶ οἱ τῆς Βλαχίας καὶ οἱ τῶν Βουλγάρων καὶ οἱ τὰς νήσους κατοικοῦντες, Μιτυληναῖοι, Χίοι, Ῥόδιοι, ἐκ τοῦ Γαλάτου Γενοῦνται, ἐκ πάντων ἐλθόντες σὺν δώροις προσεκύνησαν τῷ ὡς ἀληθῶς σαρκοφῶρον δαίμονι· καὶ λαβόντες τὰ πιστὰ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, ἀπήεσαν.

XXXIV. Τὰ πάντα οὖν, ὥς αὐτὸς ἐλογίζετο, ἀπαρτίσας καλῶς ὁ κακὸς καὶ εἰρηναῖαν κατάστασιν πεπλασμένως ἐνδείξας ἅπασιν τοῖς χριστιανοῖς καὶ σὺν αὐτῷ τῷ ἐπιτρόπῳ Οὐγγρίας τῷ Ἰάγκῳ τριῶν ἐτῶν εἰρήνην ἀσφαλισάμενος, αὐτὸς κατὰ τοῦ Καραμάν ἐκστρατεύει προφάσει αἰτίας, ὡς αὐτὸς τῶν χριστιανῶν ὑπάρχει φίλος ἀκίβδηλος καὶ οἱ χριστιανοὶ τὴν φιλίαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἔχουσιν ἀδόλωτον ἄλλοεθνεῖς ὄντες καὶ ξένης θρησκείας, ὁ δὲ Καραμάν μουσουλμάνος ὢν καὶ λατρεύων τὰ τοῦ Μωάμεδ, αἰεὶ καὶ πάντοτε οὐ παύεται διεγείρων πολέμους καὶ ταραχὰς ἐν καιρῷ περιστάσεως. Βουληθεῖς οὖν ἠθέλησε καὶ θελήσας ἐγένετο. Ἐφθασε γὰρ ἐνωτισθεῖς ὁ Μεχμέτ, ὡς ὁ Καραμάν ἀκούσας τὸν θάνατον τοῦ Μωράτ κατέδραμεν ἀπὸ τῶν ὀρίων αὐτοῦ καὶ ἐχειρῶσατο φρουρία τρία καὶ γῆν ἱκανήν· ἀλλ' οὐκ ἦν ἐκ τῶν προγόνων ἢ τῶν φρουρίων καὶ τῆς γῆς τῷ Μωράτ κατοχή, ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων χρόνων ἐκ τῶν Καραμάν καταδυναστεύων ἀφῆραξεν, ὡς καὶ ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν. Εὐρὼν οὖν εὐλογον αἰτίαν ὁ υἱὸς τοῦ ἄρπαγος κατὰ τοῦ πρώην ἀδικηθέντος καὶ διὰ τοῦτο ἀνερευνῶντος τὰ ἴδια, σὺν δυνάμει κατ' αὐτοῦ ἐπεστράτευσε. Καὶ δὴ περάσας τὸν πορθμὸν σὺν τοῖς στρατεύμασι τῆς δύσεως καὶ εἰς τὴν Προῦ-

9 Ἰωάννω Ρ || 19 ἀπ' ἤρπαξεν Ρ.

de mercenari turci, după cum pare să ne-o spună nobilul venețian Nicolo Barbaro care a fost față, în al său Giornale dell'assedio di Constantinopoli 1453 (vz. Migne, *Patrologia Series Graeca*, vol. 158, col. 1070 C). Cu același prilej L. Chalc., II, 162, 4 ne spune că acest „Orchan a fost nepotul de fiu al lui Musulman” Ὁρχάνην τὸν Μουσουλμάνου υἱοῦν—aceasta s-ar potrivi cel mai bine cu spusa lui Duca (vz. mai jos, p. 292, 14—15) că Orchan „este acumă bărbat întreg de vîrstă” — iar Critobul, I, 64, 1 că a fost feciorul sultanului Mahomed I și frate deci al lui Murad II și unchi al lui Mahomed II, și că a fugit de mult timp de frica fratelui său, sultanul Murad II (φυγάδα πρὸ πολλοῦ ὄντα διὰ τὸν φόβον τοῦ ἀδελφοῦ). Trimiterea aceasta în textul cronicii lui Duca rămîne o nepotivire greu de explicat; poate că provine dintr-o scăpare de vedere chiar a autorului care n-a mai apucat să-și revadă cronica și s-o pună la punct, mai ales că se mai întîlnesc în ea unele nepotiviri (vz. XX, 4; XXVIII, 1; XXXIV, 2 și 10); sau poate că provine și de pe urma vreunui loc sărit de vreun copist, o lipsă însă pe care nu o mai putem descoperi.

XXXIV 1: *asupra lui Caraman*: adică asupra unui urmaș al acestui întemeietor al sultanatului caramanliu Iconion; după cronicarii turci numele lui era Ibrahim-bei (vz. C. Müller, *Critobul*, p. 57 nota la § 3). Despre această expediție a lui Mahomed II în contra sultanului de Iconion cp. și L. Chalc., II, 143, 12—144, 4 (G. Sfranțes, I, 97, 6—12), Critobul, I, 5, 3, aminteste numai de pacea încheiată cu el. — *precum s-a și arătat mai înainte*: vz. XXIX, 11 și XXXII, 2.

teptat armatele de răsărit, s-a ridicat de acolo și a ajuns în Cotaion și de acolo în Salutaria Frigiei, care la turci se chiamă și Carasarin, aproape fiind de hotarele lui Caraman. Atunci Caraman auzind de sosirea lui Mahomed, a trimis soli dintre dregătorii lui cei mari, cerînd izbăvire de cele greșite, căci dă înapoi cetățile ce le-a luat. Și asupritorul s-a învoit pentru cauza care vin s-o spun acuma.

Bizantinii cer sporirea apanajului lui Orchan. 2. Întrunirea cea fără de minte a romeilor a chibzuit sfat zădarnic, trimițînd soli la Mahomed și spunînd cum că împăratul Constantin, — căci nu fusese încă încoronat și

nici nu avea să fie încoronat pentru sus-zisul motiv, dar i se spunea împărat al romeilor, — și solii spun mai întîi, precum e obiceiul la turci, vizirilor cuprinsul soliei, cum că: „Împăratul romeilor nu acceptă suma de trei sute de mii de aspri pe an. Căci doar Orchan care este și el un vlăstar de al lui Osman ca și sultanul vostru Mahomed, este acuma bărbat întreg de vîrstă; și zilnic curg la el de pretutindenii mulți de tot, numindu-l domn și proclamîndu-l sultan. Și el voind să se arate generos și să le dea daruri, n-are unde întinde mîinile. Și atunci cere de la împăratul și împăratul n-are de unde să-i dea atîta, cît cere. Prin urmare, una din două cerem: sau îndoiiți venitul sau lui Orchan îi dăm drumul. Căci nu e de datoria noastră să întreținem copiii lui Osman, ci ei trebuie întreținuți din veniturile lor publice; căci pentru noi ajunge că-l reținem pe acesta și-l oprim să nu iasă din Constantinopole“. Acestea și altele mai multe le-a ascultat Chalil-pașa, căci el era cu totul prieten al romeilor oarecum din două motive: unul, pentru că era blajin în judecata lui și bun, iar celălalt, pentru că îi plăcea să ia; și dacă cineva vorbea cu el, ținînd aur în mînă, și arătîndu-l ca o oglindă, putea neoprit să scoată din gură fără frică orice cuvînt aspru; auzind deci cuvintele ce le aduceau ei pentru sultanul Mahomed din partea împăratului și a sfatului țării, a grăit către soli așa: „O romei fără de minte și nesocotiți, lucrările pline de viclenie ale cugetului vostru, le știu de mult. Lăsați-vă de ce v-ați apucat! Răposatul sultan era blajin și prieten neprefăcut față de toți și un om de treabă și cu conștiință curată. Sultanul nostru de acuma Mahomed nu are un gînd ca acela în care voi vă puneți nădejdea. Și dacă din mîinile lui, Constantinopolea va scăpa teafără, mă gîndesc la firea lui îndrăzneată, sălbatică și impulsivă, atunci cu adevărat voi cunoaște că dumnezeu trece încă cu

2: διὰ τὸ προδόθεν pentru sus-zisul motiv: Duca amintește de două ori că Ioan VIII Paleolog (1425—1448) a fost cel din urmă împărat bizantin, dar nu arată niciieri

σαν ἀναμείνας τὰ τῆς ἀνατολῆς στρατεύματα, ἀπάρας ἐκεῖθεν εἰς Κοτυάειον ἀφίκετο καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σαλουταρίαν τῆς Φρυγίας, τὸ καὶ Καράσαριν παρὰ Τούρκους λεγόμενον, ἐγγὺς ὃν ἐν τοῖς ὁρίοις τοῦ Καραμάν. Τότε ὁ Καραμάν ἀκούσας τὴν ἄφιξιν τοῦ Μεχεμέτ ἔστειλε πρέσβεις ἐκ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ, αἰτῶν λύσιν τῶν ἐσφαλμένων σὺν ἀποδόσει τῶν, ὧν ἀφείλετο, φρουρίων. Καὶ ὁ τύραννος κατένευσεν δι' αἰτίαν, τὴν ἣν λέξων ἔρχομαι.

5

10

235b

15

20

25

30

236b

2. Ἡ γὰρ μωρὰ τῶν Ῥωμαίων συναγωγὴ ἐσκέφατό τινα ματαιὰν βουλήν, στείλασα πρὸς αὐτὸν πρέσβεις· λέγοντες, πῶς ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, — οὐπω γὰρ ἦν στεφθεὶς, ἀλλὰ οὐδὲ στεφθῆναι ἔμελλε διὰ τὸ προῤῥηθέν, πλὴν βασιλέα ἐκάλουν Ῥωμαίων, — λέγουσιν οὖν πρῶτον τὰ τῆς πρεσβείας μηνύματα τοῖς μεσάζουσιν, ὡς ἔθος αὐτοῖς, ὡς· „Ὁ Βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων τὴν τῶν κατ' ἔτος ἀσπρῶν τριακοσίων χιλιάδων ποσότητα οὐ καταδέχεται. Καὶ γὰρ ὁ Ὅρχαν, ὅς ἐστι καὶ αὐτὸς υἱὸς τοῦ Ὀτμάν καθὰ καὶ ὁ ὑμέτερος ἀρχηγὸς Μεχέμετ, ὑπάρχει τέλειος ἄνδρας τῇ ἡλικίᾳ· καὶ καθεκάστην συρῥέουσιν ὅτι πλεῖστοι πρὸς αὐτὸν κυριωνυμοῦντες καὶ ἀρχηγὸν ἀναγορεύοντες. Αὐτὸς δὲ θέλων φιλοτιμησάμενος καὶ δωρῆσασθαι, οὐκ ἔχει ποῦ τὰς χεῖρας ἀπλῶσαι. Αἰτῶν οὖν τὸν βασιλέα, ὁ βασιλεὺς οὐκ εὐπορεῖ τοῦ δοῦναι τόσον, ὅσον αἰτεῖ. Ἐκ τῶν δύο οὖν ἔν αἰτοῦμεν· ἢ τὴν πρόσοδον διπλασιάσατε ἢ τὸν Ὅρχαν ἀπολύομεν. Οὐκ ἔστι γὰρ τοῦτο χρέος ἡμέτερον τὸ τρέφειν τοὺς Ὀτμάνου παῖδας, ἀλλὰ δεῖ τρέφεσθαι ἐκ τῶν δημοσίων· ἀρκεῖ γὰρ ἡμῖν ἡ τούτου κατάσχεσις καὶ ἡ μὴ τοῦ ἐκβῆναι τῆς Πόλεως κόλυσις.“ — Ταῦτα καὶ ἄλλα πλείω ὁ Χαλίλ-πασιας ἀκούσας, — καὶ γὰρ ἦν διὰ παντὸς φίλος τῶν Ῥωμαίων ἐκ δύο τινῶν αἰτιῶν· ἡ μὲν μία τὸ εἶναι προσηνὴ κατὰ γνώμην καὶ ἥμερον, ἡ δ' ἑτέρα, ὅτι ἦν δωρολήπτης· καὶ εἰ τις αὐτῷ διελέγετο φέρων ἐπὶ χεῖρας χρυσίον καὶ δεικνύων ὡς κάτοπτρον, ἀπροσκόπτως ἀπέπτυνεν διὰ γλώττης ἄνευ φόβου πάντα λόγον σκληρόν, — ἀκούσας οὖν τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως λόγους καὶ τῆς συγκλήτου τοὺς μηνυθέντας τῷ ἡγεμόνι Μεχέμετ, οὕτως πρὸς τοὺς ἀποκρισιαρίους ἐφθέγγετο· „Ὡ ἀνόντοι καὶ μωροὶ Ῥωμαῖοι, τὰ τῆς διανοίας ὑμῶν πανουργεύματα οἶδα ἐγὼ πρὸ πολλοῦ. Ἄφετε, ἂ κατέχετε. Ὁ παρωχηκὸς ἡγεμὼν ἡμερος καὶ εἰς πάντας ἀκραιφνὴς φίλος ἐτύγγανεν καὶ χρηστὴς συνειδήσεως ἄνθρωπος. Ὁ δὲ νῦν ἡμέτερος ἡγεμὼν Μεχέμετ οὐκ ἔστι τῆς τοιαύτης γνώμης, ἣν ὑμεῖς θαρσύνετε. Καὶ γὰρ εἰ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἀποδράσει Κωνσταντινούπολις, πρὸς τὸ θρασὺ καὶ ἄγριον καὶ ὀρμητικὸν αὐτοῦ λέγω, γινώσκων γινώσσομαι, ὅτι ἔτι Θεὸς παραβλέπει τὰς ὑμῶν

1 κοτυαῖον P || 2 καράσαριν P || 33 γινώσκων γινώσσομαι cf. 1 Reg. 28, 1.

vederea planurile voastre fățarnice și smintite. Oameni fără de minte, avem acum în mînă un tratat scris cu jurămint, încheiat cu voi de ieri alaltăieri și rîndurile scrise, dacă se poate spune așa, nici nu s-au uscat încă, și voi acum, pentru că am trecut în răsărit și sîntem în Frigia, vreți să ne speriați, arătîndu-ne obișnuitele momii sperietoare pregătite de acasă ?! Nu sîntem copilandri fără de minte sau fără putere ! De puteți face ceva, faceți ! Dacă vreți să-l proclamați pe Orchan sultan în Tracia, proclamați-l ! De puneți trecerea unguirilor peste Dunăre la cale, să vie ! Și dacă și voi voiți să năvăliți și să luați ce-ați pierdut de demult, faceți-o aceasta ! Dar să știți, că nu o să izbutiți cu nimic din acestea, ci mai degrabă vi se va lua de la voi și ce vi se pare că aveți. Dar eu voi raporta domnului meu și ce hotărăște el, aceea să se facă !"

15 **Mahomed II** 3. Acestea auzind Mahomed, s-a umplut de mînie, dar nu
încheie pace cu avea ce face și a încheiat pace cu Caraman. Căci avuse de
Caraman. gînd să-l desființeze cu desăvîrșire ; ci în capul lui se chib-
 20 zuia : „Nu cumva împăratul romeilor, fiind eu în răsărit, să cheme ce-
 lelalte națiuni ale creștinilor ; și va scoate și va da drumul lui Orchan și
 cu ajutorul acestora se va face domn al răsăritului și părțile de apus le
 va ceda romeilor“. — Acestea și altele asemenea acestora luîndu-le în
 25 considerare, se uită la solii lui Caraman cu ochi senini și la timp potrivit
 le spunea cuvinte amenințătoare, dar la timp și cuvinte blajine, pînă ce
 s-a asigurat de pace întărită cu jurămint și prietenos i-a trimis acasă.
 Cît despre solii împăratului, le-a răspuns, cumcă : „Acuma foarte curînd
 30 am să fiu în Adrianopole și acolo veniți și spuneți-mi toate de ce are
 nevoie împăratul și orașul vostru și stau de-a gata să dau tot ce se cere“.
 Cu aceste și cu alte vorbe dulci luîndu-i cu binișorul, i-a lăsat să plece.

4. Dar Mahomed în puține zile trecînd peste vad și ajungînd la Adri-
 anopole, a trimis de îndată pe unul din slujitorii lui în satele din valea
 Strimonului și a oprit venitul ce-l acordase în favoarea împăratului și
 30 pe oamenii acestuia ce aveau grijă și gospodăreau acolo i-a alungat ; și
 numai anul dintîi împăratul s-a bucurat de acest venit.

Mahomed II 5. După acest lucru însă s-a apucat de altul foarte păgu-
hotărăște zidirea bitor și aducător de moarte pentru romei. Căci cum a
unei cetăți. început iarna, a dat porunci și știri în fiecare ținut și
 din apus și din răsărit să pregătească o mie de meșteri zidari și salahori

5—11: *pentru construirea unei cetăți*: Despre construirea, în vederea cuceririi Constantinopolei, a acestei faimoase cetăți, cunoscută sub numele de Rumeli-hisar,

διαβουλὰς καὶ διαστροφάς. Ἄνθρωποι μωροί, τὴν χθὲς καὶ πρότετα γενομένην μεθ' ὑμῶν ἔνορκον προᾶξιν ἤδη φέρομεν καί, εἰ δυνατόν' εἰπεῖν, τὰ γεγραμμένα οὕτω ἐξήρανται, νῦν δέ, διότι τὴν ἀνατολὴν διαβάντες καὶ ἐν Φρυγίᾳ διάγοντες, θέλετε φοβήσai ἡμᾶς, δεικνύντες τὰ παρ' ὑμῖν κατασκευασμένα συνήθη μορμολύκεια; Οὐκ ἐσμέν παιδάκια ἄνευ γνώσεως ἢ δυνάμεως· Εἴ τι δύνασθε προᾶξαι, πράξατε· Εἰ βούλεσθε τὸν Ὅρχαν δεῖξαι ἡγεμόνα ἐν Θράκῃ, δείξατε· Εἰ τοὺς Οὐγγρους μελετᾶτε διαπερᾶσαι τὸν Λάνουβιν, ἐλθέτωσαν· Εἰ καὶ ὑμεῖς βούλεσθε τοῦ καταδραμεῖν καὶ λαβεῖν, ἃ πρὸ πολλοῦ ἀπωλέσατε, τοῦτο ποιήσατε· Πλὴν γινώσκετε, ὅτι εἰς οὐδὲν τούτων εὐδοκμήσητε, ἀλλὰ μᾶλλον, καὶ ὃ δοκεῖτε ἔχειν, ἀρθῆσεται ἀπ' ὑμῶν. Πλὴν ἐγὼ ἀναγγελῶ τῷ κυρίῳ μου καὶ τὸ αὐτῷ βουλητὸν γενέσθω.“ —

3. Ταῦτα ἀκούσας ὁ Μεχεμετ καὶ θυμοῦ πλησθεὶς οὐκ εἶχε τί ποιῆσαι καὶ τῷ Καραμάν συνεσπέισατο. Εἶχε γὰρ ἐπιλογισμὸν τοῦ ἀφανίσει αὐτὸν κατακράτος· ἀλλὰ κατὰ νοῦν ἐσκόπει· „Μή πως ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, ἐν ἀνατολῇ ὄντος μου, προσκαλέσεται τὰ λοιπὰ ἔθνη τῶν χριστιανῶν· καὶ ἐκβαλεῖ καὶ ἀπολύσει τὸν Ὅρχαν καὶ σὺν τῇ ἀρωγῇ τούτων γενήσεται κύριος τῆς ἀνατολῆς καὶ τὰ τῆς δύσεως παραχωρήσει τοῖς Ῥωμαίοις.“ — Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια λαβὼν κατὰ νοῦν, βλέπει τοὺς πρέσβεις τοῦ Καραμάν ἰλαρῶ, βλέμματι καὶ κατὰ καιρὸν ἐπαπειλητικούς λόγους αὐτοῖς ἐδίδου, παρὰ καιρὸν δὲ καὶ πρᾶνους, ἕως οὗ τὴν εἰρήνην ἐνόρκως ἀσφαλίσατο καὶ μετὰ ἀγάπης ἀπέπεμψε. Τοὺς δὲ τοῦ βασιλέως πρέσβεις, ἀπεκρίνατο, ὡς· „Ἦδη διασυντόμως ἐν Ἀδριανουπόλει μέλλω μὲν εἶναι καὶ ἐλθόντες ἅπαντα τὰ τῷ βασιλεῖ καὶ τῇ πόλει ἀναγκαῖα ἀναγγελάτε μοι καὶ ἐτοιμῶς ἔχω τοῦ δοῦναι πᾶν τὸ ζητούμενον.“ — Σὺν τούτοις δὲ καὶ ἑτέροις μελιχίους λόγοις κολακεύσας ἀπέλυσεν.

4. Ὁ δὲ Μεχεμετ διαβάς δι' ὀλίγων ἡμερῶν τὸν πορθμὸν καὶ ἐν τῇ Ἀδριανοῦ εἰσελθὼν, παρενθὺ στείλας ἕνα τῶν δούλων αὐτοῦ ἐν τοῖς κατὰ τὸν Στρυμόνα χωρίοις ἐκάλυψε τὴν πρόσοδον τὴν εὐεργετηθεῖσαν τῷ βασιλεῖ καὶ τοὺς ἐπιβλέποντας καὶ οἰκοδεσποτεύοντας ταύτην ἐδῶξε, πὸν πρῶτον χρόνον μόνον γευσάμενος.

5. Μετὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἐτέρου ἡψατο λίαν ἐπιζημίου καὶ θανασίμου κατὰ Ῥωμαίων. Χειμῶνος γὰρ ἀρξαμένου προστάγματα καὶ διαλαλιὰς ἔν τε δύσει ἔν τε ἀνατολῇ ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ τοῦ ἐτοιμάσαι οἰκοδόμους τεχνίτας χιλίους

19 αὐτοῖς *scripsi*: αὐτοὺς P || 21—22 μέλλω μὲν P: μέλλομεν Bull || 27 στρόμονα P || 29 γευσάμενος P: γευσσάμενους Bull || 32 *post* ἐπαρχία *fortasse* ἔπεμψε *addendum*; cf. 229, 11 διαλαλιὰς... πέμψας.

pe malul european al Bosforului, unde e cel mai strîmt, cp. G. Sfranșes, 1056 D și 1060 B (G. Sfranșes, 223, 2—4 și 233, 9—18); L. Chalc., II, 147 și Critobul, I, 6—11. Cetatea a fost ridicată în fața cetății Anadolî-hisar construită de Mahomed I (vz. 6:) pe țărmul asiatic al Bosforului, așa că Mahomed II cu cetatea cea nouă putea închide orice trecere prin Bosfor și orice aprovizionare a Constantinoplei.

în proporție cu numărul meșterilor și stingători de var și, într-un cuvânt, toate pregătirile de lucru și de transport să fie gata la primăvară pentru construirea unei cetăți la strîmtoarea Bosforului mai sus de Constantinopole. Cînd romeii au auzit această veste amară, atunci creștinii și cei din Constantinopole și cei din toată Asia și Tracia și din insule s-au îndurerat cumplit, au rămas înlemniți. Nu se mai auzea între ei altă vorbă sau știre decît: „Acum s-a apropiat sîrșitul Constantinopolei! Acuma a bătut ceasul de moarte al neamului nostru! Zilele lui Antihrist au venit. Și ce-o să ne facem sau ce-o să dregem? Să ni se ia viața de la noi, doamne, și ochii robilor tăi să nu vadă pierzarea cetății și nici vrăjmașii tăi să nu spună: doamne, unde sînt sfinții care o păzeau pe aceasta?” — Aceste cuvinte le spuneau în lacrimi cu glas mare nu numai locuitorii capitalei, ci și creștinii care locuiau risipiți în răsărit, ca și cei din insule și din apus se văietau cu același plîns.

15 **Soli bizantini** 6. Mahomed însă, încă de la începutul primăverii, a tri-
la Mahomed II. mis în toate părțile și adună meșterii și lucrătorii. Iar
împăratul a trimis la Adrianopole soli, nu pentru ca să ceară ceva din
ce dorise, nici să-i îndoiască venitul, ci i-au spus: „Astăzi sînt vreo sută
de ani și mai bine, de cînd străbunul tău Murad, feciorul lui Orchan, a
20 cucerit Adrianopolea, de atunci, noi încheind tratate, coborîtorii din ne-
mul lui nici unul pînă la tine n-a căutat să ridice în bătătura Constan-
tinopolei un turn sau vreo colibă. Chiar de s-a și găsit vreo pricină și
amîndoi au ajuns la luptă, dar printr-o nouă înțelegere intrau iarăși în
legături pașnice. Și dorind bunicul tău Mahomed să zidească o cetățuie
25 în partea din spre răsărit a strîmtoării, cu rugăminte ca un fiu către pă-
rintele său, Mahomed a stăruit mult pe lîngă împăratul Manuil. De aceea
i-a și îngăduit, avînd în vedere că lucrarea o făcea în răsărit și întreaga
parte de răsărit era de mulți ani acuma a lor. Tu însă, acuma, cu toate
că relațiile noastre întru toate sînt bune, vedem bine, că ai de gînd să
30 închizi Marea Neagră pentru frînci și Constantinopolea să o omori cu
foamea și să-i oprești veniturile din afacerile de comerț ce se încheie
într-însa. Ne rugăm deci desființează această hotărîre și vom fi prietenii
tăi buni ca și cu tatăl tău, bunul sultan. Dacă vrei să-ți dăm și tribut,
îl vom da”, — Mahomed însă a răspuns: „Eu din Constantinopole nu

5: ἐν τῷ Στρώμῳ τοῦ Ἰεσοῦ la *strîmtoarea Bosforului*: vz. XXXII, 4 și XVIII, 2. — Ἰδοσαν, εἰσησαν' despre aceste forme vz. St. B. Psaltes, *Grammatik der byzantinischen Chroniken*, Göttingen, 1913, p. 214 § 331.

6: vreo sută de ani și mai bine: Adrianopolea a fost cucerită de Murad I (1359—1389) în 1362, așa că nu sînt vreo sută de ani și mai bine, ci exact 90 de ani, dar în interesul solilor bizantini era să se spună cu aproximație cît mai

καὶ ἐργάτας κατὰ ἀναλογίαν τῶν τεχνιτῶν καὶ ἀσβεστοκαύσιτας καὶ ἅπλως εἰπεῖν
 πᾶσαν ἐργασίαν καὶ παρακομιδὴν τοῦ εἶναι ἐτοιμους ἐν ἔαρι εἰς κατασκευὴν
 κάστρου ἐν τῷ Στοιμίῳ τοῦ Ἱεροῦ ὑπεράνω τῆς Πόλεως. Τότε οἱ Ῥωμαῖοι ἀκού- 238b
 σαντες τὴν πικρὰν ταύτην ἀγγελίαν καὶ οἱ ἐν Κωνσταντίνου καὶ οἱ ἐν πάσῃ τῇ
 Ἀσίᾳ τε καὶ Θράκῃ καὶ οἱ ἐν ταῖς νήσοις οἰκοῦντες χριστιανοὶ ὑπερήλγησαν, 5
 ἐξηράνθησαν. Οὐκ ἦν ἐν ἀλλήλοις γλώσσα ἢ διαλαλιά πλὴν. „Νῦν τὸ τέλος ἤγ-
 γισε τῆς Πόλεως· νῦν τὰ σήμαντρα τῆς φθορᾶς τοῦ ἡμετέρου γένους· νῦν αἱ
 ἡμέραι τοῦ ἀντιχρίστου· καὶ τί γένωμεν ἢ τί ποιήσωμεν: Ἀρθῆτω ἅψ' ἡμῶν ἡ
 ζωὴ ἡμῶν, Κύριε· καὶ μὴ ἴδοσαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δούλων σου τὴν φθορὰν τῆς
 πόλεως· μὴδὲ εἶπῃσαν οἱ ἐχθροὶ σου· Δέσποτα, ποῦ εἰσιν οἱ φυλάσσοντες ταύτην 10
 ἄγιοι;“ — Ταύτην γὰρ τὴν φωνὴν σὺν κλαυθμῷ οὐ μόνον οἱ τῆς πόλεως, ἀλλὰ
 καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς σκοπῶντες οἰκοῦντες χριστιανοὶ καὶ οἱ ἐν ταῖς νήσοις καὶ οἱ
 ἐν τῇ δύσει τὸ αὐτὸ μετὰ κλαυθμοῦ ἐβόων.

6. Ὁ δὲ Μεχεμέτ ἤδη τοῦ ἔαρος ἀρξαμένου ἔστειλεν ἀπανταχοῦ, τοὺς
 τεχνίτας καὶ τοὺς ἐργάτας συνάγων. Ὁ βασιλεὺς δὲ στείλας ἐν Ἀδριανουπόλει 15
 πρέσβεις, οὐχ ὅτι ζητῆσαι τι τῶν ὧν ἠβούλετο, οὐδὲ διπλασιάσαι τὴν πρόσδοδον,
 ἀλλ' εἶπον αὐτῷ. „Ἡμεῖς, ἤδη τὴν σήμερον ἔτος ἐστὶ που ἑκατοστὸν καὶ ἐπέ-
 κεινα, ἅψ' οὗ τὴν Ἀδριανουπόλιν ὁ σὸς πάππος Μωράτ, ὁ τοῦ Ὁρχάν υἱός,
 ἔλαβε, καὶ ἔκτοτε συνθήκας ποιήσαντες οἱ ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ καταγόμενοι,
 μέχρι σοῦ οὐδεὶς ἐμελέτησε πύργον ἢ καλύβην πῆξαι ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Πόλεως. 239b
 Εἰ γὰρ καὶ αἰτία τις εὐρίσκετο καὶ μάχην ἀμφότεροι συνίστων, ἀλλὰ δι' ἄλλης
 συμβιβάσεως τὰ τῆς εἰρήνης ἐπράττοντο. Ὁ γὰρ σὸς πάππος ὁ Μεχεμέτ βουλευ-
 θείς ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὴν κειμένῃ τοῦ πορθιοῦ γῆ κτίσαι φρούριον, παρακλητι-
 κῶς καὶ ὡς υἱὸς πρὸς πατέρα τὴν αἴτησιν οὐ μικρὰν ὁ Μεχεμέτ πρὸς τὸν βασιλέα
 Μανουὴλ ἐποίησεν. Ὅθεν καὶ κατένευσεν ἐπὶ σκοπῷ, ὅτι ἐν τῇ ἀνατολῇ ὥκο- 25
 δόμεναι τὸ ἔργον καὶ ἡ ἀνατολὴ πᾶσα πρὸ χρόνων πολλῶν ἦν αὐτοῖς προσφκειω-
 μένη. Τὸ δὲ σὺ τὴν νῦν, καλῶς ἐχόντων πάντων σὺν σοί, ὁρῶμεν ἀσφαλῶς, ὅτι
 μέλλεις τὴν θάλασσαν τὴν Ποντικὴν ἄβατον ποιῆσαι τοῖς Φράγγοις καὶ τὴν
 Πόλιν λιμοκτονῆσαι καὶ τὰς εἰσόδους τῶν ἐν αὐτῇ τελουμένων κομμερκίων
 κωλύσαι. Δεόμεθα οὖν, ταύτην τὴν βουλὴν ἀπόκοψον καὶ ἔσομεθα φίλοι σου 30
 χρηστοὶ καθὰ καὶ σὺν τῷ πατρί σου, τῷ χρηστῷ ἡγεμόνι. Εἰ βούλει καὶ τέλος
 δίδοναι, δώσομεν“. — Ὁ δὲ Μεχεμέτ ἀπεκρίνατο. „Εγὼ ἐκ τῆς Πόλεως οὐ λαμ-

iau nimic; dincolo de şanţul ei nici nu are, nici nu posedă ceva. Şi dacă aş voi să zidesc la strîmtoarea Bosforului o cetate, nu ar avea dreptul să mă împiedice. Căci toate sînt sub puterea mea şi cetăţile aşezate la răsărit de strîmtoare şi în înăuntrul lor locuiesc turci şi locurile nelo-

5 cuate din apus sînt ale mele; căci doar bizantinii nu-şi pot alege locuinţa după voie. Sau poate nu ştii în ce strîmtorare şi situaţie grozavă a fost pus tatăl meu, cînd împăratul s-a înţeles cu ungurii, — şi aceia au trecut pe uscat — iar triremele frîncilor, le-a adus pe mare acolo în Elespont şi, închizînd vadul de la Galipoli, nu-i dădeau drumul tatălui meu să

10 treacă?! Şi urcînd în sus pînă la locul aproape de revărsarea Bosforului în Marea Neagră la cetăţuia pe care o clădise tatăl său, cu voia lui dumnezeu, a trecut în bărci, căci triremele împăratului pîneau acolo să împiedice trecerea, iar eu şedeam la Adrianopolea, copil fiind, şi aşteptam sosirea ungurilor; şi ungurii pustiau împrejurimile de la Varna şi împăratul se veselea şi neamul musulmanilor suferea şi ghiaurii se

15 bucurau. Atunci (tatăl) meu trecînd după multe primejdii, s-a jurat să facă în dreptul cetăţii ce se află pe ţărmul de răsărit, altă cetate spre apus. El n-a apucat s-o facă, eu cu ajutorul lui dumnezeu am de gînd s-o fac. De ce-mi puneţi piedici? Sau nu-i voie în locurile mele să fac

20 ce vreau? Mergeţi, spuneţi împăratului: Sultanul de acum nu este ca acel dinainte; ce nu puteau face aceia, acesta face cu uşurinţă; şi ce aceia n-au voit, acesta vrea şi doreşte. Şi cel ce vine de acumina înainte pentru această chestiune, va fi jupuît de piele“. — Oamenii împăratului auzînd răspunsul pufnind de mînie şi urgie al asupritorului, s-au întors

25 la Constantinopole şi au raportat totul împăratului. Atunci cei din Constantinopole au fost cuprinşi cu toţii de o spaimă de moarte şi de frică mare şi vorbind unii cu alţii, spuneau: „Acesta este care are să intre în Constantinopole şi are să piardă şi să robească pe cei dintr-însa şi cele sfinte are să le calce în picioare şi are să desfiinţeze cinstitele biserici şi

30 sfintele moaşte dintr-însele ale purtătorilor de dumnezeu bărbaţi şi martiri, are să le arunce în pieţe şi la răscrucile drumurilor. Vai de noi, ce să facem? Unde să fugim?“ — Cu aceste cuvinte şi cu altele, vărsînd lacrimi, îşi plîngeau nenorociţii viaţa.

ἐν τῇ Ἱερῇ Στοιῇ la strîmtoarea Bosforului, precum se vede lămurit din acest loc din cronica lui Duca; vezi şi mai departe: καὶ τὰ πρὸς ἀνατολὴν κείμενα τοῦ Στοιῶν πορθία cetăţile aşezate la răsărit de strîmtoare; vz. XVIII, 2; cp. şi C. Müller, *Critobul*, p. 58 nota la cap. VI, § 1. — în ce strîmtorare... a fost pus tatăl meu; vz. XXXII, 4.

βάνω τι· ἐκτὸς τῆς τάφρου οὐκ ἔχει οὔτε κέκτηται τι. Καὶ γὰρ εἰ ἤθελον κτί-
 σαι ἐν τῷ Ἱερῷ Στομίῳ φρουρίον, οὐκ εἶχε δίκαιον τοῦ κωλύειν με. Πάντα γὰρ
 ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐξουσίαν εἰσὶν καὶ τὰ πρὸς ἀνατολὴν κείμενα τοῦ στομίου φρου-
 ρια, — καὶ ἐντὸς αὐτῶν Τοῦρκοι κατοικοῦσιν, — καὶ τὰ ἐν τῇ δύσει ἄοικα ἐμά
 εἰσι, καὶ γὰρ Ῥωμαῖοι οὐκ ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας τοῦ οἰκῆσαι. Ἡ οὐκ οἶδατε, ἐν 5
 ποία στενοχωρία ὑπέστη καὶ δεινῇ περιστάσει ὁ ἐμὸς πατήρ, ὅταν τοῖς Οὐγγροῖς 240b
 ὁ βασιλεὺς συνετέθη καί, διὰ ξηρᾶς ἐλθόντες ἐκεῖνοι, διὰ θαλάσσης τὰς τῶν
 Φράγγων τριήρεις ἐν ταύτῃ τῇ Ἑλλησπόντῳ ἠγάγετο καί, τὸν τῆς Καλλιονπό-
 λεως πορθμὸν ἀποκλείσαντες, οὐκ ἐδίδουν πορείαν τῷ ἐμῷ πατρί; Ἀναβάς οὖν
 μέχρι τοῦ τόπου τοῦ Ἱεροῦ Στομίου ἐγγὺς καὶ ἐν τῷ πολυχνίῳ, ὃ ἐδείματο ὁ πα- 10
 τὴρ αὐτοῦ, σὺν ἀκατίοις περάσας Θεοῦ εὐδοκοῦντος, καὶ γὰρ αἱ τριήρεις τοῦ
 βασιλέως ἐκεῖ κατεσκόπευον τοῦ κωλῦσαι τὴν διάβασιν, ἐγὼ δ' ἐκαθήμην ἐν
 Ἀδριανουπόλει, παιδιὸν δὲ ἐκδεχόμενος τὴν τῶν Οὐγγρων ἄφιξιν· οἱ δὲ Οὐγγροὶ
 ἐλεηλάτουν τὰ πέριξ τῆς Βάρνης καὶ ὁ βασιλεὺς εὐφραίνεται καὶ τὸ τῶν Μουσουλ-
 μάνων γένος ἐδυσφόρει καὶ οἱ καθ' ἑαυτοὺς ἐχαίροντο. Τότε ὁ ἐμὸς (πατήρ) πε- 15
 ράσας μετὰ πολλοὺς τοὺς κινδύνους ὥμοσε τοῦ ποιῆσαι καταντρίκρὺ τοῦ φρουρίου
 τοῦ κειμένου πρὸς ἀνατολὴν ἕτερον φρούριον πρὸς δύσιν. Ἐκεῖνος οὐκ ἔφθασε
 τοῦ ποιῆσαι· ἐγὼ τοῦτο μέλλω ποιῆσαι Θεοῦ ἀρωγοῦντος. Τί μοι κωλύετε; Ἡ
 οὐκ ἔξεστι ποιῆσαι ἐν τοῖς ἐμοῖς, ἃ βούλομαι; Ἀπέλθατε, εἶπατε τῷ βασιλεῖ· Ὁ 20
 νῦν ἡγεμὼν οὐκ ἔστι τῶν πρώην ὅμοιος· ἃ οὐκ ἠδύναντο ἐκεῖνοι ποιῆσαι, οὗτος
 ὑπὸ τὴν χεῖρα καὶ εὐκόλως ἔχει τοῦ προῦξαι καί, ἃ οὐκ ἐβούλοντο ἐκεῖνοι, οὗτος 20
 θέλει καὶ βούλεται. Καὶ ὁ ἐλθὼν ἀπὸ τοῦ νῦν ἔνεκα τῆς υποθέσεως ταύτης ἀφαι-
 ρεθήσεται τὴν δοράν.“ — Οἱ δὲ τοῦ βασιλέως ἀκούσαντες τοῦ τυράννου τὴν 241b
 ὁργῆς καὶ θυμοῦ πνεύουσιν ἀπόκρισιν, εἰς τὴν πόλιν ὑπέστρεψαν ἀναγγεῖλαντες
 τῷ βασιλεῖ πάντα. Τότε οἱ τῆς Πόλεως ἅπαντες ἐν ἀγωνίᾳ καὶ φόβῳ συνεχόμε- 25
 νοι, ἀλλήλοις ὁμιλοῦντες ἔλεγον· „Οὗτός ἐστιν ὁ μέλλων εἰσεῖναι ἐν τῇ Πόλει
 καὶ φθεῖραι καὶ αἰχμαλωτίσαι τοὺς ἐν αὐτῇ καὶ καταπατήσαι τὰ ἅγια καὶ ἀφανί-
 σαι τοὺς τιμίους ναοὺς καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς κείμενα λείψανα θεοφόρων ἀνδρῶν καὶ
 μαρτύρων ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ταῖς τριόδοις ἐναπορροῦναι. Οἱμοι, τί πράξωμεν;
 Ποῦ φύγωμεν; Ταῦτα καὶ ἕτερα οἱ δυστυχεῖς κλαίοντες τὴν αὐτῶν ζωὴν ἐτα- 30
 λάνιζον.

5 ἐπ' ἀδείας Bull: ἐπαδείας P || 8 ταύτῃ τῇ P: fortasse τοῦτῳ τῷ scribendum || 15 πατὴρ addidi || 18 μοι P (scilicet: τὴν κτίσιν): με Bull.

Construirea cetății 7. Mahomed însă, la începutul primăverii și o dată cu Rumelihisar, 1452. sfârșitul lunii martie, își avea varul pregătit; la Catafighi, după ce a făcut un mare număr de cuptoare, îl scoteau zi de zi, iar de la Nicomedia și Heracleia Pontică aduceau birnele și din Anatolia pietrele. Și potrivit ordinului, guvernatorii și cei din provinciile de răsărit și din cele de apus, au pornit cu toții, după ce au luat mai întâi pe cei strinși la corvadă. Atunci și sultanul a ieșit din Adrianopole și a venit la locul, în care avea să arate cum să fie pusă temelia cetății. Și ocupînd o coastă de deal la marginea mării mai jos de Sosthenion, cu numele din vechime Fonea, acolo a hotărît să fie pusă temelia în formă de triunghi; și aceasta făcîndu-se, a poruncit ca numele cetății să fie Paschesen, pe grecește însă se traduce tăietor de capete; și în față avea și cetatea ce o ridicase bunicul său.

8. Lucrarea construcției a distribuit-o așa: Lui Chalil-pașa i-a dat unul din unghiuri, cel așezat spre mare, să ridice un turn foarte mare și puternic ca un cap de cetate, lui Zagan celălalt turn în celălalt unghi așezat spre uscat, mare și acela, și lui Sariția alt turn în cel de-al treilea unghi, aceste trei turnuri pe cheltuiala lor proporie ca niște capete de cetăți înaintate. Zidul și toată cealaltă construcție a cetății, însuși sultanul le-a luat asupra-și. Și se puteau vedea mulțimile curgînd de pretutindeni din toate părțile pămîntului cu cadii, adică judecătorii asupra pedepsei capitale, din ordinul sultanului. Lucrarea zidului a împărțit-o maistrului zidar cu cotul; și maiștrii zidari erau ca la o mie; pe lîngă fiecare maistru zidar erau doi submaștri pe latura exterioară a zidului și tot atîția pe latura dinăuntru și maiștri și submaștri, iar salahori care cărau piatră, var, cărămizi arse, erau fără număr. Și înseși pașalele în clipa convenită ajutau și dădeau piatră și var, văzînd asprimea tiranului. Materialul însă ce se putea transporta și din cealaltă parte și

7: *O δὲ Μεχμετ Mahomed ș.a.m.d.: e sau anacolut, propoziția cu subiectul Μεχμετ la care îi lipsește predicatul nemaifiind dusă la capăt, sau trebuie îndreptat în τῷ δὲ Μεχμετ. — după ce luna martie trecuse: cp. G. Sfrântes, 1960 B (G. Sfrântes, 233, 16): ἰδὼν τῇ καὶ Μαγτίων τοῦ ἐξαχλιοστοῦ ἐννακιοστοῦ ἐξηκαστοῦ ἔτους ἐλθὼν ἔπρεσεν εἰς τὸ Στενόν, ἢ αὐτοδομήσῃ τὸ ἄστυ ἰατὰ καὶ τὰ 26 martie 6960 (1452) a venit dintr-o dată la strîmtoarea Bosforului, ca să clădească cetate. Și Nicolo Barbaro indică în ziarul său luna martie „Martio”; vz. Migne, Patrologia Series Graeca, vol. 158, col. 1067 C.—ἐν τοῖς καταστυλοῖς s-ar putea traduce în adăposturile. Dar cum se arată locațiile și regiunile, de unde se aduceau materialele de construcție, lemnăria din Nicomedia și Heracleia de pe țărmul Mării Negre, piatra din Anatolia, adică din interiorul Asiei Mici, e mult probabil că și în καταστυλοῖς se ascunde un nume de localitate. Bullialdus, ed. Duca, Bonn, p. 608 bănuiește Καταστυλόν de pe țărmul asiatic al Bosforului: cp. și C. Müller, loc cit.—mai jos de Sosthenion: azi Stenja; G. Sfrântes precizează locul astfel: εἰς τὸ Στενὸν περὶ τὸν Ἀσώματον 1056 D „la strîmtoarea Bosforului lîngă Cel fără de trup” (adică localitatea în care se afla biserica Arhanghelului Mihail cel fără de trup); cp. G. Sfrântes, 223, 2, 22; 233, 10 și 275, 14. Iar L.

7. Ὁ δὲ Μεχεμέτ, ἥδη ἔαρος ἄρξαντος καὶ Μαρτίου μηνὸς ἥδη παρεληλυθότος ἢ ἄσβεστος ἔτοιμος γέγονεν· ἐν τοῖς Καταφυγίοις τὰς καμίνους παμπληθεὶ ἐργασάμενοι καθεκάστην ἐξέφερον, ἐκ δὲ Νικομηδείας καὶ Ποντοηρακλείας τὰς δοκοὺς, ἐκ δὲ τῆς Ἀνατολῆς τοὺς λίθους. Κατὰ δὲ τὸ προσταχθέν προλαβόντες ἅπαντες οἱ ἐν ἔξουσίᾳ, οἱ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τῆς ἀνατολῆς (τε καὶ) τῆς 5 δύσεως, μεθ' ἑαυτῶν τοὺς ἀγγαρευθέντας ἀπήρσαν. Τότε καὶ ὁ ἡγεμὼν ἐξελθὼν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ κατήντησεν ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἡμελλε δεῖξαι τοῦ πῆξαι τὸν θεμέλιον τοῦ κάστρου. Καὶ δὴ καταλαβὼν μίαν ῥαχίαν κάτωθεν τοῦ Σωσθενίου καλουμένην ἐκπαλαι Φονέαν, ἐκεῖ ὡς ἐν τριγώνῳ σχήματι τὸν θεμέλιον ὠρίαστο πηγνύναι· ὃ 242b καὶ γενόμενόν, τὴν κλῆσιν τοῦ κάστρου Πασκεσὲν ἐκέλευσε καλεῖσθαι, ἐξελληνιζόμενον δὲ ἐρμηνεύεται κεφαλοκόπτης, ἔχων ἀντικρὺ καὶ τὸ φρούριον, ὃ ἐδείματο ὁ πάππος αὐτοῦ.

8. Διένειμεν οὖν τὴν οἰκοδομὴν οὕτως· Τῷ μὲν Χαλὶλ-πασια δέδωκεν μίαν τῶν γωνιῶν τὴν ἐν τῇ θαλάσῃ κειμένην τοῦ οἰκοδομῆσαι πύργον ἕνα ὑπερμεγέθη καὶ στερόδον ὡς ἀκρόπολιν, τῷ δὲ Ζάγανος ἕτερον ἐν τῇ ἐτέρᾳ γωνίᾳ τῇ κειμένη ἐν τῇ ξηρᾷ, μέγα καὶ αὐτόν, τῷ δὲ Σαρητζία ἄλλον ἐν τῇ τρίτῃ γωνίᾳ, τοὺς αὐτοὺς τρεῖς πύργους ὡς ἀντίμαχα καὶ ἀκροπόλεις ἐκ τῶν οἰκείων ἀναλωμάτων. Τὸ δὲ τεῖχος καὶ τὴν ἐτέραν ἄλλην τοῦ κάστρου οἰκοδομὴν αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν ἀνελάβετο. Καὶ ἦν ἰδεῖν συρρέοντα τὰ πλήθη ἐκ τῶν ἀπανταχοῦ τῆς γῆς μερῶν σὺν τοῖς καδῆσι, ἡγουν τοῖς κριταῖς ἐπάνω κεφαλικῆς τιμωρίας, τοῦ τυράννου προστάξαντος. Καὶ διαμερίσας τὴν κτίσιν ἀνὰ πῆχεως τῷ τεχνίτῃ, οἱ 20 τεχνῖται ὡς χίλιοι καὶ ἐν ἑκάστῳ τεχνίτῃ ὑπουργοὶ δύο ἐγγὺς αὐτοῦ ἔξωθεν τοῦ τείχους καὶ ἔσωθεν ἕτεροι τοσοῦτοι καὶ τεχνῖται καὶ ὑπουργοί, οἱ δὲ κομιζόντες πέτρας, ἄσβεστον, πλῖνθους ὀπτούς, ὑπὲρ ἀριθμὸν. Καὶ αὐτοὶ οἱ μεγιστάνες κατὰ καιρὸν ὑπουργοῦν καὶ πέτρας καὶ ἄσβεστον ἔδιδον, ὁρῶντες τὴν τοῦ τυράννου ὁμότητα. 25 Τὴν δὲ παρακομιδὴν καὶ ἐκ τῆς περαιᾶς καὶ πρὸς τὸ Βυζάντιον ἅπασαν πα-

1 Ὁ P: *fortasse* Τῷ *corrigendum* || 5 τε καὶ *addidi* || 7 ᾧ *scripsi*: ὃ P || 8 ῥαχίαν Bull: ῥαχίαν P || 9 φονέαν P: Φωνῆα C. Müller *Critobul* p. 58 *nota ad cap.*, VI § 1 || 13 Χαλληπασία P || 14 γωνίων P || 15 Ζάγανος P || 20 καδῆσι P || 25 ὑπουργοῦν Bull: ὑπουργον P | ἔδιδον P: ἐδίδουν Bull.

Chalcocondil precizează că cetatea a fost ridicată ἢ σιενώτατόν ἐστι διαβῆναι ἀπὸ Ἀσίας II, 147, 4: „unde e locul cel mai strimt de trecut din Asia“. Tot așa și Critobul, I, 6, 1: ἐν τῷ Βοσπόρῳ ἀπὸ τοῦ τῆς Εὐρώπης μέρους καταντικρὺ τοῦ πέραν φρουρίου τῆς Ἀσίας, ταύτη σιενώτατόν τε καὶ ὁσιώδεστατον „pe țărmul Bosforului din partea Europei în fața cetății din partea cealaltă în Asia, unde strimtoarea e cea mai îngustă și curentul cel mai repede“ (p. 58). Nicolo Barbaro în al său *Giornale dell'assedio di Constantinopoli* o așează la o depărtare de 6 mile italiene de Constantinopole; vz. Migne, *Patrologia Series Graeca*, vol. 158, col. 1067 C. Locul, forma și mărimea cetății se văd și astăzi foarte bine, căci impunătoare sînt și acuma încă turnurile și zidurile ce se mai păstrează din cetatea de odinioară. — *Paskesen κεφαλοκόπτης τῶν τοίχων de capete*: Nicolo Barbaro *loc. cit.*, îi spune Bogasum Kes, iar L. Chalc., II, 147, 4: *πολίχνην Λαίμοκοπήν καλουμένην* „o cetățuie numită Țăierea gîtului“.

8: *din cealaltă parte*: adică din partea asiatică.

dinspre Bizanț, întreg îl luau din ruinile ce zăceau acolo, ale marilor monumente de odinioară; din acestea au început să care și unele coloane din ruinile bisericii arhanghelului Mihail și câțiva din locuitorii capitalei, împinși de rîvnă au ieșit să-i oprească pe turci; și prinși fiind, toți au murit de sabie.

9. Împăratul dacă a văzut că planurile tiranului merg spre îndeplinire, a apucat altă cale; și trimițînd soli, i-a cerut să-i dea câțiva oameni de pază, spre a-i păzi pe romeii din suburbanele capitalei, ca turcii care treceau, să nu le strice ogoarele, căci se apropiase secerișul; și i-a trimis și felurite daruri și de ale mîncării și băuturii, zilnic dînd de nevoie și silă neîmplînzitului balaur toată cîntea și atențiunea. Și Mahomed a trimis din ienicerii săi vreo cîțiva, dispunînd ca ei chipurile să bage de seamă și să păzească pe păgubași, dar le spune să nu oprească cu desăvîrșire pe turcii care intrau în pășunile bizantinilor, ca să-și hrănească animalele, fie că ar fi catîri, fie cai sau alte animale de povară întrebuințate la lucrările cetății, ci să-i lase: „Și cînd bizantinii, împinși de mînie, se vor împotrivi turcilor, atunci și voi împreună cu turcii împotriviți-vă“.

10. În zilele acelea, feciorul lui Spentiar și ginere al lui Agri-
cultori bizan-
tini uciși de turci. Murad, ținînd pe sora lui Mahomed, care a fost amin-
tită mai sus, a dat urmare ordinului general și a plecat și acesta din
Adramition cu oameni înarmați de sub mîna lui la sultan, ca să ia parte
și el la munca obștească de la cetate. Și mergînd prin apropierea tur-
nului numit Epibate, oamenii lui au dat drumul la cai și la animalele

9: *planurile tiranului τὸ γάρνον*. Duca întrebuințează la adresa lui Mahomed II în sens peiorativ termenul *τὸ γάρνον*. Nichifor Gregoras în tratatul său de gramatică spune că *τὸ γάρνον* a însemnat odată *βασιλεύς* „împărat, domnitor“, dar astăzi e întrebuințat peiorativ *βλασφημείται* vz. R. Guiland, *Essai sur Nic. Gregoras*. Paris, 1926, p. 118.

10: *feciorul lui Spentiar... sora... amintită mai sus... Caiabei*: Dar această soră a lui Mahomed II n-a fost amintită de Duca nicăieri mai înainte. Spentiar, sultanul din Sinope, mort la 1439, a fost după XXX, 3 și XXXIII, 10 socrul lui Murad II; și ca trimiterea de fafă să se poată referi eventual la locurile acelea, locul de fafă ar trebui îndreptat așa: *ὁ υἱὸς τοῦ Σπεντιάου τοῦ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβροῦ* (cu înțeles de socru) *τοῦ Μωράτ, μητρὸς τοῦ Μευμέτ* „feciorul lui Spentiar, socrul lui Murad care ținea pe fiica lui, maștera lui Mahomed“. Trebuie însă să mărturisim, că s-ar face o schimbare prea mare în textul transmis și pe deasupra nici nu se obține un înțeles cu totul satisfăcător, silindu-ne să traducem pe *γαμβρός* cu „socru“ pe lîngă care precizarea *ἐπὶ θυγατρὶ* e de prisos și nefirească. De aceea am preferat să păstrăm textul transmis, făcînd numai îndreptarea ușoară a lui *ἀδελφῆς* transmis în *ἀδελφῇ* spre a fi în acord cu *θυγατρὶ*. Că trimiterea nu poate fi aflată, nu e motiv pentru o schimbare așa de mare în textul transmis, căci în cronica lui Duca se mai întîlnesc trimiteri ce nu pot fi descoperite (vz. XXXIII, 12). Păstrînd însă textul transmis, nu putem ascunde raportul de cuscenie, cam încurcat, dar nu imposibil, între Spentiar care si-a dat fiica după Murad II, și între Murad II care și el își dă fiica după feciorul lui Spentiar, așa că Spentiar e socrul lui Murad, iar Murad socrul feciorului lui Spentiar. Mai probabil însă e că sub „Spentiar“ din

οὐ τῶν ἐρειπίων τῶν κειμένων τῶν ποτε μεγάλων ἀναθημάτων ἐλάμβανον· ἐξ
 ὧν καὶ τινὰς κίονας μετακομίσαντες ἀπὸ τῶν ἐρειπίων τοῦ ναοῦ τοῦ ταξιάρχου
 Μιχαήλ, τινὲς τῶν τῆς πόλεως ζήλω κινούμενοι ἐξῆλθον τοῦ κωλύσαι τοὺς Τούρ- 243b
 κους· καὶ δὴ συλληφθέντες πάντες διὰ μαχαίρας ἀπέθανον.

9. Ὁ βασιλεὺς οὖν ἰδὼν, ὅτι εἰς τέλος προχωροῦσι τὰ τοῦ τυράννου βου- 5
 λήματα, τὴν ἄλλην ἐτρόπετο· καὶ δὴ πέμψας ἀποκρισιαρίους ἐζήτην τινὰς δε-
 φένσορας τοῦ δεφενδεύειν τοὺς εἰς τὰς κόμας τῆς πόλεως Ῥωμαίους, ἵνα μὴ οἱ
 Τοῦρκοι διερχόμενοι λυμήνουσι τὴν αὐτῶν γεωργίαν, ἣν γὰρ ἐγγὺς φθάσαν τὸ
 θέρος, στείλας αὐτῷ καὶ διάφορα δωρήματα καὶ πρὸς τροφήν καὶ πόσιν, κατ-
 κάστην φιλοτιμῶν τὸν ἀνήμερον δράκοντα ἐξ ἀνάγκης καὶ βίας. Ὁ δὲ Μεχέ- 10
 μετ ἐκ τῶν αὐτοῦ δούλων ἔστειλέ τινὰς ὁρίσας αὐτοὺς τάχα τοῦ ἐπισκοπεῖν καὶ
 τηρεῖν τοὺς ζημιουμένους, παραγγείλας αὐτοῖς μὴ κωλύειν εἰς τέλος τοὺς εἰς
 τὰς νομάς τῶν Ῥωμαίων εἰσερχομένους Τούρκους τοῦ θρέφειν τὰ αὐτῶν ζῶα,
 εἴτε ἡμίονοι ὧσιν εἴτε ἵπποι ἢ ἄλλα τινὰ τῶν ἀχθηφόρων ζῶων, ἃ ἐν τῇ δουλείᾳ
 τοῦ κάστρου τυγχάνουσιν, ἀλλ' εἴαν αὐτούς· „Καὶ ὅποτε οἱ Ῥωμαῖοι θυμωθέντες 15
 ἀντιστήσονται τοῖς Τούρκοις, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν τοῖς Τούρκοις ἀντίστητε.“ —

10. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁ υἱὸς τοῦ Σπεντιάρ, ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμ-
 βρὸς τοῦ Μωράτ, ἀδελφῇ τοῦ Μεχέμετ, ἦν ὁ λόγος προλαβὼν ἐμνημόνευσεν,
 ἐκ τοῦ Ἀδραμυντίου κατὰ τὸ κοινὸν θέσπισμα καὶ οὗτος σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἐκ- 20
 στρατεύσας ἀπῆει ἐν τῷ ἡγεμόνι ὑπουργήσων καὶ αὐτὸς τὴν κοινὴν ἀγγραφεῖαν
 ἐν τῷ κάστρῳ. Καὶ δὴ πλησίον πεζεύσας τοῦ πύργου τοῦ λεγομένου Ἐπιβάτας,

8 λυμήνουσι P: fortasse λυμήνωσι | φθάσαν scripsi: φθάσας P || 18 ἀδελφῇ scripsi:
 ἀδελφῆς P | ἐμνημόνευσεν nusquam commemoravit || 21 ἐπιβάτας P: fortasse Ἐπιβάται
 v. p. 321 v. 25.

locul acesta trebuie înțeles urmasul lui Spentiar, al socrului lui Murad II, urmaș pe
 care Duca, după obicei turcesc (vz. II, 3: *Carmian*), îl numește tot cu numele ta-
 tălui lui și atunci Murad II și-a dat fiica, pe sora lui Mahomed II, după un nepot
 de-al socrului său, ceea ce e mai firesc. Pe acest ginere al lui Murad II și cumnat al
 lui Mahomed II, ținînd pe sora acestuia și avînd domnia la Adramition, Duca ni-l
 numește Caiabei, așa că e greșit să fie considerat după I. Hammer numai ca un
 general otoman (vz. G. Moravcsik, II, 132 s.v. *Καίάπεγ*). — Ἀδραμύντιον
 e Adramyttion de pe țărmul de apus al Asiei Mici în dreptul capătului de nord al
 insulei Lesbos-Mitiline. — *turnul numit Epibate*: era o cetate amfibie, pe care și-a
 fost construit marelui duce Alexie Apocaucos, rivalul lui Ioan VI Cantacuzino, în răz-
 boiul civil din 1341—1347, ca urmărit fiind dinspre mare, să poată fugi pe uscat, iar
 fugărit fiind de pe uscat, să poată scăpa pe mare; vz. Nichifor Gregoras, *Istoria*
bizantină, ed. Bonn, II, 585, 10—20. Tot după Nich. Gregoras, cetatea Epibate τὸ φρού-
 ριον τῶν Ἐπιβατῶν Apocaucos și-a ridicat-o cu multă cheltuială ἐν τοῖς παραλίοις τῶν
 προαστείων τοῦ Βυζαντίου, μικρὸν μὲν, ποικίλον δὲ καὶ δαιμονίως ὄχυρόν τε καὶ
 δύσμαχον *ibid.* II, 602, 17: „la țărmul mării al orașelor din apropierea Bizan-
 tului, cetate mică, dar complicată și diabolic de întărită și foarte greu de cucerit”. Și
 Ioan Cantacuzino în Memoriile sale istorice precizează că așezarea cetății era în
 apropierea orașului Silivria, care se află la oarecare depărtare de Constantinopole
 pe țărmul Mării de Marmara. Cînd Ioan V Paleolog îi cere cumnatului său Matei
 Cantacuzino să depună însemnele împărătești il „duce într-o cetate Epibate de lângă
 Silivria” ἤγαγεν εἰς Ἐπιβάτας φρούριόν τι περὶ Σηλυμβρίαν Ioan Cantacuzino, *Istoria*,
 ed. Bonn, III, 345, 23.

de povară prin semănăturile bizantinilor și stricau grânele și alte văr-
deturi de tot felul. Unul din bizantini văzînd paguba ce se făcea în
5 ogoarele lui muncite din greu, a alergat și a alungat caii din ogor. Dar
unul din oamenii de la cai, un turc, sosind lovește în bizantin. Altul
însă, o rudă de a celui lovit, a alergat și după el altul; tot așa și turcii
cu iataganele în mînă. Încăierîndu-se unii cu alții, au fost uciși atît
dintre turci, cît și dintre bizantini. Atunci Caiabei, căci așa îi era nu-
mele, a doua zi ajungînd în fața sultanului și făcîndu-i obișnuita închi-
năciune, i-a raportat de tot ce s-a petrecut la Epibate; și lui i-a fost
10 deajuns atîta și a ordonat chiar lui Caiabei să plece în grabă cu ostașii
lui și să treacă prin sabie pe toți locuitorii din satul acela. Așa s-a și
întîmplat; căci venind pe neașteptate dis-de-dimineată și agricultorii
ieșind pe ogoare la secerat, turcii au căzut asupra lor și i-au măcelărit
pe toți, vreo patruzeci la număr. Aceasta a fost pricina de luptă și nimicire
15 a bizantinilor.

Impăratul încuie 11. Atunci, împăratul auzind cele întîmplate, a încuiat
porțile orașului. porțile capitalei și pe turci, cîți s-a întîmplat să-i afle
înauntru, pe toți i-a legat și i-a aruncat în închisoare. Și după trei zile
le-a dat iar drumul; căci n-avea încotro. Între turcii aflați mai erau și
20 eunuci tineri din oamenii de la palatul sultanului; și aceștia înfățișați
înaîntea împăratului, au spus: „Dacă ne vei da drumul, o împărate,
înaîntea de a fi ajuns soarele la asfințit, îți vom fi mulțumitori; dacă
însă după asfințitul soarelui nu ne aflăm în fața sultanului, să știi că
dacă ne dai drumul după aceea, nu ne va fi nouă spre bucurie, ci foarte
25 spre moarte. De aceea fie-ți milă de noi și dă-ne drumul în clipa aceasta,
iar de nu, dă poruncă să ni se taie capetele; căci mai bine să murim
de mîna voastră decît de mîna lui, care e pieirea lumii întregi“. Împă-
ratul auzind acestea, și-a îndoit inima și în clipa aceea le-a dat drumul.
Și trimițînd soli la tiran, i-a spus: „Deoarece alegi calea luptei și nu-s
30 în stare să te fac să ascuți nici de jurăminte nici de vorbe bune, fă ce
vrei. Eu unul, scăpare caut la dumnezeu și, dacă e în voia lui să dea
și orașul acesta în mîinile tale, cine i-ar putea sta împotrivă? Iar dacă
din nou va sădi întru inima ta cuget de pace, și aceasta cu bucurie o
primim. Dar deocamdată ia-ți tratatele și jurămintele. Eu de acum îna-
35 inte țin porțile Constantinopolei încuiate și-i voi apăra pe cei dinăuntru,
pe cît îmi va fi puterea. Tu însă folosindu-te de putere în chip asupritor,
folosește-te pînă ce dreptul judecător va da fiecăruia, și mie și ție,
dreapta lui hotărîre“. — Cînd a auzit acestea barbarul, nici nu și-a mai
bătut capul de loc să dea vreun răspuns, ci de îndată a poruncit să se

ἀπολύσαντες τοὺς ἵππους καὶ τὰ σκευαφόρα ἤφα ἐν τοῖς καρποῖς τῶν Ῥωμαίων ἐλυμήναντο τοὺς στάχους καὶ τὴν ἄλλην πάντοίαν χλόην. Εἰς δὲ τῶν Ῥωμαίων ὁρῶν τὴν γενομένην ζημίαν ἐν τοῖς πολυκόποις αὐτοῦ γεωργήμασιν, δραμῶν ἐδίωξε τοὺς ἵππους ἐκ τοῦ ἀγροῦ. Εἰς δὲ τῶν ἱππηλατῶν Τούρκος φθάσας παίει τὸν Ῥωμαῖον. Ἄλλος δὲ προσγενὴς τοῦ τυφθέντος ἔδραμε καὶ μετ' αὐτὸν ἕτερος, 5 ὁμοίως καὶ οἱ Τούρκοι ξιφήρεις. Συμπλακέντες οὖν ἀλλήλους ἐσφάγησαν ἐκ τῶν Τούρκων, ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν Ῥωμαίων. Τότε ὁ Καγιάπεγ, οὕτω γὰρ ἦν αὐτῷ ὄνομα, ἐπὶ τὴν αὐρίον φθάσας εἰς τὸν ἡγεμόνα καὶ προσκυνήσας αὐτὸν κατὰ τὸ ἔθος, ἀπήγγειλεν πάντα τὰ γενόμενα ἐν τοῖς Ἐπιβάταις, καὶ αὐτὸς μὴ δεηθεὶς ἑτέρας ἀγγελίας ἢ παραστάσεως, προστάξας αὐτῷ τῷ Καγιάπεγ τοῦ ἀπελθεῖν ἐν σποδῇ σὺν τοῖς αὐτοῦ στρατιώταις καὶ πατάξαι τούτους ἐν μαχαίρᾳ 10 πάντας τοῦ χωρίου ἐκείνου. Ὁ καὶ γέγονεν· ἐλθὼν γὰρ ἐξαίφνης πρῶτ' καὶ οἱ γεωργοὶ ἐξελθόντες εἰς τοὺς ἀγροὺς τοῦ θερίζειν, ἐπεισπεσόντες οἱ Τούρκοι πάντας κατέσφαξαν, τὸν ἀριθμὸν ὡς τεσσαράκοντα. Αὕτη αἰτία τῆς μάχης καὶ ἀφανισμὸς τῶν Ῥωμαίων. 15

11. Τότε ὁ βασιλεὺς ἀκούσας τὸ γεγονὸς ἐκλείσει τὰ θύρας τῆς πόλεως καί, ὅσους ἔτυχεν εὐρῶν ἐντὸς Τούρκους, πάντας δεσμήσας ἐν φρουρᾷ ἔθετο. Καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς πάλιν ἀπέλυσε· τί γὰρ εἶχε τοῦ θρᾶν; Ἐπὶ ἐν τοῖς εὐ- 245b ρεθεῖσι Τούρκοις ὑπῆρχον ἐκ τῶν τοῦ παλατίου τοῦ ἡγεμόνος εὐνουχόπουλοι, οἱ παρασταθέντες τῷ βασιλεῖ εἶπον· „Εἰ μὲν ἀπολύσεις ἡμᾶς, ὦ βασιλεῦ, πρὸ τοῦ 20 τὸν ἥλιον κλίνει πρὸς δυσμᾶς, χάριν εἰσομέν σοι· εἰ δὲ μετὰ δύσιν ἡλίου μὴ εὐρεθέντες ἐνώπιον τοῦ ἡγεμόνος, γινῶθι τὸ μετὰ ταῦτα ἀπολυθῆναι οὐκ ἔσται ἡμῖν πρὸς χάριν, ἀλλὰ καὶ λίαν θανάσιμον. Διὸ ποιήσον εἰς ἡμᾶς ἔλεος καὶ ἀπό- λυσον τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, εἰ δ' οὐ μὴ, κέλευσον ἀποτιμηθῆναι τὰς κεφαλὰς· κρεῖττον γὰρ παρ' ὑμῶν τεθνάναι ἢ παρὰ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης ὀλέθρου.“ — Ταῦ- 25 τα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκάμφθη τῇ γνώμῃ καὶ ἀπέλυσεν αὐτοὺς τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ. Καὶ στείλας ἀποκρισιαρίους πρὸς τὸν τύραννον εἶπεν· „Ἐπεὶ τὰ τῆς μάχης ἡρετίσω καὶ οὐτ' ὅρκοις οὔτε κολακείαις πεισθῆναι ποιῆσαι σε ἔχω, ποιεῖ δ' βού- λει. Ἐγὼ γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν καταφεύγω καὶ, εἰ θελητὸν αὐτῷ ἔστι τοῦ δοῦναι καὶ τὴν πόλιν ταύτην εἰς χειρὰς σου, τίς ὁ ἀντειπεῖν δυνάμενος; Εἰ δὲ πάλιν ἐμ- 30 φυτεύσει εἰρήνην ἐν τῇ καρδίᾳ σου, καὶ τοῦτο ἀσπασίως ἀποδέχομαι. Πλὴν κατὰ τὸ παρὸν λαβέ σου τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους. Ἐγὼ ἀπὸ τοῦ νῦν τὰς πύλας τῆς Πόλεως κεκλεισμένας ἔχων, καὶ τοὺς ἔνδον φυλάξω, ὅσον ἢ δύναμις. Σὺ δὲ καταδυναστεύων δυνάστευε, ἕως ὃ δίκαιος κριτὴς ἀποδώσει ἐκάστω, ἐμοί τε καὶ σοί, τὴν δικαίαν ἀπόφασιν.“ — Ταῦτα ἐνωτισθεὶς ὁ βάσβαρος καὶ μηδὲ

4 ἱππηλατῶν P || 13 ἐπεισπεσόντες P₁ Bull: ἐπεὶ πρὸς περὶ πρὸντες P || 14 - 15 ἀφανισμός P: fortasse ἀφανισμού || 23 πρὸς χάριν scripsi: πρὸς χαρὶ P || 32 λάβε || 33 ὅσον ἢ P: ὅση Charitonides.

dea sfoară în țară de război. Dar împăratul prevăzînd de șase luni ce are să vină, a avut grijă de întărituri și pe țărani din apropierea Constantinopolei i-a luat înăuntru și ei au adus înăuntru grînele secerate și totul ce a fost treierat.

- 5   **Sultanul or-** 12. Sultanul însă încheind cu bine construirea cetății și
                       donă ca orice zidurile și turnurile ducîndu-le 30 de palme în grosime
                       corabie să dea și destul de înalte, a așezat în turnul lui Chalil-pașa tu-
                       vamă. nuri de bronz, slobozind pietre de peste șase sute de litri
 10 în greutate și a încredințat cetatea lui Feruz-aga cu numele, dintre cei mai
                       credincioși ieniceri ai lui, și i-a ordonat: „Vasele ce vin dinspre Eles-
                       pont în Marea Neagră și din Marea Neagră spre Elespont, ale oricărei
                       țări s-ar întîmpla, fie corăbieri genovezi, fie venețieni, constantinopoli-
                       tani, din Cafa, Trapezunt, Amisos, Sinope și oameni de sub stăpînirea
 15 mea și de orice categorie ar fi, corăbii, trireme, bireme, bărci, caice, să
                       nu plece, înainte de ce nu vor lăsa în jos pînzele și nu dau vamă și așa
                       să-și continue drumul. Iar vasul care nu ascultă și nu vrea să se su-
                       pună, să fie scufundat cu lovituri de tun“. Acestea și altele dispunînd
                       semețul, i-a mai dat și patru sute de tineri pentru paza cetății și el însuși,
 30 după ce în patru luni a încheiat toate lucrările, a plecat la Adrianopole,
                       fiind în curs acuma cel de-al doilea an din domnia lui, iar de la facerea
                       lumii 6961.

- Turnarea unui** XXXV. O dată cu trecerea verii și începerea toamnei, el
                       tun foarte a rămas acasă și nu dădea ochilor odihnă, ci zi și noapte
                       mare. gîndul îi era la Constantinopole, cum ar putea-o cuceri,
 25 cum s-ar face stăpîn pe ea. Încă de cînd era la cetate și o zidea, a venit
                       din Constantinopole un maistru turnător de tunuri aruncătoare de piatră,
                       de neam ungar, un meșter foarte încercat. Acesta sosise de mult în Con-

12: *în patru luni*: După Jurnalul lui Nicolo Barbaro, construirea cetății a durat din martie pînă la mijlocul lui august 1452; vz. Migne, Patrologia Series Graeca, vol. 158, col. 1067 C. — *de la facerea lumii 6961*: ca să răspundă anului 1452, cînd a avut loc ridicarea cetății, Mahomed II trebuie să se fi întors la Adrianopole după 1 septembrie; G. Sfranșes, 1060 C ne și spune: *τῇ γ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνὸς τοῦ εἰς αὐτὸν διέβη εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν* „la 3 septembrie (60)61 a trecut la Adrianopole“ (cp. G. Sfranșes, 234, 20); iar Critobul, I, 11, 8: *φθινόπωρον φθίνοντος ἤδη* „toamna fiind pe stîrșire acum“.

XXXV 1: *τὸ γένος Οὐγγρος* maistru... de neam ungar: L. Chalc., II, 151, 12 ne spune că e de neam român și ne dă și numele Orban: *ὑπεβολιστῆς δ' ἦν τοῦ βασιλέως τοῦτομα Ὀρβανός, Ἀδῆ δὲ γένος* „și avea sultanul un tunar cu numele Orban, român de neam“, căci la L. Chalcocondil, dac înseamnă numai român, pentru unguri întrebuintînd numele de peoni (vz. indicele în ed. E. Darkó).

τὸ οἰονοῦν εἰς νοῦν μελετήσας ἀπολογία, παρενθὺ ἐκέλευσε διαλαλίαν μάχης γενέσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς προορῶν τὸ μέλλον, πρὸ ἕξ μηνῶν εἶχε τὰ φρούρια ἐν ἐπιμελείᾳ καὶ τοὺς χωρίτας τοὺς ἐγγὺς τῆς Πόλεως ἔνδον καὶ τὸν θεωριζόμενον στάχυν καὶ τὰς λικιμιζόμενας ἄλωνα ἔνδον ἐκόμιζον. 246b

12. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπαρτίσας καλῶς τὸ φρούριον καὶ εἰς πάχος τὰ τεῖχη καὶ τοὺς πύργους ἄσπιθαμὰς ἐκτείνας καὶ τὸ ὕψος εἰς τὸ ἄρκουν καὶ ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Χαλὶλ-πασια χῶνας χαλκοῦς ἀπολυούσας πέτρας ὑπὲρ ἑξακοσίων λιτρῶν τὸ βάρος καὶ τῶν αὐτοῦ πιστοτάτων δούλων Φερούζ-αγαν ὀνόματι παραδούς τὸ πολίχνιον, παραγγείλας αὐτῷ „Τὰς ναῦς τὰς ἀφ’ Ἑλλησπόντου πρὸς Πόντον καὶ τὰς ἀπὸ Πόντου πρὸς Ἑλλήσποντον, κἂν ὁποίας ἄρα αὐθεντίας τυγχάνουσι, εἴτε Γενοῦνται, εἴτε Βένετοι, Κωνσταντινουπολῖται, Καφατινοί, Τραπεζούντιοι, Ἀμινσηνοί, Σινωπαῖοι καὶ οἱ ἐκ τῆς ἐμῆς αὐθεντίας, ὁποιασοῦν τύχης κἂν ᾧσι, νῆαι, τριήρεις, διήρεις, βάλκαι, ἀκάτια, μὴ πλείωσαν, πρὶν χαλάσοντας τὰ ἱστία τὸ κομμέριον διδόναι καὶ οὕτως τὴν ὁδὸν αὐτῶν πορευέσθωσαν, ἥ δ’ ἀπειθήσασα ναῦς καὶ μὴ ἐνδοῦσα σὺν τῇ πετροβόλῃ καταποντισθήτω,“ — ταῦτα καὶ ἕτερα διαταξάμενος ὁ ἀλαζών, δούς αὐτῷ καὶ τετρακοσίους νέους εἰς φυλακὴν τοῦ πολυχνίου, αὐτὸς εἰς Ἀνδριανούπολιν ἐπορεύετο, τέτρασι μῆσι τὸ πᾶν ἀπαρτίσας, ἤδη τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ τρέχοντος δευτέρου ἔτους, ἀπὸ δὲ κτίσεως κόσμου ἑξακισχιλιοστοῦ ἑνακοσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ πρώτου. 15 247b

XXXV. Θέρους οὖν παρελθόντος καὶ τῆς μετοπωρινῆς ὥρας ἀρχούσης, οἰκοὶ διάγων οὐκ ἐδίδου ἀνάπαυσιν τοῖς βλεφάροις, ἀλλὰ καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ τὴν φροντίδα τῆς Πόλεως εἶχε, πῶς αὐτὴν λάβοι, πῶς κύριος αὐτῆς γένοιτο. Ἔτι ὄντος οὖν αὐτοῦ ἐν τῷ πολυχνίῳ καὶ οἰκοδομοῦντος, ἐξηλθεν ἐκ τῆς Πόλεως εἰς τεχνίτης ὁ τὰς πετροβολημάτων χῶνας κατασκευάζων, τὸ γένος Οὐγγρος, τεχνίτης δοκιμώτατος. Οὗτος πρὸ πολλοῦ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει ἐλθὼν 20

stantinopole și arătînd miniștrilor împărătești meșteșugul său, au raportat împăratului. Și împăratul a fixat o pensie nu demnă de știința lui, dar nici pe aceea, de nimică și puțină, nu i-o dădeau meșterului. De aceea luîndu-și orice nădejde, întru una din zile părăsește Constantinopole și trece la barbar. Și acela primindu-l cu bucurie, i-a dat cu cinste 5 tain și îmbrăcăminte și-i dă și leafă atîta, încît împăratul, de-i dădea numai un sfert, nu fugea din Constantinopole. Intrebat de sultan, dacă poate să-i toarnă un tun mare, care să cuprindă o piatră foarte mare ca pentru tăria și grosimea zidurilor Constantinopolei, el i-a răspuns: „Pot 10 să-ți fac dacă vrei, un tun după mărimea pietrii ce mi se arată. Căci eu cunosc bine zidurile Constantinopolei. Nu numai acelea, ci și zidurile Babilonului, praf și țărînă le va face lovitura dată din tunul meu. Numai eu, tot ce se ține de lucrul meu, îl voi face bine, la împușcatură însă nu mă pricep și nici nu mă apuc“. Auzind sultanul acestea, i-a spus: 15 „Fă-mi tunul, cît despre împușcătura pietrii, voi vedea însumi“. — Și au început să strîngă bronz și meșterul a închipuit forma țevii. Și în trei luni a fost construit și turnat o minunăție de tun înfiorător și grozav.

Scufundarea
unei corăbii
venețiene.

2. La cetatea Paschesen însă în zilele acelea coborînd din Marea Neagră prin Bosfor o corabie mare a venețienilor, 20 căpitanul corăbiei Rizzo cu numele, n-a lăsat în jos pînzele și cei din cetate, ținînd-o cu o piatră foarte mare, au spart corabia, de s-a scufundat în adînc și căpitanul cu ceilalți treizeci urcîndu-se într-o barcă, au ieșit la mal. Turcii însă i-au prins și le-au legat mîinile și cu lanțul la grumaz i-a trecut ca într-un singur șirag; apoi i-au dus 25 la sultan care petrecea atunci la Didimotich. Și le-a poruncit tuturor să le taie capul, iar pe căpitan să-l tragă în țeapă prin șezut și așa să-și dea sufletul și să-i lase neînmormîntați; pe aceștia i-am văzut și eu, fiind acolo după puține zile.

Incercarea
tunului celui
mare.

3. Din Didimotich venind la Adrianopole în luna ianuarie și făcîndu-și toată pregătirea de război, a vrut să încerce tunul, pe care i l-a turnat meșterul acela. Și după 30 ce l-a așezat cu mult meșteșug în fața porții celei mari de la curtea palatelor ce și le-a clădit anul acela, a băgat bine înăuntru piatra și a

τρέχει πρὸς τὸν βάρβαρον trece la barbar: și Nichita Choniati ne istorisește un caz cu totul asemănător despre un „meșter foarte iscusit“ (*ἐν μηχανουργοῖς ἀριστός* ed. Bonn, p. 671, 14), care mai înainte fusese în slujba bizantinilor și, pentru că nu-și primea leafa, trece de la împăratul Alexie III Angel (1195—1203) la un răsculat cu numele Hrizea (Chrysos) „de neam fiind romin“ (*Βλάχος ἐν τῷ γένος* 665, 13 și 643 21); și de aceea oamenii acestuia ucid mulți bizantini prin puternice și iscusite aruncători de pietre (Nichita Choniati, ed. Bonn, 671, 13 urm.). Numele Hrizea care redă pe grecescul *χρυσός* îl întîlnim în documente vechi românești. Într-un zapis din Tirgoviște de la 21 iulie 1627.

καὶ σημάνας τοῖς μεσάζουσι τῷ βασιλεῖ τὴν τέχνην αὐτοῦ, ἀνέφερον τῷ βασι-
 λεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς γράψας αὐτῷ σιτηρέσιον οὐκ ἄξιον πρὸς τὴν ἐπιστήμην
 αὐτοῦ, οὐδ' ἐκεῖνο τὸ μνηδαμνὸν καὶ εὐαρίθμητον ἐδίδουσαν τῷ τεχνίτῃ. Ὅθεν
 καὶ ἀπογνούς, καταλιπὼν τὴν Πόλιν μὲ τῶν ἡμερῶν τρέχει πρὸς τὸν βάρβα-
 ρον. Καὶ αὐτὸς ἀσπασίως ἀποδεξάμενος καὶ τροφὰς καὶ ἐνδύματα φιλοτιμήσας 5
 αὐτόν, δίδωσι καὶ ῥόγαν τόσῃν, ὅσῃν εἰ ὁ βασιλεὺς τὸ τέταρτον ἔδιδεν, οὐκ ἂν
 ἀπεδίδρασκε τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐρωτηθεὶς οὖν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, εἰ
 δύναται κενῶσαι χωνεῖαν μεγάλην, πέτραν φέρουσαν ὑπερμεγέθη, ὅσον πρὸς τὴν
 ἄλκην καὶ τὸ πάχος τοῦ τείχους τῆς Πόλεως, αὐτὸς δ' ἀνταπεκρίνατο. „Δύναμαι,
 εἰ βούλει, κατασκευᾶσαι χωνεῖαν, ὅση τὸ μέγεθος τυγχάνει τῆς δεικνυμένης μοι 10
 πέτρας. Ἐγὼ γὰρ τὰ τεῖχη τῆς Πόλεως ἀκριβῶς ἐπίσταμαι. Οὐ μόνον γὰρ ἐκεῖ-
 να, ἀλλὰ καὶ τὰ Βαβυλώνια τεῖχη ὡς χοῦν λεπτυνεῖ ἢ παρὰ τῆς χωνείας τῆς ἐμῆς
 ἀφαιρεθῆσα. Πλὴν ἐγὼ τὸ πᾶν τοῦ ἔργου καλῶς ἀπαρτίσω, τὴν δὲ βολὴν οὐκ ἐπίσταμαι 248b
 οὐδὲ συντάσσομαι.“ — Τοῦτο ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν ἔφη. „Κατασκευάσόν μοι τὴν χω-
 νεῖαν, περὶ δὲ τῆς βολῆς τοῦ λίθου αὐτὸς ὄψομαι.“ — Ἡρξάντο συναθροίζειν χαλ- 15
 κὸν τοίνυν καὶ ὁ τεχνίτης τὸν τύπον τῆς σκευῆς ἔπλαττεν. Ἐν τρισὶν οὖν μηνσὶ
 κατασκευάσθη καὶ ἐχωνεύθη τέρας τι φοβερὸν καὶ ἐξαισίον.

2. Ἐν δὲ τῷ Πασκεσὲν πολυχνίῳ τὰς ἡμέρας ἐκείνας κατερχομένης νῆδος
 ἐκ τοῦ Στομίου μεγάλης τῶν Βενετῶν, Ῥύτζος ὁ ναύαρχος τοῦνομα καὶ μὴ 20
 χαλάσας τὰ ἱστία, πέτραν ἀκοντίσαντες οἱ τοῦ κάστρου ὑπερμεγέθη, τὴν ναῦν
 διέδρῳξε καί, εἰσδυομένη τῷ βυθῷ, ὁ ναύαρχος σὺν λοιποῖς τριάκοντα ἐν ἀκατίῳ
 ἐμβάντες, ἐξῆλθον ἐν τῷ αἰγιαλῷ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι λαβόντες αὐτοὺς καὶ δήσαντες
 τὰς χεῖρας καὶ τοὺς τραχήλους ἐν ἀλύσει περάσαντες ὡς ἐν μὲ σειρᾷ, τούτους
 πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀπτήγαγον τότε ἐν Διδυμοτείχῳ διάγοντα. Ἐκέλευσεν οὖν τοὺς
 πάντας ἀποκεφαλισθῆναι, τὸν δὲ ναύαρχον ἐν τῷ πάλῳ διὰ τοῦ ἀφεδρωῶνος τὴν 25
 ψυχὴν ἀποδρῶναι, καὶ ἀτάφους ἀφεῖναι, οὗς καὶ εἶδον ἐγὼ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας
 ἐκεῖ διαγενομένου μου.

3. Ἐλθὼν δὲ ἀπὸ Διδυμοτείχου ἐν Ἀδριανουπόλει τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ
 καὶ πᾶσαν σκευασίαν πολεμικὴν ἐτοιμάσας, τὴν χωνεῖαν, ἣν ὁ τεχνίτης ἐκεῖνος
 κατεσκεύασεν, ἡβουλήθη δοκιμάσαι. Καὶ δὴ παραστήσας αὐτὴν τεχνηγέντως ἔμπροσ- 30
 θεν τῆς μεγάλης πύλης τῆς αὐλῆς τῶν παλατίων τῶν παρ' αὐτοῦ τὸ ἔτος ἐκεῖ- 249b

24 διάγοντα Bul: διάγοντι P || 27 διαγενομένου P: διαγομένου Bull.

ne apare un mare logofăt Hrizea, iar în altul din 1636 un Mare Ban Hrizea. Vz. Arhiva istorică a României, I, p. 14, nr. 12 și p. 15, nr. 15.

2: Rizzo cu numele: G. Sfranțes, 1055 B (G. Sfranțes, 217, 8) îi dă numele Antonio *Ῥύτζος* și ne spune că a suferit martiriul pentru credința în Hristos. Numele i-l dă și Nicolo Barbaro, care ne spune că scufundarea corăbiei s-a întâmplat la 26 noiembrie 1452 și că după 14 zile căpitanul corăbiei a fost tras în țeară din porunca sultanului; Migne, *Patrologia Series Graeca*, 158 col. 1068 C — 1069 A.

3: în luna ianuarie 1453.—palatelor ce și-a clădit: Critobul I 12, unde se descrie pe larg clădirea. —

stantinopole și arătînd miniștrilor împărătești meșteșugul său, au raportat împăratului. Și împăratul a fixat o pensie nu demnă de știința lui, dar nici pe aceea, de nimică și puțină, nu i-o dădeau meșterului. De aceea luîndu-și orice nădejde, întru una din zile părăsește Constantinopole și trece la barbar. Și acela primindu-l cu bucurie, i-a dat cu cînte
 5 tain și îmbrăcăminte și-i dă și leafă atîta, încît împăratul, de-i dădea numai un sferț, nu fugea din Constantinopole. Intrebat de sultan, dacă poate să-i toarne un tun mare, care să cuprindă o piatră foarte mare ca pentru tăria și grosimea zidurilor Constantinopolei, el i-a răspuns: „Pot
 10 să-ți fac dacă vrei, un tun după mărimea pietrii ce mi se arată. Căci eu cînesc bine zidurile Constantinopolei. Nu numai acelea, ci și zidurile Babilonului, praf și țărînă le va face lovitura dată din tunul meu. Numai eu, tot ce se ține de lucrul meu, îl voi face bine, la împușcătură însă nu mă pricep și nici nu mă apuc”. Auzînd sultanul acestea, i-a spus:
 15 „Fă-mi tunul, cît despre împușcătura pietrii, voi vedea însumi”. — Și au început să strîngă bronz și meșterul a închipuit forma țevii. Și în trei luni a fost construit și turnat o minunăție de tun înfiorător și grozav.

Scufundarea
unei corăbii
venețiene.

2. La cetatea Paschesen însă în zilele acelea coborînd din
 20 Marea Neagră prin Bosfor o corabie mare a venețienilor, căpitanul corăbiei Rizzo cu numele, n-a lăsat în jos pînzele și cei din cetate, ținînd-o cu o piatră foarte mare, au spart corabia, de s-a scufundat în adînc și căpitanul cu ceilalți treizeci urcîndu-se într-o barcă, au ieșit la mal. Turcii însă i-au prins și le-au legat mîinile și cu lanțul la grumaz i-a trecut ca într-un singur șirag; apoi i-au dus
 25 la sultan care petrecea atunci la Didimotich. Și le-a poruncit tuturor să le taie capul, iar pe căpitan să-l tragă în țeapă prin șezut și așa să-și dea sufletul și să-i lase neînmormîntați; pe aceștia i-am văzut și eu, fiind acolo după puține zile.

Incercarea
tunului celui
mare.

3. Din Didimotich venind la Adrianopole în luna ianuarie
 30 și făcîndu-și toată pregătirea de război, a vrut să încerce tunul, pe care i l-a turnat meșterul acela. Și după ce l-a așezat cu mult meșteșug în fața porții celei mari de la curtea palatelor ce și le-a clădit anul acela, a băgat bine înăuntru piatra și a

τρέχει πρὸς τὸν βάρβαρον trece la barbar: și Nichita Choniati ne istorisește un caz cu totul asemănător despre un „meșter foarte iscusit” (*ἐν μηχανουργοῖς ἀριστος* ed. Bonn, p. 671, 14), care mai înainte fusese în slujba bizantinilor și, pentru că nu-și primea leafa, trece de la împăratul Alexie III Angel (1195—1203) la un răscolat cu numele Hrizea (Chrysos) „de neam fiind român” (*Βλάχος ὃν τὸ γένος* 665, 13 și 643 21); și de aceea oamenii acestuia ucid mulți bizantini prin puternice și iscusite aruncări de pietre (Nichita Choniati, ed. Bonn, 671, 13 urm.). Numele Hrizea care redă pe grecescul *χρυσός* îl întîlnim în documente vechi românești. Într-un zăpis din Tirgoviște de la 21 iulie 1627.

καὶ σημάνας τοῖς μεσάζουσι τῷ βασιλεῖ τὴν τέχνην αὐτοῦ, ἀνέφερον τῷ βασιλεῖ. Ὁ δὲ βασιλεὺς γράψας αὐτῷ σιτηρέσιον οὐκ ἄξιον πρὸς τὴν ἐπιστήμην αὐτοῦ, οὐδ' ἐκεῖνο τὸ μηδαμῖνον καὶ εὐαριθμητον ἐδίδουσαν τῷ τεχνίτῃ. Ὅθεν καὶ ἀπογνοὺς, καταλιπὼν τὴν Πόλιν μὲ τῶν ἡμερῶν τρέχει πρὸς τὸν βάρβαρον. Καὶ αὐτὸς ἀσπασίως ἀποδεξάμενος καὶ τροφὰς καὶ ἐνδύματα φιλοτιμήσας αὐτόν, δίδωσι καὶ ὄργαν τόσσην, ὅσην εἰ ὁ βασιλεὺς τὸ τέταρτον ἐδίδεν, οὐκ ἂν ἀπεδίδρασκε τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐρωτηθεὶς οὖν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος, εἰ δύναται κενῶσαι χωνεῖαν μεγάλην, πέτραι φέρουσιν ὑπερμεγέθη, ὅσον πρὸς τὴν ἀλκὴν καὶ τὸ πάχος τοῦ τείχους τῆς Πόλεως, αὐτὸς δ' ἀνταπεκρίνατο „Δύναμαι, εἰ βούλει, κατασκευᾶσαι χωνεῖαν, ὅση τὸ μέγεθος τυγχάνει τῆς δεικνυομένης μοι πέτρας. Ἐγὼ γὰρ τὰ τεῖχη τῆς Πόλεως ἀκριβῶς ἐπίσταμαι. Οὐ μόνον γὰρ ἐκεῖνα, ἀλλὰ καὶ τὰ Βαβυλωνία τεῖχη ὡς χοῦν λεπτυνεῖ ἢ παρὰ τῆς χωνείας τῆς ἐμῆς ἀφειθεῖσα. Πλὴν ἐγὼ τὸ πᾶν τοῦ ἔργου καλῶς ἀπαρτίσω, τὴν δὲ βολὴν οὐκ ἐπίσταμαι οὐδὲ συντάσσομαι.“ — Τοῦτο ἀκούσας ὁ ἡγεμὼν ἔφη „Κατασκευάσόν μοι τὴν χωνεῖαν, περὶ δὲ τῆς βολῆς τοῦ λίθου αὐτὸς ὄψομαι.“ — Ἡρξαντο συναθροίζειν χαλκὸν τοῖνον καὶ ὁ τεχνίτης τὸν τύπον τῆς σκευῆς ἔπλαττεν. Ἐν τρισὶν οὖν μηνὶ κατασκευάσθη καὶ ἐχωνεύθη τέρας τι φοβερόν καὶ ἐξαίσιον.

2. Ἐν δὲ τῷ Πασκεσὲν πολυχνίῳ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνὰς κατερχομένης νηὸς ἐκ τοῦ Στομίου μεγάλης τῶν Βενετῶν, Ῥύτζος ὁ ναύαρχος τοῦνομα καὶ μὴ χαλάσας τὰ ἱστία, πέτραι ἀκοντίσαντες οἱ τοῦ κάστρου ὑπερμεγέθη, τὴν ναῦν διέδρῃξε καί, εἰσδυομένη τῷ βυθῷ, ὁ ναύαρχος σὺν λοιποῖς τριάκοντα ἐν ἀκατίῳ ἐμβάντες, ἐξῆλθον ἐν τῷ αἰγιαλῷ. Οἱ δὲ Τοῦρκοι λαβόντες αὐτοὺς καὶ δήσαντες τὰς χεῖρας καὶ τοὺς τραχήλους ἐν ἀλύσει περάσαντες ὡς ἐν μὲ σειρᾷ, τούτους πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀπήγαγον τότε ἐν Διδυμοτείῳ διάγοντα. Ἐκέλευσεν οὖν τοὺς πάντας ἀποκεφαλισθῆναι, τὸν δὲ ναύαρχον ἐν τῷ πάλῳ διὰ τοῦ ἀφειδρῶνος τὴν ψυχὴν ἀποδρῖψαι, καὶ ἀτάφους ἀφεῖναι, οὗς καὶ εἶδον ἐγὼ μεθ' ἡμέρας ὀλίγας ἐκεῖ διαγενομένου μου.

3. Ἐλθὼν δὲ ἀπὸ Διδυμοτείχου ἐν Ἀδριανουπόλει τῷ Ἰανουαρίῳ μηνὶ καὶ πᾶσαν σκευασίαν πολεμικὴν ἐτοιμάσας, τὴν χωνεῖαν, ἣν ὁ τεχνίτης ἐκεῖνος κατασκευάσεν, ἡβουλήθη δοκιμάσαι. Καὶ διη παραστήσας αὐτὴν τεχνήντως ἔμπροσθεν τῆς μεγάλης πύλης τῆς αὐλῆς τῶν παλατίων τῶν παρ' αὐτοῦ τὸ ἔτος ἐκεῖ-

24 διάγοντα Bul: διάγοντι P || 27 διαγενομένου P: διαγομένου Bull.

ne apare un mare logofăt Hrizea, iar în altul din 1636 un Mare Ban Hrizea. VZ: Arhiva istorică a României, I, p. 14, nr. 12 și p. 15, nr. 15.

2: *Rizzo cu numele*: G. Sfranțes, 1055 B (G. Sfranțes, 217, 8) îi dă numele Antonio *Ῥιτζος* și ne spune că a suferit martiriul pentru credința în Hristos. Numele i-l dă și Nicolo Barbaro, care ne spune că scufundarea corăbiei s-a întâmplat la 26 noiembrie 1452 și că după 14 zile căpitanul corăbiei a fost tras în țeară din porunca sultanului; Migne, *Patrologia Series Graeca*, 158 col. 1068 C — 1069 A.

3: *în luna ianuarie 1453.—palatelor ce și-a clădit*: Critobul I 12, unde se descrie pe larg clădirea. —

măsurat iarba de pușcă; și a doua zi avea să o sloboadă. Și s-a dat de știre în toată Adrianopolea, oamenii să aibă în minte detunătura și zguduitura de trăsnet pînă în înaltul cerului, ca nu cumva auzind-o pe neașteptate, unii să-și piardă glasul și femeile însărcinate să lepede. Dimineata deci dînd foc ierbii de pușcă și aerul încălzindu-se și împingînd piatra, a fost slobozită cu o detunătură mare, străbătînd văzduhul și umplîndu-l de fum și ceață. Bubuitura s-a auzit la o sută de stadii depărtare, iar piatra a căzut la o milă de locul unde a fost repezită; și în locul unde a căzut, s-a făcut o groapă ca de un stînjén, așa de mare este puterea amestecului ierbii de pușcă ce aruncă piatra.

**Mahomed II
pe străzile
Adrianopolei.**

4. Și sultanul, ziua și noaptea, și cînd stătea culcat și cînd era sculat, și înăuntrul curții lui și afară, tot cuge-tul și toată grija îi erau, cu ce fel de război și cu ce armă va pune mina pe Constantinopole; deseori cînd se făcea seara, ieșind călare numai doi, alteori pe jos, cutreiera în haină de ostaș Adrianopolea toată, ascultînd ce se grăiește de el; iar dacă vreunul din mulțime băga de seamă că este sultanul și voia să-l salute cu urarea obișnuită, însuși în aceeași clipă îi și dădea lovitura de moarte fără cruțare, fără îndurare, ci precum cineva strivind un purece, simte o satisfacție, tot așa și acesta însuși cu mina lui ucigînd, el vrednicul să fie ucis, se răcorea.

**Chalil-Pașa,
la miez de
noapte, chemat
la sultan.**

5. Intr-una din nopți, pe la straja a doua a trimis pe cîțiva din paznicii curții și l-au adus pe Chalil-pașa. Venind și spunînd eunucilor acestuia invitația, aceia au intrat în dormitor și i-au anunțat că-l cheamă sultanul. El însă s-a cutremurat de spaimă și, crezîndu-se pierdut, și-a îmbrățișat soția și copiii și a plecat, lund cu sine un taler de aur plin de galbeni; căci lui îi era mereu teamă întru inima lui din cauza pe care am arătat-o mai sus. Intrînd în dormitorul sultanului, l-a zărit stînd jos îmbrăcat. Închinîndu-i-se și punîndu-i înainte talerul, sultanul i-a spus: „Ce-s acestea, lala?” precum ar spune careva pe limba noastră de obște „tată”, adică bădie. Iar el a răspuns: „Doamne, este obicei între pașale, ca atunci cînd sultanul cheamă pe unul din viziri afară de ora obișnuită. să nu intre în fața lui cu mîna goală. Și eu nici n-am adus în fața ta

o sută de stadii: vz. XXVIII, 12; deci cam 18 km.—*ca la o milă*: vz. XXX, 7; deci cam 1½ km. — Despre construcția și încercarea tunului cp. și Critobul, I, 29—30.

5: din cauza pe care am arătat-o mai sus: vz. XXXIV, 2.—*în fața ta*: *δεδωκεν*

νο κτισθέντων καὶ τὴν πέτραν καλῶς ἐνθεῖς καὶ τὴν βοτάνην σταθμήσας, τὴν αὖριον ἔμελλεν ἀπολύσων αὐτήν. Καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἀδριανουπόλει φανερόν ἐγένετο τοῦ κατὰ νοῦν ἔχειν τὴν βοήν καὶ τὸν κτύπον τὸν οὐρανόβροντον, ἵνα μὴ ἐξαίφνης ἐνωτιοθέντες τινὲς ἄφωνοι μείνωσι καὶ γυναῖκες ἐν γαστροὶ ἔχουσαι τὰ ἔμβρυα ἀπολέσωσι. Πρωτὶ οὖν βαλὼν πῦρ ἐν τῇ βοτάνῃ καὶ διαθερμανθέντος τοῦ πνεύματος καὶ ἐκκρουσαμένης τῆς πέτρας, ἀπελύθη τῆς χωνείας σὺν ἡχῷ βαρεῖ ἀεροβάτῳ πληροῦντι τὸν ἀέρα καπνοῦ καὶ ὁμίχλης. Ἡ δὲ βοή ἀφίκετο μέχρι σταδίων ἑκατὸν τὸ μῆκος, ὃ δὲ λίθος ἔπεσε μακρόθεν τοῦ ἀφεθέντος τόπου ὡς μίλιον ἓν, ἐν δὲ τόπῳ τῷ πεσόντι ἐγένετο βόθρος ὅσον ὀργυῖας μιᾶς· τοσαύτη ἐστὶν ἡ δύναμις τῆς ἀναμιγῆς τῶν βοτάνων τῆς ἀκοντιζούσης τὸν λίθον.

4. Ἐχων οὖν ὁ ἡγεμὼν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ τὴν πᾶσαν φροντίδα καὶ μέριμναν, κοιτόμενος καὶ ἀνιστάμενος καὶ ἐντὸς τῆς αὐλῆς αὐτοῦ καὶ ἐκτός, ποίῳ πολέμῳ καὶ ποίᾳ μηχανῇ καθέξει τὴν Κωνσταντινούπολιν, πολλάκις ἐσπέρας γενομένης σὺν δυοὶ καὶ μόνοις ἱππεύων, ἐν ἄλλοις πεζὸς ἄπασαν τὴν Ἀδριανοῦ ἐν σχήματι στρατιώτου μετερχόμενος, ἀκούων τὰ λεγόμενα περὶ αὐτοῦ, ἐὰν γὰρ τῶν πολλῶν τις κατέλαβεν ἐν νοί, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἐστί, καὶ ἡβουλήθη προσαγορεύσαι αὐτὸν σὺν εὐφημίᾳ κατὰ τὸ σύνηθες, καὶ αὐτὸς αὐθωρὸν καιρίαν ἐδίδου τὴν πληγὴν μὴ φειδόμενος, μὴ ἑλεῶν, ἀλλ' ὥσπερ τις ψύλλαν συντριβὼν αἰσθάνεται τινος ἡδονῆς, οὕτω καὶ οὗτος οἰκείᾳ χειρὶ φρονέων ὁ φόνου ἄξιος ἐδροσίετο.

5. Μῖα οὖν τῶν νυκτῶν περὶ τὴν δευτέραν φυλακὴν στείλας τῶν τῆς αὐλῆς φυλάκων τινάς, ἤγαγον τὸν Χαλὶλ-πασιαν. Ἐλθόντες δὲ καὶ τοῖς τούτου εὐνούχοις εἰπόντες τὸ μήνυμα, αὐτοὶ ἐν τῷ κοιτῶνι εἰσελθόντες ἀπήγγειλαν, πῶς ὁ ἡγεμὼν καλεῖ αὐτόν. Αὐτὸς δὲ σύντρομος γενόμενος, ἀπαγορεύσας ἑαυτὸν καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τέκνα κατασπασάμενος, ἀπῆει φέρων μεθ' αὐτοῦ δίσκον ἓνα χρυσοῦν πλήρης νομισμάτων χρυσῶν· εἶχε γὰρ αἰεὶ τὸν φόβον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ δι' αἰτίαν, τὴν ἣν προλαβὼν ἐδήλωσα. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῷ κοιτῶνι τοῦ ἡγεμόνος εἶδε καθήμενον καὶ ἐνδεδυμένον. Προσκυνήσας δὲ καὶ ἔμπροσθεν θήσας τὸν δίσκον, ὁ ἡγεμὼν εἶπε· „Τί εἰσι ταῦτα, λαλά;“ ὡς εἶποι τις κατὰ τὴν ἡμετέραν κοινὴν γλῶττιαν „τατά,“ ἤγουν παιδαγωγέ. Ὁ δ' ἀπεκρίνατο· „Κύριε, ἔθος ἐστὶ τοῖς σατράπαις, ὅταν ὁ ἡγεμὼν φωνήσῃ τινὰ τῶν μεγιστάνων παρ' ὧραν, μὴ εἰσερχεσθαι κενὸς εἰς θεωρίαν αὐτοῦ. Ἐγὼ οὖν οὐδὲν ἐκ τῶν ἐμῶν ἔφερον

2 ἀπολύσων P: ἀπολύσειν Bek || 5 βαλλὼν P || 9 ὀργυῖας P || 12 κοιτόμενος Bull: κοιτάμενος Bek: κοιτάμενος P: *fortasse* κοιταζόμενος || 21 χαλὴλ-πασίαν P.

tra se numeau darurile ce le primea mireasa a doua zi după nuntă, iar în anticitate, cînd apărea fără vîl. —

nimic din ale mele, ci ale tale dintru ale tale ți-am adus". — Sultanul însă a răspuns: „Încă n-am nevoie de ale tale! Mai degrabă ți voi dăruia încă și mai multe. Un lucru e pe care-l cer, Constantinopolea să mi-o dați". — Chalil însă la această vorbă s-a cutremurat; căci el era acela care mereu ținea partea bizantinilor și bizantinii îl aveau pe el ca mîna lor cea dreaptă și mîna lui o umpleau cu daruri și era în gura tuturor vorba „cavur ortaghi", adică tovarăș sau sprijinitor al necredincioșilor. Atunci Chalil răspunzînd sultanului, a spus: „Doamne, dumnezeu care ți-a dat în mînă partea cea mai mare din pămîntul Romeilor, el ți va da și Constantinopolea. Căci după socoteala mea nu-ți va scăpa din mînă și cu ajutorul lui Dumnezeu și al mării tale și eu și toți slujitorii tăi ne vom lupta împreună nu numai cu averea, ci și cu trupul și cu sîngele nostru; și dinspre partea acestui gînd să fii fără nicio grijă". — Aceste vorbe au mai domolit nițel sălbatica fiară; și-i spune lui Chalil: „Vezi perna? Toată noaptea am petrecut-o, ducînd-o dintr-un colț al patului în altul, cînd culcîndu-mă, cînd șculîndu-mă și somn nea-tingîndu-mi ochii. Ți spun deci, aur sau argint să nu te ademenească și să te îndepărteze de răspunsul ce mi l-ai dat acum; ci stăruitor să ne luptăm cu bizantinii și cu îngăduirea lui Dumnezeu și prin rugăciunea profetului vom lua Constantinopolea". — Cu aceste vorbe și cu altele l-a luat cu binișorul; dar la mijloc de cuvinte dulci erau și aluzii înțepătoare ce-i strîngeau inima și-i secau sîngele; și i-a dat drumul, spunîndu-i: „Pleacă în pace!".

Planuri de impresurare. 6. Și toate nopțile acelea n-a încetat să stea treaz și cu gîndul la planurile lui în contra Constantinopolei; și lua în mînă hîrtie și cerneluri și-i schița planul orașului și arăta celor ce cunoșteau meterezele, unde și cum au să așeze tunurile de bombardare și mașinăriile de spart zidurile și minele și intrarea în șanț și scările la care zid. Intr-un cuvînt, orice mașinărie de asediu și-o imagina în cursul nopții, dimineața porunceă și se făcea; și toate le punea la cale în chip nimerit și cu iscusință vicleană.

ἐκ τῶν ὧν τὰ οὐκ ἀλε τὰλε διντρου ἀλε τὰλε: vz. Παράλειπόμενα (Cronici). I, 29, 14. — „cavur ortaghi": „Christianis favens" (favorizînd pe creștini) în scrisoarea lui Leonard din Chios, vz. Migne, Patrologia Graeca, 159, 937 A. — ἐχοῦσας (intransitiv cu înțelesul aproape de οἶσας) ... μνήμας e un acuzativ absolut obișnuit la Duca și de aceea n-am schimbat în ἔχουσι participiu în acord cu λόγους avînd ca obiect direct μνήμας și păstrîndu-și înțelesul obișnuit activ de „am". — ce-i strîngeau inima și-i secau sîngele: L. Chalc., II, 167, 5—168, 19 ne istorisește cum, după cucerirea Constantinopolei Mahomed II i-a luat lui Chalil-pașa viața și averile.

εἰς θεώρητρα, ἀλλ' ἐκ τῶν σῶν τὰ σὰ προσέφερον. — 'Ο δ' ἡγεμὼν ἀπεκρίνατο·
 „Οὐκ ἔτι μοι χρεῖα τῶν σῶν, μᾶλλον καὶ ἔτι πλείονα δωρήσομαι σοι. "Εν ἔστι
 τὸ ζητούμενον τὸ τὴν Πόλιν δίδόναι μοι.“ — 'Ο δὲ Χαλὶλ ἐπὶ τῷ λόγῳ σύντρομος
 γέγονε· ἦν γὰρ αἰεὶ ὑπερασπίζων τοῖς Ῥωμαίοις καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τοῦτον ὡς δε- 251b
 ξιὰν χεῖρα ἐκέκτηντο καὶ τὴν δεξιὰν αὐτοῦ δώροις ἐπλήρουν· ἦν δὲ παρὰ πάν- 5
 των τὸ ᾄδόμενον „καβούρ ὀρταγή“, οἷον τῶν ἀπίστων ὁ σύντροφος ἢ βοηθός.
 Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Χαλὶλ τῷ ἡγεμόνι εἶπε· „Κύριε, ὁ Θεὸς δούς σοι εἰς χεῖρας
 τὸ πολλοστὸν μέρος τῆς γῆς τῶν Ῥωμαίων, αὐτός σοι καὶ τὴν Πόλιν δωρήσεται.
 Ὡς γὰρ ἐμοὶ δοκεῖ, ἐκ τῶν χειρῶν σου οὐ φεύξεται καὶ σὺν Θεῷ καὶ τῷ κρά-
 τει σου καὶ ἐγὼ καὶ πάντες οἱ δοῦλοι σου συναγωνίσομεθα οὐκ ἐν πλούτῳ μόνον, 10
 ἀλλὰ σὺν σαρκὶ καὶ αἵματι· καὶ περὶ τούτου τοῦ σκέμματος ἀμέριμνος ἔσο.“ —
 Ταῦτα πρὸς ὀλίγον ἡμέρωσαν τὸν ἄγριον θῆρα· καὶ λέγει τῷ Χαλὶλ· „Βλέπεις
 τὸ προσκεφάλαιον; Τὴν πᾶσαν νύκτα διεβίβασα ἔλκων ἀπὸ τῆς μιᾶς γωνίας τοῦ
 κοιτῶνος εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἀπὸ τῆς ἄλλης εἰς τὴν ἑτέραν ἀνακλινόμενος καὶ
 ἐξεγειρόμενος καὶ ὕπνος τοῖς ὀφθαλμοῖς μου οὐκ ἐρχόμενος. Λέγω οὖν, ἀργύ- 15
 ριον ἢ χρυσίον μὴ σε δελεάζων ἀποθόρῃς τῆς ἀποκρίσεως, ἧς ἀπεκρίνω μοι νῦν·
 ἀλλὰ σταθαρῶς ἀνταγωνισώμεθα τοῖς Ῥωμαίοις καὶ θαρρόντες Θεοῦ τῇ νεύσει
 καὶ τῇ εὐχῇ τοῦ προφήτου τὴν Πόλιν ληψόμεθα.“ — Σὺν τούτοις οὖν καὶ ἐτέ-
 ροις κολακευτικοῖς λόγοις, ἐχούσας ἐν τῷ μέσῳ τῶν κολακειῶν καὶ τὰς καρδίαν
 στυφούσας καὶ τὸ αἷμα ξηραίνουσας δακνώδεις μνήμας, ἀπέλυσεν εἰπὼν· „Ὑπα- 20
 γε ἐν εἰρήνῃ.“

6. Τὰς πάσας οὖν νύκτας ἐκείνας οὐκ ἔλιπε διανυκτερεύων καὶ μεριμ- 252b
 νῶν τὰ κατὰ τῆς Πόλεως, λαμβάνων ἐν χερσὶ χάρτην καὶ μέλανα καὶ σκιαγρα-
 φῶν τὴν περιοχὴν τῆς πόλεως καὶ δεικνύων τοῖς ἐπιστήμοσι τῶν ἐπάλξεων, ποῦ
 καὶ πῶς μέλλουσι θεῖναι τὰς σκευὰς τῶν προβόλων καὶ τὰς ἐπάλξεις καὶ τὰς 25
 κατορυγὰς καὶ τῆς τάφρου τὴν εἴσοδον καὶ τὰς κλίμακας ἐν ποίῳ τείχει. Καὶ
 ἀπλῶς εἰπεῖν τὴν πᾶσαν παρασκευὴν ἀπεικόνιζε διὰ τῆς νυκτός καὶ τὸ πρῶτ'
 κελεύων ἐγένετο, πάντα σχολαστικῶς καὶ πανούργως ἐπιμελῶν.

1 θεώρητρα Bek: θεωρετρα P || 2 ἔτι, P: ἔστι Bek || 19 λόγοις, ἐχούσας P: fortasse
 λόγοις ἔχουσιν.

Impăratul cere
ajutor de la
papa.

XXXVI. Cei din Constantinopole însă, căci să venim și la ei și să vedem care le este gîndul și grija, ca să scape orașul din mîna lui Nabuhodonosor. Impăratul apucase să trimită de mai înainte la Roma, cerînd ajutor și ca să cadă de acord în baza înțelegerii și a unirii de la Florența și papa să fie pomenit la liturghie în Biserica cea Mare; și patriarhul Grigorie se va întoarce pe tronul său; și a invitat să vină cîțiva din oamenii papii, să pună la cale înlăturarea dușmăniei neîmpăcate a schismei. Și papa a trimis pe cardinalul Poloniei, arhiepiscopul de odinioară al Rusiei Isidor, om înțelept și cumpănit și învățat în dogmele cele drepte, de origine grec, și el fiind un venerabil părinte de la sinodul din Florența, precum s-a arătat mai înainte. Și venind cu o corabie foarte mare genoveză pînă la insula Chios, a așteptat zile destule, pînă ce negustorii corăbiei să-și încheie afacerile și să desfacă mărfurile și să ia ce căutau; și ei mai așteptau altă corabie care avea să plece împreună pînă la Cafa. Cardinalul care avea cu sine pînă la cincizeci de italieni, au angajat și alți latini foarte mulți din Chios. Și făcîndu-și apariția corabia așteptată de ei, au pornit din Chios și au plecat la Constantinopole, unde au ajuns în luna lui noiembrie a anului 6961.

2. Și după ce împăratul i-a primit cu bine și i-a cinstit, cum se cuvenea, a venit vorba despre unire. Și cardinalul a găsit pe împăratul aprobînd aceasta și pe unii din fețele bisericești; dar partea cea mai mare a cinului preoțesc și călugăresc, egumeni și arhimandriți, călugărițe, — ce zic partea cea mai mare? Căci călugărițe m-au îndemnat să o spun și să o scriu: Nimeni din toți! Și însuși împăratul în chip prefăcut a spus da. Dar cei ce se arătau de părerea unirii, au venit în Biserica cea Mare, și preoți și diaconi din cler și împăratul cu sfatul țării, și voiau să slujească lui Dumnezeu împreună în obștească înțelegere și să facă făgăduințele cu cuget neprefăcut.

30

Potrivnicii
unirii biseri-
cilor.

3. Atunci partidul schismaticilor a mers la mănăstirea Pantocratorului la chilia lui Ghenadie, fost Gheorghe sholarul, și au început a-i spune: „Și noi ce să facem?” — Acela însă închis în chilie, a luat o hîrtie și și-a scris părerea și prin

XXXVI 1: Grigore se va întoarce: acesta a luat parte la sinodul din Florența (vz. L. Chalc., II, 169, 8) din 1439; devenind patriarhul Grigore III, a trebuit în august 1451 să plece în exil, pentru că a îmbrățișat unirea bisericilor (vz. G. Sfranțes, 1055 B; G. Franțes, 217, 5). — precum s-a arătat mai înainte: vz. XXXI, 3. — noiembrie 6961: adică 1452.

2: călugărițe m-au îndemnat... să scriu: e o dovadă de zelul lui Duca de a se informa cît mai bine; el a fost un sincer și convins aderent al unirii bisericilor;

XXXVI. Οἱ δὲ τῆς Πόλεως, ἔλθωμεν δὴ καὶ ἐπ' αὐτὴν καὶ ἴδωμεν, τίς ἢ φροντὶς αὐτῶν καὶ ἡ μέριμνα τοῦ διασώσασθαι τὴν πόλιν ἐκ χειρὸς τοῦ Ναβουχοδονόσορος. Ὁ βασιλεὺς ἦν στείλας ἐν Ῥώμῃ προλαβὼν, αἰτῶν βοήθειαν καὶ ὅπως συντεθῶσιν τῇ ὁμονοίᾳ καὶ ἐνώσει τῇ γεγρονυῖα ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ λάβῃ τὸ μνημόσυνον ὁ πάπας ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ· καὶ ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ἐπα- 5
νελεύσεται ἐν τῷ θρόνῳ αὐτοῦ· καὶ μετεκαλεῖτό τινας ἀφικέσθαι τῶν τοῦ πάπα, ὅπως εἰρηνεύσῃ τὴν ἀσπονδὸν ἔχθραν τοῦ σχίσματος. Ἔστειλε δ' ὁ πάπας τὸν καδδηνάλιον Πολωνίας, τὸν ποτε ἀρχιεπίσκοπον Ῥωσίας Ἰσιδώρον, ἄνδρα συνε- 10
τὸν καὶ σώφρονα καὶ πεπαιδευμένον ἐν δόγμασιν ὀρθοῖς, Ῥωμαῖον τὸ γένος καὶ αὐτὸν ἕνα τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ συνόδου ὑπάρχοντα πατέρα τίμιον, ὥς ὁ λόγος φθά- 15
σας ἐδήλωσε. Καὶ ἐλθόντος ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ μετὰ νηὸς μεγίστης τῶν Γενουιτῶν 253b
ἐποίησεν ἡμέρας ἱκανάς, ἕως οὗ οἱ ἔμποροι τῆς νηὸς πραγματεύσονται καὶ δώ-
σωσι τὰ χρεῖωδῃ καὶ λάβωσι τὰ ζητούμενα, ἀναμένοντες καὶ ἐτέραν ναῦν, ἣτις
ἔμελλε συμπλέειν ἄχρι Καφᾶ. Ὁ καδδηνάλιος οὖν ἔχων μεθ' αὐτοῦ τῶν Ἰταλῶν
ἄχρι πεντήκοντα, ἐρόγευσε καὶ ἐτέρους πλείστους ἐκ τῆς Χίου Λατίνους. Καὶ 15
δὴ φανείσα ἡ ἐκδεχομένη παρ' αὐτῶν ναὺς, ἐξῆλθον ἐκ τῆς Χίου καὶ πρὸς Κων-
σταντινούπολιν ἔπλευσαν καταντήσαντες ἐν αὐτῇ τὸν Νοέμβριον μῆνα τοῦ,
ἐξακισχιλιοστοῦ ἐνακισιοστοῦ ἐξηκιστοῦ πρώτου ἔτους.

2. Καὶ ὁ βασιλεὺς δεξιῶς ἀποδεξάμενος καὶ τιμῆσας, ὥς ἔπρεπεν, ἦλθον 20
εἰς τοὺς τῆς ἐνώσεως λόγους, καὶ εὐρὼν τὸν βασιλέα εἰς τοῦτο κατανεύσαντα
καὶ μερικὺς τῶν τῆς ἐκκλησίας. Τὸ πλείστον οὖν μέρος τοῦ ἱερατικοῦ καὶ μο-
ναχικοῦ τάγματος, ἡγούμενοι, ἀρχιεπίσκοποι, μονάζουσαι, — τί λέγω τὸ πλεῖ-
στον; παρεκινήσαν με γὰρ αἱ μονάστριαι εἰπεῖν καὶ γράφειν· οὐδεὶς ἐξ ἀπάν-
των· καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς πεπλασμένως κατένευσεν. Πλὴν ἐλθόντες οἱ φαινό-
μενοι κατὰ τὸ δοκοῦν τῆς ἐνώσεως ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἱερεῖς τε καὶ διά- 25
κονοὶ τῶν τοῦ κλήρου καὶ ὁ βασιλεὺς σὺν τῇ συγκλήτῳ, ἐβούλοντο κοινῇ ὁμονοίᾳ
λειτουργῆσαι Θεῷ καὶ ἀποδόσαι τὰς εὐχὰς ἀδόλῳ γνώμῃ.

3. Τότε τὸ σχισματικὸν μέρος ἐλθὼν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος ἐν
τῇ κέλλῃ τοῦ Γενναδίου, τοῦ ποτε Γεωργίου σχολαρίου, ἔλεγον αὐτῷ· „Καὶ ἡμεῖς

vz. XXX. 1 : *Și văzînd au lăcrimat. — în chip prefăcut au spus da. Dar cei ce se arătau : În privința aceasta Duca e în același gînd cu compatriotul său, mitropolitul latin din Lesbos, Leonard din Chios care în scrisoarea sa din 15 august 1453 către papa, descriind ca martor ocular cucerirea Constantinoplei, repetă nu o dată că unirea n-a fost sinceră : „sancta unio, assentiente imperatore senatuque, si non ficta fuit” „sfînta unire, cu aprobarea împăratului și a sfatului țării, dacă n-a fost falsă”, Migne, Patrologia Series Graeca, vol. 159, col. 925 D ; unionem non veram, sed fictam *ibid.*, 926 B. Non ergo unio facta, sed ficta ; *ibid.*, 927 B. Celebrarunt unionem Graeci voce, sed opere negabant. *Ibid.*, 929 D. E foarte probabil că Duca a cunoscut această scrisoare ; cp. XXXI, 4 cu Leonard *ibid.*, 926 B : Si malum hoc est, prisci illi Basilius, Athanassius, Cyrillus ceterique patres... mali censendi sunt.*

3 : *mănăstirea Pantocratorului* : adică a A-tot-țîitorului ; e actuala Zeirek-giâmî, ridicată în 1124 de împărăteasa Irina, soția lui Ioan II Comnen (1118—1143), devenind gropnița împăraților Comneni. — *Ghenadie, fost Gheorghe sholarul* : vz. XXXI, 3 : *sholarul*.

scrisoarea aceea și-a arătat și sfatul. Cele scrise spuneau așa : „Romei nenorociți, în ce rătăcire ați ajuns și v-ați îndepărtat de nădejdea în Dumnezeu și ați crezut în puterea frâncilor și împreună cu Constantinopolea, în care aveți să vă prăpădiți, ați pierdut și legea voastră?! Doamne, fie-mi îndurător! Mărturisesc în fața ta, că nevinovat sînt de un păcat ca acesta. Știți, oameni nenorociți, ce faceți?! Cu robia ce are să vină asupra voastră, ați pierdut și credința strămoșească și ați mărturisit necredința! Vai vouă în ziua cea de judecată!“ — Acestea și mai multe altele le-a scris și le-a bătut pe ușa chiliei lui; iar el ședea încuiat înăuntru, iar hîrtia era citită de oameni.

4. Atunci călugărițele care se credeau curate și slujitoare lui Dumnezeu întru dreaptă credință, luîndu-se după părerea lor și după dascălul lor Ghenadie, toate împreună cu egumenii și duhovnicii și cu ceilalți preoți și laici au rostit cu glas mare afurisenia și au afurisit hotărîrea sinodului și pe toți cei ce au îmbrățișat-o, o îmbrățișează și au s-o îmbrățișeze. Și poporul de jos și mulțimea de pe stradă au ieșit din curtea mănăstirii și prin cîrciumi ținînd în mînă pocale cu vin curat, afuriseau pe uniți și beau întru intervenția icoanei Maicii Domnului și se rugau la ea să le fie apărătoare și ajutătoare a orașului ca odinioară în contra lui Chosroe și a hanului și a arabilor, așa și acum în contra lui Mahomed. „Căci nu ne trebuie nici ajutor nici unirea latinilor! Departe de noi să fie liturghia azimiților!“

Liturghia unirii. 5. Ceilalți creștini însă adunați în Biserica cea Mare făceau rugăciune stăruitoare către Dumnezeu și, ascultînd cuvintele cardinalului, au îmbrățișat hotărîrea unirii și ei cu condiția ca, după ce va trece împresurarea turcilor și vremea se va liniști, să se întrunească în ședință cîțiva din cei învățați și să vadă punctele hotărîrii și, dacă e ceva ce nu e cu desăvîrșire pe calea cea dreaptă, să o corijeze. Cu această condiție s-au înțeles să liturghisească împreună în Biserica cea Mare; oficiînd italieni și greci și pomenind la sfintele daruri pe papa Nicolae și pe patriarhul surghiunit Grigorie, s-a săvîrșit sînta aducere de jertfă cea de taină la 12 a lunii decembrie din anul 6961. Și au fost

4: Chosroe și a hanului și a arabilor: e aluzie la izbăvirea minunată a Constantinopolei din asediul perșilor și avarilor în 626 prin intervenția Maicii Domnului. Cu acest prilej patriarhul Sergheie a scris imnul acaftist întru mărirea Născătoarei de Dumnezeu. Amintirea acestei minuni s-a păstrat și în vechea noastră pictură bisericească; vz. V. Grecu, *Belagerung Konstantinopels in der rumänischen Kirchenmalerei*, în „Byzantion“, I, 1924, p. 288. E drept că Bizanțul a fost împresurat mai tîrziu și de arabi, dar aici cred că în loc de *Ἀράβων* poate ar trebui scris *Ἀβδαρῶν*.

5: papa Nicolae V 1447—1455 și patriarhul Grigore III 1443—1451 vz. XXXVI, 1. — 12 decembrie 6961: adică 1452.

τί ποιήσωμεν: — Αὐτὸς δὲ ἐγκλεισθεὶς καὶ χάρτην λαβὼν καὶ γράψας τὴν γνώ-
μην αὐτοῦ, διὰ τῆς γραφῆς ἐδήλου καὶ τὴν συμβουλὴν. Τὰ γραφέντα οὖν ἐδή- 254b
λουν οὕτως: „Ἄθλιοι Ῥωμαῖοι, εἰς τί ἐπλανήθητε καὶ ἀπεμακρύνετε ἐκ τῆς
ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡλίπισατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγγων καὶ σὺν τῇ Πόλει,
ἐν ἣ μέλλει φθαρῆναι, ἐχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας; Πλεῶς μοι, Κύριε 5
Μαρτύρομαι ἐνώπιόν σου, ὅτι ἀθῶός εἰμι τοῦ τοιοῦτου πταίσματος. Γινώσκετε,
ἄθλιοι πολῖται, τί ποιεῖτε; Καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι εἰς
ὑμᾶς, ἐχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον σέβας καὶ ὁμολογήσατε τὴν ἀσέβειαν.
Οὐαὶ ὑμῖν ἐν τῷ κρίνεσθαι.“ — Ταῦτα καὶ ἕτερα πλείω γράψας καὶ εἰς τὴν
θύραν τοῦ κελλίου αὐτοῦ προσηλώσας, ἐκλείσθη ἔνδον καὶ ὁ χάρτης ἀνεγινώ- 10
σκετο.

4. Τότε αἱ δοκοῦσαι καθαραὶ καὶ εἰς Θεὸν ἐν ὀρθοδοξίᾳ σχολάζουσαι
μοναστήριαι κατὰ τὸ δοκοῦν αὐταῖς καὶ τὸν αὐτῶν διδάσκαλον Γεννάδιον, ἅπα-
σαι σὺν τοῖς ἡγουμένοις καὶ πνευματικοῖς καὶ λοιποῖς ἱερεῦσι καὶ λαϊκοῖς τὸ ἀνά-
θεμα ἐξεβόησαν καὶ τὸν ὅρον τῆς συνόδου καὶ τοὺς στέρξαντας καὶ στέργοντας 15
καὶ μέλλοντας στέρξαι ἀναθεμάτισαν. Ὁ χυδαῖος οὖν καὶ ἀγοραῖος λαὸς ἐξελθόν-
τες ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ μοναστηρίου, ἐν καπηλείοις κρατῶντες ἐν χερσὶ τὰς φιά-
λας πλήρεις ἀκράτου ἀγαθεμάτιζον τοὺς ἐνωτικούς, πίνοντες εἰς πρεσβείαν τῆς
εἰκόνος τῆς Θεομήτορος καὶ παρακαλοῦντες αὐτὴν τοῦ γενέσθαι προστάτης καὶ 255b
ἀρωγῆς τῆς πόλεως ὥς ποτε κατὰ τοῦ Χοσρόου καὶ τοῦ Χαγάνου καὶ κατὰ Ἀρά- 20
βων, οὕτω καὶ νῦν κατὰ τοῦ Μεχέμετ. „Τὴν γὰρ Λατίνων οὔτε βοήθειαν οὔτε
τὴν ἔνωσιν χρῆζομεν. Ἀπέστω ἀπ’ ἡμῶν ἡ τῶν ἄζυμιτῶν λατρεία.“ —

5. Οἱ δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἀθροισθέντες χριστιανοὶ δέησιν πρὸς
τὸν Θεὸν ἐκτενῆ ποιήσαντες καὶ τοὺς λόγους τοῦ καδδηνάλιου ἐνωτισθέντες ἔστερ-
ξαν τὸν τῆς ἐνώσεως ὅρον καὶ αὐτοὶ μετὰ συμφωνίας, ὥς ὅτι, παρελθούσης τῆς 25
περιστάσεως τῶν Τούρκων καὶ γαλήνης γενομένης, καθίσαντες τινες τῶν ἔλλο-
γίμων ἰδῶσι τοὺς ὅρους καί, εἰ ἔστι τι τὸ μὴ τελῶς ὀρθοτομοῦν, διορθώσωσι.
Ἐν τῇ συμφωνίᾳ οὖν αὕτη ἔστερξαν τοῦ γενέσθαι λειτουργίαν κοινὴν ἐν τῇ
Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τελεσθεῖσα παρὰ Ἰταλῶν καὶ Γραικῶν καὶ μνημονεύσαντες
τὸν πάπαν Νικόλαον ἐν τοῖς διπτύχοις καὶ τὸν ἐξόριστον πατριάρχην Γρηγόριον, 30
τὰ τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας ἐπληρώθη ἐν μηνὶ Δεκεβρίῳ ἱβ’ τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ

3 ἀπεμακρύνετε P: *fortasse* ἀπεμακρύνασθε || 5 μέλλει P: *dovete* I: *fortasse* μέλλε-
τε || 7 ποιῆται P | 8ς Bull: ὦ P || 16 ἀναθεμάτισαν P: ἀνεθεμάτισαν Bull || 18 πλήρης P | ἀ-
ναθεμάτιζον P: ἀνεθεμάτιζον BuH || 20 ἀράβων P: *fortasse* Ἀβάρων || 22 ἄζυμιτων P.

mulți care n-au voit să ia sfînta anafură ca o jertfă pîngărită la o liturghie uniata. Cardinalul însă adulmeca toată inima și toată intenția grecilor, căci nu-i rămîneau ascunse prefăcătoriile și înșelăciunile grecilor, dar ca unul de același neam era cu puțină rîvnă și se grăbea să fie de ajutor orașului și cît se făcea, aceea ajungea, ca să răspundă în fața papei; cît despre mai mult, o lăsa în seama lui dumnezeu, care toate le chivernisește spre bine.

Unirea făcută
nu este
sinceră.

6. Dar mulțimea cea mare, violentă și urînd binele, ea rădăcina trufiei, vlăstar al laudei deșarte și floare a semeției înfumurate, drojdia neamului elenilor, ea adevărată disprețuire disprețuind neamurile omenești, toate cîte s-au făcut, le socoteau ca nefăcute. Și întîlnindu-se aderenții unirii cu schismaticii, stînd de vorbă, le spuneau: „Lăsați să vedem, de-ar îndepărta dumnezeu pe acest dușman ce ne stă în cale, pe marele balaur ce se fălește să înghită din temelie orașul, și atunci veți vedea, dacă ne-am unit cu azimiții?!” Grăind acestea, nu știau nenorociții, că jurămintele atît de mari care s-au făcut pentru unirea și împăcarea creștinilor, adică a bisericilor, sinodul de la Lion ce s-a făcut în zilele celui dintîi Paleolog, sinodul de la Florența ce s-a făcut în zilele celui din urmă din împărății Paleologi; și acuma în această dumnezeiască și sfîntă aducerea a jertfei celei de taină, jurămintele ce s-au făcut cu afurisenii de nedezlăgat în numele sfintei Treimi, că au să șteargă amintirea lor de pe pămînt și cu ei și a Constatinopolei. O, nenorociților, de ce vă ocupați în inimile voastre de lucruri deșarte? Iată, preoții tăi și preotesele și călugării tăi și slujitorii și slujitoarele bisericii, care nu voiau să se împărtaşească cu prea curatul trup și sînge din mîinile preoților greci săvîrșind serviciul dumnezeiesc după tradiția bisericii Răsăritului, și care spuneau că sînt pîngărite și „nu-s creștinești”; și se fereau de binecuvîntarea preoților și bisericile le numeau altare păgîne; iată ca mîine vor fi dați pe mîinile barbarilor și se vor pîngări și se vor murdări și la suflet și la trup. Eu am văzut cu ochii mei călugăriță și știutoare a scrip-turilor dumnezeiești, nu numai mîncînd carne și purtînd veșminte de ale barbarilor pe trup, ci aducînd și jertfă profetului mincinos și mărturisind cu nerușinare legea cea fără de dumnezeu. Dar ce m-a făcut să sar peste un răstimp de cinci luni? Căci ca mîine și acea întîmplare va sta în fața noastră și va fi povestită cu plînsete și vaiete.

6: sinodul de la Lion: din 1272. — celui din urmă din împărății Paleologi: vz. XIX, 9. — *τί κερὰ ψελύτρε* vă ocupați... de lucruri deșarte: Psalmi, 2, 1.—

ἐνακόσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ πρώτου ἔτους. Ἦσαν δὲ καὶ πολλοί, οἱ οὐκ ἔλαβον προσφορὰν ἀντιδώρου ὥς βδελυκτὴν θυσίαν τελεσθεῖσαν ἐν τῇ ἐνωτικῇ λειτουργίᾳ. Ὁ δὲ καδδηνάλιος ἀνιχνεύων πᾶσαν καρδίαν καὶ πάντα σκοπὸν τῶν Γραικῶν, οὐκ ἔλάνθανον γὰρ τὰ μαγγανεύματα καὶ αἱ ἀπάται τῶν Γραικῶν αὐτῷ, ἀλλ' ὥς τοῦ αὐτοῦ γένους ὦν σὺν ὀλίγῃ ὁρμῇ, ἔσπευδε βοηθῆσαι τῇ Πόλει καὶ ἤρκει αὐτὸ πρὸς ἀπολογίαν τῷ πάπα, ὅσον γέγονεν· τὸ δὲ πλέον ἀνετίθετο τῷ Θεῷ τῷ πάντα οἰκονομῶντι πρὸς τὸ συμφέρον.

5

256b

6. Ἄλλ' ὁ λαὸς ὁ ἀθηνῆς καὶ μισόκαλος, ἡ ῥίζα τῆς ὑπερηφανείας, ὁ κλάδος τῆς κενοδοξίας, τὸ ἄνθος τῆς ὑψηλοφροσύνης, ἡ τρυγία τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων, ἡ καταφρονοῦσα τὰ γένη τῶν ἀνθρώπων καταφρόνησις ἀληθινὴ πάντα τὰ γινόμενα ἐλογίζοντο ὥς μὴ γινόμενα. Ἐλεγον οὖν ὁμιλοῦντες οἱ τῆς ἐνώσεως τοῖς σχισματικοῖς: „Ἀφετε ἴδωμεν, εἰ ἔξαραι ὁ Θεὸς τὸν ἐχθρὸν τοῦτον τὸν ἀντιστάμενον ἡμῖν, τὸν μέγα δράκοντα τὸν καυχώμενον ἄρδην καταπιεῖν τὴν πόλιν, καὶ τότε ὅψεσθε, εἰ τοῖς ἀξυμίταις ἡμεῖς ἐνωθώμεν.“ — Ταῦτα λέγοντες οὐκ ἔγνωσαν οἱ ἄθλιοι, ὅτι οἱ τοσοῦτοι ὄρκοι ἔνεκα τῆς συστάσεως καὶ ὁμονοίας τῶν χριστιανῶν, ἤγουν τῶν ἐκκλησιῶν, ἡ ἐν τῷ Λουγδούνῳ γενομένη σύνοδος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πρώτου Παλαιολόγου, ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ γενομένη σύνοδος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ ὑστάτου τῶν βασιλέων Παλαιολόγων, καὶ νῦν ἐν τῇ θείᾳ καὶ ἱερᾷ μυσταγωγίᾳ αὕτη οἱ γινόμενοι σὺν ἀφορισμοῖς ἀλύτοις ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος μέλλωσιν ἔξαραι τὸ μνημόσυνον αὐτῶν ἐκ γῆς καὶ σὺν αὐτοῖς τὸ τῆς Πόλεως. Ὡς ἄθλιοι, τί κενὰ μελετᾶτε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; Ἰδοῦ, οἱ ἱερεῖς σου καὶ αἱ ἱερεῖαι καὶ οἱ μοναχοὶ σου καὶ οἱ νεωκόροι καὶ αἱ νεωκόραι, οἱ οὐκ ἤθελον κοινωνῆσαι τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἱματος ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἱερέων τῶν Γραικῶν τῶν ὑπουργούντων τὰ θεῖα κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῆς ἀνατολῆς παράδοσιν, λέγοντες μεμιασμένα ὑπάρχειν καί: „οὐκ εἰσὶ χριστιανικά,“ καὶ τὴν εὐλογίαν τῶν ἱερέων ἀποφεύγοντες καὶ τοὺς ναοὺς βωμοὺς καλοῦντες, αὐριοι ἐν χειρὶ τῶν βαρβάρων παραδοθήσονται καὶ μιανθήσονται καὶ μολυνθήσονται καὶ ψηλὴν καὶ σῶμα. Εἶδον ἐγὼ οἰκείους ὄμμασιν μονάστριαν καὶ τὰ θεῖα λόγια μεμνημένην οὐ μόνον κρεωφαγοῦσαν καὶ ἄμφια τῶν βαρβάρων τῷ σώματι περιφέρονσαν, ἀλλὰ καὶ τῷ ψευδοπροφῆτῃ θυσίαν φέρουσαν καὶ τὴν ἀέβειαν ἀνεπαισχύντως ὁμολογοῦσαν. Ἀλλὰ τί τὸ ποιῆσάν με πηδῆσαι πέντε μηνῶν διάστημα; Αὐριοι γὰρ κἀκεῖνο καὶ παρὰ πόδας σταθήσεται καὶ μετ' οἰμωγῶν λεχθήσεται.

10

15

20

257b

25

30

5 αὐτὸ P: om Bull. || 9 τρυγία P || 16 γεναμένη P || 25 καὶ οὐκ εἰσὶ χριστιανικά *fortasse ut spuria delenda sunt* || 30 περὶ φέρουσαν P | φέρουσαν Bull: φερουσα P || 31 ὁμολογοῦσαν Bull: ὁμολογοῦσα P || 32 μετ' οἰμωγῶν Bek: μετ' οἰμογῶν P.

și „nu-s creștinești”: aceste cuvinte par să fie o glosă marginală străină, pusă apoi de vreun copist în text. — peste un răstimp de cinci luni: liturghia unirii a avut loc la 12 dec. 1452 și la 29 mai 1453 turcii cuceritori au intrat în Constantinople.

Impăratul 7. Aşadar împăratul a trimis câţiva din marii lui dregă-
ia măsuri de tori în insule şi în alte provincii de ale creştinilor să
aprovizionare. cumpere grâne şi tot felul de boabe păstăioase şi tot ce

se ţine de hrană, pentru că la primăvară se aşteptau la venirea tira-
nului; şi erau patru corăbii foarte mari care adunau din toate produsele
de primă necesitate în insula Chios, griu, vin, untdelemn, smochine
uscate, roşcove, orz şi orice fel de boabe păstăioase; şi mai aşteptau încă
o corabie de transport din Peloponez şi aşa s-au făcut cinci, venind cu
ele oşteni voinici şi viteji şi trebuie să spun: mulţi şi înzestraţi cu tot
armamentul din belşug, spre a pleca la Constantinople. Şi toate insu-
lele erau pline de grijă şi descurajate de soarta Constantinoplei. Şi
unii credeau că va fi doborâtă şi cucerită de barbari, iar alţii socoteau că,
precum tatăl şi bunicul acestuia, fiecare voind s-o ia, s-au arătat oste-
nindu-se în zădar, tot aşa şi acesta va merge pe aceeaşi cale.

15 Tunul cel mare XXXVII. Trecînd luna ianuarie şi fiind la începutul lui
e adus în februarie, a poruncit ca tunul să fie transportat la Con-
faşa Con- stantinople; şi punînd treizeci de perechi la jug, îl tră-
stantinoplei. geau de partea cea dindărăt cei şaizeci de boi, spun boii

boilor; şi pe de lături de tun 200 de bărbaţi, şi de o parte şi de alta, ca
să-l tragă şi să-l îndrepte, ca să nu alunece din drum; şi înaintea tră-
surilor 50 de dulgheri să facă podeţe de lemn pe unde drumul nu e neted
şi cu ei lucrători 200. Şi drumul a ţinut februarie şi martie, pînă ce-au
ajuns într-un loc, cinci mile departe de Constantinople.

25 2. Căci mai înainte a fost trimis Caragea-bei cu armată asupra ce-
lăţilor de la Marea Neagră, adică Mesemvria, Aheloon, Bizon şi cele-
lalte şi le-a cucerit. De asemenea şi turnuleţele de pază a sfîntului
Ştefan, aşezate înspre Silivria, le-a luat cu război şi pe toţi cei dinăuntru
i-a măcelărit; celelalte turnuri şi Epibate i s-au închinat; şi cîţi i s-au
predat, au scăpat întregi, cei ce s-au împotrivit însă, le-au tăiat capul.
30 Dar Silivria a rezistat cu lupta.

3. Aducînd deci tunul la locul în care li s-a poruncit, şi ordinul pen-
tru Caragea-bei, ca să-l păzească, a sosit cu oştile să calce împrejurimile
Constantinoplei şi să nu lase pe bizantini să iasă din porţile oraşului.

7: *tatăl şi bunicul acestuia*: acestuia, adică a lui Murad II, pentru că Murad II vz. XXVIII, 2 şi 6 şi Baiazid Fulgerul vz. XIII, 7; XIV, 1 şi XV, 5 au încercat să cucerească Constantinoplea. Mahomed I, bunicul lui Mahomed II, a fost prieten cu bizantinii care l-au adus pe tron vz. XX, 1. Cît despre *αὐτός* pentru *οὗτος* vz. St. B. Psaltes, *Grammatik der byzantinischen Chroniken*, p. 194.

XXXVII 1: *boii boilor*: adică boi foarte mari şi voinici; G. Sfranşes, 237, 6 vorbeşte de 40 sau 50 perechi, iar L. Chalc., II, 149, 3 chiar de 70 şi Leonardo din

7. Ὁ βασιλεὺς οὖν στείλας τινὰς τῶν αὐτοῦ ἀρχόντων ἐν ταῖς νήσοις καὶ ἐν ἐτέραις ἐπαρχίαις τῶν χριστιανῶν ὠνήσασθαι σῖτον καὶ παντοδαπὰ ὄσπρια καὶ ὅσα τὰ πρὸς τροφήν, ἐκδεχόμενοι τὴν ἄφιξιν τοῦ τυράννου ἐν ἔαρι, ἦσαν οὖν νῆαι τέσσαρες παμμεγέθεις συνάγουσαι ἐκ πάντων τῶν χρεωδῶν ἐν τῇ νήσῳ Χίῳ, σίτου, οἴνου, ἐλαίου, ἰσχάδων, κερατίων, κριθῶν καὶ πάσης ἄλλης εἰδέας ὄσπριων, ἐκδεχόμενοι καὶ ἑτέραν φορηγὸν ναὺν ἀπὸ Πελοποννήσου καὶ οὕτω γενομένων πέντε σὺν μεγάλοις καὶ ἀνδρείοις ἐπιβάταις, λέγω δὲ καὶ πολλοῖς καὶ σὺν πανοπλίᾳ οὐκ ὀλίγῃ, πλεῦσαι ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἦσαν οὖν ἅπασαι αἱ νῆσοι ἐν στενοχωρίᾳ καὶ ἀθυμίᾳ περὶ τῆς Πόλεως. Καὶ οἱ μὲν ἐσκόπουν, ὥς καταπολεμηθήσεται καὶ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀλωθήσεται, οἱ δὲ ἐδόξαζον· ὥς ὁ πατήρ καὶ πάππος αὐτοῦ, βουλευθεὶς εἰς ἕκαστος τοῦ λαβεῖν αὐτήν, ἐφάνησαν εἰς κενὸν κεκοπιακότες, οὕτω καὶ οὗτος τὴν αὐτὴν τρίβον βαδιεῖ.

XXXVII. Παρελθόντος οὖν τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς καὶ τοῦ Φεβρουαρίου ἄρξαντος ἐκέλευσε τὴν χωνεῖαν μετακομισθῆναι ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει· καὶ ζεύξας ἀμάξας τριάκοντα εἰλκον αὐτήν ὀπισθεν οἱ ἑ' βόες, λέγω βόες βοῶν· καὶ ἐκ πλαγίου τῆς χωνείας ἄνδρες σ', καὶ εἰς τὸ ἐν καὶ εἰς τὸ ἕτερον, τοῦ ἔλκειν καὶ ἐξισοῦν αὐτήν, ἵνα μὴ ὀλισθήσῃ τοῦ δρόμου· καὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀμαξῶν τέκτονες ν' τοῦ κατασκευάζειν γεφύρας ξυλίνους εἰς τὰς ἀνωμαλίας τῆς ὁδοῦ καὶ ἐργάζεται σὺν αἰτοῖς σ'. Ἐποίησε γοῦν τὸν Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον, ἕως οὗ κατήντησεν ἐν τόπῳ μακρὰν τῆς πόλεως ἀπὸ μιλίων ε'.

2. Ἦν γὰρ ὁ Καρατζιάπεγς πρὸ καιροῦ σταλθεὶς σὺν δυνάμει εἰς τὰ τοῦ Πόντου κάστρα, ἤγουν Μεσέμβριαν, Ἀχελῶν, Βυζόν καὶ τὰ λοιπὰ καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἐποίησατο. Ὅμοίως καὶ πρὸς τὴν Σηλυβρίαν κείμενα πυργία τοῦ ἁγίου Στεφάνου σὺν πολέμῳ λαβὼν πάντας τοὺς ἔνδον κατέσφαξεν· οἱ δὲ λοιποὶ πύργοι προσεκύνησαν καὶ οἱ Ἐπιβάται· ὅσοι γοῦν παρεδόθησαν, ἀβλαβεῖς ἐσώθησαν, οἱ δ' ἀντισταθέντες ἀπεκεφαλίσθησαν. Ἡ δὲ Σηλυβρία μαχίμως ἀνθίστατο.

3. Φέροντες οὖν τὴν σκευὴν ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ ἐκελεύσθησαν, καὶ τῷ Καρατζιάπεγ πρόσταγμα τοῦ φυλάττειν αὐτήν, ἔφθασε σὺν ταῖς δυνάμεισι καὶ κατατρέχειν τὰ περὶ τὰ τῆς Πόλεως καὶ μὴ ἔαν τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῶν πυλῶν τῆς πόλεως ἐξέρχεσθαι.

21 Καρατζιάπεγς P|| 27—28 Καρατζιάπεγ P.

Chios de 150: Horribilem bombardam... vix boum quinquaginta centum iuga vebant; vz. Migne, Patrologia Graeca, vol. 159, col. 927 D. — februarie și martie: 1453. — cinci mile: vreo 7½ km; vz. XXX, 7.

2: Epibate: vz. XXXIV, 10: *i s-au închinat*; cp. Critobul, I, 17, 3: *τὸ τῶν Ἐπιβατῶν φρούριον ὁμολογᾷ „cetatea Epibate prin bună învoială”*.

3: *a sosit cu oștile*: Caragea-bei; vz. și Critobul, I, 17, 3; G. Sifranțes, 236, 18 il numește *Χαρατὴ-μπασιῶν Charati-paşa*; după L. Chale. II, 149, 4 sultanul l-a trimis pe *τὸν τῆς Εὐρώπης στρατηγὸν Σαρατζίαν* „pe Sarația generalul comandant al Europei”.

4. Și toată iarna au iernat acolo trei steaguri de oși din Misia și Paflagonia, ca să țină sub pază orașul și ca bizantinii să nu poată ieși și face năvală asupra turcilor. Și s-a făcut tabără mare și bizantinii nu erau în stare să facă ieșiri. Și totuși dinspre mare, cu direme și trireme
 5 pustiau și ei pînă la Cizic satele turcilor așezate de-a lungul marginii mării și pe mulți îi jefuiau și pe unii din ei îi ucideau, pe alții îi aduceau în Constantinopole și-i vindeau. Și cu aceste hărțuiri a sosit și primăvara și au început să se numere zilele din postul cel mare. *An 1453*

Tulburarea
 în biserică.

5. Și tulburarea din biserică n-a încetat, ci era de văzut
 10 o tulburare stranie între cei cărora li se încredința să asculte gîndurile oamenilor. Și creștinii care veneau să-și mărturisească păcatele, erau întrebați de aceia, unii, dacă s-au împărtășit dimpreună cu cei neîmpărtășiiți și de s-a întîmplat să asculte vreodată liturghia de la un preot uniat; pe deasupra mai venea și un canon aspru și osîndă
 15 grea; iar după ce a săvîrșit canonul după obicei, cel vrednic de trupul și sîngele domnului să nu meargă la împărtășire cu preoții unirii sub grea osîndă. „Căci nici nu-s preoți“, spuneau, „nici sfintele daruri depline“. Dacă erau chemați la vreo înmormîntare sau la vreo parastas și apărea acolo un preot din cei uniati, îndată își dezbrăcau felonul și
 20 fugeau ca de foc. Și Biserica cea Mare era socotită de ei ca ascunziș al demonilor și altar păgînesc. Unde-s lumînările? Unde-i untdelemnul de la aprinderea candelor? Totul e în întuneric și nimeni care să oprească. Pustiu părea sfîntul locaș, prevestind pustiirea pe care avea s-o îndure peste puțin timp pentru abaterile și fărădelegile locuitorilor. Și Ghenadie
 25 închis în chilie învăța și ticluia blesteme asupra celor ce îmbrățișau pacea.

6. S-a întîmplat să văd mai pe urmă o nobilă femeie robită în război și mi-a povestit cum, apucată de durerile facerii în sfînta miercurea cea mare din anul acela, a chemat pe duhovnicul ei cu numele Iacob și s-a
 30 spovedit și el a îndemnat-o să se împărtășească. Și ea l-a întrebat pe călugăr, dacă e vreo piedică să ia împărtășania din mîinile preotului care liturghisește în biserica din curtea ei, căci preotul acela îmbrăcase numai odăjdiile împreună cu uniații în Biserica cea Mare atunci la 12 decembrie, dar nu s-a și împărtășit cu dînsii; căci s-a întîmplat să nu
 35 intre de la început în numărul acelora care liturghiseau împreună în altar, ci s-a întîmplat să rămîna pe de lături cu alții care au întîrziat să vină la timp și stăteau în biserică, purtînd numai odăjdiile lor preo-

4: *steaguri*: cu înțelesul de cete, unități de ostași a trecut și în limba românească veche. — *Misia*: în Asia Mică. — *postul cel mare*: din 1453.

4. Ἦσαν δὲ καὶ τὸν χειμῶνα ὅλον ἐκεῖ παραχειμασθέντα σκῆπτρα εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως, τοῦ μὴ ἐξέρχεσθαι καὶ καταδρομὰς ποιεῖν τοῖς Τούρκοις οἱ Ῥωμαῖοι, ἐκ Μυσίας καὶ Παφλαγονίας τρία. Ἐγένετο οὖν ἡ παρεμβολὴ μεγάλη καὶ οἱ Ῥωμαῖοι οὐκ ἴσχυον ἐξελθεῖν. Ἀλλ' ὅμως ἐκ θαλάσσης καὶ αὐτοὶ σὺν διήρεσι καὶ τριήρεσιν ἄχρις Κυζίκου ἐλεηλάτουν τὰ κατ' αἰγιαλὸν κείμενα χωρία τῶν Τούρκων καὶ πολλοὺς ἐκούρσευον καὶ οὓς μὲν ἔσφαττον, οὓς δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀγαγόντες ἐπίπρασκον. Καὶ σὺν αὐτοῖς τοῖς προσκορούσασιν καὶ τὸ ἔαρ ἐπέστη καὶ αἱ τῶν νηστειῶν ἡμέραι ἤρξαντο ἀριθμεῖσθαι.

5. Καὶ ἡ τῆς ἐκκλησίας στάσις οὐκ ἔληξε, ἀλλ' ἦν ἰδεῖν ξένην στάσιν ἐν τοῖς ἐμπιστευθεῖσιν ἀκούειν λογισμοὺς ἀνθρώπων. Καὶ ἐρχόμενοι οἱ χριστιανοὶ τοῦ ἐξομολογήσασθαι τὰ σφάλματα αὐτῶν, ἠρωτῶντο παρ' ἐκείνων οἱ μὲν, εἰ ἐκοινωνήσε τοῖς ἀκοινωνήτοις καὶ εἰ ἔτυχεν ἀκοῦσαι λειτουργίαν παρ' ἐνωτικοῦ ἱερέως· ταῦτα καὶ κανὼν δορυμὸς καὶ ἐπιτίμιον βαρὺ· μετὰ δὲ τὸ δουλεῦσαι τὸν κανόνα κατὰ τὸ ἔθος, ὃ ἄξιος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ δεσποτικοῦ εἰς τὸ κοινωνῆσαι μὴ προσελθεῖν τοῖς τῆς ἐνώσεως ἱερεῦσιν μετ' ἐπιτίμιου βαρέος. „Οὔτε γὰρ ἱερεῖς εἰσιν, οὔτε τὰ προσφερόμενα τέλεια“ ἔλεγον. Εἰ γὰρ ἐκαλοῦντο ἐν κηδεῖα νεκροῦ ἢ ἐν μνημοσύνῃ τεθνεώτος καὶ ἐφαίνετό τις τῶν ἐνωτικῶν ἐκεῖ ἱερεὺς, κατευθὺς τὰς φελόνεις ἐκδυνάμενοι ὡς ἀπὸ πυρὸς ἔφυγον. Καὶ ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ὡς καταφύγιον δαιμόνων καὶ βωμὸς ἐλληνικὸς αὐτοῖς ἐλογίζετο. Ποῦ κηροί; Ποῦ ἔλαιον ἐν ταῖς λυχναρίαις; Τὰ πάντα σκοτεινὰ καὶ οὐδεὶς ὁ κωλύων. Ἐρημον τὸ ἅγιον τέμενος ἐφαίνετο, προσημαῖνον τὴν ἐρημίαν, ἣν ὑποστῆναι μέλλει μετ' ὀλίγον διὰ τὰς παραβάσεις καὶ ἀνομίας τῶν κατοικοῦντων. Ὁ δὲ Γεννάδιος ἐγκλειστος ἐδίδασκε καὶ ἀρὰς ὑπετίθει τοῖς τὴν εἰρήνην ἀσπαζομένοις.

6. Ἐτυχον ἐγὼ μετὰ ταῦτα μιᾷ τῶν εὐγενίδων αἰχμαλωτευθείσῃ καὶ διηγῆσατό μοι, πῶς ὠδίνουσα τοῦ τεκεῖν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ τετράδι τοῦ ἔτους ἐκείνου μετεκαλέσατο τὸν πνευματικὸν αὐτῆς Ἰακωβὸν ὀνόματι καὶ ἐξομολογήσατο καὶ αὐτὸς προέτρεψεν αὐτῇ τοῦ κοινωνῆσαι. Καὶ αὐτὴ ἐρωτήσασα τὸν γέροντα, εἰ κωλύει τι τοῦ μεταλαβεῖν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἱερέως τοῦ λειτουργοῦντος ἐν τῷ ναῷ αὐτῆς ἔνδον τῆς αὐλῆς αὐτῆς ὑπάρχοντι, ἦν γὰρ ὁ ἱερεὺς συμφορέσας τοῖς ἐνωτικοῖς μόνον ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τότε τῇ β'-ῃ τοῦ Δεκεβρίου, οὐ μὴν δὲ καὶ συγκοινωνήσας, οὐ γὰρ ἔτυχεν ἐξ ἀρχῆς συναριθμηθῆναι τοῖς συλλειτουργοῖς τοῦ θυσιαστηρίου, ἀλλ' ἔτυχεν ἔξω σὺν ἄλλοις, — βραδείαν τυχόντες τὴν ἔλευσιν καὶ ἴσταντο ἐν τῷ ναῷ φοροῦντες τὰς ἱερατικὰς αὐ-

5 τριήρεσιν Bull: τριήρεις P || 23 ὑπετίθει P: ἐπετίθει Bek | 24 αἰχμαλωτευθείσῃ Bull: αἰχμαλωτευθῆσα P || 27 αὐτῇ Bull: αὐτῇ P || 32—33 βραδείαν Bull: βραδέαν P.

5   tești; și duhovnicul i-a spus: „Îți este iertat; Dumnezeu îți va ierta. Du-te, împărtășește-te și lasă la o parte orice gînd; căci e preot și liturghisește. Împărtășește-te fără nici o nedumerire“. — Ea însă în fața răspunsului fără piedică al călugărului, încercînd un simțămînt de teamă,
 10   căci era din partea schismaticilor, cheamă pe altul cu numele Neofit și-i spune dezlegarea duhovnicului ei, căci era acest Neofit mai cu îndrăzneală și era duhovnic la palat și în case de mari dregători. Și a oprit-o pe aceasta și-i spune: „Nu e iertat! Dacă ai lua împărtășania din mîinile lui, ai mîncat pîine și ai băut vin“. — O, răbdarea ta, Hristoase împărate! Intunecatul și orbule, dacă preotul ar fi latin, prostia ta ar avea un sens fără de sens, precum că latinește și-a înălțat rugăciunile către Dumnezeu și că pîinea nu era dospită și că apa nu era fierbinte și alte cîteva obiecții fără sens, motive pentru care unui om drept credincios nu-i este iertat să-și deschidă gura și să-și miște limba în contra dumnezeieștilor taine care sînt săvîrșite așa; căci cel ce îndrăznește aceasta, vrednic e să fie ucis cu pietre. Cum, sau ce ai de obiectat cu privire la dumnezeieștile taine care au fost săvîrșite în limba ta și cu rugăciuni pe care tu și preoții Răsăritului le faci?! N-ai ce spune alta, fariseule sec, decît că ești curat și ferit de pîngărire și deosebit de ceilalți creștini
 20   și, eu voi adăuga, și afurisit. Dar acea nobilă femeie stînd la îndoială între cele două îndemnuri, cugetul a oprit-o și în ziua aceea nu s-a împărtășit și peste noapte a născut neîmpărtășită. Și dacă s-ar fi întîmplat să moară, sufletul acesta ar fi rămas păgubit de pecetea spiritului sfînt din vina lui Neofit și a duhului rău ce sălășluia într-însul.

25   **Începe împresurarea.**   7. Ci să ne întoarcem la valurile povestirii și să vedem marea furioasă, cum are să înghită și să înecă corabia care l-a gonit pe cîrmaciul Noe și nu a ținut în seamă zburătoarele curate ca necurate din partea celor ce nu sînt curate.

30   8. Căci tiranul de la începutul lunii lui martie a trimis vestitori și crainici în toate provinciile să iasă fiecare la război în contra Constantinopolei. Așadar armatele cîte erau înscrise cu venituri și solde, au început să curgă; iar cele neînscrise, fiind și cele mai numeroase, cine le

6: cu numele Neofit: Și Leonard din Chios îl amintește între alții și pe acest Neofit ca fiind un aprig adversar al unirii bisericilor; vz. Migne, *Patrologia Series Graeca*, vol. 159, col. 925 C și 930 B. — nu era dospită: de aceea latinilor li se spunea azimiți; vz. XXXVI, 6.

7: În metafora aceasta a lui Duca, Noe e Dumnezeu care dorește unirea bisericilor, corabia e Constantinopolea, zburătoarele curate sînt uniții, iar cele necurate schismatici.

τῶν στολὰς μόνον, — ὁ δὲ πνευματικὸς εἶπεν αὐτῇ· „Συγχωρημένον ἐστίν· Ὁ Θεὸς συγχωρήσει σοι. Ἀπελθε, κοινώνησον ἀποβαλοῦσα πάντα σκοπόν· καὶ γὰρ ἱερεὺς ἐστὶ καὶ λειτουργός. Ἀδιακρίτως κοινώνησον.“ — Ἡ δὲ ἐπὶ τῇ ἀνι-
 ποδίῳ ἀπολογία τοῦ γέροντος δειλιάσασα, ἦν γὰρ ἐκ τοῦ μέρους τῶν σχισμα-
 τικῶν, μετακαλεῖται ἄλλον Νεόφυτον ὀνόματι καὶ δηλοῖ αὐτῷ τὴν λύσιν τοῦ πνευ-
 ματικοῦ αὐτῆς· ἦν γὰρ αὐτὸς ὁ Νεόφυτος παρῶν ἔχων καὶ πνευματικῶν ἐν
 ἀνακτόροις καὶ μεγιστάνων οἴκοις. Ἐκώλυσεν δὲ ταύτην λέγων· „Ἀσυγχωρη-
 τόν ἐστιν· Εἰ γὰρ λάβοις κοινωνίαν ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ, ἄρτον ἕφαγες καὶ οἶνον
 ἔπιες.“ — Ὡς τῆς ἀνοχῆς σου, Χριστέ βασιλεῦ· Σκοτεινὴ καὶ τυφλή, εἰ ὁ ἱερεὺς
 ἦν Λατῖνος, εἶχεν ἂν λόγον ἄλογον ἢ μωρία σου, ὡς ὅτι λατινικῶς τὰς εὐχὰς τῷ
 Θεῷ ἀπέδωκε καὶ ὁ ἄρτος οὐκ ἦν ἐνζυμος καὶ τὸ ὕδωρ οὐκ ἦν ζέον καὶ ἄλλα
 τινὰ ἄλογα αἰτιάματα, ἃ οὐκ ἔξεστιν ὀρθοδόξῳ στόμα ἀνοῖξαι καὶ γλῶτταν κι-
 νῆσαι κατὰ τῶν θείων μυστηρίων τῶν οὕτω τελουμένων· ὁ γὰρ τοῦτο τολμήσας
 ἄξιός ἐστι λιθοστρωθῆναι. Πῶς ἢ τί ἔχεις ἀπολογίσασθαι περὶ τῶν θείων μυστη-
 ρίων τῶν τελεσθέντων ἐκ γλώττης σῆς καὶ εὐχῶν, ὧν σὺ καὶ οἱ τῆς ἀνατολῆς
 ἱερεῖς χρῶνται; οὐκ ἔχεις ἄλλο εἰπεῖν, ὃ φαρισαῖε κενέ, πλὴν ὅτι καθαρὸς εἶ καὶ
 μολυσμοῦ ἀμέτοχος καὶ κεχωρισμένος τῶν λοιπῶν χριστιανῶν, προσθήσω δὲ κα-
 γῶ τὸ καὶ ἀφωρισμένος. Ἡ δὲ εὐγενὴς ἐκείνη γυνὴ διχονοοῦσα ἐν μέσῳ τῶν
 δύο τούτων προστάξεων, ἐκωλύθη ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ καὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐ με-
 τέλαβε καὶ διὰ τῆς νυκτὸς ἀκοινότητος τέτοκεν. Εἰ γὰρ ἐπηρεαζομένη θάνατος,
 εἶχεν ἂν ἡ ψυχὴ αὕτη τὴν σφραγίδα ζημίαν τοῦ πνεύματος δι' αἰτίαν τοῦ Νεο-
 φύτου καὶ τοῦ κατοικοῦντος ἐν αὐτῷ πονηροῦ πνεύματος.

7. Ἄλλ' ἐπανάγωμεν πρὸς τὰ τῆς διηγέσεως κύματα καὶ ἴδωμεν τὴν ἀγροαι-
 νομένην θάλασσαν, πῶς μέλλει χᾶναι καὶ καταποντίσαι τὴν κιβωτὸν τὴν τὸν Νῶε
 τὸν κυβερνήτην διώξασαν καὶ τὰ καθαρὰ πετεινὰ ὑπὸ τῶν μὴ καθαρῶν ὡς ἀκά-
 θαρτα παραβλέψασαν.

8. Ὁ γὰρ τύραννος ἀπ' ἀρχῆς Μαρτίου μηνὸς ἔπεμψε μηνυτὰς καὶ κήρυ-
 κας εἰς πάσας τὰς ἐπαρχίας τοῦ ἐξέρχεσθαι ἕκαστος ἐν τῇ στρατείᾳ κατὰ τῆς
 Πόλεως. Τὰ στρατεύματα μὲν οὖν, ὅσα διὰ προσόδων καὶ ῥόγας ἦσαν γεγραμ-
 μένα, συνέρρεον· τὰ δ' ἄγραφα τὰ καὶ μυριάριθμα, τίς διηγῆσεται; Πᾶς γὰρ

va înșira? Căci tot insul auzind „În contra Constantinopolei“, venea în fuga mare și cel care nu putea umbla din cauza vârstei lui de copil ca și acela ce nu putea alerga de bătrânețe. Constantinopolitani înșă se rugau lui Dumnezeu să nu năvălească în săptămîna cea mare, pentru că
 5 auzeau că tiranul e pe cale și vine acuma. Și vineri din săptămîna luminată și Nabuhodonosor e la porțile Ierusalimului și și-a ridicat corturile în fața porții lui Charisos înapoia dealului; și toată armata lui se întindea de la Xiloporta de lîngă palat pînă la Poarta de Aur de la miazăzi și încă de la Xiloporta pînă la Cosmidion și la sud în lățime, cît cîmp
 10 cuprindeau ville; căci fuseseră stricate, mai înainte, de Caragea. Și au împresurat Constantinopolea în aprilie 6, ziua de vineri după paște.

Mai bine turcii 9. Locuitorii Constantinopolei înșă din ziua aceea, în
decît latinii. care s-a făcut chipurile unirea în Biserica cea Mare, se fereau de aceasta ca de o sinagogă a iudeilor și nu era într-însa nici
 15 aducerea de jertfă nici ardere de tot nici tămîie. De se întîmpla ca vreunul dintre preoți să liturghisească în vreo zi mare, oamenii ce veniseră să se roage, stăteau pînă la ora proscomidiei și atunci toți ieșeau: și femei și bărbați și călugări și călugărițe. Ce să mai spun? Și biserica o considerau ca altar păgîn și jertfa ca fiind adusă lui Apolon. De aceea
 20 grăiește Isaia ca din gura lui Dumnezeu: „Iată voi face ca acest popor să fie strămutat și-i voi strămuta cu strămutare și voi prăpădi înțelepciunea înțelepților lui și mintea celor cuminți o voi strica. Vai de cei ce fac sfat în adînc și nu cu domnul; făcînd ei sfat în ascuns, și lucrurile

---

8: Nabuhodonosor e la porțile Ierusalimului: lui Duca îi place să asemenea robia turcească a bizantinilor cu robia babiloniană a evreilor din Biblie. Și plîngerea Constantinopolei vz. XLI, 3 și 4 o face mai tîrziu, luîndu-se după plîngerea Ierusalimului a profetului Ieremia, cînd a fost robît de babilonieni. — *Xaριστὸν* în fața porții lui Charisos același nume dă Duca porții și XXXIX, 14, dar XXXIX, 12 și XL, 3 îi spune *Xαροῦ* poarta lui Charsos, așa că în textul lui Duca numele porții apare stricat din adevăratul nume *Xαροῖον* poarta lui Charsias care în 447 a avut grijă de ridicarea zidului în această parte. Și la istoricii mai vechi bizantini poarta își are acest nume; vz. Teofan, Chronografia, ed. C. Boor, I, 374, 18: *εἰς τὴν Χαροῖον πόρταν καὶ ἕως Βλαχερνῶν* cp. Index nominum s.v.; apoi Anna Comnena, Alexiada, ed. A. Reifferscheid, vol. I, p. 87, 11: *διὰ τῆς Χαροῖον πύλης*. Poarta e identificată cu actuala Edirne-capu, Poarta Odriului, Adrianopolei; vz. M. Is. N. *Χάρτης τοπογρ. καὶ ἀρχ. τῆς μ.σ. Κωνσταντινουπόλεως* Stambul, 1937. Mahomed II și-a ridicat înșă corturile nu chiar în fața acestei porți, ci ceva mai spre sud-vest înapoia dealului de azi Maltepe și așa se face că L. Chalc. și Critobul pot să spună că sultanul și-a așezat corturile în fața porții sf. Roman, prima poartă mai spre sud de poarta lui Charsias: *“Ο δὲ κατὰ τὴν τοῦ Ῥωμανοῦ καλονομένην πύλην, ἣ αὐτὸς ἐοικαιότερὸν βασιλεὺς* L. Chalc., II, 151, 6 (celălalt tun a fost așezat) în direcția porții numite a lui Roman, unde tăbărise însuși sultanul”; *καὶ στρατοπεδεύεται πρὸς τὴν πόλιν ἑγγὺς πρὸς τοῦ τειχὸς, ὅσα ἀπὸ σταδίων τεσσάρων, πρὸς ταῖς καλονομέναις πύλαις τοῦ ἀγίου Ῥωμανοῦ* I, 23, 1: „și tăbărește lîngă oraș pe aproape de zid, ca la patru stadii, lîngă porțile numite ale sf. Roman“; cp. și G. Sfrățes, 237, 10. — *Xiloporta*,

ἐκαστος ἀκούων „κατὰ τῆς Πόλεως,“ ἔτρεχεν οὕτως ὁ μὴ δυνάμενος βαδίζειν ἔνεκα παιδικῆς ἡλικίας, καθὼς ὁ μὴ δυνάμενος τρέχειν ἔνεκα γήρους. Οἱ δὲ Πολῖται ἰκέτευον Θεὸν τοῦ μὴ ἐπελθεῖν τῇ ἀγίᾳ ἐβδομάδι, διότι ἤκουον, ὡς ὁ τύραννος ἐφ' ἄρματος καὶ ἤδη ἔρχεται. Τῇ παρασκευῇ οὖν τῆς διακαινησίμου καὶ 263b
ὁ Ναβουχοδονόσωρ ἐπὶ θύραις Ἰερουσαλὴμ καὶ πῆξας τὰς αὐτοῦ σκηνάς κατέ- 5
ναντι τῆς Πύλης τοῦ ΧαρISOῦ ὀπισθεν τοῦ βουνοῦ καὶ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης τῆς κειμένης ἐγγὺς τοῦ παλατίου ἕως τῆς Χρυσῆς Πύλης τῆς πρὸς νότον καὶ ἔτι ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης ἕως τοῦ Κοσμιδίου καὶ ἀπὸ τοῦ νότου εἰς πλάτος, ὅσον περιέφερον κάμπον οἱ ἄμπελοι· καὶ γὰρ ἦσαν, προλαβών, φθαρέντες παρὰ τοῦ Καρατζία. Καὶ περιεχαράκωσεν αὐτὴν Ἀπριλίῳ 5', 10
ἡμέρα παρασκευὴ ἢ μετὰ τὸ Πάσχα.

9. Οἱ δὲ τῆς Πόλεως ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἐν ᾗ ἐγένετο τάχα ἡ ἔνωσις ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ὡς Ἰουδαίων συναγωγὴν ταύτην ἀπέ-
φευγον καὶ οὐκ ἦν ἐν αὐτῇ οὔτε προσφορὰ οὔτ' ὀλοκαύτωσις οὔτε θυμία-
μα. Εἰ ἔτυχέ τις τῶν ἱερέων λειτουργῆσαι Θεῷ ἐν ἡμέρᾳ ἐπισημῶ, οἱ προ- 15
σευχόμενοι μέχρι τῆς ὥρας τῆς προσφορᾶς ἴσταντο καὶ τότε πάντες ἐξήρχοντο, οὕτω γυναῖκες ὡς ἄνδρες, οὕτως μοναχοὶ ὡς μονάζουσαι. Τί χορὴ λέγειν; Καὶ τὸν ναὸν ὡς βωμὸν καὶ τὴν θυσίαν ὡς Ἀπόλλωνι τελουμένην ἐνρμίζον. Διὰ τοῦτο Ἡσαΐας ὡς ἐκ στόματος Θεοῦ φησὶν· „Ἰδοὺ, προσθήσω τοῦ μεταθεῖναι τὸν λαὸν τοῦτον καὶ μεταθήσω αὐτοὺς μεταθέσει καὶ ἀπολῶ τὴν σοφίαν τῶν σο- 20
φῶν αὐτοῦ καὶ τὴν σύνεσιν τῶν συνετῶν ἀθετήσω. Οὐαὶ τοῖς βαθέως ποιοῦσι βουλὴν καὶ οὐ διὰ Κυρίου· οἱ ἐν κρυφῇ βουλὴν ποιοῦντες καὶ ἔσται ἐν σκότει

4 διακαινησίμου Bull: διακηνισίμου P.

Poarta de Aur, Cosmidion: aceste porți erau porțile extreme din zidul cel mare dinspre uscat. Xiloporta (la G. Sfrântes, 237, 16: ἕως τῆς πόρτης τῆς ξυλίνης „pină la poarta de lemn“), era poarta la capătul zidului dinspre Cornul de Aur, iar Poarta de Aur înspre Marea de Marmara. Cosmidion era regiunea ce se întinde de la zidul dinspre Cornul de Aur la nord înspre actuala Ejub-giâmi. Despre așezarea armatei turcești cp. și G. Sfrântes, 237, 13—21, dar cel mai amănunțit Critobul, I, 27. — *in aprilie 6*: G. Sfrântes, 1060 D (G. Sfrântes, 237, 8): la 2 aprilie; dar Nicolo Barbaro în jurnalul său indică tot ziua de 6 aprilie în care Mahomed II a așezat tabăra de la Poarta de Aur pină la Cynegetica; vz. Migne, *Patrologia Graeca*, 158, col. 1070 B. — *προλαβών* e un nominativ absolut; vz. 329, 25 De aceea nu e nevoie de schimbare în *προλαβόντος* spre a fi în acord cu τοῦ Καρατζία. Tot așa și ἡμέρα παρασκευὴ ἢ μετὰ τὸ Πάσχα nu trebuie schimbată în dativ, spre a fi puse în acord cu Ἀπριλίῳ 5'.

9: *Isaia*: 29, 14—15 și 30, 1.

lor vor fi în întineric ; și vor spune : cine ne-a văzut și cine ne va cunoaște pe noi sau ce facem noi ? De aceea spune domnul acestea : Vai, fii renegați, ați făcut sfat nu cu mine și învoieli nu cu spiritul meu, pentru ca să adăugați păcate peste păcate“.

- 5 10. Dar Ghenadie nu înceta zi de zi să învețe și să scrie în contra uniților și să îndruge silogisme și obiecții în contra prea înțeleptului și fericitului Toma de Aquino și a scrierilor lui și în contra lui Dimitrie Kidonis, arătându-i ca eretici ; și el avea din sfatul țării ajutător și complice pe primul ministru, pe marele duce care, când bizantinii au văzut
- 10 armata nenumărată a turcilor, a îndrăznit să spună în contra latinilor, dar mai mult în contra Constantinoplei, un cuvânt atît de greu, că :
- (32) „Mult mai bine e să știe domnind în mijlocul orașului turbanul turcesc decît tiara latină“. Căci constantinopolitani cuprinși de deznădejde, spuneau : „De ar fi să fie dat orașul în mîinile latinilor care rostesc numele
- 15 lui Hristos și al Maicii Domnului și să nu fim aruncați în mîinile necredincioșilor !“ — Atunci și el a rostit vorba aceea. Ci către dînsul a grăit Isaia ca și către Ezechia : „Auzi cuvîntul domnului Savaot ! Iată vin zile și toate cele din casa ta vor fi luate. Și toate cîte le-au adunat părinții tăi pînă în ziua aceasta, vor ajunge la Babilon și nimic nu o să
- 20 rămînă ; și din copiii tăi ce sînt ieșiți din tine și pe care îi vei face, îi vor prinde și-i vor face eunuci în casa împăratului babilonienilor“.

Ajutoare
genoveze și
venețiene.

- XXXVIII. Împăratul Constantin, pe cît îi era puterea, si-
lindu-se a luat măsuri împreună cu genovezii din Ga-
lata, căci și ei aveau în mintea lor gîndul neîndurat că,
- 25 dacă Constantinoplea e cucerită, și cetatea lor va ajunge pustie. Cu acest gînd au trimis, de mai înainte, scrisori la Genua, rugîndu-se de ajutor, și le-au răspuns, cum că vine acum în ajutorul Galatei o corabie cu 500 de ostași înarmați. Și sosind din Marea de Azov și de la Don și din Trapezunt trireme de comerț venețiene, împăratul și venețienii
- 30 ce-și aveau locuințele în Constantinople, nu le-au lăsat să plece la Veneția, ci au rămas chipurile în ajutorul orașului.

10: Ghenadie: vz. XXXVI, 3. — Toma de Aquino, sf., mare teolog al bisericii apusene și filozof scolastic, n. 1225 mort 1274. — Dimitrie Kidonis: Κυδώνης a trăit în sec. 14; mare învățat, știind latinește a tradus din scrierile sf. Toma de Aquino și a susținut politica de unire a bisericilor. — pe marele duce: Luca Notara căruia apoi Mahomed II i-a tăiat capul; vz. XL, 7. — Isaia: 39, 5—7.

XXXVIII, 1: προλαβόν vz. p. 327, 9—10. — trireme de comerț venețiene... nu le-au lăsat: Cp. L. Chalc., II, 150, 13—15. După jurnalul lui Nicolo Barbaro, hotă-

τὰ ἔργα αὐτῶν· καὶ ἐροῦσιν· τίς ἡμᾶς ἐώρακεν; καὶ τίς ἡμᾶς γινώσεται ἢ ἃ ἡμεῖς 264b
 ποιούμεν; Διὰ τοῦτο τάδε λέγει κύριος· Οὐαὶ τέκν' ἀποστάται, ἐποιήσατε βουλὴν
 οὐ δι' ἐμοῦ καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ πνεύματός μου, τοῦ προσθεῖναι ἁμαρτίας
 ἐφ' ἁμαρτίας.“ —

10. Ὁ δὲ Γεννάδιος οὐ διέλειπε καθηκαστήν διδάσκων καὶ γράφων κατὰ 5
 τῶν ἐνωτικῶν καὶ πλέκων συλλογίμους καὶ ἀντιφάσεις κατὰ τοῦ σοφωτάτου καὶ
 μακαρίτου Θωμᾶ τοῦ δὲ Ἀκίνου καὶ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ καὶ κύρ Δημη-
 τρίου τοῦ Κυθῶνῃ, ἀποδεικνύων αὐτοὺς αἰρετικούς, ἔχων ἐκ τῆς συγκλήτου τὸν
 πρῶτον μεσάζοντα τὸν μέγα δούκαν συνεργὸν καὶ συνίστορα, τὸν καὶ τοσοῦτον 10
 εἰπεῖν τολμήσαντα κατὰ Λατίνων, ὅτε εἶδον οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἀναρίθμητον στρα-
 τὸν τῶν Τούρκων, μᾶλλον δὲ κατὰ τῆς Πόλεως· „Κρειπτότερόν ἐστιν εἰδέναι ἐν
 μέσῃ τῇ πόλει φακιδῆλιον βασιλεῦον Τούρκων ἢ καλύπτραν Λατινικὴν.“ — Καὶ
 γὰρ ἀπογνόντες οἱ τῆς Πόλεως ἔλεγον· „Εἴθε ἐδόθη ἡ πόλις ἐν χερσὶ τῶν Λα-
 τίνων τῶν ὀνομαζόντων Χριστὸν καὶ Θεοτόκον καὶ μὴ ἀποδῶριφθῶμεν ἐν ταῖς 15
 τῶν ἀσεβῶν παλάμαις.“ — Τότε καὶ αὐτὸς ἐκεῖνο ἐφθέγγετο. Ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν 15
 ὁ Ἡσαΐας ἐφθέγγετο καθὰ καὶ τῷ Ἐζεκά· „Ἀκουσον τὸν λόγον Κυρίου Σα-
 βαώθ· Ἰδοῦ, ἡμέραι ἔρχονται καὶ λήψονται πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ σου. Καὶ ὅσα
 συνήγαγον οἱ πατέρες σου ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, εἰς Βαβυλῶνα ἦξει καὶ οὐ- 265b
 δὲν οὐ μὴ καταλειφθῇ· καὶ ἀπὸ τῶν τέκνων σου τῶν ἐξερχομένων ἀπὸ σοῦ, ὧν
 γεννήσεις, λήψονται καὶ ποιήσουσι σπάδοντας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ βασιλέως τῶν Βα- 20
 βυλωνίων.“

XXXVIII. Ὁ βασιλεὺς οὖν Κωνσταντῖνος, ὅσον δύναμις, ἐπιμελετώμενος
 ἐπιμελεῖτο σὺν τοῖς τοῦ Γαλατᾶ Γενοῦταις, καὶ γὰρ αὐτοὶ εἶχον κατὰ νοῦν ἀπα-
 ραίτητον λογισμόν, ὅτι, ἐὰν ἡ Πόλις ἀλῶ, καὶ τὸ φρούριον αὐτῶν ἔρημον γενή-
 σεται. Ἐν τούτῳ στείλαντες ἐν τῇ Γενοῦ, προλαβόν, γραφὰς δεόμενοι βοηθείας, 25
 ἀντέγραψαν, ὡς ἦδη ἔρχεται μία ναὺς σὺν φ' ὀπλίταις εἰς βοήθειαν τοῦ Γαλα-
 τᾶ. Καὶ αἱ τῶν Βενετῶν ἐμπορικαὶ τριήρεις ἀπελθεῖσαι ἐκ τῆς Μαϊώτιδος
 λίμνης καὶ τοῦ Ταναιίδος ποταμοῦ καὶ ἐκ Τραπεζούντος, ὁ βασιλεὺς οὖν καὶ οἱ
 Βενετικοὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ πόλει οὐκ εἴσαν αὐτὰς καταίρειν ἐν Βενετίᾳ,
 ἀλλ' ἔμειναν εἰς βοήθειαν τάχα τῆς πόλεως. 30

7 κύρ P: fortasse κατὰ || 9 μέγα δούκ' P || 22 ἐπιμελετώμενος *scripsi*: ἐπιμελωτόμε-
 νος P: ἐπιμελούμενος Bull.

rirea ca triremele venețiene să nu părăsească orașul a fost luată la 14 decembrie
 1452: vz. Migne, Patrologia Graeca, vol. 158, col. 169 C. G. Sfrântes, 238, 16 preci-
 zează că au fost trei, după ce a mai arătat că din Genua au venit încă trei, una
 din Spania și din Creta trei.

Ioan Giu-
stiniani.

2. De asemenea a mai venit din Genua unul cu numele Ioan Longo din neamul Giustiniani cu două corăbii foarte mari și cu multă pregătire bună de război și cu tineri genovezi înarmați, aprinși de multă însuflețire războinică; și numitul Ioan era
5 un bărbat foarte îndemânat și încercat în ale războiului și la atac și la apărare. Pe acesta împăratul l-a primit foarte bine și ostasilor lui le-a fixat solde și le-a împărțit beneficii și pe el l-a cinstit cu demnitatea de protostrator; și acesta a luat asupra-și paza zidurilor așezate spre palat. Căci vedeau că acolo tiranul își fixa tunurile aruncătoare de pietre și
10 toată cealaltă pregătire de luptă la ziduri. Printr-un hrisov împăratul i-a dat acestuia spre beneficiu și insula Lemnos, dacă Mahomed va fi respins și se va întoarce fără ispravă din câte nădăjduia să le câștige asupra Constantinopolei. De atunci latinii împreună cu Ioan se luptau ca niște eroi, făcând dese ieșiri din porțile orașului și luând poziții la
15 întărirea de afară și la șanț.

Încăierări
între bizan-
tini și turci.

3. Și deseori sărind și din șanț afară, bizantinii se încă-
ierau cu turcii, uneori lăsînd, alteori luînd. Dar aceasta
nu era ademenitor pentru bizantini: căci ușor se putea spune că un bi-
zantin venea la douăzeci de turci. Ce puteau face în luptă dreaptă și la
20 ieșiri? Numai, se dădea sfatul, ca bizantinii să lupte de pe ziduri din metereze, unii aruncînd proiectile din arcuiri grele, alții săgeți cu arcuile obișnuite, alții împușcînd cu gloanțe de plumb, cîte cinci și zece deodată, mici la mărime cît alunele, avînd o putere de pătrundere, încît, de nime-
rea să lovească un ostaș cu zale de fier, ieșea străbătînd scutul și corpul,
25 și pătrundea în altul, dacă-l nimezea, apoi din el în altul, pînă se răcea puterea ierbii de pușcă; și printr-o singură împușcătură putea să scoată din luptă doi-trei. Și au prins și turcii felul de luptă și se folosesc și ei de arme asemănătoare și mai mult.

2: τοὺς στρατιώτας e un acuzativ de referință; cît despre ostașii lui, le-a fixat solde. — *demnitatea de protostrator*: general comandant al armatei: vz. XXXII, 1. După G. Sfrântes, 241, 22 împăratul l-a făcut numai comandant peste 300 de oameni cu titlul δῆμαρχος și i-a încredințat să aibă grijă de toate trebuințele războiului, punîndu-și mare nădejde în el. După Critobul a fost pus στρατηγὸς ἀποκράτωρ καὶ κύριος τοῦ πολέμου παντός I, 25, 2: general comandant suprem și conducător al întregului război. Nicolò Barbaro în jurnalul său de asediu arată că Giustiniani a venit în ziua de 26 ianuarie 1453 în două corăbii și 700 de ostași și că împăratul l-a numit comandantul trupelor pedestre, încredințîndu-i apărarea părții de vest a orașului, unde ataca sultanul; vz. Migne, *Patrologia Graeca*, 158, col. 1069 D. Iar Leonardo din Chios, fiind și el de față ca și Barbaro, ne spune că Giustiniani a venit cu

2. Ὁμοίως καὶ ἐκ τῆς Γενούας ἐλθὼν εἰς ὀνόματι Ἰωάννης Λόγγος ἐκ τῶν Ἰουστινιάνων σὺν δυοὶ νῆαις ὑπερμεγέθοις, ἔχων καὶ πολεμικὰς παρασκευὰς πολλὰς καὶ καλὰς σὺν ἐνόπλοις νέοις Γενουίταις, ἀρεϊκὸν πνέοντας θυμὸν· καὶ ὁ αὐτὸς Ἰωάννης ἐπιδέξιος ἀνὴρ καὶ εἰς παραταγὰς καὶ συνασπισμοὺς πολέμων δοκιμώτατος, ἐδεξιώσατο τοῦτον ὁ βασιλεὺς καὶ ῥόγας ἐμέτρησε τοὺς στρατιώ- 5
τας αὐτοῦ καὶ εὐεργεσίας ἔνευε καὶ πρωτοστράτορα τοῦτον ἐτίμησε· καὶ αὐτὸς 266b
τὴν φύλαξιν τῶν πρὸς τὸ παλάτιον κειμένων τειχέων ἀνελάβετο. Καὶ γὰρ ἦσαν ὁρῶντες τὸν τύραννον ἐκεῖ τὰς σκευὰς τὰς πετροβόλους πηγνύοντα καὶ τὴν ἄλ-
λην πᾶσάν ἀντίμαχον ἐν τοῖς τοίχοις παράταξιν. Εὐεργέτησε δὲ τούτῳ καὶ διὰ
χρυσοβούλλου γράμματος τὴν νῆσον Λῆμνον, εἰ ἀποκρουσθήσεται ὁ Μεχέμετ καὶ 10
ὑποστραφήσεται ἄπρακτος, ἐξ ὧν θαρρῶεῖ κερδᾶναι τῆς Πόλεως. Ἐκτοτε οὖν
ἐμάχοντο ἡρωϊκῶς οἱ Λατῖνοι σὺν τῷ Ἰωάννῃ ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν πυλῶν τῆς
πόλεως καὶ ἰστάμενοι ἐν τῷ ἐξωκάστρῳ καὶ ἐν τῇ τάφρῳ.

3. Πολλάκις καὶ ἐκτὸς τῆς τάφρου ἐκπηδῶντες ἐσυνεπλέκοντο τοῖς Τούρ- 15
κοις Ῥωμαῖοι, ποτὲ μὲν ἀφέντες, ποτὲ δὲ λαμβάνοντες. Πλὴν τοῦτο οὐκ ἦν ἀπᾶ-
δον τοῖς Ῥωμαίοις· καὶ γὰρ εὐκόλον ἦν εἰπεῖν εἶναι ἕνα Ῥωμαῖον πρὸς εἴκοσι
Τούρκους. Τί ἐδύναντο καταπροσωπῆσαι καὶ ἐξελθεῖν; Πλὴν ἡ βουλὴ ἐδίδото,
ὥστε τοὺς Ῥωμαίους ἀντιμαχεῖν ἐκ τῶν τοίχων διὰ τῶν προμαχόνων, οἱ μὲν
διὰ τζαγοβολικῶν βελῶν, οἱ δὲ διὰ τοξικῶν, ἄλλοι διὰ μολυβδοβολῶν ἀπολυομέ- 20
νων διὰ βοτάνων πέντε καὶ δέκα ὁμοῦ, σμικρὰ ὡς κάρνα Ποντικὰ τὸ μέγεθος,
ἀποτελοῦντα δύναμιν τρήσεως, ὡς εἰ τύχῃ ἐμπεσεῖν ἐν σιδηροφόρῳ σώματι, καὶ
τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ σῶμα διατρήσας ἐξέρχεται καὶ εἰς ἄλλο μεταπηδᾷ, εἰ τύχῃ
εἶτα ἐξ αὐτοῦ εἰς ἕτερον, ἕως οὗ ψυχρανθῇ ἡ δύναμις τῆς βοτάνου· καὶ διὰ 267b
μιᾶς προσβολῆς δύναται ζημιῶσαι δύο καὶ τρεῖς. Ἐμαθὼν οὖν καὶ οἱ Τούρκοι
καὶ χρῶνται καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια καὶ ἐπέκεινα.

2 νῆαις ὑπερμεγέθοις *scripsi*: νῆες ὑπερμεγέθεις P || 7 τειχέων Bull: τείχεων P || 9 τεί-
χοις P || 15 ἀπάδον P; *fortasse* ἐπᾶδον || 18 τείχων P || 21 et 22 τύχῃ *scripsi*: τύχει P;
τύχοι Bull || 23 βατάνου P: βοτάνης Bek.

două corăbii ale sale și cu vreo 400 de ostași și că împăratul i-a dat o soldă și o comandă militară „duabus cum navibus suis magnis et armatis circiter quadringen-
tis... veniens stipendio ascriptus imperatoris ducatum militiae obtinuit”. *Ibid.*, 159,
col. 928 C. — *Printr-un hrisov*: printr-o hotărîre împărătească dată în scris și în-
zestrată cu o pecete de aur.

3: *din arcuri grele*: vz. XXIV, 11. — *putere de pătrundere*: vz. XXX. 7.

4. Și așa au trecut două părți din aprilie cu puține ciocniri, căci tiranul își aduna armată tot mai multă; și s-au strâns oameni chemați și nechemăți într-un număr nespus de mare. Toți cîți au căutat să-l afle, spuneau că erau peste patru sute de mii.

5 **Genovezii din Galata ajută pe ascuns.** 5. Și genovezii din Galata, și înainte de venirea tiranului, cînd era încă în Adrianopole, au trimis soli, anunțîndu-i prietenie neprefăcută și reînnoind stipulațiunile scrise de mai înainte; și el le-a răspuns că le este ca un prieten nedeslipit de dragostea față de ei, numai să nu fie găsiți că dau ajutor orașului. Și ei au făgăduit. Numai că unul din doi era păcălit, după cum s-a arătat la urmă. Căci genovezii din Galata se gîndeau, că precum Constantinopolea în alte timpuri, fiind năpădită cu război de părinții lui, aceia nu s-au folosit cu nimic, întorcîndu-se fără nici o ispravă, ei din Galata însă le arătau prietenie, dar și constantinopolitanilor le dădeau ajutorul ce venea de la ei, tot așa aveau mare nădejde că se va face și în timpul acestuia; și presupuneau că prietenia lui e înșelătoare, iar Constantinopolei îi ajutau pe ascuns în luptă pe bună dreptate. Dar și tiranul zicea în sinea lui: „Voi lăsa să ațipească șarpele, pînă ce voi ucide balaurul; și atunci o singură lovitură ușoară în cap îl va scufunda în întuneric și pe acesta.“ Ceea ce s-a și întîmplat.

25 **Cornul de Aur închis cu lanț.** 6 Atunci a fost adusă la un loc pe mare și flota lui cu trireme, direme și vase mai mici pînă la trei sute la număr. Portul orașului însă fusese închis cu lanț de la Poarta Frumoasă din partea Constantinopolei pînă în partea Galatei, și corăbiile stăteau rînduri-rînduri înăuntrul, oamenii de pe ele luînd seama la port și la lanț.

4: τὸ δέμοιον acuzativ al întinderii în timp. — peste patru sute de mii: același număr ἀπὸ τὰς τεσσαράκοντα μυριάδας „ca la 400 000“, ni-l dă și L. Chalc., II, 149, 22; Critobul, I, 23, 3: ὑπὲρ τριάκοντα μυριάδας „peste 300 000“ armată luptătoare afară de altă mulțime ce venea în număr foarte mare; tot peste 300 000, din care ca la 15 000 ieniceri, arată Leonardo din Chios; vz. Migne, Patrologia Graeca, 159, 927 BC. G. Sfrantșes, 1060 D pare să fie mai aproape de adevăr, arătînd că dinspre uscat au fost două sute de mii διακοσίων δὲ χιλιάδων ἀνδρῶν ἀπὸ τῆς στερεᾶς; G. Sfrantșes, 240, 16 arată 258 000 ἐκ τῆς χέρσου χιλιάδες ὕψιρχον ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα καὶ διακόσια. Dar și acest număr îl credem exagerat. Și mai aproape de adevăr e Nicolò Barbaro care în al său jurnal de asediu pare să indice 160 000; vz. Migne 158, col. 1070 B. Ceva mai la vale, XXXIX, 7 Duca arătînd cifre mai precise spune că alături de sultan care stătea cu peste zece mii de ieniceri, mai luptau peste 100 de mii de călăreți, iar spre sud pînă la Poarta de Aur alte o sută de mii și spre nord pînă la palat alte 50 de mii, așa că de toți ar fi peste 260 de mii.

5: τοὺς μὲν πολίτας ἐδίδοσαν cit despre constantinopolitanii, le dădeau (dar și constantinopolitanilor le dădeau): e un acuzativ de referință; vz. 331, 5: ὅνας ἐμέτροσε τοὺς στρατιώτας a fixat solde ostașilor. Acest fel de acuzative de referință au deschis calea înlocuirii dativului antic prin acuzativ în neogrecesțe.

4. Περαιωθέντος οὖν τοῦ Ἀπριλίου τὸ διμοῖρον ἐν ὀλίγοις ἀντιμάχεσιν, ὁ γὰρ τύραννος εἰς πλεόν ἡθροΐζετο· συνήχθησαν οὖν ἄνδρες κλητοὶ καὶ αὐτόκλητοὶ ὑπὲρ ἀριθμὸν δυνατὸν εἰπεῖν. Ἔλεγον οὖν, ὅσοι κατεσκόπευον, εἶναι ὑπὲρ τετρακοσίας χιλιάδας.

5. Καὶ οἱ τῶν τοῦ Γαλατᾶ Γενοῦται, καὶ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὸν τύραννον ἔτι ὄντα ἐν Ἀδριανουπόλει, ἔστειλαν πρέσβεις, ἀγγέλλοντες τὴν εἰς αὐτὸν ἀκραϊφνῇ φιλίαν καὶ ἀνανεοῦντες τὰ προγεγραμμένα ἐκτυπώματα· καὶ αὐτὸς ἀπελογεῖτο ὡς φίλος αὐτῶν εἶναι καὶ ἀδιάσπαστος τῆς πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης, μόνον μὴ εὐρεθῶσι βοηθοῦντες τῇ πόλει. Καὶ αὐτοὶ ὑπόσχοντο. Πλὴν εἰς ἐκ τῶν δύο κατεγέλᾶτο, ὡς τὸ τέλος ἔδειξεν. Οἱ γὰρ τοῦ Γαλατᾶ ἐνενόουν, ὡς καθὰ καὶ ἐν ἑτέροις χρόνοις, ἡ Πόλις καταπολεμηθεῖσα παρὰ τῶν γονέων αὐτοῦ, οὐδὲν ὠνήσαντο ἀπελθόντες ἄπρακτοι, οἱ δὲ τοῦ Γαλατᾶ σὺν ἐκείνοις φιλίαν δεικνύντες, τοὺς μὲν Πολίτας ἐδίδουσιν τὴν παρ' αὐτοῖς ἐξερχομένην βοήθειαν, οὕτω θαρρόντες γενέσθαι καὶ ἐν τῷ καιρῷ τούτου, ὡς πλάνον μὲν τὴν φιλίαν ὑπόπτευον, τῇ δὲ Πόλει τὰ εἰκότα συνεμάχοντο κρυφίως. Ὁ δὲ τύραννος πάλιν ἐν ἑαυτῷ ἔλεγεν· „Εἴσω κοιμᾶσθαι τὸν ὄφιν, ἕως οὗ καθελῶ τὸν δράκοντα· καὶ τότε μία πληγὴ ἑλαφρὰ κατὰ κεφαλῆς καὶ τοῦτον σκοτοδινιάσει.“ — Ὁ καὶ γέγονε.

6. Τότε συνήχθησαν καὶ διὰ θαλάσσης τὰ πλοῖα αὐτοῦ σὺν τριήρεσι, διήρεσι, πλοιαρίοις ἕως τριακόσια τὸν ἀριθμὸν. Ὁ δὲ λιμὴν τῆς πόλεως ἦν κεκλεισμένος σὺν τῇ ἁλύσει ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς πύλης τῆς Πόλεως τῆς καλουμένης Ὠραίας ὡς τὸ τοῦ Γαλατᾶ μέρος καὶ αἱ νῆαι ἴσταντο ἔνδον ὀρματηδόν, προσέχοντες τὸν λιμένα καὶ τὴν ἄλυσιν.

1 ὀλίγοις ἀντιμάχεσιν P: *fortasse* ὀλίγαις ἀντιμαχήσεσιν *scribendum* || 9 ὑπόσχοντο P: ὑπέσχοντο Bull || 11 καταπολεμηθῆσα P: καταπολεμισθεῖσα Bull || 22 ὡς P: εἰς P₁ Bull | τὸ P₁: τὸ τὸ P || 23 ἄλυσιν Bull: ἄλυσον P.

6: *pină la trei sute*: Nicolo Barbaro notează în jurnalul său că flota turcească s-a adunat între 12 și 17 aprilie 1453 și că numărul corăbiilor de felurite tipuri a fost de 145; vz. Migne, *Patrologia Graeca*, vol. 158 col. 1071 A. Iar Leonardo din Chios dă numărul vaselor cu bărci cu tot la 250; vz. *ibid.*, 159, col. 930 C. G. Sfrantes, 1060 D ne spune că „dinspre mare erau patru sute de vase mici și mari“ *τετρακοσίων πλευσίμων ὄντων ἀπὸ τὴν θαλάσσην μικρῶν καὶ μεγάλων*. Iar în G. Sfrantes se adaugă că au venit mai întâi ca la treizeci de trireme și 130 de alte vase (p. 238, 2), apoi la 15 aprilie 1453 a sosit restul flotei de 320 de vase de diferite tipuri pe care G. Sfrantes, 240, 2 le enumeră. L. Chalc., II, 150, 8 indică flota sultanului la 30 trireme și la 200 de vase mai mici. După Critobul, I, 22, 2 să fi fost de toate 350 de vase fără cele de transport și de comerț. — *Portul orașului însă fusese închis*: după jurnalul lui Nicolo Barbaro la 2 aprilie 1453; vz. Migne, *Patrologia Graeca*, vol. 158, col. 1070 A. — *cu lanț de la Poarta frumoasă*: L. Chalc., 151, 12, ne spune că lanțul a fost întins de la orașul din față (Galata), *pină la zidul Bizanțului*, „*lingă numita acropole*“ *παρὰ τὴν ἀκρόπολιν καλουμένην*. Iar Critobul, I, 18, 8 precizează că lanțul e dus din șantierul naval al Galatei *pină la Poarta lui Eughenie*, unde locul e mai strîmt. — *Poarta Frumoasă*, azi Bagekapu, rămînea în afara lanțului și după această poartă urma și mai mult în afara lanțului, Poarta lui Eughenie în direcția gării de azi, așa că arătarea lui Duca e vădit mai exactă decît a lui Critobul.

**Infringerea
flotei turcești.**

7. Cele cinci corăbii însă despre care am vorbit, una a împăratului ce avea o încărcătură de grâu din Peloponez și celelalte patru ce fuseseră închiriate de împărat din Genua, au stat la Chios pentru unele treburi de ale lor pînă în martie luna întreagă.
- 5 Venind aprilie și dorind să ridice ancorele, vîntul de miazănoapte îi împiedica. Și cei din Constantinopole erau foarte descurajați și corăbiile tot așa. Și vîntul de miazănoapte domolindu-se, iar cel de miazăzi începînd să sufle, au ieșit din Chios; și în ziua întîi suflînd cîte puțin, a
- 10 doua zi s-a întărit și corăbiile erau mîinate cu repeziciune de el. Și cei din Constantinopole stăteau așteptînd această frumoasă nădejde, deși nu le-a fost de nici un folos. Cum au apărut corăbiile, tiranul de îndată ca un zmeu sălbatic s-a repezit la triremele și la celelalte vase ale lui, spunîndu-le și poruncindu-le că una din două e vorba să se facă: sau
- 15 să prindă corăbiile sau să le oprească să intre în port. Atunci marinarii au ieșit și vasele stăteau afară din portul de la Poarta de Aur, așteptînd sosirea corăbiilor. Corăbiile însă venind drept pe acel drum și voind să treacă de biserica Marele Dimitrie din Acropole, ca să intre în Cornul de Aur, vasele lui Mahomed ațineau calea corăbiilor, căci la ora aceea era și marea liniștită și nu sufla nici un vînt. Și era de văzut o pri-
- 20 veliște neobișnuită: marea acoperită de pînzele celor trei sute de vase ale turcilor și de ale celor cinci corăbii foarte mari se întindea ca un uscat și de săgeți nu se putea da cu lopețile în apă. Corăbierii ca niște vulturi înaripați, dădeau de sus ca și cu niște trăsnete cu proiectilele din arcurile grele și trăgeau cu tunurile și mare omor s-a făcut în rin-
- 25 durile turcilor. Tiranul însă, mîinat de prea marea lui îngîmfare, s-a repezit în mare, călare pe cal închipuindu-și să despice marea și să plutească pe cal pînă la acele corăbii, de atîta furie era cuprins asupra alor săi, el și oastea de sub arme cu el. Atunci vîntul începînd să sufle și pînzele umflîndu-se, corăbiile au despărțit în două vasele turcești și și-au
- 30 luat drumul spre port, iar vasele au rămas în urmă; căci de era atunci flota barbarului înaintea lor, acele cinci corăbii ar fi putut scufunda toate cele trei sute de vase. Tiranul însă neavînd cunoștințe marinărești, a rămas numai cu strigătele. Marele lui amiral însă, n-a voit să-l as-

7: despre care am vorbit: vz. XXXVI, 7. — ἐξελθόντες și σχίσαντες: deși e vorba de πλοῖα, totuși sînt construcții ad sensum, de subînțeles fiind oameni, marinari și de aceea nu e nevoie să fie schimbate în neutre. — portul de la Poarta de Aur: se găsea la Marea de Maramara, la capătul zidului celui mare dinspre uscat. — biserica Marele Dimitrie: e biserica marelui mucenic Dimitrie așezată pe capătul de nord-est al peninsulei, capăt pe care se ridica antica acropole a Bizanțului. Acest capăt înconjurîndu-l, cele cinci corăbii căutau să intre în Cornul de Aur. — din arcuri grele: vz. XXIV, 11. — μέγας κοντόσ αυλος: era comandantul gărzii împără-

7. Αἱ δὲ νῆαι, ἃς εἰρήκαμεν πέντε, μία ἢ τοῦ βασιλέως φέρουσα φόρτον τὸν ἐκ Πελοποννήσου σῖτον, αἱ δ' ἄλλαι τέσσαρες ἐκ Γενοῦας ῥογευθεῖσαι παρὰ τοῦ βασιλέως, ἴσταντο μὲν ἐν Χίῳ μέχρι Μαρτίου μηνὸς ὅλου διὰ τινὰς αὐτῶν χρείας. Εἰσελθόντος οὖν Ἀπριλίου καὶ βουλομένων ἄραι τὰς ἀγκύρας, ὁ βορέας αὐτοὺς ἐνεπόδιζε. Ἦσαν οὖν οἱ Πολῖται ἐν ἀθυμίᾳ πολλῇ, ὡσαύτως καὶ αἱ νῆαι. 5
 Τοῦ βορέως οὖν καταπρανοῦς πεσόντος καὶ νότου ἄρξαντος πνεῖν, ἐξῆλθον τῆς Χίου λιμένος· καὶ κατ' ὀλίγον πνέοντος τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ, τῇ δευτέρᾳ ἐκραταιοῦτο καὶ βιαίως ἐφέροντο ὑπ' αὐτοῦ αἱ νῆαι. Ἰσταντο οὖν οἱ τῆς Πόλεως ἐκδεχόμενοι τὴν καλὴν ταύτην ἀπανδοχὴν, εἰ καὶ μηδὲν ὤνησαν. Φανέντων οὖν τῶν νηῶν, εὐθὺς ὁ τύραννος ὡς ἄγριος δράκων ὥρμησε κατὰ τῶν αὐτοῦ τριήρων 10 καὶ τῶν λοιπῶν πλοίων, λέγων καὶ προστάσων αὐτοῖς, ὅτι ἐκ τῶν δύο πρόκειται γενέσθαι τὸ ἔν· ἢ τὰς νῆας λαβεῖν ἢ κολῦσαι τοῦ μὴ εἰσελθεῖν ἐν τῷ λιμένι. Τότε ἐξελθόντες, τὰ πλοῖα ἴσταντο ἐκδεχόμενα τὴν ἄφιξιν τῶν νηῶν, ἐκ τοῦ λιμένος τῆς Χρυσῆς Πύλης ἐκτός. Αἱ δὲ νῆαι ἐλθοῦσαι κατ' τὴν ἴσον ὁδὸν καὶ 269b
 βουλόμεναι περᾶσαι τὸν Μέγα Δημήτριον τὴν ἀκρόπολιν τοῦ εἰσελθεῖν ἐν τῷ 15 Κερατίῳ κόλπῳ, τὰ πλοῖα ἀνθίσταντο ταῖς ναυσίν, ἣν γὰρ καὶ ἡ θάλασσα ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ εὐδῖος ἀνέμου μὴ πνέοντος. Καὶ ἦν ἰδεῖν ξένην θεάν· καταστρωθεῖσα γὰρ ἡ θάλασσα τοῖς ἰστίοις τριακοσίοις τῶν Τούρκων καὶ πέντε μεγίστοις τῶν νηῶν ἐξήπλωτο ἡ θάλασσα ὡς χέρσος καὶ ὑπὸ τῶν βελῶν οὐδὲ τὰς κόπας ἡδύναντο καταφέρειν ἐν τοῖς ὕδασι. Οἱ δὲ τῆς νηὸς ὡς ἀετοὶ ὑπόπτεροι ἄνωθεν 20 ὡς κεραυνοὺς τὰ βέλη τῶν τζαγρῶν κατέπεμπον καὶ τὰς σκευὰς ἀπέλυνον καὶ φόνος οὐκ ὀλίγος τῶν Τούρκων ἐγένετο. Ὁ δὲ τύραννος ὑπὸ τῆς ἄγαν ἀλοξο- νείας ὀρμήσας ἐν τῇ θαλάσῃ ἐποχοῦμενος ἵππῳ, ἐφραντάζετο σχίζειν τὴν θάλασσαν καὶ ἕως αὐτῶν τῶν νηῶν διὰ τοῦ ἵππου πλεῦσαι· τόσον ἐθυμοῦτο ἐν τοῖς αὐτοῦ καὶ ἡ ἔνοπλος στρατιὰ σὺν αὐτῷ. Τότε ἀνέμου πνεύσαντος καὶ τὰ ἰστία 25 φουσηθέντα, σχίσαντες, τὰ πλοῖα τὴν ἐν τῷ λιμένι ὁδὸν ἔπλεον, τὰ δὲ πλοῖα ἔμειναν· εἰ γὰρ ἦν ἔμπροσθεν αὐτῶν τότε ὁ στόλος τοῦ βαρβάρου, ἐδύναντο ἂν αἱ πέντε αὗται νῆαι καταποντίσαι καὶ τὰ τριακόσια. Ὁ δὲ τύραννος μὴ γινώσκων τὴν τῆς θαλάττης ἐπιστήμην, μόνον ἐκέκραγεν. Ὁ δὲ μέγας κοντόσταυλος αὐτοῦ

4 ἄγκυρας P | βορέας P || 6 βορέως P || 14 κατ' τὴν *scripsi*: κατὴν P: κατὰ τὴν Bek | *fortasse*: ἴσον κατ' τὴν *aut* κατ' τὴν ἴσην || 15 εἰς σελθεῖν P || 19—20 ἡδύναντο Bull: ἡδύνοντο P || 28 καταποντίσαι Bull: καὶ τὰ ποντίσαι P.

- culte; căci și dădea ordine fără sens. Atunci înfuriat tiranul a ordonat flotei să meargă în portul de la Coloana Îngemănată, iar marele amiral să fie adus în fața lui. Fiind deci adus și aruncat la pământ și întins de patru oameni, însuși sultanul cu mâinile lui l-a bătut, dându-i o sută de lovituri cu un toiag de aur, al cărui cap era de aur curat, cinci sute de litre la cântar; acest toiag, însuși și l-a făcut, ca la încercare să-l întrebuințeze ca o jucărie. Și omul își trăgea neamul din bulgari, fecior al unui mare dregător al Bulgariei, numele fiindu-i Palda. A căzut rob de mai de mult și s-a lepădat de legea părintească și era rob de la părinți al lui Mahomed. El a fost care înainte de patru ani a venit la Lesbos și a robit robi nenumărați. Și la pradă de război nu era tovarăș bun, căci le smulgea ostașilor din pradă. Și văzîndu-l ajuns la disprețul sultanului și bătut, unul din azapi ridicînd o piatră, l-a lovit în lumina ochiului și i-a scos un ochi. Corăbiile însă ajungînd la port, cei din Constantinopole au lăsat lanțul în jos și le-a dat drumul înăuntru.

8. Văzînd tiranul că sînt corăbii de cele mari opt, de cele mici peste 20 și trireme împărătești și trireme de ale venetienilor și alte vase mici foarte multe, și-a dat seama că nu-i este cu putință să ocupe portul; și atunci născocеște o stratagemă plină de vitejie și bărbăție. Dă ordin să fie netezite viroagele situate înapoia Galatei, începînd din partea despre răsărit mai din jos de Coloana Îngemănată pînă la cealaltă parte a Galatei spre țărmul Cornului de Aur din fața regiunii Cosmidion. Și după ce au făcut calea netedă, pe cît au putut, au urcat diremele pe vălătuci, au desfăcut pinzele și a poruncit să fie tirite pe uscat din strîmtoarea Bosforului și duse în Cornul de Aur; ceea

Trecerea flotei
turcești pe
uscat.

ἐν τῷ Διπλῷ Κίονι de la Coloana Îngemănată: era un port la țărmul european al Bosforului dincolo de Galata, azi Beşiktaş vz. 8; în acest port staționa flota lui Mahomed II. — *cinci sute de litre*: e o exagerare vădită, sau poate o greșeală de copist în loc de cinci; cp. XIX, 9: multe *centnare*. — *ἵνα πείσῃ αὐτὴν ὡς δοκίμιον* ca la încercare să-l întrebuințeze ca o jucărie: e un loc întunecat și de aceea și traducerea dată nu e clară. Poate era o greutate de control la numărul galbenilor. — *numele fiindu-i Palda*: La L. Chalc., II, 155, 13 și Critobul, I, 22, 1 (p. 71) se cheamă Παλτόγλης „feciorul lui Palta”. Leonard din Chios îl numește Balthoglum (vz. Migne, Patrologia Graeca, vol. 159, col. 931 D), așa că numele se vede că-i era Balta. Despre această luptă navală și înfrîngerea a turcilor, vz. și L. Chalc., II, 154, 23—155, 17; Critobul, I, 39—41 și G. Sfranșes, 247, 19—251, 2. După jurnalul lui Nicolo Barbaro această luptă a avut loc la 20 aprilie 1453; vz. Migne, Patrologia Graeca, vol. 158, col. 1071 BC. O descriere vioaie a luptei ne-o dă martorul ocular Leonard din Chios în scrisoarea sa asupra căderii Constantinopolei scrisă la 15 august 1453 către papa; vz. *ibid.*, 159, col. 931. Frazе din această scrisoare ca: „exque coronis navalibus... infiniti lapides demittuntur... bombardae perstrepunt (Οἱ δὲ τῆς νηὸς... ἄνωθεν... τὰ βέλη κατέπεπον καὶ τὰς σκευὰς ἀπέλυον Duca); Rex... blasphemavit; urget equum in salum (Ὁ δὲ τὸ βασιλεὺς... ἐν τῇ θαλάσῃ ἐποχοῦμενος ἠπὸ... τόσον ἐθυμοῦτο) ἵτι ἱτᾶρεσc impresia că Duca a citit scrisoarea lui Leonard. Barbaro amintește numai de patru corăbii genoveze, Leonard de trei

οὐκ ἠθέλησεν ἀκοῦσαι· καὶ γὰρ παραλόγως ἐπρόσταττεν. Τότε θυμωθεὶς ὁ τύραννος ὥρισεν τὸν στόλον ἀπελθεῖν ἐν τῷ Διπλῷ Κίονι, τὸν δὲ μέγαν κοντόσταυλον ἀχθῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ. Ἀχθέντος οὖν καὶ κατὰ γῆς ῥιφέντος καὶ ὑπὸ τεσσάρων τανυσθέντος, αὐτὸς ὁ ἡγεμὼν οἰκειὰς χερσὶν ἔτυψεν δούς ἑκατὸν σὺν μιᾷ χρυσῇ ῥάβδῳ, ἧς ἡ κεφαλὴ χρυσοῦ καθαροῦ, σταθμίων λίτραι πεντακόσαι· ἦν αὐτὸς κατεσκεύασεν, ἵνα παύσῃ αὐτὴν ὡς δοκίμιον. Ἦν δὲ ὁ ἄνθρωπος τὸ γένος ἐκ τῶν Βουλγάρων ἔλκων, τινὸς τῶν ἀρχόντων Βουλγαρίας υἱός, Πάλδα ἐπονομαζόμενος. Ἐδουλώθη οὖν πρὸ καιροῦ καὶ ἐξωμόσατο τὸ πάτριον σέβας καὶ ἦν δοῦλος πατρικὸς τοῦ Μεχμέτ. Αὐτὸς ἦν ὁ πρὸ τεσσάρων ἐτῶν ἐλθὼν ἐν τῇ Λέσβῳ καὶ αἰχμαλωτίσας αἰχμαλωσίαν ἄπειρον. Ἦν δὲ καὶ τοῖς ἀπελάταις οὐ καλὸς φίλος, ἀρπάζων αὐτῶν τὰ λάφυρα. Καὶ ἰδόντες αὐτὸν ὑπὸ τοῦ τυράννου καταφρονηθέντα καὶ ῥαβδισθέντα, εἰς τῶν ἀξιαπιδίων λίθον ἄρας καὶ κατὰ κόρης κρούσας ἐξώρυσσε τὸν ἕνα ὀφθαλμὸν αὐτοῦ. Αἱ δὲ νῆαι ἐλθοῦσαι ἐν τῷ λιμένι καὶ οἱ τῆς Πόλεως χαλάσαντες τὴν ἄλυσιν ἔδωκαν εἴσοδον αὐταῖς.

8. Τότε ὁ τύραννος ἰδὼν τὰς νῆας τὰς μεγάλας ὀκτὼ οὕσας, τὰς μικρὰς ἐπέκεινα τῶν κ' καὶ τριήρεις βασιλικὰς καὶ τριήρεις τῶν Βενετῶν καὶ ἄλλα πλεῖστα μικρά, ἔγνω, ὡς οὐκ ἔστι δυνατόν, τοῦ κατασχεῖν τὸν λιμένα· καὶ τεχνάζεται γενναῖόν τι καὶ ἀνδρεῖον σόφισμα. Προσάττει τοῦ εὐθυδρομηθῆναι τὰς νάπας τὰς ὀπισθεν κειμένας τοῦ Γαλατᾶ ἀπὸ τὸ μέρος τὸ πρὸς ἀνατολὴν κάτωθεν τοῦ Διπλοῦ Κίονος ἕως τὸ ἄλλο μέρος τοῦ Γαλατᾶ τὸ πρὸς τὸν αἰγιαλὸν τοῦ Κερατίου κόλπου κείμενον ἄντικρυ Κοσμιδίου. Καὶ ποιήσαντες τὴν ὁδὸν ὁμαλὴν, ὅσον ἐδύναντο, διὰ τῶν φαλαγκίων ἐπιβιβάσας τὰς διήρεις καὶ τὰ ἱστία περῶσας ἐκέλευσεν ἔλκειν διὰ ξηρᾶς ἐκ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Ἱεροῦ Στομίου καὶ εἰσάγειν

4 τανυσθέντος Bull: τανυσθέντος P || 5 στάθμιον P | πεντακόσαι P: *fortasse* πέντε *scribendum* || 12 ἀξιαπιδίων P || 13 κόρης P || 14 αὐταῖς *scripsi*: αὐτάς P || 22 φαλαγκίων P: φαλάγγων Bek.

genoveze și a patra cea bizantină a împăratului și spune că asupra acesteia s-au năpustit turcii. Și atunci Duca, luându-se în acest loc după textul scrisorii lui Leonard, s-ar explica foarte bine de ce spune *Oi de tîs νηὸς cei de pe corabie (corăbierii) și nu τῶν νηῶν (cei de pe corăbii)*. — *inainte de patru ani a venit la Lesbos*: despre această invazie în Lesbos încă sub Murad II, vz. L. Chalc., II, 267, 17 unde ne spune că Παλτόγλης fiind guvernator la Galipoli a venit cu flota și, atacînd Lesbos, a luat mulți prizonieri și a cucerit Caloni, un oraș bogat; și de atunci domnul din Lesbos a trebuit să dea tribut 2000 galbeni. — *azapi*: ostași pedestri; Duca, XXXIX, 15 ne spune că se chemau și ieniceri, iar L. Chalc. explică numele cu pedestrași: τοὺς ἀξιαπιδας τοὺς Τοῦρκων πεζοὺς οὕτω καλουμένους II 5, 1 „pedestrași de-ai turcilor așa-numiți azapi”.

8: *corăbii de cele mari opt* ș.a.m.d.: Nicolo Barbaro arată 9 pînă la 10 corăbii mari și 17 mai mici; vz. Migne, Patrologia Graeca, 158, 1070 D. Cp. și G. Sfranțes. 238, 11—19. — *din fața regiunii Cosmidion*: vz. XXXVII, 8; trecerea s-a făcut deci prin spatele Galatei, ajungîndu-se în Bosfor dincolo de zidul cel mare. — *Ἱεροῦ Στομίου Bosforului* vz. XVIII, 2 și XXXII, 4. —

ce s-a și făcut. Vasele erau trase și pe fiecare vas sta un comandant la proră și altul la cîrmă; altul ținînd pînzele, întindea vîntrelele; altul bătea toba, altul din trîmbiță cînta cîntece marinărești. Și cu vîntul din spate navigînd peste viroage și pîraie, au străbătut uscatul, pînă ce le-au adus ajungînd la apă; diremele fiind la număr optzeci; iar celelalte vase le-au lăsat acolo. Cine a mai văzut un lucru ca acesta sau cine a auzit? Xerxe a făcut pod peste mare și ca pe uscat a trecut deasupra ei o oaste atît de mare. Acest nou Machedon însă și, precum cred, cel din urmă domn uzurpator din neamul lui, a prefăcut pămîntul în mare și și-a dus corăbiile peste vîrfurile munților ca pe valurile mării. Ci acesta este mai presus de Xerxe; căci acela trecînd peste Elespont, s-a întors înapoi, după ce atenienii l-au făcut de rușine, acesta însă trecînd pe uscat ca pe mare, pe romei i-a nimicit și a cucerit Atena cea cu adevărat de aur, podoaba lumii și împărăteasa orașelor.

15 Tunul cel mare 9. Și acestea le-a făcut pe mare, pe uscat însă aducînd tu-
bate zidul. nul cel mare de tot, l-a așezat în fața zidului aproape de
poarta sfîntului Roman. Și meșterul însemna punctul, căci mai avea puse
alături două țevi de tun, cuprinzînd pietre potrivite din fire ca de ...
litre; și cînd voia să tragă cu tunul cel mare, determina mai întîi locul,
20 dînd cu cel mic, și atunci ochind bine, repezea din cel mare. Și cînd a tras
prima descărcătură și cei din oraș au auzit bubuitura, au rămas înlemniți
și au început să strige: „doamne, miluiește!”

10. Fiind săptămîna luminată, icoana Prea Curatei Născătoare de
dumnezeu se afla atunci ca de obicei la palat; și de atunci deseori o du-
25 ceau în procesiune la mănăstirea Maicii Domnului cea ca o țarină; și

celelalte vase le-a lăsat acolo: adică în portul de la Coloana îngemănată.—*Acest nou Machedon*: cp. G. Sîrăntes, I, 97, 1 și Critobul, I, 5, 1.—*τύραννος ὄντατος* cel din urmă domn uzurpator: aici se potrivește înțelesul antic al noțiunii tiran, adică acel ce uzurpă pe nedrept domnia poporului. După concepția bizantină toți cuceritorii de foste țărîni bizantine, erau niște uzurpatori.—*mai presus de Xerxe*: cp. Critobul, I, 42, 7 ἐγὼ δὲ νομίζω καὶ τῆς Εἰρήνης "Α-θω διοργυγῆς μεῖζον εἶναι τοῦτο πολλῶν „cu unul cred că această faptă e cu mult mai mare decît străpungerea Atosului de Xerxe”. Xerxe ca să înconjure capătul furtunos al peninsulei Atos, a săpat la capătul dinspre uscat un canal, ale cărui urme se mai văd și azi. — Despre trecerea corăbiilor peste uscat în Cornul de Aur făcută de Mahomed II, cp. L. Chalc., II, 152, 23—154, 4; Critobul, I, 42 și G. Sîrăntes, 251, 4—22 unde sînt arătate și alte treceri asemănătoare peste istmul de la Corint, a împăratului August și a patriciului Nichita. După Leonard din Chios, turcii au fost îndemnați la această ispravă de un creștin renegat care știa de o faptă asemănătoare a venețienilor care au dus pe uscat corăbii din lacul Garda; vz. Migne, Patrologia Graeca, 159, 930 D. Nicolo Barbaro în jurnalul său înseamnă că trecerea a avut loc la 22 aprilie 1453, două zile deci după înfrîngerea suferită de flota turcă; au fost trecute 72 de vase; *bid.*, 158, 1071 D.

εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον τὰ πλοῖα, ὃ καὶ γέγονεν. Ἦλκοντο δὲ τὰ σκάφη καὶ ἐν ἑκάστῳ προρεῦς καὶ ἄλλος ἐπὶ τῶν οἰάκων καθήμενος· ἕτερος δὲ τὸ πτερὸν κρατῶν τὸ ἱστίον ἐτίνασεν· ἄλλος τύμπανον, ἕτερος σάλπιγγα κρούων ἐμελῶδει θαλάσσιον μέλος. Καὶ ἐξ οὐρίας πλέοντες τὰς νάπας καὶ τοὺς ῥύακας, τὴν ξηρὰν διήρχοντο, ἕως οὗ καταντήσαντες ἐν τῇ ὑγρᾷ ταύτας ἀνήγαγον, ὀγδοήκοντα τὸν ἀριθμὸν αἱ διήρεις ὑπάρχουσαι· τὰς δὲ λοιπὰς ἔασεν ἐκεῖ. Τίς εἶδε τοιοῦτον ἢ τίς ἤκουσεν; Ὁ Ξέρξης τὴν θάλασσαν ἐγεφύρωσεν καὶ ὥς ξηρὰν ὁ τοσοῦτος στρατὸς ἐπάνω ταύτης διῆλθεν. Οὗτος δὲ ὁ νέος Μακεδὼν καί, ὥς ἐμοὶ δοκεῖ, τῶν γενεῶν αὐτοῦ τύραννος ὕστατος τὴν γῆν ἐθαλάσσωσεν καὶ ὥς κατὰ κυμάτων τὰ πλοῖα κατὰ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων ἐπέξευξεν. Ἀλλ' ὑπὲρ τὸν Ξέρξην οὗτος· καὶ γὰρ ἐκεῖνος διαβάς τὸν Ἑλλήσποντον, παρὰ τῶν Ἀθηναίων αἰσχύνην ἐνδυνθεῖς ὑπέστρεψεν, οὗτος δὲ τὴν ξηρὰν ὥς ὑγρὰν διαβάς τοὺς Ῥωμαίους ἠφάνισεν καὶ τὰς χρυσᾶς ὄντως Ἀθήνας τὰς κοσμοῦσας τὸν κόσμον, τὴν βασιλῖδα τῶν πόλεων εἶλεν.

9. Ταῦτα μὲν διὰ θαλάσσης, διὰ δὲ ξηρᾶς τὴν χωνεῖαν ἐκείνην τὴν παμμεγέθη φέρων, ἀντικρὺ τοῦ τείχους ἔστησεν ἐν τῇ πύλῃ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ πλησίον. Καὶ λαβὼν σημεῖον ὁ τεχνίτης, εἶχε γὰρ ἐκ πλαγίου φωλεὰς δύο κατεσκευασμένας, χωρούσας πέτρας ὥς λιτρῶν... αὐτοφυῶς τεχνασμένας, καὶ ὅτε ἠβούλετο ἀπολύειν τὴν μεγάλην, ἐσημειοῦτο τὸν τόπον πρῶτον, πέμπων τὴν μικράν, καὶ τότε στοχαστικῶς ἐσφενδόνει τὴν μεγίστην. Καὶ κρούσας τὴν πρώτην βολὴν καὶ ἀκούσαντες τοῦ κτύπου οἱ τῆς πόλεως, ἐννεοὶ γεγόνασι καὶ τὸ „Κύριε ἐλέησον“ ἔκραζον.

10. Ἦν δὲ τότε κατὰ τὸ ἔθος εὐρεθεῖσα ἡ εἰκὼν τῆς πανυπεράγνου Θεοτόκου τῇ ἐβδομάδι τῆς διακαινησίμου ἐν τῷ παλατίῳ· καὶ ἔκτοτε συχνάκις ἐλιτάνευον ἐν τῇ μονῇ τῆς χώρας· καὶ ἡ εἰκὼν ἐκεῖ ἴστατο μέχρις ἀλώσεως. Τότε

6 ἔασεν P || 10 ἐπέξευξεν *scripsi*: ἐπέξευσεν P: ἀπέξευξεν Bull || 17 φωλεὰς Bek: φολεὰς Bull | φολεὰς P || 18 *post* λιτρῶν parvo spatio vacuo lacunam indicat P || 24 διακαινησίμου P.

9 *ca de... litre*: printr-un loc mic rămas alb se arată în manuscris lipsa numărului.

10: *mănăstirea Maicii Domnului cea cu o farină*: așa se chema această mănăstire; vz. H. E. del Medico, *Essai sur Kahrie Djami du XII-e siècle*, în „Byzantinische Zeitschrift“, 32 (1932), p. 45—46. Totuși vz. R. Janin, *Les Monastères du Christ Philantropie à Constantinople*, în „Revue des Études Byzantines“, IV (1946), p. 143—150, unde această identitate e combătută; și atunci ar fi de tradus „la mănăstirea din farină“ sau „de la țară“. Mănăstirea a fost restaurată și împodobită cu frumoase mozaicuri de învățatul mare logofăt Teodor Metohit, la începutul secolului 14; prefăcută în gîmie, actuala Cahrie Djami, în partea de apus-miazănoapte a Istanbulului, aproape de zidul cel mare, mozaicurile au fost descoperite de sub tencuiala turcească; ele sînt importante monumente de artă bizantină, a căror influență a fost cunoscută în pictura din vechea biserică domnească de la Curtea de Argeș. —

icoana a stat acolo pînă la căderea Constantinoplei. Atunci s-a împlinit ceea ce a spus dumnezeu prin gura proorocului Ieremie: „La ce-mi aduci tămîie din Saba și scorțișoare bine mirositoare din pămînt de departe? Arderile de tot ale voastre nu sînt primite și jertfele voastre nu-mi sînt
5 plăcute. Pentru aceea spune domnul: Iată, eu boală dau peste poporul acesta și se vor îmbolnăvi de ea părinți și copii împreună; vecinul și aproapele lui vor pieri. Acestea spune domnul: Iată, o oaste vine de la miazănoapte și popor mare; și împărași mulți se vor scula de la capătul pămîntului și vor purta arc și lance. Îndrăzneț este și nu va ști de milă.
10 Glasul lui ca marea furioasă. Călare și în care de luptă se vor ridica la război ca un foc asupra ta, fiică a Sionului“.

11. Născocitorul de meșter al acelei răutăți, ce procedeu știa, ca tunul să nu-i crape? Căci am văzut tunuri slobozind proiectile cu iarbă de pușcă; și după împușcătura încărcăturii, dacă tunul nu era păzit și acoperit
15 cu pături groase de lînă, crăpa îndată ca sticla; chiar după atîta băgare de seamă, dacă trăgea de două sau cel mult de trei ori, crăpa pentru că aerul pătrundea în profunzimile găunoase ale metalelor. Acesta însă ce făcea? După ce piatra era descărcată, tunul încă fiind fierbinte de căldura silitrei și a pucioasei, de îndată îl stropea bine cu untdelemn și cu aceasta
20 se îplineau neajunsurile de pe urma aerului dinăuntru porilor lui și atunci răceala domolită de căldura untdelemnului nu putea acționa și tunul își păstra cu ușurință puterea de acțiune, pînă ce a contribuit la căderea Constantinoplei; ba, încă și după aceea este păstrat întreg și lucrează la dorința tiranului.

25 12. Lovind și zguduind zidul, a voit să arunce de-a doua oară în acelaș loc alt bolovan. Și întîmplîndu-se să fie acolo solul lui Iancu, și-a bătut joc de aruncătură, spunînd: „Dacă vrei ca zidurile să cadă cu ușurință, îndreaptă tunul în altă parte a zidului la o depărtare de la lovitură în-
tîi de cinci sau șase stînjeni și atunci potrivit ca întîia, dă-i drumul la
30 a doua. Și după ce aceste două capete au fost bătute bine, atunci dă o a treia lovitură, așa că acele trei lovituri să se găsească în forma unui tri-

---

20 neajunsurile P: adîncurile Bek.

---

prin gura proorocului Ieremie, 6, 20—23.

11: τί μέθοδος ce procedeu: e o apropiere de graiul popular și nu e nevoie de schimbat în τίνα μέθοδος, precum propune Bekker. — ca turnul să nu-i crape: după L. Chalc., II, 154, 17 și G. Sifranșes, 239, 16 tunul cel mare a și crăpat, după L. Chalc. chiar la prima descărcătură. Iar Leonard din Chios vorbește de crăparea altui tun mai mic; vz. Migne, Patrologia Graeca, 159, 927 D. — ἀποπέμπων construcție ad sensum; vz. 7 ἐξελθόντες și οἰκισάντες.

12: solul lui Iancu de Hunedoara, regentul Ungariei 1446—1452.

ἐπληροῦτο τὸ ῥηθὲν παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἱερεμίου λέγοντος· „Ἵνα τί μοι λίβανον ἐκ Σαβὰ φέρεις καὶ κιννάμωμον ἐκ γῆς μακρόθεν; Τὰ ὀλοκαυτώματα ὑμῶν οὐκ ἔστιν δεκτὰ καὶ αἱ θυαγαῖαι ὑμῶν οὐχ ἡδυνάν μοι. Διὰ τοῦτο τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ, ἐγὼ δίδωμι ἐπὶ τὸν λαὸν τοῦτον ἀσθενείαν καὶ ἀσθενήσουσιν ἐν αὐτῇ πατέρες καὶ υἱοὶ ἅμα· γείτων καὶ ὁ πλησίον αὐτοῦ ἀπολοῦνται. Τάδε λέγει Κύριος· Ἰδοὺ, λαὸς ἔρχεται ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἔθνος μέγα· καὶ βασιλεῖς πολλοὶ ἐξεγεροθήσονται ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, τόξον καὶ ζιβύνην κρατήσουσιν. Ἰταμός ἐστι καὶ οὐκ ἐλεήσει. Φωνὴ αὐτοῦ ὡς θάλασσα κυμαίνουσα. Ἐφ' ἵπποις καὶ ἄρμασι παρατάσσονται ὥσπερ πῦρ εἰς πόλεμον ἐπὶ σέ, θύγατερ Συνών.“

5

273b

11. Ὁ δὲ σοφιστὴς τῆς κακίας ἐκείνης, ὁ τεχνίτης τί μέθοδον ἐπίστατο τοῦ μὴ διαρραγῆναι τὴν χωνείαν; Καὶ γὰρ εἶδαμεν χωνείας ἀπολνύσας προβόλους· μετὰ γοῦν τὸ ἀπολνθῆναι τοῦ σκεύους, εἰ καὶ μὴ ἐφυλάττετο σκεπαζομένη ὑπὸ πέλων ἐξ ἐρίων παχέων, παρευθὺς ὡς ὕελος διερρόγγυτο· καὶ μετὰ τοσαύτην ἐπισκοπὴν, ἢ δις ἢ τὸ πλέον τρεῖς ἀποπέμπων, ἐσχίζετο τοῦ ἀέρος χωροῦντος ἐν τοῖς κοίλοις τῶν μετάλλων ὑποβαθύμασιν. Οὗτος δὲ τί ἐποίει; Μετὰ τὸ σφενδονισθῆναι τὴν πέτραν, τῆς χωνείας ζεύσεως ἀπὸ τῆς θερμότητος τοῦ νίτρου καὶ τοῦ τεάφου, παρευθὺ κατέβρεχεν αὐτὴν ἐλαίῳ καὶ σὺν τούτῳ ἐπληροῦντο τὰ ἔνδον αὐτῆς ἀερῶδη πάθη καὶ οὐκ ἐνήργει τὸ ψυχρὸν λεανθὲν ὑπὸ τῆς τοῦ ἐλαίου θερμότητος καὶ ἐβάσταζε τὸν κόπον εὐκόλως ἄχρις οὗ ὑπόυργησε τὸν ὄλεθρον τῆς Πόλεως· καὶ ἔτι μετὰ ταῦτα φυλάττεται σῶα καὶ ἐνεργεῖ πρὸς τὸ τοῦ τυράννου θέλημα.

10

15

20

12. Κρούσας οὖν καὶ διασείσας τὸ τεῖχος, ἡβουλήθη ἐκ δευτέρου ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ βαλεῖν ἄλλον ἓνα λίθον. Τυχὼν δὲ ὁ ἀποκρισιάρχιος τοῦ Ἰάγκου ἐκεῖ, ἔσκαψε τὴν βολὴν λέγων· „Εἰ βούλει καταπεσεῖν εὐκόλως τὰ τεῖχη, μετάθες τὴν σκευὴν ἐν ἄλλῳ μέρει τοῦ τοίχου ἀπέχοντι ἀπὸ τῆς πρώτης βολῆς ὀργυιάς ε' ἢ ἔξ, καὶ τότε ἐξιῶν τὴν πρώτην, ἄφες ἑτέραν βολὴν. Τῶν δύο οὖν ἄκρων κρονσθέντων ἐπιμελῶς, τότε βάλλε καὶ τρίτην, ὡς εὗρεθῆναι τὰς τρεῖς βολὰς

25

11 ἴδαμεν P: οἶδαμεν Bull || 18 πάθη P: βάθη Bek || 25 τεῖχου P: τείχους Bull | σφουγγιάς P || 26 ἐξιῶν Bull: ἐξισοῦν P.

unghi ; și atunci vei vedea un perete ca acesta căzînd la pămînt“. — Și i-a plăcut sfatul și meșterul a făcut așa și așa s-a și întîmplat.

13. Acum voi spune de ce ungurul s-a văzut îndemnat să dea tiranului acest sfat. În anul acela regele Ungariei s-a făcut împărat al romanilor și a fost încoronat de papa Nicolae și, luîndu-și în seamă domnia, Iancu a fost desărcinat de puterea de episcop și toată grija domniei a luat-o asupra-și regele împărat. Iancu însă avînd jurămint cu Mahomed de bună pace pe termen de trei ani, din care un an și jumătate se împlinise acum, i-a anunțat lui Mahomed, spunînd cum că : „Eu domnia am predat-o domnului meu și de acum înainte nu mai sînt în măsură să țin ce am făgăduit ; ia-ți deci scrisorile ce mi le-ai dat și dă-mi-le pe ale mele și fii, cum vrei, față de regele Ungariei“. — Aceasta a fost cauza venirii solului. Cît însă despre sfatul pe care, ca un creștin ce era, nu trebuia să i-l dea, așa am auzit și așa o scriu. Se spune că după cea de-a treia înfrîngere, despre care s-a vorbit mai sus, fugînd Iancu și ajungînd acasă, nu precum ar fi dorit și s-ar fi cuvenit, s-a întîlnit cu un om înzestrat cu dar profetic și-i povestea cum a fost înfrînt, și-i spunea cu amărăciune, cum norocul a părăsit statul romeilor și că și-a întors fața către cei necredincioși. Bătrînul călugăr însă i-a răspuns : „Să știi, fiule, că dacă nu dă peste romei o distrugere totală, norocul nu le va surîde creștinilor, căci trebuie Constantinopolea să fie stricată de turci și așa vor avea un capăt și nenorocirile creștinilor“. — Cu această nenorocită profeție în urechi, solul lui Iancu dorea ca orașul să fie cucerit mai repede și de aceea a dat sfatul, cum trebuie și cum are să cadă ușor zidul.

14. Și au căzut două ziduri ce aveau un turn la mijloc, — și era turnul dinspre poarta sfîntului Roman, și zăceau jos la pămînt și-i vedeau pe cei dinăuntru și ei erau văzuți de dînșii.

Apărătorii 15. Ioan Giustiniani însă se lupta vitejește cu toți cei de Constantinopolei. sub mîna lui și cu cei de la palat, avînd din Galata cu ei o bună parte de oameni înarmați. Căci cei din Galata se arătau cu toată prietenia și ieșind umblau fără nici o frică prin cîmpul taberei și-i dădeau tiranului din belșug lucrurile cerute de care avea nevoie și untdelemn pen-

13: *regele Ungariei*: Ladislau Postumul 1453—1457. — *papa Nicolae V* 1447—1455. — *pe termen de trei ani*: vz. XXXIV, 1. — *asa am auzit și asa o scriu*: e dovadă că Duca se silea să adune știri orale pe care le dă cu rezerva cuvenită. — *a treia înfrîngere... mai sus*: vz. XXXII, 6. — „Să știi... creștinilor“ Profeția se întemeia pe Apocalips, XIII, 7 și 10 și XVII, 14.

14: *turnul dinspre poarta sf. Roman*: azi Top-capu, adică Poarta tunului. După jurnalul lui Nicolò Barbaro, turnul a fost surpat la 21 aprilie, a doua zi după înfrîngerea flotei turcești; vz. Migne, Patrologia, Graeca 158, 1071 C. Cp. și G. Sfrantes, 246, 2.

εἰς τριγώνου σχῆμα· καὶ τότε ὄψει τὸν τοιοῦτον τοῖχον εἰς γῆν καταπίπτον- 274b
τα.“ — Ἦρσεν οὖν ἡ βουλὴ καὶ οὕτως πέπραχεν ὁ τεχνίτης καὶ οὕτως ἀπέβη.

13. Πόθεν δὲ παρακινήθεις ὁ Οὐγγρος οὕτως τὴν βουλήν ταύτην τῷ τυ-
ράνῳ δέδωκεν, ἦδη λέξω. Ὁ ῥῆξ τῆς Οὐγγρίας τὴν βασιλείαν τῶν Ῥωμαίων
ἐν ἐκείνῳ τῷ ἔτει παραλαβὼν καὶ στεφθεὶς παρὰ τοῦ πάπα Νικολάου καὶ ἀνα- 5
ζωσάμενος τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, ἐξεβλήθη τῆς ἐπιτροπικῆς ἐξουσίας ὁ Ἰάγκος καὶ
ἀνελάβετο τὴν πᾶσαν φροντίδα τῆς ἀρχῆς ὁ ῥῆξ καὶ βασιλεὺς. Ἐχων δὲ ὅρκους
μετὰ τοῦ Μεχέμετ ἀγάπης προσδιοριστικῆς τριῶν ἐτῶν, ἦδη πληρωθέντος τοῦ
ἐνὸς καὶ ἡμίσεος, ἐμήνυσε τῷ Μεχέμετ λέγων, ὥς· „Ἐγὼ τὴν βασιλείαν παρέδωκα
τῷ κυρίῳ μου καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν οὐκ εἰμι τοῦ δεφενδεύειν, ἀ ὑπεσχέθην· λαβὲ τὰ 10
ἔγγραφα, ἀ ἔδωκας, καὶ δὸς τὰ ἡμέτερα καὶ ἔσο, ὥς βούλει, μετὰ τοῦ ῥηγὸς τῆς
Οὐγγρίας.“ — Αὕτη ἦν ἡ αἰτία τῆς ἀφίξεως. Περὶ δὲ τῆς βουλῆς, ἥς οὐκ ἔδει
συμβουλευσαί ὥς ὑπάρχων χριστιανός, οὕτως ἀκούσας γράφω. Λέγεται, ὅτι μετὰ
τὴν τρίτην ἤτταν, ἣν φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν, φυγὼν ὁ Ἰάγκος καὶ οὐχ
ὥς ἤθελεν ἢ ὥς ἔπρεπε, καταλαβὼν τὰ οἰκεῖα, ἔτυχέ τινος τῶν πνευματοφό- 15
ρων ἀνδρῶν διηγουμένοις τὰ τῆς ἥττης καὶ ἀδημονῶν, πῶς ἡ τύχη τὰ τῶν Ῥω-
μαίων κατέλειπεν καὶ πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς χαροπὸν ἔβλεπεν. Ὁ δὲ γέρον ἀπεκρί-
νατο: „Ἴσθι, τέκνον, εἰ μὴ παντελὴς φθορὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐπέλθοι, οὐκ ἐπιγε- 275b
λάσει τοῖς χριστιανοῖς ἡ τύχη· δεῖ γὰρ τὴν Πόλιν ὑπὸ τῶν Τούρκων φθαρεῖναι
καὶ οὕτω τὰ τῶν χριστιανῶν δυστυχήματα τέλος ἔξουσι.“ — Ἐχων οὖν ἐν ὧσι 20
τὴν ἀπαίσιον ταύτην προφητείαν ὁ τοῦ Ἰάγκου ἄγγελος ἐπεθύμει συντομώτερον
τὴν πόλιν ἁλῶναι καὶ διὰ τοῦτο τὴν βουλήν, πῶς δεῖ καὶ πῶς μέλλει τὸ τεῖχος
εὐκόλως πεσεῖν, ἐδίδασκε.

14. Πεσόντα δὲ δύο τεῖχη, ἔχοντα ἐν τῷ μέσῳ πύργον ἓνα, — καὶ ὁ πρὸς
τῇ πύλῃ πυργὸς τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ, — ἔκειντο χαμαί, ὀρῶντες τοὺς ἔνδον καὶ 25
ὀρώμενοι ὑπ’ αὐτῶν.

15. Ὁ δὲ Ἰουστινιανὸς Ἰωάννης γενναίως ἐμάχετο σὺν πᾶσι τοῖς ὑπ’ αὐτὸν
καὶ τοῖς τοῦ παλατίου, ἔχοντες ἐκ τοῦ Γαλατᾶ μέρος οὐκ ὀλίγον ἀνδρῶν ἐνόπλων.
Καὶ γὰρ ἦσαν αὐτοὶ δεικνύντες ἀγάπην καὶ ἐξερχόμενοι διῆγον ἐν τῷ κάμπῳ
τοῦ φωσάτου ἀφόβως καὶ τὰ ζητούμενα χρειώδη ἐδίδουσαν ἀφθόνως τῷ τυράνῳ 30

2 πέπραχεν Bull: πέπρακεν P || 4 Ῥωμαίων P: fortasse Ῥωμάτων v. p. 79, 25 || 8 προσ-
διοριστικῆς P: προσδιοριστικῆς Bek || 10 λάβε P || 21 προφητεῖα Bull: προφητεῖον P | Ἰάγκου
Bek: Ἰάγκω P || 27 αὐτὸν Bek: αὐτῶν P: αὐτοῦ Bull || 30 χρειώδη *scripsi*: χρειώδη P.

tru tunuri și orice veneau turcii să ceară. Dar și bizantinilor le ajutau într-ascuns și, trecînd în cursul nopții, luptau împreună cu ei toată ziua; în noaptea următoare însă schimbîndu-se, alții veneau în Constantinopole, iar aceia umblau pe acasă și prin tabără, pentru ca turcii să nu bage de seamă.

5 16. Venețienii la un loc cu bizantinii se luptau cu turcii la Poarta Împărătească pînă la Vinătorul.

17. Marele duce cu 500 de oameni înarmați dădea raite prin oraș, pretutindeni încurajînd pe ostași și controlînd cu băgare de seamă străjile și cercetînd pe cei ce erau lipsă. Și aceasta o făceau în fiecare zi. Căci nelegiuitul nu începuse încă adevăratul război, deoarece aștepta ora căutată de ghicitorii lui.

Impăratul
trimite soli
de pace.

18. Impăratul însă cînd a văzut zidurile căzînd, a socotit
căderea ca un semn rău pentru oraș și pentru sine, căci din
15 timpurile prea sfîntului Constantin în războaie atît de mari
cu sciții, cu perșii, cu arabii nu s-a întîmplat să cadă nici o singură piatră
de o litră de grea; atunci însă o vedea atît de mare și atîta armată ne-
numărată și o flotă grea și drumul larg deschis; și s-a descurajat, a pier-
dut orice nădejde și, trimițînd soli, îl ruga pe tiran, să-i dea tribut anual,
cît dorește, și mai mult decît poate, și alte dorințe să i le împlinească, nu-
mai să se retragă de acolo și să facă pace. Tiranul însă a spus: „Nu se
20 poate să mă retrag. Sau eu iau orașul sau orașul mă ia pe mine, viu sau
mort. De vrei să te retragi din el cu pace, îți dau Peleponesul și, cît des-
pre înșiși frații tăi, le voi da alte ținuturi și vom fi prieteni. Dacă însă nu

15: *κρύφα* într-ascuns: „clam“ la Leonard din Chios; *ibidem* 159, 934 A.

16: *Vinătorul*: locul unde se afla statuia unui vînător. Vezi și 21. — *Venețienii* s.a.m.d.: *M. Is. Nomidis, Χάρτης τοπογρ. καὶ ἀρχ. τῆς μεσ. Κ-πόλεως* İstanbul, 1937 așază Poarta Împărătească în zidul dinspre Cornul de Aur dincolo de cartierul de azi al Fanarului aproape de cartierul bizantin Vlaherne; și acolo e semnalată o regiune a Vinătorului pe o întindere de vreo ½ km. Mult mai amănunțit arată distribuția apărării G. Sfranțes, 252, 20—256, 5. După G. Sfranțes, 255, 2 însă, Poarta Împărătească ar părea să fie mai spre intrarea în Cornul de Aur; cf. și Praeger, *Topographie von Konstantinopel*, în „Byzant. Zeitschr.“, 14 (1905), p. 278. Se vede că venețienii apărau porțiunea de zid dinspre Cornul de Aur expusă la atacul celor 80 de vase turcești trecute peste uscat în Cornul de Aur. Cp. și Jurnalul lui Nicolo Barbaro, ziua de 10 mai 1453; Migne, *Patrologia Graeca*, 158, 1073 A; și scrisoarea lui Leonard din Chios; *ibid.*, 159, 935 AB.

17: *Marele duce*; s.a.m.d. cp. Leonard din Chios: „Chirluca ad curam portus totiusque maritimae regionis invigilabat ad deferendum praesidium“. *Ibid.*, 159, 935 A: „Chir Luca“, adică marele duce, „avea în grija lui portul și veghia asupra întregii regiuni maritime spre a sări în ajutor“.

18: *prea sfîntului Constantin*: cel Mare 324—337. — *cu sciții*: sub această denumire sînt de înțeles toate popoarele barbare năvălitoare începînd cu goții și sfîrșind cu tătarii. — *Îva... μὴνεν νῦναι* să: *Îva* are aici o nuanță de înțeles consecutiv și de aceea verbul urmează la infinitiv δοῦναι și ἀπαύσασθαι — *De vrei să te retragi*: după

καὶ ἔλαιον διὰ τὰς σκευὰς καὶ ἄλλο, εἴ τι αἰτοῦντες οἱ Τοῦρκοι ἐφαίνοντο. Τοῖς δὲ Ῥωμαίοις, κρύφα καὶ διὰ τῆς νυκτὸς διαβαίνοντες, τὴν ἡμέραν πᾶσαν συμμαχοῦντες ἦσαν· τῇ δ' ἐπιούσῃ νυκτὶ ἐναλλαττόμενοι, ἄλλοι ἐν τῇ Πόλει καὶ αὐτοὶ ἐν τοῖς οἴκοις καὶ τῷ φωσάτῳ διέτριβον διὰ τὸ λανθάνειν τοὺς Τοῦρκους.

16. Οἱ δὲ Βενέτικοι ἐν τῇ Βασιλικῇ Πύλῃ μέχρι τοῦ Κυνηγοῦ σὺν Ῥωμαίοις ὁμοῦ τοῖς Τούρκοις ἐμάχοντο. 5

17. Ὁ δὲ μέγας δούκας σὺν φ' ἐνόπλοις ἐν τῇ πόλει περιεπόλευνεν, θαρρόνων ἀπανταχοῦ τοὺς στρατιώτας καὶ στοχαζόμενος τὰς βίβλας καὶ ἐρευνῶν τοὺς 276b παραλειπομένους. Καὶ τοῦτο ἐποίουν καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Οὐ γὰρ ἐσυνεκρότησε πόλεμον ἀληθῆ ὁ ἀλάστωρ ἐκδεχόμενος τὴν ὥραν τὴν σκοπευομένην παρὰ τῶν 10 μάντεων.

18. Ὁ Βασιλεὺς δὲ ἰδὼν τὰ τεῖχη πεσόντα καὶ κακὸν σημεῖον κατὰ τῆς πόλεως καὶ κατ' αὐτοῦ κρῖναν τὴν πτῶσιν, — καὶ γὰρ οὐκ ἔτυχεν ἀπὸ τοὺς καιροὺς Κωνσταντίνου τοῦ ἀγιοτάτου ἐν τοσοῦτοις πολέμοις Σκυθικοῖς, Περσικοῖς, Ἀραβικοῖς τοῦ γενέσθαι πτῶσιν ἐνὸς λίθου βαροῦντος λίτρας μιᾶς, τότε δὲ τοσοῦτον ἑώρα καὶ τόσον στρατὸν ἀναρίθμητον καὶ στόλον βαρὺν καὶ πλατεῖαν ὁδόν, — ἀπεγνώκει, ἀπῆλπισεν· καὶ στείλας πρέσβεις ἐδέετο τοῦ τυράννου, ἵνα, 15 ὅσον βούλεται τέλος κατ' ἔτος καὶ ὑπὲρ τὴν δύναμιν καὶ ἄλλα ζητήματα, μόνον ἀναχωρῆσαι τῶν ἐκεῖ, δοῦναι, καὶ εἰρήνην ἀσπάσασθαι. Ὁ δὲ τύραννος εἶπεν· „Οὐκ ἔστι δυνατόν ἀναχωρῆσαί με. Ἡ τὴν Πόλιν λαμβάνω ἢ ἡ Πόλις λαμβάνει με ἢ ζῶντα ἢ τεθνεῶτα. Εἰ μὲν βούλει τοῦ ἀναχωρῆσαι ταύτης μετ' εἰρήνης, 20 δίδωμοί σοι τὴν Πελοπόννησον καί, αὐτοὺς τοὺς σουὺς ἀδελφοὺς, δώσω ἑτέρας ἐπαρχίας καὶ ἐσόμεθα φίλοι. Εἰ δ' οὐ παραχωρήσεις μοι τὴν εἴσοδον εἰρηνικῶς

9 παραλειπομένους Bek: παραλειπομένους P || 22 αὐτοὺς τοὺς σουὺς ἀδελφοὺς P: αὐτοῖς τοῖς σοῖς ἀδελφοῖς Bull.

L. Chalc., II, 156, 17 sultanul le cere bizantinilor, mai mult spre a le încerca puterea e rezistență, un tribut de o sută de mii pe an în schimbul păcii. — αὐτοὺς τοὺς σουὺς ἀδελφοὺς cît despre înșiși frații tăi: sînt acuzative de referință (vz. de ex. XXXVIII: 1, τοὺς στρατιώτας și XXXVIII, 5: τοὺς μὲν πολίτας și nu e nevoie de schimbat în dative, precum o face Bullialdus. Acești frați sînt Dimitrie și Toma despoți în Peloponez, dintre care peste 7 ani, Toma e nevoit să fugă în Italia, iar Dimitrie se predă lui Mahomed II, vz. XLV, 9 și 12.

mă vei lăsa să intru cu pace și o să-mi fac intrarea prin luptă, pe toți marii tăi dregători și cu tine îi voi trece prin sabie, iar întreg poporul celălalt îl voi lăsa pradă oricui vrea din armata mea; mie mi-i de ajuns orașul gol". — Auzind împăratul acestea, nici într-un chip n-a voit să le bage în seamă, căci nici nu putea să fie dată Constantinopolea turcilor din mîna romeilor. Căci dacă s-ar putea să se întîmple aceasta, în ce parte sau în ce loc sau oraș al creștinilor s-ar putea muta bizantinii, fără să nu-i scuipe și să-i batjocorească și să le dea bobîrnace?! Și nu numai creștinii, ci și înșiși turcii și evreii i-ar fi socotit niște oameni de nimic.

- 10 **Incercarea de a** 19. Atunci Longo Giustiniani s-a chibzuit, ca în cursul
da foc coră-
biilor turcești,
dă greș. noptii să se apropie de diremele turcești și să le dea foc.
Și pregătind o triremă și punînd întrînsa pe cei mai în-
cercați dintre italieni și tot felul de unelte iscusite, stăteau așteptînd ora
hotărîită. Genovezii din Galata însă aflînd ce se face, au anunțat turcilor.
- 15 Și turcii în noaptea aceea au rămas mereu treji și, punîndu-și tunurile în
poziție de tragere, așteptau pe latini. Iar latinii neștiind că necredincioșii
au fost anunțați de cei din Galata, pe la miezul nopții trirema ridicînd an-
corele fără nici un zgomot, se apropia de vasele turcești. Turcii însă pu-
nînd foc în iarba de pușcă a tunului, căci toată noaptea au veghiat, piatra
- 20 slobozită asupra triremei a lovit-o cu mare bubuitură și a dat-o la fund,
îneecînd-o sub apă cu oamenii de pe ea. Aceasta le-a pricinuit latinilor mare
frică și spaimă și lui Ioan multă inimă rea. Căci cei înecați erau toți de
pe corabia lui, tineri ostași bine echipați și foarte războinici, peste 150.
- 25 Turcii în schimb înălțați de izbîndă și ridicînd un strigăt mare cu răcnet
de război, toți și cei de pe vase și cei din corturi, au făcut pînă în înaltul
cerului un vuet atît de mare, încît se părea că acea parte de pămînt se cu-
tremură; și de frică și cei din Constantinopole și cei din Galata tipau
cu toții.

- 30 **Turcii scu-** 20. Făcîndu-se ziuă, turcii, și bucuroși și plini de curaj, se
fundă o co-
rabie genoveză. luptau și, îngîmfați de doborîrea neașteptată a triremei,
au încărcat țeava tunului cu altă piatră și ea foarte mare;
și stătea o corabile la poarta Galatei aproape, încărcată fiind cu felurite
mărfuri și avînd să plece în Italia; și corabia și încărcătura erau ale ne-

19: Cp. și L. Chalc., II, 153, 7—18 și G. Sfranșes, 256, 16—258, 5. Ve-
nețianul Nicolo Barbaro, care e cam pornit asupra genovezilor, ne spune că însuși
podestatul genovez din Galata a denunțat turcilor planul care a fost pus la cale după
deliberări și pregătiri începînd din 23 aprilie și că încercarea s-a făcut în ziua
de 28 aprilie 1453 cu două trireme sub conducerea a trei nobili venețieni; vz. Migne,
Patrologia Graeca, 158, 1071 și 1072 A. Leonard din Chios însă îl face vinovat de

καὶ διὰ μάχης εἰσέλθω, πάντας τοὺς μεγιστάνάς σου σὺν σοὶ πατάξω ῥομφαίᾳ καὶ τὸν λοιπὸν ἅπαντα λαὸν τῷ βουλομένῳ παντί, τῷ ἡμετέρῳ στρατῷ χορηγήσω πραιδεῦσαι· καὶ μοι ἢ Πόλις ἀρκεῖ μοι κενή.“ — Ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἀκούσας καὶ 277b
 μηδ' ὅπως οὖν ἐν τῷ νοί βαλὼν, οὐ γὰρ ἦν δυνατόν παραδοθῆναι τὴν Πόλιν τοῖς 5
 Τούρκοις ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Ῥωμαίων· εἰ γὰρ εἶχε τοῦτο γενέσθαι, ποίαν ὁδὸν
 ἢ ποῖον τόπον ἢ πόλιν εἶχον μετοικῆσαι χριστιανῶν τοῦ μὴ καταπτύειν καὶ ὀνει-
 δίξειν καὶ σφακελίζειν τοὺς Ῥωμαίους; Οὐχὶ μόνον χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ
 Τούρκοι καὶ Ἑβραῖοι εἶχον ἐξουθενεῖν αὐτούς.

19. Τότε ὁ Λόγγος Ἰουστινιανὸς ἐσκέπαστο διὰ τῆς νυκτὸς προσεγγίσει ταῖς
 διήρεσι καὶ ἐμπρῆσαι ταύτας. Καὶ δὴ ἐτοιμάσας μίαν τῶν τριήρεων καὶ βαλὼν 10
 ἐν αὐτῇ τοὺς δοκιμωτάτους τῶν Ἰταλῶν καὶ παντοῖα μηχανικὰ σκευῆ, ἴσταντο
 ἐκδεχόμενοι τὴν ὥραν. Οἱ δὲ Γενοῦται τοῦ Γαλατᾶ μαθόντες τὸ δρώμε-
 νον ἀπήγγειλαν τοῖς Τούρκοις. Οἱ δὲ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἄγρυπνοι διανυκτερεύσαν-
 τες καὶ σκευὰς ἐτοιμοὺς παραταξάμενοι τοὺς Λατίνους ἐκδέχοντο. Οἱ δὲ Λα- 15
 τῖνοι μὴ γνῶντες τὸ μηνυθὲν παρὰ τῶν τοῦ Γαλατᾶ εἰς τοὺς ἄσεβεις, περὶ μέσας
 νύκτας ἄρασα τὰς ἀγκύρας ἢ τριήρης ἀποφῆτι τοῖς πλοίοις πλησιάζουσα ἦν.
 Οἱ δὲ Τούρκοι ἐν τῇ βοτάνῃ τῆς σκευῆς πῦρ βαλόντες, ἦσαν γὰρ ἐν ὅλῃ τῇ
 νυκτὶ ἐγρηγορότες, καὶ δὴ ἐκπεμφθεὶς ὁ λίθος κατὰ τῆς τριήρεως καὶ σὺν ἤχῳ
 πλείστῳ κρούσας αὐτήν, ἔβαλε κάτω ὑποβρύχιον σὺν τοῖς ἐπιβάταις πέμψας εἰς 20
 βυθόν. Τοῦτο τοὺς Λατίνους εἰς φόβον καὶ ἀγωνίαν οὐ μικρὰν ἐνέβαλε καὶ τὸν
 Ἰωάννην οὐκ εἰς μικρὰν ἀθυμίαν. Ἦσαν γὰρ οἱ καταποντισθέντες ἅπαντες ἐκ 278b
 τῆς αὐτοῦ νηὸς, εὐζωνοὶ νέοι καὶ λίαν πολεμισταί, ὑπὲρ τοὺς 90'. Οἱ δὲ Τούρκοι
 ἐπαρθέντες ἐπὶ τῇ εὐδοκμίᾳ καὶ φωνὴν μεγάλην ἄραντες σὺν ἀλαλαγμῷ, πάν-
 τες καὶ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις καὶ οἱ ἐν ταῖς σκηναῖς, τόσον ἤχον ἐν οὐρανοῖς ἐξέ-
 πεμψαν, ὥς δοκεῖν τὸ κλίμα ἐκεῖνο τῆς γῆς σείεσθαι· καὶ ἐκ τοῦ φόβου καὶ οἱ 25
 τῆς Πόλεως καὶ οἱ τοῦ Γαλατᾶ πάντες ἐβόων.

20. Ἡμέρας οὖν γενομένης καὶ χαρμοσύνως τε καὶ εὐθαρσῶς καταπολε-
 μίζοντες, ἐναβρυνόμενοι ἐπὶ τῇ ἀπροσδοκίῳ καταβολῇ τῆς τριήρεως, ἄλλον λί-
 θον καὶ αὐτὸν παμμεγέθη τῇ φωλεᾷ τῆς χωνείας ἐνήρμοσαν· καὶ δὴ ἰσταμένης 30
 μιᾶς νηὸς ἐν τῇ πύλῃ τοῦ Γαλατᾶ ἐγγύς, φερούσης φόρτον ἐμπορικὸν παντοίων
 εἰδῶν καὶ μελλούσης ἐν Ἰταλίᾳ πλέειν, ἦν γὰρ καὶ ἡ ναὺς καὶ ὁ φόρτος τῶν

16 ἄγκυρας P | πλησιάζουσα *scripsi*: πλησιάζων P || 28 ἐναβρυνόμενοι Bull: ἐναμβρυ-
 νόμενοι P || 29 τῇ φωλεᾷ P.

neizbutirea încercării pe unul din conducători Iacobo Coco, care, din ambiție, n-a vrut să țină seama de ordinele date; *ibid.* 159, 932 D și 933 A.

20: Despre scufundarea corăbiei genoveze cp. G. Sfranțes, 259; și poate și Critobul, I, 44 se referă la aceeași întâmplare; vz. C. Müller, p. 88 notă. Se pare să fie aceeași întâmplare pe care Nicolo Barbaro în jurnalul său, o însemnează la ziua de 5 mai 1453; vz. Migne, *Patrologia Graeca*, 158, 1072 C Leonard din Chios în scri-soarea sa pare să facă o confuzie cronologică, istorisind întâmplarea încă înainte de încercarea neizbutită de a da foc corăbiilor; *ibid.*, 159, 931 D și 932 A.

5

20

25

21: εις Κυνηγόν in direcția Vinătorului: regiunea Vinătorului se întindea între zid și țărmul Cornului de Aur, spre cartierul Vlaherne. Și Leonard din Chios spune că podul a fost construit din vasis vinariis colligatis „butoaie de vin legate unul de altul”, substructis confixisque lignis, quo exercitus decurreret, ad murum prope, iuxta urbis fanum, imitatus Xerxis potentiam, qui ex Asia in Thraciam Bosphoro exercitum traduxit „legându-le pe dedesubt și fixându-le cu birne, ca să poată trece oastea, aproape de zid, lângă o biserică din oraș, luându-se după puterea lui Xerxe care a trecut peste Bosfor armata din Asia în Tracia”. Migne, Patrologia Graeca, 159, 931A. Nicolo Barbaro spune că acest pod a fost construit din bărci legate întreolaltă și în jurnalul său notează că s-a făcut în ziua de 19 mai 1453. Ibid., 158, 1074 A. Despre acest pod vz. și L. Chalc., II, 153, 25—154, 3; Critobul. I, 27, 2 și G. Sirantes, 252, 2—11.

ἐμπόρων τοῦ Γαλατᾶ, ἀφέντες οἱ Τοῦρκοι τὸν λίθον, διέῤῥηξε τὴν γαστέρα τῆς νηὸς καὶ διαῤῥαγείσης ἄρδην κατεποντίσθη ἐν τῷ βυθῷ. Τοῦτο τὸ δῶρον ἀντά-
 μεις τῆς ἀκραιφνοῦς φιλίας, ἣς ἐπεδείξαντο Τοῦρκοι τοὺς Γαλατινοὺς. Ἀπῆσαν
 γὰρ ἐν τοῖς μεγιστάνοις αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ βοῶντες, ὥς· „Ἡμεῖς φίλοι ὄντες καὶ
 τὰ τῆς φιλίας πράττοντες ἐσημίναμεν τὴν ἔλευσιν τῆς τριήρεως· καὶ γὰρ εἰ
 οὐκ ἔστέ παρ' ἡμῖν ἐνωτισθέντες τὴν ἔλευσιν αὐτῆς, εἰς κενὸν ἂν ἦσαν οἱ τόσοι
 κόποι τῶν διὰ ξηρᾶς εἰσαχθέντων ἐν τῷ λυμένῳ ὀδοήκοντα πλοίων· τέφρα γὰρ
 ἔμελλον γεγονέναι καὶ κόνις παρὰ τῶν Ῥωμαίων. Ὑμεῖς δὲ τὴν ἀντιμισθίαν
 πληρῶσαντες, ἐποιήσατε ἡμῖν τὴν τοσαύτην ζημίαν.“ — Οἱ δὲ μεσάζοντες ἀπεκρί-
 ναντο, ὅτι· „Μὴ γινώσκοντες ὑμετέραν εἶναι τὴν ναῦν, ἀλλὰ θαρρόυντες τῶν
 ὑπεναντίων εἶναι, τοῦτο καὶ πεπρόχαμεν. Ἐχετε οὖν θάρρος καὶ εὐχεσθε τοῦ
 λαβεῖν ἡμᾶς τὴν πόλιν, καὶ γὰρ ἤδη πάρεστιν καὶ ὁ καιρὸς ἐγγὺς ἐστίν, καὶ
 τότε πᾶσα ζημία καὶ πᾶν ἕτερον τὸ ὀφειλόμενον ὑμῖν δοθήσεται.“ — Σὺν τού-
 τοις τοῖς μειλιχίοις λόγοις ἀπῆσαν, μὴ εἰδότες οἱ ἄθλιοι, ὅτι καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ
 πόλις αὐτῶν, ὥς ἡ Κωνσταντίνου, οὕτω καὶ αὐτοὶ γενήσονται μετ' ὀλίγον.

21. Ὁ δὲ τύραννος κατεσκευάσε καὶ γέφυραν ξύλινον, ἀπὸ τῶν τοῦ Γα-
 λατᾶ βλέπων εἰς Κυνηγόν. Ἡ δὲ κατασκευὴ ἦν οὕτως ἀδροῖσας κελεύσει οἰνο-
 δόχα ἀγγεῖα ὑπὲρ τὰ χίλια καὶ δῆσας καλωδίοις εἰς πλάτος, ὅσον τὰ δύο ἀγγεῖα
 κατὰ μῆκος τίθενται, ὀρμαθὸν ἓνα καὶ ἕτερον πάλιν ὀρμαθὸν ὅμοιον τῷ πρῶ-
 τῳ, εἴτα συνάψας καὶ συναρμόσας τοὺς δύο ὀρμαθοὺς καὶ δοκοὺς ἐκ τῶν δύο
 μερῶν προσηλώσας, σανίδας κατέστρωσεν. Καὶ ἐγεγόνει εἰς πλάτος ἡ γέφυρα,
 ὥστε ἀπόνως πέντε κατὰ πλάτος διέρχεσθαι στρατιώτας πεζοὺς.

XXXIX. Ἀπαρτίσας οὖν τὰ πάντα, ὥς αὐτῷ ἑδόκει καλῶς, ἐπεμψεν ἔνδον
 λέγων τῷ βασιλεῖ· „Γίνωσκε τὰ τοῦ πολέμου ἤδη ἀπρηγίσθαι· καὶ καιρὸς ἐστίν
 ἀπὸ τοῦ νῦν πράξαι τὸ ἐνθυμηθὲν πρὸ πολλοῦ παρ' ἡμῖν νῦν· τὴν δὲ ἔκβασιν τοῦ
 σκοποῦ τῷ Θεῷ ἀφίεμεν. Τί λέγεις; Βούλει καταλιπεῖν τὴν πόλιν καὶ ἀπελθεῖν,
 ἔνθα καὶ βούλει, μετὰ καὶ τῶν σὼν ἀρχόντων καὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, κα-

3 Τοῦρκοι τοὺς Γαλατινοὺς P; *fortasse* Τοῦρκοις οἱ Γαλατινοί.

XXXIX 1: *spunind împăratului*: După Critobul, I, 26, 1—2 Mahomed II îi cere lui Constantin XII la începutul împresurării să i se predea. Și Leonard din Chios în scrisoarea sa istorisește îndată după încercarea de a da foc corăbiilor turcești din Cornul de Aur, că turcul s-a făcut că vrea să încheie pace; dar că n-a făcut-o aceasta decît numai să nu supere pe dumnezeu, pentru că n-a încercat mai întîi pe cale paș-nică să cîștige pe dușman. Migne, *Patrologia Graeca*, 159, 933 BC. Face să amintim că Leonard mai dă știrea unică și interesantă că în tabără turcească s-a răsîndit zvonul că Iancu de Hunedoara, „numit în popor cel Alb“, Blancus vulgo nuncupatus, a sosit la Dunăre să pornească asupra turcilor. *Ibid.*, 937 A.

nici o pagubă și din partea noastră și din partea ta? Sau vrei să rezisti și împreună cu viața vei pierde și ce ai, tu și cei ce te urmează, iar poporul robit de turci o să se risipească peste tot pământul?" — Împăratul însă cu sfatul țării a răspuns: „De vrei să trăiești în pace cu noi și tu, precum au trăit și părinții tăi, mulțumesc lui Dumnezeu. Căci aceia, pe înaintașii mei îi socoteau de părinți, iar orașul acesta le era ca o patrie; și la timp de nevoie toți au venit într-însul și au scăpat teferi; și nici unul care încerca să-i stea împotriva, n-a avut viață lungă. Aibi și cetățile și pământul care l-ai răpit de la noi pe nedrept, ca fiind pe drept ale tale, și fixează-ți și tributuri atît de mari, cît e după puterea noastră, să-ți dăm în fiecare an, și pleacă în pace! Căci nădăjduind să cîștigi, de unde știi că de partea ta va fi cîștigul? Cît despre oraș, să ți-l dau, nu e nici în puterea mea nici a altcuiva din locuitorii lui, căci, cu toții într-un gînd, din propria noastră voință, mai bine vom muri și viața nu ne vom cruța-o“.

2. Acestea auzind tiranul, a pierdut orice nădejde într-o predare pașnică a Constantinoplei; și a hotărît să se facă în toată oastea strigări și, ziua de atac a făcut-o cunoscută, cu jurămint, că lui nu-i trebuie alt cîștig decît zidurile și clădirile orașului, toată cealaltă avere și toți robii de război: „cîștigul vostru să fie!“ — Cu toții l-au aplaudat atunci.

20 **Turcii pregătesc atacul general.** 3. Făcîndu-se seara, sultanul a trimis de jur-împrejurul taberei crainici și a poruncit, ca în fiecare cort să aprindă lumini și focuri mari și la luminile aprinse toți cu mare larmă și strigăt să-și ridice glasul lor necurat care arată necredința lor. Și era de văzut și de auzit lucru minunat și înspăimîntător; căci luminile revărsîndu-se asupra pământului și mării, luminau mai tare ca soarele toată Constantinopolea, Galata, toate corăbiile și vasele. De cealaltă parte, Scutari și toată suprafața mării străluceau așa de tare, de parcă ar

2: προδοσίαν predare: vz. προδίδοσθαι 397, 29 „să se predea“ și προδόντες τὴν χώραν 417, 28 „au predat localitatea“, așa că nu e nevoie de schimbarea propusă de Bekker în παραδοσίαν. — ὁμόσας cu jurămint s.a.m.d.: se aseamănă cu cele spuse de Leonard din Chios: „Juratque... omnem depopulationem omnemque hominum utriusque sexus genus, omnemque pariter urbis thesaurum atque substantiam libere bellatoribus donatam“, „Și jură... că toată prada și tot neamul omenesc, bărbați și femei, așijderea și toate odoarele și averea orașului sînt date în voia luptătorilor“. Ibid., 159, 938 B.

3: Făcîndu-se seara s.a.m.d.: Toată această pregătire și iluminare a taberei turcești și rugăciuni rostite cu glas mare s-au făcut, după jurnalul lui Nicolo Barbaro, în 26 mai, dar în mai largă măsură în 27 mai 1453; Migne, Patrologia Graeca, 158, 1074 D și 1075 A. Iar rugăciunea spusă cu glas mare era, ne spune Leonard din Chios „Illala Illala Mahomet Russolalla adică Dumnezeu este și va fi întotdeauna și Mahomed e servul lui“. Ibid., 159, 938 C. Cp. și G. Sfrățes, 269, 6—12. Critobul, I. 53 în schimb, care caută să descrie pe eroul său Mahomed II ca pe un erou antic elen, spune că toată pregătirea pentru atacul general s-a făcut într-o liniște desăvîrșită, încît a impresionat mult pe bizantini, o vădită invenție literară a lui Critobul.

ταλιπών τὸν δῆμον ἀξήμιον εἶναι καὶ παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ σοῦ; ἢ ἀντιστῆναι καὶ σὺν τῇ ζωῇ καὶ τὰ ὑπάρχοντα ἀπολέσεις σύ τε καὶ οἱ μετὰ σέ, ὁ δὲ δῆμος αἰχμαλωτισθεὶς παρὰ τῶν Τούρκων διασπαρῶσιν ἐν πάσῃ τῇ γῇ; — Ὁ βασιλεὺς δ' ἀπεκρίνατο σὺν τῇ συγκλήτῳ. „Εἰ μὲν βούλει, καθὼς καὶ οἱ πατέρες σου ἔζησαν, εἰρηνικῶς σὺν ἡμῖν συζῆσαι καὶ σύ, τῷ Θεῷ χάρις. Ἐκεῖνοι γὰρ τοὺς 5 ἐμους γονεῖς ὡς πατέρας ἐλόγιζον καὶ οὕτως ἐτίμων, τὴν δὲ πόλιν ταύτην ὡς πατρίδα· καὶ γὰρ ἐν καιρῷ περιστάσεως ἅπαντες ἐντὸς ταύτης εἰσιόντες ἐσώθησαν καὶ οὐδεὶς ὁ ἀντισταίνων ἐμακροβίω. Ἐχε δὲ καὶ τὰ παρ' ἡμῖν ἀρπαχθέντα ἀδίκως κάστρα καὶ γῆν ὡς δίκαια καὶ ἀπόκοπον καὶ τοὺς φόρους τόσους, ὅσους 10 κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν, κατ' ἔτος τοῦ δοῦναί σοι καὶ ἀπελθε ἐν εἰρήνῃ. Τί γὰρ οἶδας, εἰ θαρρόων κερδᾶναι εὐρεθῆς κερδανθεὶς; Τὸ δὲ τὴν πόλιν σοι δοῦναι, οὐτ' ἐμόν ἐστιν οὐτ' ἄλλου τῶν κατοικούντων ἐν ταύτῃ· κοινῇ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισόμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν.“ —

2. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος καὶ ἀπογνοὺς τὴν εἰρηνικὴν τῆς Πόλεως προδοσίαν, ὥρισεν διαλαλιάς γενέσθαι ἐν πάσῃ τῇ στρατιᾷ καὶ ἐδήλωσε τὴν 15 ἡμέραν τοῦ πολέμου, ὁμώσας ὡς οὐκετ' ἄλλο χρήζει κέρδος πλὴν τὰς οἰκοδομὰς 281b καὶ τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, τὸν δ' ἄλλον ἅπαντα θησαυρὸν καὶ αἰχμαλωσίαν· „ἔστωσαν ὑμῶν κέρδη.“ — Τότε οἱ πάντες εὐφήμησαν.

3. Ἐσπέρας δὲ γενομένης κήρυκας κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου στείλας ἐπρόσταττεν, ἐν πάσῃ σκηνῇ φῶτα μεγάλα καὶ πυρκαϊὰς ἀνάψαι καὶ τῶν φώτων 20 ἀναφθέντων πάντα σὺν ἡχῷ καὶ βοῇ ἀλαλάξει τὴν μιαν αὐτῶν φωνὴν τὴν δηλοῦσαν τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν. Καὶ ἦν ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι ξένον ἑέρα· τὰ γὰρ φῶτα ὑπερεκχυθέντα ἐν γῇ καὶ θαλάσῃ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἔλαμπον τὴν πᾶσαν Πόλιν, τὸν Γαλατᾶν, τὰς νῆας ἀπάσας καὶ τὰ πλοῖα. Πέρα, τὸ Σκουτάριον καὶ ἡ 25 ἐπιφάνεια πᾶσα τῆς ὑγρᾶς τοσοῦτον ὑπερήστραπτον, ὅσον εἴποι τις κεραινοῦ δι-

fi fost luminate de fulger, putea spune careva. Și, o, de ar fi fost fulger care nu numai să lumineze, ci și să ardă și să mistuiască! Bizantinilor însă li se părea că a izbucnit un foc în oastea dușmană și alergau pînă la spărtura zidului. Și văzînd dăntuirile lor și auzînd strigătele lor înălțate cu veselie, prevedeau ce are să vină și cu inima strînsă ziceau către dumnezeu: „doamne, cruță-ne de amenințarea ta cea dreaptă și izbăvește-ne din mîna potrivnicului“. Iar oamenii din popor, numai cînd au zărit așa priveliște și au auzit strigătul, suflau pe jumătate morți, de nu-și puteau trage sufletul nici răsufila.

- 10   **Măsuri de apărare în fața zidului căzut; deschiderea unei porți tănuite.**   4. În noaptea aceea, Ioan ostenindu-se mult, a poruncit să adune toți butucii de vie ce se găseau în oraș, și să fie așezați pe ruinele zidului căzut; înăuntru a făcut alt șanț, pentru ca să poată fi păzită partea de zid căzută; bizantinii însă văzînd că intrările și ieșirile lor pot fi zărite, nu mai
- 15 puteau ieși afară de poartă, pentru a se împotrivi turcilor la întăritura dinafară, fiind descoperiți din cauza zidurilor căzute; dar erau unii bătrîni care știau de o porțiță lăaturalnică pe sub pămînt înspre partea de jos a palatului; ea fusese închisă bine cu zid de mulți ani. Incunoștințînd pe împărat, din ordinul lui a fost deschisă; și făceau ieșiri printr-însa,
- 20 acoperiți fiind de zidurile întregi și se luptau în contra turcilor pe locul din fața zidurilor. Numele acelei porți ascunse se chema odinioară Chercoporta.
- 25   **Atacul general începe. Numărul atacatorilor și al apărătorilor.**   5. Tiranul însă a început să dea atacul general într-o zi de duminică. Și după ce s-a făcut seara, n-a dat în noaptea aceea răgaz Bizantinilor. Și era duminica aceea a Tuturor Sfinților, în ziua de 27 mai.

4: *In noaptea aceea Ioan ostenindu-se*: cp. cu Leonard din Chios: „Interea capitaneus generalis Ioannes Iustinianus, totius fortunae observator, ut praesensit ex proclamatione Teucrorum praesto daturum certamen, agebat confestim murorum, quos machina contriverat, reparationem. Intru aceea comandantul general Ioan Giustiniani, în grija căruia erau toate, cum a presimțit din proclamația turcilor că acum va da lupta, de îndată a început să se ocupe de refacerea zidului zdruncinat de tun“, Migne, Patrologia Graeca, 159, 936 A. — *o porțiță.. a fost deschisă.. se chema odinioară Chercoporta*: Incidentul fatal cu deschiderea acestei porți tănuite, deschisă spre nenorocirea bizantinilor, căci printr-însa au avut să se strecoare turcii în oraș, ceea ce a dus apoi la cucerirea lui, ne e transmis numai de cronica lui Duca. Această porțiță, zidită de mult timp, se vede că este aceeași despre care Nichita Choniati în Istoria sa ne spune că a fost închisă de Isac II Angel (1185—1195). Acesta credea în profeții mincinoase și i s-a prezis că cruciații lui Frederic Barbarosa au să pătrundă în Constantinopole διὰ τῆς λεγομένης Εὐλοκέρου πυλίδος „prin porțița numită a lui

κην. Καὶ γὰρ εἶθε ἦν κεραυνὸς οὐ φωτίζων μόνον, ἀλλὰ καὶ κατακαίων καὶ δαπανῶν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐδόκουν πῦρ ἐμπεσεῖν ἐν τῷ στρατεύματι καὶ κατέτρεχον ἕως τοῦ ἑρείπιου. Καὶ ὁρῶντες αὐτῶν τὰς ὀρχήσεις καὶ τὰς εὐφροσύνας ἀκούοντες ἀλαλαγὰς τὰς γινόμενας, προεώρων τὸ μέλλον καὶ σὺν καρδίᾳ συντετριμμένη πρὸς τὸν Θεὸν ἔλεγον. „Κύριε φείσαι ἡμᾶς τῆς δικαίας σου ἀπειλῆς καὶ λύτρωσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀντικειμένου.“ — Οἱ δὲ δημῶται μόνον ἰδόντες τὴν τοσαύτην θεῶν καὶ τὴν βοήν ἀκούσαντες, ὥς ἡμιθανεῖς ἔπνεον μὴ δυνάμενοι ἔλκειν πνεῦμα μήτ' ἀποφυσᾶν.

4. Ὁ δὲ Παύνης διὰ τῆς νυκτὸς ἐκείνης ἀγωνισάμενος καὶ κελεύσας τὰς κληματίδας ἀπάσας τὰς εὐρισκομένας ἐν τῇ πόλει συναγαγεῖν καὶ τεθῆναι ἐν τοῖς ἑρείπιοις, κατασκευάσας ἄλλην τάφρον ἑνδοθεν, τοῦ φυλάττεσθαι τὰ τείχη τὰ φθαρέντα, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἰδόντες τὴν εἰσοδοέξοδον αὐτῶν φανεράν γενομένην καὶ μὴ δυναμένους ἐξιέναι ἔξω τῆς πύλης καὶ ἀντίστασθαι τοῖς Τούρκοις ἐν τῷ ἐξωκάστρῳ, ἀπερικαλύπτους ὄντας, τῶν τειχέων καταπεσόντων, ἥσάν τινες τῶν γερόντων ἐπιστάμενοι παραπόρτιον ἐν πρὸ πολλῶν χρόνων ἀσφαλῶς πεφραγμένον, ὑπόγειον, πρὸς τὸ κάτωθεν μέρος τοῦ παλατίου. Καὶ δηλώσαντες τῷ βασιλεῖ, διὰ προστάξεως αὐτοῦ ἠνοιχθῇ καὶ ἐξήρχοντο ἐξ αὐτοῦ περιοκεπόμενοι τοῖς τείχεσι τοῖς ὑγίαινουσι καὶ ἀντεμάχοντο τοῖς Τούρκοις ἐν τῷ περιβολαίῳ. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς κρυφῆς ἐκείνης πύλης ἐκαλεῖτο ποτε Κερκόπορτα.

5. Ὁ δὲ τύραννος ἤρξατο ἡμέρᾳ Κυριακῇ συνάπτειν πόλεμον καθολικόν. Καὶ δὴ ἑσπέρας γενομένης οὐκ ἔδωκεν ἀνάπαυσιν τοῖς Ῥωμαίοις τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ. Ἦν γὰρ ἡ Κυριακὴ ἐκείνη τῶν ἁγίων πάντων, ἄγων ὁ Μάιος ἡμέρας κζ'.

2 ἐνπεσεῖν P || 4 γινόμενας P: γενομένης Bull || 13 ἀντίστασθαι P: ἀνθίστασθαι Bek || 14 τείχεων P.

Xilochercos și stăpinit de ginduri ca acestea a zidit-o cu var și cărămidă arsă“ ταῖς τοιαύταις προληφθεῖς γνώμαις αὐτὴν τε τὴν Εὐλόκερκον διὰ τιτάνου καὶ πλίνθου ὁπτιῆς ἀπέφραξεν ed. Bonn, 529, 1. Tot prin această poartă, desfundînd-o, aderenții răsculatului Ioan VI Cantacuzino plănuiesc să-l introducă în oraș: τὴν τῆς Εὐλοκέρκον λεγομένην πύλην ἐκ πολλῶν ἐτῶν ἀπώκοδοιμένην διορύξαντες εἰσάγειν Istoria lui Ioan Cantacuzino, ed. Bonn vol. II, 558, 2: „desfundînd poarta cu numele Xilochercos care era zidită de mulți ani, să-l aducă înăuntru“. Poarta era așezată spre capătul de nord al zidului celui mare dinspre uscat în fața palatului împărătesc, ale cărui ruine mărețe sînt cunoscute azi sub numele turcesc, Tekfur-serai. Din cauza acestor locuri, dar mai ales a aceleia din Nichita Choniati, greu poate fi Poarta Xilochercos identică cu actuala Belgrad-capu, Poarta Belgradului, așezată în partea de sud a zidului îndată mai la nord de Poarta de Aur, după cum e însemnată în M. Is. Nomidis, Χάρτης τοπογραφικὸς καὶ ἀρχαιολογικὸς τῆς μεσαιωνικῆς Κωνσταντινουπόλεως, Stambul, 1937.

5: in ziua de 27 mai: Cp. și jurnalul lui Nicolo Barbaro la ziua de 27 mai 1453 și G. Sfranțes, 269, 6.

6. Când s-a zărit de ziuă însă, a început să se țină de război, nu așa mult pînă la ora nouă din zi, după ora nouă însă și-a împărțit armata de la palat pînă la Poarta de Aur. Și cele optzeci de vase au înconjurat de la Xiloporta pînă în cartierul Platea, iar celelalte vase care stăteau la

5 Diplochionion, au înconjurat de la Poarta Frumoasă trecînd de Marele Dimitrie din Acropole și de Poarta cea mică de la mănăstirea Maicii Domnului Odighitria. Coborînd ei pînă la Palatul cel Mare și trecînd prin port, au înconjurat pînă la Blanca; și fiecare vas avea cîte o scară de înălțimea zidurilor și alte unelte de tot felul.

10 7. La apusul soarelui a răsunat alarma generală de luptă și însuși sultanul e pe cal la ora două din seară; și oastea înșirată era mare foarte. Lupta se dădea în fața zidurilor căzute de ienicerii lui credincioși, tineri voinici de tot; și se luptau foarte ca niște lei, mai bine de zece mii; în

15 spate și pe lături oameni luptători de-a călare peste 100 de mii, iar în părțile de jos pînă la limanul de la Poarta de Aur o altă sută de mii și mai bine; și de la locul unde stătea sultanul pînă la marginile palatului alte cincizeci de mii și pe vase și pe pod fără de număr.

8. Cei dinăuntru s-au împărțit și ei; împăratul cu Ioan Giustiniani la zidurile căzute, afară de cetate în locul din fața zidurilor, avînd sub

20 ascultarea lor latini și romei ca la trei mii; marele duce la (Poarta) Împărătească avînd ca la cinci sute; la ziduri dinspre mare și meterezele de la Poarta de Lemn pînă la Poarta Frumoasă, arcași cu arcuri grele și cu arcuri obișnuite mai bine de cinci sute; de la Poarta Frumosă făcînd înconjurul întreg pînă la Poarta de Aur, la fiecare meterez cîte un ostaș

25 sau cu arc obișnuit sau cu arc greu sau cu un aruncător de pietre, toată noaptea stînd treji, fără să doarmă de loc.

6: *Cînd s-a zărit de ziuă*: luni 28 mai. — *după ora nouă însă*: e pe la 3 după amiază, pentru ca soarele să cadă în ochii apărătorilor; vz. Critobul, I, 54, 1. — *de la palat pînă la Poarta de Aur*: adică de-a lungul întregului zid dinspre uscat, de la Cornul de Aur pînă la Marea de Marmara. — *de la Xiloporta pînă în cartierul Platea*: Xiloporta, adică Poarta de Lemn ce se afla lîngă Cornul de Aur la capătul zidului dinspre uscat; așadar de-a lungul zidului dinspre Cornul de Aur pînă în regiunea, cam unde se sfîrșea zidul dinspre uscat de odinioară al lui Constantin cel Mare și unde se afla cartierul Platea. De aici pînă la revărsarea Cornului de Aur vasele turcești nu se puteau apropia de frica corăbiilor bizantine și latine. — *la Diplochionion*: adică în portul de la Coloana Îngemănată; vz. XXXVIII, 7. — *de la Poarta Frumoasă... pînă la Blanca*: adică de-a lungul întregului zid dinspre Marea de Marmara, de la revărsarea Cornului de Aur în această mare pînă în dreptul cartierului Blanca, azi Blanga-bostan (grădina Blanga). — *Marele Dimitrie din acropole*: vz. XXXVIII 7. — *Odighitria*: e unul din multele atribute ale Maicii Domnului, adică buna călăuză, ocrotitoare la drum.

7: *La apusul soarelui*: luni 28 mai — *ora două din seară*: adică pe la vreo 10 seara, în luna mai. — *în fața zidurilor căzute*: din valea pirăului Licos între Poarta Sf. Roman azi Top-capu, la sud și Poarta lui Charsias, azi Edirne-capu, la nord. —

6. Επιφωσκούσης δὲ τῆς ἡμέρας συνῆψε πόλεμον οὐτόσον ἄχρις ὥρας ἐννάτης, μετὰ δὲ τὴν ἐννάτην διεῖλε τὸν στρατὸν ἀπὸ τοῦ παλατίου μέχρι τῆς Χρυσῆς. Καὶ τὰ ὀδοήκοντα πλοῖα ἀπὸ τῆς Ξυλοπόρτης ἄχρι τῆς Πλατέας, τὰ δὲ ἕτερα τὰ ἱστάμενα ἐν τῷ Διπλοκιονίῳ περιεκύκλωσαν ἀπὸ τῆς Ὠραίας Πύλης, διαβάντα τὸν Μέγα Δημήτριον τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὴν Πόρταν τὴν μικρὰν τὴν ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὀδηγητρίας. Καταβάντες τὸ μέγα παλάτιον καὶ διαβάντες τὸν λιμένα περιεκύκλωσαν ἄχρι τοῦ Βλάχκα, ἕκαστον αὐτῶν ἔχον ἀνὰ κλίμακα ἰσόσταθμον τοῖς τείχεσι καὶ παντοῖαν ἄλλην παρασκευήν. 283b

7. Δύναντος οὖν τοῦ ἡλίου τὸ ἐνυάλιον ἤχησε καὶ αὐτὸς ὁ τύραννος ἐφιππος τῇ δευτέρᾳ ἐσπέρας· καὶ ἦν ἡ παράταξις μεγάλη σφόδρα. Ἐμάχετο οὖν κατὰ πρόσωπον τῶν πεσόντων τειχέων σὺν τοῖς αὐτοῦ πιστοῖς δούλοις νέοις καὶ πανάλλεσιν· ὑπερμαχοῦντες ὥς λέοντες ἐπέκεινα τῶν δέκα χιλιάδων, ἐξόπισθεν δὲ καὶ ἐκ πλαγίων ἄνδρες μάχιοι ἱππῶται ὑπὲρ τὰς 9' χιλιάδας, ἐν δὲ τοῖς κάτω μέρεσιν ἄχρι τοῦ λιμένος τῆς Χρυσῆς ἕτεροι ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου, οὗ ἴστατο ὁ ἡγεμὼν, ἕως τοῦ παλατίου τὰς ἄκρας ἕτεροι πεντήκοντα χιλιάδες καὶ εἰς τὰ πλοῖα καὶ τὴν γέφυραν ὑπὲρ ἀριθμὸν. 15

8. Οἱ δὲ ἐντὸς καὶ αὐτοὶ διαμερισθέντες, ὁ μὲν ὁ βασιλεὺς σὺν τῷ Ἰωάννῃ Ἰουστινιανῷ ἐν τοῖς τείχεσιν τοῖς πεσοῦσιν ἔξω τοῦ κάστρου ἐν τῷ περιβόλῳ, ἔχοντες μεθ' αὐτοὺς Λατίνους καὶ Ῥωμαίους ὥς τρισχιλίους· ὁ δὲ μέγας δούκας ἐν τῇ Βασιλικῇ (Πύλῃ) ἔχων ὥς πεντακοσίους, τὰ δὲ πρὸς τὴν θάλασσαν τείχη καὶ οἱ προμαχῶνες ἀπὸ τῆς Ξυλίνης Πόρτας ἕως τῆς Ὠραίας, τσαγαρόροι καὶ τοξόται ἐπέκεινα πεντακοσίων· ἀπὸ δὲ τῆς Ὠραίας ποιῶν τὸν γύρον ὅλον ἄχρι τῆς Χρυσῆς Πύλης ἐν ἐκάστῳ προμαχώνι εἰς ἡ τοξότης ἢ τσαγρότης ἢ πετροβολιστής, πᾶσαν οὖν τὴν νύκτα διαβάντες ἀγρύπνως, μὴδ' ὁπωσοῦν κοιμηθέντες. 284b

7 ἔχων P || 11 τείχεων P || 20 Πύλη porta I: om. P.

limanul de la Poarta-de-Aur: acest port se afla la capătul zidului celui mare dinspre uscat la țărmul Mării de Marmara. — *locul, unde stătea sultanul*: vz. XXXVII, 8.

8: *s-au împărțit și ei*: Distribuția apărătorilor, Duca o arată în aceeași ordine ca și a atacătorilor din § 6. Despre numărul mic al apărătorilor, vz. mai ales G. Sfrântes, 1060 D și 1061 A, care din însărcinarea împăratului Constantin XII, a cercetat și a constatat în chip oficial numărul lor: ἐχούσης τῆς πόλεως τῆς τοσαύτης εἰς μέγεθος, ἄνδρας πρὸς ἀντιπαράταξιν, ὅσ' ὥς ἀνευ τῶν ξένων μόλις ὄντων σ' ἡ μικρὸν τι πρὸς „orașul atît de mare ca întindere avînd spre apărare la 4700 de bărbați afară de străini care abia de erau 200 sau ceva puțin peste“ (Cp. și G. Sfrântes 240, 12—241, 18). Și tot cu acest prilej, Sfrântes ne spune că înconjurul orașului era de 18 mile, deci vreo 27 km, iar turcii împresurători dispuneau de 400 vase pe mare și 200 000 ostași pe uscat. După Leonard din Chios, Migne, Patrologia Graeca, 159, 933 D și 934 A, apărătorii greci nu treceau de 6000, iar ceilalți latini nu ajungeau la 3000.

9. Turcii însă cu sultanul se sileau să se apropie de ziduri, purtând cu ei scări fără de număr pregătite de mai înainte. Și tiranul dindărătul liniei de luptă mîna arcașii cu un toiag de fier înspre ziduri, cînd luîndu-i cu vorbe bune, cînd amenințîndu-i, cei din oraș însă se luptau bărbătește în contra lor, cît îi ținea puterea. Alături stătea ajutînd vitejește Ioan cu ai săi, avînd și pe împăratul cu armele în mîini împreună cu toată oastea așezată în linie de bătaie; și se luptau rezistînd.

Ioan Giustiniani rănit,
se retrage.

10. Cum însă isprăvile de biruință, norocul avea să le dea în mîinile turcilor, dumnezeu a luat din mijlocul liniei de luptă bizantine pe uriașul și puternicul lor general și bărbat luptător. Căci a fost rănit de un glonț de plumb la mîna înapoia brațului, cînd era încă întineric; și glonțul i-a pătruns prin zalele de fier, deși acestea erau făurite ca și armele lui Ahil, și de durerea rănii nu-și afla liniște. Și-i spune împăratului: „Stai cu curaj, eu însă mă voi duce pînă la corabie și acolo, doctorindu-mă, repede mă voi întoarce“. — Căci în ora aceea erau să se împlinescă cuvintele ce au fost spuse de dumnezeu iudeilor prin profetul Ieremie: „Așa veți spune către Sedechia: Acestea spune domnul dumnezeul lui Israil: iată, că eu întorc înapoi armele de luptă care sînt în mîinile voastre și cu care voi vă războiți împotriva împăratului din Babilon și a caldeilor care v-au închis dinafară de zid; și-i voi aduce pe ei în mijlocul orașului acestuia. Și eu voi lupta împotriva voastră cu mîna întinsă și cu braț înalt cu minie și cu urgie și cu întăritare mare; și voi bate locuitorii din acest oraș, oamenii și vitele, cu moarte mare și vor muri. Nu voi fi cu crutare asupra lor și nu mi-e milă de ei“. — Împăratul însă văzînd pe Ioan plecînd, teamă l-a cuprins pe el și pe cei ce-l urmau; dar cît îi ținea puterea, rezistau, luptîndu-se.

Turcii pătrund
prin poarta
tăinuță.

11. Turcii însă apropiindu-se puțin cîte puțin de ziduri, căci purtau scuturi, au rezemat scările. Dar nu făceau nici o ispravă, căci îi opreau împoșcăturile cu pietre de sus.

30 Cum deci opriți fiind, stăteau pe loc, bizantinii toți împreună cu împă-

10: a fost rănit... la mîna înapoia brațului: tot așa spune L. Chalco., II, 159, 11, iar Leonard din Chios că „e străpuns de o săgeată subsuoară, sagitta sub axilla configitur“, Migne, Patrologia Graeca, 159, 940 C. După Critobul, I, 68, 3 a fost rănit în piept de moarte. Duca a fost mare dregător la curtea unui domn genovez și se vede că acolo genovezul Giustiniani era socotit eroul principal apărător al Constantinopolei, precum ne apare în cronică lui Duca. Leonard din Chios însă îl face „tînăr fără experiență și sperios de curgerea singelui său, inexpertus iuvenis, sui sanguinis effusione pavidus“ (loc. cit.). Împăratul mai înainte „și-a pus toată nădejdea în comandantul Ioan Giustiniani; spem omnem in Ioanne Iustiniano praefecto reposuit“ ibid., 159, 934 B); și l-a rugat să nu părăsească lupta. „siste precor,

9. Οἱ δὲ Τούρκοι σὺν τῷ ἡγεμόνι ἔσπευδον πλησιᾶσαι τὰ τεῖχη φέροντες κλίμακας ὑπὲρ ἀριθμὸν προκατασκευασθείσας. Ὁ τύραννος οὖν ἐξόπισθεν τῆς παρεμβολῆς ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ ἐλαύνων πρὸς τὰ τεῖχη τοὺς τοξότας, πῇ μὲν κολακεύων ἐν λόγοις, πῇ δὲ ἀπειλῶν, οἱ δὲ τῆς πόλεως ἀντεμάχοντο ἀνδρείως, ὅσον ἡ δύναμις. Ὁ δὲ Ἰωάννης γενναίως παρίστατο σὺν τοῖς αὐτοῦ, ἔχων καὶ τὸν βασιλέα ἔνοπλον σὺν πάσῃ τῇ παρατάξει, ἀντιμαχόμενοι.

10. Ὡς οὖν ἔμελλον μεταπεσεῖν τὰ τῆς τύχης ἀνδραγαθήματα ἐν χερσὶ τῶν Τούρκων, ἀφείλεν ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μέσου τῆς παρεμβολῆς τῶν Ῥωμαίων τὸν στρατηγὸν αὐτῶν γίγαντα καὶ ισχύοντα καὶ ἄνθρωπον πολεμιστὴν. Ἐπλήγη γὰρ διὰ μολυβδοβόλου ἐν τῇ χειρὶ ὀπισθεν τοῦ βραχίονος, ἔτι σκοτίας οὐσῆς· καὶ διατρήσας τὴν σιδηρᾶν χλαμύδα, καὶ ἦτις ὑπῆρχε κατασκευασμένη ὡς τὰ τοῦ Ἀχιλλέως ὄπλα, οὐκ ἠδύνατο ὑπὸ τῆς πληγῆς ἡρμεῖν. Καὶ λέγει τῷ βασιλεῖ· „Στῆθι θαρσαλέως, ἐγὼ δὲ μέχρι τῆς νηὸς ἐλεύσομαι κάκει ἰατρευθεὶς τάχος ἐπαναστρέψω.“ — Ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ πληροῦσθαι τὰ διὰ τοῦ Ἱερεμίου παρὰ τοῦ Θεοῦ λεχθέντα τοῖς Ἰουδαίοις· „Οὕτως ἔρεῖτε πρὸς Σεδεκίαν· Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ· ἰδοὺ, ἐγὼ μεταστρέψω τὰ ὄπλα τὰ πολεμικὰ τὰ ἐν ταῖς χερσὶν ὑμῶν, ἐν οἷς ὑμεῖς πολεμεῖτε ἐν αὐτοῖς τὸν βασιλέα Βαβυλῶνος καὶ τοὺς Χαλδαίους τοὺς συγκεκλειότας ὑμᾶς ἔξωθεν τοῦ τεύχους· καὶ εἰσάξω αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον τῆς πόλεως ταύτης. Καὶ πολεμίσω ἐγὼ ὑμᾶς ἐν χειρὶ ἐκτεταμένη καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ μετὰ θυμοῦ καὶ ὀργῆς καὶ παροξυσμοῦ μεγάλου· καὶ πατάξω τοὺς κατοικοῦντας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη, θανάτῳ μεγάλῳ καὶ ἀποθανοῦνται. Οὐ φείσομαι ἐπ' αὐτοῖς καὶ οὐκ ὀκτείρω αὐτούς.“ — Ὁ βασιλεὺς δὲ ἰδὼν τὸν Ἰωάννην ἀναχωρήσαντα ἐδειλίασεν καὶ οἱ μετ' αὐτὸν· πλὴν, ὅσον ἡ δύναμις, ἀντεμάχοντο.

11. Οἱ δὲ Τούρκοι τὸ κατ' ὀλίγον προσεγγίσαντες τὰ τεῖχη ἀσπίδοφοροῦντες, ἐτίθесαν κλίμακας. Πλὴν ρυῖδὲν ἦν· ἐκώλυον γὰρ αὐτοὺς λιθοβολοῦντες ἄνωθεν. Ὡς οὖν ἐμποδιζόμενοι εἰστήκεσαν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πάντες σὺν τῷ βα-

9 αὐτῶν P: fortasse αὐτὸν || 11 κατασκευασμένη P: κατεσκευασμένη Bull || 24 αὐτόν P.

capitanee, nam tua fuga alios incitat ad fugiendum. Non est mortale vulnus, patere dolorem et siste viriliter, ut spondidisti. At ille salutis, gloriae suique oblitus, uti altam quidem primo magnanimitatem, ita posthac pusillanimitatem ostendit. Debuit enim, si poterat vulneris dolorem sufferre, non recedere, si vir erat; vel saltem alium, qui loco sui stetisset, subrogare. „stai, te rog, căpitane, că fuga ta îndeamnă pe alții la fugă. Rana nu este grea, răbdă durerea și stai bărbătește, precum ai făgăduit. Dar el uitînd de salvarea lui, de glorie și de sine, după cum, ce-i drept, mai înainte a arătat o inimă înaltă și mare, tot așa după aceea o inimă joasă și mică. Căci de putea suporta durerea, trebuia să nu plece, dacă era bărbat; sau măcar să pună pe altul care să fi stat în locul lui“. Ibid., 941 A. Și Nicolo Barbaro în jurnalul său îl invinuiește că, fiind rănit și strigînd că turcii au luat orașul, a priceput fuga tuturora. Ibid., 158, 1076 B. Cp. și G. Sfrantes, 242, 2; 263, 17 și 283, 18 — prin profetul Ieremie: 21, 3—6.

ratul țineau piept dușmanilor și toată încordarea și scopul lor era să nu-i lase pe turci să intre dinspre zidurile căzute; le era ascunsă voia lui Dumnezeu, care i-a adus înăuntru pe alt drum. Căci văzînd poarta de care am vorbit mai sus deschisă, au sărit printr-însa înăuntru ca la cincizeci de oameni din acei renumiți ieniceri ai tiranului și cu răsufări de foc s-au urcat sus pe ziduri și, ucigînd pe cei ce le ieșeau în cale, au început a lovi în cei ce trăgeau de pe zid. Și era de văzut o privescătoare plină de spaimă: căci bizantini și latini, care îi opreau pe cei ce voiau să pironescă scările de ziduri, unii erau tăiați de ei, iar alții închizîndu-și ochii, se aruncau de pe zid și cu trupurile zdrobite se săvîrșeau din viață într-un chip îngrozitor. Și au început scările să le fixeze fără nici o piedică și să se urce în sus ca niște vulturi ce zboară.

Bizantinii fug; împăratul cade în luptă. 12. Bizantinii însă și împăratul nu știau ce s-a întimplat și căci intrarea turcilor se făcuse departe de ei și de altcund, pentru că toată atențiunea le era îndreptată asupra turcilor ce luptau din față. Căci bărbați războinici erau cei ce se luptau în contra lor, douăzeci de turci la un bizantin și nici acesta nu era atît de oștaş cît turcul cel din urmă. Asupra aceloră deci le era îndreptată toată atenția și grija. Cînd deodată văd căzînd săgeți de sus asupra lor și ucigîndu-i. Ridicîndu-și ochii în sus, văd turci. Zărimdu-i o iau la fugă înăuntru. Și neputînd intra prin poarta numită a lui Charsias de mulțimea ce se înghesuia, cei mai tari îi călcau în picioare pe cei slabi și intrau. Atunci rîndurile tiranului văzînd fuga bizantinilor, au răcnit într-un singur glas și au început să alerge înăuntru, călcînd în picioare pe nenorociții de ei și ucigîndu-i. Ajungînd la poartă, n-au putut intra, căci era zidită de trupurile celor căzuți și leșinați. Și atunci mai mulți intrau dinspre zidurile surpate în ruine și tăiau pe cei ce le veneau în cale.

11: *poarta de care am vorbit mai sus*: vz. 4. Despre pătrunderea turcilor, Critobul, I, 60, 3 ne spune că turcii îi resping pe bizantini prin porțile lui Iustin, adică Giustiniani, „pe care acesta o deschisese în zidul cel mare”. L. Chalc., II, 160, 12 arată numai că ienicerii pătrund în oraș, urcînd peste zidul cel mare, unde o parte mare fusese dărîmată de tun. Și Nicolo Barbaro însemnează în jurnalul său la ziua de 29 mai 1453 între altele că la 30 000 de turci au pătruns în oraș peste zidul dărîmat, după ce Mahomed II, cu trei ore înainte de răsăritul soarelui, a atacat în trei rînduri dupăolaltă cu cîte o armată mereu proaspătă de cîte 50 000 de oameni. Migne, Patrologia Graeca, 158, 1075 D—1076 B. Cp. și G. Sfranțes, 285, 18 — 286, 2.

12: *intrarea turcilor se făcuse departe de ei*: la vreun 1½ km, căci lupta cea grea se dădea în valea pîrăului Licos și cam atîta e pînă la Chercoporta. — *poarta numită a lui Charsias*: vz. XXXVII, 8. — *era zidită de trupurile celor căzuți*: după Leonard din Chios, au murit latini și greci, călcîndu-se unii pe alții la intrarea în poartă aproape opt sute. Migne, Patrologia Graeca, 159, 941 C.

σιλεῖ ἀντιπαράτασσοντες ἦσαν τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἅπανα ἡ δύναμις καὶ ὁ σκοπὸς ἦν, τοῦ μὴ ἀφεῖναι τοῖς Τούρκοις τὴν εἴσοδον γενέσθαι ἐκ τῶν καταπεσόντων τειχέων· ἔλαθον, δι' ἄλλης ὁδοῦ τούτους εἰσάξας ὁ θελήσας Θεός. Ἰδόντες γὰρ τὴν πύλην, ἣν προλαβόντες εἰρήκαμεν, ἀνεφωγμένην καὶ εἰσπηδήσαντες ἐντὸς ἐκ τῶν ὀνομαστῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν δούλων τυράννου ὥς πεντήκοντα καὶ ἀνα- 5
 βάντες ἐπάνω τῶν τειχέων πῦρ πνέοντες καὶ τοὺς συναντήσαντας κτείναντες, τοὺς ἀκροβολιστὰς ἔπαιον. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα φοβερὸν μεστόν. Οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι καὶ Λατῖνοι οἱ κωλύοντες τοὺς τὰς κλίμακας προσηλοῦντας τοῖς τείχεσιν, οἱ μὲν παρὰ τῶν κατεκόπησαν, οἱ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς καμύσαντες ἀπὸ τοῦ τείχους 286b
 ἐπιπτον, κατερῥαγότες τὰ σώματα καὶ δεινῶς τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἀποβάλλοντες. 10
 Τὰς δὲ κλίμακας ἀκωλύτως ἐπήγγυνον καὶ ἀνέβαινον ὥς ἀετοὶ πετώμενοι.

12. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι σὺν τῷ βασιλεῖ οὐκ ἐγίνωσκον τὸ γινόμενον, ἦν γὰρ ἀπὸ μακρόθεν ἡ γενομένη τῶν Τούρκων εἴσοδος καὶ ἄλλως ὅτι ὑπὲρ τῶν ἀντιμαχόντων ἅπας ὁ σκοπὸς ἦν. Ἦσαν γὰρ ἀντιπολεμοῦντες ἄνδρες μάχιοι, Τούρκοι εἴκοσι πρὸς ἓνα Ῥωμαῖον καὶ τοῦτον οὐτόσον πολεμιστὴν ὥς τὸν τυχόντα 15
 Τούρκον. Πρὸς ἐκείνους γοῦν ἦν καὶ ὁ σκοπὸς καὶ ἡ φροντίς. Τότε ἐξαίφνης ὁρῶσι βέλη ἐκ τῶν ἄνω κατιόντα καὶ κατασφάττοντα τούτους. Ἀναβλέψαντες δὲ ὁρῶσι Τούρκους. Ἰδόντες δὲ εἰς φυγὴν ἔνδον ἐτράπησαν. Καὶ μὴ δυνάμενοι εἰσελθεῖν διὰ τῆς πύλης τῆς ἐπονομαζομένης Χαροσού, στενοχωρούμενοι διὰ τὸ πλῆθος, οἱ μὲν ἄλλην περισσοτέραν ἔχοντες τοὺς ἀνάνδρους καταπατοῦντες εἰσ- 20
 ἤρχοντο. Τότε ἡ τοῦ τυράννου παράταξις ἰδόντες τὴν τροπὴν τῶν Ῥωμαίων, μιᾷ φωνῇ βοήσαντες εἰσέδραμον, καταπατοῦντες τοὺς ἀθλίους καὶ κατασφάττοντες. Ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν πύλην οὐκ ἠδυνήθησαν εἰσελθεῖν, ἦν γὰρ φραγεῖσα ὑπὸ τῶν καταπεσόντων σωμάτων καὶ λειποψυχησάντων. Ἐκ τῶν τειχέων οὖν οἱ πλείστοι διὰ τῶν ἐρειπίων εἰσῆρχοντο καὶ τοὺς συναντιῶντας κατέκοπτον. 25

13. Atunci împăratul istovit de tot, stînd cu sabia și cu scutul în mîini, a spus un cuvînt de durere vrednic : „Nu e oare nici un creștin să-mi ia capul ?!” — Căci rămăsese singur-singurel. Atunci unul din turci dîndu-i una în față și lovindu-l, și el i-a întors turcului alta ; dar alt turc venind din urmă, i-a dat o lovitură de moarte, încît a căzut la pămînt; căci nu știau că este împăratul, ci l-au ucis și l-au lăsat ca pe un soldat de obște.

**Numărul
celor căzuți.**

14. După ce Turcii au pătruns în oraș, n-au avut decît o pierdere de trei oameni la intrare ; și era ora întîia din zi, soarele nearătîndu-se încă deasupra pămîntului. Pătrunzînd înăuntru și răs-pîndindu-se de la poarta lui Charsias pînă la palat, ucideau pe cine le ieșea în cale, ca și pe cine fugea. Așa au ucis oameni buni de luptă pînă la două mii. Turcii adică se temeau, căci ei mereu socotiseră, că înăuntrul orașului vor fi cel puțin la cincizeci de mii de luptători. Cu gîndul acesta au măcelărit și cele două mii. Căci de ar fi știut că toată oastea sub arme nu trece de opt mii, n-ar fi ucis nici pe unul ; căci neamul acesta fiind iubitor de bani, chiar ucigașul tatălui de le-ar cădea în mină, pentru bani îi dau drumul. Cu cît mai de grabă, dacă nu i-a făcut nici o nedreptate, ci a suferit-o de la dînsul ?! După război adică m-am întîlnit cu mulți și mi-au povestit, cum că : „De teama celor dinaintea noastră ucideam pe cine apucam ; căci de am fi știut că în Constantinople e o lipsă atît de mare de bărbați, pe toți i-am fi vîndut ca pe niște oi“.

13: *Atunci împăratul istovit* ș.a.m.d.: Despre sfîrșitul celui din urmă împărat bizantin, G. Sfranșes, 1061 B, sfetnic de aproape al lui, ne spune : „în ora în care a fost cucerit orașul, a murit, ucis fiind, și stăpînul meu, fericitul întru domnul, împăratul Constantin, eu în ora aceea neaflîndu-mă lîngă el, ci din porunca lui, la inspecție, în altă parte a orașului“. Nicolo Barbaro care și el se afla atunci în Constantinople, notează în jurnalul său că de soarta împăratului nu se putea ști nimic, dacă e în viață sau mort. Unii spuneau însă că trupul lui a fost văzut între cei ce au fost striviți la poarta sf. Roman, cînd turcii au intrat pe acolo. Pe marginea manuscrisului în care ni s-a păstrat jurnalul lui Nicolo Barbaro, se mai află o însemnare care spune că împăratul se ruga de ai săi să-l ucidă și furios s-a aruncat în luptă cu sabia în mină ; a căzut și s-a ridicat ; și iar a căzut și așa a murit. Vezi Migne, Patrologia Graeca, 158, 1076 D și nota. Se poate ca această însemnare să provină de la un cititor care cunoștea versiunea din cronica lui Duca ; sau poate au pornit din același izvor comun. Și Leonard din Chios fiind și el atunci în Constantinople, înregistrează în scrisoarea sa versiunea, că împăratul a fost strivit în înghesuiala de la poarta sf. Roman ; și notează și faptul că, spre a nu fi prins de dușmani, a rostit cuvintele : „O, dacă un soldat, bun luptător pentru dumnezeu, m-ar străpunge cu sabia mea, ca maiestatea împărătească să nu cadă în mîna unor bărbați fără de cinste“. Ibid., 159, 941 BC. După L. Chalco, II, 159, 24, împăratul a murit rănit la umăr. Cp. Critobul, I, 59: Βασιλεὺς... ἀναγορεύσας... ἀπεμάχεται γενναίως „împăratul... istovit... lupta vitejește“... și... „cade luptînd“ I, 60, 3. Cp. și G. Sfranșes, 287, 9.

14: *o pierdere de trei oameni*: pierderea aceasta se vede că a fost numai în timpul jafului, căci, după Nicolo Barbaro, turcii căzuți la intrare abia 40 de co-

13. Ὁ βασιλεὺς οὖν ἀπαγορεύσας ἑαυτὸν, ἰστάμενος βαστάζων σπάθην καὶ ἀσπίδα, εἶπε λόγον λύτης ἄξιον. „Οὐκ ἔστι τις τῶν χριστιανῶν τοῦ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ; — Ἦν γὰρ μονώτατος ἀπολειφθεῖς. Τότε εἰς τῶν Τούρκων δούς αὐτῷ κατὰ πρόσωπον καὶ πλήξας, καὶ αὐτὸς τῷ Τούρκῳ ἐτέραν ἐχαρίσατο· τῶν ὀπισθεν δ' ἕτερος καιρίαν δούς πληγὴν, ἔπεσε κατὰ γῆς· οὐ γὰρ ᾔδεσαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐστίν, ἀλλ' ὡς κοινὸν στρατιώτην τοῦτον θανατώσαντες ἀφῆκαν.

14. Εἰσελθόντες δὲ οἱ Τοῦρκοι πλὴν τριῶν ἐν τῇ εἰσελεύσει οὐδεὶς ἄλλος ἀπώλετο· ἦν γὰρ ὥρα πρώτη τῆς ἡμέρας, οὐπω ὑπὲρ γῆν φανέντος. Εἰσελθόντων δὲ καὶ διασκεδασθέντων ἀπὸ τῆς πύλης Χαρισοῦ ἕως τοῦ παλατίου τὸν ἀπαντήσαντα ἐφόνευσεν, ὁμοίως καὶ τὸν φεύγοντα. Κατέσφαξαν οὖν ἄνδρας μαχίμους ἕως χιλιάδας δύο. Καὶ γὰρ οἱ Τοῦρκοι ἐδεδοίκεισαν, ἦσαν γὰρ αἰεὶ διαλογιζόμενοι, ὅτι ἐντὸς τῆς πόλεως τοῦλάχιστον ἔσσονται πολεμισταὶ ὡς πεντηκοντακισχίλιοι. Ἐν τούτῳ καὶ τοὺς δισχιλίους κατέσφαξαν. Εἰ γὰρ ᾔδεσαν, ὅτι ὁ πᾶς τῶν ἐνόπλων στρατὸς οὐχ ὑπερβαίνει τοὺς ὀκτακισχιλίους, οὐκ ἂν ἀπώλεσαν τινα· φιλοχρήματον γὰρ ὄν τὸ γένος τοῦτο, εἰ καὶ φονεὺς πατρικὸς ἐμπέσοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν, διὰ χρυσοῦ ἀπολύουσιν. Πόσῳ μᾶλλον ὁ μὴ ἀδικήσας, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ ἀδικούμενος; Καὶ γὰρ μετὰ τὸν πόλεμον ἐνέτυχον ἐγὼ πολλοῖς καὶ διηγῆσαντό μοι, πῶς· „Φοβούμενοι τοὺς ἔμπροσθεν, ἐσφάττομεν τοὺς προλαβόντας· καὶ γὰρ εἰ ᾔδεμεν τσαύτην ἀπορίαν ἀνδρῶν ὑπάρχουσαν ἐν τῇ Πόλει, τοὺς πάντας ὡς πρόβατα πεπράκαμεν ἄν.“ —

12 ἐδεδοίκεισαν Bek: ἐδεδοίκησαν P || 15 ὀκτακισχιλίους P₁: ὀκτασχιλίους P || 20 ᾔδεμεν *scripsi*: ᾔδεμεν Bek: εἶδημεν P.

răbii mari de transport ar fi putut să-i încapă. Migne, Patr. Graeca, 158, 1076 B. — *și era ora înălta din zi*: adică de la răsăritul soarelui. Și după jurnalul lui Nicolo Barbaro, tot la răsăritul soarelui turcii au izbutit să pătrundă în oraș peste zidul surpat de la poarta sf. Roman. Ibid., 158, 1076 B. Aceeași știre ne dă și Leonard din Chios: „necdum Phoebus orbis perlustrat hemisphaerium, et tota urbs a paganis in praedam occupatur, încă soarele nu se ivește pe cer și tot orașul e ocupat și dat pradă păgînilor“. Ibid., 159, 941 D. — *au ucis... pînă la două mii*: după filoturcul Critobul. I, 67, 3, bizantini să fi murit de toți ca la 4 000 și căzuți în robie puțini peste 15 000. Dar Nicolo Barbaro în jurnalul său notează că omorul între creștini a fost atît de mare, încît străzile erau pline de sînge ca după o ploaie, de apă, iar în Marea de Marmara pluteau leșurile pe apă ca poamele. Iar numărul robilor de război a fost de 60 000 de oameni și prada de război de 200 000 de galbeni. Tot „la 60 00 creștini, legați toți de funii, cad în robie, vincitque omnes ad sexaginta millia funibus christiani captivantur“, ne spune Leonard din Chios. Migne, Patrologia Graeca, 158, 1076 D și 1077 A și 159, 942 B. — *toată oastea... nu trece de opt mii*: cp. cu 8. — *m-am întîlnit... și mi-au povestit*: vz. XXXVI, 2.

Icoane sfinte
sparte cu
secură.

15. Azapii de la curtea tiranului care au și numele de ieniceri, unii au alergat năvălind la palat, alții spre mănăstirea Marelui Înainte-mergător, numită Petra și la mănăstirea Maicii Domnului cea ca o Țarină, în care mi se afla atunci icoana Preacuratei Maicii Domnului. — „Acolo, o buze și gură, tu care ai să spui ce i s-a întâmplat icoanei pentru păcatele tale!” — Silindu-se apos-
5 tații să năvălească în grabă și aiurea, unul din nelegiuți întinzând secu-
rea, cu lucrarea necuratelor lui mâini a despicat icoana în patru și, arun-
când sorți, fiecare și-a luat partea sa cu podoaba ce s-a întâmplat să fie
10 pe ea; și prădînd cinstitele odoare ale mănăstirii, au plecat mai departe.

16. Și au intrat în casa protostratorului și au deschis comorile adunate de mult din zile vechi, trezind din pat nobilele femei; căci era mai în 29 și somnul de dimineață se lăsase dulce pe ochii tinerilor băieți și fecioare; căci, ca ieri alaltăieri, în toată liniștea dormeau fără nici o grijă.

- 15 De ce lumea
fugea spre sf.
Sofia? 17. Atunci o ceată mare dintre nelegiuți a luat-o pe drumul
ce duce la Biserica cea Mare. Și era de văzut din amin-
două părțile, ce plan? Căci fiind dimineață încă în zorii
zilei, cîțiva bizantini, la năvălirea turcilor și fuga bizantinilor, au apu-
cat-o înainte, ca să ajungă acasă și să-și pună la adăpost copiii și so-
20 ția. Mergînd prin părțile pieții Taurului și trecînd de Coloana Crucii,
cum erau plini de sînge pe haine, îi întrebau femeile: „Dar ce s-a în-
tîmplat?” — Cînd au auzit spunîndu-li-se acea nenorocită știre: „duș-
manii-s înăuntrul zidurilor orașului și ucid pe bizantini”, mai întîi n-au
crezut, ci mai degrabă și-au bătut joc și l-au socotit de nimic ca pe
25 unul ce cobește a nenorocire; dar după acesta pe al doilea și după el
iar pe altul, plini toți de sînge, au cunoscut că paharul urgiei dom-
nului s-a apropiat de buze. Și atunci femeile toate și bărbați și călu-
gări și călugărițe au început să alerge la Biserica cea Mare; și copiii
cei mici, și-i duceau în brațe, bărbați și femei, lăsîndu-și casele oricui

15: Azapii: vz. XXXVII, 7. — mănăstirea... numită Petra: această mănăstire, închinată sf. Ioan Botezătorul, odată mare și vestită, azi e dispărută; se crede că era așezată în incinta conacului de mai tirziu din Stambul al domnului Moldovei, cunoscut sub numele de Bogdan Serai; vz. R. Janin, *Les sanctuaires de Petra*, în „Echos d'Orient”, 35 (1936), p. 55—62 și 37 (1938), p. 331—332. — mănăstirea Maicii Domnului cea ca o Țarină: vz. XXXVIII, 10.

16: în casa protostratorului: vz. XL, 7: unde-i Paleolog protostratorul cu cei doi feciori ai lui? Acesta e un Teofil Paleolog, a cărui moarte la cucerirea Constantinopolei din 1453 o amintește și Leonard din Chios; vz. Migne, *Patrologia Graeca*, 159, 941 B și Av. Th. Papadopoulos, *Versuch einer Genealogie der Palaiologen*, Diss. München. 1938, nr. 166. Despre protostrator vz. XXXII, 1: protostratorului Iancu. — era mai în 29: vz. și G. Sfrățes, 1061 B: „La 29 mai, marți în zorii zilei, sultanul a luat orașul” (G. Sfrățes, 288, 17).

15. Οἱ δὲ τῆς αὐλῆς τοῦ τυράννου ἀζάπηδες, οἱ καὶ γενίτζαροι κέκληνται, 288b
οἱ μὲν ἐν τῷ παλατίῳ κατέδραμον, οἱ δὲ πρὸς τὴν Μεγάλου Προδρόμου μονὴν
τὴν ἐπικεκλημένην Πέτραν καὶ ἐν τῇ μονῇ τῆς Χώρας, ἐν ἣ καὶ ἡ εἰκὼν τῆς
πανάγνου μου Θεομήτορος ἦν εὐρισκομένη τότε. — „Ἐκεῖ, ὧ γλῶσσα καὶ χεῖ- 5
λη, ἡ μέλλουσα φθέγγεσθαι τὰ τῇ εἰκόνι συμβάντα διὰ τὰς ἁμαρτίας σου.“ —
Ἀγωνιζόμενοι οἱ ἀποστάται τοῦ καταδραμεῖν καὶ ἄλλοι, πέλεκον ὁ εἷς τῶν ἀσε-
βῶν ἐκτείνας ἱπουργούντων τῶν μιαρῶν χειρῶν αὐτοῦ εἰς τέσσαρα διεῖλε καὶ
τὸ σὺν τῷ τύχοντι κόσμῳ ἕκαστος τὸ ἴδιον μερίδιον ἔλαβε, κλῆρον βαλόντες· καὶ
τὰ τῆς μονῆς τίμια σκευὴ ἀρπάσαντες ὥχοντο.

16. Καὶ εἰς τὸν τοῦ πρωτοστράτορος οἶκον ἐμβάντες, θησαυροὺς ἤνοιξαν 10
τοὺς πρόπαλαι θησαυρισθέντας ἐξ ἡμερῶν παλαιῶν, ἐξυπνίζοντες τὰς εὐγενίδας
ἐκ τῆς κοίτης· ἦν γὰρ ὁ Μάιος φέρων εἰκοσι ἑννέα καὶ ὁ προῖνός ὕπνος ἡδὺς
ἦν ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν νέων καὶ νεανίδων· ὥς χθὲς γὰρ καὶ πρότεριτα θαρρόντες
ἀμερίμνως ἐκοιτάζοντο.

17. Τότε στίφος πολὺ τῶν ἀσεβῶν ὥχετο τὸν δρόμον τὸν ἀπάγοντα ἐν τῇ 15
Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐξ ἑκατέρων τῶν μερῶν, τί τέχνασμα; Πρωῖτας
γὰρ οὕσης, ἔτι λυκοφεγγούσης τῆς ἡμέρας, τινὲς τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ εἰσβολῇ
τῶν Τούρκων καὶ τῇ φυγῇ τῶν πολιτῶν ἑφθασαν φεύγοντες τοῦ καταλαβεῖν τὰς
οἰκίας καὶ προμηθεύσασθαι τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα. Διαβαίνοντες οὖν τοῖς 289b
μέρεσι τοῦ Ταύρου καὶ περαιοῦντες τὸν Κίονα τοῦ Σταυροῦ, αἱματοφύρτοι ὄντες 20
ἠρωτῶντο παρὰ τῶν γυναικῶν „Τί ἄρα τὸ ἀποβάν;“ — Ὡς οὖν ἤκουσαν τὴν
ἀπενκταίαν ἐκείνην φωνήν· „Ἐντὸς τοῦ τείχους τῆς πόλεως πολέμιοι κατασφάτ-
τοντες τοὺς Ῥωμαίους“ τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἐπίστευσαν, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ὕβρι-
σαντες καὶ ἐξουθενήσαντες ὥς ἀπαίσιον μηνυτήν, ὀπισθεν δὲ τούτου ἕτερον καὶ
μετ’ αὐτὸν ἄλλον, ὅλους αἱματοφύρτους, ἔγνωσαν, ὅτι ἤγγικεν ἐν χεῖλεσι τὸ πο- 25
τήριον τῆς ὀργῆς Κυρίου. Πᾶσαι οὖν γυναῖκες καὶ ἄνδρες, μοναχοί, μονάζουσαι
ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ἔθειον βαστάζοντες ἐν ταῖς ὠλέναις τὰ νήπια αὐτῶν,

8 τὸ, *scripsi*: τῷ P: *om.* Bull || 23—24 ὕβρυσαντες P: ὕβρυσαντες P₁.

17: *Si era de văzut din amîndouă părțile, ce plan? Turcii alergau spre Biserica cea Mare Sf. Sofia în nădejdea unei prăzi bogate, iar creștinii în nădejdea să scape cu viață după profetia mincinoasă, că turcii nu vor ajunge decît pînă la Coloana lui Constantin cel Mare. — prin părțile (toῖς μέρεσι dativ de loc) pieții Taurului: fost forum Theodosii, numit Taurului după statuia antică de bronz ce împodobește piața; era cam în regiunea, unde se înalță azi gîmnia sultanului Baiazid II. După L. Chalc., II, 161, 4 profetia spunea că turcii au să ajungă numai în această piață. Despre acest forum tauri vz. A. M. Schneider, Byzanz, Vorarbeiten zur Topographie und Archäologie der Stadt, în „Istambuler Forschungen“, 8, p. 17—22; și R. Janin, La topographie de Constantinople byzantine, în „Echos d'Orient“, 38 (1939), p. 134—135. — Coloana Crucii: sau Coloana lui Constantin cel Mare, de granit roșu, s-a păstrat în bună parte pînă azi și e cunoscută sub numele de Coloana arsă. — păharul urgiei domnului: Isaia, 51, 17 și Apocalips, 14, 10.*

vrea să intre. Și se putea vedea această stradă înțesată de mulțime de oameni.

5 18. Și de ce își căutau cu toții scăparea în Biserica cea Mare? De mulți ani s-au fost auzit spusele unor profeți mincinoși, cum că orașul are să fie dat turcilor și că au să intre înăuntru cu putere și că bizantinii au să fie bătuți de ei pînă la Coloana lui Constantin cel Mare. După aceea însă se va cobori un înger cu sabia în mînă și va da împărăția și sabia unui bărbat necunoscut, ce are să se găsească atunci stînd lîngă coloană, un om simplu de tot și sărăcăcios, și-i va spune:

10 „Ține această sabie și răzbună poporul domnului“. — Atunci turcii vor lua-o înapoi la fugă și bizantinii îi vor goni tăindu-i și-i vor alunga și din Constantinopole și din apus și din părțile de răsărit pînă la granițele Persiei într-un loc numit Monodendrion. Socotind unii că aceste se vor împlini, alergau și îndemnau și pe alții să alerge. Acesta era

15 gîndul bizantinilor care le umbla prin cap de mulți ani, ceea ce s-a făcut acuma, că: „dacă vom lăsa în urma noastră Coloana Crucii, vom scăpa de urgia ce vine“. Și s-a umplut într-o singură oră acea biserică foarte mare, și de bărbați și de femei și sus și jos și în încăperile de lături și peste tot locul mulțime nenumărată. Incuind porțile,

20 stăteau cu speranța că acel loc îi va mîntui.

19. O, romei fără de noroc, o nenorociților, biserica pe care ieri alaltăieri o numeați speluncă și altar păgîn de eretici și om din voi nu intra înăuntru, ca să nu se pîngărească, pentru că înăuntrul ei au liturghisit cei ce au îmbrățișat unirea bisericii, acum din cauza urgiei ce a

25 venit, ați alergat într-însa ca să vă aducă mîntuire?! Ci nici cînd dreapta urgie a venit asupra-vă, inimile nu vi le-a mișcat spre pace! Căci și într-o împrejurare atît de mare, dacă un înger s-ar cobori din cer și v-ar întreba: „Dacă primiți unirea și o stare pașnică în biserică, voi alunga dușmanii din oraș“, nu v-ați împăca. Și dacă v-ați împăca,

30 împăcarea voastră ar fi o minciună. O știu cei ce înainte de cîteva zile o spuneau: „Mai bine să cădem în mîinile turcilor decît a frîncilor“.

Turcii în
sf. Sofia.

20. Atunci turcii prădînd, omorînd, robînd, au ajuns la biserică, înainte încă de a fi trecut ora întîi din zi, și găsind ușile încuiate, le-au dat jos cu topoarele fără nici o întîrziere. Intrînd înăuntru cu săbiile în mînă și văzînd poporul adunat cu zecile de mii,

19: πρὸ adverb; și τὴν χρόνόν scilicet ἡμέραν acuzativ al întinderii în timp. — înainte de cîteva zile: vz. XXXVIII, 10. — Perorațiile lui Duca în contra bizantinilor potrivnici unirii bisericilor pot fi asemăunate cu același fel de perorații ale compatriotului său mitropolitul latin al Lesbosului Leonard din Chios din scrisoarea ce o trimite la 15 august 1453 papei despre căderea Constantinopolei; vz.

ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἀφέντες τοὺς οἴκους αὐτῶν τῷ βουλομένῳ χωρεῖν. Καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν ἀγυιὰν ἐκείνην πεπνυκωμένην πλήρης ἀνθρώπων.

18. Τὸ δὲ προσφεύγειν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ τοὺς πάντας, τίς Ἦσαν πρὸ πολλῶν χρόνων ἀκούοντες παρὰ τινων ψευδομάντεων, πῶς μέλλει Τούρκους παραδοθῆναι ἢ πόλιν καὶ εἰσελθεῖν ἐντὸς μετὰ δυνάμεως καὶ κατακόπτεσθαι τοὺς 5 Ῥωμαίους παρ' αὐτῶν ἄχρι τοῦ Κίονος τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου. Μετὰ δὲ ταῦτα καταβάς ἄγγελος φέρων ῥομφαίαν παραδώσει τὴν βασιλείαν σὺν τῇ ῥομφαίᾳ ἀνωνύμῳ τινὶ ἀνδρὶ εὐρεθέντι τότε ἐν τῷ κίονι ἱσταμένῳ, λίαν ἀπερίττω καὶ πενιχρῷ καὶ ἐρεῖ αὐτῷ. „Λαβὲ τὴν ῥομφαίαν ταύτην καὶ ἐκδίκησον τὸν λαὸν Κυρίου.“ — Τότε τροπὴν ἔχονται οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι καταδιώξουσιν αὐ- 290b τοὺς κόπτοντες καὶ ἐξελάσουσιν καὶ ἐκ τῆς Πόλεως καὶ ἀπὸ τῆς δύσεως καὶ ἀπὸ τῶν τῆς ἀνατολῆς μερῶν ἄχρι ὁρίων Περσίας ἐν τόπῳ καλουμένῳ Μονοδενδρίῳ. Ταῦτά τινες ὡς ἀποβησόμενα ἔχοντες, ἔτρεχον καὶ τοὺς ἄλλους ἐσυμβούλευον τρέχειν. Αὕτη ἦν τῶν Ῥωμαίων ἡ σκέψις, ἦν καὶ πρὸ χρόνων πολλῶν ἦσαν μελετῶντες, τὸ νῦνπραχθέν, ὅτι. „Εἰ καταλείψομεν τὸν Κίονα τοῦ Σταυροῦ ἐξό- 15 πισθεν ἡμῶν, φευξόμεθα τῆς μελλούσης ὀργῆς.“ — Καὶ αὕτη ἦν ἡ φυγὴ τῆς ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰσόδου. Ἐγένετο οὖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ ὁ ὑπερμεγέθης ἐκεί- νος ναὸς πλήρης ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ κάτω καὶ ἄνω καὶ ἐν τοῖς περιού- λοις καὶ ἐν παντὶ τόπῳ ὄχλος ἀναρίθμητος. Κλείσαντες δὲ τὰς θύρας εἰστήκεσαν τὴν παρ' αὐτοῦ σωτηρίαν ἐλπίζοντες. 20

19. Ὡς δὴ οὗτοι Ῥωμαῖοι, ὧς ἄθλιοι, τὸν ναόν, ὃν ἐκαλεῖτε χθὲς καὶ πρὸ τὴν χθὲς σπήλαιον καὶ βωμὸν αἱρετικῶν καὶ ἀνθρωπος οὐκ εἰσέρχето ἐξ ὑμῶν ἐντὸς, ἵνα μὴ μianθῇ διὰ τὸ ἱερουργῆσαι ἐνδεον τοὺς τὴν ἔνωσιν τῆς ἐκκλησίας ἀσπαζομένους, νῦν ἕνεκα τῆς ἐπελθούσης ὀργῆς ὡς σωτήριον λύτρον ἐνδύεσθε; 25 Ἄλλ' οὐδὲ τῆς δικαίας ὀργῆς ἐπελθούσης ἐκίνησεν ἂν τὰ σπλάγχνα ὑμῶν πρὸς εἰρήνην. Καὶ γὰρ ἐν τοσαύτῃ περιστάσει εἰ ἄγγελος κατήρχετο ἀπ' οὐρανοῦ ἐρω- τῶν ὑμᾶς. „Εἰ δέχεσθε τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν εἰρηνικὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας, διώξω τοὺς ἐχθροὺς ἐκ τῆς πόλεως,“ οὐκ ἂν συνετίθεσθε. Εἰ δὲ καὶ συνετίθεσθε, 291b ψεῦδος ἂν ἦν τὸ συντιθέμενον. Ἰσασιν οἱ εἰπόντες πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν. „Κρεῖττον ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Τούρκων ἢ Φράγκων.“ 30

20. Τότε οἱ Τούρκοι κουρσεύοντες, σφάττοντες, αἰχμαλωτίζοντες ἔφθασαν ἐν τῷ ναῷ οὕτω πρώτης ὥρας παρελθούσης καὶ εὐρόντες τὰς πύλας κεκλεισμέ- νας σὺν τοῖς πελέκεσιν ἔβαλον κάτω μὴ βραδύναντες, Ἐλθόντες δὲ ξιφῆρεις

9 λάβε P || 18—19 περιούλοις P: περιουλοῖς Bull || 22 εἰσερχετο P: εἰσῆρχετο Bull.

Migne, Patrologia Graeca, 159, 943 B: „O miseros et miserabiles Graecos... O greci nenorociți și vrednici de milă“ ș.a.m.d. et passim.

20: ora întâi din zi: adică, înainte de a fi trecut o oră după răsăritul soarelui. — *adunat cu zecile de mii*: Biserica cea Mare Sf. Sofia e un dreptunghi de 77 m lungime și 72 m lărgime și poate cuprinde cu galeriile de sus peste zece mii de oameni. De aceea am și tradus „cu zecile de mii“, deși s-ar putea traduce și „în număr nespūs de mare“.

fiecare își lega robul lui; căci acolo nu mai era nimeni cine să spună: nu; sau care să nu se predea ca un miel. Cine ar putea povesti nenorocirea de acolo? Cine va povesti plîsetele și țipetele copiilor și lacrimile cu strigăt mare ale mamelor și vaietele părinților ce s-au făcut atunci? Cel
 5 din urmă turc căuta pe cea mai delicată. Pe cea mai frumoasă între călugărițe o apuca mai întîi unul, altul însă mai mare și mai tare smulgîndu-i-o, o lega. Pricină de a fi apucată și tîrîtă erau cozile părului, descoperirea pieptului și a sinilor, înălțarea brațelor. Atunci a fost legată roaba împreună cu doamna, stăpînul cu sclavul, arhimandritul cu portarul, tineri plăpînzi cu fecioare, fecioare pe care soarele nu le vedea, fecioare pe care tatăl lor abia de le vedea, erau tîrîte, căci dacă se împotriveau, erau și bătute cu toiege. Căci jefuitorul voia să-și ducă prada la o parte și, purtîndu-și-o la adăpost, voia iar să se întoarcă și să facă a doua și a treia pradă. Erau grăbiți răpitorii, răzbunătorii lui Dumnezeu;
 10 și într-o singură oră se puleau vedea toți legați, bărbații cu funiile, femeile cu basmalele lor. Și erau de văzut rînduri nesfîrșite, ieșind din biserică și din altarele bisericii și mai și decît cirezile și turmele de oi. Și plîngeau și se văietau și cine să se îndure nu era.

21. Cum s-au petrecut însă lucrurile în biserică? Ce să spun sau ce
 20 voi grăi. Limba s-a lipit de cerul gurii mele; suflarea nu pot să mi-o trag, căci gura mi s-a încheștat. În aceeași oră ciinii au sfărîmat sfintele icoane și le-au despoiat de podoabă; odoare, sfeșnice, acoperămintele sfintei mese, candelabre, candelă, unele le stricau, altele le luau. Cinstitele și sfintele vase din sfînta vistierie, lucrate în aur și argint și din alt
 25 material de preț, dintr-o mișcare pe toate le-au strîns, lăsînd biserica pustie și goală, fără să lase nimic în urma lor.

— 22. Atunci s-a împlinit și în Sionul cel nou cele ce sînt spuse de Dumnezeu prin Amos profetul: „Acestea spune domnul Dumnezeu atotîitorul: Mă voi răzbuna asupra altarelor din Betel și coarnele altarului vor fi săpate adînc și vor cădea sub pămînt; și voi sfărîma și dărîma
 30 casa de iarnă peste cea de vară și se vor prăpădi casele cele de fildeș și vor dispărea și multe alte case, spune domnul. Sărbătorile voastre le-am urît și la praznicele voastre nu simt nici o plăcere; de aceea dacă o să-mi aduceți arderile de tot și jertfele voastre, nu mă voi uita la ele. Îndepăr-

παρθένους ἃς οὐχ... ἐλκόμεναι, cp. cu κόραι πολλὰὶ μὴπω πρότερον ἀνδράσιν ὀφθεῖσαι μηδὲ τῆς πατρικῆς οἰκίας ἐξίέναι καταθαρῆσαι... ἡρώων ἀνδρῶν ἑκρατοῦντο „copile multe pe care mai înainte bărbați nu le-au văzut și care n-au avut curajul să iasă nici din casa părintească... erau ținute în mîini de bărbați”. Ioan Anagnostes, Περί ἀλώσεως Θεσσαλονίκης ed. Bonn, p. 511, 10. — Ἐβιάζοντο οἱ ἄσπραγες cp. cu σπουδάζοντες ἀρπάσαι „grăbindu-se să răpească” Ibid., 510, 9; vz. și XXIX, 5.

ἐντὸς καὶ ἰδόντες τὸν μυριάριθμον δῆμον, ἕκαστος τὸν ἴδιον αἰχμάλωτον ἐδέσμευ· οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ ὁ ἀντιλέγων ἢ ὁ μὴ προδιδούς ἑαυτὸν ὡς πρόβατον. Τίς ἐστίν, 5
 δς διηγῆσεται τὴν ἐκεῖ συμφορὰν; Τίς τοὺς γεγονότας τότε κλαυθμοὺς καὶ τὰς
 φωνὰς τῶν νηπιῶν καὶ τὰ σὺν βοῇ δάκρυα τῶν μητέρων καὶ τῶν πατέρων τοὺς
 ὁδυμοὺς διηγῆσεται; Ὁ τυχὼν Τοῦρκος τὴν τρυφερωτέραν ἐρεύνα. Τὴν ὥραϊαν 5
 ἐν μοναζούσαις προκατεῖχε μὲν εἷς, ἄλλος δὲ δυνάστης ἀρπάζων ἐδέσμευ· ἡ δὲ
 τῆς ἀρπαγῆς καὶ τοῦ ἔλकुμοῦ αἰτία πλόκαμοι τριχῶν, στηθέων καὶ μασθῶν
 ἀποκαλύψεις, βραχιόνων ἐκτάσεις. Τότε ἐδεσμεῖτο δούλη σὺν τῇ κυρίᾳ, δεσπότης 10
 σὺν τῷ ἀργυρωνήτῳ, ἀρχιμανδρίτῃ σὺν τῷ θυρωρῷ, τρυφεροὶ νέοι σὺν παρθέ-
 νοις, παρθένους ἅς οὐχ ἑώρα ἥλιος, παρθένους ἅς αὐτὸς ὁ γεννήσας μόλις ἔβλε- 10
 πεν, ἐλκόμεναι, εἰ γὰρ καὶ βίᾳ ἀνιωθοῦντο, καὶ ῥαβδιζόμεναι. Ἡβούλετο γὰρ ὁ
 σκυλεύσας εἰς τόπον ἄγειν καί, παρακαταθέμενος ἐν ἀσφαλείᾳ, στραφῆναι καὶ 292b
 δευτέραν προῖδαν ποιῆσαι καὶ τρίτην. Ἐβιάζοντο οἱ ἄρπαγες, οἱ ἐκδικηταὶ τοῦ
 Θεοῦ· καὶ πάντας μὲν ἦν ἰδεῖν ἐν μιᾷ ὥρᾳ δεσμοωθέντας, τοὺς μὲν ἀῤῥενας σὺν
 καλωδίοις, τὰς δὲ γυναῖκας σὺν τοῖς σουδαρίοις αὐτῶν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ὁρμαθοὺς 15
 ἐξερχομένους ἀπείρους ἐκ τοῦ ναοῦ καὶ ἐκ τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ, ὑπὲρ ἀγέλας
 καὶ ποίμνια προβάτων. Κλαίοντες, ὁδυρόμενοι καὶ ὁ ἐλεῶν οὐκ ἦν.

21. Τὰ δὲ τοῦ ναοῦ πῶς; τί εἶπω ἢ τί λαλήσω; Ἐκολλήθη ἡ γλῶσσά μου
 τῷ λάρυγγί μου· οὐ δύναμαι ἐλκύσαι πνεῦμα τοῦ στόματός μου φραγέντος. Αὐ-
 θωρόν οἱ κύνες τὰς ἁγίας εἰκόνας κατέκοιψαν, τὸν κόσμον ἀφελόντες, τὰς ἀλύ- 20
 σεις, μανουάλια, ἐνδυτὰς τῆς ἁγίας τραπέζης, τὰ φωτοδόχα ἀγγεῖα, ἄλλα φθει-
 ροντες, ἕτερα λαμβάνοντες. Τὰ τοῦ ἱεροῦ σκευοφυλακίου τίμια καὶ ἱερὰ σκεύη,
 χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ καὶ ἐξ ἄλλης τιμίας ὕλης κατασκευασθέντα, ἅπαντα ἐν
 μιᾷ ῥοπῇ συνήγαγον, ἀφέντες τὸν ναὸν ἔρημον καὶ γυμνόν, μηδοτιοῦν κατα-
 λείψαντες. 25

22. Τότε ἐπληροῦντο καὶ ἐν τῇ νέᾳ Σιών τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Ἀ-
 μῶς τοῦ προφήτου λεγόμενα· „Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ. Ἐκδι-
 κήσω ἐπὶ τὰ θυσιαστήρια Βεδῆλ καὶ κατασκαφήσεται τὰ κέρατα τοῦ θυσιαστη-
 ρίου καὶ πεσοῦνται ὑπὸ τὴν γῆν· καὶ συντρίψω καὶ πατάξω τὸν οἶκον τὸν πε-
 ρίπτερον ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν θερινόν καὶ ἀπολοῦνται οἱ οἶκοι· οἱ ἐλεφάντινοι καὶ ἀφα- 30
 νισθήσονται οἶκοι ἕτεροι, πολλοί, λέγει Κύριος. Ἀπῶμαι τὰς ἐορτὰς ὑμῶν 293b
 καὶ οὐ μὴ ὁσφρανθῶ ἐν ταῖς πανηγύρεσιν ὑμῶν· διότι εἰ ἐνέγκητέ μοι δόλοκα-

5 ἐρεῦνα P || 7 στήθεων P || 16 ὑπερ P: ὥσπερ Bull || 19 φραγέντος P: σφραγέντος
 Bull || 20—21 ἀλύσους *supra* ου *scripto* ειP || 32 *supra* ἐορταῖς *scribit* πανηγύρεσιν P.

20 și 21: Despre turcii în Sf. Sofia și prădăciunile și robirile făcute, vz. Leonard din Chios, în Migne, Patrologia Graeca, 159, 941 D și 942 A; L. Chalc., II, 161, 8—13 și G. Sfranșes, 288, 19—290, 17. Descrierile lui Duca însă sînt cele mai dramatice și mai mișcătoare.

21: *Limba s-a lipit*: Iov. 29, 10; Psalmi, 21, 16; 136 (137), 6.

22: *în Sionul cel nou*: în Constantinopole. — prin Amos profetul: 3, 14—15; 5, 21—23; 8, 2—6, 9—10.

tează de la mine răsunetul cîntărilor tale și sunetul instrumentelor tale nu-l voi asculta. Și a spus domnul către mine : a venit sfîrșitul asupra poporului meu Israil ! Și încă nu adaug nimic, ca să-l iert pe el ; și în ziua aceea vor țipa tavanurile templului, spune domnul. Ascultați aceea voi ce dimineața stoarceți pe sărac și voi ce asupriți pe sărmanii de pe pămînt, voi ce spuneți : cînd va veni luna și vom vinde ; cînd va veni săptămîna și vom deschide magazinele, spre a micșora măsura și a spori greutatea și a face cîntarul nedrept, spre a cumpăra pe săraci pentru bani și pe cei sărmani pentru încălțăminte. În ziua aceea, zice domnul, va apune soarele la amiază și se va întuneca ziua mare pe pămînt. Și voi schimba sărbătorile voastre în jale și toate cîntecele voastre în tînguire“.

Ziua sf. Teodosia. 23. Căci s-a întîmplat ca în acea zi înfricoșătoare a sfîrșitului Constantinopolei să se serbeze și să se prăznuiască pomenirea mucenicei cuvioasa Teodosia. Și se serba de tot poporul ; și era mulțime mare de femei și bărbați care de cu seară au priveghiat peste noapte la sicriul cuvioasei ; mai mulți însă dimineața, cînd s-a făcut de ziuă, au mers să se închine, femeile cu bărbații lor, aducînd lumînări și tămîie ; și femeile, frumos gătite și împodobite cum erau, deodată au căzut în capcana turcilor. Căci de unde aveau să afle, la o întindere atît de mare a orașului, urgia venită dintr-o dată ? ! O știu cei ce-i cunosc întinderea.

La zidul dinspre mare, lupta ține încă. 24. Această văpaie amenințătoare despre care am vorbit, s-a aprins și continua să ardă de la poarta lui Charsias și a sfîntului Roman și dinspre palat, la corăbii însă și în port împotrivirea a continuat și n-a dat turcilor răgaz să pună scările la ziduri. Bizantinii aruncînd cu pietre și săgeți, au fost mai tari ca turcii pînă la ora trei din zi, pînă ce a venit și a ajuns o parte din cei ce prădau dis-de-dimineață înăuntru orașului ; zărind pe bizantini că luptă în contra turcilor de afară, au început să strige, cît îi ținea puterea, și au alergat sus pe ziduri. Cînd bizantinii au văzut pe turci înăuntru orașului, au izbucnit în glas de durere și strigînd : vai, cădeau jos de pe

23: *pomenirea mucenicei cuvioasa Teodosia*: într-adevăr biserica noastră serbează amintirea sf. Teodosia la 29 mai. Biserica sf. Teodosia, ridicată prin secolul al 9-lea, este gîmă de azi Gul-gîmă, mult adăugată și transformată (vz. Ch. Diehl, Manuel d'art bizantin. Paris, 1925, vol. I, p. 433) ; era așezată lîngă zidul de odinioară, azi dispărut complet, dinspre Cornul de Aur ; și o poartă în acest zid, venind cam în dreptul gîmiei de azi a sultanului Selim, se cheama poarta sf. Teodosia după biserica din apropiere. — *la o întindere atît de mare a orașului*: mă-

τῶματα καὶ θυσίας ὑμῶν οὐκ ἐπιβλέψομαι. Μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου καὶ ψαλμὸν ὁργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με· ἦκει τὸ πέρας ἐπὶ τὸν λαόν μου Ἰσραὴλ. Οὐκέτι οὐ μὴ προσθῶ τοῦ παρελθεῖν αὐτόν· καὶ ὁλολύξει τὰ φατνώματα τοῦ ναοῦ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος. Ἀκούσατε 5
 δὴ ταῦτα οἱ ἐκθλίβοντες εἰς τὸ πρῶτ' πέννητα καὶ καταδυναστεύοντες πτωχοὺς ἀπὸ τῆς γῆς, οἱ λέγοντες· πότε διελεύσεται ὁ μὴν καὶ ἐμπολήσομεν· καὶ πότε ἥξει τὰ σάββατα καὶ ἀνοίξομεν θησαυροὺς τοῦ ποιῆσαι μικρὸν τὸ μέτρον καὶ τοῦ μεγαλῦναι στάθμιον καὶ ποιῆσαι ζυγὸν ἄδικον, τοῦ κτᾶσθαι ἐν ἀργυρίῳ πτωχοὺς καὶ ταπεινοὺς ἀντ' ὑποδημάτων. Ἐν ἐκείνῃ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος, δύσεται ὁ ἥλιος μεσημβρίας καὶ συσκοτάσει ἐπὶ γῆς ἐν ἡμέρᾳ φωτός. Καὶ μεταστρέψω 10
 τὰς ἐορτὰς ὑμῶν εἰς πένθος καὶ πάσας τὰς ᾠδὰς ὑμῶν εἰς θρήνον."

23. Ἔτυχε γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς συντελείας τῆς Πόλεως ἐορτάζεσθαι καὶ πανηγυρίζειν τὴν μνήμην τῆς ὁσιομάρτυρος Θεοδοσίας. Ἐτε-
 λεῖτο οὖν ἐορτὴ πάνδημος· ἦσαν γὰρ καὶ ἀφ' ἐσπέρας πλείστοι καὶ πλείστοι
 διανυκτερεύσαντες ἐν τῇ σορᾷ τῆς ὁσίας, οἱ πλείονες δὲ πρῶτ' ἡμέρας γενομένης, 15
 αἱ γυναῖκες σὺν τοῖς ἀνδράσιν αὐτῶν ἀπερχόμεναι εἰς προσκύνῃσιν, φέρουσαι
 κηροὺς καὶ θυμιάματα, περικεκαλλωπισμένοι καὶ περικεκοσμημένοι οὔσαι, ἐξαίφ- 294b
 νης ἐν ταῖς παγίσιν τῶν Τούρκων ἐνέπεσον. Ποῦ γὰρ εἶχον ἐννοῆσαι τὴν ἐξαίφ-
 νης ὁργὴν εἰς τοσοῦτον εὖρος τῆς πόλεως; Ἰσασιν οἱ εἰδότες τὸ μέγεθος.

24. Αὕτη ἡ ἀπειλή, ἣν εἰρήκαμεν, ὑπῆρχεν ἀναφθεῖσα καὶ καίουσα ἐκ τῆς 20
 Χαρσοῦ πύλης καὶ τοῦ ἁγίου Ῥωμανοῦ καὶ τοῦ μέρους τοῦ παλατίου, ἣ δὲ τῶν
 πλοίων καὶ τοῦ λιμένος ἀντίστασις οὐκ ἐνεδίδου χώραν τοῖς Τούρκοις τοῦ στή-
 σαι τὰς κλίμακας ἐν τοῖς τείχεσιν. Ἦσαν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι τῶν Τούρ-
 κων, βάλλοντες λίθοις καὶ βέλεσι ἄχρι τρίτης ὥρας τῆς ἡμέρας, ἕως οὗ, ἔλθον
 καὶ καταντῆσαν μέρος τῶν σκυλευόντων ἀπὸ πρωΐας ἐντὸς τῆς πόλεως καὶ ἰδόν- 25
 τες τοὺς Ῥωμαίους πολεμίζοντας τοὺς ἔξω καὶ φωνήν, ὄση δύναμις, ἀφέντες
 ἔδραμον ἐπάνω τῶν τειχέων. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς Τούρκους ἰδόντες ἐντὸς τῆς
 πόλεως καὶ φωνήν ἀφέντες ὀδυνηράν· τὸ οἶμοι, ἀπὸ τοῦ τείχους κατέπιπτον·

4 ἀκού *linea desinente*, *deinde* ἀκούσατε P || 25 καταντῆσαν Bull: καταντῆσας P || 27
 τείχεων P || 28 ἀφέντες *bis* P.

rimea Constantinopolei bizantine impresionează și azi, darămite în timpurile de
 atunci ?!

24: cp. și Critobul, I, 63. — *văpaie amenințătoare*: adică pătrunderea turcilor
 în oraș și jafurile lor, începînd prin Chercopoarta dinspre palat și continuînd la sud
 prin porțile lui Charsias v.z. XXXVII, 8 și sî. Roman și peste zidul surpat din
 valea pîrăului Licos dintre aceste două porți. Și azi, zidul cel mare dinspre uscat
 fiind de altfel destul de bine păstrat, se cunoaște că pe acolo a avut loc pătrun-
 derea turcilor. Cp. și jurnalul lui Nicolo Barbaro, Migne, Patrologia Graeca, 158,
 1076 B. — *pînă la ora trei din zi*: adică pînă spre ora 9 dimineața.

zid, căci bizantinii nu mai aveau acolo nici o putere de rezistență. Atunci și turcii de pe corăbii văzînd pe cei dinăuntru, au cunoscut că orașul e cucerit și, în grabă mare punînd scările, s-au repezit înăuntru și, spărgînd porțile, au intrat cu toții.

- 5 **Prinderea** 25. Cînd a văzut și marele duce pe turci venind spre locul,
marelui duce. unde stătea, căci el cu cinci sute avea grijă de Poarta Împărătească, s-a lăsat de păzit poarta și cu puțini s-a retras spre casa lui. Căci se împrăștiaseră toți și unii, încă înainte de a ajunge acasă, au fost prinși și robiți; alții au ajuns acasă, dar le-au găsit pustii de copii și soție și de lucruri și, pînă, să apuce să suspine și să plîngă, au fost legați și ei cu mîinile la spate. Alții venind la casele lor, au dat peste soție și copii, ducîndu-i acum, și au fost legați și puși și ei în obezi împreună cu prea iubiții lor și cu soția. Iar pe bătrînii din casă, cei care nu puteau ieși din locuință fie de boală fie de bătrînețe, pe toți și pe toate
 10 îi ucideau fără milă. Copiii nou născuți îi aruncau pe drumuri.

26. Marele duce și-a găsit fetele și feciorii și soția, căci era bolnavă; ei se închiseseră în turn și nu-i lăsau pe turci să intre; el însă a fost prins cu cei ce-l urmau de aproape; și a trimis tiranul cîțiva oameni de ai săi și-l păzeau și pe el și toată casa lui. Cît despre turcii care apu-
 20 seră să înconjure de mai înainte casa ducelui, le-a dat arginți destui, așa încît să se vadă că și-a răscumpărat de la ei jurămîntul; și era păzit cu toată casa lui.

27. Și toți turcii care au intrat în Constantinopole, chiar și cei ce pășteau catîrii, și bucătarii, toți scoteau și cărau.

- 25 **Giustiniani și** 28. Ioan Giustiniani însă, despre care s-a spus mai în-
corăbiile latine inte că s-a dus la corabie, ca să-și îngrijească rana, de
fug; Galata care suferea; el fiind în port, de îndată cîțiva din oamenii
se predă. lui fugind, au alergat și i-au spus că turcii intră în oraș și că împăratul a fost ucis. Auzind el acest cuvînt prea amar ce i-a străpuns inima, dă
 30 ordin crainicilor, prin sunete de trîmbițe, să-i cheme înapoi luptătorii și marinarii lui.

29. De asemenea și celelalte corăbii își făceau pregătirile; căci cele mai multe își pierduseră căpitanii, căzuți fiind în robie. Și la marginea mării din port era de văzut un spectacol jalnic: bărbați și femei, călu-

25: cu cinci sute avea grijă de Poarta Împărătească: vz. XXXVIII, 16 și 17; XXXIX, 8. — îi ucideau fără milă: cp. imbecillos, decrepitos, leprosos atque infirmos trucidant, la Leonard din Chios, în Migne, Patrologia Graeca 159, 941 D.

26: ei se închiseseră în turn: turnul de pază și apărare de lângă locuința marelui duce, turn așezat de obicei la intrare. — și-a răscumpărat de la ei jurămîntul:

οὐ γὰρ ἦν ἐκεῖ πλέον ἰσχύς οὔτε δύναμις τοῖς Ῥωμαῖοις. Τότε καὶ οἱ ἐν τοῖς πλοίοις θεασάμενοι τοὺς Τούρκους ἐντὸς ἔγνωσαν, ὅτι ἡ πόλις ἐάλω, καὶ ὡς ἐν τάχει τὰς κλίμακας θέντες, ἐντὸς ἐβιβάσθησαν καὶ τὰς πύλας κατεάξαντες ἅπαντες ἔνδον εἰσήεσαν.

25. Ἰδὼν δὲ καὶ ὁ μέγας δούξ τοὺς Τούρκους ἐλθόντας, οὐ ἴστατο τό- 5
που, ἦν γὰρ ἐπιβλέπων τὴν Βασιλικὴν Πύλιν σὺν πεντακοσίοις, ἀφῆκε φυλάτ- 295b
των τὴν πύλιν καὶ πρὸς τὸν ἴδιον οἶκον ἀνεχώρησε σὺν ὀλίγοις. Καὶ γὰρ ἦσαν ἅπαντες διασκεδασθέντες καὶ οἱ μὲν πρὸ τοῦ τὴν οἰκίαν καταλαβεῖν, αἰχμαλω-
τίζοντο, οἱ δὲ τὰς αὐτῶν οἰκίας καταλαβόντες, ἐρήμους παίδων καὶ γυναικὸς
καὶ πραγμάτων εὗρισκον καὶ αὐτοὶ πρὸ τοῦ στοναχῆσαι καὶ κλαῦσαι ἐδεσμοῦντο τὰς 10
χεῖρας ὀπισθεν. Ἐτεροι δὲ ἐρχόμενοι εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ εὐρόντες τὴν
γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα ἤδη ἀπαγόμενα, καὶ συνεδέδεντο καὶ ἐδεσμοῦντο σὺν τοῖς
φιλιτάτοις καὶ τῇ συζύγῳ. Τοὺς δὲ γέροντας τοὺς ἐν οἴκῳ, τοὺς μὴ δυναμένους
ἐξελθεῖν ἐκ τῆς οἰκίας ἢ διὰ νόσου ἢ διὰ γήρους, πάντας καὶ πάσας ἀνηλεῶς
ἔσφατον. Τὰ βρέφη τὰ ἀρτιγέννητα ἐν ταῖς πλατίαις ἐρρίπτον. 15

26. Ὁ δὲ μέγας δούξ εὐρὼν τὰς θυγατέρας αὐτοῦ καὶ τοὺς υἱοὺς καὶ
τὴν γυναῖκα, ἦν γὰρ ἀσθενοῦσα, ἐν τῇ πύργῳ κεκλεισμένους καὶ κωλύοντας τοῖς
Τούρκοις τὴν εἰσόδον, αὐτὸς μὲν συνελήφθη σὺν τοῖς ὑπακολουθοῦσιν αὐτῷ·
ὁ δὲ τύραννος πέμψας τινάς, ἐφύλαττον καὶ αὐτὸν καὶ πάντα τὸν οἶκον αὐτοῦ.
Τοὺς δὲ καταλαβόντας καὶ περικυκλώσαντας τὸν οἶκον αὐτοῦ Τούρκους, ἔδωκεν 20
ἱκανὰ ἀργύρια, ὥστε δοκεῖν ἐξαγοράζειν αὐτοὺς διὰ τὸν ὅρκον· ἐφυλάττετο οὖν
πανοικί.

27. Οἱ δὲ Τούρκοι ἅπαντες εἰσελθόντες ἐν τῇ Πόλει καὶ αὐτοὶ οἱ βόσκον-
τες τὰς ἡμιόνους καὶ οἱ μάγειροι, πάντες ἐξαντιλοῦντες ἔφερον.

28. Ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Ἰουστινιανός, ὃν φθάσας ὁ λόγος ἔπεμψεν ἐν τῇ νηί, 25
τοῦ θεραπευθῆναι τὴν πληγὴν, ἦν ὑπέστη, κατευθὺς, ὄντος αὐτοῦ ἐν τῇ λιμένι, 296b
τινὲς τῶν αὐτοῦ φεύγοντες, ἔδραμον λέγοντες, πῶς οἱ Τούρκοι εἰσίσιν ἐν τῇ
πόλει καὶ ὁ βασιλεὺς ἐσφάγη. Ἀκούσας τὸν πικρότατον καὶ δριμύ λόγον οὖν,
προστάττει τοὺς κήρυκας διὰ σαλπύγων ἀνακαλεῖν τοὺς αὐτοῦ ὑπασπιστάς καὶ
συμπλώτας. 30

29. Ὅμοίως καὶ αἱ λοιπαὶ νῆαι ἐτοιμάζοντο· ἦσαν γὰρ αἱ πλεῖσται ἀπο-
βαλλόμεναι τοὺς ναυάρχους αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντας. Καὶ ἦν ἰδεῖν θέαμα ἑλε-
εινὸν ἐν τῇ παραθαλασσίᾳ τοῦ λιμένος· ἄνδρας, γυναῖκας, μονάζοντας, μονά-

25 ἰστουινανός P || 28 δρουμί P: δορυμύν BuI || 31—32 ἀποβαλλόμεναι Bull: ἀποβαλλό-
μενοι P || 33 μονάστριας, μονάζοντας P.

ce-l făcuse sultanul că toți prizonierii sînt robii ostașilor, ca să și-i poată vinde.

28: Giustiniani însă despre care s-a spus mai înainte: vz. 10; cp. Leonard din Chios, Migne, Patrologia Graeca, 159, 941 B (și G. Sfranțes, 284, 15) unde se spune că Giustiniani a murit fie de supărare, fie de rană, fără nici o cînstă în insula Chios.

gări, călugărițe strigînd amar; și bătîndu-și pieptul, îi rugau pe cei din corăbii să-i ia și pe ei. Dar nu era posibil; era hotărît o dată de mai înainte, să bea din plin paharul urgiei Domnului. Căci corăbiile chiar de voiau, nu puteau. Căci dacă vasele tiranului n-ar fi zăbovit la pradă și la jefuirea orașului, n-ar fi scăpat nici una singură. Ci turcii lăsîndu-și vasele, toți erau înăuntru în oraș și latinii, lăsați în voie, au putut ieși din port. Tiranul însă scrișnea ce-i drept din dinți, dar nu putea face nimic mai mult și, fără să vrea, aștepta răbdînd.

30. Iar cei din Galata cînd au văzut această nenorocire nemai închipuită, au și început să alerge cu femei și copii la țărmul mării, căutîndu-și bărcile și, unde dădeau peste vreun caic, intrau în el și se urcau pe corăbii, lăsîndu-și în urmă lucrurile și casele. Și au fost mulți care, de graba cea mare, și-au pierdut comorile în fundul mării și au îndurat și alte pagube îngrozitoare. Un vizir însă din ai tiranului, care și era atunci agreat mult de Mahomed, căci el era acela care-l îndemna pe tiran ca lupta să se facă, — Zagan îi era numele, — a alergat în părțile Galatei și a început să strige: „Nu fugiți!“ — Și se jura pe capul tiranului cu mare jurămint, spunînd: „Nu vă temeți, căci voi sînteți prieteni ai sultanului și vă veți avea orașul vostru nesupărat de nimeni și tratatele ce le-ați avut cu împăratul, le veți avea în condiții mai bune și cu noi și altă grijă nu veți avea, ca să nu împingeți pe sultan la mînie“. — Cu aceste cuvinte Zagan i-a oprit pe frîncii din Galata să plece; dar cîți au putut fugi, au fugit. Atunci ceilalți ținînd sfat, au luat cheile cetății și au mers cu podestatul lor, de s-au închinat tiranului; și închinîndu-i-se, i-au dat cheile și el cu bucurie mare le-a luat și cu cuvinte vesele și ochi buni i-a lăsat să plece.

31. Corăbiile însă au ridicat pînzele și au plecat, numai cele cinci mari, celelalte însă n-au putut ieși din port; căci erau corăbii părăsite și căpitanii lor au scăpat, fugind cu alte corăbii. Și corăbiile care au fugit, și-au părăsit căpitanii căzuți în robie și și-au văzut de scăparea lor. Ieșind din port și vîntul suflînd de la miazănoapte, pînzele s-au umflat și navigau cu suspine și lacrimi, deplîngînd nenorocirea Constantinopolei, tot așa-și trîrelele de comerț ale venețienilor.

—29: —paharul: Apocalips, 14. 10; Isaia, 51. 17. — n-ar fi scăpat nici una. despre pierderile apărătorilor latini, venețieni și genovezi, vz. mai ales Jurnalul lui Nicolé Barbaro, Migne, Patrologia Graeca, 158, 1077—1078 și scrisoarea lui Léonard din Chios, ibid., 159, 941 BC și 943 AB.

30: Zagan i-a oprit pe frînci: vz. L. Chalc., II, 164, 10—165, 8 și Critobul, I, 67, 1. — cu podestatul lor: vz. XXV, 7.

στριας βοώσας οἰκτρῶς· καὶ τύπτουσαι τὰ στήθη ἐδέοντο τοὺς ἐν ταῖς ναυσὶ τοῦ ἀντιλαβέσθαι αὐτῶν. Ἄλλ' οὐκ ἦν δυνατόν· ἅπαξ ἐπροορίσθη τοῦ πιεῖν τὸ ποτήριον τὸ πλήρες τῆς ὀργῆς Κυρίου. Εἰ γὰρ καὶ αἱ νῆαι ἐβούλοντο, ἀλλ' οὐκ ἠδύναντο. Καὶ γὰρ εἰ καὶ μὴ ἀσχολοῦντο τὰ πλοῖα τοῦ τυράννου ἐν τῇ πραίδᾳ καὶ τῷ σκυλμῷ τῆς πόλεως, οὐκ ἂν ἀφένθη μία καὶ μόνον. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι ἀφέν- 5
τες τὰ πλοῖα, πάντες ἔνδον ἦσαν καὶ οἱ Λατῖνοι ἄδειαν εὐρόντες ἐξήρχοντο τοῦ λιμένος. Ὁ δὲ τύραννος ἔτρουε μὲν τοὺς ὀδόντας, ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο πλέον τι πράξαι καὶ ἄκων ἐκαρτέρει.

30. Οἱ δὲ τοῦ Γαλατᾶ ἰδόντες ταύτην τὴν ἀνείκαστον συμφορὰν, καὶ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἔτρεχον ἐν τῷ αἰγιαλῷ, περισκοποῦντες τὰς βάλλας, καὶ ὅπου 10
ἔτυχον ἀκατίου, εἰσερχόμενοι ταῖς ναῦσιν εἰσέδουν, ἀφέντες καὶ πράγματα καὶ οἰκίας. Ἦσαν δὲ πολλοί, οἵτινες ἀπὸ τῆς βίας καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν τῷ βυθῷ παρέπεμψαν καὶ ἄλλας δεινὰς ζημίας ὑπέστησαν. Εἷς δὲ τῶν τοῦ τυράννου μεσάζων, ὃς καὶ ἠγαπᾶτο τότε παρὰ τοῦ Μεχεμέτ, αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ συγκροτή- 297b
σας τῷ τυράννῳ τὴν μάχην γενέσθαι, δραμῶν ἐν τοῖς τοῦ Γαλατᾶ μέρεσιν, — Ζά- 15
γανος αὐτῷ τὸ ὄνομα, — ἐβόα· „Μὴ φεύγετε.“ — καὶ κατόμνυε τὴν κεφαλὴν τοῦ τυράννου ὄρκον, ὅτι· „Μὴ φοβεῖσθε, ὑμεῖς γὰρ τοῦ ἡγεμόνος ἐστέ φίλοι καὶ ἔξετε τὴν πόλιν ὑμῶν ἀνεπηρέαστον ἀπὸ παντὸς ἀνθρώπου καὶ τὰς συνθήκας, 20
αἷς εἴχετε μετὰ τοῦ βασιλέως, καὶ μεθ' ἡμῶν κρειττόνως ἔξετε καὶ ἄλλο μὴ φρον-
τιεῖτε, ἵνα μὴ εἰς ὀργὴν κινήσετε τὸν ἡγεμόνα.“ — Ταῦτα ὁ Ζάγανος εἰπὼν ἐκώ- 20
λυσε τοὺς Φράγγους τοῦ Γαλατᾶ μὴ ἀναχωρῆσαι· πλὴν ὅσοι ἐδυνήθησαν φυγεῖν, ἔφυγον. Τότε συμβουλευθέντες οἱ λοιποὶ, ἔλαβον τὰς κλεῖς τοῦ κάστρου σὺν τῷ ποδεστάτῳ αὐτῶν καὶ ἀπῆλθον προσκυνήσοντες τῷ τυράννῳ· καὶ προσκυνή-
σαντες καὶ δόντες τὰς κλεῖς, αὐτὸς περιχαρῶς ἔλαβε καὶ τούτους σὺν ἱλαροῖς 25
λόγοις καὶ βλέμματι ἔπεμψεν.

31. Αἱ δὲ νῆαι τὰ ἱστία πτερώσαντες, πέντε μόνον αἱ μεγάλαι, αἱ δ' ἄλλαι οὐκ ἠδυνήθησαν ἐξελθεῖν· ἦσαν γὰρ νῆαι ἀπολειφθεῖσαι καὶ οἱ ναύαρχοι αὐτῶν 30
φυγόντες σὺν ταῖς ἄλλαις ναυσὶν ἐσώζοντο. Καὶ νῆαιφυγοῦσαι καὶ τοὺς ναυάρχους αἰχμαλώτους καταλιποῦσαι τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο. Ἐξελθοῦσαι οὖν ἐκ τοῦ λιμένος καὶ ἀνέμου πνεύσαντος βορέως τὰ ἱστία πλήρης γενόμενα, 30
ἔπλεον σὺν ἀναστεναγμοῖς καὶ θρήνοις, κλαίοντες τὴν τῆς Πόλεως συμφορὰν· ὁμοίως καὶ αἱ τριῆρεις τῶν Βενετῶν αἱ ἐμπορικαί. 298b

Robii păziți
la corăbii și
în tabără.

32. Poporul întreg însă pe care turcii de pe vase l-au aflat gătit afară de oraș, bărbați și femei, pe toți, ori unde erau, adunându-i, i-au dus la corăbii. Celălalt popor din oraș a fost înțărduit afară la corturile din tabără.

- 5 **Mahomed II** XL. Toate acestea se întâmplaseră de la ora întâi din zi pînă în sf. Sofia. la ora opt. Atunci și tiranul lepădînd orice bănuială și teamă, a intrat înăuntru la orașului cu vizirii lui și cu celelalte pașale, avînd înaintea și îndărătul lui pe ienicerii lui cu răsufări de foc, toți arcași și mai și decît Apolo, noi urmași de-ai lui Hercule, unul gata să
- 10 lupte cît zece. Coborînd la Biserica cea Mare, a descălecat și, intrînd înăuntru, a rămas în extaz la vederea ei; găsind pe unul din turci spărgînd una din acele plăci de marmoră, l-a întrebat pentru ce strică pardoseala? Iar el a răspuns: „Pentru credință”. — Atunci a întins mîna și-l lovește cu sabia pe turc, spunînd și această vorbă: „Ajungă-vă comorile și robii! Clădirile orașului însă sînt ale mele”. — Căci
- 15 îi părea rău tiranului de învoirea ce-a dat-o, cînd a văzut comorile scoase și robii luați fără de sfîrșit. Pe turc însă l-au scos de picioare și l-au aruncat pe jumătate mort afară. Iar el a poruncit unuia din preoții lui necurați și preotul chemat s-a suit în amvon și a rostit rugăciunea lui necurată. Feciorul fărădelegii însă, înaintemergătorul lui Antihrist, s-a urcat pe sfînta masă și și-a făcut rugăciunea.
- 20

2. Vai, vai ce nenorocire, ah ce grozăvie înspăimîntătoare! Vai, vai ce am ajuns? Ah, ah ce am văzut? Turc în sfîntul altar, în care au fost astrucate moaște de-ale apostolilor și martirilor și deasupra sfintei
- 25 mese un necredincios! Cutremură-te, soare! Și unde-i mielul lui Dumnezeu și unde-i fiul și cuvîntul tatălui, care se jertfește deasupra și se mănîncă și niciodată nu se consumă? Cu adevărat întru minciună am fost socotiți. Inchinarea noastră la Dumnezeu întru nimic a fost socotită de neamuri. Pentru păcatele noastre, biserica ridicată întru numele înțelepciunii lui Dumnezeu și locaș al sfintei Treimi, numită și Biserica cea
- 30 Mare și Noul Sion, astăzi altar păgîn al barbarilor și casa lui Mahomed a fost poreclită și făcută. Dreaptă este judecata ta, doamne!

32: *Poporul... gătit afară de oraș*: se referă la 23: În timpul împresurării se putea circula peste Cornul de Aur, pe porțiunea păzită de corăbiile bizantine. Așa, Genovezii din Galata puteau să vină în oraș și să dea pe ascuns Bizantinilor ajutor (vz. XXXVIII 5:).

XL 1: *de la ora întâi din zi pînă la ora opt*: adică de pe la 6 dimineața pînă pe la 3 după-amiază. — *ὁ εἷς πρὸς ἕνα* poate ar fi de păstrat în text cu înțelesul „unul ca unul” gata de luptă. — *Pentru credință*: placa de marmoră se vede că era împodobită cu vreun chip, ceea ce coranul oprea. — *ὁ πρόδρομος τοῦ ἀντιχρίστου*

32. Τὸν δὲ λαὸν ἅπαντα οἱ τῶν πλοίων Τοῦρκοι ἔξω τῆς πόλεως εὐρόν- 298b
τες παρητοίμασμένον, ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας, πάντας, ὁποῦ καὶ ἦσαν, συνα-
θροίσαντες εἰς τὰ πλοῖα εἰσήγαγον. Ὁ δὲ λοιπὸς λαὸς τῆς πόλεως ἔξω εἰς τὰς
σκηνάς τοῦ φωσάτου ἐμανδρίζετο.

XL. Ταῦτα γὰρ ἅπαντα ἐγεγόνεισαν ἀπὸ ὥρας πρώτης τῆς ἡμέρας 5
ἕως ὥρας ὀγδόης. Τότε καὶ ὁ τύραννος, πᾶσαν ὑποψίαν καὶ φόβον ἀποθέμενος,
εἰσῆει ἐντὸς τῆς πόλεως σὺν τοῖς αὐτοῦ μεσάζουσιν καὶ ἑτέροις σατράπαις, ἔχων
ἔμπροσθεν καὶ ὀπισθεν τοὺς αὐτοῦ δούλους πῦρ πνέοντας, πάντας τοξότας ὑπὲρ
τὸν Ἀπόλλωνα, νέους Ἡρακλείδας, ὁ εἷς πρὸς δέκα ἀντιπαρατάξασθαι ἔτοιμος.
Κατελθὼν δὲ ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀποβάς τοῦ ἵππου καὶ εἰσελθὼν ἐντὸς 10
ἑξέστη ἐπὶ τῇ θέᾳ· εὐρών δὲ ἓνα τῶν Τούρκων κατεάξαντα μίαν τῶν μαρμά-
ρων ἐκείνων, τὸν μὲν Τοῦρκον ἡρώτα, τίνι τρόπῳ φθείρει τὸ ἔδαφος. Ὁ δ' ἀπεκρί-
νατο· „Ἐνεκα πίστεως.“ — Αὐτὸς δὲ τείνας τὴν χεῖρα παῖει τῷ ξίφει τὸν Τοῦρ-
κον, λέγων καὶ τοῦτο· „Ἀρκεῖ ὑμῖν ὁ θησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία· Αἱ δὲ οἰκοδο-
μαὶ τῆς πόλεως ἐμαὶ τυγχάνουσιν.“ — Ἦν γὰρ ὁ τύραννος μετανοήσας ἐπὶ 15
τῇ συνθήκῃ τῇ γενομένῃ, ὁρῶν τὸν ἐξαντλούμενον θησαυρὸν καὶ τὴν αἰχμαλω-
σίαν τὴν ἄμετρον. Ἐλκύσαντες δὲ τὸν Τοῦρκον ἐκ τῶν ποδῶν, ἔξω ἡμιθανῇ
ἔρριψαν. Αὐτὸς δὲ κελεύσας ἓνα τῶν αὐτοῦ μιαρῶν ἱερέων, ἀνέβη ὁ κληθεὶς 299b
ἐπ' ἄμβωνος καὶ ἐδιελάλησε τὴν μιαρὰν αὐτοῦ προσευχήν. Ὁ δὲ υἱὸς τῆς ἀνο-
μίας, ὁ πρόδρομος τοῦ ἀντιχρίστου ἀναβάς ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης, ἐποίησε τὴν 20
προσευχήν.

2. Βαβαὶ τῆς συμφορᾶς, φεῦ τοῦ φρικώδους τέρατος· Οἱμοι, τί γεγόνα-
μεν; Αἱ αἱ, τί εἶδαμεν; Τοῦρκος ἐν τῷ ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, ἐν ᾧ λείψανα ἀποστό-
λων καὶ μαρτύρων ἴδρυνται, καὶ ἐπάνω αὐτοῦ ἄσεβής· Φριῒξον, ἦλιε. Καὶ ποῦ ὁ
ἄμνός τοῦ Θεοῦ καὶ ποῦ ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ πατρὸς, ὁ θυόμενος ἐπάνω καὶ 25
ἐσθιόμενος καὶ μηδέποτε δαπανώμενος; Ὅντως εἰς κίβδηλον ἐλογίσθημεν. Ἡ
λατρεία ἡμῶν εἰς οὐδὲν ἐλογίσθη τοῖς ἔθνεσιν. Διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὁ ἐπ' ὀνό-
ματι τῆς τοῦ Θεοῦ λόγου Σοφίας ἀνοικοδομηθεὶς ναὸς καὶ τέμενος τῆς Ἀγίας
Τριάδος, ὀνομαζόμενος καὶ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ καὶ Νέα Σιών, σήμερον βομδὸς
βαρβάρων καὶ οἶκος τοῦ Μωάμεθ ἐπεκλήθη καὶ γέγονεν. Δικαία ἡ κρίσις σου, 30
Κύριε.

2 παρητημασμένον P || 9 δέκα Bull: *super* ἓνα *seribens* δέκα P: X I.

inaintemergătorul lui Antihrist: și Nichita Choniati despre cuceritorii latini din 1204 spune: oī toū antixristou prōdoroi p. 758, 6 ed. Bonn; și G. Sfrântes, 289, 17 despre turci.

2: Φριῒξον ἦλιε *Cutremură-te soare*; e o figură des înfrînă în poezia populară neogreacă. — εἰς κίβδηλον *întru mînciună*. Înțelepciunea lui Solomon 2, 16.

**Mahomed II
află capul
împăratului.**

3. Ieșind din altar, a întrebat de marele duce și iarăși
l-au adus în fața lui. Venind și închinându-i-se, i-a spus :
„Bine ați făcut, că n-ați vrut să-mi predați orașul ? Uite,
cîtă stricăciune s-a făcut, cîtă pierzare, cîtă robie !” — Ducele însă a răs-
puns : „doamne, nu aveam noi atîta putere să-ți predăm Constantinopolea,
nici chiar împăratul ; de altcum, pentru că și unii dintre ai tăi îl întăreau
pe împăratul cu vorba, scriind : „Nu te teme, căci nu va izbuti în contra
voastră”. Aceasta o bănuia tiranul pentru Chalil-pașa ; căci era cuprins
de mînie asupra lui. Auzind atunci de numele împăratului, a întrebat, dacă
10 împăratul a fugit cu corăbiile, și ducele a răspuns că nu știe ; căci el era
la Poarta Împărătească, atunci cînd turcii pătrunzînd la Poarta lui Char-
sias, au dat peste împăratul. Și au ieșit din mijlocul taberii doi tineri și
unul a spus tiranului : „doamne, eu l-am ucis pe acesta ; și fiind grăbit
cu cei ce erau cu mine să intru în oraș la pradă, l-am lăsat mort în urma
15 mea”. Iar celălalt a spus : „Eu l-am lovit întîi”. — Atunci tiranul i-a tri-
mis pe amîndoi și le-a poruncit să-i aducă capul aceluia ; iar ei alergînd
repede, l-au aflat și, tăindu-i capul, l-au adus în fața sultanului. Iar tira-
nul a spus către marele duce : „Spune-mi adevărat, dacă acesta este capul
împăratului tău”. Atunci uitîndu-se bine la el, a spus : „Al lui este,
20 doamne”. Și l-au văzut și alții și l-au cunoscut. Atunci l-au pironit pe
coloana din piața Augusteon și a rămas pînă seara. După aceea jupuîndu-i
pielea, a împaiat-o și a trimis-o peste totul locul, arătîndu-l dom-
nului perșilor și al arabilor și altor turci ca semn al biruinții.

3: *unii dintre ai tăi... scriind... Chalil-pașa*: cp. cu Leonard din Chios: „Chir-luca... Chalilbasciam... primum Teucri baronem, amicum admodum Graecis, quod crebris litteris ad imperatorem missis eius animum a pacis consiliis detraxisset, utque fortis staret persuasisset, accusavit; epistolasque servatas in fide regi praesentavit”. „Chir-Luca... l-a învinovățit pe Chalil-pașa... primul demnitar al turcului și mare prieten al grecilor, că prin scrisori dese trimise la împăratul i-a îndepărtat gîndul de la căile păcii și l-a înduplecat să stea viteaz ; și spre încredințare i-a prezentat scrisori păstrate”. Migne, *Patrologia Graeca*, 159, 942 D ; și după aceea Leonard dă știrea care a trecut și la Chalcocondil, că Mahomed II l-a aruncat în închisoare pe Chalil, i-a confiscat averile și i-a luat viața, spre marea supărare a ostașilor ; vz. XXXV, 5. — *căci era la Poarta Împărătească*: vz. XXXIX, 8. — *la poarta lui Charsias*: vz. XXXVII, 8. — *și tăindu-i capul*: vz. L. Chalc., II, 163, 10. *l-au pironit pe coloana din piața Augusteon*: Augusteon se chema piața din fața bisericii celei mari a sf. Sofia, în piață se înălța încă în secolul XIV o coloană cu statuia lui Iustinian cel Mare, a cărei descriere nimerită și plastică ne-a lăsat-o G. Pahimer ; vz. Migne, *Patrologia Graeca*, 144, 917—923 sau comentariu la Istoria bizantină a lui Nichifor Gregoras, ed. Bonn vol. II p. 1217—1220. Pe vremea cuceririi rămăsese se vede că numai coloana și de această coloană a fost pironit capul celui din urmă împărat bizantin, viteazul Constantin XII Paleolog. Vz. și

3. Ἐξελθὼν οὖν ἐκ τοῦ βωμοῦ ἐζήτησε τὸν μέγα δοῦκα καὶ αὐθις παρέστησαν αὐτόν. Ἐλθὼν οὖν καὶ προσκυνήσας, εἶπεν αὐτῷ· „Καλῶς ἐποιήσατε τοῦ μὴ παραδοῦναι τὴν πόλιν; Ἰδέ, πόση ζημία ἐγεγόνει, πόσος ὄλεθρος, πόση αἰχμαλωσία.“ — Ὁ δὲ δοῦξ ἀπεκρίνατο· „Κύριε, οὐκ εἶχαμεν τόσην ἡμεῖς ἐξουσίαν τοῦ διδόναι σοι τὴν Πόλιν, οὐδὲ ὁ βασιλεὺς αὐτός· ἄλλως ὅτι καὶ τινες τῶν σῶν ἐνεδυνάμουν τὸν βασιλέα ἐν λόγοις γράφοντες· „Μὴ φοβοῦ, οὐ γὰρ ἰσχύσει καθ' ὑμῶν.“ — Τοῦτο γοῦν ὑπέλαβεν ὁ τύραννος διὰ τὸν Χαλὶλ-πασιαν· ἦν γὰρ τρέφων θυμὸν κατ' αὐτοῦ. Τότε ἀκούσας τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως ἠρώτησεν, εἰ ὁ βασιλεὺς ἀπέδρα σὺν ταῖς ναυσί, καὶ ὁ δοῦξ ἀπεκρίνατο, ὅτι οὐκ οἶδεν· ἦν γὰρ αὐτὸς ἐν τῇ Βασιλικῇ Πύλῃ τότε, ὅτε οἱ Τοῦρκοι συνήντησαν, εἰσελθόντες ἐν τῇ πύλῃ τῇ Χαρσοῦ, τῷ βασιλεῖ. Ἀποσπασθέντες οὖν ἐκ μέσου τοῦ στρατοπέδου δύο νέοι, εἶρηκεν ὁ εἷς τῷ τυράννῳ· „Κύριε, ἐγὼ τοῦτον ἀπέκτεινα· βιαζόμενος οὖν τοῦ εἰσελθεῖν καὶ ἀρπάσαι σὺν τοῖς σὺν ἐμοί, ἔασα αὐτὸν νεκρὸν καταλείψας.“ — Ὁ δ' ἄλλος εἶπεν· „Εγὼ τοῦτον ἐπάταξα πρῶτον.“ — Τότε ὁ τύραννος στείλας καὶ τοὺς δύο, ἐνετείλατο φέρειν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· οἱ δὲ ταχυδρομήσαντες εὗρον καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τεμόντες, παρέστησαν τῷ ἡγεμόνι. Ὁ δὲ τύραννος ἔφη πρὸς τὸν μέγα δοῦκα· „Εἰπέ μοι τὸ ἀληθές, εἰ ἡ κεφαλὴ αὕτη ἐστὶ τοῦ βασιλέως σου.“ Τότε καταστοχασάμενος αὐτὴν εἶρηκεν· „Ἐκείνου ἐστὶ, κύριε.“ — Εἶδον οὖν αὐτὴν καὶ ἕτεροι καὶ ἐγνώρισαν. Τότε προσήλωσαν αὐτὴν ἐν τῷ κίονι τοῦ Αὐγουσταίου καὶ ἴστατο ἕως ἐσπέρας. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐκδείρας καὶ ἀχύροις τὸ δέσμα στοιβάσας, ἔπεμψε πανταχοῦ δεικνύων τὸ τῆς νίκης σύμβολον, τῷ τῶν Περσῶν ἀρχηγῷ καὶ τῶν Ἀράβων καὶ τοῖς ἄλλοις Τοῦρκοις.

3 ἴδε P || 5 σοι *scripsi*: σε P || 7 χαλήλπασιαν P || 11 τῇ *scripsi*: v. 359, 19: τῆς P.

G. Sfranțes, 290, 18. — *domnul perșilor și al arabilor și altor turci*: domniile altor turci sînt sultanii și emirii turci de prin Asia Mică, precum e cel de la Iconion ș.a.; mai greu e de precizat la cine se gîndește Duca sub *domnului perșilor și al arabilor*. Sub „*domnul perșilor*“, probabil e de înțeles vreun stăpînitor ca acel Caraiuluc (vz. XXII, 9), la granițele căruia Mahomed I îl trimisese pe feciorul său Murad II, sau acel Turgatir sau Caraiusuf, vz. XXXIII, 2, unul cuscru, iar altul dușman de-al lui Murad II. Sub „*domnul perșilor*“ s-ar putea înțelege la Duca și vreun han mongol tatar, vreun urmaș de-al lui Timur-Lenk. „*Dominul arabilor*“ trebuie să fie vreun domn ca acel de pe la Damasc sau altul de prin părțile acelea.

Altă versiune
despre prinde-
rea ducelui și
sfârșitul lui
Orchan.

4. Alții însă spun că ducele a fost găsit împreună cu Orchan în turnul castelului Franțezizilor și că acolo s-a predat, văzînd că nu mai e cu putință să reziste turcilor. Acolo erau cu ducele și foarte mulți nobili mari dregători;
- 5 și Orchan a cerut de la un călugăr hainele lui și îmbrăcîndu-le, i le-a dat călugărului pe ale sale și printr-o fereștrică prin care se trăgea cu arcul, s-a aruncat jos afară de oraș; și turcii de pe vase l-au prins și, legîndu-l, l-au aruncat înăuntru cu ceilalți prizonieri. Cei din turn predîndu-se, au fost duși și ei în acea corabie. Atunci unul din prizonierii bi-
- 10 zantini căutînd chip și cale să-și redobîndească libertatea, a grăit căpitanului corăbiei: „Dacă-mi vei da azi libertatea, am să-ți dau în mină pe Orchan împreună cu marele duce“. Auzînd căpitanul aceasta, i-a jurat că-l va elibera. Și atunci i l-a arătat pe Orchan îmbrăcat în negru; și acela aflînd că într-adevăr este el, i-a tăiat capul. Luînd pe marele duce
- 15 în viață și capul lui Orchan, l-au dus la sultan în Cosmidion. Iar acela dînd căpitanului beneficii și foarte multe daruri, l-a lăsat să plece. Pe marele duce însă l-a pus să stea jos și mîngîindu-l, a poruncit să se dea de știre în tabără și la corăbii, să fie căutați copiii și soția lui; și îndată au fost strînși cu toții. Atunci sultanul a dat de cap cîte o mie de aspri
- 20 și i-a lăsat pe toți să meargă acasă și pe însuși marele duce, după ce l-a încurajat și l-a mîngîiat foarte mult, spunîndu-i că: „Orașul acesta am să-l dau în seama ta să ai toată grija de el și te voi pune la mai mare mărire decît o aveai în vremea împăratului; și nu fii deprimat!“ — Și ducele mulțumindu-i, i-a sărutat mîna și a plecat acasă. Aflînd sultanul
- 25 de la el numele nobililor care aveau funcții mai de frunte la palat, a făcut o listă cu numele tuturor și strîngîndu-i de pe la corăbii și de prin corturi, pe toți i-a răscumpărat, dînd turcilor cîte o mie de aspri.

4: *Orchan*: vz. XXXIII, 12. — *turnul castelului Franțezizilor*: după cum se exprimă Duca, marele duce Luca Notara, însoțit de mai mulți nobili, s-a retras la locuința întărită a familiei Franțes și s-a întărit în turnul de la intrare. Cum prizonierii cad în mîinile marinarilor turci, acest castel ar trebui să fi fost undeva spre țărmul mării. *M. Is. N.*: Χάρτης τοῦ καὶ ἀρχ. μεσ. Κ-πόλεως indică însă un turn al lui Franțes (πύργος τοῦ Φραντζή) în zidul cel mare dinspre uscat și anume în porțiunea zidului Comnenilor. Împărații Comneni au mutat curtea împărătească în colțul de nord-vest al Constantinopolei lîngă Cornul de Aur, în cartierul numit Vlaherne; au lărgit puțin incinta orașului și Manuil I Comnen (1143—1180) a ridicat în continuarea celui alt zid dinspre uscat un zid nou foarte puternic, bine păstrat și azi încă. Spre capătul de sud al acestui nou zid se găsește acest turn, ridicat se vede că de cineva din familia de mari nobili bizantini Franțes, turn poate identic cu acel arătat de Duca, întrucît la acest turn ar fi putut ajunge și marinarii

4. "Ετεροι δέ φασιν, ὡς ὁ δούξ εὐρέθη μετὰ τοῦ Ὀρχάν ἐν τῷ πύργῳ 301b
 τῷ τοῦ καστελίου τῶν Φραντζεζίδων κακεὶ παρεδόθησαν ὀρώντες, ὡς οὐκ ἦν
 δυνατὸν ἀντίστασθαι πλέον τοῖς Τούρκοις. Ὀντων δὲ πλείστων ἐκεῖ καὶ εὐγε-
 νῶν ἀρχόντων σὺν τῷ δουκί, ἡτήσατο ὁ Ὀρχάν ἀπὸ τινος μοναχοῦ τὰ ἀμφία 5
 αὐτοῦ καὶ φορέσας αὐτὰ ἔδωκε τῷ μοναχῷ τὰ αὐτοῦ καὶ διὰ μιᾶς τοξοβολικῆς
 θυρίδος ἔβαλεν ἑαυτὸν κατὰ γῆς ἔξω τῆς πόλεως· καὶ λαβόντες οἱ τῶν πλοίων
 καὶ δεσμώσαντες ἔβαλον ἐντὸς σὺν τοῖς λοιποῖς αἰχμαλώτοις. Οἱ δὲ τοῦ πύργου
 παραδοθέντες, καὶ αὐτοὶ ἐντὸς τοῦ πλοίου ἐκείνου εἰσῆχθησαν. Τότε εἷς τῶν
 αἰχμαλώτων τῶν Ῥωμαίων καταπραγματευσάμενος τὴν αὐτοῦ ἐλευθερίαν εἶρηκε 10
 τῷ ναύαρχῳ· „Εἰ ἐλευθερώσεις με σήμερον, ἔχω σοι δοῦναι τὸν Ὀρχάν καὶ τὸν
 μέγα δούκαν ὁμοῦ.“ — Τότε ἀκούσας ὁ ναύαρχος ὥμοσε τοῦ ἐλευθερώσειν αὐτόν.
 Καὶ τότε δείξας τὸν μελαμφόρον Ὀρχάνην καὶ μαθὼν, ὅτι κατὰ ἀλήθειαν ἐκεῖ-
 νός ἐστιν, ἀπέτεμε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Τὸν δὲ μέγα δούκα ζῶντα καὶ τὴν κεφα-
 λὴν τοῦ Ὀρχάν λαβὼν εἰς τὸν ἡγεμόνα ἀπήγαγεν ἐν τῷ Κοσμιδίῳ. Ἐκεῖνος δὲ 15
 τῷ ναύαρχῳ εὐεργετήσας καὶ πλείστα δούς ἀπέλυσεν. Τὸν δὲ μέγα δούκα ἐκέ-
 λευσε καθίσαι καὶ παρηγορήσας αὐτόν, ὥρισε διαλαληθῆναι ἐν τῷ φωσάτῳ καὶ
 ἐν τοῖς πλοίοις διὰ τῶν παιδων καὶ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ· καὶ παρενθὺς συνήχθη-
 σαν. Τότε ὁ ἡγεμὼν δούς ἀνὰ χιλίων ἄσπρῶν κατὰ κεφαλὴν, ἀπέλυσεν πάντας ἐν 302b
 τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ αὐτὸν τὸν μέγα δούκα, θαρρόντας αὐτόν καὶ παρηγορήσας 20
 τὰ πλείστα, εἰπὼν αὐτῷ, ὅτι· „Τὴν πόλιν ταύτην σοὶ μέλλω παρακαταθέσθαι τοῦ
 ἔχειν τὴν ἅπασαν αὐτῆς φροντίδα· καὶ ποιήσω σε εἰς κρείττοτέραν δόξαν, παρ’
 ἣν εἶχες ἐν τῷ καιρῷ τοῦ βασιλέως· καὶ μὴ ἀθύμει.“ — Εὐχαριστήσας οὖν καὶ
 ἀσπασάμενος τὴν αὐτοῦ χεῖρα ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Μαθὼν δὲ παρ’ αὐ-
 τοῦ τὰ ὀνόματα τῶν εὐγενῶν τῶν ἐν τῷ παλατίῳ διαπρεψάντων ὀφφικιαλίων, πάν-
 των τὰ ὀνόματα κατέγραψεν· καὶ ἐν τοῖς πλοίοις καὶ ἐν ταῖς σκηναῖς συναθροί- 25
 σας οὖν πάντας ἐξηγόρασεν, ἀνὰ χιλίων ἄσπρῶν δούς τοῖς Τούρκοις.

2 Φραντζεζίδων Bull: di Francezi I: Φρατζεζιδων P || 3 ἀντίστασθαι Bek || 4 ἀμφια
 P || 21 κρείττοτέραν Bull: κρείττοτέρα P.

turci de pe vasele aduse în Cornul de Aur. — *Orchan... s-a aruncat jos*: L. Chalc., II, 162, 9 spune că a și murit; cp. Critobul, I, 64. — *in Cosmidion*: vz. XXXVII, 8. — *să fie căutați copiii și soția*: vz. L. Chalc., II, 165, 12. — *și l-a mîngîiat foarte mult*: vz. și Critobul, I, 73, 2. — *pe toți i-a răscumpărat*: cp. și G. Sfrântes, 1061 D (G. Franțes, 310).

5. Făcîndu-se dimineața, după ce a trecut cea dintîi zi, acea zi întunecoasă, în care s-a făcut totala prăpădenie a neamului nostru, tiranul intrînd în oraș, s-a dus la casele marelui duce; și acesta ieșindu-i întru întîmpinare și închinîndu-i-se, el a intrat înăuntru. Și era soția ducelui bolnavă în pat. Atunci acest lup îmbrăcat în piele de oaie, apropiindu-se de pat, a spus grăind către dînsa : „Bucură-te, maică ; nu fii supărată de ce s-a întîmplat. Voia domnului să se facă ! Mai multe am să-ți dau decît ai pierdut, numai să te faci sănătoasă“. Și venind și băieții ducelui, i s-au închinat ; și după ce cu urări de bine i-au mulțumit, a ieșit, plecînd să vadă orașul. Căci nu mai erau locuitori de loc, nici om, nici vită, nici pasăre care să cînte, nici nimeni să scoată vreo vorbă înăuntru orașului, numai cîțiva turci din cei care fiind prea slabi n-au putut să prade nimic, deoarece mulți s-au ucis între ei, smulgîndu-și prada unul altuia; și cel tare prăda, iar cel slab care nu se putea împotrivi, primind o lovitură grea, rămînea întins. Și a doua zi, care era treizeci mai, au venit și culegeau și ei ce a mai rămas.

Sfîrșitul tragic al marelui duce. 6. Atunci tiranul, după ce a umblat prin partea cea mai mare a orașului, a făcut un ospăț în părțile de la palat și se veselea. Și botezîndu-se bine cu vin și îmbătîndu-se a chemat pe cel dintîi din eunucii lui și poruncindu-i, i-a spus : „du-te la casa marelui duce și spune-i : sultanul hotărăște să trimiți pe fiul tău mai tînăr la ospățul lui“. Căci era băiatul chipeș, avînd paisprezece ani. Cînd a auzit tatăl băiatului, a rămas ca mort și fața i s-a schimbat și spune arhieunucului : „Aceasta nu e în obiceiul nostru de viață să dau eu cu mîna mea copilul meu să fie pîngărit de el. Mai bine mi-ar fi mie să-mi fi trimis călăul să-mi ia capul“. Arhieunucul însă l-a sfătuit să dea copilul, ca să nu aprindă mînia tiranului, el însă nu s-a lăsat înduplecat, ci i-a spus, că : „dacă vrei să-l iai și să te duci, ia-l și du-te. Dar ca eu să ți-l dau cu voia mea, aceasta nu se va întîmpla niciodată“. Atunci arhieunucul s-a întors și a spus sultanului toate cîte le-a grăit marele duce și cum n-a vrut să dea copilul. Atunci tiranul aprins de mînie, a spus arhieunucului : „Ia călăul cu tine, întoarce-te și adu-mi copilul ; iar călăul să aducă pe ducele și pe feciorii lui“.

7. Atunci mergînd ei și ducele aflînd vestea, și-a sărutat copiii și soția și a plecat cu gîdele, el și feciorul lui și ginerele său Cantacuzino. Pe

5: Făcîndu-se dimineața: 30 mai 1453. — χαίρε Bucură-te e formula de salut antică grecească. După obiceiul nostru de acum trebuie să spunem: „Bună dimineața!“ sau „Bine te-am găsit!“ — εὐχαριστήσαντες αὐτόν deși p. 383, 25 εὐχαριστῶ σοι, κύριε, totuși aici construcția cu acuzativul se apropie de cea neogrecescă, avînd înțelesul de a-l feri pe cineva cu cuvinte de laudă, bune urări și mulțumiri.

5. Πρωΐας δὲ γενομένης, παρελθούσης ἐκείνης τῆς πρώτης καὶ ζοφερᾶς ἡμέρας, ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ πανωλεθρία τοῦ γένους ἡμῶν, εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει ὁ τύραννος καὶ εἰς τοὺς οἴκους τοῦ μεγάλου δουκὸς ἐλθὼν, ἐξελθὼν δὲ εἰς συνάντησιν αὐτοῦ καὶ προσκυνήσας αὐτόν, εἰσῆλθεν ἐντός. Ἦν δὲ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἀσθενούσα κλινῆρης. Τότε ὁ προβατόσχημος λύκος ἐγγίσας τῇ κλίνῃ, ἔφη προσαγορεύσας αὐτῇ· „Χαῖρε, ὦ μήτηρ· μὴ λυποῦ ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι. Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω· Ἐχω ἔτι πλείονα, παρ' ὧν ἀπώλεκας, τοῦ δοῦναί σοι, μόνον ὑγίαινε.“ — Ἐλθόντες δὲ οἱ παῖδες αὐτοῦ προσεκύνησαν αὐτῷ· καὶ εὐχαρίστησαντες αὐτόν, ἐξῆλθε περιοδεύων τὴν πόλιν. Ἦν γὰρ ἡ πᾶσα ἄοικος, οὐτ' ἀνθρώπος οὔτε κτῆνος οὐτ' ὄρνεον κραυγάζον ἢ λαλῶν ἐντός αὐτῆς, μόνον τινὲς τῶν μὴ δυνηθέντων σκυλεῦσαί τι διὰ τὸ ἀνίσχυρον αὐτῶν, διότι καὶ πολλοὶ ἀπ' ἀλλήλων ἐφονεύθησαν ἔλκοντες ὁ εἷς ἐξ ἑτέρου τὰ λάφυρα καὶ ὁ δυνηθεὶς ἤρπαζεν, ὁ δὲ μὴ δυνάμενος ἀντιστῆναι καιρίαν λαμβάνων πληγὴν ἔκειτο. Τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ, τριακοστὴν ἄγων ὁ Μάϊος, εἰσῆλθον καὶ τὰ ἐγκαταλειπόμενα αὐτοὶ συνέλεγον.

6. Τότε ὁ τύραννος διελθὼν τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως καὶ πρὸς τοῖς τοῦ παλατίου μέρεσι συμπόσιον ποιήσας εὐφραίνεται. Καὶ δὴ καταβαπτισθεὶς ὑπὸ τοῦ οἴνου καὶ μεθύσθεις ὥρισεν τῷ ἀρχιευνούχῳ αὐτοῦ καὶ προστάξας εἶπεν· „Ἀπελθε ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ εἰπέ αὐτῷ· ὁρίζει ὁ ἡγεμὼν, ἵνα στείλῃς τὸν υἱόν σου τὸν νεώτερον ἐν τῷ συμποσίῳ.“ — Ἦν γὰρ εὐειδὴς ὁ νέος, ἄγων τεσσαρεσκαίδεκατον ἔτος. Ἀκούσας οὖν ὁ πατὴρ τοῦ παιδὸς ἀπενεκρώθη καὶ ἡ ὄψις αὐτοῦ ἡλλοιώθη καὶ λέγει τῷ ἀρχιευνούχῳ· „Οὐκ ἔστι τοῦτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διαγωγῇ τοῦ παραδοῦναι τὸ ἐμὸν παιδίον οἰκείαις χερσὶν μιανθῆναι παρ' αὐτοῦ. Κρεῖττον ἂν ἦν μοι τοῦ στείλαι δῆμιον καὶ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ.“ — Ὁ δὲ ἀρχιευνούχος συμβουλεύσας αὐτόν τοῦ δοῦναι τὸ παιδίον, ἵνα μὴ εἰς ὀργὴν ἐκκαύσῃ τὸν τύραννον, ὁ δὲ μὴ πεισθεὶς, ἀλλ' εἰπὼν, ὅτι· „Εἰ βούλει λαβεῖν αὐτὸ καὶ ἀπελθεῖν, λαβὼν ἀπελθε, τὸ δὲ ἐγὼ σοι τοῦτο διδόναι οἰκείῳ θελήματι, οὐ γενήσεται πώποτε.“ — Τότε ὁ ἀρχιευνούχος στραφείς εἶπε τῷ ἡγεμόνι ἅπαντα τὰ παρὰ τοῦ μεγάλου δουκὸς λαληθέντα καὶ πῶς τὸ παιδίον οὐκ ἠβουλήθη δοῦναι. Τότε ὁ τύραννος θυμωθεὶς εἰργκε τῷ ἀρχιευνούχῳ· „Λαβὲ τὸν δῆμιον σὺν σοὶ καὶ στραφείς ἄγε μοι τὸ παιδίον· ὁ δὲ δῆμιος ἀγαγέτω τὸν δοῦκα καὶ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ.“ —

7. Τότε ἐλθόντες καὶ μαθὼν τὸ μήνυμα ὁ δούξ, ἠσπάσατο τὰ τέκνα αὐτοῦ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ ἐπορεύετο σὺν τῷ δημίῳ, αὐτὸς καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ

băiat însă l-a luat arhieunucul cu sine. Intrînd i l-a arătat sultanului care, auzind că ceilalți stau la poarta palatului, a poruncit călăului să le taie capul cu sabia. Atunci călăul i-a luat puțin mai jos de palat și le-a spus hotărîrea. Auzind feciorul lui că vrea să-i ucidă, a izbucnit în plîns.

5 Tatăl său însă stînd cu curaj, i-a întărit pe tineri îmbărbătîndu-i și grăindu-le : „dragi copii, ați văzut ziua de ieri, că într-o scurgere de o clipă toate ale noastre s-au spulberat : averea noastră nesfîrșită, mărirea noastră minunată pe care o aveam în acest mare oraș și printr-însa în toată lumea locuită de creștini. Acum însă în ora aceasta nu ne-a mai rămas

10 decît viața asta de aici. Dar și aceasta n-are să ne fie fără de sfîrșit; căci o dată tot vom muri. Și încă cum ? Lipsiți de toate bunătățile ce le-am pierdut, de mărire, de cinste, de domnie, batjocoriți de toți, disprețuiți și asupriți, pînă ce în sfîrșit ne va ajunge și moartea, luîndu-ne din lumea aceasta cu fără nici o cinste. Unde-i împăratul nostru ? N-a fost

15 ucis ieri ?! Unde-i cuscrul meu, tatăl tău, marele domestic ? Unde-i Paleolog protostratorul cu cei doi feciori ai lui ? N-au fost uciși ieri în război ? O, de am fi murit și noi cu ei ! Dar și această oră e de ajuns, ca să nu mai păcătuim încă. Căci cine știe armele diavolului, dacă, întîrziînd, nu o să fim răniți de săgețile lui înveninate ?! Acuma arena de

20 luptă e pregătită ; în numele celui ce s-a răstignit pentru noi și a murit și a înviat, să murim și noi, ca împreună cu el să avem parte de bunătățile lui“. Cu aceste cuvinte i-a îmbărbătat pe tineri și toți erau gata să moară. Și-i spune gîdelui : „împlinește-ți porunca, începînd cu cei tineri“. Și ascultînd călăul le-a tăiat capul tinerilor, în timp ce marele duce

25 stătea și spunea : „Mulțumescu-ți ție, doamne“, și „drept ești, doamne ! — Apoi i-a spus gîdelui : „frate, dă-mi răgaz, să intru și să mă rog“. Căci era în locul acela o bisericuță mică. Și l-a lăsat și intrînd, s-a rugat. Cînd a ieșit din ușa bisericii, trupurile copiilor erau acolo, încă zvîcnînd; și iarăși dînd mărire lui dumnezeu, i s-a tăiat capul. Luînd călăul cape-

7 : Auzind feciorul lui : Vechea traducere italiană vorbește de feciorii lui ; Critobol, I, 73, 10 și G. Sfranțes, 293, 7 spun că ducele și-a pierdut viața cu doi feciori ai lui ; L. Chalc., II, 166, 7 de asemenea vorbește la plural, fără a da vreun număr. După Leonard din Chios, doi feciori mai mari i-a pierdut în luptă, al treilea a fost decapitat în fața părintelui, iar cel nevîrstnic a rămas în seraiul sultanului (vz. Migne, Patrologia Graeca, 159, 943 A) ; pe acesta îl chema Isac și a izbutit să fugă, ajungînd la Roma, la sora lui pe care marele duce o trimisese acolo încă înainte de impresurarea Constantinopolei (vz. "Εκδοσις χρονική ed. C. Sathas, Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη vol. VII, p. 570—571). — *marele domestic* : vz. V, 2 și XXX, 2. — *Paleolog protostratorul* : ale cărui case au fost prădate printre cele dinții de turcii intrați în oraș ; vz. XXXIX, 16 ; cp. XXXII, 1. — *arena de luptă este pregătită* : e o figură retorică scoasă din luptele de întrecere antice ; totuși nu s-ar putea spune că această cuvîntare directă compusă de Duca și făcînd parte din mijloacele tehnice de expunere ale istoriografiei antice și bizantine, nu este mișcătoare, adînc

ὁ γαμβρὸς αὐτοῦ ὁ Καντακουζηνός. Τὸ δὲ παιδίον ἔλαβεν μεθ' ἑαυτοῦ ὁ ἀρχιερ-
νοῦχος. Εἰσελθὼν οὖν καὶ δεῖξας τὸ παιδίον τῷ ἡγεμόνι, τοὺς δὲ λοιποὺς μαθὼν
ἐν τῇ πύλῃ τοῦ παλατίου ἱσταμένους, ὥρισε τῷ δημίῳ ξίφει τὰς κεφαλὰς αὐτῶν
ἀποτιμηθῆναι. Τότε λαβὼν αὐτοὺς μικρὸν κάτωθεν τοῦ παλατίου, εἶπεν αὐτοῖς
ὁ δῆμιος τὴν ἀπόφασιν. Ἀκούσας δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν σφαγὴν ἔκλαυσεν. Ὁ δὲ 5
πατὴρ αὐτοῦ γενναίως σταθεῖς ἐνεδυνάμωσε τοὺς νέους, στηρίζων αὐτοὺς καὶ
λέγων· „Τεκνία, εἶδате τὴν χθὲς ἡμέραν ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ τὰ ἡμέτερα πάντα
φροῦδα γεγονότα· ὁ πλοῦτος ἡμῶν ὁ ἀκένωτος, ἡ δόξα ἡ θαυμαστή, ἣν εἶχομεν
ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ καὶ διὰ αὐτῆς ἐν πάσῃ τῇ γῇ, ἣν οἰκοῦσι χριστιανοί.
Νυνὶ δὲ τῇ ὥρᾳ ταύτῃ οὐκ ἐνελίπετο ἄλλο εἰς ἡμᾶς πλὴν ἡ παρούσα αὕτη ζωὴ. 10
Ἔσται δὲ ἡμῖν αὕτη οὐκ ἀτελεύτητος· ὁψέ ποτε γὰρ θνηξόμεθα. Καὶ ταῦτα
πῶς; Ὑστερούμενοι τῶν ἀγαθῶν, ὧν ὠλέσαμεν, τῆς δόξης, τῆς τιμῆς, τῆς αὐ-
θεντίας, παρὰ πάντων ὀνειδίζόμενοι, καταφρονοῦμενοι καὶ ταιλαπωρούμενοι, ἄχρις
οὗ ἔλθῃ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ὁ θάνατος λαβὼν ἐκ τῶν ὧδε ἀτίμους. Ποῦ ὁ ἡμέτερος βα- 305b
σιλεύς; Οὐκ ἐσφάγη χθὲς; Ποῦ ἐμὸς συμπεθερός καὶ σὸς πατήρ, ὁ μέγας δομέ- 15
στικός; Ποῦ ὁ Παλαιολόγος καὶ πρωτοστράτωρ σὺν τοῖς δύο υἱέσιν αὐτοῦ; Οὐκ
ἐσφάγησαν χθὲς ἐν τῷ πολέμῳ; Εἶδε καὶ ἡμεῖς ἀπεθάνομεν ἂν σὺν αὐτοῖς. Πλὴν
καὶ αὕτη ἡ ὥρα ἱκανή ἐστιν, μὴ πλημμελήσωμεν πλέον. Τίς γὰρ οἶδε τὰ ὄπλα
τοῦ διαβόλου, εἰ καὶ βραδύνοντες πληγῶμεν παρὰ τῶν ἰοβόλων βελῶν αὐτοῦ;
Νῦν τὸ στάδιον ἔτοιμον· ἐν ὀνόματι τοῦ σταυρωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ θανόντος 20
καὶ ἀναστάντος ἀποθάνομεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα σὺν αὐτῷ ἀπολαύσωμεν τῶν ἀγαθῶν
αὐτοῦ.“ — Ταῦτα εἰπὼν καὶ στηρίξας τοὺς νέους, ἐγεγόνεισαν πρόθυμοι τοῦ θα-
νεῖν. Καὶ λέγει τῷ σπεκουλάτορι· „Ποίησον τὸ κελευσθέν σοι, ἀρξάμενος ἀπὸ
τοὺς νέους.“ — Καὶ ὑπακούσας ὁ δῆμιος ἀπέτεμε τὰς κεφαλὰς τῶν νέων, ἱστά-
μενος ὁ μέγας δούξ καὶ λέγων τό· „Εὐχαριστῶ σοι, Κύριε,“ καὶ τό· „Δίκαιος 25
εἶ, Κύριε.“ Τότε εἶπε τῷ σπεκουλάτορι· „Ἀδελφέ, δός μοι ὀλίγην ἀνοχὴν τοῦ
εἰσελθεῖν καὶ προσεῖξασθαι.“ — Ἦν γὰρ ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ ναὸς σμικρὸς. Ὁ
δὲ ἀφῆκε καὶ εἰσελθὼν προσηύξατο. Τότε ἐξελθὼν ἐκ τῆς πύλης τοῦ ναοῦ, ἦσαν
γὰρ ἐκεῖ τὰ σώματα τῶν παιδῶν αὐτοῦ ἔτι σπαραττόμενα, καὶ πάλιν δοξολογίαν
πέμψας Θεῷ ἀπετιμήθη τὴν κεφαλὴν. Λαβὼν οὖν ὁ δῆμιος τὰς κεφαλὰς ἦλθεν 30

4 αὐτοῖς Bull: αὐτοὺς P || 5 Ascoltando li figlioli... cominzarono a pianzere I || 15
συμπεθερός P: συμπένθερος Bull.

simplită și bine potrivită. Despre sfârșitul tragic al marelui duce Luca Notara vz. și Leo-
nard din Chios (Migne, Patrologia Graeca, 159, 924 D și 943 A) care e pornit asupra lui din
cauza atitudinii ducelui hotărât potrivnică uniașilor. Cp. și G. Sfranțes, 291, 14—293, 11.
L. Chalc., II, 165, 18—166, 14 se apropie de cele spuse de Duca. Critobul, I, 73, 2 și 8
spune că ducele și-a pierdut viața din cauza sfetnicilor invidioși ai lui Mahomed II, a
cărui faptă urită, Critobul caută vădit să o acopere.

tele lor, a intrat la ospăț și le-a înfățișat fiarei însetate de sînge; trupurile însă le-a lăsat acolo goale și neînmormîntate.

8. Tot așa și pe cîți nobili, funcționari înalți de-ai palatului, i-au răscumpărat, pe toți trimițînd gîdele, i-a tăiat; femeile și băieții lor însă i-a ales, fetele frumoase și orice băiet chipeș, și i-a dat în seama arhieunucului să-i păzească. Pe toți ceilalți robi i-a dat în seama altora să aibă grijă de ei, pînă vor fi aduși în Babilonul de Adrianopole.

9. Și toată Constantinopolea era de văzut în corturile din tabără, iar orașul pustiu și mort, gol și fără de glas, neavînd nici chip nici frumusețe.

Plîngerea Țarigradului. XLI. O Țarigrad, o Țarigrad, cap al tuturor orașelor. O Țarigrad, o Țarigrad, centrul a celor patru părți ale lumii!

O Țarigrad, o Țarigrad, fala creștinilor și moartea barbarilor! O Țarigrad, o Țarigrad, al doilea rai sădit spre apus cu pomi de tot felul înăuntrul său încărcăți de roade spirituale.

2. Unde-ți e frumusețea raiule? Unde-ți e înviorarea binefăcătoare de trup și suflet, a darurilor spiritului? Unde-s trupurile apostolilor Domnului meu de mult sădite în raiul mereu înflorit, avînd în mijlocul lor veșmîntul de purpură, lancea, buretele, trestia, pe care sărutîndu-le, credeam că-l vedem pe cel răstignit pe cruce? Unde-s moaștele cuvioșilor? Unde-s ale martirilor? Unde-s ale marelui Constantin și trupurile celorlalți împărați? Străzile, foisoarele, răscrucile drumurilor, ogoarele, îngrădirile viilor, toate pline și iar pline de moaște sfinte, trupuri ale celor de neam mare, trupuri ale celor de neam mic schimnici și schîmnice.

25 O, ce osîndă! „Rămășițele pămîntești ale robilor tăi, doamne, le-au pus de mîncare păsărilor cerului, trupurile cuvioșilor tăi fiarelor pămîntului împrejurul noului Sion, și nu era nimeni care să-i îngroape“.

8: *trimițînd gidele i-a tăiat*: cp. L. Calc., II, 166, 14—17 și Leonard din Chios (op. cit., 943 A): Chirluca... cum caeteris baronibus decollatur.

9: *era de văzut în corturile din tabără*: cp. Leonard din Chios, ibid., 942. B: „Traducitur ad papiliones omnis substantia et praeda“. — *nici chip nici frumusețe*: Isaia, 53, 2.

XL, 1: Cp. cu "Ω Πόλις, Πόλις, πόλεων πασῶν ὀφθαλμέ Țarigrad, o Țarigrad, ochi al tuturor orașelor", din Istoria lui Nichita Choniati, *ed. Bonn, p. 703, 4. Nichita Choniati a fost martor ocular la cucerirea și pustiirea Constantinopolei în 1204 de latinii cruciadei a IV-a și, descriînd acest eveniment, compune asupra acestei nenorociri a neamului său o plîngere care începe cu cuvintele de mai sus. Pe urma acestei plîngeri se pare că s-au luat și Duca. Cucerirea Constantinopolei de turci a provocat o întreagă literatură de plîngeri și tînguiuri în proză, dar mai ales în versuri, numite θρηνηοί (vz. K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, ed. a 2-a, p. 839—841 și D. Russo, *Studiî istorice greco-romine*, vol. I, p. 50—56). — ἄλλη... φανευθεῖσα... ἔχουσα raportate și în acord cu Πόλις nu cu παρὰ-δεῖσος care e masculin.

εις τὸ συμπόσιον, ἐμφανίσας αὐτὰς τῷ αἰμοβόρῳ θηρίῳ· τὰ δὲ σώματα γυμνά 306b
ἐκεῖ καὶ ἄταφα κατέλιπεν.

8. Ὅμοίως καὶ ὄσους τῶν εὐγενῶν καὶ ὀφφικιαλίων τοῦ παλατίου μεγι-
στάνας ἐξηγόρασε, πάντας, στείλας τὸν σπεκουλάτορα, κατέσφαξεν· τὰς δὲ γυ-
ναῖκας καὶ παῖδας αὐτῶν ἐξελέξατο, τὰς ὥραιάς κόρας καὶ εὐειδῆ ἄρρενα, καὶ 5
παρέδωκε τῷ ἀρχιευνοῦχῳ τοῦ τηρεῖσθαι ὑπ' αὐτοῦ. Τὴν δὲ λοιπὴν αἰχμαλωσίαν
παρέδωκεν ἄλλοις τοῦ φροντίζεισθαι ὑπ' αὐτῶν, ἄχρις οὐ εἰσαχθῶσιν εἰς Βαβυ-
λῶνα τὴν Ἀδριανοῦ.

9. Καὶ ἦν ἰδεῖν τὴν ἅπασαν Πόλιν ἐν ταῖς σκηναῖς τοῦ φωσάτου, τὴν δὲ
πόλιν ἔρημον, νεκρὰν κειμένην, γυμνὴν, ἄφωνον, μὴ ἔχουσαν εἶδος οὐδὲ κάλλος. 10

XLI. Ὡ Πόλις, Πόλις, πόλεων πασῶν κεφαλὴ· ὦ Πόλις, Πόλις, κέντρον
τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου μερῶν· ὦ Πόλις, Πόλις, χριστιανῶν καύχημα καὶ
βαρβάρων ἀφανισμός· ὦ Πόλις, Πόλις, ἄλλη παράδεισος φυτευθεῖσα πρὸς
δυαμάς, ἔχουσα ἔνδον φυτὰ παντοῖα βροίθοντα καρποὺς πνευματικούς.

2. Ποῦ σου τὸ κάλλος, παράδεισε· Ποῦ σου ἡ τῶν χαρίτων τοῦ πνεύμα- 15
τος εὐεργετικὴ ῥῶσις ψυχῆς τε καὶ σώματος; Ποῦ τὰ τῶν ἀποστόλων τοῦ Κυ-
ρίου μου σώματα τὰ πρὸ πολλοῦ φυτευθέντα ἐν τῷ ἀειθάλει παραδείσῳ, ἔχοντα
ἐν μέσῳ τούτων τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, τὴν λόγχην, τὸν σπόγγον, τὸν κάλαμον,
ἅτινα ἀσπάζοντες ἐφανταζόμεθα τὸν ἐν σταυρῷ ὑψωθέντα ὄρᾶν· Ποῦ τὰ τῶν
δσίων λείψανα; Ποῦ τὰ τῶν μαρτύρων; ποῦ τὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ 20
τῶν λοιπῶν βασιλέων πτώματα; αἱ ἀγνυαί, τὰ περιάυλα, αἱ τρίοδοι, οἱ ἀγροί, οἱ 307b
τῶν ἀμπέλων περιφραγμοί, τὰ πάντα πλήρης μεστὰ λειψάνων ἁγίων, σωμάτων
εὐγενῶν, σωμάτων ἁγενῶν, ἀσκητῶν, ἀσκητριῶν. Ὡ τῆς ζημίας· „Ἐθεντο, Κύ-
ριε, τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς
σάρκας τῶν δσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς κύκλῳ τῆς Νέας Σιών καὶ οὐκ ἦν 25
ὁ θάπτων.“

23 ἁγενῶν P: ἁγνῶν Bull | ἀσκητριῶν P.

2: Unde-s trupurile apostolilor? În biserica sf. Apostoli, dărmată de Ma-
homed II, care pe temelilele ei și-a clădit gîmăia ce se vede azi, erau înmormîntați
sf. apostoli Andrei, Luca și Timotei; vz. Viața sf. Eutihie, patriarh al Constantino-
polei, în Migne, Patrologia Graeca, 86, II, 2384 D., Procop, De aedificiis, I, 4, 19—
25 și alți autori bizantini citați acolo de editorul Iacob Hauray. Biserica sf. Apostoli
a fost prima gropniță a împăraților bizantini, într-însa a fost înmormîntat și
Constantin cel Mare. — *veșmintul de purpură*: Între alte odoare scumpe în bise-
ricile Constantinoplei se mai aflau veșmintul, lancea, buretele și trestia din timpul
patimilor domnului nostru Isus Hristos. Aceste odoare le amintește și Leonard din
Chios în scrisoarea sa către papa din 15 august 1453, ca prim ele papa să fie în-
duplecat la o nouă cruciadă: „moveat Christi incosutulis amictus, spongia et mucro
perditi, dilaceratae sanctorum reliquiae“. Migne, op. cit., 159, 944 A. — Ἐθεντο, Κύ-
ριε... „Rămășițele pămîntesti...: Psalm 78 (79), 2—3.

3. O, biserică, o cerule pe pământ, o altar ceresc, o dumnezeești și sfinte locașuri, o tu frumusețe între biserici, o sfinte cărți și cuvinte ale lui dumnezeu, o legi vechi și nouă, o table scrise cu degetul lui dumnezeu, o evanghelii grăite de gura lui dumnezeu, o științi dumnezești ale
 5 îngerilor purtători de trup, o învățături ale oamenilor purtători de spirit sfânt, o îndrumări ale eroilor semizei, o stat, popor și armată, fără sfârșit mai înainte, acum însă dispărut ca o corabie ce se înecă în drumul ei pe mare, o case și palate de tot felul și voi sfinte ziduri, astăzi vă chem pe toate și plîng dimpreună ca și cînd ați fi însuflețite, avînd pe profetul
 10 Ieremia conducător al jalnicei cîntări.

4. „Cum a rămas singură cetatea cea cu multe popoare ? A ajuns ca o văduvă, ea îmbelșugată între neamuri; doamnă între țări, a ajuns birnică. Plîngînd a plîns noaptea și lacrimile ei pe obraji ei și nu este ni-
 15 meni cine s-o mîngîie din toți cîți o iubeau pe dînsa. Toți care îi erau prieteni, și-au călcat cuvîntul față de ea, i s-au prefăcut în vrăjmași. S-a umplut Asia de umilirea ei și de robirea-i fără de margini. S-a așezat printre păgîni, n-a găsit odihnire. Toți prigonitorii ei au prins-o în mijlocul asupririlor. Străzile orașului jelesc, că nu mai e cine să meargă la serbare. Toate porțile ei au fost stricate. Preoții ei suspină adînc, fe-
 20 cioarele ei sînt tîrîte și ea însăși amărită în sinea ei. Asupritorii ei i s-au suit în cap și dușmanii ei sînt cu voie bună, pentru că domnul a umilit-o pe dînsa pentru mulțimea fărădelegilor ei. Copiii ei au luat calea robiei în fața asupritorului. Și s-a dus de la fiica Sionului toată podoaba ei. Marii ei dregători au ajuns ca berbecii ce nu găsesc pășune și mergeau
 25 fără nici o putere din fața prigonitorului. Dușmanii ei priveau și au ris de bejenirea ei. A păcătuit din greu Ierusalimul ; de aceea a ajuns să se cîlatine“.

5. „Vrăjmașul și-a întins mîna asupra tuturor lucrurilor scumpe ei, căci a văzut intrînd în locașul sfînt al ei neamuri păgîne, despre care ai
 30 poruncit să nu intre în biserica ta. Tot poporul ei suspină adînc, căutînd pîine. Toate cele scumpe ale ei le-a dat pentru demîncare, ca să-și țină sufletul. Vezi, doamnă, și uite-te ! Toți care treceți în cale, uitați-vă și vedeți, dacă este durere ca durerea mea ce m-a încercat pe mine. Dintru înălțimea lui a trimis foc întru oasele mele și l-a adus asupra mea.

3: O, biserică, o cerule pe pământ...: cp. ἄντικρυς ἐπὶ γῆς οὐράνιον σφαίρωμα „ca o adevărată boltă cerească pe pământ“ Nichita Choniati, Istoria, ed. Bonn, p. 314, 16 și παμμένυστε ναὶ καὶ θεώτατε, οὐρανὲ ἐπίγειε, θρόνε δόξης θεοῦ, χειρουργικὸν ὄχημα, καὶ στερέωμα δεύτερον „biserică prea măreată și prea dumnezeiască, cer coborît pe pământ, tron al măririi lui dumnezeu, trăsură a heruvimilor, o a doua boltă cerească“ Ibid., 783, 22. Vezi și G. Sfrâncșes, 289, 20: Καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν παμμένυστον ἔχεινον ναὸν καὶ θεώτατον τῆς τοῦ θεοῦ Σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον, τὸν θρόνον τῆς δόξης τοῦ

3. Ὡς καὶ, ὃ ἐπίγειε οὐρανέ, ὃ οὐράνιον θυσιαστήριον, ὃ θεῖα καὶ ἱερὰ τεμένη, ὃ κάλλος ἐκκλησιῶν, ὃ βίβλοι ἱερὰ καὶ Θεοῦ λόγια, ὃ νόμοι παλαιοὶ τε καὶ νέοι, ὃ πλάκαι γραφεῖσαι Θεοῦ δακτύλῳ, ὃ εὐαγγέλια λαληθέντα Θεοῦ στόματι, ὃ θεολογίαι σαρκοφόρων ἀγγέλων, ὃ διδασκαλῖαι πνευματοφόρων ἀνθρώπων, ὃ παιδαγωγίαι ἡμιθέων ἡρώων, ὃ πολιτεία, ὃ δῆμος, ὃ στρατός ὑπὲρ μέτρον τὸ πρὶν, νῦν δ' ἀφανισθεὶς ὡς ποντιζομένη ναὺς ἐν τῷ πλεῖν, ὃ οἰκίαι καὶ παντοδαπὰ παλάτια καὶ ἱερὰ τείχη, σήμερον συγκαλῶ πάντα καὶ ὡς ἔμψυχα συνθροηνῶ, τὸν Ἰερემίαν ἔχων ἔξαρχον τῆς ἐλεεινῆς τραγωδίας.

4. „Πῶς ἐκάθισεν μόνη ἡ πόλις ἡ πεπληθυμένη λαῶν; Ἐγενήθη ὡς χήρα ἡ πεπληθυμένη ἐν ἔθνεσιν, ἄρχουσα ἐν χώραις ἐγενήθη εἰς φόρον. Κλαίουσα ἔκλαυσεν ἐν νυκτὶ καὶ τὰ δάκρυα αὐτῆς ἐπὶ τῶν σιαγόνων αὐτῆς καὶ οὐκ ὑπάρχει ὁ παρακαλῶν αὐτὴν ἀπὸ πάντων τῶν ἀγαπώντων αὐτήν. Πάντες οἱ φιλοῦντες αὐτὴν ἠθέτησαν ἐν αὐτῇ, ἐγένοντο αὐτῇ εἰς ἐχθρούς. Μεταφώσθη ἡ Ἀσία ἀπὸ ταπεινώσεως αὐτῆς καὶ ἀπὸ πλήθους δουλείας αὐτῆς. Ἐκάθισεν ἐν ἔθνεσιν, οὐκ εὔθρον ἀνάπαυσιν. Πάντες οἱ καταδιώκοντες αὐτὴν κατέλαβον αὐτὴν ἀνὰ μέσον τῶν θλίβόντων. Ὅδοι πόλεως πενθοῦσιν παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἐρχομένους εἰς ἐορτήν. Πᾶσαι αἱ πύλαι αὐτῆς ἠφανισμέναι. Οἱ ἱερεῖς αὐτῆς ἀναστενάξουσιν, αἱ παρθένοι αὐτῆς ἀγόμεναι καὶ αὐτὴ πικραينوμένη ἐν ἑαυτῇ. Ἐγένοντο οἱ θλίβοντες αὐτὴν εἰς κεφαλὴν καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς εὐθνηοῦσιν, ὅτι Κύριος ἐταπείνωσεν αὐτὴν ἐπὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀσεβειῶν αὐτῆς. Τὰ νήπια αὐτῆς ἐπορεύθη ἐν αἵματι κατὰ πρόσωπον θλίβοντος. Καὶ ἐξῆλθεν ἐκ θυγατρὸς Σιών πᾶσα ἡ εὐπρέπεια αὐτῆς. Ἐγένοντο οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ὡς κριοὶ οὐκ εὐρίσκοντες νομὴν καὶ ἐπορεύοντο ἐν οὐκ ἰσχύϊ κατὰ πρόσωπον διώκοντος. Ἰδόντες οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς ἐγέλασαν ἐπὶ μετοικεσίᾳ αὐτῆς. Ἀμαρτίαν ἡμαρτεν Ἱερουσαλήμ· διὰ τοῦτο εἰς σάλον ἐγένετο.“

5. Χεῖρα αὐτοῦ ἐξεπέτασεν ὁ θλίβων ἐπὶ πάντα τὰ ἐπιθυμήματα αὐτῆς, εἶδε γὰρ ἔθνη εἰσελθόντα εἰς τὸ ἅγιασμα αὐτῆς, ἃ ἐνετείλω μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν σου. Πᾶς ὁ λαὸς αὐτῆς καταστενάζοντες, ζητοῦντες ἄρπον. Ἔδωκαν τὰ ἐπιθυμήματα αὐτῆς ἐν βρώσει, τοῦ ἐπιστρέψαι ψυχὴν. Ἴδε, κύριε, καὶ ἐπιβλεψον· πάντες οἱ παραπορευόμενοι ὁδὸν ἐπιβλέψατε καὶ ἴδετε εἰ ἔστιν ἄλγος κατὰ τὸ ἄλγος μου, ὃ ἐπεφύλλισέν μοι. Ἐξ ὕψους αὐτοῦ ἐξαπέστειλε πῦρ ἐν τοῖς

3 πλάκαι P: πλάκες Bull || 17 αἱ πύλαι bis P; *punctis supra positis*,

θεοῦ, τὸ χειρουβικὸν ὄχημα καὶ στερέωμα δευτέρον... „și puteai să vezi acea biserica prea dumnezeiască a Înțelepciunii lui Dumnezeu, cer coborât pe pământ, trăsura a heruvimilor și o a doua boltă cerească.“—καὶ ἱερὰ τείχη *și voi sfinte ziduri*: cp. cu Nichita Choniati, ed. Bonn, p. 782, 8—12.—

4: Ieremie, *Plingerile* (Thren.), 1, 1—8.

5: Ierem., *Pling.* (Thren.), 1, 10—13.

Cursă a întins picioarelor mele ; înapoi m-a înturnat. M-a dat să fiu nimicită, toată ziua să sufăr de durere“.

6. A ridicat din mijlocul meu Domnul pe toți cei tari ai mei ; și a adus asupra mea vreme să zdrobească pe cei aleși ai mei. A strivit-o ca în teasc pe fecioara, fata lui Iuda. Pentru acestea plîng eu. Feciorii mei au fost nimiciți, pentru că dușmanului i s-a dat puterea“.

7. „Drept este domnul, pentru că am amărit gura lui. Ascultați, toate popoarele, și vedeți durerea mea ; fecioarele mele și junii mei au luat drumul robiei mele. Am chemat pe cei ce m-au iubit, dar ei m-au înșelat ; preoții mei și bătrînii mei au pierit în cetate“.

8. „Ascultați suspinul meu“.

9. „Ca un dușman s-a făcut domnul și a smuls ca un butuc de vie cortul lui, sărbătoarea lui a stricat-o. Să fie uitate, a făcut domnul, sărbătoare și simbătă în cetate și întru pornirea lui a urgisit pe împărat și preot. A îndepărtat domnul de la dînsul jertfelnicul lui, s-a lepădat de sfîntul lui locaș. A sfărîmat întru mîna lui zidul turnurilor ei. Glas de război a ridicat în casa domnului ca un psalm al leviților în zi de sărbătoare“.

10. „Vezi, doamne, și te uită pe cine ai încercat așa. Copiii au fost uciși de la sinul maicii. Dacă vor ucide în locașul sfînt al domnului preot și profet ?! Au adormit în pămîntul pribegiei tînăr și bătrîn ; fecioarele și junii mei au luat calea robiei“.

11. „A împlinit domnul mînia lui, a vărsat mînia urgiei lui ; și a aprins foc în cetate și a mistuit temeliile ei“.

12. „Adu-ți aminte, doamne, ce ni s-a întîmplat nouă. Privește și vezi ocara noastră. Moștenirea noastră a căzut în mîinile celor din altă țară, casele noastre în mîini străine. Orfani am ajuns, ca și cînd n-am avea tată, mamele noastre ca niște văduve“.

13. „Prigoniți am fost, am muncit, odihnă n-am avut“.

14. „Părinții noștri au greșit și nu mai sînt ; și noi am suferit pe deapsa fărădelegilor lor. Robi au pus stăpînire pe noi ; nimeni nu este care să ne scoată din mîinile lor“.

15. „Pielea noastră s-a ars ca în cuptor, s-a sbîrcit în fața foametei ce bîntuia“.

16. „Cei aleși au învîrtit la rîșniță și tineri au fost răstigniți pe lemne. Bătrîni au lipsit de la poartă și cei aleși au încetat cu psalmii lor.

6: Ierem., *Plîng.* (Thren.), 1, 15—16.

8: Ierem., *Plîng.* (Thren.), 1, 21.

10: Ierem., *Plîng.* (Thren.), 2, 2)—21.

7: Ierem., *Plîng.* (Thren.), 1, 18—19.

9: Ierem., *Plîng.* (Thren.), 2, 5—7.

11: Ierem., *Plîng.* (Thren.), 4, 11.

δοτέοις μου καὶ κατήγαγεν αὐτὸ ἐπ' ἐμέ. Διεπέτασε δίκτυον τοῖς ποσὶ μου· ἀπέστρεψέν με εἰς τὰ ὀπίσω, ἔδωκέν με ἡφανισμένην, ὅλην τὴν ἡμέραν ὀδυνωμένην.“

6. „Ἐξῆρε πάντας τοὺς ἰσχυροὺς μου ὁ Κύριος ἐξ μέσου μου· ἐκάλεσεν ἐπ' ἐμέ καιρὸν τοῦ συντριῖναι ἐκλεκτοὺς μου. Ληνὸν ἐπάτησε Κύριος παρθένω θυγατρὶ Ἰούδα. Ἐπὶ τούτοις ἐγὼ κλαίω. Ἐγένοντο οἱ υἱοὶ μου ἡφανισμένοι, ὅτι ἐκραταώθη ὁ ἐχθρὸς.“ 5

7. „Δίκαιός ἐστι Κύριος, ὅτι τὸ στόμα αὐτοῦ παρεπίκρανα. Ἀκούσατε δὴ, πάντες λαοί, καὶ ἴδετε τὸ ἄλγος μου· αἱ παρθέναι μου καὶ οἱ νεανίσκοι μου ἐπορεύθησαν ἐν αἰχμαλωσίᾳ μου. Ἐκάλεσα τοὺς ἑραστάς μου, αὐτοὶ δὲ παρελογίσαντό με· οἱ ἱερεῖς μου καὶ οἱ πρεσβύτεροί μου ἐν τῇ πόλει ἐξέλιπον.“ 10

8. „Ἀκούσατε δὴ, ὅτι στενάζω ἐγώ.“

9. Ἐγένετο Κύριος ὡς ἐχθρὸς καὶ ἐξέσπασεν ὡς ἄμπελον τὸ σκῆνωμα αὐτοῦ, διέφθειρεν ἑορτὴν αὐτοῦ. Ἐπιλαθέσθαι ἐποίησε Κύριος ἐν τῇ πόλει ἑορτῆς καὶ σαββάτου καὶ παρῶξυνεν ἐν ἐμβρομῆματι ὀργῆς αὐτοῦ βασιλέα καὶ ἱερέα. Ἀπόσαστο Κύριος θυσιαστήριον αὐτοῦ, ἀπετίναξεν ἀγίασμα αὐτοῦ, συνέτριψεν ἐν χειρὶ αὐτοῦ τεῖχος βάρεων αὐτῆς. Φωνὴν πολέμου ἔδωκαν ἐν οἴκῳ Κυρίου ὡς ψαλμὸν Λευιτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἑορτῆς.“ 15

10. „Ἴδε, Κύριε, καὶ ἐπίβλεψον, τίνι ἐπεφύλλισας οὕτως. Ἐφρονεύθησαν νήπια θηλάζοντα μασθοῦς. Εἰ ἀποκτενοῦσιν ἐν ἀγιάσματι Κυρίου ἱερέα καὶ προφήτην; Ἐκοιμήθησαν εἰς γῆν ἐξόδων παιδάριον καὶ πρεσβύτης· παρθέναι μου καὶ νεανίσκοι μου ἐπορεύθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν.“ 20 310b

11. „Συνετέλεσε Κύριος θυμὸν αὐτοῦ, ἐξέχεεν θυμὸν ὀργῆς αὐτοῦ· καὶ ἀνῆψεν πῦρ ἐν τῇ πόλει καὶ κατέφαγε τὰ θεμέλια αὐτῆς.“

12. „Μνήσθητι, Κύριε, τί ἐγένετο ἡμῖν. Ἐπίβλεψον καὶ ἴδε τὸν ὄνειδισμὸν ἡμῶν. Ἡ κληρονομία ἡμῶν μετεστράφη ἀλλοτριῶις, οἱ οἴκοι ἡμῶν ξένοις. Ὅρφανοὶ ἐγενήθημεν ὡς μὴ ἔχοντες πατέρα, μητέρες ἡμῶν ὡς χῆραι.“ 25

13. „Ἐδιώχθημεν, ἐκοπιάσαμεν, οὐκ ἀνεπαυσάμεθα.“

14. „Οἱ πατέρες ἡμῶν ἥμαρτον καὶ οὐχ ὑπάρχουσιν· καὶ ἡμεῖς τὰ ἀνομήματα αὐτῶν ὑπέσχομεν. Δουλοὶ ἐκυρίευσαν ἡμῶν· λυτρούμενος οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς χειρὸς αὐτῶν.“ 30

15. „Τὸ δέσμα ἡμῶν ὡς κλίβανος ἐπαλαιώθη, συνεσπάσθη ἀπὸ προσώπου καταγιγὸς λιμοῦ.“

16. „Ἐκλεκτοὶ ἐν μύλοις ἤλεσαν καὶ νεανίσκοι ἐπὶ ξύλοις ἀνεσκολοπίσθησαν. Πρεσβῦται ἀπὸ πύλης κατέπεσον καὶ ἐκλεκτοὶ ἀπὸ ψαλμῶν αὐτῶν κατέ-

12: Ierem., *Pling.* (Thren.), 5, 1—3.

14: Ierem., *Pling.* (Thren.), 5, 7—8.

16: Ierem., *Pling.* (Thren.), 5, 13—22.

13: Ierem., *Pling.* (Thren.), 5, 5.

15: Ierem., *Pling.* (Thren.), 5, 10.

S-a topit bucuria inimii noastre, jocul nostru s-a întors în jale, a căzut cununa de pe capul nostru. Vai de noi, că am păcătuit! Dinspre aceasta inima noastră s-a umplut de durere; ochii noștri s-au întunecat. În Noul Sion, pentru că a fost risipit, vulpile cutreieră prin el. Tu, doamne, stai
 5 deapururi în casa ta, tronul tău din neam în neam. De ce întru prigo-
 nire ai uitat de noi, ne-ai părăsit întru lungimea zilelor?! Întoarce-ne,
 doamne, pe noi către tine și ne vom întoarce; și să se înnoiască ziua
 noastră ca și mai înainte! Pentru că, respins fiind, ne-ai respins, te-ai
 mîniat asupra noastră prea cumplit“.

10 17. Aceste plîngeri și tînguiri ale lui Ieremie, cu care s-a tînguit la
 cucerirea vechiului Ierusalim, cred că și cu privire la noul Ierusalim, spi-
 ritul bine i-a indicat profetului.

18. Care limbă va fi așadar în stare să spună și să grăiască despre
 nenorocirea ce s-a întîmplat în Constantinopole și despre groaznica ro-
 15 bire și amara strămutare ce a suferit-o, nu de la Ierusalim la Babilon
 sau în Asiria, ci din Constantinopole în Siria, Egipt, în Armenia, Persia,
 în Arabia, Africa, în Italia, Asia Mică și în celelalte țări, risipiți. Și
 aceasta cum? În Paflagonia bărbatul și în Egipt soția și copiii risipiți
 în alte locuri, schimbați dintr-o limbă într-alta și de la credință în ne-
 20 credință și de la dumnezeieștile scripturi la scrieri nebune.

19. Infioară-te, soare; și tu, pămîntule, oftează, că dumnezeu, dreptul
 judecător a părăsit cu totul neamul nostru pentru păcatele noastre. Nu sim-
 tem vrednici să ridicăm ochii la cer, ci numai plecați și cu fața în pămînt
 să strigăm: „Drept ești doamne, dreaptă e judecata ta; am păcătuit, am
 25 făcut fărădelegi și nedreptăți mai mult ca toate neamurile. Și toate cite
 le-ai adus asupra noastră, cu dreaptă și bună judecată le-ai adus. Numai
 îndură-te de noi, doamne te rugăm“.

Robi și pradă de război. XLII. Trei zile după cucerire a dat drumul flotei, fiecare
 vas să plece în ținutul și orașul său, încărcat, de mai să

30 se scufunde. Iar încărcătura ce era? Veșminte de mult preț, vase de aur,
 argint, aramă și cositor, cărți, fără de număr; robi: și preoți și laici și
 călugărițe și călugări; toate, pline și încărcate; iar corturile din tabără,

17: *Aceste plîngeri... ale lui Ieremie*: Duca în plîngerea sa despre căderea Constantinopolei s-a luat după plîngerea lui Nichita Choniati, ed. Bonn, p. 763, 4—770, 13, scrisă cu apropiere din plîngerea biblică a profetului Ieremie (Ἰερεμίας φησὶν ὁ φιλόδακρυς τὴν πόλιν Σιών κοπτόμενος „spune tînguitorul Ieremie plîngînd Sionul de odinioară“). (Nichita Choniati, ed. Bonn, p. 763, 11). Cp. și Bullialdus comentat la Duca, ed. Bonn, p. 621.

19: *Infioară-te, soare; și tu pămîntule, oftează*: vz. XL, 2.—Δίκαιος... σου *Drept... ta*: Psalm, 118 (119), 136. — ἡμάρτομεν *am păcătuit... nedreptăți*: 3 Regi, 8, 47 și 2. Cronici, 6, 37; cp. Psalm, 105 (106), 6.

πανσαν. Κατελύθε χαρὰ καρδίας ἡμῶν, ἐξεστράφη εἰς πένθος ὁ χορὸς ἡμῶν, ἔπεσεν ὁ στεφανὸς τῆς κεφαλῆς ἡμῶν· Οὐαὶ ἡμῖν, ὅτι ἡμάρτομεν. Περὶ τούτου ἐγενήθη ὀδυνηρὰ ἡ καρδία ἡμῶν· περὶ τούτου ἐσκότασαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. Ἐπὶ τῇ Νεᾷ Σιών, ὅτι ἠφανίσθη, ἀλώπεκες διῆλθον ἐν αὐτῇ. Σὺ δὲ κύριε, εἰς τὸν αἰῶνα κατοικεῖς, ὁ θρόνος σου εἰς γενεὰν καὶ γενεάν. Ἵνα τί εἰς νεῖκος ἐπλήσῃ ἡμῶν, καταλείψῃς ἡμᾶς εἰς μακρότητα ἡμερῶν; Ἐπίστρεψον ἡμᾶς, Κύριε, πρὸς σὲ καὶ ἐπιστραφυσόμεθα· καὶ ἀνακαινισθῇ ἡμέρα ἡμῶν καθὼς ἔμπροσθεν· ὅτι ἀποθούμενος ἀπόσω ἡμᾶς, ὠργίσθης ἐφ' ἡμᾶς ἕως σφάδρα.

17. Οὗτοι οἱ θρηνοὶ καὶ οἱ κοπετοὶ τοῦ Ἱερεμίου, οὓς ἐκόψατο ἐν τῇ ἀλώσει τῆς παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, οἶμαι δὲ καὶ περὶ τῆς νέας καλῶς τὸ πνεῦμα τῷ προφῆτῃ ὑπέδειξεν.

18. Ποία τοίνυν γλῶσσα ἐξισχύσει τοῦ εἰπεῖν καὶ λαλῆσαι τὴν γενομένην ἐν τῇ Πόλει συμφορὰν καὶ τὴν δεινὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν πικρὰν μετοικίαν, ἣν ὑπέστη οὐκ ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Βαβυλῶνα ἢ εἰς Ἀσσυρίους, ἀλλ' ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Συρίαν, εἰς Αἴγυπτον, εἰς Ἀρμενίαν, εἰς Πέρσας, εἰς Ἀραβίαν, εἰς Ἀφρικὴν, εἰς Ἰταλίαν, σποράδην, ἐν τῇ Ἀσίᾳ τῇ Μικρᾷ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις. Καὶ ταῦτα πῶς; Ἐν τῇ Παφλαγονίᾳ ὁ ἀνὴρ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἡ γυνὴ καὶ τὰ τέκνα ἐν ἄλλοις τόποις σποράδην ἀλλοιούμενα ἀπὸ γλώττης εἰς γλώτταν καὶ ἀπ' εὐσεβείας εἰς ἀσέβειαν καὶ ἀπὸ θείων Γραφῶν εἰς ἀλλόκοτα γράμματα.

19. Φριξον, ἥλιε· καί, σὺ γῆ, στέναξον εἰς τὴν παντελῇ ἐγκατάλειψιν τὴν γενομένην ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ παρὰ τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. Οὐκ ἐσμέν ἄξιοι ἀτενίσαι τὸ ὄμμα εἰς οὐρανόν, εἰ μὴ μόνον κάτω νενευκότες καὶ εἰς γῆν τὰ πρόσωπα θέντες κράξωμεν· „Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ δικαία ἡ κρίσις σου· ἡμάρτομεν, ἠνομήσαμεν, ἠδικήσαμεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη. Καὶ πάντα ἃ ἐπήγαγες ἡμῖν, ἐν ἀληθινῇ καὶ δικαίᾳ κρίσει ἐπήγαγες. Πλὴν φέισαι ἡμῶν, Κύριε, δεόμεθα.“

XLII. Μεθ' ἡμέρας οὖν τρεῖς τῆς ἀλώσεως ἀπέλυσε τὰ πλοῖα, πορεύεσθαι ἕκαστον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν καὶ πόλιν, φέροντα φόρτον, ὥστε βυθίζεσθαι. Ὁ δὲ φόρτος τίς; ἱματισμὸς πολυτελής, σκευὴ ἀργυρᾶ, χρυσᾶ, χαλκᾶ, καττιτέρινα, βιβλία ὑπὲρ ἀριθμόν· αἰχμάλωτοι, καὶ ἱερεῖς καὶ λαῖκοι καὶ μονάζουσαι καὶ μοναχοί, τὰ πάντα πλήρης φόρτου· αἱ δὲ σκηναὶ τοῦ φωσάτου πλήρης αἰχ-

pline de robi și de obiecte de tot felul din cele enumerate mai sus. Și era de văzut în mijlocul barbarilor pe unul purtînd sacos arhieresc, altul în-cins cu patrahir de aur, trăgînd cîini legați, odăjdii cu mielul lui dum-nezeu țesute în fir de aur în loc de pături pe cai. Alții șezînd la ospețe.
 5 și sfintele discuri înaintea lor, mîncau diferite fructe, și beau vin din sfin-tele potire. Cărțile de-a valma, întrecînd orice număr, încărcate în că-ruțe, le-au împrăștiat pretutindeni în apus și în răsărit. Pentru un galben erau vîndute zece cărți, scrieri de Aristotel, Platon, teologice și orice fel de altă carte. Evangheliile cu podoabe de tot felul peste măsură, după ce
 10 desfăceau aurul și argintul, unele le vindeau, altele le aruncau. Icoanele, toate le puneau pe foc și, fierbîndu-și cărnurile la flacăra aprinsă, mîncau.

Mahomed II în Galata. 2. După cinci zile a intrat în Galata și a poruncit să se facă un recensămînt al tuturor locuitorilor din oraș ; și a găsit multe case încuiate ; căci latinii fugiseră cu corăbiile. Și atunci a
 15 orînduit casele lor să fie deschise și să facă inventar de toată averea omului și, dacă se întorc pînă în termen de trei luni, să-și primească ave-rile, dacă nu se întorc, vor fi ale sultanului. Atunci a ordonat, ca întreaga oștire și satele de primprejur să dărîme pînă la pămînt zidurile Galatei și apoi să-i lase să plece ; ceea ce s-a și făcut. Și au dărîmat zidurile cîte
 20 fuseseră făcute dinspre uscat, și au lăsat cele așezate spre port.

Restaurarea zidurilor Constantinopolei. 3. Zidarilor însă le-a dat ordin, ca toată luna august să aibă varul gata pentru restaurarea zidurilor căzute ale
 Constantinopolei. Iar însuși a făcut o listă de cinci mii
 25 de familii din ținuturile de răsărit și apus și a dat ordin, ca pînă în luna septembrie, sub amenințarea pedepsei cu moartea, aceștia să fie cu toată casa lor în Constantinopolea. Și după ce a pus guvernator un ienicer de-al său cu numele Soliman și după ce în Marea Biserică a instalat altar de-al dumnezeului lui și al lui Mohamed, celelalte biserici lăsîndu-le pustii, în-suși biruitor a plecat spre Adrianopole, avînd cu sine robi nesfîrșit de
 30 mulți și pradă de război fără de număr.

XLII, 1: *odăjdii cu mielul lui dumnezeu țesute în fir de aur în loc de pături pe cai*: cp. G. Sfranțes, 289, 12: μετὰ τῶν ἱερατικῶν στολῶν καὶ ἐνδυμάτων ἐκ ση-ρικῶν καὶ χρυσοῦφάντων ὄντων τοὺς ἱπποὺς ἐσκέπαζον „cu veșmintele și odăjdiile preoțești care erau de mătase și țesute cu fir de aur, acopereau caii”. — *Alții șezînd la ospețe... din sfintele potire*: cp. cu Nichita Choniati, ed. Bonn, p. 758, 4: τὰ τί-μαλαφῇ δοχεῖα... εἰς σίτων κανᾶ καὶ οἰνῶν κεράσματα ταῖς ἐαυτῶν τραπέζαις παρέφερον „vasele scumpe... le aduceau la mesele lor ca farfurii pentru pîini și pocale pentru vin”. Cp. Critobul, I, 62, 2. — *tās δὲ βιβλους ἀπάσας cărțile de-a valma*: cp. Critobul, I, 62, 3. 3: Σολεμανᾶν Soliman: Σουλαιμάνην Critobul, I, 73, 14.

μαλωσίας καὶ τῶν ἄνωθεν ἀριθμηθέντων παντοίων εἰδῶν. Καὶ ἦν ἰδεῖν ἐν μέ-
 σφ τῶν βαρβάρων ἓνα φοροῦντα σάκκον ἀρχιερατικόν καὶ ἕτερον ζωννύμενον
 ἐπιτραχήλιον χρυσοῦν, ἔλκοντα κύνας ἐνδεδημένους, ἀντὶ τῶν σαγισμάτων ἀμνοὺς
 χρυσοῦφάντους· ἄλλοι ἐν συμποσίοις καθήμενοι καὶ τοὺς ἱεροὺς δίσκους ἔμπροσ-
 θεν, συνδιαφόρους ὁπώρας ἐσθίοντες, καὶ τὸν ἄκρατον πίνοντες ἀπὸ τῶν ἱερῶν
 κρατήρων, τὰς δὲ βίβλους ἀπάσας ὑπὲρ ἀριθμὸν ὑπερβαίνουσας ταῖς ἀμάξαις
 φορτηγώσαντες ἀπανταχοῦ ἐν τῇ ἀνατολῇ καὶ δύσει διέσπειραν. Δι' ἐνὸς νομί-
 σματος δέκα βίβλοι ἐπιπράσκοντο, Ἀριστοτελικοί, Πλατωνικοί, Θεολογικοί καὶ
 ἄλλο πᾶν εἶδος βίβλου. Εὐαγγέλια μετὰ κόσμου παντοίου ὑπὲρ μέτρον, ἀνασπών-
 τες τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἄλλ' ἐπώλουν, ἄλλ' ἔρριπτον. Τὰς εἰκόνας ἀπά-
 σας πυρὶ παρεδίδουν· σὺν τῇ ἀναφθείσῃ φλογὶ κρέη ἐψώντες ἥσθιον.

2. Τότε μετὰ πέμπτῃν ἡμέραν εἰσῆλθεν ἐν τῷ Γαλατᾷ καί, προστάξας
 τοῦ γενέσθαι ἀπογραφὴν ἐπὶ πᾶσι τοῖς οἰκοῦσιν ἐν αὐτῷ, εὔρε πολλοὺς οἴκους
 κεκλεισμένους· ἦσαν γάρ φυγόντες οἱ Λατῖνοι σὺν ταῖς ναυσίν. Ὡρισε γοῦν τοῦ
 ἀνοίχθῃναι τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ καταγραφὴν ποιῆσαι ἐν πάσῃ περιουσίᾳ αὐτοῦ
 καί, εἰ μὲν στραφῶσιν ἄχρι προθεσμίας μηνῶν τριῶν, λαβέτωσαν τὰ ὑπάρχοντα
 αὐτῶν, εἰ δ' οὐκ ἐπιστραφῶσιν, ἔσονται τοῦ ἡγεμόνος. Τότε ἐκέλευσεν τὴν στρα-
 τιὰν πᾶσαν καὶ τὰς πέριξ κόμας τοῦ χαλᾶσαι καὶ εἰς γῆν ῥῖψαι τὰ τεῖχη τοῦ
 Γαλατᾶ καὶ ἀπολῦσαι αὐτούς· ὃ καὶ γέγονεν. Χαλάσαντες οὖν τὰ τεῖχη, ὅσα πρὸς
 τὴν ξηρὰν ἐπεπήγνυντο, ἔασαν τὰ πρὸς τὸν λιμένα κείμενα.

3. Τοὺς δὲ ἀσβεστοεργάτας προσέταξε δι' ὅλου τοῦ Αὐγούστου μηνὸς
 ἔχειν ἐτοιμὴν ἄσβεστον τοῦ ἀνοικοδομῆσαι τὰ καταπεσόντα τεῖχη τῆς Πόλεως.
 Αὐτὸς δὲ καταγράψας φαμελίας ἀπὸ τῶν ἐπαρχιῶν ἑφᾶς καὶ δύοσεως χιλιάδας
 ε', προσέταξεν μέχρι Σεπτεβρίου μηνὸς τούτους πανοικί ἐν τῇ Πόλει εἶναι ἐπά-
 νω ποινῆς κεφαλικῆς τιμωρίας. Καὶ ἔπαρχον καταστήσας Σολεημὰν ὀνόματι δοῦ-
 λον αὐτοῦ καὶ τὸν μέγα ναὸν βωμὸν τοῦ θεοῦ αὐτοῦ καὶ τοῦ Μωάμεθ ἐνθρονί-
 σας, τοὺς λοιποὺς ἀφείς ἐρήμους, αὐτὸς διὰ τῆς Ἀδριανοῦ νικητῆς ἐπανέξενεν,
 ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὑπὲρ ἄπειρον αἰχμαλωσίαν καὶ λάφυρα ὑπὲρ ἀριθμὸν.

3 ἐνδεδημένους Bull. ἐνδεδυμένους P || 5 συνδιαφόρους ὁπώρας P: σὺν διαφόροις ὁπώ-
 ραις Bull || 14 τοῦ Bull: τοὺς P || 20 ἐπεπήγνυντο Bull: ἐπεπύγνυντο P: ἐπεπήγνυντο Charitonidis.

4. Și a ieșit din Constantinopole în ziua de 18 iunie și toate femeile nobile și fetele lor le-a dus cu el în trăsură și de-a călare. Femeia marelui duce însă a murit pe drum în apropierea unui orașel numit Mesini și au înmormântat-o acolo, femeie vestită pentru faptele ei de caritate și de îndurare față de săraci ; cuminte și stăpână pe toate patimile vieții.

5. Intrind în Adrianopole cu un triumf deosebit, se puteau vedea curgînd de pretutideni toți și toate, conducători și domni de-ai creștinilor, de aproape și de departe, saluîndu-l cu bucură-te. Cu ce inimă, cu ce cuget, cu ce buze, cu ce gură ? Ci fără voie și nevrînd, i se închinău, aducîndu-i daruri de frică, să nu pățească și ei la fel. Iar tiranul stătea mîndru și semeț, îngîmfat de cucerirea Constantinopolei. Domnii creștinilor însă stăteau cu frică, așteptînd, oare ce va fi să le aducă ziua de mîine.

6. Și mai întîi a făcut socoteală pentru solul Serbiei, să dea în fiecare an stăpînirii turcești galbeni douăsprezece mii, despoții Peloponesului zece mii în fiecare an (și) să vină cu daruri să i se închine, domnul din Chios șase mii de galbeni în fiecare an, cel din Mitiline trei mii în fiecare an, cel din Trapezunt și toți cei de la Marea Neagră să vină în fiecare an să i se închine cu daruri și să-i dea tributurile.

7. În primul an în luna lui august au venit oamenii despotului Serbiei și i-au dat tributurile datorate ; au făcut și mare milostenie în Adrianopole. Căci la porunca despotului Gheorghe, au răscumpărat călugărițe tinere și bătrîne ; a eliberat pînă la o sută. Și cei robiți din neam nobil și din neamul celor de la palat, cu toții alergau în Serbia și primeau din milostenie și de la despot și de la vasilisa cheltuielile de răscumpărare.

8. Incepuse acum toamna anului în curs 6962 și, peste iarnă petrecînd acasă, a voit primăvara să atace pe despotul Serbiei și să-și însușească întreaga Serbie pentru domnia sa. Căci despotul, după cucerirea Constantinopolei, se și aștepta în fiecare zi la această veste amară și la această nedreptate din partea nesățiosului, căci el era bătrîn pătit și suferise multe de pe urma nedreptăților tiranului, precum deseori am spus-o. Și i-a anunțat, care e pricina

16 domnul P : domnii I ; vz. XLIII, 6.

5 ; cu bucură-te : vz. XL, 5 : χαίρε *Bucură-te*.

7 : despotul Serbiei : Gheorghe I Brancovici, 1427—1456 ; vz. XXX, 1. — παρὰ τῆς βασιλείας de la *vasilisa* : nu împărăteasa, căci βασιλίσα era o distincție și un rang bizantin dat soțiilor de despoți ; vz. XXXI, 7 ; e vorba deci de soția despotului Gheorghe Brancovici. Mai greu ar fi să ne gîndim la fata despotului, fosta soție a lui Murad II ; vz. XXX, 1 și XXXIII, 11.

4. Ἐξήλθεν οὖν ἐκ τῆς Πόλεως τῇ ιη^η τοῦ Ἰουνίου μηνός, πάσας τὰς εὐγενίδας καὶ τὰς αὐτῶν θυγατέρας ἄγων ἐν τοῖς ἄρμασι καὶ ἐν ταῖς ἱππηλασίαις. Ἡ δὲ τοῦ μεγάλου δουκὸς γυνὴ ἐν ὁδῷ ἐτεθνήκει πλησίον κάμεως Μεσηνῆς λεγομένης καὶ ἔθαψαν αὐτὴν ἐκεῖ, γυναῖκα περιβόητον ἐν ἐλεημοσύναις καὶ 314b
πενήτων οἰκτιμοῖς· σώφρων, ἐγκρατευομένη παντοίων ψυχικῶν παθῶν. 5

5. Ἐλθὼν δὲ ἐν Ἀδριανουπόλει ἐντὸς μετὰ θριάμβου ἐξοχωτάτου, ἦν ἰδεῖν συρρόεοντας πάσας καὶ πάντας, τοὺς ἀρχηγούς καὶ ἡγεμόνας τῶν χριστιανῶν, τοὺς ἐγγὺς καὶ τοὺς πόρρω, προσαγορεύοντας· τὸ χαῖρε. Ποῖα καρδία, ποῖα γνώμη, ποῖα χεῖλη, ποῖον στόμα; Ἄλλ' ἄκοντες καὶ μὴ βουλόμενοι προσεκύουν σὺν δώροις, φοβούμενοι, μὴ καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια πάθωσιν. Ὁ δὲ τύραννος ἐκάθητο 10
ὑψαύχην καὶ ἀλαζών, ἐπαιρόμενος ἐπὶ τῇ ἄλλωσει τῆς Πόλεως. Οἱ δὲ ἡγεμόνες τῶν χριστιανῶν ἴσταντο τρομαλίοι, ἐκδεχόμενοι, τί ἄρα ἔσται τὸ μέλλον εἰς αὐτοὺς ἀποφῆναι.

6. Ἀπελογίσατο οὖν πρῶτον τῷ πρέσβει Σερβίας τοῦ διδόναι κατ' ἔτος τῇ ἡγεμονίᾳ τῶν Τούρκων νομίσματα χιλιάδας δώδεκα, τοὺς δεσπότης τῆς Πελοποννήσου χιλιάδας δέκα κατ' ἔτος (καὶ) σὺν δώροις ἔρχεσθαι εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ, τῷ ἐν τῇ Χίῳ κατ' ἔτος νομίσματα χιλιάδας ἑξ, τῷ Μιτυλήνης κατ' ἔτος νομίσματα χιλιάδας τρεῖς, τῷ Τραπεζοῦντος καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ Ποντικῇ θαλάσῃ οἰκοῦσιν κατ' ἔτος ἐρχομένους ποιεῖν τὴν προσκύνησιν μετὰ δωροφορίας καὶ διδόναι τὰ τέλη. 15
20

7. Τῷ πρώτῳ οὖν ἔτει Αὐγούστῳ μηνὶ ἐλθόντες οἱ τοῦ δεσπότης Σερβίας καὶ παραδόντες τὰ κεχρεωστημένα τέλη, ἐποίησαν καὶ μεγάλην ἐλεημοσύνην ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει. Παραγγείλας γὰρ αὐτοῖς ὁ δεσπότης Γεώργιος, ἐξηγόρασαν 315b
μοναστηρίας νέας καὶ γηραίας· ἕως ἑκατὸν ἐλευθέρωσε. Καὶ οἱ τῶν ἐντίμων καὶ 25
ἐκ γένους τῶν παλατίου πάντες συρρόεοντες αἰχμάλωτοι ἐν Σερβίᾳ, ἐλάμβανον καὶ παρ' αὐτοῦ καὶ παρὰ τῆς βασιλείσης τὰ πρὸς ἐξαγορασίας ἐφόδια ἕνεκα ἐλεημοσύνης.

8. Τοῦ φθινοπώρου οὖν ἀρξαμένου τοῦ ἔτους ἤδη τρέχοντος ἑξακισχιλιοστοῦ ἐνακισιοστοῦ ἐξηκιστοῦ δευτέρου καὶ τὸν χειμῶνα οἱ διαβιβάσας, ἡβουλήθη ἐν ἔαρι τῷ δεσπότη προσβαλεῖν καὶ τὴν ἅπασαν Σερβίαν προσοικειῶσαι τῇ ἡγεμονίᾳ αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ὁ δεσπότης μετὰ τὴν τῆς Πόλεως ἄλωσιν καθεκάστην ἐκδεχόμενος ἦν τὴν πικρὰν ταύτην ἀγγελίαν καὶ τὸ τοῦ πλεονέκτου ἀδίκημα· ἦν γὰρ πρακτικὸς γέρον καὶ τῶν τοῦ τυράννου ἀδικημάτων πολυπαθὴς, ὡς πολλάκις εἰρήκαμεν, ὁ δεσπότης. Τίς οὖν ἢ εἰς τὸ μέ- 30

16 καὶ *addidi*: et I: *om.* P || 17 τῷ, Bull: τοῦ P: Li signori I: τοῖς *fortasse scribendum* v. XLIII 6: Οἱ Χιοὶ P signori Maonesi I || 24 μονάστριας P || 26 βασιλείσης P: *dispotessa* I || 30—31 προσοικειῶσαι Bull: πρὸς ὠκιδῶσαι P.

8: anulul în curs 6962: adică 1453, fiind septembrie acuma. — *de pe urma nedreptăților tiranului*: adică a fostului sultan Murad II. — *precum deseori am spus-o*: vz. XXX 1, 4, 6—7. —

la mijloc pentru nedreptate, spunîndu-i, cum că: „Locul peste care domnești, nu este al tău și nu-l ai nici de la tatăl tău, adică Serbia, ci e al feciorului lui Lazar, al lui Ștefan; și deci îmi aparține mie. Ieși deci repede din hotarele ei și eu am să-ți dau o parte din pămîntul tatălui tău
 5 Vulc și orașul Sofia. Iar de nu, vin asupra ta“. Acestea i le-a anunțat prin unul din cei mai credincioși slujitori ai lui, căruia i-a ordonat, ca în 25 de zile să se găsească în fața lui, ca să afle răspunsul; căci de nu, capul i-l va tăia și trupul i-l va arunca fiarelor de mîncare. Sosind solul tiranului în Serbia, l-a găsit pe despot fiind dincolo de Istru; și marii dregători ai
 10 Serbiei l-au ținut cu vorba, cum că despotul azi vine, mîine e aici; și în acest timp își puneau cetățile în bună stare și îngrămădeau în magazii toate cele de trebuință. Văzînd solul că a fost înșelat, se temea de pedeapsa pentru termenul întîrziat; căci trecuse mai bine de 30 de zile. Și tiranul plin de minie a ieșit cu toată armata din Adrianopole și a ajuns la Filipopole. Venind solul, i-a raportat fuga despotului în Ungaria și vicleșugul dregătorilor lui, cum că l-au ținut și nu-l lăsau să plece; și avea tiranul să-l omoare, numai că slujitorul a trimis încă înainte de termen la sultan și i-a arătat întîrzierea sa și pregătirile sîrbilor și fuga despotului.

9. Iar ungurii trecînd pe undeva peste Dunăre, au pustiit părțile de
 20 pe la Tîrnovo; și găsindu-se cu o armată turcească, au rămas biruitori și au trecut înapoi Dunărea cu pradă foarte multă.

10. Tiranul însă ridicîndu-se de la Filipopole, a plecat la Sofia; și acolo lăsîndu-și tabăra cu vizirii și cu tot senatul, însuși cu armată pedestră, pînă la 20 de mii, a intrat adînc în Serbia; n-a găsit însă pe ni-
 25 meni cine să-i stea în cale. Căci despotul era trecut de multe zile în Ungaria cu toată casa lui și marii dregători cu toți ai lor; cetățile însă le-a întărit și a poruncit cu toată hotărîrea, ca tot poporul să stea înăuntru, să nu descurajeze și să nu se predea, căci însuși are să vină cu multă putere foarte în curînd.

11. Tiranul însă a pătruns la Smederevo, căci dorea foarte să cucerască acest oraș, pentru că era așezat la marginea Dunării și deschidea drumul celor cu gîndul să treacă în Ungaria; neputînd însă isprăvi nimic, s-a întors înapoi, războindu-se cu unul din orașelele întărite. Și cetățuia nu s-a predat, poporul însă care-și avea așezările afară de orașel în cătunele și satele din cîmpie, aveau și ei altă zonă exterioară a cetățuii

și deci îmi aparține mie: întrucît Ștefan murise fără urmași direcți și sora acestui Ștefan a fost soția lui Baiazid I Fulgerul și deci o străbună a lui Mohamed II; vz. IV, 1 și XXX, 1.

10: πάση τῇ γερουσίᾳ cu tot senatul: e un termen clasic antic cu totul neoptrivit aici, la turci nu exista doară senat; e vorba de marii dregători sfetnici ai sultanului.

σον αἰτία τοῦ ἀδικήματος, ἐμήνυσε λέγων, ὡς· „Ὁ τόπος, ὃν δεσπάζεις, οὐκ ἔστι σός, ἀλλ' οὐδὲ πατρικός, δηλονότι ἡ Σερβία, ἀλλ' ἔστι τοῦ Λαζάρου υἱοῦ, τοῦ Στεφάνου· ἀνήκει οὖν ἐμοί. Ἐξέλθε οὖν τάχως ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῆς· ἔχω δὲ δωρῆσασθαί σοι μέρος ἐκ τῆς γῆς τοῦ πατρὸς σου τοῦ Βούλκου καὶ τὴν πόλιν Σοφίαν. Εἰ δὲ μή, ἔρχομαι κατὰ σοῦ.“ — Ταῦτα οὖν μνηύσας δι' ἐνὸς τῶν πιστοτάτων αὐτοῦ δούλων, προστάξας ἐν ἡμέραις εἴκοσι καὶ πέντε εὐρεθῆναι ἐνώπιον αὐτοῦ, τοῦ μαθεῖν τὴν ἀπόκρισιν· εἰ δ' οὐ μή, τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τεμὼν τό σῶμα ρίψει τοῖς θηροῖς εἰς βοράν. Ὁ δὲ ἀποκρισιάριος τοῦ τυράννου ἐλθὼν ἐν Σερβίᾳ καὶ εὐρὼν τὸν δεσπότην πέραν τοῦ Ἰστρου διάγοντα, κρατήσαντες αὐτὸν οἱ τῆς Σερβίας ἄρχοντες, ὡς σήμερον ὁ δεσπότης ἔρχεται, αὐριοῖν ἐπιδημεῖ, σὺν τούτοις ἐπεμελοῦντο τῶν πολιχνίων καὶ τὰ πρὸς χρεῖαν πάντα ἐν ἀποθήκαις ἐστοίβαζον. Ἰδὼν οὖν ὁ ἀποκρισιάριος, ὅτι ἡπάτηται, φοβηθεὶς καὶ τὸ ἐπιτίμιον τῆς προθεσμίας, ἣν γὰρ διαβάσας ἐπέκεινα ἡμέρας λ', ὁ τύραννος οὖν θυμοῦ πλησθεὶς ἐξῆλθε τῆς Ἀδριανοῦ σὺν πάσῃ τῇ στρατιᾷ καὶ κατέλαβε τὴν Φιλίππου. Ἐλθὼν δὲ ὁ δοῦλος καὶ ἀπαγγέλλας τὴν φυγὴν τοῦ δεσπότης ἐν Οὐγγρίᾳ καὶ τὴν ἐνέδραν τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ, πῶς ἐκράτησαν αὐτὸν καὶ οὐκ ἀπέλυσον, ἔμελλε γὰρ θανατῶσαι τοῦτον ὁ τύραννος, πλὴν ὁ δοῦλος πρὸ τῆς προθεσμίας ἔστειλε, τῷ ἡγεμόνι δηλῶν τὴν αὐτοῦ βραδύτητα καὶ τὰς κατασκευὰς τῶν Σέρβων καὶ τὴν φυγὴν τοῦ δεσπότης.

9. Οὐγγροι δὲ ποθεν διαβάντες τὸν ποταμὸν καὶ τὰ τῆς Τερνόβου μέρη λεηλατήσαντες καὶ σὺν στρατιᾷ Τούρκων εὐρεθέντες καὶ τὴν νικῶσαν λαχόντες, σὺν πλείστῃ λεία τὸν Ἰστρον πάλιν ἐδιέβησαν.

10. Ὁ δὲ τύραννος ἀπάρας ἐκ τῆς Φιλίππουπόλεως εἰς Σοφίαν ἐπορεύθη· κακεῖ τὸν στρατὸν καταλείψας σὺν τοῖς μεσάζουσι καὶ πάσῃ τῇ γερουσίᾳ, αὐτὸς σὺν περικτῷ στρατῷ, μέχρι χιλιάδας κ', εἰς Σερβίαν εἰσέδου, μὴ εὐρὼν δὲ τὸν συναντήσοντα αὐτῷ. Ἦν γὰρ ὁ δεσπότης πρὸ ἡμερῶν ἱκανῶν ἐν Οὐγγρίᾳ περάσας σὺν πάσῃ τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ καὶ οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ πανοικί· τὰ δὲ κάστρα ὀχυρώσας καὶ τὸν λαὸν ἅπαντα κελεύσας ἐντὸς αὐλισθῆναι, ἐκέλευσε μὴ δειλιάν καὶ προδίδοσθαι, αὐτὸς γὰρ ἥξειν μέλλει σὺν δυνάμει πολλῇ ὡς ἐν ὀλίγῳ.

11. Ὁ δὲ τύραννος εἰσελθὼν ἄχρι Σμεδρόβου, ἣν γὰρ διψῶν τὴν αὐτῆς τῆς πόλεως ἄλωσιν διὰ τὸ εἶναι ἐν τῇ ἀκτῇ τοῦ ποταμοῦ καὶ διδόναι δίοδον τοῖς μέλλουσιν ἐν Οὐγγρίᾳ περᾶν, μὴ δυνηθεὶς δὲ προᾶξαι τι, ὑπέστρεψε πολεμήσας τῶν πολιχνίων ἐνί. Τὸ μὲν κάστρον οὐ παρεδόθη, ὁ δὲ λαὸς ὁ παρακείμενος ἔξω τοῦ πολιχνίου τῶν κώμεων καὶ τῶν τοῦ κάμπου χωρίων, ἔχοντες καὶ αὐτοὶ ζώνην

16 ἐνεδραν P.

11: deschidea drumul: vz. XXX, 4. — cu unul din orașelele întărite: Ostrovița după cronicarul turc Seadeddin: vz. C. Müller, Critobul comentar, p. 105; după L. Chalco, II, 176, 21 Νοβόπυργος. Probabil Novobrod. Critobul și G. Sifranțes nu amintesc nimic de această expediție neizbutită a lui Mohamed II în Serbia, din vara anului 1454.

care-i apăra ; căci cetățuia era puternică, cetatea exterioară însă nu așa de tare. Predarea acesteia, el călcătorul de jurământ a primit-o sub jurământ ; și după ce a luat-o, pe toți i-a robit fără nici o deosebire și i-a dus cu el ; cetățuia însă nu s-a predat.

- 5 12. Intorcându-se la Sofia, s-a ridicat de acolo și a venit la Adrianopole, ducând cu el și prada de război ; și acolo jumătate din pradă a dat-o comandanților și celor ce s-au ostenit împreună cu dînsul, jumătate din robi însă i-a luat el și i-a trimis, dîndu-le locuințe în satele de prim-
10 prejurul Constantinopolei. Și era partea ce i-a căzut lui, patru mii de bărbați și soțiile lor.

- Mahomed II își ridică palate.** 13. Și el ridicându-se din Adrianopole, a sosit la Constantinopole. Căci cînd era prin părțile Filipopolei, dăduse poruncă să se restaureze zidurile stricate ale Constantinopolei ; și el le-a găsit refăcute și încheiate bine, cum trebuia. Intrînd în Constantinopole,
15 a măsurat în mijlocul ei pămînt cuprinzînd opt stadii sau și mai mult și a poruncit să împrejmuiească o curte și înăuntrul ei să fie clădite palate. După ce curtea a fost făcută, întreg acoperișul ei l-a învelit cu table de plumb, pe care le-a luat de pe la mănăstiri, căci rămăseseră pustii. Și în mănăstirea Pantocratorului au intrat, de locuiau dîrstari și în mijlocul
20 bisericii lucrau pielari, în mănăstirea Mangane au intrat călugări turci, iar în toate celelalte turci cu femei și copii.

- Nădejdea lui Duca în sfirșitul nenerocirii.** 14. Acestea ce le scriu după căderea Constantinopolei, n-
25 aș trebui să le scriu ; căci nu s-ar cuveni să scriu istoria victoriilor și isprăvilor de vitejie ale unui tiran nelegiuit, dușman neîmpăcat și nimicitor al neamului nostru. Ci ceea ce m-a înduplecat să scriu este următorul fapt pe care vreau să-l povestesc : Am auzit

12: *dîndu-le locuințe*: cp. Critobul, II, 1, 1 et passim care stăruie în chip deosebit asupra grijei lui Mahomed II, să reîmpopuleze Constantinopolea golită de locuitori.

13: *să se restaureze zidurile*: vz. 3; cp. și Critobul, I, 73, 4 și II, 1, 2. — *cuprinzînd opt stadii*: vz. XXVIII, 12. — *să fie clădite palate*: cp. Critobul, II, 1, 2. — *mănăstirea Pantocratorului*: adică a Atotțiitorului; vz. XXXVI, 3. — *mănăstirea Mangane*: adică mănăstirea din cartierul Arsenalului, căci τὰ μαγγαῖα înseamnă mașini și scule de război. Acest cartier se afla la capătul de răsărit al Bizanțului. În acest cartier din apropierea marelui palat al împăraților bizantini și al actualului Top-seraiu al sultanilor, împăratul Constantin IX. Monomah (1042—1055), în locul unei biserici mai mici din secolul 9, cu hramul sfîntul Gheorghe, a durat o biserică mare și somptuoasă, a cărei descriere amănunțită ne-a lăsat-o Mihail Psellos în Chronografia sa, VII, 185—187. „Și biserica era ca un cer înstelat din toate părțile cu stele de aur” (Psellos, ed. E. Renauld, vol. II, p. 62, 10). Biserica și mănăstirea au fost înconjurate de un parc mareș numit Filopation, azi toate dispărute fără urmă.

ἑτέραν τοῦ κάστρου ἔξωθεν φυλάτουσαν αὐτούς, ἣν γὰρ τὸ πολίχνιον ὀχυρόν, τὸ δὲ ἔξώκαστρον οὐ τόσον, σὺν ὄρκοις ὁ ἐφόρκος ἔλαβε καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν πάντας ὁμοῦ ἰχθυαλώτισεν ἄγων· τὸ δὲ φρούριον οὐ παρεδόθη.

12. Στραφεῖς οὖν ἐν τῇ Σοφίᾳ καὶ ἀπάρας ἐκεῖθεν ἦλθεν εἰς Ἀδριανουῖ, ἄγων καὶ τὴν λείαν· κακεὶ δωρησάμενος τοῖς ἄρχουσιν καὶ τοῖς κεκοπιακόσι σὺν αὐτῷ τὴν ἡμῖς, αὐτὸς τὴν ἡμῖς αἰχμαλωσίαν λαβὼν ἐν ταῖς κόμισι ταῖς περὶ τὴν Κωνσταντίνου ἐπέμψεν οἰκίας αὐτοῦς. Ἦν γὰρ τὸ λαχὸν μέρος αὐτοῦ ἀνδρόγυνα χιλιάδαι τέσσαρες.

13. Αὐτὸς δὲ ἀπάρας ἐξ Ἀδριανουῖ εἰς Κωνσταντίνου ἀφίκετο. Ἦν γάρ, ὅτε ἐν τῇ Φιλίππου διέτριβεν, κελεύσας οἰκοδομηθῆναι τὰ χαλασθέντα τείχη τῆς Πόλεως· εὗρε οὖν ἀνοικοδομηθέντα καὶ καλῶς ἀπαρτισθέντα, ὥς ἐχορῆν. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῇ Πόλει καὶ διαμετρήσας ἐν μέσῳ αὐτῆς γῆν περιέχουσαν στάδια ὀκτῶ ἢ καὶ πλεόν, ἐκέλευσε περιορίσαι αὐλὴν καὶ ἔνδον αὐτῆς οἰκοδομῆσαι παλάτια. Γενομένης οὖν τῆς περιορίας, ἐκάλυψε πᾶσαν τὴν κορυφὴν αὐτῆς ἐν μολυβδίναις πλάκεσιν, ἀφελὼν αὐτὰς ἀπὸ τῶν μοναστηρίων· ἦσαν γὰρ ἔρημα μείναντα. Ἐν γὰρ τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος εἰσῆλθον κναφεῖς οἰκοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι σκυτοτομοῦντες ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ, ἐν τῇ τῶν Μαγγάνων μονῇ τουρκοκαλόγηροι, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἀπάσαις ἀνδρογυναικόπαιδα Τούρκων.

14. Ταῦτα, ἃ γράφω μετὰ τὴν τῆς Πόλεως ἄλωσιν, οὐκ ἔξεστί μοι γράφειν· οὐ γὰρ ἦν πρόπον χρονογραφεῖν μοι νίκας καὶ ἀνδραγαθήματα τυράννου δυσσεβοῦς καὶ ἐχθροῦ ἀσπόνδου καὶ ὀλετήρος τοῦ γένους ἡμῶν. Ἀλλὰ τὸ πείσάν μοι γράφει ἐστὶ τοῦτο, ὃ λέξω ἐρχομαι. Ἐμαθὼν παρὰ τινων γερόντων τι-

7 οἰκίας αὐτοῦς Bek: οἰκήσας αὐτοῖς P || 8 χιλιάδαι P: χιλιάδες Bull || 10 τῇ script: τοῖς P | Φιλίππου P: Φιλίπποις Bull.

14: *n-aș trebui să le scriu*: Deși nu se poate spune că lui Duca îi lipsește căldura sincerității, totuși scuza, că a ajuns în situația să descrie nenorociri și dezastre de-ale neamului său, pare să fi devenit o figură retorică la istoricii bizantini, căci o înfîlmim și la alții. Mihail Ataliat, ed. Bonn, p. 197, 17—198, 8 își cere și el oarecum scuza că arată decăderea statului bizantin sub Mihail VII Parapinaches 1071—1078; Nichita Choniati, ed. Bonn, p. 768, 3 își face imputarea, că întrebuintează istoria care este cea mai frumoasă invenție a elenilor pentru arătarea unor fapte barbare comise în contra unor eleni; ci acești barbari, adică cruciații latini din 1204, ar trebui să rămîna uitați, pînă ce dumnezeu care, după ce pedepsește, are și milă de cel pedepsit, își va fi întors fața și fărâdelegile barbarilor ar fi trecut. Iar Critobul, I, 3, scriind istoria sultanului Mahomed II, se scuza cu nestatornicia lucrurilor omenești și că stăpînirile trec de la un neam la altul și că el, ca și Iosif Flavius care, evreu fiind, a descris robirea neamului său de romani, nu găsește nici o vină neamului său, ci numai unor conducători. —

- de la niște călugări venerabili, cînd eram încă tînăr, că sfîrșitul domniei nedrepte a osmanilor va veni deodată cu sfîrșitul împărăției Paleologilor. Căci și Osman cu uzurparea domniei și Mihail Paleolog cu luarea împărăției tot deodată au început, cu puțin mai înainte Mihail, puțin după aceea Osman, în zilele feciorului său Andronic Paleolog. Dar și în zilele lui Mihail, Osman începuse cu uzurparea domniei, dar numai prin expediții de jaf. Potrivit acestui fapt era menit ca sfîrșitul și al împărățiilor și al Constantinopolei să se întîmple mai înainte și pe urmă al Osmanilor. Căci Mihail s-a întîmplat atunci să caute să ghicească prin semne prevestitoare cu ajutorul păsărilor, dacă după moartea lui, feciorul său va moșteni împărăția; căci pe dinsul îl muștra conștiința, că pe nedrept a smuls domnia, orbind pe moștenitor și luînd asupra capului său mii de blesteme și asupra urmașilor din neamul lui. Din prevestire a rezultat un cuvînt nedeslușit: m a m a i m i. Ghicitorul făcîndu-l, spunea:
- „Cîte litere sînt în cuvîntul nedeslușit, atîția împărați vor domni din semînția ta și atunci împărăția va fi ridicată și din Constantinopole și de la neamul tău“. Și aceasta apucînd-o noi prin lovitura cea de pe urmă a vremii și văzînd că amenințarea nenorocită și înfricoșătoare s-a împlinit pentru neamul nostru, așteptăm ca în vis mîntuirea și cu cea mai fierbinte dorință ne rugăm la dumnezeu cel ce pedepsește și apoi iarăși alină și, în nădejdea că prezicerile unor oameni cucernici se vor împlini, scriem și ce-a făcut tiranul după această spaimă a lui dumnezeu. Ci să ne întoarcem iarăși la ce mai rămîne de scris în istoria noastră.

- Mahomed II cere tribut cavalerilor din Rodos.** XLIII. În al doilea an, de cînd a ajuns domn al Constantinopolei, anul fiind de la începutul lumii 6963, tiranul aflîndu-se la Andrianopole, vin și din Rodos frați călugări, ca să-i aducă închinăciune cu daruri foarte multe; și i-au cerut tratate încheiate cu jurămînt, ca să poată face cumpărături în părțile Cariei și Licie ca vecini, de asemenea și turcii să poată trece fără frică strîmtoarea mării și să-și cumpere de ce au nevoie din Rodos și din insulele ce se țin de Rodos, și să trăiască în bună prietenie; tiranul însă le-a

τοῦ αὐτοῦ domniei nedrepte și ἐν τοῦ αὐτοῦ cu uzurparea domniei: τοῦ αὐτοῦ are aici înțelesul antic clasic de uzurpare prin violență și fără dreptate a domniei, a puterii în stat—Osman: 1288—1326. Mihail VIII Paleolog, 1261—1282.—Andronic II Paleolog, 1282—1328.—semne prevestitoare cu ajutorul păsărilor: se scriau pe pămînt literile alfabetului și pe fiecare literă se punea un grăunte și, dînd drumul unui cocoș, se observa ordinea literelor de pe care înghițea grăuntele; din aceste litere se forma ghicite prevestitor; vz. G. Cedrenos, ed. Bonn, vol. I, p. 548, 15. Așa s-a ajuns la cuvîntul nedeslușit m a m a i m i, ale cărui litere indică inițialele împăraților Paleologi pînă la Constantin XII, 1448—1453 și anume: Mihail VIII; Andronic II; Mihail IX, 1294—1320 ală-

μίων ἀνδρῶν, ἔτι νέος ὢν, ὅτι τὸ τέλος τῆς τυραννίδος τῶν Ὀτμάνων ἔσται
ομοῦ φθάσαν σὺν τῷ τέλει τῆς βασιλείας Παλαιολόγων. Ὁμοῦ γὰρ ἤρξαντο ὁ
Ὀτμάν ἐν τυραννίδι καὶ Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐν βασιλείᾳ, πρὶ ὀλίγου μὲν
ὁ Μιχαὴλ, μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Ὀτμάν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Ἀνδρονίκου
τοῦ Παλαιολόγου. Ἦν δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Μιχαὴλ τυραννῶν ὁ Ὀτμάν,
πλὴν ληστροικῶς. Κατὰ τοῦτο ἐπρόκειτο καὶ τὸ τῶν βασιλέων καὶ τῆς Πόλεως
πέρας προλαβὼν γενέσθαι, εἴτα τὸ τῶν Ὀτμάνων. Ἐτυχε γὰρ ὁ Μιχαὴλ οἰωνο-
σκοπήσας τότε, εἰ τὴν βασιλείαν κληρονομήσει ὁ υἱὸς αὐτοῦ, τελευτήσας αὐτός.
ἐλέγχετο γὰρ ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ἀδίκως τὴν βασιλείαν δραξάμενος, τυφλώσας τὸν
κληρονόμον καὶ μυρίους ἀφορισμούς κατὰ κεφαλῆς δεξάμενος καὶ κατὰ τῆς τοῦ
γένους σειρᾶς. Τὸ μαντεῖον οὖν φωνὴν ἄσσημον ἐξερεύξατο: **μ α μ ἄ ἱ μ ι**. Ὁ δὲ μάντις
ἐξηγούμενος ἔλεγεν· „Ὅσα στοιχεῖα ἐν τῇ ἀσῆμῳ λέξει τυγχάνουσιν, τοσοῦτοι ἐκ
τῆς σῆς σπορᾶς βασιλεῖς βασιλεύσουσιν καὶ τότε ἡ βασιλεία καὶ ἀπὸ τῆς Πόλεως
καὶ ἀπὸ τοῦ γένους σου ἀρθήσεται.“ — Τοῦτο οὖν ἡμεῖς οἱ ἐν τῇ ὑστάτῃ τοῦ χρό-
νου φορᾷ φθάσαντες καὶ ἰδόντες τὴν ἀπαίσιον καὶ φοβερὰν ἀπειλὴν τὴν γεννηθεῖ-
σαν τῷ ἡμετέρῳ γένει, ὀνειροπολοῦντες ἐκδεχόμεθα τὴν ἀνάρξουσιν καὶ δι' ἐπιθυ-
μίας εἰς ἄκρος ζεούσης ἱκετεύοντες τὸν παιδεύοντα καὶ πάλιν ἰώμενον Θεὸν καὶ
τὰ προρρήθέντα παρὰ τινων εὐλαβῶν ἀνδρῶν εἰς ἐκδοχὴν ἐλπίζοντες, γράφομεν
καὶ τὰ μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀπειλὴν παρὰ τοῦ τυράννου γινόμενα. Ἀλλ' ἐπανίω-
μεν αὐτίς εἰς τὸ τῆς ἱστορίας ἐλλείπον.

XLIII. Ὁ γὰρ τύραννος ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει [τῆς], ἀφ' οὗ γέγονεν κύριος
Κωνσταντινούπολεως, ἔτος τῆς τοῦ κόσμου παραγωγῆς ἑξακισχιλιοστὸν ἐνα-
κοσιοστὸν ἑξηκοστὸν τρίτον, ἐν τῇ Ἀδριανουῦ ὢν, ἔρχονται καὶ ἀπὸ Ῥόδου
φρέριοι προσκυνήσαντες τῷ τυράννῳ σὺν δώροις ὅτι πλείστοις καὶ συνθή-
κας ἐνόρκους αἰτήσαντες, τοῦ ἐμπορεύεσθαι εἰς τὰ τῆς Καρίας καὶ Λυ-
κίας μέρη ὡς γείτονες, ὁμοίως καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἐν Ῥόδῳ ἀρόβως περαιωῦντες
τὸν πορθμὸν, τὰ πρὸς χρεῖαν αὐτῶν ἀπὸ Ῥόδου καὶ τῶν ταύτης νήσων ἐμπο-

2 φθάσαν *scripti*: φθάσας P || 21 τῆς P: *delevi*.

turi de tatăl său; Andronic III, 1328—1341; Ioan V, 1341—1391; Manuil II, 1391—
1425; Ioan VIII, 1425—1448. Sint săriți însă Ioan VI, Cantacuzino, 1347—1354; An-
dronic IV, 1376—1379 și Ioan VII Paleolog, 1390 care au domnit și ei. Profetia e o
prevestire ex eventu, ticluită în timpul domniei lui Constantin XII, după ce împărații
amintiți și-au încheiat domniile. — *orbind pe moștenitor*: pe Ioan IV Lascaris,
1258—1261.

XLIII, 1: *anul*... 6963: adică 1454. —

cerut tributuri. Iar solii s-au apărat spunînd, că nu-i în căderea lor să dea răspuns despre aceasta. Vizirii însă le-au spus : „Dacă nu primiți să dați tribut, nici prietenia sultanului nu veți avea-o ; căci de acum înainte el este domnul tuturor insulelor din Marea Egee și, precum Chios și Lesbos, Lemnos și Imbros și celelalte insule s-au supus, așa faceți și voi. De nu, o să fie luptă aprigă și marele sultan va nimici insula și cele de primprejur“. Atunci solii au răspuns : „Să vină cu noi unul din slujitorii sultanului și să vorbească despre aceasta marelui maestru ; și dacă e voia lui, să dea tribut și orice alta, dacă e spre binele insulei. Cît despre noi, nu e în căderea noastră să dăm răspuns“. Sultanului i-a plăcut vorba și a trimis cu ei pe unul din slujitorii lui de seamă și pe ei i-a lăsat să plece, cum trebuia.

2. Sosind la Rodos și marele maestru ascultînd bine vorbele trimise de sultan, a răspuns, spunînd slujitorului, precum că : „Insula aceasta nu este a mea. Sînt și eu sub ascultarea papei, precum tu sub a domnului tău. Și papa îmi ordonă să nu dau nimănui tribut, nu numai în ce privește pe sultanul tău care e după origine și credință de alt neam și altă lege, ci și pe oricare alt împărat de același neam și aceeași lege. Prin urmare zic așa: Dacă vrea să fie prieten și eu pe a mea cheltuială să trimit în fiecare an soli și să-l salut ca pe un vecin și mare sultan, iată că e bine ; dacă însă nu, să facă ce poate“. Și cu aceste vorbe spuse ca în bătaie de joc l-a lăsat pe slujitor să plece.

3. Auzind tiranul aceste cuvinte, s-a umplut de mînie și furios a vestit război mare și a dat voie oricui vrea să meargă și să robească și să strice pe cît i-ar fi puterea. Atunci turcii care locuiau în ținutul Cariei, îmbărcîndu-se pe direme și alte luntre pînă la 30 la număr, au trecut dincolo și jefuind o parte a insulei, au robit 40 de suflete ; și în insula Cos de asemenea.

30 Chamza e trimis asupra Rodosului, 1455. 4. Primăvara sosind, echipează o flotă mare, 25 de trireme, 50 direme și vase cu un rînd de lopeți o sută și mai bine, de erau la număr de toate pînă la 180. Și în luna iunie pornind de la Galipoli, au venit la Mitiline, avînd amiral pe Chamza, paharnicul părintelui său, pe care-l pusese guvernator al întregului Chersones și comandant al flotei.

35 5. Domnul din Mitiline însă l-a întîmpinat bine, căci m-a trimis pe mine să-i fac primirea cuvenită. Și el nici n-a intrat cu flota în port, ci vîslind

marelui maestru : vz. XXI, 4.

4: καπιτάνειον (comandant) pentru καπιτάνιον poate prin influența italianescului capitaneo.

ρευόμενοι ἐν ἀγάπῃ ὧσιν, ὁ τύραννος φόρους ἤτήσατο. Οἱ δὲ πρέσβεις ἀπελογήσαντο, ὡς περὶ τούτου οὐκ ἔστιν ἀπόκρισιν δοῦναι. Οἱ δὲ μεσάζοντες εἶπον· „Εἰ οὐ παραδέξεσθε φόρους διδόναι, οὐδὲ τὴν ἀγάπην τοῦ ἡγεμόνος ἔχετε· 320b
καὶ γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν αὐτός ἐστι κύριος τῶν νήσων ἀπασῶν ἐν τῇ Αἰγαίῳ Πελάγει κεμένων καὶ, ὥσπερ Χῖοι καὶ Λέσβιοι, Λήμνιοι καὶ Ἰμβριοι καὶ ἄλλαι νῆσοι 5
ὑπετάγησαν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιήσατε. Εἰ δ' οὐ, μάχη καρτερὰ γένηται καὶ τὴν νήσον καὶ τὰ περίεξ ἀφανιεῖ ὁ μέγας ἡγεμὼν.“ — Τότε οἱ ἀποκρισιάριοι ἀπεκρίναντο· „Ἐλθέτω μεθ' ἡμῶν εἰς τῶν τοῦ ἡγεμόνος δούλων καὶ περὶ τούτου λεγέτω τῷ μεγάλῳ μαῖστορι· καὶ εἰ θελητὸν αὐτῷ ἐστίν, δότω καὶ φόρους καὶ ἄλλο εἴ τι, 10
ἂν λυσιτελῇ διὰ τὴν νήσον. Τὸ δ' ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ἀπόκρισιν δοῦναι.“ — Ἦρσεν οὖν ὁ λόγος καὶ σὺν αὐτοῖς ἓνα τῶν περιφήμων αὐτοῦ δούλων ἔστειλεν, ἀποπέμψας αὐτούς, ὡς ἔχουσαν.

2. Ἐλθόντες δὲ ἐν Ῥόδῳ καὶ τὰ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος καλῶς ἐνωτισθεῖς ὁ μέγας μαῖστωρ ῥήματα, ἀπεκρίνατο λέγων τῷ δούλῳ ὡς· „Ἡ νῆσος αὕτη οὐκ 15
ἔστιν ἐμὴ. Εἰμὶ κἀγὼ εἰς ὑποτάγην τοῦ πάπα, ὡς σὺ εἰς τὸν σὸν κύριον. Ὁ πάπας οὖν κελεύει μοι τοῦ μὴ δοῦναι φόρους τινί, οὐ μόνον τὸν σὸν ἡγεμόνα, ὅς ἐστιν ἔθνους ἑτέρου καὶ πίστεως ὁμογενὴς καὶ ὁμόφρων, ἀλλ' οὐδένα τῶν βασιλέων τῶν ὁμογενῶν καὶ ὁμοπίστων. Λέγω οὖν οὕτως· εἰ μὲν βούλεται τοῦ εἶναι φίλος καὶ κατ' ἔτος ἐκ τῶν ἐμῶν ἀναλωμάτων πρέσβεις στέλλων προσαγορεύω ὡς 321b
γείτονα καὶ ἡγεμόνα μέγαν, ἰδοὺ καλόν· εἰ δ' οὐ, ποιησάτω, ὃ δύναται. Ἀπέλυσεν οὖν τὸν δούλον σὺν τούτοις τοῖς σκωπτικοῖς ῥήμασιν.

3. Ἀκούσας δ' ὁ τύραννος τοὺς λόγους τούτους καὶ θυμοῦ πλήρης μεστός γεγωνώς, ἐκήρυξεν μάχην καρτεράν καὶ τῷ βουλομένῳ ἐχαρίσατο τοῦ ἀπελθεῖν καὶ αἰχμαλωτίσαι καὶ φθεῖραι εἰς ὅσον θάνατο. Τότε οἱ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρίας οἰκοῦντες Τοῦρκοι ἐμβάντες ἐν διήρεσι καὶ ἄλλοις ἀκατίοις ἕως λ^α τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν περσὶαν διαβάντες καὶ εἰς ἓν μέρος τῆς νήσου ληστικῶς ἐπιβάντες, 25
ἡχμαλώτευσαν ψυχὰς μ': καὶ ἐν νήσῳ τῇ Κῷ ὁμοίως.

4. Ἔαρος δ' ἐπελθόντος στόλον ἀπαρτίζει μέγαν, τριήρεις κε', διήρεις ν^α καὶ μονήρεις ἑκατὸν καὶ πλεόν, ὡς εἶναι τὰς πάσας ἀριθμουμένας μέχρι τῶν ρρ^α. Καὶ τῷ Ἰουνίῳ μηνὶ ἐξελθόντες ἀπὸ τῆς Καλλιουπόλεως, ἦλθασιν ἐν Μιτυλήνῃ, 30
ἔχοντες ἀμυραλὴν Χαμζάν, πιγκέρην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὃν αὐτὸς ἐπαρχον πάσης Χερσόνησου κατέστησε καὶ καπιτάνεον στόλου.

5. Ὁ δὲ ἡγεμὼν καλῶς αὐτὸν δεξιωσάμενος, ἐπέμψε γὰρ με εἰς αὐτὸν τοῦ ποιῆσαι τὰ πρέποντα. Καὶ γὰρ οὐκ ἔνευσεν ἐν τῷ λιμένι, ἀλλὰ πρὸνναν κρούσας

1—2 ἀπελογίσαντο P || 16—17 ὅς ἐστιν Bek: ὅς σιν P || 17 *post* πίστεως *addere vult* οὐκ Bull || 24 τὴν ἐπαρχίαν *scripsi*: τῇ ἐπαρχίᾳ P: τῆς ἐπαρχίας Bull.

de-a îndărăteala, a trecut în cealaltă parte, ca în oraș lumea să nu se tulbure, căci și acolo era un port în stare să adăpostească o flotă ca aceea. Căci numitul Chamza era un om bun la suflet. Domnul mă trimisese pe mine cu daruri bogate și cu alte lucruri îndeajuns ce se dau de obicei, și
 5 i-am pregătit omului o primire, de l-am făcut ca un frate al domnului. Căci darurile trimise au fost veșminte de mătase și țesute din lână opt la număr, șase mii monede bătute de argint, 20 de boi, 50 de oi, vin peste opt sute de măsuri, piini din două măsuri, copturi fine din una, brânzeturi peste o mie de litre, fructe fără măsură; de asemenea și pentru mesenii
 10 lui în proporție cuvenită.

6. După ce a stat la Aghiasmati, căci așa se chiamă numele locului, două zile, a desfăcut pînzele și coboară la Chios. Și acolo a făcut tot așa; a trecut în cealaltă parte și s-a oprit. Chioții însă nu i-au arătat cinstea și primirea pe care le-a făcut-o domnul din Lesbos. Căci înainte de puțin
 15 timp chioții au fost respinși de tiran într-un proces, pentru patruzeci de mii de galbeni, în care îi reclamase în apel Francesco Draperio, unul din marii dregători ai Galatei, pentru prețul unei cantități de piatră acră. Acest Francesco era la flotă și tiranul îi poruncise lui Chamza că, dacă
 20 nu i se dă lui Francesco datoria aceea, să bată chiar și insula Chios și s-o strice, pe cît îi este puterea. A doua zi dimineața sculîndu-se, flota a venit din partea cealaltă și, slobozind ancorele, s-a oprit aproape de biserica sfîntului Isidor mucenicul. Și chioții trimițînd cîțiva, l-au salutat; și el le-a dat hotărîrea sultanului; și ei citînd-o, au răspuns că: „Noi nici
 25 nu-i sîntem datori lui Francesco și nici nu-i plătim nimic; și fă cum vrei!” — Atunci Chamza a debarcat turci și ei au făcut oarecare pradă în satele de primprejur și pagubă prin grădini și vii, căci la oraș n-au putut face nimic. Căci afară de oraș era mulțime de bărbați, iar înăuntru
 30 mulțime de arme și italieni artăgoși și gata la omor. Și orașul era înconjurat de șanțuri duble, întinzîndu-se mult în lărgime și de peste trei stînjeni în adîncime; iar portul avea și el peste douăzeci de corăbii din Genua; toate pline de oameni și arme.

5: a trecut în cealaltă parte: adică la țărmul din față al Asiei Mici. *μετὰ μέσους*: vedre. — *ποδίων* măsuri: *πόδιος* era o măsură antică de grîne; măsura cea mai mare era medimna care cuprindea șase modii. Cît de mare era modios bizantin, nu știm; cel antic se apropia la vreo 500 kg. Mai tirziu, cu modius s-a măsurat pămîntul; la romani era a treia parte dintr-un iugerum jugăr. La bizantini a însemnat tot o măsură de pămînt și într-un mic tratat fiscal din secolul XII găsim *πόδιος* egal cu 288 stînjeni; vz. F. Dölger, *Beiträge zu Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung*, Lipsca, Teubner, 1927, p. 113, 12. Dar în diferite timpuri și regiuni ale imperiului bizantin mărirea a variat; vz. *ibid.*, p. 123 coment. Aici, la Duca se pare că trebuie înțeles produsul de pe un modios de pămînt. Că această măsură trebuie să fi reprezentat o cantitate mai importantă, se poate deduce din numărul

τὴν περαίαν κατέλαβεν, ἵνα μὴ σύγχυσις ἐν τῇ πόλει γένηται· ἦν γὰρ κακεῖ λιμὴν εἰς ὑποδοχὴν τοιοῦτου στόλου. Ὁ γὰρ ῥηθεὶς Χαμιζᾶς ὑπῆρχεν εὐσυνείδητος ἄνθρωπος. Ὁ δὲ ἡγεμὼν στείλας ἐμὲ σὺν δώροις ἱκανοῖς καὶ ἄλλοις τοῖς κατ' ἔθος διδομένοις, ἐδεξιωσάμην τὸν ἄνδρα καὶ ὡς ἀδελφὸν τοῦ ἡγεμόνος πεποίηκα. Ἦσαν γὰρ τὰ σταλθέντα ἱματισμοὶ σηρικοὶ καὶ ἐξ ἐρίων ὑφαντοὶ ὀκτώ, χάραγμα ἀργυροῦν χιλιάδες ἑξ, βόες κ', πρόβατα ν', οἶνος ὑπὲρ τὰ ὀκτακόσια μέτρα, ἄρτοι πεφυρμένοι μοδίων β', ἄρτοι μαλακοὶ μοδίου ἐνός, τυροὶ ὑπὲρ τὰς χιλίας λίτρας, ὥπῳραι ὑπὲρ μέτρον· ὁμοίως καὶ τοὺς συγκαθέδρους αὐτοῦ κατὰ τὸ ἀνάλογον. 322b

6. Ποιήσας γοῦν ἡμέρας δύο εἰς τὸ Ἀγιασμάτην, οὕτως γὰρ καλεῖται τὸ τοῦ τόπου ὄνομα, καὶ τὰ ἰστία περῶσας, κάτεισιν ἐν Χίῳ. Κακεῖ οὕτως ποιήσας καὶ τὴν ἀντιπέραν διαβάς καὶ σταθεὶς, οὐκ ἐνεδείξαντο οἱ Χῖοι τὴν φιλοτιμίαν, ἦν ὁ τῆς Λέσβου ἄρχων ἐποίησεν εἰς αὐτούς. Ἦσαν γὰρ οἱ Χῖοι πρὸ καιροῦ ὀλίγου παραβλεπόμενοι παρὰ τοῦ τυράννου ἔνεκα ὑποθέσεώς τινος νομισμάτων χιλιάδων τεσσαράκοντα, ἦν ἐνεκλήτευσεν Φραντζήσκῳ Δραπέριος, εἰς τῶν ἀρχόντων τοῦ Γαλατᾶ, ἔνεκα τιμῆς στυπηρίας. Ὅς Φραντζέσκος ἦν ἐν τῷ στόλῳ καὶ τῷ Χαμιζᾷ ὁ τυράννος ἐκέλευσεν, ὡς, εἰ μὴ δοθῇ τὸ χρέος αὐτὸ τῷ Φραντζήσκῳ, καὶ τὴν Χίον αὐτὴν προσκρούσῃ καὶ ἀφανίσῃ, ὅσον ἡ δύναμις. Τῇ ἐπαύριον δὲ ἐγερθεὶς, ὁ στόλος ἐκ τῆς περαίας ἦλθε καὶ τὰς ἀγκύρας χαλάσας ἔστη ἐγγὺς τοῦ ναοῦ τοῦ μάρτυρος Ἰσιδώρου. Καὶ οἱ Χῖοι στείλαντές τινας, προσηγόρευσαν αὐτῷ· καὶ αὐτὸς τοὺς ὀρισμοὺς τοῦ τυράννου δοὺς αὐτοῖς καὶ ἀναγνώσαντες ἀπεκρίθησαν, ὅτι· 10
 „Χρέος ἡμεῖς τῷ Φραντζήσκῳ οὔτε χρεωστοῦμεν οὔτε δίδομεν· καὶ ποιεῖ, ὡς βούλει.“ — Τότε ὁ Χαμιζᾶς ἐκβαλὼν Τούρκους καὶ μερικὴν πραιδαν ποιήσαντες εἰς τὰ πέριξ χωρία καὶ ἐν ἀμπέλαις καὶ κήποις ζημίαν, οὐ γὰρ εἶχον ἐν τῇ πόλει τί πρᾶξιαι. Ἦν γὰρ τὸ ἔξω τῆς πόλεως πλῆθος ἀνδρῶν, τὸ δὲ ἐντὸς πλῆθος ἀρμάτων καὶ Ἰταλῶν ὀξυθύμων καὶ πρὸς σφαγὰς ἐτοιμῶν. Ἡ δὲ πόλις περιεκύκλωτο τάφροις διπλαῖς εἰς εὖρος ἐκτεινούσαις πολὺ καὶ εἰς βάθος ὑπὲρ ὀργυῖας τρεῖς· ὁ δὲ λιμὴν καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τὰς εἴκοσιν νῆας τὰς ἐκ Γενοῦας· πᾶσαι πλήρης ἀνδρῶν καὶ ὁπλμάτων. 15 20 25 323b

1—2 λιμὴν Bull: λιμὼν P|| 11 ἀντιπέραν P|| 17 προσκρούσει καὶ ἀφανίσει P|| 18 ἄγγυρας P|| 22 Τότε Bull: ὅτε P|| 25 ἐτοιμῶν Bull: ἔτοιμον P|| 26 διπλαῖς Bek: διπλοῖς P|| ἐκτεινούσαις Bull: ἐκτεινούσας P|| ὀργυῖας P.

celorlalte cantități; la o cantitate de carne din 20 boi, 50 oi trebuie să fi răspuns și o cantitate adecvată de făină pentru piinea obișnuită, două măsuri modii, iar pentru piinea fină, o măsură.

6: *Aghiasmati*: vz. XLV, 23. — οἱ Χῖοι *Chiofii*: „signori Maonesi“ în vechea traducere italiană; vz. Duca, ed. Bonn, p. 500. Insula Chios era în stăpînirea unei societăți comerciale genoveze, numită Maona, iar asociații, în frunte cu familia Giustiniani, se numeau Maonesi; vz. listele lor în Ch. Hopf, *Chroniques Greco-Romains*, Berlin, 1873, p. 503—525.

7. Văzînd Chamza că nu poate face nimic, anunță conducătorilor din Chios să vină unul din ei sau și doi și să stea de vorbă pe una din trireme cu Francesco, el garantînd de siguranța lor personală. Și ei încrezîndu-se într-însul, s-au dus doi, unul din cei bătrîni, cu numele Chiric al Iustiniei, și celălalt tînăr. Mergînd la flotă, pe drum erau muncîți și apăsați de gîndul, spunînd în sinea lor : „Dar dacă turcului îi pare rău de ce ne-a făgăduit, și ar vrea să ne ia și pe noi cu flota, cine va fi să i se împotrivescă, pentru că face o faptă rea ? ! Nimeni din turci, ci mai degrabă îi vor socoti fapta ca un act de curaj și ca o faptă cuminte“. — Chibzuindu-se ei așa, iată că și flota era aproape acum. Cu cît se apropiau de flotă, cu atît și frica li se întărea mai mult în suflet. Și atunci întorcînd caili, au început în grabă să-i gonească înapoi. Mulțimea de turci însă ce se găsea prin grădini și vii, sărind afară, le-a oprit calea și i-a prins, fără să fie împiedicați de frîncii care îi însoțeau, ci aruncînd cu săgețile, i-au alungat, iar pe cei doi mari dregători, i-au dus în fața comandantului. Și el luîndu-i înăuntru în trimă, a ridicat ancorele și, întinzînd pînzele, a plecat spre Rodos.

8. Cînd au sosit și au văzut de departe orașul și portul plin de corăbii de război, toate stînd în linie de bătaie, și orașul foarte mare și dîndu-și seama că pregătirea de război e de două ori mai mare ca la Chios, au început să despică valurile mării spre insula Cos. Debarcînd și găsind orașelul capitală părăsit, au prădat ce au găsit ; și găsind cîțiva moșnegi și babe, întrebau despre locuitorii orașului. Iar ei le-au spus : „S-au dus în alt orașel ce se cheamă Rahia, ca unul ce e foarte întărit“. Luîndu-i pe aceia cu ei, au trecut cu flota la Rahia și, debarcînd au ridicat corturile și a doua zi au cerut orașelul și s-au jurat că n-au să ia pe nimeni în robie. Cît pentru limbă, a fost întrebuințat Francesco. Dar frații călugări din cetate l-au gonit cu săgețile și cu aruncături de pietre de departe și nu i-au dat nici un răspuns. Atunci Chamza cu oamenii lui, cu mașinării de asediu, cu scări și cu tunuri au bătut cetățuia în tot chipul 22 de zile și, neavînd nici o izbîndă, a luat calea întoarsă, după ce a pierdut mulți turci, unii uciși sub zidurile cetățuiei, alții morți de pîntecărie.

9. Pe drum, Chamza a stat de vorbă cu Chiric și, ajungînd la înțelegeri, amîndouă părțile au căzut de acord să trimită din mării dregători ai Chiosului la sultan la Adrianopole doi, din care unul să fie Chiric ; și ei

---

5 al Iustiniei P : Iustiniano I

---

8 : *Rahia* : adică spinare, coastă de deal ; țărîm stîncos.

7. Τότε ἰδὼν ὁ Χαμζᾶς, ὅτι οὐ δύναται ποιεῖν οὐδέν, μηνύει τοῖς ἡγεμόσιν τοῦ ἔλθεῖν ἐξ αὐτῶν εἷς ἦτε καὶ δύο καὶ συνᾶραι λόγον μετὰ τοῦ Φραντζήσκου ἐν μιᾷ τῶν τριήρεων, δούς πιστεῖς αὐτοῖς. Οἱ δὲ πιστεύσαντες αὐτὸν ἀπῆλθον δύο, εἷς ἐκ τῶν γερόντων, Κύρικος ὀνόματι Ἰουστινίας, καὶ ἕτερος νέος. Ἐρχόμενοι δὲ ἐν τῷ στόλῳ, κατὰ τὴν ὁδὸν ἠνωχλοῦντο ὑπὸ τοῦ λογισμοῦ καὶ ἐπιέζοντο, λέγοντες καθ' ἑαυτοὺς· „Εἰ μεταμεληθεῖς ὑπὸ τοῖς ὑποσχόμενοις ὁ Τοῦρκος καὶ βουληθείη ἄραι ἡμᾶς ἐν ταῖς τριήρεσι, τίς ἔσται ὁ ἀντειπὼν αὐτῷ, ὅτι κακῶς ἔπραξεν; Οὐδεὶς τῶν Τούρκων, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀνδρείαν τὸ δρᾶμα ἠγήσονται καὶ σοφιστικὴν ἐνέργειαν.“ — Ἐν τούτοις τοῖς βουλευμασι καὶ ὁ στόλος ἦν ἤδη ἐγγύς. „Ὅσον ἐπλησίασαν τὸν στόλον, τοσούτῳ καὶ ὁ φόβος ἐν τῇ ψυχῇ αὐτῶν ἐνεπάγη. Οἱ δὲ στρέψαντες τὰς ἡνίας, ἀντιστρέφως τοὺς ἵππους τρέχειν ἠνάγκαζον. Πλήθος οὖν τῶν Τούρκων ἐν ταῖς ἀμπέλοις καὶ κήποις εὗρεθὲν ἐκώλυσαν τὴν δίοδον ἔξω πηρήσαντες καὶ λαβόντες αὐτοὺς, μηδὲν κωλυθέντες παρὰ τῶν ἐπακολουθούντων Φράγκων, ἀλλὰ καὶ βέλεσι βάλλοντες αὐτοὺς ἀπεδίωξαν, τοὺς δὲ δύο ἄρχοντας τῷ καπιτάνῳ παρέστησαν. Λαβὼν οὖν αὐτοὺς ἐντὸς τῆς τριήρεως καὶ τὰς ἀγκύρας ἄραντες καὶ τὰ ἱστία ὑψώσαντες πρὸς τὴν Ῥόδον ἔπλεον.

8. Ἐλθόντες δὲ καὶ ἰδόντες ἀπὸ μικρόθεν τὴν πόλιν καὶ τὸν λιμένα πλήρης νηῶν μεγάλων, πάσας εἰς παράταξιν ἐστώσας, καὶ τὴν πόλιν ὑπερμεγέθη καὶ διπλὴν τὴν παρασκευὴν ἐννόησαντες ἢ τῆς Χίου, εἰς τὴν νῆσον Κῶ τὴν θάλατταν ἔσχιζον. Ἐκεῖ τοίνυν ἐξελθόντες καὶ τὸ καθολικὸν πολίχνιον ἔρημον εὗρόντες, τὰ εὗρεθέντα ἐσκύλευον· καὶ μέρος γερόντων τε καὶ γραῶν εὗρόντες ἡρώτων περὶ τῶν πολιτῶν. Οἱ δὲ ἔφησαν· „Ἐν ἄλλῳ πολιχνίῳ, ὃ Ῥαχεῖα λέγεται, ἐν ἐκείνῳ ὡς ὀχυρωτάτῳ εἰσῆχθησαν.“ — Λαβόντες οὖν αὐτοὺς καὶ εἰς τὴν Ῥαχεῖαν ὁ στόλος διαβάς, ἐξελθόντες τὰ σκηνὰς ἔπηξαν καὶ τῇ ἐπαύριον ζητήσαντες τὸ πολίχνιον ἔδωκεν ὄρκους τοῦ μὴ αἰχμαλωτεῦσαι. Ἦν δὲ ὁ τὴν διάλεκτον μεταχειρωθείς ὁ Φραντζήσκος. Οἱ δὲ τοῦ κάστρου φρέριοι διὰ βελῶν καὶ ἀκροβολισμῶν τοῦτον ἐδίωξαν, μηδὲ ἀπόκρῳιν δόντες. Τότε ὁ Χαμζᾶς σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸν καὶ δι' ἐπάλξεον καὶ διὰ κλιμάκων καὶ διὰ προβόλων μηχανικῶν καὶ διὰ πάσης ἄλλης μεθόδου καταπολεμήσας τὸ πολίχνιον ἡμέρας κβ' καὶ μηδὲν κερδήσας, ἐπανέβηκε καταλιπὼν Τούρκους πολλούς, τοὺς μὲν παρὰ τοῦ πολυχνίου σφαγέντας, τοὺς δὲ κοιλιακῷ νοσήματι.

9. Καθ' ὁδὸν δὲ ὁ Χαμζᾶς σὺν τῷ Κυρίκῳ λόγους ὁμιλήσας καὶ εἰς συμβιάσεις ἔλθων, ἔστερξαν ἅμφω τὰ μέρη τοῦ στείλαι ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Χίου δύο εἰς τὸν ἡγεμόνα ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει, ἐξ ὧν ὁ εἷς εἶναι ὁ Κύρικος· καὶ τὴν

să expună tot mersul afacerii și hotărîrea dată de el va rămîne statornică. Ajungînd la Chios, le-a dat drumul acasă și ei l-au cinstit, precum se cuvenea, și pe el și pe oamenii din jurul lui.

Scufundarea
corăbiei lui
Chamza la Chios.

10. Dar ursitoarea întorcîndu-și fața posomorîtă spre
5 chioți, cum își toarce firul? Turcii ieșind din trireme și
îmbătîndu-se, au început o gălăgie și batjocură și alte
lucruri necuviincioase. Și un turc apropiindu-se de biserică, a început să
aruncă jos de pe acoperiș olane și să le sfărîme. Un italian văzînd pe
turc, cum sparge fără nici o rușine olanele, lovește în turc; alți turci
40 însă au alergat în ajutorul lui. Văzînd însă creștinii, latini și bizantini,
învălmășeala, au sărit cu toții asupra turcilor și au început a-i lovi pe
unii cu săbiile, pe alții cu ciomegele. Turcii luînd-o la fugă, alergau la
diremă. Căci era direma aceea a lui Chamza. Și Chamza n-a lăsat pe ni-
meni să iasă din trireme, ci-l amenința cu spînzurătoarea pe cel ce iese.
15 Și turcii de pe diremă, unii fugeau prin apă, alții în diremă, și creștinii
alergau din urmă lovindu-i, pînă ce s-au apropiat de diremă. Și lăsîndu-
se toți, și creștini și turci, cu toată greutatea pe o singură latură a di-
remii, au întors-o cu fundul în sus și cu puntea în jos și au dat-o la fund.
20 Și toți turcii, și vinovați și nevinovați, s-au înecat; și în fruntea lor era
un rob al lui Chamza, la care ținea foarte mult și pe care-l făcuse vechil
al casei sale; de această întîmplare s-a supărat Chamza, de asemenea
și conducătorii insulei. Dar bunătatea de suflet a omului și graba con-
ducătorilor i-au domolit minia, despăgubindu-l, de două ori cît făcea, și
25 pentru diremă și pentru robi și pentru paguba suferită; astfel liniștindu-l,
s-au despărțit în pace.

11. Sosind flota la Mitiline, domnul din Lesbos l-a invitat, și el a
intrat în port. Și eu am fost trimis de domn și am pregătit o masă fru-
moasă și bogată; și au intrat în triremă și, după ce au stat împreună la
cină, dimineața a ieșit din port și a plecat la Galipoli după o lipsă de două
30 luni întregi; și de la Galipoli a sosit la Adrianopole.

Minia sulta-
nului asupra
lui Chamza.

12. Tiranul însă minios de neizbutirea expediției și-a bă-
tut joc de el, făcîndu-l de nimic, și zicînd: „De n-aș ști
dragostea ce a avut-o tatăl meu pentru tine, pielea ți-aș
fi luat-o de pe trup“. — Cu aceste cuvinte l-a alungat.

12: *minios de neizbutirea expediției*: despre această expediție a lui Chamza nu ne istorisesc nimic nici L. Chalcocondil, nici Critobul și nici G. Sfranțes. Critobul, II, 3, 2 ne spune numai că Mahomed II l-a pus pe Chamza guvernator al Asiei întregi.

πᾶσαν ἀγωγὴν αὐτῷ ἀπαγγείλωσι καὶ τὸ ἀποφανθὲν παρ' αὐτοῦ ἔσται βέβαιον. Ἐλθόντες δὲ ἐν Χίῳ, ἀπέλυσεν αὐτοὺς εἰς τὰ ἴδια καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸ εἰκὸς ἐφιλοτίμησαν καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτόν.

10. Ἡ δὲ τύχη βλέψασα βλοσυρῶς πρὸς τοὺς Χίους, τί κλώθει; Ἐξελθόντες οἱ Τοῦρκοι ἐκ τῶν τριήρεων καὶ μεθυσθέντες, ἤρξαντο ὀχλαγωγεῖν καὶ ὑβρί- 5
ζειν καὶ ἄλλας ἀσχημοσύνας ποιεῖν. Εἷς δὲ Τοῦρκος ἐν ναῷ τινι προσεγγίσας ἤρ-
ξατο ῥίπτειν ἐκ τοῦ στέγους τὰς κεραμίδας κάτω καὶ συντρίβειν αὐτάς. Ἰταλὸς δὲ
εἷς ἰδὼν τὸν Τοῦρκον ἀδεῶς τὰ κεράμια συντρίβοντα παίει τὸν Τοῦρκον, ἕτεροι
δὲ Τοῦρκοὶ κατέδραμον εἰς βοήθειαν αὐτοῦ. Ὅρῳντες δὲ οἱ Χριστιανοί, Λατῖνοι
τε καὶ Ῥωμαῖοι, τὸν ὄχλον, πάντες εἰς τοὺς Τούρκους ἐπεπήδησαν καὶ τοὺς μὲν 10
ξίφει, τοὺς δὲ ξύλοις ἔπαιον. Οἱ δὲ Τοῦρκοι φεύγοντες ἐντῇ διήρει εἰσέτρεχον. Ἦν
γὰρ ἡ διήρης ἐκείνη τοῦ Χαμιζᾶ. Ὁ δὲ Χαμιζᾶς οὐκ εἰσέετινα ἐξελθεῖν τῶν τριή-
ρεων, ἀλλὰ φοῦρκαν ἠπείλει τὸν ἐξερχόμενον. Οἱ δὲ τῆς διήρεως φεύγοντες, οἱ μὲν
ἐν τῇ θαλάσῃ, οἱ δὲ ἐν τῇ διήρει, καὶ οἱ μὲν χριστιανοὶ ἔθεον ἐξόπισθεν παίον-
τες, ἄλλοις οὖν ἐν τῇ διήρει προσήγγισαν. Καὶ δὴ πάντες, χριστιανοὶ τε καὶ Τοῦρ- 15
κοι, εἰς μίαν τῆς διήρεως πλευρὰν βαρυνθέντες, τὴν τρόπον ἄνω καὶ τὰ στέγη κά-
τω τῷ βυθῷ παρέπεμψαν. Πνιγέντες πάντες οἱ Τοῦρκοι, καὶ αἰτιατοὶ καὶ ἀναί-
τιοι, ὧν ὁ πρωτεύων ὑπῆρχε τοῦ Χαμιζᾶ δοῦλος καὶ παρ' αὐτοῦ ἀγαπόμενος, ὃν
καὶ οἰκοδεσπότην τῆς οἰκίας αὐτοῦ κατέστησε, ἐλυπήθη ὁ Χαμιζᾶς εἰς τὸ συμβάν,
ὁμοίως καὶ οἱ τῆς νήσου ἄρχοντες. Πλὴν τὸ καλόγνωμον τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡ σπου- 20
δὴ τῶν ἀρχόντων κατέπαυσε τὸν θυμόν, δόντες αὐτῷ τὴν τιμὴν τῆς διήρεως καὶ
τοῦ δούλου καί, ὧν πραγμάτων ὄλεθρος γέγονεν, ἐπὶ τὸ διπλοῦν καὶ εἰρηνεύσαν-
τες αὐτόν, ἀπέλυσαν ἐν εἰρήνῃ.

11. Ἐλθὼν δ' ὁ στόλος ἐν Μιτυλήνῃ, μετεκαλέσατο αὐτόν ὁ ἡγεμὼν καὶ
εἰσῆλθεν ἐν τῷ λιμένι. Σταλεῖς δ' ἐγὼ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος καὶ δεῖπνον εὐτρεπίσας 25
πολυτελεῖ, εἰσῆλθον ἐν τῇ τριήρει καὶ συνδειπνίσαντες, πρῶτ' ἐξελθὼν τοῦ λιμένος
πρὸς Καλλιούπολιν ἔπλεεν, δύο μῆνας ὅλους λιπὼν· ἀπὸ δὲ Καλλιουπόλεως εἰς
Ἀδριανοῦ ἀφίκετο.

12. Ὁ δὲ τύραννος θυμωθεὶς ἐπὶ τῇ δυστυχίᾳ τοῦ ταξειδίου καὶ ὑβρίσας
αὐτόν καὶ ἐξουθενήσας, εἰπὼν· „Εἰ μὴ ἐγίνωσκον τὴν ἀγάπην, ἣν ἔτρεφεν ὁ πα- 30
τήρ μου εἰς σέ, τὸ δέσμα σου ἂν ἀφελόμην ἐκ τῆς σαρκός σου,“ οὕτως εἰπὼν
ἀπεδίωξεν.

13. După câteva zile însă auzind de la alții de întîmplarea cu direma și despre moartea prin înec și cum chioții au ridicat mîna asupra turcilor și i-au ucis, îl chiamă pe Chamza și cu minie îl întrebă zicînd : „Unde e direma, Chamza, ce a fost scufundată de chioți ?“ Și acesta a răspuns, zicînd : „S-a înecat în fundul mării“. Iar el : „În largul mării ?“ Și Chamza : „Nu, doamne, ci în port“. — „De cine ?“ — „De latini. Turcii, fără învoirea mea, au ieșit din corabie și, ameiîndu-se de vin, au început să spargă ușile și să strice acoperișul la biserici ; și latinii văzîndu-i, îi opreau, ei însă se năpusteau și mai mult. Atunci mulțimea adunată de pe stradă i-a gonit și, intrînd fără nici o ordine în diremă și înghesuindu-se numai într-o parte a vasului, apa a intrat în vas și de beție neputîndu-l îndrepta, s-a scufundat și i-a înecat cu totul pe toți“. Atunci tiranul îi spune lui Chamza : „Și de ce nu mi-ai spus lucrul ?“ Iar el : „N-am voit să te supăr. Căci și paguba mi-a fost răsplătită ; apoi vasul a fost al meu ; robii înecați ai mei ; tot ce era în vas, al meu. Ce-aș fi avut să-ți raportez ? S-au înecat cîțiva turci și toți erau vinovați de moarte și pe drept au pierit“. Atunci Chamza a conținit cu răspunsurile, tiranul însă a vestit război neîmpăcat asupra Chiosului.

14. Zisul Francesco însă înfățișîndu-se divanului, tiranul l-a întrebat : „Unde ți-s galbenii, cele patruzeci de mii, Francesco ?“ Căci era dator tiranului cu aceștia. Și apoi : „Pleacă, fii de acum înainte slobod de datorie ; căci eu sînt așa, încît am să-mi cer îndoit datoria de la chioți, precum și prețul sîngelui vărsat al turcilor“. Și Francesco i-a sărutat mîna tiranului și luîndu-și hîrtia de ștergerea datoriei, a plecat. Chamza însă a fost scos de la Galipoli și trimis la Atalia în Pamfilia să fie acolo guvernator. Iar în contra insulei Chios a vestit dușmănie și luptă neîmpăcată.

**Investirea
noului domn din
Lesbos.** XLIV. În anul acesta, iunie 30 a anului 6963, a murit domnul insulei Lesbos, Dorino Gateluzi. Și la 1 august am fost trimis eu de noul domn, fiul aceluia, Dominico Gateluzi, la Adrianopole, ca să dau tributurile ce se dădeau în fiecare an, trei mii de galbeni pentru insula Lesbos și două mii trei sute douăzeci și cinci pentru insula Lemnos. Căci această insulă fusese dată de tiran domnului din Lesbos, ca să-i dea în fiecare an tributul cu care a fost înscrisă, iar domnului din Enos insula Imbros, ca să-i dea și el pentru această insulă o mie două sute galbeni. Venind deci și închinîndu-mă după obicei

XLIV, 1: a anului 6963: adică 1455. — *Dorino Gattilusio*: 1427—1449, cînd abdică în favoarea lui Dominico; vz. *Ch. Hopf., Chroniques Gréco-Romains*, Berlin, 1873 p. 502. — *Lesbos.. Lemnos.. Imbros*: cp. Critobul, I, 75, 4. —

13. Μεθ' ἡμέρας δὲ τινὰς μαθὼν παρ' ἄλλων τὸ γεγονός ἐν τῇ διήρει καὶ τὸν θάνατον διὰ τῆς πνιγμονῆς καὶ πῶς οἱ Χίοι ἦσαν χεῖρα κατὰ τῶν Τούρκων καὶ κατέσφαξαν αὐτούς, μετακαλεῖται τὸν Χαμιζᾶν καὶ μετὰ θυμοῦ ἠρώτα λέγων. 327b
 „Ποῦ ἡ διήρης ἢ παρὰ τῶν Χίων καταποντισθεῖσα, ὦ Χαμιζᾶ;“ — Καὶ δὲ ἀπεκρίνατο. „Κατεποντίσθη,“ λέγων, ὑπὸ τοῦ βυθοῦ.“ — „Ὁ δέ.“ „Ἐν τῷ πελάγει;“ 5
 — „Ὁ δὲ Χαμιζᾶς.“ „Οὐχί, κύριε, ἄλλ' ἐν τῷ λιμένι.“ — „Παρὰ τίνων;“ — „Παρὰ τῶν Λατίνων. Οἱ Τούρκοι καὶ μὴ θέλοντός μου ἐξήλθασιν καὶ οἰνοφλυγῆσαντες, ἤρξαντο καταστῆναι τὰς θύρας καὶ τὰ στέγη τῶν ἐκκλησιῶν· καὶ ἰδόντες οἱ Λατῖνοι ἐκώλυνον, οἱ δὲ καὶ μᾶλλον ἐπιτίθεντο. Ὁ συρφετώδης οὖν ὄχλος καταδιώξας αὐτούς, ἀτάκτως ἐν τῇ διήρει εἰσιόντες καὶ παρακλίναντες ἐν τῷ ἐνὶ μέρει τοῦ 10
 πλοίου, χυθεῖσα ἡ θάλασσα ἐντὸς καὶ ὑπὸ τῆς μέθης μὴ δυνάμενοι ζυγοστατῆσαι ταύτην, κατεποντίσθη καὶ ἄρδην πάντας ἀπέπνιξε.“ — Τότε ὁ τύραννος λέγει τῷ Χαμιζᾶ· „Καὶ διὰ τί οὐκ εἰρηκᾶς μου τὸ δρᾶμα;“ — „Ὁ δέ.“ „Οὐκ ἡβουλήθη ἐν ἀθυμίᾳ μετασκευάσαι σοι. Καὶ γὰρ ἡ ζημία ἐν ἐμοὶ ἐμετρήθη· τὸ πλοῖον ἐμὸν, οἱ δοῦλοι οἱ πεπνιγότες ἐμοί, τὰ ἐν τῷ πλοίῳ πάντα ἐμά. Τί εἶχον τοῦ ἀναγγεῖ- 15
 लाί σοι, κύριε; Ἐπνίγησαν μέρος Τούρκων καὶ πάντες ἦσαν ἔνοχοι θανάτου καὶ δικαίως ἀπόλονται.“ — Τότε Χαμιζᾶς παύσας τὰς ἀποκρίσεις, ὁ τύραννος κατὰ τῆς Χίου μάχην ἄσπονδον ἐκήρυξεν.

14. Ὁ δὲ ῥηθεὶς Φραντζῆσκος παριστὰς ἐν τῷ βήματι ἠρωτήθη παρὰ τοῦ τυράννου· „Ποῦ αἱ τεσσαράκοντα χιλιάδες, τὰ νομίσματα, ὦ Φραντζῆσκω;“ — 20
 Ἦν γὰρ χρεωστῶν ταῦτα πρὸς τὸν τύραννον. Ὁ δέ· „Ὑπαγε, ἔσο ἀπὸ τοῦ νῦν 328b
 τοῦ χρέους ἐλεύθερος· ἐγὼ γὰρ τοιοῦτός εἰμι, ὥς ἐπὶ τὸ διπλοῦν ἀπαιτῆσαι τὸ ἐμὸν παρὰ τῶν Χίων καὶ τὴν τιμὴν τοῦ αἵματος τῶν Τούρκων.“ — Ὁ μὲν Φραντζῆσκος ἀσπασάμενος τὴν χεῖρα τοῦ τυράννου καὶ λαβὼν ἔγγραφον ἀποφλητικόν, ἐξῆλθεν. Ὁ δὲ Χαμιζᾶς ἐξεβλήθη τῆς Καλλιουπόλεως καὶ ἐστάλη ἐν Ἀττα- 25
 λείᾳ τῆς Παμφυλίας τοῦ ἡγεμονεύειν ἐκεῖ. Κατὰ δὲ τῆς Χίου ἐκήρυξεν ἔχθραν καὶ μάχην ἄσπονδον.

XLIV. Ἐν δὲ τῷ ἔτει τούτῳ, Ἰουνίῳ λ' τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἐνακοσιοστοῦ ἐξικοστοῦ τρίτου, τέθνηκεν ὁ ἡγεμὼν τῆς νήσου Λέσβου, Δόρινος ὁ Γατελοῦζος. Καὶ τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγουστοῦ ἐστάλη ἐγὼ παρὰ τοῦ νέου ἡγεμόνος, τοῦ νιόυ αὐτοῦ, Δο- 30
 μινίκου τοῦ Γατελοῦζου, ἐν Ἀδριανουπόλει τοῦ δοῦναι τοὺς κατ' ἔτος διδομένους φόρους, τρισχίλια νομίσματα διὰ τὴν νῆσον Λέσβον καὶ δισχίλια τριακόσια εἴκοσι πέντε διὰ τὴν νῆσον Λήμνον. Ἦν γὰρ παρὰ τοῦ τυράννου δοθεῖσα ἡ νῆσος αὕτη τῷ ἡγεμόνι Λέσβου, τοῦ διδόναι κατ' ἔτος τὸν γεγραμμένον φόρον, τῷ δὲ ἡγεμόνι Αἰνὸν τὴν νῆσον Ἰμβρον, τοῦ διδόναι καὶ αὐτὸς διὰ τὴν αὐτὴν νῆσον χίλια διακόσια

4 δὲ P: ὡς P₁ || 13 οὐκ Bull: οὐχ P || 28 ἰουνίῳ P: Ἰουνίου Bull || 34 διδόναι *scriptis*: (v. vers. 35): δόναι P: δοῦναι Bull.

sultanului, i-am sărutat mîna și am stat jos în fața lui, pînă ce s-a luat dejunul, și apoi închinîndu-mă am ieșit. A doua zi, luînd galbenii, am mers și i-am dat în mîinile vizirilor. Aceștia luînd în seamă tributurile, spun întrebîndu-mă : „Ce face domnul Mitilinei ? E bine ?” Eu le-am răspuns : „E bine și vă trimite închinăciuni”. Ei însă : „Noi întrebăm de domnul cel bătrîn, domnul de plin drept”. Și eu din nou : „Acela a murit, azi sînt 40 de zile. Iar acela care domnește acum, feciorul lui, este domn de șase ani. Căci tatăl său fiind bolnav și zăcînd în pat, a dat fiului său domnia și acesta a și venit la închinăciune, o dată și de două ori și la Constantinopole i-a adus vesele felicitări marelui sultan”. Ei însă au zis : „Lasă ce spui. Azi s-a făcut domn și nu poate fi numit altfel domn al Lesbosului decît să vină și să ia domnia de la prea înălțatul sultan. Așadar, du-te și vină cu el. De se întîmplă altfel, știe ce-l așteaptă”.

2. Intorcîndu-mă eu la Mitiline și luînd pe domnul cu unii din marii dregători, și latini și greci, ne-am pus toată nădejdea în Dumnezeu și am pornit din insulă și, trecînd prin Chersones, am venit la Adrianopole. Sultanul însă se muta din loc în loc din cauza ciumei bubonice ; căci în timpul acela era în Chersones și în toată Tracia o molimă așa de mare, încît mulți neîngropați erau aruncați la răscrucile drumurilor ; știricind că sultanul petrece la Filipopole și noi acolo aflînd însă că sultanul a plecat cu două zile înainte, căci molima aceea groaznică se ivise și acolo, și că a pornit cu oastea în spre părțile Sofiei, ne-am ridicat și noi de la Filipopole și, trecînd peste munți greu de străbătut, am ajuns a treia zi într-un sat bulăgresc Izlati cu numele. Acolo se găsea și oastea în tabără împreună cu sultanul. Sosind și înfățișîndu-ne cu daruri foarte bogate la vizirii Mahmut-pașa și Seiti-Ahmet-pașa, a doua zi ne-am înfățișat sultanului ; și domnul Mitilinei a sărutat mîna tiranului și am ieșit. În ziua următoare i s-a adus prin viziri domnului nostru vestea din partea tiranului, precum că vrea insula Tasos și cere să i-o dăruiască. Domnul Lesbosului neavînd ce să-i opună sau să-i grăiască, i-a dăruit insula. În ziua următoare, altă veste, că tributurile pe care le primea în fiecare an, vrea să i le îndoiască. Domnul Mitilinei însă ne mai puțînd răbda, s-a apărut spunînd că : „Dacă vrea să ia și întreg Lesbosul, e în puterea lui

domnul Mitilinei: adică al Lesbosului. Mitiline fiind nmele neogrecesc pentru anticul Lesbos.

2: *o molimă așa de mare*: cp. L. Chalc., II, 225, 20: „din cauza ciumei care atunci bîntuia foarte.” — *Izlati*: Zlatița; vz. XXXII, 1. πατριόλις, πατριόλιον am tradus cu „viziri”; vz. XXII, 10. — *Mahmut-Pașa*: mare vizir; vz. Akd. Nimet, *Die türkische Prosopographie bei L. Chalc.*, Diss. Hamburg, 1933, p. 57—59. — *Seiti-Ahmet-pașa*: poate identic cu feciorul lui Turachan; vz. XXVI, 2 și Akd. Nimet, *op. cit.*, p. 37—38.

χρυσᾶ νομίσματα. Ἐλθὼν οὖν καὶ κατὰ τὸ ἔθος προσκυνήσας τὸν ἡγεμόνα ἀσπασάμενός τε τὴν χεῖρα καὶ καθίσας ἐνώπιον, μέχρις οὗ ἐβρώθη τὸ ἄριστον, καὶ προσκυνήσας ἀπῆλθεν. Ἐπὶ τὴν αὖριον δὲ λαβὼν τοὺς χρυσοὺς ἦλθεν καὶ παρέδωκα τούτους ἐν χερσὶ τῶν βεζιρῶν. Παραλαβόντες δὲ τοὺς φόρους, λέγουσιν ἐρωτῶντές με· „Πῶς ὁ ἡγεμὼν Μιτυλήνης; Ἐχει καλῶς;“ — Ἐγὼ δ' ἀπεκρινάμην· „Καλῶς ἔχει καὶ ἀσπάζεται ὑμᾶς.“ — Οἱ δὲ· „Περὶ τοῦ γέροντος ἐρωτῶμεν, τοῦ καθολικοῦ ἡγεμόνος.“ — Ἐγὼ δὲ πάλιν· „Εκεῖνος τέθνηκεν· ἔχει σήμερον ἡμέρας μ'. Ὁ δὲ νῦν ἡγεμονεύων ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐστὶν ἡγεμὼν πρὸ χρόνων ἔξ. Καὶ γὰρ κληήρης ὢν ὁ πατήρ καὶ κατάκοιτος ἐδωρήσατο τὴν ἡγεμονίαν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, ὃς καὶ ἦλθεν εἰς προσκύνῃσιν καὶ μίαν καὶ δις καὶ ἐν τῇ Πόλει φέρων προσαγορεύσεις χαροποὺς τῷ μεγάλῳ ἡγεμόνι.“ — Οἱ δὲ εἶπον· „Ἄφες ἃ λέγεις. Σήμερον ἐγεγόνει· καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως κληθῆναι ἡγεμὼν Λέσβου, πλὴν τοῦ ἐλθεῖν καὶ λαβεῖν τὴν ἡγεμονίαν παρὰ τοῦ ὑψηλοτάτου ἡγεμόνος.“ Ἀπιδι τοίνυν καὶ λαβὼν αὐτὸν ἐλθέ. Εἰ δ' ἄλλως γένηται, ἐκεῖνος οἶδε τὸ μέλλον.“ —

2. Στραφεὶς δ' ἐγὼ ἐν Μιτυλήνῃ καὶ λαβὼν τὸν ἡγεμόνα σὺν μερικοῖς ἄρχουσι, Λατίνοις τε καὶ Ῥωμαίοις, ἀναθέντες εἰς Θεὸν τὰς ἐλπίδας, ἐξήλθομεν τῆς νήσου καὶ διαβάντες τὴν Χερσόνησον ἦλθομεν εἰς Ἀδριανου. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τόπον ἐκ τόπου ἀμείβων διὰ τὴν πληγὴν τοῦ βουβῶνος, ἣν γὰρ τῷ τότε καιρῷ ἐν τῇ Χερσονήσῳ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Θράκῃ τοσαύτη λοιμώδης νόσος, ὥς ἀτάφους πολλοὺς ῥίπτεσθαι ἐν ταῖς τριόδοις, μαθόντες οὖν, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἐν τῇ Φιλιππουπόλει διάγει, καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῇ εὐρόντες δὲ τὸν ἡγεμόνα πρὸ δύο ἡμέρας ἀπάραντα, ἣν γὰρ καὶ ἐκεῖ τὸ δεινὸν τῆς νόσου, καὶ πρὸς τὰ τῆς Σοφίας μέρη στρατεύοντα, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ Φιλίππου ἀπάραντες καὶ ὄρη δύσβατα διαβάντες, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἦλθομεν εἰς τινὰ κόμην Βουλγάρων Ἰελατὴ καλουμένην. Ἐκεῖ καὶ τὸ στρατόπεδον σὺν τῷ τυράννῳ κατοικνεῖον ἦν. Ἐλθόντες δὲ καὶ σὺν ὄμοις πλείστοις ἐμφανισθέντες τοῖς πατρικίοις, τῷ τε Μαχμουτ-πασίᾳ καὶ τῷ Σεητῇ Ἀχμάτ-πασίᾳ, τῇ ἐπαύριον τῷ ἡγεμόνι ἐμφανεῖς γεγόναμεν· καὶ ἀσπασάμενος ὁ Μιτυλήνης ἡγεμὼν τὴν τοῦ τυράννου χεῖρα, ἐξήλαμεν. Τῇ ἐπαύριον δὲ διὰ τῶν πατρικίων μήνυμα ἐγεγόνει πρὸς τὸν ἡμέτερον ἡγεμόνα παρὰ τοῦ τυράννου, ὥς ὅτι τὴν νῆσον Θάσον βούλεται καὶ αἰτεῖ ταύτην παρ' αὐτοῦ τοῦ δωρήσασθαι. Ὁ δὲ Λέσβου μὴ ἔχων τί τοῦ ἀντεπεῖν ἢ λαλῆσαι, τὴν νῆσον ἐδωρήσατο. Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἄλλο μήνυμα, ὅτι τοὺς φόρους, οὓς κατ' ἔτος ἐλάμβανε, βούλεται διπλασιάσαι. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Μιτυλήνης ἐν τούτῳ δυσφορήσας ἀπελογήσατο, ὅτι· „Εἰ καὶ τὴν Λέσβον ὅλην βούλεται λαβεῖν, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ ἔξου-

s-o facă ; dar ceea ce cere este peste puterea mea. Dar, vă rog, domnii mei, să-mi dați mână de ajutor“. Atunci vizirii rugându-l pe tiran, a mai adăugat încă o mie de galbeni și mai mult nu ; căci era de plătit în fiecare an trei mii de galbeni și s-au făcut patru. Și atunci l-au îmbrăcat cu caftan țesut în fir de aur și pe noi cu de mătase și, dînd jurămint în scris, am plecat și în treisprezece zile am ajuns în insula Lesbos, premărind cu toții pe dumnezeu care ne-a scăpat din mîinile asupritorului nelegiuit.

Flota turcă
pleacă asupra
Chiosului.

3. Tiranul însă, precum am spus mai înainte, pregătind o flotă mică din zece trireme și din alte zece direme, pe cînd noi eram încă în Filipopole, a pus în frunte un comandant Genuz cu numele, om tînăr și chipeș, pe care l-a făcut și guvernator la Galipoli și mare amiral al flotei ; și acesta pornind din Elespont, a plecat asupra insulei Chios. Ajungînd la Troada și din Troada începînd să desfacă pînzele, iată și o furtună grea cu mare vijit de vînturi, crivățul suflînd și răscolind marea și silind pe marinarii cu corăbiile să apuce alt drum ; și cinci din cele douăzeci de vase au fost scufundate și două sfărîmate de țărnițele stîlcoase. Căpitanul de corabie al amiralului Genuz, om strașnic iscusit la astfel de furtuni și vijelii atît de mari ale mării, căci era latin, spaniol de neam, vîslind de-a îndărătelea, a tăiat în chip domol și cu multă iscusință furia valurilor cu ajutorul cîrmelor și plutea în largul mării. Trecînd de Chios pe la apus și plutind între insulele Ciclade toată ziua aceea, noaptea furtuna liniștindu-se, dimineața s-au apropiat de Chios dinspre răsărit ; cunoscînd că aceasta este insula, au ridicat cîntări și mulțumire dumnezeului și profetului lor Mohamed. O, adîncul judecăților lui dumnezeu ! Intr-o furtună atît de mare și într-o vijelie atît de puternică a mării, cum de nu s-a scufundat corabia ? ! Ci pentru păcatele noastre a scăpat cu viața ucenicul tiranului. Căci singura triremă a lui Genuz s-a fost despărțit, celelalte s-au salvat și au intrat în portul Mitilinei. Întrebînd de comandantul lor, cum au aflat că n-a apărut în părțile de acolo, erau foarte mîhnîți.

4. Atunci, ziua fiind acum spre seară, a apărut dinspre părțile Chiosului parcă vîntrelele unei direme. Și era acea diremă a Mitilinei, trimisă la Chios de fratele domnului, ca să aștepte, dacă dinspre apus au venit corăbii piraterești de-ale catelanilor și să dea de știre, ca turcii din apropiere să fie pe pază. Căci această semnalare era un serviciu impus lesbie-

3 : precum am spus mai înainte : e o trimetere foarte vagă la XLIII, 14, unde însă nu ne spune nimic de pregătirea unei flote de 20 de vase, ci numai de hotărîrea de război în contra insulei Chios. — στρατηγὸν Γενούζην generaci-comandant Genuz : vz. Γενούζης la L. Chalc., II, 268, 3 care amintește în treacăt de această

σίαν ἐστίν· πλὴν δ' αἰτεῖ, ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμιν ἐστίν. Πλὴν δέομαι, κύριοί μου, τοῦ δοῦναι μοι χεῖρα βοηθείας.“ — Τότε οἱ μεσάζοντες παρακαλέσαντες τὸν τύραννον, ἐπρόσθηκεν ἕτερα χίλια νομίσματα καὶ οὐ πλέον· ἦν γὰρ κατ' ἔτος πληροῦν τρισχίλια νομίσματα, ἐγένοντο δὲ τετρακισχίλια. Τότε ἐνέδυσαν αὐτὸν χρυσοῦφαντον στολὴν καὶ ἡμᾶς σηρικὰ καὶ, ἐγγράφους ὀρκωμοσίας ποιήσαντες, 5
ἐξήλθομεν καὶ δι' ἡμερῶν τρισκαίδεκα ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ κατηντήσαμεν, δοξά- 331b
σαντες ἅπαντες τὸν λυτρωσάμενον ἡμᾶς Θεὸν ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ ἀλάστορος.

3. Ὁ δὲ τύραννος, καθὼς προέφημεν, στόλον ἀπαρτίσας μικρόν, τριήρεις δέκα καὶ διήρεις ἑτέρας δέκα, ἔτι ὄντων ἡμῶν ἐν Φιλιππουπόλει, ἔχων στρατη- 10
γὸν Γενούζην ὀνόματι, νεανίαν εὐειδῆ, δν καὶ προεχειρίσατο ἑπαρχον Καλλιου-
πόλεως καὶ μέγαν κονοσταῦλον τοῦ στόλου, καὶ ἀπάρας ἐξ Ἑλλησπόντου κατὰ
τῆς Χίου ἔπλεε. Ἐλθὼν δὲ εἰς Τρωάδα καὶ ἐκ τῆς Τρωάδος ἀρξαμένου τὰ ἱστία
πτερῶσαι, καὶ ἰδοὺ λαίλαψ βαρὺς καὶ ἥχος πνευμάτων πολὺς, ἀνέμου βορέως
πνέοντος καὶ τὴν θάλατταν ἀναμοχλοῦντος καὶ βίας τοὺς ἐπιβάτας σὺν ταῖς ναυ- 15
σὶν ἄλλην ὁδὸν τρέπειν κελευούσης, πέντε ἐκ τῶν εἴκοσι κατεποντίσθησαν καὶ
δύο ἐν ταῖς ἀκταῖς συνετριβήσαν. Καὶ ὁ τοῦ κονοσταύλου Γενούζη ναύκληρος
δαινὸς ἐν τοιαύταις καὶ τοσαύταις ταραχαῖς καὶ κλυδωνισμοῖς τῆς θαλάσσης, ἦν
γὰρ Λατίνος Ἰσπανὸς τῷ γένει, πρύμναν κρούσας καὶ τὸ ῥόδιον τῶν κωμάτων
ἡμέρως τε καὶ ἐντέχνως διὰ τῶν πηδαλίων σχίζων, ἔπλεε τῷ πελάγει. Καὶ δια- 20
βάς τὴν Χίον ἀπὸ τῶν ἐσπερίων καὶ περάσας τὰς Κυκλάδας νήσους ἐν ὅλῃ τῇ
ἡμέρᾳ ἐκείνῃ καὶ, διὰ τῆς νυκτὸς εὐδίας γενομένης, πρωὶ παραστάντες τὴν Χίον
εἰς τὰ πρὸς ἔω καὶ γνωρίσαντες ταύτην εἶναι τὴν νῆσον, χαριστηρίους ῥῥὰς
ἀπέμψαν τῷ θεῷ καὶ τῷ προφήτῃ αὐτῶν Μωάμεδ. Ὡ Θεοῦ κωμάτων ἄβυσσος· 332b
Ἐν τῷ τοσοῦτῳ κλύδωνι καὶ τῇ βιαίᾳ ταραχῇ τῆς θαλάσσης πῶς οὐ κατεποντί-
σθη ἡ ναῦς; Ἀλλὰ διὰ τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐσώθη ὁ μαθητὴς τοῦ τυράννου. Ἦν 25
γὰρ μόνη ἡ τριήρης ἡ ἐξορισθεῖσα τοῦ Γενούζη, αἱ δὲ λοιπαὶ διασωθεῖσαι κα-
τένευσαν ἐν τῷ λυμένι τῆς Μιτυλήνης. Ἐρωτήσαντες δὲ περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ, ὡς
ἔμαθον, ὅτι οὐκ ἐφάνη τοῖς ἐκεῖσε μέρεσιν, ἐν ἀδημονίᾳ ἦσαν.

4. Τότε πρὸς ἐσπέραν ἦδη γενομένης τῆς ἡμέρας, ἐκ τῶν τῆς Χίου μερῶν
ἀνεφάνη ὡς διήρεως ἄρμενον. Ἦν δὲ ἡ διήρης αὕτη τῆς Μιτυλήνης, σταλθεῖ- 30
σα παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ ἡγεμόνος ἐν τῇ Χίῳ τοῦ μαθεῖν, εἰ ἄρα ἐκ τῶν ἐspe-
ρίων ἦλθασιν ληστρικαὶ νῆες τῶν Κατελάνων, ἵνα δώσωσιν νόησιν τοὺς γείτο-
νας Τούρκους τοῦ φυλαχθῆναι. Ἦν γὰρ ἐξ ἀρχῆς τοῦτο τὸ μήνυμα δουλεία ἀνε-

5 σηρικὰ Bull: θηρικὰ P || 13 βορέος P: βαρέος Bull || 14 βίας Bull: βία P || 30 διήρης P.

expeditie; vz. și Critobul, II, 3, 4—5, 5 care pare să confunde expediția lui Chamza și a lui Ionuz în una singură. κονοσταῦλον *amiral*: vz. XXXVIII, 7.

4: de ale catelanilor: aragonezilor spanioli; vz. XXV, 8. —

nilor de la început ca, neapucînd ei să anunțe năvălirea piraților, orice pagubă li se va face turcilor, înșiși lesbiinii să întoarcă ce-a fost al turcilor; acest serviciu cuprindea țărmul de la riul Pergamos pînă la orașul Assos, care acum se chiamă Mahramion. Cum a intrat direma în port au răsărit deodată și alte vîntrele; și văzînd pînzele largi și de culoare roșie, au bănuît că e comandantul și s-au bucurat. Și intrînd în port și ridicînd cortul pe uscat, a debarcat și s-a odihnit de atîta undulare și bătaie a valurilor. Fratele domnitorului, sir Nicolae Gateluzi a făcut primire mare și a coborît din cetate în cortul lui și, stînd puțin, a plecat. Atunci ucenicul vicleanului de nelegiuit s-a mîniat și urzește vicleșug în contra lui, spunînd că: „direma pe care eu, luînd-o din urmă, am gonit-o pînă aici, este a mea; și ea și ce e în ea”. Și era înăuntru în ea una din femeile de ale stăpînitorilor insulei Chios, cea mai strălucită, și avea cu sine multe giuvaere de aur și argint. „De sînteți prieteni ai domnului meu, dați-mi-o pe aceasta; iar de nu, în ora aceasta le scriu acestea marelui sultan”. Iar ei au răspuns că: „nu știm ce spui! Căci doar de nevoie a fost trimisă de noi direma la Chios, și cît despre nobila de care ne vorbești, este de mult aici”. Căci era soacra domnului și, cînd avea să plece, a chemat-o să stea cu doamna, fie-sa; și așa e și adevărat. Comandantul însă auzind acestea, n-a voit să le creadă și scrie sultanului ce a vrut.

5. Și ridicîndu-se de acolo, vine la Focēa, numită cea Nouă și trimite la marii dregători ai țării și la podesta veste, să **Focēa Nouă se predă; cea Veche e cucerită; Enos ocupat.** vină și să se întîlnească cu el. Ei însă încă înainte de a sosi vestea, au ieșit și s-au întîlnit. Iar comandantul le-a arătat și le-a citit, căci era și scris, ordinul tiranului că, dacă nu vor da de bunăvoie cetatea, pe toți îi vor robi pînă la unul și orașul îl vor dărîma din temelie. Și cei din oraș, fără vreo vorbă sau întîmpinare, au predat localitatea și ei au intrat înăuntru; și negustorilor genovezi ce se găseau acolo, le-au luat mărfurile, iar pe dinșii i-au băgat în trireme. Și a făcut numărătoarea tuturor locuitorilor orașului și băleții și fetele tinere, ca la o sută, i-au luat cu sine; și punînd pe unul din turci să păzească cetatea după ce a împlinit acolo cincisprezece zile, triremele au plecat la 15 a lunii noiembrie a anului 6964.

de la riul Pergamos pînă la orașul Assos: adică toată coasta asiatică din fața insulei Lesbos. Riul Pergamos trebuie să fie anticul Caicos care a luat numele faimosului oraș Pergamos așezat pe malul său drept. — Sir: cuvînt împrumutat din apus cu vechiul înțeles de seigneur, sieur domn. — cînd avea să plece: la investirea cu caftanul domnesc.

5: Focēa Nouă: vz. XXV, 5. — podesta: vz. XXV, 7.

5; și 7: a anului 6964: adică 1455.

λεύτερος τῶν Λεσβίων, ὅπως μὴ φθάσαντες δοῦναι λόγον τῆς ἐφόδου τῶν λη-
στῶν, εἴ τι ἄρα ζημία γενήσεται ἐν τοῖς Τούρκοις, αὐτοὶ οἱ Λεσβιοὶ τὸ ἀνήκον
τοῖς Τούρκοις ἀποδώσουσιν· τὰ δὲ ὄρια τῆς δουλείας, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Περγά-
μου ἄχρι Ἀσσοῦ πόλεως, ἣ νῦν καλεῖται Μαχράμιον. Εἰσελθοῦσα ἡ διήρης ἐν
τῷ λιμένι, ἐξέθορε καὶ ἕτερον ἄρμενον· καὶ ἰδόντες τὰ ἱστία εὐρύχωρα καὶ κοκ- 5
κινοβαφῇ, ὑπέλαβον τὸν στρατηγὸν εἶναι καὶ ἐχάρησαν. Εἰσελθὼν δὲ ἐν τῷ λι-
μένι καὶ τένταν πῆξαντες ἐν τῇ ξηρᾷ, ἐξῆλθε καὶ ἀνεπαύσατο ἐκ τοῦ πολλοῦ σά-
λου καὶ κλύδωνος. Ὁ δ' ἀδελφὸς τοῦ ἡγεμόνος Σὺρ Νικόλαος Γατελουῆς ποιή- 333b
σας δοχὴν μεγάλην, κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ κάστρου εἰς τὴν σκηνὴν καὶ μικρὸν καθί-
σας ἐπανῆλθε. Τότε ὁ τοῦ δολιῦ ἀλάστορος μαθητὴς ὀργισθεὶς δόλον ῥάπτει 10
κατ' αὐτοῦ λέγων, ὅτι· „Ἡ διήρης, ἣν ἐγὼ καταδιώξας ἤλαυνον ἕως ὧδί, ἐμὴ
ὑπάρχει· αὐτὴ τε καὶ τὰ ἐν αὐτῇ.“ — Ὑπῆρχε γοῦν ἐντὸς ἐν αὐτῇ μία τῶν γυ-
ναικῶν ἐκ τῶν ἀρχόντων τῆς Χίου ἢ ἐνδοξοτέρη, ἔχουσα μεθ' αὐτῆς κόσμον πο-
λὺν χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρου. — „Εἰ οὖν τοῦ ἐμοῦ κυρίου φίλοι ἐστέ, ἀπόδοτε 15
ταύτην ἐμοί· εἰ δὲ μὴ γε τῇ ὥρᾳ ταύτῃ γράφω ταῦτα τῷ μεγάλῳ ἀμειρά.“ — Οἱ
δὲ ἀπεκρίναντο, ὅτι· „Οὐκ οἶδαμεν, ὃ λέγεις. Καὶ γὰρ δι' ἐτέρας ἡμετέρας χρείας
ἐστάλθη ἡ διήρης ἀφ' ἡμῶν ἐν Χίῳ, τὴν δ' εὐγενίδα, ἣν σὺ λέγεις, πρὸ πολλοῦ
ἐστὶν ὧδε.“ — Ἦν γὰρ πενθερὰ τοῦ ἡγεμόνος καὶ ὅτε ἔμελλεν ἐξελθεῖν, μετε-
καλέσατο ταύτην τοῦ συνδιαγεῖν μετὰ τῆς κυρίας καὶ θυγατρὸς αὐτῆς· καὶ γὰρ 20
οὕτως ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια. Ὁ δὲ στρατηγὸς ἀκούσας ταῦτα καὶ μὴ πιστεύσας
γράφει πρὸς τὸν ἀμειράν, ᾧ ἐβούλετο.

5. Καὶ ἀπάρας ἐκεῖθεν εἰς Φώκαιαν ἔρχεται τὴν ἐπονομαζομένην Νέαν
καὶ στέλλει πρὸς τοὺς ἄρχοντας καὶ πρὸς τὸν ποδεστᾶτον τῆς χώρας μήνυμα τοῦ
ἐξελθεῖν καὶ συνευρεθῆναι σὺν ἐκείνῳ. Ἐκεῖνοι δὲ καὶ πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὸ μήνυ-
μα ἐξήλθασιν καὶ συνευρέθησαν. Ὁ δὲ στρατηγὸς δεῖξας αὐτοῖς καὶ ἀναγνούς 25
τὸ πρόσταγμα τοῦ τυράννου, καὶ γὰρ ἦν γεγραμμένον, ἐὰν οἰκειοθελῶς μὴ δώ-
σωσι τὸ πολίχνιον, πάντας ἄρδην αἰχμαλωτίσωσι καὶ τὴν πόλιν κατασκάψωσιν. 334b
Οἱ δὲ τῆς πόλεως ἄνευ λόγου ἢ ἀποκρίσεως προδόντες τὴν χώραν, ἐντὸς εἰσῆ-
σαν· καὶ τοὺς μὲν ἐμπόρους τῶν Γενουιτῶν τοὺς εὐρεθέντας ἐκεῖ τὰς πραγμα-
τείας ἀφείλον, αὐτοὺς δὲ ἐν ταῖς τριήρεσιν ἔβαλον. Τοὺς δὲ πολίτας ἅπαντας 30
καταγράψας καὶ τοὺς παῖδας καὶ παιδίσκας, ἐγγὺς πού ἑκατόν, ἀφελὼν καὶ φύ-
λακα τῷ πολυχνίῳ ἓνα τῶν Τούρκων ἐγκαταστήσας καὶ πεντεκαίδεκα ἡμέρας τε-
λέσας ἐκεῖ, ἐξήλθασιν αἱ τριήρεις τῇ πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ Νοεβρίου μηνὸς τοῦ
ἑξακισχιλιοστοῦ ἑνακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ τετάρτου ἔτους.

2 τι P: τις Bull || 4, 11 et 17 διήρης P || 18 ἔμελλεν Bull: ἡμελλεν P || 22 ἀπάρας Bull:
πάρας P || 29 Γενουιτῶν P.

6. Ajungînd triremele la Galipoli și aflînd comandantul, că sultanul petrece la Constantinopole, a încălecat și a plecat, luînd cu el robii și băieții. Sultanul văzînd pe negustori și aflînd că sînt genovezi, a poruncit să fie vînduți, ceea ce s-a și făcut.

- 5 7. Cînd domnul Lesbosului a ajuns la Mitiline, a aflat de la fratele său ce s-a întîmplat și cum comandantul cerea pe soacra lui, pretinzînd că e din Chios, una din nobilele de acolo și așa mai departe; și atunci mă trimite pe mine să-l apăr în această chestiune. Sosind la Constantinopole și în fața vizirilor avînd o dezbatere cu generalul comandant
- 10 Genuz, am spus și eu sub jurămînt tot adevărul și Genuz sub jurămînt toată minciuna și lui i s-a dat drept și eu am pierdut judecata. Și atunci sultanul poruncește, din două să aleg una: sau să plătească o gloabă de zece mii, galbeni aur, sau să fie război. Eu împotrivindu-mă la o nedreptate atît de mare, el a trimis, fără să știe nimeni, printr-un ordin scris
- 15 pe unul din slujitorii lui și a luat Focea zisă cea veche, care era a domnului din Lesbos, în 24 a lunii decembrie a anului 6964. Atunci aflînd tiranul că Focea a fost ocupată, mi-a dat drumul să plec și a stins judecata.

- 20 8. Ridicîndu-se din Constantinopole în 24 a lunii ianuarie, a coborît la Enos și l-a ocupat și, luînd băieți și fete, s-a întors la Adrianopole. Domnul Enosului se găsea atuncea în insula Samotrace.

- Chioșii sporesc tributul.** XLV. La începutul primăverii, tiranul poruncește să se gătească o flotă mare în contra Chiosului. Chioșii însă
- 25 auzind, trimit soli și dîndu-și multă osteneală, s-au împăcat să dea pentru direma scufundată și pentru turcii pieriți cu dînsa treizeci de mii de galbeni și în fiecare an tribut zece mii. Și încheiînd chipurile pace, au plecat.

- Insula Lemnos îi chiamă pe turci.** 2. Lemnienii însă avînd gînd rău asupra domnului lor Nicolae, trimit în taină cîtiva din marii dregători să ceară
- 30 de la sultan pe unul din slujitorii lui să guverneze insula. El ascultînd cu plăcere vorba, îi anunță eunucului Ismail, care atunci era guvernator la Galipoli; căci Genuz fusese scos și se găsea în fruntea provinciei Caria și în locu-i a fost adus Ismail, amiral și guvernator în Chersones. Și-i ordonă să plece cu triremele la Lemnos, și să dea insula

8: a coborît la Enos și l-a ocupat: vz. pe larg în Critobul, II, 11—15, mai pe scurt L. Chalc., II, 225, 4.

XLV, 1: La începutul primăverii: 1456.

6. Φθάσασαι δὲ αἱ τριῆρεις ἐν τῇ Καλλιουπόλει καὶ μαθὼν ὁ στρατηγός, ὅτι ὁ ἡγεμὼν ἐν Κωνσταντινουπόλει διάγει, καὶ αὐτὸς ἱπεύσας καὶ τοὺς αἰχμαλώτους σὺν τοῖς παισὶ λαβὼν ὥχετο. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἰδὼν τοὺς ἐμπόρους καὶ μαθὼν αὐτοὺς Γενουῖτας εἶναι, ἐκέλευσε προαθῆναι, ὃ καὶ γέγονεν.

7. Ὁ ἡγεμὼν δὲ τῆς Λέσβου ἐλθὼν ἐν Μιτυλήνῃ καὶ μαθὼν παρὰ τοῦ αὐταδέλφου τὰ συμβάντα καὶ ὅπως ὁ στρατηγὸς ἐξήτει τὴν πενθερὰν αὐτοῦ ὡς τῆς Χίου μίαν οὖσαν τῶν ἐκεῖ εὐγενίδων καὶ τὰ ἐξῆς, στέλλει ἐμὲ ἀπολογησόμενον περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἐλθὼν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ διαλεχθεὶς ἐνώπιον τῶν βεζιργῶν σὺν τῷ στρατηγῷ Γενοῦζῃ καὶ εἰπὼν ἐνόρκως ἐγὼ τὴν πᾶσαν ἀλήθειαν καὶ ὁ Γενοῦζης ἐνόρκως τὸ πᾶν ψεῦδος, δεδικαίωτο ἐκεῖνος καὶ κατεκρίθη ἐγώ. Κελεύει οὖν ὁ ἡγεμὼν ἐκ τῶν δύο τὸ ἐν ἐλέσθαι· ἢ δέκα χιλιάδας, νομίσματα χρυσοῦ, τίσαι ἢ μάχην γενέσθαι. Ἐγὼ ἀντιστάμενος τῇ τοσαύτῃ ἀδικίᾳ, αὐτὸς διὰ προστάγματος, τινὸς μὴ γινώσκοντος, πέμπας ἕνα τῶν δούλων, εἶλε Φώκειαν τὴν Παλαιὰν λεγομένην, ἣτις ὑπῆρχε τοῦ ἡγεμόνος Λέσβου, Δεκεβρίου μηνὸς κδ^η τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ ἑνακόσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ τετάρτου ἔτους. Τότε μαθὼν ὁ τύραννος τὴν ἄλωσιν Φωκαίας ἀπέλυσεν ἐμὲ καὶ τὴν δίκην κατέπαυσεν.

8. Ἀπάρας δὲ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλιν τῇ κδ^η τοῦ Ἰανουαρίου μηνός, κατήλθεν εἰς Αἶνον καὶ ταύτην παρέλαβεν καὶ παῖδας καὶ παιδίσκας λαβὼν ἐστράφη εἰς Ἀδριανούπολιν. Ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Αἶνου ἦν διάγων τῷ τότε καιρῷ ἐν Σαμοθράκῃ τῇ νήσῳ.

XLV. Ἐαρος δὲ ἀρχομένου κελεύει ὁ τύραννος στόλον μέγα γενέσθαι κατὰ τῆς Χίου. Οἱ δὲ Χίοι μαθόντες πέμπουσι πρέσβεις καὶ πολλὰ καμόντες, συνέθεντο δοῦναι ἕνεκα τῆς διήρεως καὶ τῶν σὺν αὐτῇ ἀπολωλότων Τούρκων χρυσοῦ νομίσματα τριάκοντα χιλιάδας καὶ κατ' ἔτος φόρους δέκα χιλιάδας. Ποιήσαντες οὖν εἰρήνην τάχα, ἀπήεσαν.

2. Οἱ Λήμνιοι δὲ κακογνωμήσαντες κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῶν Νικολάου, πέμπουσι κρύφα τινὰς τῶν ἀρχόντων ζητῆσαι παρὰ τοῦ τυράννου ἕνα τῶν δούλων αὐτοῦ τοῦ ἡγεμονεύειν τὴν νῆσον. Ὁ δὲ προθύμως τὸν λόγον ἀκούσας μὴ νύει τῷ εὐνόχῳ Ἰσμαήλ, τότε ἐπάρχῳ ὄντι Καλλιουπόλεως· ἦν γὰρ ὁ Γενοῦζης ἐκβεβληκὸς καὶ τὴν ἐπαρχίαν Καρίας ἐπιστατῶν, ὃ δ' Ἰσμαήλ ἀντεισῆχθη κονοσταυλὸς καὶ ἐπαρχος ἐν Χερσόνησῳ. Προσάττει οὖν τοῦ ἀπελθεῖν ἐν τῇ Λήμ-

7 ἀπολογισόμενον P || 9 βεζύριδων P || 12 τοσαύτη Bull: τοσοῦτη P || 25 τριάκοντα χιλιάδας Bull: ,λ-ας P || 28 πέμπουσι Bull: πέμπωσι P.

în seama șerbului Chamza să o guverneze și să o administreze, după cum se cade.

3. În timp ce se făceau acestea, domnul Lesbosului trimite o diremă de a sa și o corabie cu ostași, o sută și mai bine, în frunte cu unul Ioan Funtana și Spineta Culumboto, însărcinându-i ca, de-i văd pe lemnieni că le pare rău de ce-au făcut, să-i ia oarecum cu binișorul și cu vorbe dulci și prin bună învoială să-i facă să dea înapoi insula, dacă însă nu, atunci să-l ia pe fratele său Nicolae și să se înapoieze, căci dînsul își avea curtea în cetatea cea veche; dar ei n-au făcut așa, ci debarcînd, au început lupta cu armele. Lemnienii însă ieșindu-le înaintea, călări ca la cinci sute, i-au pus pe fugă și pe unii i-au ucis, iar pe alții gonindu-i de aproape pe mare, i-au înecat; și, pînă la patruzeci, au pus mîna pe ei. Cei ce au fost lăsați însă în diremă și corabie, l-au luat pe Nicolae și au plecat la Lesbos.

4. Și după trei zile a venit și Ismail la Lemnos cu noul guvernator Chamza și auzind ce s-a întîmplat i-a lăudat pe lemnieni, pe lesbienii prinși însă, i-a pus în lanțuri și s-a întors la Galipoli în luna mai a anului 6964.

5. Făcîndu-i cunoscut tiranului ce s-a petrecut la Lemnos, Iancu învinge pe Mahomed II deși plin de minie asupra Lesbosului și a domnului de la Belgrad, 1456. acolo, însuși pleacă asupra Belgradului cu putere grea și cu tunuri foarte multe. Sosind și cu bombardări de bolovani dărîmînd zidurile și avînd și pe Dunăre pînă la 60 de vase, ajunsese cu războiul așa de departe, încît turcii au intrat înăuntru și s-au apucat de prădat.

6. Atunci Iancu despre care a mai fost vorba înaintea, trecînd Dunărea, căci sosise în ziua aceea, și intrînd în oraș, i-a urmărit de aproape și, pe unii omorîndu-i, iar pe alții rănindu-i, i-a gonit afară. Și ieșind însuși pe poartă cu ostași foarte mulți, i-a luat întreaga pregătire de război. Și după ce a ucis pe mulți turci, așa încît însuși sultanul a fost rănit la șold, s-a întors în sfîrșit în oraș și a dat foc vaselor turcești. Și tiranul rușinat s-a întors la Adrianopole și amenința să pornească anul următor cu război asupra Belgradului. Aceste fapte s-au petrecut în luna iulie a aceluiași an.

3: *domnul Lesbosului*: Dominico Gattilusio, despre investirea căruia vz. XLIV, 2.

4: *în luna mai*: 1456.

5: *καὶ θυμοῦ πλησθεὶς* *καὶ* e cu înțeles concesiv, ca în neogrețește.

5—6: Lupta de la Belgrad din iulie 1456 în care Mahomed II, cuceritorul Constantinopolei, a fost învins cu desăvîrșire de Iancu de Hunedoara, ne-o descrie pe larg L. Chalc., II, 178, 13—185, 18. G. Sfranțes, 1065 AB (G. Franțes, 386, 1—3) amin-

νῶ σὺν τριήρεσι καὶ παραδοῦναι τὴν νῆσον Χαμζᾶ τῷ δούλῳ τοῦ ἐπάρχου καὶ 336b
διοικεῖν, ἃ θέμις.

3. Ἐν ὅσῳ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, ὁ ἡγεμὼν τῆς Λέσβου στείλας μίαν τῶν
διήρεων αὐτοῦ καὶ ναὺν σὺν ἀνδράσιν, ἑκατὸν ἢ καὶ πλεόν, ἔχοντες στρατηγούς
Ἰωάννην Φουντιάναν τινὰ καὶ Σπινέταν Κουλουμπότου, ἀναθεῖς αὐτοῖς, ὥς, εἰ 5
ἴδωσι τοὺς Λημνίους μεταμεληθέντας εἰς ἃ πεπράχασιν, ἱλαρῶς πως εἰς αὐτοὺς
βλέψωσι καὶ διὰ γλυκεῶν ῥημάτων καὶ συνθηκῶν πάλιν εἰς αὐτὸν τὴν νῆσον
ἐπαναστραφεῖναι ποιήσωσιν, εἰ δ' οὐ, λαβόντες τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικόλαον ἐπα-
ναστρέψωσιν, ἦν γὰρ αὐτὸς ἐν τῷ παλαιοκράτῳ ἀυλιζόμενος, οἱ δὲ οὐχ οὕτως
πεπράχασιν, ἀλλ' ἐξελθόντες σὺν ὅπλοις ἐμάχοντο. Οἱ δὲ Λήμνιοι ἐξελθόντες 10
ἐφιπποὶ ὥς πεντακόσιοι, τοὺτους κατετροπώσαντο καὶ τοὺς μὲν κατέσφαξαν, τοὺς
δὲ τῇ θαλάσῃ καταδιώξαντες ἀπέπνιξαν· αὐτοχειρὶ δὲ ἕως τεσσαράκοντα ἔλαβον.
Οἱ δὲ καταληφθέντες ἐν τῇ διήρει καὶ τῇ νηϊ, λαβόντες τὸν Νικόλαον εἰς Λέσ-
βον ἀπήεσαν.

4. Καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς καὶ ὁ Ἰσμαήλ ἐν τῇ Λήμνῳ ἄγων τὸν Χαμζᾶν 15
τὸν νέον ἑπαρχον, μαθὼν δὲ τὰ γενόμενα ἐπήνεσε τοὺς Λημνίους, τοὺς δὲ Λε-
σβίους λαβὼν δεσμίους ἐστράφη εἰς Καλλιούπολιν Μαῖῳ μηνὶ τοῦ ἑξακισχιλιο-
στοῦ ἑνακοσιοστοῦ ἑξηκοστοῦ τετάρτου ἔτους.

5. Μηνύσας δὲ τῷ τυράννῳ τὰ συμβάντα ἐν Λήμνῳ, καὶ θυμοῦ πλησθεὶς 337b
κατὰ τῆς Λέσβου καὶ τοῦ ἡγεμόνος, αὐτὸς πρὸς Βελόγραδον ἔρχεται σὺν δυνά-
μει βαρεῖα καὶ μηχανικαῖς παρασκευαῖς πλείστοις. Ἐλθὼν δὲ καὶ διὰ τῶν πε-
τροβολισμῶν βαλὼν κάτω τὰ τεῖχη, ἔχων καὶ διὰ τοῦ ποταμοῦ πλοῖα ἕως ξ^α,
εἰς τόσον κατηντήκει τὰ τοῦ πολέμου, ὥς καὶ ἐντὸς εἰσελθεῖν τοὺς Τούρκους καὶ
εἰς πραῖδαν ἄρξασθαι.

6. Τότε ὁ Ἰάγγος, ὃν προλαβὼν ὁ λόγος ἐδήλωσεν, περάσας τὸν ποταμόν, 25
ἦν γὰρ φθάσας τῇ ἡμέρᾳ ἐκεῖνῃ, καὶ εἰσελθὼν καὶ καταδιώξας αὐτούς, τοὺς
μὲν σφάττων, τοὺς δὲ πλήττων, ἐξήλασε τῆς πόλεως. Ἐξελθὼν δὲ τῆς πύλης καὶ
αὐτὸς σὺν στρατιώταις πλείστοις, ἔλαβε τὴν πολεμικὴν πᾶσαν παρασκευήν. Καὶ
πολλοὺς τῶν Τούρκων φονεύσας, ὥς καὶ αὐτὸν τὸν τύραννον πληγῆναι ἐν τῷ
μηρῷ, τέλος ἐν τῇ πόλει ὑπέστρεψεν καὶ τὰ πλοῖα τῶν Τούρκων πυρὶ παρέδωκεν. 30
Ὁ δὲ τύραννος κατησχυμένος ὑποστρέψας ἐν Ἀδριανουπόλει, τὸ ἐπὶ ἔτος ἡπεί-
λει κατὰ τοῦ Βελογράδου στρατεῦσαι. Ἦσαν δὲ ταῦτα γενόμενα μηνὶ Ἰουλίῳ
τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

6 et 10 πεπράχασιν Bull: πεπράχασιν P || 7 βλέψωσι P: βλέψουσι Bull | συνθήκων P ||
8 ποιήσωσιν P: ποιήσουσι Bull: ποιήσουσιν Bek || 8—9 ἐπαναστρέψωσιν P: ἐπαναστρέψου-
σιν Bull.

**Duca duce
tributul august
1456.**

7. În luna august am fost trimis eu să duc tributul ce-l dădea în fiecare an domnul Lesbosului. Iar când l-am dat, am cerut pe cei ce au fost predați ca niște necredincioși, de lemnieni; și n-a vrut să-i dea, ci mai degrabă a poruncit să le taie capul; căci erau închiși la Adrianopole. Când însă i-au dus la locul de osîndă, tiranul s-a răzgîndit și a poruncit să fie vînduți aceștia; și au fost răscumpărați pentru o mie de galbeni.

**Flota papei
în ajutorul in-
sulelor, 1457.**

8. În anul 6965 au venit de la Roma, în frunte cu patriarhul din Aquilea unsprezece trireme, trimise de papa Calist în ajutorul insulelor învecinate cu turcii, ca Rodos, Chios, Lesbos, Lemnos, Imbros, Samotrace și Tasos. Și au ajuns la Rodos, ca una ce era sub stăpînirea papei și n-a vrut să dea tribut turcilor. De la Rodos ridicîndu-se, au venit la Chios și au cerut să nu dea turcilor tribut, ci mai bine să lupte. Dar n-au putut fi înduplecați; de asemenea și la Lesbos și aceia tot așa. De la Lesbos adunîndu-se corăbiile papei, ale catelanilor și din vase piraterești, pînă la 40 la număr, s-au dus la Lemnos și, luînd insula, au venit la Samotrace; și luînd-o și pe aceasta, au ajuns la Tasos. Și după ce au pus garnizoane și au întărit insulele bine, s-au întors la Rodos. Atunci tiranul aflînd cele întîmplate, toată vina a pus-o pe domnul din Lesbos; și pornind război mare în contra lui, pregătește o flotă grea și în luna august o trimite la Lesbos, în frunte cu Ismail. Venind acesta la Metimna, a încercat în multe feluri și a dat multe atacuri cu mașinării de asediu, bombardînd cu bolovani, așezînd scări la ziduri și minîndu-le, dar nu s-a folosit cu nimic, ci mai degrabă a pierdut mulți din oamenii lui și așa s-a întors cu fără nici o ispravă.

**Mahomed II a-
menință pe des-
poții din Morea,
1458.**

9. În anul 6966 trimite la despoții din Peloponez un slujitor cu strașnică poruncă, spunîndu-le hotărît cum că: „Voi de bună voie ați făgăduit să-mi dați în fiecare an tribut zece mii de galbeni, acum însă văd că treceți cu dispreț peste mine; și de împlinirea învoielilor nu vă pasă. Prin urmare din două alegeți ce e mai bine: sau plătiți toată datoria și va fi bună înțelegere între noi și voi sau repede plecați, lăsînd țara în stăpînirea mea“. Căci rămăseseră datori cu tributul pe trei ani.

7: *am fost trimis eu*: adică Duca. — *căci erau închiși la Adrianopole*: cp. L. Chalc., II, 225, 17.

8: ἔχοντες deși τριήρεις πεμφθεῖσαι, nu l-am schimbat în ἔχουσαι, căci poate fi construcție κατά σύνεσιν, gîndindu-se la oamenii de pe trireme; din aceeași cauză n-am schimbat nici πλησιαζόντων în πλησιαζουσῶν, cronicarul putîndu-se să se fi gîndit la lo-

7. Ἐν δὲ τῷ Αὐγουστῷ μηνὶ ἐπέμφθη ἐγὼ φέρων τὸ κατ' ἔτος διδόμενον τέλος παρὰ τοῦ ἡγεμόνος Λέσβου. Δοῦς δ' αὐτὸ καὶ ζητήσας τοὺς οὓς οἱ Λήμνιοι παρέδωσαν ὡς ἀπίστους, οὐκ ἠθέλησε δοῦναι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκέλευσε τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἀποτηρῆναι· ἦσαν γὰρ ἐν Ἀδριανουπόλει ἐγκλειστοί. Ὡς δὲ ἀπήγαγον αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον τῆς σφαγῆς, μεταμεληθεὶς ὁ τύραννος ἐκέλευσε πρᾶθῆναι 5 τούτους· καὶ ἡγοράσθησαν εἰς νομίσματα χίλια.

8. Ἐν δὲ τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἐνακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ πέμπτῳ ἔτει ἦλθασιν 338b ἐκ τῆς Ῥώμης τριῆρεις ἑνδεκα, ἔχοντες ἀρχηγὸν πατριάρχην τῆς Ἀκουιλίας, πεμφθεῖσαι παρὰ τοῦ πάπα Καλλίστου εἰς βοήθειαν τῶν νήσων τῶν πλησιαζόντων τοῖς Τούρκοις, οἷον Ῥόδον, Χίον, Λέσβον, Λήμνον, Ἰμβρον, Σαμοθράκην καὶ Θά- 10 σσον. Κατήντησαν οὖν ἐν Ῥόδῳ ὡς ὑπὸ τὸν πάπαν τελοῦσαν καὶ φόρους μὴ θελήσαν δοῦναι τοῖς Τούρκοις. Ἀπὸ δὲ Ῥόδου ἀπάραντες ἦλθασιν ἐν Χίῳ, αἰτοῦντες τοῦ μὴ δοῦναι φόρους τοῖς Τούρκοις, ἀλλὰ μάχην μᾶλλον ἐλέσθαι. Οἱ δὲ οὐκ ἐπέισθησαν· ὁμοίως καὶ ἐν Λέσβῳ καὶ αὐτοὶ τὰ ὅμοια. Ἀπὸ δὲ Λέσβου ἀθροισθέντα τοῦ πάπα, τῶν Κατελάνων καὶ ἐτέρων ληστροικῶν πλοίων, τὸν ἀριθμὸν ἕως μ^α, ἀπήεσαν ἐν τῇ 15 Λήμνῳ καὶ παραλαβόντες τὴν νῆσον ἦλθασιν ἐν Σαμοθράκῃ· καὶ λαβόντες καὶ ταύτην εἰς Θάσσον ἐγένοντο. Καὶ φύλακας ἐνθέντες ἐν ταῖς νήσοις καὶ καλῶς ἀσφαλίσαντες εἰς Ῥόδον ὑπέστρεψαν. Τότε ὁ τύραννος μαθὼν τὰ γενόμενα, τὴν πᾶσαν αἰτίαν τῷ ἡγεμόνι τῆς Λέσβου κατέγραψεν· καὶ δὴ μάχην κρατεράν ἐνστήσας κατ' αὐτοῦ, στόλον ἀπαρτίζει βαρὺν καὶ τῷ Αὐγουστῷ μηνὶ πέμπει τοῦτον ἐν 20 Λέσβῳ, ἔχων ἀρχηγὸν τὸν Ἰσμαήλ. Καὶ δὴ εἰς Μέθυμναν ἐλθὼν καὶ πολλὰς μεθόδους καὶ μηχανικὰς πράξεις διὰ τε πετροβολισμοὺς καὶ κλίμακας καὶ τειχωρυχίας εἰσπράξας, οὐδὲν ὠνήσατο, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πολλοὺς ἀπεβάλετο τῶν οἰκείων καὶ οὕτως ὑπέστρεψεν ἄπρακτος.

9. Ἐν δὲ τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἐνακοσιοστῷ ἐξηκοστῷ ἕκτῳ ἔτει στέλλει πρὸς 339b τοὺς δεσπότας Πελοποννήσου δοῦλον ἕνα δι' ὀρισμοῦ φρικώδους, διαλαμβάνων, πῶς· „Ὑμεῖς οἰκιοθελῶς ὑπεσχέθητε τοῦ δοῦναι μοι φόρους κατ' ἔτος νομίσματα χιλιάδας δέκα, νῦν δὲ ὁρῶ ὑμᾶς καταφρονοῦντάς με· καὶ τῶν συνθηκῶν ἡμελήσατέ. Ἐκ τῶν δύο οὖν ἔλεσθε τὸ κρεῖττον· ἢ τὰ κεχρεωσθημένα πληρώσατε καὶ ἔσται ἀγάπη ἐν μέσῳ ἡμῶν καὶ ὑμῶν, ἢ ταχέως ἐξέλθατε ἀφέντες τὸν τόπον 30 ἐν τῇ ἐμῇ δεσποτείᾳ.“ — Καὶ γὰρ ἦσαν χρεωστοῦντες ἐτῶν τριῶν τέλος.

cuitoarii insulelor. — *papa Calist*: e Calist III, 1455-1458; cp, Critobul, II, 23, unde îl confundă cu înaintașul acestuia Nicolae V, 1447-1455 și III, 10, unde pune expediția lui Ismail în anul următor, 1458. — *ale catelanilor*. vz. XXV, 8. — ἔχων trebuie raportat la τούραννος, nu la στόλον și atunci nu e nevoie de schimbare în ἔχοντα. — *la Metimna*: cel de-al doilea oraș din insula Lesbos; Critobul, II, 10 îi spune Molivos Μόλυβον.

9: Cp. L. Chalco., II, 202 și Critobul, III, 1. L. Chalco., II, 176, II vorbește de un tribut de 12 000, plătit și de peloponesieni și de albanezii de acolo; iar Critobul, III, I, I de un tribut din Peloponez de 6000. Vezi și G. Sfranțes, 1065 D — 1066 B (G. Sfranțes, 388).

Soli de la
Uzun Chasan

10. În acest an au fost trimiși soli de la Comana, de la Uzun Chasan care stăpînea părțile Armeniei, în hotar fiind cu Colchida; și cerea de la el unele lucruri în bătaie de joc, spunindu-i că i-a rămas dator cu tributul pe mai bine de 60 de ani, avînd să-i dea în fiecare an, o mie de pături pentru caii lui și o mie de traiste și o mie de căpestre, lucruri pe care străbunul său a poruncit străbunului lui să i le dea în fiecare an. El însă a răspuns solilor: „Mergeți în pace și eu în anul ce vine, le voi aduce acestea cu mine și voi da datoria“ . . . . .

10

Cetatea
Iedi-Cule

11. Și a început tiranul să clădească, iarna aceea, la marginea Constantinopolei ce se chiamă Poarta de Aur, o cetățuie pe care împăratul Ioan cel Bătrîn a voit s-o zidească și Baiazid, străbunul tiranului, l-a oprit.

15

Cucerirea
Peloponezului.

12. Primăvara sosise acuma și el, adunîndu-și armatele la un loc, a pornit asupra Peloponezului și mai întîi a ocupat Corintul fără luptă. Aflînd despoții ce s-a întîmplat, Toma s-a refugiat în Italia cu soția și copiii, iar Dimitrie s-a predat de bună voie și i s-a închinat tiranului. După ce a ocupat întreg Peloponezul și a pus comandanți și guvernatori, însuși a pornit-o spre Adrianopole, ducînd cu sine pe Dimitrie cu toată casa lui și luînd și pe oamenii palatului și pe cei de frunte și cu bună stare din toată Ahaia, Lacedemonia și din celelalte ținuturi. Pe oamenii de frunte ai albanezilor pe toți i-a ucis și din

10: *În acest an*: ar trebui să fie tot 6966, adică 1458, căci acesta e anul care a fost amintit mai înainte. Dar s-ar potrivi mai bine, ca solii aceștia să fi venit în 1459.—*și eu în anul ce vine*: aceasta ar fi în 1460. Dar în 1460 Mahomed II cucereste Morea (vz. 12:) și asupra lui Uzun Chasan, pleacă abia în 1461 (vz. 14: și 18:). L. Chalc., II, 227, 16 într-adevăr amintește că Mahomed II și-a amînat pentru anul următor expediția asupra lui Uzun Chasan și că mai întîi a pornit asupra despoților din Peloponez. — *παρὰ τῶν Κομάνων de la Comana*: Uzun Chasan, adică Chasan cel Lung (vz. L. Chalc., II, 243, 11: *Χασάνην τὸν μακρόν*) a domnit (1453-1478) peste o puternică semînie turcomană pe care Duca o înțelege sub denumirea de comani; cp. Nichifor Gregoras, *Istoria bizantină*, ed. Bonn, vol. I, p. 3) r. 16 și 115, 19. Dar stăpînirea s-a întîlnit mult și peste partea de răsărit a Asiei Mici și acolo se găseau două orașe însemnate cu numele τὰ Κομάνα unul în ținutul Pont, la nord, pe malul drept al rîului Iris ce se revarsă în Marea Neagră, și celălalt în Capadocia pe țărmul stîng al rîului Saros care se revarsă în Mediterana. Unul din aceste orașe poate că a ajuns sub domnia lui Uzun Chasan și din el să fi venit solia amintită de Duca. Că Uzun Chasan a cerut un tribut ca acesta, numai Duca, ne-o spune. L. Chalc., II 243, 21 ne spune că solii au cerut lui Mahomed II să-i lase tributul țării Colchida, adică a împărăției Trapezuntului. — καὶ ἀποδώσω τὸ χρέος *și-i voi da datoria*: după aceste cuvinte, manuscrisele arată

10. Ἐν δὲ τῷ ἔτει τούτῳ ἐστάλησαν ἀποκρισιάριοι παρὰ τῶν Κομάνων, παρὰ τοῦ δεσπόζοντος τὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας καὶ γειτνιάζοντος τοῖς Κόλχοις Οὐζοῦν Χασάν, αἰτῶν παρ' αὐτοῦ τινα περιφρονήσεως πράγματα, λέγων κεχρεωσθῆσθαι αὐτῷ τέλος ἐπέκεινα ἐτῶν ξ', τοῦ δοῦναι κατ' ἔτος χίλια σαγίσματα διὰ τοὺς ἵππους αὐτοῦ καὶ χίλια ταγιστήρια καὶ χίλια κεφαλοδέσματα, ἅτινα ἔταξε τοῦ δοῦναι κατ' ἔτος ὁ πάππος αὐτοῦ πρὸς τὸν πάππον ἐκείνου. Ὁ δὲ ἀπέκρινετο· „Υπάγετε ἐν εἰρήνῃ κἀγὼ τῷ ἐπερχομένῳ ἔτει κομίσω ταῦτα σὺν ἐμοὶ καὶ ἀποδώσω τὸ χρέος.“ —

11. Ὁ δὲ τύραννος τῷ χειμῶνι ἐκείνῳ ἤρξατο οἰκοδομεῖν πρὸς τὸ ἄκρον τῆς Πόλεως τὸ καλούμενον Χρυσεία Πύλη πολίχνιον, τὸ δ' Εἰωάννης ὁ Γέρων ὁ βασιλεὺς ἡβουλήθη τοῦ κτίσαι καὶ ὁ Παγιαζήτ, ὁ τοῦ τυράννου πάππος, ἐκώλυσεν αὐτόν.

12. Τοῦ δὲ ἔαρος ἤδη ἐλθόντος καὶ εἰς ἓν τὰς δυνάμεις ἀθροίσαντος, ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ὤρμησε καὶ πρῶτον Κόρινθον ἔσχεν ἄνευ πολέμου. Μαθόντες οὖν οἱ δεσπότες τὸ γεγονός, ὁ μὲν Θωμᾶς πρὸς Ἰταλίαν ἐχώρησεν σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις, ὁ δὲ Δημήτριος παρεδόθη ἐκὼν καὶ προσεκύνησε τῷ τυράννῳ. Παρалаβὼν οὖν πᾶσαν τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐγκαταστήσας ἀρχηγούς καὶ ἡγεμόνας, αὐτὸς εἰς τὴν Ἀδριανοῦ ὤρμησε, φέρον μετ' αὐτοῦ πανοικὶ τὸν Δημήτριον, ἄγων σὺν αὐτῷ καὶ τοὺς τοῦ παλατίου καὶ τοὺς λογάδας καὶ εὐτυχεῖς πάσης Ἀχαΐας, Λακεδαιμονίας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν. Τοὺς δὲ τῶν Ἀλβανῶν

8 *post* χρέος loco vacuo lacunam fuisse in suo archetypo indicat P.

printr-un loc alb că arhetipul de la care au pornit, avea o lipsă. După cucerirea și plîngerea Țarigradului, Duca își continuă istoria oarecum în formă de cronică anuală, înșirînd an de an după 1453, și la fiecare înregistrînd mai pe larg sau mai pe scurt lucrurile petrecute. Anii 6967 și 6968, adică 1459 și 1460 lipsesc însă. Din manuscrisul arhetip trebuie să se fi pierdut vreo foaie pe care erau înregistrate evenimentele din 1459, din care cel mai de seamă a fost expediția lui Mahomed II în contra albanezilor lui Scanderbeg, și o parte din întîmplările mai puțin însemnate din 1460, căci cele mai importante ca zidirea cetății Iedi-Cule, și cucerirea Peloponezului se găsesc înregistrate, fără însă ca anul să fie indicat.

11: *tarna aceea*: 1459/60. — *o cetățuie*: e faimoasa Iedi-Cule, cetatea cu 7 turnuri, cu închisoarea în care erau aruncați osîndiții politici; cp. Critobul, II, 1, 3 și 10, 1. — *Ioan cel Bătrîn*: e Ioan V Paleolog, 1341—1391; vz. XIII, 3 și 4.

12: *Primăvara*: 1460. Certele dintre frații despoți și cucerirea Peloponezului, Morea medievală, o descrie pe larg și cu amănunte G. Sfrantșes, 1066 C—1072 C. (G. Frantșes, 388—413) care a fost fată. Descrieri destul de pe larg dau și L. Chalce., 213, 16—216, 18 și 224, 15—237, 3, fiind și el acolo, și Critobul, III, 19—24. — *Toma s-a refugiat în Italia*: unde a murit. O fată de-a lui cu numele Zoe-Sofia s-a măritat în 1472 după Ivan III (1462—1505) din Moscova, care avea din prima căsătorie pe Ivan cel Tânăr, soția acestuia din urmă a fost Olena, fata lui Ștefan cel Mare și a Eudochiei. Între noră și soacra vitregă s-a încins o luptă aprigă, al cărei fecior să urmeze la tron; în această luptă, mai ales că părintele ei Ștefan cel Mare închisese ochii acum de un an, nora a căzut biruită; cp. Al. Papadopol-Calimach, *Sofia Paleolog și domnița Olena*, în Anal. Acad. Rom., Sect. istorică, seria II, t. 17 (1895). —

cetăți n-a lăsat nici una afară de Monemvasia și acest lucru fără să-l vrea nicidecum. În ce privește însă atacul triremelor pe mare asupra dușmanilor, a trimis în Marea Egee prin insulele Ciclade un număr ca la 180 de direme și trireme, oamenii trimiși nefolosindu-se cu nimic. Dar din Peloponez mai luând două mii de familii și băieți un număr egal, pe băieți i-a înscris în armata lui de ieniceri, iar familiilor le-a dat locuințe în partea Constantinopolei.

**Construirea
bazarului.**

13. Și însuși iarna, a petrecut-o la Adrianopole și Constantinopole, ocupat cu construcția unei corăbii foarte mari și cu clădirea unui local de expoziție care se chiamă și hală de vânzare și în limba persă se spune pezestan.

**Mari pregătiri
de război.**

14. În anul 6969 a construit o flotă de trireme și direme până la vreo două sute și corăbii zece. Și însuși, primăvara, trecând peste strâmtoare, a sosit la Brusa în Bitinia, fără să știe cineva și să pătrundă planul lui.

15. Să spun și ceva minunat: dascălul lui de legi, care era în timpul de atunci judecătorul judecătorilor, a prins curaj în urma intimității pe care o avea față de sultan, și apoi și în urma stimei pe care o arăta sultanul față de dascălul său, și a îndrăznit să spună sultanului, fiind încă singuri între ei: „doamne puterea aceasta înarmată pe care ai pregătit-o pe uscat și pe apă, încotro poruncești să fie dusă?” El însă uitându-se la el oarecum cu mînie, a zis: „ian, ascultă, omule, dacă aș ști că un singur fir din perii bărbii mele a prins ceva din taina mea, l-aș smulge și arunca în foc”. Așa de ascuns la gînd era omul și aprins la mînie.

**Spaimă și la
rominii de la gu-
rile Dunării.**

16. Frica i-a cuprins pe toți: pe românii ce locuiesc la gurile Dunării, dar și Cafa, Trapezunt și Sinope și insulele din Marea Egee, Rodos și insulele mărunte din primpjur, apoi Chios și Lesbos, deși plăteau tribut, ci știind nestatornicia lui, au fost apucați de teamă!

---

afară de Monemvasia: G. Sfranțes, 1069 B (ep. și G. Sfranțes, 396, 8) spune că Monemvasioții au rămas cu credință despotului Toma care a încredințat papei cetatea; mai târziu în 1464, a fost ocupată de venețieni; v. G. Sfranțes, 415, 16. L. Chalc. și Critobul, care numește Monemvasia cu numele antic Epidauros, nu amintesc nimic. — Τὴν δὲ... εἰσβολὴν nu poate fi decît un acuzativ de referință, căci numai așa propoziția dă un înțeles lămurit.

13: *iarna:* 1460/1461. — *cu construcția unei corăbii forte mari:* vz. L. Chalc., II, 243, 2: ἐναυπηγεῖτο ναὺν ὥς τρισχιλίων πῖθων „a construit o corabie ca de 3000 de buți,” care din cauza mărimii s-a și scufundat. — *pezestan:* adică piață; vz. G. Moravcsik, II, 214. E faimosul bazar de azi din Stambul.

14: *În anul 6968:* adică 1461.

15: *Așa de ascuns la gînd era omul:* tot așa îl caracterizează și Critobul cu

προύχοντας πάντας κατέσφαξε, οὐκ ἄλλο τῶν πολιχνίων ἑάσας πλὴν Μονεμβασίαν καὶ τοῦτο ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος. Τὴν δὲ διὰ θαλάσσης τῶν τριήρεων πρὸς ἔχθρους εἰσβολήν, ἐν Αἰγαίῳ Πελάγει διὰ τῶν Κυκλάδων νήσων ἔστειλε τὸν ἀριθμὸν ὡς ῥπ' διήρεις καὶ τριήρεις, μηδὲν ὠφεληθέντες. Μετοικίσας ἐκ τῆς Πελοποννήσου φαμελίας δισχιλίας δῆπου καὶ παῖδας ἰσαριθμούς, τοὺς μὲν παῖδας εἰς νεόλεκτον στρατὸν κατεγράψατο, τὰς δὲ οἰκίας ἐν τῷ τῆς Πόλεως μέρῃ κατέθετο.

5

13. Αὐτὸς οὖν τὸν χειμῶνα ἐν Ἀνδριανουπόλει καὶ Κωσταντινουπόλει διήγεν πῆξας ναῦν ὑπερμεγέθη καὶ δομήσας θέατρον ἐν τῇ Πόλει ὃ καὶ βεστιοπρατήριον λέγεται καὶ Περσιστὶ πεζεστάνιον ὀνομάζεται.

10

14. Ἐν δὲ τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἐνακοσιοστῷ ἑξηκοστῷ ἐνάτῳ ἔτει ἐποίησε στόλον τριήρεων καὶ διήρεων μέχρι πού τὰ σ' καὶ νῆας ι'. Αὐτὸς δὲ τῷ ἔαρι τὸν πορθμὸν διαβάς ἦκεν εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας, μὴ ἐπισταμένου τινὸς μηδὲ νοήσαντος τὴν βουλὴν.

341b

15. Εἶπω καὶ τι παράδοξον· Ὁ νομοδιδάσκαλος αὐτοῦ, ὃς καὶ κριτὴς κριτῶν ὑπῆρχε τῷ τότε καιρῷ, θαρρόσας ὡς πρὸς τὴν πλησιότητα, ἦν ἐκέκμητο πρὸς τὸν ἡγεμόνα, καὶ ὁ ἡγεμὼν πάλιν ὡς πρὸς τὴν εὐλάβειαν, ἦν ἐδείκνυε πρὸς τὸν διδάσκαλον, τολμήσας λέγει τῷ ἡγεμόνι, ἔτι ὄντων αὐτῶν καταμόνας· „Κύριε, τὴν παράταξιν ταύτην, τὴν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης ἐτοίμασθειςαν, ποῦ κελεύεις φέρεσθαι;“ — Ὁ δ' ὀργίλως πῶς ἐμβλέψας εἰς αὐτόν, ἔφη· „Ἰσθι, ὦ οὗτος, εἰ ἦδεν, ὅτι ἐκ τῶν τοῦ πάγωνός μου τριχῶν θριξὶ μία ἐπελάβετό μου τοῦ μυστηρίου, ἀποσπάσας ἂν αὐτὴν πυρὶ παρέδωκα.“ — Τοσοῦτον κρυφίνους ὁ ἀνὴρ καὶ ὀργίλος.

15

20

16. Φοβηθέντες πάντες· οἱ οἰκοῦντες ἐν τε τῷ Λυκοστομίῳ Βλάχοι, ἀλλὰ δὴ καὶ Καφᾶς, Τραπεζοῦς καὶ οἱ Σινωπεῖς, αἱ τε νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους, Ῥόδος καὶ τὰ περίξ αὐτῆς νησίδια, Χίος καὶ Λέσβος, εἰ καὶ τελοῦντες ἦσαν, ἀλλὰ τὴν ἀκαταστασίαν αὐτοῦ γινώσκοντες ἐτρόμαξαν.

25

1 Μενεμβασίαν P || 21 ἐπελάβετο P: ἀπελάβετο Bull || 26 νησίδρια? P: νησίδρα P₁.

prilejul pregătirilor ce le făcea în contra Belgradului în 1456: οὐ μέντοι γε κατάδηλον ἐποίει τὴν αὐτοῦ γνώμην οὐδὲ ἦδει τις ὅποι τὴν ὁρμὴν ποιήσονται II, 17, 1: „nici gîndul nu și-l dădea pe față și nimeni nu știa încotro voia s-o pornească“.

16: ἐν τῷ *Λυκοστομίῳ Βλάχοι rominii de la gurile Dunării*: Sub Licostomo se înțelege de obicei Chilia, dar cum lui „Lykostomion“ — Gura Lupului îi răspunde traducerea „Vilcovului“ de azi (vz. Constantin C. Giurescu, *Istoria Romînilor*, vol. I, ed. 4, p. 195) și cum astfel de traduceri erau obișnuite (cp. și „Camena“ din județul Tulcea tradusă din „Petra“ romană (vz. T. Sauciuc Săveanu, *Un nou fragment al inscripției latine din Petra Camena*, București, 1940 și „Analele Dobrogei“ XVI, 1934, p. 93—112), se prea poate ca Duca să se fi gîndit în general la rominii de la gurile Dunării. L. Chalc., II, 250, 18 chiar așează Chilia la gurile Dunării: τὸ Κελλίον... ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ ποταμοῦ. Amintirea aceasta specială a rominilor de la gurile Dunării alături de Cafa, Trapezunt și altele, pare să arate că în cetățile de la Dunăre era oarecare administrație și guvernare autonomă. Același lucru se desprinde și din cuvintele lui L. Chalc. I, 125, 5: ἡ μὲν μέλαινα Πονδαλία ἢ ἐν τῇ Λευκοπολίχνῃ καλουμένη τὰ βασιλεία ἔχουσα „Moldova Neagră care își are reședința domnească la numita Cetate Albă“.

Predarea Sinopei. 17. Ridicându-se sultanul din Bitinia, a venit la Ancara în Galatia; și în timp ce și-a ridicat acolo corturile, sultanul din Sinope a trimis pe feciorul său cu daruri foarte multe; și ieșindu-i întru întâmpinare, i s-a închinat cu supunere. El însă l-a primit

cu plăcere și i-a comunicat lui ce avea să anunțe tatălui său și, socotindu-l ca pe un crainic al spuselor sale, i-a spus toate zicînd: „Vestește-i tatălui tău, că vreau Sinope; și dacă o să-mi dea de bună voie, și eu grațios îi dau în schimb ținutul Filipopolei; de altcum, vin repede“. Flota însă a ajuns pe Marea Neagră la Sinope. Și feciorul lui Ismail, sultanul din Sinope, a venit la tată-său și i-a spus toate ce a grăit tiranul. Aflînd însă tiranul că flota sosise acum la Sinope, a început și el să meargă pe uscat într-acolo. Ismail neavînd ce face, a ieșit din Sinope și, întâmpinîndu-l, i s-a închinat cu supunere; iar tiranul l-a primit cu bucurie și i-a spus să-și ia toate comorile și cai și catiri și cămile și orice alt lucru avea în visteriile lui și nimeni să nu se atingă de nimic din ale lui. Și după ce în Sinope a orînduit totul bine și a ales guvernator pe unul din slujitorii lui, însuși a început să pătrundă în părțile de mai înăuntru ale Armeniei.

Expediția a-supra lui Uzun Chasan.

18. Sus-zisul sultan însă Uzun Chasan se aținea cu ai săi în hotarele Persiei sus în munți, neavînd putere să dea față cu tiranul. El însă traversînd Armenia și trecînd peste riul Fasis, unele localități le-a luat, altele neputîndu-le cuceri, a trecut de ele; și cu multă osteneală și cu mare lipsă de cele necesare a urcat Munții Caucaz și a coborît în țara Colchidei.

Predarea Trapezuntului.

19. Și venind spre Trapezunt, trimite împăratului din Trapezunt, din două să aleagă ce e mai bine: sau să predea tiranului împărăția fără să sufere vreo pagubă din comorile ce le are, argint, aur, aramă și orice altfel de lucruri și robi și roabe, și orice altă avere mișcătoare, sau deodată cu împărăția să i se ia și toate acestea și viața. Auzind împăratul acestea, a ieșit cu toată casa și i s-a

17: cp. L. Chalc., II, 239, 6—242, 15; Critobul, IV, 3—4, 1; G. Sfranțes, 1072 C (G. Franțes, 94, 8 și 413, 14).

18: cp. L. Chalc., II, 243, 10—246, 18 care ne spune că, la stăruința mamei lui Uzun Chasan, Mahomed, II încheie pace cu dînsul; vz. și Critobul, IV, 4, 4—6, 3.—*trecînd peste riul Fasis... munții Caucaz... Colchidei*: țara Colchidei e dincolo de riul Fasis, Rion de azi, dar tot încă la sud de Caucaz, peste care deci Mahomed II, în urmărirea lui Uzun Chasan n-a avut de ce să treacă, așa că descrierea drumului, pe care o face Duca, e puțin cam vagă și pare să fie o confuzie între Munții Caucaz și Munții Taurus și Antitaurus din Asia Mică.

17. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἀπάρας ἀπὸ Βιθυνίας ἦλθεν εἰς Ἀγκυραν τῆς Γαλατίας· καὶ αἰεὶ τὰς σκηναὶς πῆξας, ὁ τῆς Σινώπεως ἡγεμὼν στείλας τὸν υἱὸν αὐτοῦ μετὰ πλείστης δωροφορίας καὶ προὔπαντήσας αὐτῷ δουλικῶς προσεκύνησεν. Ὁ δ' ὑπεδέξατο τοῦτον ἀσμένως καὶ τὰ τῷ ἰδίῳ πατρὶ μνηνυθόμενα τούτῳ ἀπήγγειλε καὶ αὐτὸν ὡς ἄγγελον τῶν ῥηθισομένων, πάντα κατεῖπε λέγων· „Ἄν- 5
νάγγελον τῷ πατρὶ σου, ὅτι τὴν Σινώπην βούλομαι· καὶ εἰ μὲν ταύτην μοι ἐλευ- 342b
θέρως παράσχει, καὶ γὰρ χαριέντως ἀνταποδίδω αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Φιλίππου-
πόλεως· εἰ δ' οὐκ, ἔρχομαι ταχύ.“ — Ὁ δὲ στόλος διὰ τῆς θαλάσσης τῆς Πον-
τικῆς ἐφθασεν ἐν Σινώπῃ. Ὁ υἱὸς δὲ τοῦ Ἰσμαήλ, ἡγεμόνος τῆς Σινώπης, ἦλθε
πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ ἀνήγγειλεν αὐτῷ πάντα τὰ λαληθέντα παρὰ τοῦ 10
τυράννου. Ὁ τύραννος δὲ μαθὼν τὴν ἀνάβασιν τοῦ στόλου γεγонуῖαν ἐν Σινώ-
πῃ καὶ αὐτὸς διὰ ξηρᾶς εἰς αὐτὴν ὤδενεν. Ὁ δὲ Ἰσμαήλ ἀπορήσας ἐξῆλθε τῆς
Σινώπης καὶ προὔπαντήσας αὐτῷ καὶ δουλικῶς προσκυνήσας, ἀσπασίως αὐτὸν
ὁ τύραννος ὑπεδέξατο, κελεύσας πάντας τοὺς θησαυροὺς αὐτοῦ λαβεῖν καὶ ἱπ- 15
πους καὶ ἡμιόνους καὶ καμήλους καὶ ἄλλο, εἴ τι ἐν τοῖς αὐτοῦ ταμείοις ἐκέκτετο,
καὶ μὴ προσπαῦσαι τίς τι τῶν αὐτοῦ. Τὴν Σινώπην οὖν καλῶς ἐγκαταστήσας καὶ
ἡγεμόνα ἕνα τῶν δούλων αὐτοῦ χειροτονήσας, αὐτὸς εἰς τὰ τῆς Ἀρμενίας ἐνδό-
τερα ἐχώρει.

18. Ὁ δὲ προῤῥηθεὶς Οὐζοῦν Χασάν ἡγεμὼν εἰς τὰ τῆς Περσίδος ὄρια
ἐπάνω ὁρέων σὺν τοῖς αὐτοῦ διέτρυβε, μὴ ἔχων ἰσχὺν ἀποπροσωπίσαι τῷ τυ- 20
ράννῳ. Περὰσας δὲ τὴν Ἀρμενίαν καὶ διαβάς τὸν Φάσιδα ποταμόν, χώρας τὰς
μὲν εἶλε, τὰς δ' οὐκ ἐδυνάμην παρέρραμε· καὶ τὰ Κανκάσια ὄρη μετὰ πολλοῦ τοῦ
κόπου καὶ τῆς ὑστερήσεως τῶν ἀναγκαίων ἀναβάς κατήλθεν εἰς Κόλχους.

19. Καὶ δὴ εἰς Τραπεζοῦντα ἀνελθὼν πέμπει τῷ βασιλεῖ Τραπεζοῦντος ἐκ 343b
τῶν δύο ἐλέσθαι τὸ κρεῖττον· ἢ παραδοῦναι τὴν βασιλείαν τῷ τυράννῳ ἄνευ ζη-
μίας αὐτοῦ τινος ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ θησαυρῶν, ἀργύρου, χρυσοῦ, χαλκοῦ
καὶ παντοίου εἶδους ἄλλου, δούλων τε καὶ δουλίδων καὶ πάσης ἄλλης κινήτης
ὑποστάσεως, ἢ σὺν τῇ βασιλείᾳ καὶ ταῦτα πάντα καὶ τὴν ζωὴν ἀφαιρεθῆναι.
Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ βασιλεὺς, ἐξελθὼν πανοικὶ προσεκύνησεν. Ἦν γὰρ ὁ στό-

7 παράσχει P: παράσχοι Bull || 8 δ' οὐκ P: δὲ οὐ Bull || 11 Ὁ Bek: om. P ||
13 αὐτῷ Bull: αὐτὸν P || 20 ἀποπροσωπίσαι P: καταπροσωπίσαι Bull: καταπροσωπῆσαι Bek:
fortasse ἐπιπροσωπῆσαι || 24 Τραπεζοῦντα ἀνελθὼν Bull: Τραπεζοῦνταν ἐλθὼν P, fortasse
Τραπεζοῦντ' ἀνελθὼν.

19: cp. G. Sfrantes, 1072 D (G. Franşes, 94, 4—7; 413, 15—23 și 414, 2—7);
Critobul, IV, 7—9 și L. Chalc., II, 246, 19—248, 24. Acest loc din istoria lui Chal-
cocondil, editorul său E. Darkó, cred că greșit îl socotește drept un adaos străin; vz.
V. Grecu, *Zu den Interpolationen im Geschichtswerke des L. Chalkokondyles*, în Acad.
Roum., Bulletin de la Sect. hist., t. 27, 1946, p. 92—94. Trapezuntul a fost cucerit
pe la mijlocul lui august 1461; vz. Fr. Babinger, *La date de la prise de Trebizonde
par les Turcs*, în „Revue des Etudes byzantines“, VII, 1949, p. 205—207. —

- închinat. Căci flota plecase de mai multe zile de la Sinope la Trapezunt, dar bătînd zi de zi război, n-a făcut nici o ispravă, pînă n-a sosit sultanul pe uscat. Și împăratul a ieșit cu soția și copiii și i s-a închinat; și acesta era David Comnen, feciorul lui Alexie Comnen și fratele lui
- 5 Ioan Comnen, care fusese împărat înaintea lui. Și l-a trimis cu triremele la Constantinopole cu tot neamul lui, cu ceilalți unchi și nepoți ai lui și cu marii dregători și nobili ai palatului, fiecare ducîndu-și averea afară de cea nemișcătoare. El însă s-a întors, după ce a pus administra-
- 10 ția Trapezuntului bine la cale, împlinind un an întreg în această expediție.

**Expediția lui
Mahomed II în
contra lui Vlad
Tepeș 1462.**

20. În anul 6970 trimite la voievodul Țării Romînești un sol, anunțîndu-i să vină în grabă la închinăciune și să aducă neapărat cu sine 500 de băieți și tributul ce-l dă în fiecare an, adică zece mii de galbeni aur. Voievodul
- 15 i-a răspuns însă: galbenii îi are gata să-i dea, băieții însă nu poate; cît despre sine să vină însuși la închinăciune, și aceasta e mai cu neputință. Auzind tiranul acestea s-a infuriat și, trimițînd pe unul din oamenii lui de seamă cu unul din secretarii săi, a spus: „Aduceți-mi tributul! Și despre celelalte mă voi gîndi eu“. Iar ei venind și arătînd romînului
- 20 cele spuse de sultan, mai întîi pe ei i-a tras în țeapă, o moarte neomenoasă, dureroasă și urită. Pe urmă trecînd cu armata, a străbătut cu dușmănie părțile Distrei și, luînd mult popor de rînd, i-a trecut pe toți în Țara Romînească și le-a luat viața cu același fel de moarte în țeapă.

21. Un comandant din marginile acelea, al tiranului voind să se
- 25 arate cu o faptă de mare vitejie, a trecut în Țara Romînească cu zece mii de turci; romînul ciocnindu-se cu ei, pe care i-a ucis în război, i-a ucis, pe care însă i-a prins de vii, pe toți amarnic i-a osîndit la moarte și pe comandantul lor Chamza, trași fiind în țeapă.

Alexie IV Comnen 1417—1429; *Ioan IV Comnen* 1429—1458 și *David Comnen* 1458—1461; acesta e ucis de Mahomed II în 1463; despre sfîrșitul acestor Comneni vz. A. M. Schneider, *Die letzten Tage der Grosskomnen*, din *Miscellanea Constantinopolitana*, apărut în „*Oriens Christianus*“, 36 (1941), p. 224. — *μὲ ἐτέρους θεῖους καὶ ἀνθρώπους αὐτοῦ* *μέ* neogrecesc pentru anticul *μετά*, avînd în vedere felul de a scrie al lui Duce, poate n-ar forma un motiv de a obiecta ceva din punct de vedere formal, dar din punct de vedere de fond, cuvintele *cu ceilalți unchi și nepoți ai lui* sînt o lămurire de prisos și nepotrivită la *παγγενεῖ* *cu tot neamul lui* și par mai degrabă să fi fost vreo notă marginală a unui cititor, pe care apoi vreun copist a trecut-o în text, așa că poate ar trebui să fie scoase din text. — *un an întreg*: 1461.

20—22: Expediția, fără de izbindă din 1462 în Țara Romînească a lui Mahomed II ne-o descrie cel mai pe larg și cu știri și amănunte mai multe și importante, dar fără vreo deosebire în fond, L. Chalc., II, 250, 1—267, 7. De asemenea și Critobul, IV, 10 ne-o descrie mai puțin pe larg, dar cu o vădită tendință de a-l arăta pe Vlad Tepeș, care la el e *Δρακούλιος ὁ ἡγεμὼν Γετών* „Draculea, voievodul ge-

λος πρὸ πολλῶν ἡμερῶν ἀπάρας ἀπὸ Σινώπης εἰς Τραπεζοῦντα, ἀλλὰ καὶ πολεμῶν καθεκάστην οὐδὲν ἦνυνεν, ἕως ὃ τύραννος διὰ ξηρᾶς κατήντησεν. Ἐξελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς σὺν γυναικὶ καὶ τέκνοις προσεκύνησε· ἦν δ' οὗτος Δαβὶδ ὁ Κομνηνός, υἱὸς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ καὶ ἀδελφὸς Ἰωάννου Κομνηνοῦ τοῦ προβεβασιλευκότος. Στείλας δ' αὐτὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει σὺν ταῖς τριήρεσι παγγενεὶ 5
μὲ ἑτέρους θεῖους καὶ ἀνεψιούς αὐτοῦ καὶ σὺν τοῖς ἄρχουσι καὶ εὐγενέσι τοῦ παλατίου, φέρων ὁ καθείς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ ἄνευ τῶν ἀκινήτων. Αὐτὸς δὲ τὰ τῆς Τραπεζοῦντος καλῶς διοικήσας ἐπανεστράφη, χρόνον τέλειον πληρώσας εἰς τὴν ἀποδημίαν αὐτήν.

20. Ἐν δὲ τῷ ἑξακισχilioστῷ ἑνακισιοστῷ ἑβδομηκοστῷ ἔτει πέμπει πρὸς 10
τὸν βεηβόδα Βλαχίας ἀποκρησιάρχιον μηνύων αὐτῷ τοῦ ἔλθειν ἐν τάχει εἰς προσκύνησιν, ἔχων καὶ φέρων σὺν αὐτῷ παῖδας φ' καὶ τὸ κατ' ἔτος διδόμενον τέλος, ἥγουν χρυσίνους χιλιάδας δέκα. Αὐτὸς δ' ἀπεκρίνατο· τοὺς μὲν χρυσίνους ἑτοίμους ἔχει τοῦ 344b
δοῦναι, τοὺς δὲ παῖδας οὐ δύναται· τὸ δ' αὐτὸς εἰς προσκύνησιν, καὶ τοῦτο ἀδυνατώτερον. Ταῦτα ἀκούσας ὁ τύραννος ἠγριώθη καὶ στείλας ἕνα τῶν ἐπιφανῶν σὺν 15
ἐνὶ τῶν γραμματέων αὐτοῦ, εἶπεν· „Ἀγάγετέ μοι τοὺς φόρους· καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐγὼ σκέψομαι.“ — Οἱ δὲ ἐλθόντες καὶ τῷ Βλάχῳ τὰ μηνυθέντα δηλώσαντες, πρῶτον αὐτοὺς ἐν πάλοις καθίσιν, θάνατον ἀπάνθρωπον, ὀδυνηρὸν καὶ ἀσχήμονα. Εἴτα περάσας σὺν δυνάμει κατέδραμεν ἐν τοῖς μέρεσι Δύστρας καὶ πολὺν λαὸν συρφετώδη λαβὼν, ἐν Βλαχίᾳ περάσας πάντας, τὸν αὐτὸν θάνατον τῶν πάλων τὴν 20
ζωὴν αὐτῶν ἐξεμέτρησεν.

21. Καὶ τῶν ἄκρων ἐκείνων εἰς ἀρχηγὸς τοῦ τυράννου θέλων δεῖξαι ἀριστείαν τινά, περάσας εἰς Βλαχίαν σὺν χιλιάσι δέκα Τούρκων καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς ὁ Βλάχος, οὓς μὲν ἐν πολέμῳ κτείνας ἔκτεινεν, οὓς δὲ ζῶντας ἤγρευσεν, πάντας τῷ τοῦ πάλου θανάτῳ καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Χαμζᾶν πικρῶς κατεδίκασεν. 25

5 παγγενὶ P || 6 μὲ... αὐτοῦ *fortasse secludenda sunt* | ἑτέρους P: ἐκύρους Bull || 8 διοικήσας P || 10 ἔτει P₁: *om.* P || 16 μοι Bull: με P.

tilor", vinovat și învins. G. Sfranțes, 1072 D (G. Franțes, 414, 8) amintește numai că Mahomed II, în primăvara anului 1462, „în Marea Țară Românească“ εἰς τὴν Μεγάλην Βλαχίαν, cele ce se făceau în contra lui acolo le-a îndreptat. Numai Duca însă ne dă știrea că sultanul i-a cerut domnului român 500 de băieți pentru armata-i de ieniceri și că suma tributului era de 10000 galbeni.

20: *s-a infuriat*: pentru că, după L. Chalc., II, 251, 23 și Critobul, IV, 10, 1 i s-a vestit că Vlad umblă cu gânduri de răzvrătire în contra lui, după ce el însuși l-a pus în domnie. — *unul din secretarii săi*: după L. Chalc., II, 252, 5: Catavolinos un Grec.

21: *să se arate cu o faptă mare de vitejie*: după L. Chalc., II, 252, 8 a primit ordin în taină de la Mahomed II să-l prindă prin vicleșug pe Vlad și să l-i aducă. — *Chamza*: pașa din Vidin, după L. Chalc., II, 252, 8.

22. Când tiranul a auzit acestea, i s-a făcut negru înaintea ochilor și turbat de minie și-a strâns armată de pretutindeni, peste 150 de mii; și în vreme de primăvară, ieșind din Adrianopole, a venit la Dunăre; și acolo ridicând corturile, a stat pînă ce să se strîngă toată armata într-un singur trup. Dar românul și el i-a mutat pe toți supușii lui în locuri strîmte de munte și în locuri acoperite de păduri; și cîmpurile le-a lăsat pustii și vitele de tot felul le-a mînat mai înăuntrul hotarelor dinspre alani și huni; iar însuși cu armata de sub el se așinea toată ziua în locuri scutite de sihle și păduri dese. Tiranul trecînd Dunărea, a străbătut loc mai bine de 7 zile și n-a găsit nimic, nici om, nici cel mai neînsemnat animal și nici ceva de mîncare sau de băut. Și ajungînd într-un loc frumos așezat ca o livadă, vede mii și mii de pari sădiți în pămînt încărcăți în loc de fructe cu oameni morți, și în mijloc pe Chamza pe care l-am amintit mai sus, în îmbrăcămintea de in subțire și purpură ce-o purta, tras în țepă. La vederea acestei amenințări, tiranul s-a înspăimîntat și noaptea, cînd a ridicat corturile, fiindu-i frică, a tras șanțuri și a ridicat valuri și sta în mijlocul lor. Românul însă sculîndu-se dis-de-dimineață și rînduindu-și bine oamenii de sub el, a năvălit, cînd era încă întuneric, și nimerind în partea dreaptă a taberii, a intrat deodată înăuntru și pînă în ziua a tăiat turci fără de număr; și pînă ce s-a luminat de ziua, mulți turci s-au ucis între ei. Când însă s-a făcut dimineața, românii au intrat în țărcurile lor și s-au culcat; iar tiranul sculîndu-se, plin de rușine, a trecut Dunărea și a ajuns la Adrianopole.

25 **Cucerirea** 23. În anul 6971 a pregătit o flotă de șaizeci de tirreme Lesbosului, 1462. și direme și 7 corăbii și în luna septembrie a venit asupra insulei Lesbos și însuși pe uscat cu armata. Venind deci, a cerut insula de la Nicolae Gateluzi care domnea peste ea; acesta era fratele

22: *peste 150 de mii*: după L. Chalc., 255, 3—7 au fost 250 000. E vădit că și la Duca și mai mult la Chalcocondil cifrele sînt mult exagerate. — *a venit la Dunăre*: după L. Chalc., II, 255, 16—20 a trimis o flotă de 25 corăbii cu trei rînduri de vîsle și 150 de vase mai mici pe Dunăre în sus, de au ars Brăila și au urcat pînă la Vidin. — *dinspre alani și huni*: spre Carpați deci, după L. Chalc., II, 255, 24 în muntele Brașov, căci sub huni, vădit sînt de înțeles unguri, iar sub alani poate sînt de înțeles sașii din Transilvania, căci să ne gîndim la rutenii ce au rămas pe locurile, unde odinioară au fost alanii, e mai greu. — *iar însuși cu armata*: după L. Chalc., II, 256, 10—257. 5 o împarte în două, o parte trimițînd-o în contra romînilor din Moldova care cu turcii împresurau în zadar Chilia și căutau să intre în Țara Romînească. — *a intrat deodată înăuntru*: după L. Chalc., II, 259, 5—7 pe la straja întii de noapte, adică după primul sfert de noapte. Chalcocondil precizează că Vlad Țepeș avea mai puțin de zece mii de călăreți, iar după alții mai puțin de șapte mii, și că a ajuns pînă la corturile sultanului. După Critobul, IV, 10, 8—9 Vlad n-a făcut

22. Τούτων ἰσθεῖς ὁ τύραννος καὶ πλήρης σκοτοδινίας καὶ ζάλης τυχών, ἀπανταχοῦ συναθροίσας δύναιμιν ὑπὲρ τὰς ἑν' χιλιάδας, τῷ καιρῷ τοῦ ἔαρος ἐξελθὼν ἐκ τῆς Ἀδριανοῦ ἦλθεν εἰς Δάνουβιν· καὶ τὰς σκηνὰς πῆξας ἔστη, ἕως οὗ πᾶσα ἡ δύναμις εἰς ἓν σῶμα γένηται. Ὁ δὲ Βλάχος καὶ αὐτὸς πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν εἰς κλεισούρας καὶ δενδρῳδαίους τόπους μετοικίσας καὶ τοὺς κάμ- 5
 πους ἐρήμους ἀφείας καὶ ζῶων παντοίων τὰ γένη ἐν τοῖς ἐνδοτέροις ἐλάσας ὁρίοις 345b
 τοῖς πρὸς Ἀλανοὺς καὶ Οὐννοὺς, αὐτὸς ἐν ὄχυροῖς ἄλσεσι καὶ δάσεσι τόποις σὺν τῇ ὑπ' αὐτὸν στρατιᾷ διημέρευεν. Ὁ δὲ τύραννος περάσας τὸν Δάνουβιν καὶ ἐπέκεινα ζ'-^a ἡμερῶν τόπον ἀνύσας, οὐκ εὗρε τὸ οἰονοῦν ἢ ἄνθρωπον ἢ ζῶον τὸ τυχὸν ἢ τῶν τροφίμων τι ἢ τῶν ποτίμων. Φθάσας οὖν ἐν τινι τόπῳ λιβαδιαῶ 10
 καὶ εὐθέτω ὄρεϊ πάλους πεφυτευμένους μυριαρίθμους, βρῖθοντας ἀντὶ καρπῶν νεκρὰ σώματα, καὶ τὸν Χαμζᾶν, ὃν προείπομεν, ἐν μέσῳ, μετὰ βυσσίνων καὶ κοκκίνων ὧν ἐφόρει, πεπερονημένον ἐν τῷ πάλῳ. Ἰδὼν οὖν τὴν ἀπειλὴν ταύτην ὁ τύραννος ἐξεπλάγη καὶ τῇ νυκτὶ φοβηθεὶς, ἐν ἣ ἔπληξε τὰς σκηνὰς, τάφρους ἀνήγειρε καὶ ἐν μέσῳ τῶν τάφρων ἔκειτο. Ὁ δὲ Βλάχος ὀρθρῖσας καὶ τοὺς 15
 ὑπ' αὐτὸν καλῶς συνταξάμενος, ἔτι σκοτίας οὔσης, κατήλθε καὶ τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ φωσάτου τυχὸν εἰσῆλθεν ἐξαίφνης καὶ ἕως πρωτῆς ὑπὲρ ἀριθμὸν κατέκοψε· καὶ πολλοὶ τῶν Τούρκων ἀλλήλους ἐφόνευσαν, ἕως οὗ ἡμέρα διηύγασεν. Πρωτὰς δὲ γενομένης, οἱ μὲν Βλάχοι εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν εἰσελθόντες, ἐκοιτάσθησαν, 20
 ὁ δὲ τύραννος ἐγερεθεὶς κατησχυμένος καὶ περάσας τὸν Δούναβιν, ἦκεν εἰς Ἀδρια- 20
 νούπολιν.

23. Ἐν δὲ τῷ ἑξακισχιλιοστῷ ἑνακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ ἔτει στόλον ἀπαρτίσας τριήρεων καὶ διήρεων ἐξήκοντα καὶ νῆας ζ' κα-
 τήλθεν ἐν τῇ νήσῳ Λέσβῳ Σεπτεβρίῳ μηνὶ καὶ αὐτὸς διὰ ξηρᾶς σὺν δυνάμει. Ἐλθὼν οὖν ἡτήσατο τὴν νῆσον παρὰ τοῦ κρατοῦντος Νικολάου 346b

1 ἰσθεῖς P: *fortasse* αἰσθεῖς cf. *Charitonides*, *sed.* v. 277, 10 || 17 τυχῶν P: τυ-
 χων Bull.

această ispravă decît din deznădejde și abia de a scăpat cu viața. Dar e lucru știut că Critobul se silește să fie pe placul lui Mahomed II. — *a trecut Dunărea*: Laonic Chalcocondil și Critobul istorisesc mai departe cum Vlad Tepeș e nevoit să fugă în Ungaria și Mahomed II a pus în locu-i pe fratele său Radu, *Ῥάδον* la Critobul, X. 10, iar la L. Chalc., II, 265, 8: *Draculea Δρακούλης*.—

23: vz. și L. Chalc., II, 267, 8—276, 8; Critobul, IV, 11—12 și G. Sfranțes, 1073 A (G. Franțes, 414, 9). — *In anul 6971*: fiind în septembrie, e deci 1462; cp. L. Chalc., II, 276, 6: Τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν τοῦτον δις αὐτὸς ἐκστρατεύσάμενος ὁ βασιλεὺς, τὴν μὲν ἐπὶ Δάκας ἔλευσιν ἐποίησατο, τὴν δὲ ἐπὶ Δέσβον. „Și deci anul acesta împăratul a întreprins două expediții, una asupra dacilor, alta asupra Lesbosului“.—

lui Dominico, domnul de mai înainte, pe care zisul Nicolae l-a răsturnat de la domnie și l-a sugrumat, iar el însuși s-a ridicat domn al Lesbosului, fiind de patru ani în domnie. Dar Nicolae a înzestrat bine Mitiline cu pregătire de război și cu mulțime de arme și trăgînd șanțuri și săpînd gropi și ridicînd valuri, ședea înăuntru cu foarte mulți soldați, peste cinci mii la număr și în ce privește poporul de rînd cu femei și copii, peste 20 de mii. Și tiranul trecînd de la Aghiasmati, a cerut orașul cu insula; Nicolae însă i-a răspuns: Nu e cu putință să predea orașul și insula, dacă ei nu vor fi uciși mai întîi după legea războiului. Atunci tiranul trecînd din nou de partea cealaltă, l-a lăsat pe vizirul său Mahmut să împresoare Mitiline. Și așezînd tunurile în față și bătînd cu bolovani o parte de oraș ce se chiamă Melanudion a dărîmat-o; de asemenea și din alte părți meterezele și turnurile. Atunci cei dinăuntru văzînd aceasta, a ieșit Luchino Gattilusio și cu dînsul vicarul țării și aceștia au început să pună la cale cu Mahmut-pașa predarea orașului, arătîndu-i toate punctele mai slabe, asupra cărora să îndrepte tunurile, să le bată și să le escaladeze. Și după ce au făcut cunoscute lipsurile locului, s-au înapoiat în oraș și au început cu ademeniri fățarnice să-l îndemne pe domn la împăcare, salvîndu-și capul și averea. Și hotărînd astfel, au trimis știre pentru sultan la Aghiasmati; și acesta a venit. Și domnul Nicolae a ieșit cu toți marii dregători cu cheile în mînă. Și sărutînd picioarele sultanului, a fost întărită învoiala cu Mahmut-pașa, ca să-și salveze capul și averea. După aceea a pus să vină toți soldații frînci și a trimis înăuntru țării un număr mare de ieniceri și azapi să ocupe celățile; și a pus să păzească bine zidurile și porțile, încît să nu iasă nici bărbat nici femeie. Pe urmă a pus să-i taie în bucăți pe toți frîncii, iar pe domnul cu marii lui dregători, i-a pus în închisoare și astfel eludînd învoiala, le-a salvat viața și averea. În ziua următoare a deschis porțile și i-a pus pe toți să iasă afară, mici și mari, bărbați și femei.

Dominico: 1455-1458. — *Nicolae*: 1458-1462. — *Aghiasmati*: port pe țărmul asiatic din fața Mitilinei; vz. XLIII, 5-6; azi Ayasmand. Sultanul venise pe uscat, dar după aceea a trecut și el la flotă; vz. Critobul, IV, 12, 5: βασιλεὺς δ' ἐμβὰς ἐς τοὺτην περαιούται καὶ αὐτὸς ἐς τὴν νῆσον „împăratul urcînd într-o triemă, trece și el în insulă”. — *Melanudion*: cartierul negru; eventuala explicare a numelui ca un cartier de călugări, vz.

la C. Wendel, în „Byzantinische Zeitschrift”, 40 (1940), p. 443. — Ὁρῶντες δὲν οἱ ἐντὸς *Atunci cei dinăuntru văzînd*: cu aceste cuvinte în mijlocul unei propozițiuni deci, se întrerupe textul grecesc al cronicii lui Duca, așa cum ni s-a păstrat în manuscrisele grecești. Din fericire însă sfîrșitul care-l dăm în continuare, ni l-a păstrat un manuscris cu o veche traducere italo-venețiană din biblioteca marciană în Veneția, editată și ea în ediția din Bonn a cronicii lui Duca, de unde îl reproducem. — *a ieșit cu toți marii dregători*: dar Leonard din Chios spune că „însoțit numai de doi călăreți, binis se comitantibus equitibus” p. 364 în Ch. Hopf, *Chroniques Gréco-Romanes*. — *Asappi azapi*: vz. XXVIII, 7 și XXIX, 15. —

τοῦ Γατελιούζου, ὃς ὑπῆρχεν ἀδελφὸς Δομνίκου τοῦ προηγεμονεύσαντος,
 τὸν δὲ ὁ ῥηθεὶς Νικόλαος κατήγαγε τῆς ἡγεμονίας καὶ ἀπέπνιξεν, αὐτὸς δὲ ἡγε-
 μὼν κατέστη τῆς Λέσβου, τέταρτον ἄγων ἔτος ἐν τῇ ἡγεμονίᾳ. Ὁ δὲ Νικόλαος
 ἀσφαλῶς τὴν Μιτυλήνην ἐν τε πολεμικαῖς παρασκευαῖς καὶ ἀρμάτων πληθύνει καὶ
 τάφρων, βοθύνων καὶ χωμάτων ἀνορύξεσιν κατασκευάσας, μέσον ἐκάθητο σὺν
 πολεμισταῖς πλείστοις ὑπὲρ ἀριθμὸν χιλιάδων εἴ καί, συρφετώδη λαὸν σὺν γυ-
 ναιξὶ καὶ παιδαρίοις, ὑπὲρ ἀριθμὸν χιλιάδων κ'. Περάσας οὖν ὁ τύραννος ἀπὸ
 τοῦ Ἀγιασματίου καὶ ζητήσας τὴν πόλιν σὺν τῇ νήσῳ, ἀπεκρίνατο ὁ Νικό-
 λαος· οὐκ ἔστι δυνατόν παραδοῦναι τὴν πόλιν καὶ τὴν νῆσον, εἰ μὴ
 πρῶτον αὐτοὶ πολεμικῶ νόμῳ κτανθήσονται. Τότε πάλιν τὴν περαιάν διαβάς ὁ
 τύραννος, ἀφῆκε τὸν αὐτοῦ βεζίρην Μαχμούτ τοῦ πολιορκεῖν Μιτυλήνην.
 Καὶ δὴ τὰς πετροβόλους σκευὰς ἀντικρὺ παραστήσας καὶ πετροβολῶν τὸ ἐν
 μέρος τῆς πόλεως τὸ λεγόμενον Μελανούδιον, κατὰ γῆς ἔρριπεν· ὁμοίως
 καὶ ἐξ' ἄλλων μερῶν τοὺς προμαχῶνας καὶ πύργους. Ὁρῶντες οὖν οἱ ἐντός,
 uscì fora Luchino Cataluso e con esso in compagnia el vicario della
 terra, li quali incominzarono ad tramare la traditione della cità con Mau-
 met Basia, mostrandoli tuti li lochi più debeli; li quali havesse ad bom-
 bardare, combattere et scalare. Et data cognitione deli mancamenti della
 terra, tornarono dentro in la cità et cominzarono con persuasione false
 inclinare el signore ad l' accordio, salvando le teste et l' havere. Et così
 concludendo mandarono per el signor ali Asmati, el qual venne. El sig-
 nor Nicoloso uscì fora con tutti li principali, con le chiave in mano. Et
 basiato li piedi del signor, fo confirmado quello che havea facto Maumet
 Baxia, de salvare le teste et l' havere. Dapoi fece venire tutti li homini
 da armie. Franchi et mandò dentro da la terra grande numero de Zanizari
 et Asappi ad prendere le forteze, facendo ben guardare le mure et le porte,
 che non uscisse nè homo nè femina. Poi fece tagliare per mezzo tutti li Fran-
 chi et mettere in destrecto el signor et tutti li principali et cusì cavillan-
 do salvò le teste et salvò l'havere. El zorno sequente fece aprir le porte,
 facendo uscìr fora tutte le anime, pizoli, et grandi, homini et femine. Et

- Și i-a pus să treacă prin cortul lui unul câte unul ; și pe oricare nu avea bărbat și-i plăcea, o răpea. Tot așa și copiii ; și au fost cărora le-a furat fiii. Din ceilalți care au rămas, a făcut trei părți : o parte, pe cei mai slabi, i-a lăsat locului ; a doua, a vîndut-o, iar a treia a dus-o în robie
- 5 la Constantinopole. După aceea sultanul a trecut cu flota la Aghiasmati, de unde el cu armata pe uscat și flota pe mare s-au întors la Constantinopole. Și domnul Nicolae a fost aruncat în turnul Franțezizilor, împreună cu Luchino Gattilusio care și-a trădat țara și domnul. Mai pe urmă sultanul Mahomed a făcut că domnul Nicolae și-a lepădat credința
- 10 cea adevărată și s-a făcut turc. Sărmanul păcătos, crezînd că-și salvează viața, și-a pierdut sufletul ; a fost sugrumat cu o coardă de arc, precum făcuse și el.

---

le-a furat fiii: ca la 500 de copii, spre a fi înscrși în corpul de ieniceri, după Leonard din Chios, *ibid* p. 360 și 365.—*a făcut trei părți:* cp. Critobul, IV, 12, 9: „Pe toți cei din oraș adunîndu-i, și bărbați zic și femei și copii i-a împărțit în trei părți și întâia a lăsat-o să rămînă în oraș să locuiască, păstrîndu-și și folosindu-se de avutul lor, și să dea tributul, obișnuit în fiecare an, partea a doua a dus-o la Constantinopole și a colonizat-o, iar a treia prefăcînd-o în robi, i-a împărțit ostașilor; pe soldații mercenari din Italia, pe cîți i-a aflat în oraș, pe toți i-a ucis”. — *di Francesi în turnul Franțezizilor:* vz. XL, 4. — O descriere jalnică și amănunțită a impresurării și cuceririi insulei Lesbos de turci în 1462 ne-a lăsat-o în scrisoarea ce a trimis-o papei Pius II (1458—1464) mitropolitul Lesbosului Leonard din Chios, căzut și el cu acel prilej rob la turci. După descrierea acestuia numărul corăbiilor din flota turcească a fost mai mare decît numărul arătat de Duca; și robi la turci să fi cazut numai din orașul Mitiline mai mult de zece mii. Dacă în ce privește luptele de impresurare, Leonard e mai bogat în știri ca Duca, și unul și celălalt fiind martori oculari, în schimb numai la Duca întîlnim știrea despre uciderea frîncilor și despre turcirea și sugrumarea celui din urmă domn Gattilusio-Paleolog al Lesbosului; nici despre trădarea lui Luchino Gattilusio, Leonard în scrisoarea sa nu amintește nimic, ci numai de neglijența acestuia în ce privește grija pentru întărirea și apărarea unei părți a orașului, a cartierului, Melanudion. Această descriere a fost publicată pentru prim-oară de Carolus Hopf, *Leonardi Chiensis de Lesbo a Turcis capta epistola Pio papae II missa*, Regimonti (Königsberg) 1866 p 15. și apoi repetată sub același titlu, dar fără biografia lui Leonard, în Ch. Hopf, *Chroniques Gréco-Romanes*, Berlin, 1873, p. 359—366.

fecele passar per el suo paviglione ad uno ad uno; et qualunque non havea marito, che li piacecese, pigliava. Et cosi putti, et fosse de chi volesse figlioli. De lo resto fece trè parte: l'una lasso in la terra di piu villi: la seconda fece vendere; la terza condusse ad Constantinopoli per schiavi. Dopo questo el ducha passò con l'a armata ali Agiasmati, onde lui con lu exercito per terra et l' armata da mare tornarono ad Constantinopoli. El signor Nicoloso fo messo in la torre di Francesi in compagnia con Luchino Cataluso, che tradette la terra e'l suo signor. Dapoi el ducha Mechemeth fece ch'el signor Nicoloso regnegò la vera fede et fecese Turcho. El povero peccatore pensando salvar la vita perse l'anima; fo strangulato con una corda d'arco, come havea facto lui.

5

10

436

278

158

INDICE GRAMATICAL INDEX GRAMMATICUS

I. PARTICULARITĂȚI FONETICE PHONETICA

*Αδραμύντιον 103, 21; 303, 19.

*Αμυνσηνοί 30 7, 12.

ἀντίστασθαι 353, 13; 379, 3.

ἀσπρῶν pro ἄσπρων 245, 27; 293, 12;
379, 13, 26.

ἀφ' ἐμπρός pro ἀπ' ἐμπρός 137, 18.

γυναικαδελφός pro γυναικάδελφος 97, 11;
241, 31.

Δεκέβριος 281, 14; 317, 30; 323, 30;
419, 15.

ἐπίορκος pro ἐπίορκος 399, 2.

κανθόχοιρος pro ἀκανθόχοιρος 91, 10.

Νοέβριος 417, 33.

προεξένησεν 55, 24. 57, 5.

Σεπτέβριος 281, 14.

συμπέθερος 383, 15.

τῆζα pro τῆζαγγα etc. vide Indicem verborum.

II. PARTICULARITĂȚI MORFOLOGICE MORPHOLOGICA

a) Substantive Nomina substantiva

*Αβρανεζής, gen. — η 247, 11; ac. — ην
79, 2; pl. — ζίδες 217, 15.

ἀδελφίς = ἀδελφή 111, 22, format după
δουλὶς din δούλη 287, 22; 429, 26.

αἰπόλεις = αἰπόλοι 179, 14.

ἄρκος, τό = τὸ ἄρκον 161, 20, 27; 401, 17.
ἀμηρᾶς, 241, 21; gen. — ᾶ 209, 14; dat. —
ᾶ 255, 23; 417, 15; ac. — ἄν 241, 21;
417, 21.

ἀμυραλῆς, gen. — ῆ 147; 29; ac. — ῆν 147,
12; 403, 31.

ἄνδρας = ἀνὴρ 239, 11; 293, 14.

*Ανεμᾶς, gen. — ᾶ 73, 2.

ἀντίμαχίς = ἀντιμάχῃς 333, 1.

*Ασιάτις γῆ 75, 7; 177, 29.

βάσανον = βάσανος 161, 15.

βεζίρης, dat. — η 141, 26; ac. — ην 165, 12;
pl. — ηδες 283, 8; 26, 27; gen. — δων
167, 33; 169, 8; 257, 25; 281, 5, 23;
ac. — ηδας 37, 30; 211, 13.

βεηβόδας 255, 22; gen. — α 251, 22; dat.
— α 123, 6; ac. — αν 239, 4; et. βεη-
βόδα 431, 11.

βόλος = βολίς 265, 14.

βοτάνος, ῆ = βοτάνη 265, 10; 311, 10;
331, 20, 23.

γενιτζαρίδες 97, 32; γενίτζαροι 363, 1; γε-
νίτζεροι 179, 10.

γυναῖκαν = γυναῖκα 117, 16.

Δάνουβις-gen.—βεως 47, 12; 79, 24; 81, 21; 123, 8; 149, 25; 257, 28; 263, 20; 175, 29; *σι*—βιος 177, 31; ac.—βιν 169, 32; 259, 2; 433, 3, 9, 28.

δημος, ὦ voc. 387, 5.

διήρης, ἡ, gen.—ρεως 409, 16, 21; 419, 24; ac.—ἦριν 137, 28 τὰ διήρεα 243, 2; τῶν διήρεων 421, ; 427, 12; 433, 23.

δόρυ, dat. δόρει=δόρατι 277, 11.

δούκας 147, 15; 345, 7; 355, 19; ac.—αν 43, 19; 247, 22, 23; pl.—δοῦκαι 85, 21; δούξ —κός etc. 81, 23; 133, 19; 147, 9; 209, 12; 377, 1, 17; 381, 3, 19, 32; 383, 25.

ἐξόδη=ἐξοδος 289, 33.

ἑσές, ac.—έν 113, 24.

Θρᾷκα 93, 34; Θρᾷκες 211, 29.

θυγατέραν ac.=θυγατέρα 39, 14; 63, 3; 137, 7, 8; 143, 4; 163, 31.

καβούρ 127, 3; 143, 2; pl.—ριδες 299, 15; gen. pl.—ριδων 77, 25; 173, 12; 199, 4.

καδῆς, ὁ, ac.—ἦν 77, 22; dat. pl.—ῆσι 301, 20.

κλίμαξ, ὁ 249, 29; 251, 1.

κόντε 137, 8; pl. Κόντιδες 85, 21, 22.

κράλης, ὁ 263, 20; gen.—η 35, 25; 273, 16; dat.—η 49, 24; ac.—ην 39, 12; 49, 21; 51, 28; 79, 16, 24; 273, 17.

κρέη, τά=τά κρέα 249, 3; 393, 10.

Κρηται 233, 12, 13, 28.

Κυκλάδαι 35, 15.

κύρ invariabil 245, 35.

κῶμης=κώμη, gen.—μεως 273, 1; 395, 3;—εων 397, 34;—εσι 399, 6.

λαγώς=λαγός 241, 11.

Λάσκαρις, gen.—ι 33, 13—14.

μαγίστωρ, ac. τόν μαγίστοραν 143, 16—17.

μέρεσι fem. prin analogie cu ἐπαρχίαις 53, 19.

μήνης, τῆς=τῆς μήνιος 285, 9.

Μίλτζας, 253, 5; ; τοῦ Μίλτζα 253, 4 ; τοῦ Μίλτζου 251, 23; τῷ Μίλτζῃ 123, 6; 189, 14.

Μουσταφᾶς, του—ᾱ 159, 25; τῷ —ᾱ 155, 31; 159, 22; τόν —ᾱν 101, 28; 159, 14; οἱ—ᾱδες 237, 21—22.

μπαρουνίδας, τοῦς 81, 25.

ναῦς ἡ, τῆς νηός 205, 20; 225, 30; 309, 17; αἱ νῆαι 205, 19; 335, 5, 8, 14, 28; 337, 13; 371, 32; 373, 26, 27; τῶν νηῶν 69, 8; 85, 19; 155, 2; 253, 13; 335, 13, 24; ταῖς νήαις 211, 6; τὰς νῆας 227, 35; 243, 28; 335, 12;

πλάκα=πλάξ, πλάκαι 387, 3; ταῖς πλακεσιν 339, 15.

πλίνθος, ὁ 301, 24.

ῥηγάδες, οἱ 85, 21; τῶν ῥηγάδων 75, 11. σινίδαι 43, 31.

Σινώπης, Σινώπην 429, 6, 9; Σινώπεως 429, 2.

Σμύρνα, ac. Σμύρναν 35, 9; 103, 28; 117, 9; 141, 20; 143, 16, 26, 30.

στρατός, ὦ, voc. 387, 5.

τάχος ac. adv. 79, 17—18.

τεάφης, τῆς 265, 3—4; τεάφου 341, 17.

τριήρης, τριήρεως 143, 24; 347; 18, 28; τήν τριήρη 147, 29; τῶν τριήρεων 69, 6; 107, 15; 143, 23; 175, 15 183, 4 et passim.

υῖεων, 163, 27; 175, 3.

ὑαίνα, τήν ὑαίναν 59, 18.

φορβάδαι 285, 29.

χιλιάδαι 339, 8.

ψευδαββάς, ὁ 151, 10; τοῦ ψευδαββά 151, 16; τῷ ψευδαββά 151, 26; 153, 12.

b) Adjective Adjectiva

ἄρρενος=ἄρρην, ἐν ἄρρένοις 87, 17.

δοιμύ indeclinabil 65, 12; 371, 28.

ἔτοιμος 2; 129, 20, 24; 301, 2; 347, 14.

ἥμιον indecl. 33, 3; 399, 6.

κρειττότερος comparativ dela comparativ 225, 9—10; 251, 13; 329, 11; 379, 28.

μέγα ac sing. masc.=μέγαν 143, 16; 259, 18; 287, 8; 283, 15; 301, 16; 319, 13; 329, 9; 335, 15; 355, 5; 377, 1, 17; 379, 11, 15, 19; 393, 26; 419, 22. μειζονότερος comparativ dela compar. 225, 10.

μινώτατος superl. dela μόνος 361, 3.
 ξύλινος 2; 321, 18; 349, 16.
 πλατέα = πλατεία 355, 3.
 πλείονα, ac. sing. masc. = πλείω 209, 3.
 πλήρης indeclinabil 53, 23; 97, 14; 311,
 25; 365, 2; 373, 30; 385, 22; 391, 32.

πολύ ac. sing. masc. = πῶλύν 263, 17.
 ταχύ adv. = ταχέως 231, 14; 249, 13.
 ὑπερμέγεθος = ὑπερμεγέθης 331, 2.
 χαλκοῦς 2; 307, 7.
 χαριστήριος 2; 415, 22.

c) Pronume Pronomina

τὸν ὄν = ὄν 133, 4—5 et passim fere articulo ante pronomen relativum utens;
 Duca întrebuintează foarte deseori pronumele relativ cu articolul.

οἷς = ὅμων 317, 4; ca în neogrecește.

οἱ = αὐτῶν 233, 14.

τι, εἴ τι ζημία 417, 2; = τις ζημία

d) Numerales Numeralia

ἄμφω τῶν μερῶν 207, 10; ἄμφω indecl.
 δύο indecl. σὺν δύο τριήρεσι 67, 13; dar
 ἡ δύο 67, 4; 115, 29; 187, 3; καὶ
 τοὺς δύο = ἀμφοτέρους 73, 24; 229,
 28;
 καὶ οἱ πέντε τοῖσι cinci omnes quinque

125, 13; καὶ οἱ τρεῖς tustrei omnes
 tres 125, 21.

μίαν scil. φορὰν = ἅπαξ 283, 23; 413, 10.
 πεντεκαίδεκα, πεντεκαίδεκατος 417, 32, 33.
 τεσσαρεσκαίδεκατος 381, 21.

e) Verbe Verba

αἰτιάω 147, 10.
 ἀνταποδίδω 429, 7.
 ἀντιμάχω 331, 18; 359, 13—14.
 ἀποδεικνύω 243, 30.
 ἀποδόσαι 315, 27.
 ἀποδρᾶσαι 97, 20: 213, 21—22.
 ἀποδρασάτω 64, 20.
 ἀποθανοῦμεν 351, 13.
 ἀφῆκαν 227, 1; 361, 7.
 ἀφῆκτο plusquamperf. ἀφικνέομαι 221, 33.
 βδελύττω 59, 18.
 βοῶντας = βοῶν 69, 21.
 γεγωνῶσα 47, 18; 225, 9; 241, 30; ana-
 log. duplā τεθνεῶσα, ἐστῶσα.
 ἐγεγόνεισαν 223, 13.
 γένωμεν 297, 8.
 γινομένης 353, 4.
 διαβάσαντες 57, 26; διαβάσας 397, 13.
 διαδρᾶσαι 213, 16.
 δίδω 83, 25; 155, 23; 273, 19; 301, 25;
 309, 6; ἔδωκαν 247, 3; 265, 28; δώ-
 σαι 316, 12—13; 416, 32; 417, 26.
 εἶδαμεν 341, 11; 375, 23; εἶδατε 387, 7.
 εἴτησαν 297, 10.
 εἶρετο 271, 5.

εἰσβάσας αὐτόν ducându-l înăuntru 259, 4.
 εἶσω viit. de la οἶδα 305, 21.
 εἶχαμεν 377, 4.
 εἶχε παράσας trecuse plusquamperf. com-
 pus 263, 25.
 ἐκβεβλήκως ἦν intrans.; fusese dat afară
 419, 31.
 ἐξανδραποδίσουσιν 55, 31—32.
 ἐξήλθαμεν 413, 29; ἐξέλθατε 423, 30.
 ἐξωνέω 57, 25.
 ἐπιμελῶν 313, 28.
 ἐργάζω 203, 27.
 ἔσο 343, 11; 411, 21.
 ἔφημεν 105, 12.
 ζωγράφω 177, 6—7.
 ἦλθασιν 267, 11; 273, 29; 403, 30; 411,
 7; 417, 25, 33; 423, 7, 12; ἦλθοσαν
 79, 21; 87, 23; 269, 16; 275, 30.
 θῆσας 311, 27; θῆσωμεν 83, 1.
 ἴδοσαν 293, 9.
 ἰσθεῖς 277, 10; 433, 1.
 καθέζω 213, 2.
 καταδαπανέω 115, 27; 135, 13.
 καταργάζω 177, 24.
 κατεργάγοις 359, 10.

κατομύω 373, 16.
 κερδηθέντα 103, 16.
 κομίσω 425, 7.
 κραλεύω 35, 25 derivat din κράλης.
 κρατάω 193, 28; 277, 2—3.
 κρεμάζω 103, 14.
 λυμαίνω 177, 15; 303, 8.
 μεταδόναντας 189, 13.
 οικάω 93, 35.
 οικονομάω 319, 7.
 ὁραθέν, τό 287, 7.
 παραδώσωσιν 233, 19.
 πεποίηκαν 59, 4.
 πέπρακαν 271, 14.
 πιπραθησομένους = πραθησομένους 57, 27.
 πράττεται conjunct. = πράττεται 121, 15.
 προέφημεν 415, 8.

προσπαντέω 193, 23.
 προῦπαντέω 137, 30.
 συγκαίρομαι = συγκαίρω 173, 3.
 συμπασχῆσαι 207, 7; συμπασχῆσαντες 195, 25—26.
 συμφορέσας 323, 30.
 συναγοχώς 35, 25; 39, 18.
 συναντέω 109, 22—23.
 ὑπόσχομαι 219, 7, 23, 29.
 φανούμεν 190, 15.
 φορηγώω 393, 7.
 χάλνω, χᾶναι 325, 24.
 χάνω, ἐχάσατε 317, 4, 7.
 χαρίζω 197, 29.
 χράω, ἐχράτο 187, 27.
 ὄθησα 91, 8.

Augmentul Augmentum

Duca, augmentul și cel temporal și cel silabic, de obicei îl pune; dar de multe ori îl și neglijează; astfel fără augment înțilnim (Augmento Ducas plerumque utitur, nonnunquam omittit, ut exempla docent): ἀθύμουν 277, 1; αἰχμαλωτίζοντο 371, 8; ἀναθεμάτιζον 317, 17; ἀναθεμάτισαν 317, 15; ἀπεκδέχετο 81, 1; ἀνταμείψατο 165, 28; ἀσχολουντο 373, 4; ἀνθέντευσεν 151, 21; ἀφέθη 373, 5; δεδικαίωτο 419, 10; ἔα 201, 27; ἔασα 377, 13; ἔασαν 393, 20; ἔασεν 339, 6; εἰσέρχετο 365, 22; ἐκδέχοντο 347, 14; ὑπερεκτείνετο, ὑπερεκκέχυτο 93, 31—32; ἐλέγγετο 401, 9; ἐξελλήνιζεν 161, 19; ἐνώθη 223, 16; ἐξερεύξατο 401, 11; ἐπιμελοῦντο 107, 11; ἐρεῦνα 367, 5; ἐρημώθησαν 251, 6; ἐρήμωσεν 79, 4; ἐτοιμάζοντο 227, 3; 371, 31; τέθραυστο 67, 14; μετοίκησεν 29, 14; μετοίκισεν 77, 30; 91, 18; προαιροῦντο 81, 30; συνεδρίαζον 225, 11; συνεισέρχοντο 69, 24.

La verbele compuse cu prepoziții, Duca augmentul silabic uneori îl pune înainte de prepozițiune (Augmentum ante praepositionem praefictum); ἀντεκαθίστατο 67, 6; ἐμετοίκισαν 259, 5; ἐπρόκαιτο 157, 14; 401, 7; ἐπροορίσθη 373, 2; ἐπρόσεχε 61, 19; ἐπρόσθηκεν 415, 3; ἐπρόσταττεν 337, 1; 351, 19; ἐσούγκριναν 287, 12; ἐσυμβούλευον 365, 13.

Uneori îl pune chiar de două ori (aliquotiens bis praefigitur): ἀντεπαρέστη 225, 7; ἀπεκατέστησαν 253, 16; ἐδιέβη 285, 16; ἐδιέβησαν 137, 31; 397, 22; ἐδιελάλησε 375, 19; συνεκατέθετο 157, 36; συνεκατέτεθη 133, 9; ἐσυνεκρότησε 345, 9; ἐσυνεπλέκοντο 331, 14.

Augmentul silabic e păstrat în participiu (in participio praefictum): κατεάξαντα 375, 11; κατεάξαντες 371, 3.

Reduplicația Reduplicatio

Duca rare ori nu o pune (raro omittitur): ἀπώλεκας 381, 7; περιγραφόμενους 95, 8; προμελειηκότες 89, 16; συγχωρημένων 325, 1; τεχνασμένους 339, 18.

II. PARTICULARITĂȚI SINTACTICE SYNTACTICA

ἀμείβω τινί τι răsplătesc cuiva ceva alicui
aliquid compensare 171, 27.

ἀνὰ χιλίων ἄσπρων 379, 33.

ἀπαγγέλλω τινά τι 43, 21.

ἀπὸ cum acc. 103, 12; 127, 32; 129, 1;
143, 6; 147; 22, 26; 157, 3; 207,
19; 239, 3, 4; 281, 32; 337, 19; 345,
13; 419, 18.

ἀπὸ μακρόθεν τῆς πόλεως 89, 30.

ἄρχω cum acc. 163, 31.

αὐθεντεύω τὴν ἐπαρχίαν 189, 22.

ἀφαιρέω τινά τι pro τινά τι 57, 16—17.

ἄχρῃ cum acc. 271, 25.

βρίθω cum acc. 385, 14; 433,

γέμω cum acc. 235, 3.

διὰ cum gen. pro acc. 77, 23—24; 371,
14; cum acc. pro genet. 277, 4.

διαβαίνω τοῖς μέρεσι dat. loc. 363, 19—20.

διέρχεται τοῖς ἐντέροις, ὁ βόλος 265, 14.

δουλεύω τινά 145, 14.

δωροῦμαι τινά τι 149, 7—8.

ἐγγίζω τὸν τόπον 241, 9.

εἰπεῖν=ὡς ἔπος εἰπεῖν 231, 15; 235, 19;
281, 30.

εἰς=ἐν 141, 24; 143, 13.

ἐν=εἰς 89, 9; 249, 1; 303, 20.

ἐντὸς τοῖς παλατίοις (ἐντὸς=ἐν) 163, 21;
167, 29—30.

ἐπαπειλέω τινά 91, 25.

ἐπιστατέω τὴν ἐπαρχίαν 419, 31.

ἡγεμονεύω τὴν νῆσον 419, 29.

εὐχαριστέω τινά 381, 8—9.

ἔχω φέρων 135, 19.

ἕως cum acc. 101, 33; 139, 20; 337, 20.

καὶ concessiv deși, etsi 421, 19.

κρατέω τι 89, 8.

μετρέω τινά τι 331, 5.

μέχρι cum acc. 155, 13; 265, 8; 397, 25.

ὅτι=ὥστε consecutiv 229, 26.

παρὰ quam dect 285, 2.

πείσθητι τῶν δημάτων 47, 27.

περιπλακείς αὐτόν 131, 15.

πλησιάζω τι 357, 1; 407, 10.

πρὸ cum acc. 155, 30; 413, 22.

προσαγορεύω τινί 147, 11.

προρρογγίζω τι 357, 25.

προσέχω τι 79, 10.

πῶς=ὅτι cã 155, 27; 311, 22; 361, 19;
365, 4.

συμβουλεύω τινά 381, 25.

τί ὅτι; qua de causa? de ce? 283, 29.

τυγχάνω μετὰ τινος 225, 28; τυγχάνω νι-
κῶσαν 271, 1; ἔτυχε γενέσθαι 59, 25—26;

ἔτυχεν κατοικεῖν ἀναχωρητὴν 151; 8—9.

φεύγομαι τινός 365, 16.

φθάνει Νίκαιαν 237, 16.

φιλοτιμέω τινά τι aliquid alicui honorifice
dono 309, 5—6.

χράομαι τι 331, 25.

χωρίζω cum acc. 151, 12.

ὥς=ἕως cum acc. 225, 22.

ὥς ἵνα 55, 30; 167, 14; 219, 24.

ὥς ὅτι 43, 1; 47, 12; 235, 5; 325, 10.

Acordul Congruentia

Acordul subiectului neutru la plural cu predicatul, Duca îl face după regula clasică, punînd predicatul la singular, dar uneori îl pune și la plural (Congruentia subiecti pluralis neutrius generis secundum regulam atticam apud Ducam fit, sed nonnunquam etiam praedicatum plurale occurrit): ἦσαν ἀγγεῖα πολλά 69, 1—2; ἐμὰ πάντα εἰσὶν 77, 28; πάντα ἐκυβερνῶντο 271, 20; etc.; ba înfinim chiar cazuri de inconsecvență ca (occurunt etiam exempla ut): τὰ πάντα ἡφανίσθη καὶ γεγόνασιν ἄοικα 79, 4—5.

Acuzativ de referință Accusativus relationis

Ca acuzative de referință sunt de explicat acuzative ca οἰκία πολλὴν θησαυρὸν γέμουσα 235, 3; cît despre mulțã bogăție, casa era plină. "ἔδωκε τὸν ἐμὸν πατέρα τὸ πολίχνιον τοῦτο 83, 11—12 „cît despre tatăl meu, i-a dat acest orașel".—δὲ τὸν ἐπαπελοῦντα

ἡμᾶς... ἄλλην μέριμναν 91, 25; mai vz. 371, 20 ș. a. Acest fel de acuzative de referință au făcut ca acuzativul să ia locul dativului condamnat la dispariție în neogrecește (tales relationis accusativi effecerunt, ut accusativus in locum dativi substitueretur).

Construcții ad sensum? Constructiones κατά σύνεσιν

ὃς εἶδε τὸ παιδίον τεθνηκότα 237, 20; τέλος ὁρῶντες τὰ δύο μέρη, μηδὲν ἀρεῖκόν πράττοντες... ἐστράφησαν 273, 8—9; συνέδρεον πλήθη πολλὰ προσκυνοῦντες αὐτῷ 283, 6—7; αἱ δὲ νῆαι τὰ ἱστία πτερώσαντες 373, 26; ὁ βασιλεὺς στείλας... ἐκδεχόμενοι 321, 1—3; mai cf. 347, 9—12 ș. a. Dar în toate aceste exemple aduse intervine un participiu și aproape se pare că Duca nu mai ține seama de acordul în gen și număr la participii (Ducas, cum participiis utitur, nonnunquam sensum congruentiae perdidisse videtur, ut exempla docent): ἡ δὲ Καντακουζηνή... ἀπέπεμψεν (scil. τὸν Ὅμοῦ) ἐλθὼν μετ' αἰχμαλωσίας 53, 17; ἐν τῇ πολικῇ τῆς Σμύρνης, τὸ κείμενον ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ ὄρους 55, 10; ἦν γάρ, καὶ προλαβὼν, ἡ πόλις τῶν Τούρκων 247, 29—30; οὐ δυνήσῃ καθίσει ἐν ἱππῷ, ἀγέρωχος ὑπάρχων 255, 17—18; παρέδωκεν αὐτούς, ἔτι ἀφήλικες ὄντες 263, 13; ἐν κάστρῳ τινί, Νύμφαιον ἐπονομαζόμενον 263, 14; στείλας ἓνα... Ἄλιν... πρωτοοσιτάριος ὢν 287, 24—25; mai vezi 49, 1—2; etc.

Participii absolute Participia absoluta

La Duca aceste construcții iau înfățișarea unui nominativ absolut (nominativi absoluti), ca; Σέρβοι τοῖς Τούρκοις ὑπόσπονδοι γεγονότες, ὁ Παγιαζήτ... πρὸς ἑω τὴν πορείαν ποιεῖ 39, 17—19; Μανουὴλ ὁρῶν τοῦ τυράννου... ἄσπονδον ἔχθραν, μηνύει τῷ Μαχουμέτ, τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἔτι διάγων ἐν Προύση 129, 16, scil. Μαχουμέτ (pe cînd era în Brusa Mahomed); ὁ δὲ Μεχμετ... ἐκόλυσε τὴν πρόσσπονδον τὴν εὐεργετηθεῖσαν τῷ βασιλεῖ..., τὸν πρῶτον χρόνον μόνον γευσάμενος 295, 25—29; καὶ γὰρ ἦσαν, προλαβὼν, φθαρέντες παρὰ τοῦ Καρατζιά 327, 19—10; Ἐν τούτῳ στείλαντες ἐν τῇ Γενοῦᾳ, προλαβὼν, γραφὰς δεόμενοι βοηθείας 329, 25; Ὁ δὲ τύραννος κατεσκεύασε καὶ γέφυραν ξύλινον, ἀπὸ τῶν τοῦ Γαλατὰ βλέπων εἰς Κυνηγόν 349, 16—17 (dacă te uiți dinspre Galata în direcția regiunii Vinătorului); mai vz. 39, 28—29; 49, 25; 113, 14; 231, 1—4 etc.

Acest nominativ absolut la Duca e egal cu *genetivul absolut* (*genetivus absolutus*): de ex.: μεσάζοντος... καὶ ἀναπετάσας 55, 29—30; ἐλθόντος τοῦ Καντακουζηνοῦ... φθείρας... καταστήσας, ἐξίτηι τὴν πόλιν 61, 10—13. Genetivul absolut, Duca îl întrebuintează deci, nu numai cînd subiectul e altul decît cel din propoziția regentă, ci și cînd subiectul e același (etiam pari subiecto enuntiationis regentis, Ducas genetivo absoluto utitur); mai vezi: Ἀνδρόνικος... τελευτῶντος... ἀνέθετο 41, 17—18; ἀπερχομένου γὰρ αὐτοῦ ἐν Σερβίᾳ συναγαγὼν πάντα... εἰς Αἰδυμότειχον ἦγαγε 51, 25—27; ἀπὸ 65, 9—10; 203, 20; 213, 16—17; 229, 10—12; 415, 12; etc.

Aczative absolute Accusativi absoluti

Ὁ δέ, οὐδὲ σχῆμα οἰμωγῆς ἡ κλανθμοῦ ἐν ταῖς παρειαῖς ἀναφανέν, μετακαλεῖται 37, 32. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μανουὴλ ἀπορήσας καὶ μηδεμίαν βοήθειαν οὔσαν ἐξάπαντος, γράφει πρὸς πάναν 79, 15—16; ὥρμησαν κατ' αὐτῶν καί, τὸ ἐννύλιον ἠχῆσαν, συνεπλάκησαν 147, 28; un acuzativ absolut ar putea fi și βοῶντας 69, 21, „în timp ce strigau” mai vz. 113, 24; etc.

*Acuzativul și nominativul cu infinitiv Accusativus et
Nominativus cum infinitivo*

Dar nu numai la construcțiile participiale Duca procedează destul de liber, ci și în privința acuzativului și nominativului cu infinitiv, încât întâlnim construcții ca (Ducas non solum participiis absolutis, sed etiam constructione accusativi et nominativi cum infinitivo magna cum laxitate utitur, nam occurrunt exempla, ut): ἐποίησαν λαμβάνειν ὁ βασιλεὺς 159, 32; ἀδικόν ἐσιν ἡμᾶς... ποθεῖν τοῦ ἐκχεισθαι..., οἱ δ' αὐτόχθονες... εἶναι προδότες 233, 15—18; λέγεται δέ, ὅτι ἰδεῖν 285, 28—29.

Infinitivul la genetiv Infinitivi genetiuis

Largă întrebuințare face Duca de infinitivul la genetiv, nu numai pentru a arăta un scop, un îndemn, o dorință, ci chiar și pentru a înfățișa un atribut pe lângă un substantiv. Iată câteva exemple mai particulare din cele multe care ar putea fi aduse (Ducas infinitivi genetivo non solum cohortandi, finem, voluntatem indicandi, sed etiam substantivi attributum exprimendi causa saepissime utitur; ut aliqua exempla praegnantiora de multis producam): κατεσκόπευον τοῦ κωλύσαι 299, 12; προέτρεψεν αὐτὴν τοῦ κοινωνῆσαι 323, 27; δεῖται τοῦ πῆξαι 301, 7; βούλεται τοῦ εἶναι 77, 21; εἰ βούλει τοῦ εἶναι σε φίλον ἐμὸν 237, 27; οὐκ εἴχαμεν... ἐξουσίαν τοῦ διδόναι σοι τὴν Πόλιν 377, 4—5.

INDICÉ DE CUVINTE INDEX VERBORUM

Cuvintele însemnate cu un * se întâlnesc numai la Duca.

Asterisco * signantur ea vocabula, quae apud Ducam solum leguntur.

ἀγγαρεμένος (de la ἀγαρεῖν) luat la corvadă: operarius qui invito et sine mercede aliquid obit 149, 12.

ἀγγαρικὸς 3 lucru de corvadă servitium vel opus invitum et sine mercede factum 149, 7.

ἀγερωχέω zburd, mă 'trufesc: insolenter superbeque me habeo 241, 4.

ἀδελφίς, ἀδελφή 111, 22.

ἀδολέσχημα, batjocură, insultă: verbum insultandi causa prolatum 89, 4.

ἀδόλωτος fără vicleșug: sine dolo 291, 12.

ἀερόβαμος pînă în înaltul văzduhului: quod in coelum attolitur 155, 9.

ἀερόβατος străbătînd văzduhul: per aërem incedens 241, 12.

ἀζάπης (turc. azap) pedestraș, ienicer: pedester miles, genizerus 337, 12; 363, 1.

αἰπόλευς = αἰπόλος 179, 14—15.

αἰτιάω = αἰτιασθαι 147, 10.

ἀκιντίζεις (turc. achingii) călăreți repezi: equites cursores 239, 1.

ἀκκὴν (turc. akkin) expediție de pradă: expeditio militaris praedandi causa obita 177, 2—3.

ἄκρος, τό = ἄκρον, τό 161, 20, 28; 401, 17.

ἀλύσεις, αἱ odoare, bisericesti: cimelia ecclesiastica 367, 21—22.

* ἀμεταστρεφής = ἀμετάστροφος 163, 27.

ἀμωρᾶς, (turc. emir) sultan: Turcorum imperator 209, 14; 241, 21; 255, 23; 417, 15, 20.

ἀμωρᾶλης, amiral: classis praefectus 147, 12, 29; 403, 31.

* ἀναβονθέω întremez: morbosum levo 163, 14.

ἀναμυγὴ amestec: mixtura 265, 5; 311 9—10.

ἀνασκαφή, desgropare, deschiderea mor-

- mîntului, effossio, sepulcri eversio, 155, 18.
- ἀναστεναγμός, ὁ suspin: gemitus 373, 31.
- ἀνδρας = ἀνὴρ 239, 11; 293, 14.
- ἀνδρόγυνα, τὰ = ἄνδρες καὶ γυναῖκες 399, 7—8.
- * ἀνδρογυναικόπαιδα = ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία 399, 18.
- ἀνόρυξis săpare: effossio 435, 5.
- ἀνταρσία, ἡ rebeliune: rebellio 71, 13.
- ἀνταρτικὸς inclinat spre răsvrătire: rerum novarum cupidus, rebellans; privitor la rebeliune: rebellionem spectans 251, 26.
- * ἀντιμάχω 331, 18; 359, 13—14.
- * ἀντίμαχος, ἡ 333, 1.
- * ἀντισταίνω 351, 8.
- ἀνωδδέπης înalt, svelt: procerus 137, 16.
- ἀπανδοχή aşteptare, nădejde: bonum quod aliquis sperat 335, 9.
- ἀπέκβασις rezultat: exitus 237, 31.
- ἀπεριφραστός neîngrădit, neapărat: moenibus nudatus 143, 32.
- ἀπόγονα, τὰ = οἱ ἀπόγονοι 43, 24.
- ἀποδεικνύω 243, 30.
- * ἀποπροσωπίζω τινί dau fața cu cineva: abstergo faciem ut aliquem obviam habere possim 429, 20.
- * ἀποφλητικὸν ἔγγραφον act de ștergereea unei datorii: actus quo debitor pecuniis debitis eximitur 411, 24.
- * Ἀραβικός arapesc: Arabicus 255, 4.
- * Ἀρεϊκός războinic: bellicosus 97, 12; 217, 12; 219, 5; 227, 25; 273, 9; 331, 3.
- * ἄρκος ἡ = ἄρκυς 193, 29; 213, 18.
- ἄρματα arme: arma, 119, 10; 121, 22; 187, 22; 195, 17; 221, 5; 241, 11; 405, 24; 435, 4.
- ἄρρενος = ἄρρεν 87, 17.
- ἀρχηγία domnie: tempus quo regnavit 163, 19; imperium 165, 10.
- * ἀρωγέω ajut: adiuvo 201, 13; 299, 18.
- * ἀρβεστοεργάτης zidar: muri opifex 393, 21.
- * ἀρβεστοκαύστης cel ce arde varul: calcis coctor 297, 1.
- ἀσπίθ, ἡ = σπινθήρ 265, 4.
- ἀστρατηγικός nerăzboinic: imbellis 217, 11.

- * ἀσφαλίτω τὰ φρούρια întăresc cetățile: arces munio 57, 32.
- αὐθεντεύω domnesc: dominor 189, 22; 253, 20; 287, 7—8.
- αὐθεντία domnie: dominatio 383, 12—13.
- * αὐτόγλωττος de aceeași limbă: euisdem linquac 53, 17.
- αὐτοκάλεστος nechemat: a nemine sollicitatus 51, 23.
- ἀφηλικιότης, vîrsta între 20 și 25 de ani: aetas 20 usque ad 25 annos 65, 10.
- * ἀφορκίζω blestem, descînt, vrăjesc: exorcismo aliquem afficio 95, 22—23.
- ἀχαλίνωτος neînfîrnat: effrenus 201, 27; 203, 7.
- ἄχθηφόρος suferind dureri: dolorosus 285, 1; ducînd poveri: onerarius 303, 14.
- * βάλκα = βάρεα barcă: lintris 227, 6; 307, 13; 373, 10.
- βάνδον steag, unitate de ostași, vexillum, legio 97, 2, 4.
- βάσανον caznă: tormentum 161, 15.
- βασμουλικόν, τό 181, 26; 233, 7; v. γασμουλικόν.
- βεζίρης, vizir: vizirus i. e. praecipuus consiliarius Turcorum imperatoris 37, 30; 141, 26; 165, 12; 167, 32; 169, 8; 211, 13; 257, 25; 281, 5, 23; 283, 8; 287, 26, 27; 413, 4.
- * βεηβόδας, ὁ voievod: titulus Moldaviae et Valachiae principis 123, 6; 239, 4; 251, 22; 253, 4; 255, 22; 431, 11.
- βεστιοπρατήριον, τό hală de vînzare: vestium forum 427, 9.
- βίγλα, ἡ strajă: vigilia 277, 3; 345, 8.
- βικάριος, ὁ locoșitor: locumtenens 225, 28.
- βιοθανής murind în chip năprasnic: mortem violentem subiens 191, 34; 195, 5.
- βόλος, γλόντ; globulus 265, 6.
- * βοτάνος, ἡ = ἡ βοτάνη iarbă, praf de pușcă: pulvis tormentarius 265, 3; 311, 10; 331, 23.
- * γαιόρυγμα galerie săpată sub pămînt: fossa longa subterranea 53, 28.

* γαλεώτη, ἡ galeră; navigium 243, 10;
apud Du Cange γαλιώτης.
γάρδια, ἡ gardă, ital. guardia: custodia 249,
15.

γασμουλικόν, τό πορορ, ostași de origine
greco-latină: populus, milites originis
Graecae (matres) Latinae (patres) 225,
1; v. βασμουλικόν.

γενιτζάρδες 97, 31; γενιτζεροι 179, 10;
γενιτζαροι 363, 1; ieniceri.

γονικότης, din tată în fiu: hereditas pa-
terna 215, 20.

γυναικαδελφός 97, 10; 241, 31.

δειλοκαρδίως cu inima plină de teamă: val-
de timide 37, 20.

δεφενδεύω apăr, păzesc; defendo, tueor 147,
25; 227, 9; 303, 7; 343, 10.

δεφένσωρ paznic: defensor 303, 6—7.

* διαβουλή plan viclean: consilium astu-
tum 295, 1.

διακαινήσιμος, ἡ și διακαινησίμου ἑβδομάς
săptămîna luminată: septimana re-
novationis Pascha subsequens 327, 4;
339, 24.

* διαλάλημα faimă: fama 217, 10.

διαλαλιά vorbă: interlocutio διαλαλιάς ποιεῖν,
πέμπειν a porunci, a da sfoară în țară:
iubere, edicere, edicta promulgare 93,
9; 99, 2; 105, 5; 229, 11; 295, 31;
297, 6; 351, 15.

διασυντόμως în grabă: festinanter; în cu-
rînd: brevi tempore 221, 29; 295, 21.

διαταχέως repede de tot: valde celeriter
237, 28.

διαψωμίζω hrănesc: alo 165, 26.

δικαιώω τινά fac dreptate cuiva; exaequo,
suum cuique tribuo 61, 24; îi dau
cîștig de cauză: ius do, ut quis vincat
419, 10.

δορυπόμος sulitaș: iaculator 227, 8.

* δύσδοτος greu de dat, de cucerit: diffi-
cile datu 181, 19.

δῶμα culă; domus turris munita 181, 20.

ἐγκλειστος închis: inclusus 141, 23.

* εἴσαξις punere în: immisio 287, 10.

* εἰσβάσας ducînd înăuntru: intro ducens
259, 4.

εἰσόδημα venit: reditus 261, 8; 289, 31.
εἰσοδοῦξοδος intrare și ieși: ingressus
exitusque 352, 12.

* ἐκπορτάω deschid poarta și ies: aperio
portam atque exeo 129, 6.

ἐκτόπιωμα stipulațiune: stipulatio 333, 7.

* ἐλέπαλις, ἡ mașină de asediu pentru
stricat meterezele: machina obsedionalis
diruendis moenibus 235, 29.

ἐνδιαθήκως prin testament: testamento
231, 9.

ἐνδυται τῆς ἁγίας τραπεζῆς acoperemintele
sfintei mese: tegumenta sacrae men-
sae 367, 21.

ἐνεκκλητεύω reclam în apel: appellatione
reclamo 405, 14.

ἐνζυμος dospit: fermentatus 325, 11.

ἐνορδίνως în ordine de bătaie: acie instruc-
ta 239, 20.

ἐξαγορασία răscumpărare: redemptio 395,
26.

* ἔξαξις, ἡ scoatere: extractio 287, 10.

ἐξαυγάειν a luci: resplendere 93, 31.

ἐξισωτής funcționar fiscal de impunere:
descriptor, peraequator 179, 7.

* ἔξοδη = ἔξοδος 289, 33.

* ἐξορμαθίζω τὴν σφενδόνην scot inelul:
annulum detraho 287, 1.

ἐξπέδιτον expediție: expeditio 75, 10.

ἐξώκαστρον întăritură din afară, cetatea
exterioră: antemurale 399, 2.

ἐξωνέω 57, 25.

* ἐπαπειλητικός amenințător: minax 103, 8.

* ἐπιληψέω sufăr un acces de damba:
stupore corporis mentisque corripior
285, 26.

* ἐπιόρπιζεν τῇ οὐρᾷ τὴν γῆν a mătura
pămîntul cu coada: cauda terram
verrere 199, 10.

ἐρής turcește: izbîndă! Turcice: victoria!
exclamatio 153, 18.

* ἐυδιάμετρος ușor de măsurat, micșorat,
puțin: facile mensu, exiguus 177, 24

* εὐδυσρόσεω curg de-a dreptul: recto cursu
fluo 93, 7.

εὐνουχόπουλοι eunuci tineri: eunuchi ado-
lescentes 305, 19.

εὐπαρόρησιastos spus din toată inima: gau-

διο fiduciaque dicta (scil. exclamatio)
65, 1.

εὐτυχίζω τινά fac fericit pe cineva: aliquem
felicem facio 247, 18.

ἐπίορκος = ἐπίορκος 399, 2.

ζαρκουλαῖ, ὁ turcește: fes: capitis tegu-
mentum apud Turcos 151, 27; 179, 20.

ζατρικίον παίζων jucind şah: scacchis
ludens 99, 17.

ζογάω, σκάω italianește: şah mat; Italice
shah mat 99, 32.

* ζωντόθατος înmormîntat de viu: vivens
sepultus 103, 14.

* ζωοτροφία hrană nu numai pentru ani-
male, ci și pentru oameni: non solum
pabula animalibus, sed etiam alimenta
hominibus 53, 5; 57, 10.

ήμερονύχθιον timp de o zi și o noapte:
diei noctisque spatium 237, 15.

* ημερόχειρος ușor de domolit: qui facile
mitesci potest, mansuetus 167, 27.

ημισφαιρής avînd formă de emisferă: for-
mam dimidia sphaerae habens 179, 24.

θανή = θάνατος 185, 7.

θάτερος unul din doi: alteruter 75, 23.

ιεροτελεσται cununia bisericească: officium
ecclesiasticum nuptiarum 63, 34; 139,
18.

* ἱπικὴ armata de-a călare; equitatus
39, 18.

* ἰσοτερίζω pun pe aceeași treaptă: ali-
quem mihi parem facio 279, 25.

καβούρ, καβούριδες turc. ghiaur; Turcice
infidelis; quod nomen a Turcis nem-
pe Christianis datur 77, 25; 127, 3.

καδής turc. cadiu, judecător; Turcice judex
77, 22; 301, 20.

καδδηνάλιος cardinal: cardinalis 267, 15;
315, 8; 317, 23.

* καθεδρία urcarea pe tron: ascensio in
thronum 289, 18.

καθέζω 213, 2.

* καθέκαστος 2 fiecare: singulus, unus-
quisque 217, 19.

καθοσίωσις, ἡ crimă de de lez maiestate:
crimen laesae maiestatis 43, 5.

καθυπάγω vîr sub: subduco 49, 16.

* κακογνώμew = κακογνώμονew 419, 27.

* κακόσφυρος rău ciocănit: impolitus 221,
30.

κάμπος, ὁ cîmpie, șes: campus, planities
93, 6; 97, 29; 115, 7; 119, 14, 15;
127, 15; 141, 16; 187, 14; 207, 4; 222,
12; 239, 18; 257, 7; 343, 29; 433, 5;
397, 34.

κανθόχοιρος = ἀκανθόχοιρος 91, 10—11.

κοπιτάνεος, ὁ 403, 32 și καπιτάνος 407,
15 comandantul flotei: classis prae-
fectus.

κάρα, ἡ = τό κάρα 119, 8.

κάρβονον cărbune: carbo 265, 4.

καστέλιον castel: castellum 379, 2.

κάστρα cetăți: arces 113, 1; 133, 11; 141,
13; 275, 30; 397, 27; 417, 9.

* καταγονικός ἡ drept de moștenire: ius
hereditarium 217, 34.

καταδαπανew = καταδαπανaw 115, 27; 135,
13.

* καταπροσώπεw stau față în față în luptă
dreaptă: cominus coramque pugno 331,
17.

* καταροχάδην după roata norocului:
fortuito, cursim 71, 26.

κατενώπιον chiar în fața tuturor: coram
in conspectu omnium 83, 30; 143, 4;
219, 23.

κάτεργον bancă de vîslit, triremă; loca
remorum, triremis 69, 13.

κάτζμαν Turcice: μή φεύγετε 223, 26.

κατομνύω 373, 16.

* κατορυγή 313, 26.

κατουνew tăbărăsc, ridic corturile: castra
pono, tentoria figo 93, 21; 187, 15;
215, 11; 413, 26.

* κατωτυχής din stare de jos: infimatis
171, 8.

καυστηριασμός ardere de tot: deustio 109,
15.

* κελάδισμα cîntecul păsărilor: cantus
avium 87, 9.

κέλλη chilie: cella monastica 315, 29.

κενηγόριον centnar=100 litre: centenarium=librarum centum 129, 9.

* κεφαλοκόπτης tăietor de cap: capitis amputator 301, 11.

κλεισοῦρα loc strîmt de munte: claustrum montium 121, 27; 433, 5.

κλίμαξ, ὁ 249, 20; 251, 1.

* κλυδωνικός furtivos: fluctuosus 69, 11.

κομμέριον vamă: vectigal pro mercibus exsolvi solitum 227, 32; 297, 29; 307, 14.

* κόντε, κόντιδες conte: comes 85, 21—22; 337, 8.

κοντόσταυλος 335, 29; 337, 2; κονοσταύλος amiral: classis praefectus 415, 11, 16; 419, 31—32.

κουρσού străbat prădînd și jefuînd: curso praedans abstrahensque 53, 11; 239, 10 275, 5, 8; 323, 6; 365, 31.

κραλεύω sint crai: crales sum 35, 25.

κράλης crai: crales: titulus Serbiae et Hungariae regis 35, 25; 49, 21, 24; 51, 28; 79, 24; 263, 20; 273, 16, 18.

κρεμάζω 103, 14.

κρίμα vină ἐπὶ τῷ κρίματι reus, obnoxius 233, 23.

κρυφός 353, 19.

κύρ chir; indecl. pro κύριος 245, 35.

κυριωνυμέω numesc domn: dominum appello 293, 15.

* κῶμης = κώμη 395, 3; 397, 34; 399, 6.

λαγώς, 241, 11.

λαῖνη, ἡ ulcior mare pentru untdelemn: magnum olearium vas 69, 3.

λαλά turc. bădie, maiestre; Turcice: magister 311, 28.

Λατινικώς latinește: Latine 325, 10.

* λιβαδιατός ca o livadă: instar prati 433, 10.

λιβυστικός african; Libycus 165, 23.

* λιθωστροφῆναι a fi ucis cu pietre: lapidibus occisum esse 325, 14.

λικμίζω treier: ventilo 307, 4.

λογχαγός, ὁ lăncier: hastatus 69, 19.

* λυκαυγίζειν a se crăpa de zi: lucescere ante crepusculum matutinum 69, 22.

* λυκκοφέγγει ἡ ἡμέρα e în zorii zilei: dies sub auroras est 363, 17.

μαγίστορας 143, 16; μαγίστωρ 145, 1, 4, 26; μαῖστωρ 155, 1; 403, 14; maestru al cavalerilor de Rodos: magister equitum Rhodi insulae.

* μακροβίω am o viață lungă longaevus vivo 351, 8.

μανδρίζω înțăruiesc: includo ut pecora in stabulo 375, 4.

μανουάλιον, τό, sfeșnic; candelabrum quod manu fertur 367, 21.

μαρκέσιος, [ὁ] marchiz: marchio 137, 7; 139, 11.

* μεγέθης mare: magnus 91, 6.

μελαμόφορος îmbrăcat în negru: nigris vestibus indutus ut monachus 379, 12.

* μέλας, ὁ cerneala: atramentum 313, 23.

μελλόγαμβρος, viitor ginere: futurus gener 117, 23.

μερίδιον partea: particula 363, 8.

μηχανουργία plan viclean: consilium dolosum 39, 7.

μόδιος o măsură de cereale și de teren: mensura frumenti atque fundi terreni 85, 6; 405, 7.

* μολυβδοβόλος glonț de plumb: globulus plumbeus 331, 19; 357, 10.

μονοχιτωνίσκον singurul veșmînt simplu pe care-l purtau niște dervișt turci: unica vestis vilis qua dervisii quidam Turcici utebantur 151, 12.

μπατούλος bailo: titlul guvernatorilor trimiși de Veneția în coloniile ei: bailus: titulus magistratuum, quos Veneti in suas possessiones mittebant 107, 13.

μαρουνίδες baroni; barones 81, 24.

Μπεργονία Burgundia 81, 23.

μυριάριθμος număr de zece mii, nenumărat: innumerabilis 171, 1; 177, 4, 22; 237, 5; 325, 30; 367, 1; 433, 11.

* μυριοτάλαντος de zece mii de talanți, un număr foarte mare de talanți: decem milia talentorum, [numerus inmensus talentorum] 139, 9.

* ναρκότης amorțeală, somnolență: torpor, somnus 41, 13.

νεαρά lege nouă: novella constitutio 179, 6.

- * νέσρχος, noul domn: novus imperator 181, 6.
- * γεωκόραι slujitoare ale bisericii: aedituae 319, 22.
- * νῆαι 205, 19; 211, 6; 307, 13; 321, 14; 331, 2; 335, 5, 28; 337, 13; 371, 31; 373, 26.
- νομμάριος cunoscător de legi: iuris consultus 77, 22.
- οἰκειοθελῶς de bună voie: sponte 417, 26; 423, 27.
- οἰκοδεσποτεύω gospodăresc: administro, procuro 295, 28.
- * οἰονοῦν, μηδὲ οἰονοῦν, οὐκ οἰονοῦν cîtuși de puțin, de loc: parum, nihil 63, 20; 307, 1; 4 3, 9.
- * οἰσοδήτις oricare: quisquis 189, 17.
- ὀλεθρεύω nimicesc: perdo, everto 199, 7.
- * ὁμαίχμων tovarăș de luptă: socius in bello 241, 5.
- ὀπισθοδρόμως înapoi: retro 241, 10.
- * ὀπισθόρμως îndărăt: retro 81, 33.
- ὄραθὲν vis: somnium 287, 6.
- * ὀρμαθιδόν rînduri: in modum catenae, continua serie 333, 20.
- ὄρταγή, καθορῶ turcește: tovarăș sau sprijinitor al necredincioșilor: sodalis aut adiutor infidelium 313, 6.
- ὀρύκτης = ὀρυκτής săpător: fossor 89, 29.
- δοσίμαρτυς, ἡ κυρίασα mucenică: sancta monialis martyr 369, 13.
- * οὐρανόβρογτος de trăsnet pînă în înaltul cerului: tonitrui similis caelesti 311, 3.
- ὀφφικιάλιος funcționar: officialis 209, 3; 379 25; 385, 5.
- ὀφφίκιον funcție; officium, munus 179, 12; 235, 24.
- ὀφφικίδω τινά τι pun pe cineva în funcția de: officium confero alicui 43, 19—20.
- παἰδοτριβή, educație: educatio 135, 9.
- παλαιόκιστρον cetatea cea veche: vetus arx 421, 9.
- πάλος par, țeară: palus, paxillus 309, 25; 433, 11, 13.
- * παρόδειςος, ἡ 385, 13.
- * παρακλώθω torc pe de lături: male heo 47, 24.
- * παραλόγισμα gînd nebun; insana ratiocinatio 199, 8.
- παραπόρτιον porțiță: parvula porta 353, 15.
- παρασπονδή 285, 7.
- * παρατρακιδῶ destrăm pe de lături: male texo 47, 24—25.
- παραφθουρίζω murmur pe de lături: consusurro, clam obloquor 83, 21—22.
- * παρρικησαντες ferind, abatînd din cale: cedentes 69, 8.
- * πεζεία expediție: expeditio 221, 19.
- πεζεστάνιον turc-pers.: hală de vînzare: forum rerum venalium 427, 10.
- πέρα adv. dincolo; in altera parte 351, 24.
- περίανλον = περιούλιον galerie, încăpere pe de lături; peristylum, vestibulum 365, 18.
- * περιορία curte, palat: limitatio; aedes 399, 14.
- περίχωρα, τά marginile: regiones circumiacentes 289, 26.
- * πετροβολιμαῖος aruncător de pietre: iaculatorius 307, 24.
- πετροβολιστής prăstias: funditor 355, 23—24.
- πιγκέρονς păharnic: pocillator 235, 24; 403, 31.
- * πιττακοκομιστής curier: epistolarius 141, 34.
- * πλάκα = πλάξ 387, 3.
- * πληκέω = ἀπληκέω tăbărăsc, poposesc: castra pono, maneo 93, 5.
- πλησιότης apropiere, intimitate: appropinquitas, familiaritas 427, 16.
- * πλίνθος, ὁ 301, 24.
- * πνευματικέω sînt duhovnic: spiritualis officio fungor 325, 6.
- ποδεστάς 207, 7, 10; ποδεσάτος 373, 23; 417, 23. podesta; titulus magistratum, quos Genua in suas possessiones Orientales mittebat.
- ποδεστατία demnitatea de podesta; munus magistratus cui momen ὁ ποδεστάς erat 209, 12.
- * πολυνοσώδης suferind multe boale: multis gravibusque morbis vexatus 285, 1

ποματίζω dau de băut : potionem do 169, 4.
 πόρτα Poartă, curtea militară a lui Baiazid I : Porta, aula militaris Baiaziti I 81, 11.
 ποταμός Dunărea : Danubius flumen 259, 16, 21; 263, 30; 271, 27, 28, 273, 11; 277, 13; 397, 20, 31; 421, 22, 25.
 πραγματεία marfă : merx 417, 29—30.
 प्राइदा pradă : praeda 117, 13; 367, 13; 373, 4; 405, 22; 421, 24.
 प्राइदew pradă : praedor 347, 3.
 प्राइकेय principe : princeps 133, 20 : 139, 20.
 προαποίχομαι mor de mai înainte : prior demorior 175, 16.
 * προαυθεντεύω domnesc mai înainte : prior dominor 183, 11.
 προβατόσχημος îmbrăcat în piele de oaie : quasi ovis pelle indutus 381, 5.
 προμνημονεύω amintesc mai înainte : ante commemoro 239, 15.
 προοδοποιός călăuza care pregătește drumul înainte : viae dux, viam apperrens 255, 25; 259, 15.
 * προπαροίχομαι mor înainte : prior demorior 189, 10.
 * προοδιοριτικός pe termen : disternatus 343, 8.
 * προσπαντέω 193, 23.
 * προϋπαντέω 137, 30.
 πρωτοσπάρτης mare portar : primus portarius ; capugi-paşa 287, 25.
 πρωτοστράτης comandantul suprem al armatei : supremus dux exercitus 271, 21; 273, 16; protostrator 331, 6; 363, 10; 383, 16.
 * πυριφλέγεθος ars de foc : deustus 155, 20.
 * ραγμάς των ὀδόντων spațiul între dinți : interstitium dentium 191, 17—18.
 ῥηγάδες regi ; reges 75, 11; 85, 21.
 ῥήγενα, ῥ regina 259, 18; 271, 21, 22; 273, 15.
 ῥήξ rege : rex 79, 16, 21; 133, 27; 259, 17; 273, 16, 19; 277, 7; 279, 3; 343, 4, 11.
 ῥυπέαλις mașinăria de război pentru stricat meterezele zidurilor : machina dei-ciendi pinnas murorum 79, 8.

ῥόγα leafă : honorarium 309, 6; 325, 29; 331, 5.

ῥογεύω angajez, dau leafă : mercede conduco, honorarium do 211, 18; 235, 28; 271, 25; 315, 15.

σάγισμα pătură pentru cai : stragulum 393, 3; 425, 4.

* σαλπγγώδης de trompetă : sonorus ut clangor tubarum 227, 13.

* σανίδα 43, 31.

σαντράτς în limba tătară, jocul de șah : Tatarice, ludus scacchorum 99, 18.

σᾶς = ὕμῶν 317, 4.

σαραπτάρ turc. paharnic : Turcice, pocillator 235, 25, 26; 237, 1.

σαχρούχ în limba tătară : șah, mat ; Tatarice : shach mat 99, 32.

* σιδηροδέω pun în fiere : ferreis vinculis constringo 241, 23.

σκάκον jocul de șah : scacchorum ludus 99, 18, 28.

σκάκω ζογάω ital. șah mat : Italice : shach mat 99, 32.

σκήπτρον steag, unitate de ostași : vexillum ; turma militaris 107, 10; 323, 1.

σκληρολογέω spun vorbe aspre : asperis verbis affor 195, 20.

σουλτάν, σουλτάνος sultan 87, 24; 153, 18.

σπεκουλάτωρ, γίδε : carnifex 383, 23, 26; 385, 4.

στενόδων, τῶν strimtori în munți : angustiarum montium 153, 1.

* συγκαθεδρίζω așez lângă mine la masă : mensae meae adhibeo 133, 21.

συγχαίρομαι felicitiez : felicitate alloquor 173, 3.

* συμπασχείω 195, 25; 203, 17; 207, 7.

* συμπίθερος 383, 15.

* συμπλώτης marinar tovarăș : socius classarius 371, 30.

συναάτροφος crescui împreună : simul enutritus 221, 24.

συνανταίω mă răscol împreună : simul rebello 49, 13.

συναντέω 109, 22—23.

συνασκητής împreună schimnic : conasceta 151, 13, 17.

- * συνδιάφορος diferit, felurit: varius 393, 5.
 * συνδυσπραγέω sufer împreună: simul calamitates perfero 165, 20.
 * συνετικός cuminte: prudens 83, 24.
 * συνεφώδης noros: nubilus 41, 4.
 σύντρομος cutremurat de spaimă: contremens, pavore fractus 311, 23; 313, 3.
 σύρ Sir, dominus 417, 8.
 σφακελίξω dau bobîrnace: infesto; infestum pollicem alicui contumeliose in caput incutio 347, 7.
 σφενδόνη, σφενδών inel: anulus 285, 31.
- ταγηστήριον traistă: sacellum, in quo de equorum collo ligato grana eis prae-bentur 425, 5.
 ταξειδίων expeditie: expeditio 409, 29.
 τατάς tata: pater 311, 29.
 τάφος, ὁ 405, 25—26.
 ταχύ = ταχέως 231, 14.
 τεάφη, 265, 3; τεάφος 241, 17; pucioasă: sulphur
 * τειχέπαλις maşină pentru distrus zidurile: machina obsidionalis muris diruendis 79, 8.
 * τειχομηχάνημα maşină de asediu: machina obsidionalis 127, 21.
 * τειχόρουγμα minarea zidurilor: fossa sub muros ducta 53, 28.
 τέντα cort: tentorium 101, 8; 103, 5; 119, 18; 121, 6; 417, 7.
 τεντώνω ridic corturile: tentoria figo 103, 29; 215, 4; 239, 19.
 τετέ turc, părinte: Turcice: pater 153, 18.
 τζάγρα arc greu: arcuballista 195, 17.
 τζαγκατόρος arcaş cu arc greu: arcuballistarius 227, 8; 355, 21.
 τζαγκρόβελος săgeată de arc greu: arcuballistae sagitta 55, 6.
 * τζαγκροβολικός ce poate fi aruncat cu un arc greu: telum quod arcuballistis iactari potest 331, 19.
 * τζαγκροβόλισμα lovitură cu arcul greu: ictus arcuballistae 227, 12.
 * τζαγκροβόλος = τζάγρα 249, 31.
 * τζαγκρότης = τζαγκατόρος 355, 23.
 τζιαβούσιδες ceaşi: primipilarii 97, 1.
- * τοξοβολέω trag cu arcul: sagitto, sagittas iacio 273, 8.
 * τοξοβολικός de tras cu arcul: ad sagittas emittendas factus 379, 6.
 τοξοβολισμός tragerea cu arcul: sagittarum iactatio 191, 28.
 τουρκοκαλόγηρος Turc călugăr, derviş: monachus Turcus, dervisius 153, 26; 339, 17.
 τούρουν turc.: staţi; Turcice: state 223, 26.
 τρομάζω mă inspăimînt: intremo 27, 27.
 τρομαλέος înfricoşat: perterritus, tremulus 395, 12.
- ὕπαντή întîlnire, întîmpinare: occursus 141, 13; 281, 9; 283, 10.
 ὑπέκκानοις ardere pină în adînc: incensio 101, 5.
 * ὑπεραδικέω fac mare nedreptate; summa iniuria afficio 82, 12—13.
 * ὑπεραυγίζω luceşc foarte: valde splendo 205, 13.
 * ὑπερεκτίθημι adaug din belşug: superaddo 183, 18—19.
 * ὑποβάθυµα profunzime, adîncitură: porus 341, 15.
 ὑποδόχος primitor; excipiens 205, 13.
 ὑποξανθίζω am păr bălan: subflavus sum 137, 13.
 ὑπόσχομαι 219, 7, 23; 219, 23.
 ὑφήλιος sub soare, răsăritul: subsolaris, Oriens 41, 3.
 * ὑψητεάννυμι sbor în înălţime: per altum volo 193, 18.
- φακιόλιον turban: capitis tegumentum apud Mohamedanos 329, 12.
 * φαλαγκίον vălătuc: phalanga 337, 22.
 φαμελία familie: familia 393, 23; 427, 5.
 φελόνις = φελόνιον felon: paenula sacerdotalis in sacris officiis celebrandis solum induta 323, 18.
 φιλάδικος iubitor de nedreptate: diligens in faciendis iniurias 175, 29.
 φιλόραπος iubitor de prădăciuni: avidus praedarum rapinarumque 175, 29.
 * φιλοτιμέω cinstesc: honorifice aliquem accipio 253, 13; 255, 27; 293, 15—16;

- τινά τι fac daruri cuius: alicui ali-
quid dono 309, 5.
φορηγός 393, 7.
φοῦρκα spînzurătoare: furca 149, 10; 409,
13.
φρέριοι frați călugări cavaleri: fratres mo-
nachi milites 53, 13, 23; 103, 29, 31;
107, 2, 11, 13; 142, 21; 155, 10; 401,
24; 407, 26.
* φωλεά țeavă de tun: bombardae canalis
339, 17; 347, 29.
φωσάτον tabără înconjurată de șanțuri,
armata: castra fossis munita, exerci-
tus 93, 9; 145, 21; 131, 19; 243, 21;
259, 19; 271, 31; 298, 4; 343, 30;
345, 4; 379, 16; 385, 9; 391, 33; 433,
17.
φωτοδόχον ἄγγειον candelă: lucerna 367,
21.
χαλάζω dărîm, deleo 77, 6; 393, 18, 29.

- χαλκοῦς de aramă: aeneus 307, 7.
χάνω pierd: perdo 317, 4, 7.
* χαρίζω 197, 29.
* χειροδεσμέω leg la mîni: manicis vincio
241, 23.
* χιλιάδα ἡ 339, 8.
* χριστιανομάχος, ὁ luptător în contra
creștinilor: Christianorum debellator
39, 4.
χρονογραφέω scriu istorie: historiam scribo
399, 20.
* χρυσόκοσμος aurit: auro politus 47, 7.
χωματίζω acopăr cu țărînă: terram supra
congero 91, 13.
ψευδοβαβῆς pseudostaret: falsus monachus
151, 10, 16, 26; 153, 12.
* ψευδότουρκος, ὁ Pseudoturc. Pseudotur-
cus 185, 32.

INDEX NOMINUM ET RERUM

- * Ααρών 31, 7.
* Αβασγοί 57, 22; 91, 30.
* Αβραάμ 29, 14; 31, 2, 16.
* Αβρανέζης 79, 2; 247, 11.
* Αβρανέζιδες 217, 15.
* Αβυδος 65, 15.
* Αγάς, Δημήτριος 211, 12, 15.
* Άγγελος 73, 14.
* Αγιασματήν τό 405, 9; * Αγιασματίον 435,
8; Asmati 435, 21; Agiasmati 437, 5.
* Άγιον ὄρος 71, 2; 181 19; 265, 22.
* Άγγυρα 93, 5, 6; 101, 21, 25; 109, 9; 113,
20, 23; 123, 2; * Άγκυρα 165, 17;
429, 1.
* Αδάμ 29, 2, 4, 12; 31, 21.
* Αδοῦρνος, οὐρ Γεώργιος 209, 11.
* Αδοῦρνος Ἰωάννης 209, 10—211, 17; 225,
4—227, 30.
* Αδραμύντιος, * Αδραμύτιον 103, 21; 303,
19.
* Αδριανού, ἡ 51, 27; 124, 19; 131, 12, 18;
153, 28; 163, 12, 21; 165, 6; 167, 30:

- 183, 17; 187, 14, 18; 201, 19; 211, 2;
227, 16, 26; 237, 6, 13; 241, 20; 245,
19; 249, 16; 259, 21; 263, 5; 277,
20; 281, 9, 34; 295, 26; 301, 7; 311,
14; 385, 18; 393, 27; 397, 14; 399,
4, 9; 401, 23; 409, 28; 413, 18; 425,
18; 433, 3. * Ανδριανούπολις 35, 20; 89,
10; 113, 2; 123, 26, 32; 125, 4, 19;
127, 20; 131, 32; 155, 15, 26; 157,
23; 195, 10; 227, 22; 237, 25; 251,
19; 257, 11; 261, 2; 263, 4; 281, 10;
295, 21; 297, 15, 18; 299, 13; 307, 17;
309, 28; 311, 2; 333, 6; 395, 6, 23;
407, 35; 411, 31; 419, 20; 421, 31;
423, 4; 427, 8; 433, 20.

- * Ανδριανού κόλπος 147, 18.
ἀζάπιδες 337, 12; 363, 1.
ἀζυμίται, 317, 22; 319, 14.
* Αθήναι, αἱ 74, 20; 339, 13.
* Αθηναῖοι, οἱ 339, 11.
* Αἰάκιδες, οἱ 43, 24.

- Αἰγαῖον Πέλαγος 189, 2; 275, 26; 403, 4;
 427, 3, 25.
 Αἰγύπτιοι 93. 33; 205, 22.
 Αἴγυπτος 31, 1, 9; 391, 15, 18.
 Ἄϊδης, ὁ 107, 7; 163, 27; 199, 29; 213,
 22.
 Αἰμίμοντος 175, 26.
 Αἶνος 419, 19, 20.
 Αἰολίδες πόλεις 39, 34.
 Αἰτωλία 247, 10.
 Ἀκίνος, Θωμᾶς ὁ 329, 7.
 ἄκωντιδες 239, 1.
 ἄκκην 177, 2.
 Ἀκουιλία Aquileia 423, 8.
 ἀκρόπολις, ἡ μέγας Δημήτριος 335, 15;
 355, 5.
 Ἀκσιαρὶ Akshehir 257, 3.
 Ἀλαμανία 255, 25.
 Ἀλαμανοί 41, 23; 43, 1; 85, 23.
 Ἀλανοί 433, 7.
 Ἀλατὴν, Ἀλατὴνης 273. 27; 275, 15.
 Ἀλβανῖται 49, 8; 87, 14; 177 15.
 Ἀλβανοί 143, 1, 9; 165, 14; 171, 1; 179,
 3, 30; 191, 31; 279, 10; 425, 20.
 Ἀλέξανδρος ὁ τοῦ Σουσμάνου 147, 5; 151,
 21, 24.
 Ἀλέξιος ὁ Ἄγγελος (1195—1203) 33, 8.
 Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός (1081—1118) 33, 1, 3.
 Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός (1180—1183) 33, 5.
 Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, βασιλεὺς Τραπεζοῦν-
 τος (1417—1429) 139, 15; 163. 31;
 165, 1; 431, 4.
 Ἀλί-βεγίς Lydiae praefectus 151, 30; 153,
 3; fortasse et Murati II. vizirus 203,
 2; 211, 14; 213, 29.
 Ἀλῖς, magnus ostiarius Mahomedi II. 287,
 25, 27.
 Ἀλυσάρ, Καρμιάν Iakub II. 113, 14.
 Ἀμάσεια 89, 21; 153, 29; 163, 29; 165,
 2; 169, 17; 211, 3; 263, 6; 273, 28;
 275, 10, 13; 281, 2.
 Ἀμασινοὶ 177, 31.
 Ἀμαστρίς Amasia 209, 5.
 Ἀμβρόσιος, ὁ ἅγιος 269, 9.
 Ἀμισός Samsun 209, 5;
 Ἀμισηνοὶ 307, 12.
 Ἀμόριον 243, 17.
 Ἀμῶς propheta 367, 26.
 Ἀνδρέας vide Κατανέων
 Ἀνδρόνικος ὁ Κομνηνός (1183—1185) 33,
 5, 7.
 Ἀνδρόνικος ὁ Παλαιολόγος (1282—1328)
 33, 25; 35, 4. ὁ Γέρον 55, 14; 401, 4.
 Ἀνδρόνικος ὁ Νεώτερος (1328—1341) 35,
 5; 41, 17; 59. 1; 61, 15.
 Ἀνδρόνικος IV. (1376—1379) 65, 9; 69,
 31; 71, 8—27; 73, 1—23; 83, 6.
 Ἀνδρόνικος ὁ δεσπότης, tertius filius Ma-
 nuellis II. Palaeologi 175, 9; 247, 6, 23.
 Ἀνδρος νῆσος 147, 13.
 Ἀνεμᾶ, πύργος τοῦ 73, 1.
 Ἄννα uxor Andronici III. Palaeologi 43,
 1; 55, 27; 63, 10.
 Ἄννα uxor Ioannis VIII. Pal. 133, 29;
 135, 3.
 Ἀντώνιος τῆς Ἡρακλείας 271, 5.
 Ἀπόκαυκος Ἀλέξιος, μέγας δοῦξ καὶ ἑπαρ-
 χος Κωνσταντινουπόλεως 43, 18; 45,
 4, 9.
 Ἀπόλλων 327, 18; 375, 9.
 Ἀραβες 39, 5; 91, 18; 205, 21; 255, 6;
 317, 20; 377, 22.
 Ἀραβία 31 15.
 Ἀραβικός 235, 9; 255, 4; 281, 28; νόμος
 87, 4; πόλεμοι 345, 15.
 Ἀράψ 179, 9.
 ἀργύρια λεπτὰ argentei. 30=1 νόμισμα
 207, 24.
 Ἀργυρόπουλος, ἀπὸ τῆς συγκλήτου synodi
 Florentini particeps 267, 22.
 Ἀρμενία 38. 23; 89, 5, 24; 91, 31—32;
 175, 26; 177, 30; 279, 23; 425, 2;
 429, 17, 21.
 Ἀρμενία Μεγάλη 89, 7; 111, 5.
 Ἀρμενία Μικρά 111, 5.
 Ἀρμένιοι 91, 32—33.
 Ἀρσυγγάν 89, 9, 25; 91, 20.
 Ἀρταξέρξης (465—425) 95, 17.
 Ἀρχαγγέλου, φρούριον, Καγιατζήκ 141, 17.
 Ἀσήρ 31, 6.
 Ἀσία Asia, Asia Minor, Provincia Ro-
 mana Asia, Asiae Minoris litus occi-
 dentale, imprimis Ionia antiqua 33,
 26; 35, 9; 47, 4, 14; 75, 16; 81, 31;
 91, 21; 103. 21; 117, 28; 123, 11;
 125, 32; 133, 3, 6; 141, 4, 10; 145

- 16; 153, 25; 167, 4; 189, 20; 205, 27; 249, 7; 297, 5; 387, 13.
- *Ἀσία Μικρά 33, 19; 93, 34; 101, 18; 281, 17; 391, 16.
- *Ἀσίατις γῆ Asia 75, 7; 177, 29.
- *Ἀσπρόκαστρον Arx Alba, urbs, cui antiquis temporibus *Tyras* nomen erat, hoc tempore *Cetatea-Albă*, Turcice Akkerman 253, 14.
- *Ἀσός, cui urbi Ducae tempore *Μαχράμιον* nomen erat 35, 1; 103, 21; 417, 4.
- *Ἀσσυρία 391 14.
- *Ἀτὴν *Aidin* (1300—1333) conditor Turcici principatus in Lydia parteque Ioniae siti 33, 27; 35, 9; 39, 26; 47, 4; 51, 11; 55, 13; 115, 1, 5, 11; 117, 1; 145, 6; 215, 17; 217, 33; 221, 25; 237, 23; Turcico more apud Ducam etiam illius prolibus nomen *Ἀτὴν est 97, 3; 113, 16; 115, 9, 18; 219, 8—27.
- *Ἀθηνῆς principatui *Aidin* adhaerens fido animo 117, 18.
- *Ἀττική 177, 12, 25.
- *Ἀτροπος trium Parcarum una 163, 24.
- *Ἀτάλεια *Antalia*, 411, 25.
- *Ἀτταλος Jarantepe 103, 27.
- Αὐγουσταῖον* Forum Constantinupoleos 377, 20.
- Αὐγουστῖνος*, ὁ ἅγιος 269, 10.
- Αὐδουλὰς* et-*άχ* 141, 24—143, 13; 191, 1.
- *Ἀφρική 391, 16.
- *Ἀφροδίτη 59, 16.
- *Ἀχαῖα 79, 3; 133, 20; 139, 21; 177, 12; 279, 9; 425, 20.
- *Ἀχελῷον *Bulgariae* urbs in litore Ponti *Euxini* sita 321, 22. *Hodierna* *Ankhalos* urbs? (cf. Theophanis Chronographia, ed. C. de Boor 437, 2 app. crit.)
- *Ἀχιλεὺς 259, 19; 357, 12.
- *Ἀχμάτ-πασιας, *Σητιῆς* 413, 28.
- *Ἀχρίδων *Ohrid* 123, 26.
- Βαβυλών* 31, 17; 87, 19; 329, 18; 357, 17; 385, 17; 391, 14.
- Βαβυλώνια* *τείχη* 309, 12.
- Βαβυλώνιοι* 329, 18.
- Βαλσαμών*, μέγας *χαρτοφύλαξ* 267, 20, *βάνδον* *vexillum*, *cohors* 97, 2, 4.
- Βάρνα* 113, 1; 275, 30; 277, 4; 290, 14.
- Βαρνόβας* δὲ *Κορνήλια* 225, 28.
- Βασίλειος* ὁ μέγας, ἅγιος 269, 10.
- βασίλισσα* *ordo titulusque coniugis filii imperatoris* 139, 8; 269, 21; atque *despotae* 395, 26.
- βασμουλικόν* 181, 26; 233, 7; v. *γασμουλικόν*.
- βεζιρῆς* 37, 30; 257, 25; 281, 23; 283, 8, 26, 27; 413, 4; idem *πατρίκιος καὶ μεσάζων* 165, 12; 167, 33; 261, 10; 349, 9.
- βηβρόδας*, ὁ *titulus Moldaviae et Valachiae principis* 123, 6; 239, 4; 251, 22; 253, 4; 255, 22.
- Βεθὴλ* 367, 28.
- Βελόγραδον* *Beograd Belgrad* 421, 20, 32; v. *Πελογράδω*.
- Βενετία* 85, 19, 23; 149, 11; 247, 19—249, 25; 265, 25, 26; 267, 11; 269, 16, 17; 329, 29.
- Βενέτικοι* 147, 15—149, 18, 163, 20; 247, 4—251, 20; 265, 26; 269, 18, 19; 309, 19; 329, 27, 29; 337, 16; 345, 5; 373, 32.
- Βένετοι* 67, 17; 85, 24; 169, 11; 307, 11.
- Βενιαμὴν* 31, 6.
- Βησσαρίων* τῆς *Νικαίας* 267, 19.
- βίγλα* *vigilia* 277, 3; 345, 8.
- Βιθυνία* 33, 20; 35, 2; 39, 27; 47, 3; 55, 28; 75, 7; 77, 9; 101, 18; 117, 30; 199, 15; 201, 26; 235, 29; 427, 13; 429, 1.
- Βιθυνοί* 53, 20; *milites Turcici Bithynia oriundi* 153, 6.
- βικάριος* *locum tenens* 225, 28.
- Βλάχας*, ὁ 355, 7.
- Βλαχέρναι* 63, 34.
- Βλαχία* *Tara-Romînească* 123, 5, 9; 133, 19; 155, 25; 165, 7; 181, 18; 189, 18; 227, 18; 239, 1, 4; 247, 2; 251, 22, 27; 253, 15—27; 255, 22; 263, 16; 291, 3; 431, 11—23.
- Βλάχοι* *Romeni* 87, 14; *Valachiae Romeni* 157, 5; 161, 4; 169, 32; 177, 23; 179, 3, 30; 251, 26; 253, 2; 275, 23; 433, 19; οἱ ἐν τε τῷ *Λυκοστομίῳ* οἰκοῦντες *Βλάχοι* 427, 24.

Βλάχος, ὁ Valachiae dominus Vlad-Tepes (1456—1462) 431, 17; 433, 4. 15.

Βουατία 247, 24; 269, 17, 18.

Βόσπορος Cimmerius 91, 31.

βοτάνης δύναμις 265, 3—10.

Βουλγαρία 123, 25; 133, 19; 177, 14; 257, 20; 337, 7.

Βούλγαροι 87, 15; 165, 7; 171, 1; 179, 30; 273, 1; 291, 3; 337, 7; 413, 25.

Βούλκος pater Serbiae principis, Georgii Brankovič (1427—1456) 257, 17; 397, 4.

Βρύελα, τὰ vicus in Asiae Minoris peninsulae, quae ad insulam, cui nomen Chios est, vergit, situs 221, 26.

Βυζάντιον 43, 9; 59, 31; 111, 14; 301, 26.

Βυζάντιοι 45, 15.

Βυζόν, Βιζώνη Cavarna 321, 22.

Γάδ unus ex 12 filiis Iacobi patriarchae 31, 6.

Γαλάται, οἱ habitatores provinciae Galatia 91, 33.

Γαλατᾶς, ὁ et Γαλάτης, ὁ Galata, 73, 3; 137, 25, 28; 139, 2; 209, 5; 291, 4; 329, 23, 26; 333, 5—22; 337, 19, 20; 343, 28; 347, 12—349, 16; 351, 24; 373, 9—21; 393, 12, 19; 405, 15.

Γαλατία Galatia, Asiae Minoris provincia 33, 22; 101, 17, 29; 113, 20, 26; 123, 29; 165, 17; 429, 1.

Γαλατινοί, οἱ 349, 3.

γαλεώτη, ἡ species navigii celerrimi 243, 10.

Γαλήσιον ὄρος prope Ephesum urbem 121, 29; 243, 19.

γασμουλικόν, τό populus originis Graecolatinae; imprimis milites ex patribus occidentalibus et matribus Graecis nati 225, 1.

Γατελοῦζος Δομνίκος 411, 31; 435, 1.

Γατελοῦζος Δόρινος 411, 29.

Γατελοῦζος, σὺν Νικόλαος 417, 8; 421, 8, 13; 433, 25; Γατελιοῦζος 435, 2—8; Nicoloso 435, 22; 437, 9. Luchino Cataluso 435, 14; 427, 8.

Γατελοῦζος Φραντζήσκο 67, 22; 69, 1—29; 73, 29; 81, 26.

Γεμιστός, ὁ ἐκ Λακεδαιμονίας Plethon, 267, 21.

γενιτζάρου et **γενιτζαρίδες** 97, 31; 179, 10; 363, 1.

Γεννάδιος σχολάριος καὶ καθολικὸς κριτής, C-poleos patriarcha (1453—1459) 315, 29; 317, 13; 323, 23; 329, 5.

Γενοῦα 67, 13, 15; 85, 20; 209, 1—13; 329, 25; 331, 1; 335, 2; 405, 27.

Γενοῦζης, Junus, classis Turcicae praefectus 415, 10—26; 419, 10, 30.

Γενοῦται, οἱ 35, 15, 17; 67, 17; 73, 4; 107, 29; 137, 25; 139, 4; 169, 10; 207, 16; 209, 25, 26; 243, 31; 291, 4; 307, 11; 315, 11; 329, 23; 331, 3; 347, 12; 417, 29; 419, 4.

Γενοῦτης 67, 13; 123, 17.

Γερμανία Gallia 67, 8; ἤτοι Φραγγία 85, 21.

Γερμανοί 41, 24; 205, 21 i. e. Γάλλοι Franci 67, 9; 93, 35.

γερούσια 43, 27.

Γεώργιος δεσπότης, κράλης Σερβίας (1427—1456), 257, 17—27; 263, 21; 271, 17, 24; 287, 29; 395, 23.

Γεώργιος ὁ σχολάριος 267, 21; 315, 29; vide et Γεννάδιος.

Γεώργιος ὁ Φιλανθρωπινός 259, 24.

Γεωργίτζ-πεγς 153, 30.

Γλαρέντζα 279, 11.

Γραικοί 267, 7, 14, 26; 269, 1; 317, 29; 319, 3, 4, 24.

Γρηγόριος καὶ **Γρηγόριος** i. e. Nazianzensis et Nyssensis 269, 9, 10.

Γρηγόριος III. (1443—1450) 315, 5; 317, 30

Δαβ.δ psalmista 31, 16.

Δαβίδ ὁ Κομνηνός, βασιλεὺς Τραπεζοῦντος (1458—1461) 431, 3.

Δαλμάται 93, 34.

Δαλματία 179, 2.

Δαμασκός 91, 15—20.

Δάν unus ex 12 filiis Iacobi patriarchae 31, 6.

Δάνειον Thraciae urbs. cui nomen et Δαόνειον erat, in litore Propontidis sita inter Heracleam et Rhaedestum 73, 27.

Δάνουβης, ὁ Danubius 47, 12; 79, 24; 84

- 21; 123, 8; 149, 25; 169, 32; 177, 31; 257, 28; 259, 2; 253, 20; 275, 29; 295, 7; 433, 3, 8, 20; vide et Ἰστορος.
- Δέρκους (acc. pl.) Thraciae urbs in Ponti Euxini ore sita 245, 26.
- δεσπότης titulus honorificus ab imperatore Byzantino in principes extraneos collatus 259, 23—25.
- Δημήτριος Ἀγάς 211, 12, 15.
- Δημήτριος, ὁ Μέγας, ἡ ἀκρόπολις 335, 15; 355, 5.
- Δημήτριος Κυθώνης 329, 7.
- Δημήτριος Λάσκαρις v. Λάσκαρις Λεοντάρις
- Δημήτριος ὁ Παλαιολόγος, quintus filius Manuelis II. Pal. 176, 10; 269, 21; 425, 16, 18.
- Δημητρίου ναός Thessalonicae 251, 15.
- δῆμος ὁ 69, 22, 24; 83, 31; 111, 16.
- Διαβολοσάγγελος nomen proprium 73, 15.
- Διδυμότειχον 35, 11; 51, 24, 27; 53, 12; 309, 24, 28.
- Διπλοκίονιον 355, 4; Διπλοῦς Κίον 337, 2, 20.
- δομέστικος 43, 8; μέγας δομέστικος τοῦ φροσάτου 251, 18 ὁ μέγας δομέστικος 383, 15.
- Δούκις ὁ Μούρτζουφλος Alexios V. (1204) 33, 8.
- Δούκας Μιχαήλ scriptoris avus paternus 47, 1.
- Δούκων, γένος τῶν 47, 7.
- δούκας, ὁ μέγας δούκας, δούξ 43, 19; 81, 23; 85, 21; 133, 19; 147, 5, 15; 209, 12; 247, 22, 23; 345, 7; 355, 19; 379, 1, 4, 11, 15, 19; 381, 3, 19, 29, 32, 33; 383, 25.
- Δραγούλις; Vlad Dracul, Valachiae dominus (1431—1446) 253, 21—27; 255, 22; 259, 2—16; 263, 8—15; 273, 14.
- Δρατέριος Φραντζήσκος 405, 14—21; 407, 2, 26; 411, 19, 23.
- δρουγγάριος 201, 17.
- Δύστροα Dorostolon, Dristra, Silistra, 431, 19.
- Ἐβραῖοι 347, 8.
- Ἐβρενέξ 287, 25; v. Evrenez.
- Ἐκτώρ Priami, Troiae regis, filius 259, 20.
- Ἐζεκίας propheta 329, 16.
- Εἰρήνη (797—802) 33, 1.
- Ἐλαίας κόλπος sinus in Asiatico litore Aegei Maris 207, 14.
- Ἐλένη filia Ioannis VI. Cantacuzeni et uxoris Ioannis V. Palaeologi 41, 22; 63, 4, 31; 65, 2, 8.
- Ἐλενόποντος 33, 23.
- Ἐλιέξ 39, 29; ὁ τοῦ Μανταχία Ἐλιέξ 113, 17; Μανταχία-Ἐλιέξ-πεγίς 115, 19; Μανταχίος 115, 34; Μανταχίος Ἐλιέξ-π-γ 155, 7.
- Ἐλιέξ σιαροπτάρ 235, 24, 26; 237, 1.
- Ἐλλάς 177, 12.
- Ἐλλην 57, 29 Ἐλληνες 31, 11; 95, 17; 319, 10.
- Ἐλληνικά μαθήματα 267, 17.
- Ἐλληνίς 59, 15.
- Ἐλλησποντος 33, 23; 35, 1, 8; 67, 14, 26; 133, 3; 147, 20; 149, 14; 225, 6; 279, 3; 299, 8; 307, 9, 10; 339, 11.
- Ἐνός 29, 5.
- Ἐνώχ 29, 9.
- Ἐξασμίλιον oppidum munitum in Chersoneso Thraciae situm 65, 20, 183, 33.
- Ἐξασμίλιον munimentum Isthmi Corinthii 279, 4—12.
- ἐξισωτής, ὁ vide Ind. verborum.
- ἐπαρχος 43, 18.
- Ἐπιβάται arx in litore Propontidis sita prope Selymbriam urbem 303, 21; 305, 9; 321, 25.
- Ἐρισσός Hierissos? urbs 181, 19.
- Ἐρμων, rivus Gedis-tal, 117, 21; 221, 16, 241, 24.
- Ἐρυθρά Θάλασσα 31, 9.
- Ἐρυθραί Asiae Minoris urbs in litore Maris Aegei sita in peninsula, quae ad Chium insulam vergit 231, 26.
- Ἐσέ Isa-beg I. 47, 4.
- Ἐσές Isa-beg II. 113, 16; Ἐσοαι 219, 9;
- Ἐσές Isa, secundus filius Baiaziti I. Ilderim 101, 27; 113, 21, 24.
- Εὐβοία 75, 19; 147, 18; 149, 11; 249, 1; 251, 21.
- Εὐγένιος Eugenius IV. papa (1431—1447) 265, 19.

Εὔξεινος 131, 17; 189, 2; Εὔξεινος Πόντος 79, 3; 113, 1; 123, 4; 133, 10; Ποντικὰ μέρη 175, 10; 181, 18; Ποντική Θάλασσα 69, 7; 245, 24; 297, 28; 395, 18; 429, 8; Πόντικόν Πέλαγος 253, 14; Πόντος 131, 19; 307, 10; 321, 22.

Εὖρος ἄνεμος 197, 4.

Ἐυρώπη 95, 15.

Ἐφέσιοι 105, 1; 115, 8, 29.

Ἐφεσος 33, 26; 35, 10; 39, 25; 47, 9; 109, 7, 10; 115, 5—32; 117, 11, 23; 119, 2—19; 121, 13—35; 123, 15; 133, 4; 141, 22; 153, 12; 189, 23; 219, 13, 221, 25, 32; 235, 7; 241, 25; 245, 9, 33; 267, 17.

Ζαβουλών 31, 5.

Ζάγανος, βεζίρης 275, 22; 301, 15; 373, 15, 20.

ζαρκολᾶς, 151, 27; 179, 20.

ζατρίκιον vide indicem verborum.

Ζεὺς 73, 11; 151, 5.

Ζητούνιον Graeciae urbs, cui nunc *Lamia* nomen est 111, 24; cuius nominis urbem Ducas etiam alteram propius Thessalonicam in valle Strymonis sitam indicare videtur 127, 2; 239, 9—13; 245, 26.

Ζικχοί 91, 30.

Ζιπήνιον Transylvaniae urbs Sibiu, Hermannstadt 259, 11.

Ἡράκλεια τῆς Θράκης 73, 27. 271, 4.

Ἡρακλεῖδαι 375, 9.

Ἡρακλῆς 167, 25.

Ἡσαΐας propheta 327, 19; 329, 16.

Ἡσαῦ veteris testamenti patriarcha 29, 16.

Θάσος insula 413, 31; 423, 10, 17.

Θεοδοσία ὁσιομάρτυς 369, 13.

Θεόδωρος Λάσκαρις (1204—1222) 33, 12.

Θεόδωρος Λάσκαρις (1254—1258) 33, 14; 49, 12.

Θεόδωρος ὁ Παλαιολόγος, Manuelis II. frater 71, 8, 30; 72, 10.

Θεόδωρος ὁ Παλαιολόγος Manuelis II. filius 85, 17; 137, 6, 10; 139, 23; 175, 8; 247, 6.

Θεόδωρος μαρκέσιος Μόντης Φεράρα 137, 7.

Θεολόγος 161, 21—163, 8; 229, 28, 30; 231, 17—235, 13; Θεολόγος ὁ Κόραξ, 173, 2; 229, 16; Θεολόγος 163, 8.

Θεσσαλία 181, 18; Θετταλία 35, 21; 113, 16; 123, 21; 133, 11; 173, 27; 175, 9; 189, 16; 239, 7; 247, 10; 273, 25. Θετταλικάι δυνάμεις 39, 18.

Θεσσαλονικαῖοι 247, 19; Θεσσαλονικεῖς 247, 12, 27.

Θεσσαλονίκη 35, 21; 79, 1; 111, 23; 116, 4; 127, 7, 22; 157, 7, 14; 159, 23; 189, 19—25; 199, 30; 239, 9; 247, 7—249, 22; 251, 19.

Θῆβαι 247, 10; 279, 4.

Θολόγος vide Θεολόγος

Θρᾶκαι, οἱ 93, 34; Θρᾶκες 211, 29.

Θρᾶκη 35, 11, 20; 47, 12; 53, 10, 19; 55, 20; 59, 32; 65, 14; 77, 29; 111, 20; 115, 11; 123, 10, 24; 125, 28; 133, 6, 141, 29; 147, 7; 155, 15; 157, 3; 165, 7; 167, 4; 169, 14, 31; 171, 33; 173, 8; 175, 16; 177, 9, 25; 179, 2; 185, 21; 193, 1; 203, 19; 213, 17; 219, 12; 245, 30; 249, 8; 263, 18; 265, 22; 273, 25; 275, 11; 281, 26; 295, 6; 297, 5; 413, 20; Θρακικάι δυνάμεις 39, 18; 49, 20; Θρακικὸς στρατός 153, 5; 185, 26; Θρακῶα μέρη 51, 7; 127, 1; 133, 2.

Θυάτειρα Asiae Minoris urbs in Lydia septentrionali sita, olim *Pelopia*, nunc *Akhisar* 221, 13; 239, 19.

Θύραια, τὰ Asiae Minoris urbs inter Smyrnam et Ephesum sita 105, 1; 133, 4; 221, 25; 245, 32.

Θύραιοι 105, 1.

Θωμᾶς ὁ Ἀκίνος Thomas de Aquino 329, 7.

Θωμᾶς ὁ Καντακουζηνός 261, 32.

Θωμᾶς ὁ Παλαιολόγος, filius Manuelis II. Palaeologi 175, 11; 279, 9; 425, 15.

Ἰάγαρις Μάρκος 231, 6.

Ἰάγγος vel Ἰάγκος Ioannes de Hunyadi regis Hungariae locum tenens (1446—1453) 271, 21—273, 29; 277, 8—32; 291, 9; 341, 23; 243, 6—21; 421, 25.

Ἰακώβ patriarcha veteris testamenti 29, 16; 31, 4; 271, 16.

- Ἰάκωβος v. Κατανέων
 Ἰάκωβος Πνευματικός 323, 26.
 Ἰάρεδ patriarcha Hebraeus 29, 8.
 Ἰγγλῆνοι i. e. Anglo-Saxones 79, 21—22;
 205, 21; 209, 27.
 Ἰερεμίας propheta 341, 1; 357, 14; 387,
 8; 391, 9.
 Ἰερὸν et Ἰερού Στόμιον exitus Bosphori
 Thracii in Pontum Euxinum 111, 25;
 187, 2; totus Bosphorus Thracius 275,
 28; 277, 1; 299, 2, 10; 297, 3; 337,
 23.
 Ἰερουσαλήμ 327, 5; 387, 24; 391, 10, 14;
 νέα Ἰερουσαλήμ i. e. Κωνσταντινούπο-
 λης 391, 10.
 Ἰερόννμος 269, 10.
 Ἰεσαί Turcorum princeps 39, 26.
 Ἰζλατή Bulgariae vicus inter Sofiam et
 Philippopolin situs 273, 3; 413, 25.
 Ἰησοῦς Ναυῆ Hebraeorum dux veteris
 testamenti 31, 12.
 Ἰκόνιον, *Konya* 117, 33; 141, 5, 8; 155, 20;
 243, 7; 257, 4; 273, 28; 275, 3, 5.
 Ἰλλυρικὸς Illyricum 123, 24; 177, 25.
 Ἰλντήμ i. e. Fulgor, cognomen Baiaziti I.
 (1389—1403) 109, 29; 181, 13; 183,
 9; 189, 15, 17; 191, 32; 193, 4; 199,
 20; 219, 20; 257, 13; v. et Παγιαζήτ.
 Ἰμβρος insula 411, 35; 423, 10.
 Ἰμβριοι 403, 5.
 Ἰναχος 31, 10.
 Ἰνδοί 93, 33.
 Ἰουδαῖοι 31, 11; 49, 16, 18; 327, 13; 357,
 15.
 Ἰούδας, υἱὸς Ἰακώβ 31, 5; 389, 5.
 Ἰούδας προδότης Χριστοῦ 271, 15.
 Ἰουλιανὸς cardinalis 267, 16.
 Ἰουστινιανὸς (527—565) 31, 25, 27.
 Ἰουστινιάνων, ἐκ τῶν v. Ἰωάννης Δόγγος.
 ἱππόδρομος hippodromus C-poleos 69, 23.
 Ἰπρσῆμ 167, 33; 171, 20; 203, 1, 31;
 283, 27.
 Ἰσαάκ veteris Testamenti patriarcha 29,
 16.
 Ἰσαάκιος ὁ Ἀγγελος (1185—1195) 33, 7.
 Ἰσαάκ-πασίας 283, 26, 34; 287, 28.
 Ἰσάχαρ 31, 5.
 Ἰσιδώρου ναὸς Chii insulae ecclesia 405, 19.
 Ἰσιδώρος metropolitanus Russiae episco-
 pus 267, 19; et Poloniae Cardinalis
 315, 8.
 Ἰσμαήλ Calliupoli praefectus 419, 30; 421,
 15; 423, 21.
 Ἰσμαήλ Sinopensis Turcorum princeps 429, 9.
 Ἰσπανία Spania 209, 27;
 Ἰσπανοί 93, 35; 205, 21; Ἰσπανός 415, 18.
 Ἰσραήλ 271, 10; 357, 16; 369, 3.
 Ἰστρος 123, 23; 157, 4; 177, 10—28; 217,
 15; 229, 2; 237, 28; 263, 25; 275,
 22; 277, 23; 397, 9, 22; vide et Δά-
 νουβις.
 Ἰταλίη 59, 15.
 Ἰταλία 67, 4, 8; 69, 2; 85, 20; 137, 7,
 22; 139, 5, 6; 209, 26; 249, 12; 261,
 21; 265, 16, 20, 24; 269, 28; 279, 15;
 349, 31; 391, 16; 425, 15.
 Ἰταλοί 67, 9; 69, 28; 79, 22; 93, 35; 99
 32; 205, 21, 25; 207, 1; 227, 24; 267,
 15, 26; 315, 14; 317, 29; 347, 11;
 405, 25.
 Ἰταλὸς 409, 7.
 Ἰωάννης Δούκας Βατάτζης (1222—1254)
 33, 13; 55, 12.
 Ἰωάννης VI. Καντακουζηνός (1347—1354)
 35, 7; 41, 15, 22; 43, 3—27; 47, 17,
 21; 49, 1; 51, 3—24; 53, 5—13; 55,
 16—32; 57, 10, 30; 59, 20—29; 61,
 10; 63, 5—21; 65, 3, 12, 16; 67, 1,
 5, 20; 69, 25; 71, 1; 75, 2.
 Ἰωάννης ὁ Κομνηνός (1118—1143) 33, 3.
 Ἰωάννης IV. ὁ Κομνηνός Τραπεζοῦντος
 (1429—1458) 431, 4.
 Ἰωάννης Λάσκαρις (1258—1261) 33, 15;
 49, 15;
 Ἰωάννης Λόγγος ἐκ τῶν Ἰουστινιάνων 331,
 1—12; 343, 27; 347, 9—20; 353, 9;
 355, 17; 357, 5, 23, 371, 25.
 Ἰωάννης V. Παλαιολόγος (1341—1391) 35,
 6, 14; 41, 12, 21; 55, 27; 63, 31; 65,
 1, 7; 67, 2, 8; 69, 22; 71, 7—22; 75,
 14; 77, 4, 8. Ἰωάννης ὁ Γέρον 425, 10.
 Ἰωάννης VII. Παλαιολόγος (1390) 71, 28;
 73, 1, 24; 83, 7—32; 85, 2, 13; 87,
 1, 5; 89, 10; 113, 5; 173, 27; 175, 1.
 Ἰωάννης VIII. Παλαιολόγος (1425—1448)
 85, 17; 129, 4, 12; 133, 27; 135,

- 4—15; 137, 6—139, 3, 15; 175, 7; 229, 13; 233, 6; 237, 10; 239, 5; 245, 23; 247, 6; 251, 24; 259, 24; 265, 16; 269, 21; 279, 14; 289, 28; 319, 17.
- Ἰωάννια. τὰ 133, 20; 247, 11.
- Ἰωνας 153, 6; Ἰωνεῖς 145, 18.
- Ἰωνία 35, 17; 39, 25; 51, 14; 107, 28; 113, 17; 115, 1; 141, 30; 145, 18; 149, 29; 151, 31; 205, 6; 207, 15; 219, 14, 27; 241, 28.
- Ἰωσήφ υἱος ex 12 filiis Iacobi patriarchae 31. 6.
- Ἰωσήφ II. Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης (1416—1439) 139, 18; 265, 17.
- Καγιάπεγ 305, 7, 10.
- Καγιατζήκ 141, 18; v. Ἀρχαγγέλου φρούριον.
- Καϊνάν 29, 6.
- Καισαρεία Καππαδοκίας *Kayseri* 111, 5.
- Καλλιούπολις *Galipoli Gelibolu* 39, 20; 41, 8; 51, 23; 53, 9; 115, 14; 123, 17, 19; 139, 24; 147, 9—21; 149, 2, 24; 171, 22; 177, 27; 181, 18—27; 183, 35; 185, 8; 197, 6—199, 5; 201, 32; 203, 28; 211, 18; 213, 24; 223, 33; 225, 1, 8; 227, 1, 20, 34; 237, 14; 241, 23; 245, 20; 263, 9; 275, 27; 281, 8, 33; 283, 2, 5; 299, 8; 403, 30; 409, 27; 411, 25; 415, 10; 419, 1, 30; 421, 17.
- Κάλλιστος papa Calixtus III. (1455—1458) 423, 9.
- κάμπος τῆς Ἀδριανουπόλεως 283, 7.
- Καντακουζηνή, ἡ υἱος Ioannis VI. Cantacuzeni (1347—1354) 53, 3, 17.
- Καντακουζηνός gener Lucae Notara 383, 1; pater eius fuit μέγας δομέστικος 383, 15;
- Καντακουζηνός Θωμᾶς, cuius sororem Georgius Brancovič, Serbiae cales, in matrimonium duxit 261, 33.
- Καντακουζηνός Ἰωάννης v. Ἰωάννης VI. Καντακουζηνός.
- Καντακουζηνός Ματθαῖος, filius Ioannis VI. Cant. 65, 4, 19.
- Καντακουζηνός Στραβομύτης 239, 10.
- Καπαδόκαι 137, 31; 279, 24.
- Καπαδοκία 33, 22; 89, 6; 91, 32; 153, 29 ἢ ἄνω Καπαδοκία 175, 26.
- Καραιουλούκ 163, 31.
- Καραιουσούφ 281, 3.
- Καρμάν quo nomine Ducas Turcorum principes, qui Iconii regnaverunt, appellat, etsi iis non semper hoc conditoris illius principatus nomen erat 119, 1—121, 17; 141, 4, 8; 155, 17, 21; 169, 11, 13; 171, 29, 33; 243, 8—245, 5; 255, 3—257, 8; 273, 24—275, 11; 281, 1, 3; 291, 10—292, 3; 295, 13, 18.
- Καράσαρ Phrygia Salutaria 109, 28. Καράσαριν 293, 2.
- Καρασής 35, 2.
- Καρασουπάσις 115, 2, 30; 117, 2.
- Καρατζία, Καρατζιάπεγ, Καρατζιάπεγς 321, 21, 27; 327, 10.
- Κᾶρες 177, 31.
- Καρία 33, 20, 26; 39, 28; 75, 7; 101, 18; 109, 16; 113, 18; 115, 19; 117, 5; 143, 23; 144, 25; 155, 4; 401, 25; 403, 24; 419, 31.
- Καρμάν nomen principum Turcici principatus *Germian*, etsi hoc nomen conditoris illius principatus iis non semper erat 35, 1; 39, 22, 23; 96, 6; 113, 14; 119—121, 17; 143, 23.
- Καρμάν Ἀλυσάρ v. Ἀλυσάρ.
- Καρύα Μεγάλη vicus prope Adrianopolin 187, 14.
- Καταλάνοι 209, 26 Κατελάνοι 41, 8; 415, 32.
- Κατανέων, Ἀνδρέας καὶ Ἰάκωβος, ἐκ τῶν 207, 16.
- Καταφυγίος, ἐν τοῖς 301, 2.
- Καυκάσια ὄρη 429, 22.
- Καφῶς ὁ *Feodosija* 209, 5; 315, 14; 427, 25.
- Καφατινοί, οἱ 307, 11.
- Κελπάξησις 219, 14.
- Κεράτιος κόλπος 335, 16; 337, 21; 339, 1.
- Κιλικία 33, 20.
- Κίλικες 177, 31.
- Κιὼν τοῦ Σταυροῦ 363, 20; 365, 15; τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου 365, 6.
- Κλαζομεναί, αἱ, 221, 26.
- Κόλχοι, οἱ 425, 2; 429, 23.
- Κομάνων, παρὰ τῶν 425, 1.

κόμης 201, 17.
κομήτης 93, 27.
κομμέρχια 227, 32; 297, 29; κομμέρχιον
307, 14.

Κομνηνοί 33, 6.

Κομνηνός Ἀλέξιος vide Ἀλέξιος.

κονοσταύλος 415, 16; 419, 31; μέγας κo-
νοσταύλος 415, 11. μέγας καντόσταυ-
λος 335, 29; 337, 2.

Κόραξ vide Θεολόγος.

Κόρινθος 425, 14.

Κορνηλία, Βαρνάβας δὲ 225, 28.

Κοσμίδιον 327, 9; 337, 21; 379, 14.

Κόσοβα 277, 24.

Κοτυάειον Kuthya 39, 21; 101, 22; 103,
12; 257, 1; 275, 2; 293, 1.

Κουλουμπότου Σπινέτας 421, 5.

Κουντούζης 71, 11—18.

Κούρτης 239, 21—241, 20; 245, 21.

Κρής 151, 9.

Κρήται, οἱ 233, 12, 28.

Κρήτη, ἡ 147, 18; 149, 11; 249, 1.

κριτὴς καθολικός 267, 22.

Κρόνος 73, 11.

Κυδώνης, Δημήτριος 329, 8.

Κύζικος 323, 5.

Κυκλάδαι νῆσοι 35, 15; Κυκλάδες 75, 19;
147, 10, 18; 415, 20; 427, 3.

Κύμη 141, 14.

Κυνηγός 345, 5; 349, 17.

Κύρικος Ἰουστινίας 407, 4, 34.

Κύριλλος, ὁ ἅγιος 269, 9.

Κύων, ὁ Orion constellatio 79, 23.

Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας 31, 22, 24; 75, 29;
345, 14; 365, 6; 385, 20.

Κωνσταντῖνος VI. (780—797) 31, 27.

Κωνσταντῖνος XII. Παλαιολόγος (1448—
1453) 175, 9; 279, 2—18; 289, 16—29;
293, 8; 329, 22.

Κωνσταντινούπολις 33, 10; 125, 6; 127,
23; 129, 18, 26; 131, 3; 139, 23;
141, 5; 147, 26; 161, 16; 191, 9; 203,
24; 229, 3, 18; 251, 23; 265, 21; 269,
18; 283, 15; 293, 32; 307, 25; 309,
7; 311, 13; 315, 16; 321, 8, 15; 323,
6; 391, 14; 401, 22; 427, 8; 431, 5;
μητὴρ τῶν πόλεων 127, 9; ἡ Κωνσταν-
τίνου 43, 3; 47, 2; 57, 19; 61, 11;

77, 23; 83, 14, 25; 125, 34; 127, 21;
139, 28; 149, 19; 169, 3; 203, 22;
229, 12; 251, 27; 265, 25; 269, 30;
279, 18; 297, 4; 349, 15; 399, 7;
Κωνσταντίνου 133, 9; 175, 4, 12; 197;
11; 235, 30; 399, 9 Πόλις 33, 12, 17;
57, 7, 31; 61, 3; 63, 8; 67, 8, 10, 20,
27, 71, 2; 73, 8, 21; 75, 8; 77, 21; 79,
1, 6, 17; 81, 28; 83, 32; 85, 3, 12; 87,
1, 6; 89, 11; 111, 17, 24; 129, 12
20; 131, 5, 16; 133, 2; 137, 9, 31;
161, 7, 31; 203, 21; 231, 13—28;
233, 15; 235, 12; 239, 6; 247, 9, 14;
253, 6, 11; 289, 26; 293, 21; 297, 3—
299, 26; 305, 33; 307, 3—309, 12; 313,
3—23; 315, 1; 317, 4; 319, 20; 321,
9, 29; 325, 29; 327, 1—329, 24; 331,
11; 333, 11—21; 335, 8; 337, 14; 341,
20; 343, 19; 345, 3—347, 26; 351
14, 23; 361, 20; 365, 11; 369,
12; 371, 23; 373, 31; 377, 5; 385,
9—13; 391, 13; 393, 22, 24; 395, 1,
31; 399, 11—19; 401, 6, 13; 413, 11;
419, 1, 8, 18; 425, 10; 427, 6, 9; Con-
stantinopoli 437, 4.

Κωνσταντινουπόλεως μοναὶ καὶ ναοὶ

Δημήτριος ὁ Μέγας 335, 15.

Μαγγάνων 399, 17.

Μιχαὴλ τοῦ ταξίαρχου 303, 3.

Μωκίου ἁγίου 75, 28.

Νέας, ὁ ναὸς τῆς 45, 18.

Ὁδηγητρίας 67, 28; 355, 6.

Παμμακαρίστου 159, 29; 197, 2.

Παντοκράτορος 315, 28; 399, 16.

Πάντων τῶν ἁγίων 75, 25—26.

Περιβλέπτου, τῆς 69, 25; 233, 5.

Πηγῆς 231, 23.

Προδρομόν, Πέτρα Μεγάλου 363, 3.

Σοφίας, Μεγάλη Ἐκκλησίᾳ 31, 26;
315, 5, 25; 317, 23, 28; 323, 18, 30;
327, 13; 363, 16, 27; 395, 3, 17; 375,
10, 29.

Στούδιου 137, 3.

Τεσσαράκοντα ἁγίων 75, 27.

Χώρας, μονὴ τῆς 339, 25; 363, 3.

Κωνσταντινουπόλεως Πύλαι

Βασιλική 233, 12, 29; 345, 5; 355,
20; 371, 6; 377, 10.

- Κερκοπόρτα 353, 19.
Μικρά, ἡ Πόρτα 355, 5.
Ευλίνη Πόρτα 355, 21; Ευλόπορτα 327, 7, 8; 355, 3.
Ὁδηγητρίας, μικρά τῆς 67, 28.
Πηγῆς, Πύλη τῆς 233, 1.
Ῥωμανοῦ, τοῦ ἁγίου 339, 16; 343, 25; 369, 21.
Χαρισοῦ, ἡ Πύλη τοῦ 361, 10; Χαρσοῦ 359, 19; 369, 21; 377, 11; i. e. Χαρσοῦ.
Χρυσεία Πύλη 75, 22, 30; 77, 5. Χρυσῇ 327, 7; 335, 14; 355, 3, 14, 23; 425, 10.
Ὁραία Πύλη 333, 22; 355, 5, 21, 22.
Κωνσταντινουπολίται 307, 11. Πολῖται 57, 7; 73, 5; 83, 4, 17; 91, 23; 127, 28; 135, 3; 231, 17; 327, 2; 333, 13; 335, 5.
Κῶς, ἡ νῆσος 403, 27; 407, 19.
Λάζαρος, κράλης Σερβίας (1372—1389) 35, 25; 37, 22; 39, 10—14; 93, 3; 97, 10; 193, 18; 127, 14; 257, 12—17; 397, 2.
Λάζαρος, δεσπότης Σερβίας i. e. Stephanus (1389—1427), filius Lazari 247, 1.
Λαζοί 163, 31.
Λακεδαίμονες 35, 17.
Λακεδαιμονία i. e. Mistrae despotatus 71, 30; 79, 2; 137, 11; 173, 27; 175, 8; 177, 12; 267, 21; 425, 20.
Λάμex 29, 10.
λαμπαδίας, κομήτης 95, 2.
Λάμψακος, *Lapseki* 39, 20; 65, 15, 18; 123, 15; 147, 20; 149, 15; 185, 8; 213, 3, 25; 223, 28, 31; 225, 8.
Λαοδίχεια 39, 25, 26; 109, 27; 243, 16.
Λαράνδων, ἡ πόλις τῶν 275, 6.
Λαρανδινοί, οἱ 275, 7.
Λάσκαρις vide Θεόδωρος, Ἰωάννης.
Λάσκαρις Λεοντάρης Δημήτριος 113, 3; 157, 11—159, 26; 173, 25; 175, 1—8; 181, 13, 25; 183, 5, 35; 195, 13—199, 8; 201, 32.
Λατῖνοι 33, 10, 17; 69, 20; 87, 15; 99, 18; 207, 6, 11; 227, 24; 247, 28; 249, 12; 267, 23; 269, 7, 11; 315, 15; 317, 20; 329, 10, 13; 331, 12; 347, 14, 20; 355, 19; 359, 8; 373, 6; 393, 14; 409, 9; 413, 17.
Λατῖνος catholicae fidei adhaerens 325, 10.
Λατῖνος Ἰσπανός 415, 18.
Λαχανᾶς Πυλαιόλογος 173, 2; 231, 5.
Λεοντάρης Λάσκαρις Δημ. vide Λάσκαρις Λεοντάρης Δ.
Λέσβιοι 145, 31; 403, 5; 417, 1, 2; 421, 16; Λέσβιος 147, 26.
Λέσβος 51, 18; 73, 31; 75, 17; 109, 1; 147, 26; 207, 14; 337, 10; 405, 12; 411, 29—415, 5; 419, 5, 14; 421, 3, 13, 20; 423, 2—21; 427, 26; 433, 24; 435, 3.
Λεύι 31, 5, 7.
Λέων ὁ Σοφός (886—912) 75, 26.
Λήμνια κακά 197, 1.
Λήμνιοι 403, 5, 419, 27; 421, 10, 16; 423, 2.
Λήμνος νῆσος 75, 17; 111, 15; 159, 28; 161, 31; 173, 24; 175, 13; 191, 10; 213, 49; 247, 9; 331, 10; 411, 33; 419, 32—421, 19; 423, 10.
Λιβή 95, 16.
Λιβυστικός Libycus 165, 23.
Λόγγος vide Ἰωάννης.
Λοπάδιον 119, 12; 213, 6, 28; 223, 12; 245, 31.
Λουγδοῦνος 319, 16.
Λυαῖος miles gigas victus interfectusque a sancto Nestore benedictione sancti Demetrii confirmato 53, 30.
Λυδία 33, 21, 27; 39, 30—33; 103, 26; 113, 15; 151, 31; 153, 25; 205, 27; 207, 23; 221, 11; 281, 22.
Λυδοί 153, 6.
Λυκάονες 177, 30.
Λυκαονία 33, 21; 111, 5; 175, 27;
Λυκία 33, 23; 39, 28; 101, 18; 113, 18; 145, 25, 401, 25.
Λύκιοι 177, 31.
Λυκοστόμιον Danubii os; Κελλίον Chilia urbs 427, 24.
Μαγεδών ἐπαρχία 33, 28,
Μαγίστωρ v. Μαῖστωρ.
Μαγνησία ἐν Συπύλῳ *Manisa* 33, 14; 39, 32; 103, 25; Μαγνησία 33, 27; 153,

- 3; 207, 15; 245, 32; 277, 14, 22; 281, 19, 32.
- Ματθαῖος ὁ Καντακουζηνός v. Κατακουζηνός Ματθαῖος.
- Μαθουσάλα 29, 9.
- Μαῖανδρος ποταμός 39, 28; 177, 20; 121, 25.
- Μαινομένου Κάμπος planities prope Magnesium urbem sita (v. G. Pachymeres ed. Bonn II 314, 2) 119, 14. 141, 16; 207, 4.
- Μαῖστωρ, ὁ Μέγας 143, 16; 145, 1, 26; 155, 1; 403, 9, 14.
- Μαιώτιδος λίμνη 329, 27.
- Μακεδονικαὶ πόλεις 127, 6.
- Μακεδονία 43, 4; 125, 28; 127, 6; 157, 3; 173, 8.
- Μακεδόνων Ἰλαί 43, 8.
- Μακεδών, νέος Mechemet II. 339, 8.
- Μαλατέστα, κόντε 137, 8, 10.
- Μαλελεήλ 29, 7.
- μαμάιμι litterae propheticae 401, 11.
- Μάμαλος arx in litore maritimo Cariae provinciae sita 117, 4, 5.
- Μανουήλ ὁ Κομνηνός (1143—1180) 33, 4.
- Μανουήλ ὁ Παλαιόλογος (1391—1425) 71, 8, 30; 73, 9—10, 28; 75, 12; 77, 3—20, 79, 15; 81, 28; 83, 7—27; 85, 1—14; 89, 11; 111, 12, 15; 127, 25; 129, 9, 14; 133, 7, 26; 135, 4, 9; 137, 23; 139, 3; 157, 39; 163, 4; 167, 15; 173, 1; 175, 6; 189, 11; 201, 9; 229, 8, 13, 20; 231, 20; 235, 19; 237, 7, 24; 247, 7; 297, 25.
- Μανταχίας quo nomine Ducas more Turcico principes Turcici *Mendese* principatus nuncupat, etsi non omnibus hoc nomen conditoris illius principatus erat 33, 26; 97, 6; 113, 17; 115, 19, 33; 143, 23; 145, 29.
- Μανταχίας Ἐλεῖζ-πεγ 155, 7.
- Μαρία tertia uxor Ioannis VIII. Παυεολογί 139, 16; 269, 20.
- Μαρία soror Ioannis V. Pal. uxorque Francisci Gattilusii, Lesbii domini 67, 25.
- Μαρία Lazari, filia Serbiae principis, una ex uxoribus Bayaziti I. 39, 14.
- Μάρκος vide Ἰάγαρις
- Μάρκος, ὁ Ἐφέσου 267, 15; 269, 4.
- Μάρω altera filia Lazari, uxorque Vulci 257, 16.
- Ματθαῖος Καντακουζηνός filius Ioannis VI. Cantacuzeni 65, 4, 19.
- Μαυρίκιος (582—602) 75, 28.
- Μαχμούτ-πασίας 413, 27; 435, 11, 16, 23.
- Μαχομέτ, Μαχουμέτ vide Μεχεμέτ.
- Μαχράμιον 417, 4; vide Ἀσσός.
- Μεδιόλωνα 85, 19.
- Μέθυμνα 423, 21.
- Μεθώνη 85, 18, 25.
- Μελάινα κόμη vicus prope Prusam situs 169, 20.
- Μελανουδιον pars Mitylenarum urbis 435, 13.
- μεσάζων 141, 26; 165, 13; 203, 5; 229, 25; 245, 35; 261, 10; 283, 29, 34; 293, 11, 309, 1; 329, 9; 349, 9; 415, 2.
- Μεσαύλιον τόπος vicus inter Smyrnam et Ephesum situs 119, 17; 221, 34.
- Μεσημβρία 245, 25; 321, 22.
- Μεσσηνὴ κώμης vicus inter Constantinupolim et Adrianupolim situs; nunc *Misini* 395, 3.
- Μεσοποταμία 29, 15.
- Μεχεμέτ I. (1413—1421) 101, 27, 30; 103, 7; 113, 19—25; 123, 2; 129, 27—131, 31; 155, 14; 157, 1—13; 159, 33; 165, 4—21; 171, 14; 196, 26, 31; 203, 18, 22; 209, 9, 14; 211, 4; 297, 22, 24; Μαχομέτ-πεγ 167, 30; Μαχουμέτ 129, 16, 22, 25; 133, 2—9; 139, 24; 141, 1—143, 29; 145, 2—27; 147, 11; 149, 24; 151, 20, 30; 153, 4, 28; 157, 17—159, 30, 34; 161, 4, 24, 29; 163, 10, 19; 165, 26; 167, 6; 229, 23; 231, 1; 373, 14; Μαχούμετ 141, 7; 229, 25, 27; Μεχέμετ 201, 20; 235, 21; Μεχεμέτ-πεγ 165, 15; Μοχάμετ 171, 30.
- Μεχεμέτ II. (1451—1481) 275, 18—277, 21; 283, 28; 289, 2; 291, 15—293, 4; 295, 12, 25; 257, 32; 301, 1; Μεχέμετ 291, 15; 293, 13—31; 297, 13; 303, 10, 18; 317, 21; 331, 10; 337, 9; 343, 8.
- Μήλος νῆσος 147, 13.
- Μιχαήλ VIII. Παλαιολόγος (1261—1282) 33,

- 16, 18, 24; 49, 13, 19; 205, 24; 319, 17; 401, 3, 5.
- Μηχαλλή IX.** Παλαιολόγος (1294—1320) 35, 5.
- Μίλτζας ὁ Γέρον,** Valachiae dominus, Mircea cel Bătrîn (1386—1418) 123, 6; 189, 14; 251, 23; 253, 4, 5, 17.
- Μιτυληναῖοι** 291, 4.
- Μιτυλήνη** 51, 17; 73, 32; 81, 25; 107, 30; 143, 23; 247, 2; 395, 17; 403, 30; 409, 24; 413, 5—34; 415, 27, 30; 419, 5; 435, 2, 11.
- μόδιος** 85, 6; 405, 7.
- Μονεμβασία** 35, 17; 427, 1.
- Μονοδένδριον** 365, 12.
- μονοχίτωνες** 151, 11; 153, 10; 167, 25.
- Μόντης-Φεράρα, μαρκέσιος** 137, 7.
- Μοράτ** vide **Μουράτ**
- Μουράτ I.** (1359—1389) 35, 19; 37, 9, 24, 39, 10; 71, 23; **Μωράτ** 71, 6—16.
- Μουράτ II.** (1421—1451) 167, 13, 16; 171, 26; 173, 10; 181, 22; 183, 21, 31; 185, 1—14; 201, 11, 25; 203, 5—205, 3; 211, 3, 11; 213, 7; 229, 5; 231, 4, 21, 24; 235, 4, 29, 31; 237, 2—25; 243, 28, 31; 253, 6, 24; 255, 4—24; 257, 29; 259, 21; 261, 10; 263, 4, 25; 269, 22, 25; 271, 29—279, 19; **Μουράτ-πεγ** 165, 9; **Μοράτ** 167, 10—25; 169, 12, 20; 171, 14, 30; 275, 2; **Μωράτ** 153, 4, 28; 209, 22; 211, 20; 213, 26—223, 29; 225, 3—227, 20; 229, 1, 15; 231, 5, 10, 22; 235, 20, 21; 241, 22; 243, 11—28; 247, 8; 249, 7—27; 253, 10, 17; 255, 26—257, 9; 259, 1—15; 281, 3, 7; 285, 1; 289, 2; 291, 16, 18; 297, 18; 303, 18; vide et **Τουράκος, ὁ.**
- Μουσης** vide **Μωσης.**
- Μουσουλμάν i. e. Suleyman I.** (1403—1411) 101, 27; 111, 17; 115, 11, 13; 117, 18, 29; 119, 12—121, 33; 123, 13—125, 22; 133, 5; 135, 4; 149, 15; 199, 24; 219, 12, 243, 13.
- Μουσουλμάνοι,-νος** 77, 22—25; 144, 15; 149, 26; 173, 17; 187, 31; 197, 28; 199, 5; 299, 14.
- Μουσταφᾶς filius Bayaziti I.** 101, 28; 113, 22; 155, 27, 31; 157, 4—159, 34; 161, 4, 30; 163, 1; 173, 9, 23; 175, 14, 16; 181, 13; 183, 2—185, 23; 187, 12, 20; 189, 6; 191, 26; 193, 15—197; 19; 201, 15, 33; 211, 15—215, 16; 217, 9, 18; 221, 19; 223, 21—227, 16, 229, 2; 231, 2; 239, 16; 241, 32; 247, 9.
- Μουσταφᾶς filius Mechemeti I.** 235, 22; 237, 19.
- Μουσταφᾶς τοῦ Ἀθίν** 219, 21, 27; 221, 24—223, 9.
- Μουσταφᾶδες illi tres supra memorati Μουσταφᾶς** 237, 21.
- Μουσταφᾶς** vide **Περικλητζία Μουσταφᾶς**
- Μοχάμετ** vide **Μεχεμέτ.**
- Μπεργονία** Burgundia 81, 23.
- Μυλασέων, τήν** 109, 16; ἀπό τῶν **Μυλάσων** 109, 26 Mylasa, Asiae urbs, in Caria sita, nunc *Milas*.
- Μυσία** 33, 59; 75, 7; 323, 3.
- Μυσοί i. e. Bulgari** 49, 8; Vlachi 189, 14.
- Μωάμεδ propheta** 39, 9; 135, 11; 291, 13; 415, 23; **Μωάμεθ** 375, 30; 393, 26.
- Μωράτ** vide **Μουράτ.**
- Μωσης (1411—1413)** 101, 28; 113, 21, 123, 1—131, 28; 133, 1; 141, 5; 199; 24; 203, 17, 25; **Μουσης** 189, 10.
- Μωϋσης** 31, 7, 10.
- Ναβουχοδοσόω** Mechemet II. 315, 2; 327, 5.
- Ναύρα** 35, 16; 139, 22.
- Νοξία i. e. Cyclades insulae quae a Naxi-inisulae domino regebantur** 51, 18; 147, 9.
- Νδάνος** vide **Ντάνος.**
- Νέος, ὁ ναός** 45, 18.
- Νεφθαλείμ** 31, 5.
- Νέγρω, Σαλγκούζω δὲ** 123, 17.
- Νεόφυτος, πνευματικός** 325, 6, 21.
- Νῆσιν, τὸ Naisus** 277, 24.
- Νῆσος i. e. Πελοπόννησος** 265, 22.
- Νίκαια** *Isnik* 33, 13; 39, 27; 103, 19; 237, 1, 16; 267, 19.
- Νικόλαος V. papa (1447—1455)** 317, 30; 343, 5.
- Νικομηδία,** 103, 19; 301, 3.
- Νικόπολις Bulgariae urbs in Danubii litore sita** 79, 26; 149, 25; 259, 2.
- Νινευίται** 83, 2.

Νοβόπριδον Serbiae urbs; Novo Brod 263. 1.

νόμισμα, 85, 7; 500 νομίσματα=15.000 ἀργύρια λεπτά 207, 25.

νόμος Ἀραβικός 87, 4.

νόμος πολεμικός 99, 3—7.

Νοταρᾶς Λονκᾶς, μεσάζων καὶ μέγας δούκας 129, 11; 245, 35.

Νοταρᾶς Νικόλαος, διερχομένου 129, 8.

Ντάνος I. Valachiae dominus (1385—1386) Νδάνος 253, 5..

Ντάνος II. Valachiae dominus (1420—1431) 247, 1; Νδάνος 253, 11—255, 2.

Νύμφαιον 105, 1.

Νύμφαιον urbs in Lydia sita; Νιφ 117, 21; 141, 19; 143, 14; 207, 5; 241, 25; 243, 17; 263, 14.

Νῶε 29, 3, 11; 325, 24.

Ξέρξης (486—465) 91, 34; 95, 16; 339, 7, 10.

Οθμάν (1299—1326) 35, 3, 10; 181, 4; Ὀτμάν 155, 25; 169, 30; 171, 12; 175, 20; 177, 29; 183, 29; 189, 7, 18; 199, 15; 245, 6; 291, 1; 293, 13, 19; 401, 3, 4.

Οθμάν Παγιατζήτ 229, 8.

Οθμανίδες 117, 3.

Ὀθμάνιον 181, 6.

Οθμάνων, τῶν 111, 9; 217, 9; Ὀτμάνων τῶν 219; 4; 401, 1, 7; Ὀτμάνιοι 147, 5.

Ὀμοῦρ quo nomine Ducas duo vel etiam tres principes Aïdin principatus indicare videtur, unus qui tempore Ioannis V. Palaeologi et Ioannis VI. Cantacuzeni trans Hellespontum incursiones faciebat 35, 9; 55, 21, 23; et fortasse idem Homur Ioanni VI. Cantacuzeno auxilio profectus est 51, 11; 53, 1; et postea contra fratres Rhodi insulae apud Smyrnam fortiter pugnans mortem obiit 53, 22; 55, 15; 103, 31; alter Ὀμοῦρ i. e. Omer II. cui Timur Lenk paternum principatum ei a Bayazito I. direptum restituit 113, 16; 115, 18, 23; 117, 12, 15; 219, 8, 10, 16.

Ὀμοῦρ-πεγίς procerus consiliarius Murat; II. 211, 14; 213, 29.

Ὀρούτζ-πεγίς 213, 29.

Ὀρχάν (1326—1362) 35, 10, 18; 55, 29; 57, 1, 6; 59, 1—18; 61, 1; 63, 27; 65, 18; 71, 5; 75, 2; 199, 17; 297, 18.

Ὀρχάν Bayaziti I. filius 101, 28.

Ὀρχάν Constantinopoli capta occisus est 289, 33; 293, 13—295, 16; 379, 1—14.

Ὀρχάν Sarchani proles 113, 16.

Ὀτμάν vide Οθμάν

Ὀτμάνιοι vide Ὀθμάνων.

Οὔγγα 79, 16—21; 255, 24; 259, 1, 11; 261, 19, 21; 263, 10, 21; 271, 19—273, 19; 275, 20; 291, 9; 343, 4, 12; 397, 16, 32.

Οὔγγροι 81, 15, 17; 87, 5; 259, 5; 263, 22—27; 271, 31—273, 23; 275, 22—29; 277, 28, 30; 287, 32; 295, 7; 299, 6, 13; 397, 20; vide Οὔνοι.

Οὔγγρος 307, 24; 343, 3.

Οὔζοῦν Χασάν (1453—1478) 425, 3; 429, 19.

Οὔνοι 93, 34; 165, 6; 169, 32; 177, 23; 179, 30; 433, 7; vide et Οὔγγροι.

Παγιαζήτ I. Ἰλτεήμ (1389—1403) 37, 29; 39, 3—36; 71, 11; 75, 1, 6, 14; 77, 1; 79, 26; 81, 11; 83, 8, 13; 85, 1—3; 87, 2, 5, 33; 89, 15, 22, 25; 91, 19; 93, 1—15; 95, 28—103, 4; 105, 2; 109, 29; 111, 13; 113, 19; 115, 3; 119, 4; 135, 4, 15; 141, 6, 8; 156, 28; 175, 17; 219, 21; 229, 9; 249, 10; 257, 12; 425, 11.

Παγιαζήτ Οθμάν 229, 7 v. Ἰλτεήμ.

Παγιαζήτ, βεζίρης 141, 24—143, 8; 149, 17; 153, 5, 25; 161, 23—28; 165, 14—22; 167, 3—33; 169, 21, 24; 171, 20, 22; 173, 10; 185, 11—195, 1; 201, 13, 31; 203, 4, 11; 209, 20; 211, 14; 229, 26; 231, 1—10; 239, 15; 241, 32.

Παγιαζήτ, ἀδελφός τοῦ Τζινεήτ 121, 2; 243, 4; 245, 13, 17,

Παλαβιτζίνος, Περσιβάς 243, 31.

Παλαιολόγοι 69, 17; 205, 25; 319, 18; 401, 2. vide Ἀνδρόνικος II., IV., Δημήτριος, Θεόδωρος, Θωμάς, Κωνσταντίνος

ΧΙ., Ἰωάννης V., VII, VIII., Μανουήλ II., Μιχαήλ VIII. et IX.
 Παλαιολόγος Λαχανᾶς 173, 3; 231, 5.
 Παλαιολόγος Πρωτοστράτωρ 383, 16.
 παλάτιον i. e. summī magistratus 69, 24; 111, 16; 265, 23.
 παλάτιον μέγα magnum palatium 43, 22 — 23; 355, 6.
 Πάλδα 337, 7.
 Παμφυλία 33, 22; 75, 14—15; 77, 2; 101, 29; 243, 3; 411, 26.
 Πάνδος 73, 27; 77, 30; 111, 25.
 Πάρος νῆσος 147, 13.
 Πασκεσέν Rumelihisar 301, 10; 309, 18.
 Πάτρις urbs 279, 11.
 πατριῖος, βεζίρης 165, 13; 167, 33; 413, 27, 30.
 Παφλαγονία 33, 19; 35, 2; 55, 29; 101, 28, 199, 15; 235, 26; 323, 3; 391, 17.
 Πέγσιας Asiae Minoris urbs *Begshehir* 257, 3.
 πεξεστάνιον 427, 10.
 Πελογοράδω 263, 14, 28, Vide et Βελόγραδον.
 Πελόπιδες 43, 24.
 Πελοποννησος 35, 16; 85, 4; 111, 24; 139, 21, 24; 239, 8; 279, 1; 321, 6; 335, 2; 345, 22; 395, 15; 423, 26; 425, 14, 17; 427, 5. τοῦ Πέλοπος 85, 16; Νῆσος 265, 22.
 Πέργαμος, urbs *Bergama* 33, 27; 103, 22; 119, 14; 141, 11, 245, 31.
 Πέργαμος ποταμός 417, 3.
 Πέργη urbs 77, 2.
 Περιθεώριον Peritheorion, Thraciae oppidum 227, 31.
 Περκλητζία Μουσταφᾶς 151, 25.
 Πέρσαι 125, 33; 377, 2; 391, 15; Tatars Timuris-Lenki 39, 24, 29; 99, 17; 101, 14, 17; 109, 31; 211, 8; 163, 31; 165, 6, 19; 199, 73; Turci 99, 5.
 Περσία 365, 12; vastum imperium Timuris-Lenki 87, 23, 24; 91, 19, 29; 109, 31; 111, 6; 169, 11; Περσίδος, ἐκ, 175, 25; ἡ Περσικὴ γῆ 95, 21; Περσικοὶ πόλεμοι 345, 14; Περσὶς 429, 19.
 Περσιβᾶς Παλαβιτζίνος 243, 31.
 Περσοτοῦρκοι 163, 30; Vide et Τουρκο-πέρσαι

Πέτρα, μονή 363, 3.
 Πετρονιον arx in promontorio Cariae sita 155, 5.
 Πετροῦ, φρούριον ἀγίου ἀποστόλου 53, 15; 155, 5, 13.
 Πήγασος 281, 25.
 πηγέρνης 235, 24; 403, 31.
 Πισιδία 33, 23.
 Πλατέα 355, 3.
 Πλούτων 73, 11.
 ποδεστιάς 209, 7.
 ποδεσταία 209, 12; ποδεστάτος 373, 23.
 Πόλις vide Κωνσταντινούπολις.
 Πολῖται vide Κωνσταντινουπολίται.
 Πολωνία 315, 8.
 Ποντικά, Ποντική, Ποντικόν, Πόντος, vide Εὐξείνος.
 Ποντοράκλεια Eregli 301, 3.
 Πόρτα aula militaris Bayaziti I. 81, 11.
 Ποσειδών 73, 11.
 Ποταμός i. e. Δάνουβις 155, 31; 259, 16, 21; 263, 30; 271, 27, 38; 273, 11, 21; 275, 13; 397, 20, 31.
 πρίγκιψ Ἀχρίτας 133, 20; 139, 21.
 Προβέντζα 85, 20.
 Προμηθεύς 167, 2.
 πρόνοια 179, 12.
 Προποντίς 133, 11; 187, 2.
 Προῦσα, *Bursa* vel *Brusa* 35, 10; 39, 23, 36; 57, 26; 61, 5; 77, 5; 87, 7; 89, 9, 23; 103, 15, 19; 111, 3; 117, 30; 119, 12; 125, 19; 129, 16; 131, 31; 135, 6; 141, 2, 6; 155, 18; 169, 19, 22; 171, 16, 23; 185, 5; 201, 26; 203, 22; 213, 27; 235, 27, 32; 237, 20; 245, 30; 255, 20, 23; 257, 1; 273, 26; 275, 2, 11, 19; 283, 31, 35; 287, 16; 427, 13.
 Προυσαεῖς, οἱ 117, 30.
 Πύλης, Μιχαήλ 135, 6—11.
 Πύργιον Lydiae arx in pede Tmoli montis sita 117, 25; 223, 10.
 Πρωτοστράτωρ 271, 21; 273, 16; 331, 6; 363, 10, 383, 16.
 Ραούλ 45, 9, 11.
 Ραχεία 407, 22, 23.

Ῥοδοστός urbs *Rodosto*, Tekirdag 53, 11; 73, 27.
 Ῥόδιοι 247, 2; 291, 4.
 Ῥόδος νῆσος 53, 13; 75, 17; 143, 17, 24; 145, 6; 155, 10; 401, 23—27; 407, 16; 423, 10—18; 427, 26.
 Ῥουβίμ 31, 5.
 Ῥύτιος, ναύαρχος βενέτικος 309, 19.
 Ῥωμαϊκόν μάθημα 267, 23.
 Ῥωμαϊκός 235, 9.
 Ῥωμαῖοι, οἱ Byzantini 33, 21; 35, 41; 39, 20; 41, 18, 24; 47, 11, 15, 23; 49, 3—26; 51, 3—19; 53, 18; 55, 14—32; 57, 16; 59, 1, 2, 27, 32; 61, 4—26; 67, 1, 11, 14; 69, 20; 73, 7, 19; 75, 4; 85, 27; 87, 3, 4, 14; 99, 4; 103, 16, 24; 113, 7; 127, 31; 129, 2—10; 139, 8; 157, 20, 21; 161, 25, 30; 163, 4, 20; 165, 6, 13; 167, 29; 169, 10, 14, 31; 171, 29; 177, 13; 179, 4, 20, 30; 181, 26; 183, 13, 27; 185, 2; 187, 30, 34; 189, 3, 7; 193, 25; 195, 22, 24; 197, 13; 199, 32; 201, 2; 203, 12, 20; 207, 4—28; 209, 8; 213, 20; 231, 2; 237, 10; 247, 28, 30; 249, 11; 251, 12; 253, 10; 265, 26; 289, 15, 31; 293, 7—295, 31; 297, 3; 299, 5; 303, 7—15; 305, 1—15; 313, 4, 8; 317, 3; 321, 29; 323, 4; 329, 10; 331, 15—18; 339, 12; 343, 18; 345, 2; 349, 8; 353, 1—21; 355, 19; 357, 8—359, 21; 363, 17—365, 20; 369, 23—371, 1; 379, 9; 409, 10; 413, 17.
 Ῥωμαῖοι *Romani* 343, 4.
 Ῥωμαῖος 235, 4; 239, 15.
 Ῥωμᾶνοι, οἱ 79, 25.
 Ῥώμη 265, 18; 315, 3; 423, 8.
 Ῥωσία 133, 27; 255, 26; 267, 19; 315, 8.
 Σαβά *Arabiae regio* 341, 2.
 Σάβα rivus 263, 20.
 Σαβούτζιος, filius *Murati* l. 37, 28—34; 71, 11.
 Σαλγρούζω δὲ Νέγρω 123, 17.
 Σαλουταρία 243, 15; 275, 3; τῆς Φρουγιάς 293, 2;
 Σαμαρχάντ *Bukhara* 91, 29.
 Σάμος 51, 18; 151, 17; 153, 23; 241, 18.

Σαμοθράκη 419, 21; 423, 10, 16.
 Σάξων, τῶν i. e. *Saxonum* 87, 15; 273, 17, 19; 277, 7.
 Σάρδεις 39, 31; 103, 27, 117, 21; 243, 16.
 Σαρητζία 257, 25; 259, 22; 275, 21; 281, 6; 301, 16.
 Σαρχάν quo nomine *Ducas principes regni Turcici Sarukhan* nuncupat, etsi non omnibus hoc nomen conditoris illius regni erat 33, 28; 39, 34; 97, 5; 113, 15; 207, 23.
 Σαούλ 31, 14.
 Σατάν 45, 10.
 Σεβάστεια Μεγάλη *Sivas* 89, 7, 26; 91, 20.
 Σεδεκία 357, 15.
 Σεπητής Ἀγμάτ-πασίας 413, 28.
 Σεμέλη 59, 17.
 Σεργία 35, 25; 39, 12, 16; 49, 21; 51, 25; 61, 4; 65, 17; 127, 13, 20; 133, 19; 169, 2; 177, 26; 239, 1, 3; 247, 1; 257, 11—22; 259, 22, 25; 261, 17—263, 2; 271, 23; 287, 30; 289, 13; 395, 14—397, 25.
 Σέρβοι 37, 17; 39, 9, 17; 49, 28; 55, 19; 59, 32; 61, 4; 67, 6; 87, 14; 96, 17; 165, 7; 169, 10, 31; 177, 12, 14; 179, 4, 30; 273, 23. Vide et Τριβαλλοί.
 Σέρβος, ὁ qui *Muratem* l. interfecit 37, 3; *Serbiae dominus Georgius Brankovič* 263, 23.
 Σέρβραι 249, 16.
 Σηθ 29, 5.
 Σηλυβρία, Σηλυμβρία *Silyori* 35, 13; 51, 7; 53, 9; 55, 21; 61, 4; 73, 26; 83, 7, 9; 87, 4, 5; 321, 23, 26.
 Σηστός 65, 15.
 Σιαχίν 283, 27, 28.
 Σιαχρούχ, filius *Timuris Lenki* 99, 33.
 Σιγισμουῦνδος *Hungariae rex* (1387—1437) *imperatorque Romanus* (1411—1437) 79, 24.
 Σινωπαῖοι 307, 12; Σινωπεῖς 427, 25.
 Σινώπη 123, 2; 287, 22; 429, 2—16; 431, 1.
 Σίπυλος mons 33, 14; 39, 32; 103, 25—26.
 Σιών i. e. Ἱερουσαλήμ 341, 9; 387, 21; νέα Σιών, Κωνσταντινούπολις 367, 26; 385, 25; 391, 4; Ἁγία Σοφία 375, 29;

- Σκουτάριον urbs 55, 34; 73, 17; 129, 17
 23; 213, 4; 351, 24.
 Σκύθαι barbari 57, 21; Tatari 95, 29—99,
 12; 101, 31; 105, 9; 107, 4—19; 113,
 13; 115, 28; 117, 14; 125, 33; 145, 10,
 161, 11.
 Σκύθης, ὁ i. e. Τέμηρ Timur Lenk 91, 14;
 95, 7; 111, 2.
 Σκυθικοί πόλεμοι i. e. bella cum diversis
 barbaris gesta 345, 14;
 Σμέδροβον Smederovo 257, 30; 261, 24—
 263, 4, 26; 273, 13; 397, 20.
 Σμόνα, 33, 27; 35, 9; 51, 12; 53, 14, 22;
 55, 10, 12; 103, 28; 109, 6; 115,
 3—32; 117, 4, 9; 119, 15; 133, 4;
 141, 20, 23; 145, 16, 27; 147, 11;
 189, 22; 221, 16—33; 241, 14; 245,
 32.
 Σμυρναῖοι 115, 4; 221, 21.
 Σμυρναῖος, ὁ i. e. Τζινεήτ 221, 23.
 Σουλημάν Constantinopoli captae praefec-
 tus 393, 25.
 Σουλημάν filius Orchanis (1326—1362)
 65, 18 21.
 Σούσμανος 147, 6; 151, 21, 24.
 Σοφία Bulgariae urbs 79, 30; 125, 1;
 271, 26; 273, 2; 397, 5, 23; 399, 4;
 413, 23.
 Σοφία Ἀγία, ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία 315, 5,
 25; 323, 18, 30; 327, 13; 376, 10, 28.
 Σπεντιάρ Isfendiar (1402—1439) 123, 3;
 Murati II. socer 259, 28; 287, 22.
 Σπεντιάρ illius proles 303, 17.
 Σπινέτας Κουλουμπότης 421, 5.
 Στέφανος Stephanus IV Dusan (1331—1355)
 49, 23.
 Στέφανος pater Lazari (1372—1389) 35, 25.
 Στέφανος (1389—1427) 39, 12; 93 2; 97,
 11—26; 127, 14; 257, 16; 397, 3; pup-
 curatus Λάζαρος 247, 1.
 Στεφάνου ἀγίου πυργίον 321, 24.
 Στόμιον 309, 19; vide Ἱερόν, Ἱεροῦ Στόμιον.
 Στουδίου v. Κωνσταντινουπόλεως μοναί.
 Στραβομήτης Καντακουζηνός 239, 11.
 Στρυμών rivus *Struma* 111, 24; 127, 23;
 239, 8; 245, 26; 289, 31; 295, 27.
 Στυλάριοι 151, 23, 31; 153, 1.
 Στυλάριον ὄρος 149, 29; 151, 22.
 σύγκλητος 139, 29; 351, 3.
 Συμεών unus ex 12 filiis Iacobi patriar-
 chae 31, 5.
 Συρία 91, 20; 155, 21; 275, 5; 391, 15;
 Κοίλη Συρία 33, 23.
 Σύροι 205, 22.
 σχολάριος 267, 22; 315, 29.
 Σωσθένιον Thraciae vicus in litore Bos-
 phori situs, nunc *Stenia* 301, 8.
 Ταμήρ i. e. Τεμήρ 99, 31; 109, 2.
 Ταναῖς 91, 30; 329, 28.
 Τάταροι 219, 6; 229, 17.
 Ταυροοικόθαι Tatari Krim insulam habitan-
 tes 91, 3.
 Ταύρου, τοῦ Constantinopoleos forum Tauri
 363, 20.
 Τεμήρ Timur Lenk (1369—1404), Ταμήρ χάν.
 Τεμήρ χάν 87, 19; 91, 5; 93, 4—21; 95,
 11; 99, 28; 101, 4, 12; 103, 7; 105,
 4; 107, 21, 31; 109, 1, 33; 111, 4;
 113, 14; 125, 31; 143, 17; 145, 16,
 22; 161, 13; 165, 16.
 Τεμηριές 113, 23; Τεμηριές-πεγίς 213, 29.
 Τένεδος 67, 10; 147, 19; 149, 4.
 Τέρνοβος, ἡ Bulgariae orientalis urbs *Trn-*
ova 397, 20.
 Τζαλῖς-πεγίς 147, 12, 30.
 Τζινεήτ Güneyt 115, 1—32; 117, 4—33;
 119, 10—123, 25; 133, 2; 141, 11—
 143, 28; 147, 1, 6; 149, 24; 155, 30;
 157, 2—159, 31; 189, 21; 195, 1;
 213, 11; 215, 26, 221, 3; 223, 1, 7—
 21; 237, 23, 26; 241, 12—245, 22.
 Τζινεήτ 117, 27; 141, 10; 175, 14;
 181, 14—28; 183, 25; 185, 4; 191,
 9—29; 193, 14, 28; 195, 4—197, 10;
 209, 19; 211, 25; 213, 12—215, 21;
 219, 3, 8; [221, 22—223, 3; 237, 30;
 239, 16. Τζινεήτης 221, 19; Τζινεήτης
 239, 28.
 Τμῶλος mons 39, 31; 117, 26; 243, 16.
 Τουραχάνης Bayaziti I. consiliarius 79, 4.
 Τουραχάνης Murati II. consiliarius 247, 12.
 Τουραχάνιδες proles Turachanis 217, 15.
 Τουργατήρ Mehmeti II. socer 279, 23;
 280, 1.
 Τοῦρκοι 33, 21; 35, 3, 8; 37, 6, 13; 39,

17; 41, 3; 47, 13; 49, 6; 53, 6, 21;
55, 32; 57, 15; 59, 26; 61, 5; 63, 26;
65, 14; 67, 6, 7; 77, 2; 81, 6; 83,
25; 87, 3; 95, 18; 97, 28; 99, 1; 111,
12; 113, 7; 123, 23; 127, 29; 129, 1—
7; 141, 12; 145, 11, 22, 24; 147, 21;
149, 1, 6, 30; 151, 3; 157, 5; 161, 19,
26; 163, 2; 169, 14; 175, 18—179,
29; 187, 13; 189, 3, 10; 195, 18, 203.
3; 205, 26; 207, 1—29; 221, 17, 27;
225, 17; 229, 19, 21; 233, 1; 235, 24;
239, 12; 247, 13—30; 251, 11, 18; 253,
7; 257, 3; 259, 4—19; 261, 33; 263,
2, 21, 27; 273, 5—23; 275, 9; 277,
6—13; 279, 4; 281, 12; 293, 2; 299,
4; 303, 3—16; 305, 6—19; 309, 22;
317, 25; 323, 2, 6; 329, 11, 12; 331,
14—24; 335, 18, 22; 343, 19; 345,
1—349, 3; 351, 2; 353, 13, 18; 357,
1—361, 12; 363, 17; 367, 15; 369,
18—373, 5; 375, 1—23; 377, 10, 22;
379, 3, 26; 397, 21; 399, 18; 401, 26;
403, 25; 405, 21; 407, 8, 12, 31; 409,
5—17; 411, 2—23; 415, 33; 417, 23,
32; 421, 23, 30; 423, 10, 13; 431, 23;
433, 18.

Τουρκομάνος Σπεντιάο 123, 3.

Τουρκομάνων ἀρχηγός Τουργατίη 279, 24.

Τουρκοπέρσαι 89, 8; 165, 2; 281, 1; vide
et Περσοτούρκοι.

Τουρκος 235, 16; ὁ Τουρκος i. e. Murat II.
231, 28; 233, 28; 277, 28.

Τραπεζούντιοι 307, 11.

Τραπεζοὺς 139, 17; 165, 1; 329, 28; 395,
18; 427, 25; 429, 24—431, 8.

Τριάκοντα, χωρίον 243, 19.

Τριβαλλοί Serbi 35, 22; 49, 8; 55, 19; 99,
5; vide et Σέρβοι.

Τριβαλλός 219, 14.

Τρουλλωτή, μονή ἐν Χιό 151, 10.

Τρωάς 415, 12.

*Υδρα 107, 4.

ὕπαρεια 239, 10.

*Υψηλή πολίχνηον arch Asiae Minoris in
litore Maris Aegei sita in conspectu
Sami insulae 241, 15—243, 20; 245, 1.

Φαδουλάχ 261, 7; 263, 7, 11.

Φαραώ 95, 5.

Φᾶσις ποταμός Rion 429, 21.

Φατμά 135, 5; Φατμάκατον 111, 22.

Φεράρα, μαρκέσιος Μόντης 137, 7.

Φεραρία 85, 20; 267, 11, 12.

Φεράρα ἐπαρχία 139, 10; vide Μόντης
Φεράρα

Φερούζ-αγαν 307, 8.

Φθία 247, 10.

Φιλαδέλφεια Alaşehir 41, 1; 103, 27; 117,
21; 239, 17.

Φιλάνδρα 79, 21; Φιλάνδρα 81, 5; τῶν
Φρανδάλων 81, 17, 23.

Φιλανθρωπινός Γεώργιος 259, 24.

Φιλιπούπολις 79, 29—30; 271, 29, 31;
273, 2; 397, 23; 413, 22; 415, 9; ἡ
Φιλίππου 79, 29; 273, 3; 397, 15;
399, 10.

Φιλάνδρα vide Φιλάνδρα.

Φλωρέντζια 85, 20; Φλωρεντία 267, 13;
269, 2, 15; 315, 4, 10; 319, 17.

Φοινίκη 91, 15.

Φονέα antiquum nomen loci in quo Meche-
met II. arcem Rumelihsar aedificavit
301, 9.

Φουντάνας Ἰωάννης 421, 5.

Φραγγία Gallia 79, 16, 22; 85, 22; 209,
26; Γερμανία ἥτοι Φραγγία 85, 21;
Italia, Europa occidentalis 269, 24.

Φράγγοι, Φράγκοι i. e. Γάλλοι, Γερμανοί,
Ἰσπανοί, Καταλάνοι, Ἰταλοί, Λατίνοι
δυτικοί 35, 16; 81, 14, 19; 205, 21;
213, 2; 225, 12—17; 227, 7—13; 269,
24; 271, 67; 297, 28; 299, 8; 317, 4;
365, 30; 373, 21; 407, 14; Franchi
435, 25.

Φράγγος catholicae fidei adhaerens 269, 25.

Φρανδάλοι vide Φιλάνδρα.

Φραντζεζίδες i. e. Γάλλοι 81, 23.

Φραντζεζίδων, ἐν τῇ πύργῳ τοῦ καστελλίου
τῶν 379, 2; di Francesi 437, 7.

Φραντζήσχος vide et Γατελοῦζος Φραντζήσ-
χος et Δραπέριος.

φρέριοι 53, 13, 23; 103, 29, 31; 107, 2—
13; 155, 9; 401, 24.

Φρύγες 53, 20; 93, 33; 153, 5; 213, 26.

Φρυγία provincia Asiae Minoris centralis

- 33, 28; 39, 21, 24; 47, 14; 101, 18, 23; 177, 30; 295, 3.
- Φρυγία Asiae Minoris provincia ad Hellesv pontum et Propontidem sita 55, 28; 75, 7; 153, 27; 199, 16; etsi antiquo tempore huic provinciae *Phrygia Parva* nomen erat, Ducas *Phrygiam Magnam* nuncupat Φρυγία Μεγάλη 33, 20; 35, 1; Φρυγία ἡ κάτω 103, 20.
- Φρυγία Καπατιανή metathesis pro Πακατιανή i. e. provincia Romana formata exeunte saeculo quarto p. Chr. n. ex parte Phrygiae centralis 33, 20; ἡ ἄνω Φρυγία Καπατιανή 109, 26; ἡ ἄνω Φρυγία 143, 23.
- Φρυγία Σαλουταρία provincia Romana exeunte saeculo quarto 109, 27; Σαλουταρία τῆς Φρυγίας 293, 2; vide Καράσαρ et Σαλουταρία
- Φωκαεῖς 145, 31.
- Φώκαια Νέα Asiae Minoris urbs *Ieni Focia* 107, 29; 207, 12, 17; 209, 4—211, 22; 225, 4; 227, 35; 417, 22;
- Φώκαια Παλαιά 107, 30; 419, 14, 16.
- Φώκαιαι, Νέα καὶ Παλαιά 35, 17; 107, 27; 109, 1; 143, 22; 227, 32.
- Φωκίς i. e. Φώκαια Παλαιά 205, 6; 207, 17.
- Χαγάνος 317, 20.
- Χαζαρία 175, 10.
- Χαλδαῖοι 93, 33, 357: 18.
- Χάλεπ *Haleb* (Alepo) 91, 17, 20.
- Χαλίλ 230, 18—241, 31; 245, 8—15; 275, 21; 277, 18; 281, 23; 283, 26—34; 313, 3—12; Χαλίλης 239, 14; Χαλίλ-πασίας 293 21; 301, 13; 307, 7; 311, 21; 377, 6.
- Χαμζᾶς Bayaziti viziri frater 149, 17, 20; 241, 31; 243, 27; 245, 9, 14; 249, 17, 21.
- Χαμζᾶς Güneyti (Γζωεήτ) frater 193, 22; 195, 3; 215, 14, 24, 35; 219, 3, 30, 241 22; 245, 21. Χαμζᾶ-πεγίς 213, 30; 215, 27.
- Χαμζᾶς pocillator 403, 31—411, 25.
- Χαμζᾶς Lemni insulae gubernator 421, 1, 15.
- Χαμζᾶς, ἀρχηγός 431, 25; 433, 12.
- Χαναάν 29, 15; 31 2₁
- χαρτοουλάριος, μέγας, τῶν εισοδημάτων τῆς ἡγεμονίας 231, 8.
- χαρτοφύλαξ, μέγας 267, 20.
- Χάρωντες 59, 28.
- Χατζισηβάτ 211, 14; 213, 29.
- Χατήπης 211, 16.
- Χερόόνησος τῆς Θράκης 35, 11, 24; 65, 16, 19; 67, 7, 16; 173, 8; 175, 15; 177, 10; 181, 17; 183, 33; 187, 10; 281, 32, 34; 403, 32; 413, 18, 20; 419, 32.
- Χῖοι οἱ 145, 31; 247, 2; 291 4; 403, 5; 405, 11; 409, 4; 411, 2, 4 insulae moderatores 405, 11—19; 407, 1.
- Χίος νῆσος 35, 15; 67, 16; 75, 17, 18, 143, 24; 149, 29; 151, 5; 243, 33; 315, 11, 15; 321, 5; 335, 3, 7; 395, 17; 405, 10—17; 407, 19, 35; 409, 2; 411, 19, 26; 415, 12—417, 17; 419, 7, 23; ναὸς ἀγίου Ἰσιδώρου 405, 19; μονὴ Τροουλωτὴ 151, 10.
- Χλιερά Asiae Minoris urbs in Lydia sita 221, 13.
- Χοσρόης II Parviz (591—628) 317, 20.
- Χοτζιαφερούς 103, 5, 9.
- Χρυσὴ 273, 2; vide Ἰζλατή
- Χρυσόστομος, ὁ ἅγιος Ἰωάννης 269, 10.
- Χρηδής 39, 33, 35.
- Ωκεανός 95, 1.

INDICE DE NUME ȘI LUCRURI

Prima cifră și cifra după punct și virgulă arată pagina, celelalte arată rîndul.

- Aaron** — preot biblic — 30, 8.
- Abdulah** — rob și ginere al emirului Güneyt — 140, 25—142, 16; 194, 2.
- Abidos** — oraș pe țărmul asiatic al Dardanelelor, azi Ceanac-cale — 64, 16.
- acchin** — turc. expediție de pradă — 176, 3.
- Acropole** — cartier din Constantinopolea bizantină, la capătul peninsulei, unde se ridica antica cetate — 334, 57; 354, 6.
- Acsiari** — oraș turcesc în Asia Mică, cucerită de Murad II, azi Ak-şehir — 256, 3.
- Adam** — protopărintele — 28, 2. 4. 13; 30, 21.
- Adorno George**, sir — fost duce de Genua — 208, 12.
- Ioan** — podesta genovez la Foclea Nouă între 1415 și 1425, feciorul lui George — 208, 11—210, 17; 224, 4—226, 29; 242, 34.
- Adramintion**, **Adramyttion** — oraș pe țărmul egeic al Asiei Mici, cam în fața insulei Lesbos, azi Edremet — 102, 23; 302, 21.
- Adrian**, golful lui — e o anumită parte din Marea Ionică — 146, 19.
- Adrianopole** — ocupat de turci — 34, 20; apoi 50, 28; 88, 11; 112, 2; 122, 25, 31; 124, 4, 16, 20; 126, 22; 130, 15, 21, 35; 152, 29; 154, 17, 29; 158, 20; 162, 14, 24; 164, 6; 166, 31; 182, 18; 186, 4, 16, 20; 194, 11; 200, 19; 212, 2; 226, 17, 22, 25; 236, 6, 14, 26; 240, 23; 244, 20; 248, 18; 250, 20; 256, 11; 258, 22; 260, 2; 262, 4, 6; 276, 22; 280, 8, 10, 34; 282, 8; 294, 24, 27; 296, 17, 20; 298, 13; 300, 7; 306, 19; 308, 29; 310, 2, 16; 332, 6; 384, 7; 392, 29; 394, 6, 21; 396, 14; 398, 5, 11; 400, 26; 406, 35; 408, 30; 410, 31; 412, 16; 418, 20; 420, 31; 422, 5; 424, 19; 426, 8; 432, 3, 23.
- Africa** — 390, 17.
- african**, măgar — 164, 24.
- Afrodita** — 58, 18.
- Aghiasmati** — port pe țărmul Asiei Mici, azi Ajasmând din fața Mitilinei (Lesbos) — 404, 11; 434, 7. 20; 436, 5.
- Ahaia** — ținut la coasta de nord a Peloponezului — 78, 3; 132, 23; 138, 23; 176, 13; 278, 10; 424, 21.

- Aheleoon** — oraș la țărmul Mării Negre în Bulgaria; poate Anchialo de azi; (cp. Cronografi, Theophan, ed. C. de Boor 437, 20 și ap. crit.) — 320, 25.
- Ahil** — eroul homeric — 258, 20; 356, 13.
- Ahmat**, Seiti-pașa — 412, 26.
- Aiacos**, al de — adică eroi ca și coborîtorii din acest fecior al lui Zeus — 42, 24.
- Aladin** — feciorul mai mare al lui Murad II, mort înainte de 1444 — 272, 29; 274, 14, 15.
- alamani** — 40, 27; 84, 26.
- alani** — în hoțar cu Țara Românească
- albanezi** — 48, 8; 86, 15; 142, 1, 9; în timpul lui Vlad Țepeș — 432, 8.
- albanez** — 164, 16.
- Albanezi** — 48, 8; 86, 15; 142, 1, 9; 170, 1; 176, 16; 178, 2; 190, 33; 278, 11; 424, 22.
- Alepo** — oraș în Siria — 90, 18, 21.
- Alexandru Șişman** — care s-a turcit, feciorul lui Ioan Șişman — 146, 5.
- Alexie III Angel** (1195—1203) — 32, 6.
- **I Comnen** (1081—1118) — 32, 2.
- **II Comnen** (1180—1183) — 32, 4.
- **IV al Trapezuntului** (1417—1429) — 138, 16; 162, 35; 430, 4.
- **V Duca Murşulu** (1204) — 32, 7.
- Ali** — feciorul lui Evrenos-bei și mare portar al lui Mahomed II — 286, 25, 26.
- Ali-bei** — guvernator al Lidiei — 150, 34; 152, 3; probabil identic cu un vizir al lui Murad II 202, 2; 210, 13; 212, 31.
- Alisar**, Carmian de fapt Iacob II — un urmaș al lui Carmian Alisar, întemeietorul emiratului — 112, 14.
- Amasia** — oraș în Asia Mică pe râul Iris, capitala provinciei Pontus — 88, 23; 152, 31; 162, 32; 164, 1; 168, 19; 176, 34; 210, 2; 262, 6; 272, 30; 274, 10; 280, 2.
- Amastris** — oraș în Asia Mică la malul Mării Negre în Paflagonia, guvernat de un podesta genovez, azi Amasra — 208, 5.
- Ambrosie**, sf. — 268, 11.
- Amisos** — oraș în Asia Mică la coasta Mării Negre, azi Samsun — 208, 5; 306, 13.
- Amorion** — oraș în Frigia, în Asia Mică, azi ruine — 242, 7.
- Amos**, profetul — 366, 28.
- Ana de Savoia** — soția lui Andronic III Paleolog, regentă (1341—1347) pentru fiul ei minor Ioan V Pal. — 40, 30; 54, 27; 62, 10.
- Ana din Rusia**, cea de a doua soție a lui Ioan VIII Paleolog — 132, 32; 134, 3.
- Anatolia**, Asia Mică; Orientul — 92, 2; 168, 12; 176, 31; 300, 4.
- Ancara**, capitala Turciei de azi; lupta din 1402 de la A. — 92, 5, 6; 161, 19; cucerită de Timur-Lenk — 100, 21; apoi — 100, 24; 108, 9; 112, 20, 25; 122, 1; 428, 1.
- Andronic I Comnen** (1183—1185) — 32, 4, 6.
- Andronic II Paleolog** (1282—1328) — 32, 22; 34, 4; 400, 5; numit și cel Bătrîn — 54, 14.
- Andronic III Pal.** numit și cel Tânăr (1328—1341) — 34, 5; 40, 19; 58, 1; 60, 18; 62, 34.
- Andronic IV Pal.** (1376—1379) — 64, 10; 68, 35; 70, 8—27; 72, 1—23; 82, 6.
- Andronic despot**, cel de al 3-lea fecior al lui Manuil II Pal. — 174, 11; 246, 7, 24.
- Andros** — insulă în Marea Egee — 146, 14.
- Anemas** — turnul lui — 72, 2.
- Angel** — nume de persoană — 72, 14.
- Antonie** — mitropolit al Heracleei tracie în timpul sinodului din 1439 de la Florența — 270, 5.
- Apocaukos Alexie** — mare duce și guvernator al Constantinopolei, mort la 1345 — 42, 17, 30; 44, 4, 10.
- Apolon** — zeu antic — 326, 19; 374, 9.

- Aquilea** — oraș în Italia de nord-est — 422, 9.
- Aquino**, sf. Toma ; v. **Toma de Aqu.**
- arab** — 178, 32 ; arabe, scrisori — 234, 9.
- arabă**, legea — 86, 3 ; arăbești cai — 254, 5 ; 280, 28.
- arabi** — 38, 3 ; 90, 19 ; 204, 23 ; 254, 7 ; 316, 20 ; 344, 15 ; 376, 23.
- Arabia** — 390, 17.
- arc greu** — 194, 19.
- Arghiropol** — mare dregător, ia parte ca mirean la sinodul din 1439 de la Florența — 266, 23.
- arginți mărunți** — 30 la un galben — 206, 25.
- Arhanghelului**, cetatea, turcește Calatic în Cîmpia Nebunului (Mainomenu) între Cyme și Nymphæon în Asia Mică — 140, 18.
- Aristotel** — mare filozof antic (384—322) — 392, 8.
- armeni** — 90, 34.
- Armenia** — 32, 21 ; 88, 6, 26 ; 90, 32 ; 174, 31 ; 176, 34 ; 278, 26 ; 390, 16 ; 424, 2 ; 428, 18, 21.
- Armenia Mare** — 88, 8 ; 110, 6.
- Armenia Mică** — 110, 6.
- Arsingan** — oraș în Armenia — 88, 10, 27 ; 90, 21.
- Artaxerxe** (463—425) — 94, 18.
- Aser** — unul din cei 12 feciori ai patriarhului Iacob — 30, 6.
- Asia** — 386, 16 ; Asia Mică — 34, 8 ; 46, 3, 16 ; 74, 7, 18 ; 80, 32 ; 90, 22 ; 92, 34 ; 122, 11 ; 124, 32 ; 132, 4 ; 164, 8 ; 166, 3 ; 172, 9 ; 210, 5 ; 228, 19 ; 262, 12 ; 264, 24 ; 280, 18 ; 296, 5 ; 390, 17 ; dar și numai fosta provincie romană Asia și îndeosebi Ionia antică, avînd centrul la Smirna și Efes — 32, 17, 23 ; 100, 18 ; 102, 23 ; 116, 28 ; 132, 6 ; 140, 5, 10 ; 144, 17 ; 152, 26 ; 176, 33 ; 188, 25 ; 204, 29 ; 220, 18 ; 248, 9 ; 262, 14.
- Asiria** — 390, 16.
- Asos** — oraș pe coasta egee a Asiei Mici în fața insulei Lesbos, puțin mai la nord, azi ruine — 34, 1 : 102, 23 ; 416, 4.
- aspri** — bani albi de argint — 158, 30 ; 244, 28 ; 288, 31.
- Atalia** — azi Antalia, oraș pe coasta Mării Mediterane a Asiei Mici în Pamfilia — 410, 25.
- Atalos** — oraș în Lidia Asiei Mici, azi Jarantepe — 102, 30.
- Atena** — 74, 21 ; 338, 13.
- atenieni** — 338, 12.
- Atica** — 176, 13, 28.
- Atin e Aidin** (1300—1333) — întemeietorul emiratului cu același nume cuprinzînd Lidia antică și o parte din Ionia cu centrul la Smirna și Efes — 32, 24 ; 34, 8 ; 38, 22 ; 46, 4 ; 50, 12 ; 54, 13 ; 96, 2 ; 112, 16 ; 114, 1, 13, 17 ; 116, 19 ; 144, 6 ; 214, 17 ; 216, 35 ; 218, 9, 17, 29 ; 220, 25 ; 236, 24. Duca după obicei turcesc numește cu același nume și urmași de ai întemeietorului, chiar dacă purtau alte nume — 26, 2 ; 114, 6 ; 218, 23 ; astfel pare să-l aibă în vadere pe Iese, un nepot de al lui Aidin la — 96, 3 ; 114, 11, 19 ; 116, 1 ; 218, 9.
- Atos**, sf. Munte — 70, 3 ; 180, 22 ; 264, 25.
- Augusteon** — piața din fața sf. Sofia în Constantinopole — 376, 21.
- Augustin**, sf. — 268, 12.
- avasgi** — popor locuind pe coasta Caucazului la Marea Neagră — 56, 22 ; 90, 32.
- Avraam** — patriarh biblic — 28, 16 ; 30, 2, 17.
- Avranez** — 78, 2 ; 216, 17 ; 246, 13 ; v. Evrenez.
- azapi** — ostași pedestri la turci, după Duca numiți și ieniceri — 336, 13 ; 362, 1 ; 434, 24.
- azimiți** — nume dat de bizantini catolicilor, pentru că la sf. împărtășanie iau pîinea nedospită — 270, 3 ; 316, 22.
- Azov**, Marea de — 328, 28.

Babilon — 86, 25; 308, 12; 328, 19; 356, 20; 384, 7; 390, 15
babilonieni — 328, 21.
Baiazid I Fulgerul (1389—1403) proclamat sultan — 38, 1; ia tribut din Serbia și pe sora craiului de soție — 38, 10; face cuceriri în Asia Mică — 38, 13—19; 40, 1; 74, 6; cere să fie judecător turc în Constantinopole — 76, 24; cucerește Tesalonicul — 78, 1; 248, 11; biruitor la Nicopole — 78, 28; 80, 11; o duce în desfătări la Brusa — 86, 7; își bate joc de solii lui Timur-Lenk — 86, 35; cere Constantinopolea — 80, 27; 82, 14; 84, 1, 3; 88, 17; pornește asupra lui Timur — 90, 20; luptă la Ancara — 92, 1—15; e învins și prins — 94, 1 — 98, 34; e tratat bine — 100, 1—11; încearcă să fugă — 102, 6; moartea lui — 108, 27; feciorii lui — 100, 25; 112, 19; 134, 5; 174, 20; 228, 10; apoi — 36, 29; 70, 11; 74, 2—16; 76, 1, 5; 82, 8; 86, 3, 5; 88, 25, 28; 104, 3; 110, 14; 114, 4; 88, 25' 28; 104, 3; 110, 14; 114, 4; 118, 3; 134, 19; 140, 7, 8; 154, 31; 256, 12; 424, 12.
Baiazid Ilderim — 108, 27; 218, 22; 256, 13, 14.
Baiazid Osman — 228, 8.
Baiazid — mare vizir al sultanului Mahomed I și apoi al lui Murad II; în 1421 e ucis de Güneyt — 148, 19; 152, 5, 26; 160, 27; 164, 16; 166, 34; 168, 23, 26; 170, 22, 25; 172, 11; 184, 12—194, 22; 200, 12, 31; 202, 13; 208, 21; 210, 14; 228, 27; 230, 1—10; 238, 16; 240, 35.
Baiazid — fratele emirului Güneyt — 120, 1; 140, 27—142, 8; 242, 3; 244, 14, 18.
ballo — titlul guvernatorilor trimiși de Veneția în coloniile ei — 106, 13.
Balsamon — mare hartofilax, ia parte la sinodul din 1439 la Florența — 266, 21.

Balta v. Palda.
barbar — negrec, turc, străin — 56, 31.
Belgrad, Beograd — capitala Jugoslaviei, împresurată de Murad II — 262, 19—29; de Mohamed II 420, 21—32.
Beotia — 246, 26; 268, 18, 19.
Betel — 366, 29.
Biserica cea Mare sf. Sofia din Constantinopole — 314, 6, 25; 316, 23; 322, 20, 33; 362, 16—364, 3; 374, 10, 30; 392, 27.
Bitinia — ținut în nord-vestul Asiei Mici în fața Constantinopolei — 32, 17; 34, 2; 38, 22; 46, 3; 52, 20; 54, 28; 74, 7; 76, 33; 100, 17; 116, 30; 152, 6; 198, 15; 200, 26; 234, 31; 426, 14; 428, 1.
Bizant, Constantinopole — 42, 8; 44, 15; 58, 35; 110, 15; 302, 1.
bizantini — 32, 19; 34, 22; 38, 16; 40, 21; 52, 19; 56, 17, 24; 58, 31, 36; 60, 3—9; 68, 22; 72, 18; 86, 45; 96, 4; 102, 18; 112, 7; 126, 34 — 128, 5; 156, 20; 160, 26; 162, 4; 164, 7; 166, 30; 168, 12, 16, 34; 176, 14; 178, 3; 182, 28; 186, 32; 188, 1, 5, 8; 206, 4; 208, 8; 252, 9; 298, 5; 302, 14, 16; 304, 1—15; 312, 5, 19; 320, 33; 322, 2, 3; 328, 9; 330, 16—20; 344, 1—346, 7; 352, 2—25; 356, 30—358, 29; 362, 18—370, 1; 408, 10; vz. și **Romei**
Bizon — în antichitate Bizone, Cavarna de azi — 320, 25.
Blanca — un cartier în sudul Constantinopolei, spre mijlocul zidului din spre Marea de Marmara, azi Blanga-Bostan — 354, 8.
Bosfor — 110, 27; 186, 2; 274, 30; 276, 1; 298, 2, 11; 308, 19; 336, 25.
Bospor — Bosforul tauric (cimerian), strămtora de la Cherci în Crimeea — 90, 32.
Brancovici Gheorghe — despot, crai al Serbiei (1427—1456) — 256, 17—27; 262, 22; 270, 19—272, 15; 286, 29; 394, 22.

- Briela** — localitate în Asia Mică la apus de Smirna pe peninsula din fața insulei Chios—220, 26.
- Brusa** — oraș în nord-vestul Asiei Mici, prima capitală a imperiului otoman — 34, 9; 38, 32; 56, 28; 60, 5; 76, 5; 80, 25; 86, 7; 88, 10, 25; 96, 28; 102, 17, 21; 110, 4; 116, 30; 118, 12; 124, 20; 128, 17; 130, 5, 35; 134, 7; 140, 3, 7; 154, 20; 168, 21, 24; 170, 18, 26; 184, 5; 200, 26; 202, 25; 210, 9; 212, 29; 234, 34; 236, 21; 244, 32; 254, 22, 26; 256, 1; 272, 28; 274, 3, 20; 282, 36; 286, 15; 290, 25; 426, 14.
- bulgari** — 86, 16; 164, 7; 170, 1; 176, 15; 178, 33; 272, 2; 290, 3; 336, 7.
- Bulgaria** — 122, 24; 132, 21; 256, 20; 336, 8.
- Burgundia**, ducele de — în lupta din 1396 la Nicopole — 80, 23—24.
- Cafa** — Feodosia de azi în Crimeia de sud — 208, 5; 306, 13; 314, 15; 426, 27.
- Caia-bei** — emir la Adramyttion, feciorul sultanului Spentiar din Sinope și cumnat al lui Mahomed II: vine să-i ajute la zidirea cetății Rumeli-hisar—304, 7, 10.
- Caiafić** — pe turcește cetatea Arhanghelului — 140, 18; vz. Arhanghelului.
- Cainan** — patriarh babilon — 28, 7.
- Calist** — papa Calixtus III (1455—1458) 422, 10.
- Canaan țara biblică** — 28, 17; 30, 3.
- Cantacuzineasa** — soția lui Ioan VI Cant. — 50, 3, 17.
- Cantacuzino** — ginerele lui Luca Notara, ucis de Mahomed II — 380, 36; tatăl său a fost mare domestic, adică general comandant — 382, 15.
- Cantacuzino Ioan VI** (1347—1354) v. Ioan VI C.
- Cantacuzino Stravomitis**, Cîrnul, general bizantin, vajnic luptător în contra turcilor — 238, 11.
- Cantacuzino Matei** — despot, feciorul lui Ioan VI C, — 64, 5, 21.
- Cantacuzino Toma** — cumnat cu despotul Gheorghe Brancovici al Serbiei — 260 34.
- Capadocia** — ținut în Asia Mică — 32, 20; 88, 7; 90, 33; 152, 32; 176, 34; 278, 27.
- Capadocia de sus** — 174, 31.
- Caragea-bei** — trimis înainte cu oastea de Mahomed II la asediul Constantinopolei — 320, 24, 32; 326, 10.
- Caraiuluc** — 162, 34; vz. XXII 9.
- Caraiusuf** — stăpînitor prin Iranul de nord în Azerbeigianul de azi — 280, 3; vz. XXXIII 2.
- Caraman**, numele, după întemeietor, al dinastiei sultanilor din Iconion; sub acest nume sînt de înțeles diferiți sultani și cu alt nume — 118, 1, 120, 17; 140, 4, 9; 154, 20; 168, 12, 15; 170, 34, 38; 242, 8—244, 4; 254, 3—256, 8; 272, 27 — 274, 11; 280, 1, 3; 290, 11 — 292, 4; 294, 14—20.
- Caramanlii** — turci de sub stăpînire dinastiei Caraman — 244, 6.
- Carasar** — numele turcesc pentru Frigia Salutară — 108, 27; Carasarîn 292, 2.
- Carasi** — emir turc — 34, 1.
- Carasupasis** — tatăl puternicului și neastîmpăratului emir Güneyt (Țineit) de la Smirna — 114, 2, 31; 116, 2.
- Careia Mare** — adică Nucetul Mare, sat aproape de Adrianopole — 186, 15.
- Caria** — ținut în sud-vestul Asiei Mici — 32, 18, 24; 38, 24; 74, 8; 100, 18; 108, 16; 112, 18; 114, 21; 116, 5; 142, 23; 144, 26; 154, 4; 176, 34; 400, 29; 402, 25; 418, 33.
- Carmian** — numele după întemeietor, al emirilor din Germian, emirat turcesc pe teritoriul ținutului antic Frigia din centrul Asiei Mici; sub acest nume sînt de înțeles și alți emiri

- din Germian, cu alt nume — 34, 1; 38, 18 — 20; 96, 6; 118, 2 — 120, 17; 142, 23
- Carmian Alisar** — 112, 13; vz. **Alisar**.
- Catafighi** — localitate — 300, 3.
- catalani** și **catelani** — 40, 9; 208, 26; 414, 34.
- Catanea Andrei** și **Iacob** — întemeietorii orașului Foccea Nouă în Asia Mică 206, 16.
- Caucaz** — munții — 428, 24.
- ceauși** — 96, 1.
- centnare** — sume mari de bani se numărau în Bizanț cu centnare — 128, 9.
- Cesarea** — oraș, azi Kaiseri în Capadocia în Asia Mică de apus 110, 6.
- Cetatea Albă** de la limanul Nistrului; azi Akerman — 252, 14.
- chaldei** — 92, 34; 356, 20.
- Chalil-pașa** — general al lui Murad II și vizir al lui Mahomed II — 238, 15 — 240, 35; 244, 9 — 14: 274, 23 — 276, 20; 280, 24; 282, 27 — 34: 292, 23; 300, 14; 306, 9; 310, 23 — 312, 15; 376, 8.
- Chamza** — fratele vizirului Baiazid ucis de Güneyt, pe care-l ucide apoi Chamza — 148, 18, 22; 192, 24; 194, 4; 240, 34; 242, 28; 244, 10; 248, 19, 23; 402, 32.
- Chamza** bei — fratele lui Güneyt pe care-l face să treacă de partea lui Murad II; e ucis de acesta — 212, 32; 214, 14 — 35; 218, 4; 220, 1; 240, 24; 244, 22.
- Chamza** fost păharnic al lui Murad II, apoi guvernator al Chersonesului tracic și amiral sub Mahomed II — 402, 32 — 410, 24.
- Chamza** ienicer însărcinat de Mahomed II cu guvernarea insulei Lemnos — 420, 1 — 16.
- Chamza** comandant la Dunăre, tras în țeapă de Vlad Țepeș — 430, 28; 432, 14.
- Chatip** — solul trimis de Murad II la Giovanni Adorno la Foccea nouă — 210, 16.
- Chazaria** — 174, 14.
- Chersones**, tracic, peninsula Galipoli; Gelibolu de azi — 34, 10, 24; 64, 17, 20; 66, 7, 17; 172, 8; 174, 19; 176, 11; 180, 21; 182, 36; 186, 12; 280, 33, 35; 402, 33; 412, 16, 18; 418, 34.
- Chidir** — emir al Lidiei cumnat cu Baiazid I și după Duca ucis de acesta — 38, 29 — 32.
- Chios** — insulă în Marea Egee lângă coasta Asiei Mici, făcând parte din Ionia antică; e ocupată de genezezi — 34, 15; 66, 17; 208, 4; pusă în ținută de turci — 50, 20; 74, 19; plătește tribut turcilor — 394, 17; 418, 23; apoi 74, 18; 142, 24; 148, 31; 150, 7; 242, 35; 290, 4; 314, 13, 17; 320, 6; 334, 4, 8; 404, 12 — 19; 406, 2 — 408, 2; 410, 18, 26; 414, 13 — 416, 17; 418, 7; 422, 11, 13; 426, 29; biserica sf. Isidor din Chios 404, 22.
- chioți** — 144, 32; 246, 2; 404, 13; 408, 5; 410, 2, 4; stăpînitorii insulei — 418, 23.
- Chiric al Iustiniei** — unul din conducătorii insulei Chios — 406, 4, 35.
- Chiril**, sf. părinte — 268, 11.
- Chliera** — oraș în Lidia la nord de riul Hermos în Asia Mică — 220, 13.
- Chosroe II Parvis** (591—628) — împărat al persilor, atacă în 626 cu avarii Constantinopole, dar e învins — 316, 20.
- Ciclade** — insule în Marea Egee — 34, 15; 74, 21; 146, 10, 19; 414, 22; 426, 3.
- Cilicia** — ținut în colțul de sud-est al Asiei Mici la țarmul Mediteranei — 32, 18; 176, 34.
- Cime** — oraș în Holidia antică pe coasta Mării Egee în Asia Mică — 142, 14.
- Cizic** — oraș în Asia Mică pe țarmul Mării de Marmara pe istmul penin-

- sulei antice Dolion, azi Kapu-dagh — 322, 5.
- Clazomene** — oraș în golful de la Smirna, azi Kelisman — 220, 26.
- Colchida** — regiune la răsăritul Mării Negre între Caucaz și Iveria — 424, 3; 428, 24.
- Coloana lui Constantin cel Mare sau a Crucii** — 362, 20; 364, 6, 16.
- Coloana Ingemănată v. Diplokionion.**
- Comana** — orașe în Asia Mică — 424, 1.
- cometă** — numită masalagiu — 94, 2.
- Comneni** — anii de domnie a împăraților — 32, 5.
- Constantin cel Mare (324—337)** — 30, 23; 74, 21; 344, 14; 364, 6; 384, 21.
- Constantin VI (780—797)** — 30, 26
- Constantin XII Paleolog (1448—1453)** — e al 4-lea fecior al lui Manuil II Pal., primind părțile dinspre Marea Neagră — 174, 13; despot fiind la Sparta, e învins de Murad II — 278, 2 — 10; ajuns împărat încheie pace cu Murad II — 278, 21; trimite soli și încheie pace cu noul sultan Mahomed II — 288, 16 — 29; n-a apucat să fie încoronat — 292, 9; ia măsuri de apărare, pe cât putea — 328, 22; moartea lui — 360, 5.
- Constantinople, cucerită de ostașii cruciadei a IV-a** — 32, 8; eliberată — 32, 15; împresurată de Baiazid I Fulgerul — 78, 6 — 31; cerută de el — 80, 28; 82, 14, 26; 84, 2, 13; 88, 12; mama orașelor — 12, 6, 10; împresurată de Musa — 124, 35; 126, 26; Mahomed I o dușmănește într-ascuns — 160, 8; împresurată de Murad II — 228, 14; 230, 13, 23; 232, 18; 234, 12, 34; 252, 6; însă fără succes — 236, 13; 238, 5; 252, 10; adăpostește contrapretendenți la tronul Țării Românești — 250, 24, 28; e blocată de Mahomed II prin zidirea unei cetăți — 296, 5 — 298, 28; încuie porțile — 304, 35; tunul cel mare e adus în fața zidurilor ei 320, 16 — 322, 7; împresurarea — 324, 30 — 328, 25; 330, 13; turcii au pătruns într-însa — 360, 21 — 370, 23; e numită Noul Ierusalim — 390, 11; apoi — 42, 3; 46, 2; 56, 7, 20; 60, 3, 12; 62, 8; 66, 5 — 28; 70, 3; 72, 21; 74, 9, 23; 76, 19 — 34; 78, 1, 19; 80, 30; 82, 26, 33; 84, 29; 86, 1, 5; 110, 19, 26; 124, 7; 126, 6; 128, 13 — 30; 130, 5, 19; 132, 11; 134, 2; 136, 8, 32; 138, 18, 25, 32; 140, 5; 146, 27; 148, 20; 160, 17, 30; 168, 3; 174, 15; 190, 9; 196, 1, 12; 200, 8; 202, 23, 29; 228, 3, 20; 230, 29; 232, 17; 246, 10, 15; 264, 24, 27; 268, 21, 31; 278, 20; 288, 16, 26; 292, 20, 34; 306, 2, 24 — 306, 11; 310, 15 — 312, 25; 314, 1, 18; 316, 2; 318, 23; 320, 11; 332, 11 — 334, 10; 336, 15; 340, 1, 23; 342, 20; 344, 3 — 348, 14; 350, 16, 26; 372, 32; 376, 5; 384, 8; 390, 14, 16; 392, 23, 26; 394, 1, 14, 29; 398, 9 — 22; 400, 8 — 24; 412, 10; 418, 2, 8, 19; 424, 11; 426, 7, 8; 430, 6; 436, 5.
- Biserici și mănăstiri din Constantinople:**
- A-fot-țitiurului v. Pantocratorului.**
- Dimitrie, Marele, Acropole (din Cetate)** — 334, 17; 354, 6.
- Inainte-Mergătorul, Marele** — numită Petra — 362, 3
- Izvorului cel de viață primitor** — 230, 24.
- Mangane, sf. Gheorghe din** — 398, 20.
- Mihail, arhanghelul** — 302, 4
- Mochie, sf.** — 74, 30.
- Nouă, Biserica cea** — 44, 20.
- Odighitria, Maicii Domnului** — 66, 29; 354, 7.
- Pantocratorului** — 314, 30; 398, 19.
- Patruzeci de sfinți** — 74, 28
- Perivleptos** — 68, 29; 232, 5.
- Petra, v. Inainte-Mergătorul.**
- Prea fericitei Fecioare** — 158, 31; 196, 3.

- Sofia, sf. Biserica cea Mare — 30, 25; 314, 6, 25; 316, 23; 322, 20, 33; 326, 13; 374, 10, 30; 392, 27.
- Studiilor, mănăstirea — 136, 2.
- Țarină plină de daruri, biserica Maicii Domnului cea ca o (Chora) — 338, 25; 362, 4.
- Tuturor sfinților — 74, 27.
- Porți:**
- Aur, Poarta de — 74, 24, 31; 76, 6; 326, 8; 334, 15; 354, 3; 15, 24; 424, 11.
- Charsias, Poarta lui — 358, 21; 360; 11; 368, 24; 376, 11; a lui Charisos (Charsos) — 326, 7.
- Chercoporta — 352, 22.
- Frumoasă, Poarta — 332, 23; 354, 5, 22, 23.
- Împărătească — 232, 12, 33; 344, 5, 20; 370, 6; 376, 11.
- Izvorului — 230, 31.
- Lemn, Poarta de — 354, 22.
- Mică, Poarta cea, de la mănăstirea Maicii Domnului Odighitria — 66, 29; 354, 6.
- Roman, sf. — 338, 17; 342, 24; 368, 25.
- Xiloporta — 326, 8; 354, 4.
- constantinopolitani** — 56, 7; 72, 5; 82, 3; 90, 24; 126, 31 — 32; 134, 3; 230, 17; 306, 12; 326, 3; 328, 13; 332, 14.
- Corax, Teologu** — trimis în misiuni diplomatice de bizantini, îi trădează și e ucis — 171, 2; 228, 22 — 234, 13.
- Teologu — 228, 28, 31; 234, 4, 12.
- Corint**, cucerit de Mahomed II — 424, 16.
- Cornilia**, Varnava de — locșitorul podstatului genovez din Focșea Nouă — 224, 29.
- Cornul de Aur** — golf și port minunat al Constantinopolei — 334, 17; 336, 22, 25.
- Cos** — insulă în Marea Egee — 402, 28; 406, 21.
- Cosmidion** — regiune suburbană a Constantinopolei, spre fundul Cornului de Aur, pe unde azi e giamia Eiub — 326, 9; 336, 23; 378, 15.
- Cosovo**, lupta de la 1389 — 36, 1; de la 1448: 276, 26.
- Cotiaion** — capitala Frigiei azi Kuthya — 38, 17; 100, 22; 102, 14; 118, 1; 256, 1; 274, 2; 292, 1.
- crai** — 50, 2.
- Creta** — insulă — 146, 19; 148, 12; 150, 11; 248, 12; ostași din Cr. 232, 2, 15, 32.
- Cronos** — zeu antic — 72, 11.
- Culumboto Spineta** — comandant genovez din Lesbos trimis la Lemnos, ca să nu lase să se supună turcilor 420, 5.
- Cuntuzi** — fecior de al lui Murad I, răzvrătit în contra tatălui său — 70, 11 — 18.
- Curtis** — feciorul emirului Güneyt, prins și ucis de Murad II — 238, 23 — 240, 22; 244, 21.
- dalmași** — 92, 35.
- Dalmația** — 178, 2.
- Damasc** — 90, 16 — 21.
- Dan** — unul din cei 12 feciori ai patriarhului Iacob — 30, 6.
- Dan I**, domnul Țării Românești (1385—1386) — 252, 5.
- Dan II** (1420—1431) — trimite soli la Murad II cu urări la urcarea pe tron și cu daruri — 246, 1; cere împăratului Manuil II Paleolog să-l trimită acasă — 252, 11; încheie pace cu Murad II — 252, 19; e învins și ucis de Vlad Dracul — 252, 23; Murad II dorea să pună pe un frate de al lui Dan — 252, 25; care e însă învins și ucis — 254, 1.
- Danelon** — numit și Daonion, oraș în Tracia pe coasta Mării de Marmara între Silivria și Heracleea, azi dispărut, pe cât se pare — 72, 27.
- David**, împăratul psalmist — 30, 17.
- David Comnen** (1458—1461) — împărat al Trapezuntului — 430, 4.

- Dercos** — cetate în Tracia la coasta Mării Negre pe care Murad II n-a putut-o cuceri — 244, 26
- despot** — distincție împărătească bizantină — 258, 25.
- Diavolangel** — nume de persoană — 72, 15.
- Didimotich** — Didymoteichon — oraș în Tracia grecească de răsărit, lângă râul Marița — 34, 12; 50, 26, 28; 52, 12; 308, 25, 29.
- Dimitrie** acropolea, Marele — 334, 17.
- **Aga**, sol — 210, 12, 15.
- **Lascaris v. Lascaris Leondaris** — 112, 3.
- **Paleolog**, al 5-lea fecior al lui Manuil II. Pal. — 174, 14; 268, 23; se închină lui Mahomed II — 424, 17, 20.
- sf. D.; biserica din Salonic — 250, 16.
- **Kidonis** — 328, 7.
- Diplochionion** — port în Bosfor, azi Be-sictaş, dincolo de Galata — 336, 2, 21; 354, 5.
- Distra** — Vlad-Tepeș, năvălește în părțile Distrei, Silistra de azi — 430, 22.
- domestic** — funcția de mare drăgător civil și militar al lui Ioan Cantacuzino — 42, 7.
- domestic**, marele — general comandant suprem al armatelor — 258, 19; 382, 15.
- Don**, râul — 328, 28.
- Dragulios**, vz. **Vlad Dracul**.
- Draperio Francesco** — mare dregător genovez din Galata — 404, 16 — 24; 406, 3, 27; 410, 19, 23.
- Duca**, Alexie V. **Duca Murțuflu** (1204) — 32, 7.
- **Ioan Vatafis** (1222—1254) — 32, 12.
- **Mihail**, bunicul cronicarului nostru — 46, 1.
- duce**, mare **duce** — înalte demnități bizantine — 42, 20; 344, 7; 354, 20; 378, 1 — 24; 380, 3 — 34; 382, 24.
- Ducas**, familie nobilă din care se trăgea istoricul nostru — 46, 7.
- Dunăre** — 46, 14; 78, 25; 80, 22; 122, 8; 148, 26; 154, 35; 168, 35; 176, 35; 256, 28; 258, 2, 17, 21; 262, 21, 31; 270, 29, 31; 272, 13, 22; 274, 31; 276, 14; 294, 12; 396, 19, 31; 420, 23, 25; 432, 3, 9, 23. Români de la gurile Dunării — 426, 27.
- Efes** — capitala provinciei romane Asia, astăzi în ruine — 32, 25; 34, 9; 38, 21; 46, 10; 104, 1; 108, 8 — 11; 114, 7 — 33; 116, 11, 23; 118, 2 — 20; 120, 12 — 35; 122, 14; 132, 4; 140, 23; 152, 12; 188, 26; 218, 15; 220, 25, 33; 228, 8; 234, 7; 240, 27; 244, 10, 34; 266, 16.
- efeseni** — 114, 10, 29
- Egee**, v. **Marea Egee**.
- Egipt** — 30, 1, 10; 390, 16, 18
- egipteni** — 92, 34; 204, 24
- Elada** — 176, 13
- Elea**, golful — pe coasta egeică a Asiei Mici — 206, 15.
- Elena** — fata lui Ioan VI Cantacuzino și soția lui Ioan V Paleolog — 40, 25; 62, 4, 34; 64, 2, 9
- elen** — 56, 30; eleni — 30, 12, 94, 19; 318, 10
- Elenopont** — provincie romană în Asia Mică în ținutul Pont, pe la sfârșitul secolului al 4-lea — 32, 21.
- Elespont** — Dardanelele de azi — 34, 2, 7; 66, 15; 132, 3; 146, 21; 148, 16; 224, 6; 278, 5; 298, 8; 306, 11; 338, 11; 414, 7.
- Eliez** — emir din emiratul Mandahia (Menteshe) fugit din fața lui Baiazid I Fulgerul la Timur-Lenk care-l pune înapoi în domnia-i părintească 38, 25; Eliez al lui Mandahia — 112, 17; Mandahia Eliezbei — 114, 20; 154, 8; Mandahia — 114, 34.
- Eliez** — păharnic al sultanului Mahomed I — 234, 26, 29; 236, 1.
- englezi**, luptă în 1396 la Nicopole — 78, 23; negustori cumpărând piatră acră

- de la genovezii din Focea — 204, 23; 208, 27.
- Enoh** — patriarh biblic — 28, 10
- Enos** — patriarh biblic — 28, 6.
- Enos** — oraș în Tracia la revărsarea Mariței — 410, 35; ocupat de Mahomed II în 1456 — 418, 20.
- eolice**, orașele — de pe coasta egeică a Asiei Mici — 38, 30
- eparh** — guvernator civil și militar al Constantinopolei bizantine — 42, 17.
- Epibate** — cetate pe coasta europeană a Mării de Marmara de lângă Sili-vria — 302, 23; 304, 9; 320, 28.
- Ermon** — riu în Asia Mică, azi Gedistal, revărsându-se în Marea Egee — 116, 21; 220, 14, 16; 240, 27.
- Eritre** — oraș în Asia Mică pe o peninsulă din fața insulei Chios, azi ruine — 220, 26.
- Ese** — Isa-beg I din emiratul Aidin, la care se refugiază bunicul istoricului nostru — 46, 4.
- Ese**, Isa-beg II pus în domnia emiratului Aidin de Timur-Lenk — 112, 16; și apoi scos din domnie; ucis de Güneyt — 218, 10.
- Ese** — Isa, cel de al doilea fecior al lui Baiazid I Fulgerul — 100, 26; 112, 22, 25.
- Etolia** — țară în Grecia de mijloc — 246, 12.
- Eubea** — în antichitate, Evrip în evul mediu, azi Negroponte — 74, 21; 146, 19; 148, 13; 246, 33; 250, 22.
- Eughenie IV** papă (1431—1447) — 264, 21.
- Europa** — 94, 17; 210, 5, 31; 226, 30.
- evrei**, ar disprețui și ei pe bizantini, dacă ar preda lui Mahomed II Constantinopolea — 346, 9.
- Evrenez** — 286, 24; e Evrenos, mare general turc sub sultanii Orchan până la Mahomed I: a murit la 1417 de peste 100 de ani, dacă n-au fost cumva doi cu același nume (vz. Ak. Nimet, Die türkische Prosopographie bei Laonikos Chalkokondyles p. 39), ceea ce după acest loc din Duca pare să fie mai probabil.
- Examifion** — cetate în Chersonesul tracic — 64, 21; 182, 36.
- Examilion** — zidul de întărire din Istmul de Corint — 278, 8, 13.
- Ezechia**, profetul — 328, 17.
- Fadulah**, vizir de al lui Murad II — 260, 7; 262, 7, 12.
- Faraon** — 94, 5.
- Fasis** — riu în regiunea Caucazului, revărsându-se în Marea Neagră, azi Rion — 428, 22.
- Fatmacatun** — adică domnița Fatma, sora sultanului Musulman (1403—1411), dată ostatică la Bizanț — 110, 24; 134, 7.
- Fenicia** — 90, 16.
- Ferara** — oraș în Italia de nord 84, 23; 266, 11, 12; provincie în Italia — 138, 11; Monte-Ferara — 136, 7.
- Feruz-aga** — lăsat comandant în Rumeli-hisar de Mahomed II — 306, 9.
- feud** — 214, 24.
- Filadelfia** — oraș în partea de răsărit a Lidiei, azi Alaşehir în Asia Mică; e cucerit de Baiazid Ilderim — 40, 1; pustiit de Timur-Lenk — 102, 30; apoi — 116, 21; 160, 11, 16; 228, 19; 238, 18.
- Filantropinos Gheorghe** — e trimis de împăratul Ioan VIII Paleolog să-l încoroneze despot pe Gheorghe Brancovici, craiul Serbiei — 258, 24.
- Filipopole** — azi Plovdiv, oraș în Bulgaria, 78, 31—32; 270, 30, 32; 272, 2, 3; 396, 14, 22; 398, 12; 412, 20, 23; 414, 10; 428, 8.
- Flandra** — în lupta din 1396 de la Nicopole — 78, 23; 80, 7, 23.
- Florența** — 84, 23; 266, 13; 268, 3, 17; 314, 5, 11; 318, 19.
- Focea Nouă** — oraș în Asia Mică pe coasta Mării Egee, întemeiat de genovezi pentru minele de piatră acră, ceva mai la nord de Focea Veche; azi İeni Foça (Focia) —

- 106, 29; 108, 2; 206, 12, 17; 208, 5—210, 22; 224, 3; 226, 35; 416, 21.
- Foccea-Nouă și Veche** — 34, 17; 106, 27; 108, 1; 142, 22; 226, 32.
- Foccea Veche** — azi ruine — 106, 30; ocupată la 24 dec. 1455 de Mahomed II — 418, 15, 17.
- foceeni** — 144, 32.
- Focida** — adică Foccea Veche — 204, 6; 206, 17.
- Fonea** — numele din vechime al locului pe țărmul european al Bosforului, unde Mahomed II a ridicat cetatea Rumeli-hisar — 300, 10.
- Francesco Draperio** — 404, 16, 24; 406, 3; 410, 19, 23.
- francezi** — 66, 10; 80, 24; 92, 35; 204, 23, 27.
- Francisc**, vezi **Gattilusio F.**
- Franța** — 66, 10; 84, 24, 25.
- Franțezizilor**, turnul — 378, 2; 436, 7.
- Frați** — călugări cavaleri din Rodos — 52, 13; 102, 32; 106, 1, 13.
- Frigia** — ținut în Asia Mică centrală — 32, 25; 38, 17—20; 46, 15; 52, 20; 176, 33; 294, 4.
- Frigia** — ținut în Asia Mică înspre Elespont și Propontida — 54, 28; 152, 6, 28; 198, 15; deși în antichitate pe acolo era Frigia Mică, Duca îi dă și numele de Frigia Mare — 32, 18; 34, 1; 74, 7; Frigia de jos — 102, 22.
- Frigia Capatiani** metateză din Pacatiani — provincie formată din Frigia centrală în împărțirea administrativă a imperiului roman de la sfârșitul secolului al 4-lea — 32, 18; 100, 17, 22; numită și Frigia de sus — 142, 23; Frigia de sus Capatiani — 108, 25.
- Frigia Salutaria** — provincie de la sfârșitul secolului al 4-lea — 108, 26, numită și Salutaria Frigiei — 292, 2.
- frigieni** — 92, 34; 212, 27.
- frinc** — adică apusean latin catolic 268, 26; 364, 31; **Frinci**: apuseni — 34, 15; 80, 15, 20; 268, 26; 296, 30; 298, 8; latini 270, 7; italieni 224, 13, 16; 226, 7—13; 406, 14; 434, 23, 26; Italiani genovezi 372, 22; Spanioli catalani 34, 15.
- Frincia** — Franța, Italia, Occident — 78, 17, 23; 208, 27; 268, 26.
- Fthia** — numele antic al unui ținut din Grecia — 246, 12.
- Funtana Ioan** — comandant genovez din Lesbos trimis la Lemnos să împiedice supunerea către turci — 420, 5.
- Gad** — unul din cei 12 feciori ai patriarhului Iacob — 30, 6.
- Galata** — colonie genoveză autonomă, guvernată de un podesta, în Constantinople pe colțul înconjurat de Bosfor și Cornul de Aur; podestatul e trimis din Genua — 208, 5; stă în ajutor bizantinilor impresurați — 328, 23; 342, 29; dar întreține bune relații și cu turcii — 332, 5—24; 342, 30; Mahomed II intră în Galata — 372, 9—23; 392, 12—18; apoi — 72, 4; 136, 25, 28; 138, 2; 290, 4; 328, 27; 336, 21; 346, 14—348, 17; 350, 26; 404, 17.
- galatenii** — locuitorii din Galata — 348, 3.
- Galatia** — provincie în dieceza Pontus din Asia Mică în împărțirea administrativă a imperiului de la sfârșitul secolului al 4-lea — 32, 20; 90, 34; 92, 5; 100, 17, 29; 112, 20, 27; 122, 1; 164, 18; 428, 2.
- galben** — aur — 206, 26.
- Galesion** — lanț de munți lângă Efes dinspre țărmul mării azi Barbatondagh — 120, 28; 242, 20.
- Galipoli** — azi Gelibolu, oraș pe țărmul european al Elespontului (Dardanele) înspre ieșirea în Marea de Marmara; restaurat de Baiazid I Fulgerul — 40, 8; turcii învinși de Venetieni la Galipoli — 146,

- 22—148, 3; Mustafa îl făgăduiește împăratului Manuil II Paleolog — 182, 21—31; e împresurat de Dimitrie Leondari — 182, 32; se predă — 194, 14; 200, 33; dar Mustafa nu i-l dă — 196, 8—198, 3; apoi — 38, 16; 50, 25; 52, 9; 114, 15; 122, 15, 18; 138, 26; 146, 12; 148, 25; 170, 24; 176, 30; 184, 9; 188, 2; 202, 31; 210, 19; 212, 26; 224, 1, 8; 226, 1, 20, 34; 236, 15; 240, 25; 244, 20; 262, 9; 274, 29; 280, 8, 33; 282, 27; 298, 9; 402, 32; 408, 30; 410, 25; 414, 11; 418, 1, 32; 420, 17.
- Gateluzi, Gattilusio-Paleolog** — dinastie domnitoare în Lesbos (1354—1462).
- Gattilusio Dominic** — feciorul și urmașul lui Dorino — 410, 30; 434, 1.
- Gattilusio Dorino** — domn al Lesbosului, mort la 30 iunie 1455 — 410, 29.
- Gattilusio Francisc** — cumnat cu Ioan V Paleolog și întemeietorul dinastiei Gattilusio-Paleolog din Lesbos — 66, 24; 68, 1—33; 72, 29; 80, 26.
- Gattilusio, sir Nicolae**, frate cu Dominic — 416, 8; 418, 28; 420, 8, 13; 432, 28; 434, 1—436, 9.
- Gattilusio Luchino** — 434, 14; 436, 8.
- Gemistos Plethon**, Gheorghe — filozof și mare învățat la curtea despoților din Mistra (Sparta); participă la sinodul din 1439 de la Florența — 266, 22.
- genovez** — 66, 14; 122, 17; 314, 12; 418, 3.
- genovezi** — 34, 15, 17; 66, 18; 72, 4; 106, 29; 136, 24; 138, 2, 5; 168, 12; 206, 16; 208, 26; 290, 4; 306, 12; 328, 23; 330, 3; 332, 5, 11; 346, 14.
- Genua** — republică în Italia de nord de la țărmul Mării Mediterane — 66, 15, 16; 84, 22; 208, 1—13; 328, 26; 330, 1; 334, 3; 404, 31.
- Genuz, Junus** — amiral turc de al lui Mahomed II — 414, 10—28; 418, 10, 32.
- germani** — 40, 27; 204, 23.
- Germania** — 84, 23; adică Franța — 84, 24.
- Ghenadie** — fost Gheorghe șolarul și judecător general; apoi patriarh ecumenic Ghenadie II (1453—1459) — 266, 23; 314, 30; 316, 13; 322, 24; 328, 5.
- Gheorghe** — despot, crai al Serbiei, vz. **Brancovici**.
- Gheorghii-bei** — guvernator la Amasia pe lângă viitorul sultan Murad II — 152, 32.
- Giustiniani**, vz. **Ioan Longo G.**
- Glarența** — oraș în evul mediu pe coasta de apus a Moreii (Peloponez), cam unde e azi Kyllene în fața insulei Zante (Zakynthos) — 278, 12.
- greacă** — 234, 7; 238, 15.
- Grecești**, scrisori — 234, 9.
- greci** 86, 15; 178, 33; cind e vorba de laturea confesională în opoziție cu latinii — 266, 8, 15, 26; 268, 1; 316, 30; 318, 3, 26; 412, 15.
- grecoaică** — 58, 17.
- Grigorie din Nazianz**, sf. părinte — 268, 11.
- Grigorie din Nisa**, sf. părinte — 268, 11.
- Grigorie III** (1443—1450) — patriarh ecumenic, trebuind să-și lase scaunul pentru că se ținea de hotărîrea sindoului din Florența — 314, 6; 316, 31.
- Güneyt v. Tineit**.
- Hades** — „lumea cealaltă“ — 212, 24.
- Hagiaivat**, vizir — 210, 13; 212, 31.
- haldei** vz. **Chaldei**.
- Halil**, vz. **Chalil**.
- Hamza**, vz. **Chamza**.
- Han al avarilor** — 316, 20.
- Hartofilax**, marele — 266, 21.
- Hazaria**, vz. **Chazaria**.
- Hector** — eroul principal al Troiei în Iliada lui Homer — 258, 20.
- Hemimont** — una din cele 6 provincii din dieceza Tracia în împărțirea ad-

- ministrativă a imperiului de la sfârșitul secolului al 4-lea — 176, 28.
- Heraclea** tracică — e orașul antic Perinthos, azi Eregli pe malul european al Mării de Marmara — 72, 27; 270, 5.
- Heraclea** pontică — oraș în Bitinia la coasta Mării Negre, azi Eregli — 300, 4.
- Hercule** — erou legendar antic — 166, 25; 374, 9.
- Heronese**, vz. **Chersonese**.
- Hidra** — figură mitologică antică, un balaur cu mai multe capete; de i se tăia unul, îi creșteau în loc alte două — 106, 4.
- Hios**, vz. **Chios**.
- Hliera**, vz. **Chliera**.
- Hogeferuz** — arhiereu al lui Baiazid I — 102, 7, 10.
- Hosroe**, v. **Chosroe**.
- Hrisostom** — sf. Ioan Gură de aur, patriarh al Constantinopolei (398—404) — 268, 12.
- huni**, adică unguri — 432, 8.
- Iacob** — patriarh biblic — 28, 18; 30, 1, 5; 270, 18.
- Iacob** — un duhovnic — 322, 19.
- Iagaris Marcu**, sol trimis de împăratul Manuil II Paleolog 230, 6.
- Iancu de Hunedoara** — în fața primejdiei turcești e pus comandant general al oștilor — 258, 19; regent al Ungariei — 272, 26; la rugămintea craiului Serbiei, pleacă asupra lui Murad II — 270, 24—272, 31; nu vrea să jure turcilor — 272, 23; în lupta din 1444 de la Varna — 276, 8, 13; în lupta din 1448 de la Cosovo — 276, 24—34; Mahomed II încheie cu el un tratat de pace pe 3 ani — 290, 10; Iancu la sfârșitul regenței îl denunță — 340, 26; 342, 5, 7; i se prezice căderea Constantinopolei — 342, 15, 22; bate pe Mahomed II în 1456 la Belgrad — 420, 25.
- iarbă de pușcă**, puterea ei — 264, 3—11.
- Iared** — patriarh biblic — 28, 9.
- Ibraim** — vizir de al lui Mahomed I (1413—1421) și Murad II (1421—1451) — 166, 34; 170, 22; 202, 2—34; și al lui Mahomed II — 282, 28.
- Iconion**, azi Konya, capitala Licaoniei, apoi a sultanatului turcilor selgiucizi, apoi Caramanlii — 116, 34; 142, 6; 154, 23; 242, 7; 256, 4; 272, 30; 274, 3, 5.
- ieniceri**, originea și organizarea corpului ieniceresc, adică oastea nouă — 178—179; apoi — 96, 33; 362, 1.
- Ieremie** profetul — 340, 2; 356, 17; 386, 10; 390, 10.
- Ierisos**, oraș lângă capătul dinspre uscat al peninsulei sf. Munte Atos, azi Hierisos lângă anticul Acanthos — 180, 22.
- Ieronim**, sf. — 268, 12.
- Ierusalim** — 390, 11, 15; noul Ierusalim, Constantinople — 326, 6; 386, 26; 390, 11.
- Iese** — emir de Aidin, scos din domnie și surghiunit de Baiazid I Fulgerul la Nicea — 38, 21.
- Iisus Navi** — conducător biblic al poporului evreu — 30, 13.
- Ilderim** — turc. Fulger, Baiazid I — 108, 27; 180, 16; 182, 9; 188, 13—20; 190, 34; 192, 3; 198, 21; 218, 22; 256, 14; v. **Baiazid I Fulgerul**.
- Iliria**, Iliricul — în împărțirea administrativă a imperiului de la sfârșitul secolului al 4-lea, era o mare unitate, numită prefectură, împărțită în 2 dieceze și 11 provincii; cuprindea toată peninsula Balcanică afară de Tracia orientală. Duca însă pare să arate numai partea de nord-vest a peninsulei — 122, 23; 176, 28.
- Imbros** — insulă în nord-estul Mării Egee — 402, 5; 410, 35; 422, 11.
- Inachos** — primul împărat legendar la eleni, contemporan cu biblicul Moise 30, 11.

indieni — 92, 34.

Ioan VI Cantacuzino (1347—1354) — se proclamă împărat — 48, 1; încheie alianță cu craiul Serbiei — 50, 4; 54, 16; cu Orchan — 58, 29, 33; după care își dă fata — 56, 32, 58, 23; se încoronează împărat — 64, 3; abdică și pleacă în sf. Munte — 68, 28; 70, 1; apoi — 34, 6; 40, 16, 25; 42, 1—28; 46, 19, 24; 50, 6—27; 52, 6—12; 54, 22—32; 56, 9, 10; 60, 11; 62, 5—23; 64, 14, 18; 66, 1—22; 74, 1.

Ioan II Comnen (1118—1143) — 32, 3.

Ioan IV Comnen (1426—1458) din Trapezunt — 430, 5.

Ioan III Duca Vatașis (1222—1254) — 32, 12; 54, 13.

Ioan IV Lascaris (1258—1261) — 32, 13; 48, 16.

Ioan Longo Giustiniani — apărător al Constantinopolei în 1453 — 330, 2—14; 342, 28; 346, 10—22; 352, 10; 354, 18; 356, 6—25; 370, 25.

Ioan V Paleolog (1341—1391) — ia de soție pe Elena fata lui Ioan VI Cantacuzino — 40, 24; 62, 34; 64, 2; duce o viață molatecă — 64, 8; 66, 2; pleacă în apus — 66, 2; răstoarnă de pe tron pe socrul său — 66, 9; 68, 24; orbește pe fiul și nepotul său — 70, 22; silit de Baiazid, dărâmă cetatea ce-a ridicat-o — 76, 8; 424, 12; apoi 34, 5, 14; 40, 13; 54, 27; 70, 7, 15, 18; 76, 5.

Ioan VII Paleolog (1390) — este orbit puțin — 70, 28; 72, 23; Baiazid încearcă să-l ridice pe tron — 82, 7—20; e lăsat împărat în locul său de Manuil II Paleolog — 82, 25—34; 84, 2, 15; 86, 1; 88, 12; pus în Salonic — 112, 5; 172, 31; apoi — 72, 1; 174, 2.

Ioan VIII Paleolog (1425—1448) — copil mic — 84, 20; ia de soție pe Ana din Rusia — 132, 30; a doua din Italia — 136, 5 — 138, 4; a

treia din Trapezunt — 138, 16; încoronat împărat — 174, 9; ia în seamă domnia — 228, 15; 236, 11; conduce în 1422 apărarea Constantinopolei — 232, 5; încheie pace cu Murad II — 244, 23; români la curtea lui — 250, 26; face despot pe craiul Serbiei — 258, 24; pleacă la sinodul din Florența — 264, 18; moartea lui — 278, 15; Duca îl numește cel din urmă împărat — 128, 12; 278, 20; 318, 20; apoi — 128, 4; 134, 11, 17; 238, 5; 246, 8; 268, 23; 288, 29.

Ioanina — oraș în Epir în Grecia — 132, 22; 246, 13.

Ionia, ținut în Asia Mică la coasta Mării Egee, partea de mijloc — 34, 17; 50, 16; 106, 28; 112, 17; 144, 18; 150, 35; 152, 6; 204, 6; 240, 20; cucerit de Baiazid I — 38, 21; Güneyt ia domnia în Ionie — 114, 1; 140, 31; 218, 15, 28; golful Ioniei — 148, 30; 206, 15.

Ionică, vz. **Marea Ionică**.

Iosif — unul din cei 12 fii ai patriarhului Iacob — 30, 6.

Iosif II, — patriarh ecumenic (1416—1439) — 138, 19; 264, 19.

iperper — monedă — 84, 8.

ipodrom — azi piața Atmeidan, unde în timpurile bizantine se aranjau jocurile publice, dar se desfiășurau și mari acte politice la care participa și poporul — 68, 26.

Ipsili, Cetatea înaltă — cetățuie în Asia Mică, la marginea mării, în fața insulei Samos — 240, 17—244, 1.

Irina (797—802) — 30, 26; 32, 1.

Isaac, — patriarh biblic — 28, 18.

Isaac II Angel (1185—1195) — 32, 6.

Isac-Pașa — vizir de al lui Murad II și Mahomed II — 282, 27—35; 286, 27.

Isahar — unul din cei 12 fii ai patriarhului Iacob — 30, 6.

Isaia — profetul — 326, 20; 328, 17.

Isay — patriarh biblic — 28, 18.

- Isidor** — biserica sf. Isidor din Chios — 404, 22.
- Isidor** — mitropolit al Rusiei — 266, 20; cardinal al Poloniei — 314, 9.
- Ismail** — guvernator pe la 1456 la Galipoli — 418, 31; 420, 15; 422, 22.
- Ismail** — sultan de Sinope; se supune lui Mahomed II — 428, 9, 12.
- Israil** — 270, 18; 356, 18; 368, 3.
- Istrul** — Dunărea de Jos — 122, 22; 156, 5; 176, 11, 26; 216, 16; 228, 3; 236, 31; 262, 27; 264, 24; 266, 25; 396, 9. Vezi și Dunăre.
- Italia** — 66, 5, 9; 68, 3; 78, 24; 84, 23; 136, 6, 22; 138, 5, 7; 208, 27; 248, 13; 260, 22; 264, 19, 22, 27; 268, 29; 278, 16; 346, 33; 390, 17; 424, 17.
- italian** — 408, 7.
- italiancă** — 58, 17.
- italieni** — 66, 10; 68, 32; 92, 35; 98, 32; 204, 23, 27; 206, 1; 226, 24; 266, 16, 25; 314, 16; 316, 30; 346, 13.
- Iuda** — unul din cei 12 fii ai patriarhului Iacob — 30, 6; 388, 5.
- Iuda** — vânzătorul lui Hristos — 270, 16.
- iudeii**, mai vechi ca elenii — 30, 12; apoi — 48, 17, 19; 326, 14.
- Iulian** — cardinal al sf. cruci — 266, 16.
- Iustinian cel Mare** (527—565) — 30, 23, 26.
- Izlati** — adică Aurie, Zlatița, localitate la jumătate cale între Sofia și Filopopole — 272, 1; 412, 24.
- Kelpaxisi** — 218, 16.
- Kidonis Dimitrie** — 328, 8.
- Lacedemonia** — adică despotul de Mistra — 72, 1; 78, 3; 132, 22; 136, 11; 174, 11; 176, 13; 266, 22; 278, 3; 424, 21.
- Lahanas Paleolog** — sol bizantin — 172, 2; 230, 5.
- Lameh** — patriarh biblic — 28, 11.
- Lampsac** — oraș la coasta asiatică a Elespontului (Dardanele), azi Lapseki — 38, 16; 64, 17, 19; 122, 15; 146, 21; 148, 17; 184, 8; 212, 4, 27; 222, 29, 32; 226, 8.
- Laodicea** — oraș în sud-vestul Frigiei la sud de riul Meandru în Asia Mică — 38, 21; 108, 26; 242, 16.
- Laranda** — oraș în Asia Mică în Licaonia, jefuit de Murad II — 274, 6.
- larandini** — locuitorii orașului Laranda — 274, 6.
- Lascaris Teodor II** (1254—1258) — 48, 13.
- Lascaris Leonaridis Dimitrie** — general și sietnic al împăratului Manuil II Paleolog — 112, 3; 156, 10 — 158, 27; 172, 28; 174, 1, 16; 180, 15, 29; 182, 5, 37; 194, 18 — 198, 8; 200, 33.
- latin** — catolic — 324, 10; 328, 10; latin, spaniol — 414, 19.
- latini** — apuseni catolici, italieni, genezezi, venețieni — 32, 9, 15; 68, 22; 72, 4; 86, 16; 98, 17; 206, 6 — 22; 226, 28; 246, 30; 248, 13; 266, 24; 268, 9, 13; 314, 16; 316, 21; 328, 14; 330, 13; 346, 16, 21; 354, 20; 358, 8; 372, 6; 392, 14; 408, 10; 410, 6, 8; 412, 15.
- Lazar** — craiul Serbiei (1372—1389), prins și ucis în lupta de la Cosovo 1389 de Baiazid I Fulgerul — 34, 25; 36, 21; 38, 6, 11; 92, 3; 96, 11; 102, 20; 126, 16; 256, 13, 16, 18; 396, 3.
- Lazar** — adică Ștefan Lazarevici, feciorul lui Lazar (1389—1427) — 246, 1; 396, 3.
- lazi** — popor din Caucaz, spre coasta Mării Negre, cam pe unde e Migrelia de azi — 162, 34.
- lemnienii** — 418, 28 — 420, 16; 422, 4.
- Lemnos** — insula Limnos de azi din nordul Mării Egee — 74, 19; 110, 16; 158, 29; 160, 32; 172, 28; 174, 17; 190, 10; 196, 2; 212, 21; 246,

- doara îi denunță tratatul — 342, 7;
 apoi — 294, 27; 316, 20; 372, 15;
 436, 9.
- Mahramion** — 416, 4; v. și **Asos**.
- Mainomenu** — cîmpia, adică a nebulului, situată pe aproape de Magnesia (vz. și G. Pahimer, ed. Bonn, vol. II, p. 314, 2—3) de sub muntele Sipylus — 118, 14; 140, 17; 206, 5.
- Malatesta** conte — socrul despotului Teodor, feciorul împăratului Manuil II Paleolog — 136, 8.
- Maleleii** — patriarh biblic — 28, 8.
- mamaîmi** — sunete profetice — 400, 14.
- Mamalos** — cetate la coasta mării în Caria, Asia Mică — 116, 3, 5.
- Mandahia** — e numele dinastiei, după întemeietor, a emiratului Mendese de pe teritoriul ținutului antic Caria din sud-vestul Asiei Mici; sub Mandahia sînt de înțeles la Duca diferiți emiri care au avut și alte nume — 32, 24; 96, 6; 112, 17; 142, 23; 144, 30.
- Mandahia Eliazbei** — 114, 20, 34; 154, 8.
- Manuil I Comnen** (1143—1180) — 32, 3.
- Manuil II Paleolog** (1391—1425) — fecior al lui Ioan V Paleolog — 70, 8; care-l încoronează întru împărat — 70, 30; sînt detronați — 72, 10; ia din nou coroana împărătească — 72, 27; îl însoțește pe Baiazid I în expediții — 74, 13; 76, 4; care-l amenință cu orbirea — 76, 7; Manuil fuge — 76, 16; cere ajutor din apus — 78, 16; Baiazid îi cere Constantinopolea — 80, 28; om înțelept — 82, 21; pleacă în apus după ajutor — 84, 13, 17; se înapoiază la Bizanț — 110, 13; face sultan pe Mahomed I — 128, 14; 132, 8; în Peloponez — 138, 21; feciorii lui — 174, 7; i-a încredințat domnia feciorului său Ioan VIII Paleolog — 228, 14; moartea lui — 234, 20; 236, 7, 25; apoi — 76, 11; 82, 15, 18; 84, 1; 88, 13; 126, 28; 128, 9; 132, 28; 134, 5, 11; 136, 23; 138, 3; 156, 39; 162, 4; 166, 14; 172, 1; 188, 12; 200, 9; 228, 9, 22; 230, 20; 246, 8; 296, 26.
- Marcu**, mitropolit al Efesului — 266, 15, 17, 26; 268, 4.
- Marcu** vz. **Iagaris**.
- Marea de Azov** — 328, 28.
- Marea Egee** — 188, 3; 274, 28; 404, 4; 426, 3, 28.
- Marea Neagră** — 68, 9; 78, 3; 110, 27; 112, 1; 122, 5; 130, 20, 23; 132, 12; 174, 13; 180, 21; 186, 2; 188, 4; 244, 25; 252, 14; 276, 1; 294, 30; 298, 11; 306, 11; 308, 19; 320, 25; 394, 18; 428, 9.
- Marea Roșie** — 30, 10.
- Maria** — cea de a treia soție a lui Ioan VIII Paleolog — 138, 17; moartea ei — 268, 22.
- Maria** — sora lui Ioan V. Paleolog, măritată după Francisc Gattilusio, care devine domnitor în Lesbos — 66, 26.
- Maria** — fata craiului Lazar al Serbiei, soție de a lui Baiazid I Fulgerul — 38, 10.
- Mara** — fată a craiului Serbiei Lazăr, măritată după Vulc Brancovici — 256, 16.
- masalagiu** — cometă — 94, 2.
- Matei Cantacuzino** — despot, fecior al lui Ioan VI Cantacuzino — 64, 5, 20.
- Matusala** — patriarh biblic — 28, 11.
- Mauriciu** (582—602) — 74, 29.
- Meandru** — azi Bujuk Menderes, rîu în Asia Mică, izvorînd în Frigia, străbătînd Caria și revărsîndu-se în Marea Egee — 38, 24; 116, 20; 120, 24.
- Melaina** — sat pe aproape de Brusa — 168, 22.
- Melanudion** — cartier, poate călugăresc, în Mitiline din Lesbos — 434, 12.
- Melos**. (Milo) — insulă în Marea Egee, din grupul Cicladelor — 146, 14.
- Mesaulion** — localitate între Smirna și Efes, șase ore de drum pînă la Efes, într-un loc mlăștinos și păduros — 118, 17; 220, 35.
- Mesembria și Misivria** — oraș în Bulga-

- ria, la coasta Mării Negre — 244, 26; 320, 25.
- Mesini** — azi Misini, localitate între Constantinopole și Adrianopole — 394, 3.
- Mesopotamia** — 28, 17.
- Metimna** — oraș la coasta de nord a insulei Lesbos — 422, 22.
- Metone**, oraș pe capătul de sud-vest al coastei Peloponezului — 84, 21, 28.
- Mihail VIII Paleolog** (1261—1282) — 32, 14, 16, 22; 48, 14, 15; 204, 26; 318, 18; 400, 3—9.
- Mihail IX Paleolog** (1294—1320) — 34, 4.
- Milasa** — oraș în Asia Mică, în Caria, spre sud-vest, azi Milas — 108, 16, 25.
- Milano** — 84, 22.
- Mircea cel Bătrîn** (1386—1418) — îl ridică pe Musa sultan — 122, 6; îl ajută pe Mustafa — 188, 17; urmași de ai săi Dan și Dracul se luptă pentru domnie — 250, 23; 252, 4, 5, 16.
- misii** — bulgari — 48, 8; români — 188, 17.
- Misia** — ținut în Asia Mică în partea de nord-vest — 32, 17; 74, 7; 322, 1.
- Mitiline** — capitala insulei Lesbos, nume care a trecut și asupra întregii insule — 50, 19; 72, 32; 80, 26; 106, 30; 142, 24; 246, 2; 290, 4; 394, 17; 402, 35; 408, 26; 412, 4—32; 414, 29, 32; 418, 5; 434, 3, 11.
- Mohamed** — profetul — 38, 3; 134, 13, 290, 14; 374, 31; 392, 28; 414, 24.
- Moise** — profet — 30, 8, 11.
- Monemvasia** — oraș pe coasta de sud-est a Peloponezului — 34, 17; 426, 1.
- Monodendrion** — localitate creată de fantezia poporului din Constantinopole — 364, 13.
- Monte-Ferara**, marchizul de — 138, 7.
- Munte**, sfântul — 70, 3.
- Murad I** (1362—1389); ajunge la domnie — 34, 19; 70, 6; e ucis în lupta de la Cosovo — 36, 10; 296, 19; a cucerit Adrianopole — 34, 20; apoi — 36, 28; 38, 6; 70, 10—23.
- Murad II** (1421—1451) — trimis domn la Amasia — 152, 4, 30; 162, 31; moștenește domnia — 164, 10; 165, 10—26; 168, 18, 21; 170, 16—35; 172, 1; refuză să predea împăratului Manuil II Pal. pe frații săi mai mici — 200, 11; luptă cu pretendentul Mustafa — 212, 8 — 222, 29; podestatul Adorno îi oferă ajutor — 208, 23 — 210, 21; cu ajutorul acestuia îl învinge — 224, 3—228, 5; impresară Constantinopolea — 228, 17; 230, 10—25; 252, 6; bizantinii scot un contrapretendent — 234, 22—33; 236, 19; Murad ridică asediul — 236, 1, 13; 252, 10; vestește Țării Românești suirea sa pe tron — 238, 1—3; biruie pe emirul Güneyt — 238, 14, 31; 240, 24; 242, 30—244, 12; cucerește Salonicul — 248, 9—29; face pace cu Dan, domnul Țării Românești — 252, 17, 18; vrea să pună domn în Țara Românească — 252, 24; în război cu Caraman — 254, 4 — 256, 9; 290, 20; cere Serbia întreagă — 256, 14—33; năvălește în Transilvania — 258, 1—21; năvălește în Serbia — 260, 11—262, 4; închide pe Vlad Dracul — 262, 13; impresară Blgradul — 262, 26; biruie la Varna — 274, 25—276, 21; la Cosovo — 276, 26—34; moartea lui — 284, 1—29; 288, 2; 290, 18; apoi 172, 11; 180, 26; 182, 23, 34; 184, 1—15; 200, 25; 202, 1—204, 3; 210, 33; 230, 5, 7; 234, 4; 236, 19, 26; 240, 24; 244, 24, 29; 246, 10; 262, 26; 268, 24, 25; 270, 32 — 272, 32; 274, 3—14; 278, 5—280, 7; 302, 19.
- Murdarolog** — poreclă batjocoritoare — 162, 9; v. **Teologul**.
- Musa** (1411—1413) — fecior al lui Baiazid I Fulgerul — 100, 27; 112, 21; caută ajutor la Mircea cel Bătrîn — 122, 1—31; ajunge sultan — 124, 2—21; asediază Constantinopolea —

- 128, 1, 7; pierde tronul și viața 128, 29—132, 1; apoi 140, 6; 188, 13; 198, 25; 202, 18—29.
- Mustafa** — cel de al 5-lea fecior al lui Baiazid I Fulgerul — 100, 27; 112, 23; caută ajutor în Țara Românească — 154, 31, 36; 160, 5; cade prins la bizantini — 156, 4 — 158, 36; 162, 2; e închis la Lemnos — 158, 29; 160, 32; e scos în contra lui Murad II — 172, 10, 27; 174, 19; 184, 3—190, 27; ajunge sultan 180, 15—182, 35; 192, 16—27; 194, 11; 200, 15; nu vrea să dea bizantinilor Galipoli făgăduit — 196, 22—198, 11; e învins de Murad II — 210, 20—214, 16; 222, 21—226, 16; prins și spânzurat — 228, 2; 236, 23; apoi 192, 34; 196, 15, 20; 200, 34; 208, 19; 210, 14; 216, 9, 19; 220, 19; 230, 2; 238, 17; 246, 11.
- Mustafa** — fecior al lui Mahomed I și pretendent contra lui Murad II — 234, 25—236, 23.
- Mustafa** — emir în Ionia, un urmaș de al lui Aidin (Atin) — 218, 23, 29; 220, 25—222, 9.
- Mustafa**, vz. Percliția.
- Mustafa** — trei sultani, cei amintiți mai înainte au murit în același an — 236, 23.
- Musulman** — feciorul mai mare al lui Baiazid I Fulgerul — 100, 26; e sultanul Suleiman I (1407—1411), scapă din lupta de la Ancara — 96, 24, 29; cu ajutor bizantin ajunge sultan — 110, 18; cucerește Ionia — 118, 2—120, 33; 132, 5; 218, 13; e învins de frate-său Musa — 122, 9—124, 22; apoi — 114, 12, 15; 134, 6; 148, 17; 198, 25; 202, 22; 242, 13.
- musulman**, -ni, cei ce cred în profetul Mohamed — 76, 26—29; 144, 15; 148, 27; 172, 13; 186, 33; 196, 32; 198, 8; 298, 15.
- Nabuhodonosor**: Mahomed II — 314, 3; 326, 6.
- Navara** — 34, 16; 138, 24.
- Naxia** — insulele Ciclade din Marea Egee de sub stăpânirea domnului din Naxos, cea mai de seamă din acele insule — 50, 20; 146, 10.
- Neagră**, vezi **Marea Neagră**.
- Nebunului**, cîmpia, vezi **Mainomenu**.
- Neftalim** — unul din cei 12 fii ai lui Iacob — 30, 6.
- Negro Salgruzo** de — nobil genovez, construiește pentru Musulman un turn — 122, 17.
- Neofit** — un duhovnic — 324, 6, 24.
- Nicea** — oraș în Bitinia, azi Isnik, lângă lacul Isnik-ghiol, anticul Ascania — 32, 12; 38, 22; 102, 21; 236; 1, 17; 266, 20.
- Nicolae V papa** (1447—1455) — 316, 31; 342, 5.
- Nicolae**, v. **Gateluzi**.
- Nicomedia** — azi Kodiacli, fost Ismit, oraș în Bitinia, în fundul golfului Ismit, anticul Astacos din Marea de Marmara — 102, 21; 300, 4.
- Nicopole** — oraș la Dunăre în Bulgaria — 148, 26; 258, 2; lupta din 1396 de la N. — 78, 27.
- Nimfeon** — oraș în Asia Mică în partea de apus a Lidiei, între Smirna și Sardes, azi Nif — 104, 1; 116, 21; 140, 20, 26; 142, 13; 206, 5; 240, 27; 242, 17; 262, 14.
- nineviteni** — 82, 2.
- Niș** — oraș în Serbia — 276, 26.
- Noe** — patriarh biblic — 28, 3, 12; 324, 27.
- Notara Luca** — mare duce — 128, 11; 244, 36.
- Notara Nicolae** — dragoman, tatăl lui Luca — 128, 8.
- Nouă**, mănăstirea cea — 44, 20.
- Novopridon** — oraș mare, capitala Serbiei, cucerit de Murad II; probabil Novo Brod de azi la răsărit de Pristina — 262, 1.

Ocean, Atlantic — 92, 36.

Odighitria — 66, 29; vezi C-pole: porți.

Ohrida — azi Ohrid, oraș în Serbia de sud, lângă lacul cu același nume, aproape de granița bulgară și albaneză — 122, 25.

Omur — sub acest nume în cronică lui Duca par să se ascundă doi, dacă nu chiar trei emiri din Aidin: Unul, care în zilele lui Ioan V Paleolog și Ioan VI Cantacuzino a început să treacă Elespontul și să prade — 34, 8; acesta poate e identic cu același care îi vine în ajutor lui Ioan VI Cantacuzino — 50, 12; 52, 1; și apoi cade la Smirna în luptă cu frații cavaleri de la Rodos — 52, 23; 54, 15, 23; 102, 32; în sfârșit altul, adică Omer II care și-a dobândit emiratul de la Timur-Lenk, după căderea lui Baiazid I Fulgerul — 112, 16; 114, 20, 24; 116, 1—20; 218, 9, 11, 17.

Omur-bei — vizir al lui Murad II — 210, 14; 212, 31.

Orchan (1326—1362) — începe a trece Elespontul la jaf — 34, 9; se amestecă în luptele bizantine de domnie — 54, 29; 56, 1—36; 58, 6—37; 62, 30; moartea lui — 34, 18; 70, 6; apoi — 64, 19; 74, 2; 198, 16; 296, 19.

Orchan — cel de al 6-lea fecior al lui Baiazid I Fulgerul — 100, 27.

Orchan — pretendent la tron, prins și ucis la cucerirea C-polei — 288, 33; 292, 13—294, 17; 378, 2—15.

Orchan — coborât din Sarchan și pus emir la Magnesia de Timur-Lenk — 112, 16.

Oruç-bei — pașă de al lui Murad II — 212, 31.

Osman (1288—1326) — 34, 2, 9; 182, 31; 188, 10, 21; 198, 14; 290, 1; 400, 3—6. Cu acest nume sînt arătați și urmași coborîtori din Osman — 146, 5; 154, 27; 168, 33; 174, 24; 176, 32; 180, 3—8; 216, 10;

218, 5; 228, 8; 292, 14, 20; apoi în genere turci osmații — 170, 14. osmani — 110, 10; 400, 2, 9. osmanizi — 116, 2.

Pallagonia — țară în nordul Asiei Mici, pe la mijloc — 32, 17; 34, 2; 54, 28; 198, 15; 234, 28; 322, 2; 390, 18.

păharnic — 234, 6.

palat — adică marii dregători și demnitari ai statului — 68, 27; în opoziție cu poporul — 68, 25; 110, 17.

palatul cel mare — 42, 22; 354, 7.

Palavicini, Persivas — nobil genovez, dă ajutor lui Murad II — 242, 33.

Palda — amiral turc — 336, 8.

Paleolog Mihail VIII (1261—1282) — 48, 14, 15; 318, 18.

Paleolog, Lahanas, vezi Lahanes P.

Paleolog — protostrator, căzut cu 2 feciori în 1453 la apărarea Constantinopolei — 382, 15.

Paleologi — 68, 19; 204, 27; 318, 20; 400, 2; mai vezi Andronic, Constantin Dimitrie, Teodor, Toma, Ioan, Manuil și Mihail.

Pamfila, ținut la coasta de sud a Asiei Mici spre mijloc — 32, 20; 74, 16; 76, 2; 242, 2; 410, 25.

Panidos — oraș pe malul european al Mării de Marmara; azi dispărut — 72, 27; 76, 34; 110, 27.

Paros — insulă în mijlocul Cicladelor — 146, 14.

Paskesen e Rumeli-hisar — 300, 12; 308, 18.

Patras — oraș pe coasta de nord a Peloponezului spre vest — 278, 12.

patriciu — 164, 15; 166, 34.

Pegas — în mitologia antică un cal într-aripat care-i ducea lui Zeus trăsnetul și fulgerul — 280, 25.

Pegsiari — azi Bershehir, oraș în Asia Mică, două zile depărtare de la Iconion; cucerit de Murad II — 256, 3.

- Peloponez**, Morea medievală — 34, 16; 78, 2; 84, 19; 110, 26; 138, 22, 25; 238, 8; 264, 25; 278, 2; 320, 8; 334, 2; 344, 22; 394, 15; 422, 27; cucerit de Mahomed II — 424 — 426, 5.
- Pelops**, al de — eroi ca și coborîtorii din acest nepot al lui Zeus — 42, 24.
- Percliția Mustafa** — discipol turc de al șecului Bedr ed-din — 150, 28.
- Pergam** — azi Bergama, oraș spre țărmul apusean al Asiei Mici în Misia — 32, 25; 102, 24; 118, 14; 140, 11; 244, 33.
- Pergam** — rîu, 416, 3.
- Perge** — oraș în Pamfilia — 76, 2.
- Peritheorion** — orașel în Tracia, spre țărmul Mării Egee — 226, 30.
- Perivleptos** — mănăstire — 68, 29; 232, 5.
- persi** — 92, 34; 124, 34; 344, 15; 376, 23; apoi tatarii Mongoli ai lui Timur Lenk — 38, 19, 25; 98, 17; 100, 13; 108, 30; 110, 9; 162, 35; 164, 6, 21; 198, 23; turcii — 98, 4.
- Persia** — 174, 30; 364, 13; 390, 16; 428, 20; întinsul imperiu al lui Timur-Lenk — 86, 14, 15; 90, 19, 20, 30; 94, 23; 108, 29; 110, 7; 168, 13.
- persică**, armata, tatară — 100, 17.
- Persivas Palavicini**, vezi **Palavicini P.**
- Persoturci** — 162, 34; vz. și **turcoperși**.
- Petronion** — cetate închinată apostolului Petru, pe un promontoriu de pe țărmul Cariei — 154, 6.
- Petru** — cetatea sf. apostol Petru — 52, 15; 154, 5, 14.
- pezestan** — bazarul din Stambul — 426, 11.
- Piles Mihail** — diac de grecește și arabește la curtea lui Murad II — 234, 7—12.
- Pirghion** — cetate în Lidia, Asia Mică, la poalele muntelui Tmolos, gropnița emirilor din Aidin — 116, 26; 222, 10.
- Pisidia** — ținut în Asia Mică, între Caria, Frigia și Pamfilia — 32, 21.
- Platea** — cartier în Constantinople, la țărmul Cornului de Aur, cam unde se sfîrșea zidul lui Constantin cel Mare — 354, 4.
- Platon** — mare filozof antic (428—348) — 392, 8.
- Pluton** — zeu antic — 72, 12.
- Poartă**, înaltă — pe lingă sultanul Baiazid I, formată din corpul de ieniceri — 80, 11.
- podesta** — 208, 8, 12; 372, 24.
- Polonia** — 314, 9.
- poporul** — reprezentanții poporului — 82, 32; 110, 17.
- Poseidon**, zeul antic al mărilor — 72, 12.
- Provansa** — 84, 23.
- Prometeu** — erou legendar antic — 166, 2.
- Propontida**, Marea de Marmara — 132, 13; 186, 2.
- protostrator** — 270, 24; 272, 17; 330; 7; 362, 11; 382, 16.
- Rahia** — cetate în insula Cos, una din insulele Sporade în Marea Egee — 406, 25.
- Raul** — nobil bizantin care a ucis pe marele duce Alexie Apocaukos — 44, 8, 11.
- Redestos** — oraș pe țărmul european al Mării de Marmara, mai apoi Rodosto, azi Tekirdagh — 52, 11; 72, 27.
- Rizzo** — căpitan de corabie venețian — 308, 20.
- rodieni** — 246, 2.
- Rodos** — insula 52, 14; 74, 19; 102, 31; 142, 14, 24; 144, 6; 154, 11; 290, 4; 400, 26, 31; 402, 13; 406, 17; 422, 10, 19; 426, 28.
- Roma** — 264, 21; 314, 4; 422, 8.
- romani**, Sigismund împărat al Românilor — 78, 26; 342, 4.
- romei**, adică bizantini — 40, 28; 46, 12, 26; 48, 4—27; 50, 5, 11; 56, 9, 37; 58, 2; 66, 1, 12; 72, 7; 74, 4; 84, 30; 138, 10; 156, 18, 27; 162, 22;

- 164, 15; 170, 34; 178, 22; 182, 14; 192, 28; 194, 28; 196, 15; 198, 34; 200, 2; 202, 13; 206, 11, 28; 212, 22; 230, 2; 236, 11; 246, 30; 218, 12; 250, 13; 264, 29; 288, 15, 31; 292, 11—294, 33; 296, 4; 302, 8, 314, 33; 338, 12; 342, 19; 346, 5; 348, 8; 354, 20; 364, 21; vz. și Bizantinii.
- români**, — în genere — 86, 15; 176, 26; 178, 3, 33; 250, 28; 252, 2; rominii din Țara Românească — 156, 5; 160, 4; 164, 7; 168, 35; 432, 22; români în lupta de la Varna — 274, 24; rominii de la gurile Dunării — 426, 26.
- rominul**, adică Vlad Țepeș — 430, 19; 432, 17.
- Rubin** — unul din cei 12 fii ai patriarhului Iacob 30, 6.
- Rusia** — 132, 31; 254, 28; 266, 20; 314, 9.
- Saba** — regiune în Arabia, bogată în tămâie — 340, 3.
- Salgruzo de Negro** — 122, 17.
- Salonic**, v. *Tesalonic*.
- saloniceni** v. *tesaloniceni*.
- Salutaria** — 242, 16; 274, 2; Frigiei — 292, 2; vz. *Frigia Salutaria*, *Carasar* și *Carasarin*.
- Samarcand** — capitala întinsului imperiu al lui Timur-Lenk azi Uzbekistan din Uniunea Sovietică, identificat și cu Bukhara — 90, 20.
- Samos** — insula, în Marea Egee — 150, 20; 152, 23; 240, 20.
- Samotrace** — insulă în nord-estul Mării Egee — 418, 21; 422, 11, 17.
- santraț** — jocul șah la perși — 98, 17.
- Sarchan** — numele dinastiei din emiratul Sarukhan, după numele întemeietorului, sub acest nume ascunzându-se diferiți emiri și cu alte nume — 32, 25; 38, 30; 96, 5; 112, 15; 206, 23.
- Sardes** — capitala Lidiei, azi ruine — 38, 26; 102, 30; 116, 21; 206, 1; 242, 17.
- Sariția** — vizir al lui Murad II — 256, 25; 258, 22; 274, 23; 280, 5; 300, 16.
- sași** — 86, 15—16.
- Satan** — 44, 10.
- Saul** — împărat biblic evreu — 30, 15.
- Sava** — afluent al Dunării — 262, 21.
- Savuși** — frate al lui Baiazid I Fulgerul — 38, 28, 32; 70, 10.
- saxoni** — 272, 18, 20; 276, 7.
- scacon** — jocul de șah — 98, 17.
- sciți** — barbari în genere — 56, 22; 344, 15; tatarii mongoli de ai lui Timur-Lenk — 94, 32—98, 10; 100, 30; 104, 10; 106, 4—19; 114, 29; 116, 14; 124, 34; 144, 11; 160, 12; vezi și *tatari*.
- Scitul** — adică Timur-Lenk — 90, 15; 94, 8; 110, 2; vz. *Temir*.
- Scutari** — orașul antic Chrysopolis pe țărmul asiatic din fața Constantinopolei, azi Üsküdar — 54, 34; 72, 17; 128, 17, 24; 212, 4; 350, 34.
- Sebastia** — oraș în ținutul Pontos pe râul Halys, azi Sivas pe Kisil-Irmak în Asia Mică — 88, 7, 28; 90, 15, 21.
- Sedechia** — împărat biblic iudeu — 356, 17.
- Seiti-Ahmet-Pașa** — vizir de al lui Mahomed II — 412, 26.
- Semele** — figură mitologică antică, iubita lui Zeus, cu care a făcut pe zeul Dionysos — 58, 18.
- senat** — 42, 27.
- Serbia** — 34, 25; 38, 8, 12; 48, 22; 60, 4; 64, 18; 126, 15; 132, 21; 168, 3; 176, 29; 238, 2, 3; 246, 1; 256, 12—22; 258, 22, 25; 260, 18—262, 2; 262, 20; 270, 26; 286, 29; 288, 13; 394, 14—396, 24.
- Sere** — oraș în Macedonia grecească, puțin la răsărit de cursul inferior al râului Struma, azi Serre — 248, 18.
- Sestos** — oraș pe țărmul european al Elespontului — 64, 16.
- sfatul țării** σύγκλητος βουλή 138, 32.

Sfintul Munte Atos vezi **Atos**.

Slahin — vizir de al lui Mahomed II — 282, 28, 29.

siahruh — şah-mat în limba persă — 98, 32.

Siahruh — feciorul lui Timur-Lenk — 98, 33.

siaaraptar — turceşte paharnic — 234, 27.

Sibiu — 258, 11.

Sigismund — rege al Ungariei (1387—1437) şi de la 1411 împărat roman de apus înfrînt în 1396 la Nicopole — 78, 26.

Sighişoara — luată de turci — 258, 7.

Silivria — azi Siliyri, oraş pe malul european al Mării de Marmara — 34, 13; 50, 8; 52, 9; 54, 21; 60, 3; 82, 7, 8—9; 86, 5; 320, 27, 30.

Simeon — unul din cei 12 fii ai lui Iacob — 30, 6.

Sinope — azi Sinop, oraş pe coasta Mării Negre în Asia Mică — 122, 3; 286, 21; 306, 13; 426, 27; 430, 1; ocupat de Mahomed II — 428, 3—16.

Sion — adică Ierusalim — 340, 11; 386, 23; noul Sion e Constantinopolea — 366, 27; 384, 27; 390, 4; biserica sf. Sofia — 374, 31.

Sipilos — munte în Lidia de apus în Asia Mică, azi Sipulidagh — 38, 29; 102, 28.

sîrbi — 36, 17; tributari turcilor — 38, 7, 13; 50, 1; aliaţi cu Ioan VI Cantacuzino — 58, 36; 60, 4; apoi — 66, 7; 86, 15; 96, 18; 164, 7; 168, 12, 34; 176, 13; 178, 3, 33; 272, 26; vezi **Tribali**.

Sîrbul — despotul Gheorghe Brancovici — 262, 24.

Siria — 32, 21; 88, 24; 90, 21; 154, 24; 274, 4; 390, 16.

sirieni — 204, 24.

Sit — patriarh biblic — 28, 5.

Smederevo — oraş în Serbia la malul Dunării, mai jos de Belgrad — 256, 34; 260, 25—262, 5; 262, 26; 272, 14; 396, 30.

Smirna — azi Ismir, oraş la coasta Mării Egee în Asia Mică — 32, 24; 34, 8; 50, 13; 52, 14, 23; 54, 12; 102, 30; 106, 31; 108, 7; 114, 4—33; 116, 4, 9; 118, 15; 132, 4; 140, 21, 24; 142, 14—30; 144, 18; 146, 12; 188, 26; 220, 15—33; 240, 16; 244, 34.

Sofia — capitala Bulgariei — 78, 32; 124, 2; 270, 30; 272, 2; 396, 5, 22; 398, 5; 412, 22.

Soleiman — primul guvernator turc al Constantinopolei — 392, 27.

Sosthenion — localitate pe ţărmul european al Bosforului, Stenia de azi — 300, 9.

Spania — 208, 27.

spaniol — 414, 19.

spanioli — 92, 35; 204, 23.

Sparta — 34, 16; 208, 27.

Spentiar — Isfendiar, emir în Sinope (1402—1439), îl trimite pe Musa la Mircea cel Bătrîn — 122, 3; socrul lui Murad II — 258, 29; 286, 21; un urmaş al lui — 302, 18.

Spineta Culumboto vz. **Culumboto**.

stilarieni — revoluţionari turci — 150, 26; 152, 1.

Stilarion — munte la intrarea în golful Ionic al Asiei Mici, în faţa insulei Chios; azi Caraburnu — 148, 30; 150, 26.

Stravomitis, **Cantacuzino** Cîrnul — 238, 11.

Strimon — azi Struma, riu în Macedonia, revărsîndu-se în Marea Egee — 110, 25; 126, 25; 238, 9; 244, 27; 288, 32; 294, 29.

Studiţi — 136, 2; vezi Constantinopole mănăstiri.

Suleiman — fecior de al lui Orchan — 64, 19, 23.

şah — jocul — 98, 7, 28.

Şişman — 146, 6; 150, 24, 28.

Ştefan — cetatea sfîntului — 320, 27.

Ştefan IV Duşan al Serbiei (1331—1355) — 48, 24.

- Stefan** tatăl craiului Lazăr (1372—1389) — 34, 25.
- Ștefan** crai al Serbiei (1389—1427) — 38, 8; 92, 3; 96, 11—29; 126, 16; 256, 17; 396, 3; numit Lazar după tatăl său — 246, 1.
- Tanaïs**, Don — 90, 31.
- Tasos**, insulă în nordul Mării Egee — 412, 29; 422, 11.
- tatari**, mongoli de ai lui Timur-Lenk — 218, 8.
- taurosciți**, tătari din Crimeia — 90, 31.
- Taurului** — piața, în Constantinopolea bizantină — 362, 20.
- Teba**, oraș în Grecia de mijloc — 248, 12; 278, 5.
- Temir** — Timur-Lenk (1369—1404); biruie pe Baiazid I Fulgerul la Ancara în 1402 și pustiește toată Asia Mică — 92, 4—21; 94, 12; 98, 12; 100, 2—20; 102, 9; 104, 5; 106, 21, 31; 108, 2, 29; 110, 5; apoi — 86, 28; 88, 26; 112, 14; 124, 32; 142, 18; 144, 16, 24; 160, 14; 164, 18; **Temir-han** Timur-Lenk 90, 5; **Temir-han** — 86, 25; 88, 24; 90, 30.
- Temirtes** — mare dregător de al lui Baiazid I Fulgerul — 112, 24; **Temirtes-bei** — 212, 31.
- Tenedos** — insulă în Marea Egee la intrarea în Elespont (Dardanele); azi Bozcaada — 66, 12; 146, 20; 148, 5, 10.
- Teodor I Lascaris** (1204—1222) — 32, 11.
- Teodor II Lascaris** (1254—1258) 32, 13; 48, 13.
- Teodor** — marchiz de Monte Ferara, socrul lui Ioan VIII Paleolog — 136, 7.
- Teodor Paleolog**, despot de Morea, fraatele împăratului Manuil II Paleolog — 70, 8, 30; 72, 10.
- Teodor Paleolog**, feciorul lui Manuil II Paleolog — 84, 20; 136, 5, 10; 138, 26; 174, 10; 246, 8.
- Teodosia**, sf. cuvioasă — 368, 15.
- Teologul** — numele unui trădător — 160, 22—162, 9; 230, 17—232, 27; și **Teologul** Corax — 172, 2; vezi **Corax** și **Murdarolog**.
- Țesalia** — 34, 21; 38, 14; 112, 6; 122, 23; 126, 24; 132, 13; 156, 6; 172, 30; 174, 12; 180, 22; 188, 19; 238, 8; 246, 12; 248, 20; 272, 28.
- Tesalonic** — 34, 21; cucerit de Baiazid I — 78, 1; 126, 7; dat bizantinilor de Musulman — 110, 25; 112, 4; impresurat de Musa — 126, 25; ocupat de Venețieni — 246, 9—19; cucerit de Murad II — 248, 21—250, 20; apoi — 156, 7, 13; 158, 25; 188, 22—28; 198, 32.
- tesaloniceni** — 246, 14—29.
- Thirea** — oraș în Asia mică, între Smirna și Efes, în Ionia — 104, 1; 132, 4; 220, 25; 244, 34.
- Thiatira** — oraș în Lidia de nord în Asia Mică, odinioară Pelopia; azi Akhisar — 220, 13; 238, 19.
- Timur-Lenk**, vz. **Temir**.
- Tirnov** — capitala Bulgariei de răsărit — 396, 20.
- Tmolos** — munte în Lidia în Asia Mică — 36, 27; 116, 26; 242, 17.
- Toma de Aquino**, sf. (1225—1274) — mare teolog catolic și filozof scolastic — 328, 7.
- Toma Cantacuzino** — 260, 34; vz. **Cantacuzino Toma**.
- Toma Paleolog**, cel de al 6-lea fecior al lui Manuil II Paleolog — 174, 14; despot de Ahaia — 278, 10; după cucerirea Peloponezului se refugiază în Italia — 424, 16.
- traci**, locuitori din Tracia — 92, 35; 210, 30.
- Tracia** — 34, 11, 14, 20; 38, 14; 46, 13; 48, 21; 50, 7; 52, 10, 19; 54, 21; 58, 36; 64, 16; 76, 33; 92, 1; 110, 22; 112, 8; 114, 12; 122, 11, 23; 124, 28, 36; 132, 3, 7; 140,

- 30; 146, 7; 152, 6; 154, 17; 156, 4; 164, 8; 166, 3; 168, 15, 33; 170, 39; 172, 9; 174, 20; 176, 10, 18; 184, 23, 28; 192, 1; 202, 21; 212, 19; 218, 14; 244, 31; 248, 9; 262, 19; 264, 24; 272, 27; 274, 10; 280, 26; 294, 8; 296, 5; 412, 18.
- Trapezunt** — oraș pe coasta de nord a Asiei Mici, azi Trabson — 138, 16, 18; 164, 1; 306, 13; 328, 29; 394, 18; 426, 27; ocupat de Mahomed II — 428, 25—430, 9.
- Triacenta** — adică Treizeci, sat între Nimfeon și muntele Galesion în linie dreaptă — 242, 19.
- tribal** — adică sîrb — 54, 19; 218, 16.
- tribali** — sîrbi — 34, 22; 48, 8; 98, 5; vz. și sîrbi.
- Troada** — oraș în Asia Mică la coasta Mării Egee, în fața insulei Tenedos, puțin spre sud; azi ruine — 414, 13.
- Truloti** — mănăstire — 150, 11.
- Turachan** — pașă al lui Baiazid I Fulgerul — 78, 4; — pașă al lui Murad II — 216, 17; 246, 13.
- turc** — după fapte — 234, 12; poporul turc — 194, 21.
- turci** — 32, 19; 34, 3, 7; 36, 12; 38, 13; 40, 9; 46, 14; 48, 7; 52, 6, 22; 54, 32; 56, 16; 58, 30; 60, 5; 62, 28; 64, 15; 66, 7; 74, 16; 76, 2; 80, 7, 32; 82, 26; 86, 4; 94, 19; 96, 30; 110, 13; 122, 22; 126, 32—128, 7; 140, 18; 144, 11, 23, 26; 146, 24; 148, 6; 150, 4, 33; 152, 27; 160, 28; 162, 2; 168, 15; 174, 20—180, 3; 186, 14; 188, 12; 202, 4; 204, 29; 206, 2—30; 220, 17, 26; 224, 17; 228, 21; 230, 32; 246, 14—31; 250, 12, 19; 252, 7; 256, 3; 258, 9, 15; 260, 34; 262, 3, 23; 272, 5—25; 276, 6—14; 278, 4; 280, 12; 292, 2; 298, 4; 302, 4—17; 304, 5—17; 308, 23; 316, 26; 322, 5; 328, 10; 330, 17—27; 334, 21, 25; 342, 21; 344, 1—348, 3; 350, 3; 352, 20; 356, 1—360, 13; 362, 18—370, 28; 372, 5; 374, 1; 376, 11, 23; 378, 7, 27; 380, 12; 400, 29; 402, 25; 404, 25; 406, 12; 408, 5—17; 410, 2—23; 414, 34; 416, 2, 31; 420, 29; 422, 12; 430, 26; 432, 21.
- turcii** — caramanlii — 244, 5; 274, 9.
- turcii** — osmanlii 244, 7.
- turcomanilor**, Turgatir domnul — 278, 27.
- Turcomanul** Spentiar de la Sinope — 122, 3.
- turco-persi** — 88, 9; 164, 2; vz. și persoturci.
- Turcul**, adică Murad II — 230, 27; 232, 31; 276, 29.
- Turgatir**, un socru de al lui Murad II — 278, 26; 280, 1.
- Talisbei**, amiral de al lui Mahomed I — 146, 13, 30.
- Țara Românească** — primește și ajută pe Musa să devină suțan — 122, 7, 9; trimite soli la Mahomed I — 132, 21; primește și ajută pe Mustafa — 154, 32; 188, 16; 226, 19; ajunge în graniță cu imperiul bizantin — 180, 22; primește soli de la Murad II și trimite la el — 238, 1, 3; 246, 2; certe de domnie în Țara Românească — 250, 24, 29; 252, 14, 20, 26; trimite soli la Mahomed II — 290, 3; apoi — 254, 24; 262, 16; 430, 11—25.
- Țarigrad** — 384, 11—13.
- Țineit** — emirul Güneyt; se face domn la Smirna — 114, 2—116, 27; e scos din domnie de Musulman — 116, 33—122, 14; și pus guvernator în părțile Ohridei — 122, 24; își ia din nou domnia în Ionia — 132, 2; e scos de Mahomed I — 140, 10—142, 29; și trimis la Nicopole la Dunăre — 146, 1—7; 148, 25; fuge în Țara Românească — 154, 34; 156, 2; își cucerește din nou domnia — 218, 4—222, 22; e învins de Murad II — 236, 28—32; 238,

18—242, 26; și ucis — 244, 1—22;
 apoi 156, 4—158, 33; 174, 18; 180,
 16—32; 182, 27; 184, 4; 188, 24—
 190, 23; 192, 15—196, 11; 208, 20;
 210, 25; 212, 12—214, 34; 236, 24;
 238, 17.

ungur, de neam — 306, 27.

Unguri — în lupta de la Nicopole —
 80, 15; de la Varna — 274, 24—30;
 de la Cosovo — 276, 30, 31; apoi
 — 86, 15; 92, 35; 164, 7; 168, 35;
 176, 27; 178, 33; 258, 5; 262,
 24—27; 270, 34—272, 26; 286, 32;
 294, 8; 298, 7, 14; 396, 19.

Ungurul — 342, 3.

Ungaria — 78, 18, 23; 254, 27; 258, 2,
 12; 260, 20, 21; 262, 10, 22; 270,
 21—272, 20; 274, 23; 290, 10; 342,
 4, 12; 396, 15, 32.

Uzun-Chasan, adică Chasan cel Lung
 (1453—1478) — 424, 2; 428, 19.

Varna — oraș în Bulgaria la coasta
 Mării Negre — 112, 1; lupta de
 la Varna — 274, 32—276, 5; 298,
 14.

Varnava de Cornilia — 224, 28; vz.
Cornilia.

Vasile cel Mare, sf. — 268, 12.

vasilisa — rang și distincție bizantină
 ce se dădea de împărat soțiilor de
 despoți — 394, 25.

Vatajis, Ioan Duca (1222—1254) — 32,
 12.

Veneția — 84, 22, 26; 148, 14, 16;
 246, 21, 23; 248, 1, 28; 264, 28;
 266, 11; 268, 18, 19; 328, 30.

Venețieni — 66, 18; 84, 26; 146,
 16—148, 19; 162, 23; 168, 12;

246, 5—250, 21; 264, 29; 268, 20,
 21; 306, 12; 308, 19; 336, 17;
 344, 5; 372, 33.

Venețienii din Constantinopole — 328,
 29.

Veniamin — unul din cei 12 fii ai
 patriarhului Iacob 30, 6.

Visarion — mitropolit al Niceii, ia în
 1439 parte la sinodul din Florența;
 devine apoi cardinal; e un mare
 învățat — 266, 20.

vizir — 36, 30; 164, 14; 166, 34; 260,
 10; 348, 9.

Vinătorul, cartier în Constantinopolea
 bizantină — 344, 6; 348, 17.

Vlad Dracul (1431—1446) — fecior din
 flori al lui Mircea cel Bătrîn; se
 află la curtea împăratului Ioan VIII
 Paleolog și, pornind din Bizanț,
 bate pe Dan II și-i ia tronul —
 252, 21, 22; învinge și pe fratele
 lui Dan, susținut de Murad II —
 252, 27; e primit cu mare cinste
 la Brusa — 254, 24; îi este călăuză
 și-l însoțește cu armata pe Murad II
 în expediția din 1438 în Transilva-
 nia — 258, 3—16; e aruncat în
 închisoare la Galipoli — 262, 7; în
 schimbul fiilor săi ostatici i se dă
 drumul — 262, 15; își primește
 înapoi fiii — 272, 15.

Vlaherne, cartier împărătesc în colțul
 de nord est al Constantinopolei lângă
 Cornul de Aur — 62, 37.

Vulc, tatăl craiului Serbiei, despotul
 Gheorghe Brancovici — 256, 17;
 396, 5.

Xerxe I (486—465) — 90, 35; 94, 18;
 338, 7, 11.

Zabulon — unul din cei 12 fii ai lui

Iacob — 30, 6.

Zagan, pașă și vizir al lui Murad II

și Mahomed II — 274, 23; 300, 16; 372, 16, 22.

Zeus, Jupiter, Joie, cel mai mare zeu

la Greci și Romani — 72, 11; dumnezeu — 150, 7.

Zichi, Zikhi, popor locuind pe coasta

de nord-est a Mării Negre, cam în Sudul teritoriului cirghizilor din Rusia Sovietică — 90, 31.

Zituni, oraș în Grecia de mijloc, spre răsărit, pe unde azi e Lamia — 110, 26; Ducas însă pare să se gândească și la o a doua localitate cu acest nume prin apropierea Salonicului în valea Strimonului — 126, 26; 238, 10, 13; 244, 26.

[illegible]

11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533

Fig. 1. Cod. Paris. 1310 f. 287^v de cuprins variat și f. 288^r cu începutul cronicii lui Ducas, vz. p. 23, 1 Ἀριθμοὶ—p. 31, 10 πρώτου βασιλεύ...

CUPRINSUL

Introducere

Pag.
5—22

Viața lui Duca, p. 5. — Duca și unirea bisericilor, p. 6. — Duca patriot și mare învățat, p. 6. — Duca istoric și literat, p. 7. — Cronica lui Duca, p. 8. — Rominii în cronică lui Duca, p. 9. — Ediții, p. 11. — Manuscrisele P și P₁, p. 14. — O veche traducere italiană, p. 17. — Un vechi rezumat neogrecesc, p. 17. — O nouă ediție critică, p. 18. — Aparatul critic, p. 20.

Bibliografie sumară

23

Sigle, Prescurtări și Semne.

25

Istoria turco-bizantină a lui Mihail (?) Duca

28—437

Epoci mari de ani de la Adam pînă la Alexie I Comnen, p. 28. — De la Alexie I Comnen la Ioan V. Paleolog. — Cuceriri turcești, p. 32. — Lupta de la Cosovo, 1389, p. 34. — Cuceririle lui Baiazid I în Asia Mică, p. 38. — Răscoala lui Ioan Cantacuzino, p. 40. — Bunicul cronicarului Duca, p. 44. — Cantacuzino se proclamă împărat, p. 46. — Războiul civil 1341—1347, p. 48. — Emirul Omur intervine în războiul civil, p. 50. — Împărăteasa Ana cere ajutor lui Orchan, p. 54. — Cantacuzino cîștigă ajutorul lui Orchan, p. 56. — Domnia lui Ioan VI Cantacuzino (1347—1354), p. 62. — Domnia lui Ioan V Paleolog, (1341—1391), p. 66. — Urcarea pe tron a lui Manuil II Paleolog (1391—1425), p. 76. — Lupta de la Nicopole 1396, p. 78. — Plecarea lui Manuil II Paleolog în apus, dec. 1399, p. 80. — Ioan VII Paleolog și Baiazid. — Soli de la Timur-Lenk, p. 86. — Năvălirile lui Timur-Lenk, p. 88. — Lupta de la Ancara, p. 92. — Pustiirile lui Timur-Lenk, p. 102. — Luptele pentru tron între feciorii lui Baiazid, p. 110. — Intoarcerea împăratului Manuil, p. 110. — Domnia lui Musulman (Soleiman I 1403—1411), p. 110. — Domnia lui Mahomed I în Anatolia 1403—1413, p. 112. — Lupta lui

Güneyt pentru domnie, p. 114. — Güneyt se predă lui Soleiman I, p. 116. — *Musa, sultan cu ajutorul lui Mircea cel Bătrîn*, p. 122. — Domnia lui Musa 1411—1413, p. 124. — Lupta lui Mahomed I pentru tron, p. 128. — Fuga lui Güneyt la Efes, p. 132. — Prietenia între Manuil II și Mahomed I 1413—1421, p. 132. — *Soli români la Mahomed I 1413/1414*, p. 132. — *Prima soție a împăratului Ioan VIII Paleolog*, p. 132. — Botzrul și moartea unui prinț *ostatic turc*, p. 134. — A doua și a treia soție a împăratului Ioan VIII Paleolog, p. 136. — Plecarea împăratului Manuil II Paleolog în Peloponez, p. 138. — Expediția lui Mahomed I în contra lui Güneyt, p. 140. — Cavalerii de la Rodos zidesc un turn, p. 144. — Războiul cu venețienii; înfrângerea turcilor, p. 146. — Güneyt e trimis în părțile Dunării, p. 148. — Mișcare religioasă comunistă la turci, p. 148. — Murad, domn la Amasia, p. 152. — Expediția lui Mahomed I în contra lui Caraman, p. 154. — *Mustafa ridicat contrapretendent de Mircea cel Bătrîn*, p. 154. — *Turcii pradă Țara Românească*, p. 160. — Trădarea numitului Teolog, p. 160. — Moartea lui Mahomed I, p. 162. — Ultimele dispoziții date de Mahomed I vizirului Baiazid, p. 164. — Ascunderea morții lui Mahomed I, p. 166. — Anunțarea morții și înmormântarea lui Mahomed I, p. 168. — Proclamarea de sultan a lui Murad II (1421—1451), p. 170. — Mustafa contrapretendent la tron, p. 172. — Feciorii împăratului Manuil II Paleolog, p. 174. — Obiceiul de succesiune la turci, p. 174. — Războaiele lor de pradă, p. 174. — Originea și organizarea corpului ieniceresc, p. 178. — Mustafa proclamat sultan, p. 180. — Vizirul Baiazid e învins de Mustafa, p. 184. — Mustafa nu dă bizantinilor Galipoli, p. 194. — Murad II caută ajutor la Manuil II Paleolog, p. 200. — Exploatarea de piatră acră și întemeierea orașului Focșea Nouă, p. 204. — Trecerea lui Murad II în Europa, p. 208. — Mustafa e părăsit de Güneyt care fuge la Smirna, p. 210. — Fuga și moartea lui Mustafa, p. 222. — Impresurarea Constantinopolei în 1422 de Murad II, p. 228. — Moartea trădătorului Corax Teologu, p. 232. — Turcirea lui Mihail Piles, p. 234. — Alt contrapretendent Mustafa, p. 234. — Moartea împăratului Manuil II Paleolog, p. 236. — Pregătiri politice și militare ale lui Murad II, p. 236. — *Soli în și din Țara-Românească; pace cu domnul român*, p. 236. — Sfârșitul lui Güneyt, p. 238. — Puterea lui Murad II sporește, p. 244. — *Soli cu urări de la domnul Țării-Românești*, p. 244. — Salonicul se predă Veneției 1423, p. 246. — Cucerirea Salonului de Murad II în 1430, p. 248. — *Schimbări de domni în Țara-Românească*, p. 250. — Murad II se războiește cu Caraman, p. 254. — *Vlad Dracul la Brusa*, p. 254. — Caraman se supune, p. 256. — Cererile lui Murad II față de Serbia, p. 256. — Expediția lui

Murad cu Vlad Dracul în Transilvania 1438, p. 258. — Murad II se cunună cu fata despotului Serbiei 1436, p. 1437. — *Expediția lui Murad II în Serbia 1439*, p. 260. — *Vlad Dracul închis și apoi eliberat de Murad II*, p. 262. — Murad II pleacă asupra Belgradului 1440, p. 262. — Sinodul de la Florența 1439, p. 264. — *Iancu porneste asupra Turcilor*. — *Vlad își primește înapoi copiii de la Murad II*, p. 270. — Murad II în contra lui Caraman, p. 272. — Moartea lui Aladin și abdicarea lui Murad II, p. 274. — Lupta de la Varna 1444 și revenirea lui Murad II, p. 274. — *Lupta de la Cosovo 1448*, p. 276. — Expediția lui Murad II în Peloponez, p. 278. — Moartea lui Ioan VIII Paleolog și proclamarea lui Constantin XII Paleolog 1448, p. 278. — Căsătoria lui Mahomed II, p. 278. — Moartea lui Murad II 1451, p. 280. — Urcarea pe tron a lui Mahomed II, p. 282. — Caracterizarea lui Murad II, p. 284. — Visul lui Murad II, p. 284. — Mahomed II ia în seamă domnia, p. 286. — Prefăcute intenții de pace cu bizantinii, rominii și alții, p. 288. — Mahomed II pleacă asupra lui Caraman, p. 290. — Bizantinii cer sporirea apanajului lui Orhan, p. 292. — Mahomed II încheie pace cu Caraman, p. 294. — Mahomed II hotărăște zidirea unei cetăți, p. 294. — Soli bizantini la Mahomed II, p. 296. — Construirea cetății Rumeli-hisar în 1452, p. 300. — Agricultori bizantini uciși de turci, p. 302. — Împăratul încuie porțile orașului, p. 304. — Sultanul ordonă orice corabie să dea vamă, p. 306. — Turnarea unui tun foarte mare, p. 306. — Scufundarea unei corăbii venetiene, p. 308. — Încercarea tunului cel mare, p. 308. — Mahomed II pe străzile Adrianopolei, p. 310. — Chalil Pașa, la miez de noapte, chemat la sultan, p. 310. — Planuri de împresurare, p. 312. — Împăratul cere ajutor de la papa, p. 314. — Potrivnicii unirii bisericilor, p. 314. — Liturgia unirii, p. 316. — Unirea făcută nu este sinceră, p. 318. — Împăratul ia măsuri de aprovizionare, p. 320. — Tunul cel mare e adus în fața Constantinopolei, p. 320. — Tulburarea în biserică, p. 322. — Incepe împresurarea, p. 324. — Mai bine turcii decât latinii, p. 326. — Ajutoare genoveze și venețiene, p. 328. — Ioan Giustiniani, p. 330. — Încăierări între bizantini și turci, p. 330. — Genovezii din Galata ajută pe ascuns, p. 332. — Cornul de aur închis cu lanț, p. 332. — Infringerea flotei turcești, p. 334. — Trecerea flotei turcești pe uscat în Cornul de Aur, p. 336. — Tunul cel mare bate zidul, p. 338. — Apărătorii Constantinopolei, p. 342. — Împăratul trimite soli de pace, p. 344. — Încercarea de a da foc corăbiilor turcești dă greș, p. 346. — Turcii scufundă o corabie genoveză, p. 346. — Pod peste Cornul de aur, p. 348. — Mahomed II cere predarea Constantinopolei, p. 348. — Turcii pregătesc atacul general, p. 350. — Măsuri de apărare în fața zidului căzut; deschiderea unei porți tănuite, p. 352. — Atacul general începe. Numărul atacatorilor și al apărătorilor, p. 352. — Ioan

Giustiniani rănit, se retrage, p. 356. Turcii pătrund prin poarta tăinuită, p. 356. — Bizantinii fug; împăratul cade în luptă, p. 358. — Numărul celor căzuți, p. 360. — Icoane sfinte sparte cu secură, p. 362. — De ce lumea fugea spre sf. Sofia, p. 362. — Turcii în sf. Sofia, p. 364. — Ziua sf. Teodosia, p. 368. — La zidul dinspre mare, lupta ține încă, p. 368. — Prinderea marelui duce, p. 370. — Giustiniani și corăbiile latine fug; Galata se predă, p. 370. — Robii păziți la corăbii și în tabără, p. 374. — Mahomed II în sf. Sofia, p. 374. — Mahomed II află capul împăratului, p. 376. — Altă versiune despre prinderea ducelui și sfârșitul lui Orchan, p. 378. — Sfârșitul tragic al marelui duce, p. 380. — Plingerea Țarigradului, p. 384. — Robi și pradă de război, p. 390. — Mahomed II în Galata, p. 392. — Restaurarea zidurilor Constantinopolei, p. 392. — Mahomed II întors la Adrianopole, impune tributuri noi, p. 394. — Expediția lui Mahomed II în Serbia 1454, p. 394. — Mahomed II își ridică palate, p. 398. — Nădejdea lui Duca în sfârșitul nenorocirii, p. 398. — Mahomed II cere tribut cavalerilor din Rodos, p. 400. — Chamza e trimis asupra Rodosului 1455, p. 402. — Scufundarea corăbiei lui Chamza la Chios, p. 408. — Mînia sultanului asupra lui Chamza, p. 408. — Investirea noului domn din Lesbos, p. 410. — Flota turcă pleacă asupra Chiosului, p. 414. — Focă Nouă se predă; cea Veche e cucerită; Enos ocupat, p. 416. — Chioții sporesc tributul, p. 418. — Insula Lemnos îl cheamă pe turci, p. 418. — Iancu învinge pe Mahomed II la Belgrad 1456, p. 420. — Duca duce tributul, august 1456, p. 422. — Flota papei în ajutorul insulelor 1457, p. 422. — Mahomed II amenință pe despoții din Morea 1458, p. 422. — Soli de la Uzun Chasan, p. 424. — Cetatea Iedi-Cule, p. 424. — Cucerirea Moreii, p. 424. — Construirea bazarului, p. 426. — Mari pregătiri, p. 426. — Spaimă și la românii de la Gurile Dunării, p. 426. — Predarea Sinopei, p. 428. — Expediția asupra lui Uzun Chasan, p. 428. — Predarea Trapezuntului, p. 428. — Expediția lui Mahomed II în contra lui Vlad Țepeș 1462, p. 430. — Cucerirea Lesbosului 1462, p. 432.

Indice gramatical. Index Grammaticus

439—445

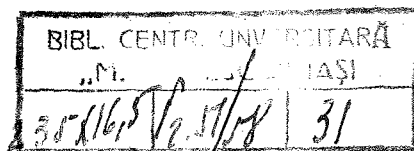
I. Particularități fonetice, Phonetica, p. 439. — II. Particularități morfologice, Morphologica, p. 439. — a) Substantive, Nomina Substantiva, p. 439. — b) Adjective, Adiectiva, p. 440. — c) Pronume, Pronomina, p. 441. — d) Numeraie, Numeralia, p. 441. — e) Verbe, Verba, p. 441. — Augmentul, Augmentum, p. 442. — Reduplicația, Reduplicatio, p. 442. — III. Particularități sintactice, Syntactica, p. 443. — Acordul, Congruentia, p. 443. — Acuzativ de referință, Accusativus relations, p. 443. — Construcții ad sensum? Constructiones κατά σύνεσιν vei incongruentia?

p. 444. — Participii absolute, Participia absoluta, p. 444. — Acuzative absolute, Accusativi absoluti, p. 444. — Acuzativul și nominativul cu infinitiv, Accusativus et Nominativus cum infinitivo, p. 445. — Infinitivul la genetiv, Infinitivi genetivus, p. 445.

<i>Indice de cuvinte, Index verborum</i>	445—453
<i>Index nominum et rerum</i>	453—470
<i>Indice de nume și lucruri</i>	471—497

Figurile 1—8.

9 (15.02), 1410/1462

ERATA

pag.	rîndul	în loc de:	se va citi:
122	5	Țara Romînească	Țara Romînească. Acela împli- nindu-i cererea cu plăcere, îl trimite și-l trece în Țara Ro- mînească.
126	37	<i>Tesalonic</i> ... srîngînd...	<i>Tesalonic</i> : vz. XIII, 6 și XVIII, 2.—
126	38	8—9: <i>era</i> ... 14—15	8—9: Ἀπορίσας οὖν... μακρό- θεν ἦν ἑστώς <i>Apoi stringînd</i> ... <i>era departe de aceasta</i> : cp. L. Chalc. I 167, 7—166, 14 și G. Stranțes I 91, 14—15.
126	39	IV, XIII, 6 și XVIII, 2.—1	IV, I
310	27	lund	luînd
330	36 (note)	în	cu
344	2	nopti	noptii
344	39 (note)	grijea	grija
345	27 (note)	e rezistența	de rezistență
358	13	întîmplat și căci	întîmplat, căci
366	13	purtîndu-și-o	punîndu-și-o

ERRATA

Pag.	vers.	pro	scribe
27	2	ISTORIA	HISTORIA
33	5	φρονεύς	φρονὺς
33	16	καί	καί
33	17	γ-ω	γ-ω
33	20	καί	καί
33	21	Ῥωμαίους	Ῥωμαίους
33	26	καί	καί
35	3	οἱ ἦταν	οἱ ἦσαν
35	10	ὁ ἠθέντος	ὁ ἠθέντος
37	27	δέ	δέ
37	29	οὐδεὶς	οὐδεὶς
37	32	δέ	δέ
37	32—33	ἀναφανέν	ἀναφανέν
39	24	δέ	δέ
39	29	ᾠχετο	ᾠχετο
41	20	προιοῦσιν	προιοῦσιν
41	31—32	Ἀλαμανῶν	Ἀλαμανῶν
43	9	τάχυ	ταχύ
45	25	γέγωνται	γένωνται
47	22	Ἔνεκά	Ἔνεκα
47	23—24	ὀλωλεν	ὀλωλεν
49	2	καί	καί
55	24 ap. crit.	προξένησεν	προξένησεν
55	26	ὀργήν	ὀργήν
57	6	πορθόν	πορθμόν
57	21	ἢ	ἢ
63	32	Ἀνδρονιζοῦ	Ἀνδρονιζοῦ

65	11 ap. crit.	κοίτασαι	κοίταισαι
65	18	Ὁρχάν	Ὁρχάν
71	4	ἱκανόν	ἱκανόν
75	9	ἡτήσατο	ἡτήσατο
77	1	Παγιαζήτ	Παγιαζήτ
89	18	δυναστία	δυναστεία
91	3	οἷς,	οἷς
91	34	ὅποτε	ὁ ποτε
93	7	διὰ τε	διὰ τε
93	33	Φγῦγες	Φρῦγες
95	16	ἀπλῶς	ἀπλῶς
101	34	μὴ	μὴ
117	19	διαδρομῶν	διαδραμῶν
123	21	Μῶσης	Μωσῆς
127	5	πιστὸν... χρῆ	πιστὸν... χρῆ
127	27	Πλήν	Πλήν
135	1	ἐνδέκατον	ἐνδέκατον
135	20	Θεοῦ.	Θεοῦ.
137	27	ὀλίγοις	ὀλίγοις
141	29	Θράκη	Θράκη
141	34	ὑπερηφάνειαν	ὑπερηφάνειαν
153	15	διὰ	διὰ
153	20	τένθηκεν	τέθηνηκεν
155	15	Ἀδριανούπολεως	Ἀδριανουπόλεως
157	20	προσξενῆσαι	προξενῆσαι
157	20	κύρ	κύρ
161	2	ἐγγράφως	ἐγγράφως
163	29	ὀροίοις	ὀροίοις
165	21	ἔτι	ἔτι
165	29 ap. crit.	29	9
179	18	ὑπέρ	ὑπέρ
179	18	τήν	τήν
183	10	οὐκ	οὐκ
197	29	εἰσόδον	εἰσοδον
199	10	ὑποχαλῶν	ὑποχαλῶν
203	28	ἐγγείρισιν	ἐγγείρισιν
205	24	Παταιολόγου	Παλαιολόγου
213	25	δει	δε
215	31	δεξαμένος	δεξάμενος
217	15	καί	καί
217	20	τί	τί
219	11	ἐπαρχίας	ἐπαρχίας
221	9	ἥ	ἥ
225	17	ὀπλιτικὸν	ὀπλιτικὸν
227	14	διδόνες	διδόντες
229	7	Παιγιάζήτ	Παγιαζήτ
237	5	τό	τό
254	36 notae	Ἀισούρος	Ἀλίσούρας
265	23	εὐρισκομένων	εὐρισκομένων
301	25 ap. crit.	ὑποῦργουν	ὑπούργουν
305	16	τά	τάς
313	10	συναγωνισόμεθα	συναγωνισόμεθα
313	22	διανυκτερεύων	διανυκτερεύων
319	30 ap. crit.	φέρουσα P	φέρουσα P
321	21	ὁ	ὁ
341	9	Σιών	Σιών
343	1	καταπίπτοντα	καταπίπτοντα
343	21 ap. crit.	προφητεα	προφητείαν
349	15	καί	καί

355 14
363 8
367 29
401 19
413 20
433 20
433 25
435 18
435 25

ἀπό
τύχοντι
τήν
τυράννου
Θράκη
κατησχυμένος
ἡτήσατο
deli
arme.

ἀπό
τυχόντι
τήν
τυράννου
Θράκη
κατησχυμένος
ἡτήσατο
delli
arme

CORRIGENDA ET ADDENDA

43 ap. crit. *adde* 9 τάχυν P ||
348 3 „pentru prietenia curată pe care galatenii au arătat-o
turcilor“ *corrigé in* „de prietenie curată ce au arătat-o
turcii galatenilor“.
425 ap. crit. *adde* 1 χομάνων P : Τουρχομάνων ? ||

Dat la cules 25.06.1956. Bun de tipar 25.11.1957. Tiraj 2.200. Hârtie velină de 80 gr./m². Format 16/70×100. Coli editoriale 37,7. Coli de tipar 31½ + 4 planşe tipografice pe hârtie cretată. A. 02283 1956. Indicele de clasificare pentru bibliotecile mari: 9(498,1) «1410: 1462» (0031) Indicele de clasificare pentru bibliotecile mici: 9(R) «14»

Tiparul executat sub com. nr. 5217 de Întreprinderea Poligrafică Nr. 1, str. Grigore Alexandrescu nr. 93-95, Bucureşti — R.P.R.